LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70
(ՆԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 1 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ — DIMANCHE 1 Décembre 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2976 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՅՆՊԷՍ ԽՈՐԹ ԵՐԵՒՈՅԹՆԵՐ

Ուրիշ յատկանշական երեւոյթ մը, որ աչքի կը զարնէ Հայաստանի խորհրդային իշխանութեան 15ամեակին առթիւ, Երեւանի պաղապուր դիրքն է, Հայկական Արտասահմանի հանդէպ:

Այդ երեւոյթն ալ տարուէ տարի շեշտուելով, դարձեր է տեսակ մը «վարքագիծ», իրենց անձոռնի բացատրութեամբ:

Կարելի է ըսել թէ սկզբնական շրջանին շատ աւելի տաք էին, քան հիմա:

1922ին երբ հանդուցեալ Յ. Թումանեան եւ Ե. Թադիանոսեան Պոլիս եկան, «Հօմ»ը «Հօկ»ի վերածելու համար, տարբեր լեզու կը գործածէին:

1925էն սկսեալ, ուրիշ պատուիրակութիւններ կամ «կոմիտար»ներ եկան ու անցան Փարիզէն մինչեւ Ամերիկա: Տեղի ունեցան մտերմական զրոյցներ, պաշտօնական տեսակցութիւններ եւ հրապարակային բանախօսութիւններ, ճոխ սեղաններով եւ գինարբուքներով: Եւ փոխանակուեցան շռայլաբան հաւաստիքներ:

Անշուշտ բոլորովին ամուլ չանցան այդ ամէնը: Երբեմն կապեր ամրապնդուեցան, նորեր հաստատուեցան, եւ մասնաւորապէս Հօկը թեւ առաւ, իբրեւ նորօրինակ դեսպանութիւն:

Միեւնոյն ատեն խորհրդային դեսպանատան մէջ ծուարած գործակալներ եռանդով գործի լծուեցան, «չերտուորում» հաստատելու, ուսանողներ որսալու (գինը՝ 30 տոլար) եւ այլապէս «շինարար» աշխատանքներ կատարելու համար:

Այդ օրերուն, մարդիկ այն միամիտ հաւատքն ունէին թէ «տէր ու պաշտպան» ունին Երեւանէն մինչեւ Մոսկուա, մանաւանդ որ շատ բանուկ էին Փիրումովներու ձեռքերը, եւ «լիքը» ...

Երկար չտեւեցին վարդագեղ պատրանքները:

Առաջին հիասթափութիւնը՝ ներգաղթն էր որ պատճառեց: Աւելի ճիշդ՝ այդ առթիւ մշակուած եւ հետապնդուած քաղաքականութիւնը:

Մարդիկ հաւատալով թէ հայրենիք ունին — այն ալ բանուորա-գիւղացիական — տրամաբանօրէն կ'եզրակացնէին թէ պատեհ հոն երթալու ճիշդ այնպէս ինչպէս որ եւ է երկրի զաւակ: Մանաւանդ որ, օտարին օտարը լայն բացած էր իր դուները այս հալածական ժողովուրդի վերջին մնացորդներուն առջեւ, ամէնէն եղերական օրերուն:

Իրականութիւնը եկաւ ապացուցանել թէ խորհրդային իշխանութիւնը ինքնուրոյն ուղեգիծ մը ունի նա՛եւ այս գետնին վրայ:

Եւ ներգաղթը վերածուեցաւ շնորհի կամ բախտախաղի, ենթակայ՝ օրուան հովերուն եւ Մոսկուայի կամ Երեւանի հայեցողութեան:

Արտօնութիւնը շնորհուած ատեն ալ,— ինչպէս վերջին մեծ վերադարձը՝ Յունաստանէն եւ Պուլկարիայէն — հաւատաքննական ձեւակերպութիւններն ու կոպիտ խտրութիւնները դարձան կատարեալ գայթակղութիւն:

Ու մինչ կը կարծուէր թէ 1931–32ի 7–8000ին պիտի յաջորդէին նոյնքան կարեւոր կարաւաններ, յանկարծ ճամբաները փակուեցան, եւ ներգաղթը այսօր համազօր է Ֆրանսայի կամ Իրլանտայի ազգային վիճակահանութեան պարգեւին:

Կը բաւէ յիշել միայն վերջին իրողութիւնը,—1200ի ցուցակագրումը Ֆրանսայի մէջ, այնքան փոքրոգի կաշկանդումներով եւ ամարդի ձեւակերպութիւններով:

Այս եւ ուրիշ պատճառներով, սառոյցները փոխանակ հալելու, նորէն թանձրացան եւ դարձան անթափանցելի, Երեւանի եւ Արտասահմանի միջեւ:

Այն աստիճան որ, կարելի է ըսել թէ Երեւանի ներկայ իշխանութիւնը շատ աւելի խորթ կը թուի, քան տարիներ առաջ:

Եւ միայն ներգաղթի առթիւ չէ որ կը զգացուի այդ անորակելի պաղութիւնը:

Առէք որ եւ է խորհրդահայ թերթ եւ գտէք տաք խօսք մը Հայկական Արտասահմանի մասին:

Հետեւեցէք անկիզը եւ անվախճան ժողովներուն, բանաձեւերուն, կառավարական կամ կուսակցական որոշումներուն, եւ փնտռեցէք շօշափելի փաստ մը, որ ապացուցանէ թէ Երեւանի սիրտը կը տրոփէ Արտասահմանի համար:

Փնտռեցէք, վերջապէս, որ եւ է տրամադրութիւն, որ համոզէ թէ գոնէ մտաւորականութիւնը եւ նոր սերունդը կը հետեւին Արտասահմանի տեսակէտներուն եւ բաղձանքներուն, հոգ չէ թէ անզօր ըլլան մեծ գործեր կատարելու:

Թառած՝ լերան ստորոտը եւ փակուած՝ իրենց կարմիր եւ անթափանց պատեանին մէջ, անոնք չյօժարեցան տեղի տալ նոյն իսկ տարրական հարցի մը, ուղղագրութեան բարեփոխման մէջ: Հարց մը որ կապ ունի Երկրի եւ Արտասահմանի մշակոյթի մերձեցման եւ զարգացման հետ:

Որո՞ւ համար գաղտնիք է որ, ամէնէն թթու «Հայաստանասէր»ն անգամ ձեռք չառներ կամ խրտչելով կը թղթատէ Երեւանի հրատարակութիւնները, նոյն այդ ուղղագրութեան պատճառով: Մինչ հատորները հատորներու վրայ կը դիզուին անդին, միայն սակաւաթիւ գրասէրներու գրադարանները զարդարելով աստին:

Մենք յիշեցինք պատահական օրինակ մը: Եւ սակայն ո՛րքան խօսուն է ան, իբրեւ հոգեբանական երեւոյթ:

Այնքան տենչերու եւ տեսակէտներու մէջ, Երեւանը վերջին պահուն կատարեց մէկ նշանաւոր զիջում, անշուշտ բանաւոր հօտի տեղ դնելով Հայկական Արտասահմանը, — բարեհաճեցաւ կաթողիկոս մը շնորհել եւ նուիրակ մը ճամբայ հանել, պաղի հաւաքելու համար ...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Պ. ԼԱՎԱԼԻ ՆՈՐ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ 77 ՁԱՅՆՈՎ

Բուռն քողոքներ բացառիկ օրէնքներու դէմ

Ճակատամարտը չէ վերջացած տակաւին

Հինգշաբթի օրուան յաղթանակէն յետոյ (120 ձայն), Լավալի դահլիճը ուրբաթ օրն ալ յաջողութիւն մը շահեցաւ, այս անգամ նուազ մեծամասնութեամբ, 77 ձայնով (247ի դէմ 324):

Հինգշաբթի օր կառավարութիւնը վստահութեան խնդիր յարուցած էր, պահանջելով ուրիշ ամէն բանէ առաջ զբաղիլ իր ելմտական քաղաքականութեան քննութեամբ: Ուրբաթ օր բուն իսկ այդ քննութիւնն էր որ սկսաւ: Ճակատամարտը չէ վերջացած տակաւին եւ Պ. Լավալ նոր եւ աւելի ծանր տագնապ մը պիտի անցընէ երեքշաբթի օր, երբ կը քննուի ազգայնական կազմակերպութեանց լուծման խնդիրը:

Ուրբաթ օրուան վիճաբանութիւնները բացաւ Պ. Թորէզ, համայնավարներուն ներկայացուցիչը, խստօրէն քննադատելով դահլիճին ելմտական քաղաքականութիւնը: Բացատրեց թէ կացութիւնը շատ աւելի ծանր է այսօր քան անցեալ յունիսին, երբ լիազօրութիւն կը տրուէր դահլիճին, հրամանագիր — օրէնքներ հրատարակելու համար. թէ ֆրանքը անդարմանելի վիճակի մը մատնուած է, թէ հրապարակին վրայ կ'իշխեն գողերը, թէ խոնարհներն են որ զոհուեցան եւ հարուստները շահեցան, թէ ապրուստի գինը կը բարձրանայ միշտ, գործազրկութիւնը կ'աւելնայ, տագնապը կը սաստկանայ, ելմտացոյցին բացը կը շարունակուի, ոսկին կը փախչի: «Կառավարութիւնը Ֆրանքին գինը կոտրելու ճամբան է որ կը պատրաստէ: Համայնավարները կը պահանջեն տուրք հաստատել խոշոր հարստութեանց վրայ եւ անմիջապէս մասնաւոր տուրք մը գանձել խոշոր եկամուտներէն»:

Այս առթիւ յիշեց կարգ մը թուանշաններ.— «Պ. Լավալ կը բողոքէ այն մեղադրանքին դէմ թէ հարուստները պաշտպանած է: Բայց չէ՞ որ հրամանագիր օրէնքներով հարուստին հարստութեան միայն մէկ մասը առնուած է, իսկ աղքատին՝ անհրաժեշտը: 80,000էն 100,000 ֆրանք եկամուտի համար աւելցած է 25 առ հարիւր տուրք: Կը նշանակէ թէ 90,000 ֆրանք եկամուտի համար տուրքի յաւելումը եղած է 92 ֆրանք, մինչդեռ պետական փոքր պաշտօնեայ մը 1200 ֆրանք կը կորսնցնէ իր թոշակէն: 250,000 ֆրանք եկամուտ ունեցող հարուստը իբրեւ յաւելուած պիտի վճարէ 9408 ֆրանք, իսկ 21 պաշտօնեաներ որոնք միասին 250,000 ֆրանք կը շահին, պիտի վճարեն 25,000 ֆրանք, այսինքն հարուստ հարկատուին եռապատիկը: Կառավարութեան այս աղետալի գործունէութիւնը չարդարանար գոնէ կացութիւնը վերահաստատած ըլլալու չքմեղանքով: 1935ի ելմտացոյցը 10 միլիառ բաց կը ցուցնէ, յաջորդ ելմտացոյցը՝ վեց միլիառ, գանձը պարապ է եւ փոխառութիւններով կը լեցուի, խնայողութիւնները ետ կ'առնուին, 4 միլիառ ֆրանքի ոսկի փախած է երկրէն, ահա ձեր կատարած գործը»:

Նոյն ուժգնութեամբ արտայայտուեցաւ Պ. Վէնսան Օրիոլ, ընկերվարականներուն ներկայացուցիչը, «նպարավաճառի հաշիւ» անուանելով ելմտական նախարարին ներկայացուցած հաշիւները: Բացատրեց թէ կառավարութիւնը «ոչ վերակենդանացուց տնտեսական կեանքը, ոչ ապրուստը աժանցուց, ոչ ալ ելմտացոյցին բացը գոցեց: Իր կարծիքով, հրամանագիր օրէնքներուն զոհ գացին, պետական պաշտօնեաներէն եւ հանգստեան թոշակաւորներէն վերջ, հողագործները եւ առեւտրականները»:

Այս յարձակումներու ընթացքին, Պ. Լավալ յաճախ տեղէն ցատկելով սուր սլաքներ կ'արձակէր:

— «Երբ մենք իշխանութեան գլուխ անցանք, 20 միլիառի բաց մը կար: Մենք միջոցը գտանք զայն դիմաւորելու, բացառիկ տնօրինութիւններ կատարելով: Դուք ալ ցոյց տուէք այն քաջութիւնը զոր ունեցայ ես, ընդունելով իշխանութիւնը, մինչ ուրիշներ չէին ուզեր պատասխանատուութիւն ստանձնել, որովհետեւ գիտեն որ շատ ծանր է»:

Վիճաբանութեանց մասնակցեցաւ նաեւ Պ. Լէօն Պլում, անխնայ քննադատելով կառավարութիւնը: «Մենք, ըսաւ, վստահ ենք թէ երկիրը պիտի արթննայ եւ մենք պատրաստ ենք կա՛մ շարժման գլուխն անցնելու, մէկ աղդանշանի վրայ, եւ կամ անոր խառնուելու մեր բոլոր ուժով»:

Քննադատութեանց պատասխանեց ելմտական նախարարը, երկար ճառով մը: Բացատրեց թէ առանց հրամանագիր — օրէնքներուն պետութեան ծախքը պիտի բարձրանար 60 միլիառ ֆրանքի, մինչդեռ այժմ 48 — 49 միլիառէն աւելի չպիտի ըլլայ: Մենք չենք կրնար կոտրել Ֆրանքին գինը: Եթէ Ամերիկա արժեզրկման դիմելով յաջողեցաւ, պատճառը այն է որ պարտք չունի: Գալով Անգլիոյ, ան միաժամանակ աւելցուց իր արտադրութիւնը եւ փակեց իր սահմանները, շնորհիւ իր աշխարհագրական դիրքին: Պելժիոյ մէջ դրամատուներն էին որ պարտադրեցին արժեզրկումը: Կարելի չէ միեւնոյն բանն ընել Ֆրանսայի մէջ: Իմ մասիս, ես արժեզրկման չպիտի դիմեմ դրամատուներուն հաճոյք պատճառելու համար»:

Ուրիշ թեր ու դէմ վիճաբանութիւններէ յետոյ, 77 ձայնի մեծամասնութեամբ քուէարկուեցաւ բանաձեւ մը, որ «նկատի առնելով եղած տնօրինութեանց բացառիկ եւ առժամեայ հանգամանքը, վստահութիւն կը յայտնէ կառավարութեան, շարունակելու համար ֆրանքին պաշտպանութեան աշխատանքը եւ կը պահանջէ անյապաղ գործադրել նախատեսուած մեղմացումները՝ ի նպաստ փոքր պաշտօնեաներու, համեստ հասոյթներու, նախկին ռազմիկներու եւ երկաթուղիի բանուորներու»: Վստահութիւն կը յայտնէ նաեւ հողագործական արտադրութեանց վերարժեւորման համար, եւ կ'անցնի օրակարգին:

Քուէարկութեան ատեն համերաշխութեան կոչ մը ուղղեց հռչակաւոր Ֆրանքլէն Պույոնը: Իսկ Պ. Լավալ նորէն սուր ակնարկներ ուղղեց.

— «Մենք ոչ ոք խաբեցինք: Տասը միլիառ ֆրանք խնայելու խնդիր ունէինք. միայն ընտրական պայքարի ծրագիր մը բաւական չէր հարցը լուծելու համար: Ես կը սպասեմ որ բեմ բարձրացող մեծ ատենախօսները իրենց ծրագիրը բերեն եւ ժողովէն պահանջեն ընտրութիւն մը կատարել իմ եւ իրենց միջեւ: Պէտք չէ որ երեսփոխանները միայն յառաջիկայ ընտրական պայքարի մասին մտածեն:

Արեւելեան Ափրիկէի ճակատ գնաց

Իտալիոյ խորհրդաւոր շարժումներ

Հայլէ Սելասէ, Եթովպիոյ կայսրը, Տէսիէ մեկնեցաւ հինգշաբթի օր (հիւսիսային ռազմաճակատ): Ուղեւորութիւնը գաղտնի պահուած էր եւ միայն յաջորդ օրը իմացուեցաւ: Կայսրը պալատէն մեկնեցաւ հարիւրաւոր կառքերով, ընկերակցութեամբ ելմտական, ներքին եւ թղթատարական նախարարներուն եւ իր անձնական բժշկին: Կայսրուհին, երկու իշխանուհիները եւ կրտսեր իշխանը կարաւանին հետեւեցան մինչեւ 25 քիլոմեթր հեռաւորութեամբ: Բուն կայսեր կառքին կը հետեւէին երկու բեռնակառքեր՝ լեցուն ուտելիքներով եւ զոյքերով եւ 25 զինուորներ: Կարաւանը գիշերը անցուց Տէպրատէպան, մայրաքաղաքէն 150 քիլոմեթր հեռու եւ Տէսիէ հասաւ շաբաթ օրը: Կը կարծուի թէ մինչեւ Թիկրէ պիտի երթայ օդանաւով: Անցեալ շաբթու ալ հարաւային ճակատը գացած էր (Օկատէն), մինչեւ Ճիճիգա թռչելով:

Հապէշական աղբիւրէ կը հեռագրեն թէ 150,000 զինուորներ կեդրոնացած են Տէսիէի մէջ, իսկ նոյնքան ալ՝ շրջակաները:

Կը հաւաստեն թէ իտալական բանակին նոր սպարապետը յարձակողականի պիտի սկսի 3000 հոգինոց զօրամասով մը փոխանակ խոշոր բանակի մը:

Հապէշները կը ծանուցանեն թէ գրաւած են Վալ - Վալը, իտալական Սոմալիի սահմանին վրայ: Իտալական հրամանատարութիւնը կը հերքէ այս լուրը:

*** Ազգերու Դաշնակցութեան 18երու յանձնախումբը (պատիժներ) պիտի գումարուի դեկտեմբեր 12ին, քննելու համար քարիւղի, բամպակի, երկաթի, պողպատի եւ ուրիշ նիւթերու արգելքի խնդիրը: Իտալիոյ մէջ զայրոյթը կը սաստկանայ այս հեռանկարին առջեւ: Նախարարական խորհուրդը արտակարգ նիստ գումարեց ուրբաթ օր: Զարաշուք լռութիւն մը կը տիրէ Հռոմի մէջ: Ընդհանուր տպաւորութիւնն այն է թէ Մուսոլինի քարիւղի արտածման արգելքը պիտի նկատէ եթէ ոչ թշնամական, առ նուազն ոչ - բարեկամական ընթացք, ի հարկին դիմելով ծայրայեղ միջոցներու:

Իտալական զօրք ֆրանսական սահմանին վրայ?

Ուրիշ պետութեանց կարգին, Ֆրանսան ալ հաւանութիւն յայտնեց արգիլելու քարիւղի արտածումը, ինչ որ մեծ գոհունակութիւն պատճառեց Լոնտոնի մէջ:

Թէեւ Հռոմի մէջ կը հերքեն այն զրոյցները թէ Իտալիա աւստրիական սահմանէն զօրք փոխադրած է ֆրանսական սահմանին վրայ, բայց իրազեկներ կը հաստատեն թէ Մուսոլինի հասկցուցած է որ ի հարկին այդ ալ պիտի ընէ, եթէ Ազգաժողովը արգիլէ քարիւղի արտածումը: Ֆրանսայի ընդհ. սպայակոյտը լարուած հետաքրքրութեամբ կը հետեւի այս հաւանականութեան. որովհետեւ այն ատեն Ֆրանսան ալ պիտի հարկադրուի զինուորական տեղափոխութիւն կատարել, մինչդեռ Փարիզ եւ Հռոմ նախապէս համաձայնած էին որ ֆրանքեւիտալական սահմանագլուխէն զօրք փոխադրուի գերմանական սահմանագլուխը:

ԱՆԵԼ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Կացութիւնը տակաւին չէ պարզուած Յունաստանի մէջ: Հազիւ մէկ շաբաթ է ի վեր իշխանութեան գլուխ անցած, Եօրկիոս Բ. կը գտնուի կատարեալ անել մը առջեւ: Զօր. Քոնտիլիս եւ ուրիշ նախարարներ կը շարունակեն ընդդիմանալ ընդհանուր եւ անխտիր ներման: Զօրավարը իր յոյսը դրած է Աթէնքի պահակազօրքին վրայ: Այս պահակազօրքին սպաները յայտարարութիւն մը ուղղեցին թագաւորին, հաւատարմութիւն յայտնելով, բայց միեւնոյն ատեն պնդելով որ անցեալ մարտի ապստամբութեան մասնակցող սպաները չվերահաստատուին եւ զաւանները բնակին հսկողութեան տակ:

Միւս կողմէ կասկած չկայ թէ մեծ դժուարութիւններու պիտի հանդիպի Տէմիրճիսի դահլիճը, քանի որ կ'ուզէ լուծել խորհրդարանը եւ նոր ընտրութիւններ կատարել: Նախկին վարչապետ Ցալտարիս ընդհ. ներման կուսակից ըլլալով հանդերձ հակառակ է խորհրդարանին լուծման:

Զօր. Փափագոս, Քոնտիլիսի դահլիճին զինուորական նախարարը, յայտնեց թագաւորին թէ բանակին սպաները հակառակ են ապստամբութեան մասնակցող սպաներու վերահաստատման: Հեռագրի մը համաձայն, Աթէնքի առեւտրականները եւ գործարանատէրները որոշած են ուժ տալ թագաւորին, ընդհ. ներումը գլուխ հանելու եւ ազգային միութիւնը յաջողցնելու համար:

*** Լոնտոնի թերթերը կը գրեն.— Երբ թագաւորը պալատ կանչեց Զօր. Քոնտիլիսը եւ հրամայեց ցանկ մը կազմել ընդհ. ներման համար, նկատի ունէր բոլոր դատապարտեալները, բանտարկեալ թէ փախստական: Նախարարական խորհուրդը անմիջապէս նիստ գումարեց եւ շատ բուռն վիճաբանութիւններ տեղի ունեցան: Երեք նախարարներ ձգեցին գացին: Մեծամասնութիւնը կուսակից էր միայն մասնակի ներման, իսկ բոլորովին հակառակ որ Վենիզէլոս եւ Զօր. Փլասթիրաս ներուին: Գիշերուան ժամը 10,30ին Զօր. Քոնտիլիս վերադարձաւ պալատ, հաղորդելու համար դահլիճին պատասխանը: Թագաւորը պնդեց ընդհ. ներման մասին, առանց որ եւ է խտրութեան, որպէսզի կարելի ըլլայ տեւական խաղաղութիւն հաստատել: Զօր. Քոնտիլիս կէս գիշերին վերադառնալով, նորէն ժողով գումարեց, բայց անօգուտ: Պետական տպարանին տպագրիչները, որոնք վեց ժամէ ի վեր կը սպասէին ընդհ. ներման հրամանագիրը տպելու համար, տուն վերադարձան առանց որ եւ է բան ընելու:

Եթէ ընդհ. ներում հռչակուի, բանտերէն պիտի արձակուին 578 դատապարտեալներ եւ Յունաստան պիտի վերադառնան 400 փախստականներ, որոնց մեծ մասին ծախքերը կը հոգայ Տիկին Վենիզէլոս (միլիոնատէր է): Գրաւուած կալուածները չպիտի վերադարձուին եւ Վենիզէլոսեան սպաները չպիտի կրնան վերադառնալ բանակին մէջ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ ԱՌԵՒԱՆԳՈՒԱԾ աղջիկը (18 ամսու) գտնելու համար շարժման մէջ դրուած են ոչ միայն յայտնի եւ գաղտնի ոստիկաններ, այլ եւ յատկապէս մարզուած շուներ: Անցեալ շաբաթ ալ առեւանգութեան ուրիշ փորձ մը կատարուած էր: Առեւանգիչը, պառաւ եւ կաղ կին մը, տեսնուեր է Մարսէյլի պողոտային վրայ, երախան ալ միասին: Առեւանգիչները 50,000 ֆրանք փրկանք կը պահանջեն աղջկան ծնողքէն:

ԳԱՀԻՐԷԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԸ, որ փակուեցաւ նոյեմբեր 14ին եւ պիտի վերաբացուէր նոյն ամսու 29ին, փակ պիտի մնայ մինչեւ դեկտեմբեր 6, կիրքերը դեռ հանդարտած չըլլալով:

(Շար.ը կարդալ Գ. էջ)

ԿՈՄԻՏԱՍԻ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՓԻԼԻՍՈՓԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

Գ.

Մինչեւ այժմ զբաղեցանք Կոմիտասի աշխատանքին արտաքինով (ազգային մտահոգութիւն):

Հիմա դիտենք ներքին երեսը,— բովանդակութիւնը (մարդկային մտահոգութիւն):

Կոմիտաս կը հարցնէ ինքզինքին, կը հարցնէ պատմութեան, կը հարցնէ միջավայրին.

— Ի՞նչ է Հայը, իբրեւ մարդ:

Որոշ է իր պատասխանը: Երկու վարդապետութիւններ պատասխաններ են, այդ հարցումին, զանազան բացատրութիւններով, զորս կրնանք վերածել երկու տարազի:

1.— Մարդը = Մարմին + հոգի:

2.— Մարդը = Աշխարհագրական նիւթ:

Կոմիտաս կ'իւրացնէ երկրորդ պատասխանը:

Առաջին առթիւ զարմանք կը պատճառէ, որ ինք, էութեամբ միսթիք, նախասիրութիւն ցոյց կուտայ նիւթապաշտ վարդապետութեան բացատրութեան: Սակայն կը փարատի այդ զարմանքը, երբ կը փորձենք մեկնել այդ երկու հակադիր տարազները: Ոգեպաշտ դպրոցին ներկայացուցիչներէն մին, Ռուտոլֆ Շթայնէր, կը պնդէ թէ մարմինը ձեւն է հոգիին, եւ պատկերացնելու համար իր տեսութիւնը երաժշտական օրինակով մը՝ կ'աւելցնէ թէ տիեզերական շունչն է որ մարդկային մարմինը կը վերածէ զանազան նուագարաններու,— սրինգ, քնար, եղջերափող, զուռ, տիկ (cornemuse),— ճիշդ ինչպէս երբ, ըստ եգիպտական աւանդութեան, արեւին ճառագայթները կ'իյնային Մեմնոնի հսկայ արձանին վրայ, արձանը կը փոխակերպուէր նուագարանի՝ միջոցը լեցնելով հրաշալի երաժշտութեամբ մը:

Ի՞նչ է տարբերութիւնը, երբ Կոմիտաս, գիտակցաբար շփոթութիւն ստեղծելով մարդկային եւ աշխարհագրական երկու տարրերու միջեւ, Հայը կը վերածէ նուագարանի մը, որուն ձայները փոխ առնուած են ծանօթ լեռներէ, առուակներէ, անտառներէ: Ըստ Կոմիտասի, Մեմնոնի քրմական արձանն է Հայը, որ յանկարծ նուագարանի մը կը փոխակերպուի՝ երբ իր մէջէն կ'անցնին բնաշխարհի հովերը: Այս ձեւով՝ աշխարհագրական երաժշտութիւն մըն է այն զոր կուտայ Կոմիտաս: Կամ՝ բնապաշտիկ արուեստ մը:

Արեւմուտքի մէջ, իմացական փորձառութիւններու ճամբով է որ տպաւորապաշտութիւնը կուգայ արուեստը դնել բնութեան հետ հաղորդակցութեան մէջ: Կոմիտասի մօտ, ընդհակառակն արուեստը կը տարուի բնութեան հետ զգուանքի՝ մեկնելով պատմական եւ աշխարհագրական թելադրանքէ մը: Նոյն իսկ կարելի է ըսել թէ Կոմիտասեան արուեստին մէջ դժուար է ճշդել protagonisteը,— դուք առաջին փլանի վրայ կը զգաք երբեմն հայրենի հովը, որ Բիւրակնի ջուրերուն կը զարնուի, կամ եղբայրական եզը, որ արտին մէջ օրն իրկուն կ'ընէ գիւղացիներուն հետ նո՛յն վեհապետական խրախունքով: Ինչո՞ւ այս թատերական ըմբռնումը: Որովհետեւ.— Ոչ մէկ ժողովուրդ այնքան թրծուած է իր միջավայրին տարրերով, որքան Հայը: Կ'ըսեն թէ ռուսական տափաստաններու հոգեբանական արտայայտութիւնը կայ Ռուսերուն վրայ: Բայց ամէն ժողովուրդ չի կրնար հաղորդակցիլ իր միջավայրին հետ: Թուրքը չկրցաւ աշխարհագրականանալ այն հողերուն հետ, որոնց վրայ կը գտնուի: Այս երկու օրինակները բաւական են, կարծեմ, որոշ վերապահութեան մը տակ դնելու լամարքիզմը: Նպատակ չունիմ ներկայացնելու Հայուն յեղաշրջական processusը, կ'ուզեմ արձանագրել միայն թէ Հայը, էութեամբ գիւղացի, հօր կողմէ ազգական է բնութեան: Ահա թէ ինչու, հակառակ Արեւմուտքցիի հիւանդագին narcissismeին, որ չարունակ կը պեղէ եւ կը սպառէ ինքզինքը՝ իր ներքին կեանքին հիացումէն տարուած, հայկական humanismeը կը մատնէ սէր մը ապրելու ոչ միայն ներքին, այլ եւ արտաքին կեանքով,— բնութեան կշռոյթով:

Եւ բնութեան այդ կշռոյթն է, որ կ'արձագանգէ Կոմիտասի բերած երաժշտութեան մէջ: Քաղքենի յուզումներ չեն, հիւանդ զգացումներ չեն, որ կը բաբախեն այդ արուեստին մէջ, ոչ ալ իմացական voulu երանգախաղեր, այլ անկեղծ, կենդանի, սրտաբաբախ ձայներ, որ համանուագ մը կը կազմեն: Ամէն անգամ որ Կոմիտասի երգերը կը լսեմ, կը խորհիմ՝ որովհետեւ կ'երեւակայեմ թէ orchestration մը կը կատարուի յանկարծ: Չեմ գիտեր, ուրիշներ ալ նկատա՞ծ են արդեօք որ Կոմիտասի համերգները կը նմանին համանուագներու,— Սիփանը կը փոխակերպուի հսկայ քնարի մը, Վանայ լիճը՝ ջութակի, Մշոյ դաշտին հովը՝ սրինգի, Մասիսը՝ դափի···

Ու եթէ նկատած չէք, կարդացէք Կոմիտասի սա հատուածը, որ կուտայ համանուագի իրական զգայախաբութիւն մը.—

«Արեւն արդէն թեւել ու գիշերն իր մութն է փռել· ցորեկը հանդել ու գիշերն է գործի կանգնել: Երկու ծով դէմ դէմի են ծառացել՝ կապուտակն երկնային ու զուարթուն, եւ սեւուկն երկրային ու արթուն· լուսինն անցել է սարերի գլուխը՝ հերկելու չարան ամպերը· երգում են տարուբեր հովերը, իսկ մաճկալն անցել է գութանի գլուխը՝ արթնցնելու պարտ արտերը· նուագում են գլգլան առուակները: Վերեւ երկինքն է շնչում, ստորեւ՝ երկիրը· վերն աշխատում են լուսինն ու սարերը եւ հողմավար ամպերը, վարը՝ գութանն ու շինականը եւ գործավար եզները· վերեւ՝ կեանքն ու ստորեւ՝ ջանքը յուզում են միտքն ու սրտի լարերը: Շունչ է առնում շինականն ու շունչ տալիս իր շուրջը: Թե՛ւ է առնում գութանն ու թեւ տալի մշակին՝ պատռում է արտը, դիզում հողակոյտ ալիքներն աջ ու ձախ եւ ձեւում ոսկի ակօսների շարը: Հեւո՜ւմ է հեւում ամբողջ վարը, ե՛ւ կոկոում է գոմշուկը, ե՛ւ կանչում է գեղջուկը, եւ սուլում է սարի հովիկ, եւ փսփսում լերան ծաղիկ, ե՛ւ գլգլում թոթով վտակ, իսկ գութանի ա՜կ՝ հեծում, լալիս, ծվլում, մխտում, ճռճռում ու ճլվռում է»:

Ահա գութաներգը՝ վարպետին նըկարագրութեամբ: Դուք կրնաք այս նոյն գրաւոր orchestrationին վերածել Ալագեազը, Մոկաց - Միրզէն եւ միւս երգերը: Միշտ օրքեստրասխոնի համար առնելով հայրենի բնութեանտարրերը: Եւ ամէն անգամ՝ մարդկային էակը պիտի տեսնէք իբրեւ մէկ մասնիկը բնանկարին կամ բնանուագին: «Խորհրդաւո՞ր ու պաշտելի գաղտնիք,— կ'աղաղակէ Կոմիտաս՝ այդ բնանուագը միշտ ականջին մէջ,— շինականը բնութեան գրկում, բնութիւնը շինականի սրտում վերատին ու միաժամանակ ծնունդ են առնում»: Իբրեւ վերջին եւ գեղեցիկ վկայութիւն, մէջ կը բերեմ նաեւ հետեւեալ հատուածը.—

«Շինականն այն կախարդ վարպետն է, որ կարդում է, հարազատօրէն, բնութիւնը, ստեղծում է բազմաբեղուն մտքեր, նոյն փչում է իր հզօր ու պարզ շունչը, դրոշմում է իր բնաւորութեան էական՝ ներքին ու արտաքին լրիւ կեանքով, եւ կնքում է բառերով ու եղանակով իր հարազատ զաւակը՝ գութաներգը»:

×

Ի՞նչ կը հետեւի այս վերլուծումէն:

Վերադարձ դէպի գիւղաշխարհ՝ եթէ կ'ուզէք մտնել ձեր ցեղին սրտին մէջ: Այնտեղ է Հայը, որ կ'ապրի իր երգերով եւ հէքեաթներով:

Վերադարձ դէպի բնութիւնը՝ եթէ կ'ուզէք ստեղծել անկեղծ եւ բաբախուն արուեստ մը: Այնտեղ էր, որ Կոմիտաս գտաւ իր բազմաձայնութեան գաղտնիքը՝ համանուագի մը պատրանքին ջերմութեամբ:

Այդ վերադարձովն է որ Կոմիտասին գործը կը ներկայանայ իբրեւ աղբիւր ներշնչման.—

«Գութաներգ»ին մէջ կը տեսնուի ապագայ հայկ. օփերային ձայնահէնքը:

Կալի, հնձուորի երգերու մէջ՝ աշխատանքի երաժշտութեան սկզբնաւորութիւնը, (ապագան աշխատանքի երաժշտութեանն է, մանաւանդ երբ տիրապետեն զանգուածները եւ մեքենաները, հետզհետէ վտարելով երաժշտական cérébralismeը, dogmatismeը եւ pédantismeը):

Բազմաձայնութեան զարգացումով կարելի է կատարել երաժշտական մանկավարժութեան գեղեցիկ փորձ մը,— վարժեցնել զանգուածային կարգապահութեան, տաշելով հայկական դէգութիւնը կամ մեղմելով դէշ զարգացած անհատապաշտութեան մը չարիքները մեր մէջ:

Եւ դեռ ի՜նչ թելադրանքներ ու գանձեր կան Կոմիտասի գործին մէջ:

×

Իմ այս վերլուծման վերջաւորութեան՝ անհրաժեշտ կը գտնեմ այստեղ մէջբերել կարծիքը Դ. Դէմիրճեանի, որ արուեստի փիլիսոփայութեան պատրաստութիւն ունի եւ ամաթէօր ջութակահար մըն է.—

«Կոմիտասը վէմն է հայ երաժշտութեան, հիմնաքարը: Կոմիտասը այն իմաստուն ստեղծագործողն է, որ մեծապէս հասկացաւ ժողովրդական աղբիւրների կենսալից ուժը եւ իր նիւթը վերցրեց այնտեղից: Եւ այսօր Կոմիտասը այն երաժիշտը չէ, որին մենք սոսկական «արժանաւորների հարկը» մատուցանելու համար միայն յարգանքի խօսք ասենք: Այսօր արդէն պարզ է ամէն երաժշտի համար, որ մեր ժողովրդական երգի վրայ հիմնուող նոր երաժշտութիւնը Կոմիտասից է սկսում: Կոմիտասի գործը պրիմիտիվ (անմշակ, նախնական) չէր, ինչպէս սխալ մեկնել էին կամենում ոմանք, ոչ էլ վերարտադրող էթնոգրաֆիա: Կոմիտասը ստեղծագործող էր նախ եւ առաջ: Կոմիտասի երգերը ստեղծագործութիւններ էին իրենց հիւթալից, կառուցիկ եւ միաժամանակ հարազատ բազմաձայնութեամբ (պոլիֆոնիա): Այդ բազմաձայնութիւնը չունի իր նախորդը, չունի իր տրադիցիան, դա հիմնովին Կոմիտասի սեփական ստեղծագործութիւնն է: Դա նրա մեծ երախտիքն է հայ երաժշտութեան զարգացման գործում: Եւ եթէ նրա երգի հիմնական մոտիվը խաբում է ոմանց եւ մոլորեցնում՝ Կոմիտասին յետ տանելու դէպի ժողովրդական երգի հաւաքողի եւ էթնոգրաֆիական նիւթերի անմըշակ ներկայացնողի դերը՝ այդ չարաչար մոլորութիւնը ցնդում է այսօր այն հիացման դիմաց, որ ամէն բանիմաց երաժիշտ զգում է հանդէպ կոմիտասեան բազմաձայնութեան:

Այսօր մեր երաժշտութիւնը առաջ է շարժւում եւ արդէն մենք տեսնում ենք այդ շարժման արդիւնքները: Բայց ոչ ոք չի կարող հերքել այն իրողութիւնը, որ մեր նոր երաժշտութիւնը շատ բանով է պարտական Կոմիտասին: Մեր ժողովրդական երգի աշխոյժ ոգին, նրա աշխատաւորական առողջ բնոյթը, նրա բնութեան, սիրոյ առողջ, լաւատես, կենսուրախ զգացումը,— այս ամէնը լաւագոյն հիմքերն են նոր աշխատաւորական, զանգուածային երաժշտութեան համար»:

Ծ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ԴԵՐԱՍԱՆԻ ՄԸ ԲՈՂՈՔԸ

Փարիզահայ դերասանապետներէն մին՝ անցեալ օր դիմացս ելլելով ըսաւ.

— Եղբայր, ի՞նչ է սա միութիւններուն բրածը ··· Ամէն բան չափ մը եւ սահման մը ունի: Մեր կուսակցութիւններուն, միութիւններուն եւ հայրենակցականներուն բրածը չափազանցութիւն է:

— Բայց իրենց կատարած ո՞ր չափազանցութեան մասին է քու խօսքըդ:

— Սպասէ որ ըսեմ: Մեր միութիւնները եւ մանաւանդ հայրենակցականները գրաւած են ···

— Հայպէշիստա՞նը արդեօք ···

— Համբերէ, եղբայր, երանի թէ Հայպէշիստանը գրաւած ըլլային ···

— Ի՞նչ գրաւած են ուրեմն ···

— Գրաւած են օրերը ···

— Օրե՞րը ··· Մի՞թէ կարելի՞ է գրաւել օրը ···

— Օրերն ալ գրաւած են, շաբաթներն ալ, ամիսներն ալ, ամբողջ տարին գրաւած են անոնք ··· Ինչպէս աշխարհակալ պետութիւններ կան, նոյնպէս ալ օրակալ, շաբաթակալ եւ տարեկալ միութիւններ կան ··· Մեր միութիւնները գրաւած են մեր օրերը եւ մեր օրերուն մէջ գտնուած Հայերը ···

— Քիչ մը լոյս նետէ խօսքերուդ մէջ ···

— Մեր միութիւնները լոյսն ալ գրաւած են, մութն ալ ··· Տարին տասներկու ամիս հանդէս կուտան, պարահանդէս կը սարքեն, երեկոյթ կը կազմակերպեն, ցերեկոյթ կը կազմակերպեն ··· Աս Տարօն Տուրուբերանի հայրենակցականն է որ գրաւած է դեկտեմբեր մէկը, միւսը Վասպուրականի հայրենակցականն է որ գրաւած է դեկտեմբեր երկուքը, երրորդը Մարզուանն է որ գրաւած է դեկտեմբեր երեքը, Բարձր Հայքի հայրենակցականը գրաւած է դեկտեմբեր չորսը, Շապին Գարահիսարը գրաւած է դեկտեմբեր հինգը, Պոլսոյ հայրենակցականը դեկտեմբեր վեցը, Ատափազարցիները դեկտեմբեր եօթը, ու այսպէս ամբողջ դեկտեմբեր ամիսը իր ցերեկներով եւ գիշերներով գրաւուած են մեր հայրենակցականներուն կողմէ ··· Յունուար ամիսը մէկէն մինչեւ երեսունը մէկ գրաւած են մեր գրական, գեղարուեստական եւ արհեստակցական միութիւնները, փետրուարը գրաւած են դպրոցական, ընթերցարանական միութիւնները, մարտը գրաւած են նորէն հայրենակցականները, յետոյ կուսակցութիւնները գրաւած են բաւական օրեր եւ ամբողջ տարուան մէջ ազատ օր մը չէ մնացած մեզի դերասաններուս համար, որպէսզի ներկայացում մը սարքենք եւ լեցուն սրահ մը ունենանք ... կը բողոքեմ ···

— Քու բողոքիդ մէջ ալ չափազանցութիւն կայ ··· Ոյժ ունեցողը կը գրաւէ: Դուն ալ եթէ ոյժ ունիս, օր մըն ալ դուն գրաւէ:

— Գրաւեմ սակայն օր գրաւելով չի լմննար ամէն բան ··· Մարդիկն ալ գրաւելու է ··· ըսենք թէ փետրուար չորսը գրաւեցի: Փետրուար չորսին Վանեցիները պարահանդէս ունէին, որով Վանեցիները եւ իրենց բարեկամները իմ ներկայացումիս ներկայ պիտի չըլլան: Օր մը առաջ Սեօլեօզցիները ճաշասեղան ունէին, որով անոնք ալ չեն գար թատրոն, օր մը վերջն ալ Ակնցիները թէյասեղան ունէին, որով անոնք երկու օր վրայէ վրայ չեն կրնար բացառիկ ծախք մը ընել, երկու օր վերջ Ճապաղ գիւղի հայրենակցականը սարքած է տարեկան մեծ պարահանդէս մը, որով Ճապաղցիներուն վրայ ալ յոյս կարելի չէ դնել, երեք օր վերջ Խարբերդցիները չիյ քէօֆթէ պիտի ուտեն: Երբ բոլորը հում կամ եփած բան մը կ'ուտեն, դերասանը ի՞նչ գրաւէ եւ ինչ ուտէ ··· օր գրաւելը դիւրին է, բայց մարդ գրաւելը դժուար ··· դերասանին օր գրաւելը կը նմանի պարապ կարաս գրաւելուն ··· կարասին մէջ մեղր ըլլալու է ··· որով՝ կը բողոքեմ ···

— Էվրէքա՛ ···

— Ի՞նչ ···

— Դերասաններն ալ հնարամտութեան դիմելու են օրեր եւ մարդեր գրաւելու համար ··· :

— Դերասանները ոչ թէ միայն հնարամտութեան, այլ ամէն բանի ալ կը դիմեն եթէ յոյս ունենան ···

— Մտի՛կ ըրէ: Դերասաններուն կէսը թատերագիր են հիմակ: Անոնցմէ մէկը թող թատերախաղ մը գրէ Կեսարիոյ վրայ, ներկայացնելով այդ քաղաքին բարքերը եւ արտադրութիւնները ··· : Երբ որ բեմադրէք այդ թատերախաղը վստահ կրնաք ըլլալ թէ բոլոր Կեսարացիները եւ անոնց շրջակայքի հայրենակիցները գրաւած էք ···: Թատերախաղ մըն ալ կը գրէք Տրապիզոնի կեանքէ ··· մէջը Լազեր, սազեր, պար ու խամսի: Քաջ վստահ եղէք որ Սեւ Ծովի ամբողջ հայութիւնը ալիք ալիք պիտի խուժէ թատրոն: Երրորդ թատերախաղ մը Վանեցիներու վրայ: Բեմին վրայ է Արտամէտը, Շամիրամայ ջուրը, Լիմը, Կտուցը, Աղթամարը եւ Մարկոս Նաթանեանի ուրուականը: Սրահը լի՛քը լի՛քը: Ասոնցմէ զատ նոր թատերախաղեր հետեւեալ վերնագիրներով, Թէոդորոս Հայկազն եւ Միհրդատ Հայկազն, Զէնկիլէրի Հերոսները կամ Գաւաճանին Գուլոսը, Էրնիա՛ս, Էրնիա՛ս, Էվէրէկի Արծիւը եւ Ֆէնէսէի Առիւծը, Տէրսիմի Դիւցազունները, Արմաշի Հաւերը, Բրգնիկի Աղաւնիները, Տօլմա Պահճէի Պալատը եւ Շամբրամիրամի Առկախ Պարտէզը, եւ վերջապէս Քաջն Վարդան Մամիկոնեան:

Այս թատերախաղերը գրեցէք ու բեմադրեցէք, դերասաններդ, եւ այն ժամանակ բոլոր հայրենակցականները թուղթէ շէնքերու պէս պիտի փլին իրենց գրաւած օրերով ու մարդերով:

— Բայց Արուե՞ստը, հապա Արուե՞ստը ··· Մենք չենք կրնար Արուեստին քիթին խնդալ ···

— Մինչեւ հիմակ Արուեստին կոնակին կը խնդայիք, քիչ մըն ալ քիթին խնդացէք եւ վստահ եղէք որ արուեստն ալ ձեզի պիտի խնդայ, առնուազն ձեր գրպանին ···

— Ոչ մէկ պայմանով չենք կրնար արուեստին քիթին խնդալ ···

— Այն ժամանակ հայրենակցական միութիւնները կը խնդան ձեր քիթին, գրաւելով օրերը, պաշարելով շաբաթները, գերեվարելով մարդերը եւ աւարի տալով գրպանները ···

— Մենք ալ բոլոր օրերը «ամօթի օր» կը յայտարարենք ···: Հարիւր վաթսուն հայրենակցական միութիւններ ցերեկոյթներ եւ երեկոյթներ կը սարքեն առանց մեզի դիմելու: Ոչ արտածում կ'ընեն, ոչ ալ ներածում: Ճիշդ Իտալիոյ վիճակն է մերը: Գոնէ պատերա՞զմ հրատարակած ըլլայինք մենք ալ, որպէսզի իբրեւ պատիժ մեզի բանադրէին: Մենք անօթութեան հետ անգամ հաշտուած ենք: Մենք պարզապէս կը բողոքենք ···

— Բայց որո՞ւ կը բողոքէք ···

— Ազգերու Դաշնակցութեան:

— Ազգերու Դաշնակցութիւնը դերասաններէ չի բաղկանար:

— Զարաչար կը սխալիս: Տարին տասներկու ամիս թատերական գործունէութեան մէջ է:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

Հազար ասեն...

Հազար ասեն, հազար գրեն,
Ես իմ հողից ձեռք չեմ քաշի,
Հազար ասեն, հազար գրեն,
Ես իմ ջրից ձեռք չեմ քաշի:

Էնտեղ, որտեղ ես եմ ծնել,
Ազիզ տեղ ա նա ինձ համար·
Էնտեղ, որտեղ աչքս եմ բացել,
Սրբութիւն ա նա ինձ համար:

Էն լեզուն որ ես եմ խօսում
Մի պարգեւ ա աստուածատո՛ւր,
Էն խաչը որ ես եմ պաշտում,
Իմ հաւատքն ա հի՛ն, տրխտո՛ւր:

Իմ երկնքի կապոյտի պէս,
Աշխարհի մաս գաս չես գտնի,
Իմ վարդանի արեւի պէս,
Արեւ երբե՛ք չես գտնի:

Ես իմ երկրի եարն եմ սիրում,
Սալվի - հասակ, սեւաչեա՛յ,
Իմ եարի պէս նազ ո՞վ ունի
Նաշխուն ծամեր — արծաթեա՛յ:

Հազար ասեն, հազար գրեն,
Ես իմ հողից ձեռք չեմ քաշի,
Հազար ասեն, հազար գրեն,
Ես իմ ջրից ձեռք չեմ քաշի:

ԳԵՂԱՄ

ՀԱՅ ԵՐԳԱՀԱՆՆԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳՈՐԾԵՐՈՎ

Բ.

2.— Հայ երգահաններ, որոնք ընդհանրապէս մշակած են կովկասեան եւ արեւելեան երաժշտութիւնը:

Ամէնուն յայտնի է որ Հայը ապրած ըլլալով թրքական, ռուսական եւ իրանեան իշխանութեան տակ, չի կրնար ազդուած չըլլալ այս վերջիններուն արուեստէն եւ բարքերէն, եւ որովհետեւ արուեստը միջավայրի արգիւնք է, բնական է որ երգահանները պիտի տարուէին նաեւ այս երկիրներու ազդեցութենէն: Հոս է որ Կոմիտասի արժէքը ցայտուն կերպով երեւան կուգայ, եւ կ'ըլլայ գերակշիռ: Անոր ընտրած նիւթերը մանրազնին քննութեան չեն կարօտիր, հասկնալու համար թէ մասնաւոր դարձուածք ունին իրենց մեղեդիական գծովն իսկ: Եւ յայտնի է որ վարդապետին հաւաքած երգերը առնուած են մեծ մասամբ Թրքահայաստանէն, նախապատերազմեան շրջանին: Կովկասի եւ իրանեան հողամասի մէջ հաւաքուած հայ երգերը ունին համանուն երկիրներու ազդեցութիւնը, մինչդեռ Թրքահայաստանի հայ երգերը չունին թրքական ոճ: Պէտք է ենթադրել որ այս գաւառներուն մէջ ապրող Հայերը նուազ ենթարկուած էին թուրք ազդեցութեան, եւ կամ թրքական արուեստ չկար որպէսզի խափանէր հայ գեղջուկին ներշնչումը: Մինչդեռ Կովկասի գեղջուկ երգերը ունին վրացական, թաթարական, եւ նոյն իսկ ռուսական «ռոմանս»ի գոյնը:

Այսպէս կամ այնպէս, կը տեսնուի որ կան երգահաններ, որոնք հայ անունը արժեցուցած են մշակելով դրացի երկիրներու երաժշտութիւնը: Ասոնց գլխաւորներն են Ա. Սպենդիարեան, Կարօ Զաքարեան, Բարխուդարեան, Նիկողոս Տիգրանեան, որոշ չափով Ռոմանոս Մելիքեան եւ Թերեւս Տէր Ղեւոնդեան՝ սկզբնական շրջանին: Այս անունները այս բաժնին մէջ յիշեցի հիմնուելով ժամանակին հրատարակուած շատ մը գործերու վրայ, զորս չենք կրնար ընդունիլ իբր հայկական երաժշտութիւն, եթէ պայման ըլլայ որ իբր այդ նմոյշ ընտրենք Կոմիտաս վարդապետի ոճը:

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ՍՊԵՆԴԻԱՐԵԱՆ.— Կովկասահայ երաժիշտներունմէջ համարժէք մեծատաղանդ գլուխն է, ինչ որ ժամանակին եղած է Չուհաճեան արեւմտահայութեան համար: Սպենդիարեան ապրած է աւելի նոր շրջանի մը մէջ, մեռած՝ հազիւ 8 — 10 տարի առաջ, եւ հետեւաբար ունեցած է գրութեան մէջ աւելի ժամանակակից ոճ: Աշակերտ հռչակաւոր Ռիմսքի Քորսաքօֆի, իր ուսումը ստացած է ռուսական դպրոցով եւ մեր մէջ ամէնէն մեծ վարպետը պէտք է նկատել նուագախումբի արտադրութեանց: Մեծ բծախնդրութեամբ է որ արեւելեան, ըսել կ'ուզեմ թաթարական, վրացական կամ պարսկական երաժշտութեան անկանոն չափականութիւնը գրի առած է, եւ նուագախմբային բազմաձայն գործեր արտադրած անոնցմով: Ունի շատ մը մեներգներ, ռուսական ռոմանսի ոճով. ինչպէս Ալ վարդը, բայց գլխաւորաբար վարպետ մըն է արեւելեան դասական երաժշտութեան, եթէ կարելի է այս բացատրութիւնը տալ: Գլխաւոր գործերէն յիշեմ՝ Երեւանի էթիւտները, Խրիմի էսքիզները, Երեք պալմաները, եւն.: Աւելի վերջը ձեռք զարկաւ մեծ գործերու, մօտեցաւ հայկականութեան երբ վերջնապէս հաստատուեցաւ Հայաստանի մէջ: Վերջին գործը «Ալմաստ» օփերան, կը թուի ունենալ մեծ արժէք, որ բեմադրուեցաւ Մոսկուայի մէջ: Նիւթը հայկական է, չեմ գիտեր թէ երաժշտութիւնը ո՞ր աստիճանով մօտեցած է այն մակարդակին զոր կը կոչենք հայկականութիւն: Ինչ որ ալ ըլլայ՝ հայ անունին պատիւ բերող այս երաժիշտը կրնանք նկատել կովկասահայ երաժիշտներու հայրը:

ՆԻԿՈՂՈՍ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ.— Կը թուի ունենալ արեւելեան նկարագրով ըստուար գործեր: Շարք մը արեւելեան պարեր, նուագախումբի համար, իրանեան երաժշտութեան հաւաքածոներ, դաշնակի համար եւ առհասարակ կովկասեան արեւելեան երաժշտութիւն: Ինչպէս շատերը, իր ալ գործերը բաւականաչափ տարածուած չեն, բայց իր անունը երկար ժամանակէ ի վեր կը յիշուի հայ երաժշտական դետնի վրայ:

ՍԱՐԳԻՍ ԲԱՐԽՈՒԴԱՐԵԱՆ.— Արժէքաւոր դէմք մը: Ըլլալով դաշնակահար, գրուածքը շահեկան է դաշնակահարութեան տեսակէտով: Բազմաթիւ են արտադրութիւնները, թէ ժողովրդական «մօթիֆ»ներու վրայ, եւ թէ ինքնուրոյն ներշնչմամբ գործեր, ընդհանրապէս մելամաղձոտ ոճով: Գրուածքի մաքրութիւնը իբր երաժշտական ուղղագրութիւն՝ նկատելի է, բան մը որ ցոյց կուտայ երաժշտի մը թեքնիք դաստիարակութիւնը:

ՌՈՄԱՆՈՍ ՄԵԼԻՔԵԱՆ.— Վերջերս մեռաւ Երեւանի մէջ, հայ մեներգի այս վաստակաւոր դէմքը: Բազմաթիւ են այս սեռին պատկանող իր գործերը, որոնց ներշնչման սկիզբը եւ վերջաւորութիւնը տարբեր է եղած: Մելիքեանի առաջին գործերը անունով միայն Հայ են, չունենալով տոհմիկ դրոշմ, ինչպէս օրինակ Կարմիր վարդը: Այս ռուսական կամ Չայկովսկիական սեռին կը պատկանին Աշունը, Անջատումը եւն.: Աւելի վերջ, կը փորձուիմ ըսելու Կոմիտասի երեւումէն յետոյ, Մելիքեանի ոճը կը կրէ փոփոխութիւն եւ կ'արտադրէ Զմրուխտի շարքը, որ կը պարունակէ Սեւ կաքաւիկը, Մանուկն ու ջուրը, եւն., որոնց մէջ կ'երեւի թէ ռուսական ոգին խոյս տուած է մասամբ: Ունի անշուշտ Հայաստանի մէջ թողած արժէքաւոր ձեռագիրներ:

ԿԱՐՕ ԶԱՔԱՐԵԱՆ.— Ուշագրաւ դէմք մըն է: Իր քանի մը մեղեդիները զորս աչքի առջեւ ունիմ, ցոյց կուտան թէ երգահանին ներշնչումը որքան որ անդրկովկասեան է, նոյնքան եւ օժտուած է դաշնաւորման արդիական ոճով եւ ճոխութեամբ: Դաշնաւորում որ կրնայ բաղդատութեան դրուիլ արդիական որ եւ է հեղինակի գործին հետ: Կանչը, Ռէնչպէրի երգը, մանաւանդ Բանուորուհիին օրօրը որ պիտի երգուի մեր համերգին մէջ կը պարունակեն յառաջացեալ ներդաշնակութեան տուեալներ, եւ որոնցմով իր գործը շահեկան դառնալէ զատ ոճի տեսակէտով ալ շատ հեռուները կրնայ երթալ:

ԱՐԱՑ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ թանաքով ու մելանով:

ԵՐԵՒԱՆԻ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՆԵՐԸ

Ձօյց անտառին մէջ

1.

Անյագ կարօտով եկայ քեզ այցի,
Գեղեցիկ անտառ, դալարուր ու վեհ,
Մտախոհ բիւրաւոր դռները բացի
Ու եկայ քո դէմ ···:

Տարածիր քո մութ սաւանը անտառ,
Նաւերին խոնջացած քաղցր զրոյցի,
Լցում է սրտումս սիրոյ նոր կարօտ
Խանդը կտուցին ···

Կանաչը ալեկոծ - նման է ծովի,
Սիրով, պայքարով, երգերով առատ.
Գանէ այս գիշեր բա՛ց ծոցդ ծառի,
Եւ ինձ գիրկդ առ ···

2.

Օ՜, անտառ, անտառ, գեղեցիկ ու վեհ,
Քո քարափներին լուսայգը ցողաց·
Ցօղից անհանգիստ արծիւն արթնցաւ,
Կանանչին կարօտած ···

Օրօրից իրեն ե՛ւ նիւղ ե՛ւ տերեւ,
Աշխելու քաղցրը փափաքով ծառաւ,
Լուսաստղն իրդեհեց իմ գլխի վերեւ,
Ցայտերով պայծառ ···

Հայրենի անտառ, իմ վայրի անտառ,
Քո մեծ անդորրը բաց ինձ անբով ···
Որքան էլ բեռս լինի ծանր ու դառն,
Ես կեանքին իմ սիրում անհուն կարօ-
տով:

Բարձրացի՛ր, մրրի՛կ, ալեկոծի՛ր, ծո՛վ
Ամպամածերը պարզեցի նախ·—
Նախ իմ չի զնա երբեք կոր գծով,
Որքան էլ ծովը մռնչայ ցաւից ···

ՎԱՀԱՆ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Մարմարային քանդակուէթիւն

Այս անունը կուտան Թէոֆիլ Կոթիէի քերթուածներուն:

Ֆրանսերէն թերթի մը մէջ Իվ Ֆլո... կը ներկայացնէ «մարմարային քանդակուէթեան» վարդապետութիւնը:

Թէոֆիլ Կոթիէ մարմաջն ունէր իր ...ը ծայր աստիճան յղկելու (ciseler), ինչպէս որ կարծես թէ կը բանէր քան թէ կը գրէր: Իր քերթուածները գրուած են անթերի տաղաչափութեամբ, եւ Պօոլէր կը հիանար վրան: Նկայն ցուրտ է այդ քանդակուէթիւնը, ինչպէս մարմարեայ արձան մը որ գեղեցիկ է՝ բայց ոչ կենդանի: Կոթիէի այդ թելադրութիւնը կուգար իր զգայնութեան ճամբէն: Ոչ մէկ գրող այնքան գերի դարձած է իր աչքին, որքան Կոթիէն,— «Ես այն մարդն եմ, որուն համար գոյութիւն ունի միայն արտաքին աշխարհը» կ'ըսէր պարծանքով: Զինք չի հետաքրքրեր խորութիւնը, ոչ ալ մտածումը: Կը բաւէ որ աչքը բերէ գեղեցիկ շրջագիծերու վայելքը: Կոթիէ բնութիւնը կը դիտէ եւ կը հրճուի իրերու առջեւ՝ տպաւորուելով անոնց գոյնէն եւ գիծերէն: Ահա թէ ինչո՛ւ իր արուեստը մեզի կը բերէ բնութեան ոչ թէ բղղայնութիւնը, այլ նկարչութիւնը:

Արդարեւ, նկարիչ մըն է Կոթիէ: Անիկա իր այդ կոչումը ցոյց տուաւ կանուխէն: Արբայ տը Մոնթէսքիու կը գրէր ժամանակին.—«Կոթիէ նկարչական բնածին տաղանդ մը ունի, զոր պէտք չէ երբեք զոհել որ եւ է բանով»: Եւ Կոթիէ սկիզբները հետեւեցաւ նկարչութեան, աշխատեցաւ Րիուի արհեստանոցին մէջ: Ուլրիք Կութէնկէր նամակի մը մէջ կը ներկայացնէ Կոթիէի նկարչական աշկերտութիւնը.— «Հիւկոյի մօտ ծանօթացայ ուսանողի մը հետ, որ երկար մազեր ունէր ճիշդ ինչպէս աղջիկ մը, ինծի ըսաւ թէ կ'ուզէ լքել նկարչութիւնը եւ հետեւիլ գրականութեան»:

Իրաւ ալ, գրական ասպարէզ մտաւ շուտով, բայց մնաց միշտ նկարիչ մը: Վրձինի նոյն խնամեալ աշխատանքը, գոյներու եւ գիծերու, ձայներու եւ բառերու նոյն խղճամիտ ընտրութիւնը: Ձեւի նոյն սէրը: «Ես միշտ նախամեծար համարած եմ արձանը կնոջմէն, մարմարը միսէն», կը գրէ Կոթիէ՝ այս նախադասութեան մէջ դնելով իր արուեստի փիլիսոփայութիւնը: Շատեր թէեւ ձախողած կը համարին զինք, չգտնելով զգայութեան մը ջերմութիւնը կամ դողի մը կենդանութիւնը անոր մարմարադեղ քանդակուէթեան մէջ, բայց մենք պիտի թելադրէինք մեր նոր սերունդին Կոթիէ ուսումնասիրել քիչ մը, գաղափար մը կազմելու համար գրական թէքնիքին կամ ձեւի կատարելութեան մասին:

ԵՐԵՒԱՆԻ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՆԵՐԸ

Գրական Թերթը (30 հոկտ.) կը գրէ թէ յունական եւ իտալական ճարտարապետութեան հին կոթողներուն հետ ծանօթանալու նպատակով արտասահման մեկնած են Երեւանի երիտասարդ ճարտարապետներէն Գ. Քոչար եւ Մ. Մազմանեան: Իրենց ճամբուն վրայ պահ մը կանգ կ'առնեն Պոլսոյ մէջ եւ դիտելու կ'երթան տեղւոյն ճարտարապետական կոթողները:

Աթէնքի արհեստագիտական պալատին մէջ սարքուած ընդունելութեան ժամանակ, յոյն ճարտարապետներու Միութեան հրաւէրով զեկոյցներ կուտան Խորհ. Միութեան շինարարութեան եւ ճարտարապետութեան մասին: Այդ զեկոյցները ջերմ հետաքրքրութիւն արթնցուցին յոյն ճարտարապետներուն մէջ, որոնք փափաք յայտնեցին մշակութային կապեր հաստատելու Խորհ. Միութեան հետ եւ ճարտարապետական ուղեւորութիւն կատարելու դէպի Ռուսիա:

Յունաստանի ճարտարապետութիւնը ուսումնասիրելէ վերջ, Քոչար եւ Մազմանեան մեկնեցան Իտալիա, ուր կը գտնուին ներկայիս:

ՐԱՖՖԻԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 100ԱՄԵԱԿԸ

Այս տարի լրացաւ Րաֆֆիի ծննդեան հարիւրամեակը:

Երեւանի թերթերը կը գրեն թէ Հայաստանի գրական շրջանակները զանազան ձեւերով պիտի տօնեն մեծ վիպասանին յիշատակը: Պետական Հրատարակչական Մարմինը կը պատրաստէ Րաֆֆիի ընտիր երկերուն տպագրութիւնը: Մինչեւ այս տարուան վերջերը լոյս կը տեսնեն 2 հատոր, որոնք պիտի բովանդակեն Րաֆֆիի պարսկական պատմուածքներուն մեծ մասը, Թիֆլիզի կեանքէն առնուած պատմուածքները, Խաչագողի յիշատակարանը, Ոսկի աքաղաղը: Այդ գործերը պիտի հրատարակուին Հայկ Գիւլիքէօխվեանի խմբագրութեամբ եւ յառաջաբանով:

Գրողներու Միութիւնը եւ Գրականութեան ու Պատմութեան ուսումնարանը պիտի կազմակերպեն շարք մը դասախօսութիւններ, նուիրուած՝ Րաֆֆիի ստեղծագործութեանց:

Գ. Վանանդեցի գրած է արդէն ընդարձակ աշխատութիւն մը Րաֆֆիի մասին: Այդ աշխատութիւնը լոյս պիտի տեսնէ Պետական Հրատարակչական Մարմինի մատենաշարին մէջ եւ Հայկ Գիւլիքէօխվեանի խմբագրութեամբ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԽԱԶԵՐՈՒ ԾԱԳՈՒՄԸ

Ուսումնարան ամսաթերթին մէջ (Պուլկարիա), Հ. Գ. Հէպոյեան կը հրատարակէ հետեւեալ փոքրիկ, այլ հետաքրքրական ուսումնասիրութիւնը.—

Խազերը, լատիներէն բառով Նէումաները (Neuma) երաժշտական գիրեր կամ նշաններ են, որոնցմով մեր նախնիները ձայն մը, երգ մը գրի կ'առնէին — կը ձայնագրէին:

Այդ նշանները, որոնք արդի նօտագրական գիրերու ձեւն ունէին, թէ՛ արեւմտեան եւ թէ մանաւանդ արեւելեան ազգերը կը գործածէին: Տասներորդ դարէն առաջ, արեւմուտքի ազգերը սկսան քառակուսի կերպարանքով խազեր գործածել 2 կամ 4 զուգահեռ գծերու վրայ, որոնք յետոյ փոխուեցան արդի բոլորակաձեւ նօթաներուն՝ հինգ գծերու դրութեամբ:

Արեւելեան ազգերը սակայն, մինչեւ Նոր Դար (1500) պահեցին իրենց երաժշտական հին նշանները (խազերը): Բայց դժբախտաբար՝ քաղաքական աննպաստ պայմաններէ ծագած արգելքներու պատճառաւ, անոնք հետզհետէ գործածութենէ դադրեցան, մատնուելով այսպէս մոռացութեան: Այս դժբախտութիւնը հաւասարապէս վիճեցաւ Հայերուն, Յոյներուն եւ Ասորիներուն, որոնք իրենց սեփական խազագրութիւնն ունէին:

Թողլով այս գլուխն ուրիշ առիթի, տեսնենք համառօտիւ թէ ինչպէս սկիզբ առին խազերը:

Ինչպէս այսօր մենք, նոյնպէս ալ անկէ դարեր առաջ, մեր նախնիները երբ խմբովին երգ մը ներկայացնէին, խումբի մէջէն երգն ամէնէն քաջ գիտցողն կ'ընտրէին իբրեւ առաջնորդ, որ դիմացնին անցնելով կը ղեկավարէր: Առաջնորդը զանազան շարժումներով կը ջանար երգն յիշեցնել խումբին՝ ձայնի ելեւէջին համեմատ շարժելով վեր վար ձեռքերն ու նոյն իսկ ամբողջ մարմինը:

Բայց որպէսզի երգը մոռացութեան չմատնուի, մարդիկ մտածեցին առաջնորդին կատարելիք ձեւերը թուղթին վրայ գծագրել: Այնուհետեւ կը մնար երգիչներուն՝ այդ գծագրական ձեւերուն վրայէն վերլուծել եղանակն ու գծային ելեւէջներէն հանել ձայնական ելեւէջները:

Ժամանակի ընթացքին, երբ գիրն ու գրականութիւնը սկսան զարգանալ, ձայներու գծագրական այդ ձեւերն ալ հետզհետէ սեղմուելով կարգի կանոնի մտան, առնելով որոշ նշանակութիւն, թիւ եւ անուն:

Մասնաւորելով խօսքս մեր հայկական խազերուն, անոնց ծագման վրայ հետեւեալը գիտենք:

Խազերու գոյութեան մասին մեր պատմագիրներէն առաջին եւ միակ բացայայտ յիշատակութիւն ընողն է Կիրակոս Գանձակեցի (1250ի ժամանակները): Սա կը յիշէ, թէ այդ ժամանակ (ԺԲ. դար) Խաչատուր Տարօնեցի անուն քաջ երգիչ վարդապետ մը, Մեծ Հայաստանի մէջ շրջելով խազերը ծանօթացուցած եւ ընդհանրացուցած է Հայոց մէջ: Այս տեղէն դատելով, մեր խազերը սկիզբ առած են հաւանաբար 11—12րդ դարերուն: Այս տեսակէտին կը նպաստէ այն պարագան, որ յիշեալ ժամանակաշրջանէն յառաջ գրուած հայկական ձեռագիրներու մէջ՝ չի տեսնուիր խազագրութիւնը:

Սակայն եւ այնպէս, մասնագէտներ աւելի հին կ'ուզեն դնել հայկական խազերու ծագման ժամանակը: Այսպէս, Վիէննայի համալսարանէն փրոֆ. Վէլէչ, որ արեւելեան խազերու մասնագէտ մըն է, երկու տարի առաջ արտայայտուեցաւ, թէ հայկական խազերը աւելի՛ հին են՝ քան բիւզանդական (յունական) խազերը եւ նոյն իսկ այս վերջիններուն հիմը եղած են հայկականները: Այս տեսակէտով՝ հայկական խազերը գոյութիւն պէտք են ունեցած ըլլալ ութերորդ կամ եօթներորդ դարէն առաջ: Եւ արդէն մեր հին պատմագիրներէն Ղազար Փարպեցի աղօտ յիշատակութիւն մը կը թուի թէ կ'ուզէ ընել, յիշելով երաժշտական տառերու գործածութիւնը: Ամէն պարագայի, դեռ որոշ ստուգութեամբ չէ կարելի հաստատել այս պարագան եւ ոչ ալ սակայն մերժել:

Իսկ մեր խազերուն սկզբնական ձեւը կազմած են հաւանաբար առոգանութեան այն նշանները, որ մինչեւ օրս ալ դեռ կը գործածենք, այսինքն՝ բութ, շեշտ, երկար, սուղ եւ պարոյկ:

Ասոնցմէ բութը ('), շեշտը (') եւ պարոյկը (՞) կը գործածուէին ձայներու տարբերութիւնը (ձայնաստիճանը) ցուցնելու համար, իսկ երկարը (՛) եւ սուղը (օ), ժամանակը (տեւողութիւնը):

Առոգանութեան այս նշանները որ սովորաբար «առոգանութեան խազեր» կ'անուանուին, ձեռագիրներու մէջ երեւան կուգան Զ. դարէն սկսեալ, եւ Արեւելքէն սկիզբ առնելով մուտ գործած են նաեւ Արեւմուտք:

Հայկական խազերու գործածութիւնը կը հասնի մինչեւ Նոր Դար, անկէ յետոյ քաղաքական աննպաստ պայմաններու մէջ կամաց կամաց գործածութենէ կը դադրի ու կը մատնուի մոռացութեան: 19րդ դարու սկիզբը Պոլսահայ քաջ շարականագէտ մը Պապա Համբարձում (1768—1839), ուզեց կենդանացնել նշանակութենէ դադրած հին խազերը: Բազմաթիւ խազերէն (Կոմիտաս վարդապետի համեմատ 198 հատ) ընտրեց միայն 7 հատ իբրեւ հիմնաձայն (փուշ, էկորն, վերնախաղ, բենկորն, խոսրովային, ներքնախաղ եւ պարոյկ), տալով անոնց հաստատուն նշանակութիւն, սահմանեց օրէնքներ եւ այդպէս ստեղծեց իր նոր ձայնագրութիւնը համարժէք գրեթէ եւրոպական ձայնագրութեան:

Այս նոր ձայնագրութեամբ, որ հիմա այլ եւս ընդհանուր գործածութիւն գտած է մեր մէջ, գրի առնուած է Էջմիածնի ամբողջ շարակնոցը, Պապա Համբարձումի աշակերտ՝ Նիկողայոս Թաշճեանէ:

Մեր հին խազերու նշանակութիւնը սակայն, կը մնայ մինչեւ այսօր քօղարկուած: Անմահն Կոմիտաս վարդապետ, որ 16 տարի աշխատած էր խազերու լուծման գործով, 1910ին կը գրէր, թէ մօտ ատենէն հասարակութեան սեփականութիւն պիտի դարձնէ խազերու գաղտնիքին լուծումը: Բայց դժբախտաբար իր անողոքելի հիւանդութիւնը պատճառ եղաւ՝ որ ընդհատէ այդ կարեւոր գործը, որուն ձեռագիրներն ալ յետոյ կորսուեցան հետագուրկ:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ Սանուց Միութեան ընդհ. ժողովը՝ իր 17 նոյեմբերի նիստին մէջ, նոր վարչութիւնը ընտրեց հետեւեալ կերպով.— Տիկ. Լ. Սապօնճեան՝ ատենապետ, Օր. Պ. Իչգալըճեան՝ Բ. ատենապետ, Օր. Ս. Աղաւնեան՝ ատենադպիր, Օր. Զ. Ժամկոչեան՝ Բ. ատենադպիր, Տիկ. Գ. Զօլաքեան՝ գանձապետ, Օր. Ս. Գըլըճեան՝ հաշուապահ, Տիկ. Ն. Պօյաճեան եւ օրիորդներ Ա. Փիրփիրեան եւ Ա. Փիլիկեան՝ խորհրդականներ:

Ժողովը նկատի ունենալով վարժարանին կրած նիւթական դժուարութիւնները՝ անտեսական ներկայ տագնապի հետեւանքով, որոշեց կրկնապատկուած ճիգերով, թեւ ու թիկունք դառնալ անոր, եւ խնդրել բոլոր համակիրներէն եւ բարեկամներէն որպէսզի իրենց սրտագին օժանդակութիւնը բերեն ապահովելու համար կրթական այս գեղեցիկ գործին յարատեւութիւնը: (Կնիք)

ՊՈՒՔՐԷՇԻ ՄԵԾ ՀԱՆԴԷՍԸ

(1500ամեակի առթիւ)

ՊՈՒՔՐԷՇ, 26 նոյ.— Շաբաթ 23 նոյ. Աթէնէի սրահին մէջ տեղի ունեցաւ 1500ամեակի առթիւ սարքուած հանդէսը, կազմակերպուած «Հայ Մշակոյթի Բարեկամներու ընկերակցութեան» կողմէ, ռումէն հասարակութեան համար: Ներկայ էին ռումէն բարձրաստիճան անձնաւորութիւններ եւ հայ ընտրանին: Փրոֆ. Եորկա, նախկին վարչապետ, խօսք առնելով դրուատիք ուղղեց հայ մշակոյթին եւ վեր հանեց հայ ցեղին ստեղծագործ ոգին:

Գեղարուեստական բաժնին մասնակցեցան Կոմիտաս երգչախումբը, ջութակի վրայ նուագեց Պ. Աւագեան, իսկ յայտագրին կարեւոր մասը վերցուցած էր Փարիզէն յատկապէս հրաւիրուած Օր. Հայկանուշ Թորոսեան: Շնորհալի օրիորդը երգեց տասնէ աւելի հայկական երգեր: Իր վճիտ ձայնը եւ երգելու ինքնատիպ ձեւը ելեկտրականացուցին սրահը: Շատեր յուզուած կուլային: Զարմացուց ան ռումէն հիւրերը, իսկ մեզ Հայերս վերացուց, փոխադրելով մեզ հեռուն, մեր հայրենիքի լեռներն ու ձորերը:

Օր. Թորոսեան կիրակի գիշեր երգեց ռատիոյի կայանէն, իր սոխակի ձայնը հասցնելով Ռումանիոյ ամէնէն հեռաւոր անկիւններն անգամ: Հայ երգին հմուտ բարեկամ մը յայտարարեց.

— «Հայ երգը կարելի չէ աւելի լաւ երգել»:

Դժբախտաբար օրիորդը շուտով կը վերադառնայ Փարիզ ուր պայմանագրութիւններ ունի: Օր. Թորոսեան այս ձմեռ իսկ պիտի այցելէ Եգիպտոս, Սուրիա եւ ուրիշ գաղութներ, պատասխանելով իրեն եղած հրաւէրին:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԽՄԲ.— Սոֆիայի Ազատ Խօսքը կը գրէ թէ տեղւոյն մէջ եւս լսած են Օր. Թորոսեանի երգերը ձայնասփիւռով:

** Հապէշիստանի կղերականներու մէջ այն կարծիքը կը տիրէ, թէ ականջները եւ աչքերը մարդուս գլխուն մասերը կազմելով, փոխադարձաբար իրարու պէտք ունին:

** Հապէշական մէկ աւանդութեան համաձայն, իրենց անուանի թագուհին, Սեպա, լսելով որ Հրեաներու թագաւոր Սողոմոն իմաստունը նաեւ լաւ բժիշկ է, Երուսաղէմ գնաց իր յօդացաւը բժշկել տալու համար, եւ անկէ ծնաւ մանչ զաւակ մը, որ կը թուեցաւ Սողոմոնի ձեռքին տակ մինչեւ 19 տարեկան հասակին, ապա վերադառնալով Եթովպիա հիմնեց իր թագաւորութիւնը: Այդ թագաւորը Մենելիք Ա.ն էր:

** Ֆրանսացի մը չորս միլիոն ֆր. կտակած է միջազգային կազմակերպութեան մը, պայքարելու համար համայնավարութեան դէմ: Կտակը բացուեցաւ Ժընեւի մէջ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ (3)

ԱԴԱՄԱՆԴԵԱՑ ԱՐՑՈՒՆՔԸ

Թարգ. Ժ. — Հեղինակ՝ ՔԷՆԷԹ ՊԱՐՊԸՐ

Սենեակին մէջ չկար ո՛չ ամբառ... արկղ, ոչ պողպատէ դուռ, այլ ...որական անկողին մը· եւ անկողինին մէջ հրաշափառ գեղեցկութեամբ ...մը: Աղջիկը չարթնցաւ, այլ մեղմօրէն շարժում մը ըրաւ վերմակին ..., երբ նուագի մը ներդաշնակութեամբ ... չնչեց: Ու յանկարծ ժպտեցաւ ... քունին մէջ շրթները բացուեցան ... Սուլէյման նշմարեց անոր ակռաներուն զոյգ շարքը, ակռաներ որոնք ... կատարեալ էին ու հաւասար ... աշխարհի ամէնէն հազուագիւտ մարգարիտները· եւ անոր շրթունքները յակինթի գոյն ունէին: Սուլէյման զարմացաւ եւ աղջկան երկու փոքրիկ ականջներուն վարդագոյն ... վրայ տեսաւ երկու ադամանդներ որոնք պար կը դառնային ու կայծեր կ'արձակէին լուսնին ոսկի շողերուն տակ:

Սուլէյման ծունկի եկաւ ու խօսեցաւ:

— Փա՛ռք Ալլահին որ զիս այս գանձին առաջնորդեց· Պաղտատի ժողովուրդը պիտի փրկուի հիմա:

Որովհետեւ, կասկած չկար, աղջկան շրթունքները Յակինթներն էին ... կարմիր քան խալիֆային սուրբ ... յակինթները· ու անոր ակռաները՝ Մարգարիտներ որոնց նմանը չկար խալիֆային գանձին մէջ. եւ քանի որ աղջիկը տակաւին դարուն հասակ ունէր ու անզուգական գեղեցկութիւն, անոր ակռաներուն համբանքըն ալ պիտի ըլլար երեսուներկու զոյգ առատաձեռն Ալլահը պարգեւած էր անոր: Հապա՞ սպիտակ Ադամանդները որոնք կը շողային անոր չքնաղ ականջներուն վրայ:

X

Երբ աղջկան կը նայէր, անիկա հառաչեց ու բացաւ աչքերը:

— Մի՛ վախնար, ըսաւ Սուլէյման· քեզի վնաս չեմ հասցներ ···

— Ի՞նչ կ'ուզես ···

— Մի՛ վախնար· եկած եմ շնորհ մը խնդրելու համար քեզմէ· դուն միակն ես որ պիտի կարենաս թշուառութենէ փրկել ամբողջ ժողովուրդ մը եւ պիտի ազատես մէկը՝ մահերուն ամէնէն ահաւորէն:

— Բայց ի՞նչպէս, հարցուց աղջիկը խռոված նայուածքով որուն մէջ վախ չկար այլ եւս· չեմ հասկնար ···

— Ականջ տուր ինծի, ըսաւ Սուլէյման· պիտի պատմեմ:

Ու անոր ըրաւ իր պատմութիւնը: Յիշեց թէ ինչպէս ցաւ զգացեր էր Պաղտատի սովահար ժողովուրդին համար եւ ինչպէս խօսեր էր խալիֆային հետ· ու երկընտրանքը որուն առջեւ կը գտնուէր ինք հիմա ու խալիֆային պայմանը Ադամանդներուն, Մարգարիտներուն եւ Յակինթներուն մասին: Սուլէյման ըսաւ աղջկան թէ գանձը զոր կը փնտռէր-ինքն էր եւ ինքը միայն կրնար փրկել խալիֆային դժբախտ հպատակները՝ սովէն ու մահէն:

Աղջիկը մտիկ ըրաւ ու այսպէս փսփսաց.

— Շատ քաջ մէկն ես դո՛ւն, ո՛վ իմ Տէրս ···

— Հրամայէ՛ ու պիտի հնազանդիմ քեզի, պատասխանեց Սուլէյման:

X

Սուլէյման վեր բարձրացուց զայն:

— Փա՛ռք Ալլահին, ուրեմն պիտի գա՞ս ինծի հետ ···

Պատասխան տուաւ աղջիկը.

— Այո, ո՛չ թէ անոր համար որ Պաղտատի թշուառները պիտի փրկեմ. ոչ թէ անոր համար որ Խալիֆան իր մեծարանքներով պիտի պատուէ զիս. ո՛չ իսկ անոր համար որ քեզ պիտի ազատեմ մահերուն ամէնէն ահաւորէն:

— Հապա ինչո՞ւ համար ···

— Որովհետեւ գոհարները զորս Խալիֆային պիտի տանիս, քուկդ պիտի ըլլան: Երբ Հարուն էլ Րաշիտ խալիֆան զիս կնութեան առնել ուզեց, մերժեցի եւ արտասուքով աղաչեցի հօրս որ չտայ զիս անոր: Ու այս գոհարները պահեցի իմ սիրահարիս համար որ պիտի գար· ու, ահա, ան եկաւ, ո՛վ իմ Տէրս ···

Եւ Սուլէյմանն ու Լէյլան — այդպէս էր աղջկան անունը — հրաժեշտ առին ծերունիէն որ աղջկան հայրն էր ու ճամբայ ինկան դէպի Պաղտատ ու ներկայացան խալիֆային:

Սուլէյման խոնարհութիւն ըրաւ.

— Ո՛վ Տէր, ահաւասիկ բերի գոհարները զորս գտայ Պասրայի իջեւանին մէջ:

— Տեսնե՛մ, ո՛վ դուն Բախտաւոր երիտասարդ:

Սուլէյման առաջ բերաւ աղջիկը որ խոնարհութիւն ըրաւ եւ ծունկի եկաւ խալիֆային գահին առջեւ:

Ու խալիֆան կուշտ ու կուռ խնդաց:

— Կրնայի քեզ ցիցը հանել, Սուլէյման, որովհետեւ դուն յաջողեցար հո՛ն ուր Աշխարհի Սիրամարգը ձախողեր էր· եւ սակայն ես պատիւ ունիմ ու պիտի յարգեմ խոստումս. նախ տեսնեմ սա գոհարները, գլուխը հեզօրէն վար կախած է ու չեմ տեսներ յակինթները:

X

Լէյլա կամացուկ մը գլուխը վեր բարձրացուց· ու խալիֆան ըսաւ.

— Յակինթներ աւելի կարմիր քան արիւնը:

Նայեցաւ աղջկան շրթներուն.

— Ու ակռաներ երեսուներկու, աւելի կատարեալ ու ներդաշնակ քան բոլոր գոհարներն իմ գանձիս ···

Բայց յանկարծ բարկացաւ անոր դէմքը եւ կատաղօրէն բռնկած՝ ըսաւ.

— Չըսի՞ քեզի որ ինծի բերես նաեւ երկու ադամանդները որոնք աւելի սպիտակ էին ու շողշողուն քան այն ադամանդները որ ահաւասիկ կը փայլին թագիս վրայ ···

Սուլէյմանի այտերը ճերմկեցան:

— Ո՛վ Տէր, կակազեց, ահաւասիկ ուզած ադամանդներդ:

Ու ցոյց տուաւ երկու քարերը որոնք կը զարդարէին աղջկան վարդագոյն ականջները:

— Յիմա՛ր, կատղեցաւ խալիֆան, յիմա՛ր ու անբախտ Սուլէյման· այդ քարերը իրենց գեղեցկութիւնը կը ստանան անոր բիբերէն· ու դուն կը բաղդատես զանոնք թագս զարդարող ադամանդներուն հետ եւ կը համարձակիս ըսել թէ աւելի փայլուն են անոնք· կը յանդգնի՞ս այդպէս ըսել, պատասխան տո՛ւր ···

Սուլէյման նայեցաւ զոյգ մը ադամանդներուն, որոնք թառած էին աղջկան վարդագոյն ականջներուն վրայ· ու յետոյ աչք մը նետեց Հարուն էլ Րաշիտի սպիտակ ու վճիտ գոհարներուն:

— Ո՛վ Տէր, ըսաւ ան յուզումով· ձախողեցայ ···

— Գիտէի որ պիտի ձախողէիր, ո՛վ դուն յանդուգն ու անխելք երիտասարդ· աւելի լաւ կ'ըլլար եթէ թըշուառները մինակ ձգէիր իրենց ցաւերուն հետ, ինչպէս խորհուրդ տուի երբ քեզի վերադարձուցի կեանքդ· հիմա պիտի մեռնիս ···

— Ես մահէն չեմ վախնար:

Խալիֆան շրթունքները պրկեց չարութեամբ:

— Չե՞ս վախնար մահերուն ամէնէն սարսափելիէն զոր հնարեր եմ ··· աւելի զարհուրելի քան անիւներուն տանջանքը կամ կախաղանն ու ցիցը· եւ կամ թոյնը· չե՞ս վախնար երբ կտոր կտոր պիտի ընեմ քեզ ··· Դանդաղօրէն պիտի մեռնիս, Սուլէյման, ու ժամանակ պիտի ունենաս ողբալու՝ ուրիշներուն բեռը տանելու համար ունեցած յիմարութեանդ վրայ եւ պիտի խորհիս այն երկու ադամանդներուն մասին զորս ես տեսայ Պասրայի իջեւանին մէջ, բայց դուն չտեսար ···

Ու Լէյլա, սարսափահար, Սուլէյմանի ոտքը ինկաւ, թեւերովը գրկեց անոր մէջքը· կարծես փրցնել կ'ուզէր զայն ճակատագրին ձեռքէն որ ահաւասիկ կը սպառնար անոր: Եւ հեծկլտուք մը աղիողորմ որ կուգար անոր կուսական սրտին խորէն:

— Ո՛վ սիրահարս, դուն չպիտի մեռնիս, չպիտի մեռնիս ···

X

Աղջիկը չկրցաւ ծածկել իր վիշտը: Իր շրթունքները դառն անձկութեամբ պրկուած էին: Ու անոր սարսափահար աչքերէն արցունքներ կաթեցան այտերուն վրայ, արցունքներ որոնք վճիտ էին, պրիսմակին չափ սպիտակ ու փայլուն, աւելի քան խալիֆային թագին վրայ կայծկլտող ասողերը: Եւ ինչպէս երկնակամարը խաւարէն արեգակին կ'անցնի, Հարուն էլ Րաշիտ ժպտեցաւ:

— Սուլէյմա՛ն, ինծի բերած ես ինչ որ կը փափաքէի ունենալ· ասոնք են ադամանդները զորս ես տեսած էի Պասրայի իջեւանին մէջ. դուն զրկեցիր խալիֆան իր զրօսանքէն, իսկ Ալլահը՝ քու հոգիէդ: Բայց Հարուն էլ Րաշիտ պիտի պահէ իր խօսքը· տուրքերը պիտի կիսուին· այս գանձը քուկդ թող ըլլայ· երթա՛ս բարով:

Այսպէս խօսեցաւ Աշխարհի Սիրամարգը:

(Վերջ)

Օրինագիծ Տէրսիմի նուաճման համար

Անգարայէն կը հաղորդեն թէ Մունզուր (Մնձուր, Տէրսիմ) կուսակալութեան կազմութեան օրինագիծը այս օրերս Ազգ. Ժողովին պիտի տրուի: Այս օրէնքով, յիշեալ շրջանին ժողովուրդը պիտի ազատի կարգ մը աղաներու եւ միւթէկալլիպէններու ազդեցութենէն:

Կառավարութեան կողմէ առժամեայ զինուորական վարչութիւնով մը ձեռք առնուելիք միջոցները, միջավայրին բացառիկ պայմաններուն եւ պահանջներուն պիտի յարմարին:

Մունզուրի կուսակալութիւնը ընդհ. ժողով չպիտի ունենայ: Հրամանատարը, պէտք տեսած պարագային, թաղապետական նախագահութեան պարտականութիւններն ալ գայմագամներուն պիտի տայ: Կուսակալի պաշտօնին պիտի կոչուի Զօր. Ապտուլլահ:

Նոր երկաթուղի,- Խարբերդ-Տիգրանակերտ-Վան

Թուրքիոյ հանրօգուտ գործավար Ալի Չէթինգայա, Տիարպէքիրէն վերադարձին, հետեւեալ կարեւոր յայտարարութիւնը ըրած է Աստանայի մէջ.

—«Էլազիզէն Վան եւ անկէ սահմանը երկարելիք երկաթուղիին առաջին հետազօտումը կատարել տուինք մարմնի մը միջոցաւ: Տիարպեքիր - Վան մասը գրեթէ հաւասար է Էլազիզ — Վան մասին: Այս վերջին գիծը պիտի անցնի Բալուէն, Ճապաղջուրէն եւ Մուշէն: Երկու ուղղութիւններն ալ ունին իրենց ընդհանուր եւ մասնաւոր պայմանները: Պատկանեալ մարմիններու կարծիքը առնելէ յետոյ, պիտի որոշենք թէ ո՞րը նախընտրելու է, Տիարպէքիր — Վա՞ն թէ Էլազիզ — Վան»:

*** Անգարայի եւ արեւելեան ու հարաւային նահանգներու միջեւ սաւառնակի հաղորդակցութիւն պիտի հաստատուի:

Անգլիոյ կարմիրները կը դժգոհին

Անգլիոյ համայնավար կուսակցութիւնը, որ զանցառելի քանակութիւն մը կը կազմէ, քանի մը անգամ դիմած էր աշխատաւորական կուսակցութեան, միացեալ ճակատ առաջարկելով: Պատասխանը միշտ ալ եղաւ ժխտական: Իսկ անցեալ սեպտեմբերին, Արհեստակցական Միութեանց համագումարը բացարձակապէս մերժեց որ եւ է գործ ունենալ համայնավարներուն հետ:

Բայց բոլշեւիկները յուսահատիլ չեն գիտեր: Այս անգամ նոր նամակ մը ուղղելով աշխատաւորականներուն, Անգլիոյ համայնավար կուսակցութեան նախագահը կ'առաջարկէ պարզապէս միանալ աշխատաւորական կուսակցութեան: Այս առթիւ յոյս կը յայտնէ թէ իրենց դիմումը պիտի ընդունուի «ի շահ բանուոր դասակարգին»: Իր առաջարկը արժեցնելու համար, նախագահը դիտել կուտայ թէ վերջին ընտրութեանց առթիւ համայնավար կուսակցութիւնը օգնեց շատ մը աշխատաւորական երեսփոխաններու յաջողութեան: «Համայնավար կուսակցութիւնը ամբողջովին տրամադիր է աշխատաւորական կուսակցութիւնը համարելու իբրեւ դաշնակցային օրկան մը բանուորական միացեալ դասակարգի, պայմանաւ որ աշխատաւորական կուսակցութիւնը արդարացնէ իր յաւակնութիւնները իբրեւ ներկայացուցիչ բանուորական շարժման բոլոր հատուածներուն, համայնավար կուսակցութիւնն ընդունելով իբրեւ կցորդ կազմակերպութիւն»:

*** Քսան հազար ընկերվարականներ եւ համայնավարներ ազմկալի ժողով մը գումարեցին Նիւ Եորքի մէջ, միացեալ ճակատ կազմելու համար դրամատիրութեան, փաշականութեան եւ պատերազմի դէմ: Ժողովը ունէր միճաբանական հանգամանք: Ելքը յայտնի չէ:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԻԹԼԷՐ ճառ մը խօսելով «Տէօյչլանտ - Հալլէ» (դահլիճ Գերմանիոյ) չէնքին բացման առթիւ, յայտարարեց թէ անձնատուր չպիտի ըլլան պարենաւորման դժուարութեանց: «Մեր դրօշը երբեք վար չպիտի իջնէ: Մենք պատրաստ ենք ամէն բանի եւ պիտի դիմագրաւենք բոլոր վտանգները: Մենք կանք եւ պիտի մնանք: Մենք ոչ մէկ բանէ կը վախնանք»:

ԵԳԻՊՏՈՍԻ «ՎԱՖՏ»ը (ազգ. միութիւն) որոշեց պատուիրակներ ղրկել Եգիպտոսի բոլոր քաղաքները, հանգանակութիւն կատարելու եւ հականգլիական պայքար մղելու համար թէ երկրին եւ թէ արտասահմանի մէջ:

ՋՈՐՍ ՀՈԳԻ ԽԵՂԴՈՒԵՑԱՆ Սէն Ռաֆայէլի առջեւ, ջրօդանաւի մը անկման հետեւանքով: Երկու հոգի ազատեցան: Ջրօդանաւը զինուորական մարզանքներ կը կատարէր:

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՑՈՒՇԱՐՁԱՆԻ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ յանձնախումբը ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր միութիւնները, չորեքշաբթի, (4 դեկտեմբեր) իրիկուան ժամը 9ին, 125, Bld. Magenta, Café Թապալի ներքնայարկը: Առաջին ժողովը մեծամասնութիւն գտած չըլլալով, այս երկրորդին մէջ ներկաներու թիւը բաւական պիտի համարուի:

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած ՀԱՅ ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

8 Դեկտեմբեր կիրակի երեկոյ ժամը 9.30էն մինչեւ առաւօտ

Salle des Ingénieurs Civilsի ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

19, Rue Blanche. Métro: Blanche կամ **Trinité.**

Կը ներկայացուի հայ սափրիչ - սափրիչուհիներու կողմէ պատրաստուած կանանց մազերու ամենավերջին նորաձեւութիւններ ֆրանսական եւ հայկական լրագիրներու թղթակիցներու ներկայութեան:

Պարգեւաբաշխութիւն 1 ֆրանք:

Կը բաժնուի ԳՕԹԻՅՕՆ եւ ամէն տեսակ ԱՆՈՒՇԱՀՈՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ:

Մուտք՝ **6** ֆրանք: կանանց՝ **5** ֆրանք:

ԸՆՏԻՐ ՃԱԶ եւ ՕՐՔԷՍԹՐ 14 հոգիէ բաղկացեալ:

Պարգեւաբաշխութեան եւ մուտքի տոմսերը կը ծախուին հայ սափրիչներու մօտ եւ սովորական տեղերը:

ԵՐԵԿՈՅԹ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝ ՍԱՂՆՈՑ-ՋՈՐԻ (Պիթլիս) ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

7 դեկտեմբեր շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30էն մինչեւ լոյս

Պ. ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆի սրահին մէջ 3 Rue Pierre Curie K. Bicêtre. մէթրօ՝ փորթ տ'իթալի:

Կը խօսի՝ Պ. ՍԱՍՈՒՆԻ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Պ. Ա. Շահ Մուրատեան (երգ), Օր. Մաքրուհի (երգ). Պ. Գմբէթեան (երգ եւ արտասանութիւն).

Հայկ. եւ եւրոպ. պարեր: Կը նուագէ Եփրատ նուագախումբը:

Ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով: Մուտք 4 եւ 5 ֆրանք:

Ապահովեցէք ձեր տոմսակները նախօրօք:

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ — Հեռաձայն Danton : 52 - 73

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ:

Le Gérant: H. STEPHAN

17, Rue Damesme, PARIS (13) — Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

«ՀԱՅ ԵՐԳԻ ՕՐ»

Կիրակի 8, եւ Կիրակի 15 Դեկտ. 1935. կէս օրէ յետոյ ժամը 2.30ին

Salle ERARDի ՄԷՋ

13, rue du MAIL (Métro: Bourse կամ **Sentier).**

ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԵԾ ՀԱՄԵՐԳ

կազմակերպուած՝

ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ ՄԻԱՑԵԱԼ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ

ղեկավարութեամբ Ա. ՊԻՐԹԵՒԵԱՆԻ

Կը մասնակցին.— ՀԱՅԿԱՆՈՒՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ, Ա. ՔԷՉԷՃԵԱՆ, ԳՈՀԱՐԻԿ ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ եւ Mr. Lucien QUATTROCCHI (Ա. ջութակ Օփերայի):

Պիտի երգուին եւ նուագուին Հայաստանի եւ արտասահմանի երեսուն հայ երգահաններու գործերը:

Առաջին անգամն է որ հայ կեանքի մէջ կը կազմակերպուի նման երաժշտական տօն մը, կը թելադրուի ամբողջ ֆարլգի համայնքը, որուն գոհացում տալու համար համերգը պիտի տրուի երկու անգամ, յայտագրի մասնակի փոփոխութեամբ:

Փութացէք այժմէն ապահովել ձեր տոմսերը որոնց թիւը սահմանափակ է:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Գնուած իւրաքանչիւր տոմս արժէք ունի իր թուականին համար միայն, շփոթութեան պարագային կազմակերպութիւնը չընդունիր որ եւ է պատասխանատուութիւն:

Գիներ՝ Resarvé 20, Orchestre 15, Fauteuil 10, Balcon 10 եւ 7.50 ֆր.:

ՑԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՄԷԿ ԺԱՄ ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ՆՈՒԱԳ

GARIO CANTIի 14 հոգինոց Orchestre ARGENTINի մասնակցութեամբ

վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 15էն մինչեւ կէս գիշեր

VICTOR HUGOի շքեղ սրահներուն մէջ

46bis, Rue St. Didier, Paris Métro Victor Hugo & Trocadéro.

Եթէ կ'ուզէք գեղարուեստական հաճոյք մը չզրկուիլ, փութացէք ներկայ գտնուիլ սոյն հանդէսին:

Ամբաքսիոն, սիւրբրիզ եւ ճոխ պիւֆէ դիւրամատչելի գիներով:

Մուտք՝ 10 ֆրանք:

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՄԵԾ ԵՐԵԿՈՅԹ

Ի ՆՊԱՍՏ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Կազմակերպուած արուեստագէտ եւ մտաւորական համակիր խմբակի մը կողմէ ղեկավարութեամբ սիրուած արուեստագէտներու՝ ՖԻԼԻՓ ԱՂԱՃԱՐԵԱՆԻ եւ ԳՈՒՐԳԷՆ ԱԻԷՄՇԱՀԻ: Մասնակցութեամբ՝ Օր. ԻՐԻՍ ՊԻՒԼՊԻՒԼԵԱՆԻ եւ «ԿԻԼԻԿԻԱ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ:

Շաբաթ, 28 Դեկտեմբեր երեկոյեան ժամը 9ին

Salle Gaveauի մեծ սրահին մէջ

45, Rue de la Boétie. Métro: Miromesnil.

Գին տոմսերու՝ 20—15—10 եւ 7 ֆրանք: Օթեակներ՝ 25 ֆրանք:

Տոմսերը կը ծախուին.— Հրանտ-Սամուէլ 51 Rue Mr. le Prince. Paris (5).

«Ֆլօրիա» ճաշարան, 61 Rue Mr. le Prince. Paris (5).

Տպարան «Արաքս» 46 Rue Richer, Paris (9).

Իչգալցեան վաճառատուն 9 Rue Jouye Rouve. Paris (20).

Պ. ՎԱԼԱՆՍԻ

Chez VALENSI

Gran d Restaurant

ՄԵԾ ՃԱՇԱՐԱՆ

60, Rue LAFAYETTE.

Tél Prov. 58-62

Métro: Cadet & Le Peletier.

Գեղեցիկ եւ մեծ սրահ: Արեւելեան եւ ֆրանսական խնամուած կերակուրներ: Ունինք ամէն տեսակ ըմպելիներ, օղիներ եւ բազմաթիւ աղանդերներ: Ժամադրավայրը բոլորին:

Մասնաւոր շքեղ սրահ մը սրամադրելի միութեանց ժողովներուն (միայն քոնսոմասիոնով) եւ հացկերոյթներու համար:

Ժամադրուիլ նախապէս:

CAVE

ԽՆԱՅՈՂՈՒԹԻՒՆ, ԴԻՒՐՈՒԹԻՒՆ, եւ ԱՊՍՊՐԱՆՔՆԵՐՈՒ ԱՐԱԳ ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

կը հայթայթենք՝ նշանտուքի, հարսնիքի, կնունքի, հանդէսներու եւ տօնակատարութեանց համար ամէն տեսակ առաջնակարգ նպարեղէններ եւ ըմպելիներ (apéritifs, liqueurs, mousseux, champagne, օղի եւ յայտնի վաճառանիշով գինիներ):

Հեռաձայնեցէք ՔԷՕԼԷԵԱՆ, Charlebourg: 20-69 եւ անմիջապէս ձեր ցոյց տուած հասցէին պիտի ղրկուին ձեր ապսպրանքը մեծաքանակի գինով եւ չսպառուածները ետ առնելու պայմանաւ:

Հասցէ՝ **KEULEYAN**

85, Rue des Chambards.

Bois-Colonbes, (Seine).

50 մէթր հեռու ԻՍԻ կայարանէն եւ 23 եւ 32 թիւ հանրակառքերու կայարանէն, վարձու են (tout confort) յարկաբաժիններ, 1 փիէսնոց 2000 եւ 2 փիէսնոց **2300** ֆր. Շարժ. շոգեկ միասին:

Աժան գինով երկու խանութներ: Դիմեցէք տեղւոյն վրայ, 72 Bld. Rodin, à Issy - les - Moulineaux.

ՎԱՐՁՈՒ ԵՆ գեղեցիկ ՅԱՐԿԱԲԱԺԻՆՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՔՈՆ ՈՐՈՎ. 4 - 5 փիէս: Սկսեալ 5000 ֆրանքէն եւ 5800էն, 6 - 7 փիէս սկսեալ 6800 ֆր.էն եւ 7200էն կեդրոնական ջեռուցիչ, տաք ջուր եւ շարժ միասին: Այցելելու համար դիմել տեղւոյն վրայ, 6, rue 4 Septembre, Issy-les-Moulineaux (փորթ վէրսայլէն 100 մեթր հեռու:

ՏԱՐՕՆԵԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆ

Confection POUR DAMES et Bonneterie.

2 Rue St. PHILIPPE (Angle 115, Rue d'Aboukir).

PARIS (2). Tél. CENTRAL: 20-86.

Մեծաքանակ վաճառում ամէն եղանակի կնոջական հագուստեղէններու, ՌՕԲ, ՇԸՄԻԶԻԷ, ԺԻԻՓ, ԺԱՔԷԹ, ԱՆՍԱՄԲԼԸ, ԹՐՈՒԱՔԱՐ, ՓՈՒԼՕՎԸՐ (կնոջ, այրերու եւ տղոց համար), քառէ եւն.: Վերոյիշեալ ապրանքները մեր իսկ *արտադրութիւնն ըլլալով*, ուրախ ենք մեր հայրենակից առեւտրականներուն տալու միջոցներ — ՆՊԱՍՏԱՒՈՐ ԳԻՆ ԵՒ ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ — որ կարենան յաջողութեամբ պայքարիլ իրենց մրցակիցներուն հետ:

Խնդրանքի վրայ, գաւառի հայրենակիցներուն կը ղրկուի ԳԻՆԵՐՈՒ ՑԱՆԿ ինչպէս նաեւ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՒ ՕՐԻՆԱԿՆԵՐ:

Փորձի համար ուզուած նմոյշները կարելի է վերադարձնել յանձնումէն մինչեւ 10 օր յետոյ:

Շնորհիւ լաւ կազմակերպութեան, ապսպրանքներու *արագ եւ խղճամիտ* առաքումը ապահովուած է:

Ամէն յաճախորդ, երեք ամիսը անգամ մը կը ստանայ նորութիւններու մանրամասն ցանկը իրենց վերջին գինով:

Փորձեցէք անգամ մը աշխատիլ մեզ հետ: Վստահ ենք որ մեր ուղղամիտ գործունէութեամբ, պիտի յաջողինք ձեր անունը արձանագրել իբր տեւական յաճախորդ:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ԱՐՀԵՍՏԱՒՈՐՆԵՐՈՒ եւ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ

Նոր տարին կը մօտենայ նոր Օրէնքները կը պարտադրեն որ ամէն արհեստաւոր եւ առեւտրական ունենայ կանոնաւոր հաշիւ: Տեղի չտալու համար անպատեհութեանց, դիմեցէք հաշուական եւ հարկային ԱՅՑԵԼՈՒ մասնագէտ՝ Պ. ՖԻՆԱՆՃԵԱՆԻ

65, rue de Paris à Groslay (Seine)

ՁՐԻ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ, ՉԱՓԱՒՈՐ ԳԻՆ:

ՏՕՔԹ. ՍՊԱՐԹԱԼԻ

ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇ. ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ

Նախկին գլխաւոր բժիշկ եւ վիրաբոյժ Իզմիրի Ազգ. հիւանդանոցին

33. Rue Poissonnière (Rex սինէմային ճիշտ քովը)

մէթրօ՝ Bonne-Nouvelle

Ընդունելութիւն ամէն օր ժամը 14—18 եւ ժամադրութեամբ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆՈՐ ԳՐԱՏՈՒՆ

66, Rue Mouffetard. PARIS (5)

Tél.: Port-Royal 01-42 — **Métro: Place Monge**

ԷԼԷԿԵԱՆ տպարանին կից բացուած է նաեւ գրատուն մը, ուր պիտի գտնէք հայերէն եւ ֆրանսերէն ամեն տեսակ գիրքեր ինչպէս նաեւ դասագիրքեր եւ բառարաններ՝ *խիստ չափաւոր գիներով:*

ԱՐԱՅ ԽՆԴԱՄԵԱՆ

Maison KHENDAMIAN

ԱՄԷՆԷՆ ԱՐԴԻԱԿԱՆ ՆԿԱՐՆԵՐԸ ՉԱՓԱՒՈՐ ԳԻՆԵՐՈՎ

ՔԱՌԹ ՓՕՍԹԱԼ՝ 12ը 25 ֆրանք: ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ նկարներու մասնագիտութիւն. քաշուած մեր STUDIOի կամ հարսանիքին վայրը՝ առանց յաւելումի՝ 12ը *125* ֆրանք:

Carte d'identitéի նկարներ՝ *12* հատը *10* ֆր., *6* հատը *7* ֆր.:

Etude de Me BERNARD WAHÉ

(16 ANNÉE)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales

JURISCONSULTE

Droit Français et International Privé

Procédure Générale.

159, Rue Lafayette — **Tél. Nord 68 - 02**

Կ'ընդունի ժամը 9—10 եւ 17 — 19: Նաեւ ժամադրութեամբ

ՓՆՏՌԵՑԷՔ ԱՄԷՆ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌՆԵՐՈՒ ՄՕՏ

"ՄԵԼՔՈՆ"

ՎԱՃԱՌԱՆԻՇՈՎ ՀԱՄԲԱՒԱՒՈՐ ԱՆՈՒՇԵՂԷՆՆԵՐԸ

ՐԱՀԱԹ - ԼՕՔՈՒՄ իր զանազան տեսակներով, ԹԱՀԻՆ - ՀԷԼՎԱ (կաղինով, շոքոլայով եւ վանիլայով), ԲԻՇՄԱՆԻ - ՀԷԼՎԱ (cheveux d'ange), ԲԵՐԿԱՄՈՒԹ եւ ԱԲԻԹԷ շաքարներ, մէջ ԼԱՎԱՇ, ՔԱՏԱԻՖ եւայլն. ինչպէս նաեւ իր գործարանին մէջ պատրաստուած առաջնակարգ ԹԱՀԻՆ:

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ Մ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

4, Rue des Pavillons - Paris (20)

Tél. MEN. 50-47 — **Métro: Place de Fêtes.**

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ՆՐԹՆԻԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 3 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
MARDI 3 Décembre 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2977 Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՓՈԽԱՍԱՑՈՒԹԻՒՆ ԵՒ "ԹԱԳՐԻՐ,,

Իբրեւ հետեւանք Երեւանի բռնած փանողական դիրքին եւ սահմանափակ աշխարհահայեացքին, Հայկական Արտասահմանն ալ կորսնցուցած է իր ղեկը։ Իրողութիւն մը, որ շատ աւելի աչքի կը զարնէ այսօր, քան 15 տարի առաջ։

Արդարեւ, երկու հաւասար եւ լրացուցիչ ճակատներ չեն որ կը դիմաւորեն իրար, այլ ընդվզեցուցիչ հակասութիւն մը, — իշխանութիւն եւ հպատակներ։

Երեւանն էր որ ստեղծեց այս հոգեբանութիւնը — ինչպէս ուրիշ անճոռնի բարքեր— եւ Արտասահմանը լրացուց զայն, իր նկուն, ապիկար կամ իմաստակ «վարքագիծ»ով։

Եւ աՀաւասիկ 15 տարի վերջն ալ, Երեւանը միջանկեալ կը զբաղի Արտասահմանի հոգերով, իսկ այս վերջինը հազիւ կը համարձակի խօսիլ իր տարրական իրաւունքներու մասին։

Իրողութիւն է որ, ամէն օտար երկրի մէջ շատ աւելի բան կը սպասենք, անվերջ կը պահանջենք որ եւ է իշխանութենէ, քան հայկականէն։ Շատ աւելի բարձր կը խօսինք այստեղ եւ ամէն տեղ, քան սեփական իշխանաւորներու հանդէպ։

Այսպէս, Արտասահմանի ազգ. իշխանութեանց կողմէ կատարուած դիմումները շատ ալ տարբերութիւն չունին այն «Թագրիր»ներէն, զորս երբեմն Պատրիարքարանը կը ներկայացնէր հանգուցեալ Պապը Ալիին, այս կամ այն շնորհը խնդրելու համար, կատարեալ հաւատարմութեամբ։

Մեծ բան չէ մեր խնդրածն ու սպասածը։ Չենք պահանջեր լեռներ գլորել կամ հրաշքներ գործել։

Եւ սակայն, աղերս Արտասահմանի, կամք Երեւանի։ Ուզեն կը լսեն, ուզեն կ՚անտեսեն։

Իբրեւ ընդհանուր եւ հիմնական ուղղութիւն, ամէնէն աւելի այս վերջինն է որ կը տեւէ, 15 տարիէ ի վեր։

Եւ մեր սովկամտութիւնը միշտ ալ արդար կը գտնէ իշխանութիւնը, ոչ թէ ժողովուրդը։

Ուրիշ ամէն բան մէկդի դնելով, միայն ներգաղթի խնդիրը ամէնէն անվիճելի փորձաքարը կը կազմէ, այս տեսակէտով։

Եթէ Երեւանը ունենար հիմնական քաղաքականութիւն, այս հրատապ հարցի մասին, այսօր կրկնապատիկ աւելի ներգաղթ կատարուած պիտի ըլլար, ամէն տարի շարունակուելու եւ աւելնալու պայմանով։

Եւ եթէ Արտասահմանը իրաւունքի եւ արժանապատուութեան գիտակցութիւն ունենար, ինկած չպիտի ըլլար այն գլխիկոր եւ նկուն վիճակին մէջ ուր կը գտնուի այսօր։

Իր պարտականութեան գիտակից իշխանութիւն մը ինքն իրեն թոյլ չպիտի տար բնակարանի չգոյութեան պատրուակներ հոլովել տարուէ տարի, եւ դանձանակներ հաստատել գաղութներու մէջ, երբ միշտ ալ միջոցներ կը գտնէ ժայռեր ճեղքելու եւ անապատներ չորցնելու։

Մէկ «դեկրէտ», մէկ հատիկ «պլան» բաւական էր, հազարաւոր երդիքներ կառուցանելու քանի մը տարուան ընթացքին։ «Պլան» եւ համապատասխան վարկ, ինչպէս ուրիշ որ եւ է ձեռնարկի համար։

Բայց ո՞ւր է այն ուժը որ կարենար համոզել, Թիֆլիսէն մինչեւ Մոսկուա, թէ ներգաղթը նոյնքան հիմնական, «հարուածային» խնդիր է Հայաստանի համար, որքան շաքարի կամ ձգախէժի գործարանը կամ Օփերան եւ ուրիշ շինարարութիւններ։

Եւ ո՞ւր է այն վճռական յստակատեսութիւնը, որ համարձակէր ըսել.— Եթէ կարելի չէ օգտուիլ կեդրոնական եմտացոյցէն եւ ապահովել համապատասխան վարկ, մենք բացառաբար կ՚արտօնենք որ տարագիր աշխատաւորները գան եւ բնակարան շինեն իրենց խնայած դրամներով։

Լման 15 տարի, մենք չտեսանք ո՛ր եւ է փորձ, ոչ մէկ, ոչ ալ միւս ուղղութեամբ։ Եղած – չեղած, մեծապատիւ մուրացկանութեան եղանակ մըն է որ կը տեւէ տարիներէ ի վեր։ Այն աստիճան որ, 1500 կամ 3000 ֆրանք հաւաքողը աւան շինելու կը ձեռնարկէ։

Անշուշտ միայն Երեւանը չէ պատասխանատուն, այս անկերպարան կացութեան։

Երբ տարագիր բազմութեանց մէկ մասը աժան փոխասացութեան նուիրուած է, իսկ միւսը՝ քննադատութեան, երբ չունինք միացեալ ճակատ մը, որ համաձայնած ըլլայ հիմնական ծրագրի մը վրայ, երբ ոչ մենք մեր ուզածը գիտենք, ոչ ալ միւսը՝ իր ընելիքը, միամտութիւն է ուրիշ արդիւնք սպասել։

Իշխանութիւնը բարեհաճեցաւ եւ շնորհեց՝ լաւ. եթէ զլացաւ, նորէն լաւ։ «Հարկաւ բան մը գիտէ»։

Եւ ի զուր գլուխները քարին կը զարնուին, ելք մը գտնելու համար օտար երկնքի տակ, մինչ օղակները հետզհետէ կը սեղմըւին եւ ամբողջ բազմութիւններ կը ծիւրին անզօր կատաղութեամբ։

Անփոյթ եւ ապիկար չինովնիկներ՝ անդին, անկերպարան զանգուած մը՝ աստին,— եւ այսպէս 15 տարիէ ի վեր։

Միայն մէկ տարբերութեամբ,— քանի կը գլորին տարիները, այնքան կը գունաւորուին փոխասացութիւններն ու «Թագրիր» — ները։

Այս մէկը որ եւ է պատասխանատուութիւն չենթադրեր, ոչ ալ յոգնութիւն կը պատճառէ։ Ծառէ եւ թխէ ուզածիդ չափ, ուր որ կրնաս հասնիլ գրիչդ ու լեզուդ, հոգ չէ թէ տարրական գաղափար իսկ չունենաս Հայաստանի աշխարհագրութեան կամ կացութեան վրայ։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ՊԻՏԻ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ ԵԹԷ ՆՈՅՆ ԻՍԿ...

Ամէն բան կախում ունի Անգլիոյ դիրքէն

Հռոմէն կը հեռագրեն թէ Իտալիա պատերազմը պիտի շարունակէ առանց այլեւայլի, եթէ նոյն իսկ Ազգաժողովը նոր կաշկանդումներ հաստատէ, արգիլելով քարիւղը, ածուխը եւ ուրիշ կենսական նիւթեր։ Արդէն իսկ միջոցներ ձեռք առնուած են ամէն պատահականութեան դէմ։ Ֆաշական Իտալիան վճռած է տեղի չտալ առանցյուսահատական ճիգ մը փորձելու։ Այս առթիւ սկսած են հոլովել Մուսոլինիի ծանօթ խօսքը,— « լաւ է մեռնիլ առիւծի պէս », քան ապրիլ իբրեւ նուաստացած պետութիւն մը։ Կանծայրայեղ գործիչներ ալ որոնք կը նախընտրեն եւրոպականպատերազմի մը բռնուիլ, քան թէ տեղի տալ։ Մուսոլինի հակառակ է այս տեսակէտին։ Փարիզէն հասած լուրերու համաձայն, Ֆրանսա լիակատար աջակցութիւն խոստացած է Անգլիոյ, եթէ Իտալիա յարձակողական փորձ մը կատարէ այդ պետութեան դէմ։ Թէեւ Հռոմի մէջ չեն հաւատար որ Ֆրանսացի ժողովուրդը հաւանի կռուիլ Իտալիոյ դէմ, սակայն կառավարութիւնը կ՚ուզէ պատրաստ գտնուիլ ամէն պատահականութեան հանդէպ։ Հակառակ տրուած հերքումներուն, իրազեկներ կը հաւաստեն թէ մաս մը զօրք տեղափոխուած է Ֆրանս. սահմանին վրայ։ Միեւնոյն ատեն գիտական բոլոր միջոցները կը փորձուին, փառելանիւթ ճարելու համար, թէեւ Իտալիա աՀագին քանակութեամբ քարիւղ եւ կազօլին ունի արեւելեան Ափրիկէի մէջ։ (Բուն քանակութիւնը գիտեն միայն Մուսոլինի եւ քանի մը բարձրաստիճան սպաներ)։

Միւս կողմէ, եւրոպական մայրաքաղաքներու մէջ ալ անձկութիւնը կ՚աւելնայ։ Նոյն իսկ Լոնտոնի մէջ, պատժական տնօրինութեանց կուսակից թերթեր սկսած են հարցնել թէ անխոհեմութիւն չէ՞ մինչեւ ծայրը երթալ։ Այնպէս որ, շատ բան կախում ունի Անգլիոյ վերջնական դիրքէն։

Հակառակ լուրեր ռազմաճակատէն

Հապէշական աղբիւրէ կը հեռագրեն թէ Զօր. Նասիպուի եւ Վէհիպ փաշայի յառաջապահները (հարաւային ճակատ) օրական 30 քիլոմեթր կը յառաջանան, դէպի իտալական դիրքերը։

Կիրակի օր մեծ արարողութիւն մը կատարուեցաւ Ատտիս - Ապէպայի մայր եկեղեցին, նախագահութեամբ գահաժառանգին, որ փոխանորդաբար կը վարէ գործերը, հայրը ռազմաճակատ գացած ըլլալով։ Այս առթիւ հանդիսաւոր աղօթքներ կատարուեցան հապէշական բանակին յաջողութեան համար։ Կ՚ըսուի թէ Եթովպիա իր յոյսը դրած է քարիւղի արգելքին վրայ, ինչ որ պիտի խանգարէ Իտալացիներու վճռական յառաջխաղացութիւնը։

Զօր. Նասիպու կը հեռագրէ թէ իտալական յառաջխաղացութիւնը կասած է եւ թէ թշնամին նիւթական մեծ կորուստներ կրած է։ Իր տեղեկագրին համաձայն, 20ի չափ հրասայլեր անհետացած են Օկատէնի ճախճախուտներուն մէջ, իսկ անգործածելի դարձած բեռնակառքերը համրանք չունին։ Դարձեալ նոյն աղբիւրին համաձայն, հարիւրաւորիտալացի զինուորներ հիւանդացած են։

Իտալական օդանաւեր հազարաւոր ռումբեր ձգած են Ձիճիքայի վրայ, առանց գործնական արդիւնքի մը յանգելու։

846 պատերազմի այրիներ եւ Մուսոլինի

846 Իտալուհիներ, որոնք նախագահներն են պատերազմի այրիներու 94 կոմիտէներու (իւրաքանչիւր նահանգի մէկ մասնախումբ) Հռոմ հասան կիրակի օր եւ ընդունուեցան Պ. Մուսոլինիի կողմէ։ « Առաջնորդ»ը ճառ մը խօսելով, յիշեց թէ իրենց ամուսիններն եւ զաւակները ճակատ վազեցին օգնելու համար Պելճիոյ եւ Ֆրանսայի եւ հերոսաբար կռուելով, շահեցան յաղթանակը, բայց այսօր «այդ ազգերէն ոմանք պայթուցիկներ կը ճարեն վայրենիներու եւ բարբարոս Եթովպիոյ հետ միեւնոյն գծին վրայ կը դնեն Իտալիան, որ մայրն է մեծ մարդոց եւ մայրը քաղաքակրթութեան »։

Խօսելով պատժական տնօրինութեանց մասին, ըսաւ թէ Ժընեւը (Ազգաժողով) մարդակազմութեան սրահ մըն է, ուր ողջ ողջ կը կտրատեն Իտալիան կատարեալ անգթութեամբ։

Իտալիոյ նոր կարգադրութիւնները

Իտալիոյ նախարարական խորհուրդը արտակարգ նիստ մը գումարելով չորեքշաբթի օր, 2ուէ ժամ զբաղեցաւ հրատապ խնդիրներով։ Այս առթիւ վաւերացուեցան կարգ մը հրամանագիրներ, որոնց նպատակն է ամրապնդել դիմադրական ոգին՝ պատժական տնօրինութեանց հանդէպ։ Ամէնէն կարեւոր հրամանագիրը, որ անմիջապէս ընդունուեցաւ, կը տրամադրէ մեծապէս աւելցնել ազգ. պաշտպանութեան գերագոյն յանձնաժողովին իրաւասութիւնները եւ արդիւնաւորութիւնը։ Յանձնաժողովը աւելի յաճախ պիտի գումարուի այսուհետեւ, մասնակցութեամբ նոր անդամներու, որոնց մէջ կը գտնուին կրթական, ղատական, հանրօգուտ շինութեանց, քարոզութեանց նախարարները եւ ուրիշներ։ Յանձնախումբը պիտի կրնայ խորհրդակցութեան հրաւիրել բանակին մարաջախտները, նաւատորմին ծովակալները, օդատորմիղին հրամանատարները եւն.։ Առաջինք խորհրդակցական ձայն պիտի ունենան, իսկ նախարարները՝ վճռական։ Մէկ խօսքով, այս յանձնաժողովին ձեռքերուն մէջ պիտի կեդրոնանան Իտալիոյ ազգային պաշտպանութեան բոլոր գործերը, ընդհ. զօրաշարժէն մինչեւ այս կամ այն ապրանքին արտածման արգելումը։ Յանձնաժողովին անդամները կրնան լուծել գրեթէ ամէն խնդիր, ի բացակայութեան Մուսոլինիի։

Միւս հրամանագիրներն ալ կապ ունին անմիջական մտահոգութեանց հետ։ Հրամանագիր մը 70 միլիոն լիր վարկ կը սահմանէ, քարիւղի ազգային զտարան մը հաստատելու համար, ուր պիտի մաքրուի Ալպանիայէն փոխադրուած նաւթը։ Որոշուած է այժմէն հանգստեան թոշակ հաստատել Հապէշստանի մէջ սպաննուած զինուորներու այրիներուն համար։

*** Ազգերու Դաշնակցութեան Իտալիոյ մնայուն քարտուղարը զատ—զատ հաղորդեց 18երու յանձնաժողովին անդամներուն թէ քարիւղի արտածման արգելքը պիտի համարուի « ոչ - բարեկամական արարք մը» իր կառավարութեան կողմէ։ Անդամները խոստացան իրենց կառավարութեանց հաղորդել այս յայտարարութիւնը։ Այս առթիւ շատեր կը հարցնեն թէ ի՞նչ կը նշանակէ «ոչ - բարեկամական արարք»։ Լաւատեսներու կարծիքով, քանի մը օր առաջ ընդհանրապէս կ՚ենթադրուէր թէ Իտալիա «թշնամական արարք » պիտի նկա-

(Շար.ը կարդալ Գ. էջ)

ԳԷՈՐԳԻՈՍ Բ.ՈՐ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱՒ 12 ՏԱՐՈՒԱՆ ԱՔՍՈՐԷՆ ՅԵՏՈՅ

ԽՈՒՄԲ ՄԸ ՀԱՊԷՇ ՍԿԱՈՒՏՆԵՐ

ՆՈՐ ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Գրած էինք թէ գաղտնի կազմակերպութիւն մը երեւան հանուած է Լիբանանի մէջ, եւ առաջին առթիւ ձերբակալուած են 40 հոգի։ Վերջին թղթաբերով հասած թերթերէն կը քաղենք հետեւեալ մանրամասնութիւնները.—

Քննութիւնները կը շարունակուին։ Նոյեմբեր 22ին հարցաքննիչ դատաւորի հրամանով ձերբակալուեցաւ յայտնի փաստաբան Լէպէքի եւ խուզարկութիւններ կատարուեցան անոր բնակարանին եւ գրասենեակին մէջ։ Փաստաբանը անմիջապէս փոխադրուեցաւ Աւազաքի բանտը։ Անկէ վերջ, համաձայն տրուած ձերբակալման հրամանագրին, բանտ առաջնորդուեցաւ Պ. Բօպէր Ապէլա եւ խուզարկութեան ենթարկուեցաւ իր բնակարանը։ Բազմաթիւ երիտասարդներ եւ ուսանողներ հարցաքննուեցան։

Ընդհանուր ապահովութեան տնօրէնը հարցաքննիչ դատաւորին յանձնած է կարգ մը կարեւոր փաստաթուղթեր, գրաւուած դաւադիրներու բնակարաններէն։ Այդ փաստաթուղթերը ցոյց կուտան թէ դաւադրութիւնը կազմակերպուած է օտար պետութեան մը կողմէ, յրտեսական լայն նպատակներով եւ ծրագիրներով։ Այդ փաստաթուղթերէն մէկը ընդարձակ քարտէս մըն է, ուր արձանագրուած են.

1.— Պէյրութի պատերազմական դիրքերը՝ մանրամասն կերպով, նշանակուած պաշտօնական հաստատութեանց եւ պետական անձնաւորութիւններու բնակարաններուն դիրքերը, մարզպանին եւ զինուորական հրամանատարութեանց պաշտօնատուները. 2.— Բաբդի օդանաւային կեդրոններու մանրամասն քարտէսները. 3.— Պէյրութի օտար հաստատութեանց եւ հիւպատոսարաններու դիրքերը. 4.— Զինուորական հեռաձայնի եւ անթելի կեդրոնները։

ՎԵՑ ՕԴԱՆԱՒՈՐԴՆԵՐ ՄԵՌԱՆ Մոսկուայի մէջ, երբ օդանաւը վար ինկաւ փորձի մը ատեն։ Օդանաւը այնքան ցածէն կը թռչէր որ, օդաչուները չկրցան գործածել իրենց անկարգելները։ Յանձնաժողով մը կազմուեցաւ, արկածին պատճառներ քննելու համար։ Առաջին փորձին ատեն արագութիւնն էր ժամական 310 քիլոմեթր։ Պիտի բանէր Մոսկուա - Փրակա գծին վրայ։ Զոհերուն մէջ է նաեւ կառուցանողը։

ԱՆԳԼ. ԴԱՀԼԻՃԸ նիստ գումարեց երէկ, ճշդելու համար իր դիրքը՝ 18երու յառաջիկայ ժողովին առթիւ, ուր պիտի քննուի քարիւղի արտածումը արգիլելու խնդիրը։

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԵԹՈՎՊԻՈՅ ԲՆԱԿՉՈՒԹԻՒՆԸ

ԻՆՉՈ՞Ւ ՉԱՃԻՐ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԸ.— ՑԵՂԵՐ ԿԱՆ ՈՐ ՉԱՐԱՉԱՐ ԿԸ ՏԱՆՋԵՆ ԵՒ ՀՈՒՄ ՀՈՒՄ Կ'ՈՒՏԵՆ ԻՐԵՆՑ ԳԵՐԻՆԵՐԸ.— ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՈՂՋԱԿԷԶԸ.— ԻՆՉՊԷՍ ԿԸ ԼՈՒԾՈՒԻՆ ՀՈՂԱՅԻՆ ՎԷՃԵՐԸ.— ՈՒՐԻՇ ԲԱՐԲԱՐՈՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ, ՍԿՍԵԼՈՎ ԾՆՆԴԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱՐԱՆՆԵՐԷՆ.— ԳԵՐԵՎԱՃԱՌՈՒԹԵԱՆ ԲԱԶՄԱԶԱՆ ՁԵՒԵՐ.— ՀԱՄԱՃԱՐԱԿՆԵՐ, ԹՈՔԱԽՏ, ՍՈՎ.— 100.000 ԲՈՐՈՏՆԵՐ

Եթովպիոյ մէջ մարդահամար չկայ, որովհետեւ արձանագրութիւն չկայ: Մարդ կը ծնի ու կը մեռնի առանց իշխանութիւններու հետաքրքրութիւնն արթնցնելու:

Սակայն ուսումնասիրողներ հետեւեալ մերձաւոր թիւը կուտան, համաձայն դաւանանքներու.—

Ղպտիներ	4.900.000
Հեթանոսներ	3.493.000
Մահմետականներ	2.500.000
Ֆալաշաներ (հրեայ)	70.000
Կաթոլիկներ	27.000
Յոյն ու Հայ	5.500
Բողոքական	1.500
Պանեաններ (հնդիկ)	3.000
Գումար՝	11.000.000

Երեսուն դարերու անկախ կեանք մը ունենալով մէկտեղ՝ Եթովպիոյ բնակչութիւնը չէ աճած: Եթէ արտաքին վտանգներէ պաշտպանուած է կլիմային, անապատային ու հասարակածային անտառներու գօտիներուն շնորհիւ եւ լեռնային դիրքին պատճառով, ներքին պատերազմները ցեղէ ցեղ, բարբարոս Թուրքերը նուաղեցուցած են զանազան ժողովուրդները, արգիլած Եթովպացիին աճումը:

Մարդակերութիւնը դեռ գոյութիւն ունի զանազան գաւառներու մէջ: Գերիներու սպանութիւնները սովորական են գրեթէ ամէն կողմ: Ամէնէն բարբարոսներն են Ցանա լճին արեւմուտքն ապրող Թիքիանները, որոնք գերիներուն աչքերը կը հանեն, կը սափրեն ոք վազվռեն, վար իջնան եւ դեհենական քրքիջներ արձակեն: Ցեղապետներուն մորթերը հանելով իրարու կը նետեն: Երբ պժրախտ դոհերը չարաչար տանջանքներով կը մեռնին, անոնց վրայ կը յարձակին, հում հում կ'ուտեն եւ յետոյ ականջներուն մէկ ծակէն միւս ծակը փայտ մը կ'անցընեն, թելով մը կը կապեն փայտը ու ժայռէ մը կը կախեն դըլուխը:

Այս բարբարոսները իրենց կարգին իբրեւ գրաստ կը ծառայեն Հապէշներուն:

Մարդակերութեան մօտ կայ նաեւ մարդադոհութիւնը: Կապոյտ Նեղոսի ակերուն կը զոհեն մանուկները: Գոյութիւն ունի տղջ ողջ մորթազերծութիւնը: Երբ տեղի մը մեծաւորը ծանր հիւանդանայ՝ պզտիկ աղջիկ մը կը մորթեն եւ արիւնը կը սրսկեն մեծաւորին վրան զայն առողջացնելու համար:

Վաչկատուն ցեղախումբեր դարաւոր պայքար մղած են հորի մը տիրացման, արօտավայրի մը ժամանակաւոր գրաւման համար, ջուրի եւ խոտի համար: Երբ ապրիլին կ'անձրեւէ, ջրհորները կը լեցուին, ամայութիւններն արօտավայր կը դառնան: Այս նախնական ժողովուրդներուն մօտ, ինչպէս նախնական դարերուն, խոտը մշակող չունի, հողը տէր չունի, մարդը հող չունի: Երբ մարդ հողին տէր կը դառնայ, հողն ալ իր կարգին սեփականատէր է մարդուն, այլ եւս մէկը միւսէն բաժնելու համար փճացնելու է տէրը:

Այս պատերազմները ամէն տարի տեղի կ'ունենան ապրիլին, Քարայու եւ Տանքալի ցեղախումբերուն միջեւ: Երբ վաչկատուն Տանքալին գրաւած է արօտավայրը կամ ջրհոր մը, Քարայուն պիտի ջանայ զանոնք խլել: Երկու խումբերն ալ նախնական զէնքեր ունին, հակայ աղեղներով թունաւոր նետեր կը գործածեն: Նետը կը թրջեն ուապայօ կոչուած բուսական հիւթով, որ արեան մէջ հեղհեղէ կը կարծրանայ: Վայրենին փորձառաբար տեսած է որ անոր դեղթափն է մէզը: Նետը փայտի կտոր մըն է, որուն մէջ մխուած է երկաթէ սլաք մը: Եթէ զոհը ուզէ նետը վէրքէն հանել՝ երկաթը մէջը կը մնայ եւ կը թունաւորէ արիւնը: Եթէ ենթական վէրքին վրան մէզ թափէ, բուժումը հաւանական է:

Սակայն վայրի Քարայուն վայրկեան չի կորսնցներ, կը յարձակի վիրաւորին վրայ, կը կտրէ առնանդամը եւ կը մեկնի: Իրիկունը զայն ցոյց պիտի տայ բարեկամներուն եւ պիտի պարծի: Ան պիտի ըլլայ հիւղաւանին զարդը: Իսկ վիրաւոր խեղանդամը բուսական ուժ կ'ունենայ դեռ սրածայր փայտով մը կտրուած անդամին ծակը խցելու՝ պահուելու համար միզանցքին գործունէութիւնը:

Եթէ վիրաւորն անօգնական է, մահը չուշանար: Անդամները կը կարծրանան, բազէներ կը յարձակին վրան, աչքերը կը փորեն, շրթները կը կցահարեն: Ծղրիթներ կը ճռռան հոգեվարքին մօտ: Բորենիներ կը յածին շուրջը: Ու երբ վերջին շունչը կը փչէ, գիշատիչ կենդանիները կը խոյանան տրուին վրայ, փորոտիքը դուրս կը թափեն, ոսկորները կը բաժնեն ու կը լափեն:

Կեդրոնի կառավարութիւնը անտարբեր մնացած է յաճախ այդպիսի կռիւներու հանդէպ, երբեմն միջամըտած է՝ ջարդելու համար հաւասարապէս երկու ցեղախումբերը:

Ցեղախումբերու դարաւոր պատերազմներուն հետ ժողովուրդներու աճման արգելք եղած են նաեւ յոռի, բարբարոս սովորութիւններ:

Քաֆֆա ցեղախումբի պատկանող վայրենիներ անտառի մը մէջ կը նետեն երախաները: Վերջերը միայն գազաններուն ընծայելու սովորոյթը փոխուեցաւ բարեկամներու միջոցաւ երախաները վերցնելու սովորութեան: Անտառը նետուած երախան կը վերցուի նոյն ցեղախումբին պատկանող անհատներէ եւ այնուհետեւ առանց դաւակը կը սեպուի:

Բնակչութեան նուազման պատճառներէն մէկն է նաեւ գերեվաճառութիւնը: Բարբարոս առեւտրականներ պարբերաբար կը յարձակին գաւառներու վրայ եւ գերի կը բռնեն չափահաս եւ անչափահաս այրեր: Ցարմաբազոյնները կը կտրուին արաբական հարեմներու համար, միւսները աւատապետներու կը ծախուին: Ներքին գաւառներու մէջ կը կատարուի փոխանակութիւնը, գերի մը 50 փամփուշտ կ'արժէ եւ 4 գերի կ'արժեն մավզեր մը:

Ժամանակին կարմինալ Մասսծա Նուէկս միլիոն կը հաշուէր Քաֆֆա գաւառին բնիկները, այսօր հազիւ 20,000 են: 1895ին Վ. Պոթթիկօ 200 հազար կը հաշուէր Գուբճի գաւառին բնիկները, այսօր 15.000 են: Տոքթէօր Մօնթանտոն կը գրէ թէ Կիմարրա գաւառին բնիկներուն թիւը 110,000էն 10,000ի իջած է:

Տիրապետող ցեղն ալ, Հապէշը, գերծ չէ քայքայուելէ, բազմաթիւ պատճառներով:

Հանրային առողջապահութիւն գոյութիւն չունի, թէեւ բնական բժշկութիւնը կը կիրարկուի ամէն կողմ, որովհետեւ Եթովպիա հարուստ է բուսական դեղերով եւ Հապէշը փորձ՝ զանոնք գործածելու:

Մանուկներու մահը կը հնձէ ծընունդներու մեծ մասը: Պակասը կը լրացնեն համաճարակները, թոքախտը, սովը: Ամէն տարի գաւառի մը մէջ տարափոխիկ հիւանդութիւն մը կը ծագի եւ փրկութիւն չկայ: Երբ տան մը մէջ ծաղիկէ բռնուին փոքրեր, դրացիներ կը շրջապատեն տունը եւ կրակի կուտան տուն ու կարասի, կ'այրեն փոքրիկ ու մեծ: Եթովպիացին դէչ կը սպանի: Ի հարկին անօթի կը մնայ, բայց երբ կենդանի մը ձեռք անցնի, անմիջապէս կը լափէ տեղէն չկարենալ եփելու պատճառով: Թոքախտը աւերներ կը գործէ ամէն կողմ: Հակառակ յոռի սննդառութեան, Եթովպիացին ալքոլամոլ է եւ չուայտ՝ ծայր աստիճան: Բովանդակ Եթովպիոյ մէջ ընտանիք չկայ, մարդ ու կին կ'ապրին անասունի նման:

Երկրին զանազան կողմերը պարբերաբար կ'այցելեն մարախները եւ կը փճացնեն հունձքերը: Պարբերական սովերը սովորական են եւ որովհետեւ չկայ փոխադրութեան միջոց, մէկ կողմը կրնայ հունձքի առատութեան պատճառով շուարիլ, ուրիշ կողմ մը սովամահ ըլլալ:

Տեղական բնոյթ ունին դեղին տենդը, ջերմախտը, թանջքը, ամէնն ալ մահացու, ընդհանուր են եւ ամէն կողմ տարածուած՝ ուրուկն ու սիֆիլիսը, յաճախակի են ժանտատենդն ու ջերմամիզութիւնը: Եթովպացիները զարշելիօրէն աղտոտ են: Ոջիլը հասարակաց կենդանին է ամէնուն համար:

Բորոտներու թիւը կը հաշուեն շուրջ 100,000: Արգելարաններ չկան, հասարակաց բաղնիքներ կը յաճախեն կամ կը լողնան գետերու մէջ՝ թունաւորելով ամէն կողմ:

Հագուագիւտօրէն կարելի է հանդիպիլ անհատի մը որ վարակուած չըլլայ սիֆիլիսէ: Ամէն կողմ կարելի է հանդիպիլ հաշմանդամ անհատներու, դնդերագերծ անձերու, մէկուն քով քիթ ու ծնօտ չկայ, միւսին քով լերկ ոսկորներ միայն կան:

Քաղաքակիրթ ժողովուրդի մը ներկայութիւնը բարիք մը պիտի ըլլայ անշուշտ այսպիսի երկրի մը մէջ: Առողջապահիկ պայմաններու կիրարկումը պիտի փրկէ շատերը, բայց նախնական ժողովուրդ մը յանկարծակի չի բարենորոգուիր: Դարերու աշխատանք պէտք է եւ յաճախ աւելի կը քայքայուի, աւելի կը փճանայ եւ կ'անճիտուի բոլորովին, երբ հաղորդակցութեան կը մտնէ աւելի բարձր տարրերու հետ, որովհետեւ կը յարմարի անոնց յոռի բարքերուն, անկարող ըլլալով որդեգրելու լաւագոյն սովորութիւնները:

Այսպէս նուաղեցան նոր Զելանտայի բարեձեւ ու յաղթ Մաօրիները: Այսպէս կրնան քայքայուիլ ու անհետանալ Եթովպիոյ այլազան ժողովուրդները:

ՀԵԹՈՒՄ

ԵՒՐՈՊԱՑԻ ՊԱՇՏՕՆԱՏԱՐԻ ՄԸ ԿԱՐԾԻՔԸ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԵՒ ԿԻԼԻԿԻՈՅ ՄԱՍԻՆ

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ, (Յառաջ).— Եւրոպացի պաշտօնատար մը, որ մօտ երկու ամիս Թուրքիա բնակած է, Լիբանանի ճամբով հոս հասաւ նոյեմբերի սկիզբները:

Օտարազգի շրջանակի մը մէջ իրարու հանդիպեցանք:

— Ա, Հա՞յ էք: Ձեր երկրէն անցայ Կիլիկիայէն, ափսո՜ս, բաւ ձեռքերու մէջ չէ:

— Եւրոպական դիւանագիտութեան կը պարտինք Կիլիկիոյ ներկայ կացութիւնը:

— (Լուրջ) Ո՛չ բոլորովին:

Ու ես կը լսեմ սպառողական դիրքով: Կը դիտեմ խօսակիցս ծխամորճը բերնին մէջ, դեղին մազերը խնամուած, կապոյտ աչքեր, առողջ տեսք տարիքը 45 — 50, զննողական ակնարկներ: Քանի մը անգամներ ծխամորճը բերնին մէջ, շրթունքներուն, սեղմելէ եւ ծուխ քաշելէ յետոյ յարեց.

— « Ce n'est pas le temps, mais je parlerai pour dire la vérité— զինադադարի յաջորդ օրն իսկ Փարիզի հայկական պատուիրակութեան անդամները տեղեակ էին Կիլիկիոյ անորոշ ճակատագրին: Լոնտոն — Փարիզ ամէն անգամ որ Կիլիկիոյ կամ աւելի ճիշդը Փոքր Ասիոյ, մանաւանդ Միջերկրականի մասին խօսք կ'ըլլար, Կիլիկիոյ հարցը կը մնար անլոյծ: Կիլիկիոյ ժողովուրդները բաղդըրեալ էին ու հոն Հայ վարիչներ չունէիք, կային ամբոխավարներ, իսկ Փարիզի հայկական կեդրոնը չունէր հասունութիւն ըմբռնելու համար օրուան պահանջքը: Նորատունկեան մարած մաշած էր, մոռացկոտ դարձած, Նուպար փաշան ինքը չէր պատուիրակութեան բուն պետը, ունէր իր շուրջը տհաս «տիփլօմատներ» ...: Մէկ խօսքով, ձեր վարիչները զուրկ էին քաղաքական յառակատեւութենէ, հոտառութենէ եւ հեռատեսութենէ»:

— Խնդրեմ պարզ խօսինք, Հայ ժողովուրդը ի՞նչ կրնար ընել, երբ կը լքուէր իր բարեկամներէն եւ պաշտպանութիւններէն որոնց մասին Հայ ժողովուրդին մեծ ու պզտիկ անդամները անվերապահ հաւատք, վստահութիւն ունէին:

— Բուն վէրքը դառք, բայց անցանք այլեւս: Տեսա՞ծ էք Իսթանպուլը:

— Ոչ:

— Անչքացած է, եօթնհրորդ ճամբորդութիւնս է: Անգարան խորհրդաւորութիւն մը ունի պետական դէմքերու ներկայութեամբ: Թուրքիոյ վարիչները այժմ նստած են հոն, անորոշ բայց կարեւոր անակնկալ դէպքերու սպասողի երկիւղած դիրքով: Տեսայ որ Իսթանպուլի ոչ - թուրք (եւրոպացի) բնակչութիւնը գոհ չէ: Թուրքիոյ մէջ հանգիստ ճամբորդելու համար միշտ դրամ ցանելու է... Կեղծ են բոլոր քաղաքավարութիւնները: Երկտասարդութիւնը որու մասին երբեմն կը լսէք, իր հաճոյքներուն գերին է: Բանող մեքենան Անգարայի մէջ բըռնապրօսիկ ուժին ազդեցութեան տակ կը գործէ:

Թուրքիան այնքան վարդագոյն չէ: Իր ռուս բարեկամը կը բաղձայ միշտ զօրել Անգարան: Զափազանցութիւն չէ երբ կ'ըսեն.— Կարմիր վարդը իր գոյնը կուտայ հարեւանին: Ճամբաները Ատանայի մէջ եւ շուրջը աղտոտ են, նոյնպէս Տէօրթ Եօլ:

Վաճառականութիւնը փճացած է Ատանայի շրջանին մէջ, որ պատերազմէն առաջ մեծ անուն ունէր, իսկ այսօր նսեմացած է: Ձեր լաւ դործարանները կը նմանին այն թրքական թնդանօթներուն որոնք գոյութիւն ունէին Ապտիւլ Համիտի օրով...: Կան քանի մը երեւելիներ որոնք միշտ կը կասկածին իրարմէ, փսփսուքներնուն մէջ բուն կասկածելին ինքը Աթաթիւրքն է: Քէմալը իր մէկ բախտին համար հպարտ է.— Ներկայ վարիչները կացութիւնը պահելու համար պէտք ունին անոր ներկայութեան, որպէսզի գրգռեն ժողովուրդին զգացումները:

Բայց լաւ է դիտել համբերութեամբ: Երկինքը ամպոտ է, կրնայ չանթէն կայծակ մըն ալ Անգարա սահիլ...:

Ցետոյ պարտկ լքանք:

— Բայց ի՛նչ աղուոր են սա ծաղիկները, կ'ըսեն թէ Սուրբ Երկիրը խորհրդաւոր ծաղիկներ ունի...

Փակեցինք նիւթը ու խօսեցանք Սրբավայրերու մասին:

Երբ կը զատուէինք ըսաւ.

— Մի յիշէք անունս կը վստահիմ ձեր բարոյականին, Հայու աւանդական բարոյականին:

ԼԻՆՏՐԱ

ՀԱՒԱՔՈՅԹԻ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

Մի երկու տարի առաջ փարիզաբընակ Հայ գրողները կազմեցին «Հայ Գրողներու Ընկերակցութիւն»ը եւ թերթերի մէջ յայտարարեցին թէ իրենց միութիւնը պիտի ծառայէ միայն իրենց անդամների շահերին, որպէս արհեստակցական միութիւն: Հայ Գրողներու Ընկերակցութիւնը նպատակ չունէր մրցակցելու Հայ Գրական Ակումբի հետ, որ 7 — 8 տարիէ ի վեր տարեկան կազմակերպում էր 20 — 25 գրական երեկոյթներ եւ մի քանի թէյասեղաններ ու խնջոյքներ՝ մեծ մասամբ ի պատիւ Փարիզ ժամանող, կամ Փարիզից մեկնող յայտնի մտաւորական դէմքերի: Մի քանի ամիս առաջ Հայ Գրական Ակումբի վարչութեան մէջ տարբեր հոսանքների ներկայացուցիչներ եւս մտնելով, Հայ Գրական Ակումբի անունը փոխեցին եւ կնքեցին « Հայ Մտաւորականներու Ակումբ»: Նոր վարչութիւնը վերջերս որոշել է չաբաթ երեկոները սարքել գրական հաւաքոյթներ: Եւ արդէն տեղի են ունեցել երկու հաւաքոյթներ:

Հայ Գրողներու Ընկերակցութիւնը, չնայած իր հրապարակային յայտարարութեան, մի քանի ամիս առաջ թէյասեղան սարքեց ի պատիւ Գարեգին արք. ի, որին ներկայ էին նաեւ ստուար թւով ոչ — անդամներ: Հոկտեմբերի 18ին էլ յարգանքի երեկոյ սարքեց Ալ. Շիրվանզադէի մահուան առթիւ: Նոյնպէս հրապարակային: Ցաւալի է նկատել, որ բանախօսներից երկուսը փոխանակ բանախօսների պէս միայն յարգանքի խօսք ասելու, գրաւոր ճառերով քննադատեցին Շիրվանզադէին որպէս վիպագրի եւ թատերագրի:

Հայ Գրողներու Ընկերակցութեան վարչութիւնը ըստ երեւոյթին ոգեւորուած զոյգ հաւաքոյթների յաջողութիւնից, նոյ. 25ին երեկոյեան հրապարակային հաւաքոյթ էր սարքել նուիրուած խորհ. Հայաստանի գրականութեան: Իսկ երկու օր առաջ էլ Հայ Մտաւորականների ակումբն էր գրական երեկոյ սարքել Վահան Տէրեանի յիշատակին: Այսպիսով ուրեմն Փարիզի մէջ երկու միութիւն ունինք, որոնք որոշ չափով լծուած են միեւնոյն աշխատանքին, թէեւ անդամներից շատերը միեւնոյն մարդիկն են: Արդեօք լաւ չէ՞ր լինի, որ ձուլուէին եւ մէկ ուժեղ միութիւն կազմէին, իրենց ուժերը չջլատելու եւ խաչաձեւումների առիթ չտալու միտահողութեամբ:

Առաջին գրական երեկոն որ սարքել էր Հայ Գրողների Ընկերակցութիւնը, կազմակերպչական տեսակէտից պէտք է համարել անյաջող, վասն զի այն նիւթը որ վարչութիւնը ընտրել էր, պէտք է բաւականանար մէկ բանախօսով, որի զեկոյցից յետոյ տեղի պիտի ունենար մտքերի փոխանակութիւն: Մանաւանդ որ Խ. Հայաստանի մէջ տիրող կարգերի եւ տեղի ունեցող անցուդարձի մասին, Հայ գաղութներում կան չեզոքական հաւաքական տեսակէտներ, կարծիքներ: Մէկ կողմը կանգնած է Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը իր համախոհ զանգուածներով, իբրեւ ընդդիմադիր, իսկ միւս կողմը ռամկավար, հնչակեան, հօկեաններ, իրենց համախոհներով, իբրեւ բարեկամ խորհ. Հայաստանին: Ներկայ Հայաստանի գրականութիւնը շաղկապուած լինելով խորհրդային կարգերին, շատ բնական է որ խորհ. Հայաստանի գրականութեան վերլուծման խնդիրը շատ ջուր վերցնողներից մէկն է, որ այդ պատճառով էլ տարբեր կարծիքներ պէտք է ընդհարէին: Նոյն հարցի մասին մի երկու տարի առաջ, Հայ Գրական Ակումբի մէջ տեղի ունեցաւ մտքերի փոխանակութիւն եւ խօսեց մի քանի ընկերոջ: Հայ Գրողների ընկերակցութեան վարչութեան նոյն հարցին նըւիրուած հրապարակային բանախօսութեան առթիւ տեղի ունենալիք վիճաբանութիւնները ըստ իս լինելու են շատ հետաքրքրական եւ երեւի պիտի խլեն մի քանի հաւաքոյթներ, եթէ ժողովի նախագահը, Պ. Զօպանեան կարենայ ձեռնհասօրէն եւ անկողմնակալութեամբ վարել ժողովները:

Առաջին հաւաքոյթին վարչութիւնը պէտք է բաւականանար միայն ընկ. Ա. Վրացեանի հմտալից եւ խնամուած զեկոյցով եւ Պ. Հրաչ Զարդարեանի բանախօսութիւնը Վահան Թոթովենցի մասին պէտք էր մի ուրիշ հաւաքոյթի յատկացնէր: Մեր ողբացեալ ընկ. Ռուբէն Զարդարեանի որդու համով հոտով դրուատիքը Վահան Թոթովենցի մասին՝ ներկաները հաճոյքով լսեցին, իսկ յետոյ երկու ընդդիմախօսները իրենց սլաքները ուղղեցին առաջին բանախօսի՝ ընկ. Ա. Վրացեանի բանախօսութեան շուրջը:

Պէտք է նկատել որ Պ. Զօպանեանը որպէս Հայ Գրողների Ընկերակցութեան վարչութեան եւ օրուան հաւաքոյթի նախագահ, ինչպէս որ որոշած է եղել վարչութիւնը, պէտք է մեծ ամեն այն ժողովին նախագահէր եւ ոչ թէ ինքն էլ իր հերթին կատարէր ընդդիմախօսի դեր: Ցայտնի է որ Պ. Զօպանեան սկզբից ի վեր բարեկամ է ձեւանում խորհ. Հայաստանի: Եւ որպէս այդպիսին նա չի արտայայտում ոչ խօսքով եւ ոչ գրչով բոլոր այն սոսկալի անարդարութիւնների, թերութիւնների ու հալածանքների մասին, որ տեղի են ունենում խորհրդային վարչաձեւի տակ: Պ. Ա. Զօպանեան միայն դրուատում է դրական երեւոյթները, աղաղակող բացասական երեւոյթների վրայից շատ արագ թռչելով:

Մեր հայրենիքի գրականութեան ներկայ վիճակը բնական է որ պէտք է զբաղեցնի գաղթահայութեան բոլոր հոսանքներին եւ խաւերին: Հաւաքոյթների եւ մամուլի մէջ պէտք է արտայայտուին իրազեկ եւ կարող դէմքեր, որպէսզի «արդոյ հասարակութիւնը» իրեն համար որոշ գաղափար կազմի տեղի ունեցող թեր ու դէմ կարծիքների մասին եւ վերջ ի վերջոյ հայրենիք վերադարձած ժամանակ անձամբ կարողանայ ծուռն ու շիտակը զատել:

Ընկ. Վրացեան այդ հաւաքոյթում ներկայացրեց իր տեսակէտները Խ. Հայաստանի գրողների եւ գրականութեան մասին, որ կարելի է մի քանի խօսքով ամփոփել: Մոսկուայի հրահանգով են առաջնորդւում խորհրդային բոլոր վայրերում, ինչպէս նաեւ Խ. Հայաստանում: Զուրկ լինելով խօսքի, մամուլի եւ հաւաքոյթների ազատութիւնից, գրողներն անդամ առաջնորդւում են իրենց համար սահմանուած գծով. մի քիչ աջ ու ձախ թեքումը համարւում է հակայեղափոխական եւ հեղինակը ենթարկւում է ծանր պատժի եւ հալածանքի: Խորհրդային արուեստագէտները պարտաւոր են անել այն, ինչ որ իրենց կը հրահանգէ Մոսկուան: Զուրկ լինելով ազատ ստեղծագործելու հնարաւորութիւնից, բնական է որ իրենց արտադրութիւնն էլ չի կարող որակով բարձր լինել: Այս պատճառներով իսկ Խ. Հայաստանի որքան ալ օժտըւած լինի բնածին տաղանդով գրողներով, արուեստագէտներով եւ որքան ալ նրանց արտադրածի քանակը շատ լինի, որակով բարձր լինել չի կարող եւ այսպէս ալ է: Մինչեւ որ Խ. Հայաստանի գրողները եւ առհասարակ արուեստագէտները չազատեն իրենց միտքն ու կամքը ճնշող ու արգելք հանդիսացող կապանքներից, գրականութիւնը, ինչպէս նաեւ արուեստի բոլոր ճիւղերը չեն կարող իրենց լրիւ պարտականութիւնը կատարել:

Խորհրդային երկրի արուեստագէտները ընդհանրապէս պետական չինովնիկներ են, ստրկօրէն կատարելու իրենց վրայ դրուած պարտականութիւնները: Այսպիսի ծանր պայմանների մէջ մտաւոր աշխատանքներից շատ բան չի կարելի սպասել:

Բացի Պ. Ա. Զօպանեանից, ընկ. Վրացեանին ընդդիմախօսեց Վահրամ Թաթուլը, նոյնպէս մէկը խորհրդային կարգերի ջատագովներից: Ուշագրաւելի է որ զանազան հոսանքների պատկանող հայ մտաւորականներ կաբողացել են իրար մօտ հաւաքուել եւ մտքերի փոխանակութիւն ունենալ մեզ չահագրգռող մեր հայրենիքի գրականութեան մասին: Տեսնենք թէ յետագայ հաւաքոյթներին ովքեր են մասնակցելու սկսուած վիճաբանութեան եւ ինչ տեսակէտներ եւ կարծիքներ են արտայայտելու:

ԲԵՆՕ

Հ. Կ. ԽԱՉ

Թէյասեղան

—○—

ՔԱՇԱՆ (Ցապաղած).— Կ. Խաչի Պանեէօ Քաշանի թէյասեղանն էր կիրակի օր: Սրահը պզտիկ է՝ որովհետեւ անդամուհիները չէին նախատեսած հոծ բազմութիւնը որ ժամ առաջ եկած էր իր տեղը գրաւելու: Շատեր դրան առջեւ կեցած են եւ կը փարանին ներս մտնելու. աթոռ չէ մնացած: Վարչութիւնը ստիպուեցաւ սրահին տիրոջ հետ բանակցիլ ու յարակից ընդարձակ սրահը վարձել. հոն ալ նոյն երեւոյթը, շատերը ոտքի վրայ մնացած են: Օրուան նախագահուհին՝ Տիկ. Էլէն Բիւզանդ կը յայտնէ իր հիացումը եւ կըկնապատկած իր խանդավառութիւնը կը բանայ հանդէսը: Շրջանիս Կ. Խաչի անդամուհիներու եւ համակիրներու մասին իր գնահատական խօսքը ընելով, անդրադարձաւ Կ. Խաչի կազմակերպութեան սկզբնական շրջաններուն: Քանի մը մտաւորականներ եւ հանրային գործիչներ առեղծեցին այս չարժումը եւ զանդուածին մէջ ցանեցին Հայ կնոջ հանրային գործունէութեան սերմերը, որոնք տասնեակ մը տարիներու ընթացքին՝ հուրի եւ սուրի ճանապարհներէն անցած հայ իգական սեռի աւանդական առաքինութիւններուն հետ միախառնուած ըստեղծեցին գիտակցութիւն: Այսօր երբ հրապարակէն քաշուին իսկ այդ դեկավար ուժերը, զանգուածը գիտէ քալել առանձին, գործել համոզումով եւ իր պարտականութիւնը կատարել գիտակցօրէն: Բայց կայ նոր սերունդի հայեցի դաստիարակութեան կենսական հարցը, սան - սանուհիներու կազմակերպութիւնը պէտք է նկատել անյետաձգելի խնդիր. Փարիզի հարաւային շրջանը կը ներկայացնէ բըղուն գետին մը այդ ուղղութեամբ աշխատելու եւ այդ գործը դնելու ամուր հիմերու վրայ: Փրկենք նոր սերունդը, հաւաքելով փողոցներէն եւ դուրս հանելով սրճարաններէն: Համաքի եւ մշակոյթի ճաշակը տանք անոնց՝ որ կարենան պաշտպանուիլ ճերմակ ջարդի դէմ:

Ներկաները գնահատեցին այս խօսքերը խանդավառ ծափերով: Ցետոյ խօսքը տրուեցաւ օրուան դասախօսին՝ Օր. Մաննիկ Մեծատուրեանի, նիւթն էր «Ծնողքին դերը մանուկին նախադպրոցեան դաստիարակութեան մէջ»: Մանուկի ծնողներուն քով անցուցած տարիները նկատեց հոգեկան եւ մտաւոր կարողութիւններու զարգացման շրջան մը, անխմաստ է դուրս տալ 6—7 տարի խոպան ձգել եւ յետոյ դպրոցին յանձնել որ մշակէ զայն: Ո՛րքան դժուարացած է աշխատանքը եւ ձեռք բերուած արդիւնքը չափազանց չնչին: Ծնողները երբեմն իրենց զաւակներուն բնական ժառանգութիւնները կը քանդեն եւ անոնց կամքի արմատները կը փճացնեն անխոհեմ եւ անխմաստ քայլերով: Պէտք է որ ծնողները գիտնան «ծնողաբանութիւնը» որ վերաստեղծագործական արուեստ է: Շատ մը կենդանի օրինակներով բացատրեց կամքը զօրացնելու պայմանները, կամքը որ դաստիարակութեան բնագիծն է եւ յառաջդիմութեան գլխաւոր ազդակը:

Այս շատ գեղեցիկ դասախօսութենէն ետք սկսան պարերը, թատերական տասանութիւնները, մեներգները, բոլորն ալ բերին իրենց մասնակցութեան բաժինը զանազան արտայայտութիւններով: Ժամերը կը սահէին. թէյի գաւաթները կը պարպուէին: Նախագահը դժուարութիւն կը կրէր հանդէսը փակուած հռչակելու, այնքան տաք էր մթնոլորտը: Հանդէսը վերջացած էր, բայց մեկնումի տեսակցութիւնները կը շարունակուէին զանազան խմբաւորումներու մէջ: Երբ սրահէն կը բաժնուէինք, միտքերնիս յարգանքի արտայայտութիւններ ուղղեցինք Պանեէօ - Քաշանի վարչութեան որ կը խոստանայ կրկնել այդ կարգի հաւաքոյթներ:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

«Հ. Մ. Ը. Մ.ի օր»ը Ֆիլիպէի մէջ

— • —

ՖԻԼԻՊԷ, 25 Նոյեմբեր (Յառաջ).— Հ. Մ. Ը. Մ.ի Պուլկարիոյ շրջանային վարչութեան կարգադրութեամբ, այս տարի, մեր շրջանին մէջ, Միութեան «Օր»ը կը տօնուի նոյեմբեր 5էն դեկտ. 15:

Ֆիլիպէի մասնաճիւղը տօնեց երէկ, 24 նոյեմբեր, կիրակի, զինուորական ակումբին ընդարձակ ու չքեղ սրահին մէջ: Սրահը ամբողջովին լեցուն էր երկսեռ բազմութեամբ:

Երկսեռ երգչախումբը հանդէսին բացումը կատարեց «Ծամի Մարիցա» եւ «Մեր Հայրենիք» պուլկարական եւ հայկական քայլերգներով, որոնք յոտնկայս ունկնդրուեցան: Կը ղեկավարէր Պ. Տիգրան Պարտիզպանեան:

Հանդէսին նախագահը, Պ. Ներսէս Աստուածատուրեան, գեղեցիկ ներածականէ մը վերջ, խտացած ու պատկերաւոր կերպով բնորոշեց այն դերը զոր կոչուած է կատարելու Հ. Մ. Ը. Մ.ը մեր իրականութեան մէջ: Միութիւնը նմանցուց պարտիզպանի մը որ կը յօտէ, կը պատուաստէ, կը խնամէ ու կ'աճեցնէ նորահաս սերունդը եւ կը ձգնի օր օրի աւելի ազնուացնել մեր մրգատանին ծառերը:

Պ. Սիմոն Պարտիզպանեան կարդաց Նրջ. Վարչութեան պաշտօնական «Յայտարարութիւն»ը որ գրի առնուած է «Օր»ուան առթիւ եւ ուղարկուած բոլոր մասնաճիւղերուն, հանդէսներու միջոցին կարդացուելու համար: Յայտարարութիւնը ներփակ կը գտնէք: Գեղեցիկ առոգանութեամբ մը արտասանուեցաւ բանաստեղծ Օ. Զարեհի ազուոր մէկ կտորը՝ «Հայու Աչեր», Սօնա Համբարձումեանի կողմէ, մինչ սրահը, լուռ ու յուզուած, ունկնդրէր:

Ազատ մարզանքներ բրին արբնիր, որմէ յետոյ բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօսը Պ. Կարօ Ղազարոսեան: Ան բնորոշեց նախ տնտեսական աղքատութիւնը հետ նաեւ հոգեկան աղքատութիւնը: Մատնանշեց այն մեծ հոգատարութիւնը որուն կ'արժանանան, ամէն երկրի մէջ, երիտասարդութիւնները: Վերլուծելով մեր պայմանները, անհրաժեշտ գտաւ ազգային գոյութեան պարտական գիտակցութեամբ պատրաստել մեր երիտասարդութիւնը: Բացատրեց ազգ եւ Հայրենիք բառերը իմաստը, եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ը հրաւիրեց ոչ թէ Հայրենիքի ծառայութեան, այլ Հայրենիքի պաշտամունքին, կամ՝ հին Հելլէններուն եւ Հռոմայեցիներուն նման անոր փառքը սիրելու, Հայրենիքի Ֆիզիքական, բարոյական եւ քաղաքական սէրքն անոր:

Արենները պարեցին գեղեցիկ պալէթը, ցուցնելի խուրձեր իրենց չալակը, ինչ երփներանգ հագուստներով փոքրիկ կը դառնային իրենց չուրջը: Այս Թիւը իրրեւ նորութիւն եւ իրրեւ յաջողութիւն, կը պարտինք Օր. Միհրանոյշ Սրապեանի:

Երգչախումբը երգեց Հ. Մ. Ը. Մ.ի քայլերգն ու «Լէհէ՛, լէհէ՛» (սոլօ՝ Օր. Մառլէն Պարտիզպանի), որմէ յետոյ ներկայացուեցաւ «Անտառին մէջ» պաւէչտը, սկաուտական կեանքէ: Գայլիկները կատարեցին դրօշամարզանքներ, իսկ մարզիկները՝ համեկական մարզանքներ, վահաններով ու համապատասխան համազգեստով, տեղծելով բեմին վրայ, պատկեր մը խորհուրդով լի, որ վարակեց ամբողջ սրահը: Տղաքը ուժգնօրէն ծափահարուեցան, ու իրենց հետ նաեւ այդ Թիւին կազմակերպիչը՝ Պ. Նշան Դաւիթեան:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Հ. Մ. Ը. Մ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Նոյ. 23ին տեղի ունեցաւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի եռամսեայ ընդհանուր ժողով - հաւաքոյթը: Ե. Թոռոսեան ամփոփ խրատականով մը բացաւ ժողովը, ու մասնաւորապէս չեշտեց թէ «կատարեալ մարդիկ ըլլալու համար, բաւական չէ լաւ գնդակ խաղալ եւ լաւ մարզիկ ըլլալ, այլ պէտք է ունենալ մաքուր նկարագիր եւ բարոյական դաստիարակութիւն: Յաջորդաբար խօսեցան Պ. Պ. Վ. Ծամլեան (դանձապահ) եւ Յովհ. Պահչէճեան (ատենապետ), որոնք մասնաւորապէս ծանրացան միութեան նիւթական անձուկ պայմաններուն եւ մանաւանդ նորակառոյց մարզադաշտին կիսաւարտ վիճակին վրայ: Պետր հրաւիրեց ներկայ 50—60 անդամները առանց բացառութեան բանուորներ եւ աշկերտներ,— ընել իրենց կարելին, իրենց սեփական մարզադաշտը չուտ լրացնելու համար: Եւ անմիջապէս հանգանակութիւն կատարուելով տասը վայրկեանի մէջ գոյացաւ հազար հարիւր Ֆրանք:

Ուրախալի եւ քաջալերիչ երեւոյթ մըն է նաեւ 20—25 երիտասարդներու մուտքը Հ. Մ. Ը. Մ.ի մէջ եւ ըմբշամարտի ճիւղի մը հաստատումը, ինչպէս նաեւ 20—25 օրիորդներու մուտքը եւ պասքէթ - պօլի խումբերու կազմութիւնը:

Այսպէսով Մարսէյլի Հ. Մ. Ը. Մ.ը մասամբ մը իրականացուցած կ'ըլլայ իր տարիներէ ի վեր հետապնդած նըպատակները, հակառակ բոլոր տեսակի խոչընդոտներուն:

Ժողովը մասնաւորապէս զբաղեցաւ նաեւ Միութեան բարոյական եւ առողջապահական բարձրացման խնդրով եւ որոշուեցաւ ասկէ վերջ յաճախ (ինչպէս ասկէ առաջ երբեմն) հրաւիրել տեղական կարող մասւորական ուժեր եւ բարոյագիտական եւ առողջապահական դասաւանդութիւններ սարքել:

Վարդան Քիւփէլեան

ԽՄԲ.— Միեւնոյն առեն ստացանք ուրիշ Թղթակցութիւն մը, որ կը յայտնէ թէ հանգանակութեան գումարին վրայ աւելցաւ 750 Ֆր.ի վարկ մը, կարելի եղածին չափ չուտ վերջացնելու համար մարզադաշտը: Հանգանակութիւնը պիտի շարունակուի: «Օգնեցէք մեզի որպէսզի աւելի բարձրանանք»:

** 140 տարիներու ընթացքին աշխարհի բոլոր մասերուն մէջ, ունեցած ենք 1586 անուն լրագրական հրատարակութիւններ, որոնցմէ 661 անուն հրատարակուած են Ռուսիոյ մէջ, իսկ 436 անուն՝ Թուրքիոյ մէջ:

** Հայկէչխատանի ներքին գաւառներուն մէջ աղի պզտիկ ծրարներ կը գործածուին դրամի փոխարէն: Հայկէչ գիւղացիի մը համար աղի ծրարի մը նուէրը ամէն բանէ յարգի է:

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Անդրանիկի Յուշարձանին համար

— • —

«Զօր. Անդրանիկի Յուշ. Հանդ. Յանձնախումբը» նոյ. 27ին ժողովի հրաւիրած էր Փարիզի եւ արուարձաններու հայր., մշակութային, զինուորական եւ մարզական Միութիւնները յուշարձանի շինութեան հանգանակութիւնը կազմակերպելու համար:

Բայց հրաւէրին պատասխանող միութիւններու Թիւը բաւական չէր, անհրաժեշտ կազմակերպչական աշխատանքը տանելու համար: Նկատի առնելով միեւնոյն ատեն որ Անդրանիկը կը պատկանի բովանդակ հայութեան եւ անտեսել դուրս մնացող միութիւնները՝ պիտի նշանակէր զրկել զանոնք հերոսին հանդէպ իրենց պարտականութիւնը կատարելու մխիթարութենէն, ժողովը կոչուեցաւ խորհրդակցական եւ զբաղեցաւ օրակարգի մշակութեամբ, յանձնախումբի աշխատանքը արդիւնաւոր դարձնելու համար:

Ներկաներու տաք վերաբերումը եւ արտայայտուած մտքերը գրաւական մը կարելի է համարել գործին յաջողութեան:

Ժողովը ցրուելէ առաջ պարտականութիւն յանձնեց դիւանին մամուլով Բ. ժողովի հրաւիրել բոլոր միութիւնները եւ ներկաներու Թիւը ինչ որ ալ ըլլայ բաւարար համարել եւ լծուիլ աշխատանքի: Բ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այս չորեքչաբթի երեկոյ (4 դեկտ.) ժամը 9ին 125, Bld. Magenta, Քաֆէ Թապայի ներքնայարկը: Կը խնդրուի բոլոր միութիւններէն անխտիր ներկայ գտնուիլ:

Դիւան

×

ՀԱՅ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

Պարտականութիւն կը նկատենք մամուլի միջոցաւ հաղորդել հասարակութեան մեր միութեան գործունէութիւնը:

Կազմուած 1934 փետր.ին, Փարիզահայ չարժանկարներու ընդհ. Միութիւնը ներկայիս իր չուրջը կը համախմբէ 75 անդամներ, եւ բաց կը մնայ անխտիր բոլոր հայ չէֆէօրներու առջեւ:

Միութեան գլխաւոր սկզբունքը եղած է բացարձակապէս հեռու մնալ որ եւ է քաղաքական գոյն ունեցող խնդիրներէ եւ զբաղիլ միայն իր անդամներուն առօրեայ անձնական դժուարութիւններով: Միութիւնը իր գործունէութեան առաջին տարին իսկ իր անդամներուն հանդէպ կրցաւ իր պարտականութիւնը կատարել, իր ուժերուն սահմանին մէջ, փոխ տալով 3035 Ֆրանքի գումար մը, ինչպէս նաեւ կատարելով 2800 Ֆրանքի նուիրատուութիւն:

Այս առթիւ չնորհակալութեամբ կը յայտնենք թէ Միութեան կազմութեան չրջանին 300 Ֆր.ի նուիրատուութիւն մը եղած է Տիկ. Ն. Գափամաճեանէ, ինչպէս նաեւ, ստացած ենք վերջերս դժբախտ պարագայի մը առթիւ 500 Ֆր.ի գումար մը Պ. Գ. Կիւլպէնկեանէ:

Միութիւնը իր բացարձակ անկախութիւնը պահած է բոլոր կազմակերպութիւններու հանդէպ, որոնք կը գործեն ներկայիս Փարիզահայ կեանքի մէջ, հակառակ անոր որ իր այդ դիրքը զինքը կը զրկէ զանազան առաւելութիւններէ: Կարգ մը նպատաւոր առիթներ արդէն անտեսուած են իր այդ չէզոք հանգամանքին բերումով:

Միութիւնը ինչպէս անցեալին մէջ, այսուհետեւ ինչ ինչ կարգադրութիւններու չնորհիւ ի վիճակի է ջնջելու իր անդամներուն ստացած բոլոր օրինազանցութիւնները:

Սոյն գրութեամբ անգամ մըն ալ ընդհանուր հրաւէր կ'ուղղենք մեզմէ հեռու մնացող մեր բոլոր արհեստակիցներուն, որպէսզի բացարձակ վստահութեամբ մասնակցին մեր Միութեան, ապահով ըլլալով թէ կը գտնուին լուրջ, խոհեմ եւ օգտակար գործունէութեան մը հանդէպ:

⁂ Միութեան ընդհ. ժողովը տեղի պիտի ունենայ դեկտ. 17ին, երեքչաբթի երեկոյ ժամը 9ուկէսին, Միւթիւալիթէի մէջ:

Ի դիմաց վարչութեան
Քարտուղար՝ Հայկ Սամուէլեան

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՅ - ԲՈՅԺ, ժողովրդական ամսաթերթ բժշկութեան եւ առողջապահութեան, խմբագիր Ծ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ, Բ. տարի, Թիւ 14 (նոյեմբեր), հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Կաթը ի՞նչով է օգտակար (Տոքթ. Յ. Մահտեսեան).— Մանուկներուն առողջապահութիւնը (Տոքթ. Գ. Թաթարեան).— Կ'ամչնամ բսելու տոքթէօր ... (Տոքթ. Պ. Հաճօյեան).— Քիթը բժշկութեան մէջ (Ծ. Նարդունի).— Տղու մը խելացութիւնը չափել (Տոքթ. Գ. Սերոբեան).— Տան առողջապահութիւնը (Կ. Յ. Բասմաջեան).— Հում միսը հիւծախտաւորներուն դեղ (Տոքթ. Ծ. Այվազեան).— Ծանօթութիւններ հիւծախտին մասին (Տոքթ. Ն. Տէյիրմէնճեան).— Ազգագրական բժշկութիւն (Վ. Մելքոնեան) եւ Առողջապահական գիտելիքներ:

Տարեկան բաժնեգինը Ֆրանսայի համար 20 Ֆրանք, արտասահմանի համար 25 Ֆրանք: Դիմել Dr. Ch. Aivazian, 17, Rue Damesme, PARIS:

ԾԻԾԱՂ

— Ի՞նչպէս, հաւնեցա՞ր ձեր բնակարանին:

— Գէշ չէ, սակայն անպատեհութիւն մը ունի, մեր դրացիները կը լսեն մեր ամէն խօսածը:

— Աստր դարման կայ, Թանձր գորգերով կը պատես պատերը:

— Ոչ, ատիկա գործիս չի գար, այն ատեն ես ալ դրացիներուն խօսածը չեմ լսեր:

** Ըստ պատմագիրներու, Եթովպիացիները Հին Կտակարանի մէջ յիշատակուած «Գուշ» ցեղն են, որ սեմական արիւն ունին:

** Հայկէչխատանի մէջ կան 18 հազար եկեղեցիներ: Ժողովուրդի առօրեայ զբաղման մէկ երրորդը կ'անցնի աղօթքներով:

Հայ լրտեսնե՞ր ալ բռնուած են..

— • —

Ամերիկեան Թերթերու Թղթակիցները կը գրեն թէ Եթովպիոյ արտաքին նախարարութիւնը եւ զինուորական իշխանութիւնները գրեթէ արմատախիլ ըրած են Ատիս Ապէպա կեդրոնացած իտալական լրտեսական գործունէութիւնը:

Կառավարութեան չուղեր ծանուցանել լրտեսական ծալքերը: Այս նպատակով դատի չի յանձներ իրր իտալական լրտես ձերբակալուած Եւրոպացիները կամ հրապարակաւ պատժել Եթովպիացիները, այլ հանդարտութեամբ զանոնք կ'արտաքսէ երկրէն երկաթուղիով: Արտաքսեալները գլխաւորաբար կը բաղկանան Յոյներէ, Հայերէ եւ Իտալական գաղթավայրերու բնիկներէ: Կ'ենթադրուի որ յարատեւօրէն անոնք Իտալիա գրկած են Եթովպիոյ զինուորական եւ քաղաքական տեղեկութիւնները՝ Եթովպիոյ կառավարական անթելի կայանին միջոցաւ՝ դեռ չատուգուած ծածկագիրներով:

Էրիթրէայի եւ Հառրի մէջ զանազան խուզարկութիւններ համոզեցին Եթովպիացիները թէ խուզարկչիր գործունէութիւն մօտէն կը տեղեկագրուի, այնպիսի եղանակով մը որ կարծես Իտալացիներն ընդօրինակած ըլլային Եթովպիական անթելի վրայէն ղրկուած բոլոր գրութիւնները:

Աւոր վրայ գաղտնի ոստիկանութիւնը սրոչ խայծեր դրաւ եւ գործի վրայ բռնեց քանի մը գործակալներ եւ գտաւ ուրիշներու հետքերը: Կ'ըսուի թէ այս գործին կեդրոնական դէմքը բարձրաստիճան Եւրոպացի մըն է, որ մօտ կը գործէ պալատական չրջանակներուն մէջ:

Պաշտօնապէս դատական հետապնդում չկատարելը արդիւնք է կայսր Հայլէ Սելասիի հրահանգին, որ կ'ուզէ պահել աշխարհի նպաստաւոր կարծիքը: Այս պատճառաւ օտարները արտաքսուեցան գաղտնի, իսկ Եթովպիացիները աքսորուեցան քաղաքական գաղտնի բանտերը:

Իշխանութիւնները համոզուած են թէ լուրջ լրտեսութիւնը մաքրուած է: Այս մաքրագործումի գլխաւոր գործը կատարած են պէտք զինուորական ատաքելութիւնը եւ գաղտնի ոստիկանութեան յոյն պետը:

Հիւս. Չինաստանի անջատման խնդիրը

— • —

Վերջին լուրերու համաձայն, աւելի չփոթ վիճակ ստացած է հիւսիսային Չինաստանի անջատման խնդիրը: Ճափոնական կարեւոր ուժեր ճամբայ ելած են դէպի Նանքինայի նահանգը, ինչ որ մեծ մտահոգութիւն կը պատճառէ Չինաստանի կեդրոնական կառավարութեան: Ճափոնցիները ղրկած են նաեւ բազմաթիւ զրահապատ ինքնաշարժներ եւ հրասայլեր, որոնք ճամբայ հանուած էին Մանչուրիայէն: Կը կարծուի թէ ուշ - կանուխ ընդհարում մը պիտի պատահի ճափոնական եւ չինական բանակներուն միջեւ: Չինական կառավարութիւնը ծանուցագիր մը ղրկեց մեծ պետութեանց, բողոքելով ճափոնի ոտնձգութեան դէմ եւ չհաւանելով հոչակելով Հոփէյի նահանգին ինքնավարութիւնը: Բողոքագիր մըն ալ ճափոնական կառավարութեան ղրկուեցաւ:

Ոսկի կը հոսի Իտալիոյ Պետական Սնտուկը

Իտալական Թերթերը սիւնակներով մանրամասնութիւններ կը հրատարակեն ժողովրդային հանգանակութեանց մասին: Ոսկի, արծաթ եւ Թանկագին գոհարեղէններ կը հոսին ընկերութեան բոլոր խաւերէն: Եթէ քաղաքներու մէջ մամուլն է որ դրամ կուտայ, գաւառի մէջ ալ քահանաներն ու եպիսկոպոսները մեծ դեր կը կատարեն: Ամենայետին գիւղին մէջ քահանաները կը յորդորեն ծախել իրենց ոսկին, ի սէր հայրենեաց: Պայքարը այնքան լաւ կազմակերպուած է որ, հարիւր հազարաւոր կիներ պետութեան յանձնած են իրենց հասանելիան մատանիները եւ ոսկի օղերը:— Միւս կողմէ խիստ կանոններ հաստատուած են: Ո եւ է անհատ չի կրնար մինչեւ իսկ ոսկի ապարանջան մը ծախել ուրիշի մը, պէտք է ծախէ պետութեան: Ոսկերիչներն ու գոհարավաճառները այժմ գործակալներն են նորահաստատ գրասենեակի մը որ կը վարէ ոսկիի մենաշնորհի գործերը:

— • —

ԱԼՊԱՆԻՈՅ ԱԶԳ. ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻՒ ազատ արձակուեցան 108 բանտարկեալներ, որոնք դատապարտուած էին քանի մը ամիս առաջ, ըմբոստութեան մը առթիւ: Թիրանայի մէջ Թափօր մը կազմուեցաւ եւ չնորհաւորութեան հեռագիրներ ուղղուեցան Թագաւորին:

ՓՐԱՆՍԱՅԻ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԴԵՍՊԱՆԸ չորեքչաբթի օր դեսպանատան դրամարկղը բացած տեսեր, տեսաւ որ մեծադումար օտար թղթադրամներ ինչպէս եւ բոլոր ծածկագրի բանալիները եւ վճարման փաստաթուղթեր անհետացած են: Ցետոյ հաստատեց որ պաշտօնեաներէն մէկը գործի չէ եկած: Անմիջապէս լուր տրուեցաւ ոստիկանութեան, բայց պաշտօնեան արդէն չուած էր Փրակայէն:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ ընթեռնլի եւ մելանով:

ՎՍՏԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ԿՐՆԱՔ ՅԱՆՁՆԱՐԱՐԵԼ ԵՐԵՒԱՆ ՕՂԻՆ, ՈՐՈՒՆ ԾԱՆՈՒՑՈՒՄԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ Է ՉՈՐՐՈՐԴ ԷՋԻՆ ՎՐԱՅ:

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐՈՒ ԿԱՆՉԸ

ՎԵՐԱԴԱՐՁ...

Ընկերներ՝ Մաստէոսին եւ Նշանին

— • —

Հայրենի՛ք, հեռաւոր ու անոյչ հայրենիք: Եօթը ծովերէ ու լեռներէ անդին փռուած քաղցր հայրենիք: Գիժ ալիքներու տակ թաքնուած արեւին ու ջերմավառ ու կենսանորոգ հայրենիք: Զաւակէ մը աւելի քաղցր ու հոգւոյն ծննդավայր, լոէ մեր կանչը ի խորոց սրտի, կարօտավառ ու հայրենաբաղձ մրմունջները մեր, Եւրոպայի խառնարաններուն մէջէն դէպի քեզ կը սաւառնին, կը թռչին դիմացին թեւերով թիթեռնիկներու նման: Մեր սիրտերուն ու հոգիներուն խորը կարօտի ու լուռ հեկեկանքներու փոթորիկներ կան, չանթեր ու ամպրոպներ, որոնք պիտի պայթին օր մը ու խորտակեն ամբարտակները բոլոր, որ մեզ դէմ կը ծառանան, մեզ, երիտասարդներուս, որ միջազգային քաղաքական յորձանքներուն մէջ ընկղմուած՝ տակաւ առ տակաւ կը տժգունին: Օրերն ու տարիները կը թաւալին ու կ'անցնին պատուի նման, վաղուան անստուգութիւնը կը պարզուի մեր աչքերուն առջեւ, ապրելու եւ չնչելու ստամոքսի պահանջը կը սաստկանայ կարծես: Մէկ խօսքով ճնչում ու տառապանք, զրկանք ու Թշուառութիւն,— ահա վիճակը այն մնացորդաց սերունդին, որ կը նկրտի իր գոյութիւնը քարշ տալ այս հեռաւոր ու մշուշապատ ափերուն վրայ:

Տասը տարուան պանդխտութիւնը կը բաւէ այլ եւս: Այն բոլոր արհաւիրքներն ու արհամարհանքները, ահաւելի տառապանքները որ մենք կրեցինք մեր մորթին վրայ՝ բաւակա՛ն է: Աքսորի դաժան ճամբան ուրկէ անցաւ այս դժբախտ, ճակատագրօրէն որբ սերունդը, դառնութիւններ ու մարդկային պատմութեանց մէջ աննախընթաց խժդժութիւններ, որ կրեց ու ապրեցաւ հեռաւոր Տէր Զօրէն մինչեւ Արաբիոյ կիզիչ աւազներուն մէջ թափառելով մերկ ու սովալլուկ, անօթի ու ծարաւ, կարօտ՝ պատառ մը ջուրի, փշուր մը հացի: Այդ սերունդն է որ հիմա կուեր ու կոփուեր, մեծցեր, հասակ է նետեր այս օտար միջավայրերուն մէջ, յոյսի ու հաւատքի յաղթանակներով տոգորուած: Այս սերունդը, որ օր - արեւ չտեսաւ, ժպիտ ու խանդավառութեան նոպաներ չապրեցաւ, երջանկութեան ու խրախճանքի բոյլերը չվայելեց, լուրջ գաղափարներով ու մտահոգութիւններով իր երիտասարդութիւնը մաշեցուց, հիմա եւս Թէպէտ տարագիր ու Թափառայած, աներդիք, սակայն իր հոգւոյն մէջ պահեր է կրակը վրէժի ու բաղձնի, որ պիտի բռնկի յաղթանակի կայծեր արձակելով ... Այս սերունդը ոչ նահանջել գիտէ եւ ոչ ալ ընկրկել: Յուսահատի՛լ՝ երբեք: Միշտ յառաջ: Միթէ չե՞ս լսեր մեր կանչը, անուշ հայրենի՛ք, որ կը բարձրանայ մեր սիրտերուն ու հոգիներուն անդունդներէն,— բացէ՛ք դոները, վերադարձ տարագիր հայ զանգուածներուն: Ճամբա՛յ, ցիրուցան սերունդին, որուն ուսերը կքեր են նոր մը տածումներու եւ հոգերու ահաւոր ծանրութեան տակ, որ կարօտէն տոչոր կը մղկտայ՝ իր ցաւերու մեծութենէն չմորած: Մեր հաւատքը մեծ ու զօրաւոր է: Արարատի չափ անսասան, Արագածի պէս լայն ու համբերատար: Ինչո՞ւ համար ամուր ես փակեր ճամբաները վերադարձի տարագիր ու Թշուառ զաւակներուն առջեւ: Մի՞թէ մայր մը այդքան անգութ ու անկարեկից վերաբերմունք ցոյց կուտայ իր զաւակներուն հանդէպ: Տե՛ս մեր ճակատները կը զարկանան աշնան տերեւներու հանգունակ: Մեր ոտքերը կը խարխափին իրենց համար լուսաւոր, բայց մեզ համար խաւարակուռ այս պողոտաներուն վրայ:

Ամէն օր, ամէն ժամ մեր երեսին կը նետեն աղտոտ ու լպիրշ բառեր, որոնք ծանր կը ճնչեն մեր ուսերուն ու խղճին վրայ: Մենք որ սովոր ենք քաղաքակրթութեան դասեր տալ չատերուն մենք որ մշակոյթ եւ հանճարներով հարուստ ազգ մըն ենք եղեր, զէնք ու զրահ, բանակներ ու Թագաւորներ ենք ունեցեր, որոնց կառքին օտար արքաներ են լծուեր: Մենք զաւակն ու ժառանգորդն ենք անցեալ այդ մեծ ցեղին, չառաւիղը Հայկին ու Արամին: Իսկ այսօր, ինկեր ենք միջազգային պողոտաներու վրայ, արհամարհուած ու ծաղրուած բոլոր հզօրներէն անխտիր ... Անապատներու մէջ Թափառող տէրվիշներու նման կը քալենք անծանօթ ովասիսներ որոնելով, մեր ծարաւի ու քաղցի պահանջները գոհացնելու: Բայց ինչո՞ւ այս զուր Թափառումը, երբ գիտենք քո ճամբան ոլորապտոյտ, գիտենք որ դուն կաս ու կանգներ ես Արարատի ու Արագածի ստորոտը, երբ տարածուեր ես բաղմաճիւղ կաղնիի պէս, երբ Թեւերդ փռեր ես տխրաբար ու կը գուրգուրաս տառապանքի ու արիւնի հովերէն մաշած ու խոնարհած զաւակներուդ վրայ՝ ճչմարիտ ու զորովոտ մօր մը նման: Մի՞թէ մենք խորթ ու անհարազա՞տ ենք քեզի համար: Մոռցե՞ր ես ակռաները քու ու քարացած սիրտդ պաղպա՞տ է դարձեր: Չե՞ս լսեր այն կանչը հզօր ու հեռաւոր, աղեխարշ ու սրտաճաք, որ կը գալարուի, կը ծաւալի ծննդավայրերէն գուլայ գուլայ վեր բարձրացող ծուխերու պէս ...

Բայց մենք վճռեր ենք ու երդուեցեր՝ թէ պիտի գանք անպայման: Պիտի գանք մեր կուռ չարքերով ու երգերով չէնչող, մեր կամքովն հզօր ու հաւատքովն անխախտելի: Ոչ մէկ բան չի կրնար կեցնել մեզ ու խափանել մեր ճամբան: Ոչ բռնութիւն ու չղթաներ, ոչ չարչարանք ու անօթութիւն եւ ոչ ալ տարագիր ու հալածական վիճակը մեր: Քառասուն տարիներ Սինայի անապատներուն մէջ Թափառող Մովսէսի պէս մենք ալ կը գեղերինք, կը տառապինք ու կը խոչտանգուինք, մինչեւ որ օր մը կարենանք ազատագրել Իսրայէլի ժողովուրդը փարաւոններու գերութենէն: Բայց պիտի գա՛նք: Պիտի գանք մեր գութաններով, մաճ ու մաճկալով, քու խոպանացած արտերն ու հանդերը հերկելու, զօսացած ձձիներու կեր դարձած ծառերը վերընձիւղելու, լծվարին ու մշակին չրթներուն վրայ աշխատանքի չարքաչ ու հզօր երգը հնչեցնելու, կալուորին ու հնձւորին գերանդին չողացնելու:

Հայ գիւղացիին ու չինականին կորացած մէջքը չտկելու, Մասիսն ու Արագածը պճնազարդելու հայ եռագոյնի փողփողուն ու վէտվէտուն ծալքերուն տակ: Պիտի գանք քու աւերակներդ չինելու, կործանուած եկեղեցիներուդ գմբէթները վերականգնելու, ու այդ օր Վանայ կապուտակ ու Սեւանայ մութ լիճերը պիտի խայտան արեւի ոսկեզօծ ճառագայթներուն տակ:

Արարատի ձիւնապսակ ու երկնասլաց բարձունքէն հայ երգի արձագանգներ պիտի լսուին, Սիփանայ սէգ սարերը պիտի Թնդան նոր կտրիճներու տաղանդով: Պիտի գա՛նք, պիտի գանք, «Հայրենիք սրբազան»: Իսկ այդ օրուան անունը՝ Վերադարձ է...

ԼԵՒՈՆ ԳԵՂՈՒՆԻ

տէ քարիւղի արգելքը, որով եւ պատերազմի պատճառ: Հիմա որ այդ բառը չի գործածեր, կը նշանակէ թէ Իտալիա կ'ուզէ հրջահայեցութեամբ շարժիլ:

*** Իտալական դեսպանը շաբաթ օր երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ վարչապետ Պ. Լավալի հետ: Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ վարչապետը յորդորած է որ դադրեցնեն զինուորական գործողութիւնները, որպէսզի Ֆրանսա կարենայ յետաձգել տալ քարիւղի եւն. արգելքը դեկտեմբեր 12էն եւ նոր ձեռնարկ մը կատարել, հաշտարար ելք մը գտնելու համար:

Ընդհ. ներում Յունաստանի մէջ

Վերջին պահուն համաձայնութիւն գոյացած ըլլալով, Թագաւորին տեսակէտը յաղթեց եւ ընդհ. ներում հռչակուեցաւ կիրակի գիշեր: Որ եւ է խտրութիւն դրուած չըլլալով, դատապարտեալները անմիջապէս ազատ արձակուեցան: Գրաւեալ ստացուածքներն ալ պիտի վերադարձուին, բացի անոնցմէ, որոնց տէրերը գործօն դեր կատարած են մարտի ապստամբութեան ատեն, ինչպէս Վենիզէլոս, Փլասթիրաս եւն. եւ այն գոյքերէն որոնք արդէն մեթոններով ծախուած են:

Ընդհ. ներումէն օգտուած են 140 քաղաքացիներ եւ 438 զինուորական-ներ: 40 հոգի դատապարտուած են ցկեանս բանտարկութեան, 400 հոգի՝ ի բացակայութեան եւ արտասահման կը գտնուին:

*** Պ. Տէմիրճիս յաջողեցաւ կազմել նոր դահլիճը, որուն անդամները որ եւ է կուսակցութեան չեն պատկանիր, բացի երկուքէն: Դահլիճին գլխաւոր դերը պիտի ըլլայ հաշտարար մթնոլորտ մը ստեղծել եւ ահա կը սկսի ընդհ. ներումով: Զօր. Քոնտիլիս եւ Պ. Ցալտարիս դիտմամբ որեւէ պաշտօնի չեն կոչուած, որպէսզի չէզոքութիւն պահուած ըլլայ: Բազմաթիւ առեւտրական, ճարտարարուեստական եւ արհեստակցական կազմակերպութիւններ բանաձեւեր քուէարկեցին, յայտարարելով թէ Թագաւորին կողքին են գլուխ հանելու համար իր դժուարին գործը: Նախկին ռազմիկներու դաշնակցութիւնը եւ կալուածատէրերու միութիւնը կոչեր ուղղելով կուսակցութեանց վարիչներուն, կը խնդրեն մէկդի դնել կուսակցական շահերը եւ ուժ տալ Թագաւորին: Զօր. Քոնտիլիս, որ սկիզբէն հակառակ էր անխտիր ներման, իր գոհունակութիւնը յայտնեց տրուած որոշման համար:

Ճափոնի վերջնագիրը հիւսիսային Չինաստանի նահանգներու համար

Ճափոնական կառավարութիւնը նոյեմբեր 30ին վերջնագիր ուղղեց հիւսիսային Չինաստանի հինգ նահանգներու իշխանութեանց, ազդարարելով թէ պէտք է համակերպին ծրագրուած ինքնավարութեան: Երեք օր պայմանաժամ սահմանուած էր, այնպէս որ պատասխանը տրուած պէտք է ըլլար երէկ, երկուշաբթի: Զօր. Տոյհարա, որ կը բանակցէր չինական կառավարութեան հետ, յետաձգեց իր մեկնումը: Միւս կողմէ Ճափոն կը շարունակէ զօրք ղրկել: Թիէնցինի մէջ տեղ պատրաստուած է երեք զօրաբաժին զօրքի համար, որ պիտի բաղկանայ 10 — 15,000 զինուորէ: Հաւանական է որ ծանրակշիռ դէպքեր պատահին այս շաբթու:

Անձրեւ-փոթորիկ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի մէջ

Երկու օրէ ի վեր անընդհատ կ'անձրեւէ ամբողջ Ֆրանսայի մէջ: Կիրակի օր կատարեալ ջրհեղեղի մը մատնուեցան Փարիզցիները: Միեւնոյն ատեն բուռն փոթորիկ մը կը լրացնէր պակասը, անհամար վնասներ պատճառելով: Կացութիւնը շատ աւելի ծանր է գաւառի մէջ, ուր շատ մը գետեր նորէն յորդեցան: Բազմաթիւ նաւաբեկութիւններ տեղի ունեցան Մանշի, Ատլանտեանի եւ Միջերկրականի մէջ: Փոթորիկը մանաւորապէս բուռն էր կեդրոնական Ֆրանսայի մէջ, ուր ճամբաներ ողողուեցան եւ հեռագրական հաղորդակցութիւնները ծանր յապաղումներու ենթարկուեցան: Տեղ տեղ կայծակ ալ ինկաւ: Բազմաթիւ ծխնելոյզներ փլան շատ մը քաղաքներու մէջ, սկսելով մայրաքաղաքէն: Շէրպուրի մօտ երկաթուղին ջուրերու տակ թաղուած ըլլալով, ճամբորդները փոխադրուեցան օթոպիւսներով: Մանշի նաւահանգիստներուն մէջ փոթորիկի ուժգնութիւնը պահ մը հասաւ ժամական 60 մղոնի, ջարդուփշուր ընելով բազմաթիւ ձկնորսանաւեր: Մարսէյլի նաւահանգստին առջեւ խորտակուեցաւ փոխադրանաւ մը որ Քորսիքայէն կուգար: Երկու ազատարարներ խեղդուեցան Սէն Պրէօքի մէջ, երբ կը փորձէին ազատել վեց ձկնորսներ: Փոթորիկը մեծ աւերներ գործեց նաեւ Պոտոյի մէջ:

Շատ աւելի ծանր վնասներ կրեց Անգլիա, ուր անսովոր կատաղութեան հասած էր փոթորիկը: Միեւնոյն ատեն ձիւն տեղաց: Ութ հոգի մեռան զանազան արկածներու հետեւանքով: Այր մը եւ կին մը եւ իրենց 35 տարեկան աղջիկը ջախջախուեցան փողոցէն անցած ատեն, երբ ինքնաշարժ մը խորտակեց լամբարի ձող մը, ուրիշ ինքնաշարժէ մը խուսափելու ճիգին մէջ:

Նախարարներ դրամ կը հաւաքեն

Ձմեռնային օգնութեան հանգանակութիւնը սկսաւ կիրակի օր, ամբողջ Գերմանիոյ մէջ: Նախարարները, կուսակցութեան վարիչները եւ 100,000 հանպաշտօնատարներ եւ արհեստաւորներ փողոց թափած էին Պերլինի մէջ, հանգանակութիւնը արդիւնաւորելու համար: Արհեստաւորները թափօրներ կազմած էին արհեստապետութեանց աւանդական տարազներով, իրենց առջին ձգած հին կառք մը (տիլիժանս), լծուած ութ ձիերու: Ճամբաներուն վրայ, ոստիկաններն ալ ինքնաշարժները կը կեցնէին, բայց փոխանակ օրինազանցութիւններ արձանագրելու, գանձանակներ կը ներկայացնէին: Հանգանակութիւնը մեծ յաջողութիւն գտաւ: Ցառաջիկայ շաբաթ օր, ազգային համերաշխութեան առթիւ, նախարարները և գերման նշանաւոր արուեստագէտները դրամ պիտի հաւաքեն Պերլինի ամէնէն բազմամբոխ թաղերուն մէջ:

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած ՀԱՅ ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

8 Դեկտեմբեր կիրակի երեկոյ ժամը 9.30էն մինչեւ առաւօտ

Salle des Ingénieurs Civilsի ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

19, Rue Blanche. Métro: Blanche կամ **Trinité.**

Կը ներկայացուի հայ սափրիչ-սափրիչուհիներու կողմէ պատրաստուած կանանց մազերու ամենավերջին նորաձեւ թիւներր ֆրանսական եւ հայկական լրագիլներու թղթակիցներու ներկայութեան:

Պարգեւաբաշխութիւն 1 ֆրանք:

Կը բաժնուի ԳՕԹԻՅՕՆ եւ ամէն տեսակ ԱՆՈՒՇԱՀՈՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ:

Մուտք՝ 8 ֆրանք: կանանց՝ 5 ֆրանք:

ԸՆՏԻՐ ՃԱԶ եւ ՕՐՔԷՍԹՐ 14 հոգիէ բաղկացեալ:

Պարգեւաբաշխութեան եւ մուտքի տոմսերը կը ծախուին հայ սափրիչներու մօտ եւ սովորական տեղերը:

ԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝ ՍԱՀՆՈՅ ԶՈՐԻ (Պիթլիս) Հներ. Միութեան կողմէ

7 դեկտեմբեր շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30էն մինչեւ լոյս

Պ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ սրահին մէջ 3, Rue Pierre Curie

K. Bicêtre. Մէթրօ՝ փորթ տ'իթալի:

Կը խօսի Պ. ՍԱՍՈՒՆԻ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Պ. Ա. Շահ-Մուրատեան (երգ), Օր. Մաքրուհի (երգ). Պ. Գմբէթեան (երգ եւ արտասանութիւն):

Հայկ. եւ եւրոպ. պարեր: Կը նուագէ Եփրատ նուագախումբը:

Ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով: Մուտք 4 եւ 5 ֆրանք:

Ապահովեցէք ձեր տոմսակները նախօրօք:

ԻՐԱՒԱԳԷՏ ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ

Ա. ՅԱԽԱՃԴ ՅԱՆԸՄԵԱՆ

(CONSEIL - JURIDIQUE)

179 **Rue de Vaugirard. Métro: Pasteur. Tél, Ségur**: 74-14

Կը ստանձնէ ամէն կարգի դատական գործեր եւ անձամբ կը պաշտպանէ Հաշտարար եւ Առեւտրական Դատարաններու առջեւ:

Յաջող կերպով կը կատարէ փողոցային արկածներու հետապնդումները եւ հպատակութեան բոլոր գործողութիւնները:

Անթերի խմբագրութիւն եւ վաւերացում Ընկերութեանց կազմական կանոնագրի, վարձակալութեան պայմանագրերու, ամէն կարգի օրինական թուղթերու, խնդրագիրներու եւ նամակներու:

Դիմումներ լաւագոյն եղանակով հարթելու համար ամէն դիւրութիւն:

Մասնաւոր պայմանով կը ստանձնէ տան վարձքերու գանձումը եւ առհասարակ գանձումը ամէն առնելիքի:

Կ'ընդունի առաւօտները ժամը 10էն 12 (բացի Նրեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերէն) ամէն երեկոյ ժամը 6էն 8 և ժամադրութեամբ:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԱՊԷՇԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ պիտի երթայ Մ. Նահանգները, մասնաւոր առաքելութեամբ, որ գաղտնի կը պահուի: Կ'ըսուի թէ պիտի փորձեն մէկ միլիոն ոսկի փոխ առնել, շահագործելու համար քարիւղաբեր հող մը որ կը պատկանի Լոնտոնի հապէշական դեսպանին, ունի 15,000 քառ. մղոն տարածութիւն եւ հեռու է ռազմադաշտէն: Ճիպութիէն կը հեռագրեն թէ Եթովպիոյ կայսրը անգլիական ընկերութեան մը ծախած է երկաթուղիի արժեթուղթերուն հապէշական բաժինը, փոխարէն ստանալով զէնք եւ ռազմանիւթ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ ԱՌԵՒԱՆԳՈՒԱԾ ՄԱՆՉԸ (ոչ թէ աղջիկ, ինչպէս գր-ուած էր սխալմամբ) փրկելու համար, հայրը յանձն առաւ վճարել 50,000 ֆր. փրկագինը, առանց որ եւ է գաղտնիք յայտնելու: Ձայնասփիւռով հաղորդուեցաւ այս պարագան: Կը կարծուի թէ առեւանգիչ պառաւը գործակալն է դրամաշորթներու խմբակի մը:

ԱԶԳ. ՊԱՐԳԵՒԱԽԱՂԻ 12րդ շարքին վիճակահանութիւնը պիտի կատարուի վաղը, չորեքշաբթի, գիշերուան ժամը 9ին, Սալ Փլէյէլի մէջ: Ժողովուրդը պիտի ընդունուի տրամադրելի տեղին համեմատ: 13րդ շարքի տոմսերը տեղաւորուած ըլլալով, ձեռնարկուած է 14րդի հրջարբերութեան:

ՊՈԼՍՈՅ ԹԵՐԹԵՐԸ ԿԸ ԳՐԵՆ թէ կառավարութիւնը որոշած է շարունակել ածուխի արտածումը դէպի Իտալիա: Նոյն աղբիւրին համաձայն, 18երու յառաջիկայ ժողովին մէջ Թուրքիա պիտ բացատրէ թէ ածուխը չի կրնար արգիլեալ նախանիւթերու շարքին մէջ մտնել:

ԻՏԱԼԻՈՅ ՆԱԽԿԻՆ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ դաշնակցութիւնը որոշեց հրաւիրել իր անդամները այսուհետեւ չգործածել «միջդաշնակցային» շքանշանը, որ կորսնցուցած է համերաշխութեան որ եւ է արժէք»: Շքանշանները պիտի յանձնուին Փաշական վարչութեանց:— Մուսոլինիի աղջիկը իր ինքնաշարժէն հրաժարած ըլլալով, տղաքը քալելով դպրոց կ'երթան:— Դեկտեմբեր 2էն սկսեալ հանրային հաստատութեանց աշխատանքի ժամերը պիտի ըլլան առտուն 9էն 16:

ՅՈՒԿՈՍԼԱՎԻՈՅ կազմութեան 17րդ տարեդարձին առթիւ, խնամակալը ընդհ. ներում շնորհեց շատ լայն ցանկով մը որ կը պարունակէ նաեւ քաղաքական յանցաւորներ: Թերթերը կ'ըսեն թէ ամենամեծ ներումն է այս, պատերազմէն ի վեր:

ԱՐԱՅ ԽԷՆՏԱՄԵԱՆ

Maison KHENDAMIAN

ԱՄԷՆԷՆ ԱՐԴԻԱԿԱՆ ՆԿԱՐՆԵՐԸ ՉԱՓԱՒՈՐ ԳԻՆԵՐՈՎ

ՔԱՌՈՐԴ ՓՈՍԹԱԼ՝ 12ը 25 ֆրանք: ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ նկարներու մասնագիտութիւն. քաշուած մեր STUDIOի կամ հարսանիքին վայրը՝ առանց յաւելումի՝ 12ը 125 ֆրանք:

Carte d'identitéի նկարներ՝ 12 հատը 10 ֆր., 6 հատը 7 ֆր.:

CAVE

ԽՆԱՅՈՂՈՒԹԻՒՆ, ԴԻՒՐՈՒԹԻՒՆ, եւ ԱՊՍՊՐԱՆՔՆԵՐՈՒ ԱՐԱԳ ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

կը հայթայթենք՝ նշանտուքի, հարսնիքի, կնունքի, հանդէսներու եւ տօնակատարութեանց համար ամէն տեսակ առաջնակարգ նպարեղէններ ու ըմպելիներ (apéritifs, liqueurs, mousseux, champagne, օղի եւ յայտնի վաճառանիշով գիներ):

Հեռաձայնեցէք ՔԷՕԼԷՅԱՆ, **Charlebourg: 20-69** եւ անմիջապէս ձեր ցոյց տուած հասցէին պիտի ղրկուին ձեր ապսպրանքը մեծաքանակի գինով եւ չսպառուածները ետ առնելու պայմանաւ:

Հասցէ՝ **KEULEYAN**

85, Rue des Chambards.

Bois-Colonbes, (Seine).

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՅ Երիտասարդաց Ակումբի հաւաքոյթը վաղը Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.45ին, Սօսիէթէ Սավանթի մէջ, 28 րիւ Սէրփանթ: Կը խօսի Պ. Ա. Չօպանեան: Նիւթ՝ Ոսկեդարեան գրականութիւն:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռեմ բարեկամս Պարտիզակցի Իսրայէլ Ստեփանեան, ատաղձագործ, կնոջ անուն՝ Պէատրիս, աղջիկը՝ Սրբուհի, տղան՝ Օննիկ: Պատերազմէն առաջ կը գտնուէր Ֆրանսա: Զինադադարին մեկնեցաւ Պոլիս, իսկ Քէմալական շարժման ժամանակ վերադարձաւ Ֆրանսա: Իմացնել Mihran Hadji Bogossianի, Tailleur, 6, Rue François Garcin, Lyon (Rhône) France.

— Կը փնտռեմ եղբայրս Յովհաննէս եւ քոյրս՝ Թուրվանտայ Տէրտէրեան (Վարի Հաւսիկցի, Զարսանճաք) որոնք նախապէս կը գտնուէին Հայաստան, բայց այժմ կը կարծուի որ անցած են Պարսկաստան: Կը խնդրուի իրենց հասցէն հաղորդել իրենց եղբօրը՝ Խաչատուր Տէրտէրեանի, 21 Bld. Beaumont, St. Julien. Marseille, France.

Կը խնդրուի Պարսկահայ թերթէ նարատապել:

Raki "ERIVAN"

ԵՐԵՒԱՆ օղին, որ ճանչուած է իր առաջնակարգ յատկութեամբ, օղիներու մէջ ամէնէն նախընտրելի մեծ վաճառանիշը կը ներկայացնէ:

ԵՐԵՒԱՆ օղին արտադրուած է թարմ, մով, բնական անխառն խառնուրդով, խաղողի հիւթով, երաշխաւորուած է քիմիական ամէն բաղադրութենէ զերծ ըլլալը:

Պահանջեցէք, փնտռեցէք ԵՐԵՒԱՆ օղին:

Մեծաքանակ գնումներու համար՝

Արտօնատէր

S. A. GRANDES DISTILLERIES PEUREUX

48, Bld. des Vignes, Marseille

Tél. Colbert 58 - 10

Եւ եւ DISTILLERIE VIAL

18, Rue Fontaine, St. Denis (Seine)

Tél. Plaine 09 - 95

Լիոնի եւ Շրջաններու ներկայացուցիչ

D. N. BAHADOURIAN

82, Rue Séigne. Lyon (Rhône)

Նիսի եւ Շրջաններու գործակալ՝

M.M. H. Khatchadourian et Danielian

24, rue Assalit. Nice (A. M.)

Le Gérant: H. STEPHAN

17, Rue Damesme, PARIS (13) — Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (15)

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Անգլ. բնագրէն թարգմ. Ժ. — Հեղինակութիւն՝ ԷԿԱԹԱ ՔՐԻՍԹԻ

— Իրիկուան թղթատարն է, պարոն, ըսաւ Փարքըր եւ ափսէն երկնցուց էքրոյտին: Յետոյ, սուրճին գաւաթները ժողվեց ու դուրս տարաւ:

Ուշադրութիւնս որ ցրուած էր քանի մը րոպէ, դարձեալ կեդրոնացուցի բարեկամիս վրայ: Անիկա՝ քար կտրած կը դիտէր կապոյտ գոյնով պահարան մը, միւս նամակները վար ինկած էին:

— Անոր գիրն է, ըսաւ փսփսուքով մը. ուրեմն երէկ գիշեր դուրս ելեր է եւ ղրկեր է նախ քան...

Բացաւ պահարանը եւ դուրս քաշեց հաստկեկ նամակ մը. աչքերը չորս բացած նայեցաւ անոր:

— Վստա՞հ ես որ պատուհանը փակ է, հարցուց:

— Բացարձակօրէն, ըսի զարմացած, ինչո՞ւ...

— Ամբողջ իրիկունը ինծի այնպէս կուգայ որ մէկը կը լսէ զիս... ան ի՞նչ էր...

Երկուքս մէկ ետեւ դարձանք. կարծեցինք թէ դուռին կղպանքը տեղի տուած էր. դուռը բացի, մարդ մարդասանք չկար:

— Ջղայնութեան հետեւանք է, ըսաւ էքրոյտ ինքնիրեն:

Բացաւ նամակը եւ բարձրաձայն կարդաց.—

«Սիրելի, շատ սիրելի Րոճըրս. մէկու մը կեանքին համար ուրիշ մը կեանքը պէտք է զոհուի. հիմա հասկցայ — երէկ կէսօրին հասկցայ քու դէմքիդ նայելով. միայն մէկ ճամբայ կայ դիմացս. դուն պիտի պատժես այն անձը որ տարիէ մը ի վեր դժոխքի վերածեց կեանքս այս աշխարհին մէջ. երէկ քեզի չտուի անոր անունը, բայց հիմա պիտի գրեմ, ոչ զաւակ ունիմ, ոչ ալ ազգական որպէսզի գաղտնիքին հրապարակումէն վախնամ: Եթէ կրնաս ներէ ինծի, իմ սիրելի Րոճըրս, ներէ յանցանքը զոր գործեցի քեզի դէմ, որովհետեւ երբ ժամանակը եկաւ, չկրցայ...»

Էքրոյտ նամակին թերթը պիտի դարձնէր երբ կանգ առաւ.

— Ներողութիւն, Շէփըրտ, բայց պէտք է որ մինակս կարդամ, միայն ինծի համար գրուած է...

Պահարանին մէջ տեղաւորեց նամակը եւ սեղանին վրայ դրաւ:

— Յետոյ կը կարդամ, երբ առանձին մնամ...

— Ոչ, պոռացի անզգալաբար, հիմա կարդա...

Էքրոյտ ապշած ինծի նայեցաւ:

— Ներողութիւն, ըսի կարմրած, չուզեցի ըսել որ բարձրաձայն կարդաս, բայց կարդա քանի ես հոս եմ..

Էքրոյտ գլուխը թօթվեց.

— Ոչ, կը նախընտրեմ վերջը կարդալ:

Չեմ գիտեր ինչո՞ւ, սակայն նորէն պնդեցի:

— Գոնէ մարդուն անունը կարդա:

Էքրոյտ խօզի յամառութիւն ունի. եթէ ստիպես որ այս ինչ բանը ընէ, չըներ: Ինչ ըսի, մտիկ չըրաւ:

Նամակը ներս բերած էին իննին քառորդ մնացած: Ժամը իննին տասը կար երբ հեռացայ իր քովէն, տակաւին չէր կարդացած: Ձեռքս դրան դաստակին վրայ, վարանեցայ քանի մը րոպէ. ետեւս դարձայ տեսնելու համար թէ անկարգութիւն մը կա՞ր սենեակին մէջ. ամէն ինչ կարգին էր: Գլուխս թեթեւ մը թօթվեցի, աշխատանոցէն դուրս ելայ եւ դուռը փակեցի:

Ապշեցայ դիմացս գտնելով Փարքըրը: Շուարած երեւոյթ մը ունէր ան. ինծի այնպէս թուեցաւ թէ մեր խօսակցութիւնը մտիկ ըրած էր:

Լեցունիկ, վարպետորդի ու իւղոտ դէմք մը ունի այդ մարդը, իսկ աչքերը՝ չափազանց նենգամիտ:

— Պ. Էքրոյտը չուզե՞ր որ զինքը խանգարեն, ըսի ծառային անտարբեր շեշտով մը. ըսաւ որ ձեզի յայտնեմ իր այդ փափաքը...

— Շատ լաւ, զանգակին ձայնը եկաւ ականջիս...

Այնքան պոչաւոր էր այդ սուտը որ պատասխանելու պէտք չունեցայ: Ծառան բակին մէջ առաջնորդեց զիս, վերարկուս բռնեց ու ես փողոց ելայ: Լուսինը ամպերուն տակ ծածկուած էր ու ամէն ինչ խաւար ու հանդարտ:

Եկեղեցիին ժամացոյցը ինը կը զարկաւ երբ ես պարտէզին վանդակորմէն դուրս ելայ: Ձախս դարձայ գիւղը երթալու համար եւ ահա դիմացս ելաւ հակառակ ուղղութեամբ գացող անծանօթ մէկը:

— Ֆըրնլի փարքին ճամբան այստե՞ղ է, հարցուց մարդը խռպոտ ձայնով մը: Նայեցայ իրեն. գլխարկը աչքերուն վրայ քաշած էր եւ վերարկուին օձիքը վեր բարձրացուցած: Հազիւ թէ կրցայ տեսնել անոր դէմքը, բայց կարծեմ երիտասարդ մէկն էր.

— Այստեղ պարտէզին վանդակորմն է, ըսի:

— Շնորհակալ եմ, պարոն, ըսաւ մարդը. այս գիւղը լաւ չեմ ճանչնար:

Ու ճամբան շարունակեց ան: Զարմանալի էր որ անոր ձայնը կը յիշեցնէր ինծի՝ ծանօթ մէկու մը ձայնը. որո՞ւնը, չեմ կրնար ըսել չիտակը:

Տասը վայրկեան վերջը տուն հասայ: Քոյրս հետաքրքրութեամբ հարցուց թէ ինչու այդքան կանուխ վերադարձեր էի: Ծխնծու հաշիւ մը տըւի իրեն այդ իրիկուան շարժումներուս մասին՝ իր հետաքրքրութիւնը գոհացնելու համար, բայց կարծեմ չհաւատաց:

Ժամը տասնին ոտքի ելայ, յօրանջեցի եւ ըսի թէ անկողին երթալու ատեն է: Քարօլայն համաձայնեցաւ:

Ուրբաթ գիշեր էր եւ ամէն ուրբաթ գիշեր սովորութիւն ըրած եմ ժամացոյցները լարելու: Այդ գործով զբաղեցայ քանի մը վայրկեան, իսկ քոյրս գնաց նայելու թէ ծառաները լաւ փակա՞ծ էին խոհանոցին դուռը:

Ժամը տասը քառորդ կ'անցնէր երբ սանդուղներէն վեր կը բարձրանայինք: Սանդուղին վերջին մասը հասած էի երբ լսեցի հեռաձայնին զանգակը՝ քովէն:

—Տիկին Պէյթսը ըլլալու է, ըսաւ քոյրս անմիջապէս:

— Կարծեմ ան է, ըսի ցաւելով:

Վար վազեցի եւ հեռաձայնին ականջը վերցուցի:

— Ի՞նչ... ի՞նչ... անշուշտ, կուգամ...

Անմիջապէս վեր բարձրացայ, պայուսակս առի ու աւելորդ վիրակապեր լեցուցի մէջը:

— Փարքըրն է հեռաձայնողը, պոռացի քրոջս, Ֆըրնլի փարքէն, ուր էքրոյտ... սպաննուեր է...

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 4 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
MERCREDI 4 Décembre 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2978 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՓԱՐԱԿՈՒԷՅԻ...

Անցեալ սեպտեմբերին ծանուցումի մը հրատարակութեան պայմանները հարցուցեր էին «Յառաջ»ի վարչութեան, հեռաձայնով:

Պաշտօնեայ մը կը ներկայանայ եւ կը բերէ մանրամասնութիւնները.— Եւրոպական գրասենեակ մըն է, որ կը ջանայ գաղթականներ տեղաւորել... Փարակուէյ, (Հարաւ. Ամերիկա):

Մերժեցինք հրատարակել, առանց այլեւայլի:

Հաստատութիւնը կրկին հեռաձայնեց, բացատրելով առաւելութիւնները: Ի վերջոյ գրասենեակին տնօրէնը անձամբ խմբագրատուն եկաւ, «լուսաբանելու համար»: Գրեթէ մէկ ժամ խօսեցաւ, հաղորդելով բոլոր մանրամասնութիւնները, եւ խնդրեց նորէն խորհիլ, վերջնական պատասխան տալէ առաջ:

Մեր պատասխանը եղաւ միշտ ժխտական,— չոր ու ցամաք «ոչ» մը:

Բարեկամներ խորհուրդ կուտային.

— Ծանուցումը տպեցէք, ձեր վերապահումն ալ առանձին կը յայտնէք:

Խնդիրը կապ ունենալով նոր տեղահանութեան մը հետ, ներելի չէր տատանիլ եւ ընդունիլ որ եւ է միջին ճամբայ:

Միեւնոյն ատեն, լսեցինք թէ ուրիշ գրասենեակ մը (հրէական) կազմուած է, ուսւ եւ հրեայ գաղթականներ տեղաւորելու համար Քոլոմպիայի մէջ (դարձեալ Հարաւ. Ամերիկա) եւ թէ Հայերուն ալ հրաւէր ուղղուած է մասնակցելու:

Արդ, Փարակուէյի ազդը ահա երկու շաբաթէ ի վեր կ'երեւայ Փարիզի հնչակեան օրկանին մէջ, հրապուրիչ մանրամասնութիւններով:

Ցայտարարութենէն զատ, երեսասուրդ մըն ալ պարտականութիւն սեպեր է կարգ մը տեղեկութիւններ հաղորդել Փարակուէյի մասին, տեղի տալով «Ալֆորվիլէն, Իսի լէ Մուլինոյէն, Պիւքէթրէն եւայլն» գիմող հայրենակիցներու:

Անշուշտ այդ մանրամասնութիւններն ալ հրապուրիչ են, իբրեւ լրացուցիչ մաս հրատարակուած ազդին:

Այս առթիւ յօդուածագիրը կը յիշէ Փարակուէյի երկրագործական նախարարին մէկ յայտարարութիւնը.

— «Մեր գիւղական ժողովուրդը խեղճ է որակով ինչպէս քանակով: Ասոր համար կարեւոր է մեզ քաշել օտար երկրագործ մըշակներ, ճարտարարուեստի բանուորներ, այսինքն ճշմարիտ արտադրողական ուժեր, անոնց պարգեւելով եւ ապահովելով ապրելու եւ բարգաւաճելու անհրաժեշտ միջոցները»: (29 նոյ.):

Դեռ աւելի չահեկա՞ն պատմութիւններ կրնաք լսել, դիմելով տեղաւորման գրասենեակը եւ ստանալով զանազան գրքոյկներ:

X

Ինչ որ գրեցինք, պատմութեան մէկ երեսն է միայն: Լսեցէք նաեւ միւսը:

1935 ապրիլ 5ին մեր ձեռքն անցաւ տպագիր թռուցիկ մը, որ շրջաբերութեան հանուած էր Փարիզի թաղերուն եւ արուարձաններուն մէջ: Ճակատը՝ «Սոց. Դեմ. Հնչակեան կուսակցութեան Ֆրանսայի շրջան»: Տակը՝ «Ս. Դ. Հնչակեան կուսակցութեան Ֆրանսայի շրջանի վարիչ մարմին»: Հասցէն.— «Կոչ Հայրենակցական Միութեանց»:

Բովանդակութի՞ւնը: — Ահազանգ՝ առաջին տողէն իսկ.

— «Ձեր ֆիզիքական գոյութեան շուրջ նոր վտանգ մը կը պատրաստուի. Իթթիհատականներու պակաս թողածը լրացնելու բարբարոսութիւնը պիտի գործադրուի»:

Ի՞նչպէս.— Ազգերու Դաշնակցութեան Ընդհ. Ժողովը, որ գումարուած էր մարտ 14–15ին, հետեւեալ որոշումը առեր է.

— «Ընդհ. Ժողովը կը խնդրէ Նանսէնեան օֆիսէն շարունակել եւ ընդլայնել իր ջանքերը, որպէսզի կարելի ըլլայ գաղթականներ հաստատել անդրովկէանեան երկիրներու մէջ»:

Այն ատեն բացատրուեցաւ թէ լուրը Թիւրիմացութեան հետեւանք է եւ կապ չունի հայ գաղթականներու հետ:

Ամէն պարագայի մէջ, այդպիսի խնդիր յուզուած ատեն, հայ ներկայացուցիչները միշտ ընդդիմացած են, իբրեւ գործնական ելք ցոյց տալով Երեւանը, եւ Ազգերու Դաշնակցութիւնը որոշած է որ եւ է տնօրինութեան չձեռնարկել առանց հայկական շրջաններու հաւանութեան:

Բայց կարելի՞ էր փախցնել առիթը: Եւ Ս. Դ. Վարիչ Մարմինը ազդարարելով թէ «գաղթահայ ժողովուրդը ի սպառ կը մերժէ ենթարկուիլ այս տեղահանութեան», կ'աւելցնէր.

— «Այս զգացմունքով, անիկա առաջինը եւ մի գուցէ (ճիշդ այդպէս.— Յ.) միակը ըլլալով հայ քաղաքական կազմակերպութեանց մէջ, վճռած է ժողովրդային ուժով ընդվզիլ յիշեալ բարբարոս որոշման դէմ եւ ջնջել տալ զայն»:

Այս առթիւ, կը հաղորդէր թէ «Սոցիալ Դեմոկրատ Հնչակեան կուսակցութեան Ֆրանսայի շրջանի վարիչ մարմինը» հեռագիր մըն ալ ուղղած է Ազգերու Դաշնակցութեան, «իբրեւ անմիջական քայլ», մարտ 27ին, յայտնելով «իր ընդվզումի ամենաբուռն բողոքը»: Եւ դեռ աւելին,— «Հնչակեան կուսակցութիւնը այդպիսի արարք մը մեծ պատերազմի միջոցին իթթիհատական – քայքայականներու կատարած արարքին լրացումը կը նկատէ»:

Թռուցիկը կը յանձնարարէր որ «ամէն տեղի Հայրենակցական Միութիւն զատ զատ բողոքի հեռագիր մը ղրկէ Ազգերու Ընկերակցութեան»:

Իսկ Փարակուէյի ծանուցո՞ւմը,— պիտի հարցնէք անմիջապէս, ուրիշ լրացուցիչ տեղեկութիւններով, որոնք անշուշտ պիտի շարունակուին...

Պատասխանը հաճեցէք ստանալ հնչակեան օրկանէն, միեւնոյն ատեն ճշդելով թէ «Սոցիալ Դեմոկրատ»ին ո՞ր թեւն է որ գլուխ կանգնած է մէկ եւ միւս շարժման: Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱԶԳ. ՄԻՈՒԹԵԱՆՑ ԽՆԴԻՐԸ ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

Բազմաթիւ հարցապնդումներ, թեր ու դէմ

Երեսփ. Ժողովը երէկ, երեքշաբթի, սկսաւ քննել ազգայնական կազմակերպութեանց խնդիրը, որ կը սպառնայ փոթորիկ յարուցանել կառավարութեան գլխուն: Ձախակողմեան հոսանքները վճռած են տեղի չտալ այս հարցին մէջ, պահանջելով լուծել եւ զինաթափ ընել այսպէս կոչուած ֆաշական կազմակերպութիւնները.— «Հրեղէն Խաչ», «Սոլիտարիթէ Ֆրանսէզ», «Երիտասարդ Հայրենասէրներ» եւն.: Նոյնքան վճռական դիրք բռնած են աջակողմեանները, որոնք շատ աւելի վտանգաւոր կը գտնեն համայնավար եւ ընկերվարական, նոյնիսկ արմատական կազմակերպութիւնները:

Ինչպէս կը յիշուի, այս խնդիրը պիտի քննուէր երեսփ. ժողովի բացումէն անմիջապէս վերջը, հինգշաբթի, սակայն Պ. Լավալ վստահութեան խնդիր յարուցած ըլլալով, նախ նկատի առնուեցաւ նիւթացոյցի խնդիրը: Ընկերվարականներն ու համայնավարները կ'ուզէին այս առթիւ իսկ տապալել դահլիճը, բայց արմատականները չմիացան, որով Պ. Լավալ երկու անգամ վստահութեան քուէ շահեցաւ, նախ 120, յետոյ 77 ձայնով: Այս երկու խօսքութիւնները զօրացուցին դահլիճին դիրքը: Միայն թէ պէտք է նկատի առնել որ եթէ նիւթացոյցի հարցին մէջ արմատականները բաժնուեցան միացեալ ճակատէն, ազգ. կազմակերպութեանց խնդրին մէջ տրամադիր չեն տեղի տալու:

Երէկուան առաջին հարցապնդումը կատարեց համայնավար մը, Ռամէթ:

Այս առթիւ յատկանշական խօսքութիւն մը.— կառավարութիւնը արդէն հրահանգներ ուղղած է նահանգապետութեանց, որպէսզի արգիլեն խռովայոյզ ժողովները: Այդ հրահանգին համաձայն, շաբաթ օր ձերբակալուեցաւ Մարսէլ Պիւքառ, «Ֆրանսիսմ» կոչուած ֆաշական կազմակերպութեան նախագահը, իր 110 հետեւորդներուն հետ, երբ կը փորձէր ժողով մը գումարել Սթրազպուրկի մէջ, մարաջախտ Բէլէրմանի տարեդարձին առթիւ, հակառակ դրուած արգելքին: Յաջորդ առտուն, կիրակի, արձակուած ըլլալով, Մարսէլ Պիւքառ նորէն փորձեց ժողով գումարել, եւ նորէն ձերբակալուեցաւ: Այս անգամ դատական հետապնդման պիտի ենթարկուի:

Այս հարցին հետ մէկտեղ պիտի շարունակուի 1936ի նիւթացոյցին քննութիւնը: Նախահաշիւը կը ցուցնէ 40,260,164,760 ֆրանք ելք, 40,302,933,240 ֆր. մուտք: Այս տարուան ելքի գումարը կը հաշուեն 48 միլիառ:

Հապէշները կը պաշարեն Հարրարը

Հապէշական կառավարութիւնը պաշտօնապէս հաղորդեց Ազգերու Դաշնակցութեան թէ կայսրը հրամայած է զօրքը քաշել Հարրարէն, որպէսզի քաղաքին բնակիչները՝ կին, մանուկ եւ ծեր, զոհ չերթան Իտալացիներու ռմբակոծութեան: Զեկոյցը կ'ըսէ թէ Հարրարը այսուհետեւ պիտի գործածուի միայն Օկատէնի ճակատէն հասած վիրաւորներու պատսպարման, եւ ոչ թէ զինուորական նպատակներու համար: Պարպումը կատարուած է արդէն, հապէշական զօրքը քաշուած ըլլալով բլուրները, ուր աւելի նպաստաւոր դիրքեր կը գտնուին:

Ծրագրի մը համաձայն, իտալական յառաջխաղացութիւնը կասած է հարաւային ճակատին վրայ. իսկ իտալական հրամանատարութիւնը կը հեռագրէ թէ հապէշական ջոկատ մը եա մղուած է:

Պաշտօնական զեկոյց մը Իտալացիներու կորուստը կը հաշուէ, նոյեմբեր ամսուան համար, 7 սպաներ եւ զինուորներ սպաննուած, 41 սպաներ եւ զինուորներ մեռած՝ վէրքերէ եւ ուրիշ պատճառներէ:

*** Իտալական աղբիւրէ կը հեռագրեն թէ հապէշական մեծ ուժեր կը համախմբուին Ամպա - Ալակի (հիւսիսային ճակատ): Իտալական օդանաւերը օրը օրին կը հետեւին թշնամի զօրքի շարժումներուն: Նոյն աղբիւրին համաձայն, անձնատուր եղած է հապէշ ցեղապետ մը, Կէրէմէտին Հակօս, որ Թիկրէի երեսփոխանն է Հապէշիստանի խորհրդարանին մէջ:

*** Արքայից արքան Տէսիէ կը գտնուի, ինչ որ մեծ խանդավառութիւն պատճառած է ժողովուրդին: Բոլոր եկեղեցիներուն մէջ աղօթքներ կը կատարուին, իբրեւ նախանշան մեծ դէպքերու:

Անգլիոյ դահլիճը վարանի՞լ սկսաւ

Անգլիոյ դահլիճը ամբողջ երեք ժամ խորհրդակցեցաւ երկուշաբթի օր, պատժական նոր տնօրինութեանց եւ մասնաւորապէս քարիւղի արգելքի մասին: Խորհրդակցութիւնները գաղտնի կը պահուին, բայց իրազեկներ կը հաւաստեն թէ քանի մը նախարարներ համաձայն չեն շատ առաջ երթալու, վախնալով որ Իտալիա կը վերածուի եւրոպական պատերազմի մը: Այնպէս որ, նախարարական խորհուրդը թէեւ սկզբունքով ընդունած է նոր պատիժներ տնօրինել, բայց յետաձգած է վերջնական որոշումը: Նոր ժողով մը պիտի գումարուի դեկտեմբեր 12էն առաջ, երբ տեղի կ'ունենայ 18երու նիստը:

Լոնտոնի կարգ մը շրջանակներուն մէջ այլ եւս «պլէֆ» չեն նկատեր Իտալիոյ սպառնալիքները: Այս պարագան նկատի առնելով, Փարիզի մէջ ալ կարգ մը թերթեր կը պահանջեն վերջ տալ Ազգաժողովի զանազան յանձնախումբերու գործունէութեան եւ խնդիրը յանձնել Ա. Դ. Խորհուրդին, իբրեւ միակ իրաւասու օրկանը:

*** Անգլիոյ թագաւորին քոյրը ծանրապէս հիւանդացած ըլլալով, յետաձգուեցաւ խորհրդարանին վերաբացումը, որ տեղի պիտի ունենար երէկ, 3 դեկտեմբեր:

*** Իտալիոյ մէջ կը կարծեն թէ նորէն պիտի յետաձգուի 18երու ժողովը: Այս առթիւ մամուլը կը հերքէ այն լուրերը թէ Պ. Լավալ նոր առաջարկներ ներկայացուցած է Փարիզի իտալական դեսպանին, պատերազմը դադրեցնելու համար: Իտալիա երբեք տրամադիր չէ ընդհատելու զինուորական գործողութիւնները:

Մասնաւոր յանձնաժողով մը, որ կը զբաղի Իտալիոյ պարենաւորման խնդրով, հաշուած է թէ մարդ օրական 3000 «քալօրի» կերակուրի պէտք ունի, ապրելու եւ գործելու համար: «Սխալ է կարծել թէ մարդկային մարմինը պէտք ունի շատ սնունդի, ապրելու, գործելու եւ առողջ մնալու համար»: Այս հիման վրայ, հաշուած են թէ Իտալիա բաւարար սնունդ ունի 44 միլիոն ժողովուրդի համար, եւ չի կարօտիր օտար ապրանքներու:

ԱԹԷՆՔԷՆ կը հեռագրեն թէ Ջօր. Քոնտիլիսի նախկին Թիկնապահ Քոուքլիս պիտի հետապնդուի, իբրեւ մեղսակից ընդհ. նեբման դէմ սարքուած ցոյցերու, որոնք արգիլուեցան:

Անգլիոյ արտաքին նախարարը եւ Պ. Լավալ

Անգլիոյ արտաքին նախարարութիւնը կը ծանուցանէ թէ Սըր Ս. Հօր արձակուրդով Զուիցերիա պիտի մեկնի համաձայն բժիշկներու խորհուրդին եւ հոն պիտի մնայ մինչեւ Ծնունդ: Այս առթիւ Փարիզէն անցնելով, շաբաթ օր պիտի տեսակցի Պ. Լավալի հետ: Իր բացակայութեան ատեն արտաքին գործերը պիտի վարէ Պ. Իտըն:

Քաղաքական շրջանակներու մէջ մեծ կարեւորութիւն կուտան ծրագրուած տեսակցութեան: Զրոյցի մը համաձայն, Պ. Մուսոլինի տրամադիր է հաշտաբար ելք մը գտնելու: «Մանչէսթըր Կարտիըն»ի կարծիքով, Իտալիա հետեւեալ պայմանները պիտի առաջարկէ,— կցել լայն հողաշերտ մը Էրիթրէի երկայնքը, Օկատէնը, Հարրարի եւ Աուսայի նահանգները, միացնելով Օկատէնը եւ Էրիթրէն: Հողեր կը պահանջէ նաեւ արեւմտեան սահմանէն, Սուտանի մօտ, ինչ որ Անգլիոյ գործին չի գար:

Խ. Միութեան դրամական վիճակը

Մոսկուայի Պետական Դրամատունը հրատարակեց այն պայմանները որոնց համաձայն 1936 յունուար 1էն ռուբլի պիտի ծախէ փոխան օտար դրամի, մէկ ռուբլին 3 ֆր. ֆրանք հաշուելով: Այս հիման վրայ, Պետական Դրամատունը 25 ռուբլի պիտի վճարէ մէկ անգլ. ոսկիի փոխարէն, 5 ռուբլի՝ մէկ տոլարի համար եւն.: Օտարականները այսուհետեւ պարտաւոր են իրենց գնումները կատարել սովորական խանութներէ, փոխարէնը ռուբլի վճարելով, քանի որ Տորգսինի խանութները պիտի ջնջուին: Խորհրդային թերթերը բարենշան կը համարին այս կարգադրութիւնը, երկրին տնտեսական աճման տեսակէտով: Մէկ կողմէ ազգային ճարտարագործութիւնը մեծ մասով կ'արտադրէ այն ապրանքները զորս Տորգսինը կը ներածէր արտասահմանէն եւ որոնք չէին գտնուեր սովորական խանութներու մէջ. միւս կողմէ անհատ բանուորին արտադրութեան բարւոքումը եւ պետական պարգեւներու ջնջումը յառաջ բերած են արժեղնի նուազում: Կառավարութիւնը այժմ միջոցներ կը խորհի գիներու ընդհանուր դեղչ մը հաստատելու համար: Միեւնոյն ատեն պիտի ձեռնարկուի նոր դրամի մը շրջաբերութեան: Ռուբլին, որ շատ ինկած էր երկու տարի առաջ, հետզհետէ կը գտնէ իր արժէքը: Միեւնոյն ատեն կ'աւելնայ պետական դրամատան ոսկիի պահեստը: Առեւտրական կշիռը լաւ է թէ ներքին եւ թէ արտաքին շուկային մէջ: Եւ վերջապէս շարունակ ոսկի կը հանուի — այս տարուան արտադրութիւնը կ'անցնի Քանատայի եւ Մ. Նահանգներու միացեալ արտադրութիւնը: Այս երեւոյթներէն դատելով, «Թան»ի թղթակիցը կը կարծէ թէ քանի մը տարիէն ռուբլին պիտի արձանագրուի միջազգային հրապարակին վրայ:

Գերմանիոյ հրեաներուն աղաղակը

Գերման տարագիրներու պատուիրակութիւն մը Ժընեւ գնաց նախագահութեամբ ծանօթ գրագէտ Հայնրիխ Մանի, իրենց վիճակը պարզելու համար գաղթականներու միջազգային յանձնաժողովին: Այս առթիւ պատուիրակութեան անդամներէն Կէորկ Պէրնարտ յայտարարեց թէ 100,000 հոգի հեռացած են Գերմանիայէն, հիթլէրական իշխանութեան հաստատումէն ի վեր: Ասոնց հազիւ 20 առ հարիւր հրեաներ չեն: Այժմ 40,000 գերման տարագիրներ կը գտնուին Ֆրանսայի մէջ, 10,000 Չեխոսլովաքիոյ մէջ, 40,000 հոգի տեղ գտած են Պաղեստինի մէջ, միւսները ցրուած են զանազան երկիրներու մէջ, մասնաւորապէս Իտալիա եւ Հարաւ. Ամերիկա: Ընդհ. կարծիքն այն է թէ Գերմանիոյ հրէական նոր սերունդը ստիպուած է ձգել հեռանալ, քանի որ չի կրնար ապրուստ ճարել: Շատ չանցած 200,000ի պիտի բարձրանայ գերման տարագիրներուն թիւը:

Նոր խռովութիւններ Եգիպտոսի մէջ

Կարճատեւ հանդարտութենէ մը վերջ, Եգիպտոսի ազգայնականները վերսկսան իրենց բողոքի ցոյցերը: Դեկտեմբեր 2ին Գահիրէի մէջ բազմաթիւ ցուցարարներ կոխեցին նախկին վարչապետ Մահմուտ փաշայի բնակարանը, տակնուվրայ ըրին: Մահմուտ փաշա եւ նոյնպէս նախկին վարչապետ Սըտքի փաշա որոշած էին գործակցութեան գետին մը գտնել Անգլիոյ հետ, աւելի չափաւոր հիմերով: Այս մտադրութիւնը զայրոյթ պատճառած էր «Վաֆտ»ի կուսակիցներուն, որոնք անմիջապէս ցոյց մը սարքեցին: Ցուցարարները քանի մը անգամ յարձակեցան ոստիկանութեան վրայ, զանազան թաղերու մէջ: Զինուորները, որոնք գաւառի զօրանոցները վերադարձած էին անդորրութեան վերահաստատումէն վերջ, նորէն Գահիրէ կանչուեցան: «Վաֆտ»ը ընդհ. ժողովի հրաւիրած է իր բոլոր կուսակիցները, դեկտ. 5ին (վաղը):

15ամեակը տօնուեցաւ արտասահման

Լիոնէն երեք թղթակիցներ զատ - զատ կը հաղորդեն թէ շաբաթ գիշեր անճոռնի կռիւներ տեղի ունեցած են Խ. Հայաստանի 15ամեակին տօնակատարութեան առթիւ, էմիլ Զօլայի սրահին մէջ, իբրեւ հետեւանք Հօկի երկու խմբակներուն ընդհարման: Բողոքող Հօկեանները ծանր լուտանքներ արձակած են Հօկի ընդհ. քարտուղարին՝ Տոքթ. Գալճեանի դէմ, խանգարելով անոր բանախօսութիւնը: Կռիւը շարունակուած է հանդէսէն վերջն ալ, փողոցին մէջ: Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

Առեւանգուած երախան գտնուեցաւ

Մարսէյլի ոստիկանութիւնը յաջողեցաւ ողջ առողջ գտնել եւ ծնողքին յանձնել նոյեմբեր 27ին առեւանգուած 18 ամսու երախան, Քլօտ, զաւակը Տոքթ. Մարմէժաքի: Ինչպէս գրած էինք, առեւանգիչը նամակ մը գրկելով 50,000 ֆրանք փրկագին պահանջած էր: Հայրը գումարը պատրաստած՝ առդին անդին ինկած էր զաւակը ողջ գտնելու համար, մինչեւ իսկ թղթատարական նախարարութեան դիմելով, որպէսզի ձայնարձակով հաղորդեն ամէն կողմ, եւ ազդ մը հրատարակելով թերթերու մէջ, համաձայն առեւանգիչին յանձնարարութեան: Ոստիկանութիւնն ալ իր ուժերը լարած էր ամէն ուղղութեամբ, ոչ միայն Մարսէյլի, այլեւ Թուլոնի, Լիոնի եւ ուրիշ քաղաքներու մէջ: Ցաւակապէս մարզուած երկու շուներ ալ կ'օգնէին հետազօտութեանց:

Արդ, երախան գտնուեցաւ գրեթէ դիպուածով: Ոստիկանութիւնը մասնաւորապէս կը փնտռէր այն պառաւ կինը որ սպասուհին խաբած եւ հանրային պարտէզէն առեւանգած էր տղան: Կնոջ դիմագիծը յայտնուած էր բոլոր մանրամասնութիւններով: Ոստիկանները սկսեր էին տունէ տուն պտտիլ, երբ, երկուշաբթի առտու, Պօմոն - Սէն - Ժիւլիէնի մէջ լուր առին թէ պառաւ մը, որ շատ կը նմանի նկարագրուած կնոջ, երախայ մը ունի իր տան մէջ, քանի մը օրէ վեր: Երկու գաղտնի ոստիկաններ գացին զարկին նշանակուած տունը:

(Շար.ը կարդալ Գ. էջ)

«ԲԱՐԵԿԱՐԳՈՒՈՂ» ԹՈՒՐՔԻԱՆ...

Թուրքիոյ Ազգ. Մեծ Ժողովի՝ Գամութայի բացումին առիթով, Աթաթիւրքը երկրի արտաքին եւ ներքին քաղաքականութեան նուիրուած ընդարձակ ճառ մը արտասանած է: Իր ճառին մէջ Թուրքիոյ դիկտատորը առանձնաբար կանգ առած է այն քաղաքականութեան վրայ, որ յառաջիկայ շրջանին պիտի գործադրուի Արեւելեան Նահանգներու մէջ: Տանք ճառին այդ հատուածը, անոր բացառիկ կարեւորութիւնը նկատի առնելով.—

«Յարգելի ընկերներ, հարկ կը տեսնենք ընդարձակելու մեր վարչական կազմակերպութիւնը, սկսելով Արեւելեան Նահանգներէն: Պէտք կը տեսնենք երկու նոր ընդհ. քննչութիւն հաստատելու եւ կարգ մը նոր կուսակալութիւններ հիմնելու: Այս առթիւ կը խորհինք հիմնական բարենորոգումի ծրագիր մը գործադրել Տէրսիմի շրջանակին մէջ: Մեծ օգուտներ կը սպասենք ընդհ. քննչութիւններէն, նահանգները տեւականօրէն հակակշռելու եւ ընդհանուր գործերը մէկ ձեռքէ անցընելու տեսակէտով:

«Արեւելեան Նահանգներուն գլխաւոր պահանջն է՝ երկաթուղիով զանոնք կապել միջին եւ արեւմտեան շրջանակներուն: Անհրաժեշտ կը դատենք շուտով աւարտել դէպի արեւելք առաջացող երկու մայր գիծերը եւ հիմակուընէ շինութեան ձեռնարկել ճամբաներու այն ցանցին, որ զանոնք պիտի միացնէ իրարու»:

Ուրեմն, ըստ այս յայտարարութեան, որոշուած է.—

Ա.—Հիմնական բարենորոգումի ծրագիր մը գործադրել Տէրսիմի շրջանակին մէջ:

Բ.— Շուտով աւարտել դէպի արեւելք երկարող երկաթուղիի երկու մայր գիծերը, այդ շրջանը (արեւելք) երկաթուղիով միջին եւ արեւմտեան շրջանակներուն կապելու համար:

Գ.— Ձեռնարկել արեւելեան շրջանին մէջ շինութեանը ճամբաներու ցանցի մը, այս ցանցին բոլոր կարեւոր գիծերը իրարու կապելով:

Թուրքիոյ մէջ հանրային երեւոյթները բացատրել կարելի չէ, այլ կարելի է միայն զգալ: Կարդալով Քէմալին ճառը, օտարը երբեք պիտի չըմբռնէր այն բնազդական վախը, որ այդ ճառը կը պատճառէ մեզ: Այս փորձառութիւնը — անվրէպ ու անսխալ — մենք ձեռք բերինք, սերունդ առ սերունդ թրքական բռնակալութեան լեղին քամելով: Փոքրամասնութեանց նկատմամբ Թուրքը «բարենորոգում»ի մէկ ձեւ գիտէ միայն — ջարդ. այսպէս եղած է երէկ, այսպէս պիտի ըլլայ վաղը եւ այսպէս է նաեւ այսօր: Փոքրամասնութիւնները Թուրքիոյ մէջ «բարեկարգուեցան» կա՛մ իրմէ պոկուելով եւ կամ արմատէն իր իսկ ձեռքով հնձուելով: Մեր մոլորակի հզօրագոյն կայսրութիւններէն մէկը՝ Թուրքիա՝ դար առ դար ճիշդ այս ձեւերով յառաջանալո՛վ ու բարեկարգուելո՛վ, զրկուեցաւ իր հողային հարստութեանց եօթը-ութերորդէն:

Փոքրամասնութիւններէն դիպուածաբար ցարդ ողջ մնաց միայն Քիւրտը: Ոչ թէ մնաց, այլ զայն պահե՛ց Թուրքը՝ անոր ձեռքով այլ փոքրամասնութիւններ հնձելու եւ ետքէն անոր հետ իր հաշիւը փակելու համար: Այսօր հասած է այդ ժամը: Բոլոր այլազգիներէն պարպուած եւ մաքրուած Թուրքիան որոշած է ձեռնարկել քրտաբնակ շրջաններու «բարենորոգում»ի գործին, զայն սկսելով Տէրսիմէն: Անառիկ վայր մը, որ Թուրքիոյ մէջ գրեթէ միշտ կիսանկախ կեանք ունեցաւ, ազատութեան ոգին վառ պահելով նաեւ քրտաբնակ այլ շրջաններու մէջ: «Բարեկարգում»ը Տէրսիմով պիտի սկսի, սակայն Տէրսիմով պիտի չվերջանայ: Ըստ երեւոյթին, Թուրքիա իր այս աշխատանքը պիտի ծաւալէ բոլոր քրտաբնակ շրջաններու մէջ, հիմէն եւ արմատէն երկրի այս վերջին փոքրամասնութեան հարցը եւս «կարգադրելու» համար: Աթաթիւրքի խորհրդաւոր նախադասութենէն դատելով, մենք տրամադիր ենք կարծելու, թէ ճիշդ են այն չարաշուք լուրերը, որ վերջերս մեզ կը հասնին քրտութեան դէմ ձեռնարկուած զինուորական պատժամիջոցներու մասին: Եւ եթէ քրտութիւնը ոյժ չունենայ իր մէջ այս նոր դաւին հակազդելու համար, ապա էնկիւրի նաեւ անոր նկատմամբ մաս առ մաս պիտի գործադրէ բնաջնջումի իր հին ծրագիրը: Կը հաւատանք սակայն, որ հրազէնի հետ ծնած եւ անոր հետ մեծցած Քիւրտը դիւրութեամբ իր հոգին Թուրքին պիտի չաւանդէ:

Նուազ մտահոգիչ չէ Քէմալի ակնարկը նոր կառուցուելիք երկաթուղիներու մասին: Անկասկած է, որ այս երկաթուղիները գրեթէ բացառաբար ռազմական նշանակութիւն պիտի ունենան: Այս տեսակէտով յատկանշական է նաեւ այն պարագան, որ երկաթուղիները կը կառուցուին Թուրքիոյ ամէնէն վիճելի հողամասին, Արեւելեան Նահանգներուն մէջ:

Աշխարհի խառնակ վիճակէն օգտուելով՝ Թուրքիա կ'ուզէ «կարգաւորել» իր ներքին «հայկական» հարցերը,— ջախջախել քրտութիւնը եւ ամրացնել Թրքապատկան Հայաստանը: Թուրքիոյ մէջ հրաշքի ներելի է հաւատալ, սակայն անկէ տարբեր «բարենորոգում»ի՝ երբեք:

(Խմբագրական «ՅՈՒՍԱԲԵՐ»-ի)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ՁԻՒՆ

Մ. Մալումեան — որուն համար կ'ըսեն թէ Փարիզի եւ շրջականներու տասնեւհինգ ռամկավարներու տասնեւհինգերորդն է — վսեմ գաղափար մը կը յղանայ:

Ու աշխարհ կուգայ գաղափարը.

— Հայ Մարմնամարզական Ընդհ. Միութենէն անջատուած խումբ մը ֆութպոլիստներ Հայաստան ղրկել, Երեւանի լաւագոյն խումբերուն հետ մրցելու համար:

Ինչպէս բոլոր վեհ, վէս, վսեմ գաղափարները, այս ալ գործադրութեան դնելու համար կը ձեռնարկուի հանգանակութեան: Աջ, ձախ, վեր, վար, դէս ու դէն դիմումներով կը հաւաքուի բաւական կլորիկ մի գումար:

Գաղափար եւ գումար հաւասար է յաղթանակի:

Մալումեան պարոնը կը մտնէ շոգեկինդ եւ ծխարձակ գործունէութեան մէջ,— կը համրէ փողերը, կը դասաւորէ դրամները, կը գումարէ ֆրանքները, կը հանէ սանթիմները, կը բաժնէ հարիւրնոցներ, կը միացնէ գումար գաղափարին եւ գաղափարը գումարին: Կը շարունակուի հանգանակութիւնը: Երեկոյթ մըն ալ՝ իբրեւ թագ ու պսակ: Հնչուն ուղերձ մը՝ Բարեգործականի վարիչ-պատուիրակին կողմէ (3000 ֆրանք). ամերիկեան աճուրդ՝ 200 ֆրանք...

Միւս կողմէ, Պ. Մալումեան կը մտնէ մարմնապինդ եւ քրտնարձակ գործունէութեան մէջ,— անվաւեր Հ. Մ. Ը. Մ.-ի մարզիկներուն մարմինները կ'իւղոտէ, կը շփէ ոտքերնին, կ'անուշցնէ միսերը եւ մասնագիտօրէն կը մարզէ:

Կը ստեղծուին ժողովրդական կարծիքներ.

— Հայ գաղթաշխարհը պիտի մըցի խորհրդային հայաշխարհին հետ:

— Ո՞վ պիտի յաղթէ, ո՞վ պիտի պարտուի...

— Վճռապէս կը յայտարարեմ որ հայ գաղթաշխարհը տասներկու կօլ պիտի ընէ..

— Հեղինակօրէն կը գուշակեմ որ Երեւանը զէրօյի դէմ հարիւրով ջախջախիչ յաղթանակ մը պիտի տանի...

— Սխալ, չարաչար սխալ, բազմաչարչար սխալ...

— Ինչպէս հոմերական մարտնչումներու ընթացքին աստուածները կը սաւառնէին հակառակորդ բանակներուն վրայ, նոյնը պիտի ըլլայ այս մրցման ընթացքին: Երեւանեան խումբերուն վրայ պիտի թեւածեն Կարլ Մարքսը եւ Լէնինը...

— Իսկ ո՞վ պիտի թեւածէ Հ. Մ. Ը. Մ.-ի մարզիկներուն վրայ...

— Պօղոս Նուպար փաշան...

— Եւ Բարեգործականի լուսահոգի բարերարները, լուսապսակ մը ունենալով իրենց գլուխներուն շուրջը...

— Ուրեմն բանը բուրդ է գաղթաշխարհի հայ մարդիկին...

— Ինչո՞ւ...

— Մինչեւ որ անոնք երկրան, գնդակը Մալումեանի գլխուն պայթած է ... Երեւանն է որ պիտի յաղթէ ...

— Եւ սակայն ե՞րբ յաղթած է Երեւանը, ի՞նչ բանի մէջ յաղթած է ցարդ ...

— Աճումներ եւ նուաճումներ կ'ընէ անդադար ...

— Անդադար ալ կը շինէ: Միշտ շինող մը յաղթական կ'ըլլայ ...

— Ի՞նչ կը շինէ ...

— Նոր գիր, նոր ուղղագրութիւն, նոր լեզու, նոր գրականութիւն ...

— Ձըսե՞ս որ կը քանդէ ... լեզուն, գիրը, ուղղագրութիւնը, քերականութիւնն ու գրականութիւնը ...

— Առանց քանդելու անկարելի է շինել ...

— Եւ սակայն միշտ կը պնդեմ որ հայ գաղթաշխարհի մարդիկներն են որ պիտի յաղթեն ...

— Քանի որ Հ. Մ. Ը. Մ.-ի մարզիկները խորհրդային երկիր պիտի գաղթեն, ուրեմն պիտի չյաղթեն: Ե՞րբ տեսնուած է որ գաղթականը յաղթական եղած ըլլայ:

— Իսկ ես կը յամառիմ ըսելու որ պիտի յաղթեն:

— Գրաւ կը մտնեմ որ Երեւանը պիտի յաղթէ:

— Հարիւր ֆրանք ...

— Հինգ հարիւր ...

— Ես ալ քեզի հետ գրաւի կը մտնեմ, երեք հարիւրով:

— Երեք հարիւր ֆրանք:

— Վեց հարիւր:

— Լա՛ւ, վեց հարիւր:

— Հազար:

Ու այսպէս Փարիզահայ ազգայինները գրաւներ կը բռնեն կատարուելիք մրցման վրայ: Իսկ մարզիկները տուփ տուփ կաթ կը խմեն, շօքօլա կ'ուտեն, անանաս կը ճաշակեն, լանկուստ կը համտեսեն, պիսքիւի կը կրծեն եւ մածոյցներ կը կլլեն ուժեղնալու եւ յաղթական դուրս գալու համար:

Սակայն, յանկա՛րծ՝

— Մութ, մուխ, մուր, մրրիկ, մահանուագ, մոխիր, Մալումեան ..

Երկրաշարժի նման բան մը:

Ամէն բան սկսաւ շարժիլ, երերալ, տատանիլ, պտտիլ, իյնալ:

Խաւար, խոր վիրապ, խուճապ:

Կը տեսնուէր Մալումեանի միայն լայն ափը, մարզիկի մը ձախ սրունքը, հանգանակողի մը բաց ափը եւ գրաւ բռնողի մը մատը:

Երբ «կատակլիզմ»ը հանդարտեցաւ, մօտս գտայ մարզիկ մը եւ ըսի անոր.

— Խեր ըլլայ ...

— Պիտի չերթանք ...

— Ո՞ւր պիտի չերթանք ...

— Երեւան, մրցելու համար ...

— Ե՞րբ որոշած էիք երթալ ...

— Ձե՞ս գիտեր. Երեւան պիտի երթայինք ...

— Ես կը կարծեմ որ Երեւանէն կուգաք ...

— Ինչո՞ւ այդպէս կը կարծես ...

— Քանի որ մրրիկէ մը դուրս կ'ելլէք ...

— Ո՛չ: Պիտի երթայինք:

— Ու հիմա ...

— Պիտի չերթանք ...

— Որովհետեւ Երեւանէն հեռագիր մը ստացանք, որուն մէջ կ'ըսուէր որ ճամբայ չելլենք ...

— Ի՞նչ պատճառաբանութեամբ:

— Պատճառաբանութիւն չկայ: Հեռագրով պիտի պահանջենք ...

Քանի մը օր վերջ կը պատահիմ նոյն մարզիկին եւ կը հարցնեմ.

— Հեռագրեցի՞ք Երեւան ...

— Այո՛, եւ պատասխան ստացանք:

— Հետաքրքիր է:

— Երեւան պիտի չերթանք, որովհետեւ Հայաստանի վրայ ձիւն է եկեր ... Պիտի սպասենք ձիւնհալին...

— Դժբախտաբար մօտ չէ գարունը:

— Հայաստանի գլխուն ձիւն է եկեր ...

— Բայց դուք Հայաստանի գլխուն վրայ գնդակ խաղալու չէիք կարծեմ ...

— Բայց ո՞ւր կ'ուզէիք որ խաղայինք: Մալումեանի գլխուն վրա՞յ:

— Արաքսի ափերուն վրայ ...

— Իսկ հիմա հանգանակութեան մասնակցողներուն դրամները ջուրը ինկան ...

Այս տեղեկութիւնները հաղորդեցի բարեկամի մը որ գրաւի բռնուած էր ի նպաստ եւ ի պատիւ իր դրամին:

Բարեկամս լսելէ վերջ ամէն բան ըսաւ ինծի.

— Հայաստանի մէջ չէ որ ձիւն է եկեր, այլ հանգանակուած դրամին գլխուն է եկեր ձիւնը:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԱՐՄԵՆԱԿԱՆՔ

TSANA FIBER

Այս է անունը նեարդային նորագիւտ բոյսի մը, զոր Արմենական մը սեփականութիւն դարձուց գիտական աշխարհին:

Իտալեւեթովպիական պատերազմին պատճառով, Ցանա լիճը համաշխարհային համբաւի մը տիրացաւ:

Որ եւ է հարցի մը մէջ, որքան բացասական եւս առաւել դրական կողմերու մէջ փնտռեցէք Հայուն մատը: Քիչ մը ամէն բանի մէջ այդ մատը գոյութիւն ունի:

Այսպէս է նաեւ Ցանա լիճին պարագան:

Տոքթ. Խաչատ Թաշճեան՝ հասարակածային բուսային նոր արտադրութեան (genetics) մասնագէտ մը որ ուսած է Գերմանիոյ, Աւստրիոյ, Ֆրանսայի եւ Մ. Նահանգներու զանազան մասնագիտական համալսարաններու մէջ, հայ գիտնական մըն է բառին միջազգային առումով: Իր մասնագիտական լուրջ ուսումնասիրութիւններով՝ հրատարակուած գերմանական, ֆրանսական եւ անգլիական հանդէսներու մէջ, կը վայելէ միջազգային համբաւ մը: Քանի մը տարի առաջ, ֆրանսական կառավարութեան կողմէ, գիտական առաքելութեամբ մը ղրկուած է Ֆրանսական Սոմալի: Օգտուելով առիթէն, յառաջացած է մինչեւ Ցանա լիճ, որուն շրջականները կը բուսնին բազմազան խոտային բոյսեր: Հոն բանակող պլիթոն օձերու թունարձակ սարսափներուն առանց կարեւորութիւն տալու, նուիրուած է ներոյժ աշխատանքի եւ վերջապէս յաջողած է գտնել եւ ուսումնասիրել նեարդային մեծարժէք բոյս մը, զոր կոչած է Թանական հիւսաթել (Tsana Fiber):

Այս նոր հիւսաթելէն նմոյշներ ղրկած է Վիեննայի հիւսուածքի ճարտարարուեստի փորձառական հաստատութեան, ուրկէ մեծապէս գնահատուած են այս նոր բոյսին արժէքը: Անգլիական ճարտարարուեստը, ինչպէս նաեւ «Եգիպտական Մանումի եւ Հիւսումի Ընկերութիւնը» մօտէն հետաքրքրուած են այս նորագիւտ արժէքաւոր բոյսով:

Այս նոր բոյսը առաւելապէս պարկաշինութեան համար մեծ արժէք ունի: Այժմ պարկաշինութեան գլխաւոր բոյսն է հնդկականեփը (jute), որուն մշակութիւնն ու ճարտարարուեստը կեդրոնացած է Բրիտանական Հնդկաստանի մէջ, ուր, ձեռնաշխատանքը խիստ աժան է եւ ոչ ոք կրնայ մրցիլ իրեն հետ:

Նորագիւտ բոյսը՝ հետեւեալ արժէքները ունի.— Նախ մեծ դիմացկունութիւն ունի հանդէպ խոնաւութեան: Գրեթէ երկու անգամ աւելի դիմացկուն է քան հնդկականեփը եւ իրմէ շինուած պարկերը աւելի երկարակեաց են: Հնդկականեփէ շինուած պարկերը կը փտին եւ կը փճանան, երբ պահուին խոնաւ մթերանոցներու կամ շոգենաւային ամբարներու մէջ:

Ասկէ զատ նոր բոյսը, աւելի բարձր տոկունութիւն եւ հիւսուածային բարձր յատկութիւն ունի եւ այս տեսակէտով, ոչ միայն հնդկականեփը կը գէ կ'անցնի, այլ նոյն իսկ կը հաւասարի կանեփին: Իր ունեցած լուացումի եւ ներկումի չքնաղ յատկութիւններով, ոչ միայն պարկ չինելու, այլ վուշի կամ հաւասար հիւսուածքներ չինելու յարմար է:

Ունի նաեւ մշակական լաւագոյն յատկութիւն մը: Հնդկականեփին նման սուղ եւ վտանգաւոր մշակութեան եւ թրջման պայմաններ չի պահանջեր: Ունի վեցամսեայ կեանք եւ կ'աճի առաւելապէս խոնաւ կամ ոռոգուած հողերու մէջ: Եգիպտոսի կլիման եւ մշակութեան պայմանները յարմարագոյն կը նկատուին իր աճման: Եգիպտոս, որ մեծաքանակ պարկ կը ներմուծէ Հնդկաստանէն, շատ մօտէն հետաքրքրուած է այս նոր բոյսով:

Փա՛ռք եւ պատի՛ւ Արմենականներուն, որոնք ամէն ասպարէզի մէջ խմբովին կը փայլին, նման հիւսիսային վճիտ համաստեղութեան:

Զօղլու մարդիկ են եւ իրենց հետ պէտք է խօսիլ եւ վարուիլ հաշուով:

ՍԵՊՈՒՀ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

«Պէտք է քանդել Խորհրդային Միութիւնը»

Գերմանական թերթ մը Ֆոլք ունտ Ռէյխ, կը քննէ Եւրոպայի արեւելեան հարցը եւ այն եզրակացութեան կուգայ թէ անհրաժեշտ է Եւրոպայի արեւելքը սահմանել երեք պետութիւններ,— Լեհաստան, Մոսկովիա, Ուքրանիա:

Յօդուածի մը մէջ, որուն խորագիրն է «Արեւելեան Եւրոպայի ազգութեանց հարցին ուժականը», Հաքէլ Շմիտի ստորագրութեան տակ, բացէ ի բաց կը գրուի.— «Սահմանակից պետութիւնները ապահովութիւն կրնան զգալ միայն այն ատեն, երբ, Եւրոպայի արեւելքը, կը կազմուին եւ կը զօրացուին երեք մեծ պետութիւններ,— Մոսկովիա, Ուքրանիա, Լեհաստան: Այս պետութիւններն են միայն, որ պիտի կրնան հաւասարակշռել արեւմտեան կողմը յառաջացած ճնշումը: Ընդհակառակն, եթէ Ուքրանիան կապուած մնայ Մոսկուայի, ուշ կամ կանուխ գետին պիտի չունի մոսկովեան աշխարհակալութիւնը: Սակայն միայն Ուքրանիան չէ որ կ'ուզէ ազատագրուիլ: Վրաստան եւ Հայաստան, բոլշեւիկներէն հարստահարուած այս երկու ժողովուրդները եւս անկախութիւն կը ցանկան»:

Ուրիշ յօդուածի մը մէջ Տոքթ. Ֆուչափսքի կը քննէ այն վտանգը, որ կը ծանրանայ Լեհաստանի վրայ արեւմտեան Ուքրանիոյ կողմէն, եւ կ'եզրակացնէ թէ օր մը լեհական ազգային անկախութեան գաղափարը արմատախիլ կը կորսուի՝ եթէ այժմէն զգուշական միջոցներ ձեռք չառնուին: — «Ահաւոր կացութիւնը, ուր կը գտնուի Խորհրդային Ռուսիա, պատճառ դարձաւ որ արեւմտեան Ուքրանիան բոլորովին հեռանայ համայնավարութենէն: Նոր թշնամութիւն մը չէ այս: Այս երկիրը կատարեալ գիտակցութիւնն ունի այն պատմական առաքելութեան, որ տրուած է իրեն, այսինքն թէ գիտէ թէ կոչուած է քանդելու Խորհրդային Միութեան, եւ Ուքրանիոյ կցելու ամբողջ Ռուսիան: Հակառակ Լեհաստանի քաղաքակրթական եւ մշակութային գերակայութեան, Ուքրէնները համոզուած են որ իրենց ազգային տարրը աւելի զօ-

---

ՀԱՅ ԵՐԳԱՀԱՆՆԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳՈՐԾԵՐՈՎ

Բ.

3.— Երգահաններ, որոնց հայկականութիւնը կը փորձեն մշակել աւելի լայն տարածութեան վրայ.—

Թոմանոս Մելիքեանի վերջին ոճը պիտի կ'արդարացնէ այս դասակարգը, որուն հետեւողները այսօր շատ են, եւ այս ուղղութեան մէջ կատարուած աշխատանքները կրնան մեծ մակարդակի վրայ փոխադրել մեր տոհմիկ երաժշտութիւնը: (Ինչպէս ալ նախապատուութիւն կուտամ այս ոճին, իմ զանազան գործերուս մէջ):

ԱՆՈՒՇԱՒԱՆ ՏԷՐ ՂԵՒՈՆԴԵԱՆ.— Այժմ կը վարէ Երեւանի Երաժշտանոցը, եւ երկար ատեն արտադրած է ռուսական ոճով: «Ռուննի»ն որ պիտի երգուի համերգին՝ գեղեցիկ նմոյշ մըն է այս սեռին, Իսահակեանի խօսքերուն վրայ հիւսուած:

Շարունակութեան մէջ երաժիշտը ունեցած է բարեփոխում եւ, նուագախմբային գործերուն մէջ բարդ ոճ, եւ բազմաձայնական (polyphonique) մեծ պէսպիսութիւն, երբեմն նոյն իսկ չափազանցուած: Այսպէս է որ «Կողբայ Եայլի» անուն գործը եւ «Աղթամար»ը մեծ տարբերութիւն ունին իրարմէ, իբր սէնֆոնիք գործ: Իսկ «Սեդա» օփերան ենթադրել կուտայ թէ բարդ գործ մըն է եթէ պէտք է զայն դատել իր քայլերգէն, զոր ձեռքի տակ ունինք: Տէր Ղեւոնդեանի գործը այնքան ինքնաբուխ չէ որքան Սպենդիարեանինը. կարծես մասնաւոր հակում ունի դիտումնաւոր բարդ հնչականութիւններու, ինչպէս կ'ընեն արդի քանի մը երաժիշտներ:

ՑԱՐՕ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ.— Հայաստանի արդի երաժիշտներուն մէջ ուշագրաւ տեղ մը ունի: Իր հրատարակած գործերը գաղափար մը կուտան չհրատարակուածներուն մասին: Արդիական է դաշնաւորումը: Իր մեղեդիներէն դուրս, դաշնակի եւ թաւջութակի համար սիրուն կտորներ ունի ռոմանթիք ոճով, ձեւ մը որ արդէն դուրս կ'ելլէ հայ ոճէն: Գաղափար չունիմ «Քաջ Նազար» օփերայի մասին, որ Մոսկուայէն գնահատուեցաւ, բայց չեմ կարծեր որ անոր երաժշտութիւնը սահմանափակուած ըլլայ հայ գեղջուկ ոճի նեղ շրջագծով: Ինքնին կ'ապացուցուի ուրեմն, որ այն հեղինակը որ կ'ուզէ տեւողութիւն ունեցող գործ արտադրել, ստիպուած է հայկականութիւն փնտռել աւելի մեծ տարածութեան վրայ, եւ ասիկա անխուսափելի է, եւ նոյն իսկ սայթաքած կ'ըլլայ այն երաժիշտը երբ գեղջուկ երգերու մոթիֆներով փորձէ հիւսել օրինակի համար տրամաթիք կամ հայ միստիք գործ մը: Ունկնդիրը հետեւաբար պարտի մօտենալ եւ ջանալ ըմբռնել աւելի մեծ ձեւերը:

ԳՈՀԱՐԻԿ ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ, որ դաշնակահարի իր տաղանդէն դուրս երգահանութեամբ ալ կը պարապի քանի մը տարիէ ի վեր, սկսաւ արտադրել արդիական ոճով, դաշնակի համար կտորներ, որոնք սակայն անխուսափելիօրէն կրեցին արեւելեան շատ նուրբ բոյր մը, որով տարուած է արդէն Ֆրանսական արդիական դպրոցը: Աւելի վերջը հայ ոգին քիչ քիչ կը նշմարուի իր գործերուն մէջ: Համերգին երգուելիք «Լուսին գիշեր» անուն կտորը նշանակելի է իր թարմ եւ նուրբ ներշնչումով:

ԳՈՒՐԳԷՆ ԱԼԷՄՇԱՀ Նուագախումբի շարագրութեան մէջ ցոյց տուաւ յաջող գործեր: Արեւելեան ոճը յաճախ գործածելէ յետոյ արտադրեց հայ ոճ կրող վեց երգերու շարք մը: Նուագախմբային հնչականութեան պէսպիսութիւնը ամէնէն աւելի hէf-խաբին մէջ նկատելի է, որ ունի շահեկան բաղակցութիւններ զանազան գործիքներու զուգորդութեամբ: Նկատելի է որ հայ ոճը գործածելով մէկտեղ, լայն տեղ կուտայ նաեւ ազատ ներշնչման, ինչպէս կ'ընեն շատեր:

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ համեստ ուժ մըն է, ուսած Սուրիոյ մէջ, եւ որմէ երգուելիք «Գիւղացի գեղեցկուհին» նմոյշ մըն է մեր գեղջուկ ոճին: Կարելի է իրմէ յուսալ աւելի մեծ նուաճումներ:

Անցնինք հիմա չորրորդ դասակարգին:

4.— Հայ երգահաններ որոնք արտադրած են արեւմտեան ոճով.—

Պէտք չէ կարծել որ ասիկա պայքար մըն է արհամարհելու համար իրենց տաղանդը: Ընդհակառակն պէտք է յաճախ քննել արուեստը՝ արուեստին համար: Ցեղային երաժիշտները զորս պիտի թուեմ, արտադրած են այնպիսի գործեր որ ցոյց կուտան իրենց թէքնիքը՝ երբեմն համարժէք շատ մը օտար երաժիշտներու կարողութեան: Եւ յետոյ, ասոնք անուններ են որոնք բոլորովին հեռու մնացած են մեր յայտագիրներէն. հեղինակներ՝ որոնք քաշուած են հայ միջավայրէն: Արդեօք որո՞ւն է յանցանքը: Իրե՞նք արհամարհած են մեր միջավայրը, թէ մենք չենք ուզած մօտենալ իրենց արուեստին, այն պատճառով որ հայկական չեն, եւ մինչեւ իսկ անցուցած չենք զանոնք երբեմն տեղաւորել մեր յայտագիրներուն մէջ:

Այսպէս կամ այնպէս, իմ ըմբռնումովս գնահատելի արժէքներ են ասոնք, եւ հաճոյքով է որ տեղ կուտամ «Հայ երգ»ի օրուան յայտագրին մէջ:

ԱՐԱ ՊՕՅԱՃԵԱՆ.— Քանինե՞ր լսած են այս անունը: Երիտասարդ երաժիշտ մը որ մեռած է շատ կանուխ, հազիւ 29 տարեկան, քաջ ջութակահար միեւնոյն ատեն: Արտադրած կտորները զորս ունիմ, կը կրեն արեւմտեան ոճ, բայց գեղեցիկ սկզբնաւորութիւններ են: Նկատելի է երաժշտական ուղղագրութեան մաքրութիւնը: Ուսած էր Գերմանիա, եւ շարունակութեան մէջ կրնար դէմք մը դառնալ:

ՍՏԵՓԱՆ ԷԼՄԱՍ.— Շատերու հարցուցի թէ կը ճանչնա՞ն այս անունով մէկը: Ժխտական պատասխան առի: Ստեփան Էլմաս նշանաւոր դաշնակահար, եղած է միեւնոյն ատեն անուանի երգահան մը, գրելով մանաւանդ իր գործիքին համար: Գրածները կը մօտենան Շոփէնի գործին հմայքին, իսկ «Էթիւտ»ները երբեմն գերակշռեն եւ այս վերջինին յօրինածներէն, եւ զորս այս պատճառաւ իսկ համարձակած է ձօնելու տիեզերահռչակ Ֆըրանց Լիսթի: Մեծ է արտադրած գործերուն թիւը, եւ այս վերջին «Էթիւտ»ները կրնան իբր նիւթ ծառայել որ եւ է վարպետ դաշնակահարի, իբր փորձաքար, որպէսզի արժեցնեն հայ մատներու թէքնիքը: Չեմ գիտեր թէ ինչո՞ւ եւ ի՞նչպէս հեռու մնացած է մեր միջավայրէն: Քաջածանօթ է Գերմանիոյ եւ Աւստրիոյ երաժշտական հրապարակին:

ՎԱՀՐԱՄ ՍՎԱՃԵԱՆ.— Հայ պատկառելի դէմք մը, որուն թաւ պեխերը կը յիշեցնեն քիչ մը Զուհաճեանը: Ամուսնացած Ամերիկուհիի մը հետ, բայց մնացած միշտ Հայ, շատ լաւ կը խօսի իր մայրենի լեզուն: Տարիներէ ի

Ի ԴԷՊ ԶԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

—?—

Սիրելի Արազ.— Այս միջոցիս Խորենացին աչքէ կ'անցընեմ: Մոռցըւած էջերուն իմաստութիւնը կը գտնեմ հոն: Սա մեր նախնիք, եթէ արժանի ուշադրութեամբ հետապնդէին, ի՜նչ գանձեր կտակած են մեզի մեր լեզուին ապահով զարգացումին եւ բացատրութեան անհամար եղանակներուն համար: Խորենացին՝ իբրեւ «գրագէտ» կամ գրող, երկրորդական սաւիճանի վրայ դրուած է. հապա Եզնի՞կը, հապա Եղիշէ՞ն, հապա Փարպեցի՞ն՝ որ Խորենացիին զոյգն է լեզուին մասին: Դարերու մէջէն ի՜նչ անոյշ կը հնչէ այս աննման գրողներուն արձագանգը: Եթէ հնար ըլլայ ալ մեր նոր լեզուով այդ երջանիկ նախնիներուն գրուածքը, ո՛չ միայն մեր Ցրօնքի նոր սերունդին, այլ այժմ հին սրբութիւններէն զուրկ մըւացած բոլոր Հայորդիներուն մատուցուած կ'ըլլար ծառայութիւն մը՝ որուն, իցի՜ւ, ինծի վիճակէր բախտը յանկնկալս:

Մեր փառապանծ Հայկին հոն տրւած մակդիրներէն սա երեք գեղեցիկ բառերը հիմա գրեթէ գործածութենէ ջնջուած են մեր լեզուին մէջ, ուր յաճախ կ'երեւին օտարամուտ բառեր — այս եռեակն է անձնեայ (թիկնեղ, այն իրանով), գեղապատշաճ (élégant) եւ, նոյն իսկ, հաստաբազուկ:

Անդին, աքանչելի Խորենացին Շամիրամը կ'անուանէ կաքոտ, բորբորիտ, փայլշոտ: Առաջին երկուքը կարծես անյայտացած են, հազիւ մնացեր է փայլշոտը. ա՛յն ալ չէր մնար՝ եթէ ամէն օր այդպիսիի մը մասին խօսիլ հարկ չըլլար բերանացի կամ թերթերու միջոցաւ:

Մեր զրուցատրական ոճին անյարմար է խորանալ, մխրճուիլ: Ջուրին մէջ մինակ կը մնանք: Կամ դասատանին չորս պատերը միայն կ'ունենանք մեր խօսքերուն իբրեւ անկենդան վկայ:

Լեզուի խաղ մըն ալ, հետեւաբար, իբրեւ օրինակ.— Ուստր (մանչ) եւ մէկ Դ աւելնալով՝ դուստր: Նաեւ եղկ (զաղջ) եւ մեղկ: Այսպէս նաեւ՝ եղծ եւ պիղծ: Ինչպէս՝ յար եւ չար: Բայց, մասնաւորապէս, զինակի է սա երկու բառերուն միաձուլութիւնը ի մասին կազմութեան եւ ներհակութեան.— ողջախոհ - բղջախոհ (անժուժկալ, մոլի): Այո՛, զինակի է Բ գիրին ժխտական հանգամանքը — ողջախոհութիւն - բղջախոհութիւն: Ցաւալի է որ երկրորդը, թէ իբրեւ ածական, թէ իբրեւ գոյական, գործածութենէ ջնջուած է արդի լեզուին մէջ, թէեւ, ամէն ժամանակէ աւելի, շատ է թիւը մոլիներուն եւ անզգաստներուն, բղջախոհներուն: Այս բառը ո՛րքան կը համանչէ ֆրանսերէն intempéré, Intempéranceը: Մենք ձգեր ենք մեր լեզուին հարազատ եւ պատկերալից բառը եւ ֆրանսերէնին աղքատութեան հետեւելով՝ կուտանք «անբարեխառն», «անբարեխառնութիւն»:

Սիրելի Արազ, մեր ընթերցողներէն մին ինծի գրած մէկ նամակին մէջ դեր բառը գրած էր թեր: Շփոթութիւն հարկաւ: Դեր կը նշանակէ ուրիշի մը գործին, արարքին ստանձնումը: Այսպէս է, զոր օր. դերասանը որ Կեսար կ'ըլլայ, խաչագող քաւոր Պետրոս կ'ըլլայ, մինչեւ իսկ Տէր Աստուած կ'ըլլայ, բնաւ ո՛չ մին է էապէս կամ անձամբ, այլ «կը ներկայացնէ». ասա, ուրեմն, դերը: Ըստ այսմ, մէկը, որ հիւպատոս չէ, ի բացակայութեան այս վերջինին կ'ըլլայ դերհիւպատոս, դերկոմս: Բայց չէ՛ բայց բային գործը կը տեսնէ, այսինքն ըլլալը, զոր օր. ճշդել բայ չէ, որովհետեւ ճշդել բայ ըլլալու համար՝ պէտք է իրեն մէջ ամփոփէ իր տէր բային կամ ենթական: Ուստի բայ չէ՝ այլ դերբայ: Ես, դուն, ան, մենք, դուք, անոնք, որ, որոնք, սա, ան, սաոնք, անոնք եւն. անուն չեն, որովհետեւ ամէնքը գիտէք որ սառնմով ճշդ ու ճշդ սա կամ նա անձը, Մարկոսը, չի յայտնուիր: Ուստի բոլոր սաոնք դերանուն են, այսինքն անունի դեր կը կատարեն:

Եթէ պահ մը Քերականութեան պարզուկ սահմանէն իջնելով ճարտասանական արուեստին մարզը մտնենք, հոն ալ այս ձեւին կը հանդիպինք, բայց փոխանակ դերանուն ըսելու՝ կ'ըսենք փոխանունութիւն: Այսպէս՝ Վաղը միայն ըսելով Դիմանոսն կը հասկնանք. Իմաստունը (գլխագիր) ըսելով՝ Սողոմոնը. Ռուպիկոնէն անցնողը ըսելով՝ Կեսարը. Շնական փիլիսոփան ըսելով՝ Դիոգինէսը. Աշխատակին Հեղինակը ըսելով՝ Պիւթագորը. Պատմահայր՝ Խորենացին կամ Հերոդոտոս: Ամէնքդ ալ, արդէն, փոխանունութեան օրինակներ կրնաք տալ — այնքան շատ են:

Բայց պարտական կը զգամ ինքզինքս կրկին անցնելու դերանունին: Կ'ըսեմ, խօսիլ, կանչել, տալ, առնել, նաեւ խօսելով, կանչելով, տալով, առնելով, նաեւ խօսելու, կանչելու, տալու, առնելու — բոլոր այս եռամասնեայ ձեւերը դերբայ են, առաջիններն՝ անորոշ դերբայ, (խօսիլ, կանչել, եւն.). երկրորդները՝ անցեալ դերբայ (խօսելով, կանչելով, եւն.). երրորդները՝ ապառնի դերբայ (խօսելու եմ, կանչելու էի, տալու է, առնելու չես, եւն.): Բուն բայը իր դիմաւոր ձեւը պէտք է ունենայ, այսինքն կը խօսիմ (ես), կանչեցիր (դուն), տուաւ (անիկա), պիտի առնեն (անոնք): Հիմա չեմ կարծեր որ հետաքրքիր ընթերցողներէս ո՛չ մին տակաւին հասկցած չըլլայ այս կերպով դէմքը, բայց եւ դերբայը: Եթէ չհասկցող գտնուի, յանցանքը ո՛չ իմս է ո՛չ իրենը, այլ ժամանակներուն խառնութեան, որ ունկնդիրը բթամիտ կ'ընէ եւ բացատրողն ալ անճարակ:

Ո՛վ դուն դերը թեր գրող ընթերցող, եթէ օր մը քեզի հանդիպիմ՝ պիտի դասին բացատրութիւնը լիուլի պիտի պահանջեմ քեզմէ: Իսկ քու սրբալ ձեւով գործածած թեր բառն ալ իմաստ ունի: Կը նշանակէ «նպաստաւոր կողմ». այսինքն թեր ըլլալ՝ անոր կողմը բռնել: Իսկ եթէ բռնելիք տեղ չունենայ՝ թերի է... Ահա եկանք նորէն մեր չհասնած բանասիրութեան:

ՏԱՐԱԶ

Վրիպակ.— Նախորդ մէջ ստորագրելը կարդալ տարագրել:

...րատր է քան Լեհերունը: Ահա թէ ինչու Լեհաստան չի կրնար չձախողիլ այն պայքարին մէջ, որուն ձեռնարկած է ընդդէմ արեւմտեան Ուքրանիոյ: Հարկ է, խուսափելու համար այդ ձախողութենէն, որ Լեհերը, որքան շուտ այնքան լաւ, ամէն զոհողութիւն ընեն չկորսնցնելու համար զայն: Որովհետեւ Ուքրանիոյ եւ Եւրոպայի շահուն տեսակէտով՝ կարեւոր միակ լուծումն է պատուաւոր համաձայնութիւն մը Լեհաստանի եւ Ուքրանիոյ միջեւ, երկու ժողովուրդներու իրաւունքներուն հաւասարութեան վրայ հիմնուած»:

Ճիշդ է որ ոչ մէկ խօսք կ'ըլլայ Գերմանիոյ դերին մասին քաղաքական այս ծրագիրներուն մէջ: Ատիկա ըսել չէ թէ Պերլին անտարբեր է արեւելեան սահմաններու «ուժակշիռին» (équilibre) մասին: Առ այժմ հանդիսատես մը կը թուի ըլլալ, քաջաբերական լռութեամբ մը: Սակայն, կը գրէ փարիզեան թերթ մը, երբ հիմնուի Մոսկովիա մը եւ անկախ Վրաստան մը, երբ կնքուի Ուքրանիոյ եւ Լեհաստանի համաձայնութիւնը, այն ատեն Պերլինի կը մնայ ոտքի հանել հակախորհրդային զանգուածները: Հեռաւո՞ր երազ, այլ սակայն Գերմանները յամառութեամբ կը ցանկան քանդել Խորհ. Միութիւնը եւ այդ ցանկութեան վրայ է որ կը կանգնեն իրենց ամբողջ քաղաքականութիւնը:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

Յայտարարութիւն

(Հ. Մ. Ը. Մ.-Ի ՑՐՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ)

—•—

ՖԻԼԻՓԷ, 23 նոյ.— Հայրենակիցներ, կրկնակի տագնապներ կ'ապրի մարդկութիւնը: Տագնապ՝ տնտեսական աշխարհի մէջ, ու տագնապ՝ հոգեկան աշխարհի մէջ:

Պատերազմը չպարզեց աշխարհին այն, ինչ որ կ'ակնկալուէր: Արիւնաներկ ու ջլասպառ մարդկութիւնը այսօր աւելի ռազմատենչ է, քան 1914ին:

Ու յարաճուն շարժման մէջ են բոլոր երկիրներու երիտասարդութիւնները:

Վասնզի, ցեղի մը ապագան պայմանաւորուած է հասակաւորուող սերունդով:

Բանաձեւ չէ սակայն: Ոչ ալ՝ տեսութիւն:

Այլ՝ անյեղլի ու անողոք օրէնքն է կեանքին, որ իր երկաթեայ կրունկներուն տակ անխնայօրէն կը ճմլէ անոնք, որոնք չեն գիտեր պատրաստուիլ ժամանակին ու պայմաններուն համաձայն:

Անտեսել օրէնքը, կը նշանակէ ձեռնածալ կանգնիլ, ազգովին, մահուան դէմ, առանց անդրադառնալու թէ՝ կեանքը կասեցնել չի գիտեր, ու մէկ քանի տասնամեակի ընթացքին յիշատակ կը դարձնէ բազմաքանակ ազգն իսկ:

Մենք, որպէս Շրջանային Վարիչ Մարմինը լայնատարած կազմակերպութեան մը, ինչպիսին է Հ. Մ. Ը. Մ.ը, ինքնաբերաբար մղուեցանք այս խորհրդածութենէ, մեր Միութեան «Օր»ուան առթիւ, զոր կը տօնենք ամէն տարի:

Մեր նպատակը չէ, ի հարկէ, քաղաքական բնոյթ տալ մեր մտածումներուն: Կը խորհինք, սակայն, որ՝ մենք բոլորս պարտաւոր ենք մասնաւորապէս այսօր մտածելու թէ ինչ կ'ընենք մեր երիտասարդութեանը համար, երբ ժողովուրդները անդադրում կերպով կը մշակեն, կը հոգեփոխեն ու կը վերաձուլեն իրենց երիտասարդութիւնները:

Հեռու ենք մեր հայրենիքէն: Ցրուած ենք անմերձենալի սահմաններուն վրայ: Տարանջատուած ենք ի բարմէ՝ ոչ միայն ֆիզիքապէս, այլ եւ հոգեպէս ու մտովին: Ենթակայ ենք օտար կլանող մշակոյթներու: Ու զուրկ ենք կարելիութենէ՝ «Հայ»ը՝ որպէս էութիւն, որպէս արժէք եւ որպէս ուժ՝ անվթար պահելու ոչ միայն օտար տարրերու միջեւ, այլ եւ մեր ֆիզիքականներէն ներս:

Ի՞նչ կ'ընենք՝ կանխելու համար այն Զարիքը, որ մեր Սփիւռքին կը սպառնայ, եւ որ, հետեւապէս, անողոքակի կերպով կը հարուածէ այն անփոխարինելի Իտէալը, որուն իրականացման կը հաւատանք, եւ զոր կը խորհրդանշենք մեր սրբազան եռագոյնով:

Հայրենակիցնե՛ր,

Ահա դառն իրականութիւն մը եւ անկէ բխող հարցում մը, որ մեր միտքը կը չարչրկէ, եւ զոր ուզեցինք յանձնել նաեւ ձեր ուշադրութեան:

Ուզեցինք անվարան կրկնել այս ճշմարտութիւնը, հանդիսաւոր այս առիթով մանաւանդ, այն խորունկ համոզումով թէ տօնակատարութեան այս պահը ամէնէն ուժեղ խթանը կ'ըլլայ մանաւորապէս մեզի՝ Հ. Մ. Ը. Մ.ականներուս: Խթան մը՝ անդրադառնալու համար թէ՝ զգաւոր ու պատմական կեանք մը, մտաւոր եւ հոգեկան ստեղծագործութեանց հարստութիւն մը, եւ անկախ գոյութեան ցեղային հզօր տենչ մը ժառանգուած է մեզի: Ժառանգուած է պատմութիւն մը, որ երանգաւորուեցաւ 40-ամեայ յեղափոխութեամբ, ու պսակուեցաւ «Մայիս 28»ի արփաշող վեհանձնումով:

Դժբախտ այն համոզումն ունինք թէ՝ մեր ցեղային ձգտումները լոկ ազգայնական կազմակերպութեանց մէջ կը գտնեն իրենց արձագանգները: Հ. Մ. Ը. Մ.ը մէկն է անոնցմէ:

Ահա թէ ինչու, կ'ուզենք այս «Օր»ը դարձնել մեր կոչումին վերահաստատման առիթ մը: Ու բարձրաձայն կը յայտարարենք թէ Հ. Մ. Ը. Մ.ը կը նկատենք աւելի քան մարզական Միութիւն մը, որուն գլխաւորագոյն կոչումը պիտի ըլլայ — իր ազգն ու հայրենիքը: Մարզանքը կը նկատենք ոչ թէ նպատակ մը, այլ լոկ միջոց մը: Այդ կերպով՝ ունենալու համար սերունդ մը, որ այսօրուընէ վարժըւի պատրաստ ըլլալ, վաղը ընթացք տալու համար այն մեծ կոչին, որ պէտք է հնչէ ու պիտի հնչէ անպայման, Հայրենիքի կապոյտ երկնակամարին ներքեւ շարժելով քով քովի, պայքարի թէ ստեղծագործութեան համար, իրապէս պատրաստ երիտասարդութիւն մը:

Ատոր համար ալ, հարկ է որ ըլլանք միասիրտ: Ըլլանք, մանաւանդ, անկուն մեր կոչումին մէջ: Ու չարժենք արագ: Երէկ մենք սպաննեցինք ժամանակը, այսօր ան մեզ կը սպաննէ: Մասնաւորապէս Հայերս պարտաւոր ենք կրկնապատկել մեր ճիգերը: Կ'ուզենք, ուրեմն, որ այսօրուան տօնը առիթ մը ըլլայ Հ. Մ. Ը. Մ.ը դնելու իր կոչումին աւելի հարազատ ճամբու մը վրայ:

Իսկ առիթս կը կարօտի օժանդակութեան այն մեծ զանգուածին, որուն սիրտը ազգայնօրէն կը բաբախէ: Ըսել կ'ուզենք ձեզի՝, հայրենակիցներ: Ու կը հաւատանք որ մեր սրտաբաց յայտարարութիւնը խթան մը կ'ըլլայ նաեւ ձեզի, աւելի սերտօրէն գործակցելու մեզ հետ, ստուարացնելու մեր շարքերը, եւ աւելի ուժգնօրէն զօրավիգ կանգնելու մեր Միութեան:

Այդ յոյսով ու այդ հաւատքով է որ կը կոչենք.— կեցցէ՝ հայօրէն ապրող սերունդն ու Հ. Մ. Ը. Մ.ը: — Կեցցէ՝ անկախ Հայաստանի իտէալականն ու զայն խորհրդանշող եռագոյնը:

Հ. Մ. Ը. Մ.-ի Պուլկարիոյ
Շրջ. Վարչութիւն

ԺԱՄՈՒԼ

Ի՞նչն է որ կ'ուզեն տօնել

«Հայրենիք» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (15 նոյ.).

— «Հայաստանի համայնավարները այս տարի եւս կը պատրաստուին «մեծ շուքով» տօնելու Նոյեմբեր 29ը, զոր կը նկատեն Հայաստանի «խորհրդայնացման» Թուականը:

Այս առթիւ բնական պզտիկ վէճ մը ծագած է անոնց եւ ռամկավարներուն միջեւ: Վերջին մէկ երկու տարուան դառն փորձէն խրատուած՝ ռամկավարները այս տարի կ'ուզեն առանձինն տօնել Նոյ. 29ը, մինչդեռ համայնավարները կը պահանջեն որ տօնակատարութիւնը միասին ըլլայ:

Ռամկավարները, ըստ երեւոյթին, սկսած են հասկնալ, որ համայնավարներու հետ միասին հրապարակային ժողովներ կամ հանդէսներ կազմակերպել շատ ալ ձեռնտու չէ իրենց համար եւ ատկէ շահողը միայն համայնավարները կ'ըլլան: Անշուշտ անոնք չեն ուզեր հրաժարիլ շահագործելէ Խ. Հայաստանի անունը եւ իրենց՝ խորհրդային կառավարութեան բարեկամ ըլլալը. բայց կ'ուզեն ասկէ ետք խուսափիլ հրապարակով գործելէ արտասահմանի համայնավարներուն հետ:

Սակայն, մեզ հետաքրքրողը համայնավարներու եւ ռամկավարներու ընտանեկան այս վէճը չէ, այլ Նոյեմբեր 29ը, որուն առթիւ ծագած է վէճը:

Վստահ ենք, թէ ոչ միայն ռամկավարներէն, այլ եւ արտասահմանի համայնավարներէն շատեր չեն ալ գիտեր, որ Հայաստանը «խորհրդայնացման» ենթարկուած է ոչ թէ 1920 Նոյեմբեր 29ին, այլ 1920 դեկտ. 2ին: Նոյեմբեր 29ին պատահածը այն էր միայն, որ Ադրբէջանի մայրաքաղաքէն Բագուէն Հայաստանի սահմանը հասած խումբ մը զինեալ բոլշեւիկներ մտած էին սահմանէն մօտ գտնուող հայ գիւղ մը եւ հոն բարձրացուցած կարմիր դրօշակ մը, յայտարարելով Հայաստանը «խորհրդային»: Մինչդեռ այդ չնչին միջադէպէն երեք օր յետոյ միայն, դեկտ. 2ին, Հայաստանի Հանրապետական կառավարութիւնը իր յօժար կամքով յանձնեց իշխանութիւնը Մոսկուայի բոլշեւիկեան պատուիրակութեան: Ան բրաւ այդ քայլը, որովհետեւ հարկադրուած էր ընտրութիւն ընել Հայաստանի վրայ յարձակող երկու թշնամի ուժերուն (Թուրքեր եւ բոլշեւիկներ) միջեւ եւ տեղի տալ նուազագոյն չարիք համարուող թշնամիին առջեւ:

Կասկած չկայ, որ բոլշեւիկները երբեք չպիտի յաջողէին ներքին յեղափոխութեամբ «խորհրդայնացման» ենթարկել Հայաստանը, եւ միայն արտաքին դերազանց ուժերու՝ Թուրք եւ կարմիր բանակներու միացեալ ճնշումն էր որ ձգեց հայ ժողովուրդը Մոսկուայի գիրկը: Յայտնի է, որ բոլշեւիկները փորձեցին ներքին յեղափոխութիւն առաջ բերել Հայաստանի մէջ 1920 մայիսին (ոչ թէ 1920 նոյեմբերին), բայց ջախջախուեցան հանրապետական կառավարութեան եւ ժողովուրդի կողմէն: Այդ ձախողանքէն յետոյ էր, որ բոլշեւիկները Թուրքին հետ համաձայնեցան զրաւելու Հայաստանը եւ բաժնելու զայն իրենց միջեւ:

Այդ նպատակին համար էր ահա, որ բոլշեւիկները 1920ի ամրան ամիսներուն նուաճեցին հայկական Ղարաբաղը, Զանգեզուրի մեծագոյն մասը եւ Նախիջեւանը, սպառնական դիրք բռնեցին Ղազախի սահմանին վրայ եւ միաժամանակ բազմաթիւ համայնավար գործակալներ մղեցին Հայաստան, հայ պետական մեքենան ու հայկական բանակը ներսէն քայքայելու համար: Այդ նախապատրաստական աշխատանքներէն յետոյ էր, որ բոլշեւիկներու զինակից Թուրքերը ներս խուժեցին Հայաստանի Օլթիի, Սարիղամիշի եւ Արտահանի կողմէն, գրաւեցին Կարսն ու Ալեքսանդրապոլը եւ կը սպառնային նոյն իսկ քալել Երեւանի վրայ:

Այդպիսի պայմաններու մէջ Հայաստանի հանրապետական կառավարութիւնը, հայ ժողովուրդի ֆիզիքական գոյութիւնը պահելու համար, ուրիշ ելք չգտաւ, բայց եթէ կամովին յանձնել իշխանութիւնը պայմանաւոր հայութեան թշնամի երկու թշնամիներէն մէկուն, զոր փոքրագոյն չարիքը կը նկատէր:

Ինչպէս կը տեսնուի, Հայաստանի այսպէս կոչուած «խորհրդայնացումը» հայութեան համար տխուր, ողբերգական դէպք մըն է, զոր տօնելու մտքով եւ հոգ կրնան ունենալ միայն հայ ազգի թշնամիները եւ կամ անոնց ձեռքին գործիք եղող անգիտակից Հայեր: Իսկ նոյ. 29ը, որ արդէն իսկ կեղծ թուական մըն է, ազգային տեսակէտով ոչ եւ է ոգեւորիչ, ներշնչող խորհուրդ չի կրնար ներկայացնել ազատ, անկախ եւ միացեալ Հայրենիքի մեծ գաղափարին նուիրուած հայութեան համար»:

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ
ՀԱՄԱՐ

Սիսլեան, Վէզըլիզ	50
Նախորդ գումար	60
Գումար	110

ԶԱՐԵՀ ՂԱՐԻՊԵԱՆ
եւ
ՕՐ. ՄԱՐԳՐԻՏ ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ
Ամուսնացած
Անիէռ, 17 Նոյեմբեր 1935

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Շնորհակալիք

ԺԸՆԵՒ, 20 նոյ. (Յապաղած).— Պարտք կը զգամ յայտարարել յարգելի հայրենակիցներուս, թէ Ժընեւի հայ գաղութի նախաձեռնութեամբ ինծի համար կազմակերպուած յոբելեանի առիթով բժիշկ փրոֆ. Շերիտճեանի ձեռքէն ընդունած եմ հետեւեալ գումարները, որոնց համար կը յայտնեմ իմ խորին շնորհակալութիւններս:

Այս առթիւ իմ անկեղծ շնորհակալութիւններս կ'ուղղեմ նաեւ հայ մամուլին եւ այն կազմակերպութիւններուն եւ անհատներուն, որոնք որ եւ է կերպով մասնակցած են ինծի ընծայուած պատիւին:

Իրաքի Հայերէն բժիշկ Համօ Օհանջանեանի միջոցաւ 410 զուից. փրանք, Ամերիկայի Հ. Կ. Խաչի (նախապէս ծանուցուած) 315 զուից. փր. Ժընեւի գաղութ 282 զուից. փր., Բարեգործականի միջոցաւ 220 զուից. փր., Քիրմանշահի (Իրան) Հայերէն 40 զուից. փրանք: Ընդհ. գումար՝ 1270 զուիցերական փրանք:

ԵՂԻՍԱԲԷԹ ՁՕՐԵԱՆ

ՍՕՖԻԱՅի «Վէսթնիք» նա Ժէնաթա» կնոջական հանդէսը, իր վերջին թիւի գրական բաժնին մէջ, Ճէրովի թարգմանութեամբ, հրատարակած է քանի մը հայ ժողովրդական բանաստեղծութիւններ:

ՎՍՏԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ԿՐՆԱՔ ՑԱՆՁՆԱՐԱՐԵԼ **ԵՐԵՒԱՆ** ՕՂԻՆ, ՈՐՈՒՆ ԾԱՆՈՒՑՈՒՄԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ Է ՉՈՐՐՈՐԴ ԷՋԻՆ ՎՐԱՅ:

...ներ Փարիզ է, ու ոչ մէկ Հայ մօտեցած է իրեն, բացի քանի մը հոգիէ: Հաճոյքով տեղեկացեր է որ հայ համերգի մը մէջ տեղ կը տրուէր գործին, եւ փափաքեր է ներկայ ըլլալ երրորդ համերգին, ուր ջութակով պիտի նուագուի իր գործը:

Գաղափար մը տալու համար իր թեքնիքի մասին, ըսեմ թէ տարիներ առաջ պատրաստած է Partition մը Վիքթոր Հիւկոյի Le Paradis et la Fée անուն գործին վրայ եւ նուագած է Concert Colonneի մէջ:

ԷՏԿԱՐ ՄԱՆԱՍ.— Պոլսահայերը ծանօթ են իրեն: Քաշուած ապրող մարդ մը, արժէքաւոր արհեստագէտ (թեքնիկէն), արտադրութեան մէջ ժուժկալ՝ գործածած է արդիական ներդաշնակութիւն իր գործերուն մէջ: Հետեւած է ֆրանսական դպրոցին, ինչպէս այս դասակարգին մէջ յիշուած գրեթէ բոլոր երգահանները: «[illegible] մահը» Պ. Դուրեանի խօսքերուն վրայ, որ պիտի երգուի, եւրոպական ոճով գործ է, բայց ունի գեղեցիկ ձեւ եւ մաքուր գիծեր իր բոլոր մասերուն մէջ:

ՈՎՍԱՆՆԱ ՏԷՐ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ.— Բարդ երաժշտութիւն, եւ դիտուն ձեւերու գործածութիւն հիմերը կը կազմեն իր նախասիրած ձեւին: Ըստ իր գործերու ցանկին, մշակած ըլլալ կը թուի երաժշտութիւնը իր բոլոր ակադեմական բաժանումներուն մէջ, ինչպէս եռանուագ (trio), քառանուագ (quartett) եւն.:

ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ.— Հայաստանի արդի երաժիշտներուն մէջ քիչ քիչ ուշադրաւ տեղ կը գրաւէ: Ձեռքի տակ չունիմ իրմէ մեծ թիւով գործեր, բայց ինչ որ կայ՝ գեղեցիկ է եւ նրբահիւս: Պարը՝ որ պիտի նուագուի ջութակով շատ ինքնուրոյն կերտուածք ունի, համապատասխան նուրբ արդիական դաշնաւորումով:

ՏԻՐԱՆ ԱԼԵՔՍԱՆԵԱՆ.— Հայ մեծ թաւջութակահարը համեմատաբար աւելի ծանօթ է մեզի, բայց յայտնի է որ միշտ հեռու կը մնայ մեր միջավայրէն, բացի մասնաւոր առիթներէ: Հեղինակած է արեւմտեան ոճով գործեր եւ ասոնց կարգին ալ մեր գեղջուկ երգերէն մէկ քանին դաշնաւորած: Բարեբախտութիւն կրնանք նկատել որ միջազգային երաժշտական շրջանակը ծանօթ է իր հայկական ծագումին:

×

Այս վերջին դասակարգի պատկանող երաժիշտները գնահատելի են միեւնոյն ատեն այն պատճառով որ կատարած ըլլալով երկար ուսումնասիրութիւններ թեքնիք ճիւղերուն մէջ, կիրարկած են քիչ շատ դասական պայմանադրական ձեւերը, ինչպէս Sonateներ, Suiteներ եւն.: Այս երաժիշտները, ինչպէս եւ երրորդ դասակարգի պատկանողները, այսինքն անոնք որ հայկականութիւն կը փնտռեն աւելի մեծ տարածութեան վրայ, հետեւեալ բաղդատական ձեւով կրնանք ներկայացնել գրականութեան հետ:

Մէկ կողմը Թումանեան եւ Իսահակեան, իրենց հայրենի ոճով եւ սահուն լեզուով եւ միւս կողմը՝ Մեծարենց կամ Դուրեան եւ Թովմաս Թէրզեան, եւ կամ Թէքէեան, իրենց ներշնչման, պատկերներու եւ լեզուի տարբերութեամբ: Արդ, կրնա՞նք պահ մը ժխտել արդեօք այս վերջիններուն արժէքը իբր հայ գրագէտներ, հայ միտքի գրագէտներ: Եւ քանի որ պատասխանը ժխտական է, ապա ուրեմն ի՞նչ պատճառաւ նուազ կարեւորութիւն տալ կ'ուզենք այն երաժիշտներուն, որոնք անպատճառ հայկական ոճը չեն կիրարկած:

Այս պատճառաւ հաճոյքով ուզեցի տեղ տալ, նաեւ «Հայ երգ»ի օրուան յայտագրին մէջ այս երաժիշտներուն, ցոյց տալու համար նախ անոնց մօտաւոր թիւը որոնց անունին ծանօթ ենք: Բնական է որ յայտագրին մէջ առնըւած կտորներէն կարելի չէ դատել իւրաքանչիւրին արժէքը, որովհետեւ նիւթերու ընտրութիւնը եղած է գործադրութեան միջոցներուն եւ կարելիութիւններուն համաձայն: Յայտագրէն դուրս պիտի մնան դժբախտաբար դեռ քանի մը ուրիշներ, եւ արժէքաւորներ ինչպէս Արմէն Տիգրանեան, Հայկ Կիւտէնեան, Կորկանով, եւ հաւանաբար ուրիշներ որոնց դեռ ծանօթ չենք:

Կարեւոր հարց մը կայ երգահանութեան գետնին վրայ: Այս բոլոր երաժիշտները ծանօթ են Կոմիտաս վարդապետի գործին եւ ուղղութեան, եւ գիտեն որ ներկայ ազգայնական դարուն մէջ կերպով մը ստիպուած են ազգային երաժշտութիւն մշակել: Արդ իրենց արտադրութիւնները չունին շատ ատեն մեղեդիական այն գիծը որ կը նշմարուի վարդապետին գրի առած երգերուն մէջ: Իմ կարծիքով երգահան մը չի կրնար գեղջուկ երգ յօրինել, ինչպէս անգիտակցաբար կը յօրինէ գիւղացին, չանդրադառնալով իսկ: Երկրորդ, այսօրուան երգահանները եթէ մեծ եւ տեւողութիւն ունեցող գործեր արտադրել ուզեն, ստիպուած են իրենց ընդլայնումներուն մէջ որոշ չափով շեղիլ պարզ մեղեդիական հայկական շրջագիծէն: Ոմանք կը սայթաքին, ոմանք ալ յաջողութեամբ կատարելով իսկ՝ չեն հասկցուիր երբեմն ժողովուրդին կողմէ: Վերջապէս այսօրուան հայկական արտադրութիւնները ցոյց կուտան որ հայկական երաժշտութիւնը փոխանցման շրջան մը կ'անցընէ, որովհետեւ կարելի չէ կրկնել վարդապետին ըրածը՝ որ ճամբան ցոյց տըւաւ: Ան որ պիտի կրնայ յաջողութեամբ թեւակոխել այս փոխանցման շրջանը՝ եւ անկէ անդին անցնիլ, շատ մեծ անուն պիտի ունենայ հայ երաժշտական պատմութեան մէջ:

ԱՐԱՑ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ

(Վերջ)

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով:

Դուռը բացաւ երիտասարդ մը, եւ ոստիկանները նշմարեցին երախայ մը՝ անկողնին վրայ: Կը պատրաստուէին հարցումներ ուղղելու, երբ երիտասարդը ատրճանակ մը քաշելով, սպառնաց.

— Եթէ ներս մտնէք, կը սպաննեմ թէ երախան եւ թէ ձեզ:

Ոստիկաններէն մէկը առանց շուարելու սկսաւ լալ, աղաչել — պաղատիլ:

— Մի՛ ըներ, կը պաղատիմ, կ՚երդնունք որ ձեզ ձերբակալելու չենք եկած: Դուք որ եւ է վնաս չէք հասցուցած երախային եւ մենք կ՚աշխատինք որ ստանաք խոստացուած պարգեւը: Տոքթ. Մալմէժաք պատրաստած է 50,000 ֆրանքը եւ ձեզի պիտի յանձնուի: Ես ալ հայր եմ, մի՛ դպչիք երախային:

Այդ միջոցին երիտասարդը ատրճանակը ուղղած էր երախային գլխուն: Այս բացատրութեան վրայ, պատասխանեց.

— Երախան ծնողքին պիտի վերադարձնեմ, բայց դուք դուրս ելէք:

Երկու ոստիկանները համակերպեցան: Մէկը անդադար կուլար, կը հառաչէր բարձրաձայն, իսկ միւսը մօտակայ սրճարանը մտնելով հեռաձայնը բացաւ եւ օգնական ուժ ուզեց: Շուտով ուրիշ ոստիկաններ հասան եւ առանց դժուարութեան բռնեցին երիտասարդը, Ռօլան Ժիլպէն, 24 տարեկան, եւ մայրը: Մէկ ժամ վերջը հասաւ Տոքթ. Մալմէժաք, եւ երախան հազիւ գրկած, փղձկելով նուաղեցաւ: Սուտ - լաց եղած ոստիկանը յուզուելով տեսարանէն, դէփ - դէպին կտրեցաւ եւ այս անգամ իրապէս փղձկեցաւ:

Նախնական հարցաքննութենէն երեւան եկաւ որ Տիկին Ռօլան եւ տղան միասին յղացեր էին առեւանգման ծրագիրը, գիտնալով որ բժիշկը հարուստ է: Տղան աւարտած է Փարիզի Գեղարուեստից վարժարանը, բայց անգործ ըլլալով, կ՚ուզէր դրամ ճարել:

Ոչ մայրը, ոչ ալ տղան երբեք զղջում չյայտնեցին:«Մենք դրամ կ՚ուզէինք եւ երախային չպիտի դպչէինք: Մենք իբրեւ ծնողք խնամեցինք զայն, կաթ եւ պանան կերցնելով: Քիչ մը խրար անցանք, երբ հայրը յուսահատական կոչեր կ՚ուղղէր ձայնասփիւռով, բայց որոշեր էինք երախան վերադարձնել, երբ վստահ ըլլայինք թէ դրամը պիտի ստանայինք»:

Ժիլպէս խոստովանեցաւ նաեւ թէ ինքն էր որ նամակով պատասխանեց Տոքթ. Մալմէժաքի կոչերուն եւ ժամադրութիւն խնդրեց: Նամակին մէջ դրած էր նաեւ տղուն ապարանջանը, հաստատելու համար վաւերականութիւնը: Այդ նամակը չէր հասած բժիշկին, երբ իմացաւ տղուն ազատումը: Այդ միջոցին կը գտնուէր թերթի մը խմբագրատունը, ուրիշ կոչ մը գրելով, երբ թղթակից մը հաղորդեց աւետաբեր լուրը: Տոքթ. Մալմէժաք շուարեցաւ, չհաւատաց, մինչեւ որ գնաց աչքովը տեսաւ:

Կատղած ամբոխ մը կ՚ուզէր բզքտել առեւանգիչ մայրը եւ տղան: Ոստիկանութիւնը հազիւ կրցաւ ազատել, պահականոցին մէջ փակելով երկուքն ալ եւ գիշերանց Մարսէյլ փոխադրելով:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՐԱՆԻ ՎԱՐՉԱՊԵՏ Ֆարուզի հրաժարեցաւ առողջական պատճառներով:

ԻՏԱԼԻՈՅ ՊԵՏԱԿԱՆ ԴՐԱՄԱՏՈՒՆԸ մէկ միլիոն լիր տրամադրեց, իբրեւ նպաստ պատժական տնօրինութեանց դէմ բացուած պայքարին: Կէս միլիոնի ուրիշ գումար մըն ալ յատկացուց բարեգործական նպատակներու:

ԿԱՍԹՈՆ ՎԻՏԱԼ, նախկին խորհրդական ելմտական նախարարութեան, որուն անունը շատ յիշուեցաւ Սթաւիսքիի խարդախութեանց առթիւ, ձերբակալուեցաւ աջի օր, երեք տարի բանտարկութեան եւ 2000 ֆրանք տուգանքի դատապարտուած ըլլալով: Քանի մը օրէ ի վեր անհետացած էր:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ եկեղեցւոյ Սինոդը գեկոյց մը ստացաւ, որով ոստիկանական տեսչութիւնը կ՚ազդարարէ թէ այսուհետեւ գրաքննութեան պիտի ենթարկուին ցրուելու սահմանուած գրութիւններն ու պատկերները: Կը նշանակէ թէ իրենց անդամներուն դրկուելիք շրջաբերականներն ալ պիտի քննուին: Այդ կարգի նիւթերը ցրուելէ առաջ պէտք է երեքական օրինակ յանձնուին ոստիկանութեան:

1200 ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՑԱՆՑԱՌՈՐՆԵՐ ներում ստացան Եուկոսլավիոյ մէջ:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ԸՆԴՀ. ՆԵՐՈՒՄԷՆ օգտուեցան 578 բանտարկեալներ: Ուրիշ 480 փախստականներ ալ, որոնց մէջ կը գտնուին Վենիզէլոս եւ Զօր. Փլասթիրաս, ազատ են վերադառնալու: Վենիզէլոս առ այժմ չուզեր հեռանալ Փարիզէն:

ԱԶԳ. ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԵԱՆ պարգեւներու գլխուն եկած փորձանքները նկատի առնելով, ելմտական նախարարութիւնը որոշեց հազար ֆրանքէն վեր եղած պարգեւներու վճարումը չկատարել առաջին օրն իսկ, ինչպէս կ՚ըլլար մինչեւ հիմա, այլ սկսիլ չորրորդ օրէն: Այս կարգադրութիւնը ի զօրու է 12րդ վիճակահանութենէն իսկ, որ տեղի կ՚ունենայ այսօր: Նպատակն է ստուգումներ կատարել, որպէսզի չտուժեն մէկ տասներորդ տոմս ունեցողները: Հետեւաբար, 10,000 ֆրանքի եւ աւելի բարձր պարգեւներու վճարումը պիտի սկսի երկուշաբթի օր, 9 դեկտեմբեր:

ՊՐԱԶԻԼԻՈՅ համայնավար յեղափոխութեան ղեկավարներէն գնդապետ մը անձնասպան եղաւ: 150 հոգի սպաննուած են, իսկ 600 հոգի պիտի դատուին համաձայն բացառիկ օրէնքի մը որ պիտի տեւէ 90 օր:

ՎԱՌՆԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ Սեւ Ծովու փոթորիկներուն հետեւանքով եօթը նաւեր ընկղմած եւ 200 հոգի խեղդուած են:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
կազմակերպուած ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 28 ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԱՆԺԻԷՌ-ՊՈՒԱ-ՔՈԼՈՆՊԻ «Արամ» Ենթակոմիտէի Բ. դասախօսական ժողովը վաղը Հինգշաբթի երեկոյ, ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին: Կը խօսի ընկեր ՌՈՒԶԱՆ: Նիւթ՝ «Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը եւ յեղափոխական աշխատանքները (Բ. մաս): կը հրաւիրուին բոլոր ընկերները:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 181 Քուր Լաֆայէթ, Զարդարեան գրադարանին մէջ:

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ
Բարեգործական Տարեկան Վաճառքը
ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ՏԻԿԻՆ Մ. ՔԵՀԼԵՐԵԱՆԻ
25 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԾՆՈՒՆԴԻ ՕՐԸ

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
կազմակերպուած ՀԱՅ ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
8 Դեկտեմբեր կիրակի երեկոյ ժամը 9.30էն մինչեւ առաւօտ
Salle des Ingénieurs Civilsի ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ
19, Rue Blanche. Métro: Blanche կամ Trinité.
Կը ներկայացուի հայ սափրիչ - սափրիչուհիներու կողմէ պատրաստուած կանանց մազերու ամենավերջին նորաձեւութիւնները ֆրանսական եւ հայկական լրագիրներու թղթակիցներու ներկայութեան:
Պարգեւաբաշխութիւն 1 ֆրանք:
Կը բաժնուի ԳՕԹԻՅՕՆ եւ ամէն տեսակ ԱՆՈՒՇԱՀՈՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ:
Մուտք՝ 8 ֆրանք: կանանց՝ 5 ֆրանք:
ԸՆՏԻՐ ՃԱԶ եւ ՕՐՔԷՍԹՐ 14 հոգիէ բաղկացեալ:
Պարգեւաբաշխութեան եւ մուտքի տոմսերը կը ծախուին հայ սափրիչ-րիչ ներու մօտ եւ սովորական տեղերը:

ԵՐԵԿՈՅԹ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
կազմակերպուած՝ ՍԱԼՆՈՅ-ՁՈՐԻ (Պիթլիս) ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
7 դեկտեմբեր շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30էն մինչեւ լոյս
Պ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆի սրահին մէջ 3, Rue Pierre Curie
K. Bicêtre. Մէթրօ՝ փորթ տ՚իթալի:
Կը խօսի Պ. ՍԱՍՈՒՆԻ
Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Պ. Ա. Շահ Մուրատեան (երգ), Օր. Մաքրուհի (երգ). Պ. Գմբէթեան (երգ եւ արտասանութիւն):
Հայկ. եւ եւրոպ. պարեր: Կը նուագէ Եփրատ նուագախումբը:
Ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով: Մուտք 4 եւ 5 ֆրանք:
Ապահովեցէք ձեր տոմսակները նախօրօք:

«ՎԷՄ»

Մամուլի տակ է եւ շուտով լոյս կը տեսնէ

ԺԲ. Թիւը, հետեւեալ բովանդակութեամբ.— ՍԱՄՍՈՆ՝ «Դէպքերը հայպարսկական սահմանի վրայ». Յ. ՉԱՒՐԵԱՆ՝ «Իրանի յեղափոխութիւնը եւ Մելքոն Խանը». Փ. ՓԱՆԱՍԹԵՍՔՈՒ՝ «Ալեքսանդր Ջելպունի հրամանագիրը Սուչավայի հայ եպիսկոպոսութեան մասին». Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ՝ «Նպաստ մը հայ եւ Թուրք աշուղական գրականութեան ուսումնասիրութեան». Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ՝ «Համաշխարհային պատերազմը եւ Տարօնի աշխարհը» (Բ.). Վ. ՄԻՆԱԽՈՐԵԱՆ՝ «Արհաւիրքի օրեր» (Բ.). ՀԻՆ ԹՈՒՂԹԵՐ՝ «Տիրվանդաղէի ինքնակենսագրութիւնը» եւն.: ԱՆՑԵԱԼՔ՝ Կոմիտաս, Օվի, Աթ. Խնկոյեան, Յ. Խանզադեան, Տոքթ. Յ. Էրկանեան: ԿԵԱՆՔ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹ. ԳԻՐՔ ԵՒ ՄԱՄՈՒԼ. ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ՝ Ն. ԱՂԲԱԼԵԱՆ եւն.: ՅԱՒԵԼՈՒԱԾ՝ Վ. ԵՊ. ՄԱՆԿՈՒՆԻ՝ «Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը»: Պատկերներ:

Կը խնդրուի բաժանորդներէն փութով ուղարկել բաժնեգինները:

ՀԱՍՑԷ.— L. Kevonian, 17, Rue Damesme, PARIS, (13)

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՄԱՐՍԷՅԼ, կարօ Մխիթար.— Ձեր ուզած հասցէն c/o Hôtel Lux, Beyrouth (Liban):

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ՀԱՅ Երիտասարդաց Ակումբի հաւաքոյթը այսօր Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.45ին, Սօսիէթէ Սավանթի մէջ, 28 րիւ Սէրփանթ: Կը խօսի Պ. Ա. Չօպանեան: Նիւթ՝ Ռուսկեդարեան Գրականութիւն:

ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶ ՓԼԱՍ ՏԷ ՖԷԹԻ ՄԷՋ

Ընդառաջ երթալով հայ ծնողներու խնդրանքին Դեկտ. 1էն տեղի ունեցաւ բացումը գողթան մանկապարտէզի, 45, rue du Pré St. Gervais շէնքին մէջ, Փարիզ (19): Փակին խորը:

Դասաւանդութիւնները տեղի կ՚ունենան Հինգշաբթի եւ կիրակի օրերը:

Երախաներու արձանագրութեան համար դիմել դասաւանդութեանց օրը վերի հասցէին, իսկ միւս օրերը Տիկին ՔՐՄՈՅԵԱՆի, 39, rue Compans, առաջին յարկ, Փլաս տէ Ֆէթի մէթրօին մօտ:

ՏԱՐՕՆԵԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆ
Confection POUR DAMES et Bonneterie.
2 Rue St. PHILIPPE (Angle 115, Rue d'Aboukir).
PARIS (2). Tél. CENTRAL: 20-86.
Մեծաքանակ վաճառում ամէն եղանակի կնոջական հագուստեղէններու, ՌՈԲ, ՇԸՄԻԶԻԷ, ԺԻՒՓ, ԺԱՔԷԹ, ԱՆՍԱՄՊԼԸ, ԹՐՈՒԱՔԱՌ, ՓՈՒԼՕՎԵՐ (կնոջ, այրերու եւ տղոց համար), քառէ եւն.: Վերոյիշեալ ապրանքները մեր իսկ արտադրութիւնն ըլլալով, ուրախ ենք մեր հայրենակից առեւտրականներուն տալու միջոցներ — ՆՊԱՍՏԱՒՈՐ ԳԻՆ ԵՒ ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ — որ կարենան յաջողութեամբ պայքարիլ իրենց մրցակիցներուն հետ:
Խնդրանքի վրայ, գաւառի հայրենակիցներուն կը ղրկուի ԳԻՆԵՐՈՒ ՑԱՆԿ ինչպէս նաեւ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՒ ՕՐԻՆԱԿՆԵՐ:
Փորձի համար ուզուած նմոյշները կարելի է վերադարձնել յանձնումէն մինչեւ 10 օր յետոյ:
Շնորհիւ լաւ կազմակերպութեան, ապրանքներու արագ եւ խղճամիտ առաքումը ապահովուած է:
Ամէն յաճախորդ, երեք ամիսը անգամ մը կը ստանայ նորութիւններու մանրամասն ցանկը իրենց վերջին գինով:
Փորձեցէք անգամ մը աշխատիլ մեզ հետ: Վստահ ենք որ մեր ուղղամիտ գործունէութեամբ, պիտի յաջողինք ձեր անունը արձանագրել իբր տեւական յաճախորդ:

ՄԱՅՍ ԽԷՆՏԱՄԵԱՆ
Maison KHENDAMIAN

ԱՄԷՆԷՆ ԱՐԴԻԱԿԱՆ ՆԿԱՐՆԵՐԸ ՉԱՓԱՒՈՐ ԳԻՆԵՐՈՎ
ՔԱՌԹ ՓՈՍԹԱԼ՝ 12ը 25 ֆրանք: ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ նկարներու մասնագիտութիւն. քաշուած մեր STUDIOի կամ հարսանիքին վայրը՝ առանց յաւելումի՝12ը 125 ֆրանք:
Carte d'identitéի նկարներ՝ 12 հատը 10 ֆր., 6 հատը 7 ֆր.:

Րաքի ՏԱՐԸՃԱ
Raki DARIDZA
Խմեցէք եւ խորհուրդ տուէք ձեր բարեկամներուն խմել զուտ խաղողէ պատրաստուած ախորժահամ եւ կազդուրիչ
ՐԱՔԸ ՏԱՐԸՃԱՆ
Դիմեցէք RURIK
46, rue Fontenay
MONTROUGE (Seine).
Tél. Alésia: 46-40 եւ 46-41
Այս կտրօնով՝ 25 լիդր ապսպրանք տուողներուն կը տրուի կէս լիդր նուէր:

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ
Երգիծաթերթ՝ «ՄԵՂՈՒ»
Փարիզի եւ շրջանի Յառաջի ցրուիչ
Պ. ԱՒԵՏԻՍ էն:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (16)

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Անգլ. բնագրէն թարգմ. Ժ. — Հեղինակութիւն՝ ԷԿԱԹԱ ՔՐԻՍԹԻ

ԳԼՈՒԽ 5

ՈՃԻՐԸ

Առանց ժամանակ կորսնցնելու ինքնաշարժս դուրս հանեցի եւ քշեցի դէպի Ֆըրնլի փարք: Կառքէն ցատկեցի եւ զանգակը զարկի անհամբերութեամբ, ուշ պատասխանեցին, նորէն զարկի:

Յետոյ լսեցի դրան շղթային աղմուկը:Ծառան անտարբեր արտայայտութիւնով մը դուռը բացաւ: Մէկ կողմ հրեցի զայն եւ բակը անցայ:

— Ո՞ւր է, հարցուցի.

— Ի՞նչպէս, պարոն...

— Պ. Էքրոյտը... ապուշի պէս ի՞նչ կը նայիս... ոստիկանութեան լուր տուի՞ր...

— Ոստիկանութեա՞ն... ի՞նչ ըսիք, ոստիկանութիւն:

Փարքըր՝ շուարած ինծի կը նայէր. կարծես թէ ուրուական մըն էր իր դիմացինը:

— Ի՞նչ է պատահեր քեզի Փարքըր, եթէ, ինչպէս ըսիր, Պ. Էքրոյտը սպաննուած է...

— Ի՞նչ... ի՞նչ... Պ. Էքրոյտը սպաննուա՞ծ... անկարելի է պարոն...

— Դուն չէ՞իր որ հինգ վայրկեան առաջ հեռաձայն ըրիր ինծի եւ ըսիր թէ Պ. Էքրոյտը սպաննուեր է...

— Ե՞ս... ոչ, պարոն... մտքէս անգամ չանցաւ այդ տեսակ բան մը ընել...

— Ուրեմն եղածը կատա՞կ էր, Պ. Էքրոյտին բան մը չէ՞ պատահած...

— Ներեցէք, պարոն, հեռաձայն ընող անձը իմ անո՞ւնս տուաւ...

— Բառ առ բառ կրկնեմ իր ըսածը — դուք բժիշկ Շէփըրտն էք... ես Փարքըրն եմ՝ Ֆըրնլի փարքի ծառան... խնդրեմ անմիջապէս եկէք, պարոն... Պ. Էքրոյտը սպաննուած գտանք...

Ծառան ու ես իրարու երես նայեցանք՝ բոլորովին ապշած:

— Չար կատակ մը, պարոն, ինչ յիմար բան չկատակը...

— Պ. Էքրոյտը ո՞ւր է հիմա...

— Կարծեմ իր աշխատանոցն է, պարոն:

Տիկինները պառկելու գացին, իսկ հազարապետ Պլընթն ու Պ. Րէյմընտը գնդամուղի սենեակն են...

— Ուրեմն կեցիր ներս երթամ վայրկեան մը. գիտեմ որ անհանգիստ ըլլալ չէր ուզեր, բայց այս յիմար կատակը մտահոգ ըրաւ զիս. երթամ նայիմ...

— Անշուշտ, պարոն. ես ալ մտահոգ եմ... եթէ թոյլ կուտաք, ձեզի ընկերանամ մինչեւ աշխատանոցին դուռը...

— Ի հարկէ, Փարքըր, հետս եկուր...

Բակէն անցնելով մտանք աջ կողմի նրբանցքը ուր կարճ սանդուղ մը Էքրոյտի ննջասենեակը կը տանէր: Աշխատանոցին դրան առջեւը կեցանք: Մտիկ ծայրով դուռը զարկի. պատասխան չստացայ: Դատատակը դարձուցի, բայց փականքով կղպուած էր:

— Ներեցէք, պարոն ըսաւ Փարքըր:

Անմիջապէս ծունկի եկաւ եւ բանալիին ծակէն ներս նայեցաւ:

— Բանալին փականքին մէջն է, պարոն, ըսաւ ծառան վեր բարձրանալով. կ՚երեւայ որ Պ. Էքրոյտը ինքը կղպեր է եւ քունը տարեր է:

Ես ալ վար ծռեցայ եւ ստուգեցի ծառային ըսածը:

— Շատ լաւ, բայց կարծեմ աղէկ կ՚ըլլայ եթէ արթնցնենք զինքը. հանգիստ սրտով տուն չպիտի կրնամ երթալ մինչեւ որ իր բերնէն չլսեմ թէ բան մը պատահած չէ իրեն...

Այդպէս ըսի եւ դուռին դատատակը շարժելով «Էքրոյտ, Էքրոյտ» կանչեցի: Դարձեալ պատասխան չկար:

— Ձեմ ուզեր տնեցիները արթնցնել, ըսի Փարքըրին նայելով:

Ծառան բակին մեծ դուռը գոցեց.

— Կարծեմ այսպէս աւելի լաւ է, պարոն, ըսաւ Փարքըր: Գնդամուղի սենեակը ինչպէս նաեւ խոհանոցն ու տիկիններուն ննջասենեակները տանը միւս կողմն են: Գլուխով հաւանութեան նշան մը ըրի: Յետոյ աւելի ուժգին դուռը զարկի, վար ծռեցայ եւ բանալիին ծակէն պոռացի.

— Էքրոյտ, Էքրոյտ, Շէփըրտն եմ, դուռը բաց...

Նորէն ձայն չելաւ:

— Ինծի նայէ, Փարքըր, ըսի այս անգամ, ես այս դուռը պիտի կոտրեմ, կամ, աւելի ճիշդ, միասին պիտի կոտրենք, ես պատասխանատու կ՚ըլլամ...

—Դուք գիտէք, պարոն, ըսաւ ծառան վարանումով:

— Այո, լրջօրէն մտահոգ եմ պարոն Էքրոյտի մասին...

Շուրջս նայեցայ եւ նրբանցքին մէջ տեսայ ընկուզենիէ ծանր աթոռ մը. վերցուցինք զայն եւ յարձակեցանք դրան վրայ. մէկ, երկու, երեք անգամ ծեծեցինք փականքը որ վերջապէս տեղի տուաւ ու երկուքս միասին սենեակէն ներս ինկանք:

Էքրոյտ նստած էր բազկաթոռին մէջ, կրակին առջեւ, այն դիրքով ինչպէս ձգած էի զինքը: Գլուխը ուսին վրայ ինկեր էր եւ փայլուն, ծուռ ու մուռ մետաղի կտոր մը կը տեսնուէր բաճկոնին օձիքէն քիչ մը վար:

Մօտեցանք:

— Կռնակէն դաշունահար եղեր է, սարսափելի է, ըսաւ Փարքըր շունչը ներս քաշելով:

Թաշկինակով իր քրտնած ճակատը սրբեց եւ դողդղջուն ձեռքը երկարեց դաշոյնին:

— Ձեռք մի՛ դպցներ, ըսի խստութեամբ. գնա ոստիկանութեան հեռաձայնէ անմիջապէս. ըսէ թէ ինչ է պատահած, յետոյ լուր տուր Պլընթին եւ Րէյմընտին...

— Շատ լաւ, պարոն.

Ծառան աճապարանօք հեռացաւ, թաշկինակը միշտ ճակատին:

Մինակ մնալով, ըրի այն ինչ որ կարելի էր ընել. ուշադրութիւն ըրի որպէսզի մարմնին դիրքը չփոխեմ եւ չդպչիմ դաշոյնին. աւելորդ էր որ էլ դուրս քաշել զայն. յայտնի էր որ քիչ առաջ... րօյտ մեռած էր քիչ ժամանակ առաջ:

Յետոյ լսեցի Րէյմընտին ձայնը:

— Ի՞նչ ըսիր... օհ, անկարելի է, բժիշկը ո՞ւր է...

Սեմին վրայ երեւցաւ ան ու քարացած մնաց. դէմքը ճերմակ: Հազարապետը ձեռքով անդին հրեց զայն ու ներս մտաւ.

— Աստուած իմ, ուրեմն իրա՞ւ է. կ՚ըսէր քարտուղարը դուռին մէջէն: Պլընթ բազկաթոռին մօտեցաւ. վախցայ որ դաշոյնին պիտի տանէր ձեռքը. թող չտուի:

(Տար)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286
Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
[illegible] ՀԱՄԱՐ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70
Métro : TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԻՆԵՐԸ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 5 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
JEUDI 5 Décembre 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2979 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՕՂԱԿՆԵՐԸ ՆՈՐԷՆ ԿԸ ՍԵՂՄՈՒԻՆ

Երկու շաբաթէ ի վեր, հայրենակիցներ կը դիմեն խմբագրատուն, անձամբ կամ գրաւոր, լուսաբանութիւններ խնդրելով Արհեստաւորներու ինքնութեան թուղթի ստացման մասին:

Բոլորին ալ կ'օգնենք այնքան որքան թոյլ կուտան խմբագրութեան մը միջոցները:

Հրատարակեցինք օրէնքին մանրամասնութիւնները, եւ այսօր ալ պիտի կարդաք նոր տեղեկութիւններ: Միեւնոյն ատեն դիմեցինք իրաւագէտ աշխատակցի մը, պակասը լրացնելու համար:

Անշուշտ այս բոլորը բաւական չեն, պարզելու համար նոր կացութիւն մը, որ շատ կը յիշեցնէ 1934 նոյեմբերի տագնապը, օտար բանուորներու դէմ հաստատուած կաշկանդումներով:

Իրականին մէջ, իրաւասու շրջանակները, նոյն իսկ ոստիկանական տեսչութիւնները իրենք ալ շատ բան չեն գիտեր հրամանագիր – օրէնքի գործադրութեան եղանակներու մասին:

Այսպէս, շատեր որոնք իրենք զիրենք արհեստաւոր կամ «փասոնիէ» կը սեպեն, դիմած են իրենց շրջանի ոստիկանութեան, ստանալով մէկ պատասխան,— Ձեզի համար չէ, ձեր ունեցած թուղթը բաւական է:

Ուրիշներ ալ կը վարանին դիմել, փախնալով անակնկալ հետեւանքներէ:

Կարճ խօսքով, անստոյգ վիճակ մը, որ լուրջ մտահոգութիւն կը պատճառէ: Եւ իրաւամբ:

Կը թուի թէ շարք մը անախորժութիւններ պիտի ծագին, մինչեւ որ Աշխատանքի Նախարարութիւնը կամ ոստիկանական վերատեսչութիւնը հարթեն ճամբան:

Այս առթիւ, ինքնին կը ծագի միւս հարցը,— Ի՞նչ կ'ընեն կամ աւելի բան մը գիտե՞ն հայկական շրջանակները, երկու Օֆիսներէն մինչեւ Միացեալ Ցանձնաժողովը:

Ինչո՞ւ ծածկել,— Օրը օրին հետեւելով անցուդարձին, կը նկատենք որ Ցանձնաժողովը եթէ համապատասխան եղանակով կազմակերպած ըլլար իր գործունէութիւնը, բանուորն ու արհեստաւորը այնքան ալ շուարելու պատճառ չպիտի ունենային:

Ահաւասիկ լրացաւ Ցանձնաժողովին գործունէութեան առաջին տարին:

Անցեալ նոյեմբերէն մինչեւ այսօր, սրտաբաց գրի առինք ինչ որ աչքի կը զարնէր, լաւ կամ գէշ: Այդ մէկ տարուան ընթացքին, առիթ ունեցանք զանազան թելադրութիւններ ալ ուղղելու, միշտ նկատի առնելով կացութեան պահանջները: Մանաւանդ որ, ամէն օր եւ օրուան բոլոր ժամերուն ուղղակի յարաբերութեան մէջ ենք տառապողներուն հետ, գրաւոր կամ բերանացի:

Արդ, Ցանձնաժողովը երբեք դուրս չելաւ նեղ եւ ամուլ շրջանակէ մը, եւ իր աշխատանքի եղանակն եղաւ պատահական:

Մինչեւ այսօր ալ վստահ չենք թէ իսկապէս տէ՞րն է արտակարգ վիճակի մը բոլոր տուեալներուն: Ուրիշ խօսքով, կը գգա՞յ իր պատասխանատուութեան բովանդակ ծանրութիւնը:

Օրինակ, ներկայ պարագային իր տարրական պարտականութիւնը չէ՞ր անմիջապէս հրահանգ մը հաղորդել մամուլի միջոցաւ, լուսաբանելով Արհեստաւորներու ինքնութեան թուղթին օրէնքը, անհրաժեշտ գիտելիքներով:

Թող չըսեն թէ օրէնքը տպուած եւ թարգմանուած է: Բազմաթիւ նրբութիւններ, ձեւակերպութիւններ կան, որոնց պարզաբանումը կախում ունի գործադիր իշխանութենէն: Միացեալ Ցանձնաժողովը պարտաւոր էր օր առաջ հետաքրքրուիլ, իմանալ բուն աղբիւրէն,— Աշխատանքի Նախարարութենէն, եւ իր ստացածը մանրելով, հաղորդել հասարակութեան:

Մինչդեռ ահա դժուարութիւնները գլուխ կը ցցեն, տեսակ մը իրարանցում սկսեր է, եւ որ եւ է իրաւասու օրկան հրապարակ չի գար, ելք մը չի ցուցներ:

Դարձեա՞լ նիւթականի խնդիր: Բայց քրէական յանցանք չէ՞ անճրկիլ իրաւագէտ խորհրդականի մը կամ գործակատարի մը ռոժամեայ ծախքին առջեւ:

Միացեալ Ցանձնաժողովին գլխաւոր յենարանը Բարեգործականն է:

Արդ, երբ անոր վարիչ – պատուիրակը առանց վերապահութեան երեք հազար ֆրանքով կ'անուշէ զանազան «փութպոլիստ»ներ, իբրեւ թէ Երեւան երթալու եւ գնդակ խաղալու համար, ինչպէս յանկարծ աղքատ Ղազարոս կը դառնայ, երբ հարցը կուգայ վարչական մեքենայ մը իւղոտելու, որպէսզի կարենայ գործել համաձայն կացութեան պահանջներուն:

Ի վերջոյ այս քարացած հոգեբանութիւնը չէ՞ր որ դուռ բացաւ շարք մը կասկածելի մարզանքներու, յղփնելով հանրային գիտակցութիւնը:

Մինչեւ այսօր ալ արուարձաններէն ու գաւառէն կը գանգատին, թէ Միացեալ Ցանձնաժողովը չբարեհաճեցաւ մէկն ու մէկը ղրկել իրենց շրջանը, կենդանի աչքով ծանօթանալու համար համատարած տագնապի մը բոլոր ծալքերուն: Նախարարութիւններ անգամ պարբերաբար քննիչներ կը ղրկեն, կամ նախարարները իրենք իրենց տեղէն կը շարժին, որպէսզի բան մը աւելի գիտնան, դիւրութիւն մը աւելի ընծայեն: Միայն մեր Միացեալը եւ միւսներն են որ, կը կարծեն թէ կարելի է ամէն ցաւ դարմանել, պատահաբար ժողով գումարելով, աղերսագիր խմբագրելով կամ զեկոյցներ հրատարակելով ...

Ահա նորէն կը պրկուին օղակները, նոր առ հարիւր մը հաստատելու համար ի վնաս օտար արհեստաւորներու: Նախատեսուա՞ծ են հետեւանքները:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԲՈՒՌՆ ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

«Այլ եւս վստահութիւն չունինք ձեր վրայ»

Ազգայնական կազմակերպութիւնները

Կ'ԱՄԲԱՍՏԱՆՈՒԻՆ ԻԲՐԵՒ ԽՌՈՎԱՐԱՐ ԵՒ ՀԱԿԱՀԱՆՐԱՊԵՏԱԿԱՆ

Երեքշաբթի օր բուռն տեսարաններ պարզուեցան երեսփ. ժողովին մէջ, ազգայնական կազմակերպութեանց հարցին առթիւ, որուն լուծումէն կախում ունի Լավալի դահլիճին ճակատագիրը: Վիճաբանութիւնները չեն վերջացած տակաւին եւ հաւանաբար տեւեն մինչեւ վաղը, ուրբաթ:

Երեքշաբթի օրուան վիճաբանութիւնը բացաւ Պ. Ռամէթ, համայնավար, ուղղակի ամբաստանելով կառավարութիւնը: «Հակառակ տրուած խոստումներուն, դահլիճը ոչինչ ըրաւ: Ֆաշական կազմակերպութեանց զինուորական համախմբումները բազմացան շաբթէ շաբաթ, ամէն անգամ աւելի արդիական միջոցներով: Օթօներ, մօթօներ, օդանաւեր գործածուեցան առաքումներու համար: Ասոնք մարտական մարզանքներ են, ի նախատեսութիւն ընդհ. զօրաշարժի զոր պիտի հրամանագրէ զնդապետ կոմս տը լա Ռոք: Ոչ միայն զնդապետն է որ կը սպառնայ, այլեւ «Աքսիօն Ֆրանսէզ»ը որ կը հրաւիրէ իր հետեւորդները զրոհ տալ ժողովրդական ճակատին վրայ, 144 երեսփոխաններու դէմ, զինուիլ որ եւ է զէնքով, նոյնիսկ խոհանոցի դանակով, «ոչնչացնելու համար այդ աւազակները»: Զէնքի եւ ռազմանիւթի մաքսանենգութիւններ կը կատարուին, լուսանկարներ կան որոնք ցոյց կուտան Ֆրանսիսթներու զինավարժութիւնները, դէպքերը իրարու կը յաջորդեն: Հետզհետէ ակներեւ կը դառնայ կառավարութեան մեղսակցութիւնը: Կառավարութիւնը չի գործեր »:

Այս առթիւ շարք մը դէպքեր յիշելով եւ մասնաւորապէս պատմելով թէ կառավարութիւնը հրաւիրած էր զնդ. տը լա Ռոքը մասնակցիլ յուլիս 14ի եւ նոյեմբեր 11ի պաշտօնական թափօրներուն, բացագանչեց·

— « Մինչ ժողովրդական ճակատը Ֆրանսացիներու միութիւնը կ'իրականացնէ եռագոյն դրօշին եւ կարմիր դրօշին տակ, կառավարութիւնը մեղսակից կը դառնայ անոնց որ քաղաքացիական կռիւ կը սարքեն: Մենք չենք կրնար որ եւ է վստահութիւն ունենալ այս կառավարութեան վրայ եւ այլեւս ժամանակն է անյապաղ քշելու զայն: Մենք ուղղամտօրէն դիրք բռնեցինք եւ կը հրաւիրենք արմատական կուսակցութիւնը ստանձնել իշխանութիւնը, այս ազգայնական կազմակերպութիւնները անմիջապէս լուծելու եւ յառաջիկայ ընտրութեանց ազատութիւնը ապահովելու համար: Հարցը դրուած է.— կա՛մ անձնատուր եղէք, եւ կամ զսպեցէք անոնք որ կը սպառնան ժողովրդապետական ազատութեանց:

«Կամ փոխեցէք ձեր մեթոտները, եւ կամ մենք կը փոխենք կառավարութիւնը»

Երկրորդ հարցապնդողն էր Պ. Կէռնիւ, արմատական, որ մանրամասնօրէն պարզեց փաշական կազմակերպութեանց չարաշուք շարժումները: Կ'ամփոփենք իր ամբաստանութեանց գլխաւոր կէտերը·

— « Աչքի առջեւ ունիմ այն լուսանկարները որոնց համաձայն զնդ. տը լա Ռոք աչքէ կ'անցընէ իր զինուորները, կը շնորհաւորէ օդանաւորդները, կ'ողջունէ հիւանդապահները որոնք սահմանուած են դարմանելու վիրաւորները, երբ հասնի ժամը... Հրեղէն խաչերը կը հպատակին մասնաւոր ազդանշաններու եւ նշանախօսքերու: « Երիտասարդ Հայրենասէրներ»ու կազմական կանոնագրին մէջ կը գտնուին հրահանգներ՝ ինքնաշարժներու տեղափոխութեան մասին: «Խմբապետ մը պէտք է գտնուի շարժավարին քով, սպառազէն »: Ես անուններով կ'ամբաստանեմ «Աքսիօն Ֆրանսէզ»ը, «Սոլիտարիթէ Ֆրանսէզ»ը, Երիտասարդ Հայրենասէրները, Հրեղէն խաչերը, «Ֆրանսիսթ»ները: Անոնց կանոնագիրներուն մէջ կը գտնէք հետեւեալ տրամադրութիւնը.— «Պետք չընտրուիր, այլ կ'անուանուի, իր շուրջն ունենալով սպայակոյտ մը, սպաներու եւ զինուորներու նուիրապետութիւն մը: Պետք կը հրամայէ, մնացեալը կը հպատակի»:

«Մենք պիտի սատկեցնենք Լէօն Պլումը»

Բազմաթիւ փաստեր կ'ապացուցանեն թէ այդ կազմակերպութիւնները սպառազինուած են: Արդէն իրենք ալ չեն ծածկեր: Բոլորին գրպաններուն մէջ ալ զէնքեր կը գտնեն, եթէ սխալմամբ խուզարկեն (ծիծաղներ): Զէնքեր կը գտնեն իրենց օթօներուն եւ տուներուն մէջ, եթէ բացառաբար խուզարկեն: Հապա գրգռիչ արտայայտութիւննե՞րը խորհրդարանին, ուսուցիչներուն, այս կամ այն անձին դէմ: Ոմն Տորժէր, վարիչը «Գիւղացիական ճակատ»ի, երեսփոխաններուն կը սպառնայ իր մանգաղով եւ հրացանով: «Սոլիտարիթէ Ֆրանսէզ» թերթը անցեալ փետրուար 23ին «ժողովուրդի թշնամի թիւ 1» կ'անուանէ մեր պաշտօնակից Լէօն Պլումը, լուսանկարն ալ հրատարակելով, «որպէսզի ամէն մարդ կարենայ իր յիշողութեան մէջ պահել անոր դիմագիծը»: Դարձեալ Պլումի համար «Աքսիօն Ֆրանսէզ» կը գրէ ապրիլ 9ին.— «Գնդակահարութեան արժանի մարդ մը, կռնակէն զարնուելիք»: (Ձայն մը,— Այդպէս սպաննեցին Ժոռէսը): Ահա «Ֆրանսիսթ»ը, 31 մարտ 1935.— «Եթէ մենք իշխանութեան գլուխ անցնինք, առաջին շաբթուն մասնականութիւնը պիտի լուծուի... Լէօն Պլում հրացանի պիտի բռնուի»: Քիչ անդին.— «Մենք պիտի սատկեցնենք Լէօն Պլումը, ես անձամբ կը ստանձնեմ պատասխանատուութիւն. Ժան – Ռընօ»: Շարլ Մորաս եւ (արքայական) միտքերը կը պատրաստէ սպաննելու համար 140 երեսփոխաններ եւ ծերակուտականներ»:

Աղմուկը հետզհետէ կը սաստկանար.— «հրաժարեցէք, հրաժարեցէք: Դո՛ւրս այս կառավարութիւնը »:

Պ. Կէռնիւ շարունակելով իր ամբաստանութիւնները, դիտել տուաւ թէ ոչ մէկ դատական հետապնդում կատարուած է այս ապարքններուն դէմ: Այս առթիւ «խաղաղ ժամանակներու մարդ » կոչելով ներքին նախարար Պ. Փականէնը, հրաւիրեց զայն գործել անողոք խստութեամբ, եւ բացագանչեց·

— « Կամ կառավարութիւնը կը փոխէ իր գործելու մեթոտները, եւ կամ մենք կը փոխենք կառավարութիւնը»: Եթէ կառավարութիւնը չի գիտեր այս բաները, ես զայն դատի կը յանձնեմ իր տգիտութեան համար: Եթէ գիտէ, դատի կը յանձնեմ իր հանցակատարութեան համար »:

ՆԱԽԱԳԱՀԸ Կ'ԸՆԴՀԱՏԷ ՆԻՍՏԸ

Կէսօրէն յետոյ, խօսք առաւ Պ. Ռիւֆառ, արմատական: Կրկնելով նոյն ամբաստանութիւնները, հաստատեց թէ վարչապետը յունիս 25ին խոստացած էր հանրապետութիւնը պաշտպանել փաշական կազմակերպութեանց դէմ, սակայն չկատարեց իր խոստումը: «Հանրապետականներու դէմ յարձակումները կը բազմապատկուին, լուտանքներով եւ սպանութեան հրաւէրներով, ռազմափորձեր կը կատարուին քաղաքացիական պատերազմի համար: Կառավարութիւնը այն տպաւորութիւնը ձգած է թէ անզօր է սպառազէն կազմակերպութեանց դէմ»:

Այս առթիւ յիշեց կարգ մը դէպքեր: Դատական նախարարը ելաւ բացատրութիւններ տալու: Ընկերվարականները ու համայնավարները չուզեցին լսել: Յուզումը կը սաստկանար: Փոթորիկը պայթած էր: Նախագահը հարկադրուեցաւ ընդհատել նիստը: Քանն վայրկեան վերջը, Պ. Ռիւֆառ նորէն բեմ բարձրանալով, խստօրէն քննադատեց կառավարութեան երկդիմի քաղաքականութիւնը եւ ասպարէզ կարդաց Պ. Լավալի, իբրեւ անվստահելի: Չորրորդ հարցապնդողն էր Պ. Վալիէռ, ընկերվարական, որ ամբողջ երկու ժամ պարզեց Լիմոժի դէպքերը, տեղի տալով բուռն տեսարաններու:

Մէկ խօսքով, դահլիճին ճակատագիրը նժարին մէջ է: Ամէն բան կախում ունի արմատականներու բռնելիք դիրքէն: Պ. Էռիօ, որ Լիոնոն կը գտնուէր, անմիջապէս վերադարձաւ, յորդոր կարդալու համար:

Մինչեւ Դեկտ. 20 պայմանաժամ արհեստաւորներու ինքնութեան թուղթի համար

Նախապէս մինչեւ դեկտեմբեր 1 պայմանաժամ տրուած էր արհեստաւորներու եւ «փասօնիէ»ներու ինքնութեան թուղթերու ստացման համար, բայց ժամանակը շատ կարճ ըլլալով, ԲԱՑԱՌԱԲԱՐ ԵՐԿԱՐԱՁԳՈՒԱԾ Է ՄԻՆՉԵՒ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 20:

Ինչպէս գրած ենք արդէն, օգոստոս 8ի օրէնքին նպատակն է փրանսացի արհեստաւորները պաշտպանել օտար արհեստաւորներու մրցակցութեան դէմ: Այս առթիւ երկու ազդեր հրատարակուեցան պաշտօնաթերթին մէջ, հոկտեմբեր 17ին եւ նոյեմբեր 16ին:

Երկրորդ ազդին համաձայն, օգոստոս 8ի հրամանագիր - օրէնքով նախատեսուած օտար արհեստաւորները եւ «փասօնիէ»ները պէտք է խնդրագիր մը ներկայացնեն դրոշմուոր թուղթի վրայ, իրենց յատուկ ինքնութեան թուղթը ստանալու համար: Օգոստոս 8ի հրամանագրով նախատեսուած արհեստաւորներն ու «փասօնիէ»ները անոնք են որ 1934 դեկտեմբեր 27ի հրամանագրին 23րդ յօդուածին համաձայն, շահատուրք կը վճարեն իրենց արհեստին համար, զեղչելով ընտանեկան ծախքերը:

Ուրեմն պէտք է աճապարել եւ մինչեւ դեկտեմբեր 20 ստանալ արհեստաւորի ինքնութեան թուղթերը: Այդ պայմանաժամէն վերջը, այն օտար արհեստաւորներն ու «փասօնիէ»ները որոնք չեն կրնար ապացուցանել թէ օրինական դիմում մը կատարած են (ընկալագիր կը տրուի փոխան խնդրագրի), կ'ենթարկուին օգոստ. 8ի հրամանագրին 3րդ յօդուածով նախատեսուած պատիժներուն (500էն 1000 ֆրանք տուգանք), առանց հաշուելու վարչական տնօրինութիւնները:

Արհեստանոց բանեցնողներն ալ եթէ դեկտեմբեր 20էն վերջ գործածեն օտար «փասօնիէ»ներ որոնք չեն լրացուցած օրէնքին տրամադրութիւնները, նոյնպէս պատիժի կ'ենթարկուին:

ՍԹԷՆՏԸՐՏ ՕՅԼԸ ՔԱՐԻՒՂ ՊԻՏԻ ՃԱՐԷ ԻՏԱԼԻՈՅ...

ՄԻՒՍ ԿՈՂՄԷ ՀԱՇՏԱՐԱՐ ՏՐԱՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Նիւ Եորքէն կը հեռագրեն թէ հռչակաւոր «Սթէնտըրտ Օյլ»ը յանձն առած է քարիւղ հայթայթել Իտալիոյ, եթէ Ազգաժողովը արգիլէ արտածումը, փոխարէն ստանալով մենաշնորհ՝ 30 տարուան համար: Ընկերութեան տնօրէնը անմիջապէս հերքեց այս լուրը, բայց իրազեկներ կը պնդեն, դիտել տալով թէ նոյն ընկերութիւնը հապէշական քարիւղի մենաշնորհին առեն ալ նախ հերքեց, յետոյ խոստովանեցաւ:

Տրուած տեղեկութեանց համաձայն, ամերիկեան ընկերութիւնը քարիւղը պիտի ղրկէ Մ. Նահանգներէն դուրս, որպէսզի չհակասէ կառավարութեան հաստատած չէզոքութեան: Գլխաւոր աղբիւրը պիտի ըլլայ Ռումանիան, ուր ընկերութիւնը քարիւղի հանքեր ունի: Ապրանքը պիտի բեռցուի Հունգարիոյ եւ Աւստրիոյ ճամբով, քանի որ այդ երկու երկիրներն ալ չեն մասնակցիր պատժական տնօրինութեանց: Պիտի ղրկուի նաեւ Ծայր. Արեւելքէն ուղղակի Էրիթրէա: Ընկերութիւնը յանձն առած է 1,00,000,000 ոսկի լիրի վարկ մը բանալ Իտալիոյ, քարիւղի ստացման համար: Համաձայնութիւնը պիտի գործադրուի քարիւղի արգելքին հաստատումէն անմիջապէս վերջը: Մինչ այս մինչ այն, Իտալիա կը յուսայ մէկ տարիէն 300,000 թոն քարիւղ ստանալ Ալպանիոյ նաւ–

(Շար.ը կարդալ Գ. էջ)

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԽՄԲ.— Ամփոփումն է այս ընկեր Ռուբէնի ճառին, խօսուած՝ Գահիրէի մէջ, Դաշնակցութեան Օրուան առթիւ.—

Քառասունըհինգ տարի առաջ, Կովկաս հաւաքուած էին հասակաւոր ու երիտասարդ, տարբեր երկիրներէ ու գաւառներէ, դասակարգի եւ զարգացումի տարբեր աստիճաններով Հայեր: Ասոնք անհատներ չէին, պատահաբար իրարու քով եկած, այլ ներկայացուցիչներ զանազան փոքր կազմակերպութեանց եւ խմբաւորումներու:

Այս ներկայացուցիչները, ռուսական ոստիկանութեան հսկողութենէն հեռու, գաղտնաբար կը հաւաքուէին նկուղներու մէջ եւ կը խորհրդակցէին ազգին ճակատագրին շուրջ ու ի վերջոյ, կը կազմէին Հայ Յեղափոխականներու Դաշնակցութիւնը:

Ուրեմն, Դաշնակցութիւնը ոչ թէ մէկ քանի անհատներու խելքին կամ նախաձեռնութեան արդիւնք է, այլ արդէն գոյութիւն ունեցող կազմակերպութեանց, տարբեր մտահոգութիւններ ունեցող եւ տարբեր հոսանքներու պատկանող խմբաւորումներու միութեան արդիւնքը:

Պատմական այս իրողութիւնը կը հաստատէ նաեւ այն՝ թէ Դաշնակցութենէն առաջ կար արդէն յեղափոխութիւնը:

Ի՞նչ էր այս միութեան պատճառը:

Երբ վառօդը դաշտի մը մէջ վառէք, ոչ մէկ վնաս կրնայ պատճառել: Բայց երբ զայն կը պատէք պողպատներու մէջ, այն ատեն ան քանդիչ ոյժ կը դառնայ:

Արդ, առանձին գործող յեղափոխականները փորձով հասկցան՝ թէ անհրաժեշտ էր պողպատեայ կողերը՝ այսինքն կազմակերպութիւնը: Եւ իրարու քով եկան: Յեղափոխականներու ահա այս համախմբումը մէկ դրօշի տակ կազմեց այն խորտակիչ ոյժը, այն վառօդը, որ Դաշնակցութիւն կոչուեցաւ, որ կուսակցութիւն ըլլալէ առաջ կազմակերպութիւն մը եղաւ:

Կայ կարեւոր երեւոյթ մը, որ մտածել կուտայ բոլորին. մանաւանդ մեր հակառակորդներուն — ի՞նչպէս կ՚ըլլայ որ տարբեր կարծիքներ, տարբեր աշխարհահայեացքներ ունեցող եւ տարբեր հոսանքներու պատկանող անձեր նոյն կազմակերպութեան մէջ հաւաքուած, կրցած են ոյժ մը կազմել, թէ երէկ եւ թէ այսօր:

Մեր հակառակորդները մեզ բռնկոմերատ (չեղջակոյտ) կը համարին եւ չեն ըմբռներ հնարաւորութիւնը եւ իրականութիւնը: Չեն տեսներ որ Դաշնակցութեան համար հնարաւոր դարձած է՝ որովհետեւ անոր անդամները կոչուած են ծառայելու այն ընդհանուր դրօշին, որ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը կը ներկայացնէ ինքնին: Դաշնակցութեան մէջ ամէն անդամ՝ պէտք է ծառայէ կազմակերպութեան այդ գաղափարական դրօշին, իր մտքով, հոգիով եւ արիւնով, իր բոլոր արժէքներով: Կուսակցութիւնը մեզ համար զումար է. կոտորակ չէ, այլ միութիւն բոլոր մասերու եւ կոտորակներու: Ահա այն կենսական ոյժը, որ տարբեր գաղափարական գոյները եւ տարբեր ծայրերը իրարու կը զօդէ: Այս ոյժը, հասարակաց դրօշին ծառայելու այդ գաղափարականն է, որ նոյն կազմակերպութեան մէջ իրարու գործակից դարձուցած է մարքսիստ Ռոստոմը նարոդնիկ (ընկերվար ժողովրդական) Քրիստափորի եւ նեչաեւիստ Զաւարեանը՝ ազգայնականի Վռամեանի ու Արմէն Գարոյի: Ասոնք գործակցած են, ձուլուած են նոյն կազմակերպութեան մէջ, որովհետեւ գերադասած են այն խորունկ գաղափարը, թէ իրենք պիտի ծառայեն այն հիմնական սկզբունքին, ընդհանուր գործին ու գաղափարական գծին:

Ի՞նչ էր այս ընդհ. գիծը. այս հասարակաց գաղափարականը:

Կարելի է գլխաւոր չորս կէտեր, ձգողական չորս ուժեր հաստատել, որոնք ղեկավար հանդիսացած են կազմակերպութեան անդամներու միացեալ գործունէութեան:

Այս կէտերէն առաջինը՝ խառնուածքն է. կազմակերպութեան անդամները պէտք է իրենց խառնուածքով յեղափոխական ըլլան. արի, յանդուգն եւ արդարութեան զգացումով տոգորուած:

Երկրորդ՝ պէտք է բոլորը կազմակերպութեան, կարգապահութեան կարեւորութեան համոզուած ըլլան:

Երրորդ՝ պէտք է ունենան հիմնական նպատակներ, միասին անոնց ծառայելու համար: Այս նպատակները կային ու կան.— Խորտակել լուծը, ջնջել սահմանները եւ ստեղծել մէկ ազգութիւն, մէկ հայութիւն եւ մէկ հայրենիքի գաղափար:

Չորրորդ՝ բոլոր ազգերը իրաւունք ունին իրենց ճակատագիրը իրենք վարելու: Խորտակել ամէն կարգի շահագործում եւ իւրաքանչիւրին տալ ապրելու, գործելու եւ ստեղծագործելու ազատութիւն:

Այս հիմնական կէտերն են, որ Դաշնակցութիւնը դարձուցած են հզօր կազմակերպութիւն մը, որ կրցած են իրարու քով բերել գաղափարական տարբեր գունաւորումի անձերը, զանոնք միելով ընդհ. նպատակներու իրականացման:

Եւ իր այս ուղեգծին մէջ՝ Դաշնակցութիւնը յաջողած է:

45 տարի առաջ՝ Հայ ազգը, իր այսօրուան պատկերով գոյութիւն չունէր. պառակտուած էր գաւառներով՝ լուսաւորչական, բողոքական եւ կաթոլիկ: Այսօր, գաւառական այս խտրականութիւնը գոյութիւն չունի, եւ գերիշխանը՝ մէկ ազգի եւ հայութեան գաղափարն է: Դաշնակցութեան գործունէութեան շնորհիւ վերցան ոչ միայն գաւառական, այլ եւ հատուածական խտրութիւնները, ջնջուեցան սահմանները, որոնք ոչ միայն հողային էին, այլ եւ հոգեկան— Ռուսահայ, Թրքահայ, Պարսկահայ եւն. եւն.: Այսօր այլ եւս չկան այս բոլորը եւ կայ մէկ հայութիւն եւ մէկ Հայաստան:

Ուրախութեամբ պէտք է հաստատել, թէ այս հասկացողութիւնը կայ այսօր հայութեան գրեթէ ամբողջութեան մէջ: Թրքահայը այսօր իր հայրենիքը կը նկատէ, ինչպէս որ է, կովկասեան սահմաններու մէջ ստեղծուած Հայաստանը, ինչպէս Հայաստանի հայ ժողովուրդը իր հայրենիքը կը նկատէր Թրքահայկական գաւառները:

Ասիկա շատ աւելի մեծ յաղթանակ է, քան երկիր գրաւելը:

Անշուշտ դեռ չէ իրագործուած երկրային սահմաններու այս պահանջնպատակը, որ այսօր կ՚արտայայտուի միացեալ եւ անկախ Հայաստանի գաղափարով, բայց վստահ ենք թէ անիկա պիտի իրագործուի կեանքի մէջ ալ, ինչպէս իրագործուած է հայ ժողովուրդի հոգեբանութեան մէջ:

Այսօր մեր երկրին մէկ մասը գերաւուած է, բայց ազգերու ինքնորոշման սկզբունքով պիտի ջնջուին օր մը աշխարհակալութիւնները եւ մենք պիտի տիրանանք մեր միացեալ հայրենիքին, եթէ չպակսին մեզ հաւատքը, զոհաբերութեան ոգին եւ կազմակերպութիւնը:

Ասկէ զատ՝ Դաշնակցութիւնը տոգորուած է ինչպէս քաղաքական, նոյնպէս եւ ընկերային արդարութեան գաղափարներով: Վերջ պէտք է գտնեն շահագործման բոլոր ձեւերը եւ աշխատանքի ազատութիւնն ու արդարութիւնը թագաւորէ: Դաշնակցութիւնը ինքը խոնարհ խաւերու ծընունդ է եւ իր գաղափարաբանութեան մէջ կայ ժողովուրդի այդ հոծ զանգուածներուն ազատութեան եւ արդար աշխատանքին ու վայելումին զգացումը:

Ահա համառօտակի այն սկզբունքները, որոնք առաջնորդած են Դաշնակցութիւնը, երիտասարդ ու կենսունակ պահած զայն ու ստեղծագործ աշխատանքի լծած:

Եթէ մենք գիտնանք հաւատարիմ մնալ այս սկզբունքներուն, եւ մեր կեանքն ու գործունէութիւնը նուիրել անոնց իրագործման, մենք կ՚ունենանք մեր ազատ հայրենիքը, առանց ուրիշ հայրենիքներու վնասելու եւ կ՚ունենանք անոր մէջ մեր բարգաւաճ կեանքը:

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ԾԱԿԱԾ ԿՕՇԻԿՆԵՐԸ

Անցեալ կիրակի, Ինիվէրի սրահին մէջ տեղի ունեցաւ հակաֆաշական Ռուս. Միութեան սարքած ղօնիվակ ներկայացումը:

Վերջերս նկատելի է որ, այսպէս զանազան միութիւններ կը ցուցադրեն արգիլուած ռուսական շարժանկարներ: Ասկէ առաջ «Պէլվիլուազ»ի մէջ էր որ ներկայացուեցաւ ռուսական յեղափոխութեան «Տասը օրերը», իսկ հիմա ալ «Ծակած կօշիկները» վերնագրով խօսուն ժապաւէն մը, որ կրնար կոչուիլ քարոզչական գործ մը:

Ներկայացումէն առաջ, Ժան Քասու որ մասնակցած էր միջազգային գրողներու համագումարին, ամփոփ ճառով մը բացատրեց մտաւորականներու կատարած դերը ժողովուրդներուն մէջ.

— «Մտաւորականները կարելի է կոչել միջնորդներ՝ ժողովուրդներու ներկայացուցիչներ: Ամէն անհատ չի կրնար իր ուզածը գրել կամ խօսիլ, սակայն կրնայ լայնօրէն մտածել: Այսպէս ահագին ժողովուրդ - զանգուածներ կան որ հակառակ իրենց մտածումներուն չեն կրնար արտայայտուիլ եւ մտաւորականները կարելի է անուանել ատոնց արտայայտիչները: Մենք ձախակողմեան գրողներս ամէն միջոցի կը դիմենք, կռուելով քաղքենի բռնակալութեանց դէմ եւ բանուորական դասակարգին հետ շարունակ շփման մէջ գտնուելով, աւելի լաւ կրնանք անոնց լեզուէն խօսիլ քան այդ շատ մը մեծանունները որոնք բան գործ ըրած են միայն եւ միայն գրել հայրենասիրական կամ ազգայնական նիւթերու շուրջ: Երկար դարերէ ի վեր գոյութիւն ունեցած է ստրկութիւնը եւ մինչեւ հիմա ալ փաստօրէն կը տիրէ: Զօրաւոր ազգեր միշտ կ՚ուզեն եւ կ՚աշխատին իրենց հպատակեցնել տկար ազգերը, տեղը չէ՞ յիշել Հապէշներու պարագան: Եւ մենք ահաւասիկ դէմ կենալով բոլոր այդ անարդարութիւններուն, կ՚ուզենք որ վերջ տրուի այսպիսի դէպքերու որոնց դժբախտաբար այս զարգացած տարեշրջանին իսկ յաճախ ականատես կ՚ըլլանք»:

Բանախօսը ծափերու տեղատարափի մը տակ վերջացուց իր խօսքը: Ցետոյ ցուցադրուեցաւ ռուսական խօսուն շարժանկարը: Դերակատարները բոլորը անչափահաս տղաք, մեծ յաջողութեամբ կը կատարեն իրենց դերերը: Ժապաւէնը առնուած է (ըստ խորհրդային Ռուսիոյ) Գերմանիոյ վերջին կեանքէն, Հիթլէրի կառավարութեան օրով: Թշուառութիւնը ծայր տուած է, ամէն կողմ սով, փոքրիկ տղաքը հաւաքուած բակերու մէջ իրենց սովորական խաղերն է որ կը կատարեն, տակաւին անգիտակից երկրի անցուդարձերէն: Փոքրիկ սեւաչեայ տղայ մը մէկդի քաշուած, պարտէզին մէջ խաղացող տղոցմէ, իր ծակած կօշիկներն է որ կը նորոգէ, մինչ պզտիկ եղբայրը՝ Պաւլին քովը կեցած ուշի ուշով զայն կը դիտէ:

Հայրը կրկին վերադարձած է անգործ: Երկար ատեն է ի վեր այսպէս կը շարունակէ աշխատանոց երթալ, սակայն անօգուտ, ամէն անգամուն գլուխը կախած տունէն ներս կը մտնէ տխրադէմ, մինչ կինը վարժուած արդէն այդ ամէնօրեայ «չկաներ»ը լսելու, մեքենաբար սեղանը կը պատրաստէ եռացած պնակ մը ջուր կամ քարացած քանի մը կտոր հաց հրամցնելու համար:

Պաւլին, այդ հնգամեայ զուարթ տղեկը, միակն է տունին մէջ խնդացող: Կատակներ կ՚ընէ իր եղբօրը հետ որ իր հօր նման տխուր նստած է սեղանին առջեւ, լուրջ կերպարանքով մը: Ինչե՞ր կը ծնին այդ մատղաշ տղուն մտքին մէջ, ապրուստի հոգը...

Առտուն կանուխ իր դասերը պատրաստելէ յետոյ, կը սպասէ իր փոքր եղբօրը, որ սովորականին պէս փոխ է առած այդ ծակած կօշիկները: Անհամբեր կը սպասէ եւ միեւնոյն ժամանակ կ՚ուխտէ այլ եւս իր կօշիկները չտրամադրել Պաւլին որ դպրոցէն ուշ մնալու պատճառ կ՚ըլլար: Դպրոցական տղաքը խաղի օր նշանակած են այդ օրը եւ ամէն կողմէ կուգան իրենց հետ բերելով խաղալու առարկաներ:

Բանուորներու այս տղաքը, որոնք գրեթէ բոլորն ալ հասակակից են, սկսած են ազդուիլ իրենց վարած թշուառ կեանքէն: Ի՞նչպէս համբերել երբ իրենց հայրերը գործադուլի ազդանշանը տուած են, պէտք չէ՞ արդեօք իրենք ալ, իրենց հայրերուն նման այդ բողոքի ցոյցին մասնակցին իրենց կարողութեան չափով:

Հիթլէրականները սակայն տղոց մէջ անգամ սկսած են թոյն սրսկել: Դպրոցականներուն մէջ կը գտնուին իրենց շարժումին պատկանող անչափահաս տղաք, որ ամէն կերպով պիտի ջանան այդ տղաքը գիտակցութեան բերել:

Դպրոցին մէջ հաւաքուած կը սկսին խօսիլ: Ցարմար կը գտնեն փոխանակ խաղալու պարապ տեղը իրենց ժամանակը անցընել, խօսիլ աւելի լուրջ խնդիրներու շուրջ եւ կամ մասնակցիլ այդ բողոքի արտայայտութեան:

Սակայն ինչպէս կեանքի մէջ, ասոնց մէջ ալ կան թեր ու դէմ մտածողներ: Կը սկսի կռիւը, գիրքերը, տետրակները կը շարժին օդին մէջ, մելանով լեցուն կաղամարները իրարու կը նետուին: Պատրաստ են իրենց կեանքն ալ վրայ տալու, այդպէսով գոնէ մասնակից եղած կ՚ըլլան իրենց հօր ցոյցին:

Երկար չի տեւեր սակայն իրարանցումը: Ուսուցչուհին հասած է արդէն, տղաքը բոլորն ալ անմիջապէս նստած են իրենց տեղերը: Վարժուհին կը մօտենայ այդ սեւաչեայ տղուն որ հեղնանքի ժպիտ մը ունի իր դէմքին վրայ.

— Ձեռքդ բաց:

Ոչ մէկ շարժում, ոչ մէկ պատասխան:

— Բա՛ց ձեռքդ, կարմիր խայտառակ:

Տղեկը ազդուած այդ խօսքէն, այդ նախատական շեշտէն, ձեռքերը կը բանայ, ի՞նչ փոյթ թէ քանակին հարուածները քիչ մը աւելի ուժով պիտի իջնեն, իր մատղաշ մատներուն վրայ: Ձեռքերը հերոսաբար երկարած պիտի դիմադրէ իր այդ բողոքի արտայայտութեամբ, քանակի ամէնէն ուժգին հարուածներուն իսկ:

Աչքերը սեւեռած հեռուն, անշարժ կարծէք չի զգար ցաւը: Ոչ մէկ արցունք իր աչքերէն, մինչ անգութ վարժուհին տակաւին կը շարունակէ հարուածել:

— Իրաւունք չունիք, օրիորդ, վճռապէս կը յայտարարէ ուրիշ տղեկ մը:

Ոտքի վրայ են արդէն դասարանի գրեթէ բոլոր տղաքը: Բռունցքները վեր ցցած կը սկսին երգել, իսկ վարժուհին գլխահակ փախուստ կուտայ, երբ տղոց դէմքին վրայ բողոքի արտայայտութիւն մը կ՚երեւայ:

Դուրս կը խուժեն տղաքը: Մեծերուն նման իրենք ալ պիտի մասնակցին այդ շարժումին ու փայտերու, աւելի կոթերու վրայ անցուցած իրենց ցնցոտիները, պատռտած հագուստները, ծակած կօշիկները, ի նշան բողոքի, կարաւան մը կազմելով կը քալեն, մինչ հեռուն կ՚երեւան մեծերը, ցուցատախտակներու վրայ յեղափոխական նշանախօսքեր գրած, ազդեր բանուորներուն եւն.:

Ոստիկանութիւնը սակայն ժամանակին հասած է ու ճամբաներու ծայրը կեցած՝ կ՚արգիլէ ցուցարարներու յառաջացումը:

Ցարակից սենեակի մը մէջ, կոյր մայր մը շօշափելով ամուսնոյն զուլպաներն է որ կը հիւսէ, մինչ փոքր տղան պատուհանին առջեւ նստած կը դիտէ դուրսը: Ցանկարծ կը տեսնէ պատրաստ կեցած մարդիկ համազգեստներով, հրացաններն ուղղած դէպի ցուցարարները:

Հեռուէն կը նշմարէ Պաւլին որ արգիլուած սահմանէն անցնելով եւ թեւերը շարժելով կը քալէ անփոյթ, բանուորական գլխարկ մը գլուխը: Պիտի կրակե՞ն արդեօք ոստիկանները: Կոյր մայրը անտեղեակ, կը շարունակէ գործել, սակայն յանկարծ զէնքի ձայն մը զինքը կը ցնցէ: Ոտքի կը կանգնի խուճապահար: Շատ մօտէն էր լսած փշոցը, բայց իր տղան է զոհ գացողը: Կը շօշափէ պատերը, աթոռները, ամէն անգամ տղուն անունը արտասանելով: Վերջապէս կը գտնէ պատուհանին առջեւ կծկտած: Դուռը կը բացուի եւ ներս կը մտնէ դպրոցական տղեկ մը իր թեւերուն մէջ առած Պաւլին անշարժ մարմինը զոր կը հանգչեցնէ աթոռի մը վրայ: Կը մօտենայ պատուհանին եւ կ՚երեւակայէ տեսնել ցուցարարներու յաղթանակը: Անոնք դրօշներ պարզած կարգով կը քալեն, իրենք են վերջապէս յաղթողները: Բռունցքը ինքնաբերաբար վեր կը բարձրացնէ, ինքն ալ կը սկսի երգել այդ յեղափոխական երգը, մինչ Պաւլին սառած դիակին առջեւ կեցած, կոյր մայրը օրօր կը մրմնջէ:

Ն. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

ՇՐՋՈՒՆ ՎԱՃԱՌՈՐԴՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Տիկ. Մակտըլէն Փազ, շարունակելով իր քննադատութիւնները Փոփիւլէրի մէջ, այս անգամ կը ներկայացնէ այն հարուածը, զոր հրովարտակ-օրէնքները կուտան օտար շրջուն վաճառորդներուն:

Արհեստաւորներու (artisan) թշուառութիւնը դեռ նոր է որ պիտի սկսի: Ներկայիս քննութիւններ կը կատարուին անոնց աշխատանքի իրաւունքներուն մասին:

Գալով օտար շրջուն վաճառորդներուն, 1934ին ներկայացուած կառավարական զեկոյց մը կը գրէր այսպէս.— Բազմաթիւ օտարականներ, որոնք չէին կրնար աշխատիլ իբրեւ բանուոր պարզ այն պատճառով որ աշխատաւորի անձնագիր չունէին, շրջուն վաճառորդ դարձած են 100 ֆրանքնոց քարթով մը: Այս պարագան օրէնքի դէմ է: Բազմաթիւ օտարականներ, որոնք բանուորի հանգամանքով ճանչցուած են, կը խուժեն այսպէս դէպի առեղծուածային առեւտուրի մը ասպարէզը:

Ի՞նչ կը նշանակէ այս զեկոյցը: Բոլոր այն օտարականները, որոնք, 11 օգոստ. 1926ի օրէնքին համաձայն, կրցած են աշխատանքի իրաւունք ըստանալ՝ բայց չեն կրցած գործ գտնել, շրջուն վաճառորդ դարձած են անօթի չմեռնելու համար անշուշտ: Շրջուն վաճառորդի իրաւունքը արգիլուած չէր 1926ին: Իսկ երբ 16 յուլիս 1933ին օրէնքը ճշդեց նաեւ շրջուն վաճառորդի իրաւունք ստանալու պայմանները, երբեք խտիր չդրուեցաւ Ֆրանսացիի եւ օտարականի միջեւ:

Ահա նոր հրովարտակ - օրէնքն է, որ օտարականներէն կը խլէ վերջին իրաւունքն ալ, պէտք է խլել անոնց բերնի վերջին պատառն ալ:

Արդարեւ, համաձայն հրովարտակ օրէնքին Ա. յօդուածին, այսուհետեւ ամէն մարդ — Ֆրանսացի թէ օտարական — շրջուն վաճառորդի իրաւունք ստանալու համար, պարտաւոր է նահանգապետութեանց ներկայա-

ՌԱԶՄԻԿԻՆ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԷՆ

ԽՄԲԱՊԵՏ ԲԱԶԻԿԸ

Աչքիս առջեւ է, ահա ան իր հսկայ, յաղթական հասակով, իր առնական դէմքով եւ իր սեւ արծուային աչքերով:

Բազիկը Շատախի Սեւափկին գիւղէն է: Փոքրիկ գիւղ մը, անդնդախոր ձորին մէջ, կպած ապառաժներու փէշին եւ փռուելով մինչեւ իր առջեւէն վազող արագահոս ու զուլալ գետակին ափը, որուն մէջ կը խայտան այնքան համեղ կարմրախայտ ձուկերը:

Սեւափկին գիւղին հորիզոնը այնքան նեղ է, որ արեւը հազիւ բարձրացած, մարը կը մտնէ: Սակայն կը բաւէ 1.800 մեթր բարձրանալ կողքի ձորակն ի վեր եւ ահա ընդարձակ սարահարթ մը, անտառոտ, կանանչազարդ լեռներ, գեղեցիկ հորիզոն եւ չքնաղ համայնապատկեր մը կը տարածուի ձեր տեսողութեան առջեւ:

Բազիկը, դեռ պատանի, քալեր ու չափեր է այդ բոլոր լեռներն ու ձորերը, անոր կատարած գիւղական աշխատանքները, որսի արշաւները, վայրի կենդանիներու հետ մաքառումները, իր մէջ ստեղծեր են պայքարող, լաւ նշանաձիգ, յանդուգն եւ արկածախնդիր էակ մը, որ ի վերջոյ, զինքը շատ հեռուները նետած է, մինչեւ Պարսկաստան, մինչեւ Խանասոր ...

Բազիկը մինակ չէր հասած Խանասոր: Լեռնային, սքանչելի Շատախէն բոյլ մը կորիճներ, Խումարցի Պետրոսը, Քրմենցի Դաւիթը, Կողպեցի Ալօն, Ցարօն, Փոխիկը եւ ուրիշ տասնեակ հայդուկներ, դեռ 95էն շատ շատ առաջ, լեցուած յեղափոխական սրբազան կրակով Խանասորի արշաւանքին առաջամարտիկները եղած են:

Ու երբ որ անոնք վերադարձան հայրենիք, ամէն մէկը իր հետ բերաւ իր սիրելի մօսին հրացանը, վրան դրոշմուած Հ.Յ.Դ. զինանշանը: Անծուխ եւ հեռաձիգ առաջին հրացաններն էին որ կը մտնէին մեր գաւառը: Եւ բոլոր այն վայրերը, ուրտեղ այդ մեր հայդուկները կ՚ապրէին, Քիւրտերը կը սարսափէին անոնց վրէժխնդրութենէն:

Անոնց բոլորին հետ մօտէն գործակցած, բոլորին ալ հանդէպ սէր եւ յարգանք ունէի: Սակայն անոնց մէջ, առանձին խորհրդաւորութիւն եւ տպաւորութիւն թողած էր վրաս Սեւափկինցի խմբապետ Բազիկը:

X

1915ի մարտի սկիզբը Վանէն Շատախ կ՚երթայի: Վեց տարիէ ի վեր հեռացած էի ծննդավայրէս եւ կարօտը կը քաշէի բոլորին: Սեւափկին գտնուելով գլխաւոր ճանապարհի վրայ, կարեւոր կայան էր եւ առիթ կ՚ըլլար միշտ կանգ առնել հոն հանգստանալու համար: Կը յիշեմ առաջին առթիւ պատահեցայ մեր տարաբախտ ընկերոջ — Ցովսէփ Զօլոյեանին որ եկած էր զիս դիմաւորելու եւ որ դժբախտաբար կարճ ատենէն առաջին զոհը պիտի դառնար Շատախի գոյամարտին:

Կը մօտենանք գիւղին: Պէտք է կամուրջը անցնիլ, գիւղ մտնելու համար: Կամրջագլխին շինուած էր թրքական պահակատուն մը, որտեղ տեղաւորուած են քանի թուրք ոստիկաններ, մինչեւ ակռաները զինուած, նախ այդ ըմբոստ գիւղի վրայ իշխելու եւ ապա հայկական յարաբերութիւններու եւ հաղորդակցութեանց վրայ հսկելու համար: Գիւղին մէջ կը հրջապատուինք մեր բոլոր նախկին զինուորներով եւ խմբապետներով որոնց մէջէն կը ցցուի Բազիկը բարձր եւ հպարտ գլուխով: Բնական էր որ մեր խօսակցութեան առանցքը կը կազմէր պատերազմը իր տխուր հետեւանքներով: Իմ այն հարցումին թէ Սեւափկինը ինչպէս պիտի ձերբազատուի այս զօրաւոր պահակատան ներկայութենէն, մեր անվեհեր Բազիկը բոլորովին հանդարտ, պաղարիւն եւ ինքնավստահ կերպով կը պատասխանէ.— «Մեզի ձգեցէք, մենք անոնց ապուրը կ՚եփենք»:

Արդարեւ շուտով անոնց «ապուրը եփեցաւ»:

Խիզախ Շատախցին հպարտութեամբ ընդունեց թուրք գաւառի կառավարութեան մարտահրաւէրը: Մարտի 29ին մեծ դէպքերը սկսան: Զին. Մարմնին նոյն գիշերուան տրուած հրամաններէն մէկն ալ Սեւափկին հասաւ, որով կարգադրուեցաւ անմիջապէս գրաւել թրք. պահակատունը: Մեր աննման Բազիկը, իր հետ ունենալով երիտասարդ խմբապետ Արշակը, գիւղական զինուորներով անմիջապէս գետը անցնելով, չորս կողմէն կը պաշարեն պահակատունը եւ կ՚առաջարկեն ոստիկաններուն անձնատուր ըլլալ: Կռիւը կը սկսի, Թուրքերը երեք սպաննուած տալէ յետոյ, ի վերջոյ կը ստիպուին անձնատուր ըլլալ: Մերոնց ձեռքը կ՚անցնին 20 հրացան եւ 17 գերի:

Այս առաջին յաջողութենէն յետոյ, Զին. Մարմնէն Բազիկը հրաման կը ստանայ անմիջապէս անցնիլ դէպի հիւսիս - Խան եւ փակել կիրճը Վանէն ու Փեսանդաշտէն եկող երկու գլխաւոր ճանապարհներուն: Ամբողջ կռիւներու ընթացքին տեղաւորուած հոն, Շարուրի բերդին մէջ Բազիկը իբրեւ այդ սարերու արծիւը հպարտօրէն եւ պատուաւոր կերպով կատարեց այդ ռազմական պարտականութիւնը:

Կռիւները հետզհետէ ծաւալեցան եւ մեծ յաջողութիւններէ յետոյ, ունեցանք եւ դժուարին, ճգնաժամային օրեր: Թշնամին չորս կողմէն պաշարած է Թաղը (Շատախի կեդրոնը): Կտրուած ենք դրսի մեր բոլոր զինուած ուժերէն: Թաղի մեր դիրքերէն իսկ երկուքը պարապ մնացած են: Հերոսուհի Խմէրի միջոցաւ լուր հասցուցած ենք Սեւափկին եւ օգնական ուժ ենք պահանջած: Զաթոյեանը երեսուն զինուորով կը շտապէ հասնիլ մեզի, սակայն ի զուր, Թաղէ հասած գերեզմաննոցի շուրջ հազիւ թշնամի ահաւոր կրակին կը բռնուի նորէն եւ կը ստիպուի ետ դառնալ դէպի Սեւափկին: Եւ ահա հրաշքով կուգայ դարձեալ հին հայդուկը, անվախ Բազիկը: Յաջորդ գիշեր իր հետ վերցնելով 12 ընտիր զինուորներ, կը յաջողի անվնաս մտնել Թաղ եւ ողջագուրուիլ մեզ հետ: Միշտ միեւնոյն առնական դէմքը, ճերմկիլ սկսած մօրուքով, լայն կրծքին սեղմած իր սիրելի հրացանը, դիրքէ դիրք կը պտտինք իր հետ. ամէն տեղ եռանդ եւ խանդավառութիւն սփռելով անսահման:

X

Կ՚անցնի կռիւը, յաղթանակի շրջանը, կուգան տխուր օրերը: Նահանջ է: Ահագին ժողովուրդը խճողուած է Բերկրիի ձորին մէջ: Թշնամին փակած է դէպի Կովկաս տանող հիւսիսային անցքը եւ կը սպառնայ կորել Սարայ - Կոտուր ճանապարհը: Կատաղի պայքար է, անթիւ անհամար դիակներ եւ յաճախ կենդանի մարդիկ կեր կը դառնան Բէնդի - Մահուի ... Հոն է նորոգ յորձանքներուն ...

կէտ խնդրագիր մը, ուր պէտք է ճշ-
է կարգ մը պայմաններ: Օրինակ,
է իրաւունք ստանայ՝ պէտք է
կանոնաւորաբար Ֆրանսայի մէջ
հաստատուած ըլլայ: Այս պայմանը
ուղղուած է օտարականին:
Տիկ. Մակտոլէն Փազ այսպէս ցաւ-
յայտնէ որ Ֆրանսական կառավա-
թիւնը հետզհետէ կը սեղմէ շղթան
օտարականներուն շուրջ, հետզհետէ
կէ զանոնք տարրական իրա-
ունքներէ: Ու կը հարցնէ.— Ի՞նչ կա-
է ընել փրկելու համար տաս-
հազարներով այս դժբախտները,
աշխատելու իրաւունք ու-
ոչ ալ երկիր մը ուր կարենային
: Ֆրանսա այս դժբախտները
կզրկեցնէ, կ'անջատէ մարդկու-
էն, փարիաներու վիճակին մէջ կը
եւ անոնց գլխուն կ'իջեցնէ մահա-
հարուածներ:
Ի՞նչ ընել, ի՞նչպէս օգնել այս դժ-
բախտներուն.— Ոչ մէկ ճար, ոչ մէկ
:
միայն մէկ ճար,— որ այս դժ-
բախտներուն ձեռքը չէ, այլ մեր ձեռ-
: Ընկերվարական հաւատքով տո-
գորուած աշխատաւորներուն ձեռքը:
Ֆրանսացի, բայց սիրտով
միջազգայնական աշխատաւորները
գործակցութեամբ՝ կը
պարտադրեն իրենց կամքը եւ կը փր-
իրենց դժբախտ ընկերները:
«Միջազգային»ը մեր մէջ է, մեր
գաղափար մը չէ ան, այլ
է, վիրաւոր կողերով, կորա-
քամակով, անօթի փորով, բիւ-
երկնցած ձեռքերով, եւ բեր-
մը որ մեզի կ'ուղղէ իր սրտակե-
ճիչը:
Իր յօդուածին վերջաւորութեան՝
Տիկ. Մակտոլէն Փազ կը գրէ թէ Comité pour le Statut et la Défense des Travailleurs Immigrés անունով կազմակերպութիւն մը ստեղծած է Les Amis des Travailleurs Etrangers, որուն հասցէն է 28, Rue Orfila, Paris (20):

նաւոր գործունէութիւնը:

Մելքոնեան կրթական հաստատութիւնը կը շարունակէ պահել իր վարժապետանոցը, ուր կ'աւանդուին գրաբար եւ աշխարհաբար, գրականութիւն, պատմութիւն, եւ ընդհ. գիտութիւններ: Վերջերս տեղի ունեցան կարգ մը վարչական փոփոխութիւններ:

*** Անգլիագէտ Պ. Զօրիկ Զօրայեան որ քանի մը տարիներէ ի վեր Կիպրոս կը մնայ, Անգլիոյ մամուլին մէջ յանձնած է իր մէկ լեզուագիտական հօյակապ գործը, որ պիտի բազկանայ բազմաթիւ հատորներէ:

Պ. Զօրայեան իր այս հրատարակութեամբ, պիտի բացատրէ անգլերէն լեզուին բոլոր գործածական ոճերուն, բառերուն ու գրական հոլովումներուն պատշաճ գործածութեան ձեւը, գործ մը որ իր տեսակին մէջ եզակի գործ մը պիտի մնայ: Այս հրատարակութիւնը արդիւնք է տարիներու անխոնջ աշխատութեան մը:

Հեղինակը վերջերս հրաւիրուած էր անգլերէն բանախօսութիւն մը կատարելու Կիպրոսի անգլիացի պաշտօնեաներու մասնաւոր ակումբին մէջ:

Թղթակից

«ՆՈՅ. 29»Ը ԱԹՈՌԱՄԱՐՏՈՎ…

ԼԻՈՆ, 1 դեկտ. (Յառաջ).— Լիոնի Հօկը այս տարի «Նոյ. 29»ի 15րդ տարեդարձը տօնեց արտակարգ աթոռամարտով մը, Էմիլ Զօլայի սրահին մէջ: Հանդէսին կը նախագահէր յեղյեղուկ ղերասան մը, որ արտասանեց «կարմիր» ճառ մը: Յետոյ բեմ հրաւիրեց «Վերաշինաց» Միութիւններու անգոյ ներկայացուցիչները… Տասնեակ մը անուններէ հազիւ 2—3 ներկայացուցիչներ բեմ բարձրացան: Ի մէջ այլոց քաջարա՛ր հայհոյեց Արարկիրի ներկայացուցիչը, Դաշնակցութեան: Օրուան բանախօսն էր Հօկի Կեդր. Վարչութեան ընդհ. քարտուղար Տոքթ. Գալճեան, որ հազիւ բերանը բացաւ թէ չէ՝ սկսան պոռչտուքներն ու «ղալմաղալ»ը: Ամէն տեսակ հայհոյութիւններ օդին մէջ «վալս» կը պարէին: «Սրիկան, աւազակը, փաշիստը, գող»ը ամէնէն թեթեւ բառերն էին: Յետոյ սկսան աթոռամարտի եւ կռփամարտի, որոնք շարունակուեցան սրահէն դուրս ալ:

Ներկայ օտար հիւրերը, սկսեալ քաղաքապետ Պ. Էռիոյի ներկայացուցիչէն, որ յատկապէս հրաւիրուած էր, անշուշտ իրենց հետ տարին «լաւագո՛յն» տպաւորութիւններ…

Արքուն Պահակ

*** Ուրիշ թղթակից մը կը գրէ.—

Անցեալ տարի Տոքթ. Գալճեան լուծած էր Լիոնի «Զօրավար» մասնաճիւղը, եւ նոր մը կազմած «Վերելք» անունով: Այդ օրէն սադին որդը ինկաւ Հօկի շարքերուն մէջ, եւ ահա չարաբաստ օրուան կռիւը: Հանդէսին երկրորդ մասը հազիւ սկսած, բեմ հրաւիրեցաւ Տոքթ. Գալճեանը: Դեռ բերանը չբացած, աղմուկ մըն է փրթաւ սրահին մէջ: «Վա՛ր իջիր, վա՛ր աղտոտ փաշիստ, ձրիակեր, 140.000 Փր. կլլողն, վա՛ր, հայ աշխատաւորութեան տզրուկ» եւն. եւն.: Ընդհանուր խրախնդման մէջ հազիւ կը լսուէին տոքթէօրին սպառնական խօսքերը.

— «Ով որ հոս անձնական գործ ունի, թող հրամէ դուրս»:

Ժխորը կը շարունակուի.— «Ձենք ուզեր, վար իջիր»: Իսկ ուրիշներ.— «Կ'ուզենք, կ'ուզենք…»: Սրահը դարձաւ կռուադաշտ, մինչեւ որ նախկին հօկիստներէն քանի մը հոգի իրենց ընկերները դուրս հանեցին, որպէսզի կռիւը եւ պոռչտուքը դուրսը շարունակեն, մինչեւ ժամը գիշերուան մէկը:

Երկու խօսք ալ նախկին հօկեաններու մասին: Ասոնք կ'ըսեն.— Մենք որ 1924էն ի վեր Հօկի անդամ ենք եղած եւ ամէն զոհողութիւն յանձն առած ենք, նոյն իսկ մեր կեանքը վտանգելու գնով պաշտպանած ենք այդ կազմակերպութիւնը, այսօր միոյն Գալճեանի եւ ուրիշ պնակալէզներու շնորհիւ զրկուած ենք Հայաստան երթալու իրաւունքէն: Տեղեկագիրներ տեղացուցած են մինչեւ Երեւան: Իսկ Հայաստան երթալու արտօնութիւն են տուած այնպիսի մարդոց, որոնք ոչ մէկ առնչութիւն ունեցեր են Հօկի հետ: Դրամ ունի՞ս, կրնաս երթալ, եթէ չունիս անօթի մեռիր: Ո՞վ կը լսէ քու բողոքդ:

Այս առթիւ բուռն դժգոհութիւն կը տիրէ նաեւ Պ. Շահվերդեանի դէմ:

Սարգիս Կարապետեան

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

Կեանքը Կիպրոսի մէջ

ՆԻԿՈՍԻԱ.— Առատ անձրեւները կը
վերջնէն առատ հունձքի յոյսը, ու
Կիպրոսի երկրագործ դասակարգը
ֆալըն հեռանկարով լծուած է գոր-
ծի:

*** Աստուածաշունչի թարգմանու-
թեան 1500ամեակին առթիւ տեղի ու-
նեցան եկեղեցական հանդէսներ, քա-
ղաքային պատարագ ու անհետացող
գրական մեծ դէմքերուն համար ալ
յաւուր յիշատակութիւններ:

*** Հայ բողոքական համայքն ալ
ունեցաւ իր հոգեւոր հովիւը, վերապատուելի Տէր Մկրտիչեան, որ զարգացած երիտասարդ մըն է, եւ ունի
«Գեղեցիկ Արուեստից» համալսարական աստիճանը, եւ աստուածաբանութեան վկայական մը: Բնիկ Սեբաստացի է եւ կը վայելէ բոլորին համակրանքը:

*** Նոյ. 10ին Ս. Աստուածածին եկեղեցիին մէջ, հոգեհանգստեան պաշտօն ու պատարագ կատարուեցաւ ի յիշատակ մեծ արուեստագէտ Կոմիտաս վարդապետին, որ Մեսրոպ Մաշտոց վարդապետին նման անմոռանալի դէմք մը պիտի մնայ Հայոց պատմութեան մէջ:

*** Ազգային վարժարանները այս տարի ալ կը շարունակեն իրենց բեղ-

Ձայներ գաւառէն

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Բանուորական հոգեր

ՎԻԷՆ (Յառաջ).— Տարագիր հայ աշխատաւորներս այս օտար երկրի մէջ հազար տեսակ ցաւեր ունինք, որոնք օր ըստ օրէ կը շատնան եւ ծանր մտահոգութեան կը մատնեն հայ աշխատաւորներս: Մեր մամուլը եւ մասնաւորապէս «Յառաջ»ը գրեթէ ամէն օր ճիչեր կ'արձանագրէ զանազան անկիւններէ. բոլորին ալ գլխաւոր ցաւն է անգործութիւնը, որուն առջեւ այլ եւս չեն կրնար տոկալ հայ անգործ աշխատաւորները: Դանակը ոսկորին հասած է:

Այս երկրի մէջ մարդ արժէք ունի մինչեւ այն ատեն երբ իր ձեռքը գործ մը ունի եւ կ'աշխատի: Երբ կը զրկուի այդ աշխատանքէն, կը զրկուի նաեւ մարդկութենէ. այլ եւս երեսին նայող չըլլար. ստիպուած է քաշուիլ հրապարակէն եւ փակուիլ իր պատեանին մէջ, մաշեցնելով իր կեանքը: Անոնց ճիչերը ջուրի ձայն կուգան շատերուն: Անցեալ տարի երբ տեղական իշխանութիւնը տնտեսական տագնապի պատճառով կաշկանդումներ հաստատեց, խստօրէն գործադրելով 10 առ հարիւրի օրէնքը, միացեալ յանձնախումբ մը կազմուեցաւ, որպէսզի ելք մը գտնէ: Դժբախտաբար յանձնախումբը իր պարտականութիւնները լրիւ չկատարեց: Մինչեւ այսօր չկրցաւ իր գլխաւոր անդամներէն մէկը ղրկել գաւառները, որպէսզի աւելի մօտէն ծանօթանար մեր ցաւերուն եւ մեր բաղձանքներուն, մանաւանդ տեղական պայմաններուն: Ձէ՞ որ իւրաքանչիւր նահանգ իր առանձին պահանջներն ունի: Յաճախ պատահած է որ նահանգի մը մէջ օտարականի գործի դիմումը մերժուած է եւ անկարելի համարուած, բայց ուրիշ նահանգի մը մէջ ընդունուած է: Եւ այսպէս տեղ մը դժուարութիւններ կը յարուցանեն, ուրիշ տեղ մը դիւրութիւններ կուտան: Միացեալ յանձնախումբի պարտականութիւնն էր եւ է ուսումնասիրել այս բոլորը: Տեղ մը պաշտօնեաները աւելի ժլատ են, ուրիշ տեղ մը աւելի մեղմ: Եթէ մենք իսկապէս մեզ ներկայացնող մարմին մը ունենայինք, որ մեր ցաւերը ներկայացնէր այնպէս ինչպէս որ պէտք է, ես վստահ եմ որ որոշ չափով դիւրութիւններ կը տրուէին: Այսօր շատ մը հայ աշխատաւորներ զանազան պատճառներով կ'արձակուին իրենց գործէն. երթալիք երկիր չունինք: Նահանգէ նահանգ փոխադրուելու արտօնութիւն չկայ. տեղին մէջ գործ գտնելու հնարաւորութիւն չկայ: Այս բոլոր խոստութեանց առջեւ ի՞նչ կրնայ ընել հայ աշխատաւորը: Անշուշտ պիտի մատնուի ծայրայեղ թշուառութեան եւ արդէն սկսած է աւերներ գործել: Մեր իրաւասու մարմինները պէտք է աւելի լուրջ աշխատանք կատարեն եւ ազդու դիմումներ ընեն առ որ անկ է: Մենք այս երկիրը չեկանք փոր մը հացի համար մեռնելու:

Պ. Մանուկեան

…արձակ Սեւտիկինցի Բաղիկը, տեղաւորուած մէջտեղի բլուրին վրայ, իր մէկ քանի համագիւղացիներով յարձակող թշնամիին վրայ: Ցիսունի մօտ Թուրք հեծելախումբը ահա կը մօտենայ Բաղիկի բռնած բլուրին, բայց ի՛նչ, քանի անգամ Բաղիկը միս մինակ շղթայի ճղնաժամային տագնապներ անցուցած եւ յաղթական դուրս եկած է, ան կը յաղթէ եւ այս անգամ… Մէկ, երկու, երեք, չորս, հինգ, իրարու ետեւէ կը գլորին թուրք ձիաւորները, Բաղիկի գնդակը երբեք չի վրիպիր եւ թուրք հեծելազօրքը ամօթապարտ կը փախչի: Ճամբան բացուած էր, Բաղիկը գլուխը անցած իր ժողովուրդին՝ ապահով իր նահանջի ճամբան կը շարունակէ:

×

Հազիւ Երեւան կամ Իրան հասած դարձեալ Վան կը վերադառնանք: Կրկին կը նահանջենք, կրկին կը դառնանք: Բայց Բաղիկը միշտ պատնէշին վրայ է եւ միշտ խիզախութեան, յանդգնութեան եւ զոհողութեան օրինակ կը դառնայ մեր բոլոր երիտասարդներուն:

1918ի վերջին նահանջն է: Վասպուրականի ժողովուրդը եւ զինուած մասերը երկու ուղղութեամբ կը նահանջեն: Բերկրի - Երեւան եւ Կոտուլ - Իրան: Բաղիկը կը գտնուի երկրորդ գծի վրայ: Կոտուլի կիրճին մէջ Սմկօն իր աշիրէթով կը յարձակի ժողովուրդին վրայ: Հոն են Վասպուրականի լաւագոյն ռազմիկներն ու ղեկավարները: Հոն է ծանր վիրաւոր վիճակի մէջ խրոխտ Լեւոնը, խիզախ Սաքօն - Մուրատը, Մոկացի Համբարձումը, յանդուգն Ազատը եւ մեր արխաժիրտ(?) Բաղիկը: Պէտք է մինչեւ վերջին փամփուշտն ու վերջին զինուորը կռուիլ եւ ազատել ժողովուրդը: Մեր հէք Բաղիկը տառացի կերպով կը գործադրէ այս հրամանը, թառած քարի մը ետեւ իր կորիւն Տիգրանին հետ, անողորմ կերպով կը հնձեն թշնամի շարքերէն: Կը կրակեն մինչեւ վերջին փամփուշտը, վերջին րոպէին ժայռերուն վրայ կը փշրեն իրենց այնքան սիրած հրացաններն ու կեանքը, եւ այդպէս արժանանալով հերոսութեան փառապսակին: Բաղիկի անձնուրացութեան գերագոյն օրինակը պիտի կրնա՞յ վառ պահել ազատագրական կռիւը օտար հորիզոններ թափառող այս երիտասարդ սերունդին մէջ…

Տ. ԲԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆ

(Ռազմիկ)

Հայկական ձիավարժութիւն

«Հայ երգի օր»ը

Առանց չափազանցած ըլլալու կարելի է ըսել, որ հայ մշակոյթի ամենապատուաբեր ճիւղերէն մէկը, հայ երգը, Փարիզի մէջ ցարդ չտեսնուած եղանակով մը պիտի փայլի, Erardի սրահին մէջ, դեկտ. 8ի եւ 15 կիրակի օրերը:

Երտասարդ եւ արժէքաւոր երգահանին՝ Արայ Պարթեւեանի վառ եռեւակայութեան արդիւնքն է այդ «Օր»ը, ուր 30 հին եւ նոր հայ երգահաններու գործերը, անգամ մը եւս ցոյց պիտի տան ներկայ օտարներուն թէ այս աշխատասէր ժողովուրդը, հակառակ միշտ հալածական վիճակին կրցած է մեծ ազգերու պատիւ բերող մշակոյթ ստեղծել:

Զոյգ երգչախումբերու անդամ չեմ, բայց մօտէն հետեւող իրենց աշխատանքներուն, գիտեմ թէ ի՛նչ մաշող գործի մըն են լծուած Պարթեւեան եւ մօտաւորապէս 80 անդամները, մեծամասնութեամբ համեստ աշխատաւորներ, որ կուգան հեռու արուարձաններէ, շատ անգամ երգի տրամադրուած քանի մը ժամերուն տեղ՝ կէս գիշերէն վերջ աշխատելու համար: Մեր սիրելի Արան — խստապահանջ արուեստագէտ — կարելի աշխատանքը թափած է եւ կրնամ վստահեցնել, որ ներկայ պայմաններուն մէջ սիրողներու խումբէ մը կարելի չէ աւելի բան քամել:

Ծոխ յայտագիրը երաժշտական բուրաստան մըն է: Հոն պիտի ըլլան հայկական աղօթքը, հայկական օրօրը, այս չարքաշ ժողովուրդին աշխատանքի եւ սիրոյ երգերը, եւ վերջապէս՝ Արմէններու ռազմական քայլերգը:

Գեղարուեստական վայելքի այս երկու հաղուագիւտ օրերուն, հայ երգի զօրաւոր թեւերուն վրայ մենք պիտի փոխադրուինք, հայրենի լեռներու, ծմակներու եւ պուրակներու մէջ, մեր ծաղիկներու եւ հողին հոտով գինովնալու, Վարդապետին, իր արժանի նախորդներուն եւ յաջորդներուն հոգիներն ու ձեռքերը համբուրելու:

Մեղք որ կարգ մը տարբերութեանց պատճառով, հայկական տարազները չպիտի դան իրենց հաճելի երանգներով գունաւորելու այս շքեղ հանդէսները:

Հ. ԱԿՈՆԱՑԵԱՆ

ՍԱՒԱՌՆԱԿԻ ՕԺԱՆԴԱԿՆԵՐՈՒՆ ԼՈՒԾՈՒՄԸ

Պոլսոյ Սաւառնակի Միութեան օժանդակ մարմինները լուծուած են: Այս առթիւ, թրքերէն «Թան» կը գրէ.— Սաւառնակի Միութեան վարչական ժողովը որոշած է փոքրամասնութիւններու վերաբերեալ 1, 2 եւ 3 թիւ օժանդակները միութեան բուն կազմին մէջ առնել, տեսնուած ըլլալով որ անոնց առանձին կերպով աշխատիլը շիտակ չէ:

Այս մասին տրուած որոշումը դեկտ. 1էն սկսեալ կը գործադրուի եւ նոյն օրը լուծուած են օժանդակներն ու անոնց կապուած յանձնախումբերը: Օժանդակներու գործերը Իսթանպուլի կեդրոնին պիտի յանձնուին եւ անկէ ալ պիտի բաժնուին Սաւառնակի Միութեան գաւառակներու մասնաճիւղերուն:

ՏՄՌՈՒԿ

ԻՆՉՈՒ ԱՌԱՆՁԻՆ ԿԸ ՏՕՆԵՆՔ

Հետեւեալ իմաստո՛ւն խորհրդածութիւնները կ'արտատպենք Ամերիկայի ռամկավարներու պաշտօնաթերթին՝ «Պայքար»ի խմբագրականէն (10 նոյ.).

— «Այսօր, կ'ուզենք սրտբաց եւ անկեղծ կերպով հայ ժողովուրդին ըսել թէ ինչո՞ւ համար առանձին կը տօնենք Խորհ. Հայաստանի տարեդարձը:

Ռամկավար Ազատական կուսակցութիւնը հայկական հայրենիք մըն է այն կը ճանչնայ եւ անոր ազգային իրականութեամբ կը խանդավառուի: Մենք կը տօնենք Խորհ. Հայաստանի փրկութեան տարեդարձը եւ մեր երախտագիտութիւնը կը յայտնենք անոնց, որոնք, Հայաստանի պարտութենէն վերջ թրքական հորդաներու թիւրքարող(?) ճիրաններէն ազատեցին մեր բազմաչարչար հայրենիքն ու ժողովուրդը: Երախտապարտ ենք նաեւ Հայաստանի իշխանութեան՝ որ մեծ Սովետ Միութեան մէջ Հայաստանի ուրոյն, ազգային գոյութիւնը պահպանեց, եւ ապահով խաղաղութեան մէջ նուիրուեցաւ ազգաշինութեան վսեմ գործին:

Այսպէս կենսաւորուած Հայաստանը մենք սիրեցինք, որովհետեւ անոր պետական կեանքին մէջ տեսանք փառաւոր ուժն ազգային վերիշխանութեան:

Դժբախտաբար սակայն, Ամերիկահայ գաղութին մէջ երեւան եկաւ համայնավար տարր մը, որ հետզհետէ մուտք գործեց Հօկի եւ Պետ. Կարմիր Խաչի նման «անկուսակցական» մարմիններու մէջ, զանոնք առաւ իր հակակշռին տակ, մինչեւ որ Հայաստանի օգնութեան համար կազմակերպուած այս մարմինները Ամերիկայի մէջ ստանձնեցին դասակարգային հայրենիքի իրաւակարգին ջատագովութիւնը, որ պարզ խօսքով համայնավարութեան քարոզութիւն էր:

Երբ, տարի մը Խորհ. Հայաստանի տարեդարձը միասին տօնեցինք, վեբոլշեւոր(?) կազմակերպութեանց ներկայացուցիչները մասնաւոր խոստումներ տուին տարեդարձի տօնակատարութեան չխառնելու բոլշեւիկեան փրոփականտ, սակայն, անոնք ոչ միայն դրժեցին իրենց խոստումները, այլ կոմունիստ փրոփականտ մղեցին այնպիսի խուժանավարական, անսանձ ցափռութերով(?) որ, տօնակատարութեան վեհութիւնը կորսուեցաւ եւ ժողովուրդին մէջ յառաջ եկաւ ընդհանուր դայթակղութիւն: Աւելի վատն ալ պատահեցաւ, այս համայնավար պարոնները, Հայաստանի տարեդարձը միասին տօնելու առթիւ իրենց առջեւ գտնելով հոծ բազմութիւններ, առիթէն օգտուեցան անոնցմէ յարձակումներ գործելու ռամկավար ազատական կուսակցութեան վրայ:

Այս դժբախտ իրողութեանց լոյսով, մեր Պատգամաւորականը որոշեց այս տարի առանձին տօնել Խորհ. Հայաստանի տարեդարձը: Այս որոշումը չենք ուզեր փոխել, որքան ատեն որ Ամերիկայի Հօկը կը յամառի, խորհրդային իրաւակարգը պաշտպանելու պատրուակով կոմունիզմ քարոզող բանուորականներու եւ ամէն տեսակ բոլշեւիկներու հետ «ճակատ» կազմելով համայնավարական փրոփականտ մղել մեր հայ գաղութին մէջ, թոյլատրելով որ կոմունիստներ Հայաստանի տարեդարձը տօնելու պատրուակով, անսանձ խաթարեն նոյն իսկ տօնին ազգային նկարագիրը:

Մենք չենք ճանչնար Ամերիկայի կոմունիստ կուսակցութեան պատկանող հայ հոսանքներ, անոնց գործունէութիւնը վնասակար կը նկատենք թէ Խորհրդային Միութեան, թէ Հայաստանի եւ թէ մեր ազգային համայնքին գերագոյն շահերուն:

Այս տարի սակայն, Ամերիկայի Հօկին եւ Կարմիր Խաչի նախաձեռնութեամբ կազմուած տօնակատարութեան յանձնախումբը մեր կուսակցութեան պաշտօնական մարմնոյն դիմեց, որպէսզի միասին կատարենք տարեդարձի տօնակատարութիւնը: Այս պարոններն անկեղծութիւնն ունեցան խոստովանելու իրենց ընկերներու կողմէ գործուած սխալները եւ մեղ վստահացուցին թէ Հօկը մասնաւորապէս վերանորոգուած էր: Անկեղծօրէն մտածեցինք որ՝ ուրիշ գաղութներու մէջ գործող Հօկերու նման, որոնց դէմ առարկութիւն չունինք, Ամերիկայի Հօկը որոշած էր միմիայն գործել իբրեւ շինարարական մարմին, եւ ոչ թէ իբրեւ կոմունիստ իրաւակարգին պաշտպանը, գործ՝ որ քաղաքական կուսակցութեան, մասնաւորապէս կոմունիստ կուսակցութեան կը պատկանի:

Մեր կուսակցութեան պաշտօնեաները տեսակցեցան Հօկի Կեդր. Վարչութեան հետ, եւ յստակ կերպով, մեբիններու(?) հարցումներուն պատասխանելով՝ Հօկի ներկայացուցիչներն յայտարարեցին թէ խորհրդային իրաւակարգի պաշտպանութիւնն Ամերիկայի Հօկին ուղեգրած նպատակն է եւ չեն կրնար զայն փոխել:

Տօնակատարութեան յանձնախումբին կողմէ մեզի ուղղուած պաշտօնական նամակի մը մէջ, Հօկի եւ Պետ. Կարմիր Խաչի մարդիկը որոշ կերպով գրեցին՝ թէ տարեդարձը միասին տօնող «բանուոր»ական, «Համ»եան, հօկեան բոլոր տարրերու ներկայացուցիչներն ազատ էին իրենց մասնաւոր տեսակէտներուն համաձայն արտայայտուելու: Ասիկա կը նշանակէր որ Հայաստանի տարեդարձի տօնակատարութեան բեմերը կրկին պիտի ծառայէին բոլշեւիկեան քարոզութեան, բազմագունակ եւ այլազան ձեւերով, յառաջ բերելով բաբելոնական խառնակութիւն մը:

Որքան ատեն որ Ամերիկայի Հօկը իր ուղեգծէն շեղած կը մնայ եւ կը գործակցի Ամերիկեան կոմունիստ կուսակցութեան պատկանող տարրերու հետ, ռամկավար ազատական կուսակցութիւնը անոր եւ իր կազմած «ճակատ»ին հետ գործ ու խօսք չի կրնար ունենալ»:

ՏՄՌՈՒԿ

— Ձեր տիկինը այլ եւս չի նեղանար ձեր ծխելուն, ի՞նչ, իրարու հետ միաբանեցա՞ք:

— Այո՛, այլ եւս տիկինը չի նեղանար, ես ալ չեմ ծխեր այլ եւս:

ՏՄՌՈՒԿ

Պօղոսիկը դարձեալ յանցանք մը գործած էր: Հայրիկը բարկութեամբ, գաւազանը ձեռքն առած, քովը կը կանչէ եւ կ'ըսէ դաժան կերպով.

— Տօ՛, տղայ, հիմա ես քեզի ի՞նչ ընեմ այս գաւազանով.

— Ո՛հ, հայրիկ, եկուր այդ գաւազանով պտոյտի ելլենք:

ՏՄՌՈՒԿ

Դատաւորը 8 տարեկան տղայ մը հարցաքննելով.

— Այս դրամապանակը գողցած պահուդ սանկ յուզումի պէս բան մը չզգացի՞ր:

— Այո՛, պր դատաւոր, վախցայ որ մէջը բան մը չեմ գտներ…

Ոսկեծուկին մասին.—

— Կրնա՞ս ինծի ըսել, Կարօ, ի՞նչ ձուկ է այս:

— Այո՛, կրնամ, ատիկա հարստացած ձուկ մըն է:

ՎՍՏԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ԿՐՆԱՔ ՑԱՆՁՆԱՐԱՐԵԼ ԵՐԵՒԱՆ ՕՂԻՆ, ՈՐՈՒՆ ԾԱՆՈՒՑՈՒՄԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ Է ՉՈՐՐՈՐԴ ԷՋԻՆ ՎՐԱՅ:

թաhոբերէն, որոնց գումաճ համար 70 միլիոն լիր յատկացուց անցեալ շաբթու:

*** Միւս կողմէ թերթերը կը գրեն թէ հաշտարար տրամադրութիւնները հետզհետէ ձեւ ու մարմին կ'առնեն Իտալիոյ մէջ: Ստոյգ տեղեկութիւններ կը պակսին, սակայն կ'ըսուի թէ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի մասնագէտ խորհրդականները նուազագոյն ծրագիր մը մշակած են, Եթովպիան միջազգային հոգատարութեան ենթարկելու համար, գերակշռութիւն տալով Իտալիոյ, ինչպէս եւ կարգ մը հողեր՝ հիւսիսէն եւ արեւելքէն, պայմանաւ որ նաւահանգիստ մը յատկացուի Հապէշիստանի: Աշխատանքները կը շարունակուին այս ուղղութեամբ եւ մեծ յոյսեր դրուած են Պ. Լավալի եւ Անգլիոյ արտաքին նախարարին յառաջիկայ տեսակցութեան վրայ, որ տեղի պիտի ունենայ շաբաթ օր:

ՀԱՊԷՇՆԵՐԸ ՄԱՔԱԼԷԻ ՎՐԱ՞Յ ԿԸ ՔԱԼԵՆ

Իտալական զեկոյց մը կը տեղեկացնէ թէ հապէշական կարեւոր համախմբումներ կը կատարուին դէպի Մաքալէ: Արդէն կ'երեւան յառաջապահները: Կը կարծուի թէ Ռաս Քասայի բանակն է որ կը շարժի, միացած ուրիշ ուժերու հետ: Ճակատամարտ մը մօտալուտ կ'երեւայ:

Հապէշական կառավարութիւնը պաշտօնապէս կը հաստատէ թէ Իտալացիները պարպած են Կորահայի եւ Կէրկօլուպի շրջանները: Իտալացիները կը շարունակեն հերքել: Իտալական ջոկատ մը թակարդը իյնալով հիւսիսային ճակատին վրայ, նահանջած է: 50 հոգի սպաննուած են:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԱՌԵՒԱՆԳՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ, դատական նախարարը օրինագիծ մը կը մշակէ, աւելի խստացնելու համար մանուկներու առեւանգիչներուն դէմ սահմանուած պատիժները: (Այժմ առաւելագոյն պատիժը տասը տարի բանտարկութիւն է): Դատական քննութենէն երեւան ելաւ որ Բժ. Մալմէժաքի երախային առեւանգիչը ոչ թէ Ռօյան կը կոչուի, այլ Բլէման, եւ ուրիշ ոճիրներ ալ գործած ըլլալով, քանի տարի թիապարտութեան դատապարտուած էր Ռուանի մէջ, ի բացակայութեան:

12 ԺԱՄ ՏԵՒԵՑ Յունաստանի 578 բանտարկեալներուն արձակումը: Վենիզէլոս հաղորդած է թէ քաղաքական կեանքէ քաշուելով, կեանքին վերջին օրերը պիտի անցընէ Կրետէի մէջ, նոր ընտրութիւններէն յետոյ:

ՓՐՈՖ. ՇԱՐԼ ՌԻՇԷ, հռչակաւոր պատմագէտը, որ միեւնոյն ատեն փիլիսոփայ է եւ հեղինակ բազմաթիւ գործերու, մեռաւ 85 տարեկան հասակին մէջ: Ակադեմիային անդամ էր 1914էն ի վեր, իսկ նախագահ՝ գիտութեանց Ակադեմիային, 1933էն ի վեր: Սրտացաւ հետաքրքրութեամբ հետեւած է նաեւ հայկական դատին:

ԱՆԳԼԻՈՅ Թագաւորին քոյրը, իշխանուհի Վիքթորիա, 67 տարեկան, մեռաւ անցի օր, բայց խորհրդարանին բացումը ոչ թէ յետաձգուեցաւ, այլ տեղի ունեցաւ կարճ հանդիսաւորութեամբ: Գահաճառը կարդաց լորտ մը: Յետոյ խօսեցաւ վարչապետը, պարզելով ներքին եւ արտաքին քաղաքականութիւնը:

Տէր եւ Տիկին Ներսէս Ալլահվերտեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Բարսեղ Ալլահվերտեան եւ զաւակունք (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Հրանտ Ռնմանեան, Օր. Փառանձեմ եւ Թագուոր Ալլահվերտեաններ (Ամերիկա), Պ. Կարպիս Ալլահվերտեան եւ ազգականները սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի մօր, զոքանչին, մեծ մօր եւ ազգականին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ԹԵՔԵԿԱ ԱԼԼԱՀՎԵՐՏԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահը որ տեղի ունեցաւ դեկտ. 3ին:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ 6 դեկտեմբեր, Ուրբաթ առաւօտ, ժամը 10ին, Ալֆորվիլի Հայոց եկեղեցիին մէջ, ուրկէ հանգուցեալին մարմինը պիտի փոխադրուի տեղւոյն գերեզմանատունը:

ԾԱՆՕԹ.— Մասնաւոր մահագդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել:

ԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝ *ՍԱԼՆՈՅ ՁՈՐԻ (Պիթլիս) ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ*

7 դեկտեմբեր Շաբաթ երեկոյ ժամը *8.30*էն մինչեւ լոյս

Պ. ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆի սրահին մէջ 3, Rue Pierre Curie

K. Bicêtre. Մէթրօ՝ փորթ տ'իթալի:

Կը խօսի՝ Պ. ՍԱՍՈՒՆԻ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Պ. Ա. Շահ Մուրատեան *(եւգ)* Օր. Մաքրուհի *(երգ)*. Պ. Գմբէթեան *(երգ եւ արտասանութիւն)*:

Հայկ. եւ եւրոպ. պարեր: *Կը նուագէ* Եփրատ *նուագախումբը:*

Ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով: Մուտք 4 եւ 5 ֆրանք:

Ապահովեցէք ձեր տոմսակները նախօրօք:

“ՀԱՅ ԵՐԳԻ ՕՐԸ”

Կիրակի 8 եւ Կիրակի 15 Դեկտեմբեր 1935, կէս օրէ յետոյ ժամը 2.30ին

Salle ERARD, 13, Rue du Mail (Métro: Bourse & Sentier)

ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԵԾ ՀԱՄԵՐԳ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ***ՍԻՓԱՆ - ԿՈՄԻՏԱՍ*** ՄԻԱՑԵԱԼ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ

ղեկավարութեամբ **Ե. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ**

Կը մասնակցին.— *ՀԱՅԿԱՆՈՒՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ, ԳՈՀԱՐԻԿ ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ, ԳԷՈՐԳ ՍԻՆԱՆԵԱՆ, ԱՒԵՏԻՍ ՔԷՉԷՃԵԱՆ:*

Պիտի երգուին *եւ* նուագուին Հայաստանի եւ գաղութներու հայ 30 երգահաններու գործերը

Հովանաւորող մարմին.— Տիկիններ՝ *Պ. Էմէրեան, Մառի Կիւլպէնկեան, Լ. Կիւմիւշկէրտան:*

Պարոններ՝ *Զարեհ Պէյ Նուպար, Վահան Էմէրեան, Շաւարշ Միսաքեան, Արշակ Չօպանեան, Ցօքթ. Գալճեան:*

Հայ կեանքի մէջ առաջին անգամն է որ կը կազմակերպուի նման երաժշտական տօն մը, կը հրաւիրուի ամբողջ փարիզի հայգաղութը, որուն գոհացում տալու համար համերգը պիտի տրուի երկու անգամ, յայտագրի մասնակի փոփոխութեամբ:

Փութացէք այժմէն ապահովել ձեր տոմսերը որոնց թիւը սահմանափակ է: Կարելի է հայթայթել Հրանտ - Սամուէլ *գրատունէն* 51, Rue Mr. le Prince.

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Գնուած իւրաքանչիւր տոմս արժէք ունի իր թուականին համար միայն: Շփոթութեան պարագային պատասխանատուութիւն չընդունիր

Գիներ՝ Reservé 20, Orchestre 15, Fauteuil 10, Balcon 10 եւ 7.50 ֆր.:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ-ՊՈՒԱ-ՔՈԼՈՆՊԻ «Արամ» Ենթակոմիտէի Բ. դասախօսական ժողովը այսօր Հինգշաբթի երեկոյ, ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին: Կը խօսի ընկեր ՌՈՒԶԱՆ: Նիւթ՝ «Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը եւ յեղափոխական աշխատանքները (Բ. մաս): Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերները:

ՎԱՐԴԱՆ Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այս Կիր. կէս օրէ յետոյ ժամը 8.30ին ընկեր Ճիհանեանի բնակարանին մէջ, Առնուվիլ-լէ-Կոնէս: Կը հրաւիրուին Հրայր, Ռազմիկ եւ Յաւրոս *խումբերու բոլոր ընկերները: Օրակարգ՝ շարունակութիւն նախորդ ժողովի:*

Գաւառ

*ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 181 Քուր Լաֆայէթ, Զար*դարեան *գրադարանին մէջ:*

ՍԷՆ-ԼՈՒ (Մարսէյլ) Ակնունի *Ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին գրադարանին մէջ:*

ԼԻՈՆԻ Հ. Յ. Դ. Զարդարեան գրատունը 181 Քուր Լաֆայէթ, բաց է հանրութեան առջեւ Բշ. եւ Ուրբաթ օրերը երեկոյեան ժամը 8.30էն մինչեւ 10: Իսկ Կիրակի օրերը առաւօտեան ժամը 9-12:

ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶ ՓԼԱՍ ՏԷ ՖԷԹԻ ՄԷՋ

Ընդառաջ երթալով հայ ծնողներու խնդրանքին Դեկտ. 1ին տեղի ունեցաւ բացումը Գողթան Մանկապարտէզի, 45, rue du Pré St. Gervais *շէնքին մէջ, Փարիզ* (19): *Փակին խօրը:*

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Հինգշաբթի եւ կիրակի *օրերը:*

Երախաներու արձանագրութեան համար դիմել դասաւանդութեանց օրը վերի հասցէին, իսկ միւս օրերը Տիկին ՔՐՄՈՅԵԱՆի, 39, rue Compans, *առաջին յարկ, Փլաս տէ Ֆէթի մէթրօին մօտ:*

50 մէթր հեռու Իսիի կայարանէն եւ 28 եւ 32 թիւ հանրակառքերու կայարանէն, վարձու են (tout confort) յարկաբաժիններ, 1 փիէսնոց 2000 եւ 2 փիէսնոց **2300** ֆր. Շարժ. շոֆաժ միասին:

Աժան գինով երկու խանութներ: դիմեցէք տեղւոյն վրայ, 72 Bld. Rodin, à Issy-les-Moulineaux.

Raki “ERIVAN”

ԵՐԵՒԱՆ օղին, որ ճանչուած է իր առաջնակարգ յատկութեամբ, օղիներու մէջ ամէնէն նախընտրելի *մեծ վաճառանիշը* կը ներկայացնէ:

ԵՐԵՒԱՆ օղին արտադրուած է *թարմ մով*, բնական *անխառն* խառնուր դով, եւ խաղողի հիւթով, երաշխաւորուած է քիմիական ամէն բաղադրութենէ զերծ ըլլալը:

Պահանջեցէք, փնտռեցէք ԵՐԵՒԱՆ օղին

Մեծաքանակ գնումներու հասցէ՝

Արտօնատէր

S. A. GRANDES DISTILLERIES PEUREUX

48, Bld. des Vignes, Marseille

Tél. Colbert 58 - 10

Նաեւ DISTILLERIE VIAL

18, Rue Fontaine, St. Denis (Seine)

Tél. Plaine 09 - 95

Լիոնի եւ Շրջաններու ներկայացուցիչ

D. N. BAHADOURIAN

82, Rue Séigne. Lyon (Rhône)

Նիսի եւ Շրջաններու գործակալ՝

M.M. H. Khatchadourian et Danielian

24, rue Assalit. Nice (A. M.)

ԱՐԱՅ ԽՆՏԱՄԵԱՆ

Maison KHENDAMIAN

ԱՄԷՆԷՆ ԱՐԴԻԱԿԱՆ ՆԿԱՐՆԵՐԸ ՉԱՓԱՒՈՐ ԳԻՆԵՐՈՎ

ՔԱՌԹ ՓՈՍԹԱԼ՝ 12ը 25 ֆրանք: ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ նկարներու մասնագիտութիւն. քաշուած մեր STUDIOի կամ հարսանիքին վայրը՝ առանց յաւելումի՝ 12ը *125* ֆրանք:

Carte d'identitéի նկարներ՝ *12* հատը *10* ֆր., *6* հատը 7 ֆր:

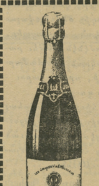

CAVE

ԽՆԱՅՈՂՈՒԹԻՒՆ, ԴԻՒՐՈՒԹԻՒՆ, եւ ԱՊՍՊՐԱՆՔՆԵՐՈՒ ԱՐԱԳ ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

կը հայթայթենք՝ *նշանտուքի, հարսնիքի կնունքի, հանդէսներու* եւ *տօնակատարութեանց* համար ամէն տեսակ առաջնակարգ նպարեղէններ եւ ըմպելիներ (apéritifs, liqueurs, mousseux, champagne, օղի եւ յայտնի վաճառանիշով գինիներ):

Հեռաձայնեցէք *ՔԷՕԼԷԵԱՆ*, **Charlebourg: 20-69** եւ անմիջապէս ձեր ցոյց տուած հասցէին պիտի ղրկուին ձեր ապսպրանքը մեծաքանակի գինով եւ չսպառուածները ետ առնելու պայմանաւ:

Հասցէ՝ **KEULEYAN**

85, Rue des Chambards.

Bois-Colonbes, (Seine).

Etude de Me BERNARD WAHÉ

(16 ANNÉE)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales

JURISCONSULTE

Droit Français et International Privé

Procédure Générale.

159, Rue Lafayette **Tél. Nord 68 - 02**

Կ'ընդունի ժամը 9—10 *եւ* 17 — 19: *Նաեւ ժամադրութեամբ*

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) **17, Rue Damesme, PARIS (13)**

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (17)

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Անգլ. բնագրէն թարգմ. Ժ. — Հեղինակուհի՝ ԷԿԱԹԱ ՔՐԻՍԹԻ

— Ամէն ինչ եղածին պէս պէտք է մնայ, ըսի. ոստիկանութիւնը պէտք է տեսնէ զինքը ինչպէս որ է հիմա…

Հազարապետը հասկցաւ թէ ինչ ըսել կ'ուզէի: Արտայայտութիւն չկար անոր դէմքին վրայ, բայց յայտնի էր որ շատ յուզուած էր: Քարտուղարն ալ մօտեցեր էր մեզի եւ իր բարեկամին ուսին վրայէն դիակը կը դիտէր:

— Սարսափելի է, ըսաւ ան՝ ցած ձայնով:

Ինքզինքը գտած էր այլեւս, ակնոցը հանեց եւ սկսաւ սրբել, նշմարեցի որ ձեռքերը կը դողային:

— Գողութիւն, կարծեմ, ըսաւ ան, բայց գողը ինչպէ՞ս ներս մտեր է, պատուհանէ՞ն, բան մը վերցուցե՞ր է…

Գրասեղանին մօտեցաւ:

— Կը կարծէ՞ք թէ գողութեան հետեւանք է, հարցուցի:

— Ուրիշ ի՞նչ կրնայ ըլլալ. անձնասպանութիւն կարելի չէր, որքան գիտեմ…

— Մարդ ինքզինքը այս ձեւով դաշունահար չի կրնար ընել, բացարձակի վստահ չեմ մը. կատարուածը սպանութիւն մըն է, բայց շարժառի՞թը…

— Էքրոյտը թշնամի չունէր երբեք, մէջ ինկաւ հազարապետը. գողութեան հետեւանք է, կասկած չկայ. բայց ի՞նչ գողնալու եկեր են, ամէն բան իր տեղն է…

Հազարապետը չորս կողմը նայեցաւ. Բէյմընտ գրասեղանին թուղթերով զբաղած էր:

— Պակաս բան չկայ եւ դարակներուն ալ ձեռք դպցնող չէ եղած, դիտել տուաւ քարտուղարը, շատ խորհրդաւոր բան է…

— Այստեղ, գետինը քանի մը նամակներ կան, ըսաւ Պլընթ:

Վար նայեցայ. երեք, չորս նամակներ կային այնտեղ, Էքրոյտ՝ ինքը նետած էր զանոնք իրիկունը:

Սակայն Տիկին Ֆէրըրսին նամակը պարունակող կապոյտ պահարանը անյայտացեր էր: Բերանս բանալու վրայ էի, երբ լսեցի փողոցին դրան զանգակը: Բակէն քանի մը շշուկներ հասան ականջիս: Ծառան ներս բերաւ ոստիկանապետն ու ոստիկան մը:

— Բարի երեկոյ պարոններ, ըսաւ ոստիկանապետը. շատ կը ցաւիմ. ի՛նչ լաւ մարդ էր մեր Էքրոյտը. Փարքըր կ'ըսէ թէ սպանութիւն է. արկած կամ անձնասպանութիւն չի կրնա՞ր ըլլալ, բժիշկ…

— Ոչ:

— Օհ, ուրեմն, գէշ լուր…

Ոստիկանապետը դիակին քովը եկաւ:

— Շարժեցի՞ք բնաւ, հարցուց խըստօրէն:

— Ոչ, միայն մեռած ըլլալը ստուգելու համար թեթեւ քննութիւն մը կատարեցի…

— Ու ոճրագործը կծիկը դրեր է — առ այժմ, *անշուշտ. լաւ, հիմա ըսէք տեսնեմ… մարմինը ո՞վ գտաւ…*

Պէտք եղած մանրամասնութիւնները տուի իրեն:

— Հեռաձայն եկաւ, ըսիք, ծառա՞ն էր խօսողը…

— Ես հեռաձայն չըրի, ըսաւ Փարքըր, ամբողջ իրիկունը հեռաձայնին քովն անգամ չգացի. անցեալներն ալ գիտեն…

— Շատ զարմանալի է. Փարքըրին ձա՞յնն էր, բժիշկ…

— Շիտակը ըսելով շատ ալ ուշադրութիւն չըրի, այնքան ապահով թուեցաւ որ…

— Բնականաբար… ուրեմն, հոս եկաք, դուռը կոտրեցիք եւ խեղճ Էքրոյտը գտաք այս վիճակին մէջ, որքա՞ն ժամանակ առաջ մեռած կրնար ըլլալ, բժիշկ…

— Առնուազն կէս ժամ, թերեւս աւելի…

— Դուռը ներսի կողմէն կղպուած էր ըսիք. իսկ պատուհա՞նը…

— Ես՝ ինքս գոցեցի Պ. Էքրոյտի խնդրանքով:

Ոստիկանապետը պատուհանին մօտեցաւ ու ետ հրեց վարագոյրը:

— Հիմա բաց է սակայն…

Իրաւ ալ պատուհանին վարի մասը ամբողջութեամբ վեր քաշուած էր: Ոստիկանապետը գրպանէն ելեկտրական փոքրիկ լապտեր մը հանեց ու ուշի ուշով քննեց պատուհանին դուրսի մասը:

— Այս տեղէն դուրս ելեր է, յայտնի է եւ այստեղէն ալ ներս մտեր է… Լապտերին զօրաւոր լոյսին տակ կարելի էր որոշապէս տեսնել ոտքի հետքեր: Ձգախէժով շինուած կօշիկի մը հետքերն էին անոնք եւ անոնց ուղղութիւնը ցոյց կուտար թէ մէկը ներս մտեր եւ դուրս ելեր է:

— Շատ պարզ է, ըսաւ պաշտօնեան. կարեւոր առարկաներ պակսա՞ծ են…

— Առայժմ չենք գիտեր, պատասխանեց քարտուղարը. Պ. Էքրոյտը արժէքաւոր բաներ չէր պահեր այս սենեակին մէջ:

— Օհ, ուրեմն մարդը բաց պատուհան մը տեսեր է, ներս մտեր է ու տեսեր է որ Պ. Էքրոյտը նստած է… թերեւս կը քնանար… դաշոյնով զարկեր է կռնակէն եւ յանկարծ ինքզինքը կորսնցնելով փախուստ տուեր է… բայց ձգած հետքերը շատ որոշ են եւ կարծեմ առանց դժուարութեան պիտի կրնանք օձիքէն բռնել… Կասկածելի անծանօթներ տեսա՞ծ էիք վերջերս այս կողմերը…

— Օհ, բացագանչեցի յանկարծ:

— Ի՞նչ կայ, բժիշկ…

— Այս իրիկուն տանը պարտէզէն դուրս ելած ատենս անծանօթ մէկու մը հանդիպեցայ… մարդը Ֆերնլի փարքին ճամբան հարցուց…

— Ժամը քանի՞ն ատենները…

— Ճիշդ իննին, երբ պարտէզին դուռը կը քաշէի լսեցի ժամացոյցին զանգը…

— Կրնա՞ք նկարագրել այդ անծանօթը…

Նկարագրեցի կրցածիս չափ:

— Այդ տեսակ մէկը փողոցին դուռը եկա՞ւ, հարցուց ոստիկանապետը Փարքըրին:

— Ոչ, պարոն. ո եւ է մէկը չեկաւ ամբողջ իրիկունը…

— Իսկ տունը ետեւի կո՞ղմէն…

— Չեմ կարծեր, պարոն, բայց երթամ հարցնեմ…

Ծառան դրան մօտեցաւ, բայց ոստիկանապետը կեցուց զայն:

(Շար.)

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ Երգիծաթերթ՝ «ՄԵՂՈՒ», փարիզի եւ Եւրոպայի Յառաջի գրատունէն: Պ. ԱՒԵՏԻՍէն:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70
(ՑԵՐԵԿԸ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 փրանք	100 փրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 6 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
VENDREDI 6 Décembre 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2980 Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԵԼՔ ՄԸ, ԵԼՔ ՄԸ...

Անցեալ օր առիթ ունեցանք Փարակուէյի խնդիր մը պարզելու,— տար դրամատեղի մը ազդը, որ հրապուրիչ առաջարկներ կը ներկայացնէ, հողագործներ եւ բանուորներ ճարելու համար այդ հեռաւոր երկրին (20–25 օրուան ճամբայ):

Երէկ, արհեստաւորներու ինքնութեան թուղթի օրէնքին առթիւ, յիշեցուցինք շարք մը տարրական պարտականութիւններ, մանաւանդ մեր խօսքն ուղղելով Միացեալ Ցանձնաժողովին:

Այս երկու խնդիրները եւ ուրիշ հոգեր կրկին մեր առջեւ կը դնեն չարաչար հարցականը,— Ի՞նչ ընել, ի՞նչպէս կազմակերպել գաղութներու ինքնապաշտպանութիւնը, սկսելով այս քաղաքէն:

Լման տասը տարի է որ կ՚արծարծուի այս հարցը, առանց համապատասխան լուծումը գտնելու:

Եւ չափազանցութիւն չէ չեշտել թէ՝ աւելի ետ գացինք տասը տարուան ընթացքին: Ետ՝ մանաւանդ հոգեբանութեան եւ մթնոլորտի տեսակէտով:

Արդարեւ, տասը, գոնէ հինգ – վեց տարի առաջ աւելի նպաստաւոր էին պայմանները, եւ աւելի պայծառ՝ տրամադրութիւնները:

Տարիներու անհոգութիւնները, պայքարներն ու յարաճուն ազգնապները այսօր ստեղծեր են մթնոլորտ մը, որ յաճախ չնչարգելութիւն կը պատճառէ:

Եւ սակայն, ոչ մէկ չքմեղանք՝ աւելի երկարաձգելու համար այս արտասուելի կացութիւնը:

Եթէ ապրելու եւ դիմանալու պայքար է որ կը մղենք, եթէ առնուազն չարիքները պակսեցնելու հոգն է որ կը չարչրկէ բոլորիս միտքը, պարտաւոր ենք անկարելին փորձել եւ ելք մը գտնել: Ուրիշ խօսքով, կազմակերպել գաղութին կեանքը, սահմանելով պարտականութիւններն ու իրաւունքները:

Կը կարծենք թէ աջէն մինչեւ ձախ՝ գոնէ սկզբունքով համաձայն են այս պահանջին:

Տարբերութիւնը աչքի կը զարնէ ձեւերու մասին: Եւ դժբախտաբար այդ է որ կը թանձրացնէ մթնոլորտը, դուռ բանալով անվերջական ճամարտակութեանց:

Հոսանք մը, ամէնքէն, ամուր կառչած անշարժութեան բանաձեւին, գործ կը խանգարէ իր կրաւորականութեամբ, եւ յաճախ «սապոթաժ»ով (Մարսէյլ):

Հնչակեանները, հին թէ նոր, երբեք մէջտեղ չեկան իրենց բական կերպարանքով, եւ գիտակցաբար կամ անգիտակցաբար ապարէզ բացին միջանկեալ տարրերու:

Իսկ այն որ կը կոչուի չէզոք բազմութիւն, կա՛մ տունէն դուրս չելլեր, եւ կամ այնպիսի դիրք մը կը բռնէ որ չես գիտեր թէ ի՛նչ կ՚ուզէ:

Աւելորդ է խօսիլ ուրիշ գոյնզգոյն խմբակներու, «կեդրոն»ներու, «խորհուրդ»ներու, «ճակատ»ներու եւ մնացեալի մասին:

Անոնք վաճառանիշեր են, որոնք պարբերաբար կը կայծկլտան ու մարին «ափիշ»ներու պէս, առանց իրական հետք մը ձգելու, կամ ձգելով միայն պղտոր հետքեր:

Կը մնայ Հ.Յ.Դաշնակցութիւնը:

Տարիներէ ի վեր, վերջին արտադաղթի սկիզբէն իսկ յարատեւօրէն կառչած գաղութներու կազմակերպութեան բանաձեւին, եր կուսակցութիւնը ճիգ թափեց, պարտք սեպեց փորձել բոլոր ձեւերը, ելքի մը յանգելու համար, բայց չհասաւ իր նպատակին:

Ճիշդ է, որոշ յաջողութիւններ ունեցաւ: Օրինակ, Մարսէյլի մէջ, ուր իր ճիգերուն շնորհիւ է որ մինչեւ այսօր ալ կը տեւէ կազմակերպութեան կորիզ մը: Զանազան վրիպումներ կամ թերութիւններ չեն կրնար հերքել բուն իրականութիւնը:

Եւ նորէն Դաշնակցութիւնն է ամէնէն ամուր նեցուկը զանազան քաղաքներու Ազգ. Միութեանց, աջակցութեամբ համակիր ու սրտցաւ անկուսակցականներու: Եթէ այսօր ունինք ծաղկոցներ ու դասընթացքներ, անոնց մեծ մասը արդիւնք են Դաշնակցութեան ուղղակի կամ անուղղակի գործունէութեան:

Բայց ամէնէն առաջ Դաշնակցութիւնը ինքն է դժգոհ՝ եղածէն: Կատարուածը հազիւ լիճ մը կը կազմէ բազմակողմանի պահանջներու ծովու մը մէջ:

Եթէ Դաշնակցութիւնն ալ մեղքեր ունի այս կացութեան հանդէպ, դժուար չէ քննել: Բայց մեղքերու քննութի՞ւնն է որ պիտի լուծէ հարցը, թէ օրուան պահանջներուն թելադրած պարտականութիւնը:

Իսկ այդ պահանջները այնպիսի աստիճանի մը հասած են որ, եթէ քանի մը տարի ալ շարունակուի այս ճամբան, հետեւանքը պիտի ըլլայ կազմալուծում, արկածալի եւ թերեւս անդարմանելի:

Կը կարծենք թէ միայն այս չարաշուք հեռանկարը բաւական էր, բոլոր սնոտի վէճերն ու կանխակալ կարծիքները մէկդի նետելու եւ անմիջապէս գործի ձեռնարկելու համար:

Մնաց որ, անհրաժեշտ չէ սպասել վաղուան, գալիքին: Այն ինչ որ կը պարզուի ամէն օր, բոլորիս աչքին առջեւ, քարերն անգամ պիտի սարսէր:

Կարելի՞ է գտնել ճամբան, այս համատարած թոհուբոհին մէջ:

Մեր կարծիքը դրական է, կը բաւէ որ ոչ բանդիտութեան մարդիկները կրկնուին, ոչ ալ նախապաշարումներն ու հաւատաքնութիւնները չփոթուին բանաձեւերու հետ:

Ամէն բանէ առաջ՝ պարտականութեանց գիտակցութիւնը:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԴԱՇԼԻՃԻՆ ՃԱԿԱՏԱԳԻՐԸ ՊԻՏԻ ՎՃՌՈՒԻ ԱՅՍՕՐ

Արմատականներուն չորս ծանրակշիռ պայմանները

Յոռետեսութիւնը չէ փարատած տակաւին

Երեսփ. ժողովին երեքշաբթի օրուան փոթորկալի նիստէն վերջ, որուն մանրամասնութիւնները հաղորդած էինք երէկ, վիճաբանութիւնները ընդհատուեցան: Չորեքշաբթի ամբողջ օրն անցաւ զանազան խմբակցութեանց եւ մասնաւորապէս ձախակողմեան հոսանքներու խորհրդակցութիւններով, որոնք շարունակուեցան երէկ եւս: Կացութեան բանալին կը գտնուի արմատականներուն ձեռքը եւ յոռետեսութիւնը չէ փարատած տակաւին: Արմատական երեսփոխանները իրենց ժողովին մէջ մշակեցին չորս ծանրակշիռ պայմաններ, որոնք Պ. Լավալի հաղորդուեցան անմիջապէս, Պ. Էռիոյի միջոցաւ: Վարչապետը միայն սկզբունքով հաւանութիւն յայտնեց, շարք մը առարկութիւններ ներկայացնելով: Եթէ համաձայնութիւն չգոյանայ, արմատականները կա՛մ կառավարութեան դէմ պիտի քուէարկեն, եւ կամ ձեռնպահ պիտի մընան: Երկու պարագաներն ալ կրնան ձգել դահլիճը կամ առնուազն խախտել անոր դիրքը: Միւս կողմէ, արմատականներն ալ երկու մասի բաժնուած են, եւ նոր անակնկալներ կրնան պատահիլ, քանի որ երէկ վերսկսան երեսփ. ժողովին վիճաբանութիւնները: Չորեքշաբթի օրուան խորհրդակցութեանց ատեն, 150 արմատական երեսփոխաններէն ներկայ էին միայն 60 հոգի, մեծ մասով անոնք որ կառավարութեան ի նպաստ քուէարկած էին անցեալ շաբթու: Կուսակցութեան ձախ թեւին պատկանողները նոյնիսկ ներկայ չէին կրած ներկայ ըլլալու: Չափաւորներու խորհրդակցութեան ատեն, Էռիօ ուժգնօրէն միջամտելով, նորէն սպառնաց թէ պիտի հրաժարի դահլիճէն, միւս արմատական նախարարներուն հետ, եթէ ելք մը չգտնեն:

Ահաւասիկ արմատականներուն առաջարկած չորս պայմանները.—

1. Տարին չլրացած երեսփ. ժողովին եւ ծերակոյտին քուէարկել տալ Շովէնի տեղեկագիրը, որ միջոցներ կը սահմանէ փողոցային ցոյցերու խափանման համար, հաւաստիք տալով թէ կառավարութիւնը ի հարկին պիտի լուծէ խռովարար (փաշական) կազմակերպութիւնները, հրամանագիր – օրէնքով մը, խորհրդակցելով պետական խորհուրդին հետ եւ ոչ թէ դատարան յանձնելով:

2. Կառավարութիւնը պէտք է միեւնոյն յանձնառութիւնն ընտանձնէ օրէնք մը քուէարկելու եւ աւելի խստացնելու համար զէնքերու շինութեան, վաճառման եւ ստացման կանոնները, նկատի առնելով նաեւ պահեստի սպաները:

3. Շրջուն պահակներու (կառտ մօպիլ) հաւաքման եւ գործածութեան իրաւասութիւնը, որ կը պատկանի զինուորական նախարարութեան, պէտք է յանձնել ներքին նախարարութեան, որպէսզի իւրաքանչիւր նահանգապետ շրջուն պահակներ ունենայ իր տրամադրութեան տակ, խռովութեանց ատեն, առանց զինուորական իշխանութեանց դիմելու: Յետոյ պէտք է 5000 պահակներ եւս աւելցնել եղածին վրայ:

4. Կառավարութիւնը պէտք է միջոցներ ձեռք առնէ, որպէսզի անմիջապէս դատարան յանձնուին անոնք որ սպանութեան հրաւէր կ՚ուղղեն մամուլով կամ բեմով:

Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Պ. Լավալ մասնաւորապէս առարկած է Գ. կէտին դէմ, դիտել տալով թէ շրջունպահակները զինուորական մարմին ըլլալով, դժուար է զատել զինուորական նախարարութենէն: Բայց հաւաստած է թէ տրամադիր է միջոցներ խորհելու, որպէսզի շրջուն պահակները աւելի դիւրութեամբ դրուին նահանգապետներու տրամադրութեան տակ, երբ հարկը պահանջէ:

Արմատականները իրենց երէկուան ժողովին մէջ պիտի քննէին վարչապետին առարկութիւնները: Երէկ վերսկսան երեսփ. ժողովին վիճաբանութիւնները, ինչպէս ըսինք: Վարչապետն ալ իր կարգին խորհրդակցութիւններ կատարեց զինուորական եւ դատական նախարարներուն հետ, առաջարկուած պայմաններու մասին:

Մ. Նահանգները կ՚արգիլեն քարիւղի արտածումը

Ուաշինկթընէն կը հեռագրեն թէ առանց սպասելու Ազգերու Դաշնակցութեան որոշման, Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը որոշած է արգիլել քարիւղի, պղինձի, բամպակի եւ ուրիշ նիւթերու արտածումը դէպի Եթովպիա եւ Իտալիա, եթէ խորհրդարանը չփոխէ չէզոքութեան օրէնքը: Այս որոշումը անուղղակի հետեւանքն է այն լուրին զոր հրատարակեր էինք երէկ եւ որուն համաձայն Սթէնտըրտ Օյլը գաղտնի համաձայնութիւն մը կնքած է Իտալիոյ հետ, քարիւղ ճարելու համար Ռումանիայէն, Հունգարիոյ եւ Աւստրիոյ ճամբով: Այս լուրը կրկին հերքուեցաւ քարիւղի ընկերութեան կողմէ, բայց հաւատացող չկայ: Ամերիկեան կառավարութիւնն ալ անգիտանալ կը ձեւացնէ: Խնդիրը այն է որ եթէ կառավարութիւնն ալ արգիլէ, Սթէնտըրտ Օյլը լայն միջոցներ ունի քարիւղ հայթայթելու Մ. Նահանգներէն դուրս, ի սփիւռս աշխարհի հաստատուած գտարաններէն: Բացի Ռումանիայէն, ընկերութիւնը հարուստ շտեմարաններ ունի Արժանթինի, Պոլիվիոյ, Քանատայի, Լեհաստանի, Քոլոմպիայի, Ճավայի, Մեքսիկայի, Փէրուի, Սումաթրայի եւ Վենեցուէլլայի մէջ:

*** Ու. Րիքէթ, քարիւղի հռչակաւոր գործակալը, որ մեծ աղմուկ հանեց անցեալ օգոստոսին, քարիւղի մենաշնորհ մը ըստանալով Եթովպիոյ մէջ, առջի օր Լոնտոնէն օդանաւ նետուեցաւ եւ թռաւ Հռոմ, ուրիշ գործեր եփելու համար: Գործակալը բոլորովին գաղտնի կը պահէ իր ծրագիրները: Որ եւ է յայտարարութիւն չըրաւ ոչ Լոնտոնի մէջ, ոչ ալ Պուռժէի օդակայանին մէջ: Միեւնոյն ատեն զրոյց կը շրջէր թէ Եթովպիա պիտի երթայ, բայց իր պաշտօնեաները հերքեցին:

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

ԱՌՆՈՒՎԻԼ.— Անդրանիկի յուշարձանին շինութեան համար «Յառաջ»ի կը ղրկենք 243 փրանք, զոր հանգանակեցինք Առնուվիլի մեր հայրենակիցներէն Պ. Օննիկ Ֆէսճեանի թոռան, Անդրանիկի մկրտութեան հանդէսին մէջ: Ահաւասիկ մասնակցողներուն անունները.—

	Ֆրանք
Ֆէսճեան ընտանիք	56
Սարգիսեան եղբարք	50
Տէր Յարութիւնեան եղբարք	50
Տէր եւ Տիկին Յ. Պետիկեան	20
Խաչիկ Մկրտիչեան	20
Տէր եւ Տիկին Կ. Երանեան	15
Պ. Կարպիս Ոսկանեան	10
Պ. Գրիգոր Սողոմոնեան	10
Պ. Ստավրօ Միխայէլիտիս	5
Պ. Աբրահամ Յարութիւնեան	5
Պ. Արսէն Թագւորեան	2
Գումար՝	243
Դեկտեմբեր 4ի գումարը՝	110
Ընդհ. գումար՝	353

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎՐԴ.Ի ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

	Ֆրանք
Յակոբ Պիսիկեան, *Էփինէ*	50
Նախորդ գումար	952
Ընդհ. գումար՝	1002

ՀԱՊԷՇ ԻՇԽԱՆ ԿՈՒՔՍԱ
որ Մաքալէի բանալիները յանձնեց Իտալացիներուն

Մեծ ճակատամարտը սկսա՞ծ է

Վերջին հեռագիրներու համաձայն կատաղի կռիւ մը սկսած է Մաքալէի հարաւակողմը, նախաձեռնութեամբ հաբէշական բանակին: Կը կարծուի թէ Հաբէշները կ՚ուզեն դէպի հիւսիս քալել, իտալական ուժերը պաշարելու համար: Իտալական հրամանատարութիւնը կարեւոր դէպք մը չի հաղորդեր: Հռոմ հասած լուրերու համաձայն բացարձակ հանդարտութիւն կը տիրէ 36 ժամէ ի վեր: Կը կարծուի թէ իտալական հրամանատարութիւնը առայժմ թուլցուցած է իր զինուորական գործողութիւնները, սպասելով դիւանագիտական բանակցութեանց ելքին:

*** Զրհեղեղային անձրեւներ տեղացին Ատիս – Ապէպայի մէջ, ինչ որ անսովոր է այս եղանակին համար: Կայսրուհին, գահաժառանգը եւ հազարի չափ երեւելիներ երեքշաբթի առտու մայր եկեղեցի երթալով, ներկայ եղան Ս. Գէորգի յիշատակին նուիրուած տօնակատարութեան: Հաբէշները անկեղծօրէն կը հաւատան թէ այդ սուրբին կը պարտին իրենց անցեալ յաղթանակները եւ թէ այս անգամ ալ սուրբը պիտի օգնէ իրենց, ջախջախիչ յաղթանակ մը տանելու համար: Գահաժառանգը սպիտակ ջորի մը նստած, պտոյտ մը կատարեց ժողովուրդի ծափերուն մէջ:

ԱՆԳԼԻԱ ԱՒԵԼԻ ՀԱՇՏԱՐԱՐ Կ՚ԵՐԵՒԱՅ

Սըր Ս. Հօր եւ Մուսոլինի պիտի տեսակցին...

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Անգլիոյ արտաքին նախարարը տեսակցութիւն մը պիտի ունենայ Պ. Մուսոլինիի հետ, Զուիցերիոյ կամ հիւսիսային Իտալիոյ մէջ, իր արձակուրդի ընթացքին: Այս առթիւ իրազեկներ նորէն կը հաւաստեն թէ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի արտաքին նախարարութեանց մասնագէտներուն մշակած միջին ծրագիրը պիտի քննուի շաբաթ օր, Պ. Լավալի եւ Սըր Ս. Հօրի կողմէ: Յետոյ անմիջապէս Հռոմ պիտի հաղորդուին նոր առաջարկները: Միեւնոյն ատեն անպաշտօն բանակցութիւններ կը կատարուին Փարիզի եւ Հռոմի միջեւ, անգլիական եւ իտալական տեսակէտները հաշտեցնելու համար: Երբ ճամբան բաւական հարթուի, պիտի առաջարկուի զինադադար մը կնքել, միեւնոյն ատեն դադրեցնելով պատժական տնօրինութիւնները:

Իբրեւ ապացոյց Անգլիոյ հաշտարար տրամադրութեանց, թերթերը կը գրեն թէ անգլիական երկու յածանաւեր եւ քանի մը օժանդակ նաւեր քաշուած են Միջերկրականի ջուրերէն, ռազմափորձեր կատարելու համար Ատլանտեանի մէջ: Երկու յածանաւերը Եգիպտոսի ջուրերը կը գտնուէին մինչեւ վերջերս, եւ ճիշդ այն նաւերն են որ պիտի քաշուէին Միջերկրականէն, երբ Իտալիա նուազեցնէր իր զօրքը՝ Լիպիոյ մէջ, եգիպտական սահմանագլուխին վրայ:

Միջերկրականի ֆրանսական տորմիղն ալ ռազմափորձեր պիտի կատարէ, գրեթէ միաժամանակ: Տորմիղը Թուլոնի առջեւ պիտի համախմբուի դեկտեմբեր 13ին:

ԱՆԳԼԻՈՅ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐԱԿԱՆ ՍԵՆԵԱԿՆԵՐՈՒ ընկերակցութեան գործադիր մարմինը իր ամսական ժողովին մէջ մերժեց նկատի առնել բանաձեւ մը, որ կ՚առաջարկէր առեւտրական վարկ բանալ Խ. Միութեան, 5 – 10 տարուան պայմանաժամով:

(Շար.ը կարդալ Գ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԵԹՈՎՊԻՈՅ ՑԵՂԵՐՆ ՈՒ ԼԵԶՈՒՆԵՐԸ

Եթովպացիները յաճախ կոչուած են Հապէշ, որ արաբերէն «խառնուրդ» կը նշանակէ: Սակայն Արաբիոյ հարաւակողմը կը գտնուի ցեղախումբ մը Հապաշա կոչուած, որմէ սերած ըլլալ կը թուի Եթովպիոյ տիրող ժողովուրդը:

Հապէշները գաղթած են Էրիթրէ եւ երկար դարեր հոն բնակելէ յետոյ, հետզհետէ բարձրացած են վեր: Իրենց հետ տարած են կրօն եւ սովորոյթ: Սաբա թագուհիին որդին, Մենելիք Ա. ի օրով կայսրութեան երկիրն էր Էրիթրէ եւ Թիկրէ եւ հաւանաբար մայրաքաղաքն էր Աքսում:

Հապէշները իրենք զիրենք Ամհարա կը կոչեն եւ կը բնակին Եթովպիոյ բարձրաւանդակին վրայ: Փորթուկալցիները տառի սխալ հնչումով Հապաշա կոչեցին այս ժողովուրդը, որմէ կազմուեցան Ապիսէն եւ Ապիսինի բառերը (հայերէն Հապէշ եւ Հապէշիստան), ինչ որ սխալ է, որովհետեւ միւս ցեղախումբերը Հապէշներ չեն: Հետեւաբար պահելու է այս վերջին յորջորջումը տիրապետող ցեղախումբին, Ամհարա կոչուածին, իսկ Եթովպիա բառը վերապահել երկրին եւ Եթովպացի կոչել բոլոր ժողովուրդները:

Եթովպիա բառը յունական ծագում ունի (էթիօ= այրել, օփս — դէմք) եւ կը նշանակէ դէմքն այրած: Հիներուն համար կը նշանակէր Եգիպտոսի հարաւակողմը, ուստի աւելի ընդարձակ սահման մը ունէր քան այժմ: Աշխարհագրական սահմանումները չեն համապատասխաներ ցեղային անուանակոչումներուն:

Ցեղերու յատկանիշերն ալ մինչեւ այսօր ուսումնասիրուած չեն: Ժընեւի համալսարանին մարդաբանութեան ուսուցիչ փրոֆ. Փիթառ իր համալից գործին մէջ (Les Races et l'Histoire) զանց առած է Եթովպիոյ ժողովուրդները: Անոնց դասորոշումները կատարուած են լեզուական նմանութիւններու եւ ծագումին համաձայն:

Եթովպիոյ մէջ, ինչպէս այլուր ցեղեր գոյութիւն չունին բառին կենդանաբանական իմաստով, այսինքն կազմախօսութեամբ նման անհատներու ամբողջութիւնը որոնք կը կազմեն համասեր, բնական խումբ մը: Եթովպիոյ ժողովուրդները խառն ամուսնութիւններ ունեցած են: Տիրապետող ցեղը — Ամհարան մեզի համար սովորական Հապէշը — յաճախ ամուսնութիւններ ունեցած է Կալլաներուն հետ: Օկատէն գաւառի բնիկներուն հետ ազգակցութիւն չէ ունեցած, որովհետեւ շատ ուշ գրաւուած է այդ եւ կայսեր ստացուածքը կը կազմէ:

Ցեղերու ուսումնասիրութիւնն ալ բաժնուած է ճիւղերու, ինչպէս ամէն գիտութիւն: Մարդաբանութիւնը կը դասաւորէ մարդկային անհատները համասեր, բնական խումբերու (սեռ, տեսակ, զանազանութիւն, ցեղեր) կ'ուսումնասիրէ անհատն առանձին որ կը հակազդէ ներքին եւ արտաքին ազդակներու:

Ցեղագրութիւնը (éthnographie) կ'ուսումնասիրէ ժողովուրդներու, մասնաւորաբար նախնական ժողովուրդներու, ֆիզիքական, իմացական եւ բարոյական արտայայտութիւնները, նկատելով առանձնական խումբեր՝ իրենց փոխադարձ յարաբերութիւններով: Այսպէս կ'ուսումնասիրէ սովորութիւնները, կեանքի պայմանները, կրօնական աւանդութիւնները, աւանդավէպերը, ժողովրդային երգերու ուսումը:

Իսկ ցեղաբանութիւնը (éthnologie) կ'ուսումնասիրէ ժողովուրդներու քաղաքակրթութեան զարգացման օրէնքները՝ կրօնական, բարոյական, ընկերային երեւոյթներու վերլուծումով: Ցեղագրութիւնը թանձրացեալ եւ վերլուծական է, մինչեւ ցեղաբանութիւնը՝ վերացական եւ համադրական:

Այս սահմանումներուն համեմատ գիտական ուսումնասիրութիւն մը ընել չէ մեր նպատակը, այլ նկարագրել միայն ցեղերու զանազան արտայայտութիւնները:

Յաճախ կը շփոթուին նաեւ ժողովուրդ, ազգ, տոհմ, ցեղ բառերը, որոնց պարունակութիւնները կը տարբերին իրարմէ: Ժողովուրդ մը անհատներու համախմբում մըն է, միացած ընկերապէս լեզուի, բարքերու եւ կրօնի նոյնութեամբ: Երկար հոլովոյթ մը անհրաժեշտ է որպէսզի ժողովուրդ մը անցնելով ազգութենէն՝ դառնայ ազգ:

Եթովպիոյ մէջ չկայ ազգ եւ ազգութիւն, կան բազմաթիւ ժողովուրդներ նախնական աստիճաններու վրայ, կան տոհմեր (ֆյան), կան ցեղախումբեր (թրիպիւ): Դիւրութեան համար կը գործածենք ցեղ բառը: Եթովպիա ցեղերու թանգարան մըն է:

Առաջին տեղը կը գրաւէ Ամհարա ցեղը, սովորաբար Հապէշ կոչուած:

Ամհարացին նուրբ գլուխ, ձուաձեւ դէմք, նեղ եւ ուղիղ քիթ ունի, բարձրահասակ, լայնուս եւ նրբաշուրթն է: Մազերը սեւ եւ գանգուր են: Կը բնակին բարձրաւանդակին վրայ եւ իրենք զիրենք Ակառ, այսինքն ազատ մարդ կը կոչեն, թէեւ կայ ուրիշ ցեղ մը Ակառ անուն, որ կը բնակի Ցանա լիճի մօտերը եւ Ամհարա չէ:

Ամհարաները սեմական են: Դ. դարուն ունեցան քաղաքակրթութիւն մը Եզանա թագաւորին օրով, որուն ասպատակութիւններուն բազմաթիւ արձանագրութիւնները կը գտնուին մինչեւ Արաբիա:

Ֆալաշաները (աքսորեալ) կը բնակին Սեմիէն լեռներու մօտ: Անոնք անյիշատակ ժամանակներէ ի վեր գաղթած են Հրէաստանէն, սեմական են եւ մովսիսական: Կը շինեն գործիքներ եւ զէնք, շատերը բրուտ են:

Տանքալիները (յոգ. Տանքիլ ինչպէս Թարկի — Թուարեկ) կը բնակին համանուն անապատին արեւմուտքը եւ վաչկատուն են:

Քարայուները նոյնպէս վաչկատուն են եւ միշտ կռուի մէջ՝ նախորդներուն հետ:

Քունամաները կը բնակին Էրիթրէի մօտ, նոյնպէս վաչկատուն: 1902 մայիս 15ին իտալեւեթովպիական վէճ մը կարգադրուեցաւ անոնց մասին: Իտալիա կը պահանջէր որ Էրիթրէի մէջ բնակին, իսկ Եթովպիա կ'ուզէր որ Թիկրէ մնան:

Շանկալլաները լայնաշուրթն, թիկնեղ, սեւամորթ են ու տափակ քիթ ունին: Անոնց մէկ խումբը կը կազմեն Թիֆիանա կոչուած մարդակեր բարբարոսները:

Կուրակէները համանուն գաւառէն են, հազիւ զգեստաւոր: Ընկերապէս երկրին աշխատող տարրը կը կազմեն: Ամէն տարի մարտ ամսուն մայրաքաղաք կուգան խումբերով, կ'աշխատին խմբովին, կը զբաղին մանրավաճառութեամբ, յետոյ կը վերադառնան իրենց գաւառը:

Արկուտիները կ'ապրին Հարրարի հարաւը եւ մերկանդամ վայրենիներ են:

Սոմալիները կը բնակին համանուն գաւառներուն եւ Հարրարի մէջ: Նրբահասակ են այրերը, թուխ ու մեծ աչքեր ունին կիները: Իրենց պետը ժառանգական է:

Կալլաները կ'ապրին Եթովպիոյ հարաւը, ծագումով քուշական են, զբաղումով՝ երկրագործ:

Հարաւ — արեւելքը կը բնակին քամեան եւ սեմական խառնուրդներ, իսկ աւելի հարաւ կ'ապրին Պանդուներու խառնածինները:

Բոլոր ցեղերը կը տարբերին զանազան սովորոյթներով, զբաղումներով: Սակայն ամէնն ալ կը թլփատուին առանց բացառութեան եւ բոլորն ալ, բացի իսլամ Սոմալի քանի մը տարրերէ, թշնամիին ծննդական գործարանները կտրելու սովորոյթն ունին:

Եթովպիոյ մէջ կը խօսին 42 բարբառներ:

Կէզ լեզուն, որ նախկին ամհարեան լեզուն է, կը գործածուի կրօնական արարողութեանց մէջ:

Ամհարա լեզուն պաշտօնական լեզուն է, Հապէշներու գործածած լեզուն: Կը խօսին շուրջ 3,700,000 անձեր, որոնք կը բնակին համանուն գաւառը:

Թիկրէ լեզուն կը խօսուի համանուն գաւառին մէջ: Կէզ լեզուն արաբերէնի ազդեցութեամբ փոխուած է եւ կազմած այս բարբառը:

Թիկրայ բարբառը վերինին կը մօտենայ, բայց աւելի հապէշ լեզուի տարրեր ունի: Զորսն ալ սեմական են:

Կուրակէ բարբառը կը գործածեն համանուն ցեղախումբի անձերը:

Ակառ կոչուած բարբառը կը գործածեն բազմաթիւ ցեղախումբեր:

Հարրարի գաւառն ունի իր սեմական բարբառը:

Վերոյիշեալներէն զատ կը խօսուին քուշական եւ ստորին քուշական լեզուներ՝ աֆար, սահօ, սոմալի, կալլա, արկոպպա, սիտամօ, քաֆֆա, ուոլամօ բարբառները:

Ամհարեան լեզուն 14րդ դարէն ի վեր կը գործածէ տառեր, որոնց թիւը այժմ 33 է: Իւրաքանչիւր գիր 7 ձեւ կ'առնէ, որով 231 ձեւեր կան եւ կը գրեն ձախէն աջ: Այբ տառը կը գրաւէ այբենարանին մէջ 14րդ տեղը:

Ամհարեան լեզուով գրականութիւնը ունի դիւցազներգութիւններ, որոնք կը պատմեն կայսրերու յաղթանակները, աւանդական ծագումը:

Ամհարաներն ունին հագներգուներ: Շալէները ռազմական երգիչներ են, պատերազմի ատեն զօրքերը կը խրախուսեն իրենց ռազմաշունչ երգերով:

Ասմարիները խրախճանքի երգիչներ են եւ կ'երգեն հարսանիքներու, կերուխումի ատեն:

Աւելի մշակուած քերթողներ են Տէպթերաները: Բոլորն ալ շնորհիւ արտակարգ յիշողութեան՝ գոց գիտեն բազմաթիւ երգեր:

Ամհարեան լեզուն շատ աղքատ է: Չի կրնար արտայայտել բարդ նախադասութիւն մը: Քերականութիւնը տակաւին կազմուած չէ եւ ապահովաբար տարիներու պէտք ունի ձեւ մը ստանալու համար:

ՀԵԹՈՒՄ

ՊՏՈՅՏ ՄԸ

ԵՐԳԻ ԱՆԴԱՍՏԱՆԻՆ ՄԷՋ

(ՀԱՅ ԵՐԳԻ ՕՐՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ)

Մեծ վարդապետին փանդիռը, վաղաժամ խորտակուած դաժան ճակատագրէն, բարեբախտաբար արձագանգ գտած է զգայուն հոգիներու խորը: Անոնք արդէն իսկ ծիլեր արձակած են երգի անդաստանին մէջ: Եւտերպէի ջերմեռանդ քուրմ մը, հատընտիր փունջ մը կազմած իր ածուներէն, յառաջիկայ կիրակի կը մատուցանէ փարիզահայ հասարակութեան:

Ի՞նչ հոյակապ եւ պերճիմաստ ծաղկեփունջ: Կեանքի մառախուղին մէջէն, երգի իւրաքանչիւր թոյր կարծես մէկ դրուագն ըլլայ «ոսկի երազ»ի մը, որ մտերիմ զգայնութիւններու սարսուռը կը վերապրեցնէ մեր մէջ ...:

Ահա գեղածիծաղ գարուն է: Ամենուրեք խանդ եւ կենդանութիւն: Պարտէզները բեղնաւորուած են շքեղօրէն: Ծառերուն ոստերը կը կքին ճռուողներու ծանրութենէն: Ծլարձակ ածուներ շարք կը կազմեն կածաններուն եզերքը: Սարերն ու դաշտագետինները ակաղձուն են ծաղիկներով: Վարդ ու կակաչ, հուսամ եւ ամբուլ, շուշան ու համասփիւռ: Երեկոյ է արդէն: Մայրամուտի յետին ցոլքերը կը ջնարակեն երկինքը: Խնձորենիին վրայ սոխակ մը կը դայլայլէ: Գիւղացի տղայ մը կ'ոռոգէ տունկերը: Գեղանի աղջկան կարօտը կը խռովէ իր սիրտը: Ցանկարծ կանացի ձայն մը կը ծաւալի միջոցին մէջ: Երգ մը, մելանոյշ ու խանդավառ, առլցուն վայրի սարերուն վեհութեամբ: Պիւլպիւլը կը հարկադրուի լռել իր ձայնի քաղցրութենէն: Պարմանին ընդ առաջ կ'երթայ թեւաբաց:

Երփներանգ լաչակ մը կը ծածկէ աղջկան գլուխը: Ցորդառատ խոպոպներ կ'օրօրեն իր հայեացքը, ուր չարաճճի ցոլք մը կ'արծարծի: Ցոյր այտերը՝ արեւէն խանձած ու ճաթռտած են, հասուն նուռ մը պէս: Պռոտ ըղձեմ մը ծածկէ իր սլացիկ հասակը: Ձեռքին ունի վայրի ծաղիկներու փունջ մը: Ռատտատելէն սարն ի վար կը վազէ: Պարմանին արբշռած անոր երգած «Հօր սէր»էն, կ'ողջունէ յափշտակութեամբ.

Ա՜յ, ա՜յ, նազերով, նազերով,
Ա՜յ, ա՜յ, սազերով, սազերով,
Սարն եկար, մեր բիւլբիւլի
Երգ խլելով, տուն եկար:

(«Գիւղացի Գեղեցկուհին», Հ. Մէհթէրեան):

Հիմա գիշեր է: Լռութիւնը կը թագաւորէ ամենուրեք: Միջոցին մէջ փոսուռաներ կը կայծկլտան: Մերթ ընդ մերթ, սաղարթներուն հողմակոծ երաժշտութիւնը, կեանք կուտայ մամռապատ աւազանին: Պատշգամին առջեւ կանացի սիլուէթ մը կ'ուրուագծուի: Գեղեցիկ է եւ վեհաշուք, ինչպէս մեծափառ դշխոյ մը, անձնատուր սեփական երազանքներուն: Մեղմայոյզ սիւք մը կը սրսփացնէ վարսերուն խոպոպները: Բարձր եղբեւանի մը, բռնաւոր յոյր եւ աղուոր ողկոյզներով, հաճոյակատարութեամբ իրեն կը մատուցանէ ծաղիկներուն բոյրը: Գեղուհիին ռունգերը կը բաբախեն հեշտանքէն: Նէ ալեծուփ վարսերը ետ կը նետէ, ապա մատները զետեղած ծնօտին մէջ, հայեացքը սեւեռաբար կ'ուղղէ դէպի վեր:

Ի՞նչ պերճ եւ թովիչ գիշեր: Երկինքը զգեցած է շուշանափայլ սպիտակութիւն մը: Բիւրաւոր աստղեր պար կը բռնեն խաւարի իշխանուհիին շուրջ: Ձիւնասպիտակ ծիրկաթինը անպարագիծ աղեղ մը կը քաշէ երկնակամարին վրայ: Կեանքի խանդավառութիւնը կ'ուռեցնէ պարմանուհիին կուրծքը: Ցանկարծ սուզ մը կ'իյնայ թաւուտներուն մէջ: Գեղուհին կը խոնարհէ նայուածքը: Վարը՝ մելամաղձոտ այծտերեւի մը հովանիին տակ, դեռափթիթ վարդենի մը կը վայելէ գիշերային ցօղերուն գգուանքը: Մենութիւնը անհանդուրժելի կը դառնայ այլ եւս: Պարմանուհիին հոգին կը խռովի իր սիրածին կարօտով.

Բիւրեղ շիթեր, կը ծորեն հոն,
Ծարաւած վարդի ծոցն հոլանի:
... Հոգիս քեզ շատ է կարօտեր:

(«Անուշ գիշեր», Օր. Գ. Ղազարոսեան):

Դժբախտաբար խիստ կարճատեւ է երջանկութիւնը: Կեանքը այնքան դառնութիւններ կը վերապահէ մահկանացուներուն: Մէտէորային քմայքներ կուգան ծանրացնել կացութիւնը: Ահա, վշտահար տղամարդ մը, գլուխը ձեռքերուն մէջ, ինկած արդիական օճախի մը վրայ: Մի տարակուսիք իր ցաւի էութեան մասին: Վաղուց ան ձեռնաթափ եղած է մեղկութեան խորհուրդէն: Բոլորովին տարբեր է իր վշտի չարժառիթը: Ան անոնցմէ է, որ մոլեգին փոթորկած է իմաստուն Համլէթի ներաշխարհը, զայն առաջնորդած է առեղծուածային մտաբախութեան...

Վշտահար երիտասարդը կը լեցուի անզօր կատաղութեամբ: Պրկուած բռունցքը օդին ցցած, կ'ուզէ ճչալ, կ'ուզէ հայհոյել, անիծել, աշխարհի երեսին ժայթքել իր բողոքը, իր ցասումը, իր մաղձը, իր մոլեգնութիւնը, բայց խիստ տկար կը զգայ ինքզինքը: Ատամները կը կափկափեն կատաղութենէն: Ցուցումը մինչեւ կոկորդ կը բարձրանայ: Բարեբար արցունքը սակայն կը յամենայ գալ: Կը խեղդուի՜: Դէպի պատուհան կ'ուղղուի ճարահատ:

Մութ եւ թախծոտ գիշեր է: Երկնակամարին վրայ վիթխարի ամպեր կը կուտակուին: Սառն ցուրտ մը կը պարուրէ տղուն հոգին: Բնազդաբար կ'որոնէ մտերիմ հոգի մը, անոր բանալու համար իր սիրտը: Ցանկարծ աչքը կը հանդիպի ուռենիին: Երիտասարդը անոր կը միացնէ իր արցունքը եւ թաւաձայն կ'երգէ.

Նա լալիս է դառնակսկիծ,
Ոճիրները աշխարհի,
Նա ողբում է սրտի թախիծ,
Տանջանք արիւն զոհերի:

(«Ուռենին», Ա. Տէր Ղեւոնդեան):

Ի՞նչ փոյթ. սեւ շրջանը կուգայ ու կ'անցնի, ինչպէս ձմրան եղանակը: Զօրաւորը երբեք չի կրնար ինքզինքը շնորհաւորել իր սեւ գործերուն համար: Կեանքն իսկ իրեն դէմ կը ցցուի իր անողոք օրէնքներով: Իսկ տկարը պէտք չէ վհատի: Անպայման իրաւունքին կը տիրանայ վերստին: Որովհետեւ.

Աշխարհը հիւրանոց է,
Իսկ մարդիկը հիւր,
Փոփոխակի անցնէր զանազան,
Կուգան ու կ'երթան ···

(«Ձախորդ օրեր», Ա. Պարթեւեան):

Մի՞թէ այս տողերը չեն լուսաբաներ ցեղին տեւականութեան խորհուրդը: Ա՜հ, իրապէս որքան ազգեր եւ ժողովուրդներ ընդոտնած են հայրենի հողը, բայց հեղեղի պէս քշուած են ժամանակէն: Մեր ազգը սակայն կանգուն կը մնայ Արարատի նման: Ո՞վ աշուղ Ջիւանի, քու պարզ այլ մարգարէական քերթուածդ, հզօր է եւ չանթահարիչ, ինչպէս հրեղէն բարբառը Սինայի պատգամին, որ արժանաւորապէս կ'անմահացնէ քու [illegible] անունդ:

Հայուն խաչը ծանր չի թուիր հիմա: Ճամբան հարթ ու պայծառ է: Մեր աչքերը դէպի երկինք կը սեւեռին: Լուսեղէն շաւիղէն կը հետեւինք խորհրդաւոր աստղի մը, որ մեզ կ'առաջնորդէ հաճոյակատար, ինչպէս արեւելքի երեք մոգերը: Հորիզոնին վրայ պերճափառ փարոս մը կ'ուրուագծուի: Ան այն Աւետեաց երկիրն է դրախտային, որ մարդկային բոլոր ցեղերուն որրանը եղած է, բայց եւ յաւերժօրէն կը մնայ մեր արդար հայրենիքը: Ոչ մէկ կնճիռ այլ եւս ճակատներուն վրայ: Ոչ մէկ առեղծուածութիւն կեանքին դէմ: Ապրելու տենչը կ'ուռեցնէ արմենական կուրծքերը: Պահ մը երկիւղած եւ պարտաճանաչ լռութիւն: Բանաստեղծին քնարը կ'ողեկոչէ հայրենի անուան վեհութիւնն ու անոր հզօր ներգործութիւնը: Մըտիկ ընենք իր անձկալի սրտին հեւքը.

Ի վեհ անունդ,
Սիրտ իմ, ո՛հ, յոյժ
Ոգեւորի ի նոր խրախոյս:
Եւ անձկայրեաց ի քէն յուսամ,
Ի քէն, ի քէն, յոյս իմ միայն:

(«Հայաստան», Վ. Սարգիսեան):

Ա՜հ, անտարակոյս այս բարբառ մխիթարութեան կարօտն ունին մեզի նման թափուր եւ վհատ հոգիներ: Յառաջիկայ կիրակին ուխտի օր մը պէտք է ըլլայ բոլորին համար: «Սիփան - Կոմիտաս»ի երգատօնը, դաժան իրականութենէն մեզ պիտի փոխադրէ տեսիլներու աշխարհը, պիտի յարուցանէ ցեղին հպարտութեան ոգին: Յոյսի ջահը պիտի փողփողի մեր մէջ: Երգը այն դիւթական բարբառն է, որ մարդկային հոգին կը բարձրացնէ այդ բոցեղէն սաւառնածութեան [illegible] ···

ԱՐԱՄ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

ՏԽՄԱՐ

— Պատրի՛կ, քանի՞ տարեկան ես հիմա:

— Հինգ տարեկան եմ:

— Իսկ անցեալ տարի քանի՞ տարեկան էիր:

— Չորս տարեկան էի:

— Հետեւաբար, այսօր ինը տարեկան ես, որովհետեւ չորս եւ հինգ կ'ընէ ինը:

Պատրիկ ժամանակ մը խորհրդածելէ վերջ, կը հարցնէ.

— Քանի՞ ոտք ունիս:

— Կը տեսնես որ երկու ոտք ունիմ:

— Իսկ անցեալ տարի քանի՞ ոտք ունէիր:

— Դարձեալ երկու ոտք ունէի:

— Կը նշանակէ թէ դուն չորքոտանի ես, որովհետեւ երկու երկու ալ կ'ընէ չորս:

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՃԵՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑ

Վերածեց՝ Գ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

Ուրեմն ամբողջ տեղափոխութեան ընթացքին իմ ձեռքէս եկածը ըրի Հայերուն օգնելու համար որուն կը վկայեն Հայեր եւ ամէն անկողմնակալ օտարներ: Կ'ակնարկեմ այն հրահանգներուն եւ գործերուն որոնք յիշուած են Լեփսիուսի գրքին մէջ, իբրեւ գերման արտաքին գործերու նախարարութեան Հայերու վերաբերեալ պաշտօնական տեղեկագիրներ: Իմ բոլոր հեռագիրներս, զորս Պոլսոյ հրամանատարութեան եւ կուսակալութիւններուն ուղղած եմ, հաւաքուած են բանակի պատերազմական օրագրին մէջ: Երբ անոնք հրատարակուին, հասարակութիւնը պիտի տեղեկանայ մարդասիրական նպատակներուս որոնք հիմ ծառայած են իմ ձեռք առած միջոցներուս:

Երբ Անատոլուի Հայերուն տեղափոխութենէն վերջ քաղաքային իշխանութիւնները հրաման ստացան Ատանայի եւ Հալէպի Հայերն ալ տեղահանել, դարձեալ ընդդիմացայ: Այս առթիւ տեղեկագիրներ ղրկեցի Պոլիս, որոնց մէջ կը յայտնէի թէ չեմ կրնար ըմբռնել անհրաժեշտութիւնը այս տեսակ կարգադրութեան մը եւ թէ այս արարքը շատ գէշ պիտի ազդէր չորրորդ զօրաբանակի տնտեսական եւ հողագործական պայմաններուն վրայ: Բայց կեդրոնէն դիտողութիւն ստանալով թէ՝ քաղաքային իշխանութեան գործերուն խառնուելու իրաւունք չունէի, այլ միայն օժանդակ հանդիսանալու էի, չկրցայ արգելք ըլլալ այդ հրամաններուն գործադրութեան:

Համոզուելէ յետոյ սակայն թէ ամբողջ Հայերու Միջագետք ղրկուիլը, թշուառութեան պիտի մատնէր զանոնք, նպատակայարմար համարեցայ մեծ մաս մըն ալ տեղաւորել Պէյրութի եւ Հալէպի նահանգներուն մէջ եւ յաջողեցայ փափաքուած հրամանը ստանալ Պոլսէն: Այսպէս կրցայ հարիւր յիսուն հազար Հայեր տեղաւորել վերոյիշեալ նահանգներուն մէջ: Այստեղ կը քաշուիմ թուել այրիներու եւ որբերու ըրած օգնութիւններս: Ինծի այնպէս կուգայ թէ մարդասիրական զգացմունքով կատարած գործս այս կերպով կը կորսնցնէ իր բարոյական արժէքը: Սակայն նկատելով որ այս օգնութիւններուն դէմ մեր արտաքին թշնամիները բարոյապէս պատասխանատու ցոյց տալ կ'ուզեն զիս նոյն դէպքերուն եւ այն խամճիկ կառավարութիւնը որ Պոլսոյ մէջ կազմուած էր պինդագարէն յետոյ՝ մահուան դատապարտած էր զիս, այն մեղադրանքով թէ բարոյական մեղսակցութիւն ունեցած եմ աքսորի եւ ջարդերուն, արդար ինքնապաշտպանութեան միջոց մը կը նկատեմ քանի մը ճշմարտութեան համապատասխան յայտարարութիւններ ընել, որպէսզի հանրային կարծիքը լուսաբանուի թէ Հայերու տեղահանութեան եւ ջարդերուն հետ որ եւ է կապ ունեցած չեմ: Ինչպէս տեղահանութենէն առաջուան խորհրդակցութիւններուն չեմ մասնակցած, այնպէս ալ որ եւ է ջարդի հրաման տըւած չեմ: Նոյն իսկ առաջքը առած եմ ատոնց եւ ամբողջ գաղթականութեան ընթացքին ձեռքէս եկած օգնութիւնը ըրած եմ:

Եթէ սակայն այդ ատեն Պոլիս գտնուած ըլլայի եւ գիտնայի Արեւելեան Անատոլուի բանակին կոնակը կատարուած անցուդարձը եւ մասնակցած ըլլայի խորհրդակցութիւններուն, այն ատեն պիտի ձայնակցէ՞ի տեղահանութեան որոշման. այժմ չեմ կրնար պատասխանել այս հարցումին: Թէեւ կ'ենթադրեմ որ ընկերներս այս տեսակ որոշում մը տալու համար, ամբողջ քաղաքակիրթ աշխարհը յուզումի մատնող տեղահանութեան որոշումի մը համար իրաւացի պատճառաբանութեան մը պէտք ունէին: Ես տարակոյս չունիմ որ մօտերս տպուելիք հրատարակութիւնը մեր կասկածն ու հետաքրքրութիւնը պիտի փարատէ: Թէեւ այն կարծիքը ունիմ որ Հայերը ապստամբութիւններ ծըրագրած էին, որոնք մեր կովկասեան բանակին կոնակը կը վտանգէին եւ կրնար պատահիլ որ զայն ամբողջովին բնաջնջէին, հետեւաբար ընկերներս աւելի յարմար նկատեցին ամբողջ հայ ազգը ուրիշ շրջան մը տեղափոխել ուր չէին կրնար վնաս հասցնել, փոխանակ ամբողջ օսմանեան հայրենիքը պատահարի ենթարկելու, բան մը որ կրնար յառաջ գալ ամբողջ Փոքր Ասիոյ ռուսական գրաւումէն: Ինչ կը վերաբերի դէպքերուն, որոնք պատահած են տեղափոխութեան ընթացքին, պէտք է վերագրել այն ատելութեան որ կուտակուած էր 60—70 տարուան մէջ Թուրքերու, Քիւրտերու եւ Հայերու միջեւ: Աստուած պատժէ մոսկովեան քաղաքականութիւնը որ կրցաւ դարերէ ի վեր իրարու հետ խաղաղօրէն ապրող երեք ազգեր մահացու թշնամիներու վերածել: 1915ի տեղափոխութիւններուն ընթացքին կատարուած ոճիրները իրաւացնէ մեծ զզուանք կը պատճառեն, բայց Հայերու ըրածները ապստամբութեան ատեն Թուրքերու եւ Քիւրտերու դէմ, ոչ մէկ կերպով ետ կը մնան անխղճութեան եւ վայրագութեան կողմէ: Ինչ որ ալ եղած ըլլայ սակայն ոճիրներուն շարժառիթը, պէտք էր որ անպայման առաջքը առնուէր անոնց: Կառավարութիւնը քիւրտ ու թուրք ժողովուրդի պաշտպանութեան, բանակի եւ օսմանեան պետութեան ամբողջ քաղաքական գոյութեան պաշտպանութեան ամէնէն ազդեցիկ եւ արագ միջոցը տեղահանութիւնը համարեր է, միւս կողմէ սակայն այս միջոցով առիթ է տուեր Քիւրտերու եւ Թուրքերու կողմէ կատարուած ոճիրներուն: Կարելի չէ՞ր այս հարցը ուրիշ կերպով լուծել կամ կարելի չէ՞ր տեղահանուածները իրենց պաշտպանել յարձակումներէ՝ ճամբու ընթացքին: Այս մասին տեղեկութիւն պիտի ստանանք յայտարարութիւններէն անոնց, որոնք տեղահանութիւնները հրահանգած եւ գործադրած են: Ամէն պարագայի մէջ կըրնամ ըսել թէ իմ բանակիս շրջանակին մէջ ոչ մէկ յարձակում արտօնուած էր տեղահան եղած Հայերու վրայ եւ հոն հոն բացառութիւններէ զատ բան մը պատահած չէ: Ինչ կը վերաբերի Ռուսերու եւ Հայերու չարագործութեանց եւ ոճիրներուն, Տիգրանակերտէն Հալէպի վրայով Ատանա, Գոնիա, իսկ Կարինէն եւ Երզնկայէն դէպի Սեբաստիա փախչող Թուրքերը նուազ ողբալի երեւոյթ մը չունէին:

(51)

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

Հարիւրամեայ յոբելեան Արամեան դպրոցի

— o —

ԹԱՒՐԻԶ.— Հայրենակիցներ, այս տարի լրանում է Թաւրիզի ԱՐԱՄԵԱՆ դպրոցի ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԸ՝ 1835—1935։

Ամբողջ մէկ դար, պատկառելի մէկ ժամանակաշրջան, հայ մշակոյթի այս նուիրական հիմնարկութիւնը անխափանօր ժամանակից մինչեւ այսօր կրթել ու դաստիարակել է բազմաթիւ սերունդներ, տալով նրանց լոյսի կրթութիւն, գիտութիւն ու դաստիարակութիւն։

Իրանահայ մշակոյթի անդաստանի վրայ մէկն առաջին կոթողներից մէկն է Արամեան դպրոցը, որտեղից մէկ դար շարունակ ուսման ու գիտութեան լոյսն է ճառագայթել Ատրպատականի եւ մասնաւորապէս Թաւրիզի հայ հասարակութեան բոլոր խաւերում։

Մեր նախնիքների ջերմագին գուրգուրանքով, նրանց բարոյական ու նիւթական մեծ զոհողութիւններով մինչեւ այսօր արժանավայել կերպով գոյատեւել ու պահպանուել է այս նուիրական սուրբ տաճարը։ Մենք նոյնպէս երախտագիտական խորին պարտականութիւն ունենք՝ մեր նախնիքներից ժառանգած գիտութեան այս տաճար վառ ու պայծառ վիճակում գալիք սերնդին յանձնելու։

Վերջին տարիների աննպաստ պայմանները եւ տնտեսական սուր տագնապները իրենց բացասական անդրադարձումն ունեցան Արամեան դպրոցի նիւթական վիճակի վրայ։ Եւ այսօր, երբ արդէն լրանում է նրա գոյութեան հարիւրամեայ տարեշրջանը, դժբախտաբար յոբելեար դպրոցը գտնւում է նիւթական խիստ ծանր կացութեան մէջ։

Արամեան դպրոցի պատ. Հոգաբարձութեան եւ Թաւրիզի հայ հասարակութեան խաւերից հրաւիրուած ժողովի կողմից քաղցր պարտականութիւն է դրուած Յոբելենական Յանձնաժողովիս վրայ ըստ արժանւոյն տօնել Արամեան դպրոցի բեղնաւոր գործունէութեան հարիւրամեայ յոբելեանը՝ վերականգնելու այս օգտաշատ կրթական հիմնարկութեան երբեմնի նախանձելի նիւթական դիրքը, որպէսզի նա կրկին ի վիճակի լինի անսայթաք կերպով առաջ տանելու լուսաւորութեան իր վեհ գործը։

Այսու Յոբելենական Յանձնաժողովս կոչ է անում հայ կրթասէր ազգայիններին ու բարերարներին, ազգային հաստատութիւններին, կրթական հիմնարկութիւններին ու եկեղեցական վարչութիւններին, բարեգործական ընկերութիւններին, մամուլի օրգաններին, առաւելապէս Արամեան դպրոցի հազարաւոր շրջանաւարտ սաներին՝ իրենց բարոյական ու նիւթական օժանդակութիւնով աջակցել՝ յաջողապէս ապահովելու պատկառելի անցեալ ունեցող ՅՈԲԵԼԵԱՐ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱՅ ԴՊՐՈՑԸ, որպէսզի նա կարողանայ անխափան շարունակել իր բեղնաւոր գործունէութիւնը։

Յոբելենական Յանձնաժողովս վստահ է եւ խորին հաւատք ունի, որ իր դիմումը ջերմ ընդունելութիւն կը գտնի հայ ժողովրդի բոլոր խաւերում եւ ամէն ոք կը ձգտի իրովսանն օգնել ՅՈԲԵԼԵԱՐ ԱՐԱՄԵԱՆ ԴՊՐՈՑԻՆ։

Յոբելենական տօնակատարութիւնը տեղի է ունենալու 1936 ապրիլ 19-ին։

Յոբելեանի վերաբերեալ ուղերձներ, շնորհաւորանքներ, հեռագիրներ եւ դրամական առաքումներ ուղղել Յոբելենական Կենտրոնական Յանձնաժողովի նախագահ՝ Առաջնորդ Տէր Ներսէս արք. Մելիք-Թանգեանին։

Յոբելենական Կենտրոնական Յանձնաժողովի նախագահ՝ Տ. Ներսէս արք. Մելիք-Թանգեան, գանձապահ՝ Պարոյր Յարութիւնեան, քարտուղար՝ Միքայէլ Ստեփանեան, անդամներ՝ Տիկ. Ե. Բուդաղեան, Տիկ. Լ. Գասպարեան, Աւագեան Խորէն, Ալթունչեան Սուրէն, Ալթունչիլեան Գասպար, Բուդաղեան Սամսոն, Մելիք-Սարգսեան Ամբատ, Սէթխանեան Սամսոն, Վարդանեան Կարապետ, Փիլոսեան բժիշկ Զարեհ։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ ընթեռնելի եւ մելանով։

Հօկը Հօկին դէմ

Երէկ հաղորդեր էինք Լիոնի Հօկի երկու թեւերուն միջեւ պատահած կռիւը. «Նոյ. 29»ի առթիւ։

Հօկի Կեդր. Վարչութեան եւ Պ. Դ. Շահվերդեանի տնօրինութեանց դէմ բողոքող Հօկեաններ վերջերս նոր շրջաբերական մը ցրուած են իրենց շարքերուն մէջ։ Կ'արտատպենք նոյնութեամբ, սկսելով խորագիրներէն.—

ԲԻԼԼԷԿԷՕՋՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

ՀՕԿԻ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՇՐՋԱՆԻ ԸՆԿԵՐՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԽՈՐՀ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԲՈԼՈՐ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐՈՒՆ

Ընկերներ,

Տարիէ մը ի վեր սկսուող քայքայիչ ու կործանարար գործը կը շարունակուի Հօկի գլուխը գտնուող ինքնակոչ սապիրանդ թիկտաթէօռներու կողմէ. Հօկը քայքայելու միջոցով կազմակերպուած դաւադրական ձեռնարկը ծուռ ու մութ ճամբաներէ հասած՝ եւ նետուած է հանրային հրապարակի վրայ։

Ինքնակոչ եւ ապօրինի Կեդր. Վարչութիւնը, հիւանդագին խելագարութեան մատնուած ըլլալով, անճրկած՝ սկսած է ինքն իր ձեռքով՝ իր ոտքի տակի հողը փորել։

Հօկը, որ Խորհ. Հայաստանի օգնութեան կազմակերպութիւն մըն է, դժբախտաբար կը ղեկավարուի մարդոց կողմէ որոնք՝ անմօքրասիէն աւելի կը ընդգրկեն փաշիստական գործելակերպի մեթոտներն ու սկզբունքները ամէն անոնց համեմատ որոնք յանդգնութիւնը կ'ունենան փոքրիկ քննադատութիւն մը ընելու։

Ինքնակոչ Կեդր. Վարչութեան գործած կամայականութեան մէկ ցայտուն ապացոյցն է ընկերներ, տխրահռչակ մի ոմն Պարոյր Պոտոսեանի Խորհ. Հայաստան ուղարկուիլը նոյեմբերեան տօնակատարութիւններու առթիւ, որպէս Ֆրանսայի Հօկերու պատգամաւոր։

Աւելորդ չենք նկատեր այս առթիւ կոչ ուղղելու Հօկի Ֆրանսայի շրջանի բոլոր մ.-ճիւղերուն եւ ընկերներուն ու անոնց յիշեցնել այն տխուր դէպքը որ տեղի ունեցաւ Հօկի 5րդ համագումարի 30—31 մայիս, 1—2 յունիս 1935 Փարիզ — ընթացքին եւ որուն տխրահռչակ հերոսն է Պարոյր Պոտոսեանը, որ յանդգնեցաւ՝ փաշիստական լրբութեամբ սպառնալից լուտանքներ տեղալ, աթոռ բարձրացնել անձնաւորութեան մը վրայ, որ անդամ է Խորհ. Հայաստանի Պրոլետ Գրողներու Ընկերութեան եւ լաւագոյն ղեկավարը մեր հօկեան կազմակերպութեան։

Ինչպէս կը սպասուէր, իր առեղին, Ֆրանսայի շրջանի բոլոր մ.-ճիւղերը իրենց բողոքի եւ արգահատանքի բանաձեւերը տեղացուցին դաւադրական սկիզբը կազմակերպող Կեդր. Վարչութեան հասցէին եւ պահանջեցին այդ հակահօկեան աէտի գլուեիլ հերոսին Հօկի շարքերէն արտաքսուիլը։

Կեդր. Վարչութիւնը ձեռքը տապարակին մէջ բռնուած գողերու նման պահ մը սարսափելէ յետոյ, աշխատեցաւ ժամանակաւոր կերպով իր համակերպութիւնը յայտնել արդարօրէն բարձրացող շարքայիններու ցասումն ու կիրքերը հանդարտեցնելու համար։ Անոնք որ լաւ կը ճանչնային Կեդր. Վարչութեան մաս կազմող մարդոց ինչ տեսակի ալրանք ըլլալը, երբեք ալ չի զարմացան եւ չի նետուեցան Կեդր. Վարչութեան կողմէ լարուած թակարդին մէջ, որովհետեւ լաւ գիտէին, որ խարդախ միջոցներով, կեղծիքներով եւ չանթաժով գործի գլուխ անցնող Կեդր. Վարչութենէ մը կարելի չէր արդար գործ սպասել։

Եւ չուշացաւ մեր նախատեսածը, այսօր Պարոյր Պոտոսեանը, իր կատարած «քաջութեան»համար կը վարձատրուի զինքը ղեկավարող ինքնակոչ Կեդր. Վարչութեան կողմէ եւ կ'ուղարկուի Խ. Հայաստան որպէս Ֆրանսայի Հօկերու պատուիրակը։

Հօկեան ընկերներ, մենք չենք կարծեր որ դուք թոյլ պիտի տաք ինքնակոչ ու ապօրինի Կեդր. Վարչութեան հակահօկեան արարքները շարունակուին։ Պէտք է ձեր գիտակցի արժանի կեցուածքով ձեր բողոքի հուժկու եւ ահեղ ձայնը բարձրացնէք որպէս շաւաշուն ապտակ, դաւաղիր, ինքնակոչ Կեդր. Վարչութեան եւ անոր լիրբ թիկնապահին՝ Պարոյր Պոտոսեանի տրուած հեղինակութիւնը բեկանէք բողոքի հեռագիրներ տեղալով Խորհ. Հայաստանի իշխանութեանց մօտ։

ԾԻԾԱՂ

Փաստաբանը (բանտ այցելելով).— Հայրդ ու մայրդ մեռցուցեր ես, յանցանքդ մեղմացնելիք ի՞նչ խօսք գտնեմ դատարանին առջեւ։

Ոճրագործը.— Ըսէք թէ պաշտպանելու հիմա հօրմէ մօրմէ զուրկ՝ թշուառ որբ մըն է...

Վստահ ձեր հօկեան գիտակցութեան վրայ չենք կասկածիր որ պիտի հետեւիք Լիոնի հօկեաններու օրինակին։

Հօկեան բարեւներով

ԼԻՈՆԻ 116 ՀՕԿԵԱՆՆԵՐ

20 նոյեմբեր 1935

ԿՈՄԻՏԱՍԻ ԵՐԳԵՐԸ ՓԱՐԻԶԻ ՀՆԹԵԼՈՎ

Ի յիշատակ հայ երգի մեծ վարպետ Կոմիտաս վարդապետի, Փարիզի հայ «Կիլիկիա» երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Գ. Ալէմշահի եւ մասնակցութեամբ օրիորդ Ի. Պիւլպիւլեանի, այս կիրակի, դեկտ. 8ին, առաւօտեան ժամը 8.45էն մինչեւ 10, պիտի երգէ Կոմիտաս Վարդապետի երգերը Փարիզի Փոստ Փարիզիէն կայանէն (312 մ. 8)։

Փոստ Փարիզիէնը լսելի է նաեւ արտասահմանէն։

Երգերէն առաջ, յայտնի երաժիշտ եւ Փոստ Փարիզիէնի տնօրէն Մ. Մաթիօ համառօտ կերպով պիտի խօսի հայ ժողովրդական երաժշտութեան եւ Կոմիտաս վարդապետի մասին։

Թղթատարութեան ձայներ

ՓԱՐԻԶԷՆ Պ. Արամ Թիւրապեան, ծանօթ գործիչը, պարզելով իր թշուառ վիճակը, «Յառաջ»էն կը խնդրէ հրատարակել հետեւեալ նամակը (2 դեկտ.).—

Հակա. ․․ին hémorragie ․ը ունենալով առատ արիւնահոսութիւն ունեցայ եւ մէկ ու կէս ամիսէ ի վեր պառկած էի։ Բժիշկը խորհուրդ կուտայ առատ սնունդ եւ հանգստութիւն, միայն թէ այս բարի խորհուրդ գործադրելու համար ամէն ինչ կը պակսի։ Պանդոկապետը սենեակի վարձքս չի կրնար վճարելուս համար երէկ դուրս դրաւ հակառակ առողջական վիճակիս եւ հակառակ եղանակի սառնութեան։ Փողոցը մնալով ստիպուեցայ դիմել 10րդ թաղամասի ոստիկանապետին փաստ տալ Փիզիք։ Ոստիկանապետը քանի մը օրուան համար Փրկութեան բանակին ղրկեց եւ երէկ հեռաձայնով լուր տուաւ հայկական Բարեգործական Միութեան կեդրոնին, աւելցնելով թէ իրաւունք ունէի։ Չեմ գիտեր թէ Բարեգործականի կեդրոնը պիտի լսէ պաշտօնական յանձնարարութիւնը։ Մինչ այդ վիճակս զարհուրելի է եւ անմիջական աջակցութեան պէտք ունիմ. ստիպեալ այս տողերը կը գրեմ որպէսզի ձեր յարգելի լրագրին միջոցաւ ձայնս լսելի ընել տամ իմ հայրենակիցներուս։

Առ այժմ որ եւ է հասցէ չունենալով ինձ ուղղուած գրութիւնները պէտք է ղրկուին հետեւեալ հասցէին. M.Léon Sahagian, pour Mr. Aram Turabian, 36, Rue de Bellefond, Փարիզ (9)։

ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ, Գ. Պատուհասեան, նոյնպէս անելի մատնուած, կը խնդրէ իր բարեկամներէն եւ ծանօթներէն օգնել իրեն, անհրաժեշտ ծախքերը եւ թուղթերը հոգալու եւ իր ապրուստը ճարելու համար, իբրեւ չրջուն լուսանկարիչ։ Հասցէն.— 17, Rue des Epinaux, Aix - en - Provence.

ԵՐԵՔ ՀԱՅԵՐ ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԹԱՏԵՐԱԽԱՂԻ ՄԸ ՄԷՋ

Ամենէ մը ի վեր ռուսական պարախումբ մը շրջան կ'ընէ Մ. Նահանգներու մէջ։ Անոր կը մասնակցին երկու Հայուհիներ եւ Հայ մը։ Օր. Թամարա Թումանովա չափազանց գեղեցիկ է, ըստ ամերիկեան մամուլին։ Օր. Զինորովա երկրորդ Հայուհին է, իսկ Միքայէլ Քաչարով կարեւոր բաժին մը ստանձնած է «Պայէ Ռուս»ի մէջ։

Օր. Թումանովա մօրը կողմէ Հայ է (հայրը՝ Ռուս)։ Ծնած է Թիֆլիս եւ եօթը տարեկանէն ի վեր կը պարէ։ Գեղեցիկ է Աստղիկի նման։ Իր մայրը Թիֆլիսցի ծանօթ հայ ընտանիքի մը անդամն է։

Միքայէլ Քաչարով հայ ծնողքի զաւակ է։ Կը խօսի ռուսերէն, անգլիերէն, ֆրանսերէն։ Կը նախընտրէ հայերէնը։ 27 տարեկան է։ Հայրը վաճառական է եղած։ Պարսկահայ է։

Օր. Զինորովա մօր կողմէ Հայ է. հայերէն չի գիտեր։

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԿԱՅՍԵՐ ՊԱԼԱՏԸ ՄԱՔԱԼԷԻ ՄԷՋ, ԶՈՐ ԳՐԱՒԵՑԻՆ ԻՏԱԼԱՑԻՆԵՐԸ

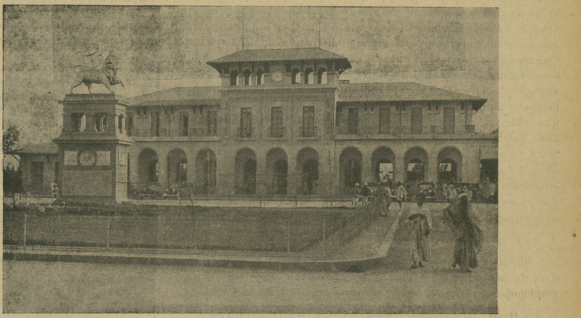

ԱՏՏԻՍ — ԱԲԷԲԱՅԻ ԿԱՅԱՐԱՆԸ

ԾԱՄՈՒԼ

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻՆ ՀԱՄԱՐ

Սելանիկի Հորիզոնը կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (27 նոյ.).

— «Երկու Հազար Հինգ տրամի։

Առաջին գումարը ունինք արդէն մեր տրամադրութեան տակ։ Հայրենակցի մը անուան տօնախմբութեան առթիւ, յանպատրաստից եւ ինքնաբուխ նուիրատուութիւններով գոյացած է այդ գումարը, իբրեւ սկիզբ ժողովրդական նուիրահաւաքութեան որուն պարտին մասնակցիլ Սելանիկի բոլոր Հայերը, իրենց բաժինը բերելու համար՝ Մեծ Հերոսին արժանավայել յուշարձանի մը շինութեան գործին։

Կոչը, զոր Փարիզէն ստանալով հրատարակութեան տուինք «Հորիզոն»ի մէջ, չէր կրնար չունենալ իր արձագանգը։ Պարտականութեան կտրուկ հրաւէր մըն էր ան։ Եւ այդ պարտականութիւնը պիտի կատարէին ամէն անոնք, որոնց մարմինները հպարտութեան սարսուռով կը փշաքաղուին ամէն անգամ, երբ Անդրանիկի խօսքը կ'ըլլայ, անոր երգերը կը թնդացուին եւ անոր առասպելական քաջագործութիւնները կը պատմուին։ Այդ պարտականութեան ընդառաջ պիտի երթային բոլոր այն հայրենասէր Հայերը, որոնց համար ցեղային պարծանք է Շապին Գարահիսարցի Հական,— այն՝ որ լեռներու ու ժայռերու սաւառնող Արծիւը եղաւ եւ մօտաւորապէս քառորդ դար իր կեանքն ու անձնական խիղախութիւնը ի սպաս դրաւ հայ ժողովուրդի ազատագրական դատին, դառնալով Հայ Յեղափոխութեան յառաջապահ ռազմիկներէն մէկը։

Անդրանիկը սովորական անհատ մը չէ։ Անիկա մարմնացումն է այն վիթխարի կամքին, զոր Հայ Յեղափոխութիւնը ի յայտ բերաւ իր ալեկոծ գործունէութեան ու փառաւոր Հերոսականի ընթացքին։ Անիկա խորհրդանշանն է այն զոհաբերութեան, որ հայ Հերոսինը եղաւ ամբողջ երեսուն տարիներ։ Ու հետեւաբար, հոյակերտ յուշարձան մը կանգնելով Անդրանիկի հողաթումբին վրայ, մենք փառաւորած պիտի ըլլանք Անդրանիկին հետ ե՛ւ Հայ Յեղափոխութիւնը, ե՛ւ այն բոլոր անուանի ու անանուն հերոսները, որոնք իրենց արիւնը տուին Հայաստանին ու հայ ժողովուրդը ապրեցնելու համար»։

ՎՍՏԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ԿՐՆԱՔ ՅԱՆՁՆԱՐԱՐԵԼ ԵՐԵՒԱՆ ՕՂԻՆ, ՈՐՈՒՆ ԾԱՆՈՒՑՈՒՄԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ Է ԶՈՐՐՈՐԴ ԷՋԻՆ ՎՐԱՅ։

Ապակիի եւ մետաղի գործարաններ Թուրքիոյ մէջ

Նոյեմբեր 29ին կատարուեցաւ Փաշա Պահչէի (Պոլիս) շիշի եւ ապակիի գործարանին բացումը։ Ներկայ էին բազմաթիւ երեւելիներ։ Այս առթիւ ճառ մը խօսելով, վարչապետ Ըսմէթ Ինէօնիւ յայտարարեց.

— «Օսմ. կայսրութեան օրով երկու անգամ փորձ կատարուեցաւ ապակիի գործարան հիմնելու, բայց երկուքն ալ ձախողեցան, օրուան վարչութեան անհոգութեան եւ անգիտութեան պատճառաւ։ Այս գործարանը, որուն համար մէկ միլիոն ոսկի ծախսուած է, ամբողջովին պիտի ապահովէ երկրին պէտքը, եւ նոյնիսկ կը կարծենք թէ սպառումը պիտի աւելնայ եւ հարկ պիտի ըլլայ նոր գործարաններ հիմնել։

Յետոյ վարչապետը եւ հրաւիրեալները պտտեցան գործարանը, որ երեք ճիւղերով սկսած է աշխատիլ։ Գործարանին տնօրէնը՝ Ստոնան, բացատրութիւններ տուաւ։ «Աւազով, մարմարի փոշիով եւ քարպոնաթ տը սուտով կը շինենք ապակին։

Գործարանը օրական 28,000 շիշ կը պատրաստէ։ Փուռին ջերմութեան աստիճանը 1400 է։ Շիշերը յետոյ 8 ժամ կը պահուին սառնարաններու մէջ։ Գործարանը տարեկան 6000 թօն շիշ եւ ապակի պիտի պատրաստէ, մինչ երկրին ընդհ. սպառումը 4500 թօն է։

*** Իսկ նոյեմբեր 28ին Գարապիւքի մէջ հիմը դրուեցաւ բուրդի եւ արուեստական մետաքսի գործարաններուն։ Զօր. Ըսմէթ այս առթիւ ալ ճառ մը խօսելով, ըսաւ.

— «Մեր պետը Աթաթիւրք, «Մարինոս»անունը տուած է գործարանին որուն հիմնարկէքը պիտի կատարենք։ Թուրքերէն հին լեզուին մէջ, մարինոս կը նշանակէ «բարակ եւ երկար»։ Այս գործարանին շնորհիւ, բարակ եւ երկար բուրդ պիտի շինուի մեր երկրին մէջ։ Յուկէս միլիոն ոսկի պիտի ծախսենք եւ երեք միլիոն քիլոյէ աւելի բուրդ պիտի շինենք։ Պատրաստուելիք թելերով կերպաս պիտի շինենք։ Գործարանը 1937ին պիտի սկսի բանիլ եւ լոյս սփռել իր շուրջը։ Իզմիթի Թուղթի գործարանն ալ երկու ամիսէն պիտի սկսի բանիլ։ Ընդհ. ծախք եղած է Յուկէս միլիոն ոսկի։ Մէկ ժամ յետոյ, ուրիշ տեղ մը հիմնարկէքը պիտի կատարենք գործարանի մը, մէկ միլիոն ոսկի ծախքով։ Վաղը միւս օրը Զօնկուլտաքի մէջ պիտի բանանք երկու գործարաններ։ Անգարա վերադարձին, պիտի այցելենք այն վայրը ուր պիտի հիմնուի երկաթի գործարանը։ 25 միլիոն ոսկի պիտի ծախսուի այն գործարաններուն համար որոնք մէկ շարթուան ընթացքին սկսած են շինուիլ կամ բանիլ։

Վարչապետը իր ընկերակիցներուն հետ ինքնաշարժով գնաց Կէմլիք եւ հոն ալ հիմնարկէքը կատարեց արուեստական մետաքսի գործարանին։ Շինութեան համար պիտի ծախսուի Յուկէս միլիոն ոսկի. տարեկան արտադրութիւնը պիտի ըլլայ 300,000 քիլօ մետաքս։

Պաղեստինի Արաբները կը շարունակեն բողոքել

— • —

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ, 25 նոյեմբեր (Յառաջ).— Քանի մը օր առաջ Հայֆայի մէջ մօտ քսան հոգի ընդհարում ունեցան անգլիական ոստիկաններու հետ, որոնց թիւը 50ի կը հասնէր։ 3 ժ. տեւեց կռիւը։ Յետոյ Արաբներէն երեք հոգի ձերբակալուեցան, միւսները փախան։ Հայֆայի ըմբոստները յուշագիր մը ուղղելով մարդպանութեան, կը պահանջեն արգիլել Հրեաներու ներգաղթը եւ սպառազինումը։ Յուշագրին մէջ կ'ըսեն նաեւ թէ ամբողջ արաբական աշխարհը՝ Իրաք, Պաղեստին, Անդրյորդանան, Եգիպտոս եւայլն Բրիտանիոյ դէմ պիտի գործեն, եթէ Պաղեստինի մէջ շարունակուի հրէական ներգաղթը։ Արաբական տարբեր շրջանակներ ալ կը հաստատեն այս պարագան։ Վերջերս սակայն Աղեքսանդրիոյ առջեւ կատարուած բրիտանական ռազմափորձերը մեծ տպաւորութիւն գործեցին։

110-120 միլիոն թոն ցորեն 3-4 տարիէն

Հողագործական լաւագոյն մեքենավարներու համագումարին առթիւ ճառ մը խօսելով, Սթալին պարզեց խորհրդային հողա – գործութեան դերը: Բացատրեց թէ ցորենի խնդիրը լուծուած է արդէն: Այս տարի հնձուած է 88 միլիոն թոն ցորեն, ինչ որ բաւական է երկրին պէտքերուն համար, հաշուելով նաեւ անհրաժեշտ պահեստը: Բայց պէտք է մտածել ապագայի մասին: Երեք – չորս տարիէն Խ. Միութիւնը պէտք է արտադրէ 110–120 միլիոն թոն ցորեն: Շատ են այս ահագին յաւելման պատճառները: Քաղաքներու բնակչութիւնը կրկնապատկուած ըլլալով յեղափոխութենէն ի վեր, միլիոնաւոր քանուորներ կը պակսեցնէ հողագործութե – նէն: Երբեմն արտադրող, այդ մշակները այժմ իրենք ալ դարձած են սպառողներ: Աւելցած է նաեւ անհատական սպառումը: Յեղա – փոխութենէն առաջ, ցարական կայսրութեան արմտիքի արտա – դրութիւնը 60 – 80 միլիոն թոնէն աւելի չէր: Սակայն ցարին նա – խարարները կը նախընտրէին ժողովուրդին մէկ մասը անօթու – թեան դատապարտել, քան հրաժարիլ տարեկան 6 – 10 միլիոն թո – նի արտածումներէն: (Իսկ դո՞ւք, Մեծդ Սթալին, դուք ալ սովի չմատնեցի՞ք Ուկրայնան եւ ուրիշ նահանգներ, ցորեն արտածելով *տըվիզ* ճարելու համար...) : Վերջապէս, Խ. Միութեան ժողո – վուրդը ամէն տարի կ'աւելնայ երեք միլիոն, այսինքն մօտաւորա – պէս Ֆինլանտայի բնակչութիւնը: Բնականաբար, բնակչութեան եւ սպառման այս կրկնակ յաւելումը իրեն հետ կը բերէ յաւելում միսի եւ ճարպի սպառման: Ասա ուրեմն յաւելում արջառի, որ իր կարգին անհրաժեշտ կը դարձնէ արմտիքի աճումը: Միայն հաւա – քական մեծ մշակութիւնը կրնայ լուծել այս խնդիրները, որովհե – տեւ միայն անոր շնորհիւ կարելի է օգտագործել գիտական հզօր միջոցներ՝ ընդարձակ աստիճանի մը վրայ: Գիւղացիներու 90 առ հարիւրը արդէն անդամ են հաւաքական տնտեսութեանց: Բայց դեռ անհրաժեշտ է որ հողագործութիւնը ունենայ արհեստագէտ – ներ, վարելու համար գիւղացիներու տրամադրութեան տակ դր – ուած բարդ մեքենաները: Մեծ յառաջդիմութիւններ կատարուած են այս ճամբուն վրայ: Զգալապէս կրճատուած են հունձքի 20–25 առ հարիւր սովորական կորուստները: Մեքենաներուն հետ, վա – վարիչ տարրերն ալ կ'աւելնան ամէն օր, ամէն ժամ:

Սթալին այս ճառը վերջացուց լաւատես հաւաստիքներով:

Թուրք ուսանողներու ծամածռութիւնը

Պոլսոյ ճարտարագիտական վարժարանի ուսանողները նա – մակ մը ուղղելով թերթերուն, կը հաղորդեն թէ տեսչութիւնը բարեփոխած չըլլալով իրենց սնունդը, որոշած են ծոմ պահել:

Ազգ. վիճակահանութեան պարգեւները

Ազգ. պարգեւախաղի 12րդ վիճակահանութիւնը տեղի ունե – ցաւ չորեքշաբթի օր: Երեք միլիոն փրանքի պարգեւը շահեցաւ 0,473,113 թիւը:

Հետեւեալ վեց թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ մէկ միլիոն փրանք.–0,653,946, 0,136,566, 0,577,335, 0,899,564, 1,199,916 0·431·161:

Հետեւեալ վեց թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ 500,000 փր.— 1·025·366, 0·512·145, 0·434·711, 0·906·769, 0·947·423, 0·938·401:

3,547 վերջացող թիւերը շահեցան 100,000 փրանք:

9,855 վերջացող թիւերը շահեցան 50,000 փրանք:

5,679 վերջացող թիւերը շահեցան 25 հազար փրանք:

0,271 վերջացող թիւերը շահեցան 25 հազար փրանք:

150 վերջացող թիւերը շահեցան 10,000 փրանք:

42 վերջացող թիւերը շահեցան 1000 փրանք:

9 վերջացող բոլոր թիւերը շահեցան 100 փրանք:

Ինչպէս գրած էինք, նոր կարգադրութեամբ հազարէն վեր ե – ղած պարգեւները պիտի վճարուին չորս օր վերջը, երկուշաբթի, 9 դեկտեմբեր:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՏԱԼԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐՆ ՈՒ ԹԱԳՈՒՀԻՆ հայրենիքին նուիրե – ցին իրենց հարսանեկան մատնիները: Այս առթիւ Թագուհին նա – մակ մը ուղղեց Մուսոլինիի, ներկայացնելով իր հայրենասիրա – կան հաւաստիքները:

ՉԻՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԿՆՔՈՒԵՑԱՒ Արաբիոյ եւ Իրաքի մի – ջեւ, անգամ մը եւս զօրացնելով անգլիական ազդեցութիւնը Մօ – տաւոր Արեւելքի մէջ: Կ'ըսուի թէ նոյնիսկ պիտի միացնեն իրենց դեսպանութիւնները, դրամները եւ առեւտրական պայմանագրու – թիւնները: Ուրիշ զրոյցի մը համաձայն, Թուրքիա առաջարկած է ոչ – յարձակման դաշինք մը հաստատել Իրաքի, Արաբիոյ, Իրանի եւ Աֆղանիստանի միջեւ, եւ բոլորը կապել արեւելեան դաշինքին, Թուրքիոյ միջոցաւ:

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ արգիլեց մառքի ներա – ծումը արտասահմանէն, նկատելով որ շատեր աժան գնով գերմա – նական դրամ կը գտնեն եւ կ'ողողեն հրապարակը, փոխանակ օտար դրամով վճարելու իրենց պարտքերը: Օրէնքը միեւնոյն ա – տեն նոր խստութիւններ կը հաստատէ անոնց դէմ որոնք ապրանք – ներ կ'արտածեն Գերմանիայէն, երկրէն հեռանալու եւ յետոյ փո – խարժէքը արտասահմանի մէջ գանձելու համար: Պատիժներ պի – տի տնօրինուին, եթէ այս կարգի գործառնութեանց գումարը 1000 մառքէն աւելի ըլլայ:

ՕԴԱՆԱՒ մը իյնալով Պուժէի մէջ, խորտակեց նոյն օ – դակայանին փարոսը: Երկու ուղեւորները ծանրապէս վիրաւոր – ուեցան: Ուրիշ զինուորական օդանաւ մը իյնաւ Լիոնի մօտ: Ցխա – նալեւ մը մեռաւ: Երրորդ օդանաւ մը ջախջախուեցաւ Թուլի մէջ: Վարիչը մեռաւ, հեռագրիչը ծանրապէս վիրաւորուեցաւ:

« ԱՄԲՈՂՋ ԳԵՐՄԱՆ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԸ ԳԱՂԹԱՎԱՅՐ Կ'ՈՒ – ԶԷ», յայտարարեց Զօր. Էփ, Պավարիոյ նահանգապետը, հան – դիսաւոր ցոյցի մը առթիւ, որ տեղի ունեցաւ Համպուրկի մէջ: «Մենք պէտք ունինք աշխատանքի եւ հացի, եւ անկարելի է զա – նոնք ստանալ առանց գաղթավայրի»:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Մշօ խումբի ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ:

ՎԱՐԴԱՆ Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այս Կիր. կէս օրէ յետոյ ժամը 8 30ին ընկեր Ճինանեանի բնակարանին մէջ, Առնուվիլ-լէ-կոնէս: Կը հրաւիրուին Հրայր, Ռազմիկ եւ Ցաւրոս խումբերու բոլոր ընկերները: Օրակարգ՝ շարունակութիւն նախորդ ժողովի:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօրՈւրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 181 Քուր Լաֆայէթ, Զարդարեան գրադարանին մէջ:

ՍԷՆ-ԼՈՒ (Մարսէյլ) Ակնունի Ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին գրադարանին մէջ:

ՎԻԷՆԻ Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Քրիստափոր եւ Մուրատ խումբերու բոլոր ընկերները վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին խաժակ Ակումբին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «ընկեր-կարօ» Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այս Կիրակի իրիկուան ժամը 5ին «Դրօշակ»ի Տան մէջ: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

ԼԻՈՆԻ Կոմիտէն ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ Սէն-Մօրիսի Զարդարեան խումբի ընկերները այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին սովորական հաւաքատեղին: Ներկայ կ'ըլլայ Կոմիտէի ներկայացուցիչը:

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ «Անտօք» Ենթակոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ Կոփշք եւ կեփին խումբերը, Թալուտիէի եւ Ռօլթայի ընկերները այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին սովորական հաւաքատեղին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ռոստոմ» Ենթակոմիտէի և «Քրիստափոր» խումբի ընդհ. ժողովը այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին սովորական հաւաքատեղին: Օրակարգ՝ շարունակութիւն նախորդ ժողովի:

ՊՐԹԻՒՍԷԼԻ «Նեմրութ» խումբը ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամները այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 4ին ծանօթ հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ՀԱՅ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԱԿՈՒՄԲ

(Նախկին Հայ Գրական Ակումբ):

Վաղը Շաբաթ (7 Դեկտեմբեր) երեկոյեան ժամը ճիշդ 9ին

Ռուսական քոնսերվաթուարի սրահին մէջ, 26, Ավընիւ տը Թոքիօ.

Պ. Ա. ԶՕՊԱՆԵԱՆ կը խօսի ԿՈՍՏԱՆԴԻՆ ԵՐԶՆԿԱՑԻԻ մասին:

Սրահը կը բացուի ժամը 8.30ին:

ԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝ ՍԱԼՆՈՅ-ՁՈՐԻ (Պիթլիս) ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

7 դեկտեմբեր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30էն մինչեւ լոյս

Պ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆի սրահին մէջ 3, Rue Pierre Curie

K. Bicêtre. Մէթրօ՝ փորթ տ'իթալի:

Կը խօսի Պ. ՍԱՍՈՒՆԻ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Պ. Ա. Շահ-Մուրատեան (երգ) Օր. Մաքրուհի (երգ). Պ. Գմբէթեան (երգ եւ արտասանութիւն):

Հայկ. եւ եւրոպ. պարեր: Կը նուագէ եփրատ նուագախումբը:

Ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով: Մուտք 4 եւ 5 փրանք:

Ապահովեցէք ձեր տոմսակները նախօրօք:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պ. Երուանդ Ուզունեան իր շնորհակալութիւնները կը յայտնէ բարեկամներու, Մեծ Նոր Գիւղի Հայր. Միութեան եւ ամէն անոնց, որոնք անձամբ կամ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին ՏԻԿԻՆ ՄԱՐԻԱՄ ՈՒԶՈՒՆԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ:

Ցուղարկաւորութիւնը տեղի ունեցաւ նոյեմբեր 28ին, Իսի լէ Մուլինոյի մէջ:

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ

Բարենպատակ տարեկան վաճառք

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ՏԻԿԻՆ Մ. ԲԷԿԼԱՐԵԱՆի

25 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ, ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՅ ԾՆՈՒՆԴԻ ՕՐԸ

ERMITAGEի ԳԵՂԵՑԻԿ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

29 Ave. Mac-Mahon 29. ՄԷԹՐՕ Etoile ԿԱՄ Ternes.

ԿԷՍ ՕՐԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

Ուր բոլոր այցելուները պիտի գտնեն իրենց ճաշակի ու քսակի յարմար ամէն կարգի առարկայ, խաղալիք եւ նոր մթերք մը նպարեղէնի, մրգեղէնի, թաց պտուղի եւայլն.:

Հաճելի մթնոլորտ ՊԻՖԷՈՎ, ԹԱՌՈՎ ու ՊԱՐԵՐՈՎ:

Պ Ա Ր Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

կազմակերպուած ՀԱՅ ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

8 Դեկտեմբեր կիրակի երեկոյ ժամը 9.30էն մինչեւ առաւօտ

Salle des Ingénieurs Civilsի ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

19, Rue Blanche. Métro: Blanche կամ Trinité.

Կը ներկայացուի հայ սափրիչ-սափրիչուհիներու կողմէ պատրաստուած կանանց մազերու ամենավերջին նորաձեւութիւնները ֆրանսական եւ հայկական լրագիրներու թղթակիցներու ներկայութեան:

Պարգեւաբաշխութիւն 1 փրանք:

Կը բաժնուի ՖՕԹԻՅՕՆ եւ ամէն տեսակ ԱՆՈՒՇԱՀՈՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ:

Մուտք՝ 8 փրանք: կանանց՝ 5 փրանք:

ԸՆՏԻՐ ՃԱԶ եւ ՕՐՔԷՍԹՐ 14 հոգիէ բաղկացեալ:

Պարգեւաբաշխութեան եւ մուտքի տոմսերը կը ծախուին հայ սափրիչներու մօտ եւ սովորական տեղերը:

ԱՄԷՆԷՆ ԱՐԴԻԱԿԱՆ ՆԿԱՐՆԵՐԸ ՉԱՓԱՒՈՐ ԳԻՆԵՐՈՎ

ՔԱՌԹ ՓՈՍԹԱԼ՝ 12ը 25 ֆրանք: ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ նկարներու մասնագիտութիւն. քաշուած մեր STUDIOի կամ հարսանիքին վայրը՝ առանց յաւելումի՝ 12ը 125 ֆրանք:

Carte d'identitéի նկարներ՝ 12 հատը 10 ֆր., 6 հատը 7 ֆր.:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այս Կիրակի ողբ. Յարութիւն Պիպէրեանի մահուան քառասունքին առթիւ Պատարագ եւ Հոգեհանգիստ պիտի կատարուի Թուլոնի մատրան մէջ:

Կը հրաւիրուին Թուլոնի եւ Լասէյնի հայրենակիցները:

(կնիք)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Պուլվար Օտտօի եւ Լա Քռոթի Ֆ. *Կ. Խաչի մասնաճիւղը դասախօսական ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր հայրենակիցները այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, Ազգ. վարժարանին մէջ: Կը խօսի* Պ. Փօղոս Հիւսեան:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ԿՕՇԿԱԿԱՐ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒՆ

Վաղը Շաբաթ կէս օրէ վերջ ժամը 4ին՝ Պուլվա տը Թրավայլի *մէջ տեղի պիտի ունենայ տեղացի եւ օտար բոլոր կօշկակար բանուորներու ընդհ. ժողովը, ուր խորհրդակցութիւններ պիտի ըլլան մեր արհեստի վերաբերեալ խնդիրներու շուրջ, ինչպէս նաեւ Տարեգլխի տեղի ունենալիք երկու մեծ Արհ. Միութիւններու միացման համագումարին ղրկուելիք պատգամաւորին ընտրութիւնը:*

Ուստի կը հրաւիրենք բոլոր անդամ եւ ոչ-անդամ հայ կօշկակար բանուորները որ անխտիր ներկայ ըլլան սոյն խիստ կարեւոր ժողովին:

Վարչութիւն

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Dameame. PARIS (13)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (18)

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Անգլ. բնագրէն թարգմ. Ժ. Հեղինակուհի՝ ԷԿԱԹԱ ՔՐԻՍԹԻ

— Ոչ, շնորհակալ եմ, ես կը հարցնեմ. բայց նախ եւ առաջ որոշ կերպով գիտնալու եմ ժամերը... Պ. Էքրոյտը վերջին անգամ ո՞վ տեսաւ ողջ առողջ...

— Հաւանաբար ես, ըսի. երբ իր քովէն հեռացայ, ժամը, կարծեմ, իննին տասը կար... ըսաւ որ անհանգիստ ըլլալ չէր ուզեր. իր այդ հրամանը յայտնեցի ծառային...

— Այո, հաստատեց Փարքըր:

— Պ. Էքրոյտը ժամը 9.30ին տակաւին ողջ էր, մէջ ինկաւ քարտուղարը, իր խօսակցութիւնը լսեցի...

— Որո՞ւ հետ կը խօսէր...

— Շիտակը չեմ գիտեր, բայց անշուշտ այդ վայրկեանին ենթադրեցի որ բժիշկն էր... կարգ մը Թուղթերու մասին քանի մը հարցումներ պիտի ընէի իրեն, սակայն երբ խօսակցութեան ձայներ լսեցի, անմիջապէս յիշեցի թէ բժիշկին հետ առանձին խօսիլ կ'ուզէր եւ հետեւաբար ներս չը մտայ... հիմա, յայտնի է որ բժիշկը այնտեղ է եղեր այդ ժամուն ...

— Ժամը 9.15ին տունս հասայ, ըսի. դուրս չելայ մինչեւ այն վայրկեանը երբ հեռաձայնը հնչեց...

— Ժամը 9.30ին ո՞վ կրնար հետը եղած ըլլալ, հարցուց ոստիկանապետը. դուք չէիք, պարոն. ըմ...

— Հազարապետ Պլընթ...

— Հազարապետ Պլընթ, կրկնեց պաշտօնեան աւելի յարգանք դնելով իր ձայնին մէջ:

Հազարապետը գլուխը թօթուեց:

— Կարծեմ ուրիշ անգամներ ալ ձեզ այստեղ տեսած ենք, շարունակեց ոստիկանապետը. անմիջապէս չճանչցայ, բայց անցեալ տարի Մայիսին ալ Պ. Էքրոյտին եկած էիք...

— Յունիսին, ճշդեց Պլընթ:

— Այո, յունիսին... ուրեմն դուք Պ. Էքրոյտին հետ չէիք ժամը 9.30ին:

Պլընթ նորէն գլուխը թօթուեց:

— Ընթրիքէն յետոյ զինքը բնաւ չտեսայ...

— Լսեցի՞ք թէ ինչ բանի մասին կը խօսէին, հարցուց ոստիկանապետը քարտուղարին:

— Միայն քանի մը բառ լսեցի, պատասխանեց Րէյմընտ. ու ենթադրելով որ Պ. Էքրոյտի խօսակիցը բժիշկն էր, այդ քանի մը բառերը շատ տարօրինակ թուեցան ինծի... որքան կը յիշեմ, Պ. Էքրոյտ հետեւեալ բառերը արտասանեց — « վերջերս այնքան դրամ կ'ուզեն ինձմէ որ կարծեմ անկարելի պիտի ըլլայ ինծի համար՝ գոհացում տալ ձեր խնդրանքին»*. անմիջապէս հեռացայ եւ աւելի բան մը չլսեցի... սակայն եւ այնպէս շատ զարմացայ որովհետեւ բժիշկը...*

— ... Ոչ իրեն համար դրամ փոխ կ'ուզէ, ոչ ալ հանգամանքութիւն կ'ընէ ուրիշներուն հաշւոյն, ըսի:

— Դրամ կը պահանջէին, զարմացաւ ոստիկանապետը. տակը կարեւոր հետք մըն է... Փարքըր, փողոցին դուռը մարդ չեկաւ ըսիր, այնպէս չէ՞:

— Ոչ, պարոն, ոչ ոք...

— Հետեւաբար Պ. Էքրոյտը ինքը ներս առեր է այդ անծանօթը, բայց...

Ու սկսաւ մտածել:

— Մէկ բան յայտնի է միայն, շարունակեց ան. Պ. Էքրոյտը ողջ - առողջ էր ժամը 9.30ին. անկէ յետոյ զինքը տեսնող չէ եղած...

Փարքըր թեթեւ մը հազաց՝ հասկնելով որ նոր բան մը ունէր ըսելիք:

— Ի՞նչ կայ, հարցուց ոստիկանապետը:

— Եթէ կը ներէք, պարոն, օրիորդ Ֆլօրան տեսաւ զայն 9.30էն յետոյ...

— Օրիորդ Ֆլօրա՞ն...

— Այո պարոն, ժամը տասնին քառորդ կար, կարծեմ, երբ օրիորդը ըսաւ ինծի թէ Պ. Էքրոյտը անհանգիստ ըլլալ չէր ուզեր...

— Ինքն էր որ օրիորդին միջոցաւ լուր կը ղրկէր քեզի...

— Ոչ, պարոնին Ուիսքին ներս տանելու վրայ էի, երբ օրիորդ Ֆլօրան սենեակէն դուրս եկաւ, կեցուց զիս եւ յայտնեց թէ իր հօրեղբայրը չէր ուզեր անհանգիստ ըլլալ...

Ոստիկանապետը ուշադրութեամբ նայեցաւ ծառային:

— Առաջուց քեզի ըսուած էր թէ անհանգիստ չպիտի ընէիր զինքը, այնպէս չէ՞:

Փարքըր սկսաւ կակազել. ձեռքերը կը դողային:

— Այո, պարոն, այո այնպէս է...

— Եւ սակայն դուն նորէն կը պատրաստուէիր խանգարել զինքը...

— Մոռցեր էի, պարոն, միշտ այդ ժամուն էր որ ուիսքին ներս կը տանէի եւ կը հարցնէի թէ բանի մը պէտք ունէր, այնպէս որ, առանց մտածելու, պաշտօնս կը կատարէի...

— Այդ վայրկեանին՝ զգացի թէ ծառան կասկած ներշնչելու աստիճան շփոթած էր. վախէն կը դողար:

— Լաւ, օրիորդ Ֆլօրան պէտք է տեսնեմ, ըսաւ ոստիկանապետը, առ այժմ այս սենեակը կը ձգենք եղածին պէս. օրիորդը լսելէ յետոյ կը վերադառնանք, միայն, զգուշութեան համար, պատուհանը փակենք:

Ու պաշտօնեան դէպի բակը քալեց. հետեւեցանք իրեն: Կեցաւ վայրկեան մը՝ նրբանցքին սանդուղին առջեւ ու իրեն ընկերացող ոստիկանին ըսաւ.

— Ծօնս, դուն հոս սպասէ. մի ձգեր որ մարդ մտնէ այդ սենեակը.

— Ներեցէք պարոն, ընդմիջեց ծառան. եթէ բակին դուռը կղպէք, ոչ ոք կրնայ այդ սենեակը մտնել. սանդուղը միայն Պ. Էքրոյտին ննջարանն ու բաղնիքը կ'առաջնորդէ. տունին այս մասը միւս մասին հետ կապ չունի. առաջները դուռ մը կար, բայց Պ. Էքրոյտը վերջնական կերպով փակել տուաւ. կ'ուզէր բոլորովին առանձին ըլլալ իր յարկաբաժնին մէջ...

Ոստիկանապետը աչք մը պտտցուց չորս դին, տեսնելու համար սենեակներուն դիրքը: Բակը անցաւ ու դուռը կղպելով բանալին գրպանը նետեց:

Յետոյ ցած ձայնով քանի մը պատուէրներ տուաւ ոստիկան Ծօնսին որ պատրաստուեցաւ մեկնիլ:

— Պէտք է քննենք կօշիկի հետքերը, բայց բացատրեց ոստիկանապետը. բայց նախ եւ առաջ օրիորդը կ'ուզեմ, ան էր որ վերջին անգամ ըլլալով տեսած էր հօրեղբայրը... լուր ունի՞ թէ ինչ է պատահած է...

Քարտուղարը գլուխը թօթուեց:

(Շար.)

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ Երգիծաթերթ՝ «Մ Ե Ղ Ո Ւ»

Փարիզի եւ Շրջանի Յառաջի ցրուիչ

Պ. ԱԻԵՏԻՍԵՆ:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ՆՐԹՆԻԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ — 17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70
Métro : TOLBIAC)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 փրանք	100 փրանք	—

ՇԱԲԱԹ 7 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
SAMEDI 7 Décembre 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2981

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

“ՀԱՅ ԵՐԳԻ ՕՐԸ„

Գեղեցիկ այլ տաժանելի ճիգ մըն է որ կը փորձէ Սիփան – Կոմիտաս երգչախումբը, վաղը՝ կիրակի, եւ յաջորդ կիրակի:

Ընթերցողները օրը օրին հետեւած են բոլոր մանրամասնութեանց, այնպէս որ աւելորդ կը համարենք խօսիլ այդ մասին:

Երկու բառ միայն.— Ըստ յայտագրի վաղը կը ներկայացուին 12 երգահաններու գործերը, 20 խմբերգներով, 9 մեներգներով եւ հինգ երգեր ալ՝ դաշնակով: Իսկ յաջորդ կիրակի՝ վեց երգահաններու գործերը ջութակով, ինչպէս եւ մեներգներ եւ խմբերգներ: Բոլորն ալ՝ հայկական ստեղծագործութիւն:

Թերեւս չափազանցութիւն չէ ձեռնարկը կոչել աննախընթաց, իբրեւ յայտագիր: Եւ բոլոր տեղեկութիւնները կը հաստատեն թէ լուրջ աշխատանք են կատարած կազմակերպիչները, կարելի յաջողութիւնը պահովելու համար:

Այս մանրամասնութիւնները յիշել յետոյ, այլեւս աւելորդ է խօսիլ «արգոյ հասարակութեան» պարտականութեանց մասին:

Առածի կարգ անցած է այս ժողովուրդին սէրը՝ երգի եւ մանաւանդ ի՛ր երգերուն հանդէպ:

Ուրեմն «Հայ Երգի Օրը» լաւագոյն պատեհութիւնը կ'ընծայէ, անգամ մը եւս ապացուցանելու այդ սէրը, ամէնէն առաջ իր հոգին թարմացնելով այս ցուրտ եւ անարեւ երկինքին տակ:

Միեւնոյն ատեն, «Հայ Երգի Օրը» առիթ մըն է արդար հպարտութեան, քանի որ, երգահան թէ երգիչ, դաշնակահար կամ ջութակահար, բոլոր կազմակերպիչներն ու մասնակիցները իր հարազատներն են, այլ մանաւանդ երիտասարդներ եւ երիտասարդուհիներ:

Ի՛նչ առաքինութիւններ եւ յոյզեր մաշեցան այս պողոտաներուն վրայ, 1922էն ի վեր: Ու կը մաշին հետզհետէ աւելի արագ, թեւատելով, դեղնեցնելով բազմութիւններ շարք – շարք:

Բայց տակաւին կան սարսուռներ, տենչեր ու կարօտներ, որոնք նոյնութեամբ կը պահեն իրենց ուժն ու հմայքը, որոնց առջեւ քարերն անգամ ականջ կը լարեն:

Ըսէ՞նք թէ խօսքը Հայկական Երգի մասին է, հին կամ նոր, երկիրէ երկիր փոխանցուած, իբրեւ մշտահոս աղբիւր մը ստեղծագործ ներշնչումներու:

Եւ սակայն, տխուր բան պիտի ըլլար կծկուիլ ինքնագոհութեան պատեանին մէջ, երբ ամբողջ աշխարհ մը կը թաւալի մեր շուրջը, եւ ամեհի ալիքներ կը սպառնան խեղդել մեզ:

Եթէ երգն է ամէնէն ծաւալուն եւ տեւական ազդակը ազգային միութեան եւ ինքնապաշտպանութեան, Հայ Երգի Օրը պէտք է ըլլայ ազդանշան մը նոր խանդավառութեան եւ գործնական ճիգերու: Ոչ միայն Փարիզի, այլ եւ ամէն կեդրոն քաղաքի մէջ:

Մենք այդ համոզումով կ'ողջունենք Հայ Երգի Օրը, սրտանց բաղձալով ամէն յաջողութիւն եւ մանաւանդ յարատեւութիւն:

Շ.

«Միլիոնաւոր փաշական էջեր...»

Քանի մը օր առաջ հրատարակեր էինք գերմանական թերթի մը մէկ յօդուածը, որ կը թելադրէր քանդել Խ. Միութիւնը, անջատելով զանազան երկրամասեր եւ կազմելով անկախ Ուկրայնիա, Հայաստան, Վրաստան եւն.: Այս ծրագրով բուն Ռուսաստանը պիտի վերածուի երկրորդական պետութեան մը եւ պիտի կոչուի Մոսկովիա:

Խորհրդային թերթերը, որոնք առհասարակ վերապահ դիրք մը բռնած են ատենէ մը ի վեր, հիթլերական Գերմանիոյ յարձակումներուն դէմ, այս անգամ խզելով իրենց լռութիւնը բուռն յարձակողականի մը ձեռնարկած են: Այսպէս, «Փրավտա», կուսակցութեան պաշտօնաթերթը, դատափետելով գերման թերթին գրութիւնը, կը բացագանչէ:

— «Պէտք է անըմբռնելի ապուշ ըլլալ, Մոսկովիա խօսքը բերան առնելու համար մեր դարուն մէջ: Միլիոնաւոր փաշական էջեր չպիտի բաւէին անջատելու այն յարակցութեան ուժերը որ կը միացնեն Խ. Միութեան զանազան մասերը: Նախագահ Ռուզվէլթի խորհրդականները ուղեղներու թրըսթը կազմեցին: Հիթլէրի խորհրդականները կը կազմեն ուղեղազուրկներու խմբակցութիւնը: Ուրիշ ուղեղի պէտք չկայ, գլուխ հանելու համար իրենց աւազակութեան ծրագիրները: Փաշական պոլիտիկոսները կը գերագնահատեն իրենց ճակատներուն ամրութիւնը, երբ իրենք զիրենք ընդունակ կը կարծեն տապալելու խորհրդային պարիսպը»:

Խորհրդաւոր շարժումներ Հռոդոսի մէջ

Աթէնքի թերթերը կը գրեն թէ զինուորական եւ նաւային ուշագրաւ գործունէութիւն մը կը տիրէ Երկոտասան կղզիներուն մէջ, որոնք Իտալիոյ կը պատկանին: Վերջերս իտալական նաւ մը զօրք եւ թնդանօթ ցամաք հանած է Լերոս եւ Հռոդոս կղզիներուն մէջ, իսկ մարտանաւ մը կրակ բացած է փոքր ձկնորսանաւի մը դէմ, չփոթելով սուզանաւու մը հետ: Վերջապէս կ'ըսուի թէ կարգ մը դաշտալիքներ Փոքր Ասիա փախած են նաւակներով: Այս պատճառաւ, Հռոդոսի իտալական իշխանութիւնները որոշեր են արգիլել որ եւ է նաւային երթեւեկ Հռոդոսի եւ Փոքր Ասիոյ միջեւ:

Ալազան եւ Զանան վիրաւորուած

Երեւանի Գրական Թերթը կը գրէ թէ գրագէտ Ալազան եւ դերասան Զանան նոյեմբեր 24ին Լենինականի մէջ, վիրաւորուած են, իրենց ինքնաշարժը արկածի հանդիպած ըլլալով: Վիրաւորները հիւանդանոց փոխադրուած են:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԳԼԻՈՅ ՀԱՇՏԱՐԱՐ ԿՈՉԸ ՄՈՒՍՈԼԻՆԻԻ

«ՄԵՆՔ ՉԵՆՔ ՈՒԶԵՐ ՆՈՒԱՍՏԱՑՆԵԼ ԻՏԱԼԻԱՆ»

Սըր Ս. Հօր եւ Պ. Լավալ կը տեսակցին այսօր

Ինչպէս կ'երեւայ, Անգլիա եւ Ֆրանսա նորէն լուրջ փորձ մը կը կատարեն, հաշտարար ելք մը գտնելու եւ հապէշական պատերազմը դադրեցնելու համար:

Անգլիոյ երեսփ. ժողովին հինգշաբթի օրուան նիստին մէջ, արտաքին նախարար Սըր Ս. Հօր խօսելով միջազգային կացութեան վրայ, հաշտութեան հանդիսաւոր կոչ մը ուղղեց Պ. Մուսոլինիի: Ահաւասիկ իր խօսքերուն ամփոփումը.

— «Աշխարհը ստիպողաբար պէտք ունի խաղաղութեան: Մենք եւ Ֆրանսա, գործելով յանուն Ազգերու Դաշնակցութեան եւ համաձայն անոր ուխտին, վճռած ենք ուրիշ մեծ փորձ մը կատարել խաղաղութեան համար: Մենք չենք ուզեր նուաստացնել Իտալիան, ոչ ալ տկարացնել: Ընդհակառակն, ջերմապէս կ'ուզենք տեսնել զօրաւոր Իտալիա մը աշխարհի մէջ, Իտալիա մը հզօր՝ բարոյական, քաղաքական եւ ընկերային տեսակէտով, որ կարենայ իր թանկագին աջակցութիւնն ընծայել աշխարհի: Կրկին կոչ կ'ուղղեմ Պ. Մուսոլինիի եւ իր հայրենակիցներուն, որպէսզի իրենց միտքէն վանեն այն գաղափարը թէ մենք չարաշուք նպատակներ կը հետապնդենք, ուժ տալով Ազգերու Դաշնակցութեան: Մենք այդպիսի նպատակներ չունինք: Թող իրենց միտքէն հանեն թէ կ'ուզենք նուաստացնել Իտալիան: Թող իրենց միտքէն վանեն այն կասկածը թէ կ'ուզենք խրամատ մը բանալ Իտալիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ: Մենք կ'ուզենք որ Իտալիա եւ Ֆրանսա ամէնէն ամուր բարեկամներն ըլլան եւ մենք ուրախ ենք որ կրցանք օգնել երկու երկիրներուն միջեւ գոյացած համաձայնութեան, այս տարուան սկիզբը: Թող իրենց միտքէն հանեն այն կասկածը թէ կ'ուզենք տկարացնել Պ. Մուսոլինիի անձնական դիրքը եւ կործանել փաշական կարգուսարքը: Մենք մեր միտքէն իսկ չենք անցըներ միջամտել Իտալիոյ ներքին գործերուն եւ ջերմապէս կ'ուզենք տեսնել Իտալիա մը՝ կառավարուած զօրաւոր իշխանութեամբ մը, ինչ ձեւով որ կ'ուզէ իտալացի ժողովուրդը: Թոյլ տուէք մերժել այն ամբաստանութիւնը թէ Անգլիոյ քարիւղի ընկերութիւնները կը շահագործեն կացութիւնը: Եթէ Իտալիոյ քարիւղի ներածումները աւելցած են, այդ յաւելումը չեն վայելած այնպիսի ընկերութիւններ որոնց մէջ շահ ունի Մեծն Բրիտանիա: Կրնայ ըլլալ որ անյոյս գործի մը ձեռնարկած ըլլանք: Թերեւս անկարելի է հաշտեցնել Ազգերու Դաշնակցութեան, Իտալիոյ եւ Եթովպիոյ նպատակները: Թերեւս մթնոլորտը այնքան տաքցած է որ անկարելի է լսելի դարձնել բանականութեան ձայնը: Բայց եւ այնպէս, մենք եւ Ֆրանսա ոչ միայն պիտի շարունակենք փորձերը, այլեւ պիտի կրկնապատկենք մեր ջանքերը, այն կարճ ժամանակամիջոցին որ մեզ կը բաժնէ Ազգերու Դաշնակցութեան ժողովէն: Փոխանակ փոխադարձ կասկածներ սնուցանելու, ազգերը պէտք է միանան խաղաղութիւն փնտռելու, որպէսզի աշխարհը վերստանայ իր բնականոն վիճակը: Ցորչափ հարցը կապ ունի հաւաքական գործունէութեան վրայ, Մեծն Բրիտանիա չպիտի թուլնայ: Բայց մենք ջերմապէս կը մաղթենք այն առիթը ուր գոյութենէ պիտի դադրի հաւաքական գործունէութիւնը: (Կ'ակնարկէ պատժական տնօրինութեանց): Մեծն Բրիտանիա երկաթէ բռունցք մը կը պահէ իր թաւշեայ ձեռնոցին մէջ: Այս կոչը տկարութեան նշան չէ, այլ արտայայտութիւնը մեր բաղձանքին՝ ժամ առաջ վերջացած տեսնելու այն վէճը որ կը դառնացնէ աշխարհը: Կը խոստովանիմ թէ չափազանց դժուար է գտնել բանաւոր կարգադրութիւն մը որ գոհացնէ թէ Իտալիան, թէ Եթովպիան եւ թէ Ազգաժողովը: Եւ սակայն, անհրաժեշտ է մասնաւոր ճիգ մը փորձել խոչընդոտները հարթելու համար յառաջիկայ քանի մը օրերու եւ շաբաթներու ընթացքին»:

Կը նշանակէ թէ Անգլիա կ'ուզէ վերջին պատեհութիւն մը ընծայել Իտալիոյ, քարիւղի եւ ուրիշ նիւթերու արգելքէն առաջ, որ պիտի որոշուի դեկտեմբեր 12ին:

Սըր Ս. Հօր խօսեցաւ նաեւ Եգիպտոսի դէպքերու մասին, ուժգնօրէն բողոքելով այն մեղադրանքին թէ Անգլիա կը միջամտէ այդ երկրի ներքին գործերուն: «Ն. Վեհափառութեան կառավարութիւնը կը յուսայ շուտով վերահաստատուած տեսնել անգլօեգիպտական յարաբերութիւնները, տեւական եւ երկու կողմին համար ալ գոհացուցիչ հիման մը վրայ»:

Նախարարին յայտարարութեան ուժ տուաւ նախկին նախարար մը, Չէմպըրլէն, արտասանելով հետեւեալ ուշագրաւ խօսքերը.— «Թոյլ չտանք որ Եթովպիա կարծէ թէ յաւիտենապէս պիտի շարունակենք ճնշում բանեցնել իր թշնամիին վրայ»:

*** Ինչպէս գրած էինք, Սըր Ս. Հօր եւ Պ. Լավալ պիտի տեսակցին այսօր, շաբաթ, Փարիզի մէջ, ուրկէ պիտի անցնի Անգլիոյ նախարարը, Զուիցերիա երթալու եւ հանգստանալու համար:

— • —

ՊԱՆՔ ՏԸ ՖՐԱՆՍԻ վերջին տեղեկագրին համաձայն, 2,834,000,000 փրանքի ոսկի կորսուած է, ինչ որ 70 առ հարիւրէն վար կ'իջեցնէ պահեստը, առաջին անգամն ըլլալով, 45 ամսուան ընթացքին: Իսկ Մ. Նահանգներու ոսկիի պահեստը բարձրացած է տասը միլիառ տոլարի...

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ արգիլեց տեղեկութիւններ հրատարակել գանձային կացութեան, պետական դրամատան վիճակի եւ հանրային պարտքի մասին:

«ԽՌՈՎԱՐԱՐ»ՆԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐԸ ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

Արմատականները գոհացո՞ւմ ստացած են

Ի՞նչ կ'ըսեն աջակողմեան հոսանքները

Երեսփ. ժողովը նորէն փոթորկալի նիստ մը գումարեց հինգշաբթի օր: Այս անգամ կարգը եկած էր աջակողմեան խմբակցութեանց ներկայացուցիչներուն, սուր սլաքներ արձակելու համար ձախակողմեան հոսանքներուն դէմ:

Առաջին խօսքը առաւ Պ. Նասթ, աչազուրկ երեսփոխան մը, որուն թեւերէն բռնելով ամպիոն առաջնորդեցին:

Այս անկախ երեսփոխանը բացատրեց թէ անհրաժեշտ չէ բացառիկ տնօրինութիւններ հաստատել, հանրապետութիւնը պաշտպանելու համար: «Պէ՞տք է պատժել այնպիսի կազմակերպութիւններ որոնք կարգապահութիւն, համազգեստ եւ խորհրդանշան մը ունին: Կառավարութիւնը արդէն սպառազինուած է լուծելու համար այնպիսի ընկերութիւններ որոնք դաւաճանութիւն կը գործեն, սպառնալով Ֆրանսայի հողային ամբողջութեան: «Աքսիօն Ֆրանսէզ»ը երեսուն տարիէ ի վեր կ'ուզէ փոխել երկրին վարչաձեւը: Բայց համայնավարութիւնն ալ այդպէս չուզե՞ր: Ապա ուրեմն եթէ ազգայնական կազմակերպութիւնները պիտի լուծուին, պէտք է լուծել բոլոր ընկերակցութիւնները, առանց խտրութեան»:

Յետոյ խօսեցաւ Պ. Պառոն, Հօթ Վիէնի երեսփոխանը, ծանր մեղադրանքներ ուղղելով Լիմոժի վէճին առթիւ եւ մանրամասնօրէն նկարագրելով դէպքը: Ձախակողմեան երեսփոխանները յաճախ կ'ընդմիջէին, զանազան կանչեր արձակելով: Մէկ ժամէն աւելի տեւեց իր ճառը: Նոյնքան երկար տեւեց ուրիշ աջակողմեան երեսփոխանի մը՝ Հէյի ճառը, նոյնպէս տեղի տալով ժխորի: Այս երեսփոխանը բացատրեց թէ անոնք որ կը խոստանան բարուոքել երկրին կացութիւնը, պաշտօնավարեցին բաւական երկար ատեն, Պ. Տալատիէ երկիրը վարեց ամբողջ ինը ամիս, «բայց կրցա՞ւ անհետացնել այն չարիքները զորս դարմանել կը խոստանայ Ժողովրդական ճակատը»: Պ. Տալատիէ բողոքելով, յանձնարարեց բաղդատել 1933ի եւ 1935ի կացութիւնը եւ յիշեց թէ 135,000 գործազուրկներ աւելցան ազգ. դաշինքին օրով:

Չորրորդ երեսփոխան մը պատմեց թէ Միլհաուզի մէջ, գործադուլի մը առթիւ, ժողովրդական ճակատը իր իշխանութեան տակ առաւ ամբողջ քաղաքը, ուր մարդիկ չէին կրնար շրջիլ առանց ընկերվարական պետերու արտօնութեան: «Ճիշդ է որ արիւն չթափեցաւ, բայց այս կարգի բռնութիւնները բնականաբար պատճառ պիտի ըլլային ընդդիմադիր ընկերակցութեանց կազմութեան»:

Փետրուար 6ի դէպքերուն առթիւ ալ ակնարկներ ուղղուած ըլլալով, Պ. Պօնըվէյ, քննիչ յանձնաժողովին նախագահը, հարկ դատեց ճշդումներ կատարել: Միջանկեալ խօսք առաւ նաեւ Պ. Ֆրօ, Տալատիէի դաշինքին ներքին նախարարը, որուն դէմ երկու անգամ յարձակում կատարուեցաւ վերջերս, ճառ խօսած ատեն: Պ. Ֆրօ դիտել տուաւ թէ երկիրը երկու ազգային հոսանքներու բաժնուած է, եւ «երկու կողմերն ալ աւելի շատ կը վախնան որ յարձակման զոհ պիտի դառնան, եւ ոչ թէ կ'ուզեն յարձակիլ»:

Կէս օրէն վերջը, ամէնէն թթու ճառը խօսեցաւ Պ. Թէթէնժէ, Երիտասարդ Հայրենասէրներու առաջնորդը, ծանր մեղադրանքներ ուղղելով ընկերվարականներու, արմատականներու եւ համայնավարներու միացեալ ճակատին դէմ: Ուժգնօրէն ընդդիմացաւ ազգայնական կազմակերպութեանց լուծման եւ իբրեւ օրինակ յիշեց Փրկութեան Բանակը, որուն անդամները նոյնպէս համազգեստ կը հագնին: Նկարագրելով ձախակողմեաններու կողմէ սարքուած դէպքեր եւ յարձակումներ, բացատրեց թէ երբ տեսան համայնավարներու կազմակերպական ծրագիրը, իրենք ալ նոյն միջոցին դիմեցին, եւ իրենց կազմակերպութիւնը, որ այն ատեն 600,000 անդամ ունէր, 15,000 հոգի աւելցաւ ռիւ Տամրէմոնի դէպքէն վերջը: Համայնավարները «մարդասպաննե՛ր, մարդասպաննե՛ր» կը պոռային, Պ. Թէթէնժէ ճառը վերջացուց ընդհանուր ժխորի մէջ, շեշտելով.

— «Հարցը սա է թէ ի՞նչ նպատակի կը ձգտին այն օրէնքները որոնցմով կը սպառնան մեզի, ճամբա՞յ բանալ յեղափոխութեան եւ հովանաւորե՞լ կարմիր դրօշը, օրէնքէ դուրս հռչակելով անոնք որ եռագոյն դրօշին շուրջը համախմբուած են: Այդ է որ կ'ուզեն Մոսկուայի մարդիկը: Հայրենասէրները չպիտի ընդունին այդ բանը. անոնք երբեք չպիտի ընդունին պոլշեւիկեան դիկտատուրան:

Նոյնքան բուռն ճառ մը խօսեցաւ Քսավիէ տը Վալա, մէկ անգամէն յայտարարելով.— «Ես անդամ եմ Հրեղէն Խաչին, 1925էն ի վեր»: Իր երկար ճառին մէջ, Պ. Վալա ծանր մեղադրանքներ ուղղեց ընդդիմադիրներուն, մասնաւորապէս յիշելով.

— «Պէտք է վերջ տալ այն առասպելներուն թէ մեր կուսակցութիւնը ունեւորներուն կը ծառայէ կամ դրամի համար կը գործէ: Երբ Սթավիսքի թերթ մը գնել ուզեց, «Էքօ տը Փարի՞ն» գնեց: Երբ Պ. Փաթընօթը չէք մը տալ ուզեց, տուաւ «Փօփիւլէռ»ի (ընկերվարական): Եւ «Իւմանիթէ»ն (համայնավար) Պ. Լուի Տրէյֆիւսի դրամով չէ՞ր որ հիմնուեցաւ: Թող յոյս չդնեն Հրեղէն Խաչերուն վրայ, զանոնք իբրեւ պահակ – շուներ գործածելու համար դրամարկղներու առջեւ»:

Անմիջապէս վերջը խօսեցաւ Պ. Ք. Փլանշ, ընկերվարական, մերկացնելով ազգայնական կազմակերպութեանց դաւերը եւ կառավարութեան մեղսակցութիւնը:

*** Պ. Էռիօ ժողովի հրաւիրելով արմատական խմբակցու –

(Շար.ը կարդալ Գ. էջ)

ՄԷԿ ԺԱՄ ՖՐԱՆՑ ՎԵՐՖԵԼԻ ՀԵՏ

ՆՄԲ.— Գրած էինք թէ Նիւ Եորք հասած է Պ. Ֆրանց Վերֆէլ, ջերմ ընդունելութեան արժանանալով: Այս առթիւ ընկեր Վ. Ահարոնեան հետեւեալ տեսակցութիւնը ունեցած է մեծանուն հեղինակին հետ, «Հայրենիք»ի անունով.—

Ֆրանց Վերֆէլ ընդունեց մեզ առաջին կարգի իր նաւասենեակի մէջ:

Կարճահասակ, մի քիչ գիրուկ, լայն ճակատով, գանգուր մազերը կիսով չափ թափուած, որից ճակատի լայնութիւնը աւելի է շեշտուել, շատ սովորական, բայց տիպար հրէական դէմքով մի մարդ է Ֆրանց Վերֆէլը: Պարզ եւ դիւրահաղորդ՝ իր զրոյցի եւ շարժուձեւերի մէջ: Կէս ժամուան ծանօթութիւնից յետոյ, թեւս մտաւ եւ սկսեցինք ետ ու առաջ քայլել տախտակամածի վրայ:

Համեստ, ամաչկոտ լինելու աստիճան: Նկատելի կերպով ճնշուած էր այն ուշադրութիւնից, որով շրջապատել էինք իրեն: Ինքնամփոփ ու երազուն, երբ իր սրտին մօտ հարցերին էր պատասխանում: Կարծէք թէ մեզ չէր խօսում, այլ ինքն իրեն: Ցափշտակելու աստիճան ոգեւորուած, երբ մարդկային ոգու բարձր թռիչքներին էր մօտենում:

Գերմաներէնը իր մայրենի լեզուն է: Անգլիերէնին տիրապետում է պարզ զրոյց վարելու չափ:

Տիկին Ալմա Վերֆէլ նախկին այրին է գերման նշանաւոր երաժշտագէտ Գուստաւ Մահլերի:

Շնորհալի արտաքինով, միջին տարիքի մի կին: Պ. Վերֆէլից աւելի ազատ անգլիերէն է խօսում, ինչպէս նաեւ ֆրանսերէն:

Ամերիկա եկող նշանաւոր օտարականներին հարց ու փորձերու այնքան վարժ ամերիկեան թղթակիցները անմիջապէս տեղաւորուեցին, ինչպէս իրենց տանը, գրաւելով նստելու յարմարութիւն ներկայացնող բոլոր կարասիները եւ պատրաստուեցին յարձակման:

— Պ. Հըրիս, բարի եղէք ինձ ներկայացնել Պ. Վերֆէլին,— դիմեցի ես «Վայքինկ Փրէս»ի փոխ-նախագահին, որ տեղեակ էր իմ առաքելութեան:

— Պ. Վերֆէլ, թոյլ տուէք ծանօթացնել ձեզ մէկի հետ, որի ներկայութիւնը ձեզ համար առանձնապէս հաճելի պիտի լինի: Պարոնը եկել է Հայերի կողմից բարի գալուստ մաղթելու ձեզ,— ասաց Պ. Հըրիս:

Ֆրանց Վերֆէլ եւ տիկինը ջերմօրէն սեղմեցին ձեռքս.

— Ես եկել եմ Հայկական Փրէս Բիւրոյի կողմից ձեզ եւ ձեր տիկնոջը բարի գալուստ մաղթելու, Պ. Վերֆէլ: Կը յուսամ որ դուք ստացել էք ողջոյնի այն անթելը, որ երէկ ուղարկուեց ձեզ Հայկական Փրէս Բիւրոյի կողմից:

— Ստացել եմ, շնորհակալ եմ եւ անկեղծօրէն զգածուած Հայերի ուշադրութիւնից,— պատասխանեց Պ. Վերֆէլը:

Այստեղ սկսուեց հարց ու պատասխանը, որին մասնակցեցինք ամէնքս:

— Քանի՞ տարեկան էք, Պ. Վերֆէլ:

— Քառասունըհինգ տարեկան: Ծնել եմ Պրագայում, այժմ Չեխոսլովակ հանրապետութեան մայրաքաղաք, իսկ մեծ պատերազմից առաջ պատկանում էր Աւստրօ-Հունգարիային: Այժմ էլ աւստրիական քաղաքացի եմ եւ գրեթէ մշտապէս բնակւում եմ Վիեննայում:

— Առաջի՞ն անգամն է որ Ամերիկա էք գալիս եւ ի՞նչ է այս ճամբորդութեան նպատակը:

— Ես առաջին անգամն է որ գալիս եմ Ամերիկա: Տիկին Վերֆէլը սրանից առաջ չորս անգամ այցելել է Մ. Նահանգները: Իմ այս ճամբորդութեան մասնաւոր նպատակն է ներկայ լինել «Աւետեաց ճամբան» նոր թատերախաղիս փորձերին եւ առաջին ներկայացմանը, որ տեղի պիտի ունենայ դեկտ. 23ին, Նիւ Եորք, Մանհաթթընի Օփերա Հաուզի մէջ: Այս անտիպ թատերախաղիս բեմադրութիւնը ստանձնել է Մաքս Րէյնհարտը:

— Ո՞րն է, ձեր կարծիքով, ձեր լաւագոյն գործը, Պ. Վերֆէլ,— հարցրեց թղթակիցներից մէկը:

— Իմ կարծիքով, իմ լաւագոյն գործը,— իր հերթին հարցրեց Պ. Վերֆէլը եւ իր դէմքը ստացաւ կերպարանքը այն մարդու, որին տարօրինակ, անպատասխանելի հարց են ուղղել: Չգիտէր ինչ պատասխանել:

Օգնութեան հասաւ «Մուսա լերան» հրատարակիչը՝ Պ. Հըրիս.

— Գրողի լաւագոյն գործը միշտ վերջին գործն է՝ այս դէպքում «Մուսա լերան քառասուն օրերը»:

Պ. Վերֆէլը օգտուեց իրեն մեկնուած օգնութեան ձեռքից եւ կրկնեց.

— Այո՛, այո՛, վերջին գործը միշտ ամէնից անուշն է: Այո՛, «Մուսա տաղը»... Բայց եթէ կ'ուզէք, ես ամէնից աւելի սիրում եմ «Պասկարելլայի ընտանիքը»:

— Ի՞նչպէս պատահեցաւ որ դուք հետաքրքրուեցաք Մուսա տաղի պատմութիւնով, Պ. Վերֆէլ,— իմ հարցումը կանխեց «Հէրըլտ Թրիպիւն»ի թղթակիցը:

— Ութ տարի առաջ Դամասկոսի մէջ տեսայ տարագրութիւնից ազատուած հայ գաղթականներ եւ որբեր, որոնց դէմքերը այլանդակուած էին տարօրինակ նշաններով,— սկսեց պատմել Պ. Վերֆէլը:

— Այդ նշաններո՞վ էին ծնած այդ մարդիկը,— միամիտ հարցումով ընդմիջեց թղթակիցներից մէկը:

— Ո՛չ, տարագրուած Հայերի դէմքերին այդ նշանները կնքել էին իրենց հալածիչները: Այդ նշանների իմաստը հասկանալու համար իմ արած հարցումներին ի պատասխան ես լսեցի սարսափելի, ցնցող պատմութիւններ եւ որոշեցի գրել «Մուսա լերան քառասուն օրերը»: Դրանից առաջ, Վիեննայի Մխիթարեաններից մէկը ինձ պատմել էր գրքի սիրող, ամէն տեղ իրեն հետ իր գրադարանը պտտցնող մի Հայի մասին: Այդ մարդու պատմութիւնը տուեց ինձ վէպիս գլխաւոր հերոսներից՝ դեղագործ Գրիգորի տիպարը: Սուրիայի մէջ լսածներս լրացրին մնացածը եւ այսպիսով ծրագրեցի գրել Մուսա լերան դիւցազներգութիւնը:

— «Մուսա լերան քառասուն օրեր»ի մէջ նկարագրուածը ճշմարտութեան վերարտադրութի՞ւնն է, Պ. Վերֆէլ,— հարց տուեց թղթակիցներից մէկը:

— Աւելի քան ճշմարտութիւն է, վասնզի դիւցազներգութիւնը ճշմարտութի՞ւն է թէ երեւակայութիւն է: Իսկական բանաստեղծի, դիւցազներգութեան միջոցով տուած պատմութիւնը աւելի իրական է, քան պատմաբանի գրած պատմութիւնը,— ջերմօրէն վրայ բերեց Վերֆէլը:

— Քանի՞ լեզուներով է թարգմանուած «Մուսա լեռ»:

— Առ այժմ երեսունըչորս լեզուներով:

— Ճի՞շդ է որ «Մուսա լերան քառասուն օրերը» արգիլուած է Գերմանիայում:

— Այո՛: Իմ գրքերից միայն այդ մէկն է արգիլուած Գերմանիայում:

— Պատճառի մասին ինձ ոչ մէկ բացատրութիւն չէ տրուած:

— Իսկ դուք, Պ. Վերֆէլ, Գերմանիա մտնելու իրաւունք ունի՞ք:

— Մինչեւ 1932ը գրեթէ ամէն տարի այցելում էի Գերմանիա. այդ թուականից ի վեր, սակայն, այլ եւս չեմ գնում:

— Ի՞նչ է ձեր կարծիքը արքեդուքս Օտտոյի կողմից Հաբսբուրգների գահը վերահաստատելու հաւանականութեան մասին:

— Ես քաղաքական հարցերով չեմ զբաղւում,— պատասխանեց Վերֆէլ:

— Կարծո՞ւմ էք որ Գերմանիան իրեն պիտի միացնի Աւստրիան,— շարունակեց յամառ մի թղթակից:

— Ո՛չ, Աւստրիան չի ուզում միանալ Գերմանիային: Վիեննայի ժողովուրդը դէմ է Անշլուսին (միացման): Աւստրիան մշակութային այնքան ուժեղ միութիւն է, որ ոչ ոք, նոյն իսկ Գերմանիան չի կարող իր մէջ լուծել Աւստրիան: Թիւով փոքր, բայց ներքին ուժով մեծ է Աւստրիան: Աւստրիայի ներկայ կառավարութիւնը, որի ղեկավարը մշակութային մարդ, կարողացել է, այսպէս ասած, զօրակոչի ենթարկել Աւստրիացիների անկախութեան զգացումը:

— Ձեր քաղաքական դաւանա՞նքը, Պ. Վերֆէլ,— նորոգեց իր յարձակումը այն թղթակիցը, որ հարց էր տուել արքեդուքս Օտտոյի մասին:

— Ես քաղաքական դաւանանք չունեմ: Ինչ որ մտածում եմ, գրել եմ իմ գրքերի մէջ: Ես փնտռում եմ, ուր որ հնարաւոր է, մարդկայնութիւնը (հիւմանիզմ) եւ այն հակադրում բարբարոսութեան: Ես հաւատում եմ որ կուգայ մի ժամանակ, երբ գերազգայնականութիւնը պիտի բռնէ այսօրուան ազգայնականութեան տեղը: Դրա համար պիտի անդադար փնտռել ճշմարտութիւնը: Այդ որոնումին եմ նուիրած իմ գրական գործերը եւ մանաւանդ վերջինը՝ «Աւետեաց ճամբան»: Այդ գրքի աղբիւրը Աստուածաշունչն է, որ, ըստ իս, աղբիւրն է մարդկայնութեան եւ ճշմարտութեան: Ես աշխատել եմ ներկայացնել Աստուծոյ խօսքը այնպէս, ինչպէս որ այն չի ներկայացուած մինչեւ այժմ: Իմ կարծիքով դա շատ կարեւոր է մանաւանդ այժմ, հեթանոսութեան այս օրերին: Իմ վերջին գործը Աստուածաշունչի մասին չէ, այլ Աստուածաշունչը ինքը, մասնաւորապէս Հին Կտակարանն է որ խօսում է «Աւետեաց ճամբայ»ի հեղինակի միջոցով:

— Ի՞նչ է ձեր կարծիքը ժամանակակից ամերիկեան գրողների մասին, Պ. Վերֆէլ:

— Ես սիրում եմ Հէմինկուէյի, Դրայզերի եւ միւսների ստեղծագործութիւնը: Շատ մեծ ազդեցութիւն է ունեցել ինձ վրայ մանաւանդ Ու. Ուիթմանը: Ժամանակակից ամերիկեան գրականութեան հանդէպ յարգանք ունիմ եւ վստահ եմ որ փայլուն ապագայ ունի այդ գրականութիւնը:

Թղթակիցների հարցերի պաշարը սկսել էր սպառուել: Իմ կողքին նստածը հարցրեց իր հարեւանին.

— Է՛, ուրիշ ի՞նչ հարցնենք:

— Կարծեմ թէ հերիք է:

Ոտքի ելան եւ տեսակցութիւնը վերջացաւ, մանաւանդ որ այդ վայրկեանին տիկին Վերֆէլը եկաւ յիշեցնելու ամուսնուն թէ, մաքսային պաշտօնեաները եկել են ստուգելու իրենց անցագրերը:

Մնաս բարեւի ժամանակ խնդրեցի Պ. Վերֆէլին մի քանի բոպէ տրամադրել մասնաւորապէս ինձ:

— Հաճոյքով, հէնց որ անցագրիս խնդիրը կարգադրեմ,— եղաւ պատասխանը:

Այս մասին կը գրեմ առանձին:

Վ. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

ԱՐՄԵՆԱԿԱՆՔ

ՀԱՅ ՄԱԹԵՄԱԹԻԿՈՍ ՄԸ

Պ. Զարեհ Փիրէնեան է, այդ Հայ մաթեմաթիկոսը, որ այժմ կը պաշտօնավարէ Մ. Նահանգներէն Ֆլօրիտայի համալսարանին մէջ:

Մասնաւորապէս փայլուն այս Արմենականը, Ֆլօրիտայի համալսարանը առաջնութեամբ աւարտելէ ետքը, հետեւած է նաեւ Շիքակոյի համալսարանին, ուրկէ մօտերս կը ստանայ Տոքթ. փիլիսոփայութեան տիտղոսը:

Մաթեմաթիքի ուսուցիչ է Ֆլօրիտայի համալսարանին մէջ: Եղած է նաեւ նոյն ճիւղին ուսուցիչ Մ. Նահանգներէն Ալապամայի բազմարուեստեան ճեմարանին մէջ:

Պատրաստած է «Ելմտական Թուաբանութիւն» անունով դասագիրք մը, որուն ուսուցումը պարտաւորիչ է Ֆլօրիտայի համալսարանին եւ Ալապամայի բազմարուեստեան ճեմարանին մէջ եւ որուն երկրորդ տպագրութեան պիտի ձեռնարկէ այս օրերս՝ սրբագրելով եւ ճոխացնելով:

Վերի երկու կրթական հաստատութիւնները պատուած են զինքը փրօֆէսէօրի աստիճանով:

Պ. Զարեհ Փիրէնեան՝ վերին աստիճանի ընկերական եւ տաղանդաւոր ըլլալով, ուսանողներուն ամէնէն շատ սիրած ուսուցիչն է: Անդամ է ուսուցչական կազմին, ուր կը գրաւէ բարձր դիրք մը: Զանազան խնդիրներու համար յաճախ ուսուցիչներ կը դիմեն փրոֆ. Զարեհ Փիրէնեանի կարծիքին:

Աւելցնենք թէ՝ Պ. Զ. Փիրէնեան Հայ Գիւղատնտեսականի սաներէն է եւ զինուորականի, Պոլսէն ղրկուած է Ամերիկա, երբ ինքը Պոլսոյ Գուլէլիի որբանոցին քարտուղարն էր, Տոքթ. Յ. Ստեփանեանի տնօրէնութեան ժամանակ: Ինքն էր որ կապ կը պահէր Ազգ. Խնամատարութեան եւ Որբանոցին միջեւ:

Պ. Զ. Փիրէնեան Պարտիզակցի է եւ նահատակ ընտանիքի մը զաւակը:

Արմենականներու այս արժանաւոր ուսուցչին առջեւ, իրաւունք չունի՞նք լիաթոք աղաղակելու.

— Փա՜ռք Արմենականներուն:

ՍԵՊՈՒՀ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

ԲՐԻՆՁԸ

Բրինձը աշխարհի ամէնէն նախնական ուտելիքներէն մին եղած է: Անոր յիշատակութիւնը բուն իսկ պատմութեան չափ հին է: Հաւանականօրէն բրինձը առաջին անգամ ուշադրութիւն գրաւած է Հնդկաստանի մէջ, մօտաւորապէս Քրիստոսէ 3000 տարի առաջ, ու իր ծագումը առած Նիվարի կամ Նիվարա կոչուած տունկէն: Բրինձը յիշատակուած է Թալմուտի մէջ եւ յաճախ յիշուած Յոյն եւ Հռոմայեցի գրողներու կողմէ:

ՋՈՒՐԻ ԿԱՐՕՏԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

«ԿԱԹՆԱՂԲԻՒՐ»Ը ԿԸ ՀՈՍԻ

Վերջերս, ինչպէս գրեցինք, խմելու ջուր ստացաւ Կարբի գիւղը, Աշտարակի շրջանին մէջ:

Հայաստանի ջրային տնտեսութեան մէջ աշխատող ճարտարագէտներէն Գ. Շիրմազան, Խորհ. Հայաստանի մէջ, այսպէս կը ներկայացնէ կատարուած աշխատանքը.—

Արագածի ստորոտը, Արարանի դաշտավայրէն սկիզբ առնելով Քասախ գետը կ'իջնէ մինչեւ Ֆրանգանոց գիւղը, ուրկէ կը մտնէ Վաղարշապատի դաշտավայրը, հոսելով խոր, նեղ եւ սեւակճեայ կիրճի մը մէջէն: Այս ջուրն օգտագործելը դժուար է թէքնիք պատճառներով,— ահա թէ ինչու շատ քիչ առուներ բացուած են գետին վերի մասին մէջ, ոռոգելու համար շրջակայքը:

Այդ փոքրաթիւ առուներէն ամէնէն կարեւորն է Ականատեսի առուն, Աշտարակի մէջ, որ համաձայն պատմական տեղեկութիւններու, բացուած է Ուրարտացիներու ժամանակ (մօտ 2600 տարի առաջ):

Այդ առուն է որ կենդանութիւն կը մատակարարէ Աշտարակի սքանչելի այգիներուն, դարձեալ այդ առուն է որ խմելու ջուր կը հայթայթէ գիւղացիներուն, դարերէ ի վեր:

Սակայն առուին ջուրը, հոսելով երկար գիծով մը եւ անցնելով գիւղին մէջէն, կ'աղտոտի, կը վարակուի եւ կը դառնայ հիւանդութեան աղբիւր: Նոյն վիճակը Օշականի մէջ:

Երեւակայեցէք սակայն որ այս վիճակը «փոքրագոյն չարիք» մըն էր,— եթէ Աշտարակը եւ Օշականը ունէին թէեւ կեղտոտ՝ բայց մշտահոս ջուր մը, վերը բոլորովին ջուրէ զրկուած էին Մուղնի, Կարբի, Յովհաննավանք, Ուշի գիւղերը, որ ջուր կը ստանային նախնական ձեւով,— շինած էին ջրափոսեր, որոնք ժամանակ առ ժամանակ կը լեցուէին Արագած լերան Ղազնափար կիրճէն հոսող Դալի գետակին ջուրով: Եւ այդ աղտոտ, նեխած, ճահճացած ջուրերն էին, որ կ'օգտագործէին գիւղացիները իրենց տունին եւ անասուններուն համար:

Իրենց խմելու ջուրը կ'առնէին մեծ դժուարութեամբ, գետակին խոր կիրճին մէջ գտնուող աղբիւրներէն:

Ամէն տարի աշխատաւոր գիւղացիները ժամանակ կը վատնէին ելք մը գտնելու, սակայն չէին կրնար ելք գտնել:

70ական թուականներուն, Կարբի գիւղի բնակչութիւնը զանազան դիմումներ կատարած է, իրաւունք ստանալու համար, իրենց միջոցներով, Սաղմոսավանքին տակ գետակին նեղ խոր կիրճին մէջ գտնուած քաղցրահամ «Կաթնաղբիւր»ին ջուրը փակ ջրմուղով գիւղ բերելու համար,— ապարդիւն: Եւ այսօր է միայն, որ կատարուած է այդ պահանջը:

1934 տարւոյն աշնան Աշտարակի աշխատաւորութիւնը պահանջ դրաւ ջրմուղ շինել Աշտարակի մէջ: Հողային գործավարութեան ջրային տնտեսութեան վարչութիւնը ձեռնարկեց տեղագրական քննութեան եւ այս տարի գարնան, կանուխ, սկսան աշխատանքները: Ջրմուղին շինութիւնը կը կատարուէր գիւղացիներուն մասնակցութեամբ: Ամէն օր հարիւրաւոր մըշակներ, նուագախումբի առաջնորդութեամբ, ուրախ զուարթ կ'երթային ջրմուղի շինութեանց մասնակցելու: Այսպէս Օհանաւանցիները եւ Կարբեցիները փորեցին, ճեղքեցին ժայռերը եւ զետեղեցին ջուրի խողովակները:

Ջրմուղին սկզբնական մասին երեք քիլոմեթրը ձգուած է բնական դժուարութիւններով անանցանելի վայրերու մէջ, մարդու կեանքի համար վտանգաւոր, նեղ անցք մըն է այդ: Ջուրը մինչեւ որ ձորէն դուրս հանուեցաւ, ոչ ոք կը հաւատար թէ կարելի է ջուրը քաշեցնել ու հասցնել գիւղերը: Գիւղացիները փորեցին 32.000 խոր. մեթր հող: Մասնաւորն արդէն զետեղուած էին խողովակները: Կարճ խողովակներու պակասութեան պատճառով, պահ մը դադրեցաւ աշխատանքը: Սեպտեմբերին այդ պակասն ալ լրացնելով «Կաթնաղբիւր»ը սկսաւ հոսիլ դարերէ ի վեր ծարաւէն տոչորող գիւղերը:

Շինութեան համար նախատեսուած էր 635.000 րուբլի ծախք, բայց ծախսուեցաւ միայն 453 հազար րուբլի: Շինութիւնը կը վարէին երիտասարդ ճարտարագէտներ, Գուրգէն Փաշիկվանեանի առաջնորդութեամբ:

ԱՇՏԱՐԱԿԻ ՋՐՄՈՒՂԸ

Այս ջրային նուաճումին բուն արժէքը ցոյց տալու համար, կ'արտատպենք ճաւ հին ու տարէց Կարբեցիի մը (Մ. Բագրատունի) յուշերը.—

Աւարտեցաւ Սաղմոսավանքի ջրմուղին շինութիւնը: Ընդամէնը վեց ամսուան մէջ:

Այս ջրմուղին շինութեան գաղափարը եւ նախաձեռնութիւնը կը պատկանի Կարբի գիւղին աշխատաւորութեան, որ այդ հարցը դրած էր տակաւին 1885 — 90 թուականներուն:

Մինչեւ այդ ժամանակները, երբ տակաւին Արարանի գաւառակը չունէր հիմակուան բնակչութիւնն ու գիւղերը, Արագածէն բխած ջուրերը Դալի գետակով առատօրէն կը հոսէին Կարբիի նախալեռնային շրջանը: Այդ լեռնահովիտը ծածկուած էր փարթամ բուսականութեամբ եւ խաղողի այգիներով: Ռուս-Թրքական պատերազմին հետեւանքով, Արարանի եւ Կարբիի շրջանները եկան բազմահազար գաղթականներ, որոնք սկսան մշակել ամայի հողերը: Այնպէս որ շուտով ջուրի պահանջը հետզհետէ մեծցաւ: Մէկ օրավար արտ ջրելը երբեմն գիւղացիին համար կը դառնար կեանքի եւ մահուան խնդիր: Այնքան որ ջուրի համար սպանութեան դէպքերն ալ պակաս չեղան:

Ցարական կառավարութիւնը, իր գոյութեան հարիւրամեակին ընթացքին, մատը մատին չզարկաւ, դէթ հոգեր շինելով՝ Դալի գետակին վրայ ինկած գիւղերուն ջրաբաշխութիւնը կարգի չդրաւ: Եւ Դալի գետակը, Արարանէն մինչեւ Աշտարակ, դարձաւ կռիւի, անվերջ բախումներու եւ արիւնհեղութեան ասպարէզ: Ջուրի այս պակասութիւնը կողոպուտ եւ կաշառակերութեան միջոց էր ցարական կառավարիչներուն ձեռքը: Այդ է պատճառը, որ այնքան հրապուրիչ էր միրապին պաշտօնը եւ գիւղին ունեւորները կրքոտ պայքար կը մղէին տիրանալու համար այդ պաշտօնին:

Ահա այսպիսի պայմաններու մէջ էր, որ Կարբեցիները հարց դրին շինել Սաղմոսավանքի ջրմուղը: Կարբին, իբրեւ խմելու ջուր, կը գործածէր «Նանի — Հարեննից կէօլի» ջուրը: Այդ ջրափոսը կը լեցուէր գարնան հեղեղով եւ ջուրը այսպէս կը պահուէր մինչեւ ձմեռ: Ամառուան տաքէն ջուրը կը կանանչնար ու կը հոտէր: Սակայն յաճախ այդ կանանչ եւ հոտած ջուրն ալ գտնել կարելի չէր, եւ կիները, ստիպուած, օրը քանի մը անգամ, կուժերն առած՝ կ'իջնէին Քասախի խոր ձորը, ջուր առնելու:

Ջրմուղ շինելու առաջին ձեռնարկը կատարուած էր 1904ին, առանց յիշելու 1888 թուականներու խնդրագիրները՝ ջրմուղ շինելու իրաւունք ստանալու համար Կովկասի ջրային տնտեսութեան վարչութենէն: Երբ, այդ նպատակով, դիմում կը կատարուէր ցարական կառավարութեան պաշտօնատուներուն, չինովնիկները զայրոյթով կը պոռային իրենց յօնքերը, եւ աչքերը չռած՝ կ'ըսէին.

— «Տեսէ՛ք, Կարբեցիները ի՜նչ բողկ են ուտում, ուզում են աղբիւրի ջուր խմել, էն էլ Սաղմոսավանքի սարսափելի ձորից»: Եւ եթէ խնդրագիրը կ'առնէին ու պաշտօնատունէ պաշտօնատուն կը ղրկէին, իրենց նըպատակը դրամ քաշել էր գիւղացիներէն:

Իշխանութիւնը, միրապէն (ջրաբաշխ) մինչեւ նահանգապետը, բացարձակապէս կը մերժէր Կաթնաղբիւրէն ջուր առնելու արտօնութիւնը, պատճառաբանելով որ այդ ջուրը կը թափի Քասախի մէջ, ուստի կը պատկանի Աշտարակին եւ Դաշտեցիներուն: Որոշ էր անշուշտ որ անոնք կը մերժէին՝ շահագրգռուած մարդոցմէ կաշառք ստանալով:

Ի վերջոյ յուսահատեցան Կարբեցիները: 1912ին հարցը դարձեալ բերուեցաւ հրապարակ, այն պատճառաբանութեամբ որ ջուրերը կ'անհետանան, ակունքէն քիչ մը անդին հողը կը ծծէ: Քննութիւն բացուեցաւ: Նորէն պաշտօնատունէ պաշտօնատուն անվերջ դիմումներ: Կաշառք, ձգձգում: Գործը հասաւ Թիֆլիզ, Անդրկովկասի ջրային վարչութեան: Կարբեցիները կրցեր էին խնդրագիրը հասցնել մինչեւ հոն՝ անընդհատ դրամ վատնելով: Երկու տարի վերջ կը պահանջուի ջուրին նմոյշը: Եւ վերջապէս տրուեցաւ արտօնութիւնը, առանց նիւթական եւ թէքնիք աջակցութեան: Այս անգամ ալ, սակայն, նոր փորձանք մը: Սաղմոսավանքի գիւղատէր Աշտարակցի Իրիշ Ծուխեան կը յայտարարէր, որ այդ ջուրերը կը բխին իր սեփական հողերէն, ուրեմն չէր ուզեր թոյլ տալ, որ Կարբեցիները տանին ջուրը: Ի վերջոյ կը համաձայնի 3000 րուբլիով ծախել ջուրի իրաւունքը: Կանխիկ կը վճարուի 1000 րուբլի: Մնացածն ալ վճարելու համար մուրհակ մը կը տրուի մէկ տարի պայմանաժամով: Տարին չլրացած, գիւղատէրը քանի մը ձիաւորով Կարբի կուգայ եւ կը պահանջէ վճարել մնացեալ 1500 րուբլին: Տարւոյն ամէնէն գէշ շրջանն էր: Գիւղացիները կը խնդրեն սպասել մինչեւ բերքը, բայց գիւղատէրը կը կապէ եւ կը հրամայէ փակել ամբողջ նախիրը ախոռներուն մէջ, մինչեւ որ վճարուի վերջին կոպէկը: Չորս օր անասունները կը մնան ախոռներուն մէջ կապուած, անօթութենէն բառաչելով, մինչեւ որ գիւղացիները կարպետ, թաղիք ծախելով, տնէ տուն դրամ հաւաքելով կը վճարեն իրենց պարտքը:

Այնուհետեւ եկաւ պատերազմը եւ վերջին դժբախտութիւնները: Ահա նոր է որ գիւղացիները ջուր ունեցան խմելու:

Կեանքը Թէհրանի մէջ

ԹԷՀՐԱՆ, 23 նոյ. (Յառաջ).—Մօտ մի ամիս է գտնւում եմ Իրանի գեղեցիկ մայրաքաղաքը, Թէհրան:

Թէհրան տեսնողը արդէն իրեն գտնում է մի եւրոպական քաղաքում. շէնքերը գեղեցիկ ու վիթխարի, փողոցները լայն եւ ուղիղ. անհամար ինքնաշարժներ եւ կառքեր. ժողովրդի եռուզեռ:

⁂ Իրանահայ գաղութի ամենահին աշակերտութիւնը Թէհրանի Դաւթեան դպրոցն ունի 1200 աշակերտ-աշակերտուհի, 50 ուսուցիչ-ուսուցչուհիներով:

Հոգաբարձութիւնը ձեռնարկել է Թէհրանում հանգանակութեան յօգուտ դպրոցի:

⁂ Երէկ պատահեցի Բարեգործականի մասնաճիւղի մի անդամին, որ գանգատուեց Բարեգործականի կեդր. վարչութիւնից. Իր ասելով մի շէնք են վարձել եւ 1100 ֆրանք ամսական են վճարում: Բացի դրանից մի հոգու ռոճիկ են վճարում 250 ֆրանք ամսական, մի քանի նամակներ գրելու համար. մինչդեռ այդ շէնքը վարձելը աւելորդ է, իսկ վարչութեան անդամներից մէկը կարող է ձրիաբար նամակներ գրել փոխանակ 250 ֆրանք ռոճիկ տալու: Այնպէս որ այդ 1350 ֆրանքով կարելի է գաւառներում երկու դպրոց բանալ:

⁂ Թէ Մազանդարանում եւ թէ հարաւային նահանգներում, Սալէհաբադից սկսած մինչեւ Բուշեհր, միմիայն փութով ճանապարհները նորոգում կամ շինում են, կամուրջներ են գցում գետերի վրայ, մինչեւ երկու տարի երկաթուղին պատրաստ կը լինի:

Թէհրանում արդէն ձեռնարկել են մի մեծ կայարան շինելու, երեք քառակուսի քիլոմեթր տարածութեամբ:

Թէհրանում վերաշինութիւնը մեծ թափով առաջ են տանում. անդադար շէնքեր են շինում, նոյն իսկ ձմրան այս եղանակին:

Տասը տարւայ ընթացքում Իրանը եւ Իրանի ժողովուրդը հսկայական քայլերով առաջ գացին: Ունին ծխական, արհեստաւորաց, միջնակարգ, գիւղատնտեսական դպրոցներ եւ համալսարան:

Թէհրանում ունին բազմաթիւ սինեմաներ, թատրոնի շէնքեր, բաց արել յիմարանոց, որբանոց եւ ուրիշ հանրային հիմնարկութիւններ:

Դ. ՀԱՅԿԱԶԵԱՆ

ՀԵՂՈՒԿ ԿՐԱԿԸ

Հեղուկ կրակը առաջին անգամ համաշխարհային պատերազմի միջոցին չէ որ գործածուած է: Բիւզանդական Յոյները կը գործածէին կիզիչ մը ու կործանարար բաղադրութիւն մը, որ կը թափուէր կաթսաներէ, շերեփներէ կամ կը նետուէր ամաններու, շիշերու եւ տակառներու մէջ: Այս բաղադրութեան գաղտնիքը թէեւ խիստ օրէնքներով պահպանուած էր, յայտնի է որ նաւթը, ծծումբը ու բորակը մեծ համեմատութիւններով բաղկացուցիչ տարրերն էին:

Ի ՊԷՏՍ ՁԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

Սիրելի Արազ.— Իմաստները բաղկացնող բառերուն եւ բայերուն հետ է իմ գործս: Ի՛նչ ապերախտ աշխատութիւն: Այս մանրակրկիտ եւ նեղացուցիչ գործը անխուսափելի է ընտիր գրողներ ունենալու համար: Մարդ աւելի լաւ ու արդիւնաւոր կերպով գնդակ կ'արձակէ որսալու համար, երբ իր գտնուած դաշտը քաջածանօթ է իրեն: Արտադրելու կարողութիւն ունեցող մեր ընտիր գրողներն ալ մի՛ գուցէ աւելորդ նըկատեն ուսումը այն բառերուն եւ բայերուն, որոնցմով կը կերտեն իրենց [սքա]նչելի տողերը: Կ'արժէ որ, նոյն[...]կ, պարզ սթափումի համար այս ուսումով զբաղինք մերթ: Անշուշտ աւագոյն կ'ըլլար՝ եթէ ամէն հիւանդ իր առած դեղերուն բաղադրութիւնը գիտնար:

Մեզի ծանօթ եւրոպական լեզուներուն մէջ, բառերը, ինչպէս գիտէք, հոլովումի առեն գրեթէ աննշան փոփոխութիւն մը միայն կը կրեն, եզակի եւ յոգնակիի տարբերութեամբ, կամ մէկ-երկու մասնիկի միայն յաւելումով, ա՛յն ալ գերմաներէնի մէջ միայն: Այնպէս որ այդ լեզուներուն մէջ գրեթէ հոլով չկայ բառերուն համար: Որովհետեւ հոլովել կը նշանակէ դարձնել, թաւալել, բառը ինք իրեն վրայ կը դառնայ երկրին պէս, փոփոխութիւններ կը կրէ իր փոքրիկ այդ վիճակին մէջ անգամ: Մինչ եւրոպական լեզուներուն բառերը իրենց վրայ այս թաւալումը չունին, հոլովմանց, այլ նախդիրներով կը կատարուի բառերուն եղանակաւորումի կարեւոր գործը: Ասիկա արդէն ծանօթ է ամէնուդ:

Որպէսզի Հայերէնին այս մասին տարբերութիւնը աւելի լաւ բացատրուի, այսինքն՝ գիտնալու համար, թէ բառերը Հայերէնի մէջ կը հոլովին ըստ ինքեան, կը թաւալին, պահ մը նկատի առնենք հին լեզուն: Մի՛ նեղուիք, տղա՛ք, ան մերն է, եւ մեր թանկագին հարստութիւնը, գանձ մը որմէ որչափ ուզես կրնաս քաղել: Յիշեցէ՛ք միշտ երբ մէկը այդ հին լեզուին խօսքը ընէ, թէկուզ հարեւանցի: Մի՛ խրտչիք: Գերեզմանէն յանկարծ մեր ամենասիրելին դուրս ելած կենդանի տեսնենք մեր առջեւ, [...]ծկի չե՞նք դար միթէ: Ուստի մէ՛կ [...]անբերկրորդ.— Առնենք թաւալուն բառ մը, արեւ, զոր օ. եւ հոլովենք.— արեան, յարենէ, արեամբ: Ուրիշ մը. Բարձր, բարձու, բարձունք, բարձանց, բարձամբք: Կը [...]սնեմ, կազդուրուեցաք. եթէ ... [...]ացում չէ, գոնէ հետաքրքրութիւն է: Բայց մեր այս վայրավատին վիճակին մէջ հետաքրքրութիւնն ալ մեծ արժէք կը ներկայացնէ: Ուստի նոր մըն ալ. Սակր. սակեր, ի սակերէ, սակերբ, սակերօք (տապար), ոսկր, ոսկեր, յոսկերէ, յոսկերաց:

Բա՛ւ է: Մեր նոր լեզուին մէջ հոլովումի ձեւը շատ աւելի պարզուած է, բայց թաւալումը դարձեալ թաւալում է: Հին լեզուին մէջ տասնէն աւելի է հոլովումի տեսակը: Նորին մէջ [...] պակաս է: Եւ լա՛ւ է միօրինակութիւնը, ինչպէս ուրիշ առեն բացատրած ենք: Սակայն այսօր պիտի [...]փաքէի որ թօթափէիք հին լեզուին [...]սին դժուարութեան ձեր նախապաշարումը: Խնդիրը քանի մը էական կանոններու բացատրութեան եւ վարժութեան վրայ է ընդհանուր գաղափար մը կազմելու համար: Բայց այսչափ միայն: Մարդ խաբելու չէ-լենք ... վերջը ամօթով կը մնանք, որովհետեւ մեր գրաբարին դերբայներուն վրայ կարելի չէ հիմա սուր կրունկ կօշիկներով քալել: Սպասենք տափակ — տափակ դրդագին ոտնամաններու յետադարձին: Ու մենք չարունակենք մեր լեզուին օրուան հոգերովը զբաղիլ: — Բաւական ատենէ ի վեր թերթի մը մէջ կը գործածուի սա տեսակ բառ մը— նախընթօր ... փոխանակ նախընթաց օրի: Եթէ նախընթօրին Ն գիրը վերցնենք կ'ունենանք «ախնթոր» որ կը նշանակէ խառնակ, յախուռն: Եթէ կարճ ձեւը կ'ուզենք գտնել, արդէն գտնուած է եւ կը գործածուի, նախօր, որ աւելի գեղեցիկ է, նախօրեակ, կամ, ըստ իմաստին, նախընտրելի է նախընթաց, նախորդ օրը քիչ մը երկար բայց ոչ ախնթոր ձեւը: Այո՛, ճկուն են բոլոր այն լեզուները, որոնք բարդ բառեր շինելու կարողութեամբ օժտուած են, բայց զեղծումը, չարաչար գործածութիւնը կը մահացնեն, կը ճմլեն բառերուն վայելչութիւնը: Առնենք նախընթօրը եւ տարբաղադրենք. — նախ — ընթ — օր: Առաջին եւ երրորդ բառերը գիտենք, բայց միջինը, երկրորդը,— ընթ— ի՞նչ է: Ընթանալէն գործածութեան համար ունինք միայն «ընթաց» ներելի եւ վայելուչ ձեւը, — ընթացաւարտ, ընթացակից, ընթացիկ, ոչ բնաւ ... ընթ նախապատմական առհաւական ձեւը, որ ընթանալին մէջ կայ միայն երեւութապէս, էականը ըլլալով «ընթաց»: Ընթանալ բային արմատը ընթ չէ, այլ ընթաց, ընթացք: Նոր բարդ բառեր շինելու արտօնուած է մեր լեզուն, բայց կանոնուած պայմաններով: Նախ բային արմատը, այսինքն անորմէ ածանցուած գործածական գոյականը կամ անունը պէտք է մէջ տեղ հանել: Արդ, «ընթանալ»էն ընթ չկայ, այլ ընթաց կայ: Այս կերպով, սխալ է նաեւ ըսել «անուս». պէտք է ըսել «անուսումն»: Ուսանիլ (սորվիլ) բային արմատը ... ուս չէ, այլ ուսումն (ուսմունք), ինչպէս միւսինը ընթ չէր, այլ ընթաց: Կ'ըսենք ... անուս մարդ, որ կը նշանակէ ... ուսը փրթած մարդ, ոչ թէ անուսումն, ուսումէ զուրկ: Մեր գեղեցիկ լեզուն ամէն քննութեան կը դիմանայ, եթէ այս տարօրինակութիւնները կարելի եղածին չափ քիչ պատահին, այն է՝ երբ նոր բառ կամ ասութիւն կերտողները գիտակ ըլլան լեզուին սկզբնական կանոններուն, «ճաշակ» ունենալով հանդերձ: — «Ասել» բային արմատը «աս» չէ, այլ «ասաց»: «Փոխաս» չենք ըսեր, այլ փոխասաց ...

ՏԱՐԱԶ

ԶԱՆԱԶԱՆ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՔՂԷՑԻՆԵ՞ՐՈՒ ԻՆՉՈՅՔԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Դեկտ. 1ին խումբ մը Քղեցի երիտասարդներ Սէն Լուէն այցի եկած էին իրենց հայրենակիցներէն Մեծոյեանի տունը — Սէնթ Ան— ոգեկոչելու հայրենի յիշատակները եւ աւանդութիւնները: Խորձիանի այդ համեստ գաւառակը միշտ եղած է ընդվզող Թուրքին անարդարութեան դէմ, զոհ տալով մեծ եղեռնին մօտ տասնըվեց հազար հոգի, այր, կին եւ երեխայ: Իսկ հրաշքով մը վերապրողները որոնք իրենց մարմին վրայ կրած են ճիւաղ Թուրքին հարուածը, միշտ ալ վրէժխնդիր են: Աստր համար է որ դեկտ. 1ի կիրակին այդ չէնշող եւ եռանդուն երիտասարդները իրենց սրտի խորերէն կ'երգէին ուժգին.— «Այսքան չարիք թէ մոռնանք մեր որդիք, թող ողջ աշխարհ Հայուն կարդայ նախատինք»: Կ'երգէին խանդավառութեամբ Անդրանիկը, Սերոբ փաշան, Գէորգ Չաւուշը, Տուրպախեան... Բոլորը կարծես Դաշնակցութեան հաւատքով տոգորուն, անոր փառքը կ'երգէին, անոր քաջութեան գովքը կը հիւսէին, իբրեւ հայ ժողովուրդին երազներուն եւ իտէալներուն մարմնացումը: Ո՞վ ներշնչած է այս երիտասարդ հայրենակիցներուն որ ինքնաբերաբար տարուին Դաշնակցութեան մոգական քնարին լարերը թրթռացնելու: Իրենց մէջ միս ու արիւն դարձած է Դաշնակցութիւնը: Ի՛նչ ձայն է որ կը խօսի այս երիտասարդներուն, որոնք երբ երկուքով-երեքով ուրախ տրամադրութեան տակ գտնուին, անմիջապէս կ'երգեն «Օ՜յ աման աման»ը:

Մաղթելի պիտի ըլլար որ բոլոր հայ երիտասարդութիւնը ուր որ ալ գտնուի մէկ իտէալ ունենայ,— ապրիլ հայութիւնով եւ ապրեցնել Հայը մինչեւ որ ... «արդարութեան եւ ճշմարտութեան վսեմ գործը յաղթանակէ»:

Ի՛նչ հզօր է ցեղին ձայնը, որ ամէն տեղ երգել կուտայ,— «Մենք անկեղծ զինուոր ենք», «Կեցցէ Զէյթունը, խըրոխտ Սասունը, Դաշնակցութիւնը»:

«Մշակ բանուոր»ով փակուեցաւ ընկերական խնջոյքը իրիկուան ժամը 5ին եւ տղաքը վերադարձան Սէն Լու:

Ապրի հայ երիտասարդութիւնը որ իր յեղափոխական երգով եւ ազգային ջերմ շունչով՝ սառած սիրտերը կը հալեցնէ:

Ապրին Խորձեանի մնացորդները, որոնք կրցան վերջերս իրենց միջեւ բացուած խրամատը լեցնել եւ հրաւիրել բոլորը որ վերադառնան Հայր. Միութեան ծոցը: Անոնք իրենց վճռականութեամբ անմիջապէս առաջքը առին ցնդաբանութեան մը որ շատ մը հայրենակցականներու տունը քանդեց եւ բաժան բաժան ըրաւ, աւարի վերածելով կաթիլ կաթիլ հաւաքուած լումաները:

Միսաք Խրալեան

«Հայ Երգի Օրուան» յայտագիրը

Երկու ազգային համերգները պիտի տրուին հետեւեալ ձեւով.—

ՎԱՂԸ, ԿԻՐԱԿԻ, ԴԵԿՏ. 8, Ա. ՀԱՄԵՐԳ.— 12 երգահաններու գործեր պիտի ներկայացուին երգչախումբին կողմէ 20 խմբերգներով:

Օր. Թորոսեան եւ Պ. Քէչէճեան մեներգով պիտի տան 9 երգահաններու գործեր:

Հինգ երգահաններ պիտի ներկայացուին Օր. Ղազարոսեանի կողմէ՝ դաշնակով:

ՅԱՋՈՐԴ ԿԻՐԱԿԻ, ԴԵԿՏ. 15 Բ. ՀԱՄԵՐԳ.— Ջութակով պիտի մասնակցի յայտնի արուեստագէտ Ժորժ Սինանեան, տալով վեց տարբեր երգահաններու գործեր: Մեներգի բաժինը կրելով փոփոխութիւն, յայտագիրը պիտի ունենայ կիսովին տարբեր պարունակութիւն:

Երգուած ատեն սրահի դռները փակ կը մնան:

Համերգներէն եւ ոչ մէկը կը տրուի T.S.F.ով:

Վարչութիւն Միացեալ Երգչախումբի

Ի՞ՆՉՊԷՍ ՏՕՆՈՒԵՑԱՒ Խ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ 15ԱՄԵԱԿԸ

Դեկտ. 2ի երկուշաբթի իրիկունը Սալ Վակրամի մէջ տօնուեցաւ Խ. Հայաստանի 15ամեակը: Սրահը զարդարուած էր կարմիր պաստառի վրայ փակցուած ճերմակ տառերով:

Բեմին վրայ քով քովի բազմած էր խառնուրդ չքախումբ մը, բոլորուած ներգաղթի լիազօր Դաւուշ Շահվերդեանի շուրջ: Բեմին եւ ամբողջ սրահին վրայ կը տիրապետէին Երեւան Ստալինին եւ Գուլոյեանի մեծադիր նկարները:

Հայրենաբաղձ բազմութիւն մը — նոյնը որ կը լեցնէ բոլոր հանդէսներու սրահները — խռնուած էր սրահին մէջ, հայրենիքին մասին աւետաբեր լուրեր լսելու կարօտով: Իսկ նախագահ Շահվերդեանը, որ այդ լուրերուն ամէնէն գեղեցիկը պէտք է տար, Զաքարեայի պապանձումէն բռնուած ըլլար կարծես, ոչ մէկ սրտապնդիչ խօսք ըսաւ: Ոչ իսկ բացման ճառ արտասանեց: Իր դերը յայտագրի պարզ ընթերցումէ մը անդին չանցաւ: Գոնէ այդքանն ալ շնորհալի կերպով կարենար ընել:

Փարիզի խորհրդային դեսպանատան կողմէ երիտասարդ ներկայացուցիչ մը գրաւոր կազմապատրաստ ճառէն ետք, խօսքը տրուեցաւ ծերակուտական Պ. Ժիւթէն Կոտարի, որ եօթը տարի առաջ, Հայաստանի անկախութեան տասնամեակին խանդավառ ճառ մը խօսած էր Փըթի Ժուռնալի սրահին մէջ: Ծերակուտականը նոյնքան խանդավառ խօսքեր ըրաւ այս անգամ ալ, բոլորովին տարբեր հանդէսի մը առթիւ, ֆրանքեւհայ բարեկամութեան դրուատիքով: Ֆրանսացի համայնավար գրող Մուսինաք ալ խորհրդային կարգերու եւ Հայաստանի շինարարութեան մասին խօսեցաւ: Իր խօսքերը շատ ալ հաճելի չէին Պ. Ժիւթէն Կոտարի համար:

Հայերէն ճառերու բաժինը բացաւ Հօկի նորընտիր նախագահ Տէր. Տապաղեան, որ նստած էր Շահվերդեանի կողքին: Փառաբանութիւններու կողքին չէին մոռցած մաս մը փշոցներ ալ թխել անոր ճառին մէջ: Խեղճ կինը բաւական քրտինք թափեց՝ անսխալ կարդալու համար այդ երկարապատում գրութիւնը, «մահարոյր»ը իր բերնին մէջ դարձաւ «համարոյր», քիչ մնաց «համբոյր» պիտի ըսէր: Վերջին տողերը կարդալէ ետք, լայն շունչ մը առաւ եւ յաղթական նստաւ իր պատուոյ տեղը:

Բարեգործականի վարիչ - պատուիրակը, որ «հաւատարմօրէն ամէն տարի» իր ողջոյնի խօսքը կը բերէ այդ հանդէսին, այս անգամ Հ. Բ. Ը. Մ.եան մեռած եւ ողջ, հիմնադիր կամ վարիչ բոլոր աղաներուն անունով խօսեցաւ: Պ. Մալէզեան ներկայ Հայաստանը կը նկատէ հայութեան հայրենիքը, որուն տիրանալու համար այնքան զոհեր տուած է այս ժողովուրդը: Ինչպէս ուրիշ առթիւ մը, այս անգամ եւս յամառեցաւ չարտասանել «խորհրդային» բառը եւ ձեռքի հրամայական շարժումով մը լռութիւն պարտադրեց կարգ մը տաքգլուխ հօճաններու, որոնք Մալէզեանի իւրաքանչիւր «Հայաստան» բառին «խորհրդային» մակդիրը փակցնել կ'ուզէին՝ պոռալով:

Անխուսափելի Զօպանեանը չգոհացաւ հայերէն գրաւոր ճառովը, ու ֆրանսերէն գրութիւնով մը եւս իր հաւատարմական զգացումները արտայայտեց Շահվերդեանին ու անոր մեծաւորներուն:

«Ցոբելեան»ին շուքը աւելցնելու համար, շաբաթներ առաջ կանչած էին Հայր. Միութիւնները: Անոնց բոլորին անունով պիտի խօսէր Տոքթ. Արթինեան: Նախագահը խօսքը տըւաւ անոր, սակայն Տոքթ. Արթինեան չերեւցաւ ո՛չ սրահին մէջ, ոչ ալ բեմին վրայ:

Ամէնէն զուարճալին էր Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնակցութիւնը: Փարիզի վարչութեան ներկայացուցիչ Մալումեանը կոկորդը պատռելու աստիճան պոռալով ըսաւ որ «Հ. Մ. Ը. Մ.ը որոշած էր քաղաքական հանդէսներու չմասնակցիլ, բայց միթէ կարելի՞ է չմասնակցիլ երկրի տօնին, 60.000 մարզիկներ իրենց ձեռքը կ'երկարեն մեզի, մենք ալ մեր սիրտերը կ'երկարենք...»: Բայց չըսաւ թէ ինչո՞ւ ֆութպոլիստները Հայաստան չկրցան երթալ, հրաժեշտի հանդէս մըն ալ տալէ վերջ այդ առթիւ: Ու դադարի պահուն, քանի մը արիներ բեմին վըրայ բացին Հ. Մ. Ը. Մ.ի դրօշը, կարմիր, կապոյտ եւ նարնջագոյն ... ի մեծ տհաճութիւն Շահվերդեանի եւ կարմիր կտուցներու: Ու այդ հանդէսին մէջ, ուսկից դրօշակները կը բացակայէին, Հ.Մ.Ը.Մ.ի դրօշին պարզումը ամէնէն զաւեշտական թիւն եղաւ:

Ժողովուրդը, որ այդքան բազմութեամբ եկած էր սրտապնդիչ խօսքեր լսելու, Հայաստանի վերաշինութեան մասին փաստացի տեղեկութիւններ իմանալու, մեկնեցաւ սնամէջ խօսքեր ու լորձնաշուրթն փառաբանութեանց տեղատարափի մը տակ:

ՇՐՋՈՒՆ ԹՂԹԱԿԻՑ

ԲԱՐՁՐԱՑԻ՛Ր, ԲԱՐՁՐԱՑՈ՛ՒՐ

Մեր անկումէն վերջ՝ կոչը վերելքի
Քեզմով առջի հեղ հրնչեց. «Բարձրացի՛ր»:
Ցոյց տուիր կատա՛րն, արեւն հայրենի,
Բայց եւ՝ «բարձրացո՛ւր» դուն պատգամեցիր:
Քեզի՛, քեզի, Հօ Մէն Ըթ Մէն
Փառքե՛րն ամէն, յոյսե՛րն ամէն,
Սիրտ ու մարմին քեզ կը դիմեն,
Հօ Մէն Ըթ Մէն, Հօ Մէն Ըթ Մէն:

Այս է սիրուն քայլերգը Հ. Մ. Ը. Մ.ի որուն ոգեւորիչ տողերուն վրայ նոյնքան ռազմական երաժշտութիւն մը շինած է Ա. Պարթեւեան: Քայլերգը առաջին անգամ պիտի երգուի յառաջիկայ երկու ազգային համերգներուն, Հայ Երգի Օրը: Այս առթիւ՝ պիտի թելադրէի բոլոր մարզիկներուն, Հ. Մ. Ը. Մ.ի պետերուն, ըսկաուտներուն եւ գայլիկներուն, որ պէտք է երթային լսել իրենց քայլերգը, եւ իւրացնելէ յետոյ պիտի մաղթէի որ աւելի նոր եռանդով կապուէին Հայ Մարմնակրթական Միութեան, եւ բարձրանային ու բարձրացնէին մեր երիտասարդութիւնը:

Այս խանդավառիչ քայլերգը նոր ուժ մը մը կրնայ տալ Հ. Մ. Ը. Մ.ի, ինչպէս շատ մը երգեր իրենց դերը կատարած են ամէն ազգի մէջ, զանազան յեղափոխական կամ վերելքի պահերուն:

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ֆրանսայի Շրջ. սկաուտներու շրջանային պետ՝

Վազգէն Անդրէասեան

Յ. ՊԻՊԷՐԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Մեզի կը հաղորդեն թէ վաղը, կիրակի, Լա Սէյնի ընկերները պիտի այցելեն ողբացեալ ընկեր Յարութիւն Պիպէրեանի գերեզմանը: Այս առթիւ Ազգ. Միութիւնն ալ հոգեհանգիստ կատարել պիտի տայ մատուռին մէջ:

Իր մահուան առթիւ ստացուած յարգանքի խօսքերէն հատ մը եւս կ'ամփոփենք այստեղ.—

Ազնիւ հոգի մը եղար դուն, սիրելի Յարութիւն, մանաւանդ ներկայ բացարձակապէս նիւթապաշտ դարուն մէջ: Մաքուր, լուրջ, կշռուած հայրենասիրութիւնդ մեզմէ շատ շատերուն օրինակ կրնար հանդիսանալ: Սրբազան գործին նուիրումդ անձնուրացութեան կը հասնէր: Ինչ որ ուրիշներ, երկար ու շողշողուն ճառերով չէին կրնար բացատրել, դուն քանի մը պարզ բառով եւ կենդանի օրինակով մը կը բացատրէիր եւ խօսքը գործի կը վերածէիր, լուռ գործունէութեամբ:

Խոր էին համոզումներդ, հիմնըւած գործնական փորձառութեան վըրայ եւ հետեւապէս անխախտ: Այս պատճառաւ կարճ էին խօսքերդ, բայց զեղուն ուժեղ եւ անյեղլի տրամաբանութեամբ: Ուժեղ կամքիդ պայծառ ու յստակ արտայայտութիւնը կը դընէիր պարզօրէն մեծիմաստ քանի մը սրտաղեղ խօսքերու մէջ, ու կ'ըսէիր. «Որպէսզի մեր կուսակցութեան ամէնէն փոքր միաւորներն իսկ առողջ հիմերու վրայ դրուին, եղբայրութիւն մը պէտք է միշտ, ինչպէս եղբայրութիւն մը անխախտելի հիմնաքարը կազմած է հայ կեանքի ամէնէն առնական ու գործօն կուսակցութեան որ մերն է»:

«Մեր կուսակցութիւնը» ... և մեղմաժպիտ շրթունքներէդ այդ զոյգ մը բառերուդ մէջ անհուն խանդաղատանքով մը կը պարուրէիր դուն Հ.Յ. Դաշնակցութիւնը, իր կեանքի, կամքի ու կռուի ամբողջ գործունէութեամբ: Գաղափարի, գրչի եւ գործի եղբայրութիւնը իբր հաւատք կը դաւանէիր դուն, իբր իսկական միջոց ազգային քաղաքական անտեսական ազատութեան:

Ապրիլեան արհաւիրքի մռայլ օրերուն դուն ծիծաղով դիմագրաւեցիր ամէն վտանգ, Վան ու Երեւան ոգեւորեցին քեզ եւ դուն անվեհեր նետուեցար ռազմադաշտ ամէնէն վտանգաւոր ճակատներուն վրայ ...

Ցտեսութիւն, սիրելի Յարութիւն:

Զաւան

ՌՈՒՍ ԳՐԱԳԷՏ ՄԵՐԵԺԿՈՎՍՔԻԻ 70ամեակին առթիւ, դեկտեմբեր 14ին հացկերոյթ մը պիտի տրուի Փարիզի ամերիկեան ակումբին մէջ: Հանդէսը սարքուած է թէ ռուս եւ թէ ֆրանսացի գրագէտներու կողմէ: Պիտի մասնակցին նաեւ անգլիական, իտալական, չուէտական եւն. գրականութեանց ներկայացուցիչները: Հացկերոյթին պիտի նախագահէ կրթական նախարարը: Ճառեր զատ, գեղարուեստական բաժին մըն ալ տեղի պիտի ունենայ, մասնակցութեամբ յայտնի արուեստագէտներու:

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՃԷՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑ

Վերածեց՝ Գ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

Բայց այդ խեղճերը, ի՛նչ ընենք միայն Մահմետականներ էին, հետեւաբար գերմանացի կամ ամերիկացի միսիոնար մը չգտնուեցաւ որ տեղեկագիրներ գրէր կամ պարտաւոր ճարտարօրէն նկարագրել անոնց թշուառութիւնը: Ենթադրենք թէ օսմանեան կառավարութիւնը մէկ ու կէս միլիոն Հայեր տեղահանեց Արեւելեան Անատոլուի նահանգներէն եւ թէ 600.000ը մասամբ սպաննուեցան, մասամբ անօթութեան եւ թշուառութեան հետեւանքով ճամբան մեռան, բայց որ եւ է մէկը գիտէ՞ թէ որքան Քիւրտ եւ Թուրք ամենավայրագ կերպով սպաննուած են Տրապիզոնի, Վանի եւ Պիթլիսի նահանգներու բնակիչներէն Ռուսերու արշաւանքին ժամանակ: Ուրեմն թող գիտցուի որ այս առիթով սպաննուած Քիւրտերու եւ Թուրքերու թիւը մէկ ու կէս միլիոնէն շատ աւելի վեր է:

Երբ Թուրքերը պատասխանատու կը համարուին հայկական ջարդերուն, ինչո՞ւ Հայերը պատասխանատու չեն բռնուիր թրքական ջարդերուն համար: Կամ թէ Թուրքերն ու Քիւրտերը մարդկութեան աչքին, ինչպէս Մանչէսթըրի եւ Մորկընթոյի պէս քաղաքագէտներու աչքին, ճանճէ աւելի արժէք չունի՞ն:

Ընթերցողներէս կը խնդրեմ ուշադրութեամբ քննեն հետեւեալ երկու ռուսական տեղեկագիրները, որովհետեւ անոնք գաղափար մը կազմել կուտան Հայերու կողմէ Թուրքերուն դէմ անուցուած թշնամութեան եւ գործած բռնութիւններուն վրայ.—

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԹՂԹԱԾՐԱՐ

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԻ ՆԱՀԱՆՋԸ

Տեղական գնդապետ Թվէրդոֆլէպովի յիշատակագիրը Կարին եւ շրջակայքի մէջ Հայերու կողմէ թուրք բնակչութեան վրայ գործուած բռնութիւններու մասին՝ ռուսական յեղափոխութեան սկիզբէն մինչեւ թրքական վերագրաւումը նոյն քաղաքին 27 փետր. 1918:

ՆԵՐԱԾՈՒԹԻՒՆ.— Հայերու եւ Թուրքերու միջեւ երկար ատենէ ի վեր տիրող թշնամութիւնը, որ ծանօթ է ամբողջ Եւրոպայի, պատերազմի ընթացքին յայտնուեցաւ ամէն երեւակայութիւն գերազանցող ձեւով մը: Ամէնուն ծանօթ իրողութիւն մըն է որ Հայերը չեն սիրեր Թուրքերը. հակառակ ասոր կրցած են միշտ իբրեւ մարտիրոս երեւիլ եւ աշխարհը համոզել թէ՝ իրենց բարձր քաղաքակրթութեան եւ իրենց հաւատքին պատճառով առարկայ եղած են ամենասոսկալի վայրագութիւններու:

«Ռուսերը, որոնք ամբողջ Եւրոպացիներուն մէջ բաղդատաբար ամէնէն շատ շփում ունեցած են Հայերու հետ, ուրիշ գաղափար ունին այս ժողովուրդին մէջ տիրող քաղաքակրթութեան եւ բարոյական ըմբռնումին մասին: Ռուսերը ճանչցած են զանոնք իբր կծծի, ընչաքաղց, տղրուկային եւ միայն առանց ուրիշի հաշւոյն ապրելու: Ռուս գիւղացին թափանցած է այս ժողովուրդին հոգեբանութեան: Ես յաճախ լսած եմ ռուս զինուորէն թէ «Թուրքերը Հայերուն դէշութիւններ ըրած են. բայց աւելի ուրիշ կերպով մը ըլլալու էին. այնպէս մը որ ոչ մէկը ողջ մնար անոնցմէ»:

Զինուորական տեսակէտով ալ Հայերը ոչ մէկ կարողութիւն ցոյց տըւած են: Ռուսական բանակի հայ զինուորները շատ աննշան դեր մը կը կատարեն: Անոնք կը նախընտրէին միշտ ծառայել բանակին կռնակը, որքան ալ ստորնացուցիչ ըլլար այդ, փոխանակ ճակատին վրայ կռուելու: Յաճախ պատահած դասալքութիւնը եւ ինքնավիրաւորման դէպքերը կը հաստատեն այն կարծիքը որ կազմուած է Հայերու քաջութեան մասին: Բայց դէպքերը որոնք ռուսական յեղափոխութեան սկիզբէն մինչեւ թրքական խումբերու Կարինը գրաւելը տեղի ունեցած են, կը գլեն կ'անցնին այն ամէնը, ինչ որ այս ազգէն կրնար սպասուիլ: Ես այս դէպքերը մաս մը աչքովս տեսած, մաս մը ուրիշ ականատեսներէ իմացած եմ:

«Երբ 1916ին Կարինը գրաւուեցաւ Ռուսերուն կողմէ, ոչ մէկ Հայ արտօնուած էր քաղաք եւ շրջակայքը մտնել: Որքան ատեն որ Զօր. Քալիտինը Կարին ու շրջակայքը գրաւող առաջին բանակին գլուխը կը գտնուէր, ոչ մէկ խումբ ղրկուեցաւ որուն մէջ հայ զինուոր գտնուէր: Ռուսական յեղափոխութենէն յետոյ այս զգուշութիւնները վերցան: Հայերը օգտագործեցին այս բանը եւ Կարինի եւ շրջանին վրայ ինկան: Սկսան տուներու եւ գիւղերու կողոպուտներն ու ջարդերը:

«Ռուսական գրաւման ատեն Հայերը չէին համարձակեր բացէ ի բաց ոճիրներ գործել. կողոպուտներն ու սպանութիւնները պատահեցան գաղտնի: 1917ին, Հայ յեղափոխական գործադիր մարմինը, որ գլխաւորաբար զինուորներէ կը բաղկանար, ժողովուրդը [illegible] ըլլալու պատրուակին տակ կատարեց ընդհ. խուզարկութիւններ: Որովհետեւ այս բանը անկարգօրէն կատարուեցաւ, շուտով յառաջ եկան իսկական կողոպուտներ, որոնք զինուորներու կողմէ աւելի լայն չափով շարունակուեցան:

(52)

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

Ս. ԳՐՔԻ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Բրիտանական եւ Օտար Աստուածաշունչի Ընկերութեան թարգմանիչ Տոքթ. Քիլկուրի հրատարակած ժամանակագրական ցանկէն կը տեսնուի թէ Ս. Գիրքը թարգմանուած է 835 լեզուներու: Քիլկուրի ցանկը կը տեղեկացնէ նաեւ թէ 1804ին երբ յիշեալ ընկերութիւնը կազմուած է, Աստուածաշունչը կարելի էր կարդալ միմիայն 72 լեզուներով:

ԽՐԱՏ

— Քեզի կ'ըսեմ, Արշալոյս, ծովուն մէջը մի' բացուիր շատ:

— Բայց նայէ՛, հայրի՛կ, ո՜րքան հեռուն է:

— Կը տեսնեմ,, բայց անիկա իր կեանքը ապահովագրած է...

ՎՍՏԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ԿՐՆԱՔ ՑԱՆՁՆԱՐԱՐԵԼ **ԵՐԵՒԱՆ** ՕՂԻՆ, ՈՐՈՒՆ ԾԱՆՈՒՑՈՒՄԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ Է ՕՐՐՈՐԴ ԷՋԻՆ ՎՐԱՅ:

թիւնը, հաղորդեց վարչապետին հետ ունեցած խօսակցութիւնը, առաջարկուած չորս պայմաններու մասին։ Պ. Լավալ յանձն առած ըլլալով ընդ առաջ երթալ, արմատականները տրամադիր են վստահութիւն յայտնելու եւ դահլիճը փրկելու ։

Ի՞նչ պայմաններ պիտի առաջարկուին

Սըր Ս. Հօրի ճառը լաւ տպաւորութիւն գործեց Լոնտոնի եւ Փարիզի մէջ. իսկ Հռոմ կը շարունակէ վերապահ դիրք մը բռնել ։ Իտալական կառավարութիւնը որ եւ է իրական հիմ չի տեսներ լաւատեսութեան համար։ Սակայն եւ այնպէս, իրազեկներ կը հաւատեն թէ բաւական յառաջացած են Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի արտաքին նախարարութեանց մասնագէտներուն աշխատանքները, միջին ճամբայ մը գտնելու համար։ Անգլիա եւ Ֆրանսա սկզբունքով համաձայն են կարգ մը հողեր ձգելու Իտալիոյ։ Ազգերու Դաշնակցութեան շրջանակներուն մէջ ալ կը կարծեն թէ Իտալիոյ պիտի ձգուին Տանաքիլ երկրամասը, իսկ Օկատէնի անապատին հետ, որ առաջարկուած էր նախապէս, պիտի յատկացնեն Եթովպիոյ աւելի բարեբեր մէկ շրջանը, Օկատէնի եւ Քէնիայի միջեւ։ Իտալիոյ պիտի ձգուի նաեւ Թիկրէի նահանգին մէկ մասը, Ատուա քաղաքով։ Իսկ Եթովպիա պիտի ստանայ դէպի ծով ելք մը, Զէյլա նաւահանգիստով, բրիտանական Սոմալիի մէջէն։ Միեւնոյնատեն տնտեսական առաւելութիւններ պիտի շնորհուին Իտալիոյ։ Եթէ Իտալիա չընդունի այս պայմանները, քարիւղի արգելքը պիտի վճռուի յառաջիկայ հինգշաբթի եւ պիտի գործադրուի անյապաղ, թերեւս Ծնունդէն առաջ։

Հռոմէն կը հեռագրեն թէ Մուսոլինի շատ կարեւոր յայտարարութիւններ պիտի ընէ երեսփ. ժողովին մէջ, պարզելով Իտալիոյ տեսակէտները։

Ջէնքի գաղտնի մթերանոց մը

«Փօփիւլէռ» կը գրէ թէ զէնքի գաղտնի մթերանոց մը երեւան հանուած է Շուազի լը Ռուայի մէջ։ Գտնուած են երկու գնդացիր, 30 պատերազմական հրացան, 22 մեծ եւ փոքր ատրճանակ եւ մեծաքանակ ռազմանիւթ։ Այս յայտնութիւնն ալ մեծ գրգռութիւն պատճառած է ձախակողմեան շրջանակներու մէջ։

Շուները ազդանշան օդանաւի դէմ

Անհամար շուներ կը գտնուին Եթովպիոյ մէջ։ Թափառելով գիւղէ գիւղ եւ մինչեւ Ատուա – Ապէպայի փողոցներուն մէջ։ Անոնք ընդհանրապէս կարեւոր ծառայութիւններ կը մատուցանեն։ Ոչ միայն բորենիներու եւ անգղերու հետ կը մաքրեն ճամբաները, լափելով սատկած անասուններու դիակները եւ ուրիշ մնացորդներ այլ եւ... կ'օգնեն պատերազմական գործողութեանց։ Օկատէնէն հասած ամերիկացի բժիշկ մը կը պատմէ թէ շուներն են որ զօրքը արթուն կը պահեն օդանաւային ռմբակոծութեանց դէմ։ Առաջին արշաւանքին ատեն, 50 շուներ սպաննուեցան։ Օդանաւերու ռմբակոծութեան առաջին եւ վերջին զոհերն էին անոնք, ժողովուրդը ժամանակին հեռացած ըլլալով։ Երկրորդ արշաւանքի մը ատեն, շուները լսելով օդանաւերու մեքենաներուն որոտումը, մտահոգութեան նշաններ ցոյց տուին եւ բնազդաբար թաքստոց մը փընտռեցին ծակերու եւ մացառներու մէջ։ Երրորդ անգամ, շուները, որոնց լսողութիւնը շատ աւելի սուր է քան մարդկայինը, պահուեցան օդանաւերու թռիչքէն շատ աւելի առաջ։ Ասոր վրայ բնակիչները հասկցան թէ շատ կարեւոր է հետեւիլ շուներու շարժումներուն։ Եւ հիմա, անմիջապէս որ տեսնեն թէ շուները մտահոգութիւն կը ցուցնեն եւ թաքստոց կը փնտռեն, կը հասկնան թէ վտանգի մը առջեւ կը գտնուին եւ խկոյն զգուշական միջոցներ ձեռք կ'առնեն։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԹԷՆՔԷՆ կը հեռագրեն թէ դեկտ. 4ին երեք ուժանակներ պայթեցան, մէկը՝ Զօր. Հաճիսարանթոսի բնակարանին, մէկը՝ թերթի մը տպարանին առջեւ, իսկ երրորդը՝ օդանաւային գնդապետ էքոնոմիուի տան առջեւ, միայն նիւթական վնասներ պատճառելով։

ՉԻՆԱՍՏԱՆ ԲՈՂՈՔԱԳԻՐ ՄԸ ՈՒՂՂԵՑ Ճափոնի ոտնձգութեանց դէմ, յիշեցնելով 9 պետութեանց դաշնագիրը, որ կ'երաշխաւորէ երկրին հողային ամբողջութիւնը եւ անկախութիւնը։

ԲՈՒՌՆ ԿՌԻՒՆԵՐ ԿԸ ՄՂՈՒԻՆ Մաքալէի հարաւակողմը, հաբէշական բանակը յարձակողականի ձեռնարկած ըլլալով։ Իտալացիները զգուշութեամբ կը շարժին։ Հեռագրի մը համաձայն, Իտալացիները կարեւոր դիրք մը լքած են Ճիճիքայի ճակատին վրայ (Հարաւ)։

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ արտաքին նախարարը բողոքեց Ճափոնի, հիւսիսային Չինաստանի մէջ կատարուած ոտնձգութիւններուն առթիւ, յիշեցնելով զանազան դաշնագիրներ։

18 ԱՄԻՍ ԲԱՆՏԱՐԿՈՒԹԵԱՆ դատապարտուեցաւ Գերմանացի մը, որ սեռային յարաբերութիւններ ունեցած էր հրեայ կնոջ մը հետ։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԽՍԻ ԼԻ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՙՑօ՚ խումբի ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ։

ՎԱՐԴԱՆ Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը վաղը Կիր. կէս օրէ յետոյ ժամը 2.30ին ընկեր Ճիհանեանի բնակարանին մէջ, Առնուվիլ-լէ-Կոնէս։ Կը հրաւիրուին Հրայր, Ռազմիկ եւ Յաւրոս խումբերու բոլոր ընկերները։ Օրակարգ՝ շարունակութիւն նախորդ ժողովի։

Գաւառ

ՎԻԷՆԻ Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Քրիստափոր եւ Մուրատ խումբերու բոլոր ընկերները այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին խաժակ Ակումբին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «ընկեր-կարօ» Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը վաղը Կիրակի իրիկուան ժամը 5ին «Դրօշակ»ի Տան մէջ։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

ԼԻՈՆԻ Կոմիտէն ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ Սէն-Մօրիսի Զարդարեան խումբի ընկերները վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին սովորական հաւաքատեղին։ Ներկայ կ'ըլլայ Կոմիտէի ներկայացուցիչը։

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ «Անտօք» Ենթակոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ կռիշք եւ կեփին խումբերը, Թալուտիէի եւ Ռօլթայի ընկերները վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին սովորական հաւաքատեղին։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ռոստոմ» Ենթակոմիտէի և «Քրիստափոր» խումբի ընդհ. ժողովը վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին սովորական հաւաքատեղին։ Օրակարգ՝ շարունակութիւն նախորդ ժողովի։

ՓՐԻՒՏԷԼԻ «Նեմրութ» խումբը ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամները վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 4ին ծանօթ հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։

"ՀԱՅ ԵՐԳԻ ՕՐԸ"

Կիրակի 8 եւ Կիրակի 15 Դեկտեմբեր 1935, կէս օրէ յետոյ ժամը 2.30ին

Salle ERARD, 13, Rue du Mail (Métro: Bourse & Sentier)

ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԵԾ ՀԱՄԵՐԳ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՍԻՓԱՆ - ԿՈՄԻՏԱՍ ՄԻԱՑԵԱԼ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ

ղեկավարութեամբ Ե. ՊԵՐԹԵՒԵԱՆԻ

Կը մասնակցին.— ՀԱՅԿԱՆՈՅՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ, ԳՈՀԱՐԻԿ ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ, ԳԷՈՐԳ ՍԻՆԱՆԵԱՆ, ԱԻՆՏԻՍ ՔԷՉԷՃԵԱՆ։

Պիտի երգուին եւ նուագուին Հայաստանի եւ գաղութներու հայ 30 երգահաններու գործերը

Հովանաւորող մարմին.— Տիկիններ՝ Պ. Խմէրեան, Մառի Կիւլպէնկեան, Լ. Կիւմիւշկէրտան։

Պարոններ՝ Զարեհ Պէյ Նուպար, Վահան Խմէրեան, Շաւարշ Միսաքեան, Արշակ Չօպանեան, Տօքթ. Գալճեան։

Հայ կեանքի մէջ առաջին անգամն է որ կը կազմակերպուի նման երաժշտական տօն մը, կը հրաւիրուի ամբողջ փարիզի հայգաղութը, որուն գոհացում տալու համար համերգը պիտի տրուի երկու անգամ, յայտագրի մասնակի փոփոխութեամբ։

Փութացէք այժմէն ապահովել ձեր տոմսերը որոնց թիւը սահմանափակ է։ Կարելի է հայթայթել Հրանտ - Սամուէլ գրատունէն 51, Rue Mr. le Prince.

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ։— Գնուած իւրաքանչիւր տոմս արժէք ունի իր թուականին համար միայն՝ շփոթութեան պարագային պատասխանատուութիւն չընդունիր

Գիներ՝ Reservé 20, Orchestre 15, Fauteuil 10, Balcon 10 եւ 7.50 ֆր.։

ՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հայաստանի Գրականութեան նուիրուած երկրորդ հաւաքոյթը տեղի կ'ունենայ այս երկուշաբթի 9 դեկտեմբեր ժամը 8.30ին Սօսիէթէ Սավանթի D. սրահին մէջ։ Շարունակութիւն մտքերու փոխանակութեան։ Փափաքողները կարող են խօսք առնել։

Մուտքը ազատ է։ Ոչ ոքի հրաւէր չէ ուղարկուած։

ՀԱՅ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԱԿՈՒՄԲ

(Նախկին Հայ Դրական Ակումբ)։

Այսօր Շաբաթ (7 Դեկտեմբեր) երեկոյեան ժամը ճիշդ 9ին Ռուսական Քոնսերվաթուարի սրահին մէջ, 26, Ավընիւ տը Թօքիօ.

Պ. Ա. ՉՕՊԱՆԵԱՆ կը խօսի ԿՈՍՏԱՆԴԻՆ ԵՐԶՆԿԱՑԻԻ մասին։

Սրահը կը բացուի ժամը 8.30ին։

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՄԵԾ ԵՐԵԿՈՅԹ

Ի ՆՊԱՍՏ ԳՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Կազմակերպուած արուեստագէտ եւ մտաւորական համակիր խմբակի մը կողմէ ղեկավարութեամբ սիրուած արուեստագէտներու՝ ՖԻԼԻՓ ԱՂԱԶԱՐԵԱՆԻ եւ ԳՈՒՐԳԷՆ ԱԼԷՄՇԱՀԻ։ Մասնակցութեամբ՝ Օր. ԻՐԻՍ ՊԻԿԻՊԻԿԼԵԱՆԻ եւ «ԿԻԼԻԿԻԱ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ։

Շաբաթ, 28 Դեկտեմբեր երեկոյեան ժամը 9ին

Salle Gaveauի մեծ սրահին մէջ

45, Rue de la Boétie. Métro: Miromesnil.

Գին տոմսերու՝ 20—15—10 եւ 7 ֆրանք։ Օթեակներ՝ 25 ֆրանք։

Տոմսերը կը ծախուին.— Հրանդ-Սամուէլ 51 Rue Mr. le Prince. Paris (5).

«Ֆլօրիա» ճաշարան, 61 Rue Mr. le Prince. Paris (5).

Տպարան «Արաքս» 46 Rue Richer, Paris (9).

Իւզպաշեան վաճառատուն 9 Rue Jouye Rouve. Paris (20).

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած ՀԱՅ ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Վաղը կիրակի 8 Դեկտեմբեր երեկոյ ժամը 9.30էն մինչեւ առաւօտ

Salle des Ingénieurs Civilsի ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

19, Rue Blanche. Métro: Blanche կամ Trinité.

Կը ներկայացուի հայ սափրիչ-սափրիչուհիներու կողմէ պատրաստուած կանանց մազերու ամենավերջին նորաձեւութիւնները ֆրանսական եւ հայկական լրագիրներու թղթակիցներու ներկայութեան։

Պարգեւաբաշխութիւն 1 ֆրանք։

Կը բաժնուի ՎՈԹԻՑՈՆ եւ ամէն տեսակ ԱՆՈՒՇԱՀՈՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ։

Մուտք՝ 8 ֆրանք։ Կանանց՝ 5 ֆրանք։

ԸՆՏԻՐ ՃԱԶ եւ ՕՐՔԷՍԹՐ 14 հոգիէ բաղկացեալ։

ԵՐԵԿՈՅԹ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝ ՍԱՆՈՅ-ԶՈՐԻ (Պեթլիս) ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Այսօր Շաբաթ երեկոյ (7 դեկտեմբեր) ժամը 8.30էն մինչեւ լոյս

Պ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆի սրահին մէջ 3. Rue Pierre Curie K. Bicêtre. Մեթրօ՝ Փորթ տ'Իթալի։

Կը խօսի՝ Պ. ՍԱՍՈՒՆԻ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Պ. Ա. Շահ-Մուրատեան (երգ) Օր. Մաքրուհի (երգ). Պ. Գմբէթեան (երգ եւ արտասանութիւն)։

Հայկ. եւ եւրոպ. պարեր։ Կը նուագէ Եփրատ նուագախումբը։

Ջոկ պիւֆէ ժողովրդական գիներով։ Մուտք 4 եւ 5 ֆրանք։

Ապահովեցէք ձեր տոմսակները նախօրօք։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Լիոնի եւ Տէսինի Բարձր-Հայքի Հայր. Միութեան բոլոր անդամները իրենց խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնեն հայրենակիցներ՝ Ս. Աւետեանի եւ Հ. Ալոյեան ընտանիքներուն Տիկ. Արաքսի Աւետեանի դառնակսկիծ մահուան առթիւ։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հայ Լեգէոնականներու ժողովը վաղը, կիրակի առաւօտ, ժամը 3.30ին Պար տը լա Փոստ, 2 ռիւ Բօլպէք։ Ներկայ ըլլալ անդամատետրով։

Օրակարգ ընտրութիւն վարչութեան։

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՒ ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Փարիզի Հայ Տիկնանց Միութեան Անկէնի Մասնաճիւղին կողմէ, ի նպաստ աղքատ հիւանդներու եւ որբերու։ 15 դեկտեմբեր կիրակի օր ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր, Սալ տէ Ֆէթի մէջ (30, րիւ տիւ կազինօ), Անկէն-լէ-Պէն։

Նուագախումբ, պար, երգ եւայլն։ Պիւֆէ մատչելի գիներով։ Մուտք՝ 7.50 ֆրանք։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռեմ ծնողքս՝ Յրընուգցի Արթին (Ալթըփարմագ) եւ Վարդուհի Պարսամեան։ 1914ին Մարաշի ճամբով աքսորուած են դէպի անապատները։ Կը խնդրուի վերապրող Յրընուզցիներէն հետաքրքրուիլ սոյն փնտռտուքով։ Ուղ եւ ստոյգ տեղեկութիւն տուողին կը նուիրեմ մէկ տարեկան ցառաջ եւ վեցամսեայ Ազդակ եւ 250 ֆրանք նուէր։ Կը խնդրուի Սուրիահայ թերթերէն արտատպել։ Իմացնել Տիկին Լուսիա Մոմճեանի, Ruc d'Italie, 48, La Tour da Pın. (Isère) France.

— Կը փնտռեմ եղբայրս բնիկ Թօզաթցի՝ Լեւոն Գարբնեանը, մօր անուն՝ Վերոն, հօր անուն՝ Կարապետ, եղբօր անուն՝ Հաճի Միհրան, ծնած 1905ին Թօքատ։ 1915ի տարագրութեան տեսնուած է Յրունճըլար (Մալաթիոյ շրջան)։ Ստոյգ եւ ուղիղ տեղեկութիւն տուողին կը նուիրեմ մէկ տարեկան ցառաջ, վեցամսեայ Ազդակ եւ 300 ֆրանք նուէր։ Իմացնել Արաքսի Եազմաճեանի, Marchand Pantoufles. Rue d'Italie. La Tour du Pin. Isère. (France)։

Կը խնդրուի Արտասահմանի եւ Սուրիահայ թերթերէն արտատպել որպէս ազգային եւ մարդկային պարտականութիւն։

Raki "ERIVAN"

ԵՐԵՒԱՆ օղին, որ ճանչցուած է իր առաջնակարգ յատկութեամբ, օղիներու մէջ ամէնէն նախընտրելի մեծ վաճառանիշը կը ներկայացնէ։

ԵՐԵՒԱՆ օղին արտադրուած է թարմ, բնական անխառն խաղողը գով, եւ խաղողի հիւթով, երաշխաւորուած է քիմիական ամէն բաղադրութենէ զերծ ըլլալը։

Պահանջեցէք, փնտռեցէք ԵՐԵՒԱՆ օղին Մեծաքանակ գնումներու համար՝

Արտօնատէր

S. A. GRANDES DISTILLERIES PEUREUX

48, Bld. des Vignes, Marseille

Tél. Colbert 58 - 10

Նաեւ DISTILLERIE VIAL

18, Rue Fontaine, St. Denis (Seine)

Tél. Plaine 09 - 95

Լիոնի եւ Շրջաններու ներկայացուցիչ

D. N. BAHADOURIAN

82, Rue Séigne. Lyon (Rhône)

Նիսի եւ Շրջաններու գործակալ՝

M.M. H. Khatchadourian et Danielian

24, rue Assalit. Nice (A. M.)

17, Rue Damesme, PARIS (13)

— • —

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

Le Gérant: H. STEPHAN

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

ՓԱՐԻԶԻ ԱՆԴՐԷԱՍԻՒՇՐՋԱԿԱՅՔԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին

15 Place de la Comèteի սրահին մէջ.

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Ֆր. Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 28 ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ

ՀԱՅ ՍՊԱՅԻՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ցարեկան պարանցիկ-ցերեկոյթը տեղի կ'ունենայ 4 ՅՈՒՆՈՒԱՐ ՇԱԲԱԹ երեկոյ ժամը 5էն սկսեալ Cercle Militaireի սրահներուն մէջ։

Կը խնդրուի բոլոր կազմակերպութիւններէն չխաչաձեւել։

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ԱՐՀԵՍՏԱՒՈՐՆԵՐՈՒ եւ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ

Նոր Տարին կը մօտենայ։ Նոր Օրէնքները կը պարտադրեն որ ամէն արհեստաւոր եւ առեւտրական ունենայ կանոնաւոր հաշիւ։ Տեղի չտալու համար անպատեհութեանց, դիմեցէք հաշուական եւ հարկային ԱՅՅԵԼՈՒ մասնագէտ՝ Պ. ՖԻՆՃԱՆՃԵԱՆԻ

65, rue de Paris à Groslay (Seine)

ՉՐԻ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ, ՉԱՓԱՒՈՐ ԳԻՆ։

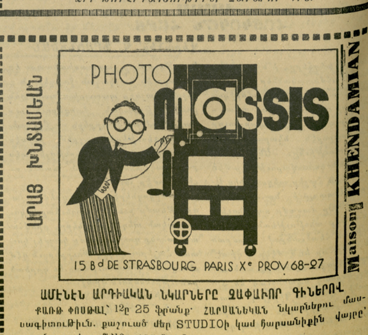

ԱՄԷՆԷՆ ԱՐԴԻԱԿԱՆ ՆԿԱՐՆԵՐԸ ՉԱՓԱՒՈՐ ԳԻՆԵՐՈՎ

ՔԱՌԹ ՓՈՍԹԱԼ՝ 12ը 25 ֆրանք։ ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ նկարներու մասնագիտութիւն. քաշուած մեր STUDIOի կամ հարսանիքին վայրը՝ առանց յաւելումի՝ 12ը 125 ֆրանք։

Carte d'identitéի նկարներ՝ 12 հատը 10 ֆր., 6 հատը 7 ֆր.։

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 8 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
DIMANCHE 8 Décembre 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2982

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՕՐԵՐԸ ԵՒ ՄԵՐ "ՕՐ,,ԵՐԸ

Բանի պանդխտութիւնը եւ ինքնապաշտպանութեան բնազդը բազմաթիւ ձիգեր կը հարկադրեն մեզի, բոլոր այն ցամաքներուն վրայ ուր համրանքներ բոյն դրած են տարիներէ ի վեր:

Այդ ձիգերուն մաս կը կազմեն նաեւ այն շարք մը «Օր»երը, որ հաստատուեցան իրարու ետեւէ, իբրեւ հանդիսաւոր առիթներ՝ ինքնաճանաչման եւ ներշնչման:

«Օր»երուն առաջինը հաստատեց Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, 1925ին: Եւ տօնը արմատ բռնեց ու ծաւալեցաւ բոլոր շրջաններուն մէջ, այս տարի բոլորելով իր առաջին տասնամեակը:

Յետոյ եկաւ «Մշակոյթի Օր»ը, 1927ին: Ոչ այնքան կանոնաւոր եւ ծաւալուն, բայց եւ այնպէս այդ նորութիւնն ալ հիմ բռնեց բազմաթիւ գաղութներու մէջ, եւ մինչեւ այսօր կը տեւէ, զանազան ձեւերով: (Ռամկավարները տեղ տեղ կամ երբեմն մասնակցեցան, միշտ խրտչելով «Մշակոյթ»էն եւ նախընտրելով «Թարգմանչաց»ը, իսկ Բարեգործականը նոր շփոթութիւն մը ստեղծեց վերջին տարիներս, իրեն յատուկ «Մշակոյթի Օր» մը հաստատելով ... դրամ հաւաքելու համար):

Յաջորդաբար ունեցանք «Մայրերու Օր»ը, որ Լիոնէն սկսաւ եւ տեւեց վարդի մը չափ, եւ «Մանուկներու Օր»ը, նախաձեռնութեամբ Հ. Կ. Խաչին:

Եւ ահաւասիկ վերջին նորութիւնը,— «Հայ Երգի Օր»ը, որուն սկիզբը կը դրուի այսօր իսկ:

Զանց առնելով շարք մը պատահական տօնակատարութիւններ, զանազան գաղութներու մէջ, կը հետեւի թէ գետինը հարթուած է, եւ մարդիկ հետզհետէ կը վարժուին համախմբուելու տարին գոնէ մէկ անգամ, ազգային պարծանք մը կամ արժէք մը տօնելու համար:

Անշուշտ այս «Օր»երը ամէն բան չեն, եւ բոլոր գաղութներուն մէջ ալ կը կատարուին բազմաթիւ տօներ, Ապրիլ. սգահանդէսէն մինչեւ Մայիս 28 եւ «Արարայի Օր»ը, շարք մը հերոսամարտերու տարեդարձներէն մինչեւ ականաւոր դէմքերու յիշատակը, հայրենակցական փառքերն ու սուգերը, եւ անհամար միութեանց հանդէսները:

Կը կարծենք թէ «Օր»երը քիչ մը կը տարբերին բուն յիշատակի կամ տարեդարձի տօներէն, թէ ուղղութեամբ եւ թէ բովանդակութեամբ:

Անոնք ոչ միայն յարգանքի ցոյցեր են, այլ եւ առիթներ՝ նոր արժէքներու կամ ձիգերու արտայայտութեան:

Ճիշդ ատոր համար ալ, արդար է աւելի խստապահանջ ըլլալ, որպէսզի անոնք սովորական հանդէսի մը տպաւորութիւնը չձգեն, ...նդելով «կեցցէ»ներուն եւ ծափերուն տեղատարափին հետ:

Նոյն իսկ յիշատակի տօները եւ աւանդական տարեդարձները դժուար թէ կարենան բացառութիւն կազմել այս պահանջին մէջ: Բայց մենք յատկապէս կը յիշենք «Օր»երը, իբրեւ ժամանակակից նորութիւն:

Հայրենիքին մէջ ալ գտնուէինք, մենք պիտի ունենայինք այդպիսի տօներ, ինչպէս հաստատած են արդէն Խ. Միութեան մէջ, բազմութիւնները խանդավառելու եւ խմորելու համար:

Ուրեմն շատ աւելի կարօտ ենք անոնց՝ օտար հողի վրայ: Ոչ միայն ոգեւորուելու կամ յուզուելու, հպարտանալու կամ ողբալու, այլ եւ մեր ներշնչման եւ գործունէութեան աղբիւրները նորոգելու, բազմապատկելու համար:

Եթէ այս մտահոգութիւնը պակսի, եթէ «Օր»երն ալ վերածուին որ եւ է հաւաքոյթի կամ պարահանդէսի, ճիշդ է, խանդավառութեան պահեր կ'ունենանք, բայց այդ բոլորը կը ցնդին սրահին գոլորշիներուն հետ:

Արդ, երբ կը տօնենք «Դաշնակցութեան Օր»ը, չպիտի մոռնանք թէ հին փառքերը բաւական չեն, տեւելու եւ զարգանալու համար: Ապա ուրեմն կրկնապատիկ աւելի աշխատանք, համաձայն օրուան պահանջներուն:

Երբ «Մշակոյթի Օր»ն է որ կը դիմաւորենք, մեր պարտականութիւնը չպիտի լրանայ գովասանական ճառերով եւ փառաբանական կանչերով, այլ մէկը միւսին պիտի հարցնէ,— Ի՞նչ պէտք է ընել, վառ պահելու եւ աւելի զարգացնելու համար մշակոյթը: Գործնական ձեռնարկ մը չկատարեցինք ոչ անցեալ տարի, ոչ առջի տարին, ոչ այստեղ, ոչ այնտեղ: Իսկ այս տարի՞ ...

«Մանուկներու Օր»ը տօնած ատեն, մէկը միւսին պիտի յիշեցնէ թէ եղած աշխատանքը հազիւ կ'օգնէ տասնէն մէկը փրկելու համար: Հետեւաբար չի բաւեր միայն ծափ զարնել, այլ տարրական պարտք է մատը մատին զարնել եւ աջակցիլ կազմակերպողներուն եւ աշխատողներուն, որպէսզի կարելի ըլլայ աւելին կատարել:

Ու վերջապէս երբ «Երգի Օր» է հաստատուեր, մեր «ազգասիրական» պարտականութիւնը չպիտի գոհանայ տոմսակ մը ճարելով եւ երգի եղանակներուն հետ ստոստելով, այլ պէտք է խորհիլ թէ ի՛նչ դիւրութիւններ կրնանք ընծայել, որպէսզի հայկական երգն ու երաժշտութիւնը զարգանան, երգահաններն ու երաժիշտները թեւ առնեն, միութեանց անդամները բազմապատկուին, եւ մեր խնդութեան ու պայքարի, տրտմութեան կամ աշխատանքի, վշտի եւ բողոքի կանչերը կամ գեղարուեստական թռիչքները ալիք – ալիք ծփան ի սփիւռս աշխարհի:

Ահա թէ ինչ խորհրդածութիւններ կը թելադրեն մեր կեանքին այս օրերը, «Օր»երուն առթիւ:

Որքան ընդլայնուին, ձեւաւորուին եւ գունաւորուին այս կարգի խորհրդածութիւնները, այնքան կը բացուին միտքերն ու սիրտերը: Եւ այն ատեն յստակօրէն երեւան կուգայ իւրաքանչիւրին պարտականութիւնը, անհատ ըլլան թէ կազմակերպութիւն:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԶԻՆԱԴՈՒԼ ԵՐԵՔ ՕՐՈՒԱՆ ՓՈԹՈՐԻԿԷՆ ՎԵՐՋ

ԾԱՅՐԱԳՈՅՆ ԱՋՆ ՈՒ ՁԱԽԸ ՀԱՄԱՁԱՅՆԵՑԱՆ ՄԱՐՏԱԿԱՆ ԽՈՒՄԲԵՐԸ ԶԻՆԱԹԱՓ ԸՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Դահլիճը փրկուեցաւ 219ի դէմ 351 ձայնով

Ուրբաթ օր աննախընթաց եռանդ մը պարզուեցաւ Երեսփ. ժողովին մէջ: Երրորդ օրն էր որ կը շարունակուէին վիճաբանութիւնները: Խօսելու կարգը եկած էր աջակողմեան ծանօթ երեսփոխանի մը, Իպարնէկարէյ, որ մէկ տարիէ իվեր հիւանդ ըլլալով, նոր վերադարձած էր: Ձախակողմեանները նախապաշարուած ըլլալով անոր դէմ, նախ քմծիծաղով կը լսէին իր խօսքերը եւ երբեմն ալ հեգնութիւններ կ'արձակէին: Բայց յանկարծ սկսան լարուած հետաքրքրութեամբ հետեւիլ եւ նոյնիսկ ծափահարել:

Պ. Իպարնէկարէյ մէկ անգամէն յայտարարեց.

— «Ես անդամ եմ Հրեղէն խաչի եւ եղբայրական բարեկամը գնդ. տը լա Ռոքի: Գնդապետը ոչ խռովարար մըն է, ոչ ալ հանրապետութեան թշնամի մը: Եթէ զուրկ է շատ մը յատկութիւններէ, ոչ ոք պիտի կրնար ուրանալ իր ուղղամտութիւնը: Ի՞նչ կ'ուզեն Հրեղէն խաչերը,— երիտասարդացնել, առողջացնել ներկայ կարգ ու սարքը, եւ հաշտեցնել Ֆրանսացիները: Գնդապետ տը լա Ռոք գերի չէ որ եւ է դրամատիրական ուժի, եւ աղքատ ըլլալով հանդերձ, կը բազմապատկէ աջակցութեան, օգնութեան եւ բարութեան գործերը:

Ձայն մը.— Ատոր համար անհրաժեշտ չէ կազմակերպուիլ համաձայն Հիթլէրի մեթոտներուն:

Իպարնէկարէյ.— Գնդապետ տը լա Ռոք ոչ քնարերգու գրագէտ մըն է, ոչ ալ ճարտասան մը, եւ սակայն յաջողած է երկու տարուան մէջ ստեղծել ահարկու բանակ մը, 720,000 անդամներէ որոնք կուրօրէն կը հնազանդին իրեն: Ի՞նչ մեղադրանքներ կան իրեն դէմ: Կ'ըսեն թէ գաղտնի յարաբերութիւններ ունի կառավարութեան հետ: Ան տեսնուած է Շօթանի, Սառոյի եւ Մառշանտոյի հետ (արմատական նախկին նախարարներ): Ինչո՞ւ չպիտի տեսնուի Լավալի եւ Փականոնի հետ: Մնաց որ, եթէ դահլիճը իյնայ այս գիշեր, տը լա Ռոքի քունը չպիտի խանգարուի, որովհետեւ ան չի հետաքրքրուիր խորհրդարանի անցուդարձով: Ամէն տեղ ալ Հրեղէն խաչերը ոչ թէ կը յարձակին, այլ յարձակման կ'ենթարկուին: Փորձեր եղան եղերական ձեռնարկներու մէջ քաշելու զանոնք, բայց չյաջողեցաւ, որովհետեւ հրամանատարը կը հսկէր, հանդարտ եւ կորովի: Այժմ զգացումները կ'ուղղուին իրեն դէմ: Երիտասարդ ընկերվարականները ծանուցանելով իրենց հետեւորդներուն սպառազինութիւնը, կը գրեն իրենց օրկանին մէջ,— «Եթէ մէկ բանուոր զարնէք, ձերիններէն տասը հոգի պիտի փռուին»: Հրատարակուեցաւ նաեւ ազդ մը որ կը հրաւիրէր սպաննել «Վերսայլցի տը լա Ռոքը»:

Պատժել անոնք որ զէնք ունին, ընտանիքին հետ վտարելով եթէ օտար են...

Մինչեւ այստեղ ընդմիջումները անպակաս էին: Յանկարծ մթնոլորտը փոխուեցաւ, երբ ճառախօսը բացագանչեց.

— «Կա՞յ մէկը որ ուզէ երկիրը վերադարձած տեսնել կրօնական պայքարներու եւ Տրէյֆիւսի հարցի խայտառակ մոլորութեանց մէջ եւ իր դէմքին վրայ զգայ քաղաքացիական պատերազմի շունչը: Ի վերջոյ չե՞նք կրնար միանալ օրէնքի հաստատուն եւ փրկարար ձեռքին տակ: Ես այս հարցումին կը բերեմ Հրեղէն խաչերու յստակ եւ ճշգրիտ պատասխանը, որովհետեւ ես անոնց անունով է որ կը խօսիմ, պաշտօնապէս: Կազմակերպութեանց լուծում եւ զինաթափո՞ւմ: Լուծումը անգործադրելի է, ապարդիւն եւ կեղծ: Իսկ զինաթափումը հիմնական, էական լուծումն է: Եթէ բոլոր կազմակերպութիւնները ու անհատները զինաթափ ըլլան, խնդիրը կը լուծուի: (*Ծափեր*): Հրեղէն խաչերը զէնքի մթերանոցներ չունին. եւ ես կը պահանջեմ խիստ խուզարկութիւններ կատարել ստուգելու համար: Կ'ուզէ՞ք որ ո եւ է մէկը զէնք չունենայ: Ես կ'առաջարկեմ այս գիշեր իսկ հրատարակել հրամանագիր մը, որուն համաձայն 1. Ո՛վ որ զէնք ունենայ ձերբակալուի եւ մէկ տարիէն 3 տարի բանտարկութեան դատապարտուի, առանց յետաձգման: 2. Ո եւ է օտարական որ զէնք ունի, անմիջապէս արտաքսուի, իր ընտանիքին հետ:

Ճառը վերջացաւ բուռն ծափերու մէջ: Նոյնիսկ ներքին նախարարը ոտքի ելլելով ձայնակցեցաւ պռավօներուն:

Ընկերվարականները եւ համայնավարները կը ձայնակցին

Յետոյ ոտքի ելաւ Պ. Լէօն Պլում եւ յայտարարեց.

— Պարտք կը սեպեմ շեշտել Պ. Իպարնէկարէյի յայտարարութեան կարեւորութիւնը, որ կ'ըլլայ յանուն Ֆրանսայի ամէնէն կարեւոր խմբակցութեան: 1934 փետրուար 6էն առաջ, մեր կուսակցութիւնը չունէր որ եւ է կազմակերպութիւն որ հեռուէն – մօտէն յիշեցնէր մարտական ընկերակցութիւնները: Փետրուար 6էն յետոյ, կուսակցութիւնը հարկադրուեցաւ ինքնապաշտպանութեան խումբեր կազմել, որոնք երբեք չեն կրնար նմանիլ Հրեղէն խաչերու կազմակերպութեանց: Չեմ ժխտեր թէ այս նոր խումբերը օրէ օր կը զարգանան եւ կարելի եղածին չափ իրենց գործունէութիւնը կը ներդաշնակեն բարեկամ խմբակցութեանց կամ կուսակցութեանց հետ: Ահա մեր ամբողջ ունեցածը, եւ ուրիշ ոչինչ: Մեր տեսակէտով, անհատական զինումը կարեւոր է, բայց երկրորդական: Էականը գոյութիւնն է այնպիսի միութեանց որոնք իրենց կազմակերպութեամբ եւ ձեւով զինուորական հանգամանք ունին եւ կրնան մէկ վայրկեանէն միւսը համախմբուիլ մէկ ազդանշանի վրայ: Ոչ-ազգային բանակ մը ազգին ծոցին մէջ: Մենք պատրաստ ենք լուծելու մեր կազմակերպութիւնները այնքան որքան որ մարտական հանգամանք ունին: Իսկ դո՞ւք, Պ. Իպէրնակարէյ...

Ձայն մը.— Համայնավար կուսակցութեան անունով ալ կը խօսի՞ք:

Թորէզ (Համայնավար).— Կը յայտարարեմ յանուն համայնավար խմբակցութեան թէ կը ձայնակցիմ Պ. Լէօն Պլումի առաջարկներուն:

Կէռնիւ (արմատական).— Մենք պատրաստ ենք լուծելու մեր մարտական կազմակերպութիւնները, բայց չունինք:

Լէօն Պլում.— Կարելի է որ այս խօսակցութիւնը վերջանայ մեծ եւ փրկարար բանով մը: Մենք պատրաստ ենք լուծելու մեր այն կազմակերպութիւնները որոնք մարտական հանգամանք ունին: Դուք ալ պիտի լուծէ՞ք ձեր կազմակերպութիւնները:

Իպարնէկարէյ.— Կը յայտարարեմ թէ ես եւ բարեկամներս պատրաստ ենք լուծելու մեր կազմակերպութիւնները, այնքան որքան մարտական հանգամանք ունին:

Այս յայտարարութեանց վրայ, Պ. Լավալ, որ քիչ առաջ հասած էր, ոտքի ելլելով գոհունակութիւն յայտնեց, աւելցնելով թէ կառավարութիւնը պիտի հետեւի տրամաբանական եզրակացութեան:

Եւ անմիջապէս եկան նոր օրէնք...

Վարչապետը անմիջապէս ժողովին ներկայացուց երեք նոր օրինագիծներ: Հարկ եղաւ նիստը ընդհատել, որպէսզի օրէնսդրական յանձնաժողովը ուսումնասիրէ զանոնք: Յանձնաժողովը անմիջապէս գործի ձեռնարկելով, իր եզրակացութիւնները հաղորդեց գիշերուան նիստին: Իրարու ետեւէ քուէարկուեցան հետեւեալ օրէնքները.—

ՄԱՐՏԱԿԱՆ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Յօդ. Ա.— Ներքին գործերու նախարարին առաջարկութեամբ եւ Պետական խորհուրդին կարծիքը առնելէ յետոյ պիտի լուծուին այն ընկերակցութիւնները կամ խմբակցութիւնները որոնք.— 1. Զինուորական պատրաստութեան համար կազմուած եւ կառավարութեան կողմէ արտօնուած ընկերութիւններէն, մարմնակրթութեան եւ մարզանքի ընկերակցութիւններէն դուրս մարտական խմբակցութեան մը կամ մասնաւոր պահակախումբերու հանգամանքը կը ներկայացնեն:— 2. Անոնք որ զինեալ կամ նախապէս արգիլեալ ցոյցեր կը սարքեն հանրային կամ անհատական վայրերու մէջ.— 3. Անոնք որ կը ձգտին վնասել ազգային հողին ամբողջութեան կամ զինու զօրութեամբ հարուածել կառավարութեան հանրապետական վարչաձեւը:

Յօդ. 2.— Վեց ամիսէն երկու տարի բանտարկութիւն եւ 16էն 5000 ֆրանք տուգանքի պիտի դատապարտուի ան որ կը մասնակցի առաջին յօդուածով նախատեսուած ընկերակցութեան կամ խմբակցութեան պահպանման կամ անոր ուղղակի կամ անուղղակի վերակազմութեան:

ԵԹԷ ՅԱՆՑԱՒՈՐԸ ՕՏԱՐԱԿԱՆ Է, ԴԱՏԱՐԱՆԸ ՊԱՐՏԻ ՆԱԵՒ ԱՐԳԻԼԵԼ ԱՆՈՐ ԲՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀՈՂԻ ՎՐԱՅ (արտաքսում):

Յօդ. 3.— Այսպէս պահուած կամ վերահաստատուած ընկերակցութեանց եւ խմբակցութեանց համազգեստները, շքանշանները եւ նշանախօսքերը պիտի գրաւուին, ինչպէս նաեւ բոլոր զէնքերը եւ ուրիշ առարկաներ որ կ'օգտագործուին այդ խմբակցութեանց կամ ընկերակցութեանց կողմէ կամ սահմանուած են անոնց, ովքեր ալ ըլլան սեփականատէրերը:

Յօդուածը գործադրելի է նաեւ Ալժերիոյ, Կուատալուփի, Կույանայի, Մարթինիքի եւ Ռէիւնիոնի մէջ (գաղթավայրեր):

ԱՐԳԻԼՈՒԱԾ ԶԷՆՔԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Յօդ. 1.— Երեք ամիսէն երկու տարի բանտարկութեան եւ 100էն 1000 ֆրանք տուգանքի կը դատապարտուի ան որ ցոյցի մը ընթացքին կամ անոր առթիւ, ժողովի մը ընթացքին կամ անոր առթիւ, կը բռնուի զէնքով, ծածկուած կամ ակներեւ, կամ գործիքով մը որ վտանգաւոր է հանրային ապահովութեան համար:

Յօդ. 2.— Դատարանը պէտք է վտարման դատապարտէ եթէ յանցաւորը օտարական է:

Կրկնութեան պարագային, դատարանը կրնայ նաեւ բնակութեան եւ քաղաքացիական իրաւունքներու արգելք վճռել, համաձայն պատժական օրինագրքի 42րդ յօդուածին, առ նուազն հինգ տարուան եւ առ առաւելն տասը տարուան համար:

ՄԱՄՈՒԼԻ ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Օրէնքը կը բաղկանայ միայն մէկ յօդուածէ, այսպէս լրացնելով 1881 յուլիս 29ի օրէնքին 45րդ յօդուածը.— «... ինչպէս նաեւ սպանութեան, աւարառութեան և հրկիզումի ոճիրներ որոնք նախատեսուած են 42րդ յօդուածով»:

(Շար.ը կարդալ Գ. էջ)

Բանտարկեալ եօթ ընկերներու խնդիրը

«*Հայրենիք*»ի մէջ կը կարդանք (28 նոյեմբեր).—

Նոյեմբեր 26ին կէսօրէ վերջ ժամը 2ին սկսաւ ունկնդրութիւնը մեր եօթը բանտարկեալ ընկերներու գործի վերաքննութեան դիմումին: Պաշտպան փաստաբաններէն Պ. Պէնթըն փաստարկեց գործի առարկայական կողմերը, իսկ Պ. Պէթլ՝ գործի իրաւական կողմերը: Դատախազութեան կողմէ պատասխանեց Պ. Պէնվէնկա: Ունկնդրութիւնը տեւեց մինչեւ ժամը 4ուկէս:

Լ. ՏՈԼՍՏՈՅԻ ՄԱՀՈՒԱՆ 25ԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ

1920 դեկտեմբերին, երբ Հայաստանն էլ [illegible]

Երբեմն զրուցում էինք: Մեկն էր խօսելու, բայց մէկ մէկ բացւում էր: Պատմում էր իր եւ ընկերոջ մասին: Մի քանի տարի է միասին էին: Ամբողջ ժամանակ Չեկայի գնդացիրային մասի մէջ, յատուկ բաժնում: Որքա՜ն մարդ էին գնդակահարել: Ներողութիւն. ոչ «մարդ»,— որքա՜ն բուրժույ էին գնդակահարել: Այդ սպանութիւնների մասին խօսում էր այնպէս, ինչպէս նապաստակի որսի մասին են խօսում — անտարբեր, առանց յուզումի ···

Մի օր հարցրի թէ ի՞նչ է կարդում:

— Տոլստոյի երկերը ···

Տոլստոյի երկե՞ր: Չէի ուզում հաւատալ ականջիս: Ո՞նց թէ Տոլստոյի երկերը. Չեկա եւ Տոլստո՞յ ···

Այո՛, Տոլստոյի երկերը: Եւ այն էլ ի՛նչ:

10—12 մանր գրքոյկներից կազմուած մի հատոր էր ձեռքինը: Բաւական մաշուած: Ասել է՝ շատ կարդացուած: «Մի՛ սպանիր», «Էլ չե՛մ կարող լռել», «Ինչո՞ւմն է իմ հաւատը», «Տէրը եւ ծառան» եւ ուրիշ այս կարգի բաներ — իմաստասէր եւ բարոյախօս Տոլստոյի գործերից:

Անկարելի էր չզարմանալ ու չվրդովուել — Չեկա եւ «Մի՛ սպանիր»: Բայց չէկիստը ամենայն հանդարտութեամբ բացատրեց ինձ, որ ոչինչ զարմանալու բան չկայ: Իրենց նպատակն էլ նոյնն է— այնպէս անել, որ աշխարհում այլ եւս «տէր եւ ծառայ» գոյութիւն չունենայ եւ սպանութիւն չպատահի: Չէ՞ որ Աւետարանի մէջ էլ ասուած է՝ «մահուամբ զմահ կոխեաց»: Աւետարանական մարդասպան, տոլստոյական չէկիստ — անհեթեթ հակասութիւն չէ՞ր ···

Ցիշում եմ՝ այն ժամանակ ինձ շատ տարօրինակ թուաց այդ հակասութիւնը: Երբ այդ մասին խօսեցի Հայր Աբրահամին, որ այն օրերին յաճախ գալիս էր մօտս մի բաժակ «Արարատ»ի վրայ աշխարհի «նզովեալ» բաների մասին փիլիսոփայելու, նա չզարմացաւ ու իրեն յատուկ պաղարիւնութեամբ, կէս - լուրջ, կէս - կատակ, պատասխանեց.

— Դէ, Ռուսը հէնց էդպէս էլ կը լինի: Ռուսը հօ սովորական մարդ չէ, ինսանի պէս մի զատ ա'. մի ձեռքը խաչ, միւս ձեռքը՝ գնդացիր ···

Չի՞ թւում արդեօք որ Հայր Աբրահամը շատ ճիշդ էր հասկացել թէ Տոլստոյին եւ թէ չէկիստ զինուորին, որ աչքառու էին իրենց տարօրինակութեան մէջ:

Առարկայօրէն, հազար ու մի փաստերով կարելի է հաստատել, որ Տոլստոյի վարդապետութեան եւ Չեկայութեան միջեւ ոչ մի նմանութիւն չկայ — մէկը ասում է՝ «մի՛ հակառակիր չար»ին, միւսը թէ՝ «հակառակիր չար»ին. մէկը՝ «մի՛ սպանիր», միւսը թէ՝ «սպանիր»— բայց եւ այնպէս ռուս զինուորը իր տեսակէտից հետեւողական էր: Նա անկեղծօրէն համոզուած էր, թէ ինքը եկել էր Արաքսի ափերը ո՛չ թէ ազատութեան կարօտ մի ժողովուրդ անկախութիւնից զրկելու եւ դժբախտացնելու, այլ՝ տիեզերական խաղաղութեան տաճարը կառուցանելու նպատակով: Ինչպէս մահմետականութեան առաջին խալիֆաները հրով ու սրով էին տարածում Մարգարէի սրբազան կրօնը, այս չէկիստն էլ գնդացիրի ուժով էր խաղաղութեան եւ արդարութեան կարգեր երազում հաստատել երկրագնդի երեսին: Իւրայատուկ մի առաքելութիւն, որ կանգ չի առնում ո՛չ մի զոհի առջեւ. երկիրներ պէտք է աւերել, ժողովուրդներ բնաջնջել այդ գերագոյն նպատակի համար — փոյթ չէ: Ի՞նչ են այդ զոհերը խոստացւող լուսաւոր ապագայի առջեւ: «Մահուամբ զմահ կոխեաց». այսօր սպանենք, որ վաղը սպանութիւն չլինի: Տոլստոյն էլ, չէկիստ զինուորն էլ մեկնում էին միեւնոյն կէտից եւ գնում էին դէպի միեւնոյն կէտը, միայն նրանց ճանապարհները մի քիչ տարբերւում էին: Մի՛ քիչ:

Հեգնանք չէ, իրօք՝ մի քիչ: Ինչո՞ւմն է Տոլստոյի քաղաքական վարդապետութեան էութիւնը — ամէնից առաջ իշխանութեան ժխտումը: Իշխանութիւնը չարիք է: Ոչ թէ այս կամ այն՝ ամէն իշխանութիւն, իշխանութիւնը որպէս այդպիսին: Նախնական անիշխանութեան գռեհկացած մի ձեւ, որ գալիս էր մասամբ Ռուսոյից, մասամբ հեռաւոր հնդկական ակունքներից եւ որ սակայն շատ հարազատ էր ռուս ժողովրդի հոգուն: Մարդու երջանկութիւնը իր ներսն է. իր ներսն է եւ փրկութիւնը: Իշխանութիւնն էլ մարդկային ենթակայական երեւոյթ է. իմ իշխանութիւնը ես եմ՝ իմ խիղճը, իմ հոգին, իմ ներքին աշխարհը: Եթէ իմ մէջ այդ գիտակցութիւնը չկայ — մնացեալը ի չարէ է: Արտաքին աշխարհը չարիք է: Այդ չարիքի մարմնացումն է իշխանութիւնը, մանաւանդ պետական իշխանութիւնը:

Ի՞նչպէս պայքարել այդ չարիք — իշխանութեան դէմ: Տոլստոյը պատասխանում է աւետարանական խօսքով. «մի՛ հակառակ կալ չարին» — չարիքին մի՛ հակառակիր: Եւ մի շարք հէքեաթներով ու քարոզներով ժողովրդականացնում է այս միտքը: Երեւակայէք, որ բոլոր մարդիկ սկսել են չհակառակել չարին, դրանով ինքնին չարիքը կը վերանայ աշխարհից, որովհետեւ եթէ բոլոր մարդիկ դէմ են չարութեան, նշանակում է այլ եւս չարիք գործող չի լինի: Մնում է, ուրեմն, աշխատել, որ մարդիկ գան այդ համոզման — «մի՛ հակառակ կալ չարին»:

Սա նոյն վարդապետութիւնն է, որին այսօր հետեւում են Գանդիի կուսակից հնդիկ ազգայնականները «սըվարաջ»ի պայքարի մէջ: Եւ, առհասարակ, Տոլստոյն իր այս հաւատը առել է ոչ միայն կամ ոչ այնքան քրիստոնէական կրօնից, որքան հնդիկ հին իմաստասիրութիւնից: Մի հաւատ, որ, թերեւս ուժեղ է տեսականում, բայց որ ոչ մի քննադատութեան չի դիմանում, երբ կիրառւում է կեանքի մէջ, ուր, դժբախտաբար, փիլիսոփայութիւնը չէ, այլ թանկն ու գնդացիրը եւ սաւառնակից նետուող ռումբը, տիրող ոյժը:

Տոլստոյի ընկերային վարդապետութեան այս երկու հիմնական սկզբունքները — իշխանութեան ժխտումն ու «մի՛ հակառակիր չարին» — ամէնից ջերմ արձագանքը գտան ռուս մտաւորական հասարակութեան եւ ժողովրդի հոգում: Առաջին սկզբունքը ներդաշնակում էր ռուս ինտելիգենցիայի հակացարական, հակաչինովնիկական տրամադրութեան: Տոլստոյի անիշխանական քարոզները նպաստում էին ցարական գահի խորտակման, ինչ որ ռուս ազատամիտ մտաւորականութեան բաղձանքն էր եւ պետականութեան գաղափարը առհասարակ: Գերցէնից յետոյ, գուցէ, ամէնից շատ Տոլստոյը խախտեց ցարերի գահի հիմքերը, միաժամանակ եւ մահացու հարուածներ տալով ռուս ժողովրդի պետականութեան առանց այն էլ թոյլ գիտակցութեան:

Միւս կողմից, չարին չհակառակելու հրամայականը, որ այնպէս համապատասխանում էր ռուս ժողովրդի մտավիճակին, մասնաւորապէս, 19րդ դարի երկրորդ կէսին, մեծապէս թուլացնում էր ռուս ազգային տարրերի դիմադրական թափը: Այդ մենք տեսանք ե՛ւ արտաքին ճակատի վրայ, ճափոնական եւ համաշխարհային պատերազմների ժամանակ, ե՛ւ ներսը՝ պետական կեանքում:

Երեւոյթը, իհարկէ, շատ աւելի բարդ է, նրա պատմական եւ ընկերային - փիլիսոփայական արմատները անհամեմատ աւելի խորը, քան որ հնարաւոր է երեւան հանել լրագրական թռուցիկ յօդուածի սահմաններում, բայց ակներեւ է ու անառարկելի այն ահագին դերը, որ Տոլստոյն իր քարոզներով կատարեց Ռուսաստանի կեանքում:

Ցարիզմը մի կողմից, Լ. Տոլստոյն ու Տոլստոյի պէս մտածող ու գործող մարդիկ էլ միւս կողմից մեծապէս նպաստեցին Ռուսաստանի ընկերային քաղաքական կեանքի բնականոն զարգացման ընթացքի խաթարման եւ, հետեւաբար, «Չարի յաղթանակին»: Ա՛յս իմաստով պէտք է հասկանալ Տոլստոյի հասցէին նետուած ամբաստանութիւնները, թէ նա իր գաղափարներով ու քարոզներով աջակցել է բոլշեւիկների գործին: Նոյն կարգի երեւոյթներից է, անտարակոյս եւ Ռուսաստանի միւս հսկան՝— Դոստոյեւսկին:

Միայն Տոլստոյը չէ, Ռուսաստանում շատերը չէին տարբերում սերմը որոմից: Տոլստոյից աւելի արմատական, աւելի անիշխանական ու յեղափոխական Պ. Կրապոտկինը, որ իր աչքերով տեսաւ բոլշեւիզմի գահ բարձրանալը, ստիպուած էր խոստովանել, որ ինքն էլ է եղել այդ տարբերութիւնը չտեսնողներից մէկը: Ռուս ինտելիգենցիան, առ հասարակ, պայքարելով ցարական միահեծանութեան դէմ, շատ յաճախ ցարիզմն ու պետականութիւնը շփոթում էր իրար հետ, կամ, աւելի ճիշդ, իր պայքարի ձեւով շփոթութիւն էր առաջ բերում ժողովրդական լայն զանգուածների գիտակցութեան մէջ: Ջանալով խորտակել ռէժիմը՝ խախտում էր պետականութեան հիմքերը: Եւ ինչո՞ւ զարմանալ, որ իմ «հիւր» չէկիստ զինուորն էլ իր ձեւով էր հասկացել Տոլստոյի վարդապետութիւնը: Եւ իր ձեւով հասկանալով՝ անկեղծօրէն սիրում, ոգեւորւում էր նրանով: «Մահուամբ զմահ կոխեաց» ··· Որպէսզի վաղը չսպաննես, այսօ՛ր սպաննիր ···

Այստեղից մի քայլ է եւ դէպի միւս վարդապետութիւնը — որպէսզի քեզ չսպաննեն, դո՛ւ սպաննիր: Այս վարդապետութեամբ տոգորուած չէ՞ այսօր ամբողջ մարդկութիւնը: Նորոյթի համբաւ վայելող բոլոր այդ ֆաշիզմները, ռասիզմները, բոլշեւիզմները նոյն կարգի եւ միեւնոյն գաղափարախօսութեան պտուղը չե՞ն: Մեղք ունի՞ Տոլստոյը այդ բոլորի համար: Հարկաւ ոչ: Տոլստոյը իր ժամանակի ռուս ազգի հոգեկան տարերքի խտացած արտայայտութիւնն եղաւ — եւ այդ տեսակէտից նա խորապէս ազգային է— բայց բնաւ մեղաւոր չէ, որ ռուս չէկիստը Երեւանում յափշտակւում էր իր ընկերային - իմաստասիրական գաղափարներով: Նա մեղաւոր չէ, իհարկէ, եւ այն բանի համար, որ այսօր նրա «Մի սպանիր» պատուիրանը դարձել է «սպանիր», «Չարին մի՛ հակառակիր»ը՝ «Չարիք գործիր»: Նոյն դժբախտութիւնը չեկա՞ւ եւ Քրիստոսի գլխին: Տոլստոյը աւելի բախտաւոր եղաւ. Նրան գոնէ չխաչեցին ···

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ԲԺՇԿԱ_ՀՈԳԵԲԱՆԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ ՄԸ
ԹՈԼՍԹՈՅԻ ՎՐԱՅ

Հովուերգական բնակարան մը, որ կ'ընկղմի թմբիններու մէջ եւ, ամառը, կ'արբենայ անոնց անուշահոտութեամբ, քովն ի վեր նուաղող Վորոնքա վտակին եզերքը:

Այստեղ ծնաւ Լեւ Թոլսթոյ, 28 Օգոստոս 1828ին: Գիւղական աղուոր հորիզոն մը, զոր Ռուսերը կ'անուանեն Եասնայիա - Փոլիանա, — նոյնիմաստ երկու բառեր, որ թարգմանին Բացաստան:

Տգե՜ղ, տգե՜ղ, այնքա՜ն տգեղ էր, որ մայրը կ'ըսէր. «Ոչ ոք պիտի սիրէ քեզ այս դէմքովդ, ջանի՛կ, ուրեմն, խելացի եւ քաջ ըլլալ»: Արդարեւ մանտրտիկ աչքեր ունէր, որոնք կը կորսուէին ակնակապիճներուն մէջ, եւ մատ մը ճակատ, տախտակի պէս ուղիղ: Թոլսթոյ շա՛տ ճնշուած էր տգեղութեան այս «հարուածէն», — պատանեկութեան շրջանին, ինչպէս կը գրէ իր Օրագրին մէջ, մարմաջն ունէր քիչ մը գեղեցկացնելու իր դէմքը: Խենթ կ'ըլլար արծուային քիթ մը ունենալու համար, մինչ իր քիթը, խոշոր եւ տափակ, յուսահատութիւն կը պատճառէր իրեն: Անգամ մը կտրեց յօնքերը: Երբ հասկցաւ որ անկարելի է ունենալ գեղեցիկ դիմագիծ մը, 40 տարեկան էր արդէն: Իր ամբողջ երիտասարդութեանը չարչրկուեցաւ երեւնալու, շրջապատին վրայ տպաւորութիւն ձգելու մարմաջով: Անձնասէր եւ հպարտ, կ'ուզէր որ շոյէին զինք, գովէին եւ մեծարէին: Աննշմար անցնելու վախն ունէր, ատկէ իր «արտակարգութեամբ» մարդ զարմացնելու աշխատանքը: Դեռ պատանի, ցոյց տալու համար իր ընկերներուն թէ «տարբեր կտոր մըն է ինք», 5 մեթր բարձրութենէ մը վար կը ցատկէ եւ ··· ուշաթափ կը մնայ 18 ժամ: Գրաւ կը դնէ թէ կրնայ աւելի արագ վազել քան թրոյքա մը եւ ··· կը փորձէ:

Իր մէջ վաղահաս էին սեռային զգացումները: Մանկութեան օրերէն կը խոստովանի որ, երբ սպասուհին զինք կը լոգցնէր տաշտի մը մէջ, հաճոյք կը զգար շոյելով, զգուելով տաշտին կոր եւ ողորկ եզերքները՝ օճառով եւ տաք ջուրով թրջուած, օ՜ Ֆրոյտ: Կանուխ արթնցած էր այս զգայամոլութիւնը զոր Թոլսթոյ պիտի վաւերացնէր, ետքը, վաւաշոտ կեանքով մը: Մատ մը տղայ էր տակաւին, երբ սիրահարեցաւ աղջնակի մը, իրմէ քանի մը տարի մեծ: Եւ երբ տեսաւ որ աղջնակը բարեկամութիւն է հաստատած ուրիշ տղու մը հետ, պատշգամէն վար նետեց աղջիկը, որ երկար ատեն կաղ մնաց: Այդ աղջիկը յետոյ իր զոքանչը եղաւ: Զափազանց հաճոյք կը զգար խաղէ մը, զոր իրենք հնարեր էին,— «Մորավեան եղբայրներ» կոչուած աղանդէն թելադրուելով, խաղը կ'անուանէին «Մրջիւն եղբայրներ», Թերեւս բառախաղ մը ըլլալով (մուրավ մօտիկ է մուրավէյ բառին, որ կը նշանակէ մրջիւն): Խաղավարը նշան մը կուտար եւ խաղին մասնակցողները կը մտնէին աթոռներու տակ, որոնց վրայ զանազան լաթեր կը փռէին նախապէս: Եւ տղաքը պահ մը անշարժ կը մնային աթոռներուն տակ, գրեթէ անշարժ, իրար սեղմած, իրար գրկած: Մութին մէջ, ծածկոցներու տակ այս անշարժութիւնը տարօրինակ հաճոյք մը կը պատճառէր փոքրիկ Թոլսթոյին:

Սեռային հարցը արդէն գլխաւոր մէկ ջիղն է իր վէպերուն, — ռուս հեղինակ մը ամբողջ գիրք մը նուիրած է Թոլսթոյի սեռախօսութեան (sexologie), մաղէ անցընելով անոր ամբողջ գրականութիւնը:

Նկարագրին տարբնականութիւնը կը յայտնուի գրեթէ ամէն բանի մէջ: 16—17 տարեկան չկար տակաւին, երբ կ'որդեգրէ 4 կանոններ. Ա.— Կատարելապէս սորվիլ Փրանսերէն լեզուն, Բ.— Երկար եւ լաւ կտրուած եղունգներ ունենալ, Գ.— Սորվիլ հաճելի ձեւով խօսիլ, բարեւել եւ պարել, Դ.— Անտարբեր երեւնալ, արհամարհոտ ձանձրոյթով արտայայտութիւն մը գտնել: Իր կարծիքով, մարդիկ կը բաժնուին երկու խումբերու,— կատարեալ են անոնք որ կը լրացնեն վերի չորս պայմանները, մարդոց մնացեալ մասը կը համարէր անկատար: Թոլսթոյ, սակայն, մեծ կարեւորութիւն կուտար չորրորդ պայմանին,— ո՜րքան կը փափաքէր անտարբեր երեւնալ, այլ սակայն, անսրբագրելի վեհերոտ (timide), մղձաւանջ մը դարձած էր օտարին կարծիքը: Ի՞նչ կ'ըսեն իր մասին, ի՞նչ կը մտածեն իր վրայ:

Զսպելու համար ինքզինքը, մարզելու համար իր կամքը, խորհեցաւ որ պէտք է գիտնայ ինքզինքը պատժել, այլ մանաւանդ ցաւը ճաշակել: Եւ ժամանակ մը իր չորս կանոններուն վրայ աւելցուց հինգերորդ մը,— ուրիշ եւ է մէկէն աւելի տոկալ ցաւին: Այդ նպատակով, յաճախ մարագ կ'երթար, կը մերկանար եւ հաստ չուաններով կը ծեծէր իր մարմինը՝ աչքերէն արցունք բերելու աստիճան: Ոմանք թերեւս խորհին կապ մը գտնել արեւելեան ճգնակեցութեան կամ հնդկական վարդապետութիւններու հետ, — ինչ զինք խարազանելու այս մարզանքը իր մէջ կը մատնէ անպայման հոգե - ախտաբանական նշան մը:

Հոգեկան ախտաբանութեան այս երեւոյթները, որ կը յայտնուին պատանեկութեան շրջանէն սկսեալ, աւելի ցցուն կը դառնան չափահասութեան մէջ:

Բայց ո՞ւր է աղբիւրը այդ երեւոյթներուն,— ժառանգական տխուր նպա՞ստ մը արդեօք: Ի՞նչպէս բացատրել մանկութեան շրջանի տարբնականութիւնը, եթէ հարկ է չափահա-

ԵՐԳ ՈՒ ԹԱՏՐՈՆ

«ՊԷՊՕ»Ն ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ

Գաբրիէլ Սունդուկեանցի «Պէպօ» թատերախաղին Հայկինոյի կողմէ շարժանկարի վերածուելուն առթիւ, շահեկան կը համարիմ տալ հետեւեալ հատուկտոր տեղեկութիւնները յիշեալ հեղինակին եւ իր գլուխ - գործոցին մասին, առնելով զանոնք իմ թատերական յուշատետրիս զանազան նոթերէն, որոնք քաղուած են հայ բեմին վերաբերող գրութիւններու ընթերցանութեան ընթացքին:

Այս տեղեկութիւնները ցոյց կուտան «Պէպօ »ի կատարած դերը, ոչ միայն մեր բեմին, այլ եւ վրացական կեանքին մէջ:

×

Ինչպէս Պոլսոյ, նոյնպէս ալ Արեւելահայերու մէջ առաջին անգամ բեմադրուած են ազգային — պատմական թատերախաղեր, պոռոտ, սնամէջ բովանդակութիւններով, զուրկ ամբողջովին գեղարուեստական որ եւ է արժանիքէ, ինչպէս «Արայ Գեղեցիկ», «Արտաշէս Աշխարհակալ», «Սանդուխտ կոյս», «Արշակ Բ.», «Վարդան Մամիկոնեան», «Շուշանիկ» եւայլն:

Արեւելահայերու առաջին թատերախաղերը, որոնց մէջ քիչ թէ շատ կեանք ու շարժում գոյութիւն ունէր, որոնց մէջ մանաւանդ կը ցոլար տեղական կեանքը իր զանազան հարցերով, եղան քանի մը զաւեշտներ, գրուած Միքայէլ Պատկանեանի, Փուչինեանի եւ Միքայէլ Տէր Գրիգորեանի կողմէ:

Գաբրիէլ Սունդուկեանց ալ կը պատկանէր թատերագիրներու այդ հոյլին: Եթէ իր ընկերները արտադրեցին «Խոտորնակին խոտորնակ», «Մէկը նշանած, միւսը կին», «Միջի մարդ կամ Մօցիքուլ», «Պառաւներուն խրատ», «Պէպոյի տկճուր», «Նինոյի նշնվիլը» եւ այլ թատերախաղեր, Սունդուկեանց ալ այդ շրջանին, իբրեւ առաջին ստեղծագործութիւն, գրած էր «Գիշերուան սաբրը խէր է» կատակերգութիւնը:

Քիչ վերջ, սակայն, Սունդուկեանց այդ խումբէն վեր բարձրացաւ իր «Խաթաբալա» եւ «Էլի մէկ զոհ» թատերախաղերով, որոնք իրապէս դուրս ցցեցին իր դէմքը միջակութեան մէջէն, իբրեւ լուրջ թատերագիր:

Բարձրացումը վաւերական դարձաւ իր «Պէպօ» թատերախաղով, որուն մէջ թատերականութեան գեղարուեստական արժէքը հասած էր բարձր նիշի մը: Անոր մէջ Թիֆլիզեան հին բարքերուն վերարտադրութիւնը եւ ճնշուած հոգիի մը ընդվզումը գրաւեցին բոլոր քննադատներուն, ինչպէս նաեւ ժողովուրդին, անվերապահ հիացումն ու համակրութիւնը:

«Պէպօ »ն նոյնիսկ ճեղքած էր հայկական կեանքի շրջագիծը եւ մտած կովկասեան միւս ժողովուրդներու կեանքի բովին մէջ:

«Պէպօ»ն կը թարգմանուի վրացերէնի:

Իր ձգած տպաւորութիւնը կ'ըլլայ այնքան ուժգին՝ որ անոր ազդեցութեան ներքեւ վրացի գրող Ցագարէլին կը գրէ «Խանում» եւ «Ցիմբիրելի» թատերախաղերը:

Հայ գրողներն ալ, տպաւորուելով այդ երկէն, կը գրեն թատրերկներ, Թիֆլիզեան հայաբարբառով: Ցիշենք Գուստաւ Քալանթարեանի «Քաղքի Աղաթ»ը եւ Պարոնիկեանի «Օյինբազ»ը:

Այսօր վաթսունեւհինգ տարի է որ «Պէպօ »ն կ'անցնի հայ բեմին վրայ իբրեւ գլուխ - գործոց:

×

«Պէպօ» թատերախաղի բեմադրութեան երեսնամեակին առթիւ, Թիֆլիզ, 1901 թուականին, խաղը բեմադրուեցաւ կրկին վրացերէն լեզուով, Աւճալիոն ժողովրդական թատրոնին մէջ, վրաց ժողովրդական թատրոնին վարչութեան կողմէ, ինչ որ յարգանքի փառաւոր ցոյց մը եղաւ ի պատիւ ծերունազարդ հեղինակին:

Սրահը զարդարուած էր դրօշներով, ծաղիկներով, կանանչներով: Առաջին կարգին վրայ զետեղուած էր դրասանգներով պճնուած բազկաթոռ մը Սունդուկեանցին համար: Երբ սրահէն ներս, թատերագիրը կը գործէ իր մուտքը, վրացի թատերասէրներ կը դիմաւորեն զայն խանդավառ «վաշա» աղաղակներով:

Ներկայացումէն յետոյ, վերստին կը բարձրանայ վարագոյրը, ներկայացնելով գեղազարդուած բեմը, մէջտեղը ծաղկեղէն քնար մը, վրան գրուած «Պէպօ — XXX»: Խմբուած էին քնարին շուրջը Պէպոյի դերակատարները: Վարչութեան կողմէ մէկը կը բանախօսէ, փառաբանելով Սունդուկեանցի թատերական գրականութիւնը եւ մասնաւորապէս ծանրանալով Պէպոյի մասին:

Ցետոյ բեմ կը բարձրանայ համակրելի հեղինակը շնորհակալութիւն յայտնելու բոլորին, ժողովուրդին «վաշա» բացագանչութիւններուն մէջ:

Հետեւեալ երեկոյ, կրկին կը տօնուի «Պէպօ»ի երեսնամեակը, այս անգամ վրաց տրամատիկական կոմիտէին կողմէ, Ազնուականներու թատրոնին մէջ, որուն արտաքին ճակատը զարդարուած էր հետեւեալ մակագրութեամբ.— «Տաղանդաւոր տրամադուրգ Գ. Սունդուկեանցին 1871—1901»: Թատրոնին մէջ դրօշներ եւ պսակներ, որոնց մէջ անունները Սունդուկեանցի թատերախաղերուն: «Պէպօ»ն այս անգամ կը բեմադրուի վրացի լաւագոյն դերասաններուն կողմէ, մեծ յաջողութեամբ:

Կը կարդացուին բազմաթիւ ուղերձներ:

Արքունական թատրոնի վարչութեան կողմէ պատգամաւոր եկած Օպոչինինը կ'ըսէ, ի մէջ այլոց.

— Ինձ վիճակուեցաւ այս մեծ պատիւը, ռուսական բեմին շնորհաւորութիւնները ներկայացնելու հայ թատերագիրին, վրաց բեմին վրայ··· Թէեւ թատրոնը, մէկ կողմէ իբրեւ ազգային հիմնարկութիւն կը պահպանէ լեզուն, սակայն միւս կողմէն ան կը տարածէ խոհեր, որոնք սեփականութիւնն են ամբողջ մարդկութեան. այս ընդհանուր զգացումներով կը միանան ազգութիւնները: Այս տեսակէտէն Գ. Սունդուկեանցի տաղանդը շաղկապ մը հանդիսացաւ հայ — վրացի — ռուս ազգութիւններուն մէջ:

Երկրորդ նշանակալից ճառը կը խօսի դերասան Ղիփիանին, որ ինչպէս այդ օր, նոյնպէս ան մասնակցած էր Պէպօի վրացերէն լեզուով առաջին ներկայացման: Ահաւասիկ հատուած մը իր ճառէն.

— Վրաց թատրոնը ունեցած է երկու շրջան: Առաջինին սկզբնական օրերուն հանդէս եկան Էրիսթովը, Անտոնովը (Գօրեցի Հայ մը), որոնք տուին վրաց թատրոնին, շարք մը շահեկան թատերախաղեր: Այնուհետեւ քնացաւ վրաց թատրոնը խոր քունով, ամբողջ 25 տարի: Ցանկարծ կ'երեւի Գաբրիէլ Սունդուկեանցը. ահա նոր շրջան մը — վրաց թատրոնի վերածնութեան շրջանը, որ մենք պարտական ենք Սունդուկեանցին: Ան իր տաղանդով գրուած թատերախաղերով արթնցուց հասարակութիւնը, զարկ տուաւ նոր թատերական գրականութեան, ունեցաւ հետեւողներ վրացի գրողներու մէջ: Ահա այս պատճառներով Սունդուկեանց մեծ տեղ ունի վրաց թատրոնին եւ գրականութեան մէջ:

Թատերախաղին գլխաւոր դերը «Պէպօ»ն առաջին անգամ ստեղծած է Գ. Զմշկեան, եւ մօտաւորապէս քառասուն տարի անձնաւորած է այդ դերը, մեծ յաջողութեամբ: Զմշկեանի անունը այս կերպով կապուած է «Պէպօ»ի պատմութեան:

Նոյն դերը ուժգնօրէն վերստեղծած է նաեւ մեր բեմին մեծ ուժերէն՝ Աբէլեան, ինչպէս նաեւ հանգուցեալ Վրոյրը:

«Հայկինօ»ի խօսուն շարժանկարին մէջ նոյն դերը յանձնուած է Հ. Ներսէսեանին, սխալ դերաբաշխութեամբ: «Պէպօ»ն ըլլալով Թիֆլիզեան տիպար մը, ուրոյն նիստ ու կացով եւ բարբառով, բնական է որ պիտի պահանջէր այդ կենցաղին ծանօթ դերասան մը: Հակառակ պարագային տժգոյն պիտի վերարտադրուէր դերը, ինչպէս եղած է, ըստ վկայութեան հանդիսատեսներու:

Շարժանկարը բեմադրուած է «Հայկինօ»ի վարիչ Բէկ - Նազարով (եան)ի կողմէ, երաժշտութիւնը կազմած է Խաչատուրեան, օգտուելով զանազան երգերէ (Սայաթ Նովայի կտորները եւ Քէօր Օղլի): Ժապաւէնին մէջ կան պարեր (վալս, մազուրկա, ուզունդարա):

Կանացի դերերը ստանձնած են Տիկ. Ցասմիկ, Տիկ. Մանուչարեան եւ Օրդ. Մաղմուրեան:

Գեղեցիկ երեւոյթ է հայ թատերախաղերն ու վէպերը, մայրենի բեմին ուժերով, խօսուն շարժանկարի վերածելու այս ձեռնարկը:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

...ութեան Հրջանի նման երեւոյթներուն մեղքը ուղենք կապել 1847 տարւոյն: Թոլսթոյ 19 տարեկան չկար տակաւին 1847ի գարնան, երբ կը մտնէ Քազանի հիւանդանոցը, «հիւանդութիւն մը» դարմանելու նպատակով: Ի՞նչ էր այդ հիւանդութիւնը: Թոլսթոյ շատախօս մըն է իր Օրագրին մէջ եւ դիւրին խոստովանող մը: Ոչ ոք պարպած է ինքզինք այնքան, որքան Թոլսթոյ, որ իր մեղքերը կը պատմէ՝ որ եւ է ժամու լալու պատրաստ կնոջ մը բնախօսական մեքենայութեամբ: Եւ Թոլսթոյ քաջութիւնն ունեցած է արձանագրելու իր հիւանդութիւնը, սակայն օտար ձեռքեր ջնջած են օրագրին մէջէն: 17 մարտ 1847ին, Թոլսթոյ կը գրէ թէ վեց օրէ ի վեր հիւանդանոց կը գտնուի եւ յանկարծ, այստեղ, ջնջած են քանի բառ: 1850ին, երբ 22 տարեկան էր, կը գրէ.— «Զեմ կրնար յաղթել մարմնական ցանկութիւններուս, այնքան որ այդ կիրքը այլասերելով սովորութիւն դարձած է մէջս»: Ուրիշ էջի մը մէջ կը յայտնէ թէ երեք տարի (Յունիս 1847— Յունիս 1850) [illegible]այութեան մէջ անցուցած է իր ժամանակը: Սակայն ատիկա հիւանդանոցէն ելլելէն վերջն է,— իսկ առա՞ջ:

Կարգ մը հեղինակներ Թոլսթոյի կուտան լուսնոտութիւն հիւանդութիւնը, թերեւս մեկնելով այն յաճախակի ուշաթափութիւններէն, որոնց կը մատնուէր Թոլսթոյ: Ֆրանսուա Փորչէ(1) եւս կը յիշատակէ այս հիւանդութիւնը, սակայն իր ամբողջ գրքին մէջ կը փախնայ կարծես Թոլսթոն տանիլ հոգեկան ախտաբանութեան սահմաններուն, թէեւ կարեւոր ախտանիշներ կը գործէ ամէն անգամ որ ախտաբանական ակնարկութիւններ կ'ընէ: Անտրէ Թէրիվ(2) նոյն իսկ կը քննադատէ Ֆրանսուա Փորչէն՝ ցոյց տրուած այդքան մը յանդգնութեան համար: Դժուար չէ սակայն ընդունիլ, որ Թոլսթոյ գեղեցիկ առարկայ մըն է հոգեկան ախտաբանութեան: Ի՞նչ հարկ ծանրանալու իր կնոջ յաճախակի ծննդաբերութիւններուն վրայ,— ծնունդներ, որ օրօրոցին չըհասած՝ գերեզման մտած են, ծնունդներ որ վաղաժամ են կատարուած: Ի՞նչ հարկ նոյնպէս արձանագրելու թէ երեսունին մէջ կորսնցուցած էր բերնին ակռաները: Կը բաւէ ուսումնասիրել Թոլսթոյի օրագիրը: Յատկանշական է, իր նկարագիրը [illegible]ալու տեսակէտով, այն օրագրութիւնը, զոր կը կատարէ իր նշանտուքին օրերուն,— չի կրնար որոշում տալ, աղջիկները պչրանք կը թափեն առջեւը, իսկ ինք կը մտածէ.— «Մե՞ծը թէ պզտիկը»: Երբեմն կը կատղի ինքզինքին դէմ ու կը գրէ «Sale gueule, ամուսնանալ չկայ քեզի համար»: Ի վերջոյ ընտրութիւնը կը կատարէ,— պզտիկ աղջիկ մը, Սոնիա, որուն իր սէրը կը յայտնէ կաւիճով մը գրելով իր սիրոյ յայտարարութեան բառերուն առաջին տառերը խաղասեղանի մը կափերտին վրայ.— «Զ, ե, ե, ձ, ե, ծ, ա, ի, կ, ծ, ե, ե, ը, ա,»: Թարգմանութիւնը.— «Ձեր երիտասարդութիւնը եւ ձեր երջանկութեան ծարաւը անգթութեամբ ինծի կը զգացնեն ծերութիւնս եւ երջանիկ ըլլալու անկարելիութիւնս»: Նոյն ձեւով կը յայտնէ նաեւ թէ Սոնիայի ծնողքը կ'ուզեն, որ ինք ամուսնանայ մեծ քըրոջը հետ, ուստի կը խնդրէ որ պաշտպանէ զինք: Սոնիա իր յուշերուն մէջ կը պարծենայ, որ կրցած է մէկ անգամէն կործել Թոլսթոյի լեզուն, մինչդեռ իր քոյրը կը պատմէ որ Թոլսթոյ սովրուած է դիւրացնել ընթերցումը: Եւ խորհիլ, որ չափահաս մարդ մըն է արդէն Թոլսթոյ, աղջիկներու հետ ապրած, յափրացած: Կը կատարուի ամուսնութիւնը,— երջանկութեան մէջ գինովութիւն մը, բայց յանկարծ Թոլսթոյ կը վերադառնայ իր տարօրինակութիւններուն: Ժամանակ մը կը գտնենք զինք cyclothymieի մատնուած,— կ'ատէ կեանքը, կ'ուզէ մեռնիլ, խոր տխրութեան մը մէջ կ'իյնայ: Անձնասպանութեան գաղափարը ամէն օր, ամէնժամ կը յաճախէ իր միտքը: Սակայն կը վախնար այդ փորձը կատարելէ,— չուանները կը պահէր, որպէսզի չկախէ ինքզինք, որսի չէր երթար այլ եւս, որպէսզի հրացանը չպարպէ իր բերնին մէջ: Զի կրնար որոշում մը տալ,— ոչ փառքը կը գոհացնէ զինք, ոչ ընտանիքը կը կապէ կեանքին.— «Ամէն ինչ սուտ է, պատրա՜նք,— մա՛հն է միայն ճշմարիտ», կը գրէ օրագրին մէջ: Սակայն կը զարմանայ իր հոգեկան այս վիճակին վրայ.— «Խենթ չեմ, ոչ ալ հոգեկան հիւանդ», կը գրէ, եւ իմացական ու ֆիզիքական իր առողջութիւնը կը բաղդատէ ուրիշներու առողջութեան հետ: Այս պայմաններուն մէջ՝ ինչո՞ւ մեռնիլ ուզել, եւ ինչո՞ւ ինքզինք չսպաննելու համար զանազան խորամանկութիւններու դիմել: Կ'ուսումնասիրէ ինքզինք եւ ի վերջոյ եզրակացութեան մը կը յանգի.— «Զգացի որ հոգիով առողջ չեմ, եւ այս վիճակը չի կրնար երկար տեւել»: Խօսելով այս ներքին տառապանքին մասին, Օսիփ - Լուրիէ(3) կը կարծէ թէ Թոլսթոյ տարուած էր կեանքին իմաստը վերլուծելու աշխատանքով:

Ի՞նչպէս բացատրել սակայն ընտանիքէն փախուստը:

Թոլսթոյ իր չափահասութեան մէջ ալ կը մատնէ այդ «փախստամոլութիւնը», եւ իր օրագրին մէկ արձանագրութենէն մեկնելով՝ մինչեւ վերջերս շատեր կը պնդէին թէ Թոլսթոյ կ'ուզէր ընտանեկան օջախէն հեռանալ, ապրելու համար համաձայն իր վարդապետութեան սկզբունքներուն: Վլատիմիր Փոզնէր(4) կը հրատարակէ բոլոր այն վաւերաթուղթերը,— որ կը պատկանին Թոլսթոյի կեանքի վերջին տարիներուն,— կը բաւէ կարդալ այդ վաւերաթուղթերը՝ եզրակացնելու համար թէ fugue մըն էր Թոլսթոյի հեռանալը տունէն: Ճիշդ է թէ իր կինը շատ կը ճնշէր վրան, ոչ միայն ընչաքաղցութենէ տարուած, ինչպէս կ'ըսեն բոլոր կենսագիրները, այլ եւ անոր համար որ Թոլսթոյ տէրը չէր իր կամքին:

Թոլսթոյ փորձած է արդէն անգամ մը հեռանալ իր տունէն, եւ վերադարձած՝ սարսափելի զգայախաբութենէ մը վախնալով:

«Ֆիւկ»ի հարցն իսկ ախտաբանական գոյն մը կուտայ Թոլսթոյի նկարագրին: Ի՞նչ է «ֆիւկ»ը: Իմ կարծիքով, բոլոր մարդկային տեղափոխութիւնները իրենց մէջ ունին fugueի տարր մը: Գաղթերը, երկրախուսութիւնները, «երկիր տեսնելու» նպատակով կատարուած ճամբորդութիւնները որոշ թելով մը կապուած են fugueի գաղափարին: Տոքթ. Լոկր(5) ախտաբանական այս երեւոյթին գեղեցիկ մէկ օրինակը կը գտնէ Ժան Ռիշփէնի Chemineauին մէջ: Տոքթ. Հ. Եազմաճեան(6) հոգեախտաբանական երեւոյթ մը կը նկատէ «ֆիւկ»ը, զոր կը քննէ մանուկներուն մօտ: Տոքթ. Գ. Քօլօլեան դերյուղականութիւն կ'անուանէ երկրախուսութիւնը (որ բերու փախուստը Հայաստանէն), մօտենալով իբրեւ ախտա - հոգեբանական առարկայի: Այդ երեւոյթին մէկ ուրիշ ձեւը տեսնուեցաւ, այս վերջին տարիներուն, Ռուսիոյ մէջ եւ կոչուեցաւ «ինքնահոսութիւն», (բանուորներու աշխատավայր փոխելու զանգուածային եւ անդիմադրելի հոսանքին առթիւ): Կը կարծեմ թէ այս երեւոյթը, որքան ալ ընկերային - տնտեսական կամ հոգէ - ախտաբանական գոյն ունենայ, իր ծագման մէջ tropisme մըն է, հետեւաբար կենսաբանական պարագայ: Շատ քիչ ուսումնասիրուած են «թրոփիսմ»ները, սակայն պէտք է ընդունիլ թէ կան մշակութային թրոփիսմներ, ինչպէս եւ հոգեկան թրոփիսմներ: Երբ թրոփիսմին մէջ cosmique գիտակցութիւնը կը պակսի, երեւոյթը կը դառնայ ֆիւկ մը,— եւ այդպիսի ֆիւկերը պէտք է փնտռել մանուկներուն, անհաւասարակշիռներուն (déséquilibré կամ instable) եւ ծերերուն մօտ: Թոլսթոյի պարագան կը պատկանի այս վերջին դասակարգին:

Թոլսթոյի հոգե - ախտաբանական այս դիմագիծը տալէ վերջ, անհրաժեշտ է տալ նաեւ անոր պայծառատեսութեան արտայայտութիւնները,— Թոլսթոյի փիլիսոփայութիւնը, անցնելէ առաջ Թոլսթոյի մանկավարժութեան, աւելի վերջը արուեստին ու գրականութեան:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

(1) François Porché,— Portrait psychologique de Tolstoï.

(2) «Le Temds», 5 Décembre

(3- Ossip - Lourié,— La psychologie des romanciers russes.

(4) V. Pozner,— Tolstoï est mort.

(5) «Le Temps», 20 Novembre.

(6) Dr. H. Yazmadjian,— Essai de psycho - pathologie générale de la fugue (Fugues infantil):

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԸ ԵՒ ՌՈՒՄԷՆ ՄԱՄՈՒԼԸ

— o —

Ինչպէս գրեցինք, Պուքրէշի Հայ Մշակութային Հիմնարկութիւնը, նոյ. 23ին, աննախընթաց հանդէս մը տըւաւ Աստուածաշունչի թարգմանութեան 1500ամեակին առթիւ, Աթէնէի չքեղ սրահին մէջ: Ռումէն մամուլը մեծ գնահատութեամբ եւ բացառիկ համակրութեամբ կ'արտայայտուի, այդ առթիւ, հայ մշակոյթին մասին:

Այսպէս, Տիմինիացա թերթը կը գրէ.—

«Իբրեւ շարունակութիւն Աստուածաշունչի հայերէն թարգմանութեան պատմական դէպքին 1500ամեակի տօնակատարութեանց, Հայ Մշակութային Հիմնարկութիւնը Աթէնէի մէջ տօնական երեկոյթ մը սարքած էր նոյեմբեր 23ին:

Տօնակատարութիւնը բացուեցաւ բանախօսութեամբ փրոֆ. Ն. Եորկայի որ խօսեցաւ ի մասին հայ ժողովուրդի անցեալին ու դերին, շօշափելով նաեւ այս ժողովուրդի ապագան եւ հայ անկախ պետութեան մը հիմնարկութեան հարցը:

Դասախօսը, բացատրելէ յետոյ Հայոց պատմական կեանքի դրուագները, ցոյց տուաւ թէ որոնք են իրողութիւնները, պայմանները եւ հաւանականութիւնները որոնք նպաստաւոր կերպով կը միաբանին եւ կրնան գործակցիլ հայ պետութեան մը հաւանական իրականացման համար:

Ներկայացնելով պատմական եւ արդի տարբերութիւնները Հայոց ազգային նման կացութիւն ունեցող ուրիշ ժողովուրդներու միջեւ, Ն. Եորկա եզրակացուց թէ ապագան կրնայ նըպաստաւոր ըլլալ բովանդակ հայութեան միակ ազատ պետութեան մը մէջ համախմբման գաղափարին»:

Հանդէսին յայտագիրը շարունակուեցաւ կրօնական երաժշտութեան նմոյշներով զորս երգեց «Կոմիտաս» երաժշտական ընկերութիւնը:

Նոյն երգահանէն կտորներ երգեց արտակարգ արուեստով մը Օր. Հայկանուշ Թորոսեան, ընկերակցութեամբ քառանուագի մը՝ բաղկացած Գ. Գ. Կ. Աւագեանէ, Գ. Գոնիշէ, Ք. Ափօսթօլէսքուէ եւ Ի. Գոնիշէ: Տիկ. Սօրանա Յօփա, Ազգային Թատրոնէն, արտասանեց հայ քերթուածներու թարգմանութիւններ՝ նոյնանալով իր արտասանած կտորներուն մահուան եւ լռութեան բանաստեղծութեան հետ: Հայ քնարէն արտասանեց նաեւ հեզասահ եւ գեղեցիկ, Տիկ. Լիլի Փոփովիչ, Ազգային Թատրոնէն: Աթէնէի երեկոյթը ամբողջացաւ յիշեալ երաժշտական միութեան եւ քառանուագին կողմէ կիրարկուած ուրիշ կտորներով:

Պէտք է դեռ խօսք մը ընենք սակայն Օր. Հայկանուշ Թորոսեանի մասին, որ առաջին մրցանակով վարձատրուած է Փարիզի Ազգ. Քոնսէրվաթուարէն: Օր. Թորոսեան երգի թեքնիքէն մըն է, եւ նուրբ ճանաչող երաժշտական արուեստի: Օժտըւած վճիտ ձայնով մը՝ երգչուհին իր մեղեդիներով բերաւ դիւթանքը արեւելքի մը, որուն շեշտերը աւելի յատկանշական կ'երեւան մանաւանդ երաժշտութեան մէջ»:

Իսկ Աոէվէրուլ թերթը կը գրէ հետեւեալ խորագրին տակ.— «Փրոֆ. Եորկա հայ ժողովուրդի եւ զուտ արեան պաշտամունքի մասին».—

Քանի մը շաբաթ առաջ Հայերը ամենուրեք տօնեցին 1500րդ տարելիցը Աստուածաշունչի հայերէն թարգմանութեան: Իբրեւ շարունակութիւնը տօնակատարութեան այս պատմական դէպքին՝ որ կը ներկայացնէ ամբողջ ժողովուրդի մը խորհրդանշական ձգտումը դէպի մշակոյթը, Հայ Մշակութային Հիմնարկութիւնը կազմակերպեց հանդիսութիւն մը Լիկա Քուլթուրալայի հովանաւորութեան տակ:

Նոյնթերթը կուտայ գլխաւոր գիծերը Փրոֆ. Եորկայի բանախօսութեան եւ մասնաւորաբար կը ծանրանայ այդ կարեւոր ճառին այն հատուածներուն վրայ, ուր փրոֆեսորը կը շեշտէ հայ ժողովուրդին իրաւունքը ազգային կեանքի մը մասին, կը բաղդատէ հայ ժողովուրդը ուրիշ բախտակից ազգերու հետ, կը պարսաւէ ժողովուրդներու ատելութիւնը իրարու դէմ, եւ կը հեգնէ զտարիւն տեղացիի պաշտամունքը՝ օտար ծագում ունեցողները քշելու համար երկրէն:

Թերթը կը յարէ ի վերջոյ.—

Վերջացնելով իր դասախօսութիւնը՝ փրոֆ. Եորկա կ'ընդգծէ կարեւորութիւնը հայ քաղաքակրթութեան եւ մշակոյթին, որ կը կազմէ շաղախը ամբողջ աշխարհի վրայ ցրուած բոլոր Հայերուն միջեւ, ինչ որ պատիւ կը բերէ այս ժողովուրդին, եւ կը մաղթէ որ հայ ժողովուրդը տէր դառնայ ազատ հայրենիքի, որուն արժանի է:

«Ատէվէրուլ» խօսելով նաեւ հանդիսութեան գեղարուեստական բաժնին վրայ, մասնաւոր գովեստով կը յիշատակէ Օր. Հայկանուշ Թորոսեանի ի յայտ բերած բացառիկ արուեստը, անոր երգին բարձր թեքնիքը եւ երաժշտական արուեստի անոր նուրբ ըմբռնումը, ու կը հրատարակէ այս առթիւ անոր լուսանկարը եւս:

Տպաւորութիւնը ռումէն շրջանակներու մէջ.— Քանի մը օրէ ի վեր մայրաքաղաքի ռումէն բազմաթիւ շրջանակներուն մէջ խօսակցութեան նիւթը հայ ժողովուրդի մեծ դարադարձը եւ այդ առթիւ տեղի ունեցող հանդիսութիւններն են: Աթէնէի հանդէսին բացակայողներուն համար ալ մեծապէս հաճելի եղած է ունկնդրել հայ երգերը ռատիոյէն: Ու ամէն ոք իր գոհունակութիւնը կը յայտնէ այս առթիւ իր հայ ծանօթներուն:

Փրոֆ. Շառլ Ռիշէ

Ինչպէս գրեցինք, փրոֆ. Շառլ Ռիշէ մեռաւ անցեալ շաբթու, Փարիզի մէջ:

Ծնած էր 1850ին: Որդին էր Ալֆրէտ Ռիշէի, փրոֆ. վիրաբուժութեան, անդամ Գիտութեանց Ակադեմիային, հեղինակ Բժշկա - վիրաբուժական կազմախօսութիւն ստուար աշխատութեան: Թոռն էր Շ. Ռընուարի, պետական մեծ մարդուն, եւ Փ. Ս. Ժիրարի, անդամ Ֆրանսական Ակադեմիային:

Գերդաստանով մտաւորական, օժտուած գիտական ժառանգութիւններով, Շառլ Ռիշէ շուտով գրաւեց Փարիզի Բժշկ. Համալսարանի բնախօսութեան ամպիոնը: Բեղուն միտք, ունի վէպեր եւ թատերախաղեր ընկերա - բարոյական մտահոգութեամբ գրուած, բանաստեղծութեանց հատոր մը (1875) մարդկայնական շունչով մը տոգորուն: Իր փառքը շինեցին սակայն, իր գիտական աշխատութիւնները,— հայրն է բազմաթիւ բըժշկագիտական գիւտերու. շիճաբուժութիւն (sérothérapie), թունազգայնութիւն (anaphylaxse) եւլն.: Անկեղծ առաքեալ մըն էր խաղաղութեան, այնպէս որ 1914ին արժանացաւ Նոպէլի խաղաղութեան մրցանակին: Մարգարէական պայծառատեսութեամբ 40 տարի առաջ կը գուշակէր օդանաւորդութեան ապագան: Կը հաւատար գերբնական ուժերու եւ ոգիներու,— այդ մասին ստուար գիրքը Հոգեզանցութիւն (Métapsychique): Անոնց, որոնք կը հեգնէին իր ոգեպաշտութիւնը կը պատասխանէր.— «Դուք նոյն այն մարդիկն էք, որ 40 տարի առաջ հեգնեցիք նաեւ օդանաւորդութեան մասին մեր հաւատքը»:

Իր մեծարժէք գործերուն մէջէն յիշենք Իմացականութեան թոյները, խօսութիւն(8հատոր), Բառարան բնախօսութիւն (8 հատոր), Բառարան բնախօսութեան, (15 հատոր), Թունազգայնութիւն, Հումորաբուժութիւն (Zomothérapie, ձիու միսի հոյլով), Բնախօսութիւն եւ բժշկութիւն, Փորձնական եւ դարմանաբանական ուսումնասիրութիւններ զգայնութեան մասին, ինչպէս նաեւ դասագիրք մը Հոգեբանութեան, Պատմութեան, Կենսաբանութեան, Պատմութեան, Կենսաբանութեան: Մենք դեռ յիշեցինք կարեւորները:

Ընկերային ըմբռնումներով՝ համակիր յառաջապահ շարժումի, կ'ատէր համայնավարները եւ պատերազմէն վերջ օրաթերթերու մէջ խիստ յայտարարութիւն մըն ալ գրեց Մոսկուայի իշխանաւորներուն դէմ՝ հեռանալով այն խմբակէն, որ կազմուած էր մեծ մտաւորականներէ՝ Ռուսիոյ բարեկամ: Մինչեւ վերջին տարիները պատուոյ նախագահն էր Փարիզի Ուս. Միութեան, որուն տարեկան հանդէսներուն ներկայ կ'ըլլար անպայման եւ իր ատենաւորները կ'արտասանէր խանդավառութեամբ: Շատ օգտակար եղած է հայ ուսանողներուն, շնորհիւ իր համակրանքին եւ հեղինակութեան: Ամէն անգամ որ հայ ուսանողի մը հետ կը խօսէր, կը յիշէր յանկարծ «դժբախտ Հայաստանը, որ զոհ գնաց ոճրագործներու»:

Զարքաշ էր կազմով, ցուրտէն ձմեռէն չէր վախնար: Կատաղի աշխատող մըն էր, կարելի չէ գնահատել մեծութիւնը իր գրադարանին, ուր թաղուած՝ կ'ուսումնասիրէր շարունակ: Այս վերջին տարիներուն չէր կրնար դուրս ելլել այլեւս, թէեւ կ'աշխատակցէր թերթերուն: Ուլպաթէի յօդուածին առթիւ, անցեալ ձմեռ երբ «Յառաջ»ի կողմէ Փ. Սանասար իր մօտը գնաց, աւերակ մըն էր այլ եւս:

Համաշխարհային համբաւ կը վայելէ:

Ծիճաբուժութեան մասին ծանր վիճաբանութեան մը բռնուած է Պեսրեթքայի հետ: Կարգ մը գիտականներ կ'ուզեն թերագնահատել իր անուրանալի մեծութիւնը, եւ ոգեպաշտութեան մասին անոր գաղափարներէն մեկնելով՝ գիտական լըջութեան պակաս մը կ'ենթադրեն կատարած աշխատութիւններուն մէջ, կ'անուանեն «երեւակայապաշտ գիտնական» (savant imaginatif), ու կը պնդեն որ ճշմարիտ գիտնականը իրապաշտ է անպայման: Պէտք է պատասխանել, որ շոր գիտութիւնը կը դադրի մարդկային ըլլալէ, եթէ երեւակայութիւնը քիչ մը ճառագայթ չխառնէ իմացական աշխատանքին:

Շառլ Ռիշէ արդի դարուն ամենամեծ իմացականութիւններէն մին է անպայման:

Իր որդին եւս փրոֆէսոր է բնախօսութեան:

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

Արուսեակ Ալպան եւ Պէն - Ապա (երգիչներ) որոնք Փարիզ ռատիոյի կայանէն հայկական երգեր երգած են մեծ յաջողութեամբ, դեկտեմբեր 24ին իրիկուան ժամը 21ին երգահանդէս մը սարքած են Կավոյի սրահին մէջ, մասնակցութեամբ ջութակահար Մարսէլ Շթէրնի (prix de Rome) եւ դաշնակահար Տիքի (prix de Rome), երաժշտական վարիչ P.L.M.ի: Պիտի երգեն հայերէն, եբրայերէն, հրէա - սպանիական, թաթարական եւ ուրիշ երգեր: Միտք պահեցէք այս թուականը, երթալ վայելելու համար գեղարուեստական վայելք մը:

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (19)

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Անգլ. բնագրէն թարգմ. Ժ. — Հեղինակուհի՝ ԷԿԱԹԱ ՔՐԻՍԹԻ

— Լաւ, հինգ վայրկեան եւս թող մնայ, հարցումներուս աւելի լաւ կրնայ պատասխանել եթէ չգիտնայ սպանութիւնը... ըսէք որ գողութիւն մը պատահած է. թող հագուի եւ վար գայ որպէսզի քանի մը բաներ հարցնեմ իրեն:

Քարտուղարը վեր վազեց:

— Օրիորդ Էքրօյտը հիմա պիտի վար իջնէ, ըսաւ վերադառնալով, ըսի իրեն ինչ որ պատուիրեցիք...

Հինգ վայրկեան չանցած օրիորդ Ֆլօրան եկաւ. վարդագոյն մետաքսէ գիշերազգեստ մը հագած էր. յուզուած կ'երեւար:

Ոստիկանապետը քանի մը քայլ յառաջացաւ:

— Բարի երեկոյ, օրիորդ Էքրօյտ, ըսաւ քաղաքավարօրէն. գողութեան փորձ մը կատարուեր է եւ կ'ուզենք որ մեզի օգնէք... գնդամուղի սենեա՞կն է սա... եկէք, այնտեղ երթանք...

Ֆլօրա հանդարտօրէն նստաւ ու նայեցաւ ոստիկանապետին:

— Բան մը չհասկցայ. ի՞նչ գողցեր են. ի՞նչ կ'ուզէք որ ըսեմ...

— Անհաւասիկ, օրիորդ Էքրօյտ. Փարքըրը կ'ըսէ որ դուք ձեր հօրեղբօրը աշխատանոցէն դուրս կ'ելլէիք ժամը տասնին քառորդ մնացած. ճի՞շդ է ...

— Շատ ճիշդ. ներս գացած էի «գիշեր բարի» ըսելու համար.

— Ժամն ալ ճի՞շդ է...

— Կարծեմ այո, որոշ կերպով չեմ կրնար ըսել, բայց այդ ժամանակները ըլլալու էր, թերեւս աւելի ուշ...

— Հօրեղբայրը առանձի՞ն էր թէ հետը մէկը կար...

— Առանձին էր. բժիշկը մեկնած էր:

— Ուշադրութիւն ըրի՞ք թէ պատուհանը գոց էր թէ բաց...

— Չեմ գիտեր, որովհետեւ վարագոյրը քաշուած էր

— Իրաւունք ունիք. ձեր հօրեղբայրը սովորականին պէս գտա՞ք...

— Այո...

— Կրնա՞ք ըսել թէ ինչ անցաւ դարձաւ...

Ֆլօրա վայրկեան մը խորհեցաւ՝ իր յիշողութիւնը թարմացնելու համար:

— Ներս գացի եւ ըսի — «գիշեր բարի հօրաք, ես պառկելու կ'երթամ, յոգնած եմ»: Խուլ ձայն մը հանեց. մօտեցայ եւ համբուրեցի զինքը. ըսաւ թէ հագուստս շատ գեղեցիկ էր. յետոյ ուզեց որ հեռանամ, որովհետեւ, ըսաւ թէ զբաղած էր. ես ալ դուրս ելայ...

— Ըսա՞ւ նաեւ թէ չէր ուզեր որ զինքը խանգարէին...

— Օհ, այո, մոռցայ. այսպէս ըսաւ — Փարքըրին ըսէ որ բանի մը պէտք չունիմ. թող չխանգարէ զիս: Դուռին առջեւ Փարքըրին հանդիպեցայ եւ կրկնեցի անոր՝ հօրեղբօրս պատուէրը:

— Ուրեմն այդպէս...

— Կրնա՞ք ըսել թէ ինչ գողցուած է ...

— Վստահօրէն չենք գիտեր, պատասխանեց ոստիկանապետը վարանումով:

— Ի՞նչ կայ, բան մը կայ որ ինձմէ կը պահէք, ըսաւ Ֆլօրա սարսափած:

Հազարապետ Հէքթըր Պլընթ իր սովորական պաղարիւնով յառաջ անցաւ ու եկաւ աղջկան ու ոստիկանապետին քովը: Երկու ափերուն մէջ առաւ Ֆլօրայի ձեռքը եւ սկսաւ շոյել զայն, այնպէս ինչպէս մարդ կը շոյէ երախայ մը: Հազարապետին ուժեղ կերպարանքը հանդարտութիւն ու ապահովութիւն կը ներշնչէր աղջկան:

— Գէշ լուր, Ֆլօրա, ըսաւ Պլընթ հանդարտօրէն. գէշ լուր ամէնուս համար. հօրեղբայրդ...

— Այո...

— Հարուածը մեծ պիտի ըլլայ քեզի համար, վստահ եմ... խեղճ հօրեղբայրդ մեռաւ...

Ֆլօրայի աչքերը սարսափէն լայն լայն բացուեցան:

— Ե՞րբ, փսփսաց կամացուկ, ե՞րբ:

— Քու մեկնելէդ անմիջապէս յետոյ, պատասխանեց Պլընթ ծանրակըշիռ շեշտով:

Ֆլօրա ձեռքը կոկորդին տարաւ, պզտիկ ճիչ մը արձակեց. անմիջապէս գրկեցի զինքը: Մարած էր. Հազարապետն ու ես վեր տարինք զինքը եւ անկողինին վրայ պառկեցուցինք: Յետոյ Տիկին Էքրօյտը արթնցնել տըւի: Ֆլօրան շուտով սթափեցաւ. մայրը իր քովը բերի, ըսի թէ ինչ պէտք է ընէր, ու նորէն վար իջայ:

ԳԼՈՒԽ 6

ԴԱՇՈՅՆԸ

Ոստիկանապետին հանդիպեցայ ճիշդ այն վայրկեանին երբ ան դուրս կ'ելլէր խոհանոցէն:

— Օրիորդը ինչպէ՞ս է, բժիշկ...

— Սթափելու վրայ է. մայրը հետն է:

— Շատ բարի. ծառաները հարցաքննեցի. տանը ետեւի դուռը մարդ չէ եկեր այս գիշեր. անծանօթին մասին ձեր տուած նկարագրութիւնը շատ անորոշ է, չէ՞ք կրնար աւելի շօշափելի տեղեկութիւններ տալ, որպէսզի ըստ այնմ աշխատինք...

— Ոչ, դժբախտաբար, ըսի ցաւելով. մութ գիշեր էր, եւ մարդը վերարկուին օձիքը վեր հանած էր, իսկ գլխարկը քաշած էր աչքերուն:

— Ուրեմն կ'ուզէր երեսը ծածկել, ըսաւ ոստիկանապետը. ձեզի ծանօթ մէկը չէր հարկաւ...

Ժխտական պատասխան տուի, թէեւ ոչ այնքան վճռապէս ինչպէս կրնայի տալ: Յիշեցի այն տպաւորութիւնս որ մարդուն ձայնը բոլորովին օտար չէր ինծի: Այդ կէտը բացատրեցի ոստիկանապետին:

— Կոշտ ու կոպիտ ձայն մըն էր, ըսիք, այնպէս չէ՞...

Հաստատեցի այս հարցումը, բայց խորհեցայ թէ ձայնին այդ կոպտութիւնն ալ որոշ աստիճան մը չափազանցուած էր: Եթէ մարդը ուզած էր երեսը ծածկել, ինչպէս ոստիկանապետը կը կարծէր, այն ատեն անիկա պիտի աշխատէր կեղծել նաեւ իր ձայնը:

— Կը հաճի՞ք ինծի հետ աշխատանոցը գալ, բժիշկ. կ'ուզեմ քանի մը բաներ հարցնել ձեզի...

Հաւանեցայ: Ոստիկանապետ Տէյվիս բացաւ նախասրահին դուռը, ներս անցանք եւ դուռը նորէն կղպեց բանալիով:

(Շար.)

Նորէն թեր ու դէմ վիճաբանութիւններ ծագեցան, այս օ-րէնքներուն քուէարկութեան առթեն:

Ցետոյ հարցապնդումները փակուած ըլլալով, երեք բանաձե-ւեր առաջարկուեցան, վստահութիւն յայտնելու համար կառա-վարութեան: Ընկերվարականներն ու համայնավարները նորէն ընդդիմացան, բայց արմատականները մեծամասնութեամբ գո-հացում ստացած ըլլալով, ուժ տուին դահլիճին, որ վստահու-թիւն շահեցաւ 219ի դէմ 351 ձայնով:

Այս եւքը մեծ գոհունակութիւն պատճառեց աջակողմեան շր-ջանակներու, ինչպէս եւ Լոնտոնի եւ Հռոմի մէջ: Սեղանաւորա-կան հրապարակն ալ նպաստաւոր տպաւորութիւն կրեց եւ փրանքն ու փրանսական արժեթուղթերը զգալապէս բարձրացան, հակա-ռակ այն իրողութեան որ իբր վեց միլիառ փրանքի ոսկի պակսած է Պանք տը Ֆրանսէն, վերջին հինգ շաբաթներու ընթացքին:

Առանձնաշնորհեալ խմբակցութիւն մը կը լուծուի

Անցեալ մայիսին խորհրդային իշխանութիւնը լուծեց Հին Բոլշեւիկներու ընկերակցութիւնը, իսկ յունիսին՝ նախկին քաղա-քական դատապարտեալներու միութիւնը: Ուզելով ամբողջովին հաշուեյարդարի ենթարկել նմանօրինակ բոլոր ընկերակցութիւն-ները եւ ջնջել անոնց անդամներուն տրուած մասնաւոր առաւելու-թիւնները, այս անգամ որոշուած է լուծել «Կարմիր բանակի նախ-կին կռուողներու եւ անդամներու խմբակցութիւնները»: Ասոնք այն քաղաքացիներն են որոնք զէն ի ձեռին կռուած են բոլշեւիկեան գաղափարին համար, 1917էն 1920 կամ նոյնիսկ 1905ի յեղափո-խութեան առեն: Այս ընկերակցութեանց անդամները առանձնա-շնորհներ կը վայելէին, մասնաւորապէս նիւթական եւ ընկերա-յին (աժան բնակարան, գնումներ, ճամբորդութիւն եւայլն):

ԻՏԱԼԱՑԻՆԵՐԸ ՌՄԲԱԿՈԾԵՑԻՆ ՏԷՍԻԷՆ

Ուր կը գտնուի աբխայից արքան

1000 ռումբ, 32 սպաննեալ, 200 վիրաւոր

Դեկտեմբեր 6ին իտալական օդանաւերը ռմբակոծեցին Տէ-սիէն, ուր կը գտնուի հապէշական գլխաւոր բանակը, հրամանա-տարութեամբ կայսեր: Առ նուազն 1000 ռումբ նետուեցաւ քաղա-քին վրայ, ծանր վնասներ պատճառելով: Զոհերուն թիւը կը հաշուեն 32 սպաննեալ եւ 200 վիրաւոր: Կայսրը, որ անվնաս մնա-ցած է, անմիջապէս հեռագիր մը ուղղեց Ազգերու Դաշնակցու-թեան, բողոքելով թէ Իտալացիները սկիզբէն ի վեր կը ջանան ժողովուրդը ոչնչացնել ոչ թէ զինուորներով, այլ մեքենական մի-ջոցներով եւ իրենց գաղթավայրերէն հաւաքուած բնիկներու մի-ջոցաւ: Հեռագիրը միջազգային օրէնքի բռնաբարում կը նկատէ բաց քաղաքներու եւ գիւղերու ռմբակոծութիւնը, մանաւանդ որ կիներ եւ մանուկներ կը սպաննուին եւ Կարմիր խաչի հիւանդա-նոցներ կը վնասուին: Կայսրը այս առթիւ կը յիշէ թէ ռմբակոծ-ուած է նաեւ ամերիկեան հիւանդանոցը, ինչպէս կը հաստատեն չորս բժիշկներ եւ օտար թերթերու թղթակիցները: Ռմբակոծու-թենէն վիրաւորուած են նաեւ երկու թղթակիցներ, մէկը ամերիկ-եան, միւսը փրանսական թերթի մը: Կ'ըսուի թէ իտալական օդա-նաւ մը վար առնուած է:

Քաղաքին բնակչութիւնը սարսափի մատնուեցաւ այս ռմբակոծութեան հետեւանքով, որ սկսաւ առտուան ժամը 8ին, երեք թեւերով: Աւելի վերջը ռմբակոծուեցաւ նաեւ Կոնտար քա-ղաքը, ուր սպաննուեցան չորս կիներ եւ երկու մանուկներ: Իսկ հարաւային ճակատին վրայ, Հարրարի վերեւ օդանաւեր սաւառ-նեցան առանց ռումբ նետելու:

Վերջին լուրերու համաձայն, ռմբակոծութիւններն ու կռիւ-ները կը շարունակուին սաստկօրէն, մասնաւորապէս Մաքալէի ճակատին վրայ:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՀԵՏԶՀԵՏԷ ԿԸ ԾԱՆՐԱՆԱՅ հիւսիսային Չի-նաստանի մէջ: Ճափոնցիները կը շարունակեն զօրք համախմբել եւ օդանաւերով սպառնալ Թիէնցինի: Ճափոնական զօրքին հրա-մանատարը ազդարարեց թէ անհաշիւ զինուոր պիտի ղրկեն, եթէ Չինաստան խափանէ իրենց ճամբան:

ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆ ԱԹՈՌԷՆ ՊԻՏԻ ԱԶԱՏԻ Հաուփթման, որ մահ-ուան դատապարտուած էր իբրեւ առեւանգիչն ու սպանիչը Լինտ-պէրկի երախային: Նիւ Ճըրսիի նահանգապետը պաշտօնապէս հաղորդեց թէ բանտ գացած եւ տեսնուած է դատապարտեալին հետ եւ մէկ ժամ խօսակցելով, այն համոզումը գոյացուցած է թէ բուն առեւանգիչը ան չէ: Հաւանական է որ «ներումներու ատեա-նը» ժողով գումարէ բանտին մէջ:

ՆՈՐ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ծագեցան Գահիրէի մէջ, դեկտեմ-բեր վեցի գիշերը: Հինգ հոգի ձերբակալուեցան, մէկ հոգի մե-ռաւ, եօթը ցուցարարներ վիրաւորուեցան:

ԱՆԳԼԻՈՅ արտաքին նախարարը Փարիզ հասաւ երէկ, օդա-նաւով, եւ երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ Պ. Լավալի հետ, օրուան հարցերու մասին:

ԾՆՈՒՆԴԻ ԾԱՌԸ ԱՐԳԻԼՈՒԵՑԱՒ Իտալիոյ մէջ: Ֆաշական կուսակցութեան քարտուղարը հրամայեց «մահուան դատապար-տել» այդ սովորութիւնը որ իտալական չէ, այլ դուրսէն ներած-ուած: Շրջաբերականը կը յանձնարարէ հոգել որ այլեւս Ծնունդի ծառեր չծախուին:

ԿԻԼԻԿԻԱ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ այսօր Փարիզի կայանէն կ'երգէ առտուան ժամը 9·45էն մինչեւ 10, ղեկավարութեամբ Պ. Գ. Ա-լէմշահի:

ՅԸ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ

Բարեգործական տարեկան վաճառքը

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ՏԻԿԻՆ **Մ. ԲԷԿԼԱՐԵԱՆ**ի

25 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ, ԵԻՐՈՊԱԿԱՆ ԾՆՈՒՆԴԻ ՕՐԸ

ERMITAGEի ԳԵՂԵՑԻԿ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

29 Ave. Mac-Mahon 29. ՄԷԹՐՕ **Etoile** ԿԱՄ **Ternes.**

ԿԷՍ ՕՐԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

Ուր բոլոր այցելուները պիտի գտնեն իրենց ճաշակի ու քսակի յարմար ամէն կարգի առարկայ. խաղալիք եւ նոխ մթերք մը նպարեղէնի, մրգե-ղէնի, թաց պտուղի եւայլն:

Հաճելի մթնոլորտ ՊԻՒՖԷՈՎ, ԹԱՌՈՎ ու ՊԱՐԵՐՈՎ:

"ՀԱՅ ԵՐԳԻ ՕՐԸ"

Այսօր կիրակի 8 եւ կիրակի 15 Դեկտեմբեր 1935, կէս օրէ յետոյ ժամը 2.30ին

Salle ERARD, 13, Rue du Mail (Métro: Bourse & Sentier)

ԱԶԳԱՑԻՆ ՄԵԾ ՀԱՄԵՐԳ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ **ՍԻՓԱՆ - ԿՈՄԻՏԱՍ** ՄԻԱՑԵԱԼ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ

ղեկավարութեամբ **Ե. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ**ի

Կը մասնակցին.— *ՀԱՅԿԱՆՈՒՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ, ԳՈՀԱՐԻԿ ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ, ԳԷՈՐԳ ՍԻՆԱՆԵԱՆ, ԱՒԵՏԻՍ ՊԷՉԷՃԵԱՆ:*

ՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հայաստանի Գրականութեան նուիրուած երկրորդ հաւաքոյթը տեղի կ'ունենայ վաղը երկուշաբթի 9 դեկտեմբեր ժամը 8.30ին Սօսիէթէ Սավանթի D. սրահին մէջ: Շարունակութիւն մտքերու փոխանակութեան: փափաքող-ները կարող են խօսք առնել:

Մուտքը ազատ է: Ոչ ոքի հրաւէր չէ ուղարկուած:

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած ՀԱՅ ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Այսօր կիրակի 8 Դեկտեմբեր երեկոյ ժամը 9.30էն մինչեւ առաւօտ

*Salle des Ingénieurs Civils*ի ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

19, Rue Blanche. Métro: Blanche կամ **Trinité.**

Մուտք՝ 8 փրանք: կանանց՝ 5 փրանք:

RÉCITAL de DANSE (ԴԱՍԱԿԱՆ ՊԱՐԵՐ)

SALLE PLEYELի մէջ, 11 դեկտեմբեր Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 21ին

252 Fbg. St. Honoré.

Փարիզի Օփերայի պարի վարպետներէն ՀՐԱՆԴ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ կը պարէ դասական պարեր ընկերակցութեամբ Ada POURMEL*ի*

Հայ հասարակութիւնը առիթը պիտի ունենայ գնահատելու իր հայ-րենակիցը: *Տոմսեր 8—40 փրանք:*

C A V E

ԽՆԱՅՈՂՈՒԹԻՒՆ, ԴԻՒՐՈՒԹԻՒՆ, եւ ԱՊՍՊՐԱՆՔՆԵՐՈՒ ԱՐԱԳ ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

կը հայթայթենք՝ *նշանտուքի, հարսնիքի կնունքի, հանդէսներու եւ տօնակատարութեանց* համար ամէն տեսակ առաջնակարգ նպարեղէններ եւ ըմպելիներ (apéritifs, liqueurs, mousseux, champagne, օղի եւ յայտնի վաճառանիշով գինիներ):

Հեռաձայնեցէք *ՔԷՕԼԷԵԱՆ*, Charlebourg: 20-69 եւ անմիջապէս ձեր ցոյց տուած հասցէին պիտի ղրկուին ձեր ապսպրանքը մեծ սակարակի գինով եւ չսպառուածները ետ առնելու պայմանաւ:

Հասցէ՝ **KEULEYAN**

85, Rue des Chambards.

Bois-Colonbes, (Seine).

Etude de Me BERNARD WAHÉ

(16 ANNÉE)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales

JURISCONSULTE

Droit Français et International Privé

Procédure Générale.

150, Rue Lafayette **Tél. Nord 68 - 02**

Կ'ընդունի ժամը 9—10 եւ 17 — 19: Նաեւ ժամադրութեամբ

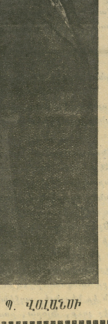

Պ. ՎԱԼԱՆՍԻ

Chez VALENSI

Grand Restaurant

ՄԵԾ ՃԱՇԱՐԱՆ

60, Rue LAFAYETTE.

Tél Prov. 58-62

Métro: Cadet & Le Peletier.

Գեղեցիկ եւ մեծ սրահ: Արեւելեան եւ Փրանսական խնամուած կերա-կուրներ: Ունինք ամէն տեսակ ըմ-պելիներ, օղիներ եւ բազմաթիւ աղան-դերներ: Ժամադրավայրը բոլորին:

Մասնաւոր շքեղ սրահ մը տրա-մադրելի Բիւզանդական ժողովներու (միայն քանօն ?սոսխոր?ով) եւ հարսնե-րոյթներու համար:

Ժամադրուիլ նախապէս:

REXY CINEMA (Lyon)

Cours Lafayette, angle Rue Garibaldi.

6 Դեկտեմբերէն 12 Դեկտեմբեր

Երեկոյները ժամը 8.30ին

Իսկ Հինգ. եւ Կիր. ցերեկ եւ գիշեր:

Pierre Richard Wilin dans Barcarole.

Գիներ 3, 5 եւ 6 փրանք:

Ներկայ յայտարարութիւնը բերողին կը տրուի 2 մուտքի տոմսակ՝ զեղչուած գինով:

CIGALE CINÉMA

60 Avenue de Saxe. LYON

Ուրբաթ 6 Դեկտ.էն — Դեկտ. 12

Առաւօտները ժ. 2.30ին երեկոյները 8.30ին

Caby Morlay et Charles Boyer dans le «Bonheur»

Գիներ 5 եւ 7 Ֆր. **Location gratuite.**

Ներկայ յայտարարութիւնը բերողին կը տրուի 2 մուտքի տոմսակ՝ զեղչուած գինով:

ՓՆՏՌԵՑԷՔ ԱՄԷՆ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌՆԵՐՈՒ ՄՕՏ

"ՄԵԼՔՈՆ"

ՎԱՃԱՌԱՆԻՇՈՎ ՀԱՄԲԱՒԱՒՈՐ ԱՆՈՒՇԵՂԷՆՆԵՐԸ

ՌԱՀԱԹ - ԼՕՔՈՒՄ իր զանազան տեսակներով, ԹԱՀԻՆ - ՀԷԼՎԱ (կաղինով, շոքոլայով եւ վանիլայով), ԲԻՇՄԱՆԻ - ՀԷԼՎԱ (cheveux d'ange), *ԲԵՐԿԱՄՈՒԹ եւ ԱՖԻԹԷ շաքարներ, ԲԱՔԼԱՎԱ, ՔԱՏԱՅԻՖ եւայլն. ինչպէս նաեւ իր գործարանին մէջ պատրաստուած առաջնակարգ ԹԱՀԻՆ:*

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ Մ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

4, Rue des Pavillons - Paris (20)

Tél. MEN. 50-47 **Métro: Place de Fêtes.**

ՏԱՐՕՆԵԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆ

Confection POUR DAMES et Bonneterie.

2 Rue St. PHILIPPE (Angle 115, Rue d'Aboukir).

PARIS (2). Tél. CENTRAL: 20-86.

Մեծաքանակ վաճառում ամէն եղանակի կնոջական հագուստեղէններու, ՌՈԲ, ՇԸՄԻԶԻԷ, ԺԻԻՔ, ԺԱՔԷԹ, ԱՆՍԱՄՊԼԸ, ԹՐՈՒԱՔԱՌ, ՓՈՒԼՕՎԵՐ (կնոջ, այրերու եւ տղոց համար), քառէ եւն.: Վերոյիշեալ ապրանքները մեր իսկ *արտադրութիւնն ըլլալով*, ուրախ ենք մեր հայ-րենակից առեւտրականներուն տալու միջոցներ — ՆՊԱՍ-ՏԱՒՈՐ ԳԻՆ ԵՒ ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ — որ կարենան յաջողութեամբ պայքարիլ իրենց մրցակիցներուն հետ:

Խնդրանքի վրայ, գաւառի հայրենակիցներուն կը ղր-կուի ԳԻՆԵՐՈՒ ՑԱՆԿ ինչպէս նաեւ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՒ ՕՐԻ-ՆԱԿՆԵՐ:

Փորձի համար ուզուած նմոյշները կարելի է վերա-դարձնել յանձնումէն մինչեւ 10 օր յետոյ:

Շնորհիւ լաւ կազմակերպութեան, ապսպրանքներու *արագ եւ խղճամիտ* առաքումը ապահովուած է:

Ամէն յաճախորդ, երեք ամիսը անգամ մը կը ստանայ նորութիւններու մանրամասն ցանկը իրենց վերջին գինե-րով:

Փորձեցէք անգամ մը աշխատիլ մեզ հետ: Վստահ ենք որ մեր ուղղամիտ գործունէութեամբ, պիտի յաջողինք ձեր անունը արձանագրել իբր տեւական յաճախորդ:

ԿԱՐ ՏԻՒ ՆՈՒԷՆ ԵՒ ԿԱՐ ՏԸ Լ'ԷՍԹԷՆ ԺԱՄԲՈՐԴՈՂ ՀԱՅԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ԲԱՑՈՒԱԾ Է ՓԱՐԻԶԻ ԿԵԴՐՈՆԸ

ՍՈՒԼԹԱՆ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆԸ

84 rue Fbg. St. Denis (Փասաժին մէջ)

ՄԷԹՐՕ **Gare de l'Est** ԵՒ **Chateau d'Eau.**

Ձեր շահը կը պահանջէ որ ՆՈՐ ՏԱՐՈՒԱՆ եւ ԾՆՈՒՆԴԻ ձեր գնումները կատարէք, այժմէն իսկ, աւելի նպաստաւոր գիներով:

Մեր նոր բացուած նպարավաճառատունը կրնայ գոհացում տալ ամենադժուարահաճ յաճախորդներուն:

Այցելեցէք անգամ մը եւ մեր մնայուն յաճախորդը պիտի դառնաք:

ԱՐԱՅ ԽՆՏԱՄԵԱՆ

Maison KHENDAMIAN

ԱՄԷՆԷՆ ԱՐԴԻԱԿԱՆ ՆԿԱՐՆԵՐԸ ՉԱՓԱՒՈՐ ԳԻՆԵՐՈՎ

ՔԱՌԹ ՓՈՍԹԱԼ՝ 12ը 25 փրանք: ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ նկարներու մաս-նագիտութիւն. քաշուած մեր STUDIOի կամ հարսանիքին վայրը՝ առանց յաւելումի՝12ը 125 փրանք:

Carte d'identitéի նկարներ՝ 12 հատը 10 Ֆր., 6 հատը 7 Ֆր.:

Le Gérant: H. STEPHAN

17, Rue Dameame, PARIS (13) Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԻՆԵՐԸ, —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 10 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
MARDI 10 Décembre 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2983

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԶԻՆԱԹՈ՞ՒԼ ԹԷ ՆՈՐ ԶԻՆԱՐՇԱՒ

Այս անգամ հարցը տեղական է — ֆրանսական, թէեւ իր խորքով կապուած՝ միջազգային բարդութեանց հետ:

Անոնք որ օրը օրին հետեւած են ազգայնական կազմակերպութեանց լուծման եւ զինաթափութեան վիճաբանութեանց, կը յիշեն թէ ուրբաթ օր արտակարգ տեսարան մը պարզուեցաւ երեսփոխանին մէջ:

Ձախերու բուռն ամբաստանութիւններէն եւ աջերու հակաճառումէն վերջ, Հրեղէն Խաչի գործօն անդամներէն Պ. Իպառնեկարէյ յանկարծ հաշտութեան ձեռք երկարեց, յուզուեցաւ եւ յայտարարեց, յանուն իր կազմակերպութեան.

— «Ի վերջոյ չե՞նք կրնար միանալ օրէնքի հաստատուն եւ փրկարար ձեռքին տակ: Ես այս հարցումին կը բերեմ Հրեղէն Խաչերու յստակ եւ ճշգրիտ պատասխանը, որովհետեւ անոնց անունով է որ կը խօսիմ, պաշտօնապէս: Կազմակերպութեանց լուծում եւ զինաթափո՞ւմ: Լուծումը անգործադրելի է, ապարդիւն եւ կեղծիք: Իսկ զինաթափումը հիմնական, էական լուծումն է: Եթէ բոլոր կազմակերպութիւնները ու անհատները զինաթափ ըլլան, խնդիրը կը լուծուի: Հրեղէն Խաչերը զէնքի մթերանոցներ չունին. եւ ես կը պահանջեմ խիստ խուզարկութիւններ կատարել, ստուգելու համար: Ես կ'առաջարկեմ այս գիշեր իսկ հրատարակել հրամանագիր մը, որուն համաձայն 1. Ով որ զէնք ունի, ձերբակալուի եւ մէկ տարիէն երեք տարի բանտարկութեան դատապարտուի, առանց յետաձգման. — 2. Ո՛վ եւ է օտարական որ զէնք ունի, անմիջապէս արտաքսուի, իր բնտանիքին հետ»:

Հրաւէրին անմիջապէս պատասխանեց Պ. Լէօն Պլում, յանուն ընկերվարական խմբակցութեան, յայտարարելով թէ 1934 փետրուար 6էն առաջ մարտական կազմակերպութիւն չունէին, բայց յետոյ հարկադրուեցան ինքնապաշտպանութեան խումբեր կազմել, «որոնք երբեք չեն կրնար նմանիլ Հրեղէն Խաչերու կազմակերպութեանց»: Եւ յանձն առաւ լուծել իրենց այն կազմակերպութիւնները որ մարտական հանգամանք ունին:

Այս յանձնառութեան ձայնակցեցաւ Պ. Թորէզ, յանուն համայնավար խմբակցութեան: Իսկ արմատական խմբակցութեան ներկայացուցիչը պատասխանեց տեսակ մը հեգնութեամբ.

— «Մենք պատրաստ ենք լուծելու մեր մարտական կազմակերպութիւնները, բայց չունինք ...»

Ստեղծուած մթնոլորտին մէջ, վարչապետը ժամանակ չկորսնցուց եւ գիւանին յանձնեց երեք օրինագիծեր:

Նիստը շարունակուեցաւ կէս գիշերէն վերջն ալ, որպէսզի անյապաղ քուէարկուին առաջարկուած օրէնքները:

Այդպէս ալ եղաւ: Սակայն, ձախերու մէկ վարպետ ռազմավարութեան հետեւանքով, աջերը գլխիվայր ինկան իրենց լարած թակարդին մէջ, — ինչպէս դիտել կուտայ ընկերվարական պաշտօնաթերթը:

Այսպէս, ժողովը 256ի դէմ 320 ձայնով փոփոխեց կազմակերպութեանց լուծման օրինագծին առաջին յօդուածը, այնպիսի բովանդակութեամբ մը որ կրնայ մահացու հարուած մը տալ ազգայնական կազմակերպութեանց (Հրեղէն Խաչ, Հայրենասէր երիտասարդներ, «Սօլիտարիթէ Ֆրանսէզ», «Աքսիոն Ֆրանսէզ» եւայլն):

Արդարեւ, քուէարկուած օրէնքին առաջին յօդուածը կը տրամադրէ.—

Ներքին նախարարութեան առաջարկին վրայ եւ պետական խորհուրդին կարծիքն առնելէ վերջ, հրամանագրով պիտի լուծուին այն բոլոր ընկերակցութիւններն ու խմբակցութիւնները որոնք.—

1. Տեղի կուտան զինեալ ցոյցերու, փողոցին մէջ.

2. Կամ, առանց արտօնուած ըլլալու զինուորական նախարարութեան կողմէ, իրենց հետեւորդները կամ ուրիշներ կը վարժեցնեն զինուորութեան, եւ կամ, իրենց անդամներուն կարգապահութեամբ եւ իրենց պետերուն ղեկավարութեան տակ, իրենց դասաւորումներով կամ հագուստներով, համազգեստներով եւ խորհրդանշաններով կը ներկայացնեն մարտական խումբերու կամ մասնաւոր պահակներու հանգամանքը:

3. Եւ կամ կը փորձեն վնասել ազգային հողին ամբողջութեան կամ կառավարութեան հանրապետական ձեւին»:

Այս կարգի կազմակերպութեանց լուծումը պէտք է կատարուած ըլլայ 1935 դեկտ. 31ին»:

Եւ արդէն փոթորիկը պայթած է: Աջերը անակնկալի եկած, կը զարմանան որ ոչ դատական նախարարը ըմբռնեց խաղը, ոչ ալ վարչապետը վստահութեան խնդիր հանեց, երբ առտուան ժամը 3ին, ժողովը 179ի դէմ 408 ձայնով կը քուէարկէր երեք օրէնքները ամբողջութեամբ ... Այժմ իրենց յոյսը դրած են Ծերակոյտին վրայ, որ այսօր իսկ պիտի քննէ երեք օրէնքները:

Իսկ դուրսը բանավէճը կը շարունակուի նոյն մոլեգնութեամբ, սպառնալով գանազան ճակատներու բաժնել ազգայնական կազմակերպութիւնները:

Բողոքի եւ պայքարի առաջին եւ ամենաբուռն ազդանշանը արձակեց Պ. Թէթէնժէ, «Երիտասարդ Հայրենասէր»ներու ղեկավարը, իր սլաքներն ուղղելով գնդ. տը լա Ռօքի դէմ.

— «Դասալիք՝ պայքարի ամէնէն տաք շրջանին, Հրեղէն Խաչերու սքանչելի կազմակերպութիւնը ծալլեց իր դրօշը եւ համայնավարներն ու ընկերվարականները հանդարտեցնելու համար անձնատուր եղաւ առանց պայմանի: Իպառնեկարէյ ձեռք երկարեց ժողովրդական ճակատին եւ ժողովրդական ճակատը թքաւ այդ ձեռքին մէջ ... Հրեղէն Խաչերը իրենց լուծումը առաջարկելով, անպաշտպան ձգեցին միւս ազգային կազմակերպութիւնները»:

Տագնապը ունի այլապէս չահեկան պարագաներ: Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՐՔԱՅԻՑ ԱՐՔԱՆ ՀՐԱՄԱՅԵՑ ՊԱՐՊԵԼ ՏԵՍԻԷՆ

Օդանաւերը կը շարունակեն ռումբ տեղալ

Եթովպիոյ կայսրը, որ Տէսիէ կը գտնուի, հրամայեց հեռացնել քաղաքային բնակչութիւնը, իբրեւ զգուշութիւն իտալական օդանաւերու յարձակման դէմ: Հապէշական աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ Իտալացիները փշաթելեր կը հաստատեն Աքսում – Ատովա Ատիկրաթ գծին երկայնքը, գնդացիրներ տեղաւորելով իւրաքանչիւր քանի մը հարիւր քայլի վրայ: Ռաս Կուքսա, դաւաճան իշխանը, կոչ մը ուղղեց Թիկրէի ցեղապետներուն, որպէսզի Իտալացիներուն միանան, հետեւելով իր օրինակին: Հապէշները անընդհատ զէնք եւ ռազմանիւթ կը ստանան Ճիպուտի մէջ (հարաւային ճակատ):

Տէսիէ օդանաւերու երկրորդ եւ երրորդ յարձակման մը ենթարկուեցաւ վերջին քանի մը օրերու ընթացքին: Այս ռմբակոծութիւնները խոր զայրոյթ պատճառած են Եթովպիոյ ժողովուրդին, որ կ'ուզէ մինչեւ վերջը կռուիլ եւ վրէժ լուծել Իտալացիներէն: Կը կարծուի թէ հապէշական բանակը յարձակողականի պիտի ձեռնարկէ հրամանատարութեամբ կայսեր: Միւս կողմէ օդանաւային ռմբակոծութիւնը կ'ապացուցանէ թէ Իտալացիներն ալ յարձակողականի կը պատրաստուին, թէ հիւսիսէն եւ թէ հարաւէն: Այս վերջին ճակատին վրայ, երկու ամսուան կռիւներէն վերջ, Իտալացիները տակաւին կեդրոնացած են Վալ – Վալի եւ շրջականերուն մէջ: Իրենց հրասայլերը, օդանաւերն ու գնդացիրները առաջին շաբաթներու գրաւումներէն վերջը հարկադրուեցան քաշուիլ, չկարենալով դիմանալ անձրեւին, տառելի տաքին եւ հապէշ ռազմիկներու ասպատակութեանց: Իսկ հիւսիսային ճակատին վրայ ակներեւ է իրենց յաջողութիւնը:

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ ՄԻՇՏ ԱՆՀԱՇՏ

« ԵԹԷ ՊԱՏԻԺՆԵՐԸ 365 ՕՐ ԱԼ ՏԵՒԵՆ ... »

Շաբաթ օր, Իտալիոյ խորհրդարանին բացման առթիւ, Մուսոլինի կարեւոր ճառ մը խօսեցաւ, իբրեւ պատասխան Անգլիոյ արտաքին նախարարին վերջին յայտարարութեանց: Ինչպէս կը տեսնուի, «Առաջնորդ»ը տակաւին տրամադիր չէ հաշտութիւն կնքելու, եւ պիտի շարունակէ պատերազմը, մինչեւ որ գոհացում ստանայ: Ահաւասիկ իր ճառին ամփոփումը.

— «Պէտք է զգուշացնեմ ձեզ կանխահաս եւ անտեղի լաւատեսութեան դէմ: Երկու մասնագէտներու հանդիպումը չի նշանակեր բանակցութիւն: Նոյնիսկ եթէ բանակցութիւններն սկսած ըլլային, չկայ բան մը որ ցուցնէ թէ անոնք պիտի յանգին արագ եւ գոհացուցիչ եզրակացութեան մը: Մեզ հրապարակաւ կը հրաւիրեն յայտնել մեր պահանջները: Այս խնդրանքները անպատեհ են, որովհետեւ մենք հոկտեմբեր 16էն իվեր ֆրանսական կառավարութեան հաղորդած ենք մեր առաջարկները, բայց փոխանակ որոշ խօսակցութեանց սկսելու, պատժական տնօրինութիւնները վրայ հասան: Մեր փոխադարձ տնօրինութիւնները ոչ միայն անխուսափելի են, այլ եւ տրամաբանական եւ բացարձակապէս բարոյական, իբրեւ օրինաւոր ինքնապաշտպանութիւն: Վեհանձնութեան դէմ պիտի ըլլար չխոստովանիլ թէ բազմաթիւ Ֆրանսացիներ եւ գրեթէ բոլոր նախկին ռազմիկները հակառակ են պատիժներու եւ անոնց յաջորդական գործադրութեան: Սըր Ս. Հոր իր ճառին մէջ բացորոշապէս կը յայտարարէ թէ Մեծն Բրիտանիա կ'ուզէ զօրաւոր Իտալիա մը, զօրաւոր կառավարութեամբ մը, որպիսին է փաշական կառավարութիւնը, Իտալիա մը որ կարենայ արժանաւորապէս գրաւել իր տեղը Եւրոպայի եւ աշխարհի կեանքին մէջ: Մենք այդ բանին համար է որ կ'աշխատինք 14 տարիէ ի վեր: Իտալիա չի կրնար զօրաւոր ըլլալ, եթէ չլուծուի իր ապահովութեան խնդիրը արեւելեան Ափրիկէի գաղթավայրերուն մէջ: Իտալացի ժողովուրդը խօսքեր կը լսէ, բայց իրականութիւնը գործերէն կը դատէ: Ահաւասիկ դեկտեմբեր 12ի համար կը նախատեսեն քարիւղի արգելքը, ինչ որ ծանրապէս պիտի վտանգէ կացութեան ընթացքը: Ազգերու Դաշնակցութեան պատժական օրինագիրքը անցեալ չունի, որովհետեւ երբեք չէ գործադրուած վերջին 16 տարիներու ընթացքին, շատ աւելի ծանրակշիռ պարագաներու մէջ ... Ան ապագայ չունի ... Այսօր կը գործադրուի միմիայն Իտալիոյ դէմ, այն Իտալիոյ որ յանցաւոր է բարբարոս երկիրներու գերիներուն շղթաները խորտակած ըլլալուն համար ... Մահապատիժ՝ տնտեսական հեղձամահութեամբ, ինչպէս հրամայած են ժընեւի մարդասէր դատաւորները, երբեք չէ գործադրուած 1935էն առաջ: Հաւանաբար երբեք չպիտի փորձուի այլեւս, եւ Իտալիոյ կը պարտադրուի այսօր որովհետեւ Իտալիա աղքատ է հում նիւթի տեսակէտով, իսկ ժընեւի պատժական օրինագիրքը չի կրնար դպչիլ հարուստ ժողովուրդներու, որոնք սպառազինուած են իրենց հարստութեան ընձայած բոլոր միջոցներով: Կ'ուզեմ վերստին յայտարարել բացորոշապէս, — այս տագնապը կը վերջանայ միայն այն ատեն երբ լիովին ճանչնան մեր իրաւունքները եւ ապահովեն մեր ափրիկեան շահերը: Մինչեւ այդ, գործողութիւնները պիտի շարունակուին Իտալիոյ եւ Ափրիկէի մէջ: Եթէ տնտեսական գրոհը (պատիժներ) 365 օր ալ տեւեն, մենք միեւնոյն կամքը, միեւնոյն քաջութիւնը եւ միեւնոյն կորովը պիտի ունենանք ինչպէս առաջին օրը»:

ՄՈՍԿՈՒԱ – ԿՕՐՏԻ գծին վրայ ելեկտրական կառախումբ մը գիծէն դուրս ելաւ կիրակի օր, խորհրդաւոր պարագաներու մէջ: Կառավարութիւնը գաղտնի կը պահէ մանրամասնութիւնները: Բազմաթիւ վիրաւորներ եւ մեռեալներ կան:

ՄԱՐՏԱԿԱՆ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐԸ ԾԱՆՐԱՑԱԾ

Պ. ԼԱՎԱԼ ԱՅՍՕՐ ՎՍՏԱՀՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐ ՊԻՏԻ ԴՆԷ ԾԵՐԱԿՈՅՏԻՆ ՄԷՋ

Երեսփ. ժողովի ուրբաթ օրուան քուէարկութենէն վերջ, կացութիւնը նորէն բարդացաւ ազգայնական եւ մարտական կազմակերպութեանց լուծման եւ զինաթափութեան առթիւ: Ժողովին ձախակողմեան մեծամասնութիւնը առտուան դէմ իր ուզած փոփոխութիւնները մտցուցած էր կառավարութեան երեք օրինագիծներէն առաջինին Ա. մասին մէջ, ոչ միայն անխուսափելի դարձնելով ազգայնական կազմակերպութեանց լուծումը, այլեւ պայմանաժամ սահմանելով մինչեւ 1935 դեկտ. 31: Երբ աջակողմը արթնցաւ, արդէն ուշ էր: Եւ այժմ երկու հոսանքները վերսկսած են պայքարը անսովոր սաստկութեամբ: Միւս կողմէ պառակտում ծագած է Հրեղէն Խաչին եւ միւս ազգայնական կազմակերպութեանց միջեւ: Թէթէնժէ, Երիտասարդ Հայրենասէրներու միութեան նախագահը, բուռն կոչ մը հրատարակեց, գնդ. տը լա Ռօքի դէմ, միեւնոյն ատեն ազդարարելով թէ չպիտի համակերպին օրէնքին: Հրեղէն Խաչի գլխաւոր անդամներէն Փօլ տը Քասանեաք, որ հրաժարած էր, ոչ միայն ապիկար, այլեւ դաւաճան կը հռչակէ գնդապետը: Իսկ այս վերջինը երկու զեկոյցներով կ'արդարացնէ ինքզինքը, միեւնոյն ատեն ետ առնելով կարգ մը յանձնառութիւններ:

Երեք օրէնքները պիտի քննուին այսօր, երեքշաբթի, Ծերակոյտին մէջ: Այս առթիւ Պ. Լավալ վստահութեան խնդիր պիտի յարուցանէ, պահանջելով ուղղել այլափոխուած կէտերը:

Հաշտութեան պայմաններ կը մշակեն Փարիզի մէջ

Իր ճառէն առաջ, Մուսոլինի երեք տեսակցութիւններ ունեցած էր, յաջորդաբար ընդունելով անգլիական եւ ֆրանսական դեսպանները եւ Պապին մէկ ներկայացուցիչը: Բոլոր մանրամասնութիւնները գաղտնի կը պահուին: Միեւնոյն ատեն ժամէ ժամ տեղեկութիւններ կը ստանար Փարիզի խօսակցութեանց մասին: Ինչպէս գրած էինք, Սըր Ս. Հօր Փարիզ հասաւ շաբաթ իրիկուն, եւ անմիջապէս սկսաւ խորհրդակցիլ Պ. Լավալի հետ: Տեսակցութիւնը տեւեց աւելի քան երկու ժամ: Երկու նախարարները քննելով իրենց մասնագէտներուն մշակած ծրագիրը, կիրակի օրն ալ աշխատեցան, միջին բանաձեւ մը գտնելու եւ Իտալիոյ հաղորդելու համար: Եթէ իտալական կառավարութիւնը ընդունի զայն իբրեւ հիմ բանակցութեանց, Ազգաժողովը պիտի յետաձգէ քարիւղի արգելքը. իսկ եթէ մերժէ, այն ատեն պատիժը պիտի քուէարկուի հինգշաբթի օր:

Երկու նախարարներուն տեսակցութեան ատեն անգամ մը եւս հաստատուեցաւ թէ Անգլիա եւ Ֆրանսա շատ աւելի սերտ համաձայնութեամբ կը գործեն քան որ եւ է ատեն՝ հապէշական պատերազմէն իվեր: Այս առթիւ երեւան եկաւ որ Պ. Լավալ դժգոհ մնացած է Պ. Մուսոլինիի արտայայտութիւններէն, մանաւանդ որ փոխանակ իր պայմանները առաջարկելու եւ քարիւղի արգելքին յետաձգումը դիւրացնելու, կ'ըսէ թէ արդէն իր առաջարկները հաղորդած էր հոկտեմբեր 16ին:

Ի՞նչ պայմաններ պիտի առաջարկուին Իտալիոյ

Պ. Լավալի եւ Սըր Ս. Հօրի կիրակի օրուան խորհրդակցութիւնը տեւեց գրեթէ վեց ժամ: Երկու նախարարները գործի ըսկսան առտուան ժամը 10.30ին, եւ շարունակեցին ճաշի ատեն, զոր սարքած էր Ֆրանսայի վարչապետը, ի պատիւ իր անգլիացի հիւրին: Խօսակցութիւնը վերսկսաւ ժամը 3էն վերջ եւ տեւեց մինչեւ 4.30: Կարճ ընդհատումէ մը վերջ, երկու նախարարները նորէն խորհրդակցեցան եւ խմբագրեցին հաւաքական յայտարարութիւն մը, ժամը 6.30ին: Յետոյ Սըր Ս. Հօր Զուիցերիա գնաց, իսկ Անգլիոյ արտաքին նախարարութեան մնայուն խորհրդականը Փարիզ կը մնայ, որպէսզի եթէ անգլիական կառավարութիւնը առարկութիւններ ընէ, կարենայ խորհրդակցիլ Պ. Լավալի հետ: (Երկու նախարարներուն ծրագիրը Լոնտոն հաղորդուեցաւ, որպէսզի քննեն):

Հաւաքական յայտարարութիւնը կ'ըսէ. — «Տոգորուած նոյն հաշտարար մտքով և ֆրանքեւանգլիական սերտ բարեկամութեան ոգիով, երէկուան եւ այսօրուան երկար խօսակցութեանց ընթացքին փնտռեցինք այն բանաձեւերը որ կրնան հիմ ծառայել, բարեկամաբար լուծելու համար իտալեւհապէշական վէճը: Առ այժմ խնդիր չի կրնար ըլլալ այդ բանաձեւերու հրատարակութեան մասին: Բրիտանական կառավարութիւնը տակաւին տեղեկութիւն չունի անոնց մասին եւ անոր հաւանութենէն վերջ, բանաձեւերը պիտի ներկայացուին շահակից կառավարութեանց գնահատման եւ Ազգերու Դաշնակցութեան որոշման: Մենք աշխատեցանք միեւնոյն մտահոգութեամբ՝ կարելի եղածին չափ շուտ ապահովելու համար խաղաղ եւ պատուաւոր լուծում մը: Եւ երկուքս ալ գոհ ենք արդիւնքէն»:

Իրազեկ աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ նոր առաջարկները աւելի լայն են քան Հինգերու յանձնախումբին ծրագիրը, բայց մինչեւ կէս ճամբան կը դիմաւորեն Մուսոլինիի հոկտեմբեր 16ի առաջարկները, որպէսզի ընդունելի ըլլան թէ Եթովպիոյ եւ թէ Ազգաժողովին համար: Այսպէս, Անգլիա կ'ընդդիմանայ Աքսում քաղաքը Իտալիոյ յանձնելու առաջարկին: Ֆրանսացիներն ու Անգլիացիները կ'առարկեն, նաեւ, իտալական Սոմալիի եւ Էրիթրէայի միջեւ ինկած ամբողջ երկրամասը Իտալիոյ յանձնելու առաջարկին: Ֆրանսացիները միշտ հակառակ եղած են այդ պահանջին, քանի որ Ատիս – Ապէպա – Ճիպութի երկաթուղին այդ հողէն կ'անցնի եւ ֆրանսական ստացուածք է: Բայց եւ այնպէս կը կարծուի թէ Սըր Ս. Հօր համաձայնած է որ Իտալիոյ տրուի ընդարձակ եւ բերրի երկրամաս մը, Եթովպիոյ հարաւային արեւմտեան շրջանին մէջ:

(Շար. ը կարդալ Գ. էջ)

ՅԱՂԱԳՍ ՔԱՂԱՔԱԿՐԹՈՒԹԵԱՆ...

Գայլի եւ գառնուկի յաւիտենական պատմութիւնը՝ անգամ մը եւս կը կրկնուի Ափրիկէի մէկ մասին վրայ։

Դարեր շարունակ նահապետական բարքերով եւ սկզբունքներով կառավարուող ժողովուրդ մը, հազիւ արդիացման ճամբան բռնած, իր առջեւ կը գտնէ հին Հռոմի յաջորդները, սրուած ակռաներով եւ անդիմադրելի ախորժակով։

Սակայն, փաշական Իտալիան սխալ հաշուած էր եւ յանկարծ իր դիմացը գտաւ բրիտանական եասաէր առիւծը, որուն գործին բնաւ չէր գար իր Ջուրի ճամբուն վրայ մեծ մրցակցի մը հաստատուիլը։

Այս հարցի թաքուն պատճառներու մասին շատ գրուեցաւ, եւ կը գրուի դեռ «Յառաջ»ի էջերուն մէջ։ Այդ ուղղութեամբ չէ որ պիտի արտայայտուիմ։ Կ'ուզեմ պարզապէս ուշադրութեան յանձնել կարգ մը հին ու նոր երեւոյթներ, անգամ մը եւս ցոյց տալու համար, թէ մինչեւ ո՞ւր կը հասնին «քաղաքակրթուած» մեծերու կեղծաւորութիւնը եւ անգթութիւնը։

Ականատես եղանք ու մեր մորթին վրայ սորվեցանք, ուրիշներու «մարդասիրութեան», «հաւասարութեան», զանազան «ազատութիւն»ներու արժէքը, եւ պաղարիւնով կը դիտենք այլեւս բոլոր անարդարութիւնները, ոճիրները։ Բայց հակառակ ասոր՝ մարդ չէր կրնար իր ջիղերը զսպել, ի տես միջազգային մամուլի դիրքին։

Ինչեր չգրեցին։ Ճիշդ «Հայկական Հարց»ի նախապատերազմեան պատմութիւնը։ Յիշենք քանի մը հատ։

«Ամբողջ Հապէշական Հարցը Անգլիացի գինուորի մը ոսկորները չարժեր»։

«Երիտասարդ Իտալիան կարելի չէ հաւասար բռնել վայրենի ժողովուրդի մը հետ»։

«Եւրոպայի խաղաղութիւնը այդքան զոհողութիւն լայնօրէն կ'արդարացնէ»։

Զօրավար մը կը գրէր.— «Ապրելու իրաւունք չունի այն ազգը, որ կը թոյլատրէ իր սահմաններուն վրայ այդքան օտար ուժերու հաւաքուիլը» եւայլն։

Ամէնէն աւելի այդ օրերուն ստիպուած էի խորհիլ, թէ անշուշտ նոյն բանը կը գրէին մեր մասին, երբ մենք՝ խաւարամիտ դրացիներով շրջապատուած, կուրանալու աստիճան կը շլանայինք մեծ յեղափոխութիւններու արտաքին փայլէն, եւ քանի մը պղուէններու կամ միամիտ բարեկամներու բաժակաճառերը խոշորացոյցով կը կարդայինք։

Հեռու ինծմէ հիները մեղադրելու դիւրին մեղքը բայց պէտք է ընդունիլ վերջապէս, թէ մինչեւ մեծ պատերազմը Եւրոպան չափող մեր հայրենակիցներէն շատ քիչեր ճանչցած են այս ժողովուրդները, եւ անոնց իրական վարիչներուն հոգեբանութիւնը։ Դեռ չեմ խօսիր անոնց մասին, որ «Հայրենասէր գործիչ»ի, «գրող»ի, «ղեկավար»ի աժան անուն մը կամ դիրք մը չինելու համար, մեզի կը հրամցնէին այնպիսի բաներ՝ որոնցմով մենք պիտի ճանչնայինք այս ժողովուրդները։ Արդիւնքը այն եղաւ, որ գերագնահատեցինք անոնց առաքինութիւնները, եւ երբ օր մը զանգուածային կերպով շատ մօտէն ճանչցանք զիրենք, յուսախաբութիւնը եղաւ սարսափելի։ Ասիկա իրականութիւն է ոչ միայն հասարակ ժողովուրդին՝ այլ շատ մը մտաւորականներու համար իսկ։

Եթէ ժամանակին ըսուած ըլլար, թէ ազնուական ազգեր չկան, այլ անհատներ, եւ հաւաքաբար բաղդատելով՝ մենք աւելի ազնիւ ենք։ (Տեսակէտի հարց է այլեւս, ազնուութեան եւ յիմարութեան սահմանները ճշդել)։ Եթէ ըսուած ըլլար, թէ «մեծ»երու վարիչները իրենց շահով մտահոգ հանքի մը մենաշնորհին համար կը ծախեն ոչ միայն օտար ժողովուրդներ՝ այլ իրենց իսկ զաւակները։ Եթէ ըսուած ըլլար, թէ մեր ամբողջ տառապանքով կը հետաքրքրուին միայն հաշիւներ կարգադրելու չափ, ներկայիս գերյուզականութեամբ չէինք մեղադրուիլ։ Ափսոս, ձեռք բերուած փորձառութիւնը շատ սուղի նստաւ, եւ երիտասարդութիւնը պէտք է գիտնայ անոր արժէքը, ազգային իւրաքանչիւր շարժում միայն հաշիւով, եւ ոչ թէ զգացումով ընելու համար։

Իտալեւհապէշական դէպքին առթիւ ականատես եղանք նաեւ ուրիշ երեւոյթի մը։ Կարգ մը թերթեր բուռն լեզու գործածեցին Անգլիոյ հանդէպ։ Դեսպանը ստիպուեցաւ բողոքել, եւ կրակը զաղրեցաւ Արտաքին նախարարութենէն եկած հրամանին վրայ։

Կարեւոր շաբաթաթերթի մը (Կռէնկուառ) առաջին էջին վրայ փռուած, նոյնքան կարեւոր գրող մը շատ լըրջօրէն կ'առաջարկէր եւրոպական դաշնակցութիւն մը կազմել, յարձակիլ Անգլիոյ վրայ, եւ բաժան-բաժան ընել. բոլոր մեղքերու պատասխանատուութիւնը բեռցնելով անոր վրայ։ Խօսքեր հին ու նոր դաւաճանութիւններու մասին։ Հարիւրամեայ պատերազմ, Վաթէրլօ, Աստէլ-Քէրիմի եւ Տիւրլիներու ապստամբութիւն, ամենավերջինը՝ Գերմանիոյ հետ նաւային համաձայնութիւնը։ Ամբողջ առաքինութիւնը իրենց պահած էր։ Վստահ ըլլալով հանդերձ, թէ չպիտի պատասխանէ, երկտողով մը խնդրեցի, որ յիշեցնէ Ֆրանսական պատմութեան մէջ անշահախնդրութեամբ կատարուած դէպք մը...

×

Ահաւոր ոճրագործութիւններու շղթայ մը կը կազմեն գաղթային նուաճումները։

Տասնեակ հատորներով կարելի չէ տալ, գործուած անգթութիւններու եւ վայրագութիւններու իրական պատկերը։

Իտալեւհապէշական վէճին առթիւ ապետական հոլեր առնող մաքրակրօն Անգլիացիները, վագրի պէս անգութ են եղած գաղթային պատերազմներու ատեն։ Չխօսինք Քանատայի եւ Հնդկաստանի հին վայրագութիւններու մասին։ Յիշենք Պօէրներու ապստամբութիւնը միայն։

1900ին, երբ հարաւային Ափրիկէի մէջ բնակող Հոլանտացի գիւղացիները (պօէր) կ'ապստամբին, չդիմանալով Անգլիացիներու ոտնձգութիւններուն, վայրագօրէն կը զսպուին։ Անխնայ կը կոտորուի խաղաղ եւ անպաշտպան բնակչութիւնը։ Պօէրներու պետը, զօրավար Տէվէթ, սարսռազդեցիկ բաներ կը պատմէ իր յուշերուն մէջ։

Այսպէս, Անգլիացիներու հրամանատար զօր. Բօպըրթս կը հրամայէ առանց այլեւայլի վառել եւ ոչնչացնել այն բնակութիւնները՝ որ կը գտնուին Պօէրներու կողմէ աւրուելիք երկաթուղիէն 10 մղոն հեռու։ Ի՛նչ խօսք, որ յաճախ քսան մղոն հեռու գտնուողներն իսկ կ'այրին, կամ ուժանակով օդը կը հանուին, փճացնելով տարիներու աշխատանքով դիզուած ունեւորութիւնները։

Երբ անպաշտպան մնացած կիներն ու մանուկները փախուստի ճամբան կը բռնեն, մնացած քանի մը կենդանիներուն վրայ բեռցնելով քիչ մը պաշար, կամ կտոր մը լաթ, Անգլիացիները թնդանօթի կրակ կը բանան փախստականներուն վրայ։

Ապստամբներու հետ կռուի բըռնուած ատեն, իրենց առջեւէն եւ ետեւէն կը քալեցնեն անոնց կիներն ու զաւակները, որպէսզի միւսները չհամարձակին կրակել։

Ելեկտրականացած փշաթելերով գոցուած կեդրոնացման բանակատեղիներու մէջ կը հաւաքեն գերի ինկած խեղճ Պօէրները, որոնք կէս առ կէս կը կոտորուին, չկարենալով դիմանալ պարտադրուած անտանելի պայմաններուն։ Կարելի է վկայ բերել նոյն իսկ Անգլիոյ պատերազմական նախարարութեան ուղղուած տեղեկագիրը, — «Շնորհիւ ձեռք առնուած միջոցներուն, մանուկներու մահացման տոկոսը իջած է 380 առ հազարի»։(Երեւակայել թէ քանի է եղած) «Պօէր կիները անարժան մայրեր են։ Շատերը կը լքեն իրենց զաւակները, այնպէս որ փոքրիկները ուրախ են մեր զինուորներու պաշտպանութենէն, եւն.»։

«Ինչ կեղծաւորութիւն, կը գրէ զօր. Տէվէթը։ Կարելի՞ էր խորհիլ, որ քսաներորդ դարուն ականատես պիտի ըլլայինք այսպիսի անգթութեան մը։ Գիտեմ, դժուար է վերջնականապէս անհետացնել ժողովուրդներու միջեւ ծագած դէպքերը, բայց, բնաւ չէք կարծեր, թէ Անգլիոյ պէս քաղաքակիրթ ազգի մը կողմէ մըղուած պատերազմի մը ընթացքին, նըման անգթութիւններ պիտի գործուէին անմեղ կիներու եւ երախաներու հանդէպ»։

Նոյնքան ճոխ են Ֆրանսայի, Իտալիոյ եւ միւսներուն պատմութիւնները։

Հ. ԱԿՈՆԱՑԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ
«Յ Ա Ռ Ա Ջ »Ը

ԶՐՈՅՑ «ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԱ»Ն ՀԵՂԻՆԱԿԻՆ ՀԵՏ

ԽՄԲ.— Շաբաթ օր հրատարակեր էինք ընկեր Վ. Ահարոնեանի տեսակցութիւնը, Ֆրանց Վերֆէլի հետ, որ Մ. Նահանգները կը գտնուի այժմ։ Ստորեւ՝ տեսակցութեան երկրորդ մասը, բուն իսկ «Մուսա Լերան» մասին.—

— Գիտէ՞ք, Պ. Վերֆէլ, որ մենք, Հայերս «Մուսա Լերան քառասուն օրեր»ի հեղինակի վրայ նայում ենք իբրեւ հայ գրողի,— ասացի։

— Շատ շնորհակալ եմ Հայերի այդ լաւ զգացումների համար։ Մուսա լերան պայքարը այնքան գրաւել էր ինձ, որ ուզեցի այդ մասին գրելով օգտակար լինել Հայերին։ Ուրախ եմ, որ սխալուած չեմ եղել եւ Հայերը գնահատում են իմ գործը։ Գրքիս հրատարակութիւնից ի վեր անթիւ գնահատական նամակներ եմ ստացել Հայերից,— ասաց Պ. Վերֆէլը։

— Ինչպէս նաեւ բազմաթիւ սպառնական նամակներ Թուրքերից,— ընդմիջեց Տիկին Վերֆէլը. եւ գիտէ՞ք թէ ինչ սպառնալիքներ կան այդ նամակների մէջ... Ես սկսում եմ անհանգիստ լինել Պ. Վերֆէլի համար։

— Չեմ կարծում թէ հիմնաւոր է ձեր անհանգստութիւնը, Տիկին, որովհետեւ Թուրքերը չեն յանդգնի վնասել Պ. Վերֆէլի նման մէկին։ Ի դէպ, կարելի՞ է հարցնել թէ ի՞նչ վիճակի մէջ է «Մուսա լեռը» ժապաւէնի վերածելու ծրագիրը, որին ընդդիմանում են Թուրքերը։

— Տակաւին ոչ մէկ որոշ բան կարելի է ասել։ Թուրքիան Ֆրանսայի միջոցով աշխատում է ճնշում բանեցնել եւ արգիլել տալ այդ ժապաւէնի պատրաստութիւնը,— Վերֆէլի փոխարէն պատասխանեց «Վայքինկ Փրէս»ի ներկայացուցիչ Պ. Հըփմը։

— Պ. Վերֆէլ մեզ, Հայերիս համար ամէնից աւելի գնահատելին այն է, որ ձեր գրքի մէջ դուք մեծ արժանապատուութեամբ մօտեցել էք հայ ժողովուրդին։ Դուք հովանաւորողի դիրք չէք բռնել հայ ժողովուրդի վերաբերմամբ, ներկայացրել էք մեր ժողովուրդը այնպէս, ինչպէս որ եւ է մէկ ուրիշ ժողովուրդ, որ ունի եւ իր տկարութիւնները, եւ իր բարձր առաքինութիւնները։ Կարճ խօսքով՝ դուք մեզ ներկայացրել էք ոչ թէ իբրեւ «սովահար Հայեր», այլ «պայքարող Հայեր», ինչ որ աւելի ճիշդ է։ Դուք, յանուն իրաւունքի եւ արդարութեան հայ ժողովուրդի մղած պայքարի ազգային շրջանակը ընդլայնել էք եւ վերածել էք այն՝ համամարդկային արժէքների համար մղուող պայքարի, ինչ որ դարձեալ ճիշդ է։

— Ես աւելի քան ուրախ եմ, որ կարողացել եմ գէթ այդքան բան անել հայ ժողովրդի համար։ Ինձ այնպէս գրաւեց Մուսա լեռը ապաստանած այդ 6000 Հայերի հերոսական պայքարը, որ որոշեցի աշխարհին պատմել գեղեցիկ դրուագները այդ պայքարի։ Եւ գիտէ՞ք, թէ այն բոլորը, ինչ որ գրել եմ, միանգամայն ճիշդ է,— յափշտակութեամբ յարեց Պ. Վերֆէլը։

— Մենք, Հայերս, շատ լաւ գիտենք որ ձեր գրածը բացարձակ ճշմարտութիւն է, Պ. Վերֆէլ։ Գիտենք նաեւ որ Մուսա լերան հերոսամարտը միակը չէր, որ մղեց մեր ժողովուրդը 1914—18ին։ Ձեր իսկ գրքի մէջ յիշատակուած են անունները Վանի, Շապին Գարահիսարի եւ Ուրֆայի, որտեղ մղուած պայքարները, կարելի է ասել, նոյնքան, եթէ ոչ աւելի հերոսական էին, որքան Մուսա Լերանը։ Եւ եթէ դուք երբեւիցէ ուզէք Մուսա լերան նման մի ուրիշ դրուագ գրի առնել, ձեր գրչին արժանի նիւթ կարող են մատակարարել Ուրֆան, Շապին Գարահիսարը եւ Վանը։

— Տեղեակ եմ եւ այդ դրուագներին, բայց ինձ աւելի գրաւեց Մուսա լերան կռիւը,— պատասխանեց Պ. Վերֆէլը։

— Արդեօք Սուրիա ձեր այցելութեան ընթացքին առիթ ունեցա՞ք հանդիպելու ձեր վէպի իսկական հերոսին՝ Մովսէս Տէր Գալուստեանին, որին դուք ներկայացրել էք իբրեւ Գաբրիէլ Բագրատեան,— հարցրի ես։

— Ոչ, ես ոչ մէկ գաղափար չեմ ունեցել իսկական Բագրատեանի գոյութեան մասին. իրա՞ւ այդպիսի մէկը գոյութիւն ունի,— իր հերթին հարցրեց Պ. Վերֆէլը։

— Ինչպէս չէ, գոյութիւն ունի, ե՛ւ Բագրատեանը, եւ ուրիշներ ձեր վէպի գործող անձերից։ Բագրատեան-Տէր Գալուստեանը, որ վարել է Մուսա լերան պաշտպանութիւնը, այն ժամանակ հազիւ 21—22 տարեկան էր եղել, այժմ սուրիական պարլամենտի հայ անդամներից մէկն է։ Հայկազունը իր հայրն է։ Ողջ է նաեւ պատուելի Նոխուտեանը, որ այժմ գտնւում է Ամերիկա, Թրոյ քաղաքում։

— Իրա՞ւ. հետաքրքրական է այդ։ Սակայն, դրանցից եւ ոչ մէկին ես չեմ ճանաչել։

— Ձեր գրքից կարելի է եզրակացնել որ դուք ընդարձակ տեղեկութիւններ ունիք մեր ժողովուրդի պատմութեան եւ մշակոյթի մասին Պ. Վերֆէլ։ Արդեօք ձեր գիրքը ծրագրելուց առաջ առիթ ունեցե՞լ էք հետաքրքրուելու հայ ժողովուրդով,— հարցրի ես։

— Իմ ծանօթութիւնը հայ ժողովուրդի հետ եղել է Վիէննայի պատուական Մխիթարեանների միջոցով։ «Մուսա լերան քառասուն օրերը» գրելու համար ամբողջ երկու տարի ուսումնասիրութիւններ եմ կատարել Վիէննայի Մխիթարեան միաբանութեան մատենադարանին մէջ։ Երախտապարտ եմ Մխիթարեան հայրերին, որոնց մէջ բազմաթիւ բարեկամներ ունիմ, մասնաւորապէս հայր Մ. Հապոզեանը եւ Հայր Ն. Ակինեանը։ Մխիթարեանները տրամադրեցին մատչելի լեզուներով ամէն մէկ տող, որ գրուած է Հայաստանի եւ հայ ժողովրդի մասին։ Բազմաթիւ հատորներ եմ կարդացել, նախ քան «Մուսա լեռը» գրելը։

— Հայ թերթերը հաղորդեցին, որ Վիէննայի մէջ խօսել էք Աստուածաշունչի հայերէն թարգմանութեան 1500ամեակի առթիւ։

— Այո՛, խօսեցայ Մեսրոպի եւ Մխիթարի (Մխիթար Աբբայի) մասին,— յստակ արտասանութեամբ թուեց այս անունները Պ. Վերֆէլը, ինչպէս մէկը որ քաջածանօթ է հայ մշակոյթի այս ջահակիրներին։

— Բարի պիտի լինէի՞ք, արդեօք, նման մէկ առթիւ խօսելու նաեւ այստեղի Հայերին, որոնք ամէնքն ալ պիտի ուզէին լսել ձեզ Պ. Վերֆէլ։

— Բայց իմ անգլիերէնը շատ տկար է, հրապարակով խօսելու համար,— առարկեց Պ. Վերֆէլը։

— Ձեր անգլիերէնը այնքան գոհացուցիչ է, որ մենք առանց դժուարութեան կը հասկանանք ձեզ։ Իսկ եթէ դուք գերադասէք գերմաներէն խօսել, այստեղ կան գերմաներէնին տիրապետող բազմաթիւ Հայեր, որոնք լաւագոյն կերպով կը թարգմանեն ձեր խօսքերը ունկնդիր հասարակութեան՝ պնդեցի ես։

— Յարմար մէկ առիթով թերեւս կարելի լինի անել այդ։ Ես երկու ամսի չափ պիտի մնամ Նիւ Եորք եւ մենք դեռ առիթ կ'ունենանք տեսնըւելու եւ կարգադրութիւն անելու,— եղաւ Պ. Վերֆէլի վերջին խօսքը։

«Լ'Իլ տը Ֆրանս»ը արդէն մտել է Հըթսընի գետաբերանը եւ հոսանքն ի վեր բարձրանում է դէպի Ֆրանսական ընկերութեան նաւամատոյցը։

Շատ չանցած «Լ'Իլ տը Ֆրանս»ը խարիսխ նետեց եւ ցամաք իջանք։ Նաւամատոյցի հիւրասրահի մէջ Վերֆէլ ամուսինները դիմաւորեցին Հայկական Փրէս Բիւրոյի յանձնախումբը եւ մի խումբ հայրենակիցներ։

Եւ Ֆրանց Վերֆէլ, ե՛ւ տիկին Վերֆէլ սաստիկ զգածուած էին իրենց տրուած ընդունելութիւնից։

Սեղմեցինք իրենց ձեռքերը եւ բաժնուեցինք։

Վերֆէլ ամուսինները մեկնեցին «Վոլտորֆ Աստորիա» հիւրանոցը, ուր պիտի բնակին Նիւ Եորք եղած ժամանակամիջոցին։

ՄԱՄԸԼԹԷՅՆԻ ԲՈՒԺԱՐԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

Նոյ. 27ին ծանօթ մարդասէր տոքթ. Քինցլէր Փորթ Սայիտէն անցած է Հիւս. Ամերիկա՝ Մամըլթէյնի հիւանդանոցին համար Ամերկայի մէջ հանգանակութիւն կատարելու։ Իր ծրագրած բուժարանին համար անհրաժեշտ է ունենալ նուազագոյնը 55.000 տոլար։ Ցարդ հանգանակած է միայն 14.500 տոլար,— փոքր նուիրատուութիւններով՝ 1200 տոլար, Կիւլպէնկեանէ (Նիւ Եորք)՝ 500, Զուիցերական ընկ.է 1150, Բարեգործականէ՝ 1500, Պէյրութի Օժանդակ Կոմիտէէն՝ 1000, Երուսաղէմի կալուածէն՝ 500, Նանսէնի Օֆիսէն՝ 2650, ընդամէնը՝ 14.500 տոլար։

Տոքթ. Քինցլէր վերադարձին պիտի այցելէ Ֆրանսա եւ հանգանակութիւնը շարունակէ նաեւ հոս։

ԱՍԼԱՆԵԱՆ ՔԱՀԱՆԱՅ

Դեռ շատ փոքր էի. գաւառի զաւակ՝ հայրս զիս Իզմիր ղրկեց Մեսրոպեան վարժարան ուսանելու։

1895ի ջարդերէն բաւական թիւով որբեր ունէինք դպրոցին մէջ։ Անոնք բերուած էին մայր հայրենիքէն, ունէին իրենց որբանոցը, լաւ կը խնամուէին ու կը դաստիարակուէին, ամէն առաւօտ որբերը երկշարք կ'անցնէին Հայոց Թաղէն, կուգային վարժարան եւ ամէն մէկը կ'անցնէր իր դասարանը։

Մեր դասարանին մէջ ալ բաւական որբեր ունէինք։ Քովի ընկերս որբ մըն էր շատ լուրջ եւ մտացի։ Տառապանքը իրմէ խլած էր մանկական ժըպիտը։ Յափշտակեց զիս իր ջարդի եւ սարսափի պատմութիւններով։ Նոյնացեր էինք, շատ կը սիրէինք մեր հայերէնի եւ Հայոց պատմութեան ուսուցիչը՝ ողբացեալ Որբերեանը, զինքը յեղափոխական կը նկատէինք, կը սիրէինք նաեւ մեր տեսուչը՝ անուան Սարըեան Մկրտիչը, զայն ալ յեղափոխական մկրտեր էինք։

Որբերը ունէին իրենց եղբայրը բարձրագոյն դասարանին մէջ, ան էր վարպետը։ Կրակէ լեզուները գրաւեր էին դասարանները։ Այսպէս խաղաղ Յոնիականի հոգիին անծանօթ՝ յեղափոխութիւնը կը դարբնուէր Մեսրոպեանի գրասեղաններու վրայ։

Որբ ընկերս, օր մը ինծի ըսաւ թէ Արսլանեան քահանան ազգասէր է, հետեւաբար յեղափոխական է. մենք այն ժամանակ չէինք ճանչնար հնչակ, դաշնակ։ Որչափ կը սիրէինք զինքը։

Որբ ընկերոջս հետ մեր կեանքը երկար չտեւեց եւ մենք բաժնուեցանք օր մը, ամէն մէկս իր կարգին կեանքի պայքարին լծուելու։

Տարիները կը սահէին...

Երիտասարդ հոգիները բռնկած էին եւ ամէն յեղափոխական հոգի իր կեանքը ի սպաս դրած էր հայրենիքի ազատութեան գաղափարին։ Դաշնակցութիւնը Աստուածն էր դարձեր նորահաս սերունդին, Իզմիր, Մաղնիսա, Էօտէմիշ, Գըրգ Աղաճ, մահ կամ ազատութիւն կը գոռային բոլորն ալ։

Ծրագիրը մշակուած էր... տակն ու վրայ պիտի ընէին Իզմիրը։

Գործը վիժեցաւ, Իզմիրի եւ գաւառի ընտրանին խլեցին տարին ժողովրդի սրտէն։ Բանտերը լեցուեր էին։ Ծանր էր այս անդրանիկ ցնցումը։ Առաջնորդարանը անելի մատնուած էր, անճրկած որ եւ է կերպով յարաբերութեան մէջ մտնելու բանտարկեալներուն հետ։ Մէկը պէտք էր դուրս գար մարտնչելու համար, եւ այդ մէկը մեր «ազգասէր եւ յեղափոխական» Արսլանեան քահանան եղաւ որ երբեք չվարանեցաւ իր կեանքը վտանգի տակ դնելով յուսադրիչ եւ սփոփարար հրեշտակը դառնալու իր տառապած զաւակներուն։

Տարին տղաքը Պոտրումի բանտը՝ Արքիպեղագոսի կղզիներէն մէկուն մէջ։ Հոն հալեցան ու մաշեցան աւիւները։

Տարիներ վերջ, 1908ին Սահմանադրութեան հռչակումին առթիւ անոնք հիւծուած եւ քայքայուած Իզմիր դարձան։ Պէտք էր տեսնել Արսլանեան քահանան շրջապատուած իր բանտէն վերադարձող զաւակներով։ Արցունքը աչքին՝ համակ խանդավառութիւն ու յուզում էր դարձեր։ Հայոց Թաղի ամէն մէկ անկիւնը միւռոնօրհնէքի արարողութեան պէս խօսք կ'առնէր ազատութեան ազնիւ գաղափարէն մտրակուած։ Կ'օրհնէր տղաքը եւ կ'արդարացնէր հայկական արդար պոռթկումը եւ ազատամարտը։

Իմ նպատակս դուրս է իր կենսագրականը ընել։ Պատմութենէն էջ մը միայն կը նուիրեմ իր յիշատակին։

*** Փարիզի Հայոց եկեղեցին իր գնահատականը բերաւ արժանավայել թաղումով մը, դագաղը շրջապատուած էր գիտակից հասարակութիւնով մը։ Հոն էին նաեւ Իզմիրի եւ գաւառի վերապրողներէն հաւատարիմներ՝ կապուած իր պատմութեան։ Վռամշապուհ եպիսկ. վեր հանեց հանգուցեալին արժանիքները։ Իսկ մենք հետեւեցանք իր դագաղին մինչեւ Փանթէնի գերեզմանատունը, չթողուցինք որ վարձկան ձեռքեր իջեցնեն զայն փոսին մէջ, այլ իբրեւ յարգանքի վերջին տուրք մենք մեր ձեռքերով իջեցուցինք սիրեցեալ ծերունազարդ քահանային դագաղը օտար եւ ցուրտ հողին մէջ։

Յարգանք իր յիշատակին։

ԳԱՒԱՌԱՑԻ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Դարաւոր ծարաւը

Շաբաթ օր հրատարակեր էինք ուսումնասիրութիւն մը, Աշտարակի ջրմուղի շինութեան մասին։ Այս առթիւ «Խ. Հայաստան» կը հրատարակէ հետեւեալ պատմական վաւերաթուղթը.—

1904 դեկտ. 1ին, Էջմիածնի գաւառի Կարբի գիւղի բնակչութիւնը Կովկասի Ջուրերու վերատեսչութեան կը ներկայացնէ խնդրագիր մը փակ ջրմուղով գիւղ փոխադրելու համար Կաթնաղբիւրի ջուրերը։

—«Կովկասի 2րդ. ջրային շրջանի նորին բարձր ազնուութիւն պարոն ինժեներ - հիդրավլիկին.

Ինչպէս յայտնի է ձերդ բարձր ազնուութեանը, մեր գիւղը, որպէս «Զալդան» առուի ջրից օգտուող նախավերջին գիւղերից մէկը, միշտ զգում ենք խմելու ջրի պակասութիւն եւ ձմեռն ստիպուած ենք կժերով ջուր բերել Կարպինկայի ձորից որ վերատից աւելի խորութիւն ունի։ Այդ դժուարդրութիւնից դուրս գալու համար մեր հասարակութիւնը որոշել է հարկաւոր եղած միջոցները ծախսելով խմելու ջուր բերել։

Սաղմոսավանք գիւղի միւլքատէր Շուխովի սեփական հողում խփում է մի փոքրիկ աղբիւր, որի ջուրը ձորը թափուելով կորչում է։ Հիմա մեր հասարակութիւնը ցանկանալով փակ ջրմուղով բերել այս աղբիւրի ջուրը, լիազօրել է մեզ ամենախոնարհ խնդրով դիմելու ձերդ բարձր ազնուութեանը, որպէսզի տեղը քննելով եւ համոզուելով, որ այդ ձեռնարկը ոչ ոքի վնաս չի պատճառի, միջնորդէք որ մեր հասարակութեանը թոյլ տրուի յիշեալ ջուրը բերելու մեր գիւղը»։

Բնագիրը աղճատ ռուսերէն է, ստորագրուած, սակայն, հայերէն,— Բաղդասար Մկրտիչեան, Յովհաննէս Յարութիւնով, Յովհաննէս Մուրադով, Խաչատուր Աւետիսով, Առաքել Աղաջանով։

Այնուհետեւ «Խ. Հայաստան», խմբագրական մը կը նուիրէ այս պատմութեան, «Դարաւոր ծարաւը» խորագրին տակ.—

«Խմելու ջուրի պակասը, Կարբի եւ շրջակայ գիւղերուն մէջ, ժողովրդական աղէտ մըն էր դարձած, ծանր, անհանդուրժելի լուծ մը գեղջկուհիին վզին, արիւնահեղ ընդհարումներու աղբիւր մը, որոնց հետեւանքով բանտարկուեր եւ նոյն իսկ տաժանակիր աշխատանքի դատապարտուեր են անմեղ մարդիկ։ Խմելու ջուրի պակասը միաժամանակ դարձած է գիւղացիութիւնը շահագործելու լրացուցիչ միջոց մը մեծ ու պզտիկ ունեւորներու ձեռքը։ 80ական թուականներու վերջերը, Կարբիի բնակչութիւնը կ'որոշէ ջուր բերել գիւղը։ Եւ այդ գործին կը խառնուին անունները Աբարանի ջրաբաշխ Տէր Պօղոսովէն մինչեւ նորին պայծառափայլութիւն Երեւանի նահանգապետը, միւլքատէր Շուխովէն մինչեւ նորին բարձր ազնուութիւն Կովկասի ջուրերու վերահսկիչ Պետրով։ Ասոնցմէ ոչ մէկը զրկուած է, անշուշտ, այն «պարգեւ»ներէն, զոր գիւղացիները տուած են իշխանաւորներուն, որպէսզի անոնք բարի աչքով նային իրենց խնդրանքին։

Այսօր, չկայ այլեւս հողի մասնաւոր սեփականութիւն, որպէսզի Կարբիի գիւղացիները ստիպուէին ծանր զոհողութիւններով գնել այն հողերը, ուրկէ պիտի անցնէր ջրմուղը, եւ դրամ վճարել կալուածատիրոջ իր հողէն բխած աղբիւրին համար։ Վաղուց պատմութեան է անցած ցարական իշխանութիւնը իր չինովնիկներով, որոնց առջեւ Կարբիի գիւղացիները տասնեակ տարիներով ծնրադրեր են՝ «Ջրի իրաւունք» ստանալու համար։

Այսօր, Մուղնիի, Կարբիի, Օհանաւանի, Ուշիի մշակները կը խմեն Սաղմոսավանքի տակէն բխող Կաթնաղբիւրի առատ, մաքուր, առողջարար ջուրը։ Այլ եւս կուժն ուսին խոր ձորերուն մէջ իջնելու դատապարտուած չէ գեղջկուհին, եւ լեռնահամ ջուրերը խմող մանուկները այսուհետեւ առողջ տեսք կը ստանան ու կը կայտառեն։ Հայ գիւղացիին դարաւոր ծարաւն է որ կը յագենայ այսօր»։

Այս ամէնը բարի։ «Խ. Հայաստան» կը յետոյ բաղդատական պատկեր մը կը չինէ եւ կ'ըսէ թէ հին վարչաձեւին իր տակ, ցարական թէ դաշնակցական իշխանութեան օրով, ստորութիւն էր լերան ջուրն իսկ գիւղ բերելու համար արտօնութիւն խնդրել կովկասէն, եւ մինչեւ արտօնութիւնը ստա-

...՝ սպասել տարինե՛ր տարինե՛ր։ ...պէս չէ հիմա, կ'ըսէ նոյն թերթը, ...ց ամիսը բաւական է լուծելու հա- ...հարց մը որ կը ծեծուի 80ական ...ականներէն ի վեր։ Ցաղեցնելու ...մար գիւղացիներու ծարաւը, որով ...ոչորէր վարերէ ի վեր։ Մէկ բան ...մանայ «Խ. Հայաստան»։— Նեք- ...թի պէս կենսական գործ մը կա- ...րելու համար, տարագիր աշխա- ...որները տուն բերելու համար, ...եան պէտք է երկա՛ր ծրագրել ...կուայի մարդոց առջեւ, մինչեւ որ ...ոնուի քանի մը հոգի տանիլ հայ- ...ւնք։ Բա՛ն չէ փոխուած,— սրտմա- ...սպասում՝ լեռնէն ջուր տանելու ...մար գիւղ, ինչպէս տարագիր գիւ- ...ցին փոխադրելու համար հայրենի ...իք։ Կարբիի գիւղացիներուն դա- ...ր ծարաւը կարելի եղաւ յագե- ...երկար պատմութենէ մը վերջ, ...սահմանի աշխատաւորութեան ...երնի ծարա՞ւը...

ԿՈՄԱՐՈՎ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

—•—

...յեմբերի սկիզբը Երեւան այցելեց ...կուայի Գիտութեանց Ակադեմիա- ...փոխ-նախագահ Կոմարով, կնոջը ...վրացի գիտնական Եգորովի հետ։ ...յարանը դիմաւորելու գացած էին ...յաստանի Գիտութեանց Ակադե- ...այի նախագահ ճարտարագէտ Կա- ...պետեան, փրոֆ. Տրուցկի եւ ու- ...ներ։

Կոմարով ծանօթ է իր բուսաբանա- ...ն ուսումնասիրութիւններով, մաս- ...ւորաբար չինական ու թաթարա- ...ն աշխարհի բուսական հարստու- ...անց մասին իր պրպտումներով։

Կոմարովի Երեւան այցելութեան ...պատակն է քննել Հայաստանի Գի- ...ութեանց Ակադեմիային գործունէ- ...թիւնը։

Երեւան հասնելուն յաջորդ օրը, ըն- ...րակցութեամբ ճարտարագէտ Կա- ...պետեանի, փրոֆ. Թումանեանի, ...րոֆ. Տրուցկիի, այցելեց կենսաբա- ...կան ուսումնարանը, աչքէ անցուց ...ր բուսաբանը, մասնաւորաբար ...տաքրքրուեցաւ բոյսերու Հայաս- ...անեան տեսակներով։ Այցելեց նաեւ ...նդաբանական թանգարանը, ուր աչ- ...ք անցուց Հայաստանի կենդանական ...աշխարհութիւնը, մասնաւորաբար սո- ...ղունները, հայկական իժը, թռչուն- ...ները, գիշատիչները։

Կոմարով մեծ հետաքրքրութիւն ...ոյց տուաւ նաեւ Սեւան լճին օգտա- ...գործման հարցին մասին։

Կոմարով այցելեց նոյնպէս գիւղա- ...տնտեսական ուսումնարանը, ուր իրեն ...ցոյց տրուեցան փրոֆ. Թումանեանի ...աքած վայրի ցորենի տեսակները։ Երեւանի շրջակայքը բուսաբանա- ...կան պարտէզը եւս քննութենէ անցը- ...նելով, ներկայ եղաւ Գիտութեանց Ա- ...կադեմիային մէկ նիստին, ուր դե- ...կոյցներ տուին երկրաբանական, կեն- ...սաբանական, քիմիական հարցերու ...մասին։

Զ. Եսայեան կը գրէ իր յուշերը

—•—

Զապէլ Եսայեան սկսաւ պատմել իր ...շերը։ Այս անթիւ կ'ըլլայ հետա- ...քրքրական յուշեր ունի անպայման, ...լի հետաքրքրական քան իր վէպե- ...ը, կը բաւէ որ պատմէ անկեղծու-

թեամբ։

Երեւանի մէջ, լոյս տեսաւ արդէն իր յուշերուն առաջին հատորը, որ կը կրէ Սիլիհտարի պարտէզները խորագիրը։ Ունի 206 էջ, գինը 3 րուբլի։

Կուտանք բովանդակութիւնը.—

Մեր ընտանիքը.— Տունը.— Մեր փողոցը.— «Ազատն Աստուած այն օրից» եւ այրուբեն.— «Անի քաղաք նստեր կուլայ».— Ալեմտաղի.— Թիբեաքի եւ լոռոս.— Արթին ամուճան. — Մանչ ըլլայի.— Խաչիկ մօրեղբայրս.— Վերի թաղերը.— Գէշ օրեր. — Պուպրիկներու տունը.— Կարապետ աղային դպրատունը.— Արտաքին աշխարհի սեմին վրայ.— Դպրոցը.— Մարմարայի ափերուն վրայ.— Ֆայիզէ.— Նաւակը.— Դուրեանի շիրիմը.— Տիկին Տիւսաբ եւ Թովմաս Թէրզեան։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

ՓԱՐԻԶ, 5 դեկտ.— Հ. Մ. Ը. Մ.ի Փարիզի սկաուտական խումբերու պատասխանատու վարիչները, հրահանգուած էին իրենց շրջանի պետէն՝ Պ. Վազգէն Անդրէասեանէ, ներկայ ըլլալ իրենց պատկանած խումբերով դեկտ. 2ի երեկոյեան Սալ Վակրամի խորհրդային Հայաստանի 15րդ տարեդարձին։

Մենք կ'ընդունինք մեր հայրենիքի գոյութիւնը եւ մեր յոյսը եւ ապաւէնն է որ կը տեսնենք, սակայն դանուելով հայրենիքէ հեռու, ապրելով իբրեւ գաղթական, ենթակայ բոլոր սահմանափակ օրէնքներուն, ու նկատի ունենալով գաղութի գերագոյն շահը որ մեզ կը ստիպէ գերազանցապէս հայ մնալ եւ հայ մեծցնել այն տղան որ մեզ յանձնուած է, չէինք կրնար մեր բարոյական աջակցութիւնը բերել այն ձեռնարկին ուր պաշտօնական եւ ոչ-պաշտօնական անձեր, անտեսելով բուն գաղութի սպառնացող ցաւը, կը փառաբանեն օտար վարդապետութիւն մը եւ ձեռնարկ մը որ բնաւ մեր փնտռածը չէ։

Ըլլալով սկաուտներ, այսինքն հաւատարիմ մեր երդումին ու դաւանանքին որ կ'ըսէ «ըլլալ հաւատարիմ Աստուծոյ եւ ծառայել հայրենիքիս» եւ իբրեւ պարտականութեան գիտակից մեզի յանձնուած սերունդի մը առջեւ, մեր նուիրական պարտականութիւնն է պայն մեծցնել հայրենասիրական անկեղծ զգացումով եւ տոհմային լայն դաստիարակութեամբ։

Այս երկրորդ գլխաւոր պատճառով դէմ գործած պիտի ըլլանք ուղղակի սկաուտին երդումին ու դաւանանքին։

Այս տարեդարձի հանդէսին հանդէպ մեր վերաբերումը պէտք չէ նշանակէ թէ մենք Խ. Հայաստանի թշնամի ենք, այլ ընդհակառակն մեր հայրենասիրական մաքուր զգացումն է որ մեզ կը պարտադրէ։

Սիրելի սկաուտ եղբայրներ, մենք կը մնանք ամուր մեր երկաթեայ պահակի դերին մէջ եւ վա՜յ անոր որ կը փորձէ խաղի բերել մեզ։

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Փարիզի շրջանի սկաուտական խումբերու պատասխանատու վարիչներ՝ Վահէ Մանուկեան, Թորգոմ Այվազեան, Արա Շիրինեան, Գրիգոր Զէրչեան, Յարութիւն Տապաղեան։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

Ֆութպոլ

—Դ—

ՌՈՄԱՆ, 2 դեկտ.— Դեկտ. 1ին ՁՈՄի ֆութպոլի խումբը գնաց Անէյրոն, ֆութպոլի ախոյենական մրցումի մը։ Ռոմանէն 45 քիլ. հեռաւորութիւն ունեցող այս գիւղաքաղաքը լուրջ թշնամի մըն էր մեր նորակազմ խումբին համար։ Ժամը 1ին ճամբայ կ'ելլենք Ռոմանէն, նշանակուած ժամուն հասնելով մարզադաշտը, որ պատերազմի դաշտի մը տպաւորութիւնը կը ձգէ։ Մեծ թէ փոքր գործի վրայ են, ճամբաներ կը բանան, սահմաններ կը գծեն եւն.։ Վերջապէս Անէյրոնցիք մեզ կ'ընդունին բոլորովին նոր մարզադաշտի մը վրայ։ Մեծ պատիւ մըն էր այս մեր խումբին համար, մանաւանդ որ օրեր առաջ «Լը Փըթի Տօֆինուա» թերթին մէջ գովեստներ հրատարակուած էին մեր խումբի մասին, չեշտելով թէ կը բաղկանայ արժէքաւոր խաղացողներէ, որոնք ծանօթ են իրենց արագաշարժութեամբ եւ վճռականութեամբ։

Մեր սկսնակ խումբը իր դէմ գտաւ պատրաստուած խումբ մը։ Ժամը մինչեւ 3, պաշտօնական դատաւորին սպասելէ ետք, երկու խումբերու խմբապետները որոշեցին խաղը սկսիլ։ Երկու դատաւորներ նշանակուեցան եւ խաղը սկսաւ ժամը 3ին։ Սաստիկ հովը մեծապէս կը նեղէր երկու կողմի խաղացողները, բայց մերինները առաջին կիսախաղին յաջողեցան իրարու վրայ երեք նշանակէտ շահիլ, 0ի դէմ։ Հինգ վայրկեանի դադարէ մը վերջ խաղը վերսկսաւ, բայց երկրորդ կիսախաղը ոչ մէկ փոփոխութիւն բերաւ դասաւորման մէջ։ Այսպէս Հայերը մեծ յաղթանակ մը տարին 0ի դէմ 3ով։ Պաշտօնական մարդոց կարծիքով մեր խումբը պիտի կրնայ Տրօմ-Արտէշի երրորդ չարքի առաջիններէն մէկը ըլլալ։

Կը շնորհաւորենք մեր այս մարզիկները իրենց եռանդին եւ յաջողութեան համար։

Գրիտամ

ՄԻՇՏ ՑԱՂԹԱԿԱՆ

—•—

ՍԵՎՐ.— Անցեալ հինգշաբթի Մուրատեան վարժարանի աշակերտները պիտի մրցէին T.S.F.ի ֆութպոլի խումբին դէմ, բայց մեր տղաքը երբոր դաշտ հասան չգտան իրենց հակառակորդը։ T.S.F. յաղթուած ըլլալով այն խումբերէն զորս մերինները պարտութեան մատնած էին, յարմարչէտեսած ներկայանալ մրցման վայրը։ Սակայն հակառակ ատոր ֆութպոլի կանոններուն համեմատ Հայերը յաղթած կը համարուին եւ իրենց կը տրուի 5 կէտ։

Իտալական դպրոցին խումբն ալ նոյն բախտին արժանացած՝ մեզի առաջարկեց բարեկամական մրցում մը որ ընդունուեցաւ։ Թէեւ գետինը ցեխոտ էր եւ անձրեւը կը շարունակուէր, բայց երկու խումբերը գեղեցիկ խաղարկութիւն մը ունեցան։ Նկատելի է որ Իտալացիները շատ աւելի ճարպիկ են, արագ եւ դիմացկուն քան ֆրանսական խումբերը, սակայն մերինները զանոնք ալ գերազանցեցին յաղթելով 7—0ով։ Հայկական խումբին մէջ կար նաեւ Եթովպիայէն եկած աշակերտ մը՝ Վահագն Սէմէրճիպաշեան որ ամբողջ խանդով ու կորովը ի գործ դրաւ Իտալացիները պարտութեան մատնելու...

Պէտք է ըսել թէ հայկական այս նոր խումբին կազմութիւնն ու յաջողութիւնները կը պարտինք Պ. Վրէժ Գէորգեանի եւ մանաւանդ Պ. Խ. Ա.ի։

Հ. Տ.

ԸՆԿ. ՕՐ. ՌԵԲԵԿԱ ԴԱՐԱԿՃԵԶԵԱՆ

եւ

ԸՆԿ. ՍՏԵՓԱՆ ՄԻԼՏՈՆԵԱՆ

Խօսնցեալք

Մարսէյլ - Սէն Ժէրոմ

ԼՈՒՍԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԵԹՈՎՊԻՈՅ ՀԱՅԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Ատոիս-Ապէպայէն կը գրեն «Ցուսաբեր»ի.—

Անցեալները «Ազդարար»էն առնելով գրած էիք թէ մեր կայսեր խոհարարներէն Հայ մը սինէմայի մէջ իտալական հիւպատոսին վաւերաթուղթերը առեւանգած է և իբրև տես աքսորուած։ Ո՞ր թրքահոգի Հայը տուած է այս կարգի բացարձակ սուտ լուր մը։ Նախ տրուած անունով, (կարծեմ Սեմերեանց) Հայ չկայ։ Հայ խոհարար ալ չկայ եւ այդ կարգի դէպք օտար գաղութի մէջ ալ չէ պատահած։ Թուրք թերթերը կարդալով այս կարգի լուրերը հաճոյք կը զգան։ Նոյնպէս, հայ գաղութը երբեք ծիմմա չէ փոխադրուած, այնտեղ կան միայն քանի մը հայ առեւտրականներ։ Օտար թերթի մը տըւած այն լուրը թէ Տիրէ Տաուայի երկաթուղիի «հայ պաշտօնէութիւնը?» կը սպասէ ֆրանսական զօրքին ժամանման, անդորրութիւնը հաստատելու համար, սուտ է։ Այս ընկերութեան մէջ ՄԻԱԿ հայ գործաւոր մը կայ, որ բնաւ չի խառնուիր այդ տեսակ խնդիրներու։ Այս լուրերը ո՞ր անպիտան ձեռքը կը դարբնէ։

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

—•—

Կեդր. Յանձնաժողովը ստացած է.

Տէր եւ տիկիններ Արսէն Փափազեան՝ 25, Ռուբէն Էֆթաեան՝ 24, Արտաւազդ Տնկօեան՝ 24, Վէնսէն Բակլայեան՝ 15, Ուրֆալեան՝ 12, Պ. Պ. Գեղամ Տնկօեան՝ 9, Ղեւոնդ Պայթարեան՝ 9, Մարտիրոս Գզիրեան՝ 9, Սիսակ Սանոսեան՝ 6, Կարօ Պապուխեան 6, Գէորգ Տէրտէրեան՝ 6, Սուրէն Ղուկասեան՝ 6, Ցակոբ Մայիսեան՝ 6, Մեսրոպ Գույումճեան՝ 6, փոքրիկն Վահրամ Տնկօեան՝ 3, Ժօրժ Կիւլեան 3, Պետր Կիւլեան՝ 3, Լեւոն Մալխասեան՝ 3, Խորէն Փոչթօեան՝ 3, Կարապետ Ցարութիւնեան՝ 3, Մկրտիչ Աճէմեան՝ 3, տիկ. Վարդիթեր Էզիկեան 3, Արամ Այնթապեան՝ 3, Մ. Մութաֆեան՝ 3, Տէր եւ տիկ. Սարաճեան՝ 3, Արմենակ Փափազեան՝ 3, Հրանդ Մայիսեան՝ 3, տիկ. Նուարդ Փապուճեան՝ 3, Սամուէլ Փապուճեան՝ 3, տիկ. Շողակաթ Տէօվլէթեան՝ 3, տիկ. Դանիէլեան՝ 3, տիկ. Ֆլօրիկ Փաշայեան՝ 3, տիկ. Էօզպէքեան՝ 3, Պ. Էօզպէքեան՝ 3, Քաջվարդ Սերճէնեան՝ 25, Արմենակ Քիփրիթեան՝ 25, Տիգրան Վարդանեան՝ 20, Օր. Մարիամ Նորաբեւեան՝ 20, Մկրտիչ Մարգարեան՝ 10, տիկ. Մարի Փափազեան՝ 10, Սողոմոն Զաքարեան՝ 15, Արմենակ Թօսունեան՝ 5, Խորէն Ջէրահեան՝ 5, Արշակ Պագըրճեան՝ 5, Մկրտիչ Պօյաճեան՝ 5, Ոմն՝ 6, Օգսէն Աղաճանեան՝ 3, Տիկ. Գույումճեան՝ 3, Մելքոն Մաճարեան՝ 3, Օհան Պօյաճեան՝ 3, Հայկազ Պօյաճեան՝ 3, Առաքել Սերոբեան՝ 3, Սարգիս Սերոբեան՝ 3, Սարգիս Տէօքմէճեան՝ 3, Կարապետ Գանթարճեան՝ 3, Գէորգ Սինանեան՝ 3, Ոմն՝ 3, Արշակիր Քիփճեան՝ 3, տիկ. Մաքրուհի Քիփճեան՝ 3, Միսաք Ճգնաւորեան՝ 5, Մ. Երանեան՝ 5, Իգնատր Տէրվիշեան՝ 5, Պետրոս Ճգնաւորեան՝ 5, Ոմն 6, Յովհաննէս Տէր Մինասեան՝ 6, Հայրապետ Պարսամեան՝ 6, Յովսէփ Մանտալեան՝ 6։ Ընդհանուր գումար՝ 8124.05։

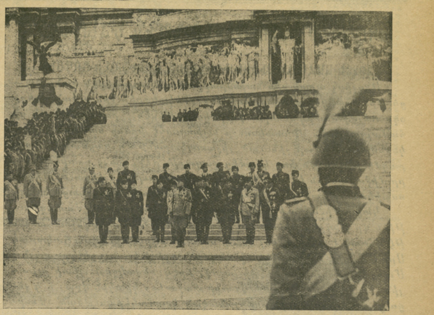

Մուսոլինի եւ կառավարութեան անդամները իտալիոյ Անծանօթ Զինուորի յիշատակարանին առջեւ

Գաղտնի կոմիտէի խնդիրը Սուրիոյ մէջ

Պէյրութի թերթերը կը գրեն թէ իշխանութիւնը գրեթէ դադրեցուցած է իր հետապնդումները սուրիական գաղտնի կազմակերպութեան անդամներուն դէմ։

Հակառակ անոր որ այս վերջիններուն թիւը երեք հազարէն աւելի կը նկատուի Լիբանանի մէջ, իշխանութիւնը չուզեր մասնաւոր հետապնդումներու ձեռնարկել, բաւականանալով ղեկավարներու ձերբակալութեամբ։

Դատական ու քաղաքական շրջանակներու մէջ այն կարծիքը կը տիրէ թէ նկատի առնելով գաղտնի կուսակցութեան ներքին դիկտատորական կազմակերպութիւնը, անոր ղեկավարներուն ձերբակալումը կուսակցութեան կազմալուծումը կը նշանակէ, գոնէ որոշ ատենի մը համար։

Քանի մը ղեկավարներ ազատ արձակուած են առժամապէս։ Ոստիկանապետ Էմիր Ասսատ էլ Սէուպի որուն մասին կասկածներ կային թէ կապ ունի գաղտնի շարժման հետ, պաշտօնանկ եղաւ, առանց հանգստեան թոշակի կամ որ եւ է հատուցման։

Մինչեւ հիմա հետեւեալ ամբաստանութիւնները ճշդուած են գաղտնի կազմակերպութեան մասին.— Ա. Ցիշեալ կուսակցութիւնը բաժնեթուղթերով գործող անանուն ընկերութիւն մը կազմած է (սուրիական առեւտրական ընկերութիւն) առանց օրէնքին պահանջած պաշտօնական արտօնութիւնը առնելու։ Բ. Քաղաքական գաղտնի կազմակերպութիւն մըն է։

Սակայն գրաւուած փաստաթուղթերը, վկայագրութիւններն ու քարտէսները աւելի քան կը փաստեն թէ կուսակցութիւնը կը ջանար զարգանալ, զօրանալ եւ օրինականութեան սահմաններուն մէջ իշխանութեան տիրանալ։

ՓԱՐԻԶԷՆ ՄԱՐՍԷՅԼ ԳԱՑԱԾ ԱՏԵՆ ձերբակալուեցաւ միջազգային խաչագող մը, Սավա Վարի փաթիս։ Ծնած Իզմիր, 1886ին, Սավա կը գործածէր ութիչ եօթ անուններ եւ հռչակաւոր վարպետ մըն է գողութեան ամերիկեան մեթոտին։ Նոյեմբեր 8էն ի վեր կը փնտռուէր 110,00 ֆրանքի գողութեան մը համար։ Վրան խուզարկելով գտան գողութեան գործիքներ և ափիոնամոլութեան վերաբերեալ նիւթեր։

ԵՐԿՈՒ ՆՈՐ ՆԱՄԱԿԱԴՐՈՇՄՆԵՐ շրջաբերութեան պիտի հանուին 50ական սանթիմի արժէքով, բայց պիտի ծախուին մէկը 60 սանթիմի (50—10), միւսը 2.50ի (50 ս. 2 ֆր.)։ Յաւելեալ հասոյթը պիտի յատկացուի անգործութեան դատապարտուած մտաւորականներու։

ՎՍՏԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ԿՐՆԱՔ ՑԱՆՁՆԱՐԱՐԵԼ **ԵՐԵՒԱՆ** ՕՂԻՆ, ՈՐՈՒՆ ԾԱՆՈՒՑՈՒՄԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ Ի ՉՈՐՐՈՐԴ ԷՋԻՆ ՎՐԱՅ։

ՀԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԷՆ (1)

ՍՈՒԷՏԻՈՅ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ

ԽՄԲ.— Քառասնամեակին առթիւ, որ ...ոի տօնուի Փարիզի մէջ, ընթեր- ...ցողներու մասնաւոր ուշադրութեան ...յանձնենք այս ընկարագրութիւնը։ ...Ինչպէս տպուած է «Հայրենիք» ամ- ...սագրին մէջ։ Այս հերոսամարտն է ե- ...ւ ներշնչման աղբիւրը Ֆրանց Վերֆելի հռչակաւոր գրքին՝ «Մուսա Լեռան Քառասուն Օրերը»։

Մինչեւ 1908 թուականը, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը մուտք չէր գործած Սուէտիոյ մէջ։ Ահա՝ այդ թուին դարձան, Հալէպէն իր ծննդավայրը կը ...նէր Անանիա Վիրաւորեան, Հ. Յ. Դաշնակցութեան Սուէտիոյ կազմին հիմնադիրը, որ անդուդական ...նուիրուածութեամբ մը՝ ինքզինքը կը նըւիրէր յեղափոխական քարոզչութեան ...ուրբ գործին, որուն մէջ կը դնէր ...հայ ազգին փրկութիւնը։ Անհուն հաւատք ունէր յեղափոխութեան վրայ, ...որուն մեծ ջահակիրներէն մէկն եղաւ։ Ընկեր Անանիա ծնած էր հայ յեղափոխական պատմութեան սիւներէն մէկը դառնալու։ Ան՝ Դաշնակցութեան սկզբունքներուն ու գաղափարներուն անդրանիկ տարածիչն ու սերմնացանը եղաւ Սուէտիոյ շրջանին մէջ։ Ինքն էր, որ երիտասարդութեան ծանօթացուց Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, իր յեղափոխական դէմքերն ու դէպքերը, յեղափոխական գրականութիւնն ու հայ քաջարի ֆէտայիներուն պատմութիւններն ու կատարած մեծ ու վսեմ քաջագործութիւնները։ Կարճ ժամանակուան ընթացքին՝ Սուէտիոյ երիտասարդութեան պաշտամունքի կուռքը դարձաւ այդ ժրգոյն, սակայն խանդավառ, միշտ ծիծաղկոտ եւ կրանիթեայ կամք ունեցող տղան, որ կոչուած էր Սուէտիոյ ազատագրութեան նախակարապետը դառնալու։ Ու իր գիւղական համեստ տնակէն միշտ անպակաս էին յեղափոխութեան հաւատացեալները, որոնք կ'երթային լսելու ու ըմբռնելու իր կարմիր քարոզը, կարմիր բռնակալութեան դէմ արտասանուած։

Ընկեր Անանիայի առաջին գործն եղաւ՝ մարմին տալ Դաշնակցութեան, կազմելով «Փոթորիկ» խումբը։ Այդ խումբն էր, որ յետոյ, կորիզը դարձաւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Սուէտիոյ կազմին, որ դաստիարակիչը հանդիսացաւ նորահաս սերունդին, յեղափոխական փրկարար ոգին արթնցնելով անոնց սրտին մէջ։ Կարճ ժամանակուան մէջ, Դաշնակցութիւնը նախանձելի դիրք մը գրաւեց։

Հ. Յ. Դաշնակցութեան շարքերուն մէջ մտնելու համար, կը կատարուէր հանդիսաւոր ու պաշտօնական երդման արարողութիւն։ Մէջտեղ կը դրուէր ատրճանակ մը եւ դաշոյն մը, որոնց առջեւ երկիւղածութեամբ ծունկի գալով, իրենց պաշտօնական երդումը կ'ընէին ամէն անոնք, որոնք կը փափաքէին միանալ Դաշնակցութեան շարքերուն։ Այսպէս, Սուէտիոյ գիտակից երիտասարդութիւնը կը բոլորուէր Հ. Յ. Դաշնակցութեան դըրօշակին շուրջ՝ անձնուիրաբար ծառայելու համար ազգին՝ անոր հովանիին ներքեւ։

Ընկեր Անանիա միշտ կը շրջէր ժողովուրդին մէջ, իր յեղափոխական քարոզը ընելու եւ զայն յորդորելու, որ ծախէ իր ինչքը եւ զէնք գնէ, որպէսզի ի պահանջել հարկին՝ կարենայ ծառանալ բռնակալութեան ի գործ դրած անիրաւութիւններուն դէմ, բարձր պահելու համար հայ ազգին պատիւը։ Ժողովուրդը սիրով կ'ընդունէր իր քարոզը ու կը սկսէր կամաց կամաց ինքնապաշտպանութեան միջոցներուն վրայ խորհիլ, գիտակցելով զէնքի ուժին կարեւորութեան։

Սուէտիոյ շրջանը զէնք ներմուծելու խիստ դժուարին գործը վիճակուած էր Հ. Յ. Դաշնակցութեան՝ ինչպէս ամենուրեք։ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը առած էր սկզբնական քայլը, օր մը Սուէտիոյ հայութիւնը ազատագրելու համար։

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, ինչպէս կարմիր Սուլթան Համիտի բռնակալ կառավարութեան օրով, նոյնպէս ալ Ժէօն Թուրքերու Իթթիհատի, անարդար ու հայահալած ըէժիմի օրով, անօրինակ թափով ու արտասովոր անձնազոհութեամբ, ոգի ի բռին կ'աշխատէր թրքահայ զանգուածի ինքնապաշտպանութեան մեծ գործը ամուր ու անյողդողդ հիմերու վրայ դնելու համար։

Եւ ան անվկանդ ու յամառօրէն կը շարունակէր իր նուիրական ուղին, ոչ մէկ խոչընդոտի առջեւ կանգ չառնելով։ Նոյն իսկ հեռաւոր անկիւն մը ինկող Սուէտիան՝ չվրիպեցաւ իր լաւատես աչքերէն։

Եթէ Սուէտիոյ բուռ մը հայութիւնը կարողացաւ 1915ի չարաշուք թըւականին, ըմբոստութեան դրօշ պարզել Թուրք արիւնարբու կառավարութեան դէմ եւ ի վերջոյ ձեռք բերել իր փրկութիւնը, այդ բանը կը պարտի Հ. Յ. Դաշնակցութեան եւ անոր արեան գնով ձեռք բերած զէնքերուն։ Շնորհիւ Դաշնակցութեան հետատեւութեան, ազատուեցաւ Սուէտիան։

Ընկեր Անանիայի ցանած սերմերը տուած էին իրենց լիառատ արդիւնքները։

Ընկեր Անանիան բնիկ Սուէտիացի էր, ծնած Եօղուն—Օլուգ գիւղին մէջ 90ական թուականներուն։ Իր կրթութիւնը առած էր Հալէպի ազգային վարժարանին մէջ ու հոն դաշնակցական ուսուցչի մը միջոցաւ արձանագրուած Հ. Յ. Դաշնակցութեան անդամ։ Անդամ մը վրան վտանգաւոր թուղթեր բռնուելով՝ բանտ առաջնորդուած էր։

Ոչ բանտը ոչ անվերջ հետապնդումները եւ ոչ ալ թրքական գաղտնի ոստիկանութեան ձեռք առած խիստ միջոցները՝ կրցած էին բան մը փոխել իր էութենէն։ Ան, անվհատ կերպով շարունակած էր իր աշխատանքը, իր ընդգրկած սկզբունքներուն յաջողութեան համար։ Մինչեւ վերջին օրերը, առանց ընկրկելու իր թոքերը կրծող հիւանդութեան առջեւ, շարունակեց իր յեղափոխական կարմիր ու ապատատենչ քարոզը, երբ ուրիշները՝ այդ վիճակի մէջ, անկողինէն դուրս պիտի չգային։ Մեռաւ մեր վեթերան ընկերը՝ իր առողջ ու նուիրական գաղափարները կտակելով մեզ։

Ցարգանք իր անթառամ յիշատակին եւ համբոյր խնկելի շիրմին։

Բ.

Ո՞վքեր էին այս բուռ մը Հայերը, որոնց գոյութեան մասին հայութիւնը շատ բան չէր գիտեր։ Ի՞նչ էր անոնց մարդահամարի ընդհանուր թիւը։ Ո՞ւր էր իրենց բնակավայր — Հայրենիքը։

Յ. Գ. ՊՈՒՐՍԱԼԵԱՆ

ԵԳԻՊՏՈՍԻ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՆՈՐԷՆ ԾԱՆՐԱՑԱՒ

1923Ի ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԱՐԻՒՆԱԼԻ ՑՈՅՑԵՐ

Անգլիոյ արտաքին նախարարին նոր ճառը նորէն ծանր կացութիւն ստեղծեց Եգիպտոսի մէջ։ Դեկտեմբեր 7ին ուսանողները օգտուելով ոստիկաններու բացակայութենէն, բռնադատեցին որ համալսարանին վերատեսուչը նախագահէ իրենց նահատակ ընկերներուն համար շինուած յիշատակարանի մը բացման։ Յետոյ բազմութիւնը Թափոր կազմեց քաղաքին մէջ, բայց ոստիկանները միջամտեցին եւ առաջին առթիւ ծանրապէս վիրաւորուեցաւ ոստիկանութեան դեր–տնօրէնը, Լիւքաս պէյ (Անգլիացի)։

Կացութիւնը աւելի բարդացաւ, երբ վարչապետը ժամադրութիւն մը խնդրեց բրիտանական մարզպանէն, հաղորդելու համար թէ վճռած է գործադրել 1923ի սահմանադրութիւնը, հակառակ Սըր Ս. Հորի կարծիքին, որ անգործադրելի կը հռչակէր զայն։ Մարզպանը որսի գացած ըլլալով, երէկ տեսակցած պիտի ըլլային։ Նախկին վարչապետ Սըտքի փաշա եւս կրակին վրայ իւղ լեցուց, առաջարկելով ազգայնական կազմակերպութեան՝ Վաֆտի՝ մոռնալ անցեալ պայքարները եւ միացեալ ճակատ կազմել բրիտանական միջամտութեան դէմ։ 78 ցուցարարներ ձերբակալուեցան շաբաթ օր։ Բայց կիրակի օր ցոյցերը վերսկսան աւելի կատաղութեամբ։ Ոստիկանութիւնը ուսանողները պաշարեց փողոցներու մէջ։ Կարմիր–սեւ դրօշը, որ խորհրդանշանն է յեղափոխութեան, պարզուեցաւ շատ մը շէնքերու վրայ։ Քասէլ հիւանդանոցը միջնաբերդի մը վերածուեցաւ։ Օգնական բժիշկները քարեր, երկաթի կտորներ, շիշեր եւ կարասիներ կը նետէին ոստիկաններուն վրայ, ուսանողները ջուր կը հոսեցնէին ջրհաններով, իսկ հիւանդապահները կ՚ոգեւորէին ամբոխը։ Ցուցարարները կրակի տուին կամ տապալեցին բազմաթիւ հանրակառքեր, լապտերի ձողեր եւ ծառեր։ Հինգ հազար ուսանողներ կեդրոնացած էին համալսարանին մէջ։ Ոստիկանութիւնը հրաման ստացաւ կրակելու։ Զօրքն ալ շարժման մէջ դրուեցաւ։

*** Նոր տեղեկութեանց համաձայն, շատ աւելի ծանր եղած են կիրակի օրուան դէպքերը։ Բժշկական ուսանողները չորս հանրակառքեր կրակի տալէ վերջ, ջրհանին խողովակը ուղղեցին ոստիկաններուն վրայ, որպէսզի չկարենան մարել կրակը։ Յետոյ պարզեցին իրենց յեղափոխական դրօշը։ Ոստիկանները փորձեցին վար առնել, բայց ուսանողները արգիլեցին։ Այս դէպքին առթիւ վիրաւորուեցան 17 հոգի։ Կառավարութիւնը զեկոյցով մը ազդարարեց թէ ոստիկանութեան հրահանգած է ամէն միջոցի դիմել, նոյնիսկ հրազէն գործածել, ցոյցերը խափանելու համար։ Կրթական նախարարութիւնը հրամայեց փակել համալսարանը անորոշ ժամանակի մը համար եւ վտարել յանցապարտ ուսանողները։

Կէս օրէն վերջ 2000 ուսանողներ գիրք բռնեցին առեւտրական վարժարանին մէջ, տանիքէն քարեր տեղացնելով ոստիկաններուն վրայ։ Ուրիշ ցուցարարներ փողոցէ փողոց շրջելով կ՚աղաղակէին,— «Անկցի՛ Անգլիա։ անկցի՛ Ս. Հոր, կեցցէ՛ Եգիպտոս»։ Րըւէլ փաշա, Գահիրէի ոստիկանութեան անգլիացի հրամանատարը ստիպուեցաւ միջամտել բռունցքներ տեղացնելով ուսանողներուն գլխուն։ Այս վերջինները ամբոխի մը հետ խռնուելով անգլիական ակումբին առջեւ, թշնամական ցոյցեր կը կատարէին։ Րըւէլ փաշա եւ Պէյքըր պէյ ազդարարեցին որ հեռանան։ Երբ ցուցարարները մերժեցին, անգլիացի սպաները ամբոխին մէջ խուժելով բռունցքներ տեղացուցին եւ 5 — 10 հոգի գետին փռեցին։ Րըւէլ փաշայի գլխանոցը Թռաւ եւ իր հագուստները պատառ–պատառ եղան ամբոխին կողմէ։ Նոր ուժեր հասնելով շղթայ մը հաստատեցին։

Կացութիւնը միշտ ծանր է եւ նոր խռովութիւններէ կը վախցուի։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՐԿՈՒ ՀԱՅԵՐ ՄԵՆԱՄԱՐՏԻ ԲՌՆՈՒԵՑԱՆ Պէյրութի մէջ։ Մէկը հիւանդանոց փոխադրուած է։ Ողբերգութեան հերոսներն են Մկրտիչ Քատինեան եւ Կարապետ Պաղիճեան, երկու հասակակից երիտասարդներ, (25 տարեկան), որոնք տարագրութենէն ի վեր անբաժան ընկերներ էին մինչեւ այն օրը երբ կին մը պաղ ջուր թափեց իրենց բարեկամութեան վրայ։ Երկու բարեկամները այդ օրէն ատելի մրցակիցներ դարձեր էին։ Եւ վերջապէս կ՚որոշեն մենամարտիլ ատրճանակով։ Յաղթականը պիտի ստանար գեղանի կուսախնձորը։ Մենամարտը տեղի ունեցած է առանց վկաներու։ Կարապետ, որ ծանրապէս վիրաւորուած է, կը մերժէ դատ բանալ իր «ընկերոջ ու բարեկամ»ին դէմ, քանի որ ան շահեցաւ մենամարտը եւ հետեւաբար աղջիկը անորը պիտի ըլլայ…

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ԸՆԴՀ. ՆԵՐՄԱՆ ԱՌԹԻՒ ծանր դէպք մը պատահեցաւ Սիտիրոքասթրոյի մէջ (Տէմիր Հիսար)։ Ոստիկան մը արձակուած վենիզէլոսեանները ծափահարած ըլլալով, յանդիմանութիւն ստացաւ իր մեծաւորէն։ Ոստիկանը կատղելով ատրճանակը քաշեց եւ սպաննեց իր մեծաւորը, վիրաւորեց ուրիշ ոստիկան մը, յետոյ փախաւ։—Արքայական հրամանագրին համաձայն, ներման արժանացած յանցաւորները իրենց շարժուն եւ անշարժ ստացուածքներէն զատ, պիտի ստանան իրենց հարստութեանց եկամուտները 1935 մարտ 1էն սկսեալ։ 15 առ հարիւր պիտի ունին նաեւ հանգստեան թոշակները, սկսելով նոյն թուականէն։ ուին նաեւ հանգստեան թոշակները, սկսելով նոյն թուականէն։ Այս հաշիւէն միայն Զօր. Փլասթիրասի առնելիքը 250,000 տրախմիի կը հասնի։

ՀԱԿԱՀՐԷԱԿԱՆ ԲՈՒՌՆ ՑՈՅՑԵՐ կատարուեցան Պուքրէշի մէջ, կիրակի օր, Հրեաները վտարելու համար փաստաբանական ատեանէն։ 300 ազգայնական փաստաբաններ եւ ուսանողներ բիրերով զինուած խուժեցին դատական պաշտօնատունը, երբ ընտրութիւններ կը կատարուէին, եւ ծեծեցին իրենց հրեայ պաշտօնակիցները։ Բազմաթիւ մարդիկ վիրաւորուեցան, ոմանք շատ ծանր։ Ցուցարարները փողոցէ փողոց շրջելով Հրեայ փնտռեցին եւ անխնայ ծեծեցին ո՛վ որ Հրեայի կը նմանէր։ Հանրակառքերը կեցուցին եւ Հրեայի նմանող ուղեւորները դուրս քաշելով խոշտանգեցին եւ կոխկրտեցին։

ՇԱԼԻԱՓԻՆ, ռուս հռչակաւոր երգիչը, որ «Ֆաուստ»ը պիտի ներկայացնէր Քոփէնհակի օփերային մէջ, զայրանալով տնօրէնին կատարած փոփոխութեանց առթիւ, ներկայացումէն չորս ժամ առաջ օդանաւ նստաւ եւ Փարիզ եկաւ։

ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԻ (թէլէվիզիօն) փորձ մը կատարուեցաւ, կիրակի օր, տեւելով երկու ժամ։ Տասը հազար հանդիսատեսներ դիտեցին այս նորութիւնը։

ՊԱՅԹԻՒՆ ՄԸ տեղի ունեցաւ Սուէզի առջեւ, յունական «Իսմինի»շոգենաւին մէջ, որ քարիւղ կը փոխադրէր իտալական բանակին համար։ Ճարտարագէտ մը մեռաւ, իսկ շոգենաւը, որ 45 տարեկան է, ծանր վնասներ կրեց։

Ֆր. Կ. Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը իր ուխտ Մասնաճիւղերու հետ «ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ»Ը կը սարքէ 12 Յունուար Կիրակի Salle HERMELի մէջ

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
կազմակերպուած ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 28 ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՐԳԵՐՈՒ
24 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ ԵՐԵԿՈՅԵԱՆ ԺԱՄԸ 21ԻՆ
Salle Gaveau, Salle Quatuorի մէջ
45, Rue de la Bôëtie. Մէթրօ՝ **Miromesnil.**
կազմակերպուած՝ յայտնի երգիչներ Օր. ԱՐՈՒՍԵԱԿ ԱԼՊԱՆԻ եւ M. G. Ben-Abaի կողմէ, մասնակցութեամբ ջութակահար M. Marcel Sternի (Grand Prix de Rome) եւ M. V. Dyek (Prix de Rome) ելատիշտական վարից P. L. M.ի։
Պիտի երգուին հայերէն, եբրայերէն, սպանիական, թաթարական եւ երտիշ երգեր։
Կը հրաւիրուի հայ երաժշտասէր հասարակութիւնը։
Տոմսեր՝ 5—25 ֆրանք։

RÉCITAL de DANSE (ԴԱՍԱԿԱՆ ՊԱՐԵՐ)
SALLE PLEYELի մէջ, 11 դեկտեմբեր Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 21ին
252 Fbg. St. Honoré.
Փարիզի Օփերայի պարի վարպետներէն ՀՐԱՆԴ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ կը պարէ դասական պարեր ընկերակցութեամբ Ada POURMELի
Հայ հասարակութիւնը առիթը պիտի ունենայ գնահատելու իր հայրենակիցը։ Տոմսեր 8—40 ֆրանք։

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ
ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ
16, Rue de Vaugirard, PARIS (6e) Մէթրօ՝ ՕՏԷՕՆ կամ ՍԷՆ ՄԻՇԷԼ
Հեռաձայն՝ ODÉON 76-22
Կ'ընդունի ժամը 9 - 12 եւ 2 - 8, իսկ կիրակի մինչեւ կէսօր

ՀԱՅ ՍՊԱՅԻՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ տարեկան պարանցիկ-ցերեկոյթը տեղի կ՚ունենայ 4 ՅՈՒՆՈՒԱՐ ՇԱԲԱԹ երեկոյ ժամը 5էն սկսեալ Cercle Militaireի սրահներուն մէջ։
Կը խնդրուի բոլոր կազմակերպութիւններէն չխաչաձեւել։

ԱՐԱՅ ԽՆՏԱՄԵԱՆ

Maison KHENDAMIAN

ԱՄԵՆԷՆ ԱՐԴԻԱԿԱՆ ՆԿԱՐՆԵՐԸ ԶԱՓԱՒՈՐ ԳԻՆԵՐՈՎ
ՔԱՌԹ ՓՈՍԹԱԼ՝ 12ը 25 ֆրանք՝ ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ նկարներու մասնագիտութիւն. քաշուած մեր STUDIOի կամ հարսանիքին վայրը՝ առանց յաւելումի՝ 12ը 125 ֆրանք։
Carte d'identitéի նկարներ՝ 12 հատը 10 ֆր., 6 հատը 7 ֆր.։

CAVE
ԽՆԱՅՈՂՈՒԹԻՒՆ, ԴԻՒՐՈՒԹԻՒՆ, եւ ԱՊՍՊՐԱՆՔՆԵՐՈՒ ԱՐԱԳ ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԹԻՒՆ
կը հայթայթենք՝ նշանտուքի, հարսնիքի կնունքի, հանդէսներու եւ տօնակատարութեանց համար ամէն տեսակ առաջնակարգ նպարեղէններ եւ ըմպելիներ (apéritifs, liqueurs, mousseux, champagne, օղի եւ յայտնի վաճառանիշով գինիներ)։
Հեռաձայնեցէք ՔԷՕԼԷԵԱՆ, Charlebourg: 20-69 եւ անմիջապէս ձեր ցոյց տուած հասցէին պիտի ղրկուին ձեր ապսպրանքը մեծաքանակի գինով եւ չսպառուածները ետ առնելու պայմանաւ։
Հասցէ՝ **KEULEYAN**
85, Rue des Chambards.
Bois-Colonbes, (Seine).

ԼԻՈՆԻ Հ. Յ. Դ. Զարդարեան գրատունը 181 Քուր Լաֆայէթ, բաց է հանրութեան առջեւ Բշ. եւ Ուրբաթ օրերը երեկոյեան ժամը 8.30էն մինչեւ 10։ Իսկ Կիրակի օրերը առաւօտեան ժամը 9-12։

Հ. Յ. Դ. ՎԱԼԱՆՍԻ «Սիամանթօ» Ակումբի ընթերցասրահը բաց է բոլոր հայրենակիցներու համար, Երեքշաբթի, Հինգշաբթի եւ Ուրբաթ երեկոյները ժամը 8 — 10, իսկ կիրակիները առտուան 9 — 12։ Ընթերցասրահը ունի գիրքեր, օրաթերթեր՝ Ամերիկայէն, Եգիպտոսէն, Ֆրանսայէն եւայլն։ Սրահը կը տրամադրուի նաեւ հաւաքոյթներու եւայլն։

Մանրամասն տեղեկութեանց համար դիմել՝ Ակումբի վարչութեան, Երեքշաբթի օրերը երեկոյեան ժամը 8.30ին, 2, Rue des Balais, Valence:

Raki "ERIVAN"
ԵՐԵՒԱՆ օղին, որ ճանչուած է իր առաջնակարգ յատկութեամբ, օղիներու մէջ ամէնէն նախընտրելի մեծ վաճառանիշը կը ներկայացնէ։
ԵՐԵՒԱՆ օղին արտադրուած է թարմ, բնական անխառն խաղողի դով, եւ խաղողի հիւթով, երաշխաւորուած է քիմիական ամէն բաղադրութենէ զերծ ըլլալը։
Պահանջեցէք, փնտռեցէք ԵՐԵՒԱՆ օղին
Մեծաքանակ գնումներու հասցէ՝
Արտօնատէր
S. A. GRANDES DISTILLERIES PEUREUX
48, Bld. des Vignes, Marseille
Tél. Colbert 58 - 10
Նաեւ DISTILLERIE VIAL
18, Rue Fontaine, St. Denis (Seine)
Tél. Plaine 09 - 95
Լիոնի եւ Շրջաններու ներկայացուցիչ
D. N. BAHADOURIAN
82, Rue Séigne. Lyon (Rhône)
Նիսի եւ Շրջաններու գործակալ՝
M. M. H. Khatchadourian et Danielian
24, rue Assalit. Nice (A. M.)

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ
CIGALE CINÉMA
60 Avenue de Saxe. LYON.

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
Cinéma REXY
Cours Lafayette, angle Rue Garibaldi.

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (20)

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Անգլ. բնագրէն թարգմ. Ժ. — Հեղինակուհի՝ ԷԿԱԹԱ ՔՐԻՍԹԻ

— Լաւ է որ մեզ չխանգարեն, ըսաւ, մանաւանդ չեմ ուզեր որ մտիկ ընեն մեր խօսակցութիւնը… ի՞նչ է այս սպառնալիքով դրամ պահանջելու խնդիրը…

— Սպառնալիքով դրա՞մ պահա…, հարցուցի բոլորովին ապշած։

— Ծառան մտքէ՞ն հանեց այդ պատմութիւնը թէ իսկապէս այդ տեսակ բան մը կայ…

— Եթէ Փարքըր սպառնալիք մը լսած է, կը նշանակէ թէ ականջը բանալիին ծակին վրայ դրեր ու մտիկ ըրեր է, ըսի։

— Շատ հաւանական է. գիտէ՞ք ինչ, քանի մը հարցումներ ըրի իմանալու համար թէ Փարքըր ինչպէս անցուցած է իր ժամանակը այս իրիկուն. շիտակը ըսելով իր ձեւերը շատ ալ չսիրեցի. բաներ մը գիտնալու է, երբ զինքը կը հարցաքննէի՝ շուարեցաւ եւ սպառնալիքի պատմութիւն մը կարկըտեց…

Որոշեցի բերանս բանալ։

— Ուրախ եմ որ այդ հարցը մէջտեղ բերիք, ըսի. կը փորձէի ամէն ինչ բացէ ի բաց պատմել ձեզի եւ արդէն իսկ վճռեր էի այդպէս ընել, բայց լաւագոյն առիթին կը սպասէի, հետեւաբար կրնաք իմանալ իմ գիտցածներս։

Եւ անմիջապէս պատմեցի իրեն այդ իրիկուան դէպքերը։ Ոստիկանապետը ուշի ուշով մտիկ ըրաւ՝ մերթ ընդ մերթ հարցումներ ուղղելով ինծի։

— Զարմանալի տարօրինակ է ձեր պատմութիւնը, ըսաւ, երբ խօսքս աւարտեցի. եւ կ՚ըսէք որ այդ նամակը անյայտացեր է… գէշ լուր, շատ գէշ լուր… ուրեմն գտանք ինչ որ կը փնտռէինք — շարժառիթ մը…

— Ես ալ այդպէս կը խորհիմ…

— Ըսիք նաեւ թէ Պ. Էքրոյտ կասկած յայտնեց որ խնդրին հետ կապ ունի եղեր տնեցիներէն մէկը. տնեցիներ բացատրութիւնը շատ առաձգական է։

— Չէ՞ք կարծեր որ ձեր փնտռած մարդը Փարքըրն է։

— Այնպէս կ՚երեւայ, երբ դուք աշխատանոցէն դուրս կուգայինք, անիկա դուռին առջեւ կեցած մտիկ կ՚ընէր ձեր խօսակցութիւնը. յետոյ օրիորդ Ֆլօրան է որ կը հանդիպի իրեն ճիշդ այն րոպէին երբ ներս գալ կը փորձէր. թերեւս օրիորդին հեռանալէն ետքը աշխատանոցը մտաւ, Էքրոյտը սպաննեց, դուռը ներսի կողմէն փակեց, պատուհանէն դուրս ցատկեց եւ առաջուց բաց ձգուած դուռէ մը նորէն տուն եկաւ, չի՞ կրնար ըլլալ…

— Առար դէմ դիտողութիւն մը ունիմ, եթէ Էքրոյտ մեկնումէս անմիջապէս յետոյ նամակը կարդալ սկըսաւ, չեմ կարծեր որ ամբողջ ժամ մը նստէր այստեղ եւ որոճար նամակին պարունակութեան վրայ. այդ վայրկեանին իսկ Փարքըրը ներս պիտի կանչէր, տեղն ու տեղը պիտի ամբաստանէր զայն եւ ահագին աղմուկ մը պիտի հանէր. մի մոռնաք որ Էքրոյտ սարսափելի բարկութիւն ունէր…

— Կարելի է որ նամակը ծայրէ ի ծայր կարդալու ժամանակ չունեցաւ, բացատրեց ոստիկանապետը. գիտենք որ ժամը 9.30ին անոր քովը մէկը կար. եթէ այդ մէկը ձեր մեկնելէն անմիջապէս յետոյ ներս եկաւ եւ անոր մեկնելէն ետքն ալ օրիորդ Ֆլօրան, յայտնի է որ նամակը ժամը 10ին հազիւ լրացուցած կրնար ըլլալ…

— Հապա հեռաձա՞յնը…

— Հեռաձայն ընողը Փարքըրն էր, այդ մասին տարակոյս չկայ, դուռը փակելէն եւ պատուհանը բանալէն առաջ ըրած է. յետոյ միտքը փոխած կամ վախցած է եւ որոշած է անգիտանալ. շատ պարզ է…

— Այո, ըսի կասկածոտ շեշտով մը։

— Ամէն պարագայի մէջ, ճշմարտութիւնը կրնանք երեւան հանել հեռաձայնի կեդրոնէն. եթէ հեռաձայնը այս տունէն եղած է, Փարքըրէն զատ ոչ ոք կրնայ ըրած ըլլալ. Փարքըրն է մեր փնտռածը, վստահ եղէք… բայց մարդու բան չըսէք առայժմ, չվախցնենք զինքը որպէսզի ամէն բան ըստուգենք… ես թոյլ չեմ տար որ կըծիկը դնէ… երեւոյթները փրկելու համար կը հասկցնենք թէ ձեր յիշած անծանօթին ետեւէն ենք…

Ոստիկանապետը բարձրացաւ գրասեղանին բազկաթոռին ուր նստած էր եւ մօտեցաւ Էքրոյտի դիակին։

— Այս զէնքն ալ մեզի համար հետք մը կրնայ ըլլալ, ըսաւ. չգտնուած բան մըն է, հետաքրքրական է…

Վար ծռեցաւ, ուշադրութեամբ նայեցաւ դաշոյնին, մեծ զգուշութեամբ դաստակին վարի մասէն բռնելով դուրս քաշեց զայն, եւ հողէ ծաղկամանի մը վրայ դրաւ։

— Այո, արուեստի գործ մըն է. անգուգական դաշոյն մը, ըսաւ։

Իրաւ ալ շատ գեղեցիկ էր, նեղ ու երկայն շեղբով, դաստակը վարպետօրէն բանուած։ Ոստիկանապետը շեղբին եզերքին դպցուց մատը փորձելու համար անոր սրութիւնը։

— Վայ անպիտան, որքան ալ սուր է. երախայ մը անգամ կրնայ մարդուն փորը խոթել զայն. ինչ վտանգաւոր խաղալիկ եւ ան ալ այնպէս, մէջտեղը…

— Կրնա՞մ պէտք եղածին պէս քննել հիմա, հարցուցի։

— Ի հարկէ…

Մանրակրկիտ քննութիւն մը կատարեցի։

— Լաւ, ի՞նչ կարծիք ունիք հիմա, հարցուց ոստիկանապետը երբ աւարտեցի։

— Գիտական լեզուով չպիտի խօսիմ ձեզի հետ, ըսի. տակը դատա բանին մէջ… Հարուածը տուած է աջ ձեռքը գործածող մէկը որ իր ետեւը կեցած էր. մահը վայրկենական եղած պէտք է ըլլայ. դէմքին արտայայտութենէն, կրնամ ըսել որ հարուածը անակնկալի բերած է զինքը. թերեւս մեռած է առանց ճանչնալու իր վրան յարձակողը…

— Ծառայ բռնածը կատուի պէս ոտքերով կրնայ քալել, առանց աղմուկ հանելու, գիտել տուաւ ոստիկանապետը, խորհրդաւորութիւն չկայ այս ոճիրին մէջ… Դաշոյնին դաստակին նայեցէք անգամ մը։

Նայեցայ։

— Թերեւս դուք չէք տեսներ, բայց ինծի համար շատ յստակ են — մատի հետքեր կան, ըսաւ ոստիկանապետը ցած ձայնով։

— Այո, ըսի. մտքէս անցաւ։

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 11 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
MERCREDI 11 Décembre 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2984 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՆՈՐ ՏԱԳՆԱՊԻ ՄԸ ԾԱԼՔԵՐԸ

Ինչո՞ւ խուճապի մատնուած են աջակողմեան, այսպէս կոչուած ֆաշական կազմակերպութիւնները, դեկտեմբեր 6ի քուէարկութենէն վերջ։

Կառավարութիւնը իր առաջին օրինագծով կ'առաջարկէր լուծել այն ընկերակցութիւններն ու խմբակցութիւնները որոնք մարտական հանգամանք ունին, զինավարժութիւն կը սորվեցնեն իրենց անդամներուն, համազգեստներ եւ խորհրդանշաններ կը գործածեն, զինեալ ցոյցեր կը կատարեն եւն.։

Բայց նրբութիւն մը.— Լուծումը պիտի վճռէր դատարանը։ Եւ դատարանին կ'իյնար որոշել անոնց ինչքերու գրաւումը։

Ուրիշ խօսքով, կառավարութիւնը կ'ուզէր հաւասար բռնել աջն ու ձախը, եւ թոյլ չտալ որ օրուան իշխանութիւնը չարաչար գործածէ օրէնքը, համաձայն իր հայեցողութեան կամ օրուան հաճոյքին։

Այնինչ քուէարկուած օրէնքը լուծման եւ չարժուն թէ անշարժ հարստութեանց գրաւման իրաւասութիւնը կուտայ ներքին նախարարին, մէկ վերապահութեամբ,— նախապէս կարծիք հարցնել Պետական Խորհուրդին։

Ձախերու այս յաղթանակը մահացու հարուած մը կը կազմէ աջերուն համար, որոնց վարիչները այժմէն կը յայտարարեն թէ պիտի համակերպին։ Այս առթիւ չանթեր կը տեղան գնդ. տը լա Ռօքի գլխուն, իբրեւ բուն պատասխանատուն իրենց պարտութեան։

Տարակոյս չկայ թէ ձախերը վարպետ խաղ մը խաղացին, դեկտ. 6էն 7 լուսնալու գիշերը։

Վարչապետը բացակայ էր կէս գիշերէն վերջը, այլապէս կրնար վստահութեան խնդիր յարուցանել։ Իսկ դատական նախարարը ուշ արթնցաւ կամ ինքզինքը անկարող զգաց, յոյսը դնելով Ծերակոյտին իմաստութեան վրայ . . .

Եթէ կառավարութեան տեսակէտն անցած ըլլար, աջերը միշտ ապահովութիւն պիտի գտնէին լուծուած խմբակցութեանց տեղ ուրիշներ ստեղծելու, տարբեր հանգամանքով։

Մինչդեռ, եթէ Ծերակոյտն ալ վաւերացնէ քուէարկուած օրէնքը, փոխանակ Երեսփ. Ժողովին վերադարձնելու, պիտի կորսնցնեն իրենց գործելու ազատութիւնը, մինչեւ իսկ հաւաքատեղիներն ու նիւթական աղբիւրները։

Ծերակոյտը երէկ պիտի քննէր այս խնդիրը, բայց վերջին պահուն յետաձգեց։

Այս առթիւ ձախակողմեան թերթերը կ'ուեսեն թէ Ծերակոյտի օրէնսդրական յանձնաժողովին նշանակած տեղեկաբերը համաձայն է քուէարկուած օրէնքներուն։ Իր համամտութիւնը յայտնած է նաեւ Ծերակոյտին նախագահը, որ երկրորդ գերագոյն հեղինակութիւնը կը համարուի այս երկրին մէջ։ Իսկ դատական նախարարը բնականաբար պիտի պաշտպանէ կառավարութեան տեսակէտը։ Ի հարկին վստահութեան խնդիր պիտի յարուցանէ վարչապետը ինք։

Ուրեմն, լոյսը պիտի ծագի Ծերակոյտէն, որ առ հասարակ աւելի արմատական է, բայց կրնայ միջին ճամբայ մը գտնել այս պարագային։

Սպասելով Ծերակոյտին որոշման, երկու հակամարտ հոսանքները կը շարունակեն ակռայ կճրտել, պարզ յիշատակի մը վերածելով ուրբաթ գիշերուան սրտառուչ տեսարանը։

Ձախերը զօրաւոր են ոչ միայն իրենց տարած յաղթանակով, այլ եւ իբրեւ միացեալ ճակատ (արմատական, ընկերվարական, համայնավար)։ Իսկ աջերը կրակն ինկած, կը պայքարին երկու ճակատի վրայ,— ներսէն եւ դուրսէն։

Աջերուն աջը, արքայական «Աքսիոն Ֆրանսէզ»ը, անխնայ կը ծաղրէ Հրեղէն Խաչերու եւ Երիտասարդ Հայրենասէրներու ղեկավարներուն տգիտութիւնն ու միամտութիւնը։

«Էքօ տը Փարի», աւելի չափաւոր, կը ջանայ համոզել Երիտասարդ Հայրենասէրներու վարիչները, որպէսզի ծայրայեղութեան չերթան եւ չխորացնեն իրենց ճակատին պառակտումը, անխնայ հարուածելով Հրեղէն Խաչերու հրամանատարին բարեխօսութիւնը։

Այս վերջինը, գնդ. տը լա Ռօք, ամէն օր գեկոյց մը կը հրատարակէ, «ի բունումն գայթակղեալ մտաց»։ Եւ կ'ազդարարէ թէ չի զիջար ուրբաթ օրուան զիջումին, հաշտարար ձեռնարկին համար, սակայն երբեք տեղի չպիտի տայ զանազան խաղերու առջեւ, եւ չպիտի ցրուէ իր շարքերը։

Երկար պիտի ըլլար բացատրել թէ՝ պայքարը կապ ունի նաեւ արտաքին քաղաքականութեան հետ։

Միայն գլխաւորը յիշելով, աջերը հակառակ են ֆրանքօ-խորհրդային զինակցութեան, իսկ ձախերը ամուր կառչած անոր։

Ճիշդ այս պատճառով ալ, համայնավարները ամէն ջուրի կ'երթան, որպէսզի քաղաքացիական պատերազմ չծագի, եւ Ֆրանսան մնայ զօրաւոր իբրեւ զինակիցը Խ. Միութեան։

Կոմինտէրնի վերջին համագումարին մէջ նախատեսուած էր այս քաղաքականութիւնը։ Եւ Մոսկուա, որ աշխարհը բռնկեցնելու յաւակնութիւններ կը սնուցանէր, այժմ ամէնէն աւելի կը վախնայ գոնէ Ֆրանսայի ներքին խռովութիւններէն։

Ո՞վ բսաւ թէ Սթալինը ցարէն պակաս դիւանագէտ է . . .

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ ՄՇԱԿՈՒԱԾ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ

Հաղորդուեցան Իտալիոյ, Եթովպիոյ, Ազգաժողովին

Շատ կարեւոր զիջումներ ի վնաս Եթովպիոյ

ԻՏԱԼԻԱ ՏՐԱՄԱԴԻՐ Կ'ԵՐԵՒԱՅ ԲԱՆԱԿՑԵԼՈՒ

Անգլիական կառավարութիւնը մէկ ժամ խորհրդակցելէ յետոյ, հաւանութիւն յայտնեց Պ. Լավալի եւ Սըր Ս. Հօրի կողմէ մշակուած պայմաններուն, որոնք հաղորդուեցան Իտալիոյ, Եթովպիոյ եւ Ազգաժողովին։ Կը կարծուի թէ Ազգերու Դաշնակցութեան 18երու յանձնախումբը ժողովի պիտի հրաւիրուի այսօր, չորեքշաբթի, քննելու համար զանոնք։ Եթէ այսօր չկարենայ, պիտի զբաղի վաղը, հինգշաբթի, քանի որ հրաւիրուած է քարիւղի եւ ուրիշ նիւթերու արգելքի խնդիրը քննելու համար։ Այս առթիւ Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Պ. Իտըն շատ առատաձեռն գտնելով առաջարկուած պայմանները, հաւանական է որ հրաժարի։ Արդարեւ, իրազեկներ կը հաւաստեն թէ անգլ. կառավարութիւնը դարձ մը կատարած է եւ այժմ աւելի տրամադիր կ'երեւայ գոհացնելու Իտալիան։ Մինչեւ հիմա Լոնտոնի տեսակէտը այն էր թէ Իտալիա պէտք չէ աւելի բան ստանայ քան ինչ որ կ'առաջարկէր Ազգաժողովին Հինգերու յանձնախումբը, եւ նոյնիսկ աւելի պակաս։ Մուսոլինի մերժեց այդ առաջարկները, պատերազմի ձեռնարկելէ առաջ։

Արդ, Փարիզի մէջ մշակուած պայմանները, որոնք վերջնական չեն բայց բանակցութեանց հիմ պիտի ծառայեն, կը պարունակեն հետեւեալ զիջումները.—

1. Իտալիա Եթովպիոյ պիտի ձգէ ծովային ելք մը Ասապի մէջ (Էրիթրէա), անցք մը բանալով իտալական հողէն։ Եթէ Իտալիա չկարենայ գործադրել այս պայմանը, Անգլիա Զէյլայի նաւահանգիստը պիտի տրամադրէ բրիտանական Սոմալիի մէջ, կամ Ճիպութին, որ ֆրանսական ստացուածք է, պիտի հռչակուի ազատ նաւահանգիստ։

2. Եթովպիա Իտալիոյ պիտի ձգէ Թիկրէի նահանգը, բացի Աքսում սրբազան քաղաքէն եւ դէպի ծով ելք մը ապահովելու չափ տարածութենէ։

3. Իտալիոյ պիտի ձգուին Օկատէնի եւ Տանաքիլի նահանգները, դէպի Հապէշիստան տարածելով իտալական Սոմալին եւ Էրիթրէան։

4. Իտալիոյ պիտի տրուի հողամաս մը՝ Եթովպիոյ լիճերու շրջանին մէջ, Քէնիայի սահմանին մօտ, գաղթականներ տեղաւորելու համար։ Այս շրջանը պիտի կառավարուի իտալական ընկերութեան մը կողմէ, ոստիկանական իրաւունքներով, բայց հապէշական գերիշխանութեան տակ։ Այս կարեւոր զիջումով, Իտալիա պիտի ունենայ լայն տարածութիւն մը, 1,500,000 գաղթականներ տեղաւորելու համար։

5. Եթովպիոյ կայսրը պէտք է ընդունի Ազգերու Դաշնակցութեան թեւարկութիւնը իր երկրի մնացեալ մասին համար, համաձայն երկու ամիս առաջ մշակուած նախագծին, որ կը տրամադրէ օտար խորհրդականներ նշանակել։

Ինչպէս կը տեսնուի, ամենամեծ զիջումը գաղթավայրի մը սահմանումն է, երկայնութեան 36րդ աստիճանին վրայ, Ատտիս-Ապէպայի հարաւային արեւմտեան կողմը, հին լիճերու շրջանին մէջ։ Մինչեւ այսօր Անգլիացիները կը մերժէին որ եւ է հող տրամադրել Իտալիոյ, երկայնութեան 40րդ աստիճանին արեւմտեան կողմը։ Այս առատաձեռն զիջումին հաւանութիւն յայտնելու համար էր որ անգլ. դահլիճը ժողով գումարեց երկուշաբթի օր։

Անգլիոյ դիրքին այս փոփոխութիւնը մեծ զարմանք պատճառեց Փարիզի մէջ։ Կարգ մը թերթեր դիտել կուտան թէ արտաքին նախարարը շատ յառաջ գացած է, իսկ ուրիշ թերթեր կը բացատրեն թէ Անգլիա հարկադրուած է օր առաջ լուծելու հապէշական խնդիրը, որպէսզի կարենայ զբաղիլ աւելի կարեւոր հոգերով։

Ֆրանսայի պաշտօնական շրջանակներուն մէջ վստահ են թէ Մուսոլինի այլեւս չպիտի յամառի եւ առաջարկուած պայմանները նկատի պիտի առնէ զանէ իբրեւ հիմ բանակցութեան։

Մնաց որ, Հռոմէն հասած տեղեկութիւններն ալ որոշ լաւատեսութիւն կը ներշնչեն։ Թէեւ Մուսոլինի երկուշաբթի օր կրկնեց իր ճառը Ծերակոյտին մէջ, կատարեալ գոհացում պահանջելով, սակայն պաշտօնական շրջանակներու մէջ կը խոստովանին թէ հաշտութեան նոր պայմանները շատ աւելի նպաստաւոր են այժմ։ Ճիշդ է թէ այդ պայմանները նորէն չեն գոհացներ Մուսոլինին, որ կը պահանջէ անընդհատ տարածութիւն մը հիւսիսէն մինչեւ հարաւ, մէջն ըլլալով Հարրարը, բայց մեծ առաւելութիւն մը կը համարուի գաղթավայրի մը սահմանումը։

Ինչպէս միշտ, այս անգամ ալ տկարին գլխուն է որ կը կատարուի սակարկութիւնը։ Լոնտոնի եթովպական դեսպանատունը անմիջապէս յայտարարեց թէ իր կառավարութիւնը չպիտի ընդունի որ եւ է հողային զիջում . . .

ՎԵՐՋԱՊԷՍ ԶԵՐԲԱԿԱԼՈՒԵՑԱՒ երեսփոխան Ֆիլպէռ Պէսօն, որ երեք ամիս բանտարկութեան դատապարտուած ըլլալով, անհետացած էր տասը ամիսէ ի վեր։ Տարօրինակ տիպար մը, Ֆիլպէռ Պէսօն նախ Պելժիա փախաւ, յետոյ Ֆրանսայի գաւառներն երթալով ապաստանեցաւ անտառներու մէջ։ Թղթակիցներ գացին տեսակցելու. նոյնիսկ իր չարժանկարը հանուեցաւ անտառներու մէջ։

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ
ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

Սեդրաք Քրմոյեան, Սէն Մորիս	50
Ոմն, ժիւվիզի Սիւռ Օրժ	10
Գումար՝	60
Դեկտ. 6ի գումարը՝	353
Ընդհ. գումար՝	413

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ
ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Ոմն, ժիւվիզի Սիւռ Օրժ	20
Դեկտ. 6ի գումարը՝	1002
Ընդհ. գումար ֆր.	1022

ԿԱՐՄԻՐ ՄԱՐԱՋԱԽՏՆԵՐՈՒՆ
ԱՌԱՋԻՆԸ, ՎՈՐՈՇԻԼՈՎ,
ՋԻՆ. ԳՈՐԾԱՎԱՐ Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՆԱՒԱՅԻՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

ՀԻՆԳ ՄԵԾ ՊԵՏՈՒԹԵԱՆՑ ՀԻՆԳ ՏԵՍԱԿԷՏՆԵՐԸ

Երկուշաբթի օր Լոնտոնի մէջ բացուեցաւ նաւային խորհրդաժողովը, երկար ձգձգումներէ յետոյ։ Կը նախագահէր Անգլիոյ վարչապետը, Պօլտուին, որ իր ճառին մէջ բացատրեց թէ անհրաժեշտ է շարունակել Ուաշինկթընի եւ Լոնտոնի դաշնագիրներուն սկզբունքները։ Յետոյ առաջարկեց ջնջել սուզանաւերը, բայց նկատելով որ այժմ անկարելի է համաձայնիլ այդ մասին, հաղորդեց թէ միջին ծրագիր մը գտնուած է, որուն համաձայն Ֆրանսա եւ Իտալիա պիտի միանան Մ. Նահանգներուն, Անգլիոյ եւ Ճափոնի եւ պիտի ընդդիմանան սուզանաւերու անսանձ գործածութեան, առեւտրական նաւերու դէմ։

Ճափոնի ներկայացուցիչը, ծովակալ Նականօ, բողոքեց Անգլիոյ եւ Մ. Նահանգներու ծրագրին դէմ, որ կ'ուզէ պահել 5–5–3ի համեմատութիւնը, եւ պահանջեց այդ երկու պետութեանց հաւասար ուժ՝ ճափոնական տորմիղին համար։ Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ պատուիրակները առանց ուղղակի նկատելու Անգլիոյ եւ Մ. Նահանգներու գերակշռութեան դէմ, ցանկալի գտան ուժերու հաւասարութիւնը։ Այս առթիւ իտալական պատուիրակը ըսաւ թէ «իր կառավարութիւնը հարկադրուած է ուշադրութեամբ նկատի առնել ներկայ կացութիւնը, իբրեւ հետեւանք շարք մը պետութեանց բռնած ընթացքին»։ (Կ'ակնարկէ պատժական տնօրինութեանց)։ Մ. Նահանգներու ներկայացուցիչը կարդաց նախագահ Րուզվէլթի նամակը, որ կը թելադրէ 20 առ հարիւր կրճատել Ամերիկայի, Անգլիոյ եւ Ճափոնի տորմիղներուն տարողութիւնը։ Այս առթիւ բացատրեց թէ իր երկիրը դրամի նեղութիւն չի քաշեր, ի հարկին Ճափոնէն աւելի մարտանաւեր շինելու համար, բայց «մենք յաւելում չենք ուզեր, այլ սահմանափակում եւ կրճատում։ Մեր ներկայ շինութիւնները սահմանուած են հիներուն, պակասներուն տեղը լեցնելու։ Տասը տարիէ ի վեր մենք դադրեցուցած ենք նաւային շինութիւնները»։

*** Վիճակագրութեան մը համաձայն, անգլիական տորմիղին տարողութիւնն է 1,362,524 թօն, Մ. Նահանգներունը՝ 1,371,510, Ճափոնականը՝ 830,709, Ֆրանսականը՝ 709,076, Իտալականը՝ 518,488, գերմանականը՝ 254,950, ռուսականը՝ 189,514 թօն։

ՋԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏԻՆ ՎՐԱՅ

ԱՄԷՆ ՕՐ ՌՈՒՄԲ ԿԸ ՏԵՂԱՅ ԵՐԿԻՆՔԷՆ

Իտալական աղբիւրէ կը հեռագրեն թէ օդանաւերը ռմբակոծեցին Տոլոյի հապէշական բանակատեղին, ուր կեդրոնացած են 50,000 զինուորներ։ Ռմբակոծութեան կ'օգնէին թնդանօթներն ու գնդացիրները։ Հապէշներու կորուստը կը հաշուեն հարիւրներով, մինչեւ իսկ հազարներով։ Դժուար է ստուգել իրականութիւնը։ Վերջին օրերս Իտալիոյ օդանաւային ուժերը նոր թափ ստացած են եւ կը սպառնան սարսափելի դաս մը տալ Հապէշներուն։ Միւս կողմէ այս վերջինները կը փորձեն կտրել Իտալացիներու հաղորդակցութեան եւ պարենաւորման գիծերը։ Հապէշական կարեւոր ուժ մը կը համախմբուի Տաղկապուրի շուրջը, որ մօտ է Ատտիս-Ապէպա – Ճիպութի գծին, ջրարբի է եւ աւելի յարմարութիւն կը ներկայացնէ պաշտպանութեան համար քան Հարրարը։ 100,000-նոց հապէշական բանակ մըն ալ կեդրոնացած է Ճիճիքայի մէջ, հրամանատարութեամբ վէհիպ փաշայի։

*** Եօթը օտար բժիշկներ կը վկայեն թէ Տէսիէի ռմբակոծութեան առեն, իտալական օդանաւերը ռումբ տեղացին Կ. Խաչի հաստատութեանց և ամերիկեան հիւանդանոցին վրայ։ Իտալական կառավարութիւնը բացատրութիւններ հաղորդեց Ազգաժողովին։

Կացութիւնը միշտ ծանր է Եգիպտոսի մէջ

ՄԱՐԶՊԱՆԸ ԿԸ ՄԵՐԺԷ 1923Ի ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

Վերջին հեռագիրներու համաձայն խռովութիւնները կը շարունակուին Գահիրէի մէջ։ Ոստիկանութիւնը հրազէն գործածելու արտօնութիւն ստացած ըլլալով, վճռած է անխնայ զսպել խռովութիւնները։

Երկուշաբթի օր գրգռութիւնը աւելի սաստկացաւ, դպրոցական թաղերէն տարածուելով մինեւ ժողովրդական թաղերը։ Տապալած եւ հրկիզուած հանրակառքի մը շուրջը հրացանաձգութիւն տեղի ունեցաւ եւ 12 ուսանողներ վիրաւորուեցան։ Դարձեալ կրակի տրուած հանրակառքի մը շուրջը անգլիացի ոստիկան մը գետին փռեց 17 տարեկան բանուոր մը, որ մեռաւ հիւանդանոցի

(Շար.ը կարդալ Գ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ԽՆԱՅՈՂԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ

Կրկնենք բացայայտ ճշմարտութիւն մը.— Տնտեսութիւնը անհրաժեշտ հիմքերէն մէկն է պետութեան։ Միլիոնաւոր բնակչութիւն, ռազմունակ բանակ, ընտիր մտաւորականութիւն, — այս բոլորը բաւարար չեն կանգուն բայց մանաւանդ, անկախ պահելու համար պետութիւն մը, եթէ ան չունի զօրաւոր, բայց մանաւանդ սեփական տնտեսութիւն մը։ Իսկ պետութեան մը տնտեսութիւնը պայմանաւորուած է, մեծ մասամբ, նոյն պետութեան ժողովուրդի տնտեսութեամբ։

Օսմանեան կայսրութիւնը ընդարձակ էր։ Ունէր բանակ, դարաւոր կեանք, յաղթական անցեալ, բայց, ենթակայ էր ուրիշ պետութեանց։ Ճիշդ է, օտար բանակ չկար հոն. բայց կար օտար դրամ։

Քէմալական շարժումը իր անկախութեան ծրագրին կցեր է եւ տնտեսական անկախութիւնը։ Ջնջեց «քափիթիւլասիոն»ները, եւ անմիջապէս, մղում տուաւ սեփական տնտեսութեան։ Նոյն իսկ, մասնաւոր ծրագիր մը դարձաւ ան։ Այդ ծրագրին գլուխն էին Ըսմէթ Ինէօնիւ եւ տնտեսական գործավար Ճէլալ պայար։ Վերջինը մասնաւորապէս, որուն շատ բան կը պարտի նոր Թուրքիան, Իշ դրամատան հիմնումին ու զօրացման հետ հրապարակ դրաւ նաեւ խնայելու գաղափարը։

Կը յիշուի թէ տարիներ առաջ մեծ քարոզութիւն մը ծայր տուաւ այս նըպատակով։ Թերթերը լեցուն էին յօդուածներով եւ նշանախօսքերով։ Ճէլալ Պայար, որ այն ատեն դեռ «Իշ» դրամատան հիմնադիր տնօրէնն էր, ժողովրդային խնայողութեանց գլխաւոր աղդակը նկատեց հանրային վստահութիւնը՝ պետական դրամատուներուն հանդէպ։ Ու այդ էր պատճառը, որ ամէն ճիգ թափեց ժողովուրդին մէջ ստեղծելու համար այդ վստահութիւնը։ Ու պէտք է խոստովանիլ, որ իր այդ ձգտումին մէջ յաջողեցաւ։ Տարիներ առաջ, «Հայրենիք» ամսագրի մէջ լոյս տեսաւ Թուրքիոյ պետական դրամատուներու մասին ուսումնասիրութիւն մը, որ կը խօսի այդ դրամատուներու հաստատման եւ զարգացման մասին։ Հետաքրքիր ընթերցողը կրնայ որոշ գաղափար կազմել՝ կարդալով զայն։ Ու այն ատեն կը համոզուի որ Թուրքիա, իր ճարտարարուեստին հիմնումէն առաջ, հիմնեց անշօշափելի, բայց կարեւոր կուռան մը՝ իր պետական տնտեսութեան համար։ Այսօր, Թուրքիա ունի իր պետական դրամատուները եւ տնտեսապէս կռթնած է անոնց, օր օրի զօրացնելով զանոնք։

Անշուշտ, այդ դրամատուներու զօրացման մէջ մեծ դեր կրնար կատարել ժողովրդային խնայողութիւնը։

Ուրեմն, հարկ էր, ինչպէս ըսինք, նախ մղել ժողովուրդը որ վարժուի խնայելու, եւ, երկրորդ, վստահութիւն ունենայ թուրք-պետական դրամատուներուն, որպէսզի իր խնայածը հոն կեդրոնացնէ։

Այս երկուքն ալ, անտարակոյս, մէկ օրէն միւսը կարելի չէր իրականացնել։ Թուրք ժողովուրդի ցայտուն գիծերէն մին էր սպառելը։ Խնայողութիւնը իրեն համար ըմբռնելի իսկ չէր։ Դարեր շարունակ ապրած ըլլալով պետական կեանք մը, որ իրեն շնորհած էր պաշտօններ, գերակայութիւն, դիրք եւ ապահովութիւն, կեանքը կ՚ըմբռնէր վայելքին մէջ։ Սպառումի իր այդ գիծը սպառած էր եւ պետութիւնը։

Քէմալական վարչաձեւն ու անով կառուցուած նոր պետութիւնը ստիպուած է վերջ դնել այդ ինքնասպառումին։ «Մեր քաղաքական անկախութիւնը կրնանք ապահովել մեր տնտեսական անկախութեամբ» — աՀա բանաձեւ մը եւս, զոր Ըսմէթ Ինէօնիւ մէջտեղ էր դրած ու յամառօրէն կը ձգտէր զայն իրականացնել։

Թիւերը, զորս պիտի ներկայացնենք ստորեւ, ցոյց կուտան, թէ ինկիւրի յաջողեցաւ տասնամեակի մը ընթացքին ընդհանրացնել խնայողութեան գաղափարը, ընտելացնել ժողովուրդը անոր, եւ գոյացնել, թուրք պետական դրամատուներու մէջ, թուրք խընայողական գաղափարը։

Համաձայն թրքական աղբիւրներու 1920ին, Թուրքիոյ մէջ կար, իբրեւ ազգային խնայողութիւն, 1,675.000 ոսկի։ Այս գումարէն 1,133.000 կը գտնուէր օտար դրամատուներու մէջ, իսկ 542.000ը՝ թրքական դրամատուները։

1921ին խնայողութեան գումարն էր 2,429.000 ոսկի, որուն 1,289.000ը օտար դրամատուներու, իսկ 1,140.000ը Թուրք դրամատուներու մէջ։

1922ին՝ 2,574.000 ոսկի, որուն 1.296.000ը՝ օտար իսկ 1.378.000ը թրքական դրամատուներու մէջ։

1923ին՝ 3.898.000 ոսկի,— 1,570.000 օտար, իսկ 2.328.000ը՝ թրքական դրամատուներու մէջ։

1924ին՝ 5.768.000 ոսկի— 2.160.000ը օտար, իսկ 3.608.000ը՝ թրքական դրամատուներու մէջ։

1925ին՝ 7.526.000 ոսկի,— 2. 640.000ը՝ օտար, իսկ 4.886.000ը՝ թրքական դրամատուներու մէջ։

1926ին՝ 10.350.000,— 3.127.000ը՝ օտար, իսկ 7.223.000ը Թուրք դրամատուներու մէջ։

1927ին՝ 16,855.000,— 4.150.000ը՝ օտար, իսկ 12.705.000ը թրքական դրամատուներու մէջ։

1928ին՝ 22.468.000,— 4.999.000 օտար դրամատուներու մէջ, իսկ 17.469.000ը թրքական դրամատուներու մէջ։

1929ին՝ 27.171.000,— 4.979.000ը՝ օտար, իսկ 22.192.000ը՝ թրքական դրամատուներու մէջ։

1930ին՝ 32.287.000,— 5.183.000ը՝ օտար, իսկ 27.104.000ը՝ թրքական դրամատուներու մէջ։

1931ին՝ 35.914.000,— 1.706.000ը օտար, իսկ 34.208.000ը թրքական դրամատուներու մէջ։

1932ին՝ 39.651.000,— 2.151.000ը՝ օտար, իսկ 37.494.000ը թրքական դրամատուներու մէջ։

1933, 1934 եւ 1935 տարիներունը չունինք ձեռքի տակ։

Պէտք է ենթադրել, սակայն, որ, եթէ տագնապի բերումով, աճումի միեւնոյն համեմատութիւնը պահուած չէ, այսուհանդերձ աւելցած է խնայողութեան գումարը՝ 1932—1935.

Նկատի ունենալով 1920—1932, տասներկու տարիներու ցուցակը, կրնանք եզրակացնել թէ Թուրքիոյ մէջ խնայողական շարժումը զգալի համեմատութեամբ ծաւալած է։ Մասնաւորապէս 1923էն 1924, շուրջ երկու միլիոնի յաւելում մը ունեցած է. 1925ին՝ նոյնքան. 1926ին երկու եւ կէս, իսկ 1927ին յանկարծ բարձրացած է աւելի քան 16 միլիոնի (6 ուկէս միլիոնի յաւելումով)։ 1928ին գրեթէ նոյնքան նոր յաւելում մը. 1929ին 5 միլիոնի յաւելում, իսկ 1930ին հասած է, ընդհանուր գումարը, 40 միլիոնի՝ կլոր հաշուով։

Ուրեմն, տասը տարուան ընթացքին, 1932 — 1933, տասնեւվեց անգամ աւելցած է խնայողութեանց գումարը։ Ասիկա, անշուշտ, պզտիկ յաջողութիւն մը չէ, եթէ նկատի ունենանք, որ այդ յաւելումը կը փաստէ երկու յաջողութիւններ,— խնայելու վարժութիւն եւ վստահութիւն՝ Թուրք դրամատուներու։ Իսկ այս վերջինը փաստ մըն է, ինքնին Թուրք դրամատուներուն ամրացման։

Այսպէս, 1920ին՝ երկու երրորդը օտար դրամատուն կը գտնուէր։ 1921ին՝ կէս առ կէս։ 1923ին՝ շուրջ երկու երրորդը կ՚անցնի Թուրք դրամատուններուն։ 1927ին՝ երեք չորրորդը. 1925ին՝ չորս հինգերորդը, 1931ին՝ 35.914,000 ոսկիէն միայն 1,706,000 օտար դրամատուններ կը գտնուին։ Իսկ 1932ին մէկ քսաներորդը միայն (40 միլիոնէն 2 միլիոնը)։

Կը տեսնուի, արդէն որ այս ուղղութեամբ արմատական բան մը կը փոխուի Թուրքիոյ մէջ։ Սպառող Թուրքը կը դառնայ խնայող։ Այս ըսել չէ, անշուշտ, որ թրքական պերճանքը վերջ գտած է։ Երբեք։ Ազգատ կեանքը աւելի թափ տուաւ ատոր։ Բայց, այսօր այդ անհաշիւ մսխումը կը կատարեն որոշ տարրեր՝ որոշ քաղաքներու մէջ։ Եթէ մենք ունենայինք ճշգրիտ թիւեր թէ ո՞ր դասակարգերն են խնայողները, յստակ կերպով երեւան պիտի գար այս պարագան։ Արդէն, գրեթէ բոլոր երկիրներու մէջ, խնայողական սնտուկներ հոն համեստ դասակարգին կը պատկանին։ Ամսականաւորը եթէ լայն կը վարձատրուի, նոյնքան լայն ալ կը սպառէ։ Իսկ դրամի տէրերը այժմ լայն ասպարէզ ունին գործի դնելու իրենց դրամները։ Թուրքը ամէն առաւելութիւն եւ դիւրութիւն կը վայելէ հիմա։

Այսպէս կամ այնպէս, սակայն, հարկ է այս դրական փաստր եւս արձանագրել Հանրապետական Թուրքիոյ տասներկու տարուան հաշուեկշիռին մուտքի կողմը։

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՀԱՊԷՇԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՆ ԵՒ ԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Եթովպիոյ ժողովուրդներէն Հապէշը միայն քրիստոնեայ է, Սոմալիները իսլամ են, Կալլան եւ Շանկալլան՝ կռապաշտ։ Մենելիք Բ. յաճախ կը կրկնէր թէ «Եթովպիա կղզի մըն է 14 դարերէ ի վեր հեթանոսներու ծովուն մէջ»։

Հապէշ աւանդութեան համաձայն Սողոմոնի այցելող Սաբայի թագուհին ամհարա էր, որ Սողոմոնէն զաւակ մը ունեցաւ եւ անունը դրաւ Մենելիք Ա.։ Երուսաղէմէն հետը բերաւ «Օրէնքին տախտակները» եւ Աքսում սրբազան քաղաքին մէջ հիմնեց առաջին հարստութիւնը։ Այն օրէն մինչեւ վերջին կայսրը թագաղրութեան հանդէսը տեղի կ՚ունենար Աքսումի մէջ։ Ներկայ կայսրը միայն Ադիս-Աբէպայի մէջ թագ ստացաւ։

Սողոմոնի զաւակ Մենելիք Ա.ի օրով ժողովուրդը կ՚ընդունի Իսրայէլի հաւատքը, Իսրայէլի վարչաձեւը։

Աւանդութեան մը համաձայն քրիստոնէութիւնը Եթովպիոյ մէջ քարոզուած է Ս. Մարկոս աւետարանիչին կողմէ։ Ասոր համար Արքայից Արքային զինանշանը երկու առիւծներու պատկերն ունի եւ կնիքին վրայ դրոշմուած է «Յուդայի ցեղին առիւծը յաղթեց» վերտառութիւնը, որ Յայտնութենէն առնուած է (Գլ. Ե. 5)։

Պատմականօրէն քրիստոնէութիւնը ընդունած են Աղեքսանդրիոյ Ս. Աթանաս Հայրապետի կողմէ եպիսկոպոսացած Ֆրումենտիոսի կողմէ 341ին։ Իսկ Եւտիքէսի օրէն ի վեր միացած են ղպտի եկեղեցին հետ եւ կը կազմեն աղեքսանդրեան եկեղեցին։Պատմաբաններէն ոմանք կ՚ընդունին թէ այս յարումը տեղի ունեցած է 538 թուականին։

Դաւանաբանական տեսակէտով Հապէշ եկեղեցին միաբնակ է, կ՚ընդունի թէ Քրիստոս մէկ բնութիւն ունի, կատարելապէս մարդ եւ կատարելապէս Աստուած էր, բայց երկու բնութիւնները սերտօրէն միացած են եւ կը կազմեն մէկ բնութիւն։ Կը դաւանի մեզի պէս եօթը խորհուրդներ եւ կը հաւատայ գոյափոխութեան, այսինքն հացն ու գինին կը փոխուին պատարագի ատեն Փրկիչին մարմինին եւ արեան։ Դրոշմը կը տրուի մկրտութենէն յետոյ։ Ղպտի եկեղեցին մերինին նման կ՚ընդունի որ Ս. Հոգին կը բխի Աստուծմէ միայն, մինչդեռ կաթոլիկ եկեղեցին կ՚աւելցնէ նաեւ «յորդւոյ» բացատրութիւնը։

Ժամանակին Յիսուսեանները ջանացին կաթոլիկութիւնը քարոզել Եթովպիոյ մէջ, սակայն արտաքսուեցան։ 1632ին նորէն վերադարձան, բայց նպատակնուոր գետին չգտնելով՝ պարտաւոր եղան թողուլ երկիրը։

Կազմակերպութեան տեսակէտով Հապէշ եկեղեցին շատ պարզ է։ Եկեղեցականութեան պետն է Ապունան (մեր Հայրը) որ եգիպտացի է եւ կը նշանակուի Աղեքսանդրիոյ ղպտի պատրիարքին կողմէն եւ ունի եպիսկոպոսական աստիճան։ Եթովպական կառավարութիւնը ամէն տարի 10.000 թալերի նպաստ մը կուտար Աղեքսանդրիոյ եկեղեցիին։ 1923էն ի վեր դադրած է այս նպաստը։

Ապունայէն անմիջապէս վերջ կուգայ էչիկէն, որ կայսեր խոստովանահայրն է եւ կ՚ընտրուի Տեպրա Լիպանօ լեռներու վանականներէն։ Էչիկէն հապէշ է եւ մեծ ազդեցութիւն ունի կայսրութեան մէջ։ Իրմէ անմիջապէս վերջ կուգայ Նեբրիդը, որ Աքսում կը նստի եւ Օրէնքին Տախտակներուն պահապանն է։ Ուրիշ աստիճաններ գոյութիւն չունին։

Վանականները չեն կրնար ամուսնանալ, իսկ քահանաները կրնան։ Երկուքն ալ կրնան հրաժարիլ եկեղեցականութենէ, բայց քահանան չի կրնար վերամուսնանալ։ Ամուսնացած ըլլալու է ձեռնադրուելէ առաջ։

Եկեղեցին ունի նաեւ սարկաւագներ, որոնց աստիճանի ստացումը շատ պարզ է։ Ապունան երկաթէ խաչով նշաններ կ՚ընէ եւ կ՚ըսէ.— «Սարկաւագ եղիր»։ Եւ կը բաւէ։ Քահանայ ձեռնադրուելու համար ենթական Ս. Մարկոսի Աւետարանէն գլուխ մը կարդալու է ամհարա լեզուով, որուն անծանօթ է Ապունան։ Այնուհետեւ պղնձէ մը ալ կուտայ Թեկնածուին եւ «քահանայ ես» կը կրկնէ։

Եկեղեցին ունի նաեւ գաղտնի կազմակերպութիւն մը, աբեղաներու միութիւնը, որուն պետն է էչիկէն։ Ինքն է որ կը նշանակէ ռամբերու խոստովանահայրերը եւ ասոնց միջոցաւ հազորդ կը մնայ երկրին բոլոր անցուդարձերուն։ Իր բնակավայրը Հապէշական Աթոս լեռն է, ուր կուգան ճերմակ ցեղին բոլոր հակառակորդ տարրերուն վարիչները եւ յետոյ կը մեկնին մինչեւ Ամերիկա։ Էչիկէին հրահանգները զարմանալի արագութեամբ եւ գրեթէ նոյն ժամուն կը տրուին կայսրութեան զանազան անկիւններուն մէջ։ Այս կազմակերպութիւնն է որ կը վարէ սեւերու չար-ժումները եւ կը հսկէ կայսրութեան ճակատագրին վրայ։ Կազմակերպութեամբ կը տարբերի հայ եւ կաթոլիկ եկեղեցիներէն։

Եկեղեցին ծէսը մնացած է եբրայական։ Հապէշ կղերին պարը կը յիշեցնէ Դաւիթի պարերը սրբազան Տապանին առջեւ։ Եկեղեցին Դաւիթի երաժշտական գործիքներն ունի։ Շաբաթ օրերը չեն աշխատիր, աղքատներուն համար տասանորդ կը վճարեն, խոզի եւ նապաստակի միս չեն ուտեր։ Կը պահեն Յովնան մարգարէէն կէտ ձուկին փորէն ելլելուն յիշատակը։ Ժողովուրդը չի մասնակցիր պատարագի արարողութեան, որ տեղի կ՚ունենայ ներքին մասին մէջ։ Հոն կրնան մտնել միայն քահանաները։ Բոլորաձեւ մասին շուրջ կրնան կենալ ծոմապահները, սարկաւագները։ Իսկ երկրորդ շրջանակին մէջ կրնան կենալ մեղաւորները։ Ծէսով հապէշ եկեղեցին կը տարբերի հայ, ղպտի եկեղեցիներէն, իր ծէսը աւելի մօտ է կաթոլիկ եկեղեցիի ծէսին։

Հաւատացեալները կը համբուրեն եկեղեցիին սեմը եւ քովէն անցած ատեն՝ պատերը։ Եկեղեցին նուէր կուտան։ Ծոմ կը պահեն գլխաւոր տօներէ առաջ, տարին 45 օր։ Պահք կը բռնեն, միս, հաւկիթ, ձուկ չեն ուտեր, տարին 200 օր։

Կամաւոր եւ ակամայ մահուան առիթով մարդասպանը արեան գին կը վճարէ։ Երբ կայսրը մէկը կառավարիչ կը նշանակէ, կը գործածէ «այդ քեզ կուտամ ուտելու» բացատրութիւնը, որ եբրայական է։ Հապէշը գաղտնապահ է, որովհետեւ Սողոմոնը կը հրահանգէ «չվստահիլ գաղտնիք մը ոչ թշնամիին, ոչ մէկուն»։

Մանուկները կը թլփատեն։ Արարողութեան ատեն քահանան կ՚երգէ.— «Փառք քեզ, ով Տէր, որ հաստատեցիր թլփատութիւնը»։

Մանչերը կը մկրտեն ծնունդէն 40 օր յետոյ, աղջիկները 80 օր յետոյ։ Անուն մը կը տրուի մօր կողմէն ծընած օրը, անուն մը կը ստանայ մկրտուած օրը։ Պատերազմի ատեն զինուորական պետը անուն մըն ալ ինքնիրեն կուտայ եւ երեք անուն կ՚ունենայ։ Հապէշները դիւրութեամբ անուն կը փոխեն, հայրական անուն չունին, մայրական մականուն չունին։ Անունները սուրբերու անուններ են յաճախ։

Եկեղեցիին շէնքը պարզ է։ Ներսը պատկերներ կան, բայց ոչ արձաններ։ Լալիպելայի մէջ, որ Հապէշներուն Երուսաղէմն է, կան միակտուր քարէ եկեղեցիներ՝ շինուած 1182ին։

Եթովպական տոմարը 12 ամիսներ ունի 30ական օրերով եւ 5 օր ալ յաւելեաց սովորական, իսկ 6 օր նահանջ տարիին հետ։ Տարեգլուխը կը սկսի Մասգարամ կոչուած ամիսէն՝ Օգոստ. 30էն 15 սեպտ.։ Յաւելեաց օրերուն ծառայի, պաշտօնեայի վճարում չըլլար, ձրի աշխատելու պարտաւոր են։ Եօթը տարի եա են մեզմէ։

Տարեգլուխին կրակ կը վառեն ամէն կողմ եւ մինչեւ կէս գիշեր կը պարեն, կը զուարճանան։

Հապէշ եկեղեցին ունի բազմաթիւ տօներ։ Ամէն օր սուրբի մը պաշտամունքը կայ։

Հանդիսաւորապէս կը տօնուի Մաքրութեան Տօնը — Թէմքէթը — որ կը համապատասխանէ Մկրտութեան տօնին։ Քահանայ եւ ժողովուրդ գետին եզերքը կ՚երթան գոյնզգոյն հովանոցներով։ Գիշերը հոն կը մնան եւ կ՚ուտեն ու կ՚ըմպեն։ Առտուն սեղանին սպասը ջուրը կը ձգեն եւ ժողովուրդը ջուրը կը մտնէ ու կը սաղմոսերգէ։ Յետոյ սեղանը մեծ հանդիսաւորութեամբ եւ հրացանաձգութեամբ կը բերեն եկեղեցի։ Հանդիսութիւնը կը տեւէ մինչեւ կէս գիշեր, քահանաներ կը պարեն ու կ՚երգեն, ինչպէս Դաւիթ տապանակ ուխտին առջեւ։

Մասքալի մեծ տօնին կը մասնակցին բոլոր Եթովպիացիները։ Տեղի կ՚ունենայ անձրեւներու դադարումին, սեպտ. 28ին։ Ցեղապետներ ծառաներով կուգան մայրաքաղաք, հանդիսաւորապէս մասնակցելու համար արարողութեան։ Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ հրապարակին վրայ կը կանգնեն ծառի բարձր ճիւղեր։ Ապունան կրօնաւորներով, կայսրն իր հետեւորդներով ճիւղերու խուրձին շուրջը կը դառնան երեքական անգամ ու աղօթքներ կը մրմռան։ Արարողութենէն յետոյ տեղի կ՚ունենայ պաշտօնական եւ անպաշտօն անձերու հանդիսաւոր թափօրը։ Առիւծի բաշերով զարդարուն ցեղապետներ ջորիներէն վար կը նետուին եւ իրենց թուրերը քաշելով ապառնագին՝ դէպի կայսրը կ՚ուղղեն ինքնագովութեան խօսքեր, կը թուեն իրենց քաջութիւններն ու կատարած սպանութիւնները։Այնուհետեւ ճիւղերը կ՚այրեն եւ հաւատացեալները կը յափշտակեն մոխիրը, որպէսզի օրհնութիւն տանին տուներնին։

Հապէշ կրօնական մատենագրութիւնը ծանօթ է մասնաւոր վանականներու։ Երաժշտութիւնը միօրինակ է եւ նիւթը կազմուած է կրօնական աւանդութիւններէ։ Քահանայ ու ժողովուրդ գոց գիտէ Սաղմոսէն հատուածներ։

Քահանաներու եւ ժողովուրդին մտքին ու բարոյական մակարդակը նոյնն է։ Եկեղեցին անունով քրիստոնեայ, ծէսով եբրայական, տօներով ու սովորոյթներով հեթանոս, բարոյական ոչ մէկ ազդեցութիւն ունի անհատի վրայ։ Եկեղեցին չի կառավարեր ն՛ւ անհատ եւ ընտանիք։ Չունի պաշտօն, բարոյական թէ ընկերային, որովհետեւ չունի հոգի, չունի ղեկավար, դեր, որովհետեւ սովորոյթներու քարացած մարմին մըն է։

ՀԵԹՈՒՄ

Ահա 40 միլիոնի հարստութիւն մը, որ յօշափելի արդիւնք մըն է։ Իսկ եթէ նկատի ունենանք որ Թուրքիոյ պետական պիւտճէն 160 — 180 միլիոն ոսկիի շուրջ կը դառնայ, հասկնալի կ՚ըլլայ, թէ բաւական մեծ գումար է, Թուրքիոյ համար, խնայողութեամբ դիզուած այդ 40 միլիոնը։

Մանաւանդ որ, այս խնայողութիւնը եղաւ այն տարիներուն, երբ կառավարութիւնը իր տուրքերով եւ զանազան ձեռնարկներու յատուկ իր գանձումներով նիւթապէս կը ճնշէր ժողովուրդը։

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԵՐԳ ՈՒ ԹԱՏՐՈՆ

ԱՐՄԵՆԱԿԱՆ ԵՐԳԻ ՕՐԸ

Կիրակի տօնական օր մըն էր։ Օր արմենական երգի։

Առաւօտուն, ժամը 9.45էն մինչեւ 10.5, Poste Parisienի կայանէն, «Կիլիկիա» երկսեռ երգչախումբը, առաջնորդութեամբ Գուրգէն Ալէմշահի, հրամցուց չորս երգ, Կոմիտասէն։ Մեներգեցին Օր. Իրիս Պիւլպիւլեան եւ Պ. Փափազեան։

Փոսթ Փարիզիէնի գեղարուեստական բաժնին տնօրէնը, Թէօտոր Մաթիւէօ գրած էր զրոյց մը, հայ գեղջուկ երաժշտութեան վարպետ Վարդապետին մասին։

Այդ զրոյցը կատարուեցաւ օրիորդ կամ տիկին ազդարարին կողմէ, հայկական բառերու յստակ հնչումով։

Եւ իւրաքանչիւր երգէ առաջ ու վերջը, մենք յուզումով մտիկ ըրինք իր ճշդապահ առոգանութեամբ արտասանած արմենական անունները.

— Կո-մի-տաս Վար- դա- պետ ...
— Կի - լիկ - եա ...
— Գուրգէն Ալէմշահ ...
— Պիւլպիւլեան ...
— Փափազեան ...

Ու այդ կարճ բայց հզօր համերգը ...

Ազդարարը կը ծանուցանէր.

— Chant pour battre le blé.
— Clair de lune.
— Kélé, kélé.
— Khoumar.

Ու ամբողջ Ֆրանսայի, եւ ամբողջ Եւրոպայի վրայ կը թափէր հայ գեղջուկ երգը վարդապետին՝ ոսկեհատ անձրեւի մը նման։ Ճամբաներուն վրայ ու տանիքներուն, քաղաքներուն վրայ եւ գիւղերուն, փողոցներուն վրայ ու դաշտերուն, սենեակներուն մէջ ու հոգիներուն, ալիք ալիք, կ՚իյնար հայ երգը, մաննայի ու մանանայի նման, իբրեւ հաց հոգեկան, թարմ եւ միւռոնաբոյր։

Ու կը զգայի մաղերուս վրայ եւ ուսերուս, կը զգայի ականջներուս սկիհներուն մէջ եւ հոգիիս կահոյքներուն, հրաշալի էջքը հայ երգին, մերթ հաց, մերթ գինի, մերթ արիւն ու մարմին, մերթ քրտինք եւ յաճախ իբրեւ Ոգի արմենական։ Կը թուէր ինծի թէ երգչախումբը կանգնած է Անիի Հազարումէկ արմենադեղ եկեղեցիներէն մէկուն մէջ ու կը կատարէ աչխարհական պատարագ։ Խորանին վրայ կը սաւառնին հրեշտակապետներն ու սերովբէները եւ քերովբէները լայնաթեւ, ճախրասլաց։

Ու կամարներէն եւ գմբէթներէն վեր կը թեւածէր երգը Հազարումէկ ուղղութեամբ, գալու ողողելու համար եւրոպական անիծեալ մթնոլորտը, իբրեւ անհուն օրհնութիւն։

Տեսիլի մը նման կը ղիտէի խումբը եւ իր ղեկավարը՝ Գուրգէն Ալէմշահը, ըմպած հայկազեան խանդավառութեան բարկ գինին։

Անշուշտ մեր հայրենակիցներէն շատ շատեր ունկնդրեցին եւ ճաշակեցին այդ փոքրիկ համերգը։ Ու անշուշտ ցեղային Ոգին, ալեկոծեց իրենց հոգիին մէջ մնացած արմենութիւնը, այդ վիրաւոր ու բզկտուած հարստութիւնը։ Եւ անշուշտ զոյգ մը արցունք ունեցան իրենց աչքերուն մէջ, իբրեւ նշան մեղանչումի, յուզումի եւ ուրախութեան։

Այդ տեսլական մատուէն չորս ճառագայթներ սլացան եւ բիւրաւոր զանակներ թափեցին ազգերու հոգիներուն մէջ, ինչպէս նաեւ չարչարուած մարմնոյն վրայ Վարդապետին։

X

Կէսօրէն վերջը, Էրարի աղնուապետական սրահին մէջ, Կոմիտաս-Սէֆեան միացեալ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Արա Պարթեւեանի տուաւ իր ազգային համերգը, որ ծաղկաքաղ մըն էր հայ երգահաններու գործերէն կազմուած։

Համերգին իրենց մասնակցութիւնը բերած էին Օր. Ռօզարիկ Ղազարոսեան, Օր. Հայկանուշ Թորոսեան, Օր. Աննէթ Քէլման եւ Պ. Ալեքոս Քէչեճեան։

«Յառաջ», ինքնաբեր ու սրտագին հիւրընկալութեամբ մը այս համերգին համար բացած էր իր սիւնակները, յօդուածներով եւ կոչերով։

Ու սրահը լեցուն էր։

Համերգը ուզած էին ընել հայ երգի «համրնտիր հաւաքածոյ», իբրեւ «ափօթէօզ»։

Երկսեռ խումբը եւ իր ղեկավարը ամիսներու ծանրածանր աշխատութեամբ կազմած էին իրենց յայտագիրը, որուն մէջ հին ու նոր, արեւմտահայ թէ արեւելահայ երգի մշակները ունէին գոնէ կտոր մը։

Մէկդի հրելով ամէն նկատում, պարտականութիւն կը սեպեմ ըսել թէ այդ երգաքաղը եղած էր անյաջող, բանադրօսիկ։

Բաւական չէ, թէեւ մեծապէս գնահատելի, աշխատանքը, բաւական չէ ճիգը,— կազմելու համար հաւաքածոյ-յայտագիր մը, պէտք էր այնտեղ տիրապետէր ընտրելու ճաշակը։ Իւրաքանչիւր կտոր հարկ էր ի յայտ բերէր երգահանին խառնուածքը, ցայտուն ոճը, ինքնատպութիւնը։

Բոլոր մասնագիտութիւններէն վեր, արուեստ գոյութիւն ունի մեզի համար։ Եւ այդ միակ Արուեստը Բանաստեղծութիւնն է։

Բանաստեղծութիւն բառով, բանաստեղծութիւն գոյնով, մարմարով կամ ձայնով։

Երաժշտութիւնը ուրիշ բան չէ բայց եթէ ձայնակերտ բանաստեղծութիւն։

Ու բանաստեղծ հայ ժողովուրդն ու հայ արուեստագէտը, հարուստ են նաեւ ձայնակերտ բանաստեղծութիւնով։

Հաւաքածոն կազմողին կը մնար վարպետ ըլլալ եւ յաջող ընել ընտրութիւնները։ Բաւական չէ հաւաքածոն եթէ կազմուած չէ իբրեւ հարազատ արտայայտութիւն։

Եւ ուրիշ դիտողութիւն մը այս առիթով։

Երգիչները, երգելէ առաջ որ եւ է արմենական կտոր, հարկ է որ մտնեն մթնոլորտին մէջ, մեզի ընելու համար բաղձալ ոլորտներուն մէջ։ Երգիչները պէտք է որ մտնեն հայ բանաստեղծութեան գեղջկական աշխարհը։ Երգիչները հարկ է որ անպայման, հայ Ոգիին մէջ կախուին, ըմբռնելու բանաստեղծութեան գիւտութիւնով, ապրին միջավայրը, հոգիները, եւ անոնց զգացական ալիքները։

Պիտի չզարմանամ եթէ տարօրինակ գտնեն դիտողութիւնս։ Սակայն երգի դասէն առաջ բոլոր խումբերուն, բոլոր երգիչները անհրաժեշտ է որ հայ բանաստեղծութեան մասին բաւարար տեղեկութիւններ ունենան, որպէսզի ձայնով երգած ժամանակ, իրենց հոգին ընկերակցի իրենց ձայնին։

Դուրս գալով այս մէկ երկու կէտէ

...ք, կը կրկնեմ որ եղածը, մեր պայ-...ններուն եւ մեր ուժերուն հետ, ...պէս գնահատելի էր:

...ումբը տեղ տեղ եթէ մնաց միջակ, ...ն ալ հաւաքական սլացքով մը ...գրօշադարձումէր, ստեղծելով խան-...վառութեան ալիքներ:

...երկար պիտի ըլլար կանգ առնել բո-... երգուած կտորներուն վրայ: Կը ...մ քանի մը հատ:

...Գրիգոր Սինեմի իրապէս մեծ վար-... մըն է ուրկէ երգուեցան, բա-...ան առնելի ձեւով, երկու կտոր. «Լալգեալ — Ինկի ծառ» եւ «Սա-...ի հովին մեռնիմ»:

...Մակար Եկմալեանի «Սու՞րբ սո՛ւր-...»ը, «Գովեա Երուսաղէմ զՏէր»ը, ...պէս նաեւ Վարդան Սարգիսեանի ...յաստան»ը մնացին տժգոյն: Մինչ-... հարկ էր բոցավառել այդ երգե-... եղած արուեստին խառնելով կրօ-... ու հայրենասիրական սարսուռ-...ր: Եթէ նոյն իսկ սոխակներ թառին ...փողերգներու լարերուն վրայ, անօ-...ուն է, երբ հոգիներու մէջ նստած ...ուղի մը որ կը տաքցնէ ձայնը:

(Ու զարմանալ դիտողութիւն մը: ...նչ՞ հոգի արդեօք հայերէն կը ...րդան երգիչ - երգչուհիներուն ...):

...աղղ էին ու չարժուն Աշուղ Պատ-...րեանի «Տուատալ»ը, Համբար-... Պէրպէրեանի «Գիւղացի գեղեց-...իկն»: Կոմիտասէն, խումբը երգեց երեք ...որ:

...Արա Պարթեւեան ունէր երեք կը-...որ:

...Առաջինը Աշուղ Ջիւանիի «Կուգան ...կերթան»ը: Այս աշուղական քեր-...ուածին իմաստութիւնն ու հայկա-...նութիւնը չէին ըմբռնած: Աշուղ ...ւանիական ոչ մէկ ջիղ կը թրթռար ...դանակին մէջ:

...Երկրորդ կտորը՝ «Տալիօ» բաւա-...ն մօտեցած էր հայ գեղջուկ երա-...ժշտութեան ոլորտներուն:

...Ուժեղ էր եւ նորօրինակ երրորդը, ...ջլերգ Հ. Մ. Ը. Մ.-ին»:

Գ. Աւետիս Քէչէճեան երգեց չորս ...որ, Վ. Սրուանձտեանցէն, Տալ-...եանէն եւ Դանիէլ Ղազարեանէն: Քէ-...ճեանի ձայնը հարուստ է թաւ ա-...ներով եւ զուսպ ուժգնութեամբ:

...Մեր ազգային երգչուհին, Օր. Հայ-...անուշ Թորոսեան երգեց աւելի քան ...ք կտոր (Գուրգէն Ալէմշահ, Ռոմա-...ս Մելիքեան, Կարօ Զաքարեան, Ա-...ր Սպենդիարեան, Ազատ Մա-...եան, Ցարօ Ստեփանեան եւ Կո-...ս):

...ոմենք թէ ինչպէս կ'երգէ Օր. ...յկանուշ Թորոսեան: Այս անգամ ...պատանի նոր հեղինակներու ստեղ-...ործութիւնները կը թարգմանէր:

...եր ճանչցած Օր. Թորոսեանը չէր ...երգերը: Ան որ խանդավառու-...ան տաք ալիքներ վրայէ վրայ կը ...ծ սրահին մէջ, ան որ կը կանգնի ...ին մէջը իբրեւ ատրուշաններ ար-...րծող հեթանոս քրմանոյշ, ու մերթ ...եւ հրաշաձայն հայ - սրբուհի:

...ր երգած հեղինակներէն ոմանք ...ն յարմարած իրեն: Երբ սակայն ...ւ Կոմիտասէն, այն ատեն ծա-...կը գտած էր իր բուրաստանը, ա-...կը գտած էր իր վարդաճիւղը: Օր. ...յկանուշ Թորոսեան պէտք է երգէ ...իտասին երգերը, մէյ մըն ալ ... ...ղապետին երգերը:

...միտասին երաժշտութեան ոգին ...նկերումը եւ Օր. Հայկանուշ ...րոսեանին ձայնին կերպարանքը ի-բար ջերմօրէն ու յարմարօրէն կը գըրկէին: Կիրակի օր ամբողջ երգահանդէս մը տուաւ Օր. Թորոսեան, ինչպէս նաեւ բազմատաղանդ արուեստագիտուհին Օր. Գոհարիկ Ղազարոսեան: Երգահան ու դաշնակահար մի-աժամանակ, հարուստ թրթռուն, յորդուն բանաստեղծութիւնով: Իրմէ հրամցուեցաւ երեք կտոր, որուն մէ-կը «Լուսին գիշեր»ը, երգեց երգչախումբը:

Օր. Գոհարիկ Ղազարոսեան, հա-րուստ ու համեստ, թեթեւ պարիկի մը նման, իր թռչնահոգի մատներով հրաշանուագեց Տիգրան Չուխաճեա-նէն, Ստեփան Էլմասէն, Ովաննա Տէր Գրիգորեանէն, Նիկողոս Տիգրան-եանէն, Սարգիս Բարխուդարեանէն եւ իրմէ մէյմէկ կտոր, իր հոգիին բանահիւսութեան շատրուանները ցայտեցնելով նրբօրէն, բիւրեղօրէն:

Հասարակութեան սրտագին ծափե-րուն եւ «պռավօ» ու «պիս» աղաղակ-ներուն պատասխանելով՝ դաշնակա-հարեց իր ստեղծագործութիւններէն փոքրիկ գլուխ գործոց մը. «Թռչնի-կը պատուհանին առջեւ»: Ու Թռչնի-կը, թեթեւս ճնճղուկ մը, որ կը թըր-տայ, կ'ոստոստէ, թեւահարումներ կ'ընէ, փոքրիկ ճիչերով, երգիկներով, կարծես կը զարնէ իր կտուցն ու ոտ-քերը քարէ յատակին եւ պատերին, որ չուզեր ներս մտնել, որ չի կրնար հեռանալ, որ կը թփրտայ անդադար ու կ'իյնայ մեր հոգիին մէջ:

Օր. Գոհարիկ Ղազարոսեան եւ Օր. Հայկանուշ Թորոսեան եղան զոյգ մը չքեղութիւնները հայ երգի օրուան, ճոխացած Կոմիտաս - Սփիւռ միացեալ երգչախումբով:

Յիշատակութեան արժանի է նաեւ Օր. Աննէթ Քլէման, որ գիտցաւ նր-բին ներդաշնակութեամբ ընկերակ-ցիլ դաշնակով, մեներգողներուն:

Մեր բոլոր դիտողութիւններէն ու գնահատութիւններէն զուրս ելած, կը յանձնարարենք հայ երաժշտասէր-ներուն որ յառաջիկայ կիրակի ալ լեցնեն էրարի սրահը, լսելու համար հայ երգը, հայ ձայնը:

Իբրեւ վերջաբան կը կրկնենք մեր տեսակէտը:

Մօտենալ հայ բանաստեղծութեան, մտնել այդ հրաշալի տաճարէն ներս, կնքուիլ եւ ապա, նորոգ հոգիով եր-գել հայ երաժշտութիւնը:

Հայ Ոգին կը բնակի հայ բանաս-տեղծութեան մէջ: Հարստանալ այդ ոգիով, չդառնալու համար չքաւոր կամ միջակ:

Փա՛ռք արմենական բանաստեղծ ու երգաստեղծ Ոգիին:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

Ի ՊԷՏՍ ԶԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

— ● —

Սիրելի Արազ.— Ակ մասնիկը Իկին հետ մեր լեզուին մէջ թանկագին մաս-նիկներէն մին է: Ընդհանրապէս կը գործածուի նուաղութիւն, փոքրու-թիւն ցոյց տալու իմաստով, ինչպէս իկը, սա տարբերութեամբ որ մին անպատճառ չենք կրնար գործածել միւսին տեղ: Այսպէս, չենք ըսեր՝ ծովիկ, այլ ծովակ, ոչ մանկակ՝ այլ մանկիկ, ոչ մանրակ՝ այլ մանրիկ, փոքրիկ: Սակայն ալեակ ոչ ալիկ: Ու այսպէս բազմապատիկ օրինակ-ներ:

Ակ մեր լեզուին մէջ կը գործածուի սակայն բոլորովին տարբեր կերպով ալ, պաշտօն, տեղ, արհեստ եւն. ցուցնելով: Ինչպէս կը տեսնուի հե-տեւեալ օրինակներուն մէջ.— Պատ-ուիրակ, արեգակնակ (տանիքի վրայ պատշգամ արեւուն դէմ), գունակ, պիսակ, պիտակ (ըստ պէտս գործած-ուած ուրիշ բառ), մղլակ (մղել բա-յէն, պատուհանը կամ դուռը գոցելիք փայտի կտոր), գաղտորսակ, ապա-րակ, որակ (որ բառէն տեսակ), քա-նակ (քանի բառէն՝ չափ), Հաւանակ (յատուկ անուն. հեզ, խոնարհ, հա-մեստ նշանակութեամբ), հաւակ (հաւ, սկզբնաւորող, հեղինակ), թղթապա-նակ (պան բառէն՝ որ պահապանին, պահարանին համառօտուած եւ շատ գործածուած մէկ ձեւն է. ինչպէս՝ առնապան — սրունքէն — բազպան— բազուկէն — այգեպան, պարտիզ-պան), գահաւորակ (չքեղ պատգա-րակ, ազնուատոհմ տիկիններու եւ այլերուն յատուկ, կ'ըսուի նաեւ դեսպակ: Եղիշէ կ'ըսէ, թէ Հայոց աշխարհին Փափկասուն Տիկինները ի-րենց յատուկ գահաւորակներ ունէին, զոր ծառաներ կը կրէին ձեռամ-բարձ), կարուակ (հնակարկատ: Նա-եւ դերձակ, եթէ այս վերջին բառը առնչութիւն ունի դերձանին հետ ... Արդեօք Բանասիրութիւնը ի՞նչ կ'ըսէ այս մասին), քսակ, օրինակ:

Ինչպէս ըսինք, բոլոր այս օրինակ-ներուն մէջ ակ նուազեցուցիչ մասնիկ չէ, ինչպէս, զոր օր. ծովակին մէջ:

Սիրելի Արազ, այսօր զուտ զասով ժամանակ պիտի անցընենք: Նախորդ-ներով բաւական սթափեցանք արդէն: —Այսպէս՝ կ'առնենք պատանի բառը, եւ ակով նախ կը չինենք պատանեակ: Բայց սաով չենք գոհանար, աւելի քն-քուշ, փաղաքշոտ ձեւ մը կուտանք, ըսելով՝ պատանեկիկ: Հայերէնի հը-րաշալի խաղերէն մին է այս, չէ՞: Մասնիկով չինուած բառերուն ածանց կ'ըսենք, եւ որովհետեւ պատանեկիկ երկու մասնիկ ունի իբրեւ չքախումբ, եակ եւ իկ, կ'անուանենք զայն կրկնա-ծանց: Ո՛րչափ դիւրահաւ է կանոնը: Պիտանացու, այս բառին արմատն է պէտք, հետեւաբար կրկնածանց մըն ալ:

Ինչպէս կան կրկնածանց բառեր, կան ե՛ւ բարդածանց, այսինքն բարդ միանգամայն ածանց: Այսպէս՝ ման-րաղննական, մանր, զնին բառերէն եւ ական մասնիկէն. հաղորդակցութիւն, հաղորդ, կից եւ ութիւն մասնիկէն, գերակշռութիւն, գերակայութիւն, աշխարհագրութիւն, անբարեկիրթ: Կը բաւէ: Օրինակներու մասին ժուժ-կալ եմ. ընթերցողին թողլով մնացա-ծը:

Ուրեմն, կրկնածանց, բարդածանց, վերլուծական, համադրական եւ այս կարգի դպրոցավայել բառեր գոնէ այսուհետեւ ընտանի են մեր ընթեր-ցողներուն: Մեզի պիտանացուն ալ այս է: Կամայ ակամայ, երբեմն սխօ-լաստիկ — դպրոցամիտ — պէտք է ըլ-լալ: Մեր խիզախ եւ քիթ ի վեր նոր գրողները պէտք չէ զչարին, նեղսր-տին. բոլոր օտար եւ նոյնքան խի-զախ եւ քիթ ի վեր նոր գրողները անպատճառ այդ ճամբան կոխած են, տարիներով սխօլա հոլոված են: Հե-տաքրքիրը թող հարցնէ անոնցմէ մէ-կուն: Ես հարցուցած եմ եւ պատաս-խանը ընդունած տարիներ առաջ, թէ դպրոցամտութիւնը, այսինքն լեզ-ուական կանոններուն, բառագիտու-թեան, կազմախօսութեան վարդա-պետական ուսումը անխուսափելի է՝ տիրապետելու համար բառերուն, ո-րոնցմով ուշադիր եւ արժանի կանգնելու: Միթէ քանդակագործը, անդրիագործը պէտք չէ՞ զոյց գիտնայ իր գործածած քարերուն ինչն ու պէ-սը: Ասոր համար երկար ուսումնասի-րութիւններու կը կարօտի: Նշանա-նաւոր արձանագործի արտադրութիւ-նը լուռ հիացումով դիտելը չի բա-ւեր՝ անոր մեծութեան ու համբա-ւին հասնելու համար, դուն պէտք ու-նիս լրջօրէն անցնելու անոր հանգոյց-ներէն: Այն չքեղ արձանին քարը ար-դիւնաւորելէ առաջ՝ աչքի առջեւ ու-նեցիր քարին անտաշ, անողորկ, բիրտ վիճակը եւ բաղադրութիւնը, թէ ար-դեօք արժանի՞ է կրելու իրեն մէջ ու իրմով լմուած ձուլուած դէմքը: Կը բաւէ՞, պարոններ, դպրոցամտու-թեան դէմ ձեր նախապաշարումը վանելու համար: Նախ, ներեցէ՛ք հա-մարձակութեանս որ սքօլաստիքը հայկական աւազանէն անցընելով ան-ուանեցի դպրոցամտութիւն — Honni soit qui mal y pense!

Սիրելի Արազ, կարեւոր դիտելիք մը կը նկատեմ, թէ բարդ բառ չինե-լու համար, կամ ածանց բառ չինելու համար (կ'ենթադրեմ, թէ մեր ըն-թերցողները գիտեն հիմա այս ըսա-ծիս նշանակութիւնը), երկու բառե-րուն միջեւ իբրեւ յօդակապ կը գոր-ծածուի ընդհանրապէս ա գիրը: Այս-պէս՝ մարդասէր, տնաչէն, կովա-դիպ (մողէզ): Եթէ սակայն առա-ջին բառին ծայրի գիրը ի է, այս գիրը ե-ի կը փոխուի եւ ա յօդակապը զանց կ'առնուի: Այսպէս՝ բարեկամ, գինեբեր, ջրեպան, գերեվաճառ (բա-րի, գինի, ջուրի, գերի բառերէն):

Գետին մէջ խղդուիլ, ջուրին մէջ խղ-դուիլ— այս երկու բացատրութիւննե-րը բարդ բառով կ'ըլլան գետամոյն, ջրամոյն: Հիմա հարց կուտամ. Կը վայլէ՞ որ մեր նոր ու ընտիր գրող-ները չգիտնան թէ այս երկու բառե-րուն ծայրը — ամոյն — ո՞ւրկէց ե-կած է: Կրնա՞ք երեւակայել արդեօք ընտիր Ֆրանսացի գրագէտ մը՝ որ իր գործածած բառերուն կազմախօսու-թեան անգիտակ ըլլայ—Ո՛չ անշուշտ: Արդ, ի՞նչ է այս ամոյնը: Պատաս-խան՝ ամոյնը ամալ բային տեսակ մը արմատն է, ճիշդ ինչպէս որ գոր-ծածուած է այս երկու՝ գետ եւ ջուր բառերուն ծայրը: Ամալ կը նշանակէ թափել, լեցնել, ասկէց կուգայ ամա-նը: Ինչպէս ուրիշ ատեն մը ակնար-կեցինք, այս կերպով խկոյն կը հաս-կնաք գետամոյն, ջրամոյն բառերուն իմաստը: Ուրեմն ամալ բային արմա-տըն է ամոյն, ինչպէս ընել բային արմատը արար, կարդալին արմատը՝ կարդաց, ոչ թէ «կարդ» ...

Կը դիտէ՞ք արդեօք, յաճախ կրկ-նութիւն կ'ընեմ ... քննութեան հա-մար:

ՏԱՐԱԶ

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

Երիտասարդ մը, Հ. Մուրատեան որ պարի երեկոներ է տուած Փի-կալի, Ամպասատէօրի, Շան զ'Էլիզէի թատրոններուն մէջ, այսօր, չորեք-շաբթի պարի երեկոյթ մը կուտայ Pléyelի մէջ: Յայտագրին մէջ պարի ինքնայատուկ եւ նոր ստեղծագործու-թիւններ:

Կ'արժէ գնահատել եւ ծափահարել այս տաղանդաւոր արուեստագէտը:

Ղալաթիոյ եկեղեցին հայկական չէ

ԱՅԼ «ԹՈՒՐՔ ԿՐԵԿՈՐԻԷՆ.»

Պոլսոյ թերթերէն կը քաղենք հե-տեւեալ տեղեկութիւնները, դեկտ. 5 թուականով.—

Ղալաթիոյ Ս. Լուսաւորիչ եկեղե-ցիի վարչական գործը կարեւոր փու-լի մը մէջ մտաւ այս առաւօտ: Եղած դիմումին վրայ, կուսակալութեան կողմէ Պ. Յովհ. Քէչիչեանի հաղոր-դուեցաւ թէ թաղականներէն Պ. Կա-րապետ Մարգարեան հրաժարած ըլ-լալով, ըստ օրինի անոր տեղ թա-ղական կ'ըլլայ փոխանդամ Պ. Յարու-թիւն Տանտինեան:

Միւս կողմէ, ոստիկանութեան կող-մէ հաղորդուեցաւ թէ հին թաղական-ներէն Պ. Պ. Հանըմեան, Ե. Պօղոս-եան եւ Գ. Պօյաճեան կը պահեն ի-րենց հանգամանքը: Անոնք, միանա-լով Պ. Յ. Տանտինեանի, խորհրդա-րան գացին եւ նիստ գումարելով որո-շեցին փոխել ատենապետ Պ. Յովհ. Քէչիչեանը եւ անոր տեղ ատենապետ ընտրել Պ. Հանըմեանը:

Այս որոշումը պաշտօնագրով մը հաղորդուեցաւ կուսակալութեան: Պ. Յ. Քէչիչեան մերժեց ստորագրել այս գիրը, ինչպէս նաեւ ճանչնալ թաղա-կաններուն հանգամանքը, բայց թա-ղային ոստիկանապետը յայտնեց թէ այդ չորս անձերը թաղական են, մե-ծամասնութիւն կը կազմեն եւ հետե-ւաբար անոնց որոշումը օրինական է: Միեւնոյն ատեն չորս թաղականնե-րուն յանձնարարեց իրենց դիմել, ի-րենց պաշտօնին գործադրութեան մէջ որ եւ է դժուարութեան հանդիպած ատենին:

Նոյն թերթերը կը գրեն դեկտ. 6 թուականով.—

Երէկ, երբ չորս թաղականները կը ներկայանան եւ ոստիկաններու հետ կը հաղորդեն կառավարական պաշտօ-նագիրը, Պ. Յովհ. Քէչիչեան կը պատասխանէ թէ միայն գիրենք կը-նայ ընդունիլ իբր թաղական, երբ ընդունին իր հիմնած «Թուրք Կրեկօ-րիէն» եկեղեցին, որ անկախ է հայ եկեղեցիէն:

Չորսերը կը պատասխանեն թէ խն-դիրը այդ եկեղեցին ընդունելու չըն-դունելու մասին չէ, այլ իր հրաժար-ման. հետեւաբար յանձնումը կատա-րելու է: Պ. Քէչիչեան կը մերժէ, եւ ասոր վրայ ատենագրութիւն կը պատ-րաստուի եկող ոստիկաններուն կող-մէ, այն իմաստով թէ Պ. Քէչիչեան կը մերժէ ճանչնալ չորսերու հանգա-մանքը եւ ատենապետութենէ իր հրա-ժարման մասին անոնց որոշու-մը:

Ասոր վրայ, չորս թաղականները անմիջապէս գրութեամբ մը կուսակա-լութեան կը հաղորդեն թէ փոխած են Պ. Յովհ. Քէչիչեանը եւ անոր տեղ ատենապետ ընտրած Պ. Հանըմեանը: Երկրորդ գրութեամբ մըն ալ կրթա-կան տնօրէնութեան կ'իմացնեն թէ Պ. Քէչիչեանի տեղ Պ. Հանըմեանը հիմնադիր կարգած են:

Ժամհուրիէթ կը գրէ.— Երէկ Ղա-լաթիոյ Հայոց եկեղեցիին մէջ կարգ մը դէպքեր պատահած են: Հին թա-ղականներէն չորս անձեր եկեղեցի գալով, ուզած են վերջ տալ ատենա-պետ Յովհ. Քէչիչեանի պաշտօնին: Այս մասին տեղեկութիւն առնելու համար, մեր մէկ խմբագիրը դիմեց Յովհ. Քէչիչեանի, որ հետեւեալը յայտարարած է.

— Նախապէս հրաժարած թաղ. խորհուրդի անդամներէն 4 հոգի այ-սօր եկեղեցի գալով, փափաք յայտ-նեցին չարունակելու իրենց պաշտօնը: Երբ իրենց յայտնեցի թէ Ղալաթիոյ եկեղեցին հայ եկեղեցի չէ, այլ թուրք կրեկորիէն եկեղեցի, այն ատեն մեկ-նեցան, ըսելով թէ «մենք հոս գործ չունինք»:

Ամբողջ խնդիրը այս է: Մենք «Թուրք կրեկորիէն» եկեղեցի մը հիմ-նած ենք: Մեր հին ընկերները մեր այս գաղափարը չընդունելով հրաժա-րեցան: Հիմա կրկին վերադառնալով կ'ուզեն պատրիարքին հետ յարաբե-րութիւն հաստատել, բայց չկրցան յաջողիլ»:

*** Նէտի Գուլէի յունական հիւան-դանոցին տնօրէնը, որ Փափա Էֆթի-մի խմբակին կը պատկանի (Թուրք օրթոտոքս) եւ հազարապետ բժ. Եու-սուֆ Փէթրաքի յարձակում կրած են գիշերանց: Տնօրէնը վիրաւորուած է գլխուխէն:

Բանախօսութիւն եւ ցուցահանդէս

Վաղը, հինգշաբթի, դեկտ. 12, ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ԵԿԵ-ՂԵՑԻՆ ԿԸ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԷ ԲԱՆԱԽՕ-ՍՈՒԹԵԱՆՑ ԵՒ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԻ ՕՐ ՄԸ:

Օրուան բանախօսները պիտի ըլլան Վեր. Dr. P. Berrou, Action Chrétienne en Orientի տնօրէնը եւ Քոյր H.Bull,A.C.O.ի միսիոնարուհին, որոնք տարինե-րէ ի վեր մեծ նուիրումով մը կը հո-գան Հալէպի հայութեան թշուառ բե-կորները, իրենց սէրն ու ծառայու-թիւնը մատուցանելով մեր կարօտ հայրենակիցներուն: Վերջին ամիսնե-րու ընթացքին անոնց շնորհիւ 120 հայ ընտանիքներ իրենց տնակները չի-նելու տեղ եւ կարելիութիւն ստացան, Հալէպի գաղթակայաններու ենթար-կուած ներկայ դժնդակ պարագանե-րուն մէջ: Հարիւրաւոր հայ ծնողներ եւ մանուկներ, հիւանդներ եւ ան-գործներ իրենց երախտաւորներն են:

Ա. Բանախօսութիւնը տեղի պիտի ունենայ ժամը 14.30ին. նիւթը՝

«ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՆԵՐՈՒՆ ՆԵՐԿԱՅ ՎԻՃԱԿԸ»

Բ. Բանախօսութիւնը՝ ժամը 20.30-ին, նիւթը՝

«A.C.O.Ի ԳՈՐԾԸ ՍՈՒՐԻՈՅ ԵՒ ՄԻ-ՋԱԳԵՏՔԻ ՄԷՋ»

Այս բանախօսութեան ընթացքին ցոյց պիտի տրուին նաեւ հայկական կեանքն ու դժուարութիւնները ներ-կայացնող շատ հետաքրքրական լու-սապատկերներ:

ՍՐԱՀԸ՝ 58, Rue MADAME (Métro Rennes եւ St. Placide) բաց է անընդ-հատ առաւօտեան ժամը 10էն մինչեւ 22: Կը ցուցադրուին եւ կը վաճառ-ուին ի նպաստ Սուրիոյ ծայրայեղ կարօտեալներուն հայկական գմայլե-լի ձեռագործներ: Այսպէս միակ պա-տեհութիւն մը կը տրուի, հրաւիրեալ ֆրանսացի բարեկամներու եւ փարի-զահայութեան, թէ հիանալու հայ կիներու արուեստի նրբութեանց վրայ եւ թէ ընելու օգտակար եւ պատուա-կան գնումներ տօն օրերու առթիւ ու մանաւանդ, օժանդակելու կարօտ հայ-րենակիցներու, որոնք մոռցուելու չեն տօն օրերուն ...

Կը ցուցադրուին նաեւ հայ արուես-

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

...ՐԸ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԷՆ ( )

ՍՈՒԷՏԻՈՅ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ

—•—

...Սուէտիոյ հայութիւնը ամփոփուած ...եց գիւղերու մէջ՝ Եօղուն - Օլուգ, ...- Պէյ, Պիթիաս, Հաճի - Հապի-..., Վագըֆ եւ Գէպուսիյէ:

...Քրիստոսէ երեք դար առաջ, Ասոր-... Սելեւկոս Նիկատոր թագաւորի ...ուած եւ ի պատիւ իր հօր Անտիո-...՝ Անտիոք անուանած՝ այդ հի-...ւրց եւ Մեծն Տիգրանի երբեմնի ...կապ մայրաքաղաքին ճիշդ ա-...մեան կողմը, մօտ երեք ժամ հե-...ութեան վրայ՝ ծայր կուտայ ...գիւղերու օձապտոյտ շղթան, որ ...ել - Մուսայի փէշերուն երկայն-...կախուած է ու կը հասնի մինչեւ ...երկրականի ափունքը:

Եօղուն - Օլուգ կը գտնուի Միջեր-...կանի արեւելեան կողմը՝ մէկու-...ժամ հեռաւորութեան վրայ: Հիւ-...էն իր թիկունքը տուած է հսկայ ...էլ - Մուսային: Հարաւէն կողմը ...է: Աղատօրէն կարելի է դիտել ...մական Ճէպէլ - Ագրէն՝ (Կայի-...լեռ), որ ծովու մակերեւէն 200 ոտք բարձրութիւն ունի, եւ որ քա-նի մը ամիս ձիւնով ծածկուած կը մը-նայ:

Այս գիւղի մէջ, աշխարհաւեր պա-տերազմէն առաջ կը բնակէին ընդա-մէնը 1233 հոգի, 255 ընտանիքներէ բաղկացեալ: Ասոնք գրեթէ ամբողջու-թեամբ, բացի քանի մը անմիտ ծերե-րէ, որոնք նախամեծար համարած էին տարագրութիւնը, մասնակցած էին Սուէտիոյ դիւցազներգութեան մեծ տրամին:

Փորթ - Սայիտի վրանաքաղաքը փո-խադրուած էին 10 տարեկանէն վեր՝ 459 այր, 351 կին ու 10էն վար՝ 192 մանչ եւ 174 աղջիկ: Գու-մար 1176: Մնացեալ 57 հոգին՝ Թուրք բանակի «Ամէլէ Թապուրը»ին մէջ գտ-նուողները, յիշեալ ծերուկները եւ գաղթած երկու ընտանիքներն էին:

Խտր - Պէյ՝ Եօղուն - Օլուգի հարա-ւային կողմ կը գտնուի 10 վայրկեան հեռաւորութեան վրայ: Գիւղը՝ գրե-թէ ամբողջութեամբ թաղուած է գե-ղեցիկ մրգաստաններու մէջ: Հոս է պատմական Սօսին՝ հսկայ ու դարա-ւոր ծառ մը, որ ըստ բնագէտներու՝ հինգ հարիւր տարուան կեանք ունի: Ունի նաեւ առատ ու մաքուր ջուր: Այս գիւղը կը բաղկանար 195 ընտա-նիքներէ՝ ընդամէնը 1149 անձ: Ասոնք ալ գրեթէ ամբողջութեամբ լեռ բարձ-րացած էին: Փորթ Սայիտ փոխադր-ուած էին՝ 490 այր եւ 326 կին տասը տարեկանէն վեր, իսկ 136 մանչ եւ 131 աղջիկ տասնէն վար: Գումար՝ 1084: Մնացեալ 65 հոգին «Ամէլէ Թապուրը»ին մէջ կը գտնը-ւէին:

Պիթիաս՝ Անտիոքէն 5 ժամ հեռա-ւորութեան վրայ, արեւմտա - հիւսիս կը գտնուի: Կառուցուած է շատ գե-ղեցիկ բլուրի մը ստորոտը, եւ օժտը-ւած է առատ ու զուլալ ջրերով: Հս-կայ պատնէշի մը նման՝ հիւսիսային կողմը կանգնած է պահապան Ճէպէլ-Մուսան: Գիւղին արեւմտեան կողմը կը գտնուին Ս. Յովհան Ոսկեբերանի ճգնավայր եկեղեցիին հին աւերակ-ները, ուր Աստուածածնայ տօնին առ-թիւ՝ հանդիսաւոր տօնակատարու-թիւններ կ'ըլլան ամէն տարի:

Մօտաւորապէս եօթը դար առաջ Ն. Լամբրոնացին Պիթիասի մէջ գրած է «Ս. Յովհ. Աւետարանիչի՝ Յայտնու-թեան Մեկնութիւնը» յունարէն լեզ-ուով: Յովհաննէս Աւետարանիչի Յայտնութեան մեկնութիւնը գտնուե-լէն հինգ հարիւր տարի ետքը, 19րդ դարու սկիզբը, անգլիացի նշանաւոր ու անուանի հնախոյզ մը, Պըրքարտ, այդ կողմի հնամենի վայրերը պեղել տալով, զանազան տեսակի հնութիւն-ներ գտած, ու խոպան գետինն ալ մը-շակել տալով բարեբեր դարձուցած է: Ուրտեղ յիսուն տարի ապրելէ յետոյ մեռած է 1850 թուականին ու թաղ-ուած տեղւոյն վրայ:

Այս գիւղի բնակչութեան ընդհա-նուր թիւն էր 1050 հոգի՝ բաղկացած 195 ընտանիքներէ: Ասոնցմէ՝ ապս-տամբութեան մասնակցած ու Փորթ - Սայիտ փոխադրուած էին, տասը տա-րեկանէն վեր՝ 243 այր եւ 150 կին, իսկ տասնէն վար՝ 106 մանչ եւ 101 աղջիկ: Գումար՝ 600 հոգի: 450 հոգիներէն մեծամասնութիւնը՝ տարագրութեան սեւ ու արիւնոտ ճամբան կամովին ընտրեցին: Իսկ մէկ մասն ալ «Ամէլէ Թապուրը»ին մէջ կը գտնուէր:

Հաճի - Հապիպի՝ կը գտնուի Պիթի-ասի հարաւ - արեւմտեան կողմը՝ տասը վայրկեան հեռաւորութեան վը-րայ: Հիւսիսը կը բարձրանայ Ճէպէլ - Մուսան: Ունի առատ ու մաքուր ջուր:

Հոս կ'ապրէին 257 ընտանիքներ՝ 1284 հոգիէ բաղկացեալ: Ասոնցմէ 187 ընտանիք՝ 345 կին եւ 267 այր, տասնէն վար՝ 153 մանչ եւ 135 աղջիկ ապստամբութեան մասնակցե-լով Փորթ Սայիտ փոխադրուած էին: Գումար 900 հոգի: Իսկ մնացեալ 385 հոգիներուն մեծ մասը նախընտրած էր տարագրութիւնը, մէկ մասն ալ «Ամէլէ Թապուրը»ին մէջ կը մնար:

Վագըֆ կը գտնուի Խտր - Պէյի հա-րաւային կողմը, քսան վայրկեան հե-ռաւորութեան վրայ: Շրջապատուած է նարնջենիի գեղեցիկ պարտէզներով: Հոն կ'ապրէին 479 հոգի՝ բաղկացած 82 ընտանիքներէ: Ասոնք գրեթէ ամ-բողջութեամբ լեռ բարձրացած էին:

Փորթ Սայիտ փոխադրուած էին 10 տարեկանէն վեր՝ 152 կին եւ 114 այր, 10էն վար 61 մանչ եւ 59 ջիկ: Գումար՝ 386 հոգի: Միայն քա-նի մը ընտանիքներ տարագրութիւնը նախընտրած էին: Անոնց հետ մէկտեղ «Ամէլէ Թապուրը»ին մէջ գտնուող-ներն ալ հաշուելով, 84 հոգի մնացած էին Թուրքիա:

Գէպուսիյէ՝ Եօղուն - Օլուգէն մէկ ժամ հեռու՝ դէպի արեւմուտք կ'իյ-նայ: Այս գիւղն ալ իր թիկունքը տը-ւած է Ճէպէլ - Մուսային: Հարաւ - արեւմտեան կողմը փռուած է ան-յաղթ Միջերկրականը: Հարաւային կողմը կը գտնուին Սելեւկիոյ հին պատմական աւերակները, ինչպէս նաեւ Վեսպասիանոս կայսեր կողմէ բացուած նշանաւոր ու անուանի փա-պուղին, Սելեւկիա քաղաքը ողողու-մէն ազատելու համար: «Սուէտիա» անունը մնացած է Սելեւկեան հարս-տութեան հիմնած Սելեւկիա մայրա-քաղաքի անունէն:

Այս գիւղին մէջ կը բնակէին 251 ընտանիքներ՝ 1125 անձերէ բաղկաց-եալ: Ասոնց գրեթէ ամբողջութիւնը տեղահանութեան հրամանին անսալով իբր փրկութեան միջոց, նախամեծար համարեցին ափ առնել տարագրու-թեան սեւ ու դաժան ճամբան ու եր-թալ դէպի անապատները ...:

Ընդամէնը 17 ընտանիք լեռ բարձ-րացած ու հերոսամարտին մասնակ-ցելով, Փորթ Սայիտ փոխադրուած էին, չհետեւելով իրենց համագիւղա-ցիներու անպատուաբեր օրինակին:

Յ. Գ. ՓՈՒՐՍԱԼԵԱՆ

(Շար.)

մը մէջ: Բժշկական ուսանողները տակաւին գրաւած կը պահեն համալսարանը եւ Քաարել – Այնի հիւանդանոցը, ուր ամէն տեսակ պաշար կը հաւաքեն պաշարման դիմադրելու համար: Մասնաւորապէս կատղած են ուսանողուհիները: Հակառակ զսպողական միջոցներու, միշտ կը վախցուի ծանր ընդհարումներէ: Ուսանողները այժմ զէնք ունին, թէեւ փոքրաքանակ եւ վարնոց:

Կիրակի օրուան խռովութեանց հետեւանքով վիրաւորուեցան 48 հոգի, որոնց 21ը ծանրապէս: Երկուշաբթի առտու մէկ հոգի մեռաւ եւ 17 հոգի վիրաւորուեցան:

Վարչապետ Նէսիմ փաշա բրիտանական մարզպանին ներկայանալով, հաղորդեց թէ կառավարութիւնը որոշած է վերահաստատել 1923ի ազգ. սահմանադրութիւնը: Տեսակցութիւնը տեւեց չորս ժամ: Որ եւ է զեկոյց չհրատարակուեցաւ, բայց իրազեկ աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ մարզպանը բացարձակապէս մերժած է այդ սահմանադրութեան վերահաստատումը:

Ինչպէս կ'երեւայ Մեծն Բրիտանիա չուզեր տեղի տալ խռովութեանց սպառնալիքին տակ: Մերժողական պատասխանին լուրը կայծակի արագութեամբ տարածուեցաւ ուսանողական շրջանակներու մէջ, ուր անենկարագրելի կատաղութիւն մը պայթեցաւ փոթորիկի մը պէս: Շարունակ օգնական զօրք կը հասնի: Հեծելազօրքը պարպեց բազմաբոլո թաղերու գլխաւոր անցքերը:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

53,000 *ԼԵՀ ՀՐԵԱՆԵՐ անօթութեան կամ արտագաղթի դատապարտուած են Գերմանիոյ մէջ: Հակառակ լեհական կառավարութեան դիմումներուն, գերմանական իշխանութիւնները կը շարունակեն ջնջել անոնց աշխատելու կամ գործ բանալու իրաւունքը: Պերլինէն պատուիրակութիւն մը գնաց Վարշաւա, աւելի ազդու պաշտպանութիւն խնդրելու համար:*

ՍԹԱՎԻՑՔԻ ԽԱՐԴԱԽՈՒԹԵԱՆՑ դատավարութեան առթիւ, առջի օր հարցաքննուեցաւ աշխատանքի նախկին նախարար Տալիմիէ, որ հրջարերական նամակով մը յանձնարարած էր սպառել Պայոնի քաղաքապետական դրամատան արժեթուղթերը: (Այս կեղծ թուղթերուն շնորհիւ Սթավիցքի յաջողած էր 273 միլիոն ֆրանք շորթել): Նախկին նախարարը, արդէն խորտակուած, բացատրեց թէ բարեմտօրէն շարժած էր, գոհացում տալու համար բարեկամի մը: Ընդհ. դատախազը ազդարարեց,— «Դուք ձեր երկրին առջեւ ստանձնեցիք բարոյական ծանր պատասխանատուութիւն մը: Գործի մէջ բրեկամութիւն չըլլար, իսկ հանրային ելեւմուտքի մէջ երբե՛ք»:

ԵՐԿՈՒ ՄԻԼԻԱՌ ՖՐԱՆՔԻ ՓՈԽԱՌՈՒԹԻՒՆ մը պիտի հանուի, ազգային պաշտպանութեան ձեռնարկներու համար, 5 առ հարիւր տոկոսով եւ 95 ֆրանք գնով: Պայմանաժամն է 30 տարի: Կտրօնները պիտի վճարուին ամէն տարի դեկտեմբեր 10ին եւ յունիս 10ին:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷԻ դասախօսական ժողովը տեղի պիտի ունենայ այս Ուրբաթ երեկոյ (13 Դեկտ.), ժամը 8.30ին 32, Ave. des Gobelinsի սրճարանի վերնայարկը:

Կը խօսի ընկեր Խ. ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ:

ԱԼՖՈՐ-ՊՈՒԱ-ՔՈԼՈՆՊԻ «Արամ» ենթակոմիտէի ժողովը վաղը Հինգշաբթի երեկոյ, ժամը 9ին, ծանօթ հաւաքատեղին:

կը խօսի ընկեր *ԽՈՐԷՆ ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ:*

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ-ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

14 դեկտ. Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Café Noaillesի սրահին մէջ

Կը խօսի՝ Պ. ՀԱՅԿ ՍԵՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

Նիւթ՝ կնոջ ազատագրական շարժումը եւ Հայ կինը:

Տեղի կ'ունենայ նուագ, երգ եւայլն:

Մուտք՝ 3 ֆրանք: Թէյ եւ խմորեղէն միասին:

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ

Բարենպատակ տարեկան վաճառքը

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ՏԻԿԻՆ *Մ. ԲԷԿԼԵՐԵԱՆ*ի

25 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ, ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԾՆՈՒՆԴԻ ՕՐԸ

ERMITAGEի ԳԵՂԵՑԻԿ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

29 Ave. Mac-Mahon 29. ՄԷԹՐՕ **Etoile** ԿԱՄ **Ternes.**

ԿԷՍ ՕՐԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

Ուր բոլոր այցելուները պիտի գտնեն իրենց ճաշակի ու քսակի յարմար ամէն կարգի առարկայ, խաղալիք եւ ճոխ մթերք մը նպարեղէնի, մրգեղէնի, թաց պտուղի եւայլն.:

Հաճելի մթնոլորտ ՊԻՒՖԷՈՎ, ԹԱՌՈՎ ու ՊԱՐԵՐՈՎ:

G. BEN-ABA

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՐԳԵՐՈՒ

14 ԴԵԿՏ. ԵՐԵԿՈՅԵԱՆ ԺԱՄԸ 21ԻՆ

Salle Gaveau,

Salle Quatuorի ՄԷՋ

45, Rue de la Boëtie.

Մէթրօ՝ **Miromesnil.**

կազմակերպուած՝ յայտնի երգիչներ Օր. ԱՐՈՒՍԵԱԿ ԱԼՊԱՆԻ եւ M. G. Ben-Abaի կողմէ, մասնակցութեամբ ջութակահար M. Marcel Sternի (Grand Prix de Rome) եւ M. V. Dyek (Prix de Rome) երաժշտական վարիչ P.L.M.ի:

Պիտի երգուին հայերէն, եբրայերէն, ֆրէասպանիական, թաթարական եւ եւիտիշ երգեր:

Կը հրաւիրուի հայ երաժշտասէր հասարակութիւնը:

Տոմսեր՝ 5—25 ֆրանք:

տագէտ Պ. Ա. Միսիրեանի նկարներն ու գծագրութիւնները ու քանի մը արժէքաւոր Հայ ձեռագիրներ:

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է, ԱՄԷՆ ՈՔ ՍԻՐՈՎ ԿԸ ՀՐԱՒԻՐՈՒԻ: Զ.

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Dameame, PARIS (13)

ՑԵՐԵԿՈՅԹ - ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Կազմակերպուած՝ Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Մ.-Ճիւղին կողմէ

Կիրակի 22 Դեկտեմբեր կէս օրէ յետոյ

Սէվրի Մուրատեան Վարժարանի Պէշիկթաշլեան սրահին մէջ

կը ներկայացուի՝ *ՈՐԴԵՍՊԱՆ ՄԱՅՐԸ*

Մանրամասնութիւնները հետզհետէ:

«ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ»Ը ՇԱՎԻԼԻ ՄԷՋ

29 Դեկտեմբեր Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին

*ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶ*ի սրահին մէջ:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՆԻՍԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

14 դեկտեմբեր Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ *8.30*ին

ԹՌՕՄՊԷԹԱՅի սրահին մէջ Bld. de la Madeleine.

տեղւոյս լաւագոյն ոյժերու մասնակցութեամբ կը ներկայացուի՝

«ՃԱՐՇԸԼԸ ԱՐԹԻՆ ԱՂԱՆ» (զաւեշտ):

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՑԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

29 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ ԿԻՐԱԿԻ, **Salle Jean-Goujon**ի ՄԷՋ

8, rue Jean-Goujon. Paris 8.

Մանրամասնութիւնները մօտ ատենէն: Կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

կազմակերպուած՝ *ՍԷՕԼԷԶԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ*

«ՎԵՐԵԼՔ» թատերախումբին կողմէ.

15 դեկտ. կիրակի ցերեկ ժամը 3ին, Սեւրի ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ սրահին մէջ

26, Rue Troyon, Sèvres — Métro: Pont de Sèvres.

կը ներկայացուի ՊԵՏՐՈՍ ԴՈՒՐԵԱՆԻ

ԱԻԵՐՈՒՄՆ ԱՆԻ ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԻՆ (տրամ)

եւ ԵՐԵՔ ՔԱԶԵՐ (զաւեշտ)

Մուտք՝ 10, 7 *եւ* 5 *ֆրանք:*

Տոմսերը կը ծախուի «Րիւ Տէֆանս» Պասմաճեանի, Զատիկեանի, Գարակէօզեանի մօտ եւ Միութեանս Գրադարանը՝ ամէն օր:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՓԻԻԻ ՊԼՎԸՐԻ «ԿՐԹԱՍԻՐԱՑ» ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ջեւ մասնակցութեամբ «ԱՆԴՐԱՆԻԿ» թատերախումբի

15 դեկտ. կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, կարտանի Հ. Ե. Դ. ՏԱՆ մէջ

Կը ներկայացուի Սեբաստացի «ՄՈՒՐԱՏ»ը.

Տոմսեր՝ *4* եւ *3* ֆրանք:

RÉCITAL de DANSE (ԴԱՍԱԿԱՆ ՊԱՐԵՐ)

SALLE PLEYELի մէջ, 11 դեկտեմբեր Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 21ին

252 Fbg. St. Honoré.

Փարիզի Օփերայի պարի վարպետներէն ՀՐԱՆԴ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

կը պարէ դասական պարեր ընկերակցութեամբ Ada POURMELի

Հայ հասարակութիւնը առիթը պիտի ունենայ գնահատելու իր հայրենակիցը: *Տոմսեր 8—40 ֆրանք:*

ԿՕՇԿԱԿԱՐՆԵՐ, ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ԼԱՒ ԿԱՇԻՆ ՄԻԱՅՆ ԿԸ ԲԵՐԷ ԼԱՒ ՅԱՃԱԽՈՐԴ

ԵԹԷ Կ'ՈՒԶԷՔ

ՁԵՐ արհեստին մէջ յաջողիլ,

ՁԵՐ յաճախորդներուն թիւը աւելցնել օրէ օր,

ՁԵՐ chiffre d'affaire կրկնապատկել,

Դիմեցէք՝

Հայրենակիցնե'ր,

ձեր հանդէսները, նշանտուքները, հարսնիքները եւ հիւաքոյթները հաճելի դարձնելու համար դիմեցէք՝

ԵՓՐԱՏ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԻՆ

որ կը նուագէ *հայկական, կովկասեան* եւ *եւրոպական* եղանակներ:

Իր գիները ամենուն մատչելի են բաղդատմամբ ուրիշ նուագախումբերու:

Անպայման *ՊԱՅՄԱՆԱԳՐՈՒԻԼ 15 ՕՐ ԱՌԱՋ:*

Դիմել Պ. Օննիկ Օնոսեանի, 15, Rue de Pourtour, Clamart, (Seine).

ՏԱՐՕՆԵԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆ

Confection POUR DAMES et Bonneterie.

2 Rue St. PHILIPPE (Angle 115, Rue d'Aboukir).

PARIS (2). Tél. CENTRAL: 20-86.

Մեծաքանակ վաճառում ամէն եղանակի կնոջական հագուստեղէններու, ՐՈՊ, ՇԸՄԻԶԻԷ, ԺԻԻՔ, ԺԱՔԷԹ, ԱՆՍԱՄՊԼԸ, ԹՐՈՒԱՔԱՌ, ՓՈՒԼՕՎԵՐ (կնոջ, այրերու եւ տղոց համար), քառէ եւն.: Վերոյիշեալ ապրանքները մեր իսկ *արտադրութիւնն ըլլալով*, ուրախ ենք մեր հայրենակից առեւտրականներուն տալու միջոցներ — ՆՊԱՍՏԱՒՈՐ ԳԻՆ ԵՒ ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ — որ կարենան յաջողութեամբ պայքարիլ իրենց մրցակիցներուն հետ:

Խնդրանքի վրայ, գաւառի հայրենակիցներուն կը ղրկուի ԳԻՆԵՐՈՒ ՑԱՆԿ ինչպէս նաեւ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՒ ՕՐԻՆԱԿՆԵՐ:

Փորձի համար ուզուած նմոյշները կարելի է վերադարձնել յանձնումէն մինչեւ 10 օր յետոյ:

Շնորհիւ լաւ կազմակերպութեան, ապսպրանքներու *արագ եւ խղճամիտ* առաքումը ապահովուած է:

Ամէն յաճախորդ, երեք ամիսը անգամ մը կը ստանայ նորութիւններու մանրամասն ցանկը իրենց վերջին գինեւրով:

Փորձեցէք անգամ մը աշխատիլ մեզ հետ: Վստահ ենք որ մեր ուղղամիտ գործունէութեամբ, պիտի յաջողինք ձեր անունը արձանագրել իբր տեւական յաճախորդ:

ԱՐԱՅ ԽՆՏԱՄԵԱՆ

Maison KHENDAMIAN

ԱՄԷՆԷՆ ԱՐԴԻԱԿԱՆ ՆԿԱՐՆԵՐԸ ՉԱՓԱՒՈՐ ԳԻՆԵՐՈՎ

ՔԱՌԹ ՓՈՍԹԱԼ՝ 12ը 25 ֆրանք: ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ նկարներու մասնագիտութիւն. քաշուած մեր STUDIOի կամ հարսանիքին վայրը՝ առանց յաւելումի՝ 12ը *125* ֆրանք:

Carte d'identitéի նկարներ՝ *12* հատը *10* ֆր., *6* հատը *7* ֆր:

Րաքի ՏԱՐԸՃԱ

Raki DARIDZA

Խմեցէք եւ խորհուրդ տուէք ձեր բարեկամներուն խմել զուտ խաղողէ պատրաստուած անուշահամ եւ կազդուրիչ

ՐԱՔԸ **ՏԱՐԸՃԱՆ**

Դիմեցէք **RURIK**

46, rue Fontenay

MONTROUGE (Seine).

Tél. Alésia: 46-40 եւ **46-41**

Այս կտրօնով՝ 25 *լիտր ապսպրանք տուողներուն կը տրուի կէս լիտր նուէր:*

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Cours Lafayette, angle Rue Garibaldi.

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ

CIGALE CINÉMA

60 Avenue de Saxe. LYON.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (21)

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Անգլ. բնագրէն թարգմ. Ժ.

Հեղինակուհի՝ ԷԿԱԹԱ ՔՐԻՍԹԻ

Ձեմ գիտեր ինչ պատճառաւ մարդիկ կը կարծեն որ խելք ըսուած բանը չկայ քովս: Ոստիկանական պատմութիւններ կը կարդամ, թերթ կը կարդամ եւ քիչ – շատ դատողութիւն ունիմ: Եթէ դաստակին վրայ ոտքի մատներու հետքեր ըլլային, հասկնալի էր որ պիտի զարմանայի կամ սարսափէի:

Կարծեմ ոստիկանապետը շատ ալ չխրեց որ ես անտարբեր կը մնայի այդ գիւտին առջեւ: Վերցուց հողէ ծաղկամանը եւ գնդամուղի սենեակը առաջնորդեց զիս:

— Նայինք Պ. Րէյմընտը որ եւ է բան գիտէ՞ այս դաշոյնին մասին, ըսաւ:

Քարտուղարը այնտեղ էր, Տէյվիս վեր բարձրացուց ծաղկամանը եւ հարցուց.

— Երբեք տեսա՞ծ էիք ասիկա, Պ. Րէյմընտ...

— Այսինքն այո, կարծեմ հազարապետ Պլընթն էր որ զայն նուիրեց Պ. Էքրոյտին... Մարոքէն, ոչ, Թունուզէն եկած է... ուրեմն ոճիրը գործուեր է ա՞յդ դաշոյնով, ի՞նչ տարօրինակ բան... անկարելի կը թուի եւ սակայն հազիւ թէ երկու դաշոյններ այդքան իրարու նմանին... հազարապետին լուր տա՞մ...

Պատասխանի չսպասեց ու հեռացաւ.

— Բարի տղայ մը կ'երեւայ, դիտել տուաւ ոստիկանապետը. վրան անկեղծութիւն մը կայ...

Հաստատեցի այդ տպաւորութիւնը: Ճէֆրի Րէյմընտ՝ Էքրոյտին քարտուղարն էր երկու տարիէ ի վեր եւ երբեք չէի տեսած անոր բարկութիւնը: Եւ շատ ալ կարող էր իր պաշտօնին մէջ:

Քանի մը վայրկեան վերջը քարտուղարը վերադարձաւ՝ միասին բերելով հազարապետը:

— Ճի՛շդ ըսեր եմ, Թունուզէն եկած դաշոյն մըն է...

— Հազարապետը տակաւին չտեսաւ սակայն, առարկեց պաշտօնեան:

— Աշխատանոցը մտնելուս պէս տեսայ, ըսաւ Պլընթ:

— Ճանչցա՞ք...

Հազարապետը գլուխով հաստատական պատասխան մը տուաւ:

— Այդ մասին բան մը չըսի՞ք սակայն...

— Այն վայրկեանին կարելի չէր ըսել. անյարմար էր...

— Վստա՞հ էք որ ճանչցաք այս դաշոյնը, բացարձակօրէն վստա՞հ էք...

— Բացարձակօրէն, ոչ մէկ կասկած ունիմ...

— Ո՞ւր կը պահէիք ասիկա ընդհանրապէս, հարցուց ոստիկանապետը քարտուղարին:

— Հիւրանոցին արծաթեղէններու սեղանին մէջ...

— Ի՞նչպէս, բացագանչեցի: Ամէնքը մէկ ինծի նայեցան:

— Կարեւոր չէ, ըսի ինքզինքս արդարացնելու չեչտով. միայն թէ իրիկուան երբ ընթրելու եկայ, լսեցի այդ սեղանին կափարիչին գոցուելու ձայնը...

Ցոռետեսութիւն եւ կասկած նշմարեցի ոստիկանապետին դէմքին վրայ:

— Ի՞նչէն գիտէք որ սեղանին կափարիչին ձայն էր:

Ստիպուած էի մանրամասն բացատրութիւն տալ, երկար ու նեղացուցիչ բացատրութիւն մը զոր, կ'... նի թէ, պարտաւոր չըլլայի տալ:

— Դաշոյնը սեղանին մէ՞ջն էր, հարցուց ոստիկանապետը:

— Ձեմ գիտեր, չեմ յիշեր, բայց անշուշտ այնտեղ եղած ըլլալու էր...

— Տանտիրուհին կանչենք, ըսաւ ոստիկանապետը եւ զանգակը քաշեց:

Քանի մը վայրկեան ետքը, փարէզ օրիորդներս բերաւ տանտիրուհին՝ Րասըլը:

— Ձեմ կարծեր որ արծաթեղէններու սեղանին մօտեցայ, պատասխանեց ան ոստիկանապետին հարցումին: Ներս գացի տեսնելու համար թէ ծաղիկները թա՞րմ էին... օհ, աղէկ կը յիշեմ... սեղանին կափարիչը բաց էր... բաց ըլլալու իրաւունք չունէր... գոցեցի... դուրս եկած ատեն գացի գոցեցի...

— Լաւ, կրնա՞ս ինծի ըսել թէ դաշոյնը սեղանին մէջն էր...

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
12
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
JEUDI
12 Décembre
1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2985

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԷԿ ՁԱՅՆ ԵՒ ՄԷԿ ՈՒՂԵԳԻԾ

Ամէն անգամ որ առիթ կ'ունենանք խօսելու Խ. Հայաստանի մասին, լաւ կամ գէշ, միշտ կը փորձենք արթնութեան եւ գիտակցութեան հրաւիրել մեր ընդդիմախօսները, հիմնական կէտի մը առթիւ,— ի՞նչպէս պէտք է ձեւակերպուին Երեւանի եւ Հայկական Արտասահմանի յարաբերութիւնները:

Եթէ միայն այս կէտի մասին համաձայնէինք, ինքնին կը դադրէին շատ մը ամուլ վէճեր:

Ի՞նչ է մեր տեսակէտը այդ յարաբերութեանց մասին:

Հաւասար ճակատներ համարելով երկուքը, Երեւան եւ Արտասահման, ճշդել իւրաքանչիւրին պարտականութիւններն ու իրաւունքները, եւ գործունէութեան ուղեգիծ մը հաստատել:

Մեր համոզումով, այդպիսի հասկացողութիւն մը պիտի նպաստէր երկու անմիջական պահանջներու, վերաշինութեան եւ ներգաղթի զարգացման:

Մանաւանդ որ, այդ պարագային Արտասահմանը պիտի երեւար իր հարազատ կերպարանքով, իբրեւ մէկ մարմին, եւ Երեւանը պիտի կրնար ըմբռնել իր ստանալիքն ու տալիքը:

Մինչդեռ, տխուր կարճատեսութեամբ մը, Արտասահմանը այսօր բաժնուած է բազմաթիւ ճակատներու: Ամէն գլուխէ հով մը կը փչէ:

Եւ, իբրեւ հետեւանք, Երեւանը փոխանակ մէկ ձայն լսելու, կը լսէ խժալուր աղմուկ մը, ուր ծուռն ու շիտակը իրար կը հրմշտկեն:

Իսկ ամէնէն արտասուելին,— ստեղծուած եւ զարգացած է մթնոլորտ մը, ուր աւելի շատ իշխանաւորներ եւ հպատակներ կ'երեւան, քան թէ Երկիր եւ ժողովուրդ, մանաւանդ արմատախիլ եւ ցիրուցան ժողովուրդ:

Մինչեւ այսօր ալ, միայն աղերսագիրներ է որ կը ներկայացուին յանուն այդ ժողովուրդին, աւելի կամ պակաս վաւերական հաստատութեանց կողմէ: Իսկ Երեւանը հազիւ կը բարեհաճի արձագանգ տալ, իբրեւ «բարեխնամ կառավարութիւն»:

Միայն ներգաղթի խնդիրը ամբողջ ողբերգութիւն մը կը կազմէ, այս տեսակէտէն: Իսկ անոր ամենավերջին դրուագը,— 1200 տարագիրներու արձանագրութեանց պատմութիւնը՝ սեւագոյն էջը այդ ողբերգութեան:

Անցեալ օգոստոսէն ի վեր Փարիզ կը գտնուի Դ. Շահվերդեան, այդ արձանագրութեանց համար: Պաշտօնապէս հաղորդուեցաւ թէ բոլոր գործողութիւնները լրացած եւ ցանկերը ղրկուած են առ որ անկ է, հաւաքական անցագիր ստանալու համար:

Այս տեղեկութենէն դուրս, դո՛նէ մենք բան չենք գիտեր Երեւանի «լիազօր»ին գործունէութեան մասին: Ինքն ալ չբարեհաճեցաւ զեկուցում տալ, իսկ Արտասահմանի ներկայացուցիչ-մարմինները անշուշտ կը զգուշանան որեւէ սրտնեղութիւն պատճառել մեծաւորին:

Եթէ մեր գործը օտար իշխանութեան մը հետ ըլլար, կացութիւնը տարբերութիւն չպիտի ունենար: Ընդհակառակն, թերեւս աւելի շատ զբաղեցուցած պիտի ըլլայինք օտարը, ինչպէս կը հաստատեն բազմաթիւ փաստեր:

Ի՞նչ կ'ապացուցանէ այս իրողութիւնը, եթէ ոչ հպատակի եւ շնորհընկալի հոգեբանութիւն, դէմ դիմաց չտես իշխանութեան մը հետ:

Եւ դժբախտաբար ամէնէն աւելի այսպէս կոչուած «ուսումնական» դասն է որ կը ներշնչէ ու կը զարգացնէ այս հոգեբանութիւնը:

Այս տեսակէտէն ալ, բուն աշխատաւորն ու գիւղացին աւելի արթուն են եւ աւելի պատուախնդիր:

Նոյն երեւոյթը վերաշինութեան հարցին մէջ:

Ի վերջոյ որո՞ւ համար գաղտնիք է որ, բացի Մ. Նահանգներու կարգ մը Հայր. Միութիւններէն, մնացեալ «Վերաշինաց»-ները աւելի շատ մարզադաշտեր են քան իրական գործունէութեան վառարաններ:

Արդէն ճղակոտոր եւ սնամէջ, շատ մը Հայրենակցականներ իրենք իրենց հիմերն է որ կը փորեն, տարուէ տարի ճակատ յարդարելով իրարու դէմ:

Ինչպէս ներգաղթը, նոյնպէս վերաշինութիւնը դարձած է տեսակ մը հաւատաքննութիւն: Եւ զարմանալի չէ որ, տարիներէ ի վեր, երկու դրական գործի դիմաց, տասն ալ ժխտական երեւոյթներ կը տեսնենք:

Ուրիշ ի՞նչով կը բացատրէք համատարած պառակտումը, խաչաձեւումները եւ ուժասպառութիւնը, որոնք տուն կը քանդեն: Ամէնէն առաջ մեր տունը:

Ինչո՞ւ դժուար պիտի ըլլար հասկացողութեան մը գալ նախ մամուլի միջոցաւ, յետոյ լայն խորհրդակցութեամբ, ճշդելով ծուռն ու շիտակը եւ հաստատելով ընդհանրական ուղեգիծ մը:

Այսպիսի «վարքագիծ» մը ոչ իւրաքանչիւր հոսանքի անկախութեան պիտի վնասէր, ոչ ալ անոնց գործունէութեան: Չէ՞ որ բոլորն ալ համաձայն են գոնէ երկու հիմնական եւ հրատապ հարցերու մասին,— վերաշինութիւն եւ ներգաղթ:

Այն ատեն, անշուշտ Երեւանն ալ կը բռնէր շիտակ ճամբան, եթէ իսկապէս ունի որոշ ծրագիր, այս երկու հարցերու մասին:

Այս կը թելադրէ գաղութներու ինքնապաշտպանութեան պահանջը:

Եթէ կ'ընդունինք հաւասարութեան սկզբունքը, մեզի կ'իյնայ գործնական միջոցներ գտնել, որպէսզի Երեւանն ու Արտասահմանը լրացնեն իրար:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԵՒ ԱՅԺՄ ԿԸ ՍՊԱՍԵՆ ՄՈՒՍՈԼԻՆԻԻ ՊԱՏԱՍԽԱՆԻՆ

Անգլիա կրճատեց կարգ մը զիջումներ

Ազգերու Դաշնակցութեան այսօրուան ժողովը

Փարիզի մէջ մշակուած պայմանները անգլիական եւ ֆրանսական կառավարութեանց կողմէ վաւերացուելէ յետոյ, հաղորդուեցան Իտալիոյ, Եթովպիոյ եւ Ազգերու Դաշնակցութեան: Անգլիական դահլիճը, որ երկուշաբթի օր քննած եւ հաստատած էր ծրագիրը, բացառիկ նիստ մը եւս գումարեց երեքշաբթի օր, կարգ մը զիջումներ «կլորցնելու» համար: Արդարեւ, Անգլիոյ հանրային կարծիքը այնքան ալ տրամադիր չէ մեծ զիջումներ կատարելու: Միւս կողմէ, Պ. Լավալ կ'ուզէր Մուսոլինիի ներկայացնել այնպիսի ծրագիր մը որ վստահութիւն ներշնչէր եւ մանաւանդ ընդունելութիւն գտնէր դեկտեմբեր 12էն առաջ (այսօր), որպէսզի կարելի ըլլայ յետաձգել քարիւղի արգելքը: Անգլիական կառավարութիւնը երեքշաբթի օրուան նիստին մէջ վերջնապէս հաւանութիւն յայտնեց «սկըզբունքով» եւ կարգ մը բարեփոխումներ կատարեց ծրագրուած հողային զիջումներու մասին, թէ հիւսիսէն եւ թէ հարաւէն: Այս փոփոխութիւնները անմիջապէս հաղորդուեցան Փարիզ, եւ կատարեալ համաձայնութիւն գոյանալով երկու կառավարութեանց միջոցաւ, հեռագրուեցան Հռոմի եւ Ատիս-Ապէպայի ֆրանսական դեսպաններուն, որպէսզի քննեն եւ պատասխանեն: Անգլիական կառավարութիւնը աւելորդ սեպեց իր դեսպաններուն հաղորդել ծրագիրը: Ընդհանուր կարծիքը այն է թէ Մուսոլինիի պատասխանը նպաստաւոր պիտի ըլլայ: Իսկ արքայից արքային պատասխանը յայտնի է արդէն,— վճռական մերժում:

Խստօրէն գաղտնի կը պահուին ինչպէս Փարիզի մէջ մշակուած ծրագիրը, նոյնպէս Անգլիոյ կատարած փոփոխութիւնները: Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ ընդդիմադիրները հարցումներ ուղղեցին, գանգատելով թէ հաշտութիւն կ'առաջարկուի ի վնաս Եթովպիոյ: Վարչապետ Պոլտուին սրտնեղութիւն յայտնեց որ ֆրանսական կառավարութիւնը թոյլ տուած է տեղեկութիւններ հաղորդելու Փարիզի ծրագրի մասին, մինչդեռ Անգլիա կ'ուզէ գաղտնի պահել ամէն բան: «Ֆրանսայի մէջ անգաղտնապահութիւն մը պատահած է որ աւելի կը դժուարացնէ արդէն իսկ դժուարին եւ փափուկ բանակցութիւններ»: Այս խօսքերէն յետոյ, Պ. Պոլտուին մերժեց վաւերական տեղեկութիւններ հաղորդել եւ աւելցուց.— «Անոնք որ հետեւած են սկզբնական ծրագրին եւ լրագրական տեղեկութեանց, կը հաւատեն ինծի թէ մեծ տարբերութիւն կայ երկուքին միջեւ: Հաշտութեան առաջարկները պարզապէս բանակցութեան հիմեր են եւ պէտք է որ վաւերացուին Իտալիոյ, Եթովպիոյ եւ Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ»:

Պ. Լավալ եւ Իտըն Ժընեւ գացին, մասնակցելու համար Ազգերու Դաշնակցութեան ժողովին:

Ի՞նչ փոփոխութիւններ կատարուած են

Հաշտութեան առաջարկները, որոնց ամփոփումը հաղորդած էինք երէկ, հրատարակուած են աշխարհի բոլոր թերթերուն մէջ, թէեւ անգլիական կառավարութիւնը անգիտանալ կը ձեւացնէ: Հակառակ տիրող գաղտնապահութեան, լրագիրներ կը պնդեն թէ Փարիզի ծրագիրը հողամասեր կը յատկացնէ Իտալիոյ, հիւսիսային Եթովպիոյ եւ Օկատէնի մէջ, տնտեսական առաւելութիւններ ալ շնորհելով հարաւային-արեւմտեան շրջանին մէջ: Սակայն, կը հաւաստեն թէ հիւսիսային մասին մէջ սահմանուած տարածութիւնը Թիկրէի եւ Տանաքիլի նահանգներուն մէկ փոքր մասը միայն պիտի կազմէ եւ փոխադարձաբար Եթովպիա ելք մը պիտի ստանայ դէպի ծով: Ամէն պարագայի մէջ, վերջին պահուն բաւական կարեւոր կրճատումներ եղած են սկզբնական ծրագրին մէջ:

Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ, երբ ընդդիմադիրները նեղը դրին, Պ. Իտըն հետեւեալ կարճ յայտարարութիւնը ըրաւ հաշտութեան առաջարկներու մասին.

— «Առաջարկները եղած են 3 գլխաւոր սկզբունքներու վրայ.— 1. Հողերու փոխանակութիւն մը, որոշ առաւելութիւններ ընծայելով երկու կողմին ալ.— 2. Ազգերու Դաշնակցութեան աջակցութիւնը Եթովպիոյ, երկրին ընկերային, տնտեսական եւ վարչական զարգացման համար.— 3. Մասնաւոր դիւրութիւններ իտալացի գաղթականներու եւ իտալական ընկերութեանց, ի խնդիր այդ տնտեսական զարգացման: Եթէ կառավարութեան յանձնառութիւնը հակառակ է Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտին, Ազգաժողովին կ'իյնայ ըսել: Կառավարութիւնը պատրաստ է ընդունելու Ազգաժողովին վճիռը, ինչպէս պատրաստ էր ստանձնելու իր բաժինը՝ այս անհաճոյ գործին մէջ»:

*** Առաջին լուրերուն վրայ իսկ, Եթովպիոյ կայսրը յայտարարեց թէ պիտի մերժէ որ եւ է առաջարկ որ «պարգեւ մը կը շնորհէ նախայարձակ պետութեան», այսինքն աւելի բան կու տայ քան ինչ որ առաջարկած էր Ազգաժողովը, պատերազմի պայթումէն առաջ: Եղած առաջարկները պաղ տպաւորութիւն ձգեցին Ատիս-Ապէպայի մէջ, ուր բացարձակապէս անընդունելի կը գտնեն Իտալիոյ ձգել Թիկրէի նահանգին մեծագոյն մասը եւ գաղթավայր մը յատկացնել հարաւային շրջանին մէջ:

*** Իտալական մամուլը լռութիւն կը պահէ, սպասելով կառավարութեան որոշման: Առաջին օրը միայն Վատիկանի օրկանը խմբագրական մը հրատարակեց, մաղթելով որ խաղաղութիւնը վերահաստատուի փոխադարձ համաձայնութեամբ:

*** Փարիզի ծրագիրը շփոթութիւն պատճառեց Ազգերու Դաշնակցութեան շրջանակներուն մէջ: Շատ մը պատժարկու պետութիւններ եւ մանաւանդ Խ. Միութիւնը հակառակ են եղած զիջումներուն: Կը կարծուի թէ դժգոհ պետութիւնները մեծ աղմուկ պիտի հանեն Ազգաժողովի դեկտեմբեր 17ի նստին մէջ:

Ճափոն հաւասարութիւն կը պահանջէ

Նաւային խորհրդաժողովը, որ բացուեցաւ Լոնտոնի մէջ, լրջօրէն գործի ձեռնարկած է արդէն: Առաջին յանձնաժողովը սկսաւ քննել իւրաքանչիւր պետութեան ծովային ուժը, բանաձեւ մը կազմելու համար քանակի կրճատման մասին, որ ամէնէն դժուարին հարցն է: Ճափոնի պատուիրակները առաջին վայրկեանէն, իսկ պահանջեցին առաւելագոյնչափ մը նըշանակել, որմէ վար իւրաքանչիւր պետութիւն ազատ է մարտանաւեր շինելու համաձայն իր պահանջներուն: Միեւնոյն ատեն պնդեցին թէ Ճափոնի նաւային ուժը պէտք է հաւասար ըլլայ Անգլիոյ եւ Մ. Նահանգներու տորմիղներուն: Եթէ այս տեսակէտը չընդունուի, Ճափոն աւելորդ կը գտնէ մասնակցիլ նաւային խորհրդաժողովին: Ամերիկեան պատուիրակը անմիջապէս հասկցուց թէ իր կառավարութեան համար անընդունելի

(Շար.ը կարդալ Գ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՏԵՂԻ ԽՆԴԻՐ

Աւելի քան երկու ամիս է որ լռութեան դատապարտուած է «Յառաջ»ի այս բաժինը:

Ինչո՞ւ: Պատերա՞զմ:

Այո: Եւ ... տեղի խնդիր:

Իտալիան տեղ կ'ուզէր. չտուին, սուրը քաշեց եւ ձին քշեց դէպի Հապէշներու երկիրը:

Օրուան լուրերն ալ «տե՛ղ, տե՛ղ» պոռալով իրենց դղրդացին գրոհին եւ թնդանօթի ծանրութեան տակ ճնշեցին, հրեցին եւ վերջապէս քշեցին «Օրը Օրին»ը, (քանի քանի անգամ ալ «Երկու խօսք»ը):

Այս Ազգաժողով է, այս նաւ է, կռիւ է, բանակ, Սըր Ս. Հօր, Մուսոլինի, Հայլէ Սելասիէ, Աթաթիւրք, զեկոյց, բանակ, ռմբակոծութիւն, ճակատամարտ, գոռում — գոչում...

Եւ տեւական երկու ամիսէ ի վեր, ամէն օր երկու գրաշար մէկ բերան կը մռլտան.

— Ո՞ւր պիտի տեղաւորենք այսքան լուրը...

— Թերթօնն ալ հանենք, շարուածը չի սեղմիր, եւ դեռ ձեռագիր կը հոսի ... Ծանուցումներն ալ շատ են այսօր:

Անդիէն՝ վարչութիւնը.

— Սիրելիս, այս այսպէս չերթար: Ես ասդին-անդին կ'իյնամ, հազիւ կը համոզեմ, դուք ծանուցումները կը հանէք, հաշիւներս կը խանգարէք: Շաբաթ օր հինգ հազար պէտք է: Ամսուն 10ին «պօնօ» ունինք:

Տակաւին կան առաքման պաշտօնեաները,— անոնք որ օրուան հրապարակին հետ կապ ունին ամէն օր:

ՈՒՐԻՇ ԿԱՐՄԻՐ ՄԱՐԱՋԱԽՏ ՄԸ, ՊԼԻՒԽԵՐ, ՀՐԱՄԱՆԱՏԱՐ ԾԱՅՐ. ԱՐԵՒԵԼՔԻ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԲԱՆԱԿԻՆ

— Ժողովուրդը պատկեր կ'ուզէ. ամէն օր կ'ուզէ...

Իսկ Արազը փրփրած է արդէն.

— Մէկ ամիսէ ի վեր դուն էիր որ կը պնդէիր վերսկսիլ: Երկու հատ գրեցի, չտպուեցան:

— Քիչ մըն ալ սպասէ, սա հապէշական խնդիրը վերջանայ:

— Բայց ամէն օր նիւթեր կու գան ու կ'անցնին:

— Ձախորդ օրերը ամբրան նման կու գան ու կ'անցնին...

— Այս ընթացքով առաջին էջին վըրայ տեղ գտնելիք չունինք. Գ. էջ փոխադրենք «Օրը Օրին»ը:

— Ո՛չ, ո՛չ, արդէն հաշտութեան բանակցութիւնները սկսան: Քանի որ տեղ գտեր են մէկուկէս միլիոն Իտալացիներ տեղաւորելու համար Եթովպիոյ մէջ, մենք ալ կրնանք տեղ գտնել 50 — 60 տողի համար:

— Բայց ե՞րբ:

— Այսօր իսկ:

ՎԱՀԷ

«ՅԱՌԱՋ»Ի
ՊԱՐԳԵՒԱՒՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

1936 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻՆ ԱՌԹԻՒ

1935 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 15ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ 1936 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 31

ԲՈԼՈՐ ԱՆՈՆՔ ՈՐ «ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱԺԱՆՈՐԴ ԿԱՐՉԱՆԱԳՐՈՒԻՆ ՏԱՐԵԿԱՆ, ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԿԱՄ ԵՌԱՄՍԵԱՅ, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ ԵՒ ԿԱՄ ԿԸՆՈՐՈԳԵՆ ԻՐԵՆՑ ԲԱԺՆԵԳԻՆԸ, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ ՏԱՐԵԿԱՆ, ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԿԱՄ ԵՌԱՄՍԵԱՅ, ԻԲՐԵՒ ՊԱՐԳԵՒ ՊԻՏԻ ՍՏԱՆԱՆ ԶԱՆԱԶԱՆ ԳԻՐՔԵՐ, ՀԱՄԱՁԱՅՆ ԻՐԵՆՑ ՎՃԱՐՄԱՆ:

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՑԱՆԿԸ ԲԱԺՆՈՒԱԾ Է ՏԱՐԵԿԱՆ, ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՒ ԵՌԱՄՍԵԱՅ ԳԼՈՒԽՆԵՐՈՒ, ԵՒ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐԸ ԱԶԱՏ ԵՆ ԸՆՏՐԵԼՈՒ ԻՐԵՆՑ ՆԱԽԸՆՏՐԱԾ ՀԱՏՈՐՆԵՐԸ:

ԹՂԹԱՏԱՐԻ ԾԱԽՔԸ ՄԵՐ ՎՐԱՅ, ԲԱՑԻ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԷՆ:

Մանրամասնութիւնները եւ գիրքերու ցանկը յաջորդով:

«Տորգսին»ի դրամ չղրկել դեկտ. 15էն սկսեալ

Մոսկուայի պետական դրամատունը ազդ մը ուղղած է արտասահման, յայտնելով թէ դեկտեմբեր 15էն սկսեալ այլեւս օտար դրամ չպիտի ընդունուի, Տորգսինի խանութներէն ապրանքներ գնելու համար, քանի որ Տորգսինը հաշուեյարդարի պիտի ենթարկուի: Խ. Միութեան մէջ գնումները պէտք է կատարուին խորհրդային դրամներով (մէկ ռուբլին 3 ֆրանք):

Նոր խռովութիւններ Եգիպտոսի մէջ

Դեկտեմբեր 9ի գիշերը համալսարաններու երթեւեկը կանգ առաւ Գահիրէի մէջ, եւ ոստիկաններ հսկողութեան տակ առին փողոցները: Դպրոցներու թաղը ամբողջովին շրջապատուած եւ մութի մէջ թաղուած էր: Ոստիկանութիւնը շատ մը թաղեր խուզարկելով բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կատարեց: Դեկտեմբեր 10ին 7000 ոսկի կը հաշուէին վերջին ցոյցերու առթիւ պատահած վնասները: Այժմ նոր աղաղակ մը կը լսուի Գահիրէի մէջ.— «Կեցցէ՛ Յեղափոխութիւնը»: Ուսանող եւ ուսանողուհի փողոցէ փողոց կը շրջին, յեղափոխութեան դրօշը պարզելով:

Միւս կողմէ, այլեւս իրականացած կը համարուի քաղաքական բոլոր հոսանքներու միացումը: Բոլոր կուսակցապետները թագաւորէն կը պահանջեն վերահաստատել 1923ի սահմանադրութիւնը: Թագաւորը ունկնդրութեան ընդունեց բրիտանական մարզպանը եւ հրամանատարներ:

*** Վերջին լուրերու համաձայն, Եգիպտոսի բոլոր կուսակցութիւնները իրապէս միացեալ ճակատ կազմած են, պահանջելու համար 1923ի սահմանադրութեան վերահաստատումը: Նահաս փաշա, «Վաֆտ»ի նախագահը, հաղորդեց թէ ինք հրաւիրած է բոլոր հոսանքները, որպէսզի թագաւորին երթան եւ պահանջեն գործադրել «ազգին սահմանադրութիւնը»: Միեւնոյն ատեն կը պահանջուի ստորագրել 1930ի անգլօեգիպտական դաշնագիրը: Ազգային ճակատը պիտի շարունակէ պայքարը Նէսիմ փաշայի դահլիճին դէմ, որ կը խորհի հրաժարիլ: Ամէն պարագայի մէջ, շատ կարեւոր դէպքերու կը սպասուի մէկ օրէն միւսը:

Մ Ե Ր Ա Պ Ա Գ Ա Ն

Նուազագոյնը 600.000 ժողովուրդ ունինք գաղթաշխարհի մէջ. ոմանք այս թիւը կը հասցնեն 7—8 հարիւր հազարի. ոչ ոքի հետ վէճի չբռնուելու համար ընդունինք, որ մեր թիւը կէս միլիոն է: Այս քանակը ճիշդ կէսն է այն ժողովուրդին, որ այսօր տեղաւորուած է Խ. Հայաստանի սահմաններուն մէջ (Անդրկովկասի եւ Ռուսիոյ այլ մասերուն մէջ տեղաւորուած հայութիւնը նկատի չենք առներ): Ցաւկալէս 1920էն ասդին բովանդակ հայութիւնը կը մտահոգէ այն հարցը թէ՝ մեր տարագիր ժողովուրդը օտարութեան մէջ պիտի պահէ՞ իր դիմագիծը թէ պիտի ձուլուի ու կորսուի այլ ժողովուրդներու վիթխարի խառնարանին մէջ: Մտածումի մէջ, առաւելաբար յոռետեսը դիծն է որ կ'իշխէ: Շատեր այն համոզումին են, որ մեր հայրենիքի համար մէկ խոշոր տոկոսը այս կէս միլիոնէն անդարձ կերպով կորսուած է: Ցաւ-կալէս եւրոպական երկիրներու մէջ, ուր ցեղերու հոգեկան եւ բարոյական կառոյցի տեսակէտով մեծ տարբերութիւններ չկան եւ ուր կայ բարձր եւ հզօր մշակոյթ: Այս տխուր մտածումներու նժարը դէպի յոռետեսութիւն կը թեքեն նաեւ մի շարք այլ պատճառներ:

Ա.— Մեր անցեալը.— Մեծ ու բարգաւաճ գաղութներ ունէինք, ամէնքն ալ փոշիացան սակայն, ոչ իսկ տապանաքարեր ձգելով գերեզմաններուն մէջ:

Բ.— Ազգայնամոլութիւնը.— Բազմաթիւ երկիրներու մէջ ազգերը բռնուած են ազգայնական տենդէ մը, անշնչելի մթնոլորտ ստեղծելով փոքրամասնութեանց համար:

Գ.— Մեր դատի անստոյգ վիճակը.— Երէկ յոյսեր ունէինք վերածնող հայրենիքի նկատմամբ, մինչ այսօր համատարած գերեզմանատուն է սահմանէն ասդին եւ արիւնատենչ բռնակալութիւն՝ սահմանէն այն կողմ:

Դ.— Մեր պայքարի մէջ նուազած է քաղաքական շեշտը.— Երէկ բացառաբար արիւն կը նուիրաբերէինք ի խնդիր մեր հայրենիքի ազատագրութեան, մինչ այսօր գերազանցաբար միայն կը սպառենք ի խնդիր գաղթաշխարհի մէջ ծաւալած ճգնիմ վէճերու:

Մենք մատնանշեցինք գլխաւոր մտահոգութիւնները միայն. կան նաեւ ուրիշներ, ու թերեւս ոչ նուազ ծանրակշիռ:

Այնուամենայնիւ — մենք յոռետեսներէն չենք: Բնաւ այն կարծիքին չենք, թէ ձուլումին զոհ պիտի տանք վերապրած բեկորները մեր ժողովուրդի, կը հաւատանք, որ մեր ցեղը ի յայտ պիտի բերէ թաքուն ոյժեր՝ իր ցեղային ինքնատպութիւնը պահելու համար: Պէտք չէ մոռնալ, որ ազգերը, այն ծանր պայքարին մէջ, զոր կը մղեն այսօր ի խնդիր իրենց յարատեւումի, ոչ միայն կորուստներ ունին, այլեւ վաստակներ:

Ա.— Դարեր առաջ դիւրութեամբ փոշիացանք, որովհետեւ գաղութները բաժան էին իրարմէ եւ յարաբերութիւնները՝ դժուար: Այսօր մի է աշխարհը եւ վայրկեանի խնդիր է անոր բոլոր մասերը թելով եւ անթելով իրարու կապելը:

Բ.— Երէկ ձուլում կը պարտադրէին բոլոր ազգերը, այսօր կան ազգեր, որ ուրիշներուն կը պարտադրեն պահել իրենց ազգութիւնը. Գերմանիա իր օտարացեղ հպատակներէն ոչ թէ ձուլում կը պահանջէ, այլ ինքնութեան պահպանում. ու դժուար է նախատեսել, թէ այս շարժումներէն ո՞ր մէկը պիտի յաղթանակէ արդեօք, ձգտումը դէպի ձուլո՞ւմ թէ դէպի անխառն արիւն:

Գ.— Երէկ փոքրամասնութիւնները ցրիւ էին եւ բաժան, մինչ այսօր նաեւ անոնք կը խմբուին ու կը կազմակերպուին՝ քաղաքականօրէն եւ իրաւապէս պատկառելի ոյժ դառնալով:

Դ.— Փոքրամասնութիւնները երէկ քանակ չէին եւ չէին մտահոգեր աշխարհը, մինչ այսօր անոնք 25 միլիոն են միայն Եւրոպայի մէջ (առանց Ռուսիոյ) եւ անոր քաղաքական մտահոգութիւններէն մին:

Ե.— Մարդկային իրաւական միտքը փոքրամասնութեանց կնճիռ չունէր երէկ, մինչ այսօր միջազգային ընթիւ աքթեր եւ ուխտեր կան այս մասին:

Զ.— Երէկ աշխարհը լայն էր եւ օտարականը՝ հիւր ամէն տեղ. այսօր համատարած սարսափ կայ ի խնդիր կտոր մը հացի եւ օտարականի դէմ ընդհանուր հալածանք կայ ամէն տեղ. ազգերը օտարականին ամէն քայլափոխի կը յիշեցնեն իր ազգութիւնը եւ իբրեւ վերջին ապաստան կը մատնանշեն իր հայրենիքը:

Ամէնէն խոցելի կէտը մեղ վիճակուած տաժանելի պայքարին մէջ — այդ պայքարի բնոյթին մէջ յառաջացած փոփոխութիւնն է: Գաղթաշխարհի մէջ մենք պիտի ապրինք ոչ իբրեւ կրօնական համայնք, այլ իբրեւ քաղաքական ազգակ: Եւ մեր այս վերջին հանգամանքով ոչ թէ ուրիշի, այլ միայն եւ բացառաբար մեզի համար: Ազգովին կապուած պիտի մնանք մեր հայրենիքին եւ պիտի պայքարինք ի խնդիր անոր ազատագրութեան: Քանի կայ ու կը մնայ Հայոց Աշխարհը — ներելի չէ անձնատուր ըլլալ սպանիչ յոռետեսութեան: Նման հարցի մը մէջ կարելի չէ մարգարէութիւններ ընել՝ բացառաբար անցեալը հիմ առնելով, երբ այդ անցեալը (իր պայմաններով) այնքան քիչ նմանութիւն ունի ներկայի հետ: Վիճելի է թէ ազգերը աստիճան առ աստիճան պիտի ամրանա՞ն ինքնապահպանումի իրենց ճիգերուն մէջ թէ պիտի տկարանան:

Դիմաւորենք ապագան ոչ թէ պարտուածի հոգեբանութեամբ, այլ յաղթելու վճռական կամքով:

(Խմբագրական «ՅՈՒՍԱԲԵՐ»ի)

ԾԻԾԱՂ

ՈՒՍՈՒՑԻՉԸ (դասի մէջ).— Տիրան, «ո՞ր ստանաւորներն են որ ակռայ չունին»:

ԱՇԱԿԵՐՏԸ.— Նախ՝ իմ մեծ մայրըս...»:

×

ԲԺԻՇԿԸ.— Լաւ առողջութեան գաղտնիքը՝ սոխ ու սխտոր ուտելն է:

ԲԱՐԵԿԱՄԸ.— Բայց ի՞նչպէս կարելի է սոխ ու սխտոր ուտելը գաղտնի պահել...:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՈՒՆ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

ԹՈՒՐՔԻԱՅԷՆ ՀԵՌԱՑԱԾ ՖՐԱՆՍԱՑԻՆԵՐԸ ԵՒ ՏԵՂԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԸ.— ԹՈՒՐՔ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ... ՇԱՐԺԱՆԿԱՐՈՎ

Ժամանակին գրած էի այն պայմաններու մասին, որոնց ճնշումին տակ, Թուրքիա բնակող Ֆրանսացիները, ստիպուած էին ձգել այդ երկիրը, վերադառնալու համար իրենց Մայր հայրենիքը:

Եւ այս առթիւ ալ, յիշած էի տեղական գլխաւոր թերթերուն զեկոյցները, քննադատութիւններն ու պոռթկումները:

Ցիչողութիւնները թարմացնելու համար ըսեմ թէ, բացի «Marseille-Matin» օրաթերթէն միւսները, աջ թէ ձախ, «խոհեմութիւն» համարեցին... լռել: Մանաւանդ սա հաստափոր Petit Marseillaisն Լէօն Պանքալով:

Սակայն այսօր տարբեր է երեւոյթը, քարերն անգամ լեզու ելած են:

«Պալքանները 1934»ի հեղինակ Լէօն Պանքալի թերթը, Le Petit Marseillais, կը գրէ դեկտեմբեր 6ի թիւով հետեւեալ խորագիրներուն տակ.— ՈՂԲԵՐԳԱԿԱՆ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ ՄԸ: ՖՐԱՆՍԱՑԻՆԵՐԸ, ՈՐՈՆՔ ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՄՆԱԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ՍՏԻՊՈՒԵՑԱՆ ՀԵՌԱՆԱԼ ԹՈՒՐՔԻԱՅԷՆ, ԻՐԵՆՑ ՄԱՅՐ ԵՐԿՐԻՆ ՄԷՋ ՊԻՏԻ ԱԶԱՏԻ՞Ն ԴԺԲԱԽՏՈՒԹԵՆԷՆ:

Այս խորագիրներէն վերջ, որ իրականին մէջ շատ բան կը խօսի մեզի, հակառակ Պանքալի լռրձնչութեան փառաբանութեանց, թերթը վկայութեան կանչած էր նաեւ Իզմիրի մէջ, Ֆրանսացի մեռած զինուորներուն յիշատակին կառուցուած յիշատակարանը, դնելով պատկերը: Յիշատակարանին վրայ գրուած է անունները նահատակ զինուորներուն, այս վերտառութեամբ.— «Մեռած պատուոյ դաշտին վրայ, 1914 — 1918»:

Եւ այս բոլորէն վերջ կը շարունակէ.

— «Մէկը ամէնէն ողբերգական օրինակներէն, Իզմիրէն գաղթած Ֆրանսացիներու պարագան է: Անոնց վերջինները հասան անցեալ սեպտեմբերին: Անոնք ձգեցին Իզմիրը Ֆրանսացի ապրելու համար, որովհետեւ Թրքական օրէնք մը կ'արգիլէր օտարականներուն ամէն աշխատանք եւ զբաղում: Ֆրանսական իշխանութիւնները խոստացան պաշտպանել զիրենք, եւ եթէ վեց ամսուան ընթացքին չկարենան գործ գտնել, իրաւունք պիտի ունենային անգործութեան նպաստի: Անոնք մեկնեցան Թուրքիայէն ընտանիք առ ընտանիք, Ֆրանսայի ներքին նախարարութեան արտօնութեամբ եւ Իզմիրի Ֆրանսական հիւպատոսին այն խօսքերուն վրայ, թէ իրենցմով պիտի հետաքրքրուին, իրենց հայրենիքին մէջ:

Սակայն, նահանգապետարանը, նոյեմբեր 27 թուակիր պաշտօնագրով հաղորդեց ենթականերուն, թէ ամէն վարկ ջնջուած է դեկտեմբեր 1էն սկսեալ: Որոշում մըն է այս, որուն հետեւանքով պարզապէս փողոց պիտի նետեն բազմաթիւ ընտանիքներ:

Այս դժբախտները փորձեցին ցոյցեր կատարել սակայն, իշխանութիւնները մերժեցին ընդունիլ զիրենք: Ներքին նախարարութիւնը, նոյնիսկ չպատասխանեց իրենց նամակին»:

Եւ յօդուածագիրը Լ. Ժ. Ժ. չի մոռնար յիշել ենթականերէն մէկուն խօսքը, թէ «Թուրքիոյ մէջ, դէթ իշխանութիւնները քաղաքավարի էին»:

Շարունակենք մօտիկ ընել Պ. յօդուածագիրը, վերջնական եզրակացութիւնը հանելու համար:

— «Այս ընտանիքներու հայրերէն շատերը նախկին ռազմիկներ են. եւ ինչպիսի ռազմիկներ: Պատերազմի յայտարարութեան օրերուն, անոնք էին, երբ ոչ ոք կրնար ստիպել որ անոնք պատասխանէին զօրակոչին, անոնք էին որ եկան իրենց կատարեալ գիտակցութեամբ: Շատերը գիրքերու մէջ կարդացած էին երկրի մասին, սակայն անոնք զգացին թէ իրենց հայրենիքն էր»:

Յօդուածագիրը եկող Ֆրանսացիներու դժբախտութիւնը նկարագրելէ վերջ, «վերջին մանրամասնութիւն» մըն ալ կ'ուզէ յիշատակել.

— «Փոքր Ասիոյ այս Ֆրանսացիները Ֆրանսա եկան իրենց կատարեալ գիտակցութեամբ. Թրքական իշխանութիւնները իրենց թողուցին կա՛մ Թրքական հպատակութիւնը ընդունիլ եւ այսպէսով պահել իրենց տեղերը, կամ վերադառնալ Ֆրանսա»:

Ենթականերէն մէկն է որ կը խօսի Լ. Ժ. Ժ.ի գրիչին տակ.

— Զաւակներուս հարցուցի թէ ի՞նչ պէտք է ընել: Գիտէ՞ք ինչ պատասխանեց ամէնէն փոքրը.— Դուն կրնաս մնալ, հայրիկ, իսկ ես կը մեկնիմ: Եւ մարդը, արցունքով պատմեց այս եղելութիւնը:

Անգամ մը եւս յիշելէ վերջ թէ անոնք ստիպուած էին ձգել Իզմիրը, որովհետեւ Ֆրանսացի մնալ ուզեցին, յօդուածը կը վերջանայ սրտցաւ կոչով մը, ուղղուած տեղական իշխանութեանց եւ մանաւանդ նախկին ռազմիկներու միութեան:

Տուած եղանք հիմա յօդուածին գլխաւոր մասերը:

Ուրեմն «Լը Փըթի Մարսէյէ»ն եւ իր շուրջ համախմբուած զանգուածը, իրենք ալ չեն հաւատար իրենց իսկ հիւսած փառաբանութեանց: Սակայն ստիպուած են կատարել այդ ապերախտ գործը:

Այս առթիւ դիտեցի որ յօդուածին մէկ ծայրէն միւսը, Թուրքին ու Թուրքիոյ հասցէին ուղղուած ոչ մէկ տող կայ:

Մարդիկ կը քննադատեն իրենց տեղական իշխանութիւնները, կ'ողբան դժբախտներուն «ողբերգական կացութիւնը» եւ սակայն ըմբոստութեան եւ դառնութեան ոչ մէկ խօսք կ'ուղղեն այն Թուրքին՝ որ այդ բոլորին հեղինակն է:

Անցեալ տարի երբ Լէօն Պանքալ իր ծանօթ թրքասիրական յօդուածաշարքը հրատարակեց, «Պալքանները 1934», Պոլսոյ թերթերը, մանաւանդ «Միլլիէթ»ը եւ «Ճումհուրիէթ»ը շնորհաւորական գիրեր ղրկեցին Պանքալի եւ անոնք հրատարակուեցան այդ օրերուն: Կ'արժէ՞ քանի մը Ֆրանսացիներու համար զոհել «բարեկամութեան» բարենիշը...

⁂ Մարսէյլի մէջ, վերջերս բացուեցան շարժանկարի երկու սրահներ եւս: Իրականին մէջ, այդ սրահները կը ծառայեն երկիրէ երկիր անցած դարձած տեղերու մասին շարժանկարային կարճ պատկերներ տալու: Տեսակ մը «շարժանկարային լրագրութիւն», ինչպէս կ'ըսէր Ֆրանսացի լրագրող մը:

Այդ սրահներէն մէկը, որ կը պատկանի «Լը Փըթի Մարսէյէ»ի, անցեալ շաբաթ ներկայացուց իր յաճախորդներուն կարգ մը տեսարաններու հետ, «Թուրք հանրապետութեան տարեդարձի տօնակատարութիւնը»:

Ահա ճերմակ պաստառի վրայ կ'անցնին Թրքական զօրքերը եւրոպական ձեւով զգեստաւորուած: Մէկ, երկու, երեք ...

Ահա ուրիշ մը: Էնկիւրի: Պետական պաշտօնէութիւն եւ հեծելազօրք: Եւ ահա դպրոցականներ: Վերջապէ՛ս արիներ եւ արենուշներ: Եւ այս բոլորը 5—10 վայրկեան:

Ինչո՞ւ պահեմ, ատելութեամբ եւ քիչ մըն ալ յուսահատ տրամադրութեամբ դուրս կ'ելլեմ սրահէն, մէկու մը բան չըսելու մտադրութեամբ:

Ուրբաթ, 6 դեկտեմբեր: Սրճարանի մը մէջ ենք: Սրտցաւ հայրենակից մը կը խօսի վերոյիշեալ շարժանկարի մասին.

— Կարեւորութիւն չունին մեզի համար թէ հետեւակ եւ թէ հեծեալ զինուորները: Շատ ենք տեսած այդպիսի բաներ: Կարեւորը ինծ համար, դէթ, երէկուան Ֆաթմաներու եւ Մէհմէտճիկներու սկաուտ դառնալն է: Տեսէք, մենք հիմը դրինք այդ շարժումին Պոլսոյ մէջ, եւ այսօր մեր աւերակներուն վրայ իրենք նոր սերունդի շէնքը կը կառուցանեն:

Եւ որքա՛ն իրականութիւն է մեր բարեկամին դառնութիւնը:

Այո, մեր աւերակներուն վրայ նոր սերունդի մը շէնքը կը կառուցանեն: Սակայն, մենք, տակաւին տեղ-քայլ կ'ընենք: Վայրեր ալ կան, ուր նոյն իսկ ետ քայլ կ'ընենք:

Ընենք անգամ մըն ալ թէ Թուրքը արթուն պահակի պէս կը հսկէ ամէնուրեք եւ ամէն ուղղութեամբ:

Թուրքը արգիլել տուաւ «Մուսա լերան 40 օրերը» վէպին շարժանկարի վերածումը: Սակայն, այսօր ինքը օտար ընկերութիւններ վարձելով շարժանկարի առնել կուտայ ուրիշ երկու շարժանկարներու կարգին «Թուրք հանրապետութեան տարեդարձի տօնակատարութիւնները»:

Թուրքը կը գործէ, իսկ մենք կը յօրանջենք կամ իրար կը չէզոքացնենք:

Գեղեցիկ առաջադրութիւններ եւ ծրագիրներ մշակելու շատ վարպետ ենք, իսկ երբ խնդիրը կուգայ գործնականի՝ կը դառնանք անճարակ:

Փա՛ստ: Վ. Իշխանեան, «Յառաջ»ի տաղանդաւոր աշխատակիցը, առաջարկած էր պզտիկ պրօժէքներ պատրաստել հակաթրքական կամ եթէ կ'ուզէք հայանպաստ տրամադրութիւններ արթնցնելու համար:

Սակայն ո՞վ լսեց: Քանի մը հազար մարդ կարդաց եւ մոռցուեցաւ:

Ժամանակը չէ՞ եկած իրապէս, Թրքական յարաճուն քարոզութեանց պատասխանելու վերոյիշեալ ձեւերով:

Անցեալ ամիսներուն «Ճումհուրիէթ» կը գոռար.— «Վերջապէս յաջողեցանք արգիլել տալ հակաթուրք շարժանկարին պատրաստութիւնը»:

Անշուշտ վաղը կարգը կուգայ ուրիշ բաներ ալ արգիլել տալու ...

ՀՐԱՉԵԱՅ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Գրքի պալատ

Ժամանակին գրած էինք թէ ծրագրուած է Գրքի Պալատ մը շինել Երեւանի մէջ:

Անցեալ Նոյեմբեր 21ին, կրթական գործավար Ա. Եղիազարեանի նախագահութեան տակ, կրթ. գործավարութեան գիտական-արհեստագիտական խորհուրդը նիստ մը գումարեց, քննելու համար ներկայացուած նախագիծերը: Նիստին կը մասնակցէին Երեւանի ճարտարապետները, նկարիչները, քանդակագործները, արհեստագիտական ասպարէզի բանուորներ:

Պետական Հրատարակչական Մարմնին կողմէ խօսք առաւ Ե. Զոփուրեան եւ ներկայացուց Գրքի Պալատին արժէքը: Այնուհետեւ Նախագիծերու քննիչ Մարմնոյն կողմէ ակադեմական Ա. Թամանեան ներկայացուց ճարտարապետ Մազմանեանի եւ Մարգարեանի պատրաստած երկու տարբեր նախագիծերը, որոնց ինչպէս եւ ճարտարապետ Պենի նախագծին պատկերները հրատարակուած են «Խ. Հայաստան»ի մէջ: Թամանեան բացատրութիւններ տուաւ նախագիծերուն մասին եւ յետոյ կատարուեցաւ կարծիքներու փոխանակութիւն մը, որուն մասնակցեցան Փրոֆ. Բունիաթեան, ճարտարապետներ Արազեան եւ Քաջազնունի, քանդակագործ Ա. Սարգսեան, բանուոր Կողպաքչեան, Պետ. Հրատարակչականի տպարանին տը. նօրէնը Զ. Մարուխեան, Եփրիկ:

Բոլորը այն կարծիքին յայտնեցին, որ ճարտարապետներ Մազմանեանի եւ Մարգարեանի նախագիծը յաջող է եւ կը համապատասխանէ արդի արհեստագիտական եւ գեղեցկագիտական պահանջներուն, միաժամանակ ցոյց տալով թերութիւնները:

Կրթ. գործավարը, ամփոփելով յայտնուած կարծիքները, եզրակացուց որ մեր ճարտարապետները ընդհանրապէս ողիով օգտագործած են հայկական հին արուեստը եւ պատրաստած բաւական յաջող նախագիծ մը:

Ի վերջոյ միաձայնութեամբ ընդունուեցաւ Մազմանեանի եւ Մարգարեանի նախագիծը:

⁂ Նախագիծերու մրցումին մասնակցած էին երեք ճարտարապետներ — Պեն (Բազուրի Գրքի Պալատի նախագիծին հեղինակը), Մազմանեան եւ Մարգարեան: Վերջին այս երկուքը միասնաբար պատրաստած էին երկու նախագիծեր, որոնց մէկը արժանացաւ մրցանակի:

Գրքի Պալատը պիտի շինուի, գալ տարի, Տէրեան փողոցին վրայ եւ իր ճարտարապետական կառուցուածքով՝ Երեւանի մեծագոյն շէնքերէն մին պիտի կազմէ: Շինութեան համար նախատեսուած է 7 միլիոն 200 հազար րուբլի: Պիտի գրաւէ 100.000 խոր. մեթր տարածութիւն:

Շինութենէն վերջ, այնտեղ պիտի փոխադրուին Հայաստանի հրատարակչական բոլոր կազմակերպութիւնները,— Պետական Հրատարակչական Մարմին, Կուսակցական Հրատարակչական Մարմին, Գիւղատնտեսական Հրատարակչական Մարմին իրենց տպագրական կազմով:

Շէնքին ճակատը Տէրեան փողոցին վրայ վրայ ըլլալով հանդերձ, Գրքի Պալատը պիտի գրաւէ չորս փողոց:

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՃԷՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑ

Վերածեց՝ Պ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

— «Ամէնէն դէշ աւազակները հայ զինուորներուն մէջ անոնք էին, որ ամէնէն փախկոտը եղած էին թշնամիին առջեւ: Օր մը երբ քաղաքին փողոցներէն կ'անցնէի ձիով, տեսայ խումբ մը ռուս զինուորներ, որոնք հայ զինուորէ մը առաջնորդուելով երկու 70 տարեկան Թուրք ծերունիներ բանտ կը քաշքշէին: Հայ զինուորը զայրացած կ'երեւէր եւ երկաթ թելէ հիւսուած խարազանով մը կը զարնէր երկու խեղճերուն: Ի զուր փորձեցի համոզել զինուորը որ քիչ մը մարդկօրէն վարուի երկու ծերունիներուն հետ:

Հայը խարազանով վրաս եկաւ եւ պոռաց.— «Կը համարձակի՞ք պաշտպանել մեր ազգի սպանիչները»: Վրայ հասնող Հայերը անշուշտ անոր կողմնակից եղան: Իմ դիրքս, ռուս զինուորներուն հանդէպ, սկսաւ շատ վտանգաւոր դառնալ, քանի որ ամէն առիթ կ'օգտագործէին իրենց սպաննելը ծեծելու, եթէ կարելի ըլլար, նոյն իսկ սպաննելու: Այդ միջոցին երեւցող սպաներու պահակախումբ մը սակայն կացութիւնը փոխեց. Հայերը քաշուեցան եւ զինուորները առանց դպչելու տարին երկու ծերերը:

«Ռուսական ճակատի զօրամասերուն նահանջին պատճառով առաջ եկաւ այն վտանգը, որով ճակատին վրայ մնացող կամ դէպի Կարին խուժող Հայերը, մինչեւ ուրիշ ցեղէ խումբերուն հասնիլը յարձակումներ գործեցին Թուրք ազգաբնակչութեան վրայ: Հայ երեւելիները կ'ապահովցնէին թէ նման դէպքեր տեղի չպիտի ունենան այլ եւս, կը պնդէին թէ երկու ժողովուրդներու հաշտեցման ջանք պիտի թափէին եւ թէ վստահ էին որ անհրաժեշտ միջոցներու դիմելով պիտի յաջողէին:

Սկիզբները այնպէս թուեցաւ որ այս խօսքերը, պիտի իրականանային: Այսպէս, պարպուեցան պահականոցի վերածուած մզկիթները, մաքրուեցան եւ այլ եւս չգործածուեցան զինուորական տեղաւորումներու: Կազմուեցան ոստիկան զօրքի խումբեր Թուրքերէն եւ Հայերէն: Հայերը, իրենք բարձրագոյն կը պահանջէին կազմել պատերազմական ատեան մը, դատապարտելու համար Թուրքերու դէմ գործուած ոճիրները:

«Վերջը միայն հասկցուեցաւ որ այս ամէն ռազմախաղերը ուրիշ բան չէին, բայց եթէ յետին մտքով եւ խորամանկութեամբ լարուած խաբէութիւններ: Թուրքերը, որոնք ոստիկան զօրքի խումբի մէջ մտած էին, շատ չանցած նկատեցին որ իրենցմէ գիշերուան հսկողութեան դրուածներու մեծ մասը չէր վերադառնար եւ ոչ մէկ լուր կարելի էր ստանալ անոնց ճակատագրին մասին: Թուրքեր որոնք դաշտային աշխատանքի տարուած էին Հայերու կողմէ, նոյն ձեւով կը կորսուէին անհետ: Միւս կողմէ պատերազմական ատեանի անդամները վախնալով որ իրենք ալ կը սպաննուին, պատիժներ չէին տնօրիներ: Սպանութիւններն ու կողոպուտը կը շատնար: Ցանուարին եւ փետրուարին մէջ սպաննեցին Պէքիր Հաճի Էֆէնտին իր տանին առջեւ (Կարինի յայտնի երեւելիներէն մէկն էր): Անոր վրայ Զօր. Օդիշելիձէն հրամայեց երեք օրուան մէջ գտնել սպանիչը: Այս հրամանը մնաց ապարդիւն:

«Վերին հրամանատարը հայկական ջոկատներու հրամանատարներուն լուրջ դիտողութիւններ ըրաւ՝ իրենց մարդոց անտանելի անկարգապահութեան համար: Դիմեց նաեւ Հայ երեւելիներուն. անոնց երեսին տուաւ խումբերու կողմէ գործուած վայրագութիւնները, որոնց կարգին Թուրք հողագործներու հաղիւ կէսը դաշտէն ողջ դառնալը եւ յայտնեց անոնց թէ թէ եթէ Հայերը կ'ուզեն տիրանալ այս հողերուն, պէտք է որ իրենք զիրենք արժանաւոր ցոյց տան այդ բանին: Ցեղոյ աւելցուց թէ այս ոճիրները Հայ ազգին անունը կ'արատաւորեն, թէ պատերազմը դեռ չէ վերջացած եւ խաղաղութեան վեհաժողովը Հայերուն դեռ չէ տուած այս շրջանները: Հետեւաբար պէտք էր վարուէին իբրեւ ազատութեան արժանի ժողովուրդ մը որ գիտէ յարգել օրէնքները:

«Հայ վարիչներուն պատասխանը այն էր թէ՝ ամբողջ ժողովուրդի պատիւը չի կրնար խնդրոյ առարկայ ըլլալ փոքրամասնութեան մը կողմէ կատարուած ոճիրներու համար եւ կ'ապահովցնէին թէ ողջմիտ Հայերը իրենց կարելին պիտի ընեն առաջքը առնելու համար այդ բաներուն, որոնք անցեալին մէջ Թրքական բռնապետութեան դէմ ուղղուած վրիժառութիւններ են: Դարձեալ դիտել կուտային թէ սկսած են խիստ միջոցներու դիմել, զորս արդարութեամբ պիտի գործադրեն: Այս յաճախակի ապահովութիւններէն քիչ ատեն ետք իմացանք Երզնկայի Թուրքերուն ջարդուիլը: Մանրամասնութիւնները լսած եմ ես նոյնինքն վերին հրամանատար Օդիշելիձէի բերնէն: Ջարդը խումբերուն կողմէ չէ կազմակերպուած, այլ քաղաքի ըմբիշին եւ բանակի հայթայթիչներուն կողմէ: Զգիտնալով այս Հայերուն ճիշդ անունը, չեմ կրնար թուել այստեղ: Զեկոյցը հետեւեալն էր.— «800ի չափ անզէն եւ անպաշտպան Թուրքեր սպաննուեցան: Հայերը ահագին փոս մը փորած էին որոնց մէջ ոչխարի հօտի պէս մորթուած Թուրքերը կը նետուէին: Հայ մը որ այդ ջարդը կը վարէր, կը համրէր դժբախտ զոհերը: «70 եղաւ, դեռ տեղ կայ տասը հոգիի, շարունակեցէք ջարդել»: Եւ նոր տասը զոհեր կը կատարուէին փոսը գոցելու համար, ինչ որ քիչ մը հողով կը ծածկուէր վերջը: Բանակին հայթայթիչը կ'ուզէր խնջոյք մը սարքել իրեն համար: Տունի մը մէջ կը բանտարկէր 80 դժբախտներ եւ մէկ մէկ դուրս բերել կուտար եւ իր ձեռքով կը կտրէր անոնց գանկը»:

«Երզնկայի ջարդէն ետք, այս շատ լաւ զինուած Հայերը անցան Կարին: Ռուս սպայ մը որ նահանջի գիծը քանի մը թնդանօթով կը պաշտպանէր քրտական յարձակումներէ, փորձեր է օրին մէկը, հայկական ջոկատ մը դէ կել կոտի գիծը. մարդիկ սակայն բնաւ տրամադրութիւն չունէին կանոնաւոր կռիւ մղելու եւ կրակի կուտային այն տունը որուն մէջ կը գտնուէին ռուս սպաները, այս կերպով ալ սպաները դատելու համար անոնցմէ: Սպաները մաղապուրծ ազատեցան մահէ եւ կորսնցուցին իրենց ամբողջ ունեցածը:

«Հայկական խումբերը, որոնք Երզնկայէն Կարինի վրայ ինկան, ճամբան ոչնչացուցին բոլոր մահմետական գիւղերը իրենց բնակիչներով:

ԳՈՐԾՕՆԱԿԱՆ ՇԻՆԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

[illegible]

Երեւանի արդի գործարանը կը պատրաստէ նաեւ գալերիա, որ մինչեւ այժմ կը ներածուէր արտասահմանէն,— այս նիւթը մեծ արժէք կը ներկայացնէ նաւթային արդիւնաբերութեան մէջ: Գործարանը սկսած է արտադրել նաեւ մարմար ձեւաւորող [illegible]ղոցներ, իտալական փոշի (մարմար փայլեցնելու յատուկ), որոնք նոյնպէս կը ներածուէին արտասահմանէն եւ մեծ արժէք կը ներկայացնեն մարմարի արդիւնաբերութեան մէջ:

Նոր շինուելիք գործարանը իր արդիւնաբերական հում նիւթը պիտի ստանայ Արզաքենդի Սալի-Դարա հանքավայրէն, ուր երկրաբանական [illegible]նութիւններ կը կատարուին ներկայիս: Այդ հանքավայրին մէջ կ՚ենթադրուի որ մէկ միլիոն խոր. մեթր մարմարի պաշար կայ, ինչ որ գործարանին կ՚ապահովէ հարիւր տարուան աշխատանք:

Նոր գործարանին նախագիծը պատրաստ է արդէն: Պիտի կառուցուի արդի արհեստագիտութեան վերջին պա- [illegible]

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

Ք. ՌՈՒԲԷՆ [illegible] ՄԷՋ

[illegible]

ներկայ էին: Տեսարանը շատ խորհրդաւոր էր: Հայ աշուղը դիւանագէտները կը յուզէ եւ հայ երաժշտութեան մէջ բողոքի ձայն կը դնէ: Բոլոր դեսպանները շնորհաւորութեանց հետ միասին, Իրանի դեսպանը իր նկարը շրջանակի մը մէջ դնելով մեզ նուիրեց: Ռումանական դեսպան George Stoiesco, որ շատ հայասէր է, նուագահանդէսին յաջորդ օրն իսկ մեր հիւրանոցը ղրկած էր ծաղկեփունջ մը, իր շնորհաւորութիւններով եւ ողջերթ մաղթելով:

Այստեղ ալ մի նուագահանդէս ունեցայ. երկրորդը պիտի ըլլայ միջազգային: Ձեզ կ՚ուղարկեմ Խարպինի թերթերը եւ ճափոներէն մի թերթ: Այստեղից միտք ունիմ Շանկայի վրայով Եգիպտոս եւ Սուրիա անցնելու, յետոյ Եւրոպայէն Ամերիկա:

ՎՍՏԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ԿՐՆԱՔ ՅԱՆՁՆԱՐԱՐԵԼ [illegible] ՕՂԻՆ, ՈՐՈՒՆ ԾԱՆՈՒՑՈՒՄԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ Ի ՕՐՐՈՐԴ ԷՋԻՆ ՎՐԱՅ:

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Դասախօսութիւն

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Կ. Խաչի Սանուց Միութեան անցեալ շաբթուան դասախօսն էր Պ. Յ. Արըճեան, որ շահեկան գրուագներ յիշեց ազգ. պատմութենէն եւ մասնաւորապէս Կիլիկիոյ շրջանէն:

Սանուհիներու կողմէ եղան երգեր եւ արտասանութիւններ: Յիշատակութեան արժանի է նաեւ Պ. Յ. Սիմոնեանի (նախկին ուսուցիչ) սիրայօժար նուիրումը այս գործին: Ան որ կը կազմակերպէ ու կը վարէ Միութեան ժողովները, անհրաժեշտ դիւրութիւնները տալով:

⁂ Կիրակի դեկտ. 1, կէսօրէ վերջ տեղի ունեցաւ Հ. Կարմիր Խաչի վիճակահանութիւն - ցերեկոյթը, ուր խօսեցաւ ընկ. Հ. Ուզունեան, շեշտելով Կ. Խաչերու արժէքը: Գովեց մեր իգական սեռը իր կազմակերպութիւններով եւ անխոնջ աշխատանքով եւ հրաւիրեց Սանուց Միութեան անդամներն ու ծնողները հետեւիլ իրենց զաւակներուն, թէ դասախօսութեանց ժամանակ եւ թէ դուրսը, որպէսզի միահամուռ աշխատանքով կարելի ըլլայ արդիւնաւորել գործը: Հոս դարձեալ երգեցին, արտասանեցին ու պարեցին սան սանուհիներ ու յետոյ ներկայացուցին երկու արար, երգախառն «Ցաղթական Գիւղացին»: Վիճակահանութենէն տարրկաներ շահեցան 50է աւելի հայրենակիցներ: Մէկ խօսքով ունեցանք գեղեցիկ եւ ուրախ ժամանց մը եւ օգտակար հաւաքոյթ մը: Կը փափաքինք միշտ ունենալ այսպիսի հանդիպումներ: Ամէն հաւաքոյթ իր օգտակարութիւնն ունի, մանաւանդ երբ յաճախադէպ կը դառնայ:

Վիշապ

ՁԱՅՆԵՐ ՊԱԽԱՌԷՆ

Կ. Խաչի ցերեկոյթը

ՌՈՒՄԱՆ, 9 դեկտ. (Ցառաջ).— Դեկտեմբեր 8ին Կ. Խաչի մասնաճիւղը կազմակերպած էր դասախօսական ցերեկոյթ մը: Ժամը 3ին ընտրեալ հասարակութեան մը ներկայութեամբ օրուան նախագահ, Տիկ. Շէյթանեան հանդէսը բացուած յայտարարեց «Տալուրիկ»ով եւ կարդաց դասախօսին՝ բժ. Սարգսեանի մէկ նամակը, որ ցաւելով կը յայտնէր թէ չպիտի կրնայ ներկայ ըլլալ: Առանց դասախօսի չմնալու համար Կրընոպլէն յատկապէս հրաւիրուած էր Օր. Հ. Միքճեանը: Յաջորդաբար արտասանեցին փոքրիկներ Մ. Չիլինկիրեան, Ա. Խուպիկեան եւ երգեցին Բ. Պալեան, Ե. Զաթրեան, Օր. Սթամպուլեան, Ա. Գէորգեան եւ տիկ. Շէհիրլեան: Ա. Թորոսեանի «Ճարտար բժիշկը» մէկ քանի վայրկեան զուարճացուց հանդիսականները: Եղան խմբերգներ Կ. Խաչուհիներու կողմէ «Ամպել ա ձիւն ա գալիս», «Մինչդեռ յոյսով», Պ. Մ. Ճէրմէճեանի «Կապոյտ Դանուբ» երկու կտորները ջութակի վրայ հաճոյքով ունկնդրուեցան: Ելեկտրական տարրկայ մը վիճակահանութեան դրուեցաւ եւ շահեցաւ 46 թիւը (Մ. Չիլինկիրեան): Ցետոյ բեմ հրաւիրուեցաւ Օր. Միքճեան որ Ռոմանի մասնաճիւղին ներբողականն ընելէ յետոյ, պարզեց Կ. Խաչի դերը:

Տէր եւ Տիկին Ռշտունի Փափազեան կը ծանուցանեն ծնունդը՝ իրենց զաւկին՝ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆի:

Փարիզ, 6 դեկտ. 1935

«Այս փառաւոր կազմակերպութեան կատարած գործերը, չպիտի գովեմ: Աշխարհի ամէն կողմ ցրուած գիտակից տարրը ծանօթ է մեր կազմակերպութեան արժէքին:

Ամէն խաչուհի պէտք է զոհէ իր հանգիստը, անդադար աշխատի հասնելու համար հիւանդին, խեղճին եւ անտէրին»: Շեշտելով հայ կնոջ մըտային զարգացման խնդիրը, օրիորդը ըսաւ.— «Միտքը ազատ դաշտ մըն է, եթէ մշակուի բարեբեր է, իսկ եթէ անմշակ թողունք, փուշերը կը խեղդեն զայն»: Եւ հրաւիրեց հետեւիլ գրականութեան, մամուլին եւ ուրիշ մտաւոր շարժումներու: «Մայրեր, ձեզմէ քանի՞ հոգի ամէն օր թերթ կը կարդայ. եւ կամ քանի՞ հոգի թերթ մը կարդալ կուտան իրենց մանուկներուն»: Քանի մը մեներգներէ եւ արտասանութիւններէ յետոյ «Գարուն ա ձիւն ա սարը» խմբերգով փակուեցաւ հանդէսը:

⁂ Կիրակի 15 դեկտ. Զոմի Փութպոլի խումբը Սէնթ Իփոլիթի մարզադաշտին վրայ պիտի ընդունի Քըլէբրիոյի խումբը: Մեր հայրենակիցներուն կը մնայ քաջալերել մեր մարզիկները:

Գրիստամ

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

Երիտասարդ երաժիշտ Աւետիս Մելքոնեան, որ Լիոն կը բնակի, ձեռնարկած է օփերայի վերածելու Նշան Պէշիկթաշլեանի «Սեդոննա» վիպական քնարերգութիւնը, որուն խաղանիւթը կը մշակէ հեղինակին աշխատակցութեամբ (խմբերգներու եւ մեներգներու քերթուածներ):

Աւետիս Մելքոնեան խանդավառուած է այս գործով եւ յանձն առած տարիներով լծուիլ աշխատանքի, ստեղծելու համար պերճ գուսաներգութիւն մը:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՏԻԵԶԵՐԱԿԱՆ ԵՐԱԶԱՀԱՆ (համայնագիտարան տեսիլքներու եւ երազներու): Ուսումնասիրեց Գրիգոր Յ. Մամուր Ֆաթիմի, եմտագէտ եւ աստղաբան, վկայեալ Օքսֆորտի համալսարանէն: Երկրորդ տպագրութիւն: Տպ. «Ոսկետառ», Գահիրէ: Գին 7 շիլին:

ՏԻԵԶԵՐԱԿԱՆ ԿԱԽԱՐԴԱԳԻՐՔ (համայնագիտարան մոգական գիտութեանց).— Մոգադարման, մերձեցում, կախարդանք, տեսանողութիւն, արեւմտեան կախարդագիրք, մեծ կախարդագիրք, վեցհազարեակ: Նոյն հեղինակէն: Գին 3 շիլին: Հասցէ.— Imprimerie Vosguédar, Rue Elfi bey Le Caire (Egypte):

ՆՄԱՂ

ՑԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ուսանող մը օր մը ուզեց ցոյց տալ դաւառը բնակող իր հօրը մօրը, թէ ինք ալ պատնէշին վըրայ կռուողներուն մէջն է: Եւ անոնց գրեց հետեւեալը.— «Սիրելի ծնողքս, այս նամակս կը գրեմ ձեզի, մէկ ձեռքս ատրճանակ եւ միւսը սուր մը բռնած»:

Վենիզելոս պիտի փրկէր Պոլիսը...

Աթէնքի «Նէա – Իմերա» շաբաթաթերթը կը հրատարակէ Վենիզելոսի մէկ նամակը, ուղղուած թագաւորին կամ միջնորդի մը, անոր հաղորդելու համար: Նամակը գրուած է թագաւորին վերադարձէն առաջ. եւ կը պարունակէ հետեւեալ ուշագրաւ հատուածը.—

«Ոչ ոք ինծի չափ կը սիրէր Կոստանդինը եւ 1919էն վերջը ոչ ոք այնքան հաւատարմօրէն պաշտպանեց զայն եւ իշխանները որքան ես: Մնած իրբեւ տարուկ, ես Մեծն Յունաստանի մըտեսիլքն ունէի եւ Կոստանդինի թագը Պոլսոյ մէջ դնելու երազը: Բայց երբ տեսիլքը իրականանալու վրայ էր, դուք երկու ապուշներ ղրկեցիք զիս սպաննել տալու համար: Ինչո՞ւ: Մի շարունակէք այս աւանդութիւնը: Երկիրը կառավարեցէք համաձայն սահմանադրութեան եւ երբ երեք տարի վերջը անհրաժեշտ դառնայ նոր հանրաքուէ մը կատարել, գահուն միաձայն ամրապնդումը ապահովելու համար, ես կը խոստանամ ի հարկին անձամբ կատարել այդ երկրորդ հանրաքուէն»:

Այս նամակը բացատրութեան կը կարօտի: Ինքզինքը տարուկ կոչելով Վենիզելոս կ՚ակնարկէ Կրետէի թրքական տիրապետութեան: Նամակին մէջ յիշուած «Դուք»ը անշուշտ կ՚ակնարկէ արքայական գերդաստանին, որուն մեղսակցութեամբ երկու յոյն սպաներ փորձեցին սպաննել զինքը, երբ կը վերադառնար Փարիզէն, գրպանը դրած Սեւրի դաշնագիրը, որով Յունաստանի կը տրուէին Փոքր Ասիան եւ Թրակիոյ լաւագոյն մասը:

*** Ուշագրաւ դէպք մը պատահեցաւ կիրակի օր, Գավալայի Էլէֆթէրա գիւղին մէջ: Բնակիչները արտայայտուած էին ի նըպաստ հանրապետութեան: Ոստիկանութիւնը պաշարեց գիւղին երեւելիները, երբ կը խորհրդակցէին այս մասին: Գիւղացիներն ալ իրենց կարգին պաշարեցին ոստիկանութիւնը, ազատելու համար կալանաւորները եւ վերջապէս Գավալայէն եկած օգնական ուժեր պաշարեցին գիւղացիները: Ու այսպէս խնդիրը լուծուեցաւ օդակ-օդակի կապելով եւ խաղաղութիւնը վերահաստատելով: Բարեբախտաբար որ եւ է դէպք չպատահեցաւ:

Մոսկուայի կռակը Պերլինի եւ Հռոմի դէմ

Խորհրդային թերթերը կը շարունակեն հեգնել Հիթլէրի խաղաղասիրական հաւաստիքները եւ անխնայ ճաղկել անոր քաղաքականութիւնը: «Ժուռնալ տը Մոսքու» գիտել կուտայ թէ եթէ Հիթլէր խաղաղասիրութիւն կը ցուցնէ Խ. Միութեան հանդէպ, պատճառը այն է որ գիտէ անոր պաշտպանողական ուժը եւ առայժմ կը նախընտրէ գերմանական ծաւալումը ուղղել աւելի տկար կէտերու վրայ — Պալթեան երկիրներ, Աւստրիա եւ Չեխոսլովաքիա: «Այլանդակ Հիթլէրի եւ այլասերած Կէօպէլսի խօսքերը նոյն կասկածելի արժէքն ունին ինչ որ ճափոնցի զօրականներու, որոնք կ՚ըսեն թէ Չինաստանը կտոր կտոր գրաւելով ուրիշ բան չեն ըներ եթէ ոչ պայքարիլ համայնավարութեան դէմ: Կը թուի թէ այս մոլութիւնը վարակած է նաեւ Մուսոլինին: Իտալական մամուլին լեզուն կը յիշեցնէ հիթլէրական Գերմանիոյ բարքերը: Կը մնայ որ Մուսոլինի յայտարարէ թէ կ՚ուզէ գրաւել Եթովպիան, պայքարելու համար համայնավարութեան դէմ՝ Արեւելեան Ափրիկէի մէջ: Եթէ Մուսոլինի կ՚ուզէ խրիլ ճափոնական եւ հիթլէրական գաղափարներու շրջանակին մէջ, այդ իր գործն է: Երբ Արամազդ ուզէ կործանել մէկը, նախ անոր խելքը կ՚առնէ »:

Ուրիշ տեղեկութիւններ ալ կը հաստատեն թէ իտալեւխորհրդային բարեկամութիւնը շատոնց կորսնցուցած է իր ջերմութիւնը: Վերջերս կարգ մը դէպքեր պատահեցան Իտալիոյ մէջ, խորհրդային քաղաքացիներու դէմ: Թէ հիթլէրական բռնութեանց եւ թէ ֆաշական գրգռութեանց առթիւ, Մոսկուա իր վստահութիւնը դրած է կարմիր բանակին վրայ:

5000 անգլ. ոսկի կտակ կատուներու համար

Անցեալ նոյեմբերին Հռոմի մէջ մեռաւ կին մը, որ աւելի քան 300,000 լիր (5000 անգլ. ոսկի) կտակած է կատուներու: Այսպէս, 15 հազար լիր կտակած է անասնաբոյժի մը, պայմանաւ որ կեբակրէ եւ խնամէ իր 13 կատուները մինչեւ անոնց մահը: Դարձեալ տասը հազար լիրի գումար մը յատկացուցած է ուրիշ անասնաբոյժի մը, խնամելու համար անտէր կատուները: Հարստութեան մնացեալ մասը, բացի 20000 լիրէ որ ձգուած է բարեպատակ հաստատութեան մը, յատկացուցած է Անասուններու Պաշտպան Ընկերութեան, պայմանաւ որ գործածուի միայն կատուներու համար: Կնոջ եղբայրը դատ բացաւ, կտակը փոխել տալու համար:

ԼԻՆՏՊԷՐԿԻ ԵՐԱԽԱՅԻՆ ԱՌԵՒԱՆԳԻՉԸ (ինչպէս կը պնդէ դատարանը), որ մահուան դատապարտուած է, բանտ հրաւիրած էր հռչակաւոր օդանաւորդը, բայց այս վերջինը պատասխան անգամ չտուաւ: Մ. Նահանգներու Գերագոյն Ատեանը մերժեց վերաքննութեան խնդրանքը: Մէկ յոյս կը մնայ,— Նահանգապետին ներումը:

ՁԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԷՆ (3)

ՍՈՒԷՏԻՈՅ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ

Գէպուսիկցիներէն Փորթ Սայիտ [illegible]րուած եւ աղատագրուած՝ 22 կին և 19 այր, 10էն վար՝ 18 մանչ եւ 16 աղջիկ: Գումար՝ 85 հոգի: Մնացեալ 1040 հոգին, երբ Թուրքիոյ հաւատարիմ հպատակներ՝ գաղթած էին դէպի Տէր Զօրի անապատները:

Ահա այս էր Սուէտիոյ Հայերուն վիճակը 1915ին: Անոնց ամբողջական թիւն էր այդ թուականին 6811 հոգի: Ասոնցմէ 4231 հոգին՝ (10 տարեկանէն վեր) 1711 կին 1237 այր, ու 10էն վար՝ 666 մանչ եւ 617 աղջիկ), անգութ տեղահանութեան մահահամբոյր հրահանգին դէմ արդար զայրոյթով լեցուած, ձգեցին պապենական օճախները եւ լեռ բարձրացան, անարդ թշնամիին ցոյց տալու համար թէ՝ Հայն ալ գիտէ կռուիլ:

Այսպէս, յիսնօրեայ անհաւասար մարտնչումներու ու կարգերու արիւնաներկ ճանապարհներէն անցնելէ յետոյ, վառօդի մուխին ու բոցերուն մէջէն յաղթականօրէն յառաջանալով փոխադրուած էին Փորթ Սայիտի վըրանաքաղաքը: Իսկ մնացեալ 2080 հոգին, սովութեան, անպատուութեան ու չարաչուք մահուան ենթերկելի ուղին բռնած էին ...

Գ.

Մեծ եղեռնի սկիզբը, երբ ամբողջ հայ տղամարդիկ՝ զինուորի պատրուակին տակ, կը քշուէին դէպի սպանդանոց, ոչ ոք կրնար բացառութիւն կազմել: Ան որ Հայ էր՝ «վաթան խայինի» էր, հետեւաբար քաղաքականութեան հիմը դրուած էր:

Բնականաբար, Սուէտացին ալ անմասն չէր կարող մնալ: Ան ալ տուաւ իր ընտիր կորիճները իբր տուրք Թուրք բանակին: Գացին անոնք ծառայելու «վաթանին», որպէսզի իրենց ընտանիքները տարագրութեան արհաւիրքէն [sic: արիւնոտ] ճամբան ձեռք չառնէին: Ճանապարհորդութեան ընթացքին՝ Թուրք արիւնարբու զինուորներուն կողմէ՝ հազար ու մի տեսակ չարչարանքներու ենթարկուելէ յետոյ, վերջապէս կը հասնին Հալէպ, ու կ՚առաջնորդուին «Ամէլէ Թապուր», որովհետեւ «վաթան խայինի»ներուն համար զէնք կրելը «հարամ» էր, հետեւաբար, այդպիսիները գրասատական աշխատանքներ կատարելու սահմանուած են:

Կը հանդուրժէին եղած բոլոր անարգանքներուն ու համբերութեամբ կը տանէին իրենց ուսերուն վրայ դրուած ծանր խաչը, լոկ ի խնդիր իրենց ընտանիքներուն եւ համագիւղացիներուն հանգստութեանը: Անոնք Հալէպի մէջ, ամէն օր ականատես կ՚ըլլան հայ տարագիրներուն վրայ ի գործ դրուած նորանոր չարչարանքներուն:

Այդ դժոխային օրերուն, հազարաւոր Հայեր, ծեր, պառաւ, երիտասարդ, աղջիկ, կին, մանուկ, վերջին ծայր թշուառութեան հասած եւ հագիւ իրենց մերկութիւնը ծածկող ցնցոտիներու մէջ, կը բերուէին Հալէպ փոխադրուելու համար Տէր Զօրի անապատները, ուր արդէն շատեր գացեր էին իրենց մեղքը քաւելու: Մարդկային գրիչը չի կրնար նկարագրել այդ լացն ու կոծը, աղաղակն ու հազարաւոր բերաններէ պոռթկացող խելացնոր ու սրտակտոր ձայները կը սարսեն ամբողջ քաղաքը իր հիմէն:

Մանկիկները պիչ պիչ կը նային անգութ երկնքին եւ աստղերուն ու անոնցմէ գթութիւն կը հայցեն: Անօթի են, որովհետեւ իրենց մօր ստինքը, երբեմնի կեանքի աղբիւրը, այլ եւս ցամքեր է ու չի պարունակեր իր մէջ կենսատու հիւթը՝ կաթը: Իսկ ծերերն ու պառաւները անդադրում կ՚անիծեն իրենց սեւ բախտը ...

Ու այսպէս խարազանի անողորմ հարուածներուն տակ՝ կ՚երթան իրարու ետեւէ անմեղ դառնուկներու պէս: Ոմանք անկարող են քալելու, ոմանք ուժասպառ կ՚իյնան մայթերուն վրայ, ուրիշներ ալ գաւազանի անվերջ հարուածներու տակ կը փչեն իրենց շունչը: Հայ պատուաւոր երիտասարդներ չկարենալով դիմանալ եղած վայրագութիւններուն, կ՚ըմբոստանային Թուրք արիւնարբու ժանտարմներուն դէմ: Իսկ վերջինները մտրակի հարուածներու տակ կը վերջացնէին թշուառ զոհերու կեանքը՝ այնքան վայրագօրէն, ինչպէս պիտի չընէին վայրի գազաններն իսկ իրենց զոհերուն:

Կարծես դեռ բաւական չէին այն հարիւր հազարաւոր զոհերը, որոնք խողխողուեցան այնքան վայրագօրէն: Ամբողջ Հայաստանը անծայր սպանդանոց մըն էր դարձած: Ամբողջ հայութիւնը կը բարձրանար դէպի Գողգոթա՝ կիզիչ արեւուն տակ, ու «քաղաքակիրթ» մարդկութեան աչքերուն առջեւ, որպէսզի յագենար սիրտը աշխարհի արիւնարբու տէրերուն: Ու կ՚երթար չարանը եղկելի զոհերուն դէպի անարգական մահ: Հողերը կը ներկուէին անմեղ ինկող զոհերուն կարմիր արիւնով: Բայց մարդկային սիրտը անփոյթ էր ու քարացած այս ամէնուն հանդէպ: Որովհետեւ Արիւնի Աստուածը դեռ չէր յագեցած Հայուն արիւնը ծծելէ: Հայ եկեղեցիները, այդ դարաւոր սրբավայրերը սրբապղծուած էին: Ծառերը ու ծանակի առարկայ դարձած էր՝ քրիստոնէութեան զինանշանը՝ խաչը: Եւ, ով դիպուած, այս բոլորը տեղի կ՚ունենային քրիստոնեայ աշխարհի աչքերուն առջեւ: Ամբողջ աշխարհը լուռ, հանդիսատեսի դերին մէջն էր հանդէպ Հայուն անհուն տառապանքներուն, ծովածաւալ թշուառութիւններուն, մարտիրոսութիւններուն, հոգեվարքի գալարումներուն ու հոնդիւններուն:

Ամէն օր, ամէն կողմէ հազարաւոր գաղթական Հայերու նորանոր կարաւաններ կը հասնէին Հալէպ, անկէ Տէր Զօր երթալու համար: Տէր Զօրի անծայրածիր աւազուտքները կը ծածկուէին աքսորականներու վրաններով:

Թուրք բարձրաստիճան զինուորականներէն սկսեալ՝ մինչեւ յետին ասկեարը, զինակցելով ոճրագործ աւազակներուն հետ, կը սկսին կողոպտել իրենց դժբախտ զոհերը: Ու վա՜յ է եկեր անոր որ գեղանի աղջկան մը մայրն ըլլալու դժբախտութիւնն է ունեցեր: Կէս գիշերը անց՝ մեծ ճիւաղները՝ մտնելով վրաններու շարքերէն ներս, կ՚առեւանգեն հայ մաքրամաքուր կոյսերը, որպէսզի տանին զանոնք՝ իրենց «հարէմ»ին իբր զարդ:

Ահա բարձրաղաղակ օգնութեան կանչեր կը լսուին վրաններու մէջէն: Հայ մայր - առիւծին խելայեղ մռնչիւնն է ան: Հայ մայրը՝ ամուր կը փաթթուի իր աչքի լոյս գեղանի հրեշտակին ուզող չի տար որ տանին զայն: Մէկ բոպէ յետոյ բիրերու հարուածներուն տակ, իր պատիւը պաշտպանողի մխիթարութեամբ, կը փակէ արդէն արիւն արցունքէն կուրացած աչքերը:

Յ. Գ. ՊՈՒՐՍԱԼԵԱՆ.

(Շար.)

է ճափոնի պահանջը եւ կ'ուզէ որ ոլահուի ներկայ համեմատութիւնը (5 — 5 — 3), 20 առ հարիւրի ընդհ. վեղչ մը կատարելով տարողութեանց վրայ: Մեծն Բրիտանիան ալ այս կր - ճատման հակառակ է, այնպէս որ խորհրդաժողովը արդէն իսկ անելի մատնուած է, առանց հաշուելու ու - րիշ դժուարութիւններ:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՐԻՒՔՍԷԼ - ԼՈՆՏՈՆ ՕԴԱՆԱՒԸ փոթորիկի բռնուելով, ջախջախուե - ցաւ Քրոյտընի մօտ (Լոնտոն): Տաս - նըմէկ հոգի, վարիչ թէ ուղեւոր, մե - ռան ջարդուփշուր ըլլալով: Օդանա - ւին կտորները մինչեւ 300 մեթր ան - դին նետուեցան:

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ ՀՐԱՊԱՐԱԿԱԳԻՐ մը, Ուօլթըր Լիկէթ, որ վերջերս բուռն պայքար կը մղէր աւազակներու դէմ, Բոչէսթըրի մէջ, տեղն ու տեղը սպաննուեցաւ, երբ տուն կը վերադառնար կնոջը և տասը տարեկան աղջկանը հետ:

ԱՀԱԲԵԿՉԱԿԱՆ ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆ մը երեւան հանուեցաւ Նուկոլաեւի մէջ: Թերթերը կը գրեն թէ ռուս դաղթականներ եւ Մակեդոնացի ահաբեկիչներ ծրագրեր էին սպաննել խորհրդային իշխանը: Բազմաթիւ ձեր - բակալութիւններ կատարուեցան:

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ որոշեց ամէն միջոց գործածել, որպէսզի ելմտացոյցը քուէարկուի մինչեւ դեկտ. 31: Մարտական կազմակերպութեանց լուծման օրէնքը ծերակոյտին կողմէ պիտի քննուի յառաջիկայ երեքշաբթի օր: Կ'ըսուի թէ մեծամասնութիւնը համաձայն է երեսփ. ժողովին քուէարկած բանաձեւին:

"ՀԱՅ ԵՐԳԻ ՕՐԸ"

Այս կիրակի 15 Դեկտեմբեր 1935, կէս օրէ յետոյ ժամը 2.30ին

Salle ERARD, 13, Rue du Mail (Métro: Bourse & Sentier)

ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԵԾ ՀԱՄԵՐԳ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՍՓԻՒՌՔ - ԿՈՄԻՏԱՍ ՄԻԱՑԵԱԼ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ

ղեկավարութեամբ Ե. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆի

Կը մասնակցին.— ՀԱՅԿԱՆՈՅՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ, ԳՈՀԱՐԻԿ ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ, ԺՈՐԺ ՍԻՆԱՆԵԱՆ (Ջութակ):

Պիտի երգուին եւ նուագուին Հայաստանի եւ գաղութներու հայ 30 երգահաններու գործերը

ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՄԵՐԴԻ ՅԱՅՏԱԳԻՐԸ ԿԻՍՈՎԻՆ ԲԱՐԵՓՈԽՈՒԱԾ Է.

Փութացէք այժմէն ապահովել ձեր տոմսերը որոնց թիւը սահմանափակ է: Կարելի է հայթայթել Հրանտ - Սամուէլ գրատունէն 51, Rue Mr. le Prince.

Գիներ՝ Reservé 20, Orchestre 15, Fauteuil 10, Balcon 10 եւ 7.50 ֆր.:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷԻ դասախօսական ժողովը տեղի պիտի ունենայ այս Ուրբաթ երեկոյ (13 Դեկտ.), ժամը 8.30ին 32, Ave. des Gobelinsի սրահարանի վերնայարկը:

կը խօսի ընկեր Խ. ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ:

ՍԷՆ-ԺՕՆ-ՊՈՒԱ-ՔՈԼՈՆՊԻ «Արամ» Ենթակոմիտէի ընկերահաւաքական ժողովը այսօր Հինգշաբթի երեկոյ, ժամը 9ին, ծանօթ հաւաքատեղին:

կը խօսի ընկեր ԽՈՐԷՆ ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ:

ՇԱՒԻԼԻ «Արդութեան» խումբի ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, ընկեր Կղեմէսի բնակարանը: Կը հրաւիրուին նոր արձանագրուած ընկերները:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ «Ս. Մինասեան» Ենթակոմիտէն ընկերահամակրական դասախօսական ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները այսօր Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ:

կը խօսի՝ ընկեր ԽՈՐԷՆ ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ:

ՍԳԱՀԱՆԴԷՍ

Ընկեր ԳԵՂԵՑԻԿ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ յիշատակին

14 դեկտ. շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին. 17, rue Lavoisier, Քաշան:

կը խօսի՝ ընկեր Ծ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

խօսք կը տրուի փափաքողներուն:

Հեղուշ, Վահան եւ Վաչիկ Փափազեաններ խոր վշտով յայտնում են իրենց սիրելի մայրիկի եւ մեծ մայրիկի՝ ԵՂԻՍԱԲԷԹ Գ. ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆի մահը, որ տեղի է ունեցել նոյեմբեր 22ին, Երեւանում:

«Յառաջ».— Մեր սրտագին ցաւակցութիւնները այս դժբախտութեան առթիւ:

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՐԳԵՐՈՒ

14 ԴԵԿՏ. ԵՐԵԿՈՅԵԱՆ ԺԱՄԸ 21ԻՆ

Salle Gaveau, Salle Quatuorի ՄԷՋ

45, Rue de la Boëtie. Մեթրօ՝ **Miromesnil.**

կազմակերպուած՝ յայտնի երգիչներ Օր. ԱՐՈՒՍԵԱԿ ԱԼՊԱՆԻ եւ M. G. Ben-Abaի կողմէ, մասնակցութեամբ ջութակահար M. Marcel Sternի (Grand Prix de Rome) եւ M. V. Dyek (Prix de Rome) երաժշտական վարիչ P. L. M.ի:

պիտի երգուին հայերէն, եբրայերէն, ծպէասպանիական, թաթարական եւ ուրիշ երգեր:

կը հրաւիրուի հայ երաժշտասէր հասարակութիւնը:

Տոմսեր՝ 5 — 25 ֆրանք:

ԾԱՆՕԹ.— Վրիպմամբ երգահանդէսի թուականը հրատարակուած է նախընթաց թիւին մէջ. Դեկտ. 24 փոխանակ Դեկտ 14ի:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

կազմակերպուած՝ ՍԷՕԼԷԶԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ «ՎԵՐԵԼՔ» թատերախումբին կողմէ.

15 դեկտ. կիրակի ցերեկ ժամը 3ին, Սեւրի ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ սրահին մէջ

26, Rue Troyon, Sèvres — Métro: Pont de Sèvres.

կը ներկայացուի ՊԵՏՐՈՍ ԴՈՒՐԵԱՆԻ

ԱՐԻՒՆՈՒՄՆ ԱՆԻ ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԻՆ (դրամ)

եւ ԵՐԵՔ ՔԱՋԵՐ (զաւեշտ)

Մուտք՝ 10, 7 եւ 5 ֆրանք:

Տոմսերը կը ծախուի «Րիւ Տէֆանս» Պասմաճեանի, Զատիկեանի, Գաբակէօզեանի մօտ եւ Միութեանս Գրադարանը՝ ամէն օր:

Բանախօսութիւն եւ ցուցահանդէս

—•—

Վաղը, Հինգշաբթի, դեկտ. 12, ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՆ ԿԸ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԷ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԵԱՆՑ ԵՒ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԻ ՕՐ ՄԸ:

Օրուան բանախօսները պիտի ըլլան Վեր. Dr. P. Berrou, Action Chrétienne en Orientի տնօրէնը եւ Քոյր H.Bull, A.C.O.ի միսիոնարուհին, որոնք տարինե - րէ ի վեր մեծ նուիրումով մը կը հոգան Հալէպի հայութեան թշուառ բեկորները, իրենց սէրն ու ծառայութիւնը մատուցանելով մեր կարօտ հայրենակիցներուն: Վերջին ամիսներու ընթացքին անոնց՝ շնորհիւ 120 հայ ընտանիքներ իրենց տնակները շինելու տեղ եւ կարելիութիւն ստացան, Հալէպի գաղթակայաններու ենթարկուած ներկայ դժնդակ պարագաներուն մէջ: Հարիւրաւոր հայ ծնողներ եւ մանուկներ, հիւանդներ եւ անգործներ իրենց երախտաւորներն են:

Ա. Բանախօսութիւնը տեղի պիտի ունենայ ժամը 14.30ին. Նիւթը՝

«ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՆԵՐՈՒՆ ՆԵՐԿԱՅ ՎԻՃԱԿԸ»

Բ. Բանախօսութիւնը՝ ժամը 20.30ին, նիւթը՝

«A.C.O.Ի ԳՈՐԾԸ ՍՈՒՐԻՈՅ ԵՒ ՄԻՋԱԳԵՏՔԻ ՄԷՋ»

Այս բանախօսութեան ընթացքին ցոյց պիտի տրուին նաեւ Հայկական կեանքն ու դժուարութիւնները ներկայացնող շատ հետաքրքրական լուսապատկերներ:

ՍՐԱՀԸ՝ 58, Rue MADAME (Métro Rennes եւ St. Placide) բաց է անընդհատ առաւօտեան ժամը 10էն մինչեւ 22: Կը ցուցադրուին եւ կը վաճառուին ի նպաստ Սուրիոյ ծայրայեղ կարօտեալներուն Հայկական ձմայլենի ձեռագործներ: Այսպէս միակ պատեհութիւն մը կը տրուի, հրաւիրեալ Ֆրանսացի բարեկամներու եւ փարիզահայութեան, թէ հիանալու հայ կիներու արուեստի նրբութեանց վրայ եւ թէ ընելու օգտակար եւ պատուական գնումներ տօն օրերու առթիւ ու մանաւանդ, օժանդակելու կարօտ հայրենակիցներու, որոնք մոռցուելու չեն տօն օրերուն ...

Կը ցուցադրուին նաեւ հայ արուեստագէտ Պ. Ա. Միսիրեանի նկարներն ու գծագրութիւնները ու քանի մը արժէքաւոր հայ ձեռագիրներ:

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է, ԱՄԷՆ ՈՔ ՍԻՐՈՎ ԿԸ ՀՐԱՒԻՐՈՒԻ: Զ.

ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՍԱՐՍԷԼԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած «ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»ի մասնաճիւղին կողմէ

14 դեկտ. շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Ցալ տէ Նօսի մէջ, 81, Րիւ տը փարի նախագահութեամբ՝ Պ. ԽՈՍՐՈՎ ՆԵՐՍԷՍԵԱՆի

Պիտի խօսի Պ. ՍԵԴՐԱԿ ՑԱՍՈՒՆԻ, բերնի առողջապահութեան եւ ակռաներու խնամքի մասին:

Պիտի ըլլան նաեւ երգ եւ արտասանութիւններ:

Տախքերու մասնակցութեան համար կը գանձուի մէկ ֆրանք:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Ալֆորվիլի Ս. Մինասեան Ենթակոմիտէի բոլոր ընկերները իրենց խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնեն ընկեր Թւմանեանի եւ իր կնոջ՝ իրենց մօր եւ զոքանչին՝ տիկին Ռ. Ալլահվերտեանի դառնաղէտ մահուան առթիւ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Սանասարեան Սաներու Միութեան բոլոր անդամները, շատ կարեւոր խորհրդակցութեան մը համար, ստիպողաբար ընդհ. ժողովի կը հրաւիրուին, որ տեղի պիտի ունենայ այս Կիրակի առաւօտ ժամը 10ին, Փարիզի Հայոց Եկեղեցիին ճիշդ դէմի սրճարանը:

50 մէթր հեռու Իսիի կայարանէն եւ 23 եւ 32 թիւ հանրակառքերու կայարանէն, վարձու են (tout confort) յարկաբաժիններ, 1 փիէսնոց 2000 եւ 2 փիէսնոց **2300** ֆր. Շարժ. շոգեհամ միասին:

Աժան գինով երկու խանութ նմ..: Դիմեցէք տեղւոյն վրայ, 72-74 Bld. Rodin, à Issy-les-Moulineaux.

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ երգիծաթերթ՝ «ՄԵՂՈՒ» Փարիզի եւ Շրջանի Յառաջի ցրուիչ Գ. ԱԻԵՏԻՍԷՆ:

Raki "ERIVAN"

ԵՐԵՒԱՆ օղին, որ ճանչուած է իր առաջնակարգ յատկութեամբ, օղիներու մէջ ամէնէն նախընտրելի մեծ վաճառանիշը կը ներկայացնէ:

ԵՐԵՒԱՆ օղին արտադրուած է թորուած, բնական անխառն խառնուրդով, եւ խաղողի հիւթով, երաշխաւորուած է քիմիական ամէն բաղադրութենէ զերծ ըլլալը:

Պահանջեցէք, փնտռեցէք ԵՐԵՒԱՆ օղին Մեծաքանակ գնումներու համար՝

Արտօնատէր

S. A. GRANDES DISTILLERIES PEUREUX

68, Bld. des Vignes, Marseille

Tél. Colbert 58 - 10

Նաեւ DISTILLERIE VIAL

18, Rue Fontaine, St. Denis (Seine)

Tél. Plaine 09 - 95

Լիոնի եւ Շրջաններու ներկայացուցիչ

D. N. BAHADOURIAN

82, Rue Séigne. Lyon (Rhône)

Նիսի եւ Շրջաններու գործակալ՝

M. M. H. Khatchadourian et Danielian

24, rue Assalit. Nice (A. M.)

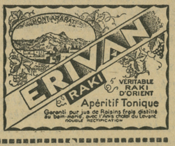

ԿՕՇԿԱԿԱՐՆԵՐ, ՌԻՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ԼԱՒ ԿԱՇԻՆ ՄԻԱՅՆ ԿԸ ԲԵՐԷ ԼԱՒ ՅԱՃԱԽՈՐԴ

ԵԹԷ Կ'ՈՒԶԷՔ

Ձեր արհեստին մէջ յաջողիլ,

Ձեր յաճախորդներուն թիւը աւելցնել օրէ օր,

Ձեր chiffres d'affaires կրկնապատկել,

Դիմեցէք՝

CAVE

ԽՆԱՅՈՂՈՒԹԻՒՆ, ԴԻՒՐՈՒԹԻՒՆ, եւ ԱՊՍՊՐԱՆՔՆԵՐՈՒ ԱՐԱԳ ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

կը հայթայթենք՝ նշանտուքի, հարսնիքի, կնունքի, հանդէսներու եւ տօնակատարութեանց համար ամէն տեսակ առաջնակարգ նպարեղէններ եւ ըմպելիներ (apéritifs, liqueurs, mousseux, champagne, օղի եւ յայտնի վաճառանիշով գինիներ):

Հեռաձայնեցէք ԲԷՕԼԷԵԱՆ, Charlebourg: 20-69 եւ անմիջապէս ձեր ցոյց տուած հասցէին պիտի ղրկուին ձեր ապսպրանքը մեծաքանակի գինով եւ չսպառուածները ետ առնելու պայմանաւ:

Հասցէ՝ **KEULEYAN**

85, Rue des Chambards.

Bois-Colonbes, (Seine).

ԱՐԱՅ ԽԷՆՏԱՄԵԱՆ

Maison KHENDAMIAN

ԱՄԷՆԷՆ ԱՐԴԻԱԿԱՆ ՆԿԱՐՆԵՐԸ ՉԱՓԱՒՈՐ ԳԻՆԵՐՈՎ

ՔԱՌԹ ՓՈՍԹԱԼ՝ 12ը 25 ֆրանք. ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ նկարներու մասնագիտութիւն. քաշուած մեր STUDIOի կամ հարսանիքին վայրը առանց յաւելումի՝ 12ը 125 ֆրանք:

Carte d'identitéի նկարներ՝ 12 հատը 10 ֆր., 6 հատը 7 ֆր.:

Etude de Me BERNARD WAHÉ

(16 ANNÉE)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales

JURISCONSULTE

Droit Français et International Privé

Procédure Générale.

150, Rue Lafayette **Tél. Nord 68 - 02**

Կ'ընդունի ժամը 9—10 եւ 17 — 19: Նաեւ ժամադրութեամբ

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Cours Lafayette, angle Rue Garibaldi.

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ

CIGALE CINÉMA

60 Avenue de Saxe. LYON.

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Dameame, PARIS (13)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (22)

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Անգլ. բնագրէն թարգմ. Ժ.

Հեղինակուհի՝ ԷԿԱԹԱ ՔՐԻՍԹԻ

— Իրաւ որ չեմ գիտեր, ըսաւ օրիորդ Բասըլ դաշոյնին նայելով. չնայեցայ. ընթրիքը պատրաստ էր եւ աճապարեցի դուրս գալ...

— Շնորհակալ եմ, ըսաւ ոստիկանապետը:

Վարանում կար անոր շարժումներուն մէջ. կարծես կ'ուզէր շարունակել իր հարցաքննութիւնը, սակայն օրիորդ Բասըլ չսպասեց այլեւս ու անմիջապէս դուրս փախաւ:

— Ինչ ալ բարկացոտ կնիկ է, դիտել տուաւ ոստիկանապետը անոր ետեւէն նայելով... լաւ, ըսիք թէ սեղանը պատուհանին առջեւն է, այնպէս չէ՞, բժիշկ...

Իմ տեղս քարտուղարն էր որ պատասխանեց.

— Այո, ձախ կողմի պատուհանին առջեւ...

— Եւ այդ պատուհանը բաց էր...

— Երկուքն ալ բաց էին...

— Շատ աղէկ, այդ մասին չերկարենք, ո եւ է մէկը — լաւ ուշադրութիւն ըրէք ըսածիս — ո եւ է մէկը կրնար իր ուզած ատենը վերցնել այդ դաշոյնը. երբ վերցուած ըլլալը բնաւ կարեւորութիւն չունի... ես վաղ առտու կուգամ ընդհանուր ոստիկանապետին հետ, Պ. Րէյմընտ. մինչ այդ, պիտի պահեմ աշխատանոցին բանալին. կ'ուզեմ որ գնդապետ Մէլրօզը ամէն բան եղած վիճակին մէջ տեսնէ. նահանգին անդին կողմը գացած է ճաշելու եւ կարծեմ գիշերը չպիտի վերադառնայ...

Տեսանք որ անիկա առաւ հողէ ծաղկամանը որուն վրայ դրուած էր դաշոյնը:

— Լաւ մը կը ծրարեմ ասիկա. շատ կարեւոր առարկայ մըն է մեզի համար...

Մէկ երկու վայրկեան յետոյ քարտուղարին հետ գնդամուղի սենեակէն դուրս ելանք: Զգացի որ թեւս կը սեղմէր ու կը նայէր Փարքըրին, որ դարձեալ կը հարցաքննուէր ոստիկանապետին կողմէ:

— Ուրեմն կասկածելին Փարքը՞րն է. ոստիկանապետին ըսե՞նք որ մեր մտածներուն հետքը առնէ...

Երկու այցետոմս վերցուց ափսէին վրայէն, մեռաքսէ թաշկինակով մը սրբեց զանոնք, մէկը իրեն պահեց, իսկ միւսը տուաւ ինծի: Յետոյ քմծիծաղով մը երկուքը միասին յանձնեց ոստիկանապետին:

— Ձեզի կը նուիրենք, ըսաւ. թիւ 1ը բժիշկ Շէփըրտն է, թիւ 2ը՝ ձեր խոնարհ ծառան: Հազարապետինն ալ կը ստանաք վաղ առտու...

Երիտասարդները թեթեւ սիրտ կ'ունենան: Իր բարեկամին ու պետին վայրագ սպանութիւնն անգամ մթագնած չէր Րէյմընտի զուարթ խառնուածքը, թերեւս այդպէս ալ պէտք է ըլլար, չեմ գիտեր. ես շատոնց կորսնցուցեր եմ զուարճանալու կարողութիւնս:

Շատ ուշ էր երբ տուն վերադարձայ, յուսալով որ քոյրս արդէն պառկած կրնար ըլլալ: Մաղթանքս ի դերեւ ելաւ: Ինծի համար չոքոլա պատրաստեր էր եւ կը սպասէր: Իրիկուան դէպքերու ամբողջ պատմութիւնը ըրի իրեն. ի հարկէ սպառնալիքով դրամ պահանջուելու մասին բան մը չըսի, բայց նկարագրեցի սպանութեան անմիջական պարագաները:

— Ոստիկանութիւնը Փարքըրէն կը կասկածի, ըսի երբ ննջասենեակս կը բարձրանայի, որու կէտեր կան իրեն դէմ...

— Փարքը՞րէն, կարմացաւ քոյրս, այդ ոստիկանապետը ապուշին մէկն է եղեր... Փարքըրէ՞ն, գնա բանդ...

Այդ անորոշ յայտարարութենէն յետոյ պառկելու գացինք:

ԳԼՈՒԽ 7

ԴՐԱՑԻՍ ԱՐՀԵՍՏԸ

Յաջորդ առտուն աններելի անձնապաշտութեամբ վերջացուցի այցելութիւններս, թէեւ կարեւոր հիւանդներ ալ չունէի: Վերադարձիս քոյրս մէջ դիմաւորեց զիս:

— Ֆլօրա էքրոյտը այստեղ է, ըսաւ իրար անցած:

— Ի՞նչ...

Զարմանքս կեղծեցի որքան կարելի էր:

— Կ'ուզէ անպատճառ քեզ տեսնել, կէս ժամէ ի վեր հոս է...

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 13 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
VENDREDI 13 Décembre 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2986 | Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ | ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 45ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

Կարելի է համարձակօրէն ըսել, թէ աներեւակայելի է վերջին կէս դարու հայութեան կեանքը առանց Հ. Յ. Դաշնակցութեան, որ իրականին մէջ եղաւ հայ ազգի նորագոյն պատմութիւնը կերտողը։ Չափազանցութիւն չէ երբեք, եթէ ըսենք, թէ աւելի քան հինգ դար օտար աշխարհակալներու սորկական լուծին տակ կորսնցուցած իր գոյութիւնը քարշ տուող հայ ժողովուրդը, որ վերածուած էր կրօնական համայնքի մը, դերազանցապէս Հ. Յ. Դաշնակցութեան կենսագործ ջանքերուն շնորհիւ դարձաւ արդիական իմաստով ազգ մը։

Յայտնի է, որ մինչեւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան երեւան գալը, հայութիւնը բաժնուած էր հատուածներու եւ բաժնուած էր ոչ միայն քաղաքական սահմաններով, այլեւ ազգային գիտակցութեան, կազմակերպութեան ու գաղափարական միութեան բացակայութեան հետեւանքով։ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը առաջին եւ միակ քաղաքական կազմակերպութիւնն էր, որ ոչ միայն գաղափարով, այլ եւ գործով ու փորձով յաղթահարեց հայ ժողովուրդի մէջ եղած հատուածական բաժանումները, գաւառացիական տարբեր ձգտումներն ու նախապաշարումները, իր ծոցին մէջ համախմբելով թէ թրքահայ եւ թէ ռուսահայ զանգուածները, զաղափարով ու միացուց զանոնք ազգային մէկ գաղափարով, ազգային մէկ նպատակով, ազգային մէկ դրօշակի տակ։

Եթէ չհաշուենք Հայ Առաքելական եկեղեցին, որ կրօնական կազմակերպութիւն մըն է միայն, մեր բոլոր քաղաքական կուսակցութեանց մէջ Հ. Յ. Դաշնակցութենէն զատ ոչ մէկը յաջողեցաւ դուրս գալ գաւառական կամ հատուածական սահմաններէն եւ իրապէս դառնալ համազգային ժողովրդական կազմակերպութիւն մը, միանգամայն հարազատ սահմանի երկու կողմն ալ գտնուող զանգուածներուն։

Արդարեւ, Արմենականները Վասպուրականի շրջանէն իսկ անդին չկրցան անցնիլ։ Հնչակեանները կրցան արմատ ձգել Թուրքիոյ որոշ մասերու մէջ միայն, այն ալ կարճ ժամանակով։ Ռամկավարները սկիզբէն մինչեւ այսօր եղան միայն գաղթային կուսակցութիւն եւ խորթ մնացին Հայաստանի մայր ժողովուրդին։ Համայնավարները միշտ ալ դուրսէն եկած եւ բանի ուժի վրայ յենած չնչին փոքրամասնութիւն մը եղան։ Իսկ Սոցիալ – Դեմոկրատներն ու Սոցիալ – յեղափոխականներն ալ կովկասահայ մտաւորականներու նեղ շրջանակէն դուրս չկրցան գալ եւ երբեք չդարձան զանգուածային կուսակցութիւններ նոյն իսկ Կովկասի մէջ։

Հ. Յ. Դաշնակցութեան դերազանցապէս կը պատկանի նաեւ հայ ժողովուրդը ռազմականացնելու պատիւը։ Գաղտնիք չէ, որ օտար լուծի տակ դարեր շարունակ ստրուկի վիճակի մէջ ապրելով՝ հայ մարդը ոչ զէնք կը պահէր, ոչ զէնք կը սիրէր եւ ոչ ալ զէնք կը գործածէր։ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը ռազմական ոգի ներշնչեց հայ ժողովուրդին, հնկայական քանակութեամբ զէնք դրաւ անոր ձեռքը, մարզեց ու վարժեցուց զայն զէնք կրելու եւ գործածելու, արշաւանքներ կազմակերպեց կռուի եւ արեան մկրտութիւն տալով անոր, հերոսական դիմադրութիւններու մղեց, առաջնորդեց զայն թշնամիին դէմ, դիւցազնական հերոսներու ամբողջ սերունդ մը ստեղծեց ու անոնց օրինակով վարակեց ժողովրդական զանգուածը։ Մէկ խօսքով՝ Հ. Յ. Դաշնակցութեան սքանչելի ճիգերուն շնորհիւ էր որ անարի, զէնքէ նոյնիսկ վախցող ստրուկ Հայը զանգուածօրէն դարձաւ ռազմունակ, արի ու ըմբոստ։

Փակագծի մէջ ըսենք, որ այս աշխատանքին մէջ Հնչակեանները միայն, այն ալ շատ համեստ չափով մը, օգնեցին Հ. Յ. Դաշնակցութեան, իսկ այսօր ալ անուղղակի կերպով կ'օգնեն համայնավարները։

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը ուրիշ մէկ կարեւոր ծառայութիւն ըրած է հայ ժողովուրդին, այն է՝ ներշնչած է անոր կարգապահութեան ոգին, սովորեցուցած է, վարժեցուցած է զայն կարգապահութեան, մէկ խօսքով՝ եղած է անոր համար (գէթ անոր մէկ կարեւոր մասին համար) կարգապահութեան դպրոց մը։

Օտարի բռնակալ իշխանութեան հլու հնազանդութեամբ ենթարկուող Հայը Հայուն հանդէպ անսանձ էր, անկարգապահ եւ անիշխանականօրէն անհատապաշտ։ Հ. Յ. Դաշնակցութեան անդուլ ջանքերուն շնորհիւ դարձեալ հայ զանգուածը այդ տեսակէտով ալ հոգեբանական զգալի բարեփոխութեան մը ենթարկուեցաւ եւ դարձաւ առաջուընէ շատ աւելի կարգապահ։

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը մեծ չափերով զարգացուց հայ ժողովուրդին մէջ նաեւ զոհաբերութեան ոգին, որ այնքան կը պակսէր դարերու ստրկութեան հետեւանքով եսապաշտ դարձած Հայուն մէջ։ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը ոչ միայն զոհաբերութեան ոգի ներշնչեց հայ ժողովուրդին, ոչ միայն անդադար վարժեցուց զայն զոհաբերութեան, այլ եւ ինքը հանդիսացաւ սքանչելի կենդանի դպրոց մը զոհաբերութեան համար, որով բարոյական վերամկրտութեան ենթարկեց թէ հայ զանգուածները եւ թէ հայ մտաւորականութիւնը։

(Խմբագրական «ՀԱՅՐԵՆԻՔ»ի)

ՀԻՆԳ ՌՈՒՍ ՏԱՐԱԳԻՐՆԵՐ ձերբակալուեցան Պելկրատի մէջ, իբրեւ մեղսակից դաւադրութեան մը։ Կալանաւորներէն մէկը 18 տարեկան աղջիկ մըն է, զաւակը ազնուական ընտանիքի մը։ Ձերբակալուած է նաեւ իր նշանածը։— Այս առթիւ կառավարութիւնը կը յայտարարէ թէ դաւադրութիւնը կապ չունի խնամակալ իշխանին սպանութեան հետ, այլ թէ տարը անհատներ, մեծ մասով օտար, կը ջանային գաղտնի տեղեկութիւններ քաղել ռուս տարագիրներու կազմակերպութեանց մասին, ի հաշիւ օտար պետութեան մը։ Բոլորն ալ ձերբակալուած են։

ԱՀՌԵԼԻ ՈՂՈՂՈՒՄՆԵՐ պատահեցան Յունաստանի շատ մը նահանգներուն մէջ։ Հաղորդակցութիւնները խզուեցան մանաւանդ Մակեդոնիոյ մէջ։ Եւրոպական ճեպընթացը կէս ճամբան մնաց։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ ԿԸ ՔՆՆԷ ԱՆԳԼԵՒՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԱՌԱՋԱՐԿՆԵՐԸ

Եթովպիոյ բաժան բաժինը

Ի՞ՆՉ ԴԻՐՔ ՊԻՏԻ ԲՌՆԷ ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Իտալական կառավարութիւնը հետեւեալ զեկոյցը հրատարակեց դեկտ. 11ին.— Այսօր ժամը 5ին կառավարութեան պետը ունկնդրութեան ընդունեց ֆրանսական դեսպանը, իսկ ժամը 5.30ին անգլիականը, որոնք յանձնեցին Փարիզի առաջարկներուն պատճէնները։ Կառավարութեան պետը յայտարարեց երկու դեսպաններուն թէ կը գնահատէ անգլիական եւ ֆրանսական կառավարութեանց գործակցութեան ջանքերը իտալեւհապէշական վէճին առթիւ եւ թէ ինքն կը վերապահէ քննել ներկայացուած առաջարկները»։

Հակառակ տիրող վերապահութեան, իրազեկ շրջանակներ լաւատես են արդիւնքի մասին։ Ամէն պարագայի մէջ, բոլոր երեւոյթները կը ցուցնեն թէ Մուսոլինի այդ առաջարկները պիտի ընդունի գոնէ իբրեւ հիմ բանակցութեանց, որ կրնան շատ երկար տեւել։ Հաւանական է որ բացատրութիւն պահանջէ կարգ մը կէտերու մասին, եւ կարեւոր վերապահումները ներկայացնէ, բայց ամբողջ ծրագիրը բանաւոր կը համարուի։

Շատ բան կախում ունի նաեւ Ազգերու Դաշնակցութեան բռնելիք դիրքէն։ Պ. Իտըն, Անգլիոյ լիազօրը եւ Պ. Լավալ Ժընեւ հասան չորեքշաբթի առտու, միեւնոյն ճեպընթացով։ Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Պ. Իտընի հրահանգուած է չբռնանալ Փարիզի ծրագրին ընդունելութեան համար, այլ պարզապէս ազատ ձգել Ազգաժողովը եւ Եթովպիան, ընդունելու կամ մերժելու համար։ Լոնտոնէն մեկնելէ առաջ, Պ. Իտըն մասնակցեցաւ դահլիճի կարեւոր մէկ նիստին, եւ այս մասին վերջնական հրահանգները տրուեցան իրեն։ Այս առթիւ քննուեցաւ նաեւ քարիւղի արգելքի խնդիրը, որ կրնայ յետաձգուիլ։

Պ. Լավալ միշտ լաւատես է։ Իր կարծիքով, Մուսոլինի պիտի ընդունի Փարիզի առաջարկները, եւ հետեւաբար կարելի պիտի ըլլայ յետաձգել քարիւղի արգելքը եւ ուրիշ պատժական տնօրինութիւններ։ Մինչեւ իսկ կարծողներ կան թէ Ֆրանսայի վարչապետը պիտի առաջարկէ դադրեցնել գործադրուած տնօրինութիւնները, որպէսզի մթնոլորտը աւելի պայծառանայ։ Պ. Լավալ այս առաջարկը պիտի ներկայացնէ, երբ Իտալիա ընդունի եւ Եթովպիա մերժէ Փարիզի պայմանները։ Կ'ըսուի թէ այս խնդիրը քննուած է ֆրանսական դահլիճի երեքշաբթի օրուան ժողովին մէջ։ Պատասխանելով Պ. Էռիոյի մէկ հարցումին, Լավալ յայտարարած է թէ այլեւս անտեղի է շարունակել պատժական տնօրինութիւնները, եթէ Եթովպիա մերժէ նկատի առնել Փարիզի մէջ մշակուած ծրագիրը։ Էռիօ ընդդիմացած է այս տեսակէտին, միեւնոյն ատեն դիտել տալով որ Փարիզի ծրագիրը չի համապատասխաներ Ազգերու Դաշնակցութեան սկզբունքներուն եւ չէզոքացած նախապատութիւն մը կուտայ նախայարձակ պետութեան։

Անգլեւֆրանսական ծրագիրը արքայից արքային ալ հաղորդուած ըլլալով, Փարիզի հապէշական դեսպանը անմիջապէս զեկոյց մը հրատարակեց, հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Եթովպիա զոհ գնաց անարդար յարձակման մը, որ հանդիսաւորապէս եւ միաձայնութեամբ դատապարտուեցաւ Ա. Դ. Խորհուրդին եւ ընդհ. ժողովին կողմէ։ Այս պարագաներուն մէջ, եթովպական կառավարութիւնը վճռապէս որոշած է մերժել որ եւ է առաջարկ որ, ուղղակի կամ անուղղակի, պարգեւ մը կ'ընծայէ նախայարձակ պետութեան, կ'անտեսէ Ազգաժողովին հռչակած հիմնական սկզբունքները, մանաւանդ Եթովպիոյ հողային ամբողջութեան եւ քաղաքական անկախութեան սկզբունքը, եւ կը ձգտի ճնշում բանեցնել տկար կառավարութեան մը վրայ եւ զայն հպատակեցնել զօրաւոր կառավարութեան մը, որ միշտ կը կրկնէ թէ իր յաղթանակը պիտի ապահովէ բանի ուժով, Ազգերու Դաշնակցութեան հետ, առանց անոր կամ հակառակ անոր»։

*** Հռոմէն կը հաղորդեն թէ Իտալիա պատուիրակ չպիտի ղրկէ Ազգերու Դաշնակցութեան յանձնախումբերու ժողովին համար։ Այս չի նշանակեր թէ յառաջիկային պատուիրակութիւն մը չպիտի ղրկուի, երբ առաջարկուած պայմանները ընդունուին Ժընեւի, Մուսոլինիի եւ Նէկիւսին կողմէ։ Հռոմի մէջ շատ ալ կարեւորութիւն չեն տար Եթովպիոյ բռնելիք դիրքին, քանի որ Անգլիան ուղղութիւն կուտայ անոր։

Ինչ՞ու ընդհատուած են գործողութիւնները

Վերջին լուրերու համաձայն, ակներեւ թուլութիւն մը կը տիրէ զինուորական ճակատին վրայ, երկու կողմէն ալ։ Մարաջախտ Պատոլյիօ դեկտեմբեր 11ին խօսելով այս մասին, հետեւեալ բացատրութիւնները հաղորդեց թղթակիցներու.— Պէտք է նկատի ունենանք որ պարտաւոր ենք 150,000 զինուոր կերակրել եւ կատարեալ վիճակի մէջ պահել։ Առայժմ ընդհատած ենք գործողութիւնները, որպէսզի կարենանք պարենաւորման գիծեր հաստատել, յաջորդ յառաջխաղացութենէն առաջ»։

Եւրոպական թերթերու թղթակիցները կը հեռագրեն թէ Իտալացիները ճամբաներ կը շինեն փութոյ պնդութեամբ, նոյնիսկ զինուորներ բանեցնելով բանուորներուն եւ բնիկներուն հետ։ Ասմարայէն մինչեւ Ատիկրաթ եւ մինչեւ Մաքալէ հազարաւոր բանուորներ ճամբայ կը շինեն։

*** Կը հաստատուի թէ հապէշական հրոսախումբեր յաջողած են սողոսկիլ իտալական գիծերուն մէջ։ Իտալացիները կ'աշխատին մաքրել զանոնք։

*** Ամերիկեան թերթերը կը գրեն թէ 300,000 տակառ քարիւղ ճամբայ պիտի հանուի Թէքսասէն, այս շաբթու, Իտալիոյ համար։

ԵԳԻՊՏՈՍԻ ԴԱՀԼԻՃԻՆ ՀՐԱԺԱՐՈՒՄԸ

Միացեալ ճակատ Մեծն Բրիտանիոյ դէմ

Նէսիմ փաշայի դահլիճը դեկտեմբեր 11ին ժողով գումարելով, որոշեց հրաժարիլ, իբրեւ հետեւանք բրիտանական մարզպանին հետ կատարուած տեսակցութեան մը։ Վարչապետը ինք ներկայացած եւ հաղիւ տասը վայրկեան տեւակցած էր 1923ի սահմանադրութեան վերահաստատման մասին։ Մարզպանը բացարձակապէս յայտարարեց թէ բրիտանական կառավարութիւնը հակառակ է 1923ի սահմանադրութեան վերահաստատման։ Եւ որովհետեւ Եգիպտոսի բոլոր քաղաքական կուսակցութիւնները միացեալ ճակատ կազմած են այդ սահմանադրութեան վերահաստատման հա—

(Շար.ը կարդալ Գ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԱՊԷՇՆԵՐԸ ԵՒ ... ՄԵՆՔ

Տիեզերակա՛ն ժողովուրդ ենք։

Եթէ մէկը առեղ մը խօսէ Հօնօլուլուի կղզիին բնակիչներէն մէկուն միտին մէջ, առեղին ցաւը կը զգայ նախ ... Հայը։

Այդպէս մտածեցի, երբ կարդացի, որ Լէնինականի մէջ Հոկտեմբեր 30ը «քաղաքական օր» է յայտարարուեր եւ երջանիկ Լէնինականի բոլոր կազմակերպութիւնները ոտքի ելեր են իտալեւհապէշական պատերազմը։

«Խորհ. Հայաստան» կը գրէ որ նման «քաղաքական օր»եր կազմակերպուեր են նաեւ Դուզքենդի եւ Ղարաքիլիսայի մէջ։

Կ'երեւակայեմ.— Անշուշտ բանախօսները այսպէս ներկայացուցին կացութիւնը.—

Իտալական «իմպերիալիզմ»ը գիշակեր երախը բացած՝ յարձակում կը գործէ Հապէշիստանի աշխատաւորութեան վրայ.— Անկցի՛ ֆաշիզմը։

Եւ մեր խեղճ գիւղացիները, որոնց մէջ «բազմաթիւ կանայք», «անկցի՛ ֆաշիզմը» յանկերգած են անպայման, առանց համարձակելու հարցնել թէ ո՞վ են այդ Հապէշները, ո՞ւր կը բնակին։ Իտալիոյ անունը լսած են ապահովաբար, բայց սա Հապէշնե՞րը,— մեր «խորհրդային» Եագութներուն, Ույկուրներուն նման նո՞ր բուսած են արդեօք։

Անշուշտ չէի կրնար սպասել, որ մէկը ըսէր այսպէս.—

Ընկեր խորհրդային,

Եթէ Հապէշներուն ազատութեամբ եւ անկախութեամբ այդքան կը հետաքրքրուիք, ինչո՞ւ քիչ մը չէք քաշեր սա ձեր Մոսկովեան թաթը եւ չեկիստները Հայաստան աշխարհէն, — մենք Հապէշներէ՞ն ալ վար ենք։

Ցաւալին հոդ չէ միայն,— այստեղ ալ, արտասահմանի մէջ, մտաւորականներ ունինք որ գիշերները չեն կրնար քնանալ ու կրտառապին այն օրէն ի վեր, որ Իտալիա ոտք դրած է Եթովպիայէն ներս։

Առանք ալ «ֆաշիզմ»ին կը հայհոյեն, «իմպերիալիզմ»ին դէմ նիզակ կը ճօճեն ու կ'ողբան անմեղ Հապէշները, Տանքալիները, Սոմալիները։

Ափսո՛ս։

Երբեք պիտի չգիտնա՞նք մեր ցաւովն զբաղիլ։ Մենք քաղաքական դա՞տ կը հետապնդենք թէ քրիստոնէական խիղճի քննութիւն կը կատարենք։

Մե՛նք,— մենք ալ իրաւազրկուած ենք, չէ՞։ Լաւ, այն ատեն դուք պարտաւոր էք ամէն բան չափել ու կշռել մեր դատով։ Խիղճը տկարութիւն է, կ'ըսէ Կորքի, եւ լաւ է որ ձեր խիղճը թաքնէք միայն մեր քաղաքական դատի աւազանին մէջ, զերծ համակրական, զգացական անմաքրութիւններէ։

Մէկ պետութիւն միայն մտահոգութիւն կը պատճառէ մեր դատին թշնամիին, եւ այդ պետութիւնը,— Իտալիան,— որ, հակառակ մեր ցանկութեան, մեր դատին հետ որ եւ է կապ չունեցող երկրի մը մէջ կը սպառէ տասը տարիէ ի վեր ամբարուած ուժերը, երբ կը տկարանայ, Միջերկրականի մէջ կը զօրանայ մեր թշնամին։

Ահա թէ ինչո՛ւ չեմ հետաքրքրուիր, ընկերվարութիւն կամ քրիստոնէութիւն հոլովելով, թէ ո՞վ ի՞նչ կը կորսնցնէ մեր հորիզոնէն անդին՝ երբ Իտալիան կը մնայ այնքան զօրաւոր, որ չի քնանար Թուրքը։ Մեր «քաղաքական օր»ը չի ճանչնար Հապէշ կամ Սոմալի, այլ միայն Թուրքիա։

ԱՐԱՋ

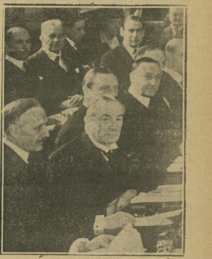

ԱՆԳԼ. ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԼՈՆՏՈՆԻ ՆԱԽԱՑԻՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ
(Մէջտեղը՝ վարչապետ ՊՕԼՏՈՒԻՆ)

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

Ղազար Վէմեան (Մարսէյլ)	50
Դեկտեմբեր 11ի գումարը	413
Ընդհ. գումար՝	463

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՐԳԵՒԱՒՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

1936 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻՆ ԱՌԹԻՒ

1935 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 15ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ 1936 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 31

ԲՈԼՈՐ ԱՆՈՆՔ ՈՐ «ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱԺԱՆՈՐԴ Կ'ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԻՆ ՏԱՐԵԿԱՆ, ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԿԱՄ ԵՌԱՄՍԵԱՅ, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ, ԵՒ ԿԱՄ ԿԸՆՈՐՈԳԵՆ ԻՐԵՆՑ ԲԱԺՆԵԳԻՆԸ, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ ՏԱՐԵԿԱՆ, ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԿԱՄ ԵՌԱՄՍԵԱՅ, ԻԲՐԵՒ ՊԱՐԳԵՒ ՊԻՏԻ ՍՏԱՆԱՆ ԶԱՆԱԶԱՆ ԳԻՐՔԵՐ, ՀԱՄԱՁԱՅՆ ԻՐԵՆՑ ՎՃԱՐՄԱՆ։

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՑԱՆԿԸ ԲԱԺՆՈՒԱԾ Է ՏԱՐԵԿԱՆ, ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՒ ԵՌԱՄՍԵԱՅ ԳԼՈՒԽՆԵՐՈՒ, ԵՒ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐԸ ԱԶԱՏ ԵՆ ԸՆՏՐԵԼՈՒ ԻՐԵՆՑ ՆԱԽԸՆՏՐԱԾ ՀԱՏՈՐՆԵՐԸ։

ԹՂԹԱՏԱՐԻ ԾԱԽՔԸ ՄԵՐ ՎՐԱՅ, ԲԱՑԻ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԷՆ։

Տարեկան բաժանորդները (կանխիկ) կրնան ընտրել հետեւեալ գիրքերէն մէկը.—

1. ՎԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ, Օ. Մխիթարեան (25 ֆրանք)։ 2. ՎԻՇԱՊՆԵՐԻ ԱՇԽԱՐՀՈՒՄ, Տիկին Հայաստան Գէորգեան (15 ֆրանք)։ 3. ԼԵՌՆԵՐՈՒ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ, Կ. Սասունի (15 ֆրանք)։ 4. ՀԱՅ – ԹԱԹԱՐԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՐՈՒՄՆԵՐԸ, Ա. Գիւլխանդանեան (15 ֆրանք)։ 5. ԱՆԶՐԵՒ, Համաստեղ (15 ֆրանք)։ 6. ՄԵՂԵԴԻՆԵՐ, Շ. Նարդունի (15 ֆրանք)։ 7. ԿԱՍԻԱՆԻ, վէպ Բիւզանդական կեանքէ, (20 ֆրանք)։ 8. ՀՈՂԻՆ ԵՐԳԸ, Դ. Վարուժանի (25 ֆրանք)։ 9. ԵՐԳԻԾԱԿԱՆ, Ն. Պէշիկթաշլեանի (15 ֆրանք)։ 10. ՎՈՍՓՈՐԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ, (30 ֆրանք)։

ՅԱՋՈՐԴՈՎ՝ ՈՒՐԻՇ ՀԱՏՈՐՆԵՐ, ԻՆՉՊԷՍ ԵՒ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՒ ԵՌԱՄՍԵԱՅ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՅԱՏԿԱՑՈՒԱԾ ՊԱՐԳԵՒՆԵՐԸ։

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ գիները անդադար կ'աւելնան եւ ամէն մարդ ապրանք կը գնէ, զրոյց տարածուած ըլլալով թէ կառավարութիւնը նոր դրամ պիտի հանէ։ Ժողովուրդը պաշարած է թէ «Տորգսին»ի եւ թէ մասնաւոր խանութները, հակառակ գիներու արտակարգ յաւելման։

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԵԹՈՎՊԻՈՅ ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆԸ

Եթովպիա դարերէ ի վեր պահած է աւատապետական կազմը: Ամհարա ցեղը հետզհետէ տիրած է միւսներուն եւ սորկացուցած զանոնք: Ամհարային համար միւս ցեղերը ստորին արարածներ են եւ պարտաւոր են ծառայել տիրող ցեղին:

Ցեղն ինքն իր մէջ դասակարգեր չունի, աստիճանաւորումներ ունի: Իւրաքանչիւր անհատ իր տիտղոսին համեմատ զգեստ պիտի հագնի եւ պիտի թամբէ ձին կամ ջորին, բայց որ եւ է անհատ կրնայ բարձրանալ մինչեւ զօրավարի կամ նախարարի աստիճանին:

Վարչական, զինուորական, դատական պաշտօնները միացած են նոյն անհատին վրայ: Ամէնէն վերը կը գտնուի Նեկուսա Նեկասին (Թագաւոր Թագաւորաց), որ միապետ, ընդհ. հրամանատար եւ առաջին դատաւորն է:

Իրմէ յետոյ կուգայ ռասը, յետոյ տէճազմաճը կամ կառավարիչը, իւրաքանչիւրը իր աւատին մէջ կեդրոնացնելով կառավարչի, հրամանատարի, դատաւորի պաշտօնները:

Գաւառը կը բաժնուի գաւառակներու, որոնց կառավարիչները նոյն պաշտօններն ունին եւ կը նշանակուին կառավարիչներէն: Գաւառակներն ալ ունին ստորաբաժանումներ մինչեւ քանի մը ընտանիքներէ գիւղակը, որուն կառավարիչն է շումը (պետ):

Իշխանութիւնները կը տրուին վերէն վար: Թագաւորը կ'ըսէ ընտրեալին.— «Այս գաւառին կառավարչութիւնը կուտամ քեզի, գնա՛, կե՛ր այդ գաւառը»: Արդարեւ իւրաքանչիւրը կ'երթայ ուտելու գաւառը, կը կառավարէ զայն ինքնիշխան:

Տուրքերը կը գանձուին եւ կը ղրկուին վարէն վեր: 10էն 15 զինուոր ունեցող տասնապետը, որ տեղին դատաւորն ու կառավարիչն է միանգամայն, տուներէն կը գանձէ տուրքերը պէտք եղածը վար կը դնէ եւ մնացածը կը ղրկէ իրմէ անմիջապէս վեր գտնուող դատաւոր-զինուորական կառավարիչին: Այսպէս տուրքերը կը հասնին մինչեւ Արքային: Երբ դրամը պակսի կեդրոնին մէջ, հրահանգ կը տրուի կառավարիչներուն տուրքեր հաւաքելու: Պատեհ առիթ մըն է հրահանգը՝ կեղեքելու համար թշուառ գիւղացին:

Երկիրը բաժնուած է բնականօրէն բազմաթիւ գաւառներու: Քրիստոնեայ գաւառներ՝ Շօա, Կոճում, Թիկրէ, իսլամ գաւառներ՝ Հարրար, Օկատէն, Ճիմմա, Տանքալի: Ամբողջովին կեդրոնացեալ գաւառ մըն է Սիդամօն, որուն կառավարիչը կը մնայ 30 տարիներէ ի վեր:

Կայսրութիւնը ժառանգական է, բայց անցեալին մէջ անդրանիկին չէր մնար թագը: Իշխող ընտանիքին անդամները կը փակուէին Ամպա տեղին վրայ շինուած դղեակին մէջ ուրկէ դուրս չէին կրնար ելլել: Երբ կայսրը մեռնէր, մեծաւորները կ'երթային Ամպա եւ մէկը կայսր ընտրելով կը բերէին մայրաքաղաք: Բանտէն գահին կ'անցնէր առանց ծանօթ ըլլալու վարչական գործերուն: Արդէն մեծաւորները կ'ընտրէին վախկոտները, տգէտները:

Շարլ Միշէլ Փրանսացին «Դէպի Թաչօտա» գործին մէջ կը գրէր ժամանակին (1897).— Կայսեր հրամանը լիճի մը մէջ նետուած քարի մը կը նմանի, մօտը խոշոր ալիքներ կան, հեռուն հազիւ շարժում կայ»: Այսօր նոյնն է իրողութիւնը: Կեդրոնի հրամանը՝ հազիւ լսելի է գաւառներու անկիւնը:

Մենելիք կ'արտօնէ Եւրոպացի մը Ցանա լիճն այցելելու: Ճամբորդը կը հասնի հոն, բայց նահանգին կառավարիչն ու ժողովուրդը կ'ընդդիմանան: Եւրոպացին ետ կը դառնայ եւ կը գանգատի: Կայսրը կը պատասխանէ.— Իմ արտօնագիրս մինչեւ լիճ երթալու համար էր, բայց ոչ թէ լիճին վրայ ալ նաւարկելու»:

Երկու տարի առաջ կեդրոնէն դատաւոր կը ղրկուի Աւստրալիացի հանքաբան մը՝ պղինձի հանքերու մէջ պեղումներ կատարելու համար: Բայց շրջանին պետը կ'ըսէ.— Ձեր անցագիրը մինչեւ հոս գալու համար է եւ ոչ թէ պեղումներ կատարելու համար: Նոր դիմում կ'ըլլայ Ատիս-Ապէպա եւ երեք ամիս յետոյ արտօնութիւնը կուգայ: Հանքաբանը կը պեղէ եւ քանի մը կտորներ գտնելով՝ վրանը կը տանի: Սակա՛յն կառավարիչ վրայ կը հասնի.— Պեղելու արտօնութիւն ունիս, բայց ոչ քննելու: Եւ կը լլէ հանքին կտորները: Մարդը կը մեկնի յուսախաբ:

Վարչական դժուարութեան պատճառներէն մէկն է ճամբաներու չգոյութիւնը: Երկաթուղիի միակ գիծ մը կայ Ճիպութիէն Ապէպա, ճամբայ մը Ջէյլա-Ճիճիկա-Հարար, ճամբայ մը միայն Պամպելա-Ճիպուտու Կօրէ: Իտալացիները ուզեցին ճամբաներ շինել Էրիթրէէն Կոնտար եւ եւ Ասապէն Տէսիէ, բայց կասկածոտ կառավարութիւնը մերժեց առաջարկը:

Միապետ մը եւ աւատապետ մըն է կայսրը, միապետ ու աւատապետ են բոլոր կառավարիչները: Երբ կայսրը հզօր է, ամէն աւատապետ կը հնազանդի, երբ տկար է, ամէնուն ենթակայ է: Տարիներէ ի վեր Մենելիք ու Մաքոննէն ջանացին ուժեղացնել կայսերական իշխանութիւնը: Մենելիք հանճարեղ գաղափարն ունեցաւ մայրաքաղաք մը հաստատելու:

Եթովպիան հին ժամանակներէ ի վեր հաստատուն մայրաքաղաք մը չէ ունեցած: Փոխադրութեան միջոցներէ զուրկ ըլլալով եւ փայտի անհրաժեշտութեան պատճառով փոխադրուած է հոն, ուր առատ փայտ կայ: Հետզհետէ եղած է Մաքալէ, Կոնտար, Անքոպէր, Ընթըթօ եւ Ատիս-Ապէպա:

Սփէնսըրի դպրոցին համեմատ մայրաքաղաքը պետութեան ուղեղն է, անկէ կը մեկնին բոլոր գիծերը — ճամբաները — դէպի մակերեւոյթ, դէպի սահմանները, գործարանաւորութեան ամէն կողմ շարժում եւ կեանք սփռելու համար: Այդ վայրը բնականօրէն առեւտրական ուղիներու հանգոյց ըլլալու է, որպէսզի տեւէ: Արուեստական մայրաքաղաք մը կ'անհետանայ պետութեան հետ, եթէ առեւտրական հիմ չունի: Նինուէ, Բաբելոն եւ Տիգրանակերտ աւերակներ են վաղուց: Լոնտոն, Փարիզ, Քոբէնհակ, Բիւզանդիոն առեւտրական հանգոյցներու վրայ հաստատուած բնական մայրաքաղաքներ են: Գերման աշխարհագէտը, Ռացէլ, կը կարծէր որ աշխարհագրական կեդրոն մը բնական մայրաքաղաք մըն է, պետութեան կեդրոնացման տեղը: Մատրիտ ակնառու օրինակ մըն է կեդրոնական կառավարութեան մը, հիմնուած ամայի մը մէջ, թերակղզիի մը մէջտեղը: Փիլիպպոս Բ. վերջնականապէս հոն հաստատեց գահը՝ ներքին շարժումները զսպելու համար: Նպատակը չարդարացուց աշխատանքը եւ մինչեւ այսօր կեդրոնախոյս շարժումներ պակաս չեն: Մատրիտ ապրող մայրաքաղաք մը չէ:

Երբ 1790ին Մ. Նահանգներու խորհրդարանը որոշեց մայրաքաղաք մը հիմնելու առաջարկով, 13 նահանգներ կային Ատլանտեանի եզերքը: Նոր պետութեան մայրաքաղաքն ըլլալու էր Ն. Եորք, կեդրոնը առեւտուրի եւ պետութեան: Հարաւի ներկայացուցիչներ պիտի չուզէին աւելի հեռու տեղ մը երթալ գումարուիլ, ուստի դաշնակցային քաղաքը հաստատեցին Փոթոմաքի եզերքը: Կարեւոր դեր ունեցող մայրաքաղաքներ արտակեդրոն են, հիմնուած ամէնէն վտանգաւոր տեղերը հոնկէ դիւրաւ հսկելու համար, ինչպէս անցեալին մէջ Փեթըրսպուրկ, Բիւզանդիոն, Թորինօ:

Մենելիք ըմբռնելով մայրաքաղաքին կարեւորութիւնը, իբրեւ ներքին յարակցութիւնը պահող ազդակ, հիմնեց Ատիս-Ապէպան (Նոր Ծաղիկ): Աւելցնելու համար մայրաքաղաքին արժէքը եւ ծովուն վրայ ելք մը ունենալու համար, պահանջեց Ճիպութի-Ապէպա գիծը: Դիւանագիտական յարաբերութիւններ մշակելով օտար պետութիւններու հետ՝ բարձրացուց կայսրութեան վարկը: Զսպեց արտակեդրոն շարժումները, բայց վարչական որոշ ձեւ մը չկրցաւ հաստատել, որովհետեւ մէկ գաւառէն միւսը հրահանգ մը փոխանցելու համար ամիսներ պէտք էր: Ճամբան վարչական գործը կը դիւրացնէ, երկաթուղին գաւառները կը մօտեցնէ, իշխանութիւնը կեդրոնացնելու կը նպաստէ:

Ներկայ կայսրը յենլով եկեղեցիին հզօր ազդեցութեան վրայ, օժանդակ ունենալով Էդէկէն, ձեռք առաւ երկրին ղեկը: Տակաւին գահաժառանգ՝ կրցաւ Եթովպիան ընդունիլ տալ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ (28 սեպտեմբեր 1923) Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ օժանդակութեամբ, հակառակ Անգլիոյ, Նորվեկիոյ եւ Աւստրալիոյ ընդդիմութեան:

Գահաժառանգը զօրացուց դիրքը եւ շնորհիւ ընտանեկան համբաւին՝ հռչակուեցաւ կայսր: Միւս ազգերու կարգին հաւասար ըլլալու գաղափարը խրոխտութիւն ներշնչեց տիրող ցեղին, որ աւելի արհամարհեց ստրուկ ցեղերը եւ աւելի զօրացուց օտարատեցութիւնը:

Վարչական բարենորոգումներու համար հրաւիրուեցան խորհրդականներ: Ոստիկանական կազմակերպութիւնը յանձնուեցաւ Պելժերու: Կայսրը հրաւիրեց անձնական խորհրդականներ, իրաւական՝ Զուիցերիացին Ժագ Օպերսոն, զինուորական՝ Շուէտացին Վիրճին, ներքին գործերու՝ Անգլիացին Ֆրէնք Ալպըրթ, ելմտական՝ Ամերիկացին Քոլըսն: Իւրաքանչիւրը կը ստանայ խոշոր ամսական, պզտիկ գործերու համար: Տակաւին նոր սկսան պալատին ու պետութեան պիտանէն բաժնել իրարմէ:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԸ

ԽՍ. Հ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ 15ԱՄԵԱԿԸ

— • —

Մոսկուայի «Իզվեստիա» եւ «Պրաւդա» թերթերը իրենց նոյեմբեր 28ի եւ 29ի թիւերը նուիրած են Հայաստանի խորհրդայնացման 15ամեակին: Կեդրոնական տեղը կը բռնէ «Հայաստանի աշխատաւորներու նամակը Ստալինին»:

Այս նամակին մէջ մանրամասնօրէն նկարագրուած է Հայաստանի տնտեսական եւ մշակութային վերելքը:

Գլխաւոր կէտերը կը կազմեն.

ա) Հայաստանի ոռոգուած հողերու տարածութիւնը 62 հազար հեկտարէն բարձրացած է 154 հազարի:

բ) Մեծ թափով առաջ կ'երթան այգեգործութիւնը, բամպակի մշակութիւնը:

գ) Բոլոր տեսակի անասուններու քանակի յաւելումը:

դ) Կոլխոզներու զարգացումը եւ ելեկտրակայաններ:

ե) Համալսարանի, արհեստագիտական բարձրագոյն վարժարաններու, թատրոնի, թանգարաններու գործունէութիւնը (ըստ այս տեղեկութեանց Հայաստանի մէջ կան՝ 1147 նախակրթարաններ եւ միջնակարգ դպրոցներ (213,500 աշակերտ), 47 տեխնիկում եւ բանուորներու յատուկ ֆաքիւլթէներ (բանֆակ) - 10,—228 ուսանող): Ցատկապէս կը շեշտուի թէ «Դաշնակներու օրով Հայաստանի մէջ չկար ոչ մի բարձրագոյն դպրոց (Հայաստանի առաջին համալսարանը բացուած է հանրապետական կառավարութեան օրով). այսօրուան Հայաստանի մէջ կան 13 բարձրագոյն դպրոցներ 7,200 ուսանողներով: Նամակին մէջ յիշուած են նաեւ առանձին «հարուածային»ներ, որոնք իրենց կատարած աշխատանքներով օրինակ կը հանդիսանան իրենց ընկեր բանուորներու եւ կոլխոզնիկներու: Ասոնցմէ երկուքին նկարները (հանքագործ Պապեան եւ կովկիթ դեղջկուհի Թովմասեան) զետեղուած են «Պրաւտա»ի առաջին էջին վրայ, «ընկերակցութեամբ» Խ. Հայաստանի վարիչներ՝ Ա. Խանջեանի, Մարտիկեանի եւ Գուլոյեանի:

Ամբողջ նամակը կազմուած է խիստ տօնական ոճով եւ աւելի կը նմանի արքաներու ուղղուած աղերսագիր — ղեկուցումներուն: Դիմումն ալ «յաւուր պատշաճի» է, «դու»ով: Օրինակ նամակը կը սկսի հետեւեալ տողերով.

— «Այս տօնական օրերուն մենք բուռն ցնծութեամբ կը տաչորուենք գրելու քեզ, մեր սիրելի առաջնորդ, մեր բարեկամ, մեր ուսուցիչ» եւն.:

Նամակին մէջ կան նաեւ հետեւեալ տողերը.— «Կա՞յ արդեօք ուրիշ մը ամբողջ աշխարհի վրայ որ քեզմէ լաւ իմանայ թէ ինչ էր մինչեւ յեղափոխութիւնը արեան ծով դարձած Հայաստանը: Դառն հեգնութիւն մը չէ՞ն կազմեր այս տողերը Հայաստանի եւ հայ ժողովուրդի հասցէին:

Արդարեւ, Ստալինը եւ իր նմանները լաւ գիտեն թէ ի՞նչպէս Հայաստանը դարձաւ արեան ծով, իրենց իսկ ձեռքով:

Առ հասարակ բոլոր յօդուածագիրներն ու խմբագրականները յատկապէս կը շեշտեն Ստալինի «մարգարէութիւնը» (մանաւանդ Աղասի Խանճեանը իր յօդուածին մէջ) — «Միայն խորհրդային իշխանութեան գաղափարը Հայաստանին պարգեւեց վերածնութեան հնարաւորութիւնները: Թող բոլորը լաւ իմանան, որ այսպէս կոչուած հայկական հարցը, որու վրայ գլուխ կը ջարդէին աշխարհակալ դիւանագիտութեան գայլերը, կրցաւ լուծել միայն խորհրդային իշխանութիւնը»... Իսկ նամակէն կը ստացուի այն տպաւորութիւնը թէ Խ. Հայաստան իր վերելքը կը պարտի միայնումիայն «իմաստուն Ստալինին», եւ ոչ թէ հայ ժողովրդի շնարարական յատկութեան: «Պրաւդա»ն ալ «Իզվեստիա»ն ալ մէկ բերան որոշած են Հայաստանի խորհրդայնացման 15ամեակը առիթ սեպել Ստալինն անգամ մըն ալ աստուածացնելու: Ի՞նչ փոյթ թէ նոյն Ստալինի ձեռքով այսօր Հայաստանը այնքան անիրաւուած է:

Բացի նամակէն երկու թերթերու մէջ ալ տպուած է Աղասի Խանճեանի յօդուածը, — «Վերածնուած Հայաստանը», որ ընդհանուր գիծերով կը կրկնէ նամակին կէտերը: Յօդուածի վերջը կը խոստանայ «շարունակել նոր կադրերու պատրաստումը սոցիալիզմի գործի համար եւ խորհրդային Հայաստանը դարձնել «մեր մեծ հայրենիքի ամէնէն ծաղկուն եւ բարգաւաճ հանրապետութիւններէն մէկը», անշուշտ «հետեւելով մեր մեծ առաջնորդ Ստալինի ցուցմունքներուն»: Կարեւոր չէ թէ ինչ ցուցմունքներ, միայն թէ «առաջնորդ»ը հրամայէ: Կամակատարները միշտ պատրաստ են:

Փրոֆ. Ֆարանջեան քանի մը տող նուիրած է Հայաստանի ուէօնթկէնեան հաստատութեանց որոնց թիւը կը հասնի 20ի: Սա ուրախալի երեւոյթ է, մանաւանդ որ այդ հաստատութիւնները հրատարակած են երիտասարդ գիտնականներու գործերը:

Կոլխոզի աշխատաւորուհիներէն Ֆլօ Աստուրեան կը գրէ, թէ ինչպէս ինքը, շնորհիւ իր «հարուածային տեմպերի» շատ լաւ կ'ապրի: Օրինակ, գնած է... մահճակալ եւ պատեֆոն: Իր միակ ցանկութիւնն է երթալ Մոսկուա եւ ... տեսնել մեծն Ստալինը:

Ճարտարագէտ Կուրսեց, Փրոֆ. Ցարութիւնեան եւ Փրոֆ. Ղամբարեան հակիրճ տեղեկութիւններ կուտան արուեստական ձգախէժի գործարանի, նկարչութեան եւ քիմիայի մասին:

«Պրաւդա»ի խմբագրականը կ'ամփոփէ նաեւ Հայաստանի պատմութիւնը, երկիր մը «որ եղած է Արեւելքի հզօր պետութիւններէն մէկը»: Նոյն խմբագրականը կոկորդիլոսի արցունքներ թափելով կը բացագանչէ.— «Հայաստան ... ո՞վ չի գիտեր այս ժողովուրդի ողբերգական եւ մղձաւանջային անցեալը»: Ցետոյ խօսելով Հայաստանի վրայ կատարուած զանազան արշաւանքներու մասին, կը պարզէ Հայաստանի վերջնական բաժանումը ԺԴ. դարուն: Խստօրէն կը յարձակի «կապիտալիստական» մարդասիրութեան վրայ, թէ ինչպէս դրամատիրական պետութիւնները շահագործած են հայկական հարցը եւ պատճառ դարձած Հայերու ոչնչացման:

Սակայն ամէնէն «հետաքրքրական» փաստն այն է, որ ցարական իշխանութեան հետ միասին «Դաշնակներն ալ շատ նպաստեցին Հայերու ոչնչացման: Անոնք անցան իշխանութեան գլուխ 1918—1920ին, քաղենի Հայաստանի մէջ, զոր ստեղծեց բրիտանական հրամանատարութիւնը 1918ին, Հայաստանը դարձուցին յենակէտ անգլեւֆրանսական միջամտութեան եւ ռուս սպիտակ պահակներու համար: Ցենակէտ մը ուրկէ կը պայքարէին համայնավար կուսակցութեան եւ խորհրդային իշխանութեան դէմ» (կը թարգմանենք բառացի. ճիշդ այսպէս սեւով գրուած է ճերմակի վրայ...): Նոյն խմբագրականը կը փառաբանէ խորհրդային իշխանութիւնը, որ «հաստատեց նախկին ցարական Ռուսիոյ մէջ ապրող բոլոր ժողովուրդներու հաւասարութիւնը»: Մանաւանդ Հայաստանի հաւասարութիւնը անդրկովկասեան դաշնակցութեան մէջ... Ցօդուածի վերջն ալ կը շեշտէ թէ «ընկերվարութեան յաջողութիւնները Հայաստանի մէջ շատ մեծ նշանակութիւն ունին, որովհետեւ այս երկիրը կը հանդիսանայ Խ. Միութեան յառաջապահը Արեւելքի մէջ: Հայաստանի օրինակին վրայ Արեւելքի աշխատաւորական զանգուածները կը համոզուին, որ միայն պրոլետարական յեղափոխութիւնը կրնայ ազատագրել հարստահարուած ժողովուրդները, ոտքի հանել եւ օգնել յետամնաց ազգութիւններուն ապրիլ լի կեանքով (բառացի՝ արիւնով լի): Ողջո՜յն խորհրդային Հայաստանի աշխատաւորներուն: Ողջոյն հայ ժողովրդի վարիչներուն»: Մեր կարծիքով այս «յառաջապահ»ի վիճակը խոր գոհունակութիւն կրնայ պատճառել Թուրքիոյ:

«Իզվեստիա»ի մասնաւոր թղթակից Անդրոնովը գրի առած է իր տպաւորութիւնները Վաղարշապատի մասին: Կը յիշէ անգլիացի Լինչի Արարատեան դաշտի նկարագրութիւնը, ուր պարզուած է հայ գիւղերու աղքատութիւնը: «Բնականաբար» այդ գիւղերը աւելի եւս աղքատացուցած են «Դաշնակները»: Սակայն խորհրդային իշխանութիւնը ամէն ինչ կերպարափոխած է: Մանրամասն կը նկարագրէ քաղաքը, արդիւնաբերական կեանքը, շրջանի կոլխոզները, Արագածի նոր ջրմուղները եւ ելեկտրականութեամբ օժտուած գիւղերը: Կոլխոզի մը մէջ հանդիպած է ոմն Աբէլեանի, որ տարիներ անընդհատ կռուած է «Դաշնակներուն դէմ»: Այդ Աբէլեանը հրաշալի աշխատող է, կ'ապրի շատ լաւ: «Կինը ունի մետաքսէ(?) հագուստներ: Զորս կողմը շարուած են ալիւր, խաղող, եւ լաւաշ հաց: Իսկ գոմի մէջ — լաւ կերակրուած անասուններ»: Մէկ խօսքով կատարեալ դրախտ ...

Տիկին Զաւգինցեւա թարգմանած է Գեղամ Սարեանի ոտանաւորներէն մէկը: Ստեփան Զօրեան կը բաղդատէ հին եւ նոր Երեւանը, կը նկարագրէ համալսարանական թաղը, հիւանդանոցները, թանգարաններ (գեղարուեստական, յեղափոխական, թատերական ...

Վարչական մեքենային իւղն է դրամը, որ կը պակսի դժբախտաբար: Գահակալութեան մեծաշուք հանդէսը, օտար իշխաններու մեծածախս ընդունելութիւնները, տնտեսական տագնապը, ճերմակներու համար ներածուած պերճանքի նիւթերու յաւելումը խանգարած են պետութեան աղքատիկ ելեւմուտքը: Իսկ պատերազմը պիտի ենթարկէ կայսրութեան վարիչները կացութեան մը, որուն ելքն անկարելի է նախատեսել:

ՀԵԹՈՒՄ

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՃԵՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑ

Վերածեց՝ Գ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

Ռուսական խումբերու Կարինէն նահանջի ատեն Քիւրտեր եւ ուրիշ խաղաղ բնակիչներ զինուոր առնուեցան իբրեւ կառապան զինամթերքի փոխադրութեան: Ասոնցմէ ոչ մէկը զէնք ունէր: Երբ Կարինի մօտեցան, Հայերը օգտագործեցին պահը (ռուս սպաները հանգստանալու քաշուած էին), սպաննելու համար կառապանները: Ռուս սպաները այդ դժբախտներու աղաղակներէն հասած, Հայերէ դիմաւորուեցան զէն ի ձեռին, նոյն ճակատագրի սպառնալիքով եթէ համարձակէին միջամտել: Այս սպանութիւնները կատարուեցան ամէնէն վայրագ կերպով: Կարինի զինուորական ակումբին մէջ ռուս զինուորական մը, Մտիվանի, բացէ ի բաց յայտնեց թէ հետեւեալ տեսարանը աչքով տեսած է երբ Հայերէն մէկը քիւրտ կառապան մը սպաննած էր: Ասիկա ինկած էր կռնակին վրայ: Հայը կ'ուզէր հոգին ձեռքը գտնուած գաւազանը բերանը մտցնել: Բայց որովհետեւ ակռաները իրար սեղմուած էին սպանիչը չէր կրնար գործադրել իր զզուելի մտադրութիւնը եւ բարկանալով կը ընցնէ մահամերձին գործը, կոխոտելով անոր փորին վրայ»:

Օդիշելիձէ պատմեց ինծի թէ Իլիճա գիւղին մէջ այն ամէն Թուրքերը, որոնք չէին կրցած փախչիլ, ջարդուեցան: Շատ դիակներ տեսած էր տղոց, որոնց գլուխները կտրուած էին բութ կացինով:

Գնդապետ տեղակալ Կրիազնով, որ 28 փետրուարի արիւնհեղութենէն երեք շաբաթ ետք Իլիճայէն կը դառնար, ինծի պատմեց իր տեսածը.—

«Գիւղ տանող ճամբուն վրայ գտեր էր կտրատուած անդամներով դիակներու կոյտ մը: Իւրաքանչիւր Հայ որ քովէն կ'անցնէր՝ կը թքնէր այս կոյտին վրայ եւ անէծք մը դուրս կուտար:

Մզկիթին բակին մէջ իրարու վրայ դիզուած կը մնային դիակներ երկու նիզակ բարձրութեամբ: Ասոնց մէջ կային մարդ, կին, տղայ, ծեր ամէն տարիքէ: Կիներու դիակներուն վրայ տեսանելի էին առեւանգումի նշաններ: Կիներու եւ աղջիկներու սեռական գործարաններու մէջ փամփուշտներ մխրճուած էին: Կրիազնով կանչեց այն քանի մը հայ աղջիկները, որոնք յատկացուած էին հեռախօսի ծառայութեան եւ ցոյց տուաւ իրենց հայրենակիցներուն գործած չարիքները: Ցետոյ յանդիմանական շեշտով մը ըսեր էր թէ հպա՛րտ կրնան ըլլալ այս արարքներուն նայելով: Կրիազնով զարմացեր եւ հիասթափեր էր տեսնելով որ այդ տեսարանը ոչ մէկ ցասում կը պատճառէր երիտասարդուհիներուն, այլ ուրախ խնդութ մը կը ներշնչէր անոնց մօտ: Ու յանդիմանելու էր զանոնք ըսելով թէ Հայերը, կիներն ալ մէջն ըլլալով, ամէնէն վախկոտ, բարբարոս ազգն են ամբողջ աշխարհի մէջ և այն իրողութիւնը թէ զարգացած մանկամարդուհիներ այդպիսի տեսարանի մը առջեւ, որ նոյն իսկ սպայի մը մազերը փուշ փուշ կ'ընէ, կրնային խնդալ, ապացոյց մըն է ցեղին բնածին բարբարոսութեան: Այս խօսքերուն վրայ մանկամարդուհիները զգացին անհրաժեշտութիւնը տխուր երեւալու եւ ըսին թէ իրենց խնդուքը ջղային էր: Բայց վկան չխաբուեցաւ»:

Հայ մը, որ Իլիճայի զինուորական պարենաւորման հայթայթիչն էր, պատմեց հետեւեալը.— «Փետր. 27ին Հայերը Թուրք կին մը ողջ ողջ խաչեցին պատի մը վրայ, սիրտը հանելէ յետոյ գլխիվայր կախելով»:

Փետր. 7ին սկսաւ Կարինի մեծ արիւնհեղութիւնը: Հայ թնդանօթաձիգ զինուորներ փողոցին մէջ բռնեցին 270 հոգի եւ մերկացնելէ յետոյ բանտարկեցին բաղնիքին մէջ, որպէսզի իրենց կիրքը ի գործ դնեն: Իմ գերմարդկային ջանքերուս շնորհիւ կարելի եղաւ ազատել հարիւրը, որոնք դեռ կ'ապրէին, մնացեալները իրր թէ աղատ ձգուած էին արդէն: Այս չարագործութեան վարիչը հայ ենթասպայ մըն էր, Կարապետով: Նոյն իրիկուն քաղաքին փողոցներուն մէջ շատ մը Թուրքեր սպաննուեցան: Փետր. 12ին Հայերը Կարինի կայարանին մօտ սպաննեցին խաղաղ եւ անզէն գիւղացիներ, միջամտող սպաներուն սպառնացան մահուամբ: Նոյն ժամանակին Հայ մը բանտարկած էի որ առանց բանաւոր պատճառի Թուրք մը սպաննած էր: Վերին հրամանատարը հրամայած էր զայն յանձնել պատերազմականատեանին: Ըստ գին. հին օրէնքի ոճրագործները կը գլխատուին: Հայ սպայ մը տեղեկացուց մարդասպանին թէ իր մեղքը քաւելու համար պիտի կախուի «Ի՞նչ, ըսաւ բանտարկեալը զայրացած, տեսնուա՞ծ բան է որ Հայ մը կախուի Թուրքի մը համար»:

Կարինի մէջ Հայերը կրակի տուած էին Թրքական շուկան: Փետր. 17ին լսեցի թէ թնդանօթաձիգ զօրագունդին շրջանին մէջ, Թէփէ Քէօյ գիւղին ամբողջ բնակիչները, կին, այր, երախայ բնաջնջուած էին: Նոյն օրը հանդիպեցայ Անդրանիկին որ կովկասեան կառավարութեան կողմէ ղրկուած էր Կարին կարգը վերահաստատելու համար: Տեղեկութիւն տուի անոր ջարդերուն մասին եւ խնդրեցի յանցաւորները գտնել: Երբեք չիմացայ թէ ինչ արդիւնք տուաւ իմ խնդրանքս: Թնդանօթաձիգներու ակումբը, հանրութեան առջեւ Անդրանիկ խոստացաւ կարգը վերահաստատել, բայց այս խոստումը չգործադրուեցաւ, հակառակ կառավարութեան ղրկած երկու լիազօրներուն՝ Անդրանիկի եւ Տօքթ. Զաւրիեվի:

Քաղաքին մէջ համեմատաբար նուազած էր անկարգութիւնը: Գիւղերու մէջ ուր ամբողջ բնակչութիւնը լքուած էր, անշուշտ խաղաղութիւն կը տիրէր: Կարինի Թուրք բնակիչներու ձերբակալութիւնը վերսկսաւ, երբ Թուրքերու զինուորական շարժումները Իլիճայի մօտեցան: Մանաւանդ 26 եւ 27 փետրուարին ձերբակալութիւնները չափազանց շատցան: 26ի եւ 27ի գիշերը Հայերը ռուսական սպաներու հսկողութիւնը դերեւ հանեցին եւ նոր արիւնհեղութիւն մը սարքեցին, բայց Թուրքերու առաջին մօտենալուն կծիկը դրին: Արիւնհեղութիւնը պատահական չէր, նախապատրաստուած էր: Մինչեւ այդ ատեն ձերբակալուած Թուրքերը ամէնքն ալ իրար բերուեցան եւ մէկը միւսին ետեւէն սպաննուեցան: Հայերը հպարտութեամբ կ'ըսէին թէ այդ 3000ը գիշերուան զոհերու գումարը քաղաքը կ'անցնի: Հայերը, որոնք պիտի պաշտպանէին, թիւով այնքան քիչ էին որ 1500 հոգինոց թրքական բանակի մը եւ երկու թնդանօթի առջեւէն փախան: Եւ այդ գիշերուան իրենց գործած սպանութիւնները բացառապէս շատ էին:

ԱԼ. ՄԵԼԻՔ ՕՀԱՆՋԱՆԵԱՆ (ՍԱՇԱ)

— • —

«Սովետ. Հայաստան» թերթի ծանուցումների բաժնի մահազդներից մէկն է կարդում ենք.—

«Սոֆիա, Ասիա եւ Յովհաննէս Մելիք-Օհանջանեանները իրենց ընտանիքով, յայտնում են — առաջինի որդու, երկրորդի ամուսնու եւ երրորդի հօր՝ Ալեքսանդր Մելիք-Օհանջանեանի (Սաշայի) անժամանակ մահը, որ տեղի ունեցաւ նոյ. 21ին, Երեւանում»։

Մի ուրիշ մահազդից տեղեկանում ենք, որ Սաշան «Առժողկոմատի գործերի կառավարիչ էր»։

«Առժողկոմատի գործերի կառավարիչ» մեր Սաշան էր — լաւ մարդ, լաւ ընկեր, լաւ դաշնակցական — որի մահը չի կարող խոր ցաւ չպատճառել բոլոր նրան ճանաչողներին։

Ալեքսանդր Մելիք-Օհանջանեանը (մենք նրան միշտ Սաշա էինք կոչում) Զանգեզուրցի էր, չուրջ յիսուն տարեկան։ Սովորել էր, կարծեմ, Երեւանի գիմնազիոնում եւ պատերազմից առաջ ուսանող էր ռուսական համալսարաններից մէկում։ Այսպէս, առանց աւարտելու, մտել էր ուսուցչական ասպարէզ Նոր-Նախիջեւանում եւ միաժամանակ գործօն անդամ էր Դաշնակցութեան տեղական կազմակերպութեան։

Մեղմ բնաւորութեան տէր, լայնահոգի, զուարթ, կենսուրախ, ընկերական՝ Սաշան սիրուած էր հանրային բոլոր շրջաններում, բայց մանաւանդ երիտասարդութեան մէջ։ Ուր երեւում էր՝ շուրջը միշտ աշխոյժ ու կենդանութիւն էր ստեղծում։

Ծայրայեղօրէն բծախնդիր ու բարեխիղճ էր դէպի իր պարտականութիւնները, խիստ գաղտնապահ էր։ Նոր Նախիջեւանում նրա մօտ էինք պահում, յաճախ, մեր վտանգաւոր թղթերն ու զէնքերը։ Նա մի երկար ամբիւղ ունէր սենեակում, պատի տակ, որ թէ զինարան էր մեզ համար, թէ արգիլուած գրքերի ու թղթերի պահեստ եւ թէ մահճակալ միաժամանակ, այդ ամբիւղի վրայ էինք քնում, շատ անգամ, երբ ժողովների կամ այլ պատճառով գիշերը ուշ էինք մնում դուրսը։

Սաշայի կեանքի մանրամասնութիւններին, դժբախտաբար, ես լաւ ծանօթ չեմ, եւ արդէն մեր մէջ ո՞վ ունէր միւսի կեանքին լաւ ծանօթ է, դուրսի գործի հանդամանքներից, այնքան գիտեմ, որ երբ Հայաստանի Հանրապետութիւնը դարձաւ փաստ, Սաշան երեւաց մեր հորիզոնի վրայ ընդունուեց Գիւղատնտեսութեան եւ Պետական Գոյքերի նախարարութեան մէջ ընդհանուր գործերի վարիչի պաշտօնով եւ այդ պաշտօնում մնաց մինչեւ Հանրապետութեան խորհրդայնացումը։

Իբրեւ նախարարութեան գործերի վարիչ Սաշան երեւան բերեց գործնական ոգի, աշխատունակութիւն եւ, ի հարկէ, անսահման բարեխղճութիւն իր եւ իրեն ստորադաս պաշտօնեաների աշխատանքի վերաբերմամբ։ Գիւղատնտեսական նախարարութեան գրասենեակը, շնորհիւ Սաշայի, դարձաւ Երեւանի լաւագոյն կազմակերպուած գրասենեակներից մէկը։ Պաշտօնակիցները նրան յարգում ու սիրում էին։ Սաշան այդ տեսակէտից առ հասարակ բախտաւոր աստղի տակ էր ծնել. նրան սիրում էին ամէնքը, նոյն իսկ գաղափարական հակառակորդները։ Նա համոզուած Դաշնակցական էր, գործօն կերպով մասնակցում էր կուսակցական կեանքին, կարելի է ասել, ապրում էր այդ կեանքով, բայց թշնամիներ չունէր. ամէնքի համար նրա մօտ կար անուշ ժպիտ եւ անուշ խօսք։

Փետրուարեան դէպքերից յետոյ, Սաշան վերադարձաւ Երեւան։ Թէ ինչ եղաւ նրա կեանքը այնուհետեւ, ինձ ոչինչ յայտնի չէ։ Մահազդից միայն իմանում եմ, որ «առժողկոմատի գործերի կառավարիչ էր»։ Եւ կասկած չունեմ, որ այդ պաշտօնում էլ նա նոյնքան ազնիւ ու բարեխիղճ էր, որքան եւ Գիւղատնտեսութեան նախարարութեան մէջ, որովհետեւ նա ծառայում էր ոչ թէ մարդկանց, կամ այս ու այն իշխանութեան, այլ՝ հայրենիքին, իր սիրած ժողովրդին։

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

…ան, կոմունալ եւ արհեստագիտական): Կուտայ տեղեկութիւններ հայ թատրոնի եւ շարժանկարի մասին։ Ստացուածէն կը պարզուի որ Երեւանը մինչեւ իր խորհրդայնացումը տեսած է միայն սիրողներու «պզտիկ» ներկայացումներ։ Աւելցնենք, օրինակ՝ «Աբաժօր» Սիրանոյշի, Աբէլեանի, Մանուկ Թոնեանի, Ալիխանեանի, եւ Մայսուրեանի ներկայացումները…

Դեռ աւելի չահեկան պատմութիւններ՝ յաջորդով։

Ս. ԱՐԱՄԵԱՆ

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ՍԱԼՄՈՅ ՁՈՐԻ ՀԱՆԴԷՍԸ

— • —

Շաբաթ երեկոյ 7 դեկտեմբերին տեղի ունեցաւ Սալմոյ Ձորի Հայր. Միութեան տարեկան երեկոյթ-պարահանդէսը, Պիւէթր, Պ. Յովհաննէսեանի սրահին մէջ։ Որոշուած ժամէն առաջ կոկիկ բազմութիւն մը լեցուած էր արդէն սրահը։ Երեկոյթի կազմակերպիչները ջանք չէին խնայած, որպէսզի կանոնաւոր անցնի հանդէսը։ Օրուան նախագահ հայրենակից Պետիկեան քանի մը պատշաճ խօսքերով բացումը կատարեց։ Յետոյ ծափերու մէջ բեմ բարձրացաւ Պ. Ս. Սասունի, որ մօտ կէս ժամ խօսեցաւ մեր ժամանակակից Թրքահայ ազատագրական պատմութեան վրայ։ Այս առթիւ յիշեց որ Սալմոյ Ձորի հայութիւնն ալ իր առաւելագոյն մասնակցութեան բաժինը բերաւ արեան պայքարին եւ թէ մինչեւ մեծ եղեռնը Սալմոյ Ձորի լեռներն ու գիւղերը կը թնդային հերոսական կռիւներով։ Հայրենակից Արմենակ Ցակոբեան ինքնագիր ուղերձ մը կարդաց, ձօնուած Սալմոյ Ձորի նահատակներուն։ Երգիչ Պ. Ա. Շահմուրատեան երգեց քանի մը կտորներ հայ եւ օտար երգահաններու գործերէն։ Իսկ Պ. Գմբէթեան ոգեւորութիւն ստեղծեց իր երգերով եւ զուարթ արտասանութիւններով։ Մէջ ընդ մէջ Օր. Մաքրուհին երգեց կոմիտաս վարդապետի ժողովրդական երգերէն, արժանանալով ծափերու։ Ժամը տասնեմէկուկէսն անցած էր, երբ աճուրդի հանուեցաւ խորոված հաւ մը։ Պ. Գմբէթեան իր զուարթ կատակներով վարեց աճուրդը, որ 20 վայրկեանի մէջ բարձրացաւ 450 ֆրանքի։ Գնահատութեան արժանի էին իրենց առատաձեռնութեամբ Պ. Պ. Շիրվանեան, Կարինեան եւ Թոփոյեան։ Աճուրդը շահեցաւ Պ. Կարինեան, Միութեանս նուիրելով 25 ֆր.։

Գեղարուեստական բաժինը վերջացած ըլլալով, 15 վայրկեան դադարէ յետոյ տեղի ունեցան հայկական եւ եւրոպական պարերը տեւելով մինչեւ լոյս, «Եփրատ» նուագախումբի առաջնորդութեամբ։ Սեղաններու շուրջ հայրենակիցներ հաւաքուելով կերան եւ խմեցին եւ պահէ պահ երգեցին. «Ով որ քաջ է ինչ կը սպասէ», «Գնդակ տեղաց», «Գլուխդ Բաղէշ մարմինդ Մուշ» եւ շատ մը ազգային երգեր։ Հանդէսը վերջացաւ առաւօտեան դէմ «Մեր հայրենիք»ով զոր նուագեց «Եփրատ» նուագախումբը։ Հանդիսականները հայրենի յիշատակներու տպաւորութեան տակ չէին ուզեր բաժնուիլ սրահէն։

Ախլաթցի

ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

— ○ —

Ինչպէս անցեալ տարի, այս տարի եւս Էնժէնիեօր Սիվիլի սրահներուն մէջ տեղի ունեցաւ Հայ Սափրիչներու Միութեան տարեկան պարահանդէսը, կիրակի գիշեր, աւելի ստուար բազմութեամբ։

Գովելի է անշուշտ այս հայ սափրիչներու ձեռնարկը եւ մանաւանդ իրենց Միութիւնը որ միշտ կը ձգտի օգնել հայրենակից արհեստաւորներուն։

Մօտաւորապէս երեք տարի առաջ, կազմակերպուած այս Միութիւնը, որ ամէնտարի կուտայ իր մազայարդարի ցուցադրութիւնը եւ պարահանդէսը, միշտ աւելի Ֆրանսական մթնոլորտի մը տպաւորութեան տակ, այս անգամ քիչ մը ղանազանուեցաւ։ Վարչութիւնը պարտք սեպած էր գոնէ հայերէն գրաւոր ճառ մը կարդալ։

Միութեան նախագահը Պ. Գէորգ Ստեփանեան հանդէսին բացումը կատարելով, շնորհակալութիւն յայտնեց ներկաներուն որ ամէն անգամ այսպէս խուռներամ կուգան իրենց հանդէսը քաջալերելու։ Բեմին վրայ արդէն տեղ գրաւած էին Ֆրանսացի հիւրեր, որոնցմէ Պ. Ժաքէ, նախագահ ազատ մազայարդար ակադեմական դպրոցին (Académie libre de la coiffure), իր գովասանքի խօսքը ըսելէ յետոյ, Հայերու այդ մեծ յառաջդիմութիւնը նկատեց փառք մը Ֆրանսական շրջանակներուն մէջ, իսկ Պ. Էսփէրէ, տնօրէն մազի ներկի «Լօրէալ» ընկերութեան, ջատագովեց հայ արհեստակցական միութեան նպատակները։ Փաստաբան Թէլլալեանն ալ յարմար դատեց խօսիլ հայ ժողովուրդի մասին, նկարագրելով անոր կեանքը առաջին Թուականներէն սկսեալ, բայց ճապաղեցնելով սխալ տհաճութիւն պատճառել շատերուն։

Գովելով հանդերձ սափրիչներուն միութիւնը, պէտք է խոստովանիլ սակայն որ կը պակսի անոնց մէջ կազմակերպական ոգին։ Նախընտրելի էր որ մէկ կամ երկու հոգի հայերէն եւ ֆրանսերէն ճառերով բացատրէին իրենց նպատակը։ Ցանուն վարչութեան հայերէն ճառ մը կարդաց Պ. Հայրապետեան, չեշտելով.

— «Պարտք կը զգանք ձեզ ներկայացնել մեր Միութեան նպատակը որ է օգտակար ըլլալ հայ սափրիչներու արհեստակցական գետնի վրայ, բարոյապէս եւ նիւթապէս։ Մեր Միութիւնը որոշած է մնալ հայկական գետնի վրայ եւ պատրաստ է իր օժանդակութիւնը բերել այն ամէն հանրային գործերուն որոնց նպատակը բարի է հայութեան։ Միութիւնը իր օժանդակութիւնը կը ղրկէ միակողմանի նպատակներ հետապնդող բոլոր կազմակերպութիւններուն։ Մեր Միութեան պարտականութիւնն է՝ օժանդակել Հայաստանի վերաշինական աշխատանքներուն»։

Մաղթենք որ պառակտումներու զոհ չերթայ այս միութիւնն ալ եւ գոյութիւնը պահէ ինչպէս որ իրենք կ՚ըսեն «բացարձակապէս արհեստակցական եւ հայկական գետնի վրայ»։

Շրջան թղթակից թիւ 2

Ո՞ւր պիտի երթան Գերմանիոյ Հրեաները

Պաղեստինի Հրէական Գործակալութիւնը, որուն կեդրոնը կը գտնուի Ժընեւի մէջ, յուշագիր մը ուղղեց Ազգաժողովի գաղթականական յանձնաժողովին, առաջարկելով վարչական օրկան մը կազմել Նանսէնեան գրասենեակին կից, զբաղելու համար Գերմանիոյ Հրեաներու պաշտպանութեամբ։ Գործակալութիւնը կ՚ըսէ թէ Գերմանիայէն հեռացած 90,000 Հրեաներու խնդիրը երկրորդական բան է բաղդատմամբ այն արտագաղթին որ անխուսափելի պիտի դառնայ, իբրեւ հետեւանք վերջերս հաստատուած օրէնքներու։ Գործակալութիւնը մանրամասն ծրագիր մը ներկայացուցած է 200,000 Հրեաներու հոգատարութեան համար, հաշուելով թէ այդքան Հրեաներ պիտի հեռանան Գերմանիայէն, յառաջիկայ տասնամեակի ընթացքին։ Այդ ծրագրին համաձայն, միայն Պաղեստինը կրնայ 10 — 12,000 գաղթական ընդունիլ ամէն տարի, իսկ անդրծովեան կարգ մը երկիրներ՝ 8 — 10,000։ Այս ծրագրին գործադրութեան համար անհրաժեշտ պայման կը համարուի Հրեաներու հարստութեանց փոխադրութիւնը, Գերմանիայէն մեկնելէ առաջ։

Ասորիներու տեղաւորումը Սուրիոյ մէջ

— ○ —

Ժընեւէն կը հեռագրեն Թայմզի.— Այստեղ զարմանք պատճառեց զեկոյց մը, որ կը ծանուցանէր թէ Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը նիստի հրաւիրուած է դեկտեմբեր 17ին, քննելու համար Իրաքի Ասորիներուն տեղաւորումը Սուրիոյ մէջ։ Ազգաժողովի պատժական տնօրինութեանց յանձնախումբին գումարումէն (12 դեկտ.) հինգ օր յետոյ հրաւիրուած այս ժողովը այն տպաւորութիւնը ձգեց թէ Ա. Դ. Խորհուրդին գումարման բուն նպատակը գաղտնի կը պահուի։ Իրականին մէջ այդպէս չէ, եւ իսկապէս ասորական հարցը Ա. Դ. Խորհուրդին գումարման պատճառներէն մէկը կը կազմէ։ Ա. Դ. Խորհուրդը, որ նիստ գումարեց դեկտեմբեր 5 — 7 եւ ապա յետաձգուեցաւ, տակաւին նստաշրջանի մէջ է։ Այդ ժողովին մէջ որոշեց որ Ասորիներու Սուրիա տեղաւորման նիւթական հոգերուն համար կազմուած խնամակալութիւնը անմիջապէս գործի ձեռնարկէ եւ կարգ մը կենսական նախապատրաստութիւններ տեսնէ, խուսափելու համար նոր յապաղումէ մը որ կրնայ վտանգել ձեռնարկին վերջնական յաջողութիւնը։

ՄԱՄՈՒԼ

ՆՈՒՊԱՐԱՇԷՆ

— • —

Աթէնքի «Նոր Օր»ը կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (3 դեկտ.).

— «Տակաւին վերջերս պտոյտի համար Հայաստան այցելած Բարեգործականի ջոջերէն մին, որուն անունը չենք ուզեր հրապարակել, յատուկ հետաքրքրութենէն մղուած եւ խորհրդային շինարարութեան մասին գաղափար մը կազմելու փափաքէն թելադրուած, Նուպարաշէն երթալով տեղւոյն վրայ քննութիւն կատարած է եւ իր տեսածներն ու տպաւորութիւնները երկար նամակով մը հաղորդած է Բարեգործականի կեդրոնին։

Նամակին բովանդակութիւնը մեզի ծանօթ է, բայց չենք ուզեր անոր ինչ ինչ մասերը հրատարակութեան տալ, այդ ձեռնարկին հանդէպ գաղութահայութեան մէկ մասին սնուցած մեծ գաղափարը չմթագնելու համար։

Կը բաւականանանք միայն ըսելով թէ ըստ այցելուի հաւաստումին, ցարդ ծախսուած գումարներով կարելի էր շինել կրկինը այն տուներուն որոնք շինուած են արդէն։

Տուներուն մէկ մասը կիսովին քանդուած եւ անբնակելի դարձած են։ Այցելուն նամակով կը թելադրէ Բարեգործականին, փոխանակ դրամի շինանիւթ ղրկել, աւելի զարկ տալու համար Նուպարաշէնի շինութեան, որ երբեք պիտի չաւարտի, եթէ մինչեւ հիմակ ընդունուած եւ կիրարկուած գործելակերպին հետեւի Բարեգործականը։

Խորհրդային շինարարութիւնըզգաստ-նիք չէ մեզի համար։ Գիտենք թէ ինչ կը կատարուի երկրին մէջ եւ ինչ արժէք ունի կատարուածը։ Ռէքլամները եւ աչքերու փոշի փչելով միամիտներու գրպանէն դրամ կորզելու ճարպիկ լարախաղացութիւնը մեզ չեն շլացներ, ոչ ալ կը նախապաշարեն։

Իրականութիւնն այն է որ իբրեւ շինարարութիւն ինչ որ կը կատարուի Հայաստանի մէջ, գաղութահայութեան ցոյց կը տրուի խոշորացոյցով։ Ձենք ժխտեր բնականաբար կատարուած գործին արժէքը։ Որոշ աշխատանքներ կը կատարուին, ձեռնարկներ կ՚ըլլան, ճամբաներ կը շինուին եւն.։ Բայց անոնք պետական չափանիշով գործեր չեն։ Պետութենէ մը աւելի բան կը սպասուի։

Տասներեք տարուան մէջ Յունաստան տասնեակ մը քաղաքներ եւ հարիւրէ աւելի գիւղերու մեծութեամբ գաղթակայաններ շինեց, մօտաւորապէս մէկ միլիոն գաղթական զետեղելով։

Այս ժամանակամիջոցին Հայաստանի կառավարութիւնը շինած է Յունաստանի շինածներուն մէկ հարիւրերորդը, հակառակ տրամադրուած մեծ գումարներուն եւ վարկերուն։

Պատճառը։

Խորհրդային իշխանութեան ապիկարութեան եւ անկարողութեան մէջ պէտք է փնտռել, ինչպէս նաեւ դրամը վատնելու եւ նպատակէն շեղեցնելու առաքինութեան, որով օժտուած է խորհրդային իշխանութիւնը։

Կը թելադրենք Բարեգործականին աւելի մօտէն հսկել Նուպարաշէնին վրայ եւ մանաւանդ գիտնալ թէ ինչ բանի կը գործածուին արտասահմանէն ղրկուած գումարները»։

ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒ ԹՇՈՒԱՌՈՒԹԻՒՆԸ

— ○ —

Տնտեսական ներկայ տագնապին մէջ շատ քիչեր ծանօթ են այն թշուառութեան, որուն մատնուած են ուսանողները, մասնաւորաբար Փարիզի մէջ։

— Նախ ապրուստ մը հայթայթել, ահա առաջին մտահոգութիւնը բոլոր այն ուսանողներուն, որոնք զանազան համալսարաններու մէջ ուսումը շարունակելու ժամանակ՝ իրենց եռանդին մէկ մեծ մասը ստիպուած են վատնել նիւթական ապահովութիւն մը գտնելու համար։ Շատեր ի՛նչ անսպառ կորով, ի՛նչ մեծ կամք է որ ցոյց կուտան տոկալու համար թշուառութեան, ուսանողական կեանքէ դուրս իրենց ապրած կացութեան։ Ոմանք զոհապան դարձած են, ուրիշներ՝ տոմսավաճառ Ազգ. պարգեւախաղի, եւ դեռ կան կառք լուացողներ, ներկարարներ, շարժանկարի սոտ-դեբաններ։ Ուրիշ դասակարգ մը, որ աւելի բախտաւոր կը համարուի, կ՚աշխատի արհեստանոցներու եւ հիմնարկութիւններու մէջ։ Օրինակ, կ՚ըսէ Փարիզի Ուս. Միութեան նախագահը, ուսանողուհի մը 300 ֆրանք ամսականով իրիկունները տան մը մէջ երախաներու հսկողութիւնն է ստանձնած։ Ուրիշ մը վաճառորդուհի է եւ շաբաթը 45 ֆրանք կը ստանայ։ Եւ դեռ մարդիկ կան, որ կ՚աշխատին շահագործել այս դժբախտ ուսանողուհիներուն թշուառութիւնը։ Մանչերը քիչ մը աւելի ուժեղ են եւ Հալերու մէջ գիշերները, ստոյիկ հոգիով մը, կը տանին ամէն դառնութիւն, բեռ կրելով, անասունի պէս քրտնելով, բայց միշտ ծիծաղելով։

ԱՄԷՆ ԳԵՐՄԱՆԱՑԻ որ ամուսնանալ կ՚ուզէ, պարտաւոր է իր շրջանի պաշտօնական բժիշկին դիմել եւ վկայական ստանալ, համաձայն նոր հրամանագրի մը։ Բժիշկը պիտի քննէ նաեւ ժառանգական հետքերը։

ՕՏԱՐԱՀՊԱՏԱԿ ՀՐԵԱՆԵՐԸ երկրէն դուրս քշելու համար, ընդհանուր պայքար մը բացուած է Գերմանիոյ մէջ։ Մասնաւորապէս կը հալածուին լեհ Հրեաները։ Իբր 100,000 օտարահպատակ Հրեաներ կը բնակին Գերմանիոյ մէջ, կէսէն աւելին լեհ։

ՓԱՐԻԶԻ ԱՌԱՋԻՆ ՁԻՒՆԸ տեղաց առջի օր, սաստիկ ցուրտէ մը յետոյ, բայց շատ կարճ տեւեց,— ինչպէս ամէն նորութիւն այս քաղաքին մէջ…

ԱԶԳ. ՊԱՐԳԵՒԱԽԱՂԻ 13րդ վիճակահանութիւնը պիտի կատարուի դեկտեմբեր 30ին, Սալ Փլէյէլի մէջ։— Վերջին պարգեւներու առթիւ ալ քանի մը խարդախութիւններ երեւան հանուեցան։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով։

ՄԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԷՆ (4)

ՍՈՒԷՏԻՈՑ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ

Եւ ահա հայ ցեղին պատուին համար, գիտակցաբար մահուան դիմող երիտասարդներ, իրենց քոյրերուն պատիւը փրկելու համար կը նետուէին առեւանգիչներուն ու կ՚իյնային իրարու ետեւէ։ Ու վայրի գազաններ հայ կոյսերը կը տանէին, խեղճաբար իրենց անասնական կիրքերուն զոհացում տալէ յետոյ, մարմիններ կ՚անշնչացնէին ու կտոր կտոր կ՚ընէին։ Այդ աւազակաքներուն վրայ, անասնաղութենէ մահացող մանուկներու ու դաժանօրէն կոտորուող հայ արուեստագէտներու դիակներով ահագին դիզուններ կազմուեցան։ Շատեր ալ այդ դիզերուն վրայ դրուելով՝ ողջ ողջ այրուեցան, իբրեւ ողջակէզ հայ ազատագրութեան խորանին։

Տասնեակ հազարներով հայ մանուկներու հրեշտակային բիւրեղ, վճիտ ու անմեղ հոգիները կը սլանային դէպի երկինք՝ երթալ բողոքելու Ամենակալին՝ Հայուն անլուր տառապանքներուն համար։

Այդ օրերուն խիստ հսկողութեան տակ, Հալէպ կը հասնէին նաեւ Զօհրապն ու Վարդգէսը, որ կ՚երթային Տիգրանակերտ՝ պատերազմական ատեանէն դատուելու համար։ Հալէպի մէջ իջեւանած էին Օթէլ Պարոն։

Հալէպի կուսակալ Ճէմալի մասնաւոր թոյլտուութեամբ՝ փափաքողները կրնային տեսակցութիւններ ունենալ մեծանուն երեսփոխաններուն հետ։ Քանի մը ազդեցիկ Թուրքերու կողմէ դիմում կատարուեցաւ անոնց ազատ արձակման համար, սակայն անօգուտ, որովհետեւ Թալէաթ, Էնվէր եւ Ճէմալ խմբակը, այսինքն՝ Իթթիհատի կեդրոնը, որոշած էր, նախ Հայուն գլուխը կտրել, յետոյ անդամները։ Երբ այդ երկու մեծ հոգիները մեկնեցան Հալէպէն, տեղին ամբողջ հայ բնակչութիւնը արիւն արցունք լացաւ, որովհետեւ գիտէին թէ անոնք դէպի մահ կ՚առաջնորդուէին։ Եւ նորէն խիստ հսկողութեան տակ ճամբուեցան Ուրֆա։ Հոն քանի մը օր բանտի խուցերուն մէջ մնալէ յետոյ, հեծեալ ոստիկան զինուորներու հսկողութեամբ ճամբայ կ՚իյնան դէպի Տիգրանակերտ։ Ուրֆայէն հազիւ մէկ ժամ կը հեռանան, ահա, Էնվէրի հօրեղբայր՝ Խալիլ չէթէները կը յարձակին իրենց վրայ ու կը հրամայեն որ կառքէն վար իջնեն։ Կառքէն վար առնուելէ յետոյ, Վարդգէսի յեղափոխականի արիւնը կը բռնկի ու վայրկենապէս կը յարձակի ոստիկաններէն մէկուն վրայ զէնքը խլելու համար։ Սակայն դժբախտաբար, չի յաջողիր եւ երկուքն ալ սառնասրտութեամբ կը դիմաւորեն դաժան մահը, զանազան տանջանքներէ յետոյ։

Այդ խնկելի զոյգերուն, զանազան վայրերու մէջ, բախտակից եղած էին նաեւ հայ մտաւորականութեան ուրիշ փայլուն դէմքերը՝ Ակնունիներ, Խաժակներ, Մինասեաններ, Շահրիկեաններ, Զարդարեաններ, Սիամանթօներ, Վարուժաններ, Վռամեաններ, Սեւակներ, Բարսեղեաններ, Իշխաններ, Զօրեաններ, Շահպազներ, Ջէօկիւրեաններ, Հրաչներ, Կիւրճեաններ, Փաշայեաններ, Փափազեաններ, Գարմէններ, Համբարձումեաններ, Քրիսներ, Տաթեւեաններ, Իսրայէլեաններ, Ճիհանկիւլեաններ, Մուրատներ եւ նման յեղափոխական եւ ազգային մեծ գործիչներ ու կրթական մշակներ։

1915ին գումարուած Իթթիհատ-Թէրագգը Թուրք ազգայնական ընդհ. ժողովի որոշման հիման վրայ, Թրքահայ ղանդուածը գաղտնապէս, ամբողջութեամբ դատապարտուած էր փճացման։

Այդ որոշումը գործադրութեան դնելու համար, ընտրած էին հետեւեալ միջոցները.—

Ա.— Ամբողջ հայ բնակչութիւնը զինաթափել, կրթական, ազգային, եկեղեցական եւ յեղափոխական գործիչները՝ անմիջապէս ձերբակալել ու բանտ առաջնորդել, որպէսզի կառավարութեան դէմ ապստամբութիւն մը չսարքեն, ժողովուրդը ըմբոստութեան մղելով։

Գ.— Թրքահայ բովանդակ զանգուածը, տեղահանութեան կեղծ դիմակին տակ, անմիջապէս հանել իրենց բնակավայրերէն եւ առաջնորդել դէպի անծանօթ վայրեր ու անխնայ կոտորել օրօրոցի մանուկէն մինչեւ հարիւրամեայ ծերունին։

Դ.— Թող չտալ՝ որ ո եւ է Հայ իր բնակավայրէն դուրս ելլէ։

Ե.— Հայերուն կողմէ, իսլամական «լոյս հաւատքը» ընդունելու որ եւ է առաջարկ բացարձակապէս ետ մղել, որովհետեւ Հայերու կրօնափոխութիւնը անկեղծ չի կրնար ըլլալ։ Միայն հայ գեղանի կոյսերու ու հարսներու մուտքը թոյլատրել Թուրք «հարէմ»ներէն ներս, ան ալ ընտրովի։

Զ.— Հայերու շարժուն ու անշարժ բոլոր հարստութիւնները գրաւել ու յատկացնել արքունիքին ու պետութեան։ Յետոյ դէպի ամայի ու անջրդի անապատները ուղարկուած Հայերուն մահուան սեւ ցանկը ղրկել Ներքին նախարարութեան, որպէսզի հասկցուի, թէ որքան Հայեր կոտորուեցան եւ որքան կ՚ապրին դեռ, որպէսզի չուտափոյթ անոնց սեւ հաշիւն ալ մաքրուի։

Այսպէս, ամբողջ ժողովուրդ մը, առանց սեռի, դաւանանքի եւ հասակի խտրութեան, բնաջնջելու սեւ ծրագիրը իրագործելու համար, Թալէաթի Իթթիհատ-Թէրագգը կոմիտէն՝ ընտրած էր շարք մը զազիր ու դժոխային միջոցներ։

Նախ՝ Թուրքիոյ բանտերուն ու զնդաններուն մէջ, երկար տարիներէ ի վեր թառած թիապարտները, ոճրագործները, մահապարտներն ու աւազակները, կայսերական իրատէով ներման արժանացան։ Թալէաթի անմիջական հրահանգով ու բացարձակ գործակցութեամբ սկսան հրոսախումբեր կազմակերպել Թուրքիոյ զանազան շրջաններուն մէջ, որպէսզի լեռներուն մէջ, ճանապարհին վրայ ու անապատներու խորերը՝ անողորմաբար կոտորեն ու ջարդեն ամբողջ Հայերը։

Յետոյ՝ կառավարական այն պաշտօնեաները, որոնք կէտ առ կէտ չեն գործադրեր տրուած հրահանգները, անմիջապէս պաշտօնազուրկ ընել ու խիստ պատիժներ տնօրինել անոնց համար։

Հայաջինջ քաղաքականութեան եղեռնապատ սեւ ծրագիրը, օսմանեան խորհրդարանին ներկայացուելէ (լոկ շնական ձեւակերպութեան համար) ու վաւերացուելէ յետոյ, օրէնքի ուժ ստացած էր ու ղրկուած բոլոր շրջանները առ ի գործադրութիւն…

Յ. Գ. ՊՈՒՐՍԱԼԵԱՆ

(Շար.)

մար, դահլիճը այլեւս չէր կրնար պաշտօնի վրայ մնալ: Միացեալ ճակատը միեւնոյնատեն հանրապետութիւն մը ներկայացուց Թագաւորին, խնդրելով 1923ի սահմանադրութեան գործադրութիւնը: Կը կարծուի թէ նոր դահլիճին կազմութիւնը պիտի յանձնուի Նահաս փաշայի, որ նախագահն է ազգայնական կուսակցութեան (Վաֆտ):

Այս տագնապը անշուշտ ծանր հակազդեցութիւններ պիտի ունենայ անգլեւեգիպտական յարաբերութեանց վրայ, մանաւանդ որ միացեալ ճակատը կը պահանջէ անմիջապէս բանակցութեանց սկսիլ, ստորագրելու համար անգլեւեգիպտական զինուորական դաշինքը, համաձայն 1930ի ծրագրին: Կ'ըսուի թէ Թագաւորն ալ համաձայն է վերահաստատելու 1923ի սահմանադրութիւնը, Անգլիա հաւանի թէ ոչ:

Խռովութիւնները վերսկսան Գահիրէի եւ ուրիշ քաղաքներու մէջ:

200 Թուրքեր խուռ կը գզեն Տիարպէքիրի մէջ

Էնկիւրիէէն կը հեռագրեն դեկտ. 12 թուականով.— Տիարպէքիրի մօտ վրէժխնդրական կռիւ մը ծագելով, երկու կողմերը կատաղօրէն կռուեցան: 14 հոգի սպաննուեցան եւ 12 հոգի վիրաւորուեցան: Սալիհ անուն երիտասարդ մը, 25 տարեկան, բուռն ատելութիւն կը սնուցանէր Նէճմի անուն երիտասարդի մը դէմ: Կատաղի կռուի մը մէջ, Սալիհ քանի մը գնդակով գետին փռեց իր հակառակորդը: Յաջորդ օրը, յուղարկաւորութեան առթիւ, զոհին ազգականներն ու բարեկամները ուզեցին վրէժ լուծել եւ յարձակեցան Սալիհի տան վրայ: Բայց այս վերջինը յաջողած էր ժամանակին լուր ղրկել իր կուսակիցներուն: Եւ ահա կատաղի ճակատամարտ մը ատրճանակներով, դանակներով, կացիններով եւ բիրերով: Ոստիկանութիւնը մեծ դժուարութիւն կրեց վերջացնելու համար կռիւը, որուն կը մասնակցէին, երկու ընտանիքներու անդամներէն զատ, աւելի քան քսան գիւղերու բնակիչները, այր, կին եւ մանուկ, մօտ երկու հարիւր հոգի: Բոլորն ալ ձերբակալուեցան:

ՍԻՆՈՊԻ ՄԷՋ (ՍԵՒ ԾՈՎ) հրդեհ ծագելով, 50 տուներ մոխիր դարձան: Բոցերուն մէջ վառեցան երկու մանուկներ, իսկ շատեր ալ ծանր վէրքեր ստացան:

ԱՄԼԱՑՄԱՆ ՊԻՏԻ ԵՆԹԱՐԿՈՒԻՆ նաեւ Գերմանիա բնակող եւ ամուսնութեան անյարմար օտարականները: Ով որ չի համակերպիր, պէտք է հեռանայ երկրէն:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷԻ դասախօսական ժողովը տեղի պիտի ունենայ այսօր Ուրբաթ երեկոյ (13 Դեկտ.), ժամը 8.30ին 32, Ave. des Gobelinsի սրճարանի վերնայարկը:

Կը խօսի ընկեր Խ. ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ:

ՇԱԻՒԼԻ «Արղութեան» խումբի ընդհ. ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, ընկեր Կղեմէսի բնակարանը: Կը հրաւիրուին նոր արձանագրուած ընկերները:

Գաւառ

ՓՐԻՎԱՅԻ ցառաջ խումբը ժողովի կը հրաւիրէ Սէն-Ժիւլիէնի, Փրիվայի եւ շրջաններու ընկերները այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, Café du Chaupeի մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ՑԳՐՈՀԱՆԴԷՍ

Ընկեր ԳԵՂԵՑԻԿ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ յիշատակին

14 դեկտ. Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 17, rue Lavoisier, քաշան:

կը խօսի՝ ընկեր Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

խօսք կը տրուի փափաքողներուն:

ԵՐԵԿՈՅԹ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած

ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ԵՒ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

եւ մասնակցութեամբ ՖՐԱՆՍԱԲՆԱԿ ՍՈՒԷՏԻԱՑԻՆԵՐՈՒ

ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԱՆ 20ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

Դեկտ. 21 Շաբաթ գիշեր ժամը 8.30էն մինչեւ լոյս

''ՓԼԹԻ ԺՈՒՌՆԱԼ,,ի սրահին մէջ

21 Rue Cadet, Métro: Cadet.

Բարձր հովանաւորութեամբ Զօր. BREMONDի, (հրամանատար կիլիկիան Գրաւման Բանակին):

Կը նախագահէ՝ Commandant BENOIT d'AZY (կազմակերպիչ հայկական Լեգէոնի, Եգիպտոսի մէջ):

Եւ մասնակցութեամբ ծովային քոմիսէր Տ. ԹԷՔԷԵԱՆԻ (յատկապէս հրաւիրուած Մարսէյլէն) որուն յանձնուած էր ֆրանսական Ծովակալին կողմէ Սուէտիացիներու փրկութեան կազմակերպութիւնը: Լուսարձակով պիտի ցուցադրէ Սուէտիոյ ռազմիկներու եւ ժողովուրդի ազատագրման դրուագները եւ պիտի տայ լրացուցիչ տեղեկութիւններ:

Գեղարուեստական ճոխ բաժին եւ 50 հոգինոց գին. նուագախումբ:

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցի ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբը:

կարգապահութեան կը հսկեն Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտներ եւ Հայ Արիները:

Եւրոպական պարերուն պիտի նուագէ Արժանիքինեան Gario Canti orfէսթրը:

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՄԵԾ ԵՐԵԿՈՅԹ

Ի ՆՊԱՍՏ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Կազմակերպուած արուեստագէտ եւ մտաւորական համակիր խմբակի մը կողմէ ղեկավարութեամբ սիրուած արուեստագէտներու՝ ՑԻԼԻՓ ԱՂԱԶԱՐԵԱՆԻ եւ ԳՈՒՐԳԷՆ ԱԻԷՄՇԱՀԻ: Մասնակցութեամբ՝ Օր. ԻՐԻՍ ՊԻՒԼՊԻՒԼԵԱՆԻ եւ «ԿԻԼԻԿԻԱ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ:

Շաբաթ, 28 Դեկտեմբեր երեկոյեան ժամը 9ին

Salle Gaveauի մեծ սրահին մէջ

45, Rue de la Boétie. Métro: Miromesnil.

Գին տոմսերու՝ 20—15—10 եւ 7 ֆրանք: Օթեակներ՝ 25 ֆրանք:

Տոմսերը կը ծախուին.— Հրանդ-Սամուէլ 51 Rue Mr. le Prince. Paris (5).

«Ֆլօրիա» ճաշարան, 61 Rue Mr. le Prince. Paris (5).

Տպարան «Արաքս» 46 Rue Richer, Paris (9).

Իչգալացեան վաճառատուն 9 Rue Jouye Rouve. Paris (20).

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ-ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

14 դեկտ. Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Café Noaillesի սրահին մէջ

կը խօսի՝ Պ. ՀԱՅԿ ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

Նիւթ՝ կնոջ ազատագրական շարժումը եւ Հայ կինը:

Տեղի կ'ունենայ նուագ, երգ եւայլն:

Մուտք՝ 3 ֆրանք: Թէյ եւ խմորեղէն միասին:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՓԻՒԻ ՊԻՎԷՐԻ «ԿՐԹԱՍԻՐԱՑ» ՄԻՈՒԹԵԱՆ

եւ մասնակցութեամբ «ԱՆԴՐԱՆԻԿ» Թատերախումբի

15 դեկտ. կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, կարտանի Հ. Յ. Դ. ՏԱՆ մէջ

կը ներկայացուի Սեբաստացի «ՄՈՒՐԱՏ»ը.

Տոմսեր՝ 4 եւ 3 ֆրանք:

ՀԱՅ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԽՈՒՄԲ

(Նախկին Հայ Գրական Ակումբ):

Այս Շաբաթ (14 Դեկտեմբեր) երեկոյեան ժամը ճիշդ 9ին

Ռուսական քոնսերվաթուարի սրահին մէջ, 26, Ավրնիւ տը Թոքիօ.

Պ. Ի. ՋՏԱՆԵՎԻՉ պիտի խօսի Հայկական ճարտարապետութեան մասին:

Սրահը կը բացուի ժամը 8.30ին:

Ոչ-անդամները եւս կը հրաւիրուին ներկայ գտնուիլ:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ ԿԱՂԱՆԴԻ ԱՌԹԻՒ

Հ. Յ. Դ. ՌՕՄԱՆԻ «ԱՆԴՐԱՆԻԿ» ԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

Յունուար 1ին Չորեքշաբթի օր

Կազմակերպութիւններէն կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը:

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

28 դեկտ. Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ՀԱՅ ԱԿՈՒՄԲԻՆ մէջ

1, ՊՈՒԼՎԱՐ ՔԱՐՆՕ, ԱԼՖՈՐՎԻԼ

կը ներկայացուի՝ «ԱՐՇԻՆ ՄԱԼ ԱԼԱՆ»

ղեկավարութեամբ՝ դերասան Յ. ՈՒՋՈՒՆԵԱՆԻ, եւ մասնակցութեամբ տեղւոյս սիրողներու իր խումբով:

Տոմսերու գին 5 եւ 3 ֆրանք:

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՐԳԵՐՈՒ

14 ԴԵԿՏ. ԵՐԵԿՈՅԵԱՆ ԺԱՄԸ 21ԻՆ

Salle Gaveau, Salle Quatuorի ՄԷՋ

45, Rue de la Boëtie. Մէթրօ՝ **Miromesnil.**

կազմակերպուած՝ յայտնի երգիչներ Օր. ԱՐՈՒՍԵԱԿ ԱԼՊԱՆԻ եւ M. G. Ben-Abaի կողմէ, մասնակցութեամբ ջութակահար M. Marcel Sternի (Grand Prix de Rome) եւ M. V. Dyek (Prix de Rome) երաժշտական վարիչ P. L. M.ի:

Պիտի երգուին հայերէն, եբրայերէն, սպանիական, Թաթարական եւ եւրոպ երգեր:

Կը հրաւիրուի հայ երաժշտասէր հասարակութիւնը:

Տոմսեր՝ 5—25 ֆրանք:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այս կիրակի Ալֆորվիլի Ս. Պետրոս եկեղեցիին մէջ տեղի կ'ունենայ Հոգեհանգիստ-Պատարագ Կոմիտաս Վարդապետի՝ յիշատակին: Երգեցողութիւնները տեղի կ'ունենան ղեկավարութեամբ Պ. Ա. Քէչէճեանի:

Կը հրաւիրուի հայ հասարակութիւնը:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆր. Հ. Կ. Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղի Վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկեր-ընկերուհի Տէր եւ Տիկ. Հրանտ-Վերժին Ունանեաններու եւ իրենց զաւակներուն՝ իրենց մօր, զոքանչի Տիկ. Ռ. Ալլահվերտեանի դառնաղէտ մահուան առթիւ:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ֆր. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի ժողովը վաղը Շաբաթ կէս օրէ վերջ ժամը 4ին, 11, Րիւ տը լ'Էքօլ տը Մէտըսին:

ԶՕՐ. ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՑՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ Կեդր. Համգանակիչ Յանձնախումբը ժողովի կը հրաւիրէ Շապինգարահիսարի եւ Անդրէասի շրջաններու հայրենակիցները այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին, 66, Րիւ տը Պէլըվիլ, Պիւրօ Թապայի վերնայարկը:

Ֆր. Կ. Խաչի Անկէնի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը 18 Դեկտ. Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, Գաֆէ տէ Սփօրի մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ մէջ կազմուած է Տարօն-Տուրուբերանի Նահանգային Հայրենակց. Միութեան մասնաճիւղը, զուտ հայրենակցական գետնի վրայ, նպատակ ունենալով օգնել իր հայրենակիցներուն:

Սանասարեան Սաներու Միութեան բոլոր անդամները, շատ կարեւոր խորհրդակցութեան մը համար, ստիպողաբար ընդհ. ժողովի կը հրաւիրուին, որ տեղի պիտի ունենայ այս կիրակի առաւօտ ժամը 10ին, Փարիզի Հայոց Եկեղեցիին ճիշդ դէմի սրճարանը:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՍԱՐՍԷԼԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած «ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»ի մասնաճիւղին կողմէ

14 դեկտ. Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Յալ տէ Նօսի մէջ, 81, Րիւ տը Փարի

նախագահութեամբ՝ Պ. ԽՍՐՈՎ ՆԵՐՍԷՍԵԱՆի

Պիտի խօսի Պ. ՍԵՊՈՒՀ ՍԱՍՈՒՆԻ, բերնի առողջապահութեան եւ ակռաներու խնամքի մասին:

Պիտի ըլլան նաեւ երգ եւ արտասանութիւններ:

Ծախքերու մասնակցութեան համար կը գանձուի մէկ ֆրանք:

ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՈՒՆՉԻ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԵԱՆ 1500ԱՄԵԱԿԸ

ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՏԷՍԻՆԻ ԵԿԵՂԵՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, ՍՕՍԻԷԹԷ ԼԻՈՆԷԶի մէջ

կը նախագահէ Տ. ՅԱԿՈԲ ՔՀՆՅ. ՊՕՅԱՃԵԱՆ

կը խօսի Պ. ԵՐՈՒԱՆԴ ՏԷՐ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին: կենդանի պատկեր Ս. Մեսրոպի եւ Ս. Սահակի:

Ծախքերու մասնակցութեան համար կը գանձուի 1 ֆրանք:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

կազմակերպուած՝ ՍԷՕԼԷԶԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ «ՎԵՐԵԼՔ» Թատերախումբին կողմէ.

15 դեկտ. կիրակի ցերեկ ժամը 3ին, Սեւրի ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ սրահին մէջ

26, Rue Troyon, Sèvres — Métro: Pont de Sèvres.

կը ներկայացուի ՊԵՏՐՈՍ ԴՈՒՐԵԱՆԻ

ԱՒԵՐՈՒՄՆ ԱՆԻ ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԻՆ (տրամ)

եւ ԵՐԵՔ ՔԱՋԵՐ (զաւեշտ)

Մուտք՝ 10, 7 եւ 5 ֆրանք:

Տոմսերը կը ծախուին «Րիւ Տէֆանս» Պասմաճեանի, Զատիկեանի, Գաբակէօզեանի մօտ եւ Միութեանս Գրադարանը՝ ամէն օր:

ԿՕՇԿԱԿԱՐՆԵՐ, ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ԼԱՒ ԿԱՇԻՆ ՄԻԱՅՆ ԿԸ ԲԵՐԷ ԼԱՒ ՅԱՃԱԽՈՐԴ

ԵԹԷ Կ'ՈՒԶԷՔ

Ձեր արհեստին մէջ յաջողիլ,

Ձեր յաճախորդներուն թիւը աւելցնել օրէ օր,

Ձեր chiffres d'affaires կրկնապատկել,

Դիմեցէք՝

Հայրենակիցնե'ր,

ձեր հանդէսները, նշանտուքները, հարսնիքները եւ հաւաքոյթները հաճելի դարձնելու համար դիմեցէք՝

ԵՓՐԱՏ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԻՆ

որ կը նուագէ հայկական, կովկասեան եւ եւրոպական եղանակներ:

Իր գները ամենուն մատչելի են բաղդատմամբ ուրիշ նուագախումբերու:

Անպայման ՊԱՅՄԱՆԱԳՐՈՒԻԼ 15 ՕՐ ԱՌԱՋ:

Դիմել Պ. Օննիկ Օննունեանի, 15, Rue de Pourtour, Clamart, (Seine).

ԿՐԱՑ ԽՆՏԱՄԵԱՆ

Maison KHENDAMIAN

ԱՄԵՆԷՆ ԱՐԴԻԱԿԱՆ ՆԿԱՐՆԵՐԸ ՉԱՓԱՒՈՐ ԳԻՆԵՐՈՎ

ՔԱՐԹ ՓՈՍԹԱԼ՝ 12ը 25 ֆրանք: ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ նկարներու մասնագիտութիւն. քաշուած մեր STUDIOի կամ հարսանիքին վայրը՝ առանց յաւելումի՝ 12ը 125 ֆրանք:

Carte d'identitéի նկարներ՝ 12 հատը 10 ֆր., 6 հատը 7 ֆր.:

REXY CINEMA (Lyon)

Cours Lafayette, angle Rue Garibaldi.

13 Դեկտեմբերէն — 19 Դեկտեմբեր

երեկոյները ժամը 8.30ին

Իսկ Հինգ. եւ Կիր. ցերեկ եւ գիշեր:

Joséphine Baker & Jean Gabin dans «Zouzou»

Գիներ 3, 5 եւ 6 ֆրանք:

Ներկայ յայտարարութիւնը բերողին կը տրուի 2 մուտքի տոմսակ՝ զեղչուած գինով:

CIGALE CINÉMA

60 Avenue de Saxe. LYON

Ուրբաթ 13 Դեկտ.էն — Դեկտ. 19

Առաւօտները ժ. 2.30ին երեկոյները 8.30ին

Mauric Chevalier dane «Folie Bergère».

Գիներ 5 եւ 7 ֆր. Location gratuite.

Ներկայ յայտարարութիւնը բերողին կը տրուի 2 մուտքի տոմսակ՝ զեղչուած գինով:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (23)

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Անգլ. բնագրէն թարգմ. Ժ. — Հեղինակուհի՝ ԷԿԱԹԱ ՔՐԻՍԹԻ

Քարօլայն մեր ամէն-օրուան սենեակը առաջնորդեց զիս:

Ֆլօրա պատուհանին քով նստած էր. սեւ հագուած էր եւ ջղագրգիռ շարժումով մատներուն հետ կը խաղար. անոր դէմքը սարսափ ազդեց իմ վրաս: Բոլորովին տժգոյն էր: Բայց երբ սկսաւ խօսիլ, շատ հանդարտ ու վճռական շեշտ մը կար իր բառերուն մէջ:

— Բժիշկ, եկամ եմ խնդրելու որ ինծի օգնէք...

— Անշուշտ կ'օգնէ, սիրելիս, ըսաւ Քարօլայն:

Չեմ կարծեր որ Ֆլօրան քրոջս ներկայութիւնը կ'ուզէր այդ տեսակցութեան: Վստահ եմ որ կը նախընտրէր ինծի հետ խօսիլ բոլորովին առանձին: Միեւնոյն ատեն, սակայն, չէր ուզեր ժամանակ կորսնցնել:

— Կ'ուզեմ որ ինծի հետ ձեր քովի տունը գաք...

— Քովի տո՞ւնը, «Կուեննիները», հարցուցի զարմացած:

— Սա տարօրինակ մա՞րդը տեսնելու համար, գոչեց Քարօլայն:

— Այո, անշուշտ գիտէք թէ ով է ան, չէ՞...

— Կը խորհէինք թէ հանգստեան կոչուած վարսայարդար մըն է...

Ֆլօրա լայն, լայն բացաւ իր կապոյտ աչքերը:

— Ինչ, Էրքիւլ Փուառօն է... չէի՞ք գիտեր, սա նշանաւոր գաղտնի ոստիկանը.... Կ'ըսեն թէ հիանալի գործեր տեսած է, այնպէս ինչպէս վէպերու մէջ երեւցող ոստիկանները... Տարի մը առաջ գործէ քաշուեցաւ ու այստեղ եկաւ հաստատուելու... Հօրեղբայրս գիտէր անոր ով ըլլալը, բայց խոստացած էր մարդու բան չըսել, որովհետեւ պարոն Փուարօն կ'ուզէր խաղաղ կեանք մը անցընել...

— Իրա՞ւ...

— Անշուշտ իր անունը լսած էիք...

— Հին գլուխ մարդ եմ, ինչպէս քոյրս կ'ըսէ, բայց ճիշդ հիմա լսեցի իր մասին...

— Տարօրինակ բան, ըսաւ Քարօլայն:

Զհասկցայ թէ ինչ ըսել կ'ուզէր ան. թերեւս կը զարմանար որ այդ տեսակ տեղեկութիւն մը չէր կրցեր երեւան հանել մինչեւ հիմա:

— Ուրեմն զի՞նքը տեսնել կ'ուզէք, հարցուցի. բայց ինչո՞ւ...

— Որպէսզի քննութիւն կատարէ այս ոճիրին մասին, մէջ ինկաւ քոյրս. ապուշցեր ես, Ճէյմս...

Բնաւ ապուշցած չէի, սակայն քոյրս յաճախ չի հասկնար իմ յետին միտքերս:

— Ոստիկանապետ Տէյվիսին վրայ վստահութիւն չունի՞ք, հարցուցի:

— Անշուշտ չունի, ըսաւ նորէն քոյրս, ես ալ վստահութիւն չունիմ...

Դուրսէն լսողը պիտի կարծէր թէ սպաննուողը Քարօլայնի հօրեղբայրն էր:

— Ի՞նչ ապահովութիւն ունիք որ այդ տեսակ դեր մը պիտի ստանձնէ, հարցուցի, մի մոռնաք որ գործէ քաշուած է հիմա...

— Գիտեմ, գիտեմ, պիտի համոզեմ...

— Վստա՞հ էք որ խելացի բան է ձեր ըրածը...

— Անշուշտ վստահ է, պատասխանեց քոյրս, ես ալ հետը կ'երթամ եթէ ուզէ...

— Կը ներէք, օրիորդ Շէփըրտ, բայց կը նախընտրեմ որ բժիշկը հետս գայ...

Պարագային համեմատ ճշմարտութիւնը խօսող աղջիկ մըն է Ֆլօրան: Անուղղակի որ եւ է ակնարկ ազդեցութիւն չպիտի կարենար գործել քրոջս վրայ:

— Գիտէ՞ք ինչ, օրիորդ, շարունակեց Ֆլօրա քիչ մը ռազմավարութիւն գործածելով իր խօսքերուն մէջ, ձեր եղբայրը բժիշկ է եւ հօրեղբօրս մարմինը քննած ըլլալով կրնայ աւելի մանրամասնութիւններ տալ Պ. Փուառօյին:

— Լաւ, հասկցայ, ըսաւ Քարօլայն քիթը-բերանը կախած:

Սենեակին մէջ վեր-վար քալեցի քանի մը անգամ:

— Ֆլօրա, ըսի ծանրակշիռ կերպով, իմ խօսքս մտիկ ըրէք եւ այդ գաղտնի ոստիկանը գործին մէջ մի խառնէք...

(Շար.)

■■ LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ■■

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 - 70

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՑՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 փրանք	100 փրանք	—

ՇԱԲԱԹ 14 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
SAMEDI 14 Décembre 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2987 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԵԳԻՊՏՈՍԻ "ՄԻԱՑԵԱԼ,,ԻՆ ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ

Ծփուն եւ միշտ երկդիմի ռազմավարութեամբ մը, որուն պաղտիքը միայն իր անյագ աշխարհակալութիւնը դիտէ, Մեծն Բրիտանիա նոր անակնկալ մը ստեղծեց, վերջին պահուն:

Երկու օր առաջ, Եգիպտոսի բրիտանական մարզպանը վճռապէս կը մերժէր 1923ի սահմանադրութեան վերահաստատումը:

Տակաւին մէկ ամիս առաջ, Մեծն Բրիտանիոյ արտաքին նախարարը «անգործադրելի» կը հռչակէր այդ նոյն սահմանադրութիւնը:

Եւ ահա հեռագիրները կը հաղորդեն թէ Եգիպտոս վերահաստատած է «ազգին սահմանադրութիւնը», նոյնինքն բրիտանական մարզպանին, հետեւաբար եւ Լոնտոնի հաւանութեամբ:

Իրականին մէջ, նահանջ մը չէ որ կը կատարէ Մեծն Բրիտանիա, երկու - երեք շաբաթ անկարեկիր դիրք մը բռնելէ յետոյ գրգռագին ցոյցերու եւ ծանր արիւնահեղութեանց հանդէպ:

Ան պարզապէս «սկզբունք»ն է որ կ'ընդունի, ձեւերը կը յարգէ, գործնականին մէջ ամուր կառչելով այն քաղաքականութեան որ կը տեւէ 1923էն ի վեր:

Ամէն պարագայի մէջ, այս միջին ճամբան պիտի օգնէ մեղմացնելու մթնոլորտը, ցնոր տնօրինութիւն: Եգիպտոսի ժողովուրդը յաղթանակի մը նախատօնակն է որ կը կատարէ, առաջնորդութեամբ նոր սերունդին եւ ուսանող երիտասարդութեան, որ բուռն ալեկոծութեան մը մատնուած էր մէկ ամիսէ ի վեր:

Հիմա որ սկզբունքը ընդունուած է եւ վերահաստատման հրամանագիրը ստորագրուած, Մեծն Բրիտանիա նորէն միջոցներ պիտի փորձէ ժամանակ շահելու եւ իր վերապահումները արժեցնելու համար: Իր բախտէն, պարագաներն ալ նպաստաւոր են, քանի որ, իբրեւ հետեւանք հապէշական պայքարին, կէս - պատերազմական վիճակ մը կը տիրէ Եգիպտոսի մէջ:

Բուն անգլիացի զինուորն ու նաւազը չերեւցան, երբ արիւն կը հոսէր Գահիրէի, Թանթայի կամ Աղեքսանդրիոյ փողոցներուն մէջ: Սակայն սեպտեմբերէն ի վեր քառասուն մարտանաւեր խառնիխուռն նետած են եգիպտական ջուրերուն մէջ, իսկ ցամաքի վրայ ամբողջ բանակ մը եւ հզօր օդատորմիղ մը զարանակալ կը սպասեն, ներքին թէ արտաքին ճակատի դէմ:

Այնպէս որ, Եգիպտոսի ժողովուրդը, թէեւ բարոյապէս յաղթական, դեռ շատ լեղիներ պիտի քամէ:

Ամէնէն նպաստաւոր պարագաներուն ալ, բրիտանական աշխարհակալութիւնը միշտ պատրուակներ պատ ձգձգելու 1922 փետրուար 28ի յայտարարութեան գործադրութիւնը,— բացարձակ անկախութիւն:

Միեւնոյն պատճառներով կախակայեց 1923 ապրիլ 20ի սահմանադրութիւնը, եւ ուրիշ մը թելադրեց 1930ին, անգլեւեգիպտական դաշնագրի մը հետ:

Հիմնուած՝ անկախ պետութեան մը դերիշխանութեան սկզբունքին վրայ, 1923ի սահմանադրութիւնը պարզապէս կը ձեւակերպէր քաղքենի երկրի մը ներքին կարգուսարքը:

Անոր տրամադրութեամբ, խորհրդարանը պիտի բաղկանայ երկու մարմիններէ,— ծերակոյտ եւ երեսփ. ժողով, առաջինը՝ 100, երկրորդը՝ 150 անդամներով: Ծերակոյտին անդամները պէտք է ըլլան 40էն վեր, 60ը՝ թագաւորին կողմէ ընտրուած, մնացեալը՝ երկաստիճան ընտրութեամբ: Պաշտօնավարութեան շրջանը՝ տասը տարի:

Երեսփ. ժողովը պէտք է ընտրուի ուղղակի քուէարկութեամբ, հինգ տարուան համար: Ընտրելու իրաւունքը կը սկսի 21 տարեկանէն: Դահլիճը կ'ընտրուի մեծամասնութեան կողմէ, եւ պատասխանատու է միայն խորհրդարանին առջեւ:

Անգլիա ինչո՞ւ կ'ընդդիմանար այս տարրական օրէնքներուն:

Պատճառները պետական են, բայց գաղտնիք չեն:

Եգիպտոս կենսական հանգոյց մըն է բրիտանական աշխարհակալութեան ջրակայաններուն վրայ: Բանալի մը՝ Միջերկրականէն մինչեւ Հնդկաց Ովկիանոս եւ աւելի անդին: Կարելի չէ բոլորովին ազատ ձգել զայն եւ ինքնիշխան:

Կան հինգ խնդիրներ որոնց լուծումը կամ ղեկավարութիւնը իրեն կը վերապահէ Մեծն Բրիտանիա,— 1. Հաղորդակցութեանց ապահովութիւն: 2. Պաշտպանութիւն օտար միջամտութեան դէմ: 3. Պաշտպանութիւն օտար շահերու: 4. Պաշտպանութիւն փոքրամասնութեանց: 5. Սուտան:

Այս վերապահումները յատկապէս արձանագրուած են 1922 փետրուար 28ի յայտարարութեան մէջ, եւ առկախ կը մնան այդ օրէն ի վեր, ինչ որ համազօր է առկախ ձգելու Եգիպտոսի վերջնական ճակատագիրը:

Բազմաթիւ բանակցութիւններու եւ յաջորդական տագնապներու ընթացքին, Լոնտոն 1930ին առաջարկեց դաշնագիր մը, հետեւեալ տրամադրութիւններով.—

1. Եգիպտոս անկախ պետութիւն մըն է եւ կրնայ անդամագրուիլ Ազգերու Դաշնակցութեան: 2. Մեծն Բրիտանիա կ'ըստանձնէ կարգ մը պատասխանատուութիւններ, Եգիպտոսի պաշտպանութեան, օտար բնակչութեանց, փոքրամասնութեանց եւ Ղպտիներու ապահովութեան համար: 3. Մեծն Բրիտանիա կը կառավարէ Սուտանը:

«Վաֆտ», ազգայնական հզօր կազմակերպութիւնը, մերժեց վաւերացնել այս դաշնագիրը, իսկ այժմ հեռագիրները կը հաղորդեն թէ միացեալ ճակատը ընդունած է:

Ուրեմն վիճումը եղած է փոխադարձաբար, եւ գործադրութեան եղանակները պիտի ճշդուին հետզհետէ:

Ահա թէ ինչ բարիքներ կրնան գործել տկար ժողովուրդներու «միացեալ ճակատները», ճակատագրական պահերու մէջ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

«ԱՌԱՋՆՈՐԴ»Ը ԿԸ ՀԱՐՑՆԷ, ԱԶԳԱԺՈՂՈՎԸ ԿԸ ՄՈՒՏԱՑ

Փոփոխութիւն ու ձախողումը գոհ չեն Փարիզի ծրագրէն

« ԲԱՐԵՀԱՃԵՑԷՔ ԸՆԴՈՒՆԻԼ ԻԲՐԵՒ ԹԵԼԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ »

Փարիզի մէջ մշակուած հաշտութեան ծրագիրը հաղորդուեցաւ նաեւ Ազգերու Դաշնակցութեան Հինգերու եւ 18երու յանձնախումբերուն, որոնց անդամներէն շատերը չծածկեցին իրենց մալուտքը: Իրազեկ թղթակիցներ կը հաւաստեն թէ Հինգերու յանձնախումբը, որ նախապէս աւելի չափաւոր ծրագիր մը առաջարկած էր, մերժեց անմիջապէս նկատի առնել զայն: Մասնաւորապէս պաղ արտայայտուեցան Թուրքիոյ, Լեհաստանի եւ Սպանիոյ պատուիրակները, որոնք անդամ են յանձնախումբին, այնպէս որ միւս երկու անդամները, Անգլիա եւ Ֆրանսա — նոր ծրագրին հեղինակները — անելի մատնուեցան: Նոյն տպաւորութիւնը ձգեց նաեւ 18երու յանձնախումբը, որ ժողովի հրաւիրուած էր քարիւղի արտածումը արգիլելու համար, բայց ստիպուեցաւ յետաձգել, նոր անակնկալի մը առջեւ գտնուելով:

Այս կացութեան առջեւ, Պ. Իտըն, Ազգաժողովին անգլիացի նախարարը, հարկադրուեցաւ պատ ի պատ բացատրութիւններ տալ, հասկցնելու համար թէ Փարիզի առաջարկները վերջնական չեն, այլ պարզ թելադրութիւններ: «Եթէ Ազգաժողովը համաձայն չէ այս թելադրութեանց, մենք չենք գանգատիր. ընդհակառակն սիրով կ'ընդունինք որ եւ է թելադրութիւն, անոնց բարեփոխման համար: Ն. Վեհափառութեան կառավարութեան քաղաքականութիւնը կը մնայ այն ինչ որ էր վէճին սկիզբէն ի վեր: Որ եւ է վերջնական կարգադրութիւն պէտք է ընդունելի ըլլայ Ազգերու Դաշնակցութեան, ինչպէս եւ երկու հակառակորդ կողմերուն համար: Խնդիրը Ա. Դ. Խորհուրդին առջեւ պիտի դրուի առաջին պատեհութեամբ: Անոր կ'իյնայ վճռել թէ ինչպէս եւ երբ յարմար կը տեսնէ ճշդել իր դիրքը նոր կացութեան հանդէպ: Կը կրկնեմ թէ Մեծն Բրիտանիա յօժարութեամբ պիտի ընդունի մեր պաշտօնակիցներուն վճիռը եւ պիտի շարունակէ իր կարելին գործադրել, յաջողցնելու համար մեր հետապնդած երկու նպատակները.— վերահաստատում խաղաղութեան և պահպանում Ազգաժողովի հեղինակութեան »:

Պ. Իտընէ առաջ խօսած էր Պ. Լավալ, որ հարցին մանրամասնութիւնները եւ կատարուած փորձերը պարզելէ յետոյ, յայտնեց թէ վայրկեանը եկած էր բարեկամական կարգադրութեան մը մասին մտածելու: Ինք ալ բացատրեց թէ վերջնական վճիռը կ'իյնայ Ա. Դ. Խորհուրդին: Այս առթիւ, Ֆրանսայի վարչապետը յաջողեցաւ յետաձգել տալ քարիւղի արտածման արգելքը, մինչեւ որ ըստանան Մուսոլինիի եւ Նէկիւսին պատասխանները: Ժողովին մթնոլորտը շատ խառնակ էր եւ մասնաւորապէս կը տրտնջային փոքր պետութիւնները, առաջնորդութեամբ Խ. Միութեան: Մինչեւ անգամ կ'ըսուի թէ քանի մը փոքր պետութիւններ կը պատրաստուին ձգել երթալ, եթէ Ազգաժողովը ընդունի անգլեւֆրանսական ծրագիրը: Անոնց կարծիքով, այդ պարագային ապացուցուած պիտի ըլլայ թէ Ազգաժողովը անկարող է կատարելու իր պարտականութիւնը,— պաշտպանել իր անդամներուն հողային ամբողջութիւնն եւ անկախութիւնը՝ նախայարձակ պետութեան մը դէմ:

Փարիզի ծրագիրը հրատարակութեան չպիտի տրուի, մինչեւ որ հասնին Մուսոլինիի եւ Նէկիւսին պատասխանները: Իրազեկ աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ առաջինը քննելով ծրագիրը, հարկ դատած է հարցումներ ուղղել հետեւեալ կէտերու մասին,— 1. Գաղթավայր մը յատկացնել Իտալիոյ՝ հարաւային Եթովպիոյ մէջ,— 2. Իբրեւ ազատ նաւահանգիստ Եթովպիոյ ձգել Ասապը (իտալական): 3. Աքսումի խնդիրը (քանի որ Իտալիոյ չի ձգուիր հակառակ գրաւուած ըլլալուն): Այս երեք խնդիրներն ալ բարդ մանրամասնութիւններ կը ներկայացնեն:

Իսկ Եթովպիոյ կայսրը անմիջապէս մերժեց անգլեւֆրանսական ծրագիրը, շեշտելով թէ իրենք երբեք պատերազմ չէին ուզեր, բայց Իտալիան բռնաբարեց իրենց երկիրը եւ հիմա ստիպուած են պաշտպանել զայն: «Մենք չենք կրնար տեղի տալ բռնութեան, որովհետեւ այդ պիտի նշանակէր վարձատրել բռնի ուժը»:

Ժընեւի կարգ մը շրջանակներուն մէջ կը կարծեն թէ անգլեւֆրանսական ծրագիրը պիտի ձախողի, քանի որ Ազգաժողովին մթնոլորտը աննպաստ է, իսկ Անգլիոյ ներկայացուցիչը իր ձեռքերը լուաց, հասկցնելով թէ պայքար չպիտի մղէն անոր ընդունելութեան համար: Իսկ ֆրանսական շրջանակները կը պահեն իրենց լաւատեսութիւնը, յուսալով թէ կարելի պիտի ըլլայ բոլորին համար ալ ընդունելի դարձնել ծրագիրը, կարգ մը բարեփոխումներ կատարելով:

Թէ Ֆրանսայի եւ թէ Անգլիոյ մէջ ձախակողմեան տարրերը ջղագրգռութեան մատնուած են, Փարիզի ծրագրին առթիւ: Ֆրանսայի ձախակողմեան ճակատը բուռն հարցապնդումներ պիտի ուղղէ խորհրդարանին մէջ, դահլիճը տապալելու առաջադրութեամբ: Դժգոհներուն մէջ կը գտնուի նաեւ Պ. Էռիօ:

Միւս կողմէ կռիւի պատրաստութիւն

Եթովպիոյ կայսրը, որ Տէսիէ կը գտնուի, դեկտեմբեր 12ին թռիչք մը կատարեց հիւսիսային ճակատին վրայ: Մէկ ժամ վերջը վերադառնալով, պատուանշան մը շնորհեց պէյժ հազարապետ Ֆրէփոնի, որ վիրաւորուած էր Տէսիէի ռմբակոծութեան ատեն, երկու մանուկներ փրկած ատեն:

Վերջին երկու շաբաթներու ընթացքին 30,000 հապէշ զինուորներ հասած են Տիրէ Տավա, իրենց ռազմամթերքով եւ պաշարով, եւ պիտի երթան դէպի հարաւ, միանալու համար Օկատէնի բանակին:

Իտալացիներն ալ պատրաստութիւններ կը տեսնեն, մասնաւորապէս Ռաս Տէսթայի բանակին դէմ, որ կը գտնուի Տոլոյի հիւսիսակողմը: Այս հապէշ հրամանատարը 150 հազար սեւամորթ զինուորներ ունի, լաւ սպառազինուած: Իտալացիները վճռական ճակատամարտ մը պիտի փորձեն, ուժ տալու համար Մուսոլինիի պահանջներուն, ազդելով Ազգաժողովին վրայ:

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԶՐՈՅՑ

■■■

— Ի՞նչ պատասխան ստացաք Ն—բեւանէն, հարցուցի առջի օր, Կոմիտասեան խնամատարութեան մէկ անդամին:

— Դեռ ոչ մէկ լուր: Գրեցինք էջմիածին, պատասխանի կը սպասենք:

— Կը յուսա՞ք որ ընդունեն:

— Չեմ գիտեր: Եթէ մերժեն, պիտի հարկադրուինք վարդապետին մարմինը փոխադրել Փէռ Լաշէզ: Միայն հողին արժէքը 10 — 11 հազար փրանք է: Նոյնքան ալ ծախսած ենք արդէն, յուղարկաւորութեան առթիւ (զմռսում եւն.):

... Իրազեկ մը կը պատմէ թէ նամակը գրուած է դեռ երկու շաբաթ առաջ, հինգշաբթի օր մը:

Անհասկնալի բան չկայ. երբ հոկտեմբեր 27ին թաղուած մեռելի մը փոխադրութեան աղերսագիրը կը գրուի մէկ ամիս վերջը, աղերսագիրն ստացողն ալ կրնայ ձգձգել առնուազն երեք ամիս:

Մանաւանդ որ, էջմիածինը ստիպուած է դիմել Երեւան, իսկ այս վերջինը եթէ բարեհաճի լսել, պարտաւոր է թղթածրար մը կազմել եւ յղել առ որ անկ է,— մինչեւ Մոսկուա:

Եթէ հոկտեմբերէն ի վեր փտուած, մաղուած, արձանագրուած 1200 անտուն տարագիրներ կրնան մինչեւ գարուն սպասել, ինչո՞ւ չպիտի ըսպասէ մեռել մը, որ ոչ միայն խնամքով տեղաւորուած է հաստատուն սնտուկի մը մէջ, այլեւ պատսպարուած՝ տաքուկ տեղ մը,— ժամուն հոգետունը...

×

— Եղբայր, փոխանակ հանգանակութիւն կատարելու եւ յուշարձան շինելու Անդրանիկի համար, աւելի լաւ չէ՞ Երեւան փոխադրել մարմինը եւ ուրիշ բանի յատկացնել դրամը, կամ հոն կառուցանել յուշարձանը:

— Խե՛լքդ սիրեմ: Բայց կ'երաշխաւորե՞ս որ կ'ընդունին:

— Դիմենք, աղաչենք, բացատրենք...

— Դիմած, աղաչած, բացատրած են. ապարդիւն...

— Ե՞րբ են դիմած:

— Թուականը չեմ յիշեր, բայց գիտեմ որ Անդրանիկ երկար ատեն մնաց Փէռ Լաշէզի մէկ նկուղին մէջ, սպասելով արտօնութեան, ինչպէս, այսօր, Կոմիտասի համար: Յետոյ ստիպուեցան հողաբաժին մը գնել եւ թաղել, վրան ալ՝ քար մը եւ փայտէ խաչ մը, որուն արձանագրութիւնը շատոնց սրբած են հովն ու անձրեւը:

— Նորէն դիմենք:

— Դիմեցէք, բայց մի՛ մոռնաք որ Անդրանիկը մեռաւ 1927 օգոստոս 30ին, Փարիզ փոխադրուեցաւ եւ փառաւոր յուղարկաւորութեան մը արժանացաւ 1928 յունուարին: Ո՞ւր էր Երեւանը, այդ միջոցին:

— Ուրեմն յոյս չկա՞յ:

— Կա՞յ թէ չկայ դուն դատէ: Լըսէ՛, Անդրանիկի ոչ միայն մարմինն է օտար հողին յանձնուած, այլեւ զէնն ու զրահը,— համազգեստ, սուր, չփանչաններ: Գնա Նուպարեան մատենադարանը եւ տես եւ հարցուր թէ ինչո՞ւ հոն մնացեր են, մինչդեռ Գ. Վարդանեանի յանձնուած էին Հայաստան փոխադրուելու համար...

ՎԱՀԷ

ԵԳԻՊՏՈՍ ՎԵՐԱՀԱՍՏԱՏԵՑ 1923Ի ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՄԵԾ ԽԱՆԴԱՎԱՌՈՒԹԻՒՆ ԱՄԲՈՂՋ ԵՐԿՐԻՆ ՄԷՋ

Երէկ հաղորդած էինք թէ Նէսիմ փաշայի դահլիճը որոշած է հրաժարիլ, անելի մատնուած ըլլալով: Արդարեւ, վարչապետը Թագաւորին ներկայացաւ դեկտեմբեր 12ին, հրաժարականը գրպանը: Ունկնդրութենէն առաջ, նոր եւ երկար տեսակցութիւն մը ունեցած էր բրիտանական մարզպանին հետ, որ այս անգամ յայտարարեց թէ իր կառավարութիւնը հակառակ չէ 1923ի սահմանադրութեան վերահաստատման սկզբունքին, բայց ներկայ պարագաներուն մէջ անյարմար կը գտնէ անոր անմիջական գործադրութիւնը: Թագաւորը իմանալով այս յայտարարութիւնը, մերժեց ընդունիլ դահլիճին հրաժարականը եւ յանձնարարեց Նէսիմ փաշային՝ շարունակել իր պաշտօնը, մինչեւ որ կարելի ըլլայ ընդհանուր ընտրութիւններ կատարել եւ վերահաստատել խորհրդարանին գործունէութիւնը: Եւ ստորագրեց հրամանագիր մը, որով կը վերահաստատուի 1923ի սահմանադրութիւնը:

Լուրը մեծ խանդավառութիւն պատճառեց ամբողջ երկրին մէջ: Մասնաւորապէս ուրախ էին ուսանողները, որոնք այնքան գործօն դեր կատարեցին վերջին օրերու ցոյցերուն մէջ, զոհեր ալ տալով: Այս յաջողութիւնը ողջունելով իբրեւ առաջին քայլը դէպի անկախութիւն, ուսանողները թափորներ կազմեցին փողոցներուն մէջ, հազարաւոր սադուարտակիր ոստիկաններու աչքին առջեւ: Շաբաթներէ ի վեր առաջին անգամ ըլլալով, Գահիրէ հանդարտութիւն վայելեց մինչեւ իրիկուն, իսկ թեթեւ ընդհարումներ պատահեցան Աղեքսանդրիոյ մէջ, երբ ոստիկանութիւնը ուզեց արգիլել Գահիրէէն հոն գացած ուսանողներու ցոյցը:

Նոյն օրն իսկ Ազգային Միացեալ Ճակատին վարիչները հաւաքական գիր մը ուղղեցին բրիտանական մարզպանին, խնդրելով անյապաղ գործադրութեան յանձնել 1930ի անգլեւեգիպտական դաշնագիրը, որ նախապէս մերժուած էր Վաֆտի կողմէ:

Ամերիկա՞ն ալ պիտի կաշկանդէ օտարազգիները...

Ուաշինկթընէն կը հեռագրեն թէ երեսփոխան Մարթին Տայզ օրինագիծ մը պիտի ներկայացնէ խորհրդարանին, յառաջիկայ յունուարին, առաջարկելով ճամբել մօտ վեց միլիոն օտարականներ, իբրեւ մասնակի դարման գործազրկութեան: Այս ծրագրին համամտութիւն յայտնած են 155 կազմակերպութիւններ, որոնք կը ներկայացնեն 5,000,000 քաղաքացիներ: Համաձայնութիւն յայտնած են առնուազն 155 երեսփոխաններ ալ: «Մենք պարզապէս պիտի հետեւինք Անգլիոյ, Ֆրանսայի, Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ օրինակին», կ'ըսէ երեսփոխանը, հետեւեալ տեղեկութիւնները հաղորդելով իր ծրագրի մասին,— Իբր 16,500,000 օտարածին բնակիչներ կան որոնց աւելի քան 7,000,000ը քաղաքացի չեն եղած: Մեր ծրագրով, նախ Ամերիկա չպիտի կրնան մտնել այն գաղթականները որոնք ազգականներ չունին այս երկրին մէջ: Երկրորդ՝ անոր տրամադրութեամբ պիտի արտաքսուին 3,500,000 օտարականներ որոնք անկանոն ճամբով եկած են: Երրորդ՝ օրինապէս եկած 4,000,000 օտարականներու մէկ տարի պայմանաժամ պիտի տրուի, քաղաքացի դառնալու կամ իրենց երկիրները վերադառնալու համար: Չորրորդ, բոլոր օտարականները պէտք է աշխատանքի արտօնագիր ստանան եւն.: Իր հաշուով 600,000 օտարականներ նպաստ կը ստանան այժմ, իսկ աշխատողները իրենց երկիրները կը ղրկեն տարեկան 300 միլիոն տոլար:

— • —

ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԸ 190ի դէմ 345 ձայնով քուէարկեց բանաձեւ մը, որ կը կրճատէ ելմտացոյցի քննութեան ձեւակերպութիւնները, մինչեւ դեկտ. 31 վաւերացնելու համար զայն:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԵՐԼԻՆԷՆ

Ի ՊԱՏԻՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԵՒ ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ

Առենին գրեր էի թէ Պերլինի «Հայ Երիտասարդ» միութիւնը իր հաւաքոյթներուն եւ բանախօսութիւններուն կարգին ձեռնարկած է հայկական երգչախումբի մը կազմութեան, թէ տարածելու համար հայ երգը նոր սերունդին մէջ եւ տուներէն ներս եւ թէ նոյն խումբով մասնակցելու համար այս տարուան մշակոյթի տօնակատարութեան, քանի որ 1500ամեակի առթիւ կարելի էր եւ պէտք էր ճոխ եւ շինիչ հանդէսներ սարքել:

Այդ 1500ամեակը տեղի ունեցաւ իր օրին, բայց Պերլինի «Հայ Երիտասարդ» միութիւնը հակառակ իր պատրաստութեան եւ փափաքին՝ չկրցաւ մասնակցիլ շնորհիւ Գաղթային Միութեան վերաբերմունքին: Հայ երիտասարդները չկրցան հայ երգը պանծացնել այդ օրը, հակառակ իրենց խնդրանքին, ստանալով խուսափողական պատասխաններ: Նոյնիսկ այս պատճառով գաղթային միութեան վարչութիւնը մասնաւոր շրջաբերական մը հանեց «Հայ Երիտասարդ» միութեան դէմ, իր կողմէ լուծած հռչակելով զայն: Այդ շրջաբերականը պիտի արինէր ամէն սիրտ, որովհետեւ գրուած է հարազատ, զոհաբերող եւ զուտ մշակոյթին ծառայող երիտասարդութեան դէմ: Կը յուսայի թէ մարդիկ, քանի ուշ չէր, կրնային դարմանել իրենց սխալը, բայց ափսո՜ս... (ՅԱՌԱՋ.— Այս առթիւ մեր թղթակիցը գրի առած է հարցին մանրամասնութիւնները եւ 1500ամեակի տօնակատարութեան թերութիւնները, բայց կը յապաւենք, կանխելու համար նոր բանավէճ մը):

*** Ուրեմն «Հայ Երիտասարդ» միութիւնը կարգապահութեամբ մնաց հանդէսին մէջ եւ խոհեմաբար քաշուեցաւ իր աշխատանքը շարունակելու, առանց ազդուելու արտաքին երեւոյթներէն:

Միութիւնը կիրակի, դեկտեմբեր 1ին տուաւ իր հանդէսը նուիրուած հայկական Մշակոյթին եւ Կոմիտաս վարդապետին:

Սրահը զարդարուած էր հայկական եռագոյններով եւ Արարատի մեծադիր նկարով:

Երիտասարդները եռուզեռի մէջ էին. կը բաժնէին իրենց նոր հանած «Հայ Երիտասարդ» անուն թերթը: Առաջինը՝ Պերլինի տարեգրութեան մէջ: «Փորձ մըն է, կ'ըսեն, սխալներուն ներողամիտ եղէք: Յաջորդը աւելի յաջող պիտի ըլլայ»:

Կոկիկ բազմութիւն մը հաւաքուած է արդէն եւ ամէն կողմ կը լսես՝ «կեցցէ՛ հայ ցեղը»:

Ահա տղաք, որ դեռ երէկ կը նեղուէին հայերէն խօսած ատեն կամ իսկոյն կը դարձնէին գերմաներէնի, հիմա կուգան մեզի հետ խօսելու ազատ համարձակ եւ մեզի կը հրամցնեն տպուած խօսքերը երգերուն զորս պիտի երգեն քիչ յետոյ:

Երգչախումբը երկձայն կ'երգէ «Մեր Հայրենիք»ը զոր յոտնկայս կը լսեն ներկաները: Յետոյ կը խօսի միութեան վարիչը՝ Տիրայր Ֆրունճեան:

— «Հայ ժողովուրդը, օտարութեան մէջ, մշակոյթն է որ ունի իր ձեռքին մէջ իբրեւ միակ զէնք, եւ այդ մշակոյթի զինուորները հայ երիտասարդներն են: Երիտասարդութիւնն է ժողովուրդին ապագան. բայց չի բաւեր տարիքով երիտասարդ ըլլալ, այլ պէտք է ըմբռնումով եւ գիտակցութեամբ ըլլալ երիտասարդ: Գործն է գիտակից երիտասարդին հպարտանքը եւ մենք ցոյց տուինք թէ ինչպէս միակամ երիտասարդական կազմակերպութիւն մը կրնայ գործել:

Այսօր ունինք թերթ մը մեր ձեռքերուն մէջ: Անիկա գրուած եւ խմբագրուած է երիտասարդներու կողմէ որոնք օտարութեան մէջ մեծցած են: Բայց, եթէ դուք կարդաք զայն պիտի տեսնէք թէ ինչ մեծ ոգեւորութիւն կայ անոր մէջ: Խանդ մը որ կը վարակէ ամէնէն թոյլ հոգիներն իսկ:

Վերջերս, երբ ազգային գործիչներ եւ յայտնի դէմքեր փակեցին իրենց աչքերը, տխուր դամբանականներու կարգին ըսուեցաւ եւ գրուեցաւ թէ հին սերունդը կ'անհետանայ եւ նորեր չեն գար: Սիրելի հայրենակիցներ, ես որ երկու տարիէ ի վեր «Հայ Երիտասարդ» միութեան մէջն եմ, կը յայտնեմ որ մեր երիտասարդութիւնը, ձեր զաւակները լաւագոյն խմորը կը ներկայացնեն այդ մեծանուն Հայերուն յաջորդները դառնալու: Այդ երիտասարդութեան, սակայն, պէտք է տրամադրել ազգային հողի վրայ գործելու ասպարէզ, որպէսզի մշակուին անոր բնատուր ձիրքերը:

Հայ երիտասարդութիւնը, հակառակ գործելու պայմաններու դժուարութեան, համակուած է իր ազգի հայրենիքի եւ մշակոյթի սիրով եւ պատրաստ է ամէն զոհաբերութեան:

Հայ մշակոյթի գլխաւոր արտայայտութիւններէն մէկն է հայ երգը:

Այսօր, առաջին անգամ ըլլալով Պերլինի մէջ պիտի երգուի հայկական խմբերգ, հայ երիտասարդներու երգչախումբին կողմէ: Մեր նպատակն էր, սիրցնել հայ երգը, մտցնել տուներէն ներս որովհետեւ երգն է որ կ'ոգեւորէ և կը յուզէ մեր կեանքի ամբողջ ընթացքին: Թէ որքան մեծ է տոհմային երգի նշանակութիւնը, կ'ապացուցուի անով որ Գերմանիոյ մէջ իսկ, ուր մարդիկ պէտք չունին իրենց երգին մասնաւոր պրոպականտ ընելու, հսկայ ջանքեր կը թափեն մտցնելու համար գերման ընտանիքներէն ներս իրենց ազգային երգն ու երաժշտութիւնը: Մենք առաւել եւս պարտաւոր ենք այդ ուղղութեամբ աշխատելու:

Օտարացման վտանգին դէմ պայքարը տանելով հայ երիտասարդութիւնը մշակոյթով — գիր, լեզու, երգ — նշանաբան ընտրած է իր ցեղային յատկութիւններու զտումը եւ վերահաստատումը: Այդ սկզբունքը կը խտանայ իր բառերուն մէջ.— Կեցցէ հայ ցեղը:

Ազգային հանդիպումներու ատեն հայ երիտասարդին բարեւն է «կեցցէ հայ ցեղը», բայց թող չկարծուի թէ այս բարեւը ձեւական է: Ոչ, անոր մէջ ամփոփուած է ամբողջ Հայկազունեաց գոյամարտի նշանախօսքը:

Ժողովուրդէ ժողովուրդ կը տարբերի ցեղի ըմբռնումը: Մենք ցեղ բառին մէջ կը դնենք ամէն սրբութիւն եւ ամէն լաւ յատկութիւն որ մեր ազգին ինքնայատուկ առնական եւ մշակութային բարձր դրոշմ մը կուտան:

Մենք «հայ ցեղ»ին մէջ կը տեսնենք Սահակ-Մեսրոպներու, Շնորհալիներու, Նարեկացիներու, Քուչակներու, Կոմիտասներու հոգին: Հայկի, Արամի, Արտաշէսի, Վարդաններու, Նէվրուզներու, Մուրատներու, Անդրանիկներու աննկուն կամքը: Ցեղն է որ ստեղծեց այս պանծալի փաղանգը. նոյն ցեղն է նաեւ, որ պիտի տայ ապագայ ռահվիրաներ:

Մենք, հայ երիտասարդներս, կը ձգտինք արծարծել ցեղային ոգին, դուրս ձգել ինչ որ եկուոր է եւ անբաղձալի, եւ ինչ որ դարերու ընթացքին եկած է խաթարելու ազնիւ եւ վեհ հայ նկարագիրը: Մեզի համար ընտրած ենք մշակոյթը իբրեւ զէնք: Մշակոյթ մը որ ցեղային է, մշակոյթ մը որ կը խօսի ամէն մէկ Հայու սրտին՝ հայ լեզուն, հայ գիրը, հայ երգը, հայ արուեստը»:

Սիամանթոյի «Ս. Մեսրոպը» կարդաց Պ. Շաւարշ Յարութիւնեան գեղեցիկ շեշտ մը տալով նահատակ բանաստեղծին հայ գրի գիւտին ձօնուած գովաբանականին: «Կռունկ»ը նուագեց ջութակի վրայ Պ. Գուրգէն Տէր Մինասեան ընկերակցութեամբ Պ. Թէրէզա Արութիւնեանի (դաշնակ), յիշեցնելով մեզ մեր արեւելեան աշխարհը եւ մեր զարիպութիւնը — «Կռունկ, մեր աշխարհէն խապրիկ մը չունի՞ս...» Յետոյ «Ոհ ինչ անոյշ»ը նուագեց ջութակի վրայ Պ. Պ. Արութիւնեան որուն կ'ընկերանար քոյրը՝ Օր. Սառա վերջն ալ ամբողջ խմբակը նուագեց «Ես լսեցի, իմ անոյշ ձայն»ը, այսպէս ճաշակ մը տալով հայ երգին, նուագի վրայ:

Պ. Արա Մովսէսեանի արտասանութիւնը «Հայոց արեւին» այնքան տպաւորիչ էր որ, իր յուզիչ ելեւէջով եւ վերջաւորութեամբ «Հայըն ապրի ազատ, մի՛շտ գլուխը վե՛ր, բարդուկ, լուռ գերի չըլլա՛յ ոչ ոքի»... Երգչախումբը իսկոյն հնչեցուց «Մենք պէտք է կռուինք եւ ոչ լաց լինենք»ը, շատ տեղին էր երգը:

*** Կոմիտաս վարդապետի նուիրուած բանախօսութիւնը ըրաւ «Հայ Երիտասարդ» Միութեան քարտուղար Պ. Մարտիրոս Արութիւնեան: Կենսագրական ծանօթութիւններ եւ թուումներ տալէ յետոյ, յիշեց մանաւանդ վարդապետի երգչախումբերը, ժողովուրդին կրած տպաւորութիւնը եւ աւելցուց.

— «Մենք կորսնցուցինք վարդապետը, բայց ամէն մէկ Հայու սրտին մէջ կ'ապրին անոր երգերը: Այս երգերը մենք չենք կրնար թաղել: Այս երգերը պիտի ապրին սերունդէ սերունդ: Լաւ պէտք է ըմբռնել երգերու նշանակութիւնը. տխուր թէ ուրախ՝ երգն է որ կը ներկայացնէ ամբողջ հայութեան վիճակը: Երգն է որ կրնայ ոգեւորել խումբի մը անդամները եւ եթէ քանի մը այդպիսի խումբեր աշխարհի զանազան անկիւններուն մէջ նոյն երգը կ'երգեն, իմացէք որ այդ երգէն արդէն կ'երեւայ թէ այս մարդիկը թէեւ անծանօթ իրարու, բայց երգի միջոցով կապուած են փոխադարձաբար: Այդ երգէն կ'երեւայ թէ նոյնն են այս մարդոց նպատակներն ու հոգեկան ապրումները: Կոմիտաս վարդապետն էր որ հասկցաւ երգերու մեծ նշանակութիւնը ամէնէն առաջ: Անփոխարինելի է վարդապետը: Եթէ կ'ուզենք յարգել վարդապետը, մոռնանք ամէն ինչ, երգենք իր երգերը, սիրենք իրար եւ միանանք հոգիով իրարու այս երգերուն շնորհիւ: Այդպիսի միութիւն մը կը նշանակէ արդէն յաջողութիւն մեր նպատակներուն: Եւ այն ատեն հայ ժողովուրդը պիտի ապրի, իր հետ նաեւ իր սիրուն երգերը: Անմոռանալի մնայ ձեր յիշատակը, Կոմիտաս վարդապետ»:

Այս տպաւորիչ ճառէն ետք երգչախումբը երգեց «Արեւ թրվռով ելաւ», «Կուժն առա», «Էս գիշեր լուսնակ գիշեր», իսկ Պ. Պօղոս Ֆէրմանեան առոյգ ձայնով երգեց «Տէր կեցո»ն, խլելով ջերմ ծափեր: Պ. Նուպար Գիրճեանի վարժ արտասանութիւնը Պ. Դուրեանի «Տրտունջք»ին, յայտնութիւն մըն էր գաղութիս համար, քանի որ առաջին անգամ հայերէն գեղարուեստական կտոր մը կ'արտասանէր այս երիտասարդը եւ այդքան սահուն:

Կարճ դադարէ մը ետք, խօսեցաւ Պ. Արամ Տէր Մինասեան մօտաւորապէս հետեւեալ իմաստով.

— «Դեռ քիչ առաջ կը նեղուէինք հայերէն խօսելու: Ես ինքս չէի համարձակեր արտայայտուիլ, այսօր սակայն «Հայ Երիտասարդ» միութեան շնորհիւ մենք կը խօսինք ու կը մտածենք հայերէն: Մենք այս Միութիւնը չստեղծեցինք աւելցնելու համար թիւը հայ կազմակերպութեանց, այլ մեր նպատակն էր օգտակար ըլլալ մեր ազգին: Մեր սերունդը չի կրնար սպասել եւ յարմարիլ հանգամանքներուն: Մեր ազգի պատմական եւ մշակութային մեծ անցեալը ստեղծուած է մեծ անձերով, աշխատանքով, արիւնով եւ պայքարներով: Ի՞նչ աւելցուցինք մենք այդ թանկագին գանձին վրայ... Իրաւունք ունի՞նք մենք միայն անցեալով հպարտանալու ոչինչ ընելով ներկայիս: Ոչ: Մեր գործն է պայքարիլ թուլամորթութեան դէմ. պաշտպանել մայրենի լեզուն, հերոսական անցեալը, մշակոյթը եւ սովորութիւնները: Մենք համոզուած ենք մեր յաջողութեան: Կեցցէ՛ հայ ցեղը»:

Երգչախումբը երգեց «Ահա ելաւ լուսինն արծաթ», «Զիս ամէնքը կը կոչեն ծաղիկներու թագուհի», «Յառաջ նահատակ» եւ «Լուսին չկար» արժանանալով կրկնութիւններու:

Ամբողջ հանդէսի ընթացքին ծափահարութիւնը կը խրախուսէր երիտասարդ ճառախօսներն ու արտասանողները: Ամէնքն ալ արժանացան ներկաներու շնորհակալիքին եւ գովեստին:

Եթէ այս երկու տարուան ընթացքին Պերլինի գաղութին կեանքին մէջ կատարուած է ազգային գեղարուեստի ոգիով լեցուն հանդէս մը, այդ ալ «Հայ Երտասարդ» Միութեան այս հանդէսն էր:

Մեր միջակորեար հայրենակիցները չմոռցան նաեւ նիւթական ինքնաբեր օժանդակութիւն մը ընել «Հայ Երիտասարդ» Միութեան շատ փոտ սնտուկին, ուրախացնելով եւ զօրացնելով մեր երիտասարդութիւնը իր առաջադրութեանց մէջ:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ս. Մարտիկեանը ստորագրած է «Հայաստանի ժողովուրդներու տօնը»: Այս յօդուածագիրն ալ կը սկսի Ստալինով եւ կրկնելով արդէն յիշուած «մարգարէութիւնները», կ'աւելցնէ նաեւ նոր յայտնութիւն մը, «մեծ առաջնորդին» հետեւեալ «կախարդական խօսքերը».—

«Հայաստանի եւ շրջակայ Իսլամներու դարաւոր թշնամութիւնը լուծուեցաւ մէկ հարուածով, շնորհիւ այն եղբայրական համաձայնութեան որ հաստատուեցաւ Հայաստանի, Թուրքիոյ եւ Ազրբէջանի միջեւ»:

Արդարեւ, մէկ հարուածով թուրք-ազրբէջանեան-բոլշեւիկեան ղեկավարութիւնը լուծեց հայկական հարցը: Մեկնութիւնները կը թողունք «Յառաջ»ի ընթերցողներուն:

Մարտիկեանը իր յօդուածին մէջ կը յիշէ մայիսեան ապստամբութիւնը, որ եղաւ «նախերգանքը նոյեմբերեան պրոլետարական յաղթական յեղափոխութեան»: Յետոյ կուտայ թիւեր ազգաբնակութեան աճման (710.000էն մինչեւ 1.148.500), կրկնութիւններ կ'ընէ միւս յօդուածներու մէջ յիշուած ձեռնարկներու, մասնաւորապէս ելեկտրականացման մասին, որ կը կատարուին ի լրումն մեծն Լէնինի թողած պատգամներուն: (Այսպէս են բոլշեւիկներու բոլոր գործերը: Ի մտի ունին օտարներուն պատուէրները, ոչ թէ հայ ժողովուրդի իրական շահերը:

Երեք տող ալ նուիրած է Հայաստանի անցեալին՝ «բացառաբար տխուր է եղած Հայաստանի պատմութիւնը, անօրինակ ողբերգական այդ երկրի ժողովուրդներուն ճակատագիրը», եւ անմիջապէս՝ «Սակայն Հայաստանի ամէնէն տխուր շրջանը պէտք է նկատել այն ժամանակամիջոցը, երբ Հայաստանի եւ հայ ժողովրդի ճակատագրի վարիչներ դարձան ... «ազգային հերոսներ» Դաշնակները: Ի հարկէ աւելի տխուր քան թրքական եւ բոլշեւիկեան բարբարոս շրջանը:

Տխուր շրջան մըն ալ կ'ապրի այսօր Պ. Մարտիկեանի ուղեղը: Ռուսերը հետեւեալ առակն ունին՝ «Կախուածի տան մէջ չեն խօսիր չուանի մասին»: Սակայն Մարտիկեանը կը խօսի.

— «Այս պատմական օրերուն պէտք է խօսիլ նաեւ մէկ հարցի մասին, որ ունի միջազգային - քաղաքական նշանակութիւն: Այդ «հայ գաղթականներու» հարցն է: Խորհրդային դիծէն անդին երկրէ երկիր կը թափառին հարիւր հազարաւոր Հայեր, անօթի, իրաւազուրկ զոհերը աշխարհակալ պատերազմի: Ընկերվարական տնտեսութեան զարգացման արագ ընթացքը հնարաւորութիւն կուտայ Հայաստանի կառավարութեան ընդունիլ այդ գրկուածները:

«Դեռ Լօզանի խորհրդաժողովի օրերուն Խ. Միութեան պատուիրակը հանդիսաւոր կերպով յայտարարեց, թէ պրոլետարական յեղափոխութեան երկիրը կ'ընդունի այդ գաղթականները: ԵՒ ՄԵՆՔ ՊԱՏՈՒՈՎ ԿԸ ԿԱՏԱՐԵՆՔ ԱՅԴ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ԽՈՍՏՈՒՄԸ»:

Այս տողերով կը կատարուի անսահման խարդախութիւն մը: Հայ բոլշեւիկները կ'ուզեն համոզել Միութեան վարիչները, թէ իրենք լուծած են արդէն «միջազգային - քաղաքական» կարեւոր հարց մըն ալ: Վկայ վերջին կարաւանը:

Թերթերը զարդարուած են նկարներով,— Աղասի Խանջեան, Ս. Մարտիկեան, Ա. Գուլոյեան, Ստախանովեց (նոր տեսակի հարուածային է), Պապեան, կով կթող Թովմասեան, նըկարիչ Սարեան, որ կ'աշխատի իր նոր գործին վրայ «Ընկերվարական ճարտարագործութիւն»: Պարապմունքներ Երեւանի երաժշտանոցի ջութակային բաժնի մէջ (պզտիկներու համար), Հայաստանի եւ սահմանակից երկիրներու քարտէսը, Հայաստանի Փորձադիր Կոմիտէի նախագահ Մարտիկեան կոլխոզի նախագահ Խաչատրեանի հետ կը դիտեն նոր հաւաքուած ծխախոտը, Քնարիկ Ժամհարեան, Հայաստանի անասնաբուժական հաստատութեան դասախօսներէն, հին Երեւանը (նկար Ա. Ղարիբեանի), Երեւանի մօտ կառուցուող արհեստական ձգախէժի գործարանը, Երեւանի պիոներական աշակերտներէն Մեսրոպեան Յոլակ (տաղանդաւոր նկարիչ), որու նկարները արժանացած են առաջին կարգի գնահատման, երեխաներու նկարներու ցուցահանդէսին մէջ, Մոսկուա:

15ամեակի տօնակատարութիւններու առթիւ Ստալին եւ Մոլոտով շընորհաւորական հեռագիր ուղարկած են Մարտիկեանի, Գուլոյեանի եւ Խանջեանի: Այդ հեռագրին մէջ կը յիշուի որ Հայաստանը անօրինակ տանջանքներու ենթարկուեցաւ ցարական Ռուսիոյ եւ սուլթանական Թուրքիոյ կողմէ»:

«Նոյ. 29էն, կը շարունակէ հեռագիրը, հայ ժողովուրդը փշրեց քաղքենի դասու եւ իր ծառաներ Դաշնակներու բռնապետութիւնը, որոնք կ'ուզէին առաջնորդել հայ ժողովուրդը դէպի նորանոր տանջանքներ...»: Եւ քանի մը տող ալ բարեմաղթութիւններ նոր յաջողութիւններու համար:

Ի՞նչ տպաւորութիւն կրնայ ստանալ ռուս ընթերցողը այս ընդարձակ եւ «փաստառատ» յօդուածներէն: — Այն որ Հայաստանի իրական պատմութիւնը կը սկսի միայն անոր խորհրդայնացումէն յետոյ, թէ ամբողջ աշխարհը թշնամի եղած է Հայաստանին, բացի ... բոլշեւիկներէն, թէ այդ թշնամիներու կարգին առաջին տեղը կը բռնէ ... Դաշնակցութիւնը, թէ հայ-թրքական դարաւոր կնճիռը լուծած են բոլշեւիկները, Հայաստանի եւ Թուրքիոյ միջեւ կնքուած «եղբայրական» համաձայնութեամբ, թէ բոլշեւիկները նախկին ցարական Ռուսիոյ ժողովուրդներուն պարգեւեցին իսկական հաւասարութիւն, թէ Հայաստանը Դաշնակներու «լուծ»էն փրկելու համար կատարուեցաւ նոյեմ. 29ին «պրոլետարական» յեղափոխութիւնը եւ թէ այս բոլոր դարմանազան բաները նախատեսած էր նոյն ինքն «մեծ կախարդ եւ իմաստուն առաջնորդ» Ստալինը: Եւ վերջապէս, թէ Հայաստանի մէջ ժողովրդի կողմէ կատարուած շարք մը տնտեսական եւ մշակութային յառաջդիմութիւնները, նոյն ժողովուրդը կը պարտի նոյն «մեծն Ստալինին»:

Այսպէս հայ ժողովրդի ձեռներէցութիւնը, աշխատասիրութիւնը, Հայաստանի մէջ կատարուած բոլոր պատմական դէպքերը կը հրջուին, ճերմակը կը դառնայ սեւ եւ սեւը ճերմակ, որպէսզի փառաբանուի խորհրդային իշխանութիւնը եւ միահեծան Ստալինը: Սակայն հայ ընթերցողը չի կրնար խաբուիլ վարպետօրէն կազմուած յօդուածներու որոշ տրամադրութիւններէն, քանզի շատ լաւ գիտէ դառն իրականութիւնը եւ խորհրդային Հայաստանի քաղաքական իրական կացութիւնը, նմանապէս թուրք-բոլշեւիկեան դաւերու բոլոր ծալքերը: Նոյն ընթերցողը յստակօրէն գիտէ զատել սեւը ճերմակէն, բռնապետական խարդախ ըէժիմը՝ հայրենիքէն եւ հայ ժողովուրդի հետ միասին կ'ուրախանայ այն բոլոր դրական երեւոյթներու վրայ, որ տեղի կ'ունենան Խ. Հայաստանի մշակութային եւ տնտեսական ասպարէզին մէջ:

Վարչաձեւերը իրենց յորդխանքով կուգան ու կ'երթան, իսկ Հայաստանը յաւիտենական է: Միշտ կար, կայ եւ պիտի մնայ:

Ռուս գրագէտ Կատաեւ տուած է «Երեկոյ մը Գեօղակլուի մէջ» պատմուածքը, իսկ «Պրաւդա»ի յատուկ թղթակից Եգիրսկի «Կեանքի լիճը», սեւանեան յօդուած մը նուիրուած Սեւանին եւ անոր ջուրին օգտագործման հարցին: Այս երկու յօդուածները թարգմանաբար պիտի ներկայացնեմ «Յառաջ»ի յետագայ թիւերուն մէջ:

Ս. ԱՐԱՄԵԱՆ

ՕՏԱՐ ԱՐՀԵՍՏԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ՏԱԳՆԱՊԸ

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ ԱՌ ՈՐ ԱՆԿ Է

Արհեստաւորներու (արթիզան) մասին պատրաստուած ֆրանսական վերջին օրէնքները լուրջ տագնապի մը մատնած են օտար, մասնաւորաբար հայ արհեստաւորները: Օրէնքին խստութիւնները աստիճան մը եւս կը ծանրացնեն ֆրանսական արհեստակցական կազմակերպութիւնները եւ թերթերը:

L'Union des Syndicats de Coiffeurs, արհեստակցական շահերու պաշտպանութեան նուիրուած թերթ մը, բացառիկ թիւով մը, վերջերս կոչ կ'ուղղէր «պաշտպանել Ֆրանսացի արհեստաւորներուն շահերը, ընդդէմ օտար արհեստաւորներու մրցակցութեան»:

Նոյն թերթը, այս առթիւ, կը հրատարակէր Աշխատանքի նախարարութեան շրջաբերականը, ուղղուած Ֆրանսայի բոլոր նահանգապետներուն, հրահանգներ տալու համար տեղացի եւ օտար արհեստաւորներու իրաւունքներուն մասին համաձայն 8 Օգոստոս 1935ի հրովարտակ-օրէնքին: Թերթին խմբագրութիւնը, միաժամանակ, իր կողմէ կ'աւելցնէ հետեւեալ տողերը.—

«Ֆրանսական արհեստակցական կազմակերպութիւնները (սէնտիքա) պէտք է հսկեն օրէնքին տառացի գործադրութեան վրայ եւ ուշադրութիւն ընեն, որ օտարականը, հակառակ առեւտրական օրինագրքին 23րդ յօդուածին տրամադրութեանց եւ առանց առեւտրական ու ճարտարարուեստական գործառնութեանց շահատուրքը վճարելու, օրէնքի տրամադրութեանց հետ հաշտ երեւնալով չխաբէ իշխանութիւնները,— ահա թէ ինչու Ֆրանսական սէնտիքաներուն անհրաժեշտ է տեւական հսկողութեան մը տակ պահել օտարականները եւ իշխանութեանց տեղեկացնել ամէն անգամ որ օտարականները կը գործեն օրէնքին հակառակ»:

ՇՐՋԱԲԵՐԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ

Հրահանգներ 8 օգոստ. 1935ի հրովարտակ-օրէնքի գործադրութեան մասին, պաշտպանելու համար ֆրանսացի արհեստաւորները օտար արհեստաւորներու մրցակցութեան դէմ.

Համաձայն 8 Օգոստ. 1935 հրովարտակ-օրէնքին, որուն նպատակն է պաշտպանել ֆրանսացի արհեստաւորները օտար արհեստաւորներու մրցակցութեան դէմ, 11 օգոստոս 1926 եւ 10 օգոստոս 1932 թուակիր օրէնքներուն տրամադրութիւնները, որ մըշակուած են օտար բանուորներու մասին ի պաշտպանութիւն տեղացի բանուորներու շահերուն, պիտի կիրարկուին նաեւ օտար արհեստաւորներու հանդէպ, որոնք կը մտնեն արհեստաւորներու դասաւորումին մէջ եւ համաձայն 27 դեկտեմբեր 1934 թըւակիր հրովարտակին 23 յօդուածին՝ շահատուրք կը վճարեն իրենց հասոյթին վրայ ճիշդ ինչպէս կ'ըլլայ ռոճիկներու վրայ, միաժամանակ զեղչելով ընտանիքին ծախքերը: Արհեստաւոր կը համարուին այն աշխատաւորները, որոնք աշխատանքի մը ձեռնարկած են իրենց տանը մէջ կամ դուրսը, ապրելով միայն իրենց աշխատանքին վարձատրութեամբ եւ գործի օգնական առնելով իրենց կինը, հայրը եւ մայրը, զաւակները եւ թոռները, ինչպէս եւ ընկեր մը եւ 18 տարեկանէն վար աշկերտ մը, որուն հետ պէտք է կնքեն պայմանագրութիւն մը աշխատանքի օրինագրքին Ա. Գլուխին մէջ ճշդուած ձեւով:

Օտար արհեստաւորները, որոնք կը մտնեն այս դասաւորումին մէջ, կրնան իրենց արհեստն ի գործ դնել այն ատեն միայն, երբ արհեստաւորի յատուկ մասնաւոր ինքնութեան թուղթ ունին:

Աշխատանքի նախարարութիւնը արդէն նահանգապետութեանց ղրկած է այն առաջին հրահանգները, որոնք կը վերաբերին շահադրգռուած արհեստաւորներու կողմէ արհեստաւորի ինքնութեան մասնաւոր թուղթ ստանալու նպատակով կատարուելիք դիմումներուն մասին:

Շահագրգռուած օտար արհեստաւորները պարտաւոր են, թաղային ոստիկանապետութեան կամ միայն թաղապետութեան կողմէ նշանակուած պայմանաժամի մը ընթացքին, ներկայանալ անձամբ, տալու համար դրոշմաւոր թուղթի վրայ գրուած խնդրագիր մը՝ արհեստաւորի ինքնութեան մասնաւոր թուղթն ստանալու համար: Այս խնդրագրին պէտք է ընկերացնել հարցարան մը, զոր պէտք է լեցնել օրինապէս: Այդ հարցարանները կը տրուին այն իշխանութեանց կողմէ, որոնց պաշտօնն է ընդունիլ արհեստաւորի ինքնութեան մասնաւոր թուղթ ստանալու խնդրագիրները: Շահագրգռուած արհեստաւորը, լեցնելով հարցարանը, պէտք է մասնաւորաբար ճշդէ թէ ե՞րբ եկած է Ֆրանսա, ե՞րբ արհեստաւոր հաստատուած է եւ ո՞ւր տեղ: Պէտք է յայտնէ նոյնպէս թէ ի՞նչ գործ կ'ընէր առաջ, վարձո՞ւ աշխատաւոր էր թէ անկախ արհեստաւոր: Շահագրգռուած արհեստաւորը պէտք է արձանագրէ նաեւ թէ քանի՞ հոգի կ'աշխատցնէ իր մօտ, ճշդելով իր ընտանիքին անդամները, ինչպէս նաեւ ընկերն ու աշկերտը: Այս հարցարանին պէտք է ընկերացնել ամէն վկայագիր որ օգտակար կը համարուի (ապսպրանքի թուղթեր, վարձակալական պայմանագիրներ, առեւտրական թղթակցութիւններ.): Անհրաժեշտ է նոյնպէս միասին ներկայացնել Ուղղակի Տուրքերու վարչութեան վերջին ազդագիրը: Խնդրարկուն, եթէ ուզէ, կրնայ միասին ներկայացնել ամէն վկայագիր, որ ուժ կուտայ իր խնդրագրին (Ֆրանսայի համար իր մատուցած ծառայութեանց, ֆրանսական կամ դաշնակից բանակներու մէջ, պատերազմի ընթացքին իր զինուորական ծառայութեանց մասին):

×

Կուտանք նաեւ Իզէրի նահանգապետին շրջաբերականը ուղղուած Վիէննի Թուր տիւ Փէնի գաւառապետներուն, Կրընոպլի, Տէնիի, Պուրկուանի, Վուարոնի, Վիէննի ոստիկանապետնե-

...ան եւ ... թուղթ · Աշխատանքի Նախարարութեան չրջաբերականը ... Ունակցիին թղթակցութիւն ...

...Հոկտեմբեր 1935 Թուակիր հրովար-տակ-օրէնքը, որ հրատարակուեցաւ ...պաշտօնական «Ժուռնալ Օֆիսիէլ»ին ...էջ 8699, կուգայ պաշտպանել ...հանուացի արհեստաւորները օտար արհեստաւորներու մրցակցութեան ...: Այս նոր կարգադրութիւնը կը ...բարբերի միայն այն արհեստաւորնե-...ն, որոնք կ՚աշխատին իրենց տանը ...կամ դուրսը, եւ որոնք, 27 դեկտ. ...34ի օրէնքին համաձայն, «կ՚ապրին ...իրենց անհատական աշխատանքին ...արձատրութեամբ»: Այս սահմա-...մը օգտակար ձեւով լուսաբանելու ...համար հարկ է մէջ բերել այն սահ-...մանումը, զոր կուտայ Արհեստներու ...ննակի իրաւունքները ճշդելու ա-...ն, 26 յուլիս 1925ի օրէնքին առա-...ն յօդուածը, փոփոխուած 27 մարտ ...34ին, արհեստապետին (artisan-...maître) մասին.— Արհեստաւորը այն ...կախ աշխատաւորն է, որ նուիր-...ած է ձեռական աշխատանքի մը, ...ւն իր հաշւոյն եւ ինքն իր գլխուն, ...առանց գործապետի մը հրամանին ...ակ գտնուելու: Այս ձեւով, այս նոր ...կանոնադրութեան ենթակայ չեն այն ...օտարականները, որոնք առեւտրական ...ասպարէզի մը նուիրուած են եւ մի-...ն ու միայն իրենց աշխատանքին ...արդիւնքին վաճառումով չեն գրաղիր ...նպէս եւ անոնք որ ազատ ասպարէ-...զի նուիրուած են:

Հարկ կը տեսնեմ աւելցնել նաեւ, ...ազգային պիտի ճշդուի, ամէն ...արհեստի եւ իւրաքանչիւր շրջանի ...մէջ, օտար արհեստաւորներուն տր-...ուելիք ինքնութեան մասնաւոր թուղ-...թերուն առաւելագոյն քանակը: Պիտի ...ճշդուի նոյնպէս, ըստ ճարտարար-...ւեստի եւ ըստ շրջանի, առաւելա-...գոյն թիւը այն օտար արհեստաւորնե-...րուն, որոնք իրաւունք պիտի ունե-...նան աշխատելու, իբրեւ «փասոնիէ» ...հրովարտակ-օրէնքին 4րդ յօդուա-...ծը):

17 Հոկտեմբեր 1935 Թուակիր աշ-...խատանքի նախարարութեան շրջաբե-...րականով հաղորդուած հրահանգներ-...էն կ՚եզրակացնենք, որ ծանօթ հր-...ովարտակ-օրէնքին գործադրու-...թեան առաջին նպատակն է մղել օտար ...արհեստաւորները ինքնութեան մաս-...նաւոր թուղթերու համար խնդրագիր ...ներկայացնելու: Հետեւաբար, չահա-...գրգռուած արհեստաւորները պարտա-...ւոր են անձամբ ներկայացնել խնդրա-...գիրը, որոշ պայմանաժամի մը ըն-...թացքին: Այդ խնդրագրին պէտք է ըն-...կերացնել ինքնութեան թուղթը, ինչ-...պէս նաեւ հարցարանի պատաս-...խանները: Կը խնդրեմ որ անմիջապէս ...ինծի տեղեկացնէք թէ ո՚րքան հարցա-...րանի պէտք ունիք:

Ամէն օտար արհեստաւոր, որ ինք-...նութեան մասնաւոր թուղթ ստանալու ...խնդրագիր է տուած, պէտք է ստանայ ...ստացագիր մը, կնքուած եւ ստորա-...գրուած, որ ի հարկին պիտի ծառայէ ...իրեն կացուցանելու այն պատժական ...օրինութիւններէն, որոնց պիտի ...ենթարկուին արհեստաւորի յատուկ ...ինքնութեան թուղթ ստանալու դի-...մում չկատարող օտարականները: Այդ ...ստացագիրը իր արժէքը կը կորսնցնէ ...երբ օտար արհեստաւորին խնդրա-...գրին հետեւանք կը տրուի դրական ...կամ ժխտական ձեւով:

Յատկապէս ձեր ուշադրութիւնը կը ...հրաւիրեմ արհեստաւորական յարմա-...րութեանց վրայ, զորս պէտք է լրա-ցնեն օտար արհեստաւորները, երբ արհեստաւորի յատուկ ինքնութեան թուղթի համար դիմում կը կատարեն: Այդ թուղթը պէտք է տալ միայն անոնց, որ ծանօթ են արհեստին:

Արհեստաւորներու յատուկ ինքնութեան թուղթի բոլոր խնդրագիրները, իրենց վկայաթուղթերով միասին, պէտք է ինծի ներկայացուին որոշեալ պայմանաժամի ընթացքին:

Ցետագային ձեզի պիտի տրուին անհրաժեշտ հրահանգները, արհեստաւորի յատուկ ինքնութեան թուղթերու բաշխումին մասին: Առ այժմ, աշխատանքը դիւրացնելու համար, բաւական է օտարականներու ինքնութեան սովորական թուղթերուն վրայ, զորս պարտին ունենալ, զարնել կնիք մը «արհեստաւոր» մակագրութեամբ բայց այնպիսի ձեւով մը, որ կարելի չըլլայ խարդախել: Այս ձեւով օտարականներուն տրուած ինքնութեան թուղթերը իրենց արժէքը կը պահեն երկու տարի, հաշուելով մակագրութեան թուականէն:

Գալով այն օտարականներուն, որոնք նոր Ֆրանսա կը մտնեն, աշխատանքի նախարարը կը հրահանգէ ասոնցմէ որ եւ է խնդրագիր չընդունիլ արհեստաւորի յատուկ ինքնութեան թուղթեր ստանալու համար: Արդէն իսկ Ֆրանսայի մէջ հաստատուած օտար արհեստաւորներուն ինքնութեան մասնաւոր թուղթերը տրուելէ վերջ միայն պիտի քննուի թէ պէ՞տք է արհեստաւորի ինքնութեան մասնաւոր թուղթ տալ նոր հասնող օտարականներուն:

Հարկ է զգացնել այն օտարականներուն, որոնք նոր կը մտնեն Ֆրանսա եւ ինքնութեան սովորական թուղթ կը ստանան, թէ դժուարութիւններու պիտի մատնուին՝ երբ վերջը ուզեն ներկայանալ իբրեւ արհեստաւոր»:

ՃԱՆԻՐ ԶԱՆՈՒԵՆ

Յ. ՊՈՊՈՒՐԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

—•—

ԼԱ ՍԻՕԹԱ.— Ողբացեալ Յարութիւն Պիպէռեանի ընկերներն ու մտերիմները բազմութեամբ ներկայ եղան հոգեհանգստեան պատարագին, զոր կազմակերպած էր Թուլոնի Հոգաբարձութիւնը:

Սիրելի Յարութիւն, քու յիշատակը անմահացած է Լա Սիօթայի, Լա Սէյնի եւ Թուլոնի գաղութներուն մէջ: Այս ցրտաշունչ եղանակին, երբ մարդիկ հազիւ դուրս կ՚ելլեն, ստուար բազմութիւն մը լեցուած էր Թուլոնի մատուռին մէջ: Եկեղեցական արարողութենէն յետոյ բազմութիւնը, որոնց հետ եւ Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. կոմիտէի ներկայացուցիչ ընկեր Ալպին, իրիկուան ժամը 5ին գնաց գերեզմանատուն: Բոլորը յարգանքով խոնարհեցան ողբացեալ ընկերոջ շիրմին առջեւ:

Այստեղ պարտք կը զգամ շնորհակալութիւն յայտնել Լա Սէյնի եւ Թուլոնի գաղութներուն, որոնք առանց խտրութեան իրենց հայրենակցական պարտականութիւնը կատարեցին թէ թաղման ծախքերը հոգալով եւ թէ անմոռաց Յարութիւնի ընտանիքին օգնելով: Իր աջակցութիւնն ընծայեց նաեւ մեր գաղութը: Մեր պարտականութիւնը վերջացած չէ տակաւին: Պէտք է ամէն աշխատանք թափենք օգտակար հանդիսանալու անոր ընտանիքին: Պէտք է ամէն միջոց ձեռք առնենք, որպէսզի կարենանք գոնէ միջակ ապրուստ մը ճարել անոր զաւակներուն, մինչեւ անոնց չափահասութիւնը: Ահա այստեղ է որ երեւան պիտի գան առաւելապէս Մարսէյլի եւ Լա Սիօթայի թէ ընկերները, եւ թէ բարեկամները իրենց յարգանքը եւ վերջին հրաժեշտը արժեցնելու համար: Ուշադրութիւն, որպէսզի այս ցուրտ եղանակին Յարութիւնի չորս երախաները նեղութեան չմատնուին:

Մեսրոպ Կաղնեան

ԲԱՑՈՒԱԾ Է «ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՐԳԵՒԱՒՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

1936 ՏԱՐԵՄՈՒՏԻ ԱՌԹԻՒ

1935 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 15ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ 1936 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 31

ԲՈԼՈՐ ԱՆՈՆՔ ՈՐ «ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱԺԱՆՈՐԴ Կ՚ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԻՆ ՏԱՐԵԿԱՆ, ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԿԱՄ ԵՌԱՄՍԵԱՅ, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ ԵՒ ԿԱՄ ԿԸՆՈՐՈԳԵՆ ԻՐԵՆՑ ԲԱԺՆԵԳԻՆԸ, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ ՏԱՐԵԿԱՆ, ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԿԱՄ ԵՌԱՄՍԵԱՅ, ԻԲՐԵՒ ՊԱՐԳԵՒ ՊԻՏԻ ՍՏԱՆԱՆ ԶԱՆԱԶԱՆ ԳԻՐՔԵՐ, ՀԱՄԱՁԱՅՆ ԻՐԵՆՑ ՎՃԱՐՄԱՆ:

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՑԱՆԿԸ ԲԱԺՆՈՒԱԾ Է ՏԱՐԵԿԱՆ, ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՒ ԵՌԱՄՍԵԱՅ ԳԼՈՒԽՆԵՐՈՒ, ԵՒ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐԸ ԱԶԱՏ ԵՆ ԸՆՏՐԵԼՈՒ ԻՐԵՆՑ ՆԱԽԸՆՏՐԱԾ ՀԱՏՈՐՆԵՐԸ:

ԹՂԹԱՏԱՐԻ ԾԱԽՔԸ ՄԵՐ ՎՐԱՅ, ԲԱՑԻ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԷՆ:

ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ (ԿԱՆԽԻԿ).—

1. ՎԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ, Օ. Մխիթարեան (25 ֆրանք): 2. ՎԻՇԱՊՆԵՐԻ ԱՇԽԱՐՀՈՒՄ, Տիկին Հայաստան Գէորգեան (15 ֆրանք): 3. ԼԵՌՆԵՐՈՒ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ, Կ. Սասունի (15 ֆրանք): 4. ՀԱՅ–ԹԱԹԱՐԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՐՈՒՄՆԵՐԸ, Ա. Գիւլխանդանեան (15 ֆրանք): 5. ԱՆԶՐԵՒ, Համաստեղ (15 ֆրանք: 6. ՄԵՂԵԴԻՆԵՐ, Շ. Նարդունի (15 ֆրանք): 7. ԿԱՍԻԱՆԻ, վէպ Բիւզանդական կեանքէ, (20 ֆրանք): 8. ՀՈՂԻՆ ԵՐԳԸ, Դ. Վարուժանի (25 ֆրանք): 9. ԵՐԳԻԾԱԿԱՆ, Ն. Պէշիկթաշլեանի (15 ֆրանք): 10. ՎՈՍՓՈՐԻ ԴԱՂՏՆԻՔԸ, (30 ֆրանք):

ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ (ԿԱՆԽԻԿ).—

1. Վալանթին, վէպ (20 Ֆր.).— 2. Ծրջիկ Մատոնեան (15 Ֆր.).— 3. Մեծապատիւ Մուրացկանները, Յ. Պարոնեանի (10 Ֆր.).— 4. Փնջիկ Երգարան, (10 Ֆր.).— 5. Զրուցատրութիւն Ֆրանս—հայ (15 Ֆր.).— 6. Հայաստանի աշխարհագրութիւնը, Յ. Պապէսեանի (10 Ֆր.).— 7. Երեք ընկերներ, Ղ. Մելոյեանի (10 Ֆր.).— 8. Հ. Յ. Դաշնակցութեան քաղաքական ուղին, Գ. Գիւզալեանի (10 Ֆր.).—9. Արե՛ւ, Արե՛ւ, Փայլակ Միքայէլեանի (10 Ֆր.):

ԵՌԱՄՍԵԱՅ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ (ԿԱՆԽԻԿ).—

1. Նահապետ Նահապետեան, Թատերախաղ, Ա. Սարվազեանի (7.50 Ֆր.). — 2. Գծից դուրս, նոյն հեղինակէն (5 Ֆր.).— 3. Ապրիլեան Եղեռնը, Կ. Սասունի (5 Ֆր.).— 4. Կաթուշկը, Ա. Ահարոնեանի (5 Ֆր.).— 5. Մայիս 28 (5 Ֆր.).— 6. Ընկերվարութիւնը եւ ճնշուած ժողովուրդները, Լէվինսկի, թարգմանեց Կ. Սասունի (5 Ֆր.).— 7. Խրիմեան Հայրիկ, Ե. Ֆրանգեանի (5 Ֆր.). — 8. Հայաստանի քարտէսը, Յ. Պապէսեանի (5 Ֆր.).— 9. Սայաթ Նովա (6 Ֆր.).— 10. Մշակոյթի Օրը (10 Ֆր.):

ՀԵՏԶՀԵՏԷ ԿԸ ԾԱՆՈՒՑՈՒԻՆ ՈՒՐԻՇ ՀԱՏՈՐՆԵՐ ԵՒՍ:

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

Անդրէասցիներու ՑԵՐԵԿՈՅԹԸ

Դեկտ. 8ին, Քոլոմպի մէջ, տեղի ունեցաւ Անդրէասի եւ շրջանի Հայր. Միութեան տարեկան թէյասեղան-ցերեկոյթը: Բաւական թիւով հայրենակիցներ փութացած էին պատասխանել վարչութեան հրաւէրին:

Միութեան քարտուղարը ցերեկոյթը բացաւ եւ ներկաներուն առաջարկութեամբ հանդէսին նախագահ ընտրուեցաւ Տիկ. Պէաթրիս Մանուկեան, որ շեշտեց Միութեան կարեւորութիւնը եւ համերաշխութիւնը եւ թելադրեց հայրենակիցներուն ուժ տալ անոր զարգացման:

Յետոյ արտասանութիւններ ըրին փոքրիկներ Վերժին եւ Սուրէն Թադէոսեան եւ Շաքէ Գալայճեան: Նոյնպէս երգեց եւ արտասանեց տիկին նախագահուհին: Ընտանեկան ջերմ մթնոլորտ մը ստեղծուած էր եւ բոլոր դէմքերէն ուրախութեան ժպիտներ կը հոսէին: Դադարի պահուն թէյ եւ խմորեղէն բաշխուեցաւ: Այս առթիւ նուէրներ ըրին տիկ.ներ Խոսրով Թադէոսեան՝ գորգ մը եւ Արուսեակ Գալայճեան՝ թէյի սպասներ: Ներկաներուն փափաքով մէկ մասը վիճակահանութեան դրուեցաւ խմորեղէններու եւ պտուղներու հետ միասին: Թէյամանը չահեցաւ նուիրող տիկինը որ կրկին նուիրեց Միութեան եւ հայրենակից մը գնեց զայն: Իսկ Տիկ. Թադէոսեանի նուիրած գորգը եւ Շ. Գարահիսարին մեծադիր նկարը աճուրդի դրուելով գոյացաւ գոհացուցիչ գումար մը: Առատաձեռն մասնակցեցան բոլոր ներկաները եւ չահեցաւ Պ. Նորիկեան, նուիրելով փոքրիկ գումար մը:

Միութեան քարտուղարը հայրենակիցներուն տեղեկութիւններ հաղորդեց իրենց գործունէութեան մասին: Պուլկարիոյ մէջ կը հոգան այրի հայրենակից մը երկու որբերով եւ ուրիշ ընտանիք մը Ֆրանսայի մէջ:

Հայրենակիցները փափաք յայտնեցին որ յաճախ սարքուին այսպիսի ցերեկոյթներ:

Ներկայ մը

ՄԱՄՈՒԼ

ՈՒՇԱՑԱԾ ՍԹԱՓՈՒՄ ՄԸ

—•—

«Հայրենիք» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ՚ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (26 նոյ.)․

— «Մենք առիթ ունեցած ենք արդէն անդրադառնալու այն ուշագրաւ իրողութեան, որ ռամկավարները վերջերս սկսած են բաւականին քննադատական վերաբերում ցոյց տալ դէպի իրենց քթին տակ գործող հայանուն համայնավարները, թէեւ միաժամանակ կը շարունակեն տակաւին իրենց փառաբանական ընթացքը իրենցմէ հեռու գտնուող եւ Հայաստանի կամ Խորհ. Միութեան մէջ գործող համայնավարներուն հանդէպ:

Մարդիկ չեն ալ ուզեր տեսնել թէ ի՛նչ արտառոց հակասութեան մէջ ինկած են մէկ կողմէն փառաբանելով Խորհ. Միութեան եւ մասնաւորապէս Հայաստանի մէջ իշխող համայնավարներ, իսկ միւս կողմէն ալ դատապարտելով անոնց գաղափարակից ու գործակից արտասահմանի համայնավարները, որոնք իրականին մէջ ուրիշ բան չեն ըներ, բայց եթէ հլու հնազանդութեամբ կը կատարեն միայն Մոսկուայի հրամանները:

Սակայն, ինչպէս յայտնի է, ռամկավարները երբեք ալ նախանձախնդրութիւն չեն ունեցած հետեւողական կամ տրամաբանական ըլլալու իրենց այս ընթացքին մէջ: Տարիներ շարունակ ծափ են զարկած ու դեռ այժմ ալ կը զարնեն խորհրդային կառավարութեան, որ ազատականութեան եւ ռամկավարութեան ամէնէն անողորմ դահիճներէն մէկն է, մինչ դեռ միեւնոյն ատեն յաւակնութիւն ունեցած են եւ ունին ինքզինքնին Ազատական եւ Ռամկավար կոչելու: Տարիներ շարունակ կատաղի պայքար մղած են ու դեռ այսօր ալ կը մղեն հայ ազգային ոգին, արժէքներն ու գաղափարները պաշտպանող, հայ ազգային իտէալները հետապնդող միակ մարտական հայ կազմակերպութեան՝ Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ, մինչդեռ միեւնոյն ատեն յաւակնութիւն ունեցած են եւ ունին ինքզինքնին ներկայացնելու իբրեւ ուղղափառ ազգայնականներ, իբրեւ նոյն իսկ հայ իրականութեան միակ ազգայնականները:

Կարելի է վստահօրէն ըսել, որ եթէ ռամկավարները շատ նեղը չըլլային, պիտի խուսափէին նոր հակասութիւն մըն ալ բարդելու իրենց միւս ծանօթ հակասութիւններուն վրայ, որոնք արդէն իրենց երկրորդ բնութիւնն են դարձեր: Իրողութիւնն այն է, որ ռամկավարները յանկարծ ուշքի են եկեր եւ հասկցեր, որ իրենց վերջին տարիներու սերտ գործակցութիւնը արտասահմանի համայնավարներուն հետ իրենց ոտքին տակ հոր է փորած, իրենցմէ խլած է իրենց հետեւորդները եւ մղած զանոնք համայնավարներու գիրկը, այսինքն՝ տկարացուցած է զիրենք եւ զօրացուցած համայնավարները: Ռամկավարները յանկարծ տեսեր են վերջապէս, որ համայնավարներու հետ իրենց գործակցութիւնը իրենց ատելի Դաշնակցութեան ալ որ եւ է վնաս չէ հասցուցած, այլ միայն եւ միայն իրենց ռամկավարներու ոտքին է զարկած՝ միաժամանակ կասկածելի դիրքի մը մէջ դնելով զիրենք յաչս ամերիկեան եւ այլ դրամատիրական կառավարութիւններու:

Եթէ չըլլար այս դառն գիտակցութիւնը, ռամկավարները անկասկած մինչեւ այսօր ալ պիտի շարունակէին միացեալ ճակատով քալել արտասահմանի համայնավարներուն հետ, անոնց հետ միասին ժողովներ սարքել, անոնց հետ միասին խօսիլ միեւնոյն բեմերէն, անոնց հետ միասին ցոյցեր կազմակերպել Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ, անոնց հետ միասին «դաստիարակել», այսինքն ապազգայնացնել իրենց նոր սերունդը:

Սակայն, ռամկավարները ամէն օր սարսափով կը դիտեն, թէ իրենց մօտիկութիւնը համայնավարներու հետ ի՛նչպիսի աւերներ է գործած իրենց շարքերուն եւ մանաւանդ իրենց նոր սերունդին մէջ, ուստի հարկադրուած են միշտ աւելի ու աւելի թշնամական դիրք բռնել դէպի արտասահմանի համայնավարները եւ խուսափիլ որ եւ է շփումէ անոնց հետ:

Հետեւեցէք ռամկավար մամուլին այժմ եւ մանաւանդ Պոսթընի իրենց թերթին, եւ պիտի տեսնէք, թէ ի՛նչպէս օր աւուր աւելի թունալի կը դառնան իրենց յարձակումները դեռ երէկ իրենց գործակիցները եղող համայնավարներուն վրայ եւ յաճախ այն աստիճան, որ մարդիկ չեն ալ ամչնար նոյն իսկ կրկնելու Դաշնակցական մամուլի քննադատութիւնները»:

ԾԻԾԱՂ

— Մայրիկ, ահա՛ տուած մէկուկէս ֆրանքդ:

— Ի՞նչպէս կ՚ըլլայ, տուած նամակիս վրայ դրոշմաթուղթ չփակցուցի՞ր:

— Պէտք չեղաւ, օգտուելով պաշտօնեային զբաղած վիճակէն՝ կամացուկ մը տուփը ձգեցի նամակը…

×

— Ջուրէ մը չանցընե՞ն սա ձուկը, Մարիամ, տապկելէ առաջ, կ՚ըսէ տանտիրուհին:

— Ի՞նչ կ՚ըսէք, հանըմ, ինչո՞ւ

— Ջուրէ մը չանցընե՞ս սա ձուկը, ամբողջ կեանքին մէջ ջուրերէ անցեր է:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՈՒՂԵՑՈՅՑ ՄԱՐՍԷՅԼԻ, Ը. տարի, 1936: Կազմեց՝ Յովհ. Վարժապետեան: Օգտակար գիտելիքներով եւ բազմաթիւ հասցէներով:

ՎՍՏԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ԿՐՆԱՔ ՑԱՆՁՆԱՐԱՐԵԼ **ԵՐԵՒԱՆ** ՕՂԻՆ, ՈՐՈՒՆ ԾԱՆՈՒՑՈՒՄԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ Ի ՉՈՐՐՈՐԴ ԷՋԻՆ ՎՐԱՅ:

...ՉԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԷՆ (5)

ՍՈՒԷՏԻՈՅ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ

...Ամէն Թուրք համամ էր իր նպատա-...կին, Թալէաթէն, Էնվէրէն, Ճէմալէն ...Պէհաէտտին Շաքիրէն մինչեւ հա-...րակ գիւղացի Մէհմէտճիքը անխը-...կը կոտորէին «անհաւատ» քրիս-...նեայ Հայերը, «երկնից արքայու-...թեան» արժանանալու համար …

Այս բոլորը իրենց աչքերով տեսնող ...ականջներով լսող՝ Սուէտացի գոր-...ծօր զինուորները, չկարողանալով ...համանալ այդ տեսարաններուն, մէկ ...ը փախչելով կուգան Սուէտիա: ...Որովհետեւ համոզուած էին թէ այդ ...դարբութիւնը կը սպառնար ամ-...բողջ ազգին, հետեւաբար, կարգը ...անպայման պիտի գար նաեւ Սուէտիային:

Անոնք շտապեր էին օր առաջ ...տանիլ, պատմելու համար քսմնելի ...ղութիւնը իր բոլոր մանրամաս-...նութիւններով: Ժողովուրդը երբ լը-...սեց այս բոլորը, զարհուրեցաւ:

Տեղահանութեան անուան տակ, ի-...րենց հայրենի բոյներէն դուրս քշ-...ուած հայ տարագրեալներու կոտորածներուն նկարագրութիւնը, անօթութիւնը, տուայտանքը, մանաւանդ հայ պատուի բռնաբարման ամբողջ պատմութիւնները լսած էր Սուէտիացին տեղն ու տեղօք: Ուրեմն, ան, այս բոլորը լսելէ ու հասկնալէ յետոյ, մէկ ուղի ունէր, իբրեւ պատուաւոր ելք, այն է՝ ըմբոստանալ ու զէն ի ձեռին կռուիլ բռնակալութեան դէմ, փառաւոր մահով մը իյնալու համար, հայրենի լերան սարալանջերուն վրայ: Այս բոլորը նկատի ունենալով, Սուէտահայը որոշեց՝ չենթարկուիլ տեղահանութեան հրահանգին ու ապստամբիլ:

Ահա թէ ինչու ան, ընդվզումի կարմիր դրօշը պարզեց Ճէպէլ Մուսայի խրոխտ բարձունքներուն վրայ, մարտահրաւէր կարդալով՝ Թուրք արիւնռուշտ ու բռնակալ կառավարութեան, մասամբ լուծելու համար խենէշօրէն կոչկոճամահ եղած իր ցեղակից եղբայրներուն ու քոյրերուն վրէժը: Վերջապէս Սուէտահայը այս բոլորը լրիւ հասկնալէ յետոյ, չուզեց իր հայրենակիցներուն սեւ բախտին ենթարկուիլ ու ափ առաւ հայրենի լերան ճամբան:

Դ.

Երբ այսպէս, ամբողջ Թրքահայ ժողովուրդը, սկսած մեծատուներէն մինչեւ յետին գիւղացին, զանդուածօրէն կը քշուէր դէպի օտար վայրեր դէպի սպանդանոց: Երբ այսպէս բովանդակ Թրքահայաստանն ու յարակից քաղաքները եւ բոլոր հայաբնակ վայրերը, մեծափարթամ տուներէն մինչեւ գիւղական խեղճուկ խրճիթները, կը դատարկուէին եւ յափշտակուէին կը զրկուէին իրենց դարաւոր բնակիչներէն, երբ այսպէս, համատարած մահուան սեւ ուրուականը կը սաւառնէր ամենուրեք եւ հայ քաղաքներն ու գիւղերը աւերակոյտի կը վերածուէին ու մահուան անողոք մանգաղը հաբիւր հազարաւոր անմեղ Հայերու կեանքեր կը հնձէր, կշտացնելու համար վայրի գազանները՝ նահատակներու լեռնակուտակ մարմիններով, երբ այսպէս Թրքահայութեան կէսը անողորմաբար կոտորուած էր ու միւս կէսն ալ վերահաս մահուան չարունակական մղձաւանջը կ՚ապրէր օրէ օր սպասելով դաժան մահուան. երբ այսպէս, սարերը, ձորերն ու ամէն անկիւն լեցուած էին բազմահազար անթաղ դիակներով, երբ այսպէս, հայ պատիւը կը բռնաբարուէր խենէշօրէն, չխնայուելով նոյն իսկ տասնամեայ աղջնակներուն, վերջապէս, երբ այսպէս ամբողջ Թրքահայութիւնը խաչը ուսին՝ Նազովրեցիին պէս կը բարձրանար դժուարամատոյց կատարը Գողգոթայի՝ խաչուելու համար,— բնականաբար, ազատ լեռնորդի եւ սարերու զաւակ Սուէտացին, չէր կրնար ձեռնածալ նստիլ ու խաղալիկ դառնալ ճակատագրի քմահաճոյքներուն:

Սուէտիոյ հայ ժողովուրդը, յոյսը դնելով իր հնամենի եւ մաս մըն ալ նոր զէնքերուն վրայ, հրացանը ձեռին հերոսական մահը դիմագրաւելու որոշումով կամաց կամաց կը դիմէր դէպի Ճէպէլ-Մուսայի բարձրաբերձ կատարները, իր նոր արծուեբոյնը հաստատելու համար: Անկէ զատ իր յոյսը դրած էր նաեւ ծովուն վրայ: Ուրեմն, երկու ելք ունէր իր սկսած կռիւը— պատուաւոր մահը եւ ծովէն գալիք փրկութիւնը:

Տեղահանութեան աղետալի վտանգը մօտալուտ էր: Սուէտահայը կը սպասէր «մուհաճիր» ըլլալու հրահանգին:

1915, յուլիս 26ի երկուշաբթի օրը, Քէսապն ալ տեղահանութեան պաշտօնական հրահանգը կը ստանայ:

Ալ տարակոյս չկար, որ կարգը շուտով մեզի պիտի գար, պէտք էր վճռական միջոցներ ձեռք առնել, որպէսզի ժողովուրդը չտարուէր պահպանողականներու գլոյցներէն:

Ահա, անսովոր խրախճանքով մը ծայր կուտայ բոլոր գիւղերուն մէջ: Հարկ էր գիւղերու ամբողջ առաջնակարգ մարդիկը ի մի բերել, վերջնական որոշման մը յանգելու համար: Կը հաւաքուին բոլորը խորհրդակցութիւն մը կատարելու եւ ըստ այնմ գործի ձեռնարկելու, չնայելով որ՝ արդէն ժողովուրդը ինքնաբերաբար՝ կամաց կամաց դէպի լեռ կը յառաջանար:

Վիճաբանութիւնները կը սկսին: Ոմանք յիմարութիւն կը սեպեն լեռ ապաստանիլը, ոմանք ալ՝ Տէր Զօրի անապատներուն մէջ տեղի ունեցած գաղանութիւններէն կենդանի օրինակներ մէջ բերելով, մեծ յիմարութիւն ու աղետալի կը գտնեն գաղթելը:

Երկարատեւ վիճաբանութիւններէ եւ թեր ու դէմ կարծիքներէ յետոյ, բացարձակ մեծամասնութիւնը ապստամբութեան եւ լեռ բարձրանալուն համամիտ կը գտնուէր:

Սուէտիոյ բախտը վճռուած էր: Կամ պատուաւոր մահով մը պիտի իյնայինք հայրենի լերան կողերուն վրայ եւ կամ հրաշքով մը պիտի ազատուէինք:

Սուէտիոյ միւտիւրը՝ Խալիտ, պուլկարացի Թուրք մը եւ հայահաճ քաղաքականութեան ջերմ խնկարկու Անտիոքի գայմագամը ամէն միջոց կը խորհէին՝ օր առաջ տեղահան ընելու Սուէտիոյ հայութիւնը: Սակայն, հակառակ իրենց կամքին՝ այդ չէր յաջողեր, որովհետեւ Հալէպի կուսակալ Ճէմալի կամքին հակառակ բան մը չէին կրնար ընել:

Այդ ծանր օրերուն՝ Զէյթունէն իր հայրենի գիւղը կը հասնէր պատ. Տէր Անդրէասեան իր ընտանիքով: Պատ. Տ. Անդրէասեան իբրեւ ականատես վկայ՝ սոսկումալից կոտորածներու եւ մորթոտումներու, բնականաբար, լեռ բարձրացողներուն առաջինը պիտի ըլլար:

Յ. Գ. ՊՈՒՐՍԱԼԵԱՆ

(Շար.)

ՍԹԱՎԻՑՔԻԻ ԴԱՏԻՆ ԵՐԴՈՒԵԱԼՆԵՐԸ, որոնք օրական 12·50 ֆրանք կը ստանան, դատական նախարարին դիմելով գանգատեցան թէ անբաւական է այդ վճարումը, իրենց կրած յոգնութեան համար։ 12 երդուեալները եւ վեց փոխանորդները մինչեւ հիմա ստացած են 5925 ֆրանք, որ 80 հազարերորդն իսկ չէ խաչագողին շորթած գումարին (մօտ 400 միլիոն ֆրանք)։ Ելքը յայտնի չէ։ Օրէնքով երդուեալները իրաւունք չունին գործադուլ հռչակելու, այլապէս նախ 500 յետոյ 1000, ապա 1500 ֆրանք տուգանքի կը դատապարտուին։ Իսկ եթէ հրաժարին, ամբողջ դատը չեղեալ կը համարուի։ Նոյն իսկ եթէ միայն եօթը քաշուին, վեց փոխանդամները բաւական չեն լրացնելու օրինական թիւը, 12։

ԵՐԿՈՒ ՓՐՈՖԷՍԷՕՐՆԵՐ սպանուեցան, իսկ մարդասպանը, ինքն ալ փրոֆէսէօր, անձնասպան եղաւ Քոլոմպիայի համալսարանի ատամնաբուժական վարժարանին մէջ, դեկտ. 12ին։ Մարդասպանն է Ռուս մը, Վիքթոր Քուսով, որ մեծ հեղինակութիւն կը վայելէր, իսկ միւս երկու զոհերը՝ Տոքթ. Վիպէրկ եւ Տոքթ. Րոու։ Երրորդ փրոֆէսէօր մը հազիւ ազատեցաւ։ Քուսով պաշտօնէ արձակուած ըլլալով, խելագարած էր։

ԿԱՑԻՆՈՎ ՄԸ ԿԻՆԸ ԵՒ ԵՐԿՈՒ զաւակները սպաննելէ յետոյ, ինքզինքը մառանին մէջ կախեց հողագործ մը, Մէրշէյէր, 50 տարեկան, որ կը բնակէր Պարսելօնէթ գիւղին մէջ (իտալական սահմանագլուխին վրայ)։ Տղաքներէն մէկը 14 տարեկան էր, միւսը՝ 9։

ԿԱԹԸ 1·30ի պիտի ծախուի երկուշաբթի օրէն սկսեալ (16 դեկտ.)։

ԿԱՐ ՏԻՒ ՆՕՌԷՆ ԵՒ ԿԱՐ ՏԸ Լ'ԷՍԹԷՆ ՃԱՄԲՈՐԴՈՂ ՀԱՅԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ԲԱՑՈՒԱԾ Է ՓԱՐԻԶԻ ԿԵԴՐՈՆԸ

ՍՈՒԼԹԱՆ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆԸ

84 rue Fbg. St. Denis (Փասաժին մօտ)

ՄԷԹՐՕ Gare de l'Est ԵՒ Chateau d'Eau.

Ձեր շահը կը պահանջէ որ ՆՈՐ ՏԱՐՈՒԱՆ եւ ԾՆՈՒՆԴԻ ձեր գնումները կատարէք, այժմէն իսկ, աւելի նպաստաւոր գիներով։

Մեր նոր բացուած նպարավաճառատունը կրնայ գոհացում տալ ամենադժուարահաճ յաճախորդներուն։

Այցելեցէք անգամ մը եւ մեր մնայուն յաճախորդը պիտի դառնաք։

ԿՕՇԿԱԿԱՐՆԵՐ, ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ԼԱՒ ԿԱՇԻՆ ՄԻԱՅՆ ԿԸ ԲԵՐԷ ԼԱՒ ՅԱՃԱԽՈՐԴ ԵԹԷ Կ'ՈՒԶԷՔ

Ձեր արհեստին մէջ յաջողիլ,
Ձեր յաճախորդներուն թիւը աւելցնել օրէ օր,
Ձեր chiffres d'affaires կրկնապատկել,
Դիմեցէք՝

TANNERIE DE LA DEULE

9, Rue Charlot, Paris. Métro: République.

Tél.: ARChive 05-86

ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ՏՆՕՐԷՆՆ Է՝

Պ. ԼԵՒՈՆ ՊԱՊՕՆԵԱՆ

որ ձեզի պիտի տայ, չափաւոր գինով, լաւ կաշի, Marque H. S. Tannage lent chêne որ պատրաստուած է մեծ խնամքով։

Գաւառի կօշկակարներուն նմոյշ կը ղրկուի *Contre remboursement*ով։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՇԱՒԻՇԻ «Արդութեան» խումբի ընդհ. ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, ընկեր Կզեմէսի բնակարանը։ Կը հրաւիրուին նոր արձանագրուած ընկերները։

Գաւառ

ՓՐԻՎԱՅԻ ցառաջ խումբը ժողովի կը հրաւիրէ Սէն-Ժիւլիէնի, Փրիվայի եւ շրջաններու ընկերները վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Café du Chaupeի մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕԻ (Մարսէյլ) Վռամեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր չորս խումբերը վաղը Կիրակի իրիկուան ժամը 4.30ին ծանօթ հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։ Սոյն ժողովին ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը։

ԵՐԵԿՈՅԹ

ՅԻՇԱՏԱԿ ԸՆԿԵՐ ՓԵՂԵՅԻԿ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ

Ընկեր ՓԵՂԵՅԻԿ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ յիշատակին

14 դեկտ. Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 17, rue Lavoisier, Քաշան։

կը խօսի՝ ընկեր Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Խօսք կը տրուի փափաքողներուն։

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՀԱՄԵՐԳ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ Պ. Վ. ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ

Տեղի կ'ունենայ Palais des Congrèsի մէջ (Էքսբօզիսիոնի պարտէզը)

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 25 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ, ԿԷՍ ՕՐԷ ԵՏՔ ԺԱՄԸ 4ԻՆ

Յայտագիրը կը պարունակէ նոր խմբերգներ Կոմիտաս Վարդապետի գործերէն, ինչպէս նաեւ Սպենդիարեանի եւ Սարգսեանի պարանուագները, լարախումբով։

Ժողովրդական գիներ 5, 7 եւ 10 ֆրանք։

Տոմսերը կը գտնուին Միութեան անդամներուն եւ հետեւեալ հասցէներուն մօտ.— Խ. Թէլեան. 8A. rue Francis-Préssense եւ «Մասիս» ուրկերչատուն 57A. rue Nationale.

ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՍԱՐՍԷԼԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած «ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»ի մասնաճիւղին կողմէ

14 դեկտ. Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Սալ տէ Նօսի մէջ, 81, րիւտը փարի

նախագահութեամբ՝ Պ. ԽՈՍՐՈՎ ՆԵՐՍԷՍԵԱՆի

Պիտի խօսի Պ. ՍԵՒՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ, բերնի առողջապահութեան եւ ակռաներու խնամքի մասին։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

կազմակերպուած՝ ՍԷՕՎԷԶԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ «ԱՐԵՒԵԼՔ» թատերախումբին կողմէ.

15 դեկտ. կիրակի ցերեկ ժամը 3ին, Սեւրի ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ սրահին մէջ

26, Rue Troyon, Sèvres — Métro: Pont de Sèvres.

կը ներկայացուի ՊԵՏՐՈՍ ԴՈՒՐԵԱՆԻ

ԱՒԵՐՈՒՄՆ ԱՆԻ ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԻՆ (տրամ)

եւ ԵՐԵՔ ՔԱԶԵՐ (զաւեշտ)

Մուտք՝ 10, 7 եւ 5 ֆրանք։

Տոմսերը կը ծախուի «Րիւ Տէֆանս» Պասմաճեանի, Զատիկեանի, Գաբակէօզեանի մօտ եւ Միութեանս Գրադարանը՝ ամէն օր եւ հանդէսի օրը կիշէն։

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ-ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՅՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

14 դեկտ. Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Café Noaillesի սրահին մէջ

կը խօսի՝ Պ. ՀԱՅԿ ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

Նիւթ՝ կնոջ ազատագրական շարժումը եւ Հայ կինը։

Տեղի կ'ունենայ նուագ, երգ եւայլն։

Մուտք՝ 3 ֆրանք։ Թէյ եւ խմորեղէն միասին։

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՐԳԵՐՈՒ

ԱՅՍՕՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9ԻՆ

Salle Gaveau,

Salle Quatuorի ՄԷՋ

45, Rue de la Boëtie.

Մէթրօ՝ **Miromesnil.**

կազմակերպուած՝ յայտնի երգիչներ Օր. ԱՐՈՒՍԵԱԿ ԱԼՊԱՆԻ եւ M. G. Ben-Abahի կողմէ, մասնակցութեամբ ջութակահար M. Marcel Stern (Grand Prix de Rome) եւ M. V. Dyek (Prix de Rome) երաժշտականվարիչ P. L. M.)։

Պիտի երգուին հայերէն, երբայերէն, ծրէասպանիական, թաթարական եւ եւրոպ. երգեր։

Կը հրաւիրուի հայ երաժշտասէր հասարակութիւնը։

Տոմսեր՝ 5 — 25 ֆրանք։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Աննա Անանիկեան եւ Պ. Նիկողոս Անանիկեան կը ծանուցանեն թէ վաղը Կիրակի, Փարիզի Հայոց Եկեղեցիին մէջ տեղի կ'ունենայ հոգեհանգիստ իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ՄԵՆԾՈՒԿ ԱՆԱՆԻԿԵԱՆԻ

յիշատակին։

Կը հրաւիրուին ազգականներն ու բարեկամները։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մեր խորին վշտակցութիւնը կը յայտնենք Սանահօրս՝ Պ. Արմենակ Աւետեանի եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Սոփիա Սլոյեանի եւ պարագաներուն իրենց սիրելի կնոջ եւ աղջկան՝ Տիկ. Արաքսի Աւետեանի դառնաղէտ մահուան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ Նոյեմ. 27ին, Լիոնի մէջ։

Վ. Էմեան ընտանիք

Մարսէյլ, 10 դեկտ. 935

ԱԶԴ

Սէն Ժէռոմի թաղականութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ Գեր. Տ. Գարեգին Եպիսկ. Խաչատուրեանի կարգադրութեամբ այսօր, Շաբաթ երեկոյ ժամը 7ին, Թաղիս Եկեղեցիին մէջ Լոյս Ջուարթի եւ եկեսցէի արարողութիւն պիտի կատարուի, իսկ վաղը Կիրակի առաւօտ պիտի նախագահէ եկեղեցական արարողութեան եւ քարոզէ։

Կը հրաւիրուի քաղաքի եւ արուարձաններու հասարակութիւնը։

Կիրակի առաւօտ Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8, Ս. Պատարագ ժամը 10, Քարոզ ժամը 10.30։

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՅՐ. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի ժողովը այսօր Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 4ին, 11, Րիւ տը լ'Էքօլ տը լա Մէտըսին։

ՓԱՐԻԶԻ Տիգրանակերտի եւ Շրջ. Հայրենակց. Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը վաղը Կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին Օ Բլէր տը լա Լիւնի վերնայարկը։ Մէթրօ Փլաս տ'Իթալի։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ բաբերդի Հայրենակց. Միութեան ընդհ. ժողովը վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4ին Պ. Հայկ Սարգիսեանի բնակարանը 21, Րիւ Միշէլ, Մարսէյլ։ Օրակարգ՝ հաշուետուութիւն եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն։ Կը խնդրուի հայրենակիցներէն ներկայ գտնուիլ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Բալուի Հայրենակց. Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը վաղը Կիրակի երեկոյ ժամը 8ին, 7 Րիւ տէ Փըթիթ Մարի, Սալօն «Մասիս»ի մէջ։ Կը խնդրուի Պօմօնի մասնաճիւղէն ղրկել իրենց ներկայացուցիչը։

Սանասարեան Սաներու Միութեան բոլոր անդամները, շատ կարեւոր խորհրդակցութեան մը համար, ստիպողաբար ընդհ. ժողովի կը հրաւիրուին, որ տեղի պիտի ունենայ այս Կիրակի առաւօտ ժամը 10ին, Փարիզի Հայոց Եկեղեցիին ճիշդ դէմի սրճարանը։

Raki "ERIVAN"

ԵՐԵՒԱՆ օղին, որ ճանչուած է իր առաջնակարգ յատկութեամբ, օղիներու մէջ ամէնէն նախընտրելի մեծ վաճառանիշը կը ներկայացնէ։

ԵՐԵՒԱՆ օղին արտադրուած է թօրումով, բնական անխառն խառնուրդով, եւ խաղողի հիւթով, երաշխաւորուած է քիմիական ամէն բաղադրութենէ զերծ ըլլալը։

Պահանջեցէք, փնտռեցէք ԵՐԵՒԱՆ օղին։

Մեծաքանակ գնումներու հասցէ՝

Արտօնատէր

S. A. GRANDES DISTILLERIES PEUREUX

48, Bld. des Vignes, Marseille

Tél. Colbert 58 - 10

Նաեւ DISTILLERIE VIAL

18, Rue Fontaine, St. Denis (Seine)

Tél. Plaine 09 - 95

Լիոնի եւ Շրջաններու ներկայացուցիչ

D. N. BAHADOURIAN

82, Rue Séigne. Lyon (Rhône)

Նիսի եւ Շրջաններու գործակալ՝

M. M. H. Khatchadourian et Danielian

24, rue Assalit. Nice (A. M.)

ԳՑԷՔ ՏԵՍԷՔ

CIGALE CINÉMA

60 Avenue de Saxe. LYON.

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Cours Lafayette, angle Rue Garibaldi.

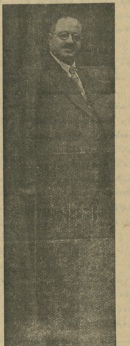

Պ. ՎԱԼԱՆՍԻ

Chez VALENSI

Gran dRestaurant

ՄԵԾ ՃԱՇԱՐԱՆ

60, Rue LAFAYETTE.

Tél Prov. 58-62

Métro: Cadet & Le Peletier.

Գեղեցիկ եւ մեծ սրահ։ Արեւելեան եւ ֆրանսական խնամուած կերակուրներ։ Ունինք ամէն տեսակ ըմպելիներ, օղիներ եւ բազմաթիւ աղանդերներ։ Ժամադրավայրը բոլորին։

Մասնաւոր շքեղ սրահ մը արամադրելի միութեանց ժողովներուն (միայն քոնսոմասիոնով) եւ հացկերոյթներու համար։

Ժամադրուիլ նախապէս։

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ԱՐՀԵՍՏԱՒՈՐՆԵՐՈՒ եւ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ

Նոր Տարին կը մօտենայ։ Նոր Օրէնքները կը պարտադրեն որ ամէն արհեստաւոր եւ առեւտրական ունենայ կանոնաւոր հաշիւ։ Տեղի չտալու համար անպատեհութեանց, դիմեցէք հաշուական եւ հարկային ԱՅՑԵԼՈՒ մասնագէտ՝ Պ. ՖԻՆՃԱՆՃԵԱՆԻ

65, rue de Paris à Groslay (Seine)

ՋՐԻ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ, ՉԱՓԱՒՈՐ ԳԻՆ։

ՄԱՅԶ ԽԷՆՏԱՄԵԱՆ

Maison KHENDAMIAN

ԱՄԵՆԷՆ ԱՐԴԻԱԿԱՆ ՆԿԱՐՆԵՐԸ ՉԱՓԱՒՈՐ ԳԻՆԵՐՈՎ

ՔԱՌԹ ՓՈՍԹԱԼ՝ 12ը 25 ֆրանք։ ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ նկարներու մասնագիտութիւն. քաշուած մեր STUDIOի կամ հարսանիքին վայրը՝ առանց յաւելումի՝ 12ը 125 ֆրանք։

Carte d'identitéի նկարներ՝ 12 հատը 10 ֆր., 6 հատը 7 ֆր.։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (24)

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Անգլ. բնագրէն թարգմ. Ժ. — Հեղինակուհի՝ ԷԿԱԹԱ ՔՐԻՍԹԻ

Ֆլօրա ոտքի ցատկեց. այտերը կաս կարմիր էին։

— Գիտեմ թէ ինչու այդպէս կ'ըսէք, պոռաց, եւ ճիշդ ատոր համար է որ երթալ կ'ուզեմ... դուք կը վախնաք, բայց ես չեմ վախնար... ես Րէլֆը ձեզմէ աւելի լաւ կը ճանչնամ.

— Րէլֆը՞... Րէլֆը ի՞նչ կապ ունի այս խնդրին հետ, հարցուց քոյրս։

Կարեւորութիւն չտուինք այդ հարցումին։

— Րէլֆը կրնայ թոյլ ըլլալ, չարունակեց աղջիկը, կրնայ խենթութիւններ, նոյնիսկ չարութիւններ ըրած ըլլալ անցեալին մէջ, բայց մարդասպան չէ...

— Ոչ, ոչ, գոչեցի, անոր մասին չեմ խորհած երբեք։

— Ուրեմն ինչո՞ւ «Երեք Վարազներու» պանդոկը գացիք երէկ գիշեր ... հօրեղբօրս դիակը գտնուելէն յետոյ ...

Ամբողջ վայրկեան մը լռութիւն բռնուեցաւ։ Յոյս ունեցեր էի թէ այդ այցելութիւնս գաղտնի պիտի մնար։

— Ո՞վ ըսաւ թէ հոն գացեր եմ...

— Պանդոկ գացի այս առտու եւ ծառաներէն իմացայ որ Րէլֆը այնտեղ կ'ապրի եղեր...

— Ուրեմն լուր չունէի՞ք թէ ան գիւղն էր, ընդմիջեցի։

— Ոչ, ապշեցայ մնացի, չկրցայ հասկնալ. պանդոկ գացի զինքը հարցնելու համար եւ ինծի ըսին այն ինչ որ, կ'ենթադրեմ, ձեզի ալ ըսած էին երէկ գիշեր — թէ Րէլֆը դուրս ելեր է իրիկուան ժամը 9ին առտնէն եւ ... ալ չէ վերադարձեր...

Սպառնալից՝ աչքերուս մէջ նայեցաւ։

— Ի՞նչ կ'ըլլայ, կարելի է տեղ մը գացած է, կարելի է Լոնտոն վերադարձած է...

— Գոյքերը պանդո՞կը ձգելով...

— Ատիկա կարեւորութիւն չունի, հարկաւ պատճառ մը ըլլալու է...

— Լաւ, ատո՞ր համար է որ Փուարօն տեսնել կ'ուզէք... աւելի լաւ չըլլա՞ր որ խնդիր չհանէք... մի մոռնաք թէ ոստիկանութիւնը բնաւ կասկած չունի Րէլֆին վրայ... տարբեր ուղղութեամբ քննութիւն կը կատարէ...

— Ոչ, կասկած ունի... Քրէնչէսթըրէն մէկը եկեր է այս առտու — ոստիկանապետ Րէկլընը, գարշելի, պզտիկ, բարակ մարդ մը... լսեցի որ «Երեք Վարազներու» պանդոկը գացեր է այս առտու, ինձմէ առաջ. ամէն բան ըսին ինծի, Րէլֆին մասին հարցումներ ըրեր է... կը կարծէ որ յանցաւորը Րէլֆն է...

— Եթէ այդպէս է, ուրեմն ոստիկանութիւնը իր միտքը փոխեր է... կ'երեւայ անիկա չի հաւատար Տէյվիսի կարծիքին թէ յանցաւորը Փարքըրն է...

— Փարքը՞րը, ըսաւ քոյրս արհամարհանքով։

Ֆլօրա մօտեցաւ ինծի եւ թեւէս բռնեց։

— Բժիշկ, եկէք անմիջապէս Փուարոյին երթանք. անիկա կրնայ ճշմարտութիւնը երեւան հանել...

— Սիրելի Ֆլօրա, ըսի փափկութեամբ, ձեռքս անոր ձեռքին վրայ դնելով. ճշմարտութիւնը երեւան պէ՞տք է հանենք...

— Դուք չէ՞ք ուզեր... ես կ'ուզեմ ... ես Րէլֆը ձեզմէ աւելի լաւ կը ճանչնամ...

— Անշուշտ յանցաւորը Րէլֆը չէ, ըսաւ դարձեալ քոյրս, որ մեծ զգուշութեամբ լռութիւն պահած էր քանի մը վայրկեան, խենթ ու խելառ բաներ կ'ընէ, բայց աղէկ տղայ է եւ հաճելի...

Կ'ուզէի Քարօլայնին ըսել թէ մարդասպաններուն մեծագոյն մասը հաճելի էր, բայց Ֆլօրայի ներկայութեան ինքզինքս զսպեցի։ Քանի որ աղջիկը վճռապէս կ'ուզէր երթալ, ստիպուած էի տեղի տալ։ Անմիջապէս ճամբայ ելանք եւ քոյրս ժամանակ չունեցաւ վերսկսելու իր սիրելի «ամբաստանութիւնները»։

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 15 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
DIMANCHE 15 Décembre 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2988 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿԱՐ ՏԵՒԵՑ ԹԱՐԹԱՓՈՒՄԸ

Յաճախ հարց կուտանք մենք մեզի, հիմա որ յարաբերական խաղաղութիւն մը կը տիրէ գաղութներու մէջ, եւ կիրքերը տեղի կուտան աստիճանաբար, կարելի չէ՞ գտնել բանաձեւ մը, աւելի հիմնաւորելու համար Արտասահմանի ինքնապաշտպանութեան գործը:

Եւ այս հարցումը մասնաւորապէս անոր համար որ, հետզհետէ աւելի կը մթագնի հորիզոնը: Բուն բառով՝ ներկարաձգուին անստուգութեան օրերնիրը, տժգոյն, միօրինակ եւ պարիչ:

Որո՞ւ համար գաղտնիք է մեր ամեներեւոյ կեանքին հանգոյցը,— անդին Երեւանը կծկուած իր պատեանին մէջ, սադին՝ Արտասահմանը մատնուած զարհուրելի անտիրութեան մը: Անդին՝ «պետական», սադին՝ «համայնքը»:

Նոյն իսկ անոնք որ վարդավառ յոյսեր կը սնուցանէին, այլ եւս չեն ծածկեր իրենց յուսախաբութիւնը, մերթ քօղարկեալ, մերթ սրտաբաց:

Ուրիշ եզրակացութեան չէր կրնար տանիլ 15 տարուան փորձառութիւնը:

Բայց, ի՞նչ օգուտ այդ խոստովանութիւններէն, երբ մարդիկ իրականութեան մէկ երեսը կը տեսնեն, իսկ միւսը յամառօրէն կ'անտեսեն:

Իրականին մէջ, եւ 15 տարի վերջ, տարբերութիւնը շատ մեծ չէ անոնց տեսածին եւ մեր տեսակէտին միջեւ: Աւելի շատ, արտայայտութեան ձեւերն են որ կը տարբերին:

Մենք հարցերը կը դնենք չեշտակի, փաստերն ալ վկայութեան կանչելով: Իսկ անոնք ամուր կառչած կը մնան կանխակալ կարծիքներու եւ երկդիմի բանաձեւերու, ինչ որ երբեք չի կրնար օգնել ճամբան լուսաւորելու:

Եւ — եզական յամառութիւն— անոնք Երեւանը կը պատուեն իմաստութեամբ մը, կամ հոգածութեամբ մը, որոնց երբեք տէր եղած չէ այդ մինուճար կորիզը:

Ան, Երեւանը, բազմաթիւ առիթներով եւ դաժան կոպտութեամբ մը ազդարարեց թէ անօգուտ են մեր լալկան աղերսներն ու ակնկալութիւնները:

Միայն այս կոպտութիւնը բաւական էր, որպէսզի մենք սթափէինք, աւելի ամուր կառչելով մեր ինքնապաշտպանութեան ազդակներուն:

Մինչդեռ, կարծես մրցումի ելած ենք, զանոնք խախտելու կամ անգործութեան դատապարտելու համար: Ոչ թէ անպատճառ գիտակցօրէն կամ գործօն մեղսակցութեամբ, այլ անհոգութեամբ եւ մասամբ նորին:

Եւ այս չարիքին գլուխը նորէն Փարիզն է, իր որքան ամբարտաւան, նոյնքան ամուլ յաւակնութիւններով:

Ժամանակը եկած է աւելի բաց խօսելու:

Շ.

25.000 հոգի անպատսպար Յունաստանի մէջ

Աթէնքէն կը հեռագրեն թէ 25,000 հոգի անպատսպար մնացած են եւ կրնան սովի մատնուիլ, իբրեւ հետեւանք վերջին ողողումներուն: 1200ի չափ տուներ փլած են, իսկ 5000 հատ ալ՝ պարպուած: 70,000 արջառ եւ ոչխար խեղդուած են: Բազմաթիւ գիւղերու մէջ բնակիչները ոչ տուն ունին, ոչ ալ ուտելիք եւ ջուր հագուստ: Դիակներ գտնուած են գետերու ափը: Շատ մը գիւղերու մէջ եկեղեցիներու կոչնակները կը հնչեն, իբրեւ աղդանշան օգնութիւն խնդրելու: Զինուորները յաճախ նաւակներով օգնութեան կը հասնին Թեսալիոյ ջրամոյն վայրերուն մէջ: Փորձուեցաւ ուտելիք հասցնել օդանաւերով, բայց մշուշն ու տեղատարափ անձրեւը թոյլ չտուին:

Երեք թուրք պաշտօնեաներ Սուրիոյ մէջ

ԱԹԱԹԻՒՐՔԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ . . .

«Ազդակ»ի մէջ կը կարդանք.— Պէյրութ եկած են երեք թուրք պաշտօնեաներ, Պ. Պ. Շիւքրի Սիէր, Թուրքիոյ ընդհանուր Ապահովութեան տնօրէն, Ժ. Քիւրսաթին, արտաքին նախարարութեան արեւելեան գործերու վարիչը եւ Պէրթառ, ապահովութեան գաղտնի ոստիկաններու գլխաւորը: Իջեւանած են Սէն Ժորժի օթէլը:

Կ'իմանանք թէ անոնք գաղտնի ժողով մը գումարած են նոյն օրն իսկ որուն կը մասնակցէին Պէյրութի, Հալէպի եւ Երուսաղէմի թրքական հիւպատոսները: Այս ժողովէն վերջ Պ. Շիւքրի Սիէր երկարատեւ տեսակցութիւն մը ունեցած է Լիբանանի ընդհանուր ապահովութեան պետ Պ. Պուշէտի հետ:

Թէեւ կ'ըսուի թէ այս թուրք պաշտօնեաները Պէյրութ եկած են պարզապէս սահմանային կարգ մը առկախ մնացած խնդիրներ կարգադրելու համար, բայց քաղաքական շրջանակները կը կարծեն թէ անոնք կը զբաղին նախագահ Աթաթիւրքի դէմ կազմակերպուած դաւադրութեան խնդրով, եւ կը ջանան հասկնալ թէ ո՞ւր սարքուած էր ան:

Այս առթիւ տեղական թերթերը անգամ մը եւս դիտել կուտան թէ դաւադրութիւնը կազմակերպուած էր Անդրյորդանանի մէջ: Ասով կարելի է բացատրել Երուսաղէմի թրքական հիւպատոսին մասնակցութիւնը Սէն Ժորժի գաղտնի խորհրդակցութեան:

Ուշագրաւ է՝ նաեւ այն որ վերոյիշեալ երեք թուրք պաշտօնեաները մերժած են որ եւ է բացատրութիւն տալ թղթակիցներու, իրենց առաքելութեան մասին:

Կացութիւնը Եգիպտոսի մէջ

Խռովութիւնները կը շարունակուին Եգիպտոսի մէջ, 1923ի սահմանադրութեան վերահաստատման առթիւ: Ուսանողները եւ ամբոխը նորէն ծայրայեղութեանց դիմած եւ հականգլիական ցոյցեր կատարած ըլլալով, կառավարութիւնը որոշեց բոլոր դպրոցները փակել 15 օրուան համար: Միացեալ ճակատին վարիչները նամակ մը ուղղեցին բրիտանական մարզպանին, բանաձեւելով Եգիպտոսի ազգային տենչերը: Մասնաւորապէս կը պահանջեն ստորագրել 1930ի անգլեւեգիպտական դաշնագիրը, որով վերջ կը տրուի Անգլիոյ զինուորական գրաւումը, աստիճանաբար ջնջել բրիտանական հակակշիռը հանրային ապահովութեան վրայ, թոյլ տալ որ ազգային բանակ մը կազմուի, ջնջել օտարներու առանձնաշնորհները (քափիթիւլասիոն): Մէկ խօսքով, դժուարութիւնները չեն հարթուած տակաւին:

Լորտ Լոյտ, Եգիպտոսի նախկին մարզպանը, ճառ մը խօսելով, ազդարարեց թէ 1923ի սահմանադրութեան վերահաստատումը վտանգաւոր է Անգլիոյ շահերուն համար:

*** Ուրբաթ օր առաջին անգամ ըլլալով անգլիացի զինուորներ երեւցան Գահիրէի մէջ, բարեկարգութեան հսկելու համար:

ՆՈՐԷՆ ՊԱՅԹՈՒՑԻԿ ՆԻՒԹԵՐ ԹՂԹԱՏԱՐՈՎ.— Կը յիշուի թէ անցեալ յունիսին եւ յուլիսին Փարիզի նամակատուններուն մէջ բռնուեցան քանի մը կապոցներ, որոնք պայթուցիկ նիւթեր կը պարունակէին:

Այս անգամ դարձեալ երեք ծրարներ բռնուեցան, միեւնոյն խորհրդաւոր ստորագրութեամբ,— «Մինոս, Էագ եւ Ռատամանթ»: Ծրարներէն մէկը պայթեցաւ, առանց վնաս պատճառելու:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԵԹՈՎՊԻԱ ԿԷՍ ԱՌ ԿԷՍ ԻՏԱԼԻՈՅԿԸ ՏՐՈՒԻ

ԲՈՒՌՆ ԲՈՂՈՔՆԵՐ ՓԱՐԻԶԻ ԾՐԱԳՐԻՆ ԴԷՄ

Սըր Ս. Հոր Լոնտոն կը դառնայ քիթը կոտրած

Դեկտեմբեր 13ին հրատարակութեան տրուեցան Պ. Լավալի եւ Սըր Ս. Հորի միջոցաւ մշակուած պայմանները, որոնք արդէն հաղորդուած էին իտալական եւ եթովպական կառավարութեանց, ինչպէս եւ Ազգերու Դաշնակցութեան: Ահաւասիկ այդ ծրագրին գլխաւոր տրամադրութիւնները, որոնք վրան - բաց դիւանագիտութեամբ մը կը կոչուին «Հողերու փոխանակութիւն».—

Մեծն Բրիտանիոյ եւ Ֆրանսայի կառավարութիւնները համախորհուրդ՝ Ն. Վ. Եթովպիոյ կայսեր կը յանձնարարեն ընդունիլ հողերու հետեւեալ փոխանակութիւնը, Եթովպիոյ եւ Իտալիոյ միջեւ.—

1. ԹԻԿՐԷ.— Իտալիոյ ձգել արեւելեան Թիկրէն, մօտաւորապէս սահման ընտրելով, հարաւէն՝ Կէվա գետը եւ արեւմուտքէն՝ գիծ մը որ կ'երկարի հիւսիսէն հարաւ, անցնելով Աքսումէն՝ եթովպական կողմէն եւ Ատովայէն՝ արեւելեան կողմէն:

2. Սրբագրել Տանաքիլի երկրամասին եւ Էրիթրէի սահմանագիծը, անոր հարաւակողմը ձգելով Աուսան եւ Էրիթրէի անհրաժեշտ մասը, որպէսզի ելք մը բացուի դէպի ծով:

3. Սրբագրել Օկատէնի եւ իտալական Սոմալիի սահմանագիծը: (Մանրամասնութիւնները զանց կ'առնենք):

4. Եթովպիա դէպի ծով ելք մը պիտի ստանայ վեհապետական լրիւ իրաւունքներով: Կը թուի թէ այդ ելքը պէտք է կազմուի նախընտրաբար Եթովպիոյ ձգելով Ասապի նաւահանգիստը եւ հողաշերտ մը, որ դէպի ծով առաջնորդէ Ֆրանսական Սոմալիի սահմանագլուխին երկայնքէն:

Երկու կառավարութիւնները պիտի ջանան երաշխաւորութիւններ ստանալ եթովպական կառավարութենէն, գերեվաճառութեան եւ զէնքերու առեւտուրի մասին կնքուած յանձնառութեանց գործադրութեան համար:

5. Երկու կառավարութիւնները իրենց ազդեցութիւնը ի գործ պիտի դնեն Ատիս - Ապէպայի եւ Ժընեւի մէջ, որպէսզի հարաւային Եթովպիոյ մէջ կազմուի շրջան մը Իտալիոյ տնտեսական ծաւալման եւ գաղթականներու տեղաւորման համար, Ն. Վ. Եթովպիոյ կայսեր հաւանութեամբ եւ Ազգերու Դաշնակցութեան վաւերացումով: Այդ շրջանին սահմանները պիտի ըլլան, արեւելքէն՝ Եթովպիոյ եւ իտալական Սոմալիի սրբագրուած սահմանագիծը, հիւսիսէն՝ ութերորդ զուգահեռականը, արեւմուտքէն՝ 35րդ միջօրէականը, հարաւէն՝ Եթովպիոյ եւ Քէնիայի սահմանագլուխը:

Այս շրջանին մէջ, որ Եթովպիոյ ամբողջական մասը պիտի կազմէ, Իտալիա պիտի վայելէ առանձնաշնորհեալ իրաւունքներ, ղեկավարութեամբ առանձնաշնորհեալ ընկերութեան մը կամ նմանօրինակ կազմակերպութեան մը, որուն սեփականութիւնը պիտի դառնան թափուր հողերը, հանքերու, անտառներու եւն. շահագործման մենաշնորհը, յարգելով բնիկներու եւ օտարականներու հաստատուած իրաւունքները: Այս ընկերութիւնը պարտաւոր պիտի ըլլայ նպաստել երկրին տնտեսական կազմակերպութեան եւ իր եկամուտներուն մէկ մասը յատկացնել ընկերային ծախքերու, ի նպաստ տեղական բնակչութեան: Այս շրջանին եթովպական վարչութեան հսկակշիռը պիտի գործադրուի, կայսեր վեհապետութեան տակ, Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ կազմակերպուած օրկաններու միջոցաւ: Իտալիա գերակշիռ բայց ոչ այլամերժ բաժին մը պիտի ունենայ այդ օրկաններուն մէջ, որոնք պիտի գտնուին կեդրոնական կառավարութեան գլխաւոր խորհրդականներուն մէկուն իշխանութեան տակ: Այդ գլխաւոր խորհրդականը, որ կրնայ իտալացի ըլլալ, պիտի ըլլայ աջակիցը Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ նշանակուած գլխաւոր խորհրդականին: Այս վերջինը չպիտի ըլլայ Եթովպիոյ սահմանակից պետութիւններէն մէկուն հպատակը: Աջակցութեան այս ծրագրին գործադիր օրկանները թէ մայրաքաղաքին եւ թէ առանձնաշնորհեալ շրջանին մէջ պարտաւոր են երաշխաւորել իտալական հպատակներու ապահովութիւնը եւ անոնց ձեռնարկներուն ազատ զարգացումը:

Բրիտանական եւ Ֆրանսական կառավարութիւնները սիրայօժար պիտի ջանան երաշխաւորել որ այդ կազմակերպութիւնը, որուն մանրամասնութիւնները պիտի մշակէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը, լիովին ապահովէ Իտալիոյ իրաւունքները՝ այդ շրջանին մէջ:

«Նախարարը պէտք է հրաժարի»

Այս պայմանները Եթովպիոյ հաղորդուած ատեն, կարգ մը «բարեփոխումներ» մտցուցեր են: Այսպէս, առաջին յօդուածը կ'ըսէ թէ Անգլիա եւ Ֆրանսա կը յանձնարարեն որ կայսրը ընդունի եւ թէ իրենց ազդեցութիւնը պիտի գործածեն որպէսզի Ազգերու Դաշնակցութիւնը հաւանի տնտեսական ծաւալման եւ գաղթականներու տեղաւորման շրջան մը յատկացնել Իտալիոյ: Յետոյ, Ազգերու Դաշնակցութեան ծրագրած վարչական աջակցութեան (խորհրդականներ) առթիւ, երկու կառավարութիւնները կը յիշեցնեն,— «ինչպէս ընդունած է արդէն կայսրը, ամբողջ Եթովպիոյ վարչութեան համար»:

Ինչպէս գրած էինք երէկ, այս ծրագիրը բուռն դժգոհութիւն պատճառած է թէ Անգլիոյ եւ թէ Ֆրանսայի ձախակողմեան տարրերուն մէջ: Դժգոհ են նաեւ Ազգերու Դաշնակցութեան անդամներէն շատերը, մասնաւորապէս Խ. Միութիւնը, Թուրքիա եւ Պալքանեան պետութիւնները: «Տէյլի Հէրըլտ», Անգլիոյ աշխատաւորական կուսակցութեան պաշտօնաթերթը, ուժգնօրէն բողոքելով կատարուած սակարկութեան դէմ, բացէ ի բաց կը պահանջէ հրաժարեցնել Սըր Ս. Հորը: «Այս ծրագիրը առանց այլեւայլի մերժուած էր քանի մը շաբաթ առաջ: Ուրեմն Սըր Ս. Հորի եւ Պ. Լավալի վերջին խօսակցութիւնները երեւան կը հանեն գաղտնի բանակցութիւն մը: Կը գտնուինք ոչ թէ անակնկալ եւ անբացատրելի վրիպումի մը, այլ Ազգերու Դաշնակցութեան դէմ սարքուած դաւադրութեան մը առջեւ, որ կը հետապնդուէր երկար ատենէ ի վեր: Այն մարդը որ պատասխանատու է այս դաւադրութեան, արժանի չէ վարելու այս երկրին արտաքին գործերը: Սըր Ս. Հոր կորսնցուցած է այս երկրին վստահութիւնը: Դեռ աւելի գէշը,— ան խախտած է աշխարհի վստահութիւնը, Մեծն Բրիտանիոյ պատիւին եւ ուղղամտութեան մասին»:

Տարօրինակ զուգադիպութեամբ մը, Սըր Ս. Հորի քիթը կոտրած է ոչ միայն բարոյապէս, այլ եւ ֆիզիքապէս:

Ինչպէս կը յիշուի, նախարարը Փարիզէն անցնելով Զուիցերիա գնաց, մէկ ամսուան արձակուրդով: Արդ, նախարարը «թեթեւ արկած»ի մը հանդիպելով չմշկած ատեն, դէմքէն վիրաւորուեր է: Եւ այժմ կը դառնայ Լոնտոն, քիթը կոտրած (երկու իմաստով): Ուրեմն արձակուրդը քթէն բռնէն եկաւ, քանի որ առողջական վիճակն ալ շտկուած չէ: Կարծողներ կան թէ ինքնաբերաբար պիտի հրաժարի, որպէսզի անել կացութեան մը չմատնէ վարչապետը: Անգլիոյ պաշտօնական շրջանակները տրամադիր են այս ձախող սակարկութեան առթիւ քաւութեան նոխազ դարձնելու արտաքին նախարարը, թէեւ ան 22 նախարարներէն մէկն է միայն: Թերթերը կը չեշտեն թէ Սըր Ս. Հոր շատ յառաջ գնաց Փարիզի մէջ, գլխաւորաբար այն պատճառով որ «հիւանդ էր եւ տրամադիր՝ ազդուելու Փարիզի մթնոլորտէն»: Իր վարած քաղաքականութեան հակառակ են ոչ միայն ընդդիմադիրները, այլեւ դահլիճին կուսակիցները:

Ի՞նչ կը խորհին Ժընեւի մէջ

Մուսոլինի տակաւին չէ պատասխանած երկու կառավարութեանց հաղորդած պայմաններուն: Կ'ըսուի թէ մեծ վերապահումներ պիտի յայտնէ: Իսկ Եթովպիոյ կայսրը ուղղակի դիմեց Ազգերու Դաշնակցութեան, պահանջելով ընդհ. ժողով գումարել եւ պաշտպանել Եթովպիոյ իրաւունքները: Ազգերու Դաշնակցութիւնն իսկ անորոշութեան մատնուած է: 18երու յանձնախումբը յետաձգեց քարիւղի արտածման արգելքը, բայց պետութիւններ կան որ կը պնդեն եւ անոր գործադրութիւնը կը պահանջեն, ինչպէս Շուէտ եւ Մեքսիկա: Կ'ըսուի թէ Սըր Ս. Հոր վախցեր է որ եթէ քարիւղի արգելքն ալ գործադրեն եւ ուրիշ պատիժներ սահմանեն, խնդիրը եւրոպական պատերազմի մը կը յանգի:

Վերջին լուրերու համաձայն, Եթովպիոյ կայսեր առաջարկը նկատի չպիտի առնուի, մինչեւ որ Ա. Դ. Խորհուրդը գումարուի (չորեքշաբթի) եւ կարծիք յայտնէ անգլեւ-ֆրանսական ծրագրի մասին:

Միւս կողմէ, ռազմաճակատէն կը հաղորդեն թէ Եթովպիա պատրաստ է երկարատեւ պատերազմ մղելու: Հազարաւոր ցեղապետներ հանդիսաւոր երդում կատարած են խարոյկներու առջեւ, պատերազմը շարունակելու համար:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Ե՛ՐԳ, Ե՛ՐԳ . . .

Այսօր, կիրակի, կը կրկնուի «Հայ երգի Օր»ը, նոյն ղեկավարութեամբ եւ նոյն տարրերով: Միայն որոշ փոփոխութիւններ՝ յայտագրին մէջ:

Սահմանն չունի գեղեցկութեան վայելքը:

Շատեր որ ներկայ եղեր են անցեալ կիրակի, նոյն ծարաւը կը զգան այսօր: Իսկ անոնք որ զրկուեցան այս կամ այն պատճառով, անշուշտ ... ցուրտը պատճառ չպիտի բռնեն:

Միշտ կրնաս միջոց ճարել եւ տաքցնել մարմինդ, ո՛ւր որ ալ գտնուիս: Նոյնիսկ փողոցէն անցած ատեն:

Բայց, ի՞նչ օգուտ ունին «շօփած սանթրալ»ը կամ «շըմինէ»ն, երբ հոգիդ է որ կը մսի...

Կրնա՞ս տաքցնել հոգիդ, առանց երգի եւ յոյզի: Մանաւանդ այս լպրծուն պողոտաներուն վրայ, ուր ոտք եւ սիրտ կը սահին, կը սայթաքին նոյնքան դիւրութեամբ: Յաճախ զուգընթաց:

Ոչինչ կրնայ փոխարինել երգին, քո՛ւ երգիդ ջերմութիւնը:

Պայծառութիւն մը կը բոցավառէ աչքերդ, հոգիդ կը խռովի կամ կը խանդաղատի, արիւնը կ'եռայ երակներուդ մէջ, լսելով երգեր միաձայն, երգեր բազմաձայն, եղանակներ եւ կանչեր հարազատ:

Փարիզ եւ հայկական համերգ երկու հակապատկերներ են որոնց մասին գաղափար կրնան կազմել անոնք որ թէ Փարիզը կը ճանչնան եւ թէ համերգի մը տարրական պահանջներ:

Միայն երգչախումբերու գոյութիւնը՝ հրաշք մըն է ինքնին:

Նկատէ որ ընդհանրապէս բանուորներ եւ բանուորուհիներ են անոնց անդամները, միշտ հալածական՝ ապրուստի հոգէն, ցրուած՝ անսահման տարածութեան մը վրայ, եւ միշտ ենթակայ՝ հազարումէկ փորձութեանց:

Կայծեր են անոնք, համայնակուլ ծովու մը ափերուն վրայ, եւ քու գիտակցութենէդ, խանդավառութենէդ եւ սրտագին աջակցութենէդ կախում ունի անոնց արծարծումը կամ շիջումը:

Այսօր՝ «Սիփան - Կոմիտաս», վաղը՝ «Կիլիկիա» կամ ուրիշ մը, կամ Երաժշտական Միութիւնը՝ Մարսէյլի մէջ,— առնէ երազներ, ճիգեր են, որոնք ամէնէն առաջ քու հոգիդ կը լուսաւորեն:

Ամէն բանէ վեր՝ քու սեփական արժէքներդ են որ կը պանծացնեն անոնք, օտար աստղերու տակ:

Մինակ մի՛ ձգեր աշխատողներն ու տքնողները:

Եթէ մնաս ամերիկեան դիտողի տժգոյն դիրքին մէջ, ամէնէն առաջ դուն ես որ պիտի տուժես, թէ իբրեւ ժողովուրդ եւ թէ իբրեւ հոգեկան արժէք:

ՎԱՀԷ

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

Տէր եւ Տիկին Արմենակ Դաւիթեան (Փիւժէ-սիւռ-Առժան),	50
Դեկտ. 13ի գումարը	463
Ընդհ. գումար՝	513

ՑԱՌԱՋ.— Նուիրատուն, յիսնապետ Արմենակ Դաւիթեան, կը գրէ սրտառուչ նամակի մը մէջ.— Ես երկար տարիներ Անդրանիկի հաւատարիմ զինուորն եմ եղած եւ կը խոնարհիմ անոր գերեզմանին առջեւ: Իբրեւ պարտականութիւն սա 50 ֆրանք կը ղրկեմ ձեզի, յուշարձանին շինութեան համար եւ կը խնդրեմ որ այս երկտողս հրատարակէս, որպէսզի ուրիշ զինուորներ ալ քաջալերուին եւ մասնակցին հանգանակութեան: Առաջին վաշտի Գ. գումարտակի յիսնապետ Ա. Դ.:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԼՊԱՆԱՑԻ ԱՀԱԲԵԿԻՉ մը ձերբակալուեցաւ Կրընոպլի մէջ: Անունն է Խօմէր Սէլիմ Փուքա, 49 տարեկան: Հարցաքննութեան ատեն յայտարարեց թէ նախ զինուոր, յետոյ սպայ եղած էր թրքական բանակին մէջ, բայց մահուան դատապարտուեցաւ, մասնակցած ըլլալով Մ. Քէմալի դէմ սարքուած դաւադրութեան մը:

ՄԷԿ ՏԱՐԻ ԲԱՆՏԱՐԿՈՒԹԵԱՆ դատապարտուեցաւ Պոտոցի վաճառական մը, Եոզէ Տոմինկէզ Լօփէզ, որ ազգ. վիճակահանութեան տոմսեր բաժնած էր իր յաճախորդներուն, բայց հակառակ 50,000 ֆրանք շահելուն, մերժած էր վճարել անոնց բաժինը:

ՀԱՈՒՓԹՄԱՆ, ծանօթ օդանաւորդ Լինտպէրկի երախային առեւանգիչը, որուն վերաքննութեան առաջարկը մերժուած էր Գերագոյն Ատեանին կողմէ, ելեկտրական աթոռին պիտի յանձնուի յունուար 13ին:

ՍԹԱՎԻՑՔԻԻ ԴԱՏԻՆ առթիւ նշանակուած երդուեալները, 12 ֆր. 50ի փոխարէն օրական 50 ֆրանք վճարում պիտի ստանան, դատական նախարարին որոշումով:

ԱՆՍՈՎՈՐ ՑՈՒՐՏ մը կը տիրէ Փարիզի մէջ, երեք օրէ ի վեր: Կը կարծուի թէ դեռ պիտի տեւէ: Լոնտոնի մէջ ալ սաստիկ ցուրտն ու մշուշը մեծ նեղութիւն կը պատճառեն:

ՎԱՐԴԱՊԵՏԸ ԵՐԱԺԻՇՏ ԵՒ ԻԲՐԵՒ ՏԵՍԱԲԱՆ

ԽՄԲ.— «Սիոն»ի վերջին թիւին մէջ (1935 դեկտեմբեր) Կոմիտասի մասին շահեկան ուսումնասիրութիւն մը հրատարակած է Շահան Ռ. Պէրպէրեան, որ հմուտ է երաժշտական գիտութեան: Կ՚ամփոփենք երկու գլուխներ, «Ամբողջական երաժիշտը» եւ «Տեսաբանը»: (Ուսումնասիրութիւնը շարունակելի է դեռ).—

Ի՞նչ եղաւ Կոմիտաս Վարդապետ իբր երաժիշտ: Մէկ կողմէ կայ ժողովրդական զգացումը որ հայ երաժշտութեան ստեղծիչը, գոնէ վերստեղծիչը կը համարի զինքը. իր բերած երգերը պարզապէս իր անունովը կը կոչէ. «Կոմիտասի երգեր»: — Միւս ծայրին կը հանդիպինք մարդոց— յաճախ Կովկասահայեր որ իրմէ իր առաջին փորձերը գիտեն միայն շատ անգամ, կամ ուրիշներ որ երաժշտութեան կէս հասկցողներ են,— որոնք զինքը կը համարին երգերու պարզ հաւաքիչ մը ու դաշնաւորող մը լոկ:

Ճշմարիտ գնահատում մը իբր երաժիշտ մեծ Վարդապետի արժէքին պիտի պահանջէր աւելի ուշադիր ու խորացող քննութիւն մը իր գործին ու անձին:

Ցայտնի է թէ երաժշտութեան արուեստը մեծ կալուած մը կը ներկայացնէ որուն մշակները բազմատեսակ գործունէութիւններով կ՚երեւին: Կան երաժշտութեան տեսաբանները, պատմաբաններն ու քննադատները որոնք արուեստին տեսութեամբ կը պարապին, անոր օրէնքները կ՚որոնեն, անցեալ ու ներկայ ստեղծագործութիւնները կ՚ուսումնասիրեն ու կը գնահատեն: Կան երաժշտական գործերը ստեղծողները բուն իսկ. յօրինողները, compositeurները: Կան եւ անոնք որոնք ստեղծուած գործերը կը մեկնեն ու իրենց վարած նուագախումբերուն եւ երգչախումբերուն միջոցաւ կը գործադրեն զանոնք. երաժշտական վարիչները, chef d'orchestreները, chef de choeurերը: Կան վերջապէս ուղղակի գործադրողները երաժշտական ստեղծագործութեան, նուագի ու երգի վարպետները, virtuoseները: Այս զանազան գործունէութիւնները միեւնոյն արուեստին պատկանելով հասարակաց կարողութիւններ պահանջելով հանդերձ՝ կ՚ենթադրեն տակաւին իւրաքանչիւրին յատուկ թէքնիքներ, ծանօթութիւններ եւ շնորհներ: Այնպէս որ յաճախ այս կալուածներէն մէկուն մէջ փայլողը կրնայ անարժէք ըլլալ միւսներուն մէջ. ստեղծող մը, նոյնիսկ մեծ ստեղծող մը երաժշտական գործերու՝ կրնայ շատ քիչ բան գիտնալ երաժշտութեան պատմութենէն կամ տեսաբանութենէն կամ բնաւ չըլլալ երգի կամ նուագի վարպետ մը. եւ փոխադարձաբար:

Արդ պէտք է նախ դիտել թէ Կոմիտաս վարդապետ այս բոլորը եղաւ միանգամայն՝ հայ երաժշտութեան համար: Այսինքն եղաւ ամբողջական, intégral երաժիշտ մը: Ու աւելցնել եւ ընդունիլ անմիջապէս թէ այդ բոլորը եղաւ խիստ ինքնատիպ խորունկ տաղանդով մը:

×

Կոմիտաս վարդապետ կը ներկայանայ նախ իբրեւ հայ երաժշտութեան մեծ տեսաբանը: Մանաւանդ Պերլինի մէջ իր երաժշտական ուսումը խորացնելէ վերջ իր մեծ մտահոգութիւնն եղաւ հայ երաժշտութեան յատուկ օրէնքներուն թափանցումը: Ու արդէն Պերլինի իր տարիներուն կը սկսի շարք մը գործերու որոնք ուսումնասիրութիւններ են հայ կրօնական եւ աշխարհիկ երաժշտութեան մասին ու նաեւ Հայոց հարեւան ժողովուրդներու երաժշտութեան,— Պերլինի Երաժշտանոցին ներկայացուցած իր ուսումնասիրութիւններէն մէկը քրտական երգերու մասին է:

Կոմիտաս վարդապետի այս հմտական ու տեսաբանական որոնումներուն արժէքը հասկնալու համար հարկ է զանոնք ըմբռնել իրենց առաջնորդող գաղափարին ու ոգիին մէջ որ կը տարբերի սովորական հմտութեան մը տուն տուող սկզբունքներէն: Մեր գրականութեան ու զանազան արուեստներու մասին եղած բանասիրական ու հնաբանական աշխատութիւնները շատ անգամ ամուլ եղած են, գործերուն բուն իսկ արուեստագիտական հասկացողութեան եւ մեր նոր ստեղծագործութեան կարելիութիւններուն տեսակէտով, որովհետեւ անոնց մէջ ընդհանրապէս հմտութիւն կայ հմտութեան համար լոկ: Գործերու թուում, թուականութիւն, ժամանակագրական ճշդում, անոնց արտաքին ու նիւթական նկարագրութիւնը, անոնց մէջ տեսնուած օտար ազդեցութիւններու եւ տարրերու յայտնաբերում. ահա ինչ որ շատ անգամ բրած են ու կ՚ընեն մեր եւ նոյն իսկ ուրիշ ազգերու բանասէրներն ու հնաբանները:

Բայց այս բոլորը եթէ կարեւորութիւն մը ունին, այդ կարեւորութիւնը արտագեղագիտական է. քաղաքական ու քաղաքակրթական պատմութեան տեսակէտով, ցեղաբանական ու լեզուագիտական տեսակէտով կ՚արժէ միայն: Գործերու բուն իսկ արուեստագիտական հասկացումը, արժեւորումը ու մանաւանդ նոր ստեղծագործութեան աշխատանքը ոչինչ ունին սպասելիք այդ ամէնէն: Այս վերջին տեսակէտներէն էական այն չէ որ, օրինակի համար, գիտնանք թէ այդ գործերուն մէջ կան շատ մը բաներ օտարէն փոխ առնուած — աշխարհի մէջ չկայ արուեստի գործ մը որ ազդեցութիւններ կրած չըլլայ, նիւթապէս սնած չըլլայ զանազան օտար տարրերէ: Խնդիրը այն է թէ ի՛նչպէս այդ բոլոր ինքնին կամ օտարամուտ տարրերէն էապէս նոր ու ինքնատիպ ստեղծագործութիւն մըն է կատարուեր: Խնդիրը այդ իւրացնող ու նորաստեղծող ուժին օրէնքները, նկարագիրը, ոգին ի յայտ բերելն է: Այն ոգին որ իւրաքանչիւր իւրացնէ ստեղծագործութեան իսկութիւնն իսկ է եւ որով բան մը կ՚արժէ այդ գործը հակառակ բոլոր փոխառութիւններուն եւ որով իրապէս կարելի է հասկնալ այդ գործը: Այդ իսկութեան գիւտը միւս կողմէ մեծ արժէք կրնայ ներկայացնել ազգային արուեստի նոր իրագործումներուն համար, որովհետեւ կենդանի աւանդութեան ինքնատիպ ոճին մէջ ճամբայ մը կը ցուցնէ նոր ստեղծագործողներուն:

Կոմիտաս վարդապետի երաժշտագիտական որոնումները այս ոգիով եւ ուղղութեամբ կատարուած են ու ասկէ կուգայ անոնց անկշռելի կարեւորութիւնը:

Ըսի որ հայ երաժշտութեան հետ իր ուսումնասիրութիւններուն առարկայ ըրած է մեր հարեւան ժողովուրդներուն՝ Քիւրտերուն, Արաբներուն, Պարսիկներուն, Վրացիներուն եւ բիւզանդական երաժշտութիւնները եւս: Այս բանը կարող կ՚ընէ զինքը անշուշտ մէկ կողմէ ի յայտ բերելու մերինին կրած ազդեցութիւնները, բայց մանաւանդ խորագոյնս հասկնալու եւ շեշտելու ինչ որ մեր արուեստին մէջ կայ էապէս ինքնուրոյն եւ որով մեր արուեստը կը հակադրուի միւսներուն: Այդ բոլոր երգերը մակերեսային լսողութեան մը համար պիտի շփոթուէին ու նոյնացուէին արեւելեան անորոշ պիտակին տակ: Քանի մը լէլէէ եւ լօլօէ ու քանի մը երկարաձիգ կանչէ խաբուելով օտարները շատ անգամ այդպէս, կը տարուին նոյնացնելու հայ ժողովրդական երգը քրտականին հետ: Իսկական թափանցումը զոր կը կատարէ Կոմիտաս վարդապետ այդ տարբեր երաժշտական փօլքլօռներուն հաւասարապէս, կարող կ՚ընէ զինքն բռնելու եւ շեշտելու էական եւ սկզբնական ինքնուրոյնութիւնը հայ երգին այդ բոլոր միւսներուն դիմաց:

Նոյն բանը նաեւ մեր կրօնական երաժշտութեան եւ ասորական ու բիւզանդական եկեղեցական երգին փոխյարաբերութեանց խնդրին մէջ:

Ու այս բոլորը կատարուած են ոչ թէ լոկ հայ երաժշտութեան ինքն իր մէջ հասկացողութեան համար, այլ նաեւ անոր արդիական վերամշակութեան եւ նոր ստեղծելի գործերուն ինքնատպութեան մտահոգութեամբը:— Որովհետեւ եւրոպական թէքնիքով նոր հայ երաժշտութիւն մշակելու գործին մէջ հայ երաժշտութեան ինքնուրոյն օրէնքներուն ագիտութիւնը անգոյն կամ պարզապէս եւրոպական բնաւորութեամբ գործերու պիտի առաջնորդէր հայ երաժիշտները: Եւ ընդհակառակն, ինչպէս Կոմիտասի ըլլայ կրօնական ըլլայ ժողովրդական երաժշտութեան դաշնաւորման պարագան է այդ, հայ երաժշտութեան յատուկ օրէնքներուն եւ նկարագրին իրական ճանաչումը պիտի բերէր, հակառակ եւրոպական թէքնիքին գործածութեան, էապէս ինքնատիպ հայ ստեղծագործութիւններ, որոնք առով իսկ ու առով միայն արդէն, եւրոպական արդի յառաջացեալ երաժշտական արուեստի տեսակէտով ալ, եւրոպական ճաշակին համար ալ, նոր իրապէս շահեկան գործեր պիտի ըլլային:

Համոզուելու համար ասոր կը բաւէ բաղդատել Հայ Պատարագի Կոմիտասեան եւ Եկմալեան դաշնաւորումները:

Հայ երաժշտութեան տեսաբանութեան նուիրուած վարդապետին հրատարակած գործերը փոքրաթիւ են. այդ մասին իր կարեւորագոյն երկասիրութիւնները անաւարտ մնացին ու շատեր ծրագրային վիճակի մէջ միայն. այս մեծ դժբախտութիւն է անշուշտ հայ երաժշտութեան տեսաբանութեան եւ պատմագրութեան համար:

Բայց այդ փոքրաթիւ երկասիրութիւններուն մէջ եւ այն դասախօսութիւններուն ու հաղորդագրութիւններուն մէջ որ կուտար ինք իր նիւթերուն շուրջը, ի յայտ բերուած են արդէն հայ երաժշտութեան յատկանիշերուն եւ օրէնքներուն մասին ամենակարեւոր ճշմարտութիւններ:

Վարդապետը ճշդած է արդէն մէկ քանին այդ օրէնքներէն որոնցմով հայ երաժշտութիւնը ինքնուրոյն բնոյթ մը կը ներկայացնէ բաղդատմամբ եւրոպական դասական երաժշտութեան մէկ կողմէ՝ եւ հարեւան ժողովուրդներու երաժշտութիւններուն միւս կողմէ:

Շ. Ռ. ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ԱՄԵՆ ՄԵԿՈՒՆ ԻՐ ԲԱԺԻՆԸ

Պատերազմէն վերջ բոլոր երկիրներու մէջ սկսաւ կծու հով մը փչել,— ազգայնամոլութեան քամին:

Իւրաքանչիւր ազգ ինքզինքը նկատեց աստուածընտիր ցեղ, աստուածառաք ժողովուրդ, օժտուած հանճարով, հերոսութեամբ եւ սրբութեամբ: Հնդեւրոպականներուն լաւագոյն ցեղաճիւղը, ծնուցիչ քաղաքակրթութեան եւ հազարումէկ բարեաց: Ազգ ազնուականաց, դիւցազանց, գիտնականներու, հնարիչներու: Ժառանգորդ աշխարհակալ կայսրութիւններու, ուստր եւ դուստր գերմարդերուն եւ վերջապէս ժողովուրդ անիրաւուած եւ հարազատ տէր անկորնչելի իրաւունքներու: Վերջապէս միակ ազգութիւնը որ իրաւունք ունի ուտելու, խմելու, ծխելու եւ կլլելու:

Մարդկային ամէն իրաւունք իւրաքանչիւր ազգ իրեն կը վերապահէ:

Անգլիացին կ՚ըսէ.

— Ես եմ որ կը կառավարեմ աշխարհը խաղաղութեամբ: Եթէ ես չըլլայի գերիշխանը, տարին տասներկու ամիս անպակաս պիտի ըլլային պատերազմները: Շատ մը բարդութիւններ լուծած եմ վէճի առարկայ հողամասերը ինծի վերապահելով: Ահա այս քաղաքականութեանս հետեւանքով է որ ցամաքներուն եւ ջուրերուն վրայ կը տիրէ հանդարտութիւնը եւ կը թեւածէ խաղաղութեան աղաւնեակը: Եթէ ես չըլլայի՝ տասնեւհինգ տարի կը տիրէր ընդհ. պատերազմը: Անշուշտ լաւագոյն բան մը ըրած պիտի ըլլայի, եթէ ես կառավարէի բովանդակ երկրագունդը, սակայն ատիկա խիստ տաժանելի պարտականութիւն մըն է ու այդ պատճառով շատ մը հողամասեր ձգած եմ որ կառավարեն ուրիշներ: Այսպէս Ֆրանսան թող տուած եմ որ կառավարուի Գաղղիացիներուն կողմէ: Իտալիա կոչուած երկիրը յանձնած եմ մաքարոնի ուտող ցեղին, Տէոյչլանտ անունը կրող հողամասը տուած եմ Գերմաններուն, ամբողջ փոքր Ասիան եւ այլ ցամաքներ յանձնած եմ հաճոյակատար Թուրքերուն: Եւայլն: Ոմանք զիս կը ժպրհին քննադատել՝ գտնելով իմ մէջս ագահութիւն եւ անյագութիւն: Ամբողջ աշխարհի կէսն իսկ չունիմ ես, մինչդեռ արդար էր որ կիսուէր աշխարհը ըլլար կէսը Անգլիացիս ու միւս կէսը ոչ - Անգլիացին: Չէ՞ որ երկու ազգ գոյութիւն ունի իրականութեան մէջ: Անգլիացի եւ ոչ - Անգլիացի:

Գերմանացին կ՚ըսէ.

— Մե՛նք, մե՛նք, մենք: Մե՛նք ամէն բանէ առաջ, մե՛նք ամէն բանէ վեր: Մե՛նք ամէն պատասխանատուութենէ զերծ: Մե՛նք ամէն մենքի գլուխ, ամէն գլուխի բռունցք, ամէն բռունցքի դէմ սուր եւ ամէն սուրի դէմ թնդանօթ: Մենք կանք, մենք անհուն մանրէ, մենք զինուոր եւ Աստուած: Մենք ծնած՝ աշխարհը կառավարելու ազնիւ կոչումով: Մենք մաքրամաքուր, գերընտիր ցեղ: Բոլոր մեծերը եղած են գերման: Օրինակ Պիզմարք, Կէօթէ եւ Ցիսուս գերման էին: Աստուած հրեայ է: Ասով կ՚ապացուցուի որ Ցիսուս Աստուծոյ որդի չէ, այլ մեծ Գերման մը որ եկաւ մարդոց հոգին փրկեց: Հիթլէր ալ պիտի փրկէ մարդոց մարմինը, մանաւանդ հրէական ոջիլէն:

Թուրքը կ՚ըսէ.

— Ամէն քաղաքակրթութիւն մենք հիմնած ենք: Ահա այդ քաղաքակրթութիւնները տեղով ու անունով.— սումերական, սակական, ակատական, գոշական, ասորական, բաբելական, չինական, հնդկական, հիթիթական, փիւնիկեան, եգիպտական, հրէական, յունական: Այս բոլոր արիական, սեմական եւ մոնկոլական քաղաքակրթութիւնները մեր ցեղային գերազանց հանճարին ուղղակի եւ հարազատ ծնունդն են: Ո՞ր ազգը ծնած է այսքան հրաշալիք, այսքան գլուխ - գործոց, այսքան բարիք: Եւ եթէ մեր Թուրք պանծալի ազգը վերջին տարիներուն վանտալի, բարբարոսի եւ ջարդարարի անուն հանեց, ատոր պատճառը պարզ է ու բացատրելի: Տգէտ մը միայն պիտի չըմբռնէր այս թիւրիմացութիւնը: Ահա ուրեմն պատճառը.— ամէն ստեղծագործ միտք արտադրած ժամանակ կամ արտադրելէն ժամանակ մը վերջը, իբրեւ բծախնդիր արուեստագէտ, սրբագրութիւններ, նոյնիսկ ջնջումներ կ՚ընէ իր գործերուն մէջ: Մենք ոչ մեր ստեղծած ու չհաւնած կարգ մը քաղաքակրթութիւնները ջնջել ուզած ենք, պարզապէս լաւագոյններու սկիզբ տալու համար: Ահա այս է բացատրութիւնը մեր ոչնչացումի քաղաքականութեան, ի վերայ հայկական, յունական, մակեդոնական, արաբական եւ քրտական քաղաքակրթութեանց: Մինչդեռ որքան ահաւոր սխալով մը բացատրեցին մեր խղճամիտ արուեստագէտի մաքրարիւն խառնուածքը:

Մի մոռնաք նաեւ որ աշխարհը մեր կողմէ կառավարուած ժամանակ հացին օխան 35 փարա էր, քառասուն հաւկիթը 5 փարա, լէպլէպիին օխան 10 փարա, իսկ արեւոտ, թարմ միսին օխան մէկ փարա, ձրի պարզապէս: Մարդիկ ալ այսքան շատ չէին, որով գործազրկութիւն չկար: Ասկէ զատ մարդիկ արագօրէն կ՚արժանանային երկնային թագաւորութեան: Հէքեաթի դար էր մեր տիրապետութեան շրջանը:

Ահա այսպէս իւրաքանչիւր ազգ գայլի աւետարան մը շինած է ու կ՚երգէ:

Ու դեռ ինչե՞ր կը փչէ ազգայնամոլութեան քամին:

Այդ հովին գլխաւոր մէկ յորդորակն է հետեւեալը.

— Թուրքիան Թուրքերուն:

Այսինքն տունը տանտէրին:

Բայց հարկ է քննել ու փնտռել տունին իսկական տէրը: Հարկ է զանազանել հարազատ տանտէրը աւազակէն:

Եթէ «Թուրքիան Թուրքերուն» կը բղաւեն Թուրքերը, նոյնքան եւ հազար անգամ աւելի իրաւամբ Թրակիացիները կրնան աղաղակել.

— Թրակիան Թրակիացիներուն:

Ու այսպէս շարան շարան.

— Քիւրտիստանը Քիւրտերուն:

— Լազիստանը Լազերուն:

— Տէրսիմը Դերսիմցիներուն:

Այս նշանաբանին հետեւելով գաղթավայրի վերածուած երկիրներն ալ կրնան աղաղակել.

— Եթէ Անգլիան Անգլիացիներունն է, ուրեմն Հնդկաստանն ալ Հնդիկներունն է...

— Մօզամպիքը Մօզամպիքցիներուն:

— Զանզիպարը Զանզիպարցիներուն:

— Փաթակոնիան Փաթակոնիացիներուն:

— Բաբելոնը... Ռամկավարներուն:

Այո՛, քանի որ ամէն ժողովուրդ կ՚ուզէ միայն իրեն վերապահել իր երկիրը, եւ դուրս վտարել օտարները այն ժամանակ շատ իրաւամբ հայրենազուրկ ժողովուրդները կրնան աղաղակել.

— Պաղեստինը Հրեաներուն:

— Ռուսաստանը Ռուսերուն:

Հապա մե՞նք, Արմէններս, մենք մե՞ղք գործած կ՚ըլլանք եթէ բացագանչենք.

— Ամբողջական Հայաստանը ամբողջական Հայերուն:

Իսկ ոչ - ամբողջական, այսինքն պակասաւոր Հայերուն ալ՝... համաշխարհային յեղափոխութիւնը:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

Գրիմակներ

>>>o<<<

— Շերամին թրթուրը ի՜նչ երախտագիտութեամբ կը լափէ իրեն նետուած տերեւները— բայց անհնար է որ կարենայ տեսնել իրեն համար պատրաստուած կաթսային եռացած ջուրը:

— Հայելիի մէջ երբեք չնայող մէկը ինքզինքը ամէնէն գեղեցիկը կրնայ կարծել:

— Մարդիկ այնպիսի հանդէսով կը թաղեն իրենց սիրելի համարուած մեռելները, որ կարծես շատ ուրախ ըլլային անոր անհետացումով:

— Արուեստագէտը հաւատաց չողոքորթի խօսքերուն եւ ինկաւ անապատին մէջ նուաղած:

Դ. ՄԵԼՈՅԵԱՆ

Հայրենի՞ք — լեռ է, ձոր է, գետ է, դաշտ է, անտառ է, քաղաք է, գիւղ է, թոնիր է:

Ա՞զգ— ես եմ, դուն ես, նա է:

Լեռը պաշտպանում է ձորն ու գետը, ձորն ու գետը ոռոգում են դաշտը, դաշտն ու անտառը կերակրում են քաղաքն ու գիւղը, իսկ թոնիրը ուրախութիւն է բերում ու երգում է բոլորի փառքը ...

... Իսկ ես՝ ատում եմ քեզ, դու վնասում ես նրան, նա դաւում է թէ իմ դէմ եւ թէ քո դէմ ...

Դարեր կ՚անցնին եւ Հայրենիքը միշտ կը մնայ Հայրենիք:

Իսկ ազգը... ասա՛, դեռ քանի՞ դար կը դիմանայ մեր այս վերաբերմունքը ...

Բնութիւնը պահում է քո Հայրենիքը, դու էլ պահիր քո ազգը:

ՏՈՔԹ. Ց. ԿԻԼԻԿԵՑԻ

ՔԱՂԱՔՆԵՐ ԵՒ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

ՎԵՆԵՏԻԿ

Մտածումէ վեր քաղաք մը: Թափանցիկ եւ թրթռուն զգայնութիւններու բոյն մը՝ որ շարունակ կը սեղմուի լոյսի եւ ստուերի երկարող եւ կծկուող շերտերով:

Շէնքեր՝ որոնք կը բարձրանան ծովուն մէջէն: Պալատներ լայն դահլիճներով եւ տուներ՝ հիւրընկալ եւ բարի իրենց տէրերուն պէս: Անհամար կամուրջներ, որոնք կ՚աղեղուին լայն ու նեղ ջրանցքներու վրայ, եւ որոնց տակ ստուերները ներկայ են միշտ, հալած մետաղի նման թանձր եւ անշարժ:

Կոնտոլավարը կ՚անցնի հեռուէն կամ մօտէն, կորացած իր թիակին վրայ, եւ ոտքի՝ կոնտոլային յետսամասին: Վենետիկի ամէնէն առանձնայատուկ տարրն է կոնտոլավարը: Բանաստեղծ եւ փիլիսոփայ: Պղինձէ դէմք եւ պողպատէ բազուկ: Մանուկի հոգի ունի ան եւ զուարճախառն դատողութիւն օտարականին մասին՝ որ չուզեր պէտք եղածէն աւելի վճարել: Կը խօսի կեանքին շուրջ ծովու մարդու պարզամտութեամբ եւ առողջ դատողութեամբ: Կը խօսի միայն իր հանապազօրեայ կեանքին մասին: Ապագան գոյութիւն չունի:

Ամէն ինչ կը դառնէ ներկայով: Կատարեալ երազողի խառնուածք: Վենետիկի ծովն ու ջրանցքները կը պատկանին անոր: Առաւօտէն մինչեւ իրկուն ան կը թիավարէ կենսուրախ եւ զուարթ, օրհնութեան նմանցնելով իր երգը ջուրերուն մեղմօրէն շարժող թաւիշին վրայ, եւ կամ երգելով շատ մեղմիւ, հազիւ լսելի ձայնով մը, փաղաքշական եւ գրաւիչ, ինչպէս անհասանելի հծծիւնները Վենետիկի երկարաշունչ իրկուններու անդորրահոծ մահացումին:

Արեւուն տակ քաղաքը կը պսպղայ մարգրիտներու փայլով, փշրած արծաթի շողիւններով: Լռութիւնը կը դրկէ զայն, եւ ոչ մէկ աղմուկ կը լսուի անոր շուրջ, որովհետեւ Վենետիկ կ՚երազէ երբ արեւ կայ, ու երբ լուսինը կը փռուի իր տանիքներուն եւ ջուրերուն վրայ՝ ան կը քընանայ անոյշ աղջկան մը պէս, փոքրիկ եւ անհանդարտ բիբերով:

Իրկունները, այնքան հոծ ու հարուստ զովացնող ստուերներու հոյլերով՝ կը ճեղքուին պիրկօրէն քաշուած լոյսի շեղբերով, որոնք փռուած կ՚ըլլան ծովուն հեռուները, կղզիներուն առջեւ: Իր հարիւրաւոր կղզիները կը լողան ու կը խայտան ոսկեփոշիի մէջ, կը հալին, կը մարմրին, կը տուայտին անվերջական թեւարախումբերով, մինչ նաւեր եւ բարտիներ մայրամուտին դէմ կը տատանին լայն շարժումներով, իրենց շուրջ սրսկելով մոռացօնք եւ հրճուանք:

Իրիկնադէմի այս դրախտային պահերուն, երկնառաք լոյսի ջրվիժումներուն մէջ Վենետիկ կը վառի: Շէնքերուն պատուհանները կը հրդեհին շողարձակումներով, ու նուռի նման հրուտ վերջալոյսը երկնի եւ ծովու մէջէն իր բոցոտ լեզուները կ՚երկարէ կղզիներու եւ քաղքին լանջքերն ի վեր: Տուները կը կորսնցնեն իրենց գիծերը, անոնց ճակատները կը լայննան, կը տարտղնուին լուսավառումի հրաշանքին մէջ: Ամէն ինչ կը դառնայ անիրական, անփայլելի, ըղեղային ըմբռնողութիւն եւ շարունակ ձեւափոխուող տարօրինակութեան անեզրելի խաղ: Շէնքեր եւ զանգակատուներ կը կոտրտուին, կը թափին նորածիլ խոտի գոյն ունեցող ջուրերուն մէջ, ու այսպէս, իրկուններու այս յանկուցիչ պահերուն՝ Վենետիկ աղուոր աղջիկ մըն է որ կը ցանկայ լողալ ջուրի եւ երփներանգ կայծկլտումներու ողողումներուն մէջ: Հովը կը հասնի հեռուներէն, հորիզոնի քովերէն, իր թեւը կը քսէ միջոցին որ արբշիռ է թոյրերով, կը ծփէ ալիքներուն վրայ, կը դողացնէ անոնց նորահաս ստինքներու շարժումներ ունեցող նուաղումները, կը փախչի յանկարծ ծովէն, ինքզինք կը նետէ ջրանցքէ ջրանցք, կը քերէ շէնքերուն ճակատները, կ՚անցնի քաղքին վրայէն ու կը մեռնի անոր կռնակը, ոգիներու խաղաղ մահով մը:

Ցանկարծ հեռաւորութեան մէջ հորիզոնը կը սկսի խտանալ, ստուերոտիլ, մթննալ: Ամէն ինչ կը վերստանայ իր նախկին ձեւը: Հեռաւորութեան մէջ ցանուած կղզիները գիծեր կը քաշեն հորիզոնին վրայ: Երկինքը կը պրկուի, ամպերը կը նօսրանան, կը պատռին մետաքսի նման, ստուերները կը յառաջանան, կ՚ողողեն ամէն ինչ, ու քիչ վերջ՝ ծովը կը ծծէ զանոնք:

Գիշեր: Այս պահուն Վենետիկ չի տեսնուիր. կը զգացուի: Միտքը կ՚ընբազանայ: Բանաստեղծութիւնը կը կորսնցնէ իր հմայքը, ու արուեստի ստեղծագործութիւնները կը չքանան Վենետիկի գիշերներուն առջեւ: Խորիմաց եւ հսկայ անդորրութիւն մը կը թեւածէ խաւարին մէջ: Ձայն չկայ, շշուկ չկայ. կարծես Վենետիկոյ ժողովուրդը չի խօսիր գիշեր ատեն:

Ս. Մարկոսի հրապարակին մէջ Վենետկուհին կը շրջի կշռոյթով: Կը նայի իր շուրջը սիրազեղ անտարբերութեամբ եւ մանրիկ ժպիտներով: Կը նայի քեզի նուաղումով, կնոջական վերացումով, կը գրաւէ հոգիդ՝ մանիշակի նման անմեղ տենչանքներ արթնցնելով սրտիդ մէջ: Անոնց աչքերը կ՚ըլլան սեւ, խիստ եւ հոծ սեւութիւնով: Կարծես սուգի մէջ են Վենետկուհիին աչքերը: Զանոնք կ՚եզրեն երկար թարթիչներ, որոնց խորունկէն սրտին անհանդարտութիւնը կը զգացուի նայուածքներու խօսող արտայայտութիւնով:

Վենետկուհին երաժշտականացած կինն է ու քնարական մեղմութիւններու ջերմութիւնը, սակայն անիկա իր կեանքին մէջ ունի սէրը, առանց որուն իր ծովը, Վենետիկի հրաշափառ ծովը պիտի չթրթռար համերգներով եւ համբոյրի հնչիւններով: Վենետկուհին կը ճեմէ Ս. Մարկոսի հրապարակին մէջ ու կոնտոլան ծովուն մէջ: Ան կը տաքնայ կոնտոլավարին աչքին առջեւ կիթառներու երկար եւ [illegible]նող կախարդանքով: Զոյգերը կը [illegible]յին լուսնին, հաւատալով իրենց սիրոյ ամբծութեան եւ ճշմարտութեան: Լուսինը կ՚անցնի մանրիկ ամպերու մէջէն, կը դգուէ աստղերը, ու կը ներկէ ամէն ինչ դեղինով:

Ջրանցքները կը հեւան խորունկէն, կը լսուի կչռաւոր ճողփիւնը թիերուն որ յանկարծ կ՚արձագանգէ ու կ՚[illegible] կամուրջներուն տակ, ու քիչ վերջ կը դադրի խուլ հառաչանքով մը:

Քաղաքը որ կքած է մթութեան տակ, որ ներկուած է լուսնին մերթ ուժեղ եւ մերթ նուրբ հպումներէն, կարծես կը վերանայ խորունկէն եկող յափշտակութեան մը լարուած գինովութենէն, ու կարծես պիտի հալի լուսնին տակ՝ լուսնին նման:

Քաղաք մը՝ որ ունի հազարա[illegible]

ԻՍԼԱՄԻ ՀՈԳԻՆ

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՏԱՐՐԸ

Ալլահը, ստեղծելէ վերջ կրակը, ջուրը, հողը եւ օդը, ուզեց ստեղծել նաեւ տարր մը որ բովանդակէր բոլորը: Ու ստեղծեց սէրը:

Սիրահարի մը մտածումը օդէն արագ կը հալածէ իր տենչանքին առարկան, եթէ նոյն իսկ աշխարհի ծայրն եղած ըլլայ ան:

Սիրահարը իր մէջ կը կրէ երկրային բոլոր գանձերը: Իր բերանը տուփ մըն է՝ ռուբիներով ու գոհարներով լեցուն, որոնք կը փայլին իր աչքերուն մէջ:

Իր զգացումներուն հեշտանքը աւելի խոր է, քան ծովերը, ու մարդ իր հրածին գրկին մէջ՝ կը կարծէ լողալ ովկէանոսներու երանութեանց վրայ:

ԵՐԿԵԱԿ

Սէրը՝ Ալլահին ամէնէն հրաշալի ստեղծագործութիւնն է՝ երկրի վրայ: Վայելքի իր ամէն մէկ բոպէն՝ թէեւ շատ կարճ՝ կը պարփակէ ամբողջ յաւիտենականութիւնը:

(Աֆղանիստան)

ԵՐԿԵԱԿ

Առիւծները կ'երկչէին իմ յանդգնութեանս առջեւ:

Իսկ երկինքը զիս գերի՛ կը դարձնէ [...]թի մը՝ իմ սիրուհիիս աչքերուն:

ՔԱՌԵԱԿ

Քու յիշատակդ, ո՛վ սէրդ իմ, ինծի դարձաւ մեծ ու անբաժան բարեկամ մը:

Քու յիշատակդ, ո՛վ սէրդ իմ, չի կրնար խլուիլ ինծմէ, ոչ մէկ մրցակցի կողմէ:

Ըսէ՛,— չե՞մ կրնար գտնել աւելի հաւատարիմ սէր մը՝ քան քու յիշատակդ:

Ո՛վ իմ անհաւատարիմ սէրս, ո՜րքան մեծ հաւատարմութիւն կայ քու յիշատակիդ մէջ:

(Անատոլու)

[...]ՈՒԻ ԵՐԳ

Մարմիններէն՝ որոնք ուղղաձիգ են արմաւենիներուն նման, ինչպէս եւ մէջքերէն՝ որոնք ճկո՜ւն են վարդենիներու ցողուններուն նման, մենք կը նախընտրենք ձողերը մեր դրօշակներուն, որոնց վերեւ կ'ալեծփի մեր ազգային սրբազան դրօշը, դրօշներ մեր, որոնք ոսկեզօծ են մեր նախնիներուն հանգոյն, եւ կը ցոլացնեն շողշողանքը լոյսին:

Մետաքսային վարսերէն, որոնք բոսորագոյն են՝ հրահրող ածուխին նման, կամ սեւ՝ մարած ածուխին պէս, — արշալոյսին հանգոյն բոցավառ եւ մութ գիշերուան նման մո՜ւթ մազերէն մենք կը նախընտրենք ձողը մեր դրօշակներուն, որոնք սուրացած են պատերազմի դաշտերուն վրայ, եւ չինուած են մեր կայծակնավազ նժոյգներու պոչերէն(1):

Աղջիկներու գիրգ պարանոցներէն եւ սպիտակ կուրծքերէն,— որոնք [...] են երբեք անգամ հրաշէկ սուրերու նման, եւ՝ գողաձեւ այն մարմարեայ յղկեալ կոտրներուն պէս որոնցմէ դուրսին ու դիւթիչ բուրում մը կ'արտայայտուի,— մենք կը նախընտրենք շողշողա՜նքը մեր սուրերուն որոնք երբեք անգամ հրաշէկ են, ու փայլը մեր վաղօրեաններուն՝ որոնք նման են մեծատոր գողաձեւ մարմարներուն:

(1) Առեն մը, ձիերու պոչերը իբրեւ դրօշ կը գործածէին կարգ մը իսլամ ազգեր:

Սեւ աչքի մը սպանիչ ներկին,— որ աւելի սեւցած է կոպերու աղեղէն եւ ծարիրումէն թարթիչներու,— մենք կը նախընտրենք այն սպանիչ նետերը, զորս մեր աղեղը կը նետէ պատերազմներու կատարը:

Այդ սեւ աչքին նետերը իրենց ծայրը ունին զգուանք մը, որ կը պահպանուի եւ կը նետուի լոկ բարեկամներու սրտին, եւ, շատ յաճախ, այդ ծայրը կը ծակէ կ'անցնի այդ սրտերը եւ անոնց կը պատճառէ մահ մը, մինչ մեր աղեղին նետերը, պահուած ըլլալով միայն թշնամիներուն համար, միայն անոնց մէջ է որ մահ կը սփռեն:

Մերկ կողերէն, որոնք կը փրթին քրտնած մէջքերուն ներքեւ, եւ կ'ուղղուին համբոյրներուն կարմիր կրակէն, մենք կը նախընտրենք մեր նըժոյգները, որոնք պաճուճուած են ոսկիէ եւ արծաթեայ զարդերով, ու երբեք չեն կքիր, այլ կը բարձրանան իրենց ետեւի ոտքերուն վրայ ու կ'ոստնո՜ւն երբ կը տեսնեն կռիւներու արիւնահոսումը:

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻԿԻՆ ՍԷՐԸ

Հիմա իմ ձիս, որ սրընթաց է նետի մը նման, ես աւելի արժանաւոր գոհունակութիւն չեմ ճանչնար, այդ մարդուն համար, քան կռուիլ ու բռպաննել իր թշնամին, դիտելով մահը անոր դէմքին վրայ:

Ի՛նչ գեղեցիկ է արհամարհել մահը:

Աւելի լաւ է սիրել անսպահով եւ տարակուսելի փառքը, որ ամէն առեն քու շրթներուդ կը դնէ համբոյրը յաղթանակին, քան սեւակն աղջիկ մը, որուն զգուանքներն ու համբոյրները կը սիրցնեն ինծ կեանքը ու զիս կը դարձնեն վեհերոտ՝ կռիւներու մէջ:

Կարկեհանները, յակինթները կամ զմրուխտները, որոնք շարուած են ոսկեայ բաշերուն իմ նժոյգիս, աւելի մեծ հմայք ունին իմ աչքերուս համար, քան՝ շատ մը մետաքսեայ ու չէկ ծամերը, որոնք կը պարուրեն բոսպիտակ պարանոց մը՝ զարդարուած կարկեհաններու, յակինթներու եւ զմրուխտներու երրեակ մանեակով մը:

Կիներու համբոյրները նման են ծովու ջուրին,— կը սաստկացնեն պապակը: Որքան շատ ըմպես անոնց աւելի, այնքան կ'աւելնայ ըմպելու տենչանքդ:

Իսկ անվեհեր պատերազմիկին համար աւելի յագեցուցիչ ըմպելի չկայ, քան թշնամիին տաք ու կարմիր արիւնը:

(Ալթայ)

ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՐԳ

— Ե՛կ, ո՛վ իմ սիրելիս, ու ըսէ ինծ,
— ո՞րն է աւելի սամադուն մեծ երկնակամա՞րը՝ ուր կը ճառագայթէ արփին, թէ փոքրիկ երկինքը քու աչքերուդ, ուր կը շողշողան քու սեւաթոյր բիբերդ:

— Աւելի կապոյտ է քան երկնակամարը վերի, եւ աւելի կապոյտ է քան աչքերս իմ՝ այն տոպազէ մանեակը, զոր դուն պիտի անցընես իմ պարանոցիս:

— Ե՛կ, ով իմ մեխակս, ու ըսէ՛ ինծ
— ո՞րն աւելի կը փայլի, արե՞ւը՝ որ կը բոցավառի վերը՝ կապոյտ երկնակամարին վրայ, թէ սեւ բիբը որ կը շողարձակէ՝ քու աչքերուդ փոքրիկ կապոյտ երկինքին վրայ:

— Աւելի փայլուն է քան արեւը, եւ աւելի փայլուն է քան իմ բիբերս, այն մեծ ոսկեայ օղակը զոր դուն պիտի կախես իմ քիթէս:

— Ե՛կ, ով իմ յակինթս, ու ըսէ ինծ,— ո՞րն է աւելի սպիտակ. քո՞ղը որ իմ աչքերէս կը ծածկէ քու աստուածային դէմքդ, թէ շողը լուսնին, որ քու դէմքիդ վրայ կը ժպտի, ինչպէս ուրիշ լուսնի մը վրայ:

— Աւելի սպիտակ է քան քօղը, որ քու աչքերէդ կը ծածկէ ու աւելի սպիտակ քան շողը լուսնի՝ որ կը ժպտի դէմքիս վրայ, այն արծաթեայ զարդը, զոր պիտի դնես մազերուս վրայ:

(Պելուճիստան)

ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՐԳ

Եթէ կ'ուզես դեռ չփոխադարձել սէրն ու զիս մղել որ դրախտը երազեմ՝ երբ այնքան մօտ են անոր: Եթէ կ'ուզես որ ճանչնամ դժոխքին բոլոր տանջանքները:

Եթէ քու ամենօրեայ քմայքներդ կ'ուզեն զիս ենթարկել դանդաղ մահուան— աւելի ահաւոր քան իրականը, որովհետեւ կը մնամ ողջ՝ տառապանքէն վերջ եւս, կարեկցիր ինծ, ու մէկի մէջ հաւաքէ իմ բոլոր վիշտերս, իմ բոլոր մահուան տառապանքներս:

Ա՛ռ, բռնէ հրացանս, լեցուր զայն, կայծքարով վառէ կայծը, ահա վառօդը ու ահա կապարը. լեցուր, ուղղէ ինծ ու քաշէ:

Ուշադրութիւն ըրէ միայն որ զիս գլխէս չսպաննես, որովհետեւ իմ գանկս առլցուն է քու դիմագծովդ,— ու դուն քեզ սպաննած պիտի ըլլաս:

Ուշադրութիւն ըրէ, ո՛վ անողոք աղջիկ, որ զիս չսպաննես, եւ սրտէս — որովհետեւ սիրտս առլցուն է քու սրտովդ ու դուն քու սիրտդ սպաննած պիտի ըլլաս:

(Սուրիա)

Թարգմ. ՍՈՍԵԱՑ ՏՂԱՆ

Հայ երգին մասին

Փարիզի կայանէն

— • —

Դեկտ. 8ի կիրակին, Փարիզի կայանէն Կիլիկիա երգչախումբի ձայնասփիւռով տուած նուագահանդէսին առթիւ, նոյն կայանի տնօրէն երաժշտագէտ Պ. Մաթեէօ, հետեւեալ բացման խօսքը արտասանեց հայ ժողովրդական երաժշտութեան եւ Կոմիտաս վարդապետի մասին.—

Սիրելի ունկնդիրներս,

Մոգական գաւազանի փոխուած եռաժիշտի ճպոտին օգնութեամբ, այս առաւօտ պահ մը ձեզ պիտի առաջնորդեմ ասիական հողամասին մէջ, Կովկասի հարաւը, Եփրատի եւ Տիգրիսի ակերուն մօտ ... Հայաստան:

Թերեւս կ'անդրադառնաք որ հոն մըտադալար բանաստեղծութեամբ զեղուն ֆօլքլօր մը, մերթ մելամաղձոտ ու մերթ կորովի ներշնչումով, կը կեդրոնացնէ ու կը խրախուսէ՝ իր ազգային բաղձանքներուն մէջ քանիցս յուսախաբ եղած աշխատասէր հայ ժողովուրդի հոգին:

Հայաստանի մէջ չենք գտներ երաժշտութեան դպրոց մը որ կարելի ըլլայ բաղդատել եւրոպական երաժշտասէրներէ ընդհանուր առմամբ դըմնահատուածներուն, բայց սոր փոխարէն հոն կը տեսնենք յաղթանակը ժողովրդական մտքին ու զգացումին: Ստեղծագործողը, ըլլայ բանաստեղծ թէ երաժիշտ, ներշնչման մշտատեւ աղբիւր մը ունեցած է գործաւորէն, շինականէն, ժողովուրդէն ծնած ժողովրդական երգին մէջ:

Սնած հովիւին, մշակին երգով կամ հարուստ բնութեան մը գեղեցկութիւններով, պատմելով արհեստաւորին կեանքն ու գործը, կամ խրախուսելով մարտիկն ու փառաբանելով անոր քաջութիւնը, հայ ժողովրդական երգը ազատ եւրոպական երաժշտական կաղապարներէն, ինչպէս նաեւ արեւելեան մեղկ եղանակներէն, կը հաստատէ ինքնուրոյն ներշնչման աղբիւր մը, համակ սիրոյ, քաղցրութեան եւ զգացման վրայ:

Առաջին ժողովրդական երգերը ամենուրեք եւ միշտ միաձայն են եղած: Անոնց դաշնաւորումը գործիքներու թէ խմբերգի օժանդակութեամբ, շատ փափուկ ու դժուար է, որովհետեւ որքան պարզ է ժողովրդական արտայայտութիւնը, նոյնքան դիւրին է զայն խաթարելը:

Կայ սակայն մէկը, կղերական մը, որ հայ ֆօլքլօրի իր հիմնական եւ կատարեալ ուսումնասիրութիւններով դաշնաւորած է հայ ժողովրդական երգը, պահելով անոր բնածին ու պարզ բնոյթը: Ես խորին յարգանքով կը յիշեմ այդ կղերականին, Կոմիտաս վարդապետի անունը:

Ծնած 1869ին Քէօթահիա, Փոքր Ասիոյ մէջ, որբացած տասնըմէկ տարեկանին, կը ղրկուի Էջմիածնի դպրանոցը, ուր երեւան բերած երաժշտական բացառիկ յատկութիւնները պատճառ կ'ըլլան, աւելի վերջը իր Պերլին ղրկուելուն: Եւրոպական մայրաքաղաքներու մէջ տրուած նուագահանդէսներով եւ կատարած բանախօսութիւններով, ինքը առաջինը եղաւ հայ ժողովրդային երաժշտական արուեստը ծանօթացնող:

Թուրք կառավարութեան կողմէ տարագրուած 1915ին, հայ մտաւորականներու ջարդէն ազատեցաւ միջամտութեամբ այն ժամանակի դահաժառանգ եւ Պոլսոյ վերջին խալիֆա՝ Ապտիւլ Մէճիտի միջոցաւ: Աքսոր գտնուած ատեն ականատես եղած սարսափի տեսարանները իր մտաւոր կարողութիւնները խանգարելու չափ ազդեցին իր վրայ:

Դարմանուելու համար 1919ին Փարիզ փոխադրուած այս մեծ երաժըշտագէտը չէջեցաւ այս տարի հոկտեմբեր 20ին, առանց երբեք վերագտած ըլլալու, աւա՜ղ, իր առողջութիւնը:

Théodore MATHIEU

Աշնանային մտմտուք

— • —

Երգերս միշտ պարզ եմ գրում.
Երգերըս «կանչ» են,
Հայոց ջահը երբ վառուի,
Նոքա կը հանգչեն:
— Ա՛խ, ես մտաղ այն օրին, —
Երգե՛ր իմ հնչէք,—
Թող այս ազգը միշտ ապրի,
Մենք կորչենք, կորչե՛նք ...

Ա. ԳԱՌՕՆԷ

Ցուրտ է ու աշուն, մեռնում են հիմա
Վայրի ծաղկունքը ամայի դաշտում,
Է՛հ, թող որ մեռնին, իմ սիրտը հիմա
Ծաղկին ու խոտին էլ չի ափսոսում:
Նրանց բուրմունքն ու տեսքը՝ գեղեցիկ
Մարդկանց քմայքն է հնարել, հիւսել,
Բանաստեղծներս էլ դիւրին ու մօտիկ
Հէնց ծաղիկներն ենք տեսել ու երգել...
Ծաղկունքն թօշնեցի՛ն...է՛հ, թող որ թօշնին,
Ենող զարունքին է՛լ կը բացուեն էտ
Թշուառութեան մէջ մերկ ու անօթի
Մեռնո՛ղ մանուկներ, ձեզ ո՞վ կը տայ ետ ...
Հայո՛ց մանուկներ, զարկե՛րն իմ սրտի,
Միջերկրականի ափերում թօշնող՝
Մեռնո՛ղ, ծաղկունքը որբ հայրենի՛ք,
Ասացէ՛ք, կը գա՞ք զարնան հետ բացուող...
Ցուրտ է ու աշուն. դողում են հիմա
Հազա՛ր մանուկներ, այնտե՛ղ, հեռուոր
Մե՛ծ քաղաքների մայթերի վրայ ...
— Մեր վառ յոյսերն են նրքա լուսաւոր,
Ու մեր խնդումի առիթը վերջին,
Ա՛խ, նրանց կրկին ո՞վ մեզ յետ կը տայ ...
Ո՞ր զարունքի հետ կը դառնան կըրկին ...

Ա. Գ.

ԾԻԾԱՂ

Խորհրդային կարեւոր քաղաքի մը Մանկավարժական տեխնիկումի ուսանողին կը հարցնեն.

— Ո՞ր գետի ափին վրայ կը գտնուի Թէհրանը:

— Թէհրա՞նը — Հռենոսի ափին:

— Թէհրանը ո՞ր պետութեան մայրաքաղաքն է:

— Փարակուէյի մայրաքաղաքը:

— Թուեցէք 15 եւրոպական պետութիւններու անունները:

— Գերմանիա, Անգլիա, Զուիցերիա, Թուրքիա, Միջագետք, Պրազիլիա ...

ափունքներ. ափունքներ ջրանցքի եւ ծովու, ծովալճի եւ թերակղզիի, ոլոնց եզրին լապտերներ կը շողան հասունցած նարինջի գոյնով: Քաղաքն ու խաւարը կորտուած են յախճապակեայ լապտերներու ճոխութեամբ, որոնց լոյսը կը դրկուի ջուրին հետ, կը քաշուի ու կը բարակի ալիքներուն հեզանդորր ընթացքին հետ, ու յետոյ, քիչ հեռուն կը կախաղանուի ուրիշ անթիւ լապտերներու ցոլքերուն հետ, մէջը արթնցնելով վայելքներու այնպիսի ու գունեղ զգայնոտութիւններ՝ որ դուն կ'օրհնես այս քաղաքը, կառուցած յուզումէդ եւ անկաշկանդ փանչացումէդ:

Վենետիկեան գիշեր: Երգ, ալիք, ծփում եւ սէր: Մանաւանդ սէր: Ծովը կը հնչէ ծանր ու երկարող համաչափութեամբ, անոր հնչառութիւնը թեթեւ է եւ նոսր եղնիկներու շնչառութեան նման, ու անոր վիպաքնարէն տրտում հառաչանքները կը մնան դառնուկներու լացին՝ որոնք կնքուած են թաղուած ամայութեան մէջ:

Վենետիկի մէջ չկայ ոչ մէկ իրականութիւն, մանաւանդ երեկոյեան եւ գիշերուան պահերուն: Ան չագդուիր նիւթի տիրապետութենէն. զայն կը հալեցնէ իր մէջ տարերային զօրութիւնով մը, կը նետէ անոր վրայ իր երազանութեան դրօշմը՝ որ պատկերներու խաղն է փռուած ամէն կողմ: Դուն կը քալես երգի եւ գոյնի մէջէն եւ քու կարգիդ կը դառնաս մէկ մասը այն այլամերժ իրողութեան՝ զոր դուն պիտի զգաս մխրճուած քու ըղեղիդ խորը երբ այլ եւս յոգնած մըտավայելքներէդ՝ պիտի ցանկաս հեռանալ այս քմահաճ բայց սիրելի քաղաքէն:

Բայց ե՞րբ կը վերջանայ Վենետիկի գիշերը: Երբ հորիզոնի կողերուն վրայ կը տեսնուի արիւնոտ բոցավառումը արեւուն սկաւառակին, երբ կը լսուի զանգերու անհամար տարափը որ կը տարածուի միջոցին մէջ, եւ երբ վերջապէս լոյսի բիւրաւոր կոհակներ տիրական եւ ուժեղ ընթացքով կը յառաջանան ծովուն բացերէն ու կը քշեն խաւարը Վենետիկի վրայէն՝ քու հոգիիդ վրայ կ'իջնէ արեւուն լոյսը բարութեան նման, ու դուն խորունկ երազէ արթնցողի պէս՝ ի զո՜ւր կը փնտռես լապտերներու լոյսը, լուսինն ու աստղերը երկինքին վրայ, կիթառներու ղօղն ու օրհներգը՝ խառնուած ալիքներու անվերջանալի մրմունջին եւ սիւքնըւագին:

Վենետիկ կ'երազէ արեւուն տակ, քաշուած աշխարհէն: Իտալացի ազնիւ ժողովուրդին արուեստագէտ հոգին ազազակն է Վենետիկ, եթէ Միլանոն անոր տնտեսական մտահոգութիւններուն կեդրոնն է ու յաւիտենական Հռոմը դարերուն դէմ աղեղուած մեծութիւնը փառքի եւ քաղաքակըրթութեան: Վենետիկ կոնակ է դարձուցած իրական կեանքին, որ տեսզերքին մէջ փռած է իր անմահրն թաց թշուառութիւնն ու տառապանքը հսկայական տարողութեամբ:

Պարիկներու շնչառութիւն կայ Վենետիկի մէջ, նայուածքներու սիրածալ հիւսուածք եւ այլազան երանգապնակներու փշրանքներ օդին մէջ, ծովուն ու ջրանցքներուն մէջ:

Վենետիկ կ'երազէ արեւուն տակ: Իտալիոյ արեւը կը տաքնայ ամէն օր անոր ծովուն մէջ: Մակոյկներ եւ կոնտոլաներ կը սահին ծովէն դէպի ջրանցքներ եւ ջրանցքներէ դէպի ծով, իրենց սահանքը ներդաշնակած փոքրիկ ալիքներու մրմունջով եւ մելամաղձ երգերովը Վենետկոյ կոնտոլավարին:

ՏՈՔԹ. ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՍՐԱՊԵԱՆ

ԲԱՑՈՒԱԾ Է «ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՐԳԵՒԱՒՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

1936 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻՆ ԱՌԹԻՒ

1935 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 15ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ 1936 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 31

ԲՈԼՈՐ ԱՆՈՆՔ ՈՐ «ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱԺԱՆՈՐԴ Կ'ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԻՆ ՏԱՐԵԿԱՆ, ՎԵՑԱՄՍԵԱՑ ԿԱՄ ԵՌԱՄՍԵԱՑ, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ, ԵՒ ԿԱՄ ԿԸՆՈՐՈԳԵՆ ԻՐԵՆՑ ԲԱԺՆԵԳԻՆԸ, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ ՏԱՐԵԿԱՆ, ՎԵՑԱՄՍԵԱՑ ԿԱՄ ԵՌԱՄՍԵԱՑ, ԻԲՐԵՒ ՊԱՐԳԵՒ ՊԻՏԻ ՍՏԱՆԱՆ ԶԱՆԱԶԱՆ ԳԻՐՔԵՐ, ՀԱՄԱՁԱՅՆ ԻՐԵՆՑ ՎՃԱՐՄԱՆ:

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՑԱՆԿԸ ԲԱԺՆՈՒԱԾ Է ՏԱՐԵԿԱՆ, ՎԵՑԱՄՍԵԱՑ ԵՒ ԵՌԱՄՍԵԱՑ ԳԼՈՒԽՆԵՐՈՒ, ԵՒ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐԸ ԱԶԱՏ ԵՆ ԸՆՏՐԵԼՈՒ ԻՐԵՆՑ ՆԱԽԸՆՏՐԱԾ ՀԱՏՈՐՆԵՐԸ:

ԹՂԹԱՏԱՐԻ ԾԱԽՔԸ ՄԵՐ ՎՐԱՅ, ԲԱՑԻ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԷՆ:

ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ (ԿԱՆԽԻԿ).—

1. ՎԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ, Օ. Մխիթարեան (25 ֆրանք): 2. ՎԻՇԱՊՆԵՐԻ ԱՇԽԱՐՀՈՒՄ, Տիկին Հայաստան Գէորգեան (15 ֆրանք): 3. ԼԵՌՆԵՐՈՒ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ, Կ. Սասունի (15 ֆրանք): 4. ՀԱՅ — ԹԱԹԱՐԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՐՈՒՄՆԵՐԸ, Ա. Գիւլխանդանեան (15 ֆրանք): 5. ԱՆՑՐԵՒ, Համաստեղ (15 ֆրանք: 6. ՄԵՂԵԴԻՆԵՐ, Շ. Նարդունի (15 ֆրանք): 7. ԿԱՍԻԱՆԻ, վէպ Բիւզանդական կեանքէ, (20 ֆրանք): 8. ՀՈՂԻՆ ԵՐԳԸ, Դ. Վարուժանի (25 ֆրանք): 9. ԵՐԳԻԾԱԿԱՆ, Ն. Պէշիկթաշլեանի (15 ֆրանք): 10. ՎՈՍՓՈՐԻ ֆրանք): 9. ԵՐԳԻԴԱԿԱՆ, Ն. Պէշիկթաշլեանի (15 ֆրանք): 10. ՀԱՅ ՔՆԱՐ, բնդարձակ երգարան (20 ֆրանք):

«ՆԱՀԱՏԱԿ ԳՐԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐ»ՈՒ ՄԱՏԵՆԱՇԱՐԷՆ ՀԵՏԵՒԵԱԼ ՀԱՏՈՐՆԵՐԸ

Թիւ 1.— Ռ. Զարդարեանի «Արծակ էջերը».— 2.— Հրանդի «Գեղի Նամակներ».— 3.— Գ. Տէր Կարապետեանի «Տարօնի աշխարհը».— 4.— Գեղամ Բարսեղեանի «Արձակ էջերը».— 5.— Ար. Արփիարեանի «Ընտրուած էջեր».— 6.— Գ. Զօհրապի «Արձակ էջեր, քերթուածներ եւ ծանօթ դէմքեր».— 7.— Տ. Չէօկիւրեանի «Վանքը».— 8.— Օհան Կարօի հատորը.— 9.— Եր. Օտեանի «Ընկեր Փանջունին եւ Ծապլվարը»:

(Իւրաքանչիւր հատորին գինն է 20 ֆրանք):

ՎԵՑԱՄՍԵԱՑ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ (ԿԱՆԽԻԿ).—

1. Վալանթին, վէպ (20 ֆր.).— 2. Ծրջիկ Մատոնեան (15 ֆր.).— 3. Մեծապատիւ Մուրացկանները, Յ. Պարոնեանի (10 ֆր.).— 4. Փնջիկ Երգարան, (10 ֆր.).— 5. Զբօսացրութիւն Ֆրանսա — Հայ (15 ֆր.).— 6. Հայաստանի աշխարհագրութիւնը, Յ. Պալճեանի (10 ֆր.).— 7. Երեք ընկերներ, Ղ. Մելոյեանի (10 ֆր.).— 8. Հ. Յ. Դաշնակցութեան քաղաքական ուղին, Գ. Գիւզալեանի (10 ֆր.).—9. Արե՛ւ, Արե՛ւ, Փայլակ Միքայէլեանի (10 ֆր.):

ԵՌԱՄՍԵԱՑ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ (ԿԱՆԽԻԿ).—

1. Նահապետ Նահապետեան, Թատերախաղ, Ա. Սարվազեանի (7.50 ֆր.).— 2. Գծից դուրս, նոյն հեղինակէն (5 ֆր.).— 3. Ապրիլեան Եղեռնը, Կ. Սասունի (5 ֆր.).— 4. Կաթուչկը, Ա. Ահարոնեանի (5 ֆր.).— 5. Մայիս 28 (5 ֆր.).— 6. Ընկերվարութիւնը եւ ճնշուած ժողովուրդները, Լէվինսկի, թարգմանեց Կ. Սասունի (5 ֆր.).— 7. Խրիմեան Հայրիկ, Ե. Ֆրանգեանի (5 ֆր.).— 8. Հայաստանի քարտէսը, Յ. Պալճեանի (5 ֆր.).— 9. Սայաթ Նովա (6 ֆր.).— 10. Մշակոյթի Օրը (10 ֆր.):

ՀԵՏԶՀԵՏԷ ԿԸ ԾԱՆՈՒՑՈՒԻՆ ՈՒՐԻՇ ՀԱՏՈՐՆԵՐ ԵՒՍ:

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԿԷՕԹԷ ԵՒ ԿԱԶՄԱՐԱՐՆԵՐԸ

— Հ —

Papyrus պարբերաթերթին մէջ Ֆրէտէրիք Մարլ կը խօսի այն հետաքրքրութեան մասին, զոր Կէօթէ ցոյց կուտար կազմարարներուն:

Զարմանալի չէ, կը գրէ, եթէ Կէօթէ իր կեանքի տեւողութեան ընթացքին միշտ յարաբերութեան մէջ եղած է կազմարարներուն հետ: Ան կանուխէն, իր հօրենական տանը մէջ, ընտելացաւ վայելչակազմ գիրքերու, որովհետեւ «կայսերական խորհրդական» իր հայրը գիրքերու, փորագրուած (gravures) կամ դրոշմատիպ (estampe) պատկերներու, քարտէսներու թանկագին գրադարան մը ունէր ինչպէս եւ գեղարուեստական առարկաներ, որոնց համար անհրաժեշտ են կազմարարի ճարտար ձեռքեր: Չենք սխալիր՝ ենթադրելով որ Կէօթէ հօրը կողմէ կազմարարին ուղղուած ապսպրանքներուն ինք կը հսկէր: Իր ճշմարտութիւն եւ կեղծիք յուշագրութիւններուն մէջ գերման բանաստեղծներու իշխանը կը պատմէ թէ հայրը ժամանակակից գրագէտներու գործերուն մէկ մեծ հաւաքածոն ունէր, հորթի մորթով գեղեցկօրէն կազմուած:

Երիտասարդութեան այս տպաւորութիւնները կը տեւէին դեռ, երբ «Նորին Վսեմութիւն» Յ. Վ. Կէօթէ, Վայմարի մէջ, գտաւ իր գործունէութեան յարմար շրջանակը: Տիկին Ֆոն Շթայնի ուղղած իր անմահ նամակներուն մէջ անգամ մը կը խօսի կազմարարի մը մասին: Հետեւեալ տողերը անջնջելի արձան մը կը կազմեն անծանօթ արուեստագէտին, որ պատիւն ունեցաւ, 1875ին, աշխատելու Կէօթէի համար.

«Ներկայ եղայ տեսարանի մը, զոր կ'ուզեմ հաւատարմօրէն նկարագրել ձեզի: Կազմարար մը կանչեցի՝ կազմել տալու համար «Վիլհէլմ Մայսթեր»ը իմ ներկայութեանս: Ան յիշեցուց խնդրագիր մը, զոր գրած էր Տուրքերու Ցանձնաժողովին, եւ յետոյ պատմեց իր կեանքը, զոր անցուցած էր աշխատանքով: Ամէն մէկ բառ որ կ'արտասանէր՝ ոսկի էր, եւ հարկ էր որ ապաստանէի Լաֆաթէրի աւելորդաբանութիւններուն՝ կարենալ արտայայտելու համար այս մարդուն հանդէպ զգացած պաշտումս»:

Տասը տարի վերջը սկսաւ Կէօթէի եւ Շիլլէրի սքանչելի բարեկամութիւնը, որուն այնքան պարտական են գերման ժողովուրդն ու մարդկութիւնը: Իրենց թղթակցութիւններուն մէջ յաճախ կը խօսին Ենայի եւ Վայմարի կազմարարներուն մասին: Շիլլէր հրատարակեց իր Մուսաներու Տարեգիրքը, որ կը բովանդակէր երկու մեծ բանաստեղծներուն գրական աշխատակցութիւնը: Անոնք անձամբ կը հսկէին տիպին ու կազմին: Բնական է որ իրենց թղթակցութիւնները լեցուն ըլլան կազմարարական արհեստագիտական բացատրութիւններով: Այս թղթակցութենէն կը հետեւի, որ իրենց կազմի գործերը բաժնուած էին Ենայի եւ Վայմարի կազմարարներուն միջեւ: Երբեմն հարկ կ'ըլլար ուշացնողները հրմշտել: Կէօթէ նամակի մը մէջ կը գրէ. «Կ'ուզեմ կազմարարին վրայ ճնշել այնքան որքան կարելի է»: Ամէն օր բան մը ունի կազմելու կամ կարելու: Անգամ մը իր Ֆրէտէրիք ծառան կը յանդիմանէ՝ գիրքերն ու գեղարուեստական առարկաները սրբելու լաթը գնած չըլլալուն համար: «Նորին Վսեմութիւնը» կը սպառնայ յաջորդ օրը անձամբ գնել: Կարգ մը գիրքերու ձեռագիրները մասնաւոր խնամքի առարկայ դարձուցած էր: Լորտ Պայրընի ձեռագիր յիշատակները խնամքով կը պահէր «կարմիր կաշեպնակի» մը մէջ:

ԻՆՉՊԷ՞Ս ԿԸ ՍՏԵՂԾՈՒԷԻՆ ՀԱՅ ԵՐԳԵՐԸ

— • —

Կոմիտաս վարդապետ, դասախօսութեան մը ընթացքին, կը յայտնէր որ հայ գիւղացին իր երգերը կը յօրինէ ներքին, ենթագիտակցական աշխարհէն՝ յանկարծական ժայթքով մը: Ու կը պատմէր թէ Հայաստանի մէկ գիւղին մէջ, հարս մը կը քնանար տանիքին վրայ: Իր եարը պանդխտութեան էր գացեր, տարիէ մը ի վեր: Ցանկարծ հարսը կը շտկուի, կը նստի, տխուր եւ յուզիչ երգ մը կ'երգէ, յետոյ կը քնանայ: Կոմիտաս կը վազէ հարսին մօտ, կը խնդրէ որ անգամ մըն ալ երգէ, բայց հարսը ... լուր իսկ չունէր իր երգածէն:

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՕՆԸ

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ

Տեղի կ'ունենայ Դեկտեմբեր 22ի կիրակի գիշեր ժամը 9ին

Salle des Ingénieurs Civilsի սրահին մէջ:

նախաձեռնութեամբ «ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»ի եւ մասնակցութեամբ փարիզի բոլոր Մշակութային կազմակերպութեանց:

կը խօսին՝

Փրոֆ. ՇԱՐԼ ՏԻԼ (ֆրանսերէն լեզուով) եւ Հ. ԳԱԲՐԻԷԼ ՆԱՀԱՊԵՏԵԱՆ

Լուսարձակով ցոյց կը տրուին բազմաթիւ հայկ. յիշատակարաններու նկարներ:

գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Օր. ՀԱՅԿԱՆՈՒՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ (երգ), Տիկ. Ա. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ (արտասանութիւն), Պ. Ֆ. ԱՂԱՋԱՐԵԱՆ (ջութակ) Պ. Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆ (արտասանութիւն) եւ խմբերգ:

Գիները 10 եւ 5 ֆրանք: Ուսանողներու համար 3 ֆրանք:

Ծանօթ.— տոմսերը այժմէն ապահովել դիմելով Պ. Ե. Յարութիւնեանի, 13, Rue d'Orcel Paris (18). Tél. Nord 75-69.

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ

Բարեգործական տարեկան պարահանդէսը

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ՏԻԿԻՆ **Ս. ԲԷԿԼԱՐԵԱՆ**ի

25 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ, ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԾՆՈՒՆԴԻ ՕՐԸ

ERMITAGEի ԳԵՂԵՑԻԿ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

ԵՐԵԿՈՅԹ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝

ՀԱՈՒԸՐՏ ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆ ՀՕՄի Նախկին Սանուց Միութեան կողմէ ի նպաստ իր Օգնութեան Սնտուկին:

28 Դեկտ. Շաբաթ երեկոյ ժամը 9.30էն մինչեւ առաւօտ,

Salle des Ingénieurs Civilsի ՄԷՋ

19, Rue Blanche (Մէթրօ **Blanche** կամ **Trinité**).

գեղարուեստական ճոխ բաժին: կը ներկայացուի զաւեշտ մը, *Ժանթէզիներ եւ ակրոպաթիկ* ֆրանսացի արուեստագէտներու կողմէ:

ԱՐԺԱՆԹԻՆԵԱՆ ՄԵԾ ՕՐՔԵՍԹՐԸ

ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով:

Մուտք՝ կանանց 7.50. *այրերու* 10 *ֆրանք:*

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՏԱՐՕՆ-ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

18 *ՅՈՒՆՈՒԱՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ*

կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը:

ՃԱՇԱՐԱՆ **YAR** ՇԱՆ Զ'ԷԼԻԶԷԻ ՄԷՋ

բացուած է ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ մեծ ճաշարան ՇԱՆ Զ'ԷԼԻԶԷի մօտ

մէթրօ՝ ՄԱՐՊԷՕՖ

4, Rue Robert Estienne. (29, Rue Marbeufի անկիւնը)

ՏՆՕՐԷՆ ԳՐԻԳՈՐ ԹԵՒԱՆԵԱՆ

ՀԱՃԵԼԻ ԵՒ ՄՏԵՐՄԱԿԱՆ ՇՐՋԱՆԱԿ

Ռուսական եւ Արեւելեան համեղ կերակուրներ. *շիշ քէպապ, լիւլէ քէպապ, տօլմա* եւյլն., ինչպէս նաեւ ընտիր օղի, վօտկա եւ զանազան խմիչներ: Տրամադրելի սրահ հացկերոյթի, նշանտուքի եւ հարսնիքի: Պայմանագրուիլ նախօրօք:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆՈՐ ԳՐԱՏՈՒՆ

66, Rue Mouffetard. PARIS (5)

Tél.: Port-Royal 01-42 **Métro: Place Monge**

ԷԼԷԿԵԱՆ տպարանին կից բացուած է նաեւ գրատուն մը, ուր պիտի գտնէք հայերէն եւ ֆրանսերէն ամէն տեսակ գիրքեր ինչպէս նաեւ դասագիրքեր եւ բառարաններ՝ *խիստ չափաւոր գիներով:*

Vins Fins de toute provenance Spécialité de Bordeaux et vins d'Algérie	ÉTABLISSEMENTS PARISIENS TIP TOP	Bière Brune et Blonde Fabrique de Limonade Eaux Minerales

9 & 11, Rue FRIANT. PARIS (14).

Téléphone: LECOURBE 93-51.

TIP-TOP ծանօթացնելու համար իր հաստատութիւնը կը նուիրէ՝ ԿԻՐԱԿՆՕՐԵԱՅ ՁԵՐ ԽՆՋՈՅՔԻՆ ՀԱՄԱՐ

3 շիշը	*1 Bergerac (blanc.)*	3 շիշը
11 ֆր. 50:	*1 Côté de Rhone (rouge)*	11 ֆր. 50.
	1 Champagne nature.	

եւ հնարաւորութիւն կուտայ ձեր ապսպրանքները ընելու ՏՕՆԱԿԱՆ օրերու առթիւ դիմելով վերի հասցէին՝ իսկ ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕՅԻ մէջ իր ներկայացուցիչն է՝ ԳԱԲՐԻԷԼ ՆԱԼՊԱՆՏԵԱՆ:

2. Rue Défense. Issy-les-Moulineaux.

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Պ. ՊԵՐԻՋԷ կը դասախօսէ վաժա փշավելայի *մահուան քսաներորդ տարեդարձին առթիւ այսօր ժամը* 16ին, Salon de Sculptureի մէջ, 59 Ave. de Saxe. Մէթրօ՝ Sèvres-Lecourbe.

— Կը փնտռեմ եղբայրս ընիկ Թօգաթցի՝ Լեւոն Գարընճեան, մօր անունը՝ Վերոն, հօր անունը՝ Կարապետ, եղբօր անունը՝ Հաճի Միհրան, ծնած 1905ին Թօքաթ: 1915ի տարագրութեան տեսնուած է Յրունճըլար (Մալաթիոյ շրջան): Ստոյգ եւ ողջ ըլլալու լուրն կը նուիրեմ մէկ տարեկան ցառաջ, *վերջամ*-*եայ* ԱԳԴԱԿ *եւ* 300 *ֆրանք նուէր: Իմացնել Արաքսի Եազմաճեանի,* Marchand Pantoufles. Rue d'Italie. La Tour du Pin. Isère. (France).

Bureau & Dépôt
75 Ave. Niel. Paris XVII.
Tél. Carnot: 91-46.

«ՀԱՅ ԵՐԳԻ ՕՐԸ»

Այսօր կիրակի 15 Դեկտեմբեր 1935, կէս օրէ յետոյ ժամը 2.30ին

Salle ERARD, 13, Rue du Mail (Métro: Bourse & Sentier)

ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԵԾ ՀԱՄԵՐԳ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ***ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ*** ՄԻԱՑԵԱԼ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ

ղեկավարութեամբ ***Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ***ի

Կը մասնակցին.— *ՀԱՅԿԱՆՈՒՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ, ԳՈՀԱՐԻԿ ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ, ԺՈՐԺ ՍԻՆԱՆԵԱՆ (Ջութակ):*

ՎԱՐՉՈՒ ԽԱՆՈՒԹՆԵՐ

Halle Chopinի ՄԷՋ, **20, rue Singer**

ԵՒ **9, rue Lekain.** ՓԱՐԻԶ (16) ՄԷԹՐՕ **Passy.**

Հայ Շօփէնի մէջ վարձու են՝ գաղթային արտադրութիւններ 2 ձկնավաճառի, 1 մարշանի քուլէօրի, 1 ծաղկեվաճառի, գորգի, ճոտելէնի, 1 փայտի եւ ածուխի եւ մէկ վերծակահանութեան *տամսեր ծախելու խանութներ: Անապարեցէք օգտուիլ առիթէն:*

Մանրամասնութեանց համար դիմել տեղւոյն վրայ՝

Պ. Sarianի, **9. Rue Lekain. Paris.**

ՓՆՏՌԵՑԷՔ ԱՄԷՆ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌՆԵՐՈՒ ՄՕՏ

«ՄԵԼՔՈՆ»

ՎԱՃԱՌԱՆԻՇՈՎ ՀԱՄԲԱՒԱՒՈՐ ԱՆՈՒՇԵՂԷՆՆԵՐԸ

ՐԱՀԱԹ-ԼՕՔՈՒՄ իր զանազան տեսակներով, ԹԱՀԻՆ-ՀԵԼՎԱ (կաղինով, շոքոլայով եւ վանիլայով), ԲԻՇՄԱՆԻ-ՀԵԼՎԱ (cheveux d'ange), *ԲԵՐԿԱՄՈՒԹ եւ ԱՔԻԹԷ շաքարներ, ԲԱՔԼԱՎԱ, ՔԱՏԱՅԻՖ եւայլն. ինչպէս նաեւ իր գործարանին մէջ պատրաստուած առաջնակարգ ԹԱՀԻՆ:*

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ Մ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

4, Rue des Pavillons - Paris (20)

Tél. MEN. 50-47 **Métro: Place de Fêtes.**

Հայ Մշակ. Միութեանց Միութեան ցերեկոյթ — Պարահանդէսը 1935 դեկտեմբեր 22-ին Salon VICTOR HUGO-ի մէջ 46bis Rue Saint Didier. Հայ Մշակ. Միութեանց Միութեան ցերեկոյթ — Պարահանդէսը 1935 դեկտեմբեր 22-ին Salon VICTOR HUGO-ի մէջ 46bis Rue Saint Didier. Հայ Մշակ. Միութեանց Միութեան ցերեկոյթ — Պարահանդէսը 1935 դեկտեմբեր 22-ի կիրակի օրը, Salon VICTOR HUGO-ի մէջ, 46bis Rue Saint Didier. Հայ Մշակ. Միութեանց Միութեան ցերեկոյթ — Պարահանդէսը 1935 դեկտեմբեր 22-ին Salon VICTOR HUGO-ի մէջ 46bis Rue Saint Didier. Հայ Մշակ. Միութեանց Միութեան ցերեկոյթ Պարահանդէսը 1935 դեկտեմբեր 22-ին Salon VICTOR HUGO-ի մէջ 46bis Rue Saint Didier. Հայ Մշակ. Միութեանց Միութեան ցերեկոյթ — Պարահանդէսը 1935 դեկտեմբեր 22-ին Salon VICTOR HUGO-ի մէջ 46bis Rue St Didier. Հայ Մշակ. Միութեանց Միութեան ցերեկոյթ — Պարահանդէսը: Մ. Մ. Մ.

ԿԱՐ ՏԻՒ ՆՈՐԷՆ ԵՒ ԿԱՐ ՏԸ Լ'ԷՍԹԷՆ ՃԱՄԲՈՐԴՈՂ ՀԱՅԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ԲԱՑՈՒԱԾ Է ՓԱՐԻԶԻ ԿԵԴՐՈՆԸ

ՍՈՒԼԹԱՆ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆԸ

84 rue Fbg. St. Denis (Փասաժին մէջ)

ՄԷԹՐՕ **Gare de l'Est** ԵՒ **Chateau d'Eau.**

Ձեր շահը կը պահանջէ որ ՆՈՐ ՏԱՐՈՒԱՆ եւ ԾՆՈՒՆԴԻ ձեր գնումները կատարէք, այժմէն իսկ, աւելի նպաստաւոր գիներով:

Մեր նոր բացուած նպարավաճառատունը կրնայ գոհացում տալ ամենադժուարահաճ յաճախորդներուն:

Այցելեցէք անգամ մը եւ մեր միայն յաճախորդը պիտի դառնաք:

ԱՐԱՅ ԽՆՏԱՄԵԱՆ

Maison KHENDAMIAN

ԱՄԷՆԷՆ ԱՐԴԻԱԿԱՆ ՆԿԱՐՆԵՐԸ ՉԱՓԱՒՈՐ ԳԻՆԵՐՈՎ

ՔԱՌՈՐԴ ՓՈՍԹԱԼ՝ 12ը 25 ֆրանք: ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ նկարներու մասնագիտութիւն. բացուած մեր STUDIOի կամ հարսանիքին վայրը՝ առանց յաւելումի՝ 12ը 125 ֆրանք:

Carte d'identitéի նկարներ՝ *12* հատը *10* ֆր., *6* հատը 7 ֆր.:

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ	ԳՑԷՔ Տ ՍԷՔ
Cinéma REX	**CIGALE CINÉMA**
Cours Lafayette, angle Rue Garibaldi.	60 Avenue de Saxe. LYON.

ՏԱՐՕՆԵԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆ

Confection POUR DAMES et Bonneterie.

2 Rue St. PHILIPPE (Angle 115, Rue d'Aboukir).

PARIS (2). Tél. CENTRAL: 20-86.

Մեծաքանակ վաճառում ամէն եղանակի կնոջական հագուստեղէններու, ՐՈԲ, ՇԸՄԻԶԻԷ, ԺԻՒՊ, ԺԱՔԷԹ, ԱՆՍԱՄՊԼԸ, ԹՐՈՒԱՔԱՐ, ՓՈՒԼՕՎԸՐ (կնոջ, այրերու եւ տղոց համար), քառէ եւն.: Վերոյիշեալ ապրանքները մեր իսկ *արտադրութիւնն ըլլալով*, ուրախ ենք մեր հայ-րենակից առեւտրականներուն տալու միջոցներ — ՆՊԱՍՏԱՒՈՐ ԳԻՆ ԵՒ ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ — որ կարենան յաջողութեամբ պայքարիլ իրենց մրցակիցներուն հետ:

Խնդրանքի վրայ, գաւառի հայրենակիցներուն կը ղրկուի ԳԻՆԵՐՈՒ ՑԱՆԿ ինչպէս նաեւ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՒ ՕՐԻՆԱԿՆԵՐ:

Փորձի համար ուզուած նմոյշները կարելի է վերադարձնել յանձնումէն մինչեւ 10 օր յետոյ:

Շնորհիւ լաւ կազմակերպութեան, ապսպրանքներու *արագ եւ խղճամիտ* առաքումը ապահովուած է:

Ամէն յաճախորդ, երբ ամիսը անգամ մը կը ստանայ նորութիւններու մանրամասն ցանկը իրենց վերջին գիներով:

Փորձեցէք անգամ մը աշխատիլ մեզ հետ: Վստահ ենք որ մեր ուղղամիտ գործունէութեամբ, պիտի յաջողինք ձեր անունը արձանագրել իբր տեւական յաճախորդ:

Արեւելեան Մեծ Ճաշարան «ԱԹԷՆՔ»

13 Rue Serpente, *Մէթրօ* **St. Michel**

Անմոռանալ ճաշերու համար, ճաշակելու համար, մեր բազմաթիւ յաճախորդներու հանգստութեան ու սպասարկութեան արագացման համար, **Quartier Latin**ի *Արեւելեան մեծագոյն ճաշարանը ԱԹԷՆՔ աւելի ընդարձակուած է իր ճաշարանը՝ յարակից սրահներու կցումով:*

Այսօր կը կատարուի նոր սրահին բացումը:

Արեւելեան եւ Եւրոպական համեղ կերակուրներ, անուշեղէններ եւ ընտիր խմիչներ: Մասնաւոր սրահ՝ խնջոյքի համար:

Մասնագիտութիւն՝ տէօնէր քէպապի շիշ քէպապի եւ գառան խորովածի:

Մաքուր սպասարկութիւն եւ չափաւոր գին:

CAVE

ԽՆԱՅՈՂՈՒԹԻՒՆ, ԴԻՒՐՈՒԹԻՒՆ, ԵՒ ԱՊՍՊՐԱՆՔՆԵՐՈՒ ԱՐԱԳ ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

կը հայթայթենք՝ *նշանտուքի, հարսնիքի, կնունքի, հանդէսներու եւ տօնակատարութեանց* համար ամէն տեսակ առաջնակարգ նպարեղէններ եւ ըմպելիներ (apéritifs, liqueurs, mousseux, champagne, օղի եւ յայտնի վաճառանիշով գինիներ):

Հեռաձայնեցէք *ՔԷՕԼԷԵԱՆ*, Charlebourg: 20-69 եւ անմիջապէս ձեր ցոյց տուած հասցէին պիտի ղրկուին ձեր ապսպրանքը մեծաքանակի գինով եւ չսպառուածները ետ առնելու պայմանաւ:

Հասցէ՝ **KEULEYAN**

85, Rue des Chambards.

Bois-Colonbes, (Seine).

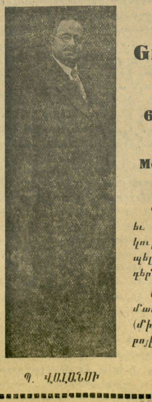

Պ. ՎԱԼԱՆՍԻ

Chez VALENSI

Grand Restaurant

ՄԵԾ ՃԱՇԱՐԱՆ

60, Rue LAFAYETTE.

Tél. Prov. 58-62

Métro: Cadet & Le Peletier.

Գեղեցիկ եւ մեծ սրահ: Արեւելեան եւ ֆրանսական խնամուած կերակուրներ: Ունինք ամէն տեսակ ըմպելիներ, օղիներ եւ բազմաթիւ աղանդերներ: Ժամադրավայրը բոլորին:

Մասնաւոր քեզ սրահ մը տրամադրելի միութեանց ժողովներուն (միայն քննամաս ոնով) եւ հացկերոյթներու համար:

Ժամադրուիլ նախապէս:

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Dameame, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70
(ՕՐԹՈՒՆԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 17 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
MARDI 17 Décembre 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2989

Խմբագիր ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՏԿԱՐԸ ՊԻՏԻ ՎՃԱՐԷ ԳԻՆԸ...

Այս շաբթու կը վճռուի իտալեւհապէշական պատերազմին ճակատագիրը:

Բոլոր երեւոյթները կը ցուցնեն թէ անուշի պիտի կապեն այս արիւնահեղութիւնն ալ, անուշելով զօրաւորը, համաձայն Փարիզի մէջ մշակուած բանաձեւին:

Դեկտ. 12ին նոր նպաստ մը պիտի սահմանուէր, բայց սեղանի վրայ դրուեցաւ բոլորովին ուրիշ բան, — հաշտութեան ծրագիր մը, որ յայտնօրէն կը գոհացնէ Իտալիան, կէս առ կէս անոր պարգեւելով Եթովպիան:

Ինչո՞ւ այս անփառունակ նահանջը, յիսուն պետութիւններ Իտալիոյ դէմ ծառացնելէ, զայն պաշարելու, խեղդելու եւ յուսահատեցնելու բոլոր միջոցները փորձելէ յետոյ:

Պատասխանը կրնաք իմանալ, հետեւելով օրուան եւ պատմութեան դէպքերուն:

Մեծն Բրիտանիա եւ միւս աշխարհակալները ասպմախաղ մը փորձեցին, ապացուցանելու համար Ազգերու Դաշնակցութեան արժէքը, իբրեւ ազդակ խաղաղութեան:

Անոնք անընդհատ հոլովելով Ա. Դ. ուխտին տրամադրութիւնները, ուզեցին հասկնալ թէ կարելի՞ է օգտագործել զանոնք, ի հարկին իրենց իսկ ուսերները ապահովելու համար:

Եւ, տասնըհինգ տարուան մէջ առաջին անգամ ըլլալով, Ազգերու Դաշնակցութիւնը մէկ մարդու պէս ոտքի կանգնեցաւ:

Մոգական գաւազա՞ն մըն էր որ կը գործէր, թէ արդարութեան եւ խաղաղութեան գաղափարները այնքան հասունցած էին, որ այլ եւս անկարելի էր վարանիլ կամ դիմադրել:

Ոչ մէկը, ոչ ալ միւսը: Պարզապէս ինքնապաշտպանութեան բնազդն էր որ կը համախմբէր մեծն ու փոքրը, յաղթականն ու պարտեալը,— համագումար 50 պետութիւններ, անոնցմէ բազմաթիւները կամ վերապահումներով:

Ի՛նչ սրտառուչ եւ գործնական համերաշխութիւն, 15 տարուան դասալքութիւններէն, հակասութիւններէն եւ ապիկարութիւններէն վերջը:

Ուրեմն գտնուա՞ծ էր խաղաղութեան բանալին: Այլ եւս ոչ մէկ պետութիւն պիտի համարձակէր պատերազմ հռչակել, իր այս կամ այն յաւակնութիւնը եւ բռնութիւնը արժեցնելու համար: Իսկ անոնք որ յաղթանակներ եւ ուսերներ շահած էին, մինչեւ 1914–1918ի պատերազմին, կրնային հանգիստ քնանալ: Ինչպէս օրինակ, Թուրքիա, որ գաղափարապա՞շտ խոյանքով մը նետուեցաւ յառաջ, թեւ թեւի՝ խորհրդային իշխանութեան հետ, երբ կը ծրագրէին պատժել «նախայարձակ» պետութիւնը . . .

Կը թուի թէ հեռանկարը շատ մութ էր կամ ասպմախաղը չպարգեւեց ակնկալուած արդիւնքը: Եւ ահա հաշտութեան ծրագիր մը, նախաձեռնութեամբ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի, որոնց պաշտօն յանձնուած էր կարելին փորձել, հաշտարար ելք մը գտնելու համար:

Այդ ելքը, այնպէս ինչպէս հրապարակուեցաւ, իրականին մէջ տարբերութիւն չունի պատերազմական յաղթանակէ մը:

Ուրեմն Իտալիա պիտի ստանայ շատ աւելին քան շահած է կամ կրնայ շահիլ զինուորական գործողութիւններով: Պիտի ստանայ՝ մինչեւ իսկ այն «խաղաղասէր»ներուն որոնք ջախջախիչ դաս մը տալ կ՚ուզէին «նախայարձակ»ին եւ բոլոր նախայարձակներուն: Իսկ բարեմիտ Նէկիւսը իր յոյսը դրած է այդ նոյն պատժարկուներուն եւ խաղաղասէրներուն վրայ, եւ խնդրագիրներ կը տեղացնէ Ժընեւ, յանուն արդարութեան եւ Ա. Դ. ուխտին . . .

Ի՞նչ տարբերութիւն այս պատմութեան եւ այն միւս դէպքերուն միջեւ, որ արձանագրուեցան եւ դեռ կ՚արձանագրուին Մեծ Պատերազմէն ի վեր:

Եւ այս պատմութիւնը մասնաւորապէս չի՞ յիշեցներ այն միւսը,— Թրքական հաշտութեան ողբերգութիւնը:

Այն ատեն ալ, օրուան հզօրները մրցումի ելած էին իրարու հետ, գործօն միջամտութեամբ կամ դաւադրական ձեռնպահութեամբ, Սեւրի դաշնագիրը արագ – արագ մկրատելու եւ Լօզանը կարկտելու համար:

«Այս կ՚ուզեմ, այն կ՚ուզեմ» կը ձուար Թուրք պատուիրակութիւնը, եւ մարդիկ մէկ վայրկեան ձեռք չառին ոչ Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտը, ոչ անոր պաշտօնական բանաձեւերը, ոչ ալ հանդիսաւոր յանձնառութիւնները: Ընդհակառակն, մասնաւոր փափկանկատութեամբ շարժեցան որպէսզի առիթ չտան որ Թրքական պատուիրակութիւնը առնէ քալէ: Իսկ երբ օրը հասաւ Ազգ. Դաշնակցութեան անդամագրելու Թուրքիան, ի՛նչ շռայլական մեծարանքներ, կարելի հանդիսաւորութեամբ դիմաւորելու համար Թանկագին հիւրը . . .

Եւ հիւրը այսօր ամէնէն աւելի դժգոհ է,— միշտ կողք կողքի խորհրդային իշխանութեան հետ — ու կը բողոքէ յանուն Ա. Դ. ուխտին, երբ խոշոր պատառներ կը պարգեւեն Իտալիոյ: Կարելի՞ է զոհել տկարը, վարձատրել նախայարձակ պետութիւն մը, խախտելով արդարութեան սկզբունքները . . .

Ուրեմն, նորէն տկարն է որ պիտի վճարէ կոտրած – թափածին գինը: Այս անգամ՝ Եթովպիան:

Անշուշտ բողոքներ պիտի պոռթկան եւ պերճիմաստ ճառեր պիտի արտասանուին, ինչպէս միշտ, յիշեցնելով մեր հռչակաւոր «հայասիրական»ները:

Եւ սակայն ի՞նչ օգուտ, երբ վճիռը արձակուած է արդէն, դիւանագիտութեամբ անոնց որ սրբազան ուխտի մը վերածեր են հզօրագոյնին իրաւունքը:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԱԿԱՍԱԿԱՆ ՏՐԱՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Բուռն բողոքներ Լոնտոնի, Փարիզի եւ Ժընեւի մէջ

ԻՏԱԼԱՑԻՆԵՐԸ ՆՈՐԷՆ ԴԺԳՈՀ ԵՆ

Կարեւոր դէպքեր կը սպասուին այս շաբթու, հաշտութեան պայմաններու քննութեան առթիւ: Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդը կը գումարուի վաղը, չորեքշաբթի, իր կարծիքը յայտնելու համար անգլեւֆրանսական ծրագրի մասին: Նոյն օրը կը գումարուի նաեւ Փաշական Գերագոյն Խորհուրդը, վաւերացնելու համար Իտալիոյ տալիք պատասխանը: Իտալական կառավարութիւնը իբրեւ բանակցութեան հիմ ընդունելով հանդերձ այս ծրագիրը, գոհ չէ եղած զիջումներէն եւ աւելին կը պահանջէ: Մամուլը, որ լուռ կը մնար մինչեւ հիմա, սկսած է քննադատել եւ հեգնել առաջարկուած պայմանները: Մասնաւորաբար զարմանք կը յայտնէ որ Թիկրէի նահանգին մէկ մասը միայն կուտան Իտալիոյ, մինչդեռ իտալական բանակը գրաւած է ամբողջ նահանգը եւ դեռ աւելի յառաջ կրնայ երթալ:

Կացութիւնը այնքան խառնակ է որ, Անգլիոյ դահլիճը կիրակի օրն ալ նիստ գումարեց, խախտելով կիրակնօրեայ հանգիստը: Կ՚ըսուի թէ լուրջ տագնապ մը կը տիրէ դահլիճին մէջ, որուն անդամներէն շատերը, մասնաւորապէս Իտըն հակառակ են Սըր Ս. Հօրի կատարած զիջումներուն: Հինգշաբթի օր երեսփ. ժողովը պիտի քննէ Փարիզի ծրագիրը եւ այս առթիւ իր տեսակէտը պիտի պաշտպանէ արտաքին նախարարը: Ընդհանուր կարծիքն այն է թէ վարչապետը պիտի պաշտպանէ Ս. Հօր – Լավալ ծրագիրը, ժամ առաջ հաշտութիւն գոյացնելու համար:

Փարիզի մէջ, ձախակողմեան հոսանքները կը շարունակեն բուռն պայքար մղել անգլեւֆրանսական ծրագրին դէմ, սպառնալով հրաժարեցնել դահլիճը: Այս առթիւ մեծ յօդուածներ գրուած են Պ. Էռիոյի վրայ, որ կիրակի օր ճառ մը խօսելով, հասկցուց թէ շատ ալ համաձայն չէ առաջարկուած պայմաններուն: «Մեր կուսակցութիւնը ամէն վայրկեան կուսակից է հաշտարար ելքի մը, վերջ տալու համար պատերազմի մը որմէ խուսափելու համար ամէն ջանք թափեցինք: Մորթի տարբերութիւնը բաւարար փաստ մը չէ, մեր պարտականութենէն չեղելու համար: Սեւ ըլլան թէ ճերմակ, բոլոր մարդիկը կարմիր արիւն ունին: Բայց որ եւ է հաշտարար ելք պէտք է արդարօրէն ընդունուի երկու կողմերէն: Մենք չպիտի ընդունինք որ այդ հաշտութիւնը պարտադրուի տկարին: Այդ հաշտութիւնը պէտք է ընդունուի նաեւ Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ, հետեւաբար պէտք է համաձայն ըլլալ ուխտին, հաւաքական ապահովութեան սկզբունքին եւ անբաժանելի խաղաղութեան: Ան պէտք է տեւականացնէ եւ ոչ թէ կործանէ այն հրաշալի գործակցութիւնը որ առաջին անգամ իրականացաւ այս տարի, Ժընեւի մէջ»:

Անգլիական կառավարութիւնը Սպիտակ Տետրակ մը հրատարակեց, ապացուցանելու համար թէ իր քաղաքականութիւնը հետեւողական եղած է սկիզբէն մինչեւ հիմա, իտալեւհապէշական հարցին մէջ: Տետրակը կը պարունակէ վերջերս կատարուած բոլոր բանակցութեանց եւ փոխանակուած զեկոյցներու մանրամասնութիւնները:

Հապէշական կառավարութիւնը կը շարունակէ բողոքել անգլեւֆրանսական ծրագրին դէմ, որ պարզապէս կը ձգտի վարձատրել նախայարձակ պետութիւնը:

Մոլտուքները կը շարունակուին Ազգերու Դաշնակցութեան շրջանակներուն մէջ: Առաջարկուած պայմաններուն մասնաւորապէս կ՚ընդդիմանան Խ. Միութիւնը եւ փոքր պետութիւնները, վախնալով որ յառաջիկային իրենք ալ կը զոհուին, եթէ հզօր պետութեան մը յարձակման ենթարկուին:

Վերջին լուրերու համաձայն, Մուսոլինի այնպիսի պատասխան մը պիտի տայ որ դուռ բացուի ուղղակի բանակցութեանց, նոր առաւելութիւններով:

Ֆրանսայի երեսփ. ժողովն ալ այսօր պիտի զբաղի առաջարկուած պայմաններու քննութեամբ:

Ռումանիա եւ Խ. Միութիւնը կը զինակցին

Պ. Թիթուլէսքօ, Ռումանիոյ արտաքին նախարարը, կարեւոր տեղեկութիւն մը հաղորդեց խորհրդարանին մէջ, իբրեւ պատասխան հարցումի մը: Ցայտարարեց թէ փոխադարձ օգնութեան դաշինք մը պիտի կնքուի Խ. Միութեան հետ, յարեւնման անոր որ կնքուած է Չեխոսլովաքիոյ եւ Մոսկուայի միջեւ: Իր բացատրութեանց համաձայն, Ռուսիա իրաւունք չպիտի ունենայ զօրք անցընելու ռումանական հողէն, բայց օտար զօրքեր կրնան անցնիլ, երբ շատ ծանր վտանգ մը ծագի: Պ. Թիթուլէսքօ չեշտեց թէ «աշխարհագրական եւ պատմական տեսակէտով անհրաժեշտ է Ռումանիոյ սերտ բարեկամութիւնը իր մեծ եւ հզօր հարեւանին հետ»: Այս բարեկամութիւնը ուղղուած չէ որ եւ է պետութեան դէմ եւ ռուսեւռումանական փոխադարձ աջակցութեան դաշինքը բոլորովին պիտի համապատասխանէ Ռումանիոյ կնքած դաշնագիրներուն: Այս առթիւ դիտել տուաւ թէ չեխեւխորհրդային դաշինքը նախապէս հաւանութիւն գտաւ Փոքր Համաձայնութեան միւս երկու անդամներուն կողմէ: Ինչպէս որ ֆրանքեւխորհրդային դաշինքը բոլորովին համապատասխան է ֆրանքեւլեհական զինակցութեան, նոյնպէս չեհական եւ ռումանական դաշնագիրները չպիտի հակասեն իրենց նախընթաց յանձնառութեանց:

Թուրքիոյ արտաքին գործավարին պտոյտները

Թէվֆիք Արաս, Թուրքիոյ արտաքին գործավար, Պելկրատ իջաւ դեկտեմբեր 15ին եւ անմիջապէս պալատ գնաց: Ցետոյ ընդունուեցաւ Եուկոսլավիոյ արտաքին նախարարին կողմէ եւ երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ: Այս առթիւ վարչապետը ճաշ մը սարքեց ի պատիւ իրեն: Ճաշէն վերջը, գործավարը հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ թղթակիցներու.— Ծանօթ է մեր ուղեգիծը, խաղաղասիրութիւն եւ հաւաքական գործակցութիւն: Մենք միշտ կը յարգենք մեր յանձնառութիւնները. բայց մոլեռանդ չենք եւ կ՚ըմբռնենք իրականութեան պահանջները: Այդ ուղղութեամբ կ՚աշխատինք Ժընեւի մէջ, համախորհուրդ՝ մեր զինակիցներուն հետ:

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՅՍ ԱԼ ՈՒՐԻՇ ԴԱՍ

ՅԱՌԱՋի Lancelotին.—

Սիրելի Տարագ, թոյլ տուր, գէթ մէկ անգամ, ձայն առնել ու խօսիլ դասարանիդ մէջ: Երբ դասերդ կը սկսիս անուանակոչելով զիս, կ՚ուզեմ արժանի ըլլալ ընտրութեանդ՝ ապացոյց մը տալով ուշադրութեանս մասին, որ կը մղէ զիս սորվիլ, լա՛ւ սորվիլ հայերէնը եւ թարգմանական օրէնքները: Հոգ չէ թէ Պառաւ Վահան, Եգիպտոսէն, փորձէ խծծել դասաւանդութեանդ եղանակը, որ նմանակագրութեան ձեւ ունի՝ արթնութեան մէջ պահելու համար ընթերցողը: Հոգ չէ թէ Պառաւ Վահան դասաւանդութեան այդ անմեղ եղանակին մէջ փորձէ լսել «ձայն բռնել» մը Պարտիզակէն Արմաշ, Արմաշէն Պարտիզակ: Հոգ չէ թէ Պառաւ Վահան փորձէ լեզուագէտի հովե՛ր ալ առնել եւ ֆրանսերէնի դաս տալու ելլել:

Վարպե՛տ, երբ ՅԱՌԱՋը կը զարնէ, կը զարնէ խիստ բայց արդար: Ուստի,ո՛վ որ կ՚ուզէ վրէժ լուծել մեզմէ, թող երբեք «պոչը դուրս չձգէ»:

Պառաւ Վահան, ահա, պոչը դուրս ձգեց՝ մեզմէ վրէժ լուծելու ապիկար փորձ մը վերջ: Հիմա զարնենք այդ պոչը իր գլխուն:

Արեւի մէջ (22 հոկտեմբեր) Պառաւ Վահան թարգմանութիւն մը կուտայ Փրոֆ. Փրընանի գիրքէն: Անշուշտ շատեր խաբուեցան, կարծելով թէ Պառաւ Վահան գիտական գի՛րք ալ կը կարդայ, եւ ոչ միայն կը հասկնայ, այլեւ կը թարգմանէ՛:

Խորամանկութեամբ մը Պառաւ Վահան կը գրէ իր թարգմանութեան գլուխը.— «Հետեւեալը քաղուած է Փօլէժ տը Ֆրանսի ուսուցիչներէն Մ. Փրընանի ԿԵՆԴԱՆԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՄԱՐՔՍԻԶՄ հատորէն»: Ընթերցողը պիտի կարծէ թէ Պառաւ Վահան առեր կարդացեր է այդ գիրքը, եւ կարդացած բաներէն ճաշակ մըն ալ կուտայ իր ընթերցողներուն: Ո՛չ, խարդախ շահօ մըն է այդ հատուածը,— Պառաւ Վահան չէ տեսած Փրոֆ. Փրըրնանի գիրքը եւ չէ կարդացած, այլ թարգմանած է ֆրանսական թերթէ մը: Փաստ որ քաղուածքը տրուած է որոշ մկրատում-ներով, ճիշդ ինչպէս երեւցաւ ֆրանսական թերթերու մէջ:

Ժամանակ չունիմ այստեղ տող առ տող բնագրին հետ բաղդատելու Պառաւ Վահանի թարգմանութիւնը: Քանի մը կէտեր միայն.—

Փրոֆ. Փրըրնանի գրքին խորագիրն է.— Biologie et Marxisme.

Պառաւ Վահան թարգմանած է.— Կենդանաբանութիւն եւ Մարքսիզմ:

Վարպե՛տ, բա՛ց, բա՛ց օրինեալ բերանդ: Սակայն սպասէ դեռ:

Դպրոցականներու համար սիրելի դաս մըն է բնապատմութիւնը, որուն ֆրանսերէնն է Histoire Naturelle: Երբ մէկըզբաղի այս գիտութեամբ, ֆրանսերէնով կը կոչուի naturaliste: Պառաւ Վահան այս բառը թարգմաներ է.. բնախօ՛յզ: Էքսփլորաթէօ՞ր: (Լուսինեանի խեղճ Բառարանն է նայեր մարդը):

Ետքոյ dialectiqueը թարգմանած է . . . տրամաբանական: Հիմա ի՞նչ կ՚ըսեն Հայաստանի մարքսիստները, — Հոսհոսին գիտցածը այսքան կ՚ըլլայ: Հայաստանցիէր մը գէթ գիտնալու է որ դիալեկտիկա կ՚ըսեն այնտեղ, եւ դիալեկտիկան դիալեկտիկա է, չի՛ թարգմանուիր: Ա՛խ, ի՛նչքան կ՚ուզէի հարցնել Պառաւ Վահանին.

— Ի՞նչ է դիալեկտիկան, աղա Հայաստանցիէր:

Բայց անցնինք: Ուրիշ մանր մունր սխալներու կարգին, կ՚ուզեմ յիշեցընել միայն որ երբ մէկը գիտական յօդուած կը թարգմանէ և գիտնականի մը անունը սխալ կը գրէ, կ՚ընշանակէ թէ բան չի հասկնար գիտական հարցերէ:

Օրինակ հռչակաւոր Ռօլըսը, որ Տարվինի փորձերուն անգիտակ՝ միաժամանակ բանաձեւեց այն վարդապետութիւնը որ ծանօթ է Տարվինի անունով, (այդ գիտունը ծանօթ է նաեւ իր ոգեպաշտական տեսակէտներով եւ պատուաստին դէմ իր պայքարով), Պառաւ Վահան կը գրէ Ուալլաս, — կը նշանակէ թէ խապար չունի գիտական աշխատութիւններու, գիտնականներու անուններուն եւ անոնց գործերուն մասին:

Ես պիտի չհարցնեմ թէ Պառաւ Վահան հասկցա՞ւ Փրոֆ. Փրըրնանի նպատակը, թէ ինչո՞ւ համար գրած է այդ գիրքը: Զեմ ալ ուզեր պնդել թէ Պառաւ Վահան չի գիտեր biologie բառին հայերէնը: Սակայն ի՞նչ ըսեմ, երբ կը մերժէ տպագրական վրիպակի կամ տեսողական վրէպի պարագաները: Ուզեց որ ուրիշին cimeterreով հարաքիրի ընեմ ինքզինքս, ես ալ կ՚ուզեմ որ իր կենդանիներուն կոտոշով հարաքիրի ընէ ինքզինք:

Բայց վերջին խօսք մըն ալ: Այս դարավերջիկ քաղքցին շատ անգամ «սրիկայ» կը կոչէ զիս.— Զեմ բողոքեր, եթէ սրիկայութիւն է մեր ամէնէն յետադէմ գրիչ – բռնողին ճակատը խարանելը, լաւ է որ շարունակէ իր յանկերգը:

Կեղծ – քաղքենի եւ կեղծ – ազնուական դասակարգի մը փլատակներուն վրայ գիւղացի մեր առոյգ կանչը թող ազդանշանն ըլլայ նոր օրերուն, երբ նուիրական գործ մը պիտի դառնայ խայտառակել սուտ՛նց բանգիտութիւնը եւ բարոյականը:

. . .Կը ներես, վարպետ: Հայերէնի դասեր տալը լաւ բան է,բայց նոյնքան լաւ բան է այսպիսի դաս մը, ականջ քաշել մը:

ԱՐԱՋ

ԴԵԿՏ. 15Ի ՊԱՅՄԱՆԱԺԱՄԻՆ առթիւ, Ֆրանսա հաղորդեց Մ. Նահանգներու կառավարութեան թէ չը պիտի կրնայ վճարել պատերազմական պարտքերու գումարը, որ կը հասնի 22,308,312 տոլարի, ինչպէս չէ վճարած երկու տարիէ ի վեր: Նոյն պատասխանը տուին Լեհաստան, Չեխոսլովաքիա եւ ուրիշ պետութիւններ:

ՅՈՒՐՏԸ ԶԵՐՈՅԷՆ վար 5 աստիճանի հասաւ առջի օր, Փարիզի մէջ, 1ի՝ Մարսէյլի, իսկ 7ի՝ Պոռտոյի մէջ: Շատ մը լիճեր սառեցան: Հազարաւոր բացօթեայ բանուորներ շատ նեղուեցան ցուրտէն: Լրագրավաճառներ, ծաղկավաճառներ եւն. որոնք փողոցի անկիւններու զարդը կը կազմեն, ստիպուեցան կարճ կապել իրենց առեւտուրը: Բախտաւոր էին միայն Վէնսէնի կենդանաբանական պարտէզին բեւեռային արջերը: Հարկ եղաւ աւելի տաք պատսպարաններու մէջ փոխադրել հասարակածային երկիրներու անասունները:

ՀԻՆԳԱԿԱՆ ՏԱՐԻ ԲԱՆՏԱՐԿՈՒԹԵԱՆ դատապարտուեցան երեք խորհրդային դպրոցականներ, իւրաքանչիւրը 13 տարեկան, որոնք պատճառ եղած էին չոգեկառք մը գիծէն հանելու, Սիպերիոյ մէջ:

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻ «Հօլիուտ» մը պիտի հաստատուի Խ. Միութեան մէջ, Սեւ Ծովու ափերը: Սինէմայի այս նոր քաղաքին համար կը նախատեսուի 300 միլիոն րուբլի ծախք: Երբ շինութիւնները աւարտին, կարելի պիտի ըլլայ տարեկան 200 շարժանկար արտադրել, դեկավարութեամբ 110 բեմադրիչներու եւ 120 մեքենավարներու եւ աջակցութեամբ 40 զարդանկարիչներու եւ 500 դերասաններու:Ռուսական այս Հօլիուտի բնակչութիւնը 20,000էն պակաս չպիտի ըլլայ:

ՆՈՐ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ծագեցան Աղեքսանդրիոյ մէջ: Ցուցարարները քարկոծեցին անգլիական տուներու պատուհանները: Ոստիկանները միջամտեցին բիրերով: Գահիրէի մէջ ալ անգլիացի զինուոր մը անարգուած ըլլալով, մարզպանը կառավարութեան ուշադրութիւնը հրաւիրեց: Վարչապետը թելադրեց Նահաս փաշայի, (Վաֆտ), որ արգիլէ այս կարգի ցոյցերը:

ԿԱՐՄԻՐ ԳԻԾԷՆ ՆԵՐՍ

15ԱՄԵԱԿԸ ԵՒ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՍԱՍՈՒԼԸ

Լ. - Պատմութեան դատաստանին առջեւ

«Յառաջ» արդէն ներկայացուց «Պրաւդա»ի եւ «Իզվէստիա»ի բացառիկ հրատարակութիւնները, Խ. Հայաստանի 15ամեակին առթիւ:

Կ'արժէ անգամ մը եւս ամփոփել զանոնք, լրացնելով ամբողջ պատկերը:

«Պրաւդա»ի նոյ. 29ի թիւին մէջ հրատարակուած հեռագրով, Մոլոտով եւ Ստալին շնորհաւորական այդ հեռագրին մէջ կը գրեն.

— «Բազմաչարչար հայ ժողովուրդը, կրելով անհուն տառապանքներ ցարական Ռուսաստանի եւ սուլթանական Թուրքիոյ կողմէ եւ դատապարտուած մահացման ու բնաջնջման, այդ օրը թօթափելով քաղքենի դասու եւ անոր ծառայ Դաշնակներու լուծը, որոնք երկիրը կ'առաջնորդէին նորանոր արհաւիրքներու, —հաստատեց բանուորա - գիւղացիական խորհրդային իշխանութիւն: Խ. Հայաստանը իր գոյութեան 15 տարիներու ընթացքին ցարական Ռուսաստանի գաղթավայրէն դարձած է բարգաւաճող խորհրդային հանրապետութիւն՝ միշտ նորանոր բարձունքներ նուաճելով ճարտարարուեստացման ու գիւղատնտեսութեան մարզին մէջ, բարեկեցիկ վիճակ ստեղծելով ժողովրդական զանգուածներուն համար եւ բարձրացնելով անոնց քաղաքակրթութեան աստիճանը»:

Մոլոտով - Ստալին կը յուսան, որ Հայաստանի «բոլշեւիկներն ու աշխատաւորներն» այսուհետեւ աւելին պիտի ընեն:

«Իզվեստիա» իր նոյ. 28ի խմբագրականը կը սկսի այսպէս.

— «Հայաստանը աւելի քան 500 տարի առաջ կորսնցնելով իր անկախութիւնը, անցնելով ծով արեան, վշտի, տառապանքի, նուաստացման ու թշուառութեան բովէն, ենթակայ այլասերման ու ֆիզիքական բնաջնջման, ծուատուած բազմաթիւ հորդաներու արշաւանքներէ եւ ցարական իշխանութեան կողմէ, — 15 տարի առաջ, շնորհիւ պրոլետարական յաղթական յեղափոխութեան, հիմը դրաւ իր խական ու իրական պատմութեան: Հայաստանը խորհրդային դարձաւ Դաշնակներու երկուքուկէս տարուան տիրապետութենէն եւ հայ-թաթարական, հայ - վրացական, հայ - տաճկական պատերազմներէն վերջ, որոնց ընթացքին կոտորուեցան Հայաստանի բնակչութեան երկու հինգերորդ մասը: Երկիրը անդունդի ափին էր հասած: Աշխարհակալ պետութիւնները եւ անոնց «լաքէյ»ները՝ Դաշնակները «Հայկական Հարցի» օրինակով ցուցադրեցին, թէ ինչպէս կը լուծէ դրամատիրութիւնը ազգային հարցը»:

«Զա Ինտուստրիալիզացիա» թերթի նոյ. 28ի թիւին մէջ տպագրուած է «Հարիւր յիսուն հազար աշխատաւորներու» նամակը՝ ուղղուած Ստալինին:

— «Կա՞յ ուրիշ մէկը — կը սկսի նամակը — որ քեզմէ (Ստալինէն) աւելի լաւ գիտնայ թէ ինչ կը ներկայացնէր արիւնաներկ Հայաստանը մինչեւ յեղափոխութիւնը»: 15 տարի առաջ խորհ. իշխանութիւնը Հայաստանի մէջ մեզ գտաւ ահաւոր անդունդին ափը, ուր բերած էին մեզ ստոր աշխարհակալները եւ անոնց ծառայ Դաշնակները՝ դնելով ժողովուրդը բնաջնջման վտանգի տակ:

«Ընկերվարական յեղափոխութիւնը հուժկու բազուկներով փրկեց մեզ վերջնական կորուստէ: Միայն Դաշնակներու երկուքուկէս տարուան տիրապետութեան շրջանին մեզ մօտ կոտորուեցին ու մեռան 480 հազար մարդ՝ բնակչութեան մէկ երրորդէն աւելին»: (Ընդգծուած է թերթի կողմէ):

Իսկ «Պրաւդա»ի դեկտ. 2ի թիւին մէջ տպուած է Խորհ. Միութեան նախագահ Կալինինի ճառը (արտասանած Երեւան եւ հաղորդուած Մոսկուա հեռագրով), որու մէջ Միխայիլ Իվանովիչը կ'ըսէ.

— «Հարկ չկայ այստեղ խօսիլ հայ ժողովուրդի անցեալի մասին: Անցեալը եղած է տխուր: Այժմ պէտք է նայինք դէպի ապագան». ...

Խորհ. Հայաստանի նախագահ Ս. Մարտիկեանն ալ իր կարգին կը գրէ. «Իզվեստիա»ի մէջ.

— «Անհրեւակայելի չափով տխուր է եղած Հայաստանի պատմութիւնը: Բացառիկ դժբախտ է եղած այդ երկրի ժողովուրդներու ճակատագիրը: Ցաւալիօրէն տխուր է եղած կեանքը, երբ Հայաստանի եւ հայ ժողովրդի ճակատագիրը կը տնօրինէին «ազգային հերոսներ» Դաշնակները» ...

Եւ այսպէս, բոլոր թերթերն ու յօդուածագիրները կը կրկնեն նոյն մաշած եւ հինցած երգը, — Հայաստանի պատմութիւնը տխուր է եղած, հինգ դար շարունակ տառապեր է ու կոտորուեր է հայ ժողովուրդը, Դաշնակները անդունդի ափն էին հասցուցած զայն, խորհրդային իշխանութիւնը փրկեց վերջնական կորուստէ եւ Հայաստանի «իրական ու խական» պատմութիւնը կը սկսի 1920 նոյ. 29էն ...

Կը բաւէ որքան խօսեցան Հայաստանի տխուր պատմութեան, հայ ժողովրդի կրած տառապանքի ու տեսած ջարդերու մասին:

Կը բաւէ այլ եւս մեր անցեալին մէջ միայն կոտորած ու աւերներ տեսնել: Մեր եւրոպացի «բարեկամ»ներէն շատ ենք լսած այդ յանկերգը:

Անցեալի մառախլապատ շրջանէն կամուրջ նետելով մինչեւ նոյ. 29ը, «Պրաւդա»ներն ու «Իզվեստիա»ները դիտմամբ, մոռացութեան կուտան հայ ժողովրդի նորագոյն պատմութեան հերոսական շրջանը՝ կէս դար տեւող պայքարներու եւ մաքառումներու ճիգերը: Մոռացութեան կուտան, որովհետեւ այդ պատմութիւնը կերտած է Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը: Կուսակցութիւն մը որ մահու եւ կենաց կռիւ էր յայտարարած «ցարական Ռուսաստանին եւ սուլթանական Թուրքիոյ» դէմ, դեռ այն ատեն, երբ հայ ժողովրդի «փրկիչ» մեծն Ստալինը հոգեւոր դպրոց կը յաճախէր: Լէնին - Ստալինի կուսակցութիւնն էր, որ անդունդին ափը հասցուց հայ ժողովուրդը ճիշդ այն ատեն, երբ Սարդարապատի ու Բաշ-Ապարանի հերոսամարտերով Հայաստան կերտուեցաւ եւ մեր իրական ու խական նորագոյն պատմութեան խարիսխը նետուեցաւ: Եւ մի՞թէ Խ. Հայաստան գոյութիւն կ'ունենար, եթէ ժամանակին այդ երկիրը չմաքրագործուէր հարիւր հազարաւոր թշնամի ու դաւադիր տարրերէ:

Ճիշդ է, Արարատեան դաշտը երկու անգամ անդունդին ափն էր հասած՝ 1918ին եւ 1920ին, սակայն, որո՞ւ յանցանքով: Ո՞վ է պատասխանատուն պատմութեան առջեւ: Մի՞թէ նոյն Լէնինը եւ Ստալինը չէին, որ 1918ին պարպեցին հայկական նահանգները եւ առանց խղճի խայթ զգալու ստորագրեցին Բրեստ - Լիտովսկի անարգ դաշնագիրը: Մի՞թէ նոյն Կրեմլինը չէր, որ 1920ին Հայաստան առաջնորդեց Գարաբէքիր փաշայի բանակները: Ո՞վքեր էին լըզողները Թալէաթի, Էնվէրի, Ճէմալի ու Քէմալի հայկական արեան մէջ թաթխուած ձեռքերը: Որո՞ւ աջակցութեամբ էր, որ հայկական բնաշխարհի մէջ այժմ կը ծածանի Էնկիւրիի արիւնաներկ դրօշը:

Իսկ այդ բոլոր արհաւիրքներուն ո՞ր կուսակցութիւնն էր որ դիմադրեց եւ իր հետեւորդներու կուրծքերով պաշտպանեց: Ո՞վ էր որ 1920 դեկտ. 2ին Մոսկուայի ներկայացուցիչ Լեգրանին յանձնեց հայարնակ երկիր մը, որ այսօր Խ. Հայաստան կը կոչուի:

Դաշնակցական մամուլը վաղուց տուած է այդ հարցերու պատասխանը եւ հարկ չկայ կրկնելու: Բայց եւ այնպէս կ'արժէ յիշատակել միայն երեք իրողութիւններ:

«Իզվեստիա»ի խմբագիր Բուխարինը հուր ու կրակ կը տեղայ Դաշնակներու գլխուն՝ կանչելով զանոնք պատմութեան դատաստանին առջեւ: Սակայն չէ՞ որ իրողութիւն է եւ հրապարակուած, փաստաթուղթերով ապացուցուած, թէ նոյն Բուխարինն էր ամէնէն մոլի հակառակորդը Բրեստ Լիտովսկի դաշնագրին եւ ամիսներ շարունակ պայքարեցաւ Լէնինի դէմ: Իսկ դաշնագիրը ստորագրելու օրը տղու պէս կը հեկեկար, անվերջ կրկնելով թէ իրենք այդ ամբարքով կը դաւաճանեն յեղափոխութեան: Ձախէն աջ եւ աջէն ձախ նետուած Բուխարինին սովորութիւնն է լզել իր թքածը ու մոռնալ երէկը ...

Երկրորդ, մի՞թէ ապացուցուած չէ որ հայ ժողովուրդը 1920ին «անդունդի ափը» հասցուցին իրենք բոլշեւիկները: Այդ մասին կը բաւէ յիշել միայն պայ Հիքմէթի վկայութիւնը, Թրքական յեղափոխութեան դասախօսութեանց ընթացքին:

— «Ի վերջոյ ռուս ծանրախոհ պետական մարդիկ հրաժարեցան Հայկական շահերէ ... ու ձեռք պարզեցին Մուսթաֆա Քէմալին՝ հրաւիրելով անոր բանակները Հայաստան:

Երրորդ, Մոսկուան ինչպէս «վերջնական կորուստէ փրկեց» հայ ժողովուրդը:

Այդ մասին ալ բերենք բոլշեւիկեան վկայութիւն մը: Մեզի ծանօթ բոլշեւիկ պատմաբան Բորեանը հետեւեալ լուսաբանութիւնը կուտայ Հայաստանի խորհրդայնացման բուն շարժառիթներու մասին.

— «Հայաստանի խորհրդայնացումն անհրաժեշտ էր համաշխարհային պատերազմներուն՝ քանի մը առաջադրութիւններով: Նախ, Հայաստան աշխարհագրական դիրքով սահմանակից էր Իրանի եւ Թուրքիոյ եւ անոր օրինակին կրնային հետեւիլ նաեւ Իրանցի եւ Թուրք աշխատաւորները՝ խորհրդայնացնելով նաեւ իրենց երկիրները: Երկրորդ, Թուրքիոյ համոզումն այն էր, թէ հայկական հարցը հրահրողներն ու պաշտպանողները Անդրկովկասի Հայերն էին: Եւ որպէսզի հայկական հարցը վերջնականապէս լուծուի, անհրաժեշտ էր Անդրկովկասեան Հայերը կապել ռուսական իրականութեան եւ միանգամ ընդմիշտ անոնց ուշադրութիւնը հեռացնել Թրքահայաստանէն եւ այդպիսով ապատել Թուրքերը հայկական հարցէն եւ հայկական վտանգէն: Եւ երրորդ, հաշտեցնել Թուրքերը եւ Հայերը բարեկամական դաշինքով, անոնց ուշադրութիւնը Թրքահայաստանի հարցէն դարձնելով դէպի եւրոպական ու ամերիկեան աշխարհակալութիւնը»:

Իսկ խօսելով 1921 հոկտեմբեր 13ին Կարսի մէջ կնքուած «բարեկամական դաշինքի» մասին, Բորեան հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ.

— «Աւելի ծանր եւ աննպաստ հաշտութիւն, ինչպիսին է Կարսի դաշնագիրը, դժուար թէ պատմութեան էջերը արձանագրած ըլլան: Պէտք է մատնանշել, որ այդ հաշտութիւնը առաջարկած է «յեղափոխական Թուրքիան» այն հայ աշխատաւոր ժողովրդին, որ քաղաքացիական կռիւներէն նոր էր յաղթական ելած, դուրս քշելով դաշնակցական կառավարութիւնը ու ապահովելով «բոլշեւիկներու» յաղթանակը: Դիմելով Թուրքիային, հայ աշխատաւոր զանգուածները այն յոյսն ունէին, թէ յանձին քէմալական կառավարութեան, «Թուրքիոյ եղբայրական աշխատաւոր ժողովուրդը» իր հետ կը կնքէ միայն պատուաւոր եւ արդարամիտ հաշտութիւն, մանաւանդ որ Թուրքիոյ թշնամի Դաշնակցականները ջախջախուած ու արտաքսուած էին Հայաստանի աշխատաւոր ժողովրդի կողմէ:

«Պատմութեան մէջ չտեսնուած այդ ծանր հաշտութիւնը պարտադրուեցաւ այն աշխատաւոր հայ ժողովրդին, որ յաղթելով յեղափոխական պատերազմի մէջ, ամէն միջոց գործածած է պարտութեան մատնելու Դաշնակցական կառավարութիւնը եւ աջակցած է «բոլշեւիկեան» Թուրքիոյ յաղթանակին ապահովելուն: Հայաստանի աշխատաւոր զանգուածները կը յուսային, թէ «Թուրքիոյ եղբայրական աշխատաւոր ժողովուրդը» եւ անոր կառավարութիւնը պատուաւոր եւ եղբայրական հաշտութիւն կը կնքէին Խորհրդային Հայաստանի հետ:

«Թուրքիոյ հետ հաշտութիւն կնքելու ատեն հայ աշխատաւոր ժողովուրդը եւ խորհ. իշխանութիւնը կեցած էին անառարկելի իրողութեան մը առջեւ.— արեւելեան հարցը կը կազմէր համաշխարհային յեղափոխութեան եւ խորհրդ. երկիրներու միջազգային քաղաքականութեան անկիւնաքարը, որոնց կարծիքով Թուրքիան կը հանդիսանար իբրեւ կազմակերպիչ կեդրոն եւ դաստիարակ առաջնորդը Արեւելքի ազգային - ազատագրական շարժման եւ այդ իսկ պատճառով աշխարհակալութեան ճակատագիրը «ամբողջովին կախում ունի» Թուրքիոյ Արեւելքի մէջ ունեցած քաղաքական գործունէութենէն: Այդ պայմաններու մէջ էր, որ Խորհրդ. Հայաստանը հաշտութեան դաշինք կնքեց Թուրքիոյ հետ: Պատմական ներումով Թուրքիային լիակատար ազատութիւն էր տրուած գծելու Խորհրդ. Հայաստանի սահմանները: Թուրք դիւանագիտութիւնը կապուած էր հաշտութեան դաշինքի նախագիծը եւ Խորհրդ. Հայաստանին կը մնար ըստորագրել կամ մերժել եղբայրական խորհրդ. հանրապետութիւններու արեւելեան քաղաքականութիւնը, որոնք արեւելեան ազգային - ազատագրական շարժումը կապած էին համաշխարհային յեղափոխութեան հետ, — այսինքն՝ աշխարհակալութեան եւ դրամատիրութեան վրայ պրոլետարիատի տանելիք յաղթանակին հետ:

«Եթէ Խորհրդ. Հայաստանը մերժէր խորհրդ. եղբայրական հանրապետութիւններու առաջարկը, այդ կը նշանակէր խզել քաղաքական - տնտեսական կապերն անոնց հետ եւ անխուսափելիօրէն պատերազմի ելլել Թուրքիոյ դէմ, որ սակայն ի վիճակի չէր մղելու: Առոր հետ մէկտեղ, առանց դրացի խորհրդ. հանրապետութիւններու տնտեսական - քաղաքական օգնութեան, Հայաստանն ի վիճակի չէր կառուցանելու խորհրդային պետութիւն:

«Պատմութիւնն ինքն արդէն նախորոշած էր Խորհրդ. Հայաստանի կատարելիք ընտրութիւնը: Խորհրդ. Ադրբէջանի ու Վրաստանի հետ միասին եւ Խորհրդ. Ռուսաստանի մասնակցութեամբ, Հայաստանը Թուրքիոյ հետ կնքեց հաշտութեան դաշնագիր, որու հետեւանքով Հայաստանը ծառայեց իբրեւ միջոց՝ յանուն համաշխարհային յեղափոխութեան խորհրդային իշխանութեան կողմէ ընդունուած արեւելեան քաղաքականութեան» («ՀԱՅԱՍՏԱՆ, ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԴԻՒԱՆԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ ԵՒ Խ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ», ՀԱՏՈՐ 2րդ, էջ 163 — 164):

Ահա թէ ինչ պայմաններու տակ եւ ինչպէս «փրկուեցաւ» հայ ժողովուրդը:

Մենք այս փաստերով պատրաստ ենք ներկայանալ պատմութեան դատաստանին առջեւ:

ԱՇՈՏ - ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԵՐԵՔ ՇԷՆ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐ

ՄԱՐՈՔ, ԱԼԺԵՐԻԱ ԵՒ ԹՈՒՆՈՒԶ

Վերջերս Մարսէյլի ազգ. վարչութիւնը որոշեց հոգեւոր հովիւ մը ղրկել Մարոք, Ալժերի եւ Թունուզ, հոն հաստատուած հայութեան վիճակով զբաղելու, ազգային մարմիններ ստեղծելու, մարդահամար կատարելու, երեսփոխաններ ընտրել տալու եւ հանգանակութիւն կատարելու համար, ի նպաստ Թեմական դպրոցներու եւ Առաջնորդարանի:

Այս պաշտօնը յանձնուեցաւ Եղիշէ քհնյ. Մխիթարեանի: Վերադարձին, իմ խնդրանքիս վրայ սիրով տուաւ հետեւեալ տեղեկութիւնները «Յառաջ»ի համար.—

Մեր 47 օր տեւող առաքելութեան միջոցին այցելութիւններ տրուեցան վերոյիշեալ շրջաններու մէջ ապրող մեր հայրենակիցներուն, որոնք 10—15 նոյն իսկ 25 տարիներէ ի վեր զուրկ մնացած են հոգեւոր մխիթարութենէ:

Մեր առաքելութեան առաջին շրջանը եղաւ Մարոք: Այդ երկրի գլխաւոր ութ քաղաքներուն մէջ իրենց անձնական զբաղումներով ապրող հայրենակիցներու թիւն է 49, հետեւեալ կարգով.—

ՔԱՍԱՊԼԱՆՔԱ.— Կան 23 ընտանիքներ, որոնց 7 ամուրիներ: Ունին զանազան զբաղումներ եւ առեւտրական գործեր: Այսպէս, երկու սափրիչ, երկու բժիշկ, մէկ ատամնաբոյժ, մէկ մեքենագէտ, եւ վաճառականներ: Նաեւ եւրոպական ձեւով գրավաճառատուն մը: Գնահատութեան արժանի են Յարութիւնեան եղբայրները, բնիկ Քէմախցի, իրենց բարոյական եւ նիւթական լայն աջակցութիւններով: Յիշենք Պ. Պ. Զաքրեանը, Պէրկամալեանը եւ ուրիշներ, որոնց մէջ զոհաբերութեան ոգին անպակաս է:

Սեպտ. 24ին, ընդհ. ժողով ունեցանք, ուր պաշտօնական թուղթերս ներկայացնելով հաղորդեցի առաքելութեանս նպատակը: Ուրախութեամբ ըսելու եմ որ պաշտօնս լիուլի գնահատուեցաւ:

Հանգանակութեան մասնակցեցան, — Պ. Պ. Աւետիս Զաքրեան 500 ֆր., Գրիգոր Յարութիւնեան 300, Տիկ. Յարութիւնեան 100, Պէրկամալի Զարեհ 200, Վաչէ Փափազեան 100, Յակոբ Մէրձանեան 10-, Ծիլան Թադէոսեան 100, Հմայեակ Սէֆէրեան 100, Վահրամ Գարաեան 50, Գրիգոր Գրքճէլեան 100, Արշակ Տէյիրմէնճեան 150, Գարեգին Սալիպեան 50, Տոքթ. Շահպարոնեան 50, Տիկին Թարթարեան 20, Տոքթ. Թարեան 20, Տիկին մը 20, Պետրոս Գրքճիլեճէլի 30, Մարտիկ Շաքարեան 30: Ընդհանուր գումար 2020 ֆրանք:

ՌԱՊԱԹ.— Մարոքի մայրաքաղաքն է այս, ուր կ'ապրին 9 ընտանիքներ: Կան վաճառականներ, խանութպաններ, արհեստաւորներ եւն.: Հոս եւս, Յարութիւնեան եղբայրներու նիւթական եւ բարոյական զոհողութիւնները գնահատելի են:

Հանգանակութեան մասնակցեցան, — Պ. Պ. Մամիկոն Գամպարեան 50, Յովհ. Գազանճեան 50, Տիկ. Ազնիւ Սիւրմէեան 50, Յովակիմ Տէրտէրեան 25, Քերովբէ Յարութիւնեան 300, Տիկնայք Յարութիւնեան 200, Սարգիս Շաքարեան 100, Սիւրմէեանի որդի 100, Արմենակ Պօլօեան 75, Տէր եւ Տիկին Սրապեան 100: Ընդհ. գումար՝ 1050 ֆրանք:

ՄԱԶԱԿԱՆ. — Չորս ընտանիք եւ մէկ ամուրի: Բոլորն ալ զոհաբերող անձեր են: Հոս բնիկ Խարբերդցի Յ. Սարկաւագեան, ունի երկաթի եւ ածուխի մեծ տուն մը: Հանգանակութեան մասնակցեցան.— Տէր եւ Տիկ. Ղուկասեան 150, Պ. Պ. Ս. Տօնիկեան 100, Յ. Սարկաւագեան 50: Ընդհանուր գումար՝ 300 ֆրանք:

ՍԱՖԻ.— Երկու կեսարացի ընտանիքներ կան, որոնք սիրով արձանագրուեցան հանգանակութեան: Ըսենք նաեւ թէ հոս կը բնակին երկու յոյն ընտանիքներ, որոնք նմանապէս մասնակցեցան: Այսպէս Պ. Պ. Խաչատուր Զաքրեան 100, Սարգիս Եսայեան 100, Ժօրժ Իլիթոս 50, Միշէլ Եագոր 50 ֆրանք: Ընդհ. գումար՝ 300 ֆր.:

ՄՕԳԱՏՕՐ.— Մէկ ընտանիք կայ Պ. Գէորգ Գարապէլէկեան, որ հանգանակութեան մասնակցեցաւ 100 ֆրանքով:

ՄԱՐԱՔԷՇ.— կան չորս ընտանիքներ, որոնց երկուքը Ղարաբաղցիներ, մէկը Իզմիրցի եւ միւսն ալ Բաբերդցի: Հանգանակութեան մասնակցեցան Պ. Պ. Յովհաննէս Անդրանիկ 20 ֆր., Լեւոն Քէլիմեան 50, Առաքելով - Մոսկովեան 100 ֆրանք: Ընդհ. գումար՝ 170 ֆրանք:

ՄԵՔՆԷՍ.— Մէկ ընտանիք եւ երկու ամուրիներ: Մէկ կօշկակար, իսկ երկուքը առեւտրական: Հանգանակութեան մասնակցեցան Պ. Պ. Սիմոն Գալէնճեան 200, Յակոբ Պօլօեան 250, Յարութիւն Վարդովեան 200, ընդհանուր գումար՝ 650 ֆրանք:

ՖԷՍ.— Երկու սրտցաւ ընտանիքներ կան, երկուքն ալ առեւտրականներ: Հանգանակութեան մասնակցեցան.— Պ. Պ. Մկրտիչ Սարգիսեան 100, Յակոբ Պալթայեան 200, ընդհ. գումար՝ 300 ֆրանք:

Մարոքի ութ գլխաւոր քաղաքներու մէջ ապրող 48 ընտանիքներէն հանգանակուած է ընդամէնը 4890 ֆրանք:

Հոգեւոր հովիւին առաքելութեան մաս կը կազմէր նաեւ յիշեալ շրջաններ կազմակերպելու հարցը:

Ընդառաջ երթալով իր առաջարկին Մարոքի հայութիւնը ունեցաւ իր օրինաւոր մարմինը՝ «Մարոքահայ համայնք», կեդրոն նշանակելով Քասապլանքան եւ բարոյապէս եւ նիւթապէս կապուելով Մարսէյլի թեմին:

Ընդհ. ժողովէն ընտրուած վարչութեան անդամներն են.— Պ. Պ. Աւետիս Զաքրեան (Ա.) ատենապետ, Զարեհ Պէրկամալի (Բ.) ատենապետ, Գրիգոր Յարութիւնեան գանձապահ, Վահրամ Գարաեան (Ա.) ատենադպիր, Պետրոս Գրքճիլիճէլի (Բ.) ատենադպիր, Վաչէ Փափազեան եւ Հմայեակ Սէֆէրեան՝ խորհրդականներ:

Եւ որպէսզի «Մարոքահայ համայնք» ընդհ. Միութիւնը ապացուցանէ թէ իրապէս ամուր հիմերու վրայ դրած է իր առաքելութիւնը, ընտրեց նաեւ իր երեսփոխանը Մարսէյլէն, որ կապ պիտի պահէ Ազգ. Վարչութեան հետ: Այդ երեսփոխանն է Մեսրոպ քհյ. Աւետեան (Մարսէյլէն):

ՀՐԱՉԵԱՅ

Յ. Գ.— Ալժերիոյ եւ Թունուզի գաղութներու մասին՝ յաջորդով:

30 ՄԻԼԻՈՆ ԾԱՌ ՊԻՏԻ ՏՆԿԵՆ

Հալէպէն կը հաղորդեն.—

Երկրագործական դրասենեակը վերջերս կառավարութեան ուշադրութիւնը հրաւիրած էր Հարիմի եւ Ճէպէլ Սէմանի շրջանները ծառազարդելու անհրաժեշտութեան շուրջ:

Այժմ կ'իմանանք թէ յիշեալ դրասենեակի նախագահը զեկոյց ստացած է, որ կ'ըսէ թէ երկրագործական տեսչութիւնը հիւսիսային Սուրիան ծառազարդելու հսկայ ծրագիր մը մշակած է: Տարեկան երեք միլիոն ծառ պիտի տնկուի այս շրջանին մէջ եւ այսպէս մինչեւ 10 տարի, ուրեմն երեսուն միլիոն ծառ ...

Միւս կողմէ խիստ միջոցներ ձեռք պիտի առնուին անտառներու փճացումը խափանելու համար:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼԻԲԱՆԱՆԷՆ

«ՀԱՅԵՐԷՆ ԽՕՍԻՆՔ»

Ուշացայ գրելու այս շարժումի մասին որ շատոնց գոյութիւն ունէր Հալէպի մէջ, բայց վերջերս է որ մի այն որ ձեւաւորուելով՝ տարածուեցաւ Սուրիոյ եւ Լիբանանի բոլոր անկիւնները, ուր որ Հայ կայ:

Տարիներ առաջ, եւ այսօր ալ անկասկած, երբ մէկը Հալէպ այցելէ ու նաեւ Պատ. Միութեան «Քրիստափոր» ակումբը, դրան վրայ, շրջանակի մէջ հետեւեալ վերտառութիւնը կը կարդայ.

— ՀԱՅԵՐԷՆ ԽՕՍԷ՛:

— ...?:

— Ցիշէ՛ մէկ միլիոնը:

Ահա այս վերտառութիւնն էր որ, բազմահազար օրինակներով, մեծադիր թուղթերու վրայ տպուած, եւ փոքրող Հայուհիի մը նոյնքան ազդու պատկերով զրուեցաւ պատանիներուն ձեռքով հայ ժողովուրդին բոլոր խաւերուն մէջ: Պէյրութի մէջ, նոյն իմաստով, Հ. Մ. Ը. Մ.ի արիները, այցետոմսեր բաշխեցին խանութէ խանութ, տունէ տուն: Ընթացիկ տարուան սկիզբն, նաեւ ապրիլ 24ին «Երկաթէ պատանի» եւ «Հայ պատանի» ստորագրութեամբ թռուցիկներ բաժնուեցան, պատերազմ յայտարարելով թրքախօսութեան դէմ:

Ի՞նչ կը նշանակեն այս բոլորը: Ժողովուրդ մըն ենք ցրուած աշխարհի բոլոր ցամաքներուն վրայ, հազար զրկանքներէ ետք, Թուրքին սուրով, Թուրքին լեզուով: Արդ, այն երիտասարդութիւնը որ իր աչքը բացաւ հայկական մեծ խաչելութեան օրերուն եւ հասակ նետեց այս օտար ափերուն վրայ, միշտ հայրենիքի կարօտով խոցոտուած, պիտի հանդուրժէ՞ր որ Թուրքին պիղծ լեզուն հայ ընտանիքէն, հայ դպրոցէն, հայ եկեղեցիէն ներս գործածուէր: Զգելով մեր բոլոր տեսակի զրկանքները, միայն Ապրիլ 11—24 մը բաւական չէ՞ր արդարացնելու այս այնքան մարդկային պոռթկումը:

Եւ հիմա շարժումին աւելի ձեւ պէտք է տրուի, մասնաւորաբար դպրոցներէն եւ եկեղեցիներէն ներս: Մեր շրջանին մէջ ուսուցիչներ կան որոնք երբ նեղը մնան, դասարանին մէջ իսկ Թուրքերէն կը խօսին: Եկեղեցիները, բողոքական ժողովարանը ծանօթ են արդէն իրենց թրքախօսութեամբ: Պէտք է բոլորն ալ հայերէն քարոզեն, ոչ մէկ նահանջ այս գետնին վրայ: Ինչո՞ւ հաց ճարելու համար նոյն իսկ վաթսունէն ետք կը ջանանք նոր նոր բառեր սորվիլ օտար լեզուէ մը, իսկ երբ խնդիրը մայրենի լեզուին կուգայ, հազար տեսակ պատճառներ կ'որոճանք:

Արդարեւ չունինք իշխանութիւն, չունինք Արամ նահապետ մը որ լեզուները կտրէր ամէն անոնց որոնք հայերէն չեն խօսիր: Սակայն այս չի նշանակեր թէ ձեռնածալ պէտք է նստինք, սպասելով որ իրերը ինքնիրեն բարեկարգուին: Պէտք է գործի կանչենք այն ուժը, որ ունինք: Խօսքս Հ. Յ. Դաշնակցութեան պատանիներուն եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի արիներուն մասին է: Անոնց անդամներէն շատեր դպրոցական ըլլալով կրնան մտերմութեան հաստատել թրքախօս ընտանիքներէն եկած տղոց հետ ու միշտ անոնց հետ հայերէն խօսելով հայերէն խօսիլ վարժեցնել: Դիտուած է որ թրքախօս տղայ մը իր հայախօս ընկերոջ հետ հայերէն կը խօսի, իսկ իր թրքախօս ընկերոջ հետ թուրքերէն: Պատճառը, երբ իրենց հարցնենք, պիտի պատասխանեն թէ այդպէս վարժուած ենք: Սակայն բոլորովին ալ այդպէս չէ, այս խնդրին մէջ քիչ մըն ալ բարմէ քաշուիլ, ամօթխածութիւն կայ: Ուրեմն հարկ է զանոնք իրարու հետ շաղուել եւ շաղուելու միակ վայրն է դպրոցը, իսկ շաղուելու գործողութիւնը կատարողները ուսուցիչները, հայախօս ընտանիքներէն եկող արիներն ու պատանիները:

Դպրոցէն ետք եկեղեցին: Դժբախտաբար Լիբանանը զուրկ է քիչ թէ շատ հեղինակաւոր կղերականէ մը որուն ազդեցութիւնը զգալի է եկեղեցիէն ներս, հայերէն լեզուի համար:

Ժողովուրդը ինքը քանի մը անգամ պոռթկաց: Օրինակ՝ Էշրէֆիէն ուր կ'ապրի աւելի քան 2000 տուն հայութիւն: Վիճաբանութիւններ, ժողովներ, քուէի հաւաքում, բողոքագիրներ, յարձակումներ եւ այս ամէնը գիւղացի տէրտէրին խօսք պիտի կցնելու ... որ տակաւին պիտի հասկնայ (ականջը խօսի Բարդէն կաթողիկոսին):

Միայն չարիքը Թուրքերէն քարոզել

...ում մէջ չէ, այլ այս տխրանքները, պաշտպանելով Թուրքերէնի տեսակէտը, մեր եկեղեցիին մէջ բերին նոր համայնք մը՝ Լուսաւորչական բուներ, պիրատէրներ — վկայ Պէյրութ՝ Էշրէֆիէն իսկ Պէյրութէն դուրս Լիբանանի քաղաքներէն Զահլէն։

Հայերէն կամ Թուրքերէն քարոզելու խնդիրը մեծ իրարանցում յառաջ բերած է նաեւ բողոքական համայնքին մէջ։ Թեր ու դէմ երկար վիճաբանութիւններէ վերջ, այժմ որոշած են մէկ կիրակի հայերէն, միւս կիրակի Թուրքերէն քարոզել եւ այսպէս յաջորդաբար ...

Մեծ եղեռնէն քսան տարի ետք չէր որ պատերազմ պիտի յայտարարէր Թրքախօսութեան դէմ, այլ շատ աւելի կանուխ պէտք էր սկսիլ, այն ժամանակներուն երբ որբանոց կար ուր հազարաւոր որբ-որբուհիներ իրենց պատսպարան գտած էին։ Դժբախտաբար մեր պատուելի ուսուցիչներուն կը պակսէր ջիղ՝ բեմերէն վար իջնելու եւ աշխատանք տանելու այդ ուղղութեամբ։

Այնուամենայնիւ պայքարը սկսեր է։ Աւելի լաւ է ուշ քան երբեք։ Ուրեմն տանինք զայն իր տրամաբանական վախճանին։ Կը բաւէ օտարներէն որքան Թուրքերէն սորվեցուցինք, քիչ մըն ալ թող Հայերէն թոթովեն։

Եւ շարժումը պէտք չէ սահմանափակուի Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ, այլ տարածուելու է, տարածուելու է ամէն ուր որ հայ գաղութ կայ, ամէն ուր որ Հայ մը կայ։ Եթէ կ'ուզենք մեր ինքնութիւնը պահել, պէտք է մեր երեխաներուն հայերէն սորվեցնենք։

Ուրեմն գործի, դուք Դաշնակցութեան պատանիներ եւ դուք Հ. Մ. Ը. Մ.ի գայլուկ արիներ, նաեւ դուք հայրենասէր երիտասարդներ, բոլորս միասին պայքարինք Թրքախօսութեան դէմ, չթողունք որ աղճատուի եւ ծիւրի մեր Թանկագին ժառանգութիւնը՝ մայրենի լեզուն՝ «մեծագանձ»ը, մայրենիքը։

ՇԱՀՐՈԶ

Ի պատիւ Տ. Վէրֆէլի

Նիւ Եորքի Հայ Աւետ. Եկեղեցին նոյ. 20ին ի պատիւ Ֆրանց Վէրֆէլի երեկոյթ մը տուաւ։ Երեկոյթը տեղի ունեցաւ եկեղեցիին մէջ։ Ներկայ եղան Տէր եւ Տիկին Վէրֆէլ եւ հոծ բազմութիւն մը։

Ներկաները յոտնկայս ծափահարեցին՝ երբ «Մուսա Տաղ»ի հեղինակը իր տեղը գրաւեց։

Վեր. Պետիկեան անգլ. գեղեցիկ ճառով մը պարզեց Վէրֆէլի հանրածանօթ գրքին ոգին։ Ըսաւ որ կը սիրենք Վէրֆէլը, ոչ թէ անոր համար որ ան մեզ սիրեց, այլ որովհետեւ ան սիրեց արդարութիւնը, որովհետեւ մեր ժողովուրդին մէջ տեսաւ ներքնական ոգի. մենք կուգանք մեր երգանքի դափնին աւելցնելու անոր բազմաթիւ դափնիներով պսակուած ճակատին վրայ։

Յուզուած շեշտերով պատասխանեց Ֆրանց Վէրֆէլ եւ ըսաւ որ ինք շատ լաւ ուսումնասիրած է Հայոց պատմութիւնը եւ պարծանքով դիտած՝ որ ան հակառակ իր փոքրութեան, ազգերու շարքին մէջ գրաւած է պանծալի տեղ մը։ Մինչ ուրիշ մեծ ազգեր Բաբելացիներ եւն., անհետ կորած են աշխարհի երեսէն, Հայը ոչ միայն պահած է իր գոյութիւնը այլ եւ իր ազգ. ապրած եւ յառաջդիմած է։ Ցետոյ ներբողը հիւսեց այն հերոսական դրուագներուն, զորս հայ ժողովուրդը ցոյց տուաւ մեծ պատերազմի ընթացքին։ Տառապողները միայն, ըսաւ ան, կը հասկնան կեանքը եւ Հայը որ շատ է տառապած, լաւ կը հասկնայ կեանքին իմաստը։ Վէրֆէլ մաղթեց որ հայ ազգը ապրի այստեղ եւ ամէն տեղ։

Ներկաները խանդավառօրէն ծափահարեցին Վէրֆէլի խօսքերը։

Վեր. Պետիկեան յանուն Աւետ. եկեղեցիին Ֆրանց Վէրֆէլին նուիրեց հայ հին գրչագիրներու մէջ տեսնուած զարդանշաններով դծուած մագաղաթ մը, վրան երկաթագիր տառերով գրուած գեղեցիկ ուղերձ մը։

«Պէպօ»ն Պոլսոյ մէջ

«Պէպօ»ի շարժանկարը Պոլիս փոխադրուած ըլլալով, կը ներկայացուի «Սինէմա Թիւրք»ի մէջ, մէկ շաբաթէ ի վեր։ Այս առթիւ Թուրքերէն «Գուրուն» թերթը հետեւեալ անձնանի հեղինութիւնները կը սահեցնէ (10 դեկտ.).—

«Պէպօ» ի՞նչ տեսակ ֆիլմ մըն է։ Մեզի կը թուի թէ շատ շատեր կ'երթան այդ ֆիլմին, առանց այս հարցումը քրքրելու պէտք տեսնելու։ Ինչո՞ւ հարկ չեն տեսներ առաջուընէ երկար բարակ քննելու. —որովհետեւ ֆիլմը հայերէն է։

Հայերէ՞ն ֆիլմ։ Անկէ առաջ Իսթանպուլի մէջ հայերէն ֆիլմ չէ ներկայացուած։ Որով բնականաբար հետաքրքրութիւն կը շարժէ այն պարագան թէ արդեօք ի՞նչպէս կ'ըլլայ հայերէն ֆիլմ մը։ Հայերէն չգիտցողները կը հետաքրքրուին։ Դալով հայերէն գիտցողներուն ... անոնք խայտի, խայտի։

Բայց այս ֆիլմը զուտ հայերէն չէ։ Դէպքը տեղի կ'ունենայ 1870ին. Հայ պաղպաղճաճառները ռուսերէն անուններով խնձոր եւ տանձ կը պոռան, իսկ Կէկէլի տան առջեւ կեցող մարդը՝ պաժար կ'ըսէ հրդեհին համար եւ վրացերէն խօսքեր կ'ընէ։

Դարձեալ, կիներուն տարազները վրացական են, ինչպէս նաեւ պարերը։ Թառ եւ ապկան (օրկ) ալ վրացական են եւ ոչ թէ հայկական։

Ֆիլմը ամբողջովին հայերէն չէ, այլ անոր մէջ կան նաեւ վրացական եւ ռուսական ազդեցութիւններ։ Եւ սակայն, ամէնէն շատ խօսուած լեզուն հայերէնն է։ Միայն թէ այդ հայերէնը աչքառու տարբերութիւններ ունի Իսթանպուլի հայերէնէն։ Այնպէս որ Իսթանպուլի մէջ մեծցած Հայ մը չի հասկնար ֆիլմին հայերէն բառերուն շատերը։ Ցետոյ չեշտը խորթ կը հնչէ անոր ականջին։

Ի՞նչպէս է ֆիլմը արուեստի ակնոցով։ Այս տեսակէտով մարդս հիացնող գերազանցութիւն մը չունի։ Կարելի չէ պնդել որ այդ ֆիլմը բոլոր արտակարգութիւնները իր մէջ կը կեդրոնացնէ։ Բնականաբար այս խօսքէն այն իմաստը հանելու չէ թէ գէշ է ֆիլմը։ Մեր կարծիքով, անոր ամէնէն նպաստաւոր կողմը այն է որ, կը խնդացնէ, կը զուարճացնէ, խօշ պահեր անցընել կուտայ։ Աւելեւեան բաղնիքի տեսարանն ալ բաւական խրախճանքով լեցուն (ճիւմպիւշլիւ) կարելի է համարել շատերու համար։

Անցեալները «Սարայ»ի մէջ տեսանք սեւամորթ կիներու թրթռուն ծիծերը։ «Թիւրք» սինէմային մէջ ալ մեր աչքին առջեւ կը բացուին ճերմակ ծիծերով կիներու մարմիններուն այն մասերը որոնք կրնան բացուիլ բաղնիքի մէջ։

Արբունքի մօտեցած տղայ մը երբ մարմրուն նայուածքով կը դիտէ կէսէն աւելի մերկ կիները, կին մը օճառի փրփուրով կը գոցէ իր աչքերը. բայց այն բաները զորս տեսնելէ կը զրկուի այդ խեղճ տղան, հանդիսատեսները կը դիտեն կուշտ ու կուռ։

Վերջացնելէ առաջ, կէտ մը չեշտենք։ Մարդ իրաւամբ կը հարցնէ թէ ֆիլմը ունի՞ նաեւ վերջաբան նկատուող մաս մըն ալ. որովհետեւ դէպքը չի վերջանար հոն։ Շատ մը կէտեր, եւ նոյն իսկ դրամօժիտի պարագան յայտնի չեն։ Պէպօ բանտին մէջ անշուշտ կ'ըսէ թէ վրէժ պիտի լուծէ եւ ... Զըլլա՞յ որ. սաիկա ճարտար վերջաւորութիւն մը նկատելու է արդիական թէքնիքի տեսակէտով։ Եթէ այսպէս է, խե՜ղճ ճարտարութիւն։

ԻՆՉՈ՞Ւ ԿԸ ՆՈՒԱԶԻ ԳԻՒՂԵՐՈՒ ԲՆԱԿՉՈՒԹԻՒՆԸ

«Ֆրանսայի Ընդհ. Վիճակագրութեան» պատրաստած մէկ աշխատութիւնը հետաքրքրական երեւոյթներ կը պարզէ երկրին տնտեսութեան տեսակէտով։

8 մարտ 1931ին Ֆրանսայի բնակչութեան թիւն էր 41.834.923, ուրեմն 1.091.026 աւելի 7 մարտ 1926ին կատարուած մարդահամարի թիւէն։

Մարդահամարի վիճակագրական քննութիւնը ցոյց կուտայ, որ գիւղերու բնակչութիւնը յարաճուն նուազումի մէջ է, տարիներէ ի վեր, ինչպէս ցոյց կուտայ հետեւեալ ցուցակը.—

Տարի	Ընդհ. բնակչ.	Գիւղ. բնակչ.
1846	35.401.761	26.755.018
1851	35.783.170	26.647.771
1856	36.039.364	26.194.536
1861	37.386.313	26.596.547
1866	38.067.064	26.471.716
1872	36.102.921	24.868.022
1876	36.905.788	24.928.392
1881	37.672.048	24.575.506
1886	38.218.903	24.452.395
1891	38.342.948	24.031.656
1896	38.517.332	23.491.520
1901	38.961.945	23.004.755
1906	39.252.245	22.715.011
1911	39.604.992	22.096.052
1919	37.499.769	20.119.346
1921	39.209.518	21.004.026
1926	40.743.851	20.759.131
1931	41.834.923	20.413.519

Ի՞նչ է պատճառը այս յարաճուն նուազումին։

Ճարտարարուեստի եւ հողագործութեան միջեւ մրցակցութեան մը արդի՞ւնք է այս տագնապը, թէ բնական հետեւանք մարդկային քաղաքակրթութեան կանոնաւոր զարգացման։

Լիմոժի համաժողովին մէջ մասնագիտական քննութիւն մը կատարուեցաւ գիւղերու բնակչութեան նուազումի պատճառներուն մասին, այն աղերսով որ հարցը կը ներկայացնէ հողագործական արդիւնաբերութեան կշռոյթին հետ։

Գիւղերու տարէց բնակիչները յաճախ գլուխ երերցնելով կ'ոգեկոչեն այն «բարի ժամանակները», երբ արտը կ'արտադրէր ու կուտար հողը ինչ որ պէտք էր գիւղացիին։ Արդարեւ գիւղացին իր օջախին մէջ նախնական մշակումի եւ փոխանակութեան կ'ենթարկէր հողագործական արդիւնաբերութիւնը՝ այնքան որքան անհրաժեշտ էր իր առօրեայ պէտքերուն համար։ Գիւղացի կիները հաց կ'եփէին, քթան կը մանէին, — այսպէս իրենց սնունդն ու կապուստը իրենք կը պատրաստէին։ Այս ձեւով զարգացած էր գիւղական արհեստաւորական կեանք մը։

Մեքենային նուաճումը տակն ու վրայ ըրաւ տնտեսական կեանքը։ Քանդեց արհեստաւորական արդիւնաբերութիւնը։ Գիւղը գերի դարձուց քաղաքին։

Ճարտարագործութիւնը տեղական շուկան յաղթելէ վերջ տարածուեցաւ նոյն իսկ համաշխարհային շուկաներուն վրայ։ Գիւղը նահանջեց, պարտուեցաւ եւ ... ձեռքերը ծալլեց, որովհետեւ գիւղական արհեստաւորական արդիւնաբերութիւնը չէր կրնար մրցիլ այլ եւս գործարան-քաղաքներու մեքենական արդիւնաբերութեան հետ։

Միւս կողմէ, ճարտարարուեստը բարելաւած էր աշխատաւոր դասակարգին պայմանները,— այլ եւս գիւղացին կը նախընտրէր ցորեն հացը քան թէ գարիէ կամ հաճարէ հացը։ Եւ աճա գիւղացին եւս համը կ'առնէր «քաղքցիի» կեանքին։

Այսպէս մինչ քաղաքը կը տարածուէր ու կը ծաւալէր, գիւղը կը պղտիկնար հորիզոնով։

Այսօր իրողութիւն է որ գիւղացիները չեն սիրեր այլ եւս գիւղը, — նոյն իսկ չկայ գիւղ։ Հիմա կան ագարակներ, ուր հողային աշխատանքի կապուած մարդիկ, գարնան բակիզը, ժամանակի մը համար, կը հեռանան քաղաքներէն, կը բանին ու կը դառին, եւ աշնան կը վերադառնան քաղաք։

Այսպէս է որ գիւղերը ոչ միայն կը պարպուին, այլ եւ գիւղական կեանքը յիշատակ մը կը դառնայ հետզհետէ։

Գիւղացիութեան նուազումը, սակայն, կ'ենթադրէ մօտալուտ տագնապ մը, որ այժմէն կը զբաղեցնէ տնտեսագէտները։

ՄԱՄՈՒԼ

ԹՈՒՐՔԵՐՈՒՆ ՆԵՐԳԱՂԹԸ ԵՒ ՄԵՐԸ

Պուքրէշի «Արազ»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (5 դեկտեմբեր).

— «Անոնք որ կը հետեւին Թուրքիոյ ներքին գործերուն՝ չեն կրնար իրենց զարմանքը զսպել այն բոլորին նկատմամբ որ տեղի կ'ունենայ Աթաթիւրքի երկրին մէջ աւա մօտ 15 տարիէ ի վեր։ Ինչ ալ ըլլայ մեր ցեղային զգացումը հանդէպ ժողովուրդի մը՝ որ մեր համրանքը կիսեց ու մեզ ցրիւ տուաւ աշխարհի չորս հովերուն, ինչ ալ ըլլայ մեզմէ ամէն մէկուն սարսափը Թուրք անունէն ու սուգը որ մեր ներսը միշտ կը կոտտայ, չենք կրնար չզարմանալ դէպքերուն վրայ որոնք իրարու կը յաջորդեն երբեմնի սուլթաններու երկրին մէջ, տակաւ աւելի ներարկելով Հիւանդ Մարդուն, եւ ջանալով մարդու կարգ անցընել երէկուան Լէպլէպիճին։

Գիտենք, մեզմէ շատ շատերը քմծիծաղով կը դիտեն դեռ քայլերը զորս Թուրքը առաջ կը նետէ աշխարհը զարմացնելով. պնդողներ կան, այո, դեռ մեր մէջ թէ ինչ որ տեղի կ'ունենայ Թուրքիոյ ներս՝ արտաքին ըշպարն է միայն, ու Թուրքը միշտ նոյն Թուրքն է ներսէն, ֆէս կրէ թէ չկրէ, լատիներէն տառերով գրէ թէ արաբականով։

Գիտենք որ հայ գաղթաշխարհը ցասումով կը դիտէ գլանը որ կուգայ տակաւ ճզմել Թուրքիոյ հայ տարրը ճնշելով հայ դպրոցները, ծաղրանկարի վերածելով հայ եկեղեցիները, այսօր Բանկալթիի գերեզմանատունը խլելով մեզմէ, վաղը Սանասարեանը, ու ստեղծելով հայ հացկատակներու բանակ մը որոնք համիտին օրով չարադրած իրենց սրբասացութիւնները վերստին սկսած են գեղգեղել։

Ինչ ալ ըլլան այս բոլոր վերապահութիւնները, մարդ պէտք է կոյր եղած ըլլայ չտեսնելու համար, այն բոլոր փորձերը որոնք տեղի կ'ունենան Թուրք ազգ մը ստեղծելու, եւ զայն դարձնելու համար կուռ ու միասնական։ Եթէ շատ մը բարենորոգումներ մակերեսային ալ ըլլան, հիմնական է, լուրջ ու մտածուած՝ ինչ որ տեղի կ'ունենայ երէկուան գորշ ու չփոթ զանգուածէն ստեղծելու համար ցեղ մը։ Աթաթիւրքի օրով է որ Թուրք ազգը կը փորձէ ինքզինքը բանաձեւել, ու ներարկել ինքզինքին ցեղի մը բոլոր ստորոգելիները։ Անոր մականին տակ է մանաւանդ որ ընդարձակ այդ հողամասին վրայ՝ ուր երբեմն ժողովուրդները կը վխտային ամէն մէկը իր սեփական ձգտումները արժեցնելով, այս պահուս կը ստեղծուի միակ զանգուած մը ցեղային հոգեբանութեամբ, Թուրքիա մը՝ իր հարազատ ժողովուրդով։

Բաւական է մտանանչել ինչ որ Թուրքերը կ'ընեն իրենց ներգաղթին համար,— Թուրքիոյ հողամասին վրայ ամփոփելու համար օտար երկիրներու մէջ ապրող իրենց արեան եղբայրներ։ Ու ինչ աւելի պերճախօս փաստ քան այն յայտարարութիւնները զորս քանի մը օր առաջ կ'ընէր Շիւքրի Գայա, Թուրքիոյ գործավարը, Էնկիւրիի խորհրդարանին բեմէն՝ բացատրելու համար Թուրքիոյ ներգաղթի քաղաքականութիւնը։

«Արտասահմանի մեր ցեղակիցները, կ'ըսէր ան, տեսնելով Թուրքիոյ բարօր վիճակը, կ'ուզեն հոս գալ։ Մեր պարտականութիւնն է՝ դուռները կռնակի վրայ բանալ անոնց առջեւ։ Կարճ ատենէն բոլորը պիտի գան եւ մեզի հետ պիտի ապրին չէն երկրին մէջ, չէն մթնոլորտի մը տակ, եւ անտարակոյս երջանիկ պիտի ըլլան»։

Ու հիմա բաղդատեցէք Թուրքիոյ ներգաղթը հայկականին հետ։ Ձեր աչքերուն առջեւ բերէք զոհաբերութիւնը զոր Թուրքիա կ'ընէ իր սահմաններուն մէջ ամփոփելու համար իր հեռաւոր զաւակները, ու բերէք նաեւ այն դժկամակութիւնը զոր Երեւանը ցոյց կուտայ իր գիրկը բանալու համար օտար ափերու վրայ տուայտող իր զաւակներուն։ Զըսենք թէ հարուստ պետութիւն է Թուրքիա ու կրնայ մէկ գաղթականի համար 20.000 ոսկի ծախսել՝ առանց արտասահմանի Թուրքերէն նպաստ պահանջելու. չըսենք թէ ընդարձակածաւալ երկիր է Թուրքիան, ու կրնայ իր ծոցը դեռ միլիոններ ընդունիլ։ Բաղդատութեան խարուսիկ կողմն է միայն այդ։ Հարցը կը կայանայ այն սրտցաւութեան մէջ զոր Թուրք վարիչները ցոյց կուտան արտասահմանի Թուրքերը մայր ժողովուրդին ծոցը բերելու համար, եւ այն սակարկութիւններուն, ձգձգումներուն, դժկամութեան մէջ՝ զոր ցոյց կուտայ Երեւանը, առանց յիշելու դեռ մաղը ուրկէ պէտք է անցնին հայ հողին վրայ տքնելու երթալ ուզողները»։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՀԱՅ ՄԱՐԶԻԿԻ ՄԸ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Կիրակի, 8 դեկտ., քաղաքիս մէջ տեղի ունեցաւ 12.000 բազմութեան ներկայութեամբ գնդախաղի ախոյենական մեծ մրցում մը, Օլէմփիք տը Մարսէյլի եւ Ա. Ս. տը Քան (Olympique de Marseille— A. S. Cannes) միջեւ, երկուքն ալ Ֆրանսայի պատւոյ առաջին դասակարգի լաւագոյն խումբերէն։ Մրցումէն յաղթական եղաւ Օլէմփիք տը Մարսէյլ (3—0), որուն բերդապահն էր մեր հայրենակից Արմենակ Երեւանեան, որ իր խիզախ եւ ճարպիկ խաղարկութեամբ շատ անգամներ պաշտպանեց իր բերդը, արժանանալով բուռն ծափերու եւ կեցցէներու։

Տեղական բոլոր թերթերը Օլէմփիք տը Մարսէյլի տարած յաղթութեան մեծ մասը կը վերագրեն Երեւանեանին, որ իսկապէս արժանի է բոլոր գնահատութեանց։ Մեր երիտասարդ հայրենակիցը, Հ. Մ. Ը. Մ.ի մեր առաջին խումբին բերդապահն էր, որ տարի ու կէս առաջ միացաւ Օլէմփիք տը Մարսէյլի, եւ մինչեւ այսօր կը խաղայ անոր պահեստի եւ զանազան խումբերուն մէջ։ Կիրակի առաջին անգամ ըլլալով հանեցինք զինք Օլէմփիքի առաջին խումբին մէջ, եւ լիովին արդարացուց իր վրայ դրուած յոյսերը։

Երեւանեան օժտուած է բերդապահի բոլոր յատկութիւններով։ Հազիւ քսանըմէկ տարեկան, բարձրահասակ, յաղթանդամ, ճկուն, ճարպիկ եւ խելացի խաղացող մըն է։

**Երկուշաբթի 9 դեկտ. Օլէմ. տը Մարսէյլ A.C.H.ի դէմ (4—5000 բազմութեան մը ներկայութեան), եւ 7—1ով յաղթեց յիշեալ խումբին։ Հոն ալ Երեւանեան մեծ յաջողութեամբ պաշտպանեց իր բերդը, անգամ մը եւս արժանանալով միահամուռ գնահատանքի։

Երեւանեան բերդապահի պաշտօնով մաս կը կազմէր Հայաստան երթալիք խումբին, որ ճամբայ չելաւ «ձիւնի պատճառով»։

Վարդան Քիւրէլեան

ՎՍՏԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ԿՐՆԱՔ ՅԱՆՁՆԱՐԱՐԵԼ ԵՐԵՒԱՆ ՕՂԻՆ, ՈՐՈՒՆ ԾԱՆՈՒՑՈՒՄԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ Ի ՉՈՐՐՈՐԴ ԷՋԻՆ ՎՐԱՅ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (5)

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Անգլ. բնագրէն թարգմ. Ժ. — Հեղինակութի՝ ԷԿԱԹԱ ՔՐԻՍԹԻ

«Կուեններու» դուռը մեզի բացաւ երկրուկ կին մը որ գլուխը դրած էր գիւղացի Ֆրանսուհիներուն յատուկ տարած գլխարկը։ Պ. Փուառօն տուննէր։ Առաջնորդուեցանք հիւրանոցը ու քանի մը վայրկեան վերջը ներս եկաւ իմ երէկուան բարեկամս։

— Պարոն բժիշկ... օրիորդ..., ըսաւ ժպտելով։ Ու խոնարհութիւն ըրաւ Ֆլօրային։

— Թերեւս լսեցիք երէկ գիշերուան դէպքը, ըսի։

Լուրջ դէմք մը առաւ։

— Բնականաբար լսեցի, սարսափելի է. ցաւակցութիւններս օրիորդին... Ինչպէս կրնամ օգտակար ըլլալ ձեզի...

— Օրիորդ Էքրօյտը կ'ուզէ որ դուք...

— ... Ոճրագործը գտնէ, ամբողջացուց Ֆլօրան։

— Ա՞հ, բայց ոստիկանութիւնը պիտի գտնէ, այնպէս չէ՞...

— Կրնան սխալ բան մը ընել, ըսաւ աղջիկը. արդէն իսկ սխալ ճամբու վրայ են, կարծեմ... խնդրեմ պարոն Փուառօ, չէ՞ք ուզեր մեզի օգնել... եթէ դրամական վարձա...

— Ոչ, խնդրեմ, օրիորդ, ըսել չեմ ուզեր թէ դրամին կարեւորութիւն տուող մէկը չեմ... դրամի պէտք ունեցած եմ միշտ... ոչ, այդ չէ հարցը ... եթէ այս խնդիրը ձեռքս առնեմ, կէտ մը կայ զոր որոշ կերպով պէտք է հասկնաք — քննութիւններս կը կատարեմ մինչեւ նպատակիս հասնիմ. լաւ շունը հոտէն չի բաժնուիր, մի մոռնաք... յետոյ կրնաք զղջալ որ տեղւոյն ոստիկանութեան չյանձնեցիք խնդիրը... լաւ խորհեցէք...

— Ճշմարտութիւնը կ'ուզեմ, ըսաւ Ֆլօրա, ուղղակի անոր աչքերուն մէջ նայելով։

— Ամբո՞ղջ ճշմարտութիւնը...

— Ամբողջ...

— Ուրեմն կ'ընդունիմ, ըսաւ Փուառօ, եւ յոյս ունիմ որ չէք զղջար... հիմա ինծի պատմեցէք տեսնեմ ոճիրին պարագաները...

— Թող բժիշկը պատմէ, յարեց Ֆլօրա, ինձմէ լաւ գիտէ...

Այդ հրաւէրին վրայ, մանրամասնօրէն նկարագրեցի այն դէպքերը որոնց մասին խօսած եմ արդէն։ Փուառօ ուշի ուշով մտիկ ըրաւ, քանի մը հարցումներ ուղղեց, բայց ընդհանրապէս լուռ նստած էր՝ աչքերը ձեղունին տնկած։ Պատմութիւնս բերի մինչեւ այն կէտը ուր ոստիկանապետը ու ես կը մեկնէինք Ֆըրնլի փարքէն՝ նախորդ գիշերը։

— Եւ հիմա խօսեցէք Րէլֆին մասին, ըսաւ Ֆլօրա, երբ նկարագրութիւնս աւարտեցի։

Վարանեցայ, սակայն Ֆլօրայի տիրական նայուածքը ստիպեց զիս որ խօսիմ։

Այդ նիւթն ալ սպառելէս յետոյ Փուառօ հարցուց.

— Երէկ գիշեր, ձեր վերադարձին պանդոկ հանդիպեցաք ուրիշ, ինչո՞ւ...

Վայրկեան մը սպասեցի՝ բառերս լաւ կշռելու համար։

— Խորհեցայ թէ մէկը իմացնելու էր Րէլֆին՝ իր հօրը սպանութեան լուրը։ Ֆըրնլէն հեռանալէս յետոյ միտքս ինկաւ որ թերեւս ինձմէ եւ Էքրօյտէն զատ ոչ ոք գիտէր թէ տղուն գիւղը կ'ապրէր...

— Ուրեմն միայն ատոր համար էր որ պանդոկէն անցաք, այնպէ՞ս է...

— Այո, միայն ատոր համար...

— Երիտասարդին շարժումներուն մասին ստոյգ տեղեկութիւններ առնել չէր ձեր նպատակը, այնպէս չէ՞։

— Ստոյգ տեղեկութի՞ւն...

— Կարծեմ ըսածս շատ լաւ հասկըցաք, բժիշկ, բայց չհասկնալ կը ձեւացնէք... ինծի այնպէս կը թուի թէ ձեզի համար նպաստաւոր պիտի ըլլար եթէ իմանայիք որ երիտասարդը տուն եկած էր երէկ իրիկուն...

— Բնաւ երբեք, ըսի խստութեամբ.

— Օրիորդ Ֆլօրային վստահութիւնը չունիք իմ վրաս, բայց հոգ չէ, չարունակեց գաղտնի ոստիկանը. ուրիշ կէտ մը կայ քննութեան արժանի — Րէլֆ Փէյթընը անհետացած է անսովոր պարագաներու տակ. խնդիրը շատ ծանր է, թէեւ կրնայ ըլլալ որ իր բացակայութեան պատճառը շատ պարզ ըլլայ...

— Ես ալ այսպէս ըսի, պոռաց Ֆլօրան։

Փուառօ այլեւս չերկարեց այդ մասին եւ ուզեց ոստիկանատուն երթալ։ Ցարմար նկատեց որ աղջիկը տուն վերադառնար, իսկ ես իրեն ընկերանայի՝ սպանութեան մասին քննութիւն կատարող պաշտօնէային ներկայացնելու համար զինքը։

Ոստիկանատան առջեւ հանդիպեցանք Տէյվիսին. խոժոռ դէմք մը ունէր ան։ Անոր հետ էին ընդհանուր ոստիկանապետ Մէլրօզը եւ ուրիշ մարդ մը որ առանց դժուարութեան ճանչցայ — Ֆլօրայի նկարագրած «զարշելի», «պզտիկ», «բարակ» ոստիկան Րէկլըն էր՝ Քրէնչէսթըրէն։

Մէլրօզը լաւ կը ճանչնամ, ներկայացուցի զինքը Փուառոյին եւ կացութիւնը պարզեցի։ Ցայտնապէս մտահոգ էր ան, իսկ Րէկլըն չափազանց տխուր կ'երեւար։ Բարձրաստիճան պաշտօնատարին յուզումը թեթեւ ժպիտ մը դրած էր Տէյվիսի դէմքին վրայ։

— Եղածը շատ սովորական խնդիր մըն է, ըսաւ Րէկլըն. բնաւ պէտք չկայ որ սկսնակները ոտքով-ձեռքով այս գործին մէջ մտնեն. որ եւ է մէկը կրնար իրականութիւնը կռահել երէկ գիշեր եւ պարապ տեղը այսքան ժամավաճառ եղած չպիտի ըլլայինք։

Րէկլըն վրէժխնդիր նայուածք մը նետեց Տէյվիսին որ երբեք չազդուեցաւ։

— Անշուշտ Էքրօյտի ընտանիքը պէտք է չարժի այնպէս ինչպէս յարմար կը դատէ, ըսաւ գնդապետ Մէլրօզ, բայց չենք կրնար թոյլ տալ որ արգելքներ ստեղծուին պաշտօնական հետաքննութեանց առջեւ. ի հարկէ ծանօթ եմ պարոն Փուառոյի համբաւին...

— Դժբախտութիւնը հոն է որ ոստիկանութիւնը ինքզինքին համար ծանուցում չի կրնար ընել, յարեց Րէկլըն։

Այս անգամ Փուառօն էր որ կացութիւնը փրկեց։

— Ճիշդ է որ աշխարհէն քաշուած եմ, ըսաւ ան. երբեք նպատակ չունէի նոր խնդիրով մը զբաղելու։ Ամէնէն աւելի կը սարսափիմ անձնական «րէքլամ»էն... կը խնդրեմ որ, այն պարագային երբ ի վիճակի պիտի ըլլամ որոշ կերպով օժանդակելու հանելուկին լուծման, անունս չհրատարակուի...

(Շար.)

Բանակցութիւններ Անգլիոյ եւ Գերմանիոյ միջեւ

Պերլինի անգլիական դեսպանը երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ Հիթլէրի հետ, սպառազինութեանց սահմանափակման եւ արեւելեան Լոքառնոյի դաշինքի մասին։ Տեսակցութեան ներկայ էր նաեւ Գերմանիոյ արտաքին նախարարը։ Վերջերս կէս — պաշտօնական հաւաստիքներ կը տրուէին թէ Հիթլէր պատրաստ է բանակցելու արեւմտեան օդանաւային դաշինքի մը մասին, բայց միշտ կ'ընդդիմանայ արեւելեան բազմակողմանի դաշինքի մը։ Հիմա որ Մեծն Բրիտանիա ինք դուռ կը բանայ բանակցութեանց, կը կարծուի թէ նոր ծրագիր մը կը մշակուի։ Աւելորդ է ըսել թէ շատ բան կախում ունի Ֆրանսայի բռնելիք դիրքէն։ Անգլ. կառավարութիւնը իր ձեռնարկներու մասին տեղեկութիւններ հաղորդած է Ֆրանսայի։

Աշխատանքի դժուարութիւն Ֆիլիպէի մէջ

Ֆիլիպէի աշխատանքի քննիչը խիստ հրահանգ մը ուղարկած է բոլոր աշխատանոցներուն, հրամայելով գործէ արձակել, առանց պայմանաժամի, բոլոր այն բանուորները, որոնք պուլկարահպատակ չեն, եւ կամ, եթէ պուլկարահպատակ են՝ եկած են տարբեր շրջաններէ։

Իբրեւ հետեւանք այս կտրուկ հրահանգին, բոլոր աշխատանոցները վերջ տուած են նաեւ ոչ – պուլկարահպատակ հայ աշխատաւորներու գործին։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՂԹԱՏԱՐՈՎ ՊԱՅԹՈՒՑԻԿ ղրկելու խելագարութիւնը կը շարունակուի։ Շաբաթ օր ալ նամակատան ցրուիչները երկու սափրիչներու յանձնեցին երկու ծրարներ, որոնք պայթեցան բացուած ատեն։ Սափրիչներէն մէկուն կնոջ մազերը բռնկեցան, երբ կը բանար «նմոյշ – ծրարը»։ Ղրկողը կամ ղրկողները միշտ միեւնոյն ստորագրութիւնը կը դնեն, — «Մինոս, Էագ եւ Ռատամանթ»։ Նամակները մեքենագիր են եւ կ'ազդարարեն. — «մենք պիտի զարնենք ֆրանսացի ժողովուրդը, առանց տարբերքի, սեռի կամ աստիճանի խտրութեան, մինչեւ որ հասկնան թէ մեծ աւազակներու հանդէպ իրենց ցոյց տուած վախկոտութիւնը զիրենք անարժան կը կացուցանէ դատելու ստորական ոճրագործները»։

500 ՄԻԼԻՈՆ ՈՒՆԿՆԴԻՐՆԵՐ պիտի լսեն Անգլիոյ Թագաւորին ճառը, Ծնունդի առթիւ։ Ձայնասփիւռի ընկերութիւնը ամէն միջոց ձեռք առած է ոչ միայն բրիտանական բոլոր գաղթավայրերուն, այլ եւ Մ. Նահանգներուն եւ հարաւային Ամերիկայի կարգ մը հանրապետութեանց մէջ։

ՄԱՍԱՐԻՔ, Չեխօսլովակիոյ հանրապետութեան նախագահը, որ վերընտրուած է 4 անգամ, իր հանգստեան հրաժարականը ներկայացուց շաբաթ օր, 14 դեկտեմբեր, առողջական պատճառներով։ (Ծնած է 1850ին)։ Այս առթիւ յանձնարարեց յաջորդ ընտրել արտաքին նախարարը, Տօքթ. Պէնէշ, «որուն հետ միասին աշխատած եմ թէ երկրի եւ թէ արտասահմանի մէջ եւ որու մասին կատարեալ վստահութիւն ունիմ»։ Ընտրութիւնը պիտի կատարուի վաղը, չորեքշաբթի։ Դահլիճը օրինագիծ մը քուէարկեց, որուն համաձայն Մասարիքի կը թողուին իր պաշտօնին օրինական եւ դրամական առանձնաշնորհները, մինչեւ իր մահը եւ անոր կը տրուի նոր տիտղոս մը, «Ազատարար նախագահ»։

ԺԱՌԱՆԳԱԿԱՆ ՎԷՃԻ ՄԸ ԱՌԹԻՒ կատղելով, գիւղացի մը Օկիւսթ Սուքէ, 53 տարեկան, կացին մը, բահ մը եւ դանակ մը առաւ եւ իրարու ետեւէ գետին փռեց իր կինը, 14 տարեկան աղջիկը եւ մէկ եղբայրը։ Ցետոյ դուրս ելաւ միւս եղբայրն ալ սպաննելու համար, բայց ճամբան 64 տարեկան հարեւանի մը հանդիպելով, կացինը իջեցուց անոր գլխուն։

Ամէնէն վերջը չուան մը փնտռեց անձնասպան ըլլալու համար, բայց գնաց գետը նետուեցաւ եւ մեռաւ գլուխը ջախջախուած։ Դէպքը տեղի ունեցաւ Սէն Ժերոնի շրջանին մէջ, Արիէժի նահանգ։ Մէկ օր առաջ ալ նմանօրինակ դէպք մը պատահած էր ուրիշ գիւղի մը մէջ։

ԵՂՋԵՐՈՒՆ ԻԲՐԵՒ ԹՂԹԱՏԱՐ. — Սիպերիոյ խորհրդային իշխանութիւնը սկսաւ յատկապէս մարզուած եղջերուներ գործածել իբրեւ թղթատար, նամակներու եւ ծրարներու փոխադրութեան համար։

ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՄԻԱՑԵԱԼ ՃԱԿԱՏԸ յայտարարութիւն մը ուղղեց ժողովուրդին, յանձնարարելով շարունակել հակաբրիտանական ցոյցերը, մինչեւ որ անգլիական կառավարութիւնը նպաստաւոր պատասխան մը տայ իրենց պահանջներուն։ Այս առթիւ կը պահանջուի նաեւ դատական եւ կրթական նախարարներուն հրաժարումը։

ՆԵՐՄԱՆ ԱՐԺԱՆԱՑԱԾ 170 յոյն սպաներու ազդարարուեցաւ թէ իրաւունք չունին Աթէնք եւ Սելանիկ բնակելու։ Երեք օր պայմանաժամ տրուած է։ Եթէ անսաստեն, պիտի աքսորուին։

ԴԱՀԻՃ ՄԸ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ. — Անաթօլ Տէպլէր, հռչակաւոր դահիճը, որ տարիներէ ի վեր գլուխներ կը թռցնէ կիյոթինով, 70ի դուռը հասած ըլլալով, կ'ուզէ քաշուիլ, բայց թեկնածու չի գտներ, նոյնիսկ ... յարաճուն գործազրկութեան այս օրերուն։

ԿԻՆ ՄԸ ԱՄՈՒՍՆԱՑԱԾ ԷՐ ԻՆԸ ԿԻՆԵՐՈՒ ՀԵՏ, Ռուսաստանի Կատիեւկա գիւղին մէջ։ Անունը՝ Աննա Զավարիքինա։ Տղամարդու հագուստ հագնելով, կը հրապուրէր երիտասարդ աղջիկներ եւ հարսնիքէն անմիջապէս վերջը, թմրեցուցիչ մը խմցնելով հարսին, կը կողոպտէր եւ կը չքանար։ Ցետոյ կնոջ զգեստ կը հագնէր, որով միշտ կը խուսափէր, բայց վերջապէս օձիքը ձեռք տուաւ։

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԲԱՆԱԿԻ եւ նաւատորմի սպաներուն համազգեստները պիտի փոխուին 1936 յունուար 1էն սկսեալ։

ԱԼՊԱՆԻՈՅ նիւթապէս օգնելու համար հրատարակուած հրամանագիրները օրէնքի վերածուեցան Իտալիոյ երեսփ. ժողովին կողմէ։ Վերջերս բազմաթիւ շինութիւններ կատարուած են, շնորհիւ բացուած վարկերուն։

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՕՆԸ

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ

Տեղի կ'ունենայ Դեկտեմբեր 22ի կիրակի գիշեր ժամը 9ին

Salle des Ingénieurs Civilsի սրահին մէջ։

Նախաձեռնութեամբ «ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»ի եւ մասնակցութեամբ փարիզի բոլոր Մշակութային կազմակերպութեանց։

կը խօսին՝

Փրօֆ. ՇԱՐԼ ՏԻԼ (ֆրանսերէն լեզուով) եւ Հ. ԳԱԲՐԻԷԼ ՆԱՀԱՊԵՏԵԱՆ

Լուսարձակով ցոյց կը տրուին բազմաթիւ հայկ. յիշատակարաններու նկարներ։

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Օր. ՀԱՅԿԱՆՈՅՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ (երգ), Տիկ. Ա. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ (արտասանութիւն), Պ. Ֆ. ԱՂԱՋԱՐԵԱՆ (ջութակ) Պ. Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆ (արտասանութիւն) եւ խմբերգ։

Գիները 10 եւ 5 ֆրանք։ Ուսանողներու համար 3 ֆրանք։

Ծանօթ. — Տոմսերը այժմէն ապահովել դիմելով Պ. Ե. Յարութիւնեանի, 13, Rue d'Orcel Paris (18). Tél. Nord 75-69.

ԵՐԵԿՈՅԹ–ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած

ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ԵՒ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

եւ մասնակցութեամբ ՖՐԱՆՍԱԲՆԱԿ ՍՈՒԷՏԻԱՑԻՆԵՐՈՒ

ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԱՆ 20ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

Դեկտ. 21 Շաբաթ գիշեր ժամը 8.30էն մինչեւ լոյս

"ՓԸԹԻ ԺՈՒՌՆԱԼ" ի սրահին մէջ

21 Rue Cadet, Métro: Cadet.

Բարձր հովանաւորութեամբ Զօր. BREMOND/ի (հրամանատար կիլիկեան Ֆրանսական Բանակին)։

Կը նախագահէ՝ Commandant BENOIT d'AZY (կազմակերպիչ հայկական Լեգէոնի, Եգիպտոսի մէջ)։

Եւ մասնակցութեամբ ծովային քոմիսէր Տ. Թէքբէեանի (յատկապէս հրաւիրուած Մարսէյլէն) որուն յանձնուած էր ֆրանսական Ծովակալին կողմէ Սուէտիացիներու փրկութեան կազմակերպութիւնը։ Լուսարձակով պիտի ցուցադրէ Սուէտիոյ ռազմիկներու եւ ժողովուրդի ազատագրման դրուագները եւ պիտի տայ լրացուցիչ տեղեկութիւններ։

Գեղարուեստական ճոխ բաժին եւ 50 հոգինոց զին. նուագախումբ։

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցի ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբը։

Կարգապահութեան կը հսկեն Հ. Մ. Ը. Մ.ի Սկաուտներ եւ Հայ Արիները։

Եւրոպական պարերուն պիտի նուագէ Արժանթինեան Gario Canti օրքեսթրը։

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՄԵԾ ԵՐԵԿՈՅԹ

Ի ՆՊԱՍՏ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Կազմակերպուած արուեստագէտ եւ մտաւորական համակիր խմբակի մը կողմէ

ղեկավարութեամբ սիրուած արուեստագէտներու՝ ՖԻԼԻՓ ԱՂԱՋԱՐԵԱՆի եւ ԳՈՒՐԳԷՆ ԱԼԷՄՇԱՀի։ Մասնակցութեամբ՝ Օր. ԻՐԻՍ ՊԻԼՊԻԼԵԱՆի եւ «ԿԻԼԻԿԻԱ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ։

Շաբաթ, 28 Դեկտեմբեր երեկոյեան ժամը 9ին

Salle Gaveauի մեծ սրահին մէջ

45, Rue de la Boétie. Métro: Miromesnil.

Գին տոմսերու՝ 20 – 15 – 10 եւ 7 ֆրանք։ Օթեակներ՝ 25 ֆրանք։

Տոմսերը կը ծախուին. — Հրանդ-Սամուէլ 51 Rue Mr. le Prince. Paris (5).

«Ֆլօրիա» ճաշարան, 61 Rue Mr. le Prince. Paris (5).

Տպարան «Արաքս» 46 Rue Richer. Paris (9).

Իչգաղացեան վաճառատուն 9 Rue Jouye Rouve. Paris (20).

ՀԱՆԴԷՍ

ՍԵԻՐԻ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

(կազմուած՝ Հայկ. Բարեգ. Ընդհ. Միութեան փարիզի մասնաճիւղին եւ Մուրատ-Ռափայէլեան նախկին Աշակերտաց Վարչութիւններէն)։

կիրակի, 22 դեկտեմբեր ժամը 15ին

Մուրատեան վարժարանի պէչիկթաշլեան սրահին մէջ, 26 rue Troyon.

Ի նպաստ վարժարանին կիսաթոշակ Սաներու ֆոնտին։

Ճոխ գեղարուեստական բաժին՝ ղեկավարութեամբ Դ. Մ. ԱԼԷՄՇԱՀի։

Նուագախումբ — Հատընտիր կտորներ Սէնֆօնիք երաժշտութեան հայ վարպետներէն։

Կիլիկիա երգչախումբ. — Կոմիտաս Վարդապետի խմբերգներէն,

Մեներգներ, զուգերգներ. — Օրիորդներ Ի. Պիլպիլեան, Ա. Առաքէլեանի եւ Պ. Պ. Ե. Փափազեանի եւ Ժ. Վարդանեանի կողմէ։

Դասական պարեր. — Տիկնատի Օր. Լաքքայի կողմէ։

Ծանուցուած վիճակահանութիւնը տեղի պիտի ունենայ։

Մուտք՝ 10 եւ 7 ֆրանք։

Վիճակահանութեան տոմսակ ունեցողներուն՝ 7 եւ 5 ֆրանք։

Ծանօթ. — Տոմսակները կը ծախուին հանդէսին օրը կիչէն, ուր պիտի գտնուին սահմանափակ թիւով վիճակահանութեան տոմսակներ փափաքողներուն։

Տէր եւ Տիկին Նշան Տիֆենեան, Այրի Տիկին Աննա Պօյաճեան (Հալէպ), Պ. Յակոբ Քէօրօղլեան (Հալէպ), Այրի Տիկին Կատար Տէյիրմէնճեան (Հալէպ), Տէր եւ Տիկին Պեզազեան (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Պօյաճեան (Ամերիկա), Այրի Տիկին Նուարդ Սիմօնեան, Տէր եւ Տիկին Նշան Անլեան, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Գալայճեան (Ամերիկա), Այրի Տիկին Մաքրուհի Սարգիսեան (Ամերիկա), Պ. Նշան Շմաւոնեան, Տէր եւ Տիկին Ճէյմս Խտրշյան, Այրի Տիկին Լուսիա Պագալեան եւ զաւակունք (Երուսաղէմ), Տէր եւ Տիկին Պետրոս Պագալեան եւ զաւակը սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց մօր, զոքանչին, մօրաքրոջ եւ ազգականին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿ. ՄՆՈՒՇ ՏԻՖԻՃԵԱՆԻ

(Ծնեալ Գալայճեան)

դառնաղէտ մահը որ տեղի ունեցաւ դեկտեմբեր 14ին, 49 տարեկան հասակին։

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ այսօր, երեքշաբթի առաւօտ ժամը ճիշդ 9ին, իր բնակարանին մէջ 14, Rue de l'Industrie, Paris (13), ուրկէ հանգուցեալին մարմինը պիտի փոխադրուի Thiais Parisienի գերեզմանատունը։

ԾԱՆՕԹ. — Մասնաւոր մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայ իբր այդ նկատել։

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹ

ՆԻՍ, Առաք. — 100։
ՄՕՊԷՕԺ, Լաք. — 140։
ՓԱՐԻԶ, Լաճիկ. — 35։
ՇԱՍ, Ապ. — 25։
ՄՈՆՄՈՐԱՆՍԻ, Թօս. — 70։
ԼԸ ՔՐԷՕԶՕ, Ա. Զէթ. — 35։
ՎԻԼՄՈՆՊԼԸ, Գուլ. — 41։
ԹՐԱՆՍ, Օ. Զատ. — 110։
ԱՐՔԷՕՅԼ, Եէմ. — 35։
ԼԱ ՇՕ ՏԸ ՖՕՆ, Նէմ. — 250։
ԼԱ ՌՕՇԷԼ, Սան. — 70։
ԼԻՈՆ, Գործ. — 273.80։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Տիկին Արզ. — 35։
ՍԷՆ ԼՈՒ, Ս. — 377.80։
ԱՌՆՈՒՎԻԼ, Գ. Ղազ. — 100։
ՏԷՕՅԼ, Մ. Ա. — 70։
ՎԻՎԻԷ, Ե. Խաչ. — 50։
ՌՕԱՆ, Մ. Թ. — 90։
Հ. Բ.ի վճարեցինք 20։
ՊԷՐՈՒԹ, Վ. Քէրփ. — 35։
ՌՕԱՆ, Պօղ. — 35։

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Cours Lafayette, angle Rue Garibaldi.

ԳՑԷՔ ՏԵՍԷՔ

CIGALE CINÉMA

60 Avenue de Saxe. LYON.

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13)

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ–ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՍԹԱՆՈԶԻ ՀԱՅՐԵՆԱՑ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ Մ. ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

21 դեկտ. շաբաթ գիշեր, ժամը 8.45էն մինչեւ առաւօտեան ժամը 6։

Salle LUCIENի սրահին մէջ

13, Rue d'Issy, 13 (Billancourt). Մեթրօ՝ Marcel Sambat.

փորձ վերսայլէն առնել 23 եւ 23 թիւ հանրակառքերը եւ իջնել Բուլան տիւ ժուռ։

Ղեկավարութեամբ Վ. ԱԼԹՈՒՆԵԱՆի կը ներկայացուի՝

ԺԱՌԱՆԳՈՐԴԸ (տրամ 5 արար, պոլսական կեանքէ)

Jazz EPRAD եւ Արեւելեան նուագ։

Ճոխ պիւֆէ ամէն քսակի յարմարցուած, անհաւատալի աժան գիներով։

Մուտք 5 եւ 7.60 ֆրանք։ Պարի մրցում։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԿԵՆՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԱՄՍԱԳՐԻ Ա. ԹԻՒԸ

Ճոխ բովանդակութեամբ, պատկերազարդ եւ տպագրուած շքեղ թուղթի վրայ։ Բաժանորդագրութիւն 30 ֆրանք։

Առաջին թիւէն նմոյշ պիտի ղրկուի բազմաթիւ հասցէներու։ Երկրորդ թիւէն սկսեալ պիտի պատասխանուի կանխիկ վճարողներուն միայն։

Խմբագրութեան հասցէն է՝

M. et M. BARSAMIAN. 30, Rue Drouot. Paris (9). Tél. Prov. 12-43,

Դրամական առաքումները ընել՝

TACVORIAN Vagharchag, 23, Rue Paul Bert, Asnières (Seine). Cte. Ch. postaux, Paris 1647-93

DIMANCHE 22 DÉCEMBRE 1935

MATINÉE DANSANTE

PROLONGÉE de 16h à 24h

DE

L'UNION DES ARTISTES LIBRES

DANS LES SALONS VICTOR HUGO

46 bis RUE SAINT-DIDIER • TROCADÉRO •

AVEC LE MERVEILLEUX ORCHESTRE DE JAZZ ET TANGO GARIO CANTI

ATTRACTIONS SURPRISES COTILLONS

ԱՄԷՆԷՆ ԱՐԴԻԱԿԱՆ ՆԿԱՐՆԵՐԸ ՉԱՓԱՒՈՐ ԳԻՆԵՐՈՎ

ՔԱՌԹ ՓՈՍԹԱԼ՝ 12ը 25 ֆրանք՝ ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ նկարներու մասնագիտութիւն. քաշուած մեր STUDIOի կամ հարսանիքին վայրը՝ առանց յաւելումի՝ 12ը 125 ֆրանք։

Carte d'identitéի նկարներ՝ 12 հատը 10 ֆր., 6 հատը 7 ֆր.։

Մի՛ ՄՈՌՆԱՔ այցելել Նոր Տարւոյ եւ Տօներու առթիւ

Հանրածանօթ Պոլսեցի ժամագործ - ոսկերիչ

ԿԱՐԱՊԵՏ Յ. ԷՍՄԷՐԵԱՆի

(Maison E. CHARLES) Հիմնուած 1869

29, Rue MATHIS — Métro CRIMÉE

Tél. NORD 56 - 97 — 00. AJ., AV., CP., 52, 50/71

Կը գտնուին ամէն քսակի յատուկ, դրպանի, թեւի, շրմինէի, պատի եւ զարդուցիչ ժամացոյցներ, գոհարեղէններ եւ տնական սպասներ, 100ին 10էն մինչեւ 20 իրական զեղչ եւ Նոր Տարւոյ առթիւ սիրուն նուէրներ։

Խղճամիտ նորոգութիւն ժամացոյցներու։ Չափաւոր գիներով նորոգութիւն, շինութիւն եւ փոփոխութիւն գոհարեղէններու։

Կը գնենք պլաթին, ոսկի, արծաթ եւ թանկագին քարեր։

Գաւառներէն եղած ապսպրանքները կը կարգադրուին արագ եւ խղճմտօրէն։

Կիրակի օրերը եւս բաց է վաճառատունը։

CAVE

ԽՆԱՅՈՂՈՒԹԻՒՆ, ԴԻՒՐՈՒԹԻՒՆ,

ԵՒ ԱՊՍՊՐԱՆՔՆԵՐՈՒ ԱՐԱԳ ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

կը հայթայթենք՝ նշանտուքի, հարսնիքի, կնունքի, հանդէսներու եւ տօնակատարութեանց համար ամէն տեսակ առաջնակարգ նպարեղէններ եւ ըմպելիներ (apéritifs, liqueurs, mousseux, champagne, օղի եւ յայտնի վաճառանիշով գինիներ)։

Հեռաձայնեցէք ՔԷՕԼԷԵԱՆ, Charlebourg: 20-69 եւ անմիջապէս ձեր ցոյց տուած հասցէին պիտի ղրկուին ձեր ապսպրանքը մեծաքանակի գինով եւ չսպառուածները ետ առնելու պայմանաւ։

Հասցէ՝ **KEULEYAN**

85, Rue des Chambards. Bois-Colonbes, (Seine).

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռեմ ծնողքս՝ Ֆրանուզցի Արթին (Այթըփարմազ) եւ Վարդուհի Պարսամեան։ 1914ին Մարաշի ճամբով աքսորուած են դէպի անապատները։ Կը խնդրուի վերադարձող Ֆրանուզցիներէն հետաքրքրուիլ սոյն փնտռտուքով։ Ողջ եւ առողջ տեղեկութիւն տուողին կը նուիրեմ՝ մէկ տարեկան ցուլ եւ վեցամսեայ Ազդակ եւ 250 ֆրանք նուէր։ Կը խնդրուի Սուրիահայ թերթերէն արտատպել։ Իմացնել Տիկին Լուսիա Մոմճեանի, Rue d'Italie, 48, La Tour du Pin. (Isère) France.

— Կը փնտռեմ եղբայրս ընիկ Թօգաթցի՝ Լեւոն Գարբնճեան, մօր անունը՝ Վերոն, հօր անունը՝ Կարապետ, եղբօր անունը՝ Հաճի Միհրան, ծնած 1905ին Թօքաթ։ 1915ի տարագրութեան տեսնուած է Ֆրանճըլար (Մալաթիոյ շրջան)։ Ստոյգ եւ ողջ տեղեկութիւն տուողին կը նուիրեմ մէկ տարեկան ցուլ, վեցամսեայ Ազդակ եւ 300 ֆրանք նուէր։ Իմացնել Արաքսի Եազմաճեանի, Marchand Pantoufles, Rue d'Italie. La Tour du Pin. Isère. (France).

Կը խնդրուի Արտասահմանի եւ Սուրիահայ թերթերէն արտատպել որպէս ազգային եւ մարդկային պարտականութիւն։

Raki "ERIVAN"

ԵՐԵՒԱՆ օղին, որ ճանչցուած է իր առաջնակարգ յատկութեամբ, օղի իններու ամէնէն նախընտրելի մեծ վաճառանիշը կը ներկայացնէ։

ԵՐԵՒԱՆ օղին արտադրուած է թարմ, բնական անխառն խաղողի հիւթով, երաշխաւորուած է գիտական ամէն քաղաքրութենէ զերծ ըլլալը։

Պահանջեցէք, փնտռեցէք ԵՐԵՒԱՆ օղի։

Մեծաքանակ գնումներու հասցէ

Արտօնատէր

S. A. GRANDES DISTILLERIES PEUREUX

48, Bld. des Vignes, Marseille

Tél. Colbert 58 - 10

Նաեւ DISTILLERIE VIAL

18, Rue Fontaine, St. Denis (Seine)

Tél. Plaine 09 - 95

Լիոնի եւ Շրջաններու ներկայացուցիչ՝

D. N. BAHADOURIAN

82, Rue Séigne. Lyon (Rhône)

Նիսի եւ Շրջաններու գործակալ՝

M.M. H. Khatchadourian et Danielian

24, rue Assalit. Nice (A. M.)

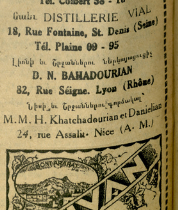

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 18 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
MERCREDI 18 Décembre 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2990

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՃԻՇԴ ԻՆՉՊԷՍ 15 ՏԱՐԻ ԱՌԱՋ

Եթովպիոյ գլխուն սարքուած խաղը անգամ մը եւս կ'ապացուցանէ թէ «սրբազան եսասիրութեան» տենդն է որ կը վարէ բոլոր պետութիւնները, մեծ թէ փոքր:

Անգլիոյ եւ առ հասարակ բոլոր երկիրներու ձախակողմեան եւ աշխատաւորական տարրերը խորապէս ըմբոստացած են, եւ «ամօթալի գայթակղութիւն» կը կոչեն Փարիզի մէջ մշակուած բանաձեւը: Լոնտոնի մէջ նոյն իսկ պարսաւագիր մը մշակեր են, ձաղկելու համար օրուան կառավարութիւնը եւ մանաւանդ անոր երկու անդամները, Սըր Ս. Հօր եւ Պ. Իտըն:

Եւ սակայն, շատոնց պատրաստ է վարիչներուն պատասխանը,— կարճ եւ կտրուկ.

— Ինչո՞ւ կ'ուզէք երկիրը խրել անել մը մէջ: Ինչ որ կարելի էր փորձեցինք. պատժական տնօրինութիւններ՝ Իտալիոյ դէմ, դիւրութիւններ՝ ի նպաստ Եթովպիոյ: Հարցը այն է որ Եթովպիա չի կրնար պաշտպանել ինքզինքը, իսկ Իտալիա արդէն գրաւած է կարեւոր տարածութիւններ: Տրամադի՞ր էք բանակ եւ նաւատորմ ղրկելու եւ Իտալիան դուրս հանելու: Կրնա՞ք համոզել միւս պետութիւնները որ օգնութեան հասնին պարտեալին: Կը ստանձնէ՞ք պատասխանատուութիւնը ուրիշ խափանարար միջոցներու, աչք առնելով ընդհարիլ Իտալիոյ հետ: Մենք աշխարհի ոստիկանը չենք: Հերիք է որքան զոհողութիւններ կատարեցինք Միջերկրականի մէջ…

Համաձայն օրուան տեղեկութեանց, այս իմաստով ճառ մը պիտի խօսուի վաղը, Անգլիոյ Երեսփ. Ժողովին մէջ:

Բայց ճառը շատոնց խօսուած է արդէն, օրուան վարիչներուն միջեւ, եւ անոր տրամաբանական եզրակացութիւնն է Փարիզի ծրագիրը, որ կէս առ կէս Իտալիոյ կը շնորհէ Եթովպիան:

«Ուրիշ ելք չկայ, եթէ գիտէք՝ ըսէք»:

Եւ ահաւասիկ խոր մտահոգութեան մատնուած են այն պետութիւնները որոնք միշտ ալ կը վախնան անակնկալ յարձակումներէ, ինչպէս, օրինակ, Խ. Միութիւնը, պալքանեան պետութիւնները եւ Թուրքիա:

Այս տեսակէտէն, ո՛րքան խորիմաստ են Պոլսէն հասած հեռագիրը,— Թուրք մամուլին յուսախաբութիւնը՝ Փարիզի ծրագրին առթիւ, եւ Թուրքերու խօսակցութիւնները՝ իրենք իրենց միջեւ:

«Օսմանեան կայսրութեան ատեն ալ այսպէս կ'ընէին. բերան կը բանային մեղրածոր խօսքերով եւ շնդալից բանաձեւերով, եւ յետոյ ստրկաբար կ'անդամահատէին Թուրքիան»…

Այս փորձառութիւնը մենք ալ ունեցանք, 1920 սեպտեմբերին, երբ Թրքական բանակը Հայաստանի վրայ կը յարձակէր հինգ թեւերով,— երբ դեռ չէր չորցած Սեւրի դաշնագրին մելանը (1920 օգոստոս 10):

— Օգնութի՛ւն, յաղթական դաշնակիցներ, օգնութի՛ւն մեծդ Ազգաժողով, օգնութի՛ւն խորհուրդ խորին Մոսկուա. արեան մէջ պիտի խեղդեն մեզ, պիտի կործանեն մեր երկիրը, յիշեցէ՛ք ձեր հանդիսաւոր յանձնառութիւնները, ճառերը, արիւնը, դաշնագիրները…

Պատասխանը՝ քար լռութիւն կամ երկիմաստ խօսքեր,— «Այսպէս, այնպէս, ինչ որ կարելի էր, փորձեցինք. աւելին մեր ուժէն վեր է…»:

Այն ատեն, չէին բարեհաճած նորածին Հայաստանը ընդունիլ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ, որպէսզի չհարկադրուէին կատարել Ուխտին տրամադրութիւնները, իրենց իսկ յանձնառութիւնները:

Բայց, ե՞րբ կատարեցին այդ յանձնառութիւնները: Տերեւ շարժեցա՞ւ Քորֆուէն մինչեւ Մանչուրիա: Կամ պարզ ծանուցագիր մը ուղղեցի՞ն Թուրքիոյ, երբ աներապար կը խախտէր նոյն իսկ Լօզանի դաշնագրին տրամադրութիւնները, օտարազգիներու եւ փոքրամասնութեանց հանդէպ:

Տասնըհինգ տարի վերջը, առաջին անգամ էր որ յիշեցին Ա. Դ. Ուխտը, ոչ թէ Հայերու սեւ աչքերուն, այլ իրենց իսկ աշխարհակալութեանց շահերուն բերումով: Եւ մեղրալուսինը տեւեց մէկ ամիս: Այսօր արդէն Եթովպիա լքուած է ճիշդ այնպէս, ինչպէս Հայաստանը՝ 1920ին: Մէկ տարբերութեամբ,— այն ատեն Ազգաժողովին մեքենան դեռ չէր բաներ, իսկ այսօր կը բանի, կէս ճամբէն ճանչելու համար…:

Կը նշանակէ թէ ինչպէս երէկ, այսօր ալ տկարը ուրիշ ապաւէն չունի բացի իր սեփական ուժէն: «Կրնա՞ս կռուիլ, կռուէ եւ յաղթէ. մենք չենք խառնուիր»:

Հաբէշական տագնապը իրագիտական դաս մը եղաւ, շողեպինդ մղում տալու համար սպառազինութեանց յաւելման: Բոլորն ալ կ'ուզեն օր առաջ վերջացած տեսնել զայն, անարգել նուիրուելու համար այդ «շինարար» աշխատանքին, որ ամէնէն բանուկ ճարտարարուեստն է, համատարած գործադրկութեան այս շրջանին մէջ:

Շարժման գլուխը կանգնած է նոյն ինքն Մեծն Բրիտանիան, որ վերահաստատեց իր ազգային դաշինքը, վաւերացնելով անոր հիմնական քաղաքականութիւնը,— զինարշաւ: Իրենց բառով՝ «ազգային պաշտպանութիւն»:

Մարդիկ այլ եւս մոռցած են զինաթափութեան ժողովներն ու ծրագիրները, եւ եթէ նաւային խորհրդաժողով կը գումարեն Լոնտոնի մէջ, դարձեալ նոյն հիմնական մտահոգութիւնն է գլխաւոր պատճառը,— պայքար ուժի եւ ազդեցութեան, ինչպէս ցամաքի, նոյնպէս ծովու վրայ:

Իրականին մէջ, իւրաքանչիւրը իր գիտցածն է որ յառաջ կը տանի. բայց կ'ուզեն փրկել ձեւերը, որպէսզի կարենան չքմեղանքներ հիւսել, ի հարկին:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ո՞ՐԿԷ ՊԻՏԻ ԾԱԳԻ ԼՈՅՍԸ, ԱՅՍՕՐ ԼՈՆՏՈՆԷ՞Ն, ՓԱՐԻԶԷ՞Ն, ՀՌՈՄԷ՞Ն ԹԷ ԺԸՆԵՒԷՆ

Բուռն հարցապնդումներ Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ ԱՒԵԼԻ ԿԱՆՈՒԽ ՍՏԱՑԱԾ ԷՐ ՓԱՐԻԶԻ ԾՐԱԳԻՐԸ

Ճակատագրական օր մըն է այսօր, չորեքշաբթի:

Անգլիական դահլիճը պիտի գումարուի այսօր, քննելու համար Փարիզի ծրագիրը եւ անոր հետ կապուած խնդիրներ: Վաղն ալ՝ երեսփ. ժողովը:

Ֆաշական գերագոյն խորհուրդը բացառիկ նիստ գումարելով այսօր, պիտի լսէ Մուսոլինիի պատասխանը:

Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդը պիտի գումարուի այսօր, քննելու համար միեւնոյն խնդիրները:

Տակաւին կարելի է յիշել Ֆրանսայի երեսփ. ժողովը, որ թէեւ զբաղած է ելմտացոյցի քննութեամբ, սակայն արդէն սեղանի վրայ ունի բազմաթիւ հարցապնդումներ, միեւնոյն խնդիրներուն առթիւ: Երէկ, երեքշաբթի, Պ. Լաւալ հարցումները կանխեց կարգ մը յայտարարութիւններով:

Կը թուի թէ ծանրութեան կեդրոնը առ այժմ կը գտնուի Լոնտոն, ուր հանրային կարծիքը երկուքի բաժնըւած է, եւ Ժընեւ, ուր Ազգաժողովին անդամներէն շատերը յայտնապէս դժգոհ են Փարիզի ծրագրէն:

Անգլիոյ մէջ դժգոհութեան առաջին պոռթկումը տեղի ունեցաւ երկուշաբթի օր, երբ Իտըն կրակի բռնուեցաւ ընդդիմադիրներուն կողմէ: Ի վերջոյ նախարարը հարկադրուեցաւ խոստովանիլ թէ Փարիզի ծրագիրը Մուսոլինիի յանձնուած էր դեկտեմբեր 11ին, ժամը 17.30ին, Եթովպիոյ հաղորդուած էր դեկտ. 13ի առտուն, իսկ Ազգերու Դաշնակցութեան՝ նոյն օրուան իրիկունը: Ուրեմն, Մուսոլինի ստացած էր միւսներէն երկու օր առաջ…

— Ինչո՞ւ միեւնոյն ատեն երեքին ալ չհաղորդուեցաւ, հարցուցին ընդդիմադիրները:

— Առաքումը միեւնոյն ատեն կատարուած է, պատասխանեց Պ. Իտըն, բայց մեր ձեռքը չէր միեւնոյն վայրկեանին կատարել յանձնումը:

Այս պատասխանը գոհացում չտուաւ ընդդիմադիրներուն, որոնք աւելի նեղացուցիչ հարցումներ ուղղեցին: Իտըն նեղսրտելով յայտարարեց թէ իրաւունք չունին կասկածի ենթարկելու իր ուղղամտութիւնը: Քիչ յետոյ ուրիշ ընդդիմադիր երեսփոխան մը «ամօթալի» կոչեց Փարիզի ծրագիրը, բայց ատենապետը խնդրեց որ ետ առնէ այդ խօսքը: Երրորդ մը հարցուց թէ կառավարութիւնը ի՞նչ դիրք պիտի բռնէ, եթէ յարձակողական արարքներ գործուին Աւստրիոյ դէմ կամ Հռենոսի սահմանին վրայ: Պ. Իտըն պատասխանեց թէ իւրաքանչիւր պարագայ առանձին պիտի քննուի:

Կը կարծուի թէ վաղը, հինգշաբթի շատ աւելի անտանելի վիճակի մը պիտի մատնուի Իտըն:

Անգլիա ինչո՞ւ կէս ճամբան մնաց

Իրականին մէջ, այս կացութեան պատասխանատուն Սըր Ս. Հօրն է, որ արձակուրդը կարճ կապելով Լոնտոն վերադարձաւ երկուշաբթի օր, պաշտպանելու համար Փարիզի ծրագիրը: Թէեւ Իտըն այդ ծրագիրը Ազգաժողովին յանձնած ատեն յայտարարած էր թէ ազատ են ընդունելու կամ մերժելու, Սըր Ս. Հօր եւ վարչապետ Պոլտուին պիտի պաշտպանեն զայն, իբրեւ լաւագոյն ելքը ներկայ պարագաներուն մէջ: Անոնց կարծիքով, Մեծն Բրիտանիա տրամադրութիւն չունի առանձին գործելու եւ յոգնած է Միջերկրականի ոստիկանի դերէն, որ կրնայ նաեւ պատերազմի յանգիլ: Արդ, Իտալիա գրաւած է Եթովպիոյ կարեւոր մէկ մասը եւ Հաբէշները չեն կրնար դուրս հանել զայն առանց արտաքին օգնութեան: Այս պայմաններուն մէջ, Ազգերու Դաշնակցութիւնը պատրա՞ստ է միջազգային բանակ մը կազմելու եւ Եթովպիոյ օգնութեան հասնելու, կամ ռազմանիւթ հասցնելու անուղղակի Եթովպիոյ: Որ եւ է յոյս չկայ որ Ազգերու Դաշնակցութեան անդամներէն մէկն ու մէկը յանձն առնէ օգնել. զինուոր կամ ձրի ռազմանիւթ ղրկել: Կը մնայ նոր պատիժներ տնօրինել քարիւղի արգելքէն զատ, օրինակ՝ փակել Սուէզի ջրանցքը: Կառավարութիւնը ստուգած է որ ոչ զինուորական ոչ ալ նաւային կամ օդային աջակցութիւն կարելի է սպասել Ազգերու Դաշնակցութեան միւս անդամներէն, գործադրելու համար քարիւղի արգելքը կամ Սուէզի փակումը, որոնք երկուքն ալ թշնամական արարքներ պիտի համարուին Իտալիոյ կողմէ: Ուրեմն, իրենք ընտրած են ամէնէն գործնական ճամբան, փոխադարձ զիջումներով:

Մուսոլինի պիտի ընդունի — Նեկուսը նորէն կը բողոքէ

Ինչպէս ըսինք, այսօր, չորեքշաբթի, կը գումարուի ֆաշական գերագոյն խորհուրդը, մասնակցութեամբ 24 կանոնաւոր անդամներու, լսելու համար «Առաջնորդ»ին զեկուցումը: Թէեւ ֆաշական մամուլը կը շարունակէ կատաղի պայքար մը մղել Փարիզի ծրագրին դէմ, անբաւական գտնելով զայն, բայց Մուսոլինի տրամադիր է ընդունելու, իբրեւ հիմ բանակցութեանց: Միայն թէ պիտի սպասէ Ազգերու Դաշնակցութեան որոշման եւ Անգլիոյ երեսփ. ժողովին վիճաբանութեանց ելքին: Կ'ըսուի թէ պիտի պնդէ որ Աքսում քաղաքն ալ Իտալիոյ ձգուի, եւ պիտի մերժէ Ասապի նաւահանգիստը յատկացնել Եթովպիոյ: («Թայմզ» հեղինակութեամբ գիտել կուտայ թէ դէպի այդ նաւահանգիստը տանող անցքը պիտի ըլլայ ուղտի ճամբայ մը, քանի որ թոյլ չպիտի տան երկաթուղի շինելու):

*** Արքայից արքան հանդիսաւորապէս յայտարարեց թէ պատրաստ են դիւրացնելու որ եւ է հաշտարար լուծում, բայց ընդունիլ անգլօ-ֆրանսական առաջարկները՝ կը նշանակէ ոչ միայն վախկոտութիւն ցուցնել, այլ եւ դաւաճանել Ազգերու Դաշնակցութեան: «Այդ առաջարկները կը ժխտեն այն սկզբունքները որոնց վրայ հիմնուած է Ազգերու Դաշնակցութիւնը. անոնք կը նուիրագործեն Եթովպիոյ անդամատումը եւ անոր անկախութիւնը ի նպաստ նախայարձակ պետութեան: Գաղթավայր մը յատկացնել Իտալացիներու տեղաւորման համար՝ աւելի դէշ է քան հողատարութիւնը, որ կ'ապահովէ բնակիչներուն շահերը: Եթովպիոյ կենսական շահերը վտանգուած են: Պէտք չէ մոռնալ որ միւս փոքր ազգերու ապահովութիւնն ալ պիտի վտանգուի, եթէ այդպիսի պարգեւ մը տրուի նախայարձակ պետութեան»:

(Շար.ը կարդալ Գ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

Ամիսներ առաջ, Պոլսոյ թուրք մամուլը հիէշային բաներ գրեց Ֆրանց Վէրֆէլի մասին, երբ հաստատուեցաւ թէ շարժանկարի պիտի վերածեն անոր հոյակապ գործը, «Մուսա Լերան քառասուն օրերը»:

Մասնաւորապէս կատղած էր Ճիւմհուրիէթը: Կը պահանջէր որ հրաժարին այդ գործէն: Մինչեւ անգամ սպառնալիքներ կը տեղար:

Եւ առտու մը գրեցին թէ Ուոշինկթընի թրքական դեսպանին բողոքներուն վրայ, Մեթրօ-Կօլտուին ընկերութիւնը յանձն առած է չգործադրել շարժանկարի ծրագիրը:

Այս առթիւ, երեւան եկաւ որ նոյնչափ բանեցուցած է նաեւ ֆրանսական կառավարութիւնը: Անշուշտ բարեկամաբար…

Դեռ վերջերս, «Ֆիլատէլֆիա Իվնինկ Պիւլթին»ի թղթակիցը այս մասին հարցումներ ուղղելով Հօլիվուտի ծանօթ արտադրիչին՝ Արթըր Հորնպլոյի, հետեւեալ պատասխանը կը ստանար.

— «Պէտք ըսէք, ի՞նչ կ'ըլլայ Թուրքիայով. շարժանկարի շատ ունկնդիրներ չունինք հոն: Բայց եթէ վշտացնենք, վշտացուցած կ'ըլլանք նաեւ Ֆրանսան: Եւ այսպէս յաջորդաբար…»

Ինչպէս կ'երեւայ, ընկերութիւնը բոլորովին մէկդի չէ նետած «Մուսա լեռ»ը: Ուրիշ ամերիկեան թերթ մը վերջերս կը հաւաստէր թէ շարժանկարը պիտի շինուի:

Մինչ այս մինչ այն, ահա նորէն իր գարշահոտ եւ թունալից բերանը կը բանայ «Ճիւմհուրիէթ»:

Ի՞նչ է պատահեր:

— «Ֆրանց Վէրֆէլ անունով եահուտի գրող»ը, այս «դատարկապորտ Եահուտի»ն որ «անպատիւ» գիրք մը գրած է, Ամերիկա գացեր է:

Դեռ աւելի սարսափելին.— «Մեթրօ-Կօլտուին ընկերութիւնը իր տարեկան ցուցակին մէջ կը ծանուցանէ թէ «Մուսա լերան քառասուն օրերը» շարժանկարը պիտի ներկայացուի, մասնակցութեամբ ուր մեծ արտիստներու»:

Դարձուցէք էջը եւ կարդացէք մնացեալը: Մանաւանդ այն հատուածը որ կը թելադրէ Թուրքիոյ Հայերուն եւ Հրեաներուն՝ «ամերիկեան կառավարութեան ուշադրութիւնը հրաւիրել այս ստոր ձեռնարկին վրայ»:

Այս՝ մեր կեանքի շարժանկարին թրքական մասն է: Իմացէք նաեւ հայկականը:

Ամերիկեան թերթերը կը գրեն թէ՝ Ֆրանց Վէրֆէլի դէմ դատ բացած է պատուելի-մսավաճառ Հայ մը, Նօխուտեան, գանգատելով թէ գերման հեղինակը խեղաթիւրած է իր նկարագիրը՝ իր վէպին մէջ…

Տարակոյս չկայ թէ այս լուրը ամէնէն առաջ պիտի ուրախացնէ «Ճիւմհուրիէթ»ը, ճիշդ այն պահուն երբ մեծարանքի ցոյցեր կը կատարուին ի պատիւ Ֆրանց-Վէրֆէլի, Մ. Նահանգներու բոլոր կեդրոններուն մէջ:

Ուրիշ պզտիկ, շատ պզտիկ երեւոյթ մը եւս: «Հայրենիք»ն է որ կը պատմէ.

— «Ֆրանց Վէրֆէլ երբ Եւրոպա էր, ռամկավարները եւս խառնուելով կարմիրներուն, շաբաթներով եւ ամիսներով գրեցին ու խօսեցան մեծ գրագէտին ու անոր անմահ գործին մասին… Բայց ահա շաբաթներէ ի վեր Վէրֆէլ Ամերիկա է, «Հայրենիք» քանիցս հրատարակեց յօդուածներ եւ տեսակցութիւններ անոր հոս ժամանման առթիւ: Իսկ «Պայքար», որ ամիսներ առաջ «ազգովին երախտագիտութիւն» յայտնելու թմբուկը կը զարնէր, Վէրֆէլի հոս ժամանման պարզ լուրն իսկ չտուաւ գոնէ երկու տողով»: (4 դեկտեմբեր):

Ձեզի կը թողում ընտրել թէ այս երեք պատմութիւններէն ո՞րը աւելի յարմար է… շարժանկարի վերածուելու:

Անշուշտ բարերար մը կը գտնուի:

ՎԱՀԷ

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

(«ՅԱՌԱՋ»Ի ՄԻՋՈՑԱՒ)

Տիկին Ազնիւ Քիւրքճեան, Օլնէ Սու Պուա	100
Լեւոն Իպլիգեան, Սէթիֆ (Ալժերիա)	50
Գումար՝	150
Դեկտ. 15ի գումարը՝	513
Ընդհ. գումար՝	663

Հրեղէն Խաչը կը ձեւափոխուի

Հետզհետէ կը հաստատուի թէ Հրեղէն Խաչը պիտի ձեւափոխուի, վերածուելով քաղաքական կուսակցութեան մը, որ իր թեկնածուները պիտի ունենայ երեսփ. ժողովին համար: Այս առթիւ իրազեկներ կը հաւաստեն թէ գնդ. տը լա Ռօքի հաշտարար տրամադրութիւնները եւ զինաթափութեան պատրաստակամութիւնը ճիշդ է որ պատճառ եղան կարգ մը ծայրայեղ հետեւորդներու հրաժարման, բայց աւելի չափաւորներու բազմութիւն մը անդամագրուեցաւ անմիջապէս: Իրենց հաշիւներուն համաձայն, հազիւ 32 հոգի հրաժարած են դեկտեմբերէն ի վեր, իսկ անոնց տեղ 10,000 նոր անդամներ արձանագրուած են: Գնդապետը կը շարունակէ ազգային համերաշխութեան քարոզներ կարդալ, իր ճառերուն մէջ: Իր խօսքով, կազմակերպութեան նպատակն է.— հայրենասիրութիւն եւ պարկեշտութիւն՝ ընդհանուր հաշտութեամբ»: Իսկ անոր անմիջական պարտականութիւններն են.— Զարգացում Հրեղէն Խաչի ֆիզիքական եւ բարոյական ուժի, անոր ազդեցութեան աճումը՝ բանուոր դասակարգին մէջ, հեռացում բոլոր «կեղծ առաջնորդ»ներու եւ հաշտութիւն իր դրօշին տակ, առանց կուսակցական խտրութեան: Իւրաքանչիւր ժողովէ վերջ հանգանակութիւն կը կատարուի իտալացի մանուկներու համար, «որոնց դպրոցները տաքութենէ զրկուած են այս տարի, իբրեւ հետեւանք պատժական տնօրինութեանց»:

Մինչ այս մինչ այն, Ժողովրդական Ճակատը (ձախ) կը շարունակէ իր պայքարը ֆաշական կազմակերպութեանց եւ մանաւանդ Հրեղէն Խաչին դէմ: Առջի օր «Փօփիւլէռ» հրատարակեց շարք մը գաղտնի հրահանգներ եւ ծածկագրութիւններ, որոնք հաղորդուած են Նորմանտիոյ մասնաճիւղերուն (Հրեղէն Խաչի ամէնէն զօրաւոր կազմակերպութիւնը գաւառի մէջ): Համաձայն այդ յայտնութեանց, մասնաւոր կանոններ մշակուած են, կեդրոններուն հեռախօսով հաղորդելու համար վտանգի ազդանշանները, իսկ օգնական ուժ հրաւիրելու համար՝ բժիշկ պիտի կանչուի իբրեւ թէ տղաբերքի պատճառով:

ԿԱՐՄԻՐ ԳԻԾԷՆ ՆԵՐՍ

15ԱՄԵԱԿԸ ԵՒ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԱՄՈՒԼԸ

2.- Ներգաղթ - «Ուրախ կեանք»

Առաջին անգամ ըլլալով, Մոսկուայի պաշտօնաթերթը կը խօսի ներգաղթի մասին: «Իզվեստիա»ի խմբագրականին մէջ կը կարդանք հետեւեալ տողերը.—

«Ամբողջ աշխարհի երեսին սփռուած Հայերը, որոնք ճողոպրած իրենց «հայրենիք»էն ու այն դժոխքէն, որ պատրաստած էին անոնց համար «քաղաքակիրթ» գաղթարարները, կը ձգտին դէպի իրենց իսկական հայրենիքը, ուր կը դարբնուի բովանդակ ժողովրդի համար երջանկութիւն եւ խաղաղ կեանք»:

Իսկ նոյն թերթին մէջ Խ. Հայաստանի նախագահ՝ Ս. Մարտիկեան կը գրէ.—

— «Այս պատմական օրերուն անհրաժեշտ է մատնանշել նաեւ մէկ ուրիշ հարց, որ միջազգային - քաղաքական կարեւորութիւն ունի: Այդ «հայ գաղթականներու» խնդիրն է: Խորհ. Միութեան սահմաններէն դուրս, երկրէ երկիր կը թափառին հարիւր հազարաւոր անօթի ու իրաւազուրկ Հայեր՝ աշխարհակալ պատերազմի զոհերը: Մեծ թափով զարգացող ընկերվարական տնտեսութիւնը Հայաստանի կառավարութեան համար հնարաւորութիւններ ստեղծեց ներս առնել այդ անիրաւուածները:

«Դեռ Լոզանի խորհրդաժողովին մէջ, Խորհ. Միութեան ներկայացուցիչը յանուն իր կառավարութեան հանդիսաւոր պատրաստակամութիւն յայտնեց այդ գաղթականները ընդունելու պրոլետարիատի դիկտատուրայի երկիրը: Եւ մենք պատուով է, որ կ'իրագործենք հանդիսաւոր այդ խոստումը»:

Ընթերցողն անշուշտ նկատեց, որ «Իզվեստիա»ի խմբագիրը «ճողոպրած իրենց հայրենիք»էն բառերէն վերջինը՝ «հայրենիք»ը առած է չակերտներու մէջ, իսկ նոյն բառը երկրորդ անգամ կը գործածէ առանց չակերտի՝ «կը ձգտին դէպի իրենց իսկական հայրենիքը»:

Այդ անմեղ չակերտները շատ մեծ զաւեր եւ հրէշային հոգեբանութիւն մը կը մատնեն: Սփիւռքը հայրենիք չէ ունեցած եւ չունի, թէ անոր նախկին բնակավայրը իրենը չէ եղած և իրաւունք ալ չունի աչքերը հոն յառելու ... Կ'երեւի Պ. Բուխարինը հայկական վիլայէթները կը դիտէ «խորհրդային արեւելեան քաղաքականութեան» անկիւնէն, մոռնալով որ այդ նոյն վիլայէթները Բրեստ - Լիտովսկի մէջ Թուրքին յանձնելու առեն ինքը տղու պէս լացաւ: Եթէ Բրեստ - Լիտովսկի առեն Լէնինը դաւաճանեց, այսօր ալ Բուխարին ինքն իրեն է որ կը դաւաճանէ ...

Երկրորդ, ուշադրութեան արժանի է Մարտիկեանի վերջին յայտարարութիւնը՝ «Եւ մենք պատուով է, որ կ'իրագործենք հանդիսաւոր այդ խոստումը»:

«Հանդիսաւոր խոստումը» յիշելու ճիշդ առենը գտած են: Լոզանի մէջ Չիչերին երեք հարիւր հազար գաղթական խորհրդային երկիր փոխադրելու խոստում տուաւ, իսկ Լոզանէն վերջ — տասներկու տարիներու ընթացքին — «պատուաւոր» կերպով Հայաստան փոխադրուեցան ընդամէնը ... երեսուն հազար: Տասն անգամ աւելի պակաս: Եթէ ներգաղթը նոյն թափով շարունակուի (տարեկան 2500), դեռ պէտք է սպասել 108 տարի, որպէսզի Չիչերինի «հանդիսաւոր» խոստացած 300.000ը ներգաղթեն խորհրդային աշխարհ: Ինչ կը վերաբերի Խ. Հայաստանի կառավարութեան ներգաղթը «պատուով իրագործելու», կը բաւէ ծանօթանալ միայն ներգաղթի լիազօր Դանուշ Շահվերտեանի գործունէութեան, որպէսզի պատուով բառը իսպառ ջնջուի համայնավարներու բառարանէն:

«Ցառաջ» շարք մը խմբագրականներով տուաւ Շահվերտեանի գործունէութեան բուն պատկերը: Հարկ չկայ երկար կանգ առնել: Միայն կ'ուզեմ յեշտել պարագայ մը, որպէսզի պարզ ըլլայ թէ ինչպէս «դէպի իրենց իսկական հայրենիքը ձգտող ամբողջ աշխարհի երեսին սփռուած Հայերու» ներգաղթի խնդիրը դարձուցած են պայքարի զէնք:

Անոնք որ մօտէն ծանօթ են Ձեկայի գործելակերպին, գիտեն թէ այդ հաստատութիւնը կը գործադրէ փոխադարձ եւ ընդհանուր պատասխանատուութեան ձեւը: Ոչ միայն պատասխանատու կը նկատուէր բուն յանցաւորը, այլ եւ անոր ծնողքը, ազգականներն ու բարեկամները եւ ընկերները: Ձեկայի տարածած սարսափի բուն պատճառն է այդ:

Շահվերտեան իւրացուցած է ճիշդ այդ ձեւը: Ներգաղթողներ կ'արձանագրէ Հայր. Միութիւններէ, սակայն ներգաղթի թոյլտուութիւն պիտի տրուի այն անդամներուն, որոնց միութիւնը ճշդած է իր դիրքը եւ դրական վերաբերում ունի հանդէպ խորհրդային վարչաձեւի: Ուրիշ խօսքով, եթէ որ եւ է Հայր. Միութիւն կ'ուզէ, որ իր անդամները Հայաստան երթան, պարտաւոր է Վերաշինաց դառնալ ու իր բոլոր կապերը խզել բուն Հայր. Միութեան հետ:

Մէկ պատասխան ունինք:

— Թող ձեզի ըլլան հայրենակցական եւ բոլոր միւս միութիւնները, միայն թէ ամէնքը Հայաստան տարէք:

Իսկ թէ խորհրդային կառավարութիւնը որքան «պատուով» կ'իրագործէ ներգաղթը, փորձենք պատասխանել իրենց իսկ բերնով:

1928 յուլիսին Երեւանի մէջ տեղի ունեցաւ Հայաստանի Կեդր. Գործ. Կոմիտէի երրորդ նստաշրջանը: Այն առենուան հողային գործավար Արամայիս Երզնկեանը իր կարդացած զեկուցման մէջ կը յայտնէր թէ արդէն Հայաստան են վերադարձած ութսուն հազար թուրք գաղթականներ, որոնց համար կառավարութիւնը «արտօնեալ պայմաններ է ստեղծած»: Եթէ հայ գիւղացին մարդ գլուխ կը ստանար երեք քառորդէն մէկ քառորդ դեսեատին հող, թուրք գաղթականներն ու ռուս մալականները կը ստանային երկուքուկէս դեսեատին լաւագոյն հողեր:

— «Մենք այդպէս ենք վարուել, կ'ըսէ Երզնկեանը, որպէսզի հնարաւորութիւն ունենանք կարճ ժամանակում վերացնելու ազգային այն անտագոնիզմը որ ստեղծուել է մեր երկրի թուրք, հայ եւ ռուս ազգութիւնների միջեւ: Որքան էլ որ կ'ուզեն թող կրկռան Դաշնակները, մենք շարունակելու ենք այդ քաղաքականութիւնը»: («Խ. Հ.», 1928 թ. թիւ 157):

Թչուա՛ռ տիրացու, մտքէն իսկ չէր անցըներ թէ եօթը տարի վերջ՝ 1935-ին ինքը Երզնկեանը պիտի ամբաստանուի իբր մեղսակից «Դաշնակցական կոկոռցի» եւ քուրջի պէս մէկ կողմ պիտի նետուի: Այդքան անողոք է իրերու երկաթեայ տրամաբանութիւնը: Դեռ չենք գիտեր, թէ Երզնկեանը այսօր մեղադրողները վաղն իրենք ալ չե՞ն մեղադրուիր այդպիսի կոկոռցներու համար...

Ուրեմն խորհրդային տիրակալութեան առաջին վեց տարիներու ընթացքին Հայաստան են վերադարձած «արտօնեալ պայմաններով» 80.000 թուրք գաղթականներ: Իսկ 15 տարիներու ընթացքին երեք հարիւր հազարի դիմաց ներգաղթած են ընդամէնը 30.000 հազար Հայեր: Դեռ աւելցնենք որ 300.000ի բուն հայրենիքն ալ չակերտներու մէջ կ'առնուի: Ահա ինչ որ կը կոչուի «պատուով իրագործել հանդիսաւոր խոստումը» ...

×

«Ապրելն աւելի ուրախ է դարձել»...

Ստալինի նոր նշանախօսքն է, առանց որու չի գրուիր ոչ մէկ յօդուած եւ չարտասանուիր որ եւ է ճառ:

Ցանուն Կեդր. Կոմիտէի եւ Մոսկուայի կառավարութեան 15րդ տարեդարձին առթիւ Երեւան հասած ճառին առանցքը կը կազմէ «ուրախ ապրելու» հրահանգը, Կալինինի բերնով.

— «Իսկ ապրելն աւելի ուրախ է դարձել, որովհետեւ մարդիկ աւելի ապահով կեանք ունին: Բնական է, որ եղածը դեռ լրիւ նիւթական ապահովութիւն չի նշանակեր: Բաւական է ճամբորդել Հայաստանի մէջ, որպէսզի աչքի զարնէ լաւ ճանապարհներու բացակայութիւնը, տուներու անբաւականութիւնը, տուներ որոնց ճարտարապետական ձեւաւորումը դեռ վաղուան խնդիր է»: («Պրաւդա» դեկտ. 2):

Որպէսզի մարդիկ երջանիկ ըլլան, պէտք է հետեւիլ ստախանովեան շարժման (մեքենաներու առաւելագոյն օգտագործում, արտադրութեան յաւելում եւ որակի բարելաւում): Իսկ որպէսզի Հայաստանի ժողովուրդը երջանիկ դառնայ, պէտք է՝

«Վեց անգամ աւելի լաւ հագուի,
Վեց անգամ աւելի հարուստ ըլլայ,
Վեց անգամ աւելի քաղաքակիրթ,
«Երեւանը՝ վեց անգամ աւելի բարեշէն,
Կոլխոզականներու տուները՝ վեց անգամ աւելի լաւ ըլլան» ...

Կալինին մոռցեր է յիշատակել վեց վիլայէթները եւ Սփիւռքի վեց անգամ հարիւր հազար Հայերու վերադարձը դէպի «հայրենիք» ... ...

Եթէ երջանիկ ըլլալու համար պէտք է վեց անգամ աւելին ունենալ, հապա ո՞ւր մնաց Ստալինի շնորհած «ուրախ կեանքը» ...

ԱՇՈՏ - ԱՄԲՐՈՒՆԻ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ
«Յ Ա Ռ Ա Ջ »Ը

ԾՈՎԱՓԻ ԵՐԳԵՐ

Աշնան մռայլ առաւօտ մըն է, երկնակամարին վրայ կը փայլի գեղադէմ գաղջ արեւը, ցիրուցան ամպեր իրենց ապուշ նայուածքով կարծես կը մեռցնեն ծովափի երթալու ցանկութիւնս: Ու ես քաղաքի ժխորէն հեռանալու տենդէն բռնուած՝ յոգնած ու տժգոյն մարմինս ծովափ պտտցնելու կը տանիմ այսօր, այս գաղջ արեւին նազելի ճառագայթներուն ներքեւ ապրելու եւ բնութեան ազատ ծոցին մէջ ազատ շնչելու: Ի՞նչ աւելի նուիրական, հիւանդկախի մը համար քան բնութեան ազատ շունչը ...

Այո, հաճելի է երբեմն առանձնանալ ու յանձնուիլ բնութեան սքանչելիքներուն եւ ուսումնասիրել երազային այդ աշխարհը: Կը ցանկեմ հանրակառքի մը մէջ ուր արդէն ճամբորդներ իրար հրմշտկելով ներսի կողմը նստարան ունենալու կ'աշխատին: Արդէն անունը վրան է, հանրակառք, կը լսես ամէն տեսակ խօսք այժմէական խնդիրներու շուրջ ...

Փողոցներուն մէջ ծովածաւալ բազմութիւն, անդադար երթեւեկ, ահա քաղաքի կեանքը իր ժխորով անտանելի:

Հանրակառքը կը յառաջանայ դէպի ծովափ, օձապտոյտ ճամբաներ կը կծկուին շարունակ, քիչ յետոյ ես կ'իջնեմ ու կը մագլցիմ լեռնակողէն ապառաժ քարերու հասնելու համար, որովհետեւ հոն կ'ուզեմ անցնիլ այսօր, իբրեւ ճգնաւոր ու բնապաշտ:

Քաղաքէն դուրս, նոր աշխարհ մը կը բացուի առջեւս: Բնութեան նազանքները հոս չեն արուեստականանար: Շուրջս կը տիրէ կատարեալ լռութիւն, աշնան ցուրտ հովերէն տերեւազուրկ՝ քանի մը ծառեր իրենց ողբը կուլան, իսկ քանի մը թռչուններ օդին մէջէն կ'անցնին ակօսելով ամբարտաւան ամպերը: Հոգեկան ուրախութիւն մը կը զգամ ի տես այս բոլորին:

Կը նստիմ ժայռի մը կտուրին, մինակ եմ ես ինծի հետ, քովս կայ կիրակի օրուան «Ցառաջ»ը, որուն մէջ Փ. Սանասար, Թոլսթոյի մահուան 25ամեակին ստորագրած է գրութիւն մը: Կը կարդամ զայն հետաքրքրութեամբ, ու կը վերլուծեմ իմ հասկցած եղանակով: Թոլսթոյ ռուս գրականութեան մեծ աստղը եւ բարոյագիտական փիլիսոփայութեան հռչակաւոր անձը:

Բացի «Ցառաջ»էն քովս ունիմ գիրք մը, գրական ուսումնասիրութիւն, Դանիէլ Վարուժանի կեանքն ու գործը, հեղինակ՝ Լեւոն Խաչանեան:

Գրքո՛յկ մըն է, բաղկացած 93 էջերէ, ան կը բացուի սոսկ ողբանուագ երկտողով մը հայ գրականութեան Թուխ Արամազդ Ա. Ահարոնեանէն, եւ որքա՛ն սրտառուչ,— Հայ մայրերը ծնա՛ծ, ծնա՛ծ, ծնելէն իրենց արգանդը մաշեցաւ, բայց մայրական գիրկերը դարձեալ դատարկ մնացին...

Կը կարդամ այս պատուական գրքոյկը առանձնութեանս մէջ, տխրութիւն մը կը պատէ հոգիս, կ'ընկճուիմ ու կը հալիմ ... Կը մտաբերեմ սեւ թուականը ու անոր պատճառած աննկարագրելի արհաւիրքները: Վերը երկինքը լուռ է, զիս կը դիտէ ու ես բոլորովին անտարբեր՝ մտքիս հետ հաշտուելու եզր մը կը գտնեմ: Ու ահա հայ բանաստեղծութեան համբաւաւոր քրմապետին՝ Դանիէլ Վարուժանի գիրքն ու շունչը կը սկսին պարզել աստղազարդ երկինք մը: Կը խանդավառուիմ ու կը տեսնեմ որ անոր բնապաշտական եւ իմաստասիրական բովանդակութիւնը երկվարի ազատագրող շունչով ու վազքով կը ծաղկեցնէ թափառական ժողովուրդի գրական հարստութիւնը:

Սակայն դժբախտ ժողովուրդի դժբախտ ծնունդ, դուն ո՛վ Դանիէլ Վարուժան, դեռ փառքիդ պանծացման ներդաշնակ արարողութիւնը խորհուրդներու մեհեան ականջներուդ չհասած, դուն ինկար բոբեններու չարագործ թակարդին մէջ, բայց քու արուեստդ պիտի մնայ տառապակոծ ժողովուրդիդ հոգւոյն խորը իբրեւ նշխար հաւատամքի: Այժմ թող ներուի ինծ որ կը յանդգնիմ իմ մեղկ գրչով քու փառապսակ անունդ հոլովել: Դուն ալ ներէ ինծ, մեծ վարպետ:

Ձեռքերուս մէջ առնելով խորհուրդներու տապանին մէջ ուռած գրքոյկս, կը խորհրդածեմ անդորրութեան մէջ, յուզումներու մրրիկ մը կ'ալեկոծէ ներաշխարհս, կամքս չեմ կրնար բռնանալ, օ՜, ի զուր է կամքի ասպետականութեան առջեւ ծառանալ կ'ըսեն եւ սակայն այսօր ես կը տեսնեմ որ սա տժգոյն մարմինս սեգ ժայռի մը կատարին թառեցնող հոգիս կը մխայ, արիւն կուլայ ինքնաբերաբար, առանց կամքիս զսպանակին թելին դպչելու: Կը նայիմ խորախորհուրդ սաւանին ու կուլամ. աչքերս կը թրջին. Հոգիս կը հագնի իր սեւ շալիկը սեւ օրերէն անմոռանալի յիշատակ մնացած: Կը հնազանդիմ հոգեկան տակնուվրայութեան այս պահին, շուրջս դիտելու փափաք մը կը փրթի ներսէս: Քիչ մը անդին զոյգ մը՝ սիրոյ կրակէն բռնուած հոգիներ, այս ամայութեան մէջ քաջալերուելով իրենց սիրոյ փիլիսոփայութեան խունկին անուշաբոյր ծուխը ծծելով կ'արբենան, կ'երգեն մեղմիկ ու տաքուկ, ականջալուր կ'ըլլամ այդ տեսարանի սրբերգութեան ու միւս կողմէն աչքերս կը յառեմ վարը լայնանիստ Միջերկրականին որ կը պառկի հանդիստ ու անվրդով եթերային կապուտութեան ներքեւ:

Եւ ի՛նչ հրաշագեղ տեսարան, ծովը հանդարտ է, փոքրիկ ալիքներ երբեմն անոր խաղաղ քունը կը վրդովեն, եւ կարծես մեծ մեռել մը կապոյտ սաւանի մէջ փաթթուած՝ կը նիրհէ յաւիտենական քունը: Նայէ հսկայ տարածութեան որքան որ կրնաս, երբեմն ալիքներու բանաստեղծաշունչ շարժուձեւերը եւ անոնց ծնիլն ու չքանալը հրապուրիչ կը դառնան մտքի եւ զգացողութեան համար:

Ու զմայլանքի հրաշագեղ պահեր կը սկսին կաթկթիլ, հետզհետէ երեւոյթ, կերպարանք առնելով, ո՜րքան գոհ եմ: Կանանչունակ բլուրին վրայ նիհարակազմ ծառ մը կը տեսնեմ նստած տեղէս: Միս մինակ իր մերկութիւնը կուլայ բնութեան տարերքին յանձնելով ողբը: Այսօր ես ալ շատ շատ արտասուեցի, դու ո՛վ մենակութեան մէջ մխացող ծառ, ես ալ քեզի նման եւ թերեւս քեզմէ աւելի ողբ ունիմ:

Եթերային կապոյտը սկսաւ մթննալ, վերջալոյսի ճղճիմ ճառագայթները ծովուն վրայ փայլատակելէ վերջ բարձրացան դէպի մայրամուտ ու այն առեն ես եմ ողբանուագ ծովափի երգս իբրեւ խունկ յանձնեցի մայրամուտ վազող արեգակի գաղջ շողերուն, որ տանին բանաստեղծ, գրագէտ, հերոս նահատակներուն: Ջերմ համբո՛յր անոնց վեհ ճակատին:

Ծովափի ողբս լմնցուցի արեւին հետ ու հեռացայ:

ԿԱՐՕ ՄԽԻԹԱՐ

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ՉԱՓԱՅԵՒ

Շարժանկարի աշխարհին մէջ, եւրոպական եւ ամերիկեան շարժանկարներու կողքին, կարեւոր տեղ մը սկսաւ գրաւել ռուսական բաժինը:

Այս տարուան շրջանին, յաջող ժապաւէններու կարգին կ'արժէ դասել «Ս. Փեթերպուրկի գիշերները», Տոլստոյի երկու վէպերէն առնուած՝ «Զուարթ տղաքը», «Նոր Կիւլիվերը» եւ վերջին արտադրութիւնը «Չափայեւ» որ շարժանկարի առաջին մրցանակը շահած է Մոսկուայի մէջ:

Ըստ հրատարակիչներուն մէկ միլիոն օրինակ ծախուած է Ռուսիոյ մէջ այս գիրքէն, զոր գրի առած է ականատես մը՝ Ֆուրմանով: Նիւթը առնուած է ճերմակ եւ կարմիր բանակներու ընդհարումներուն ժամանակ, Վասիլի Չափայեւի հերոսական կեանքէն, որ կը յիշեցնէ «Փանչօ Վիլա»ն:

Չափայեւ անկանոն զինուորներու գլուխն անցած, ահ ու սարսափ կ'ազդէ ճերմակ բանակի շրջանակներու մէջ: Այդ ժամանակ կուսակցութեան կողմէ ղրկուած լիազօր մը, հրամանատար կամաւոր բանակի մը, յարաբերութեան մէջ կը մտնէ Չափայեւի հետ: Այս վերջինը կը խրտչի այդ մարդէն, որ անգամ մը այնքան առաջ երթալով ձերբակալել ուզած էր իր փոխանորդը: Ո՞վ էր այդ մարդը որ կը յանդգնէր այդպէս վարուիլ իր մարդոց հետ:

Ինքնագլուխ Չափայեւ անգամ մը զայրացած ուզած էր տեղն ու տեղը սպաննել այդ Ֆուրմանովը: Սակայն հետզհետէ սկսած էր համակրանք ցոյց տալ այդ մարդուն հանդէպ եւ անոր դրդումովն իսկ գիւղացիները հրապարակային ժողովի հրաւիրելով բացատրած էր իր նպատակները, թէ այլ եւս իր զինուորները պիտի գնդակահարուին եթէ որ եւ է ժամանակ գողութիւն կատարեն կամ խստութիւն ցոյց տան գիւղացիներու հանդէպ:

Ժողովէն յետոյ երբ գիւղացիներէն մէկը իրեն հարց կուտայ թէ ի՞նչ է, «համայնավա՞ր թէ բոլշեւիկ», Չափայեւ ընկրկած այդ հարցումէն, «միջազգայնական» մըն եմ ըսելով կը հեռանայ:

Չափայեւ հետզհետէ սկսած էր գիտակցութեան գալ եւ իր վերաբերմունքը զինուորներուն հանդէպ ամբողջովին փոխած էր: Առաջ ամէն անգամ աղքատ գիւղացիները կուգային զարմանքով յայտնելու.

— «Ճերմակներն ալ կը կողոպտեն, կարմիրներն ալ, ի՞նչ է ասոնց տարբերութիւնը, մենք ալ շուարած՝ չենք գիտեր որու ապաստանինք»:

Ցանդուգն եւ ռազմիկ Չափայեւի համակրութեան շրջանը երկար չէր տեւած: Ֆուրմանով կուսակցու-

ԷՋԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԷՆ (Ե)

ՍՈՒԷՏԻՈՅ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ

Այո, չափազանց մեծ յիմարութիւն էր թողուլ Ճէպէլ Մուսայի նման ամուր ու անառիկ լեռ ու օգնութեան կռուան ծովափունքը, ու երթալ դէպի անծանօթ անապատներ:

Իրերու այս վիճակին մէջ՝ յուլիս 30ին, ուրբաթ օրը, Սուէտիան ալ տեղահանութեան պաշտօնական հրահանգը կը ստանայ: Քանի մը ժանտարմներ, մէկ մի գիւղի յատուկ պաշտօնագրերով, կուգային հայ գիւղերը: Այդ պաշտօնագրերը կնքուած ու ստորագրուած էին Անտիոքի գայմագամին կողմէ՝ ուղղուած Սուէտիոյ միւտիւրին, որ իր կարգին ծանօթութիւն մը աւելցուցած էր անոնց տակը:

Այդ պաշտօնագրերու պարունակութիւնը հետեւեալն էր.

— «Անտիոքի գաւառին մէջ ապրող ամէն Հայ, առանց սեռի եւ դաւանանքի խտրութեան, մինչեւ ութ օր, պարտաւոր է թողուլ իր տունն ու տեղը եւ պատրաստ ըլլալ գաղթելու կառավարութեան ցոյց տուած վայրը: Կառավարութիւնը հարկ եղած դիւրութիւնները պիտի ընծայէ գաղթողներուն: Մասնաւոր յանձնախումբ մը կազմուած է գայմագամութեան կողմէ՝ գաղթականական գործերը կանոնաւորելու, կարգադրելու եւ ժողովուրդին անդորրութեան համար պատրաստութիւններ տեսնելու: Ժանտարմները պիտի ընկերանան ժողովուրդին, որպէսզի պաշտպանեն զանոնք թշնամիի յարձակումներուն դէմ: Կառավարութեան դէմ անսաստողներ՝ խստիւ կը պատժուին ու մեծ պատասխանատուութիւն կը հրաւիրեն իրենց վրայ: Որոշուած է, որ ծովեզերեայ վայրերուն մէջ ապրող Հայերը, առանց այլ եւ այլի ձգեն իրենց բնակավայրը, ու երթան երկրին աւելի խորերը, այն ապահով տեղերը, որոնք պատերազմի թատերավայր ըլլալու հաւանականութիւնը չեն ներկայացներ հոն հանգիստ ապրելու համար»:

Այդ կարգադրութիւնը յատկապէս եղած էր անոր համար, որ երբ Դաշնակից միացեալ ուժերը, որ եւ է նաւահանգիստ ցամաք ելլեն, Հայերը չկարենան յարաբերութիւն մշակել իրենց հետ եւ զինուորական պարտութեան մը պարագային՝ ընդհանուր ապստամբութիւն մը յառաջ բերելով բերդը ներսէն չքանդեն:

Տեղական կառավարութիւնը, միեւնոյն առեն, կը խոստանար նաեւ, հայրենիք թողուած գոյքերը ծախել ու դրամը անմիջապէս փութացնել գաղթողին իր նոր բնակավայրը: Իսկ անշարժ կալուածներու փոխարէն, նոր հողեր տալ կը խոստանար:

Այս եւ նման կարգ մը նենգ յերիւրանքներով եւ հազար ու մէկ սադրանքներով՝ կ'ուզէին Սուէտահայն ալ իր պապենական օջախներէն զրկելով իր միլիոն մը ցեղակիցներուն բախտակից ընել:

Անշուշտ հաւատք չէին կրնար ընծայել կառավարութեան այդ կեղծ ու պատիր խօսքերուն, երբ անդին նոյն կառավարութեան հրահանգով եւ գործակցութեամբ՝ Հայ կոյսեր կը լլկուէին ու տղամարդիկը անխնայ կը կոտորուէին:

Սուէտահայը արդէն, 1908էն ի վեր, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը Սուէտիոյ մէջ կեանքի կոչուելէ ասդին, Դաշնակցական գործիչ եւ Սուէտիոյ հիմնադիր կազմակերպիչ՝ Անանեայի յեղափոխական յարատեւ քարոզչութեամբ սկսած էր լրջօրէն մտածել ինքնապաշտպանութեան միջոցներու վրայ, որոնցմով օր մը պիտի փրկուէր շնորհիւ Դաշնակցութեան հայթայթած զէնքերուն, այդ յաւէտ օրհնեալ գործիքներուն:

Վերջալոյսը սկսած էր շառագունել: Ու այդ խորհրդաւոր բոպէին Սուէտիան կամաց կամաց կ'ամայանար: Արտասովոր ու եզակի տրամ մը տեղի կ'ունենար Ճէպէլ - Մուսայի կողերուն վրայ, իրիկուան աղջամուղջին մէջ: Օրուան կարգախօսն էր «Դէպի՛ լեռ, դէպի՛ լեռ, անկցին բռնակալութիւնն ու բիրտ ուժը»:

Ահազանգը հնչած էր ...

Ժողովուրդը երկար ժապաւէնի մը պէս, շարան շարան Ճէպէլ Մուսայի ստորոտէն զառիվեր կը մագլցէր, ժամ առաջ հայրենի լերան ծոցն ըլլալու համար: Ու այսպէս կ'երկարէր շարանը ապստամբներուն, գիւղերէն մինչեւ Թաթար - Ալանկ:

Ճէպէլ Մուսան, իր հայրական հոգածու բազուկները լայնօրէն բացած ծոցին մէջ կ'ընդունէր իր ըմբոստ, անվեհեր ու վրէժխնդիր կորիւնները: Երբեմնի իր բախտին թողուած Ճէպէլ Մուսան, այդ օրը կը հրճուէր ու կը ցնծար, ի տես իր հարազատ զաւակներու հերոսական ճիգերուն ու պատուաւոր մահով մը իյնալու պատրաստակամութեան:

Եօղուն - Օլուգի, Խտր - պէյի ու Վագըֆի բնակչութեանց մեծամասնութիւնը արդէն իրենց ուտելիքն ու գոյքերը փոխադրած էին Թաթար Ալանկ դաշտը: Ամէն ոք, իր մարմնէն աւելի ծանր բեռան մը տակ, տքալով ու հեւալով, արիւն քրտինքի մէջ թաթախուած, կը կատարէր իր մրջնային աշխատանքը, անդադրում:

Այդ օրերուն չափազանց ուշագրաւ ու անօրինակ հրճուանք մը կը տիրապետէր բոլորի սրտերուն: Իրենց շարունակական դժբախտութիւնը չալկած՝ կոյրերը, պառաւները, ծերերն ու տկարակազմները ժողովուրդին հետ, կամաց կամաց կը սողոսկէին դարիվեր՝ չուզելով ենթարկուիլ աւելի մեծ դժբախտութեան մը՝ տարագրութեան:

Գիշերները ալ հանգիստ չէր: Ստիպուած էինք գիշեր ցորեկ փոխադրութեան գործով զբաղիլ, որովհետեւ կրնար ըլլալ որ թշնամին յանկարծ պաշարէր մեզ ու կասեցնէր մեր դէպի լեռ յառաջխաղացը:

Ինքնապաշտպանութեան համար ժողովներ կազմած էինք:

Ամէն ժողով բաղկացած էր տասնըհինգ անդամներէ, որոնց մէջ զինուորական մարմինն ալ ունէր իր ներկայացուցիչը: Ուրեմն զինուորական եւ կազմակերպական գործերը կարգաւորուած էին:

Մինչեւ այդ ժամանակ, երբ գրեթէ ամէն բան վերջացած էր ու ժամ առաջ թշնամիի յարձակման կը սպասէինք, դեռ միամիտ միւտիրը կը ճգնէր՝ անուշ լեզու գործածելով խաբել մեզ: Օգոստոս 5ին, չորրորդ գրութիւն մըն ալ ստացուեցաւ իրմէ, որով կը յիշեցնէր մեզ՝ թափուելիք արիւններուն պատասխանատուութիւնը:

Յ. Գ. ՓՈՒՐՍԱԼԵԱՆ

(Շար.)

Ի ՊԷՏՍ ԶԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

Սիրելի Արազ.— Իբրեւ պատաս–խան ա՛յն հարցումին, թէ մեր հին (գրաբար) ու նոր լեզուին էական տարբերութիւնը ի՞նչ բանի մէջ կը կայանայ, հարեւանցի կրնանք ըսել, նախ՝ կարծուածին չափ մեծ չէ տարբերութիւնը: Ցամենայն դէպս, իրկուքին միջեւ անդունդ չկայ, ինչ– պէս կայ դրախտին եւ դժոխքին մի – ջեւ, Հայր Աբրահամին ըսածին պէս՝ երբ Աղքատ Ղազարոսը մէկ միւսին վիճը անցնիլ կը փափաքէր:

Մենք, բարեբախտաբար մեզի հա – մար, գոնէ լողալով կրնանք անցնիլ ազթաջուր վտակին մէկ կողմէն միւսը:

Արդէն նախորդով ըսինք, թէ մեր նոր լեզուին մէջ ըստ օրինի կազմը – ւած բոլոր բարդ ու բոլոր ածանց բառերը նոյնութեամբ կը գործած – ուին հինին մէջ: Այս երկու դասա – կարգի բառերուն բազմութիւնը նկա– տի առնելով՝ կրնանք ըմբռնել մեր լեզուի երկու տեսակներուն դիւրու– թիւնը փոխադարձ հասկացողութեան համար:

Ընդհանուր հայեցողութենէն գործ նականին գալու նպատակով, հիմա, եկ եւ խնկ, հոս պիտի շարեմ բարդ եւ ածանց բառերու ցանկ մը, մեր Պատմահայր Խորենացիին մէկ դժ – ուարին գլուխէն առնելով: Ցանկ մը՝ որ, ինչպէս պիտի տեսնէք, իր բո – վանդակութեամբ ծանօթ է մեր ա– մէնուս, իբրեւ գործածական մեր նոր լեզուին մէջ: Այսպէս,— գեղա – պաշտած, անձնեայ, քաջազանդուր, խոյտակն, հաստաբազուկ, ընդդի – մակաց, միապետել, դիւցազն, բազ – մակոյտ, անհուն, ուժաւոր, զօրա – ւոր, մոլեգնիլ, ընդոծին (ընտանի, մէկ գերդաստանի պատկանող), լեռ– նոտն, դաշտավայր, յառաջագոյն, անդէր, բարձրաւանդակ, լեռնա – պատակ, երկայնանիստ, ինքնա – կամ:

Բոլոր այս բառերը անպատիժ ու վայելչօրէն կրնան գործածուիլ նոր լեզուին մէջ, եւ յաճախ արդէն ան– հրաժեշտ են: Նոյն գլուխին միւս բա– ռերէն ու բայերէն շատերն ալ քա – ղաքօթ են, եւ ուշիմ ու հետաքր – քիր ուսանողին համար կը մնայ սերտել ուսումնասիրել բառերուն հոլովումներն ու բայերուն խոնար.– հումները: Ասոնց մասին ընդհանուր գաղափար մը կազմելէ վերջ՝ դժ – ուարին համարուած հին գրական նախադասութիւններ կարելի է հասկ– նալ:

Ուրեմն գլխաւոր տարբերութիւնը կը տարածուի հոլովումներուն եւ խոնարհումներուն վրայ: Ահա միտք պահելիք առաջին կէտը: — Ուրիշ կարեւոր տարբերութիւն մը կը վե – րաբերի նախդիրներուն եւ նախա – դրութիւններուն, ասոնց առած հո – լովներուն համեմատ: — Առանձին անծանօթ բառերու գործածութիւնը երկու լեզուներուն համար ո եւ է տարբերութիւն չի նշանակեր, քանի որ նոր լեզուին մէջ ալ յաճախ կը հանդիպինք մեզի անծանօթ բառե – րու եւ հարցնելով կամ բառարան նայելով կը հասկնանք, չէ՞: Օտար լեզուներուն համար ալ նոյնը չէ՞նք ըներ միթէ:

Հետեւաբար, մեր հին ու նոր գր – րական լեզուին տարբերութիւնը հա– կայական չէ այնքան, ինչպէս կը վախնամ, որ կը կասկածին շատե – րը: Ո՛չ: Ամէնուն ալ ուժը կը բաւէ դիմակալելու այդ տարբերութեան: Մեր նոր գրողներէն կան այնպիսի – ներ, որոնք հին գրական լեզուին նը– շանաւոր դէմքերուն չափ գեղեցկօ – րէն կը գրեն նոր գրական լեզուն: Եւ այնպիսինե՞րն են միթէ որ պիտի վախնան գրաբարէն: Երբե՛ք:

Սիրելի Արազ, ներողութի՛ւն: Մի՛ կարծեր որ դասընթացքս պիտի փո– խեմ, եւ գրաբարի բեմ պիտի կազ – մեմ «Յառաջ»ի կաճառին մէջ: Այս ամէնը կ՚ընեմ կ՚ըսեմ, լոկ մեր դար– գուն ուսանողներուն հետաքրքրու – թիւնը վառ պահելու միտքով:

Քանի որ հին ու նոր լեզուին տար– բերութեան վրայ խօսեցանք, թէկուզ հարեւանցի կամ վարկպարագի, հարկ կը համարիմ հետեւեալ դիտողու – թիւնն ալ ընել, միշտ ի պէտս, ո՛չ միայն ի լուր զարգացելոց: — Մեր հին գրական լեզուին մէջ ածական – ները յաճախ գոյականներէն վերջ կը դրուին, յատկացուցիչները յատ – կացեալներէն վերջը, մեր նոր գրա – կան լեզուին մէջ եղածին բոլորովին կամ ընդհանրապէս հակառակ: Բայց ինչո՞ւ չեմ ծանրանար այս տարբե – րութեան վրայ, գիտէ՞ք: Ուշիմ հե– տեւողը անմիջապէս ինք պիտի տայ այս հարցումին պատասխանը.— Որովհետեւ իր ամէն օր խօսած, կարդացած Ֆրանսերէնը կատարեալ– պէս այդ օրէնքին կը հետեւի — ա – ծականները յաճախ գոյականներէն վերջ, եւ յատկացուցիչները գրեթէ միշտ յատկացեալներէն վերջ:

Ուստի, երբ Հայ ուսանողը — բլ– լայ փոքր ըլլայ չափահաս — ծա – նօթ ըլլայ հոլովումներուն, յատ – կացուցիչներուն եւեւ դրուիլը կա – րեւորութիւն չունենար իրեն համար: Այսպէս, զոր օրինակ, երբ մեր Հայ ուսանողը գիտնայ, թէ այր բառին յոգնակի գործիական հոլովը արամբք կ՚ըլլայ, այն ատեն շատ դիւրաւ կը հասկնայ, թէ արամբք զօրաւորօք կը նշանակէ զօրաւոր մարդերով, այրերով: Չէ՞ որ գիտէ թէ ածակա– նը, Ֆրանսերէնին մէջ եղածին պէս, գոյականէն վերջը կը դրուի: Դար – ձեալ պիտի կրնայ գիտնալ եւ հասկ– նալ այլովք ընդոծնօք բացատրու – թիւնը, քանի որ գիտէ, թէ այլք կը նշանակէ ուրիշներ եւ անոր վերաբե– րող ածականն ալ, ընդոծին, համա– ձայններ է ինքն ալ, յոգնակի գործի – ական դրուելով, ուստի «ընտանի – քին, գերդաստանին պատկանող միւս անդամներով», չէ՞: —Բայց կարգ մը դէմքերու ծամածռութենէն (քանի որ մինչեւ իսկ Թորգոմ Պատրիար – քին պատանեկան դէմքը կը վերյիշեմ դասարանին մէջ ...) կը հետեւցնեմ թէ իմ դիւրին ձեւացուցածս այնքան ալ դիւրին չէ: Բայց, վերջապէս, ը– սելով ալ մեծ մեղք մը չգործեցի: Կամքին հայրը փափաքն է, ըսած է իմաստունը: Ինծի ալ ի մեղս մի՛ գը– րեր, սիրելի Արազ, երբ գեղազարը այսօր ցամաքութիւն մը տեսնելով իր շուրջը, կը վազէ «ի վայրի դալար – ւոյ, ի ջուրս յորդահոսանս դաշտացն պարարտութեան» ...

Ցաջորդով խսկ կը քսեմ:

ՏԱՐԱԶ

Թուրքերը նորէն կը փնտռեն «ՄՈՒՍԱ ԼԵՌ»Ի ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻՆ ԴԷՄ

«Ճումհուրիէթ»ի խմբագրապետ Եռնուս Նատի կը գրէ հետեւեալ խո – րագրին տակ.— «Հակաթուրք շար – ժանկարը պատրաստելու կը յամա – ռի՞ն»:

— «Ֆրանց Վերֆէլ անունով Եա – հուտի գրող մը կայ, որ իրեն աապար– բէզ ընտրած է պատուել եւ բարոյա– կանէ զուրկ զգայացունց երկեր պատ– րաստել եւ շահագործել մարդկային միամտութիւնը: Այս դատարկա– պորտ Եահուտիին գրած «Մուսա տաղի մէջ 40 օր» անուն անպատիւ գիրքը, իր հրատարակութենէն ի վեր բազմաթիւ անգամներ զբաղեցուց մեզ: Այդ երկը երեւակայական գործ մըն է, որ կը պատկերացնէ խժդժու– թիւնները զորս որպէս թէ Թուրքերը գործած են Հայերուն դէմ, ընդհա – նուր պատերազմի ընթացքին: Այդ միջոցին եթէ հայկական խնդիր մը եղած է, կարծուածին չափ դիւրին չէ սակայն ճշդել թէ ո՞վ է խժդժու – թիւն գործողը: Թուրք ազգը որ կե– նաց եւ մահու պայքար մը կը մղէր այդ ժամանակ, ստիպուեցաւ պաշտ– պանուիլ զինքը կռնակէն հարուածող– ներուն դէմ:

Ամէն ատեն պատրաստ ենք մարդ– կութեան խղճմտանքին առջեւ վիճա – բանելու այդ արիւնոտ խաղերուն ի– րական պատճառները: Այդ խնդիրը չունի մէկ հատիկ խսկ կէտ, զոր աշ– խատինք ուրանալ կամ թեթեւցնել: Միայն թէ հանդուրժելու է որ իրենց ամբողջ եղերականութեամբ երեւան հանենք Թրքութեան գոյութեան դէմ ուղղուած այն դաւադրական պօմ – պաճիութիւնը որուն ձեռնարկեցին մաս մը Հայեր, այդ միջոցին շա – րունակելով գործիք դառնալ ասոր անոր: («Մաս մը Հայեր» բացատրու– թեամբ, թեթեւ լեզու մը կը գործա– ծենք, անցեալը դատելու համար ներկայէն):

Վերջ ի վերջոյ, Եահուտի մը չի կրնար պնդել թէ Թուրքերը խժդուժի դիրքը ունին այս խնդրին մէջ: Մա – նաւանդ երբ այդ Եահուտին ուզէ ամբողջովին երեւակայական ողբեր – գութիւններով մեծցնել խնդիրը եւ շահագործել քրիստոնէական զգա – ցումները, տարուելով միայն շահա – խնդրական զգացումներէ: Այս պա – րագային, կարելի չէ ըմբռստանալ մարդկութեան խաղաղութեան ուղ – ղուած այս հրձիգ ռումբին դէմ»:

Շնորհակալութիւն յայտնելէ յե – տոյ Գերմանիոյ որ արգիլեց այդ գիր– քին վաճառումը, կը շարունակէ.

Շըմած այս հարուածին տակ, Ֆը– րանց Վերֆէլ Ամերիկայի ճամբան բռնեց եւ փորձեց շարժանկարի վե – րածել տալ իր բարբանջանքները: Իբրեւ հետեւանք այն բուռն եւ ար – դար պայքարին զոր բացինք այդ հա– կաթուրք ստոր քարոզութեան դէմ, Մ. Նահանգները հաւաստեցին թէ պիտի արգիլուի այդ ոճիրը: Մինչ – դեռ հրատարակուած տեղեկութիւն – ներէն դատելով, այլ եւս տարակոյս ունենալու չէ որ ոճիրը մեռելադարձ ունեցած է:

Արդարեւ, Մէթրօ Կօլտուին Մէյէր ընկերութիւնը իր տարեկան ցուցա – կին մէջ կը ծանուցանէ թէ «Մուսա լերան մէջ 40 օր» շարժանկարը պիտի ներկայացուի, մասնակցութեամբ ութ մեծ արուեստագէտներու: Կարելի՞ է անտարբեր գտնուիլ, երբ կը փորձեն դաւել ազգի մը պատիւին դէմ: Մենք կը յուսանք որ Ամերիկացիները, ո – րոնք այնքան յարգ կուտան ճշմար – տութեան եւ արժանապատուութեան, չպիտի թոյլատրեն այդ ստոր ձեռ – նարկը որ կը ձգտի քէն ու ատելու – թիւն սերմանելու մարդոց միջեւ: Ջենք կրնար նաեւ զսպել մեր ցա – սումը, երբ կը տեսնենք որ ոսկիէ հորթին երկրպագու այդ Եահուտին կը շարունակէ խաղալ Եահուտիի դերը, հակառակ այնքան ազնուա – կան ճիգերու:

Թուրքիոյ Հայերը եւ Հրեաները, որոնք տեղեակ են իրականութեան, կրնան ամերիկեան կառավարութեան ուշադրութիւնը հրաւիրել այս ստոր ձեռնարկին վրայ: Եւ պէտք է հրա – ւիրեն: Ոչ ոք շահ ունի որ երեւա – կայական չափազանցութեան տարա – զով կրկին հրապարակ հանուին ան – ցեալ պատմութիւնները որոնք տեղի ունեցած են հազար ու մէկ գէշ – աղէկ պատճառներով: Անտարակոյս, ամենազզուելի ոճիրներէ տարբերու – թիւն չունի ընթացք մը որ իրարու խեռ նայելու պիտի մղէ մարդիկ, որոնք կ՚աշխատին եղբայրական կեանք մը հիմնել իրենց միջեւ: Ամէն բան վերջացաւ եւ քանիերորդ դա – րուն Եահուտի մը խաչակրութի՞ւն պիտի հրահրէ մեզի դէմ: Պատուա – խնդիր Ամերիկան ի՞նչպէս կրնայ թոյլատրել որ այս տեսակ ոճիր մը սարքուի իր հողին վրայ:

Պարտականութիւն կը սեպենք մեր կառավարութեան եւ ազգին ուշա – դրութիւնը հրաւիրել եւ — քանի ժա– մանակ է— ամէն մարդ մղել յու – զումնալից ջանքի մը եւ գործունէու– թեան մը»:

ԵՐԿՈՒ ՀԱՅԵՐ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ

Քոսթանցայէն կը գրեն «Արազ»ի.

Քոսթանցայի ոստիկանութիւնը ձերբակալեց երկու հայ երիտասարդ– ներ, «Հօկ»ի գործօն անդամներէն, որոնք ամբաստանուած են համայնա– վար թռուցիկներ ցրուելու յանցան – քով: Արդէն տեղական ռումաներէն թերթերը առենէ մը ի վեր սկսած էին մեզի դէմ զանազան անհիմն լու– րեր տարածել, իբր թէ հայ եկեղեցի– ներուն մէջ քահանաները կը քարոզեն ոչ հայ առեւտրականներէն առեւ – տուր չընել, եւ ահա ուրիշ խծբծան– քի առարկայ մը կ՚աւելնայ գրգռ – ուած այս մթնոլորտին մէջ:

...թեան հրահանգով սախլուած էր ...ուրեր ճակատ մեկնիլ: Այդ պահուն ...Ջափայեւ չէր կրցած իր յուզումը ...պել եւ իր այդ ատած մարդը գը– ...կելով կը համբուրէր, արտասուալին ...յնողութիւն մաղթելով:

...ճերմակները կը կազմակերպեն ...րձակում մը, իմացած ըլլալով ...անգաւոր Ջափայեւի թաքստոցը: ...ուրաց իր գինուորները անակնկա– ...յ եկած կռուելով կը նահանջեն, ...ինչ Ջափայեւ կը շարունակէ դիմա– ...դրել: Կեանքին մէջ բնաւ չէր նահան– ...ծ եւ չպիտի նահանջէր: Կը կռուի ...ազմաթիւ դիակներ ձգելով թշնա – ...ի բանակէն, սակայն վերջապէս վի– ...ւորուած, ընկերոջ մը կողմէ կը ...խապրուի թաքստոցին ետեւի կող– ...ն դէպի գետը: Պէտք էր լողալով ...նցնիլ միւս կողմը: Ջափայեւ չու – ...էր որ իրեն ընկերակցին եւ թափ ...ալով իր թեւերուն, վիրաւոր վիճա– ...ի մէջ կ՚աշխատի միւս ափը հասնիլ: ...կրակէն ճերմակները, սակայն ...ինչեւ կարմիր բանակի յաղթանակը ...ափայեւի արիւնլուայ մարմինը կը ...րասուզուի ջուրին մէջ ...

Ն. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

ՄԱՄՈՒԼ

ԵՌԱԳՈՅՆԻ ԾԱԼՔԵՐՈՒՆ ՏԱԿ

Սելանիկի Հորիզոնը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ՚ընէ այս խո– րագիրով խմբագրականի մը մէջ (6 դեկտ.).

— «Տաք ու հոգեյոյզ շունչ մը կար այն գեղեցիկ կոչին մէջ, զոր Հ. Մ. Ը. Մ.ի Պուլկարիոյ Շրջ. Վարչու – թիւնը ղրկած էր մեզի, հրատարա – կութեան համար: Ընդառաջ գացինք սիրով եւ մեր երէկուան թիւով լոյս ընծայեցինք զայն: Անշուշտ մեր ըն – թերցողները կարդացին: Ու կարդա – ցին մանաւանդ Հ. Ը. Մ. Մ.ական – ները: Բայց ապահովաբար կարդա – ցին այնպէս, ինչպէս կը կարդան որ եւ է գրութիւն, որ եւ է լուր: Կար – դացին ու անցան: Կարդացին ու դար– ձուցին թերթին միւս երեսը: Մինչդեռ պիտի թելադրէինք մեր ընթերցողնե– րուն եւ մասնաւորապէս հայ երիտա– սարդներուն ու Հ. Մ. Ը. Մ.ականնե– րուն կարդալ զայն անգամ մըն ալ, կարդալ երեք անգամ, հինգ անգամ, տասն անգամ: Ու կարդալ՝ վերլու – ծելով, իմաստը վերծանելով, տող առ տող քակելով եւ մարսելով, լաւ մը ըմբռնելով: Կարդալ եւ այդ գե – ղեցիկ կոչին մէջ պարփակուած խոր– հուրդը դարձնել սկզբունք, դաւա – նանք, հաւատոյ հանգանակ:

Ոչ միայն գեղեցիկ խօսքեր կան այդ կոչին մէջ, այլ եւ կայ խորհր – դածութեան առատ նիւթ: Խտացումն է ան այն զմայլելի խորհուրդին, որ հայ երիտասարդութիւնը կը պսակէ ցեղին հետ եւ կը դարձնէ զայն ցեղա– նուէր ճիգերու ախոյեանը, ցեղա – պահպանման պայքարներու դրօշա – կիրը: Ցեղին հետ, ցեղապահպանման պայքարներու համար, Հայկական Ե– ռագոյնի ծալքերուն տակ: Ահա ձգ – տում մը, առաջադրութիւն մը, որ որ պիտի կազմէ սրբակրօն հայ երի– տասարդի ամբողջ աշխատանքին հի– մը եւ անոր հանրային գործունէու – թեան միակ խռէալը:

Եռագոյնը՝ հայ երիտասարդին ա– ռաջնորդ:

Եռագոյնը՝ Հ. Մ. Ը. Մ.ականին ու– ղեցոյց:

Եռագոյնը՝ բովանդակ հայ ժողո – վուրդին միակ ապաւէնը: Անոր այ – սօրուան հաւատքին պահպանակը եւ վաղուան յոյսերուն պսակիչը:

Սկզբունք մը, դաւանանք մը, ուխտ մը, որ սրբագործուած է ազգի մը հերոսութեան եւ նահատակութեան արիւնով: Ու խորհրդանշան մը՝ որ հոյակապ համադրութիւնն է դարե – րով փայփայուած խռէալի մը իրա – կանացման ի խնդիր թափուած ան – խոնջ աշխատանքին եւ մղուած վիթ– խարի պայքարներուն:

«Մեր նպատակը չէ, ի հարկէ, քա– ղաքական բնոյթ տալ մեր մտածում– ներուն,— ըսենք մենք ալ կոչի հե – դինակ Հ. Մ. Ը. Մ.ին հետ: Եռա – գոյնի շուրջ խորհրդածութեանց քա – ղաքական իմաստաւորին միայն անոնք որ ուզեցին իրենց կուսակցական – թայֆայական գծուծ հաշիւներուն ստորադասել ցեղային ամէնէն նուի – րական սրբութիւնը:

Եռագոյնը, մեզ համար, կուսակ – ցական ամէն նկատումէ վեր կը մը – նայ: Անոր ծալքերուն մէջ թաքնուած խորհուրդը ոչ մէկ ատեն կուսակցա– կան գետնի վրայ շահագործուած է մեր կողմէ: Քաղաքական կամ ընկե– րային պայքարներու զէնք չէ եղած եւ չի կրնար ըլլալ ան մեզի համար: Եռագոյնը՝ ցեղը ինքն է: Եռագոյնը յանուն ցեղի գոյութեան մղուած պայքարն է: Եռագոյնը՝ մեր անկա – խութիւնն է, մեր ազատ հայրենիքը, մեր ինքնօրէն ժողովուրդը: Ո՛վ կ՚ու– րանայ Եռագոյնը, ով կը նկատէ զայն որպէս անցեալ եւ ոչ թէ որպէս ներկայ եւ ապառնի, —այդպիսին իր ցեղին արժէքը կը ժխտէ, այդպիսին պարտուած է ցեղապահպանման պայքարին մէջ եւ հետեւաբար, կրա– ւորական կամ գործօն թշնամի մըն է մեր անկախութեան: Այդպիսին Հայ չէ,— ցեղօրէն եւ ցեղին համար ապ– րող Հայու իմաստով: Աւրուած է ա– նոր խմորը: Փրթած են անոր հոգիին ջիղերը եւ միտքը կորսնցուցած է իր յատակատեսութիւնը»:

ԲԱՑՈՒԱԾ Է «ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՐԳԵՒԱՒՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

1936 ՏԱՐԵՄՈՒՏԻ ԱՌԹԻՒ

1935 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 15ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ 1936 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 31

ԲՈԼՈՐ ԱՆՈՆՔ ՈՐ «ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱԺԱՆՈՐԴ Կ՚ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԻՆ ՏԱՐԵ– ԿԱՆ, ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԿԱՄ ԵՌԱՄՍԵԱՅ, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ ԵՒ ԿԱՄ ԿԸՆՈՐՈ– ԳԵՆ ԻՐԵՆՑ ԲԱԺՆԵԳԻՆԸ, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ ՏԱՐԵԿԱՆ, ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԿԱՄ ԵՌԱՄՍԵԱՅ, ԻԲՐԵՒ ՊԱՐԳԵՒ ՊԻՏԻ ՍՏԱՆԱՆ ԶԱՆԱԶԱՆ ԳԻՐՔԵՐ, ՀԱՄԱՁԱՅՆ ԻՐԵՆՑ ՎՃԱՐՄԱՆ:

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՑԱՆԿԸ ԲԱԺՆՈՒԱԾ Է ՏԱՐԵԿԱՆ, ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՒ ԵՌԱՄ – ՍԵԱՅ ԳԼՈՒԽՆԵՐՈՒ, ԵՒ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐԸ ԱԶԱՏ ԵՆ ԸՆՏՐԵԼՈՒ ԻՐԵՆՑ ՆԱԽԸՆՏՐԱԾ ՀԱՏՈՐՆԵՐԸ:

ԹՂԹԱՏԱՐԻ ԾԱԽՔԸ ՄԵՐ ՎՐԱՅ, ԲԱՑԻ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԷՆ:

ԿԱՂԱՆԴԻ ՆՈՒԷ՞Ր ԿԸ ՓՆՏՌԷՔ

ԱՀԱ ՁԵԶԻ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ԿԱՂԱՆԴՉԷՔԸ, ԸՆԴԱՐՁԱԿ ԵՐԳԱՐԱՆ ՄԸ

ՀԱՅ ՔՆԱՐ 600 ԷՋ, 603 ԿՏՈՐ ԵՐԳ

ԱԶԳԱՅԻՆ – ՀԱՅՐԵՆԱՍԻՐԱԿԱՆ, ՌԱԶՄԱ – ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ, ՏՕՀՄԻԿ ԵՐԳԵՐ, ՔԱՅԼԵՐԳՆԵՐ, ՍԻՐԱՅԻՆ ԵՐԳԵՐ, ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐ, ԶՈՒԱՐԹ ԵՐԳԵՐ, ԶԱՆԱԶԱՆ ԵՐԳԵՐ, ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԵԱՆ ԿՏՈՐՆԵՐ, ԲԱՌԱ– ՑԱՆԿ, ԵՐԳԱՑԱՆԿ, ԵԽԱՅԼՆ:

Հրատ. «ՀՈՐԻԶՈՆ»ի: Գին՝ 20 ֆրանք: Դիմել՝ «ՅԱՌԱՋ»ի վարչութեան:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (՝6)

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Անգլ. բնագրէն թարգմ. Ժ. — Հեղինակուհի՝ ԷԿԱԹԱ ՔՐԻՍԹԻ

Ոստիկան Բէկլըրի դէմքը պայծա – ռացաւ:

— Լսած եմ քանի մը հատը ձեր մեծ յաջողութիւններէն, դիտել տը – ւաւ գնդապետը, հետզհետէ մեղ – մանալով:

— Շատ փորձառութիւն ունեցած եմ, շարունակեց Փուառօ, բայց իմ յաջողութիւններուս մեծ մասը ձեռք բերած եմ ոստիկանութեան աջակ – ցութեամբ... շափէն աւելի կը հիա – նամ անգլիական ոստիկանութեան վրայ... եթէ Պ. Բէկլըրը թոյլ տայ որ իրեն օգտակար ըլլամ, պատիւ պիտի զգամ...

Բէկլըրն աւելի շնորհալի արտայայ– տութիւն մը ունէր հիմա:

Գնդապետ Մէլրօզ մէկ կողմ քաշեց զիս:

— Իմացածիս համաձայն այս մար– դը շատ մեծ գործեր տեսած է, փս – փսաց ականջիս, բնականաբար չենք ուզեր Սկոթլընտ Եարտը օգնութեան կանչել. Բէկլըրն ինքզինքին վրայ մեծ համարում ունի, բայց ես հաւատք չունիմ ... ես իրմէ աւելի լաւ ծանօթ եմ հարցին հետ կապ ունեցող– ներուն... Փուառօն անուն չինելու ե– տեւէ չէ, չէ՞ս կարծեր... մեզի հետ կրնայ աշխատիլ առանց գլուխ բըռ– նելու, այնպէս չէ՞...

— Այո... եւ ի փառս ոստիկան Բէկլըրին, պատասխանեցի հանդիսա– ւոր կերպով:

— Լաւ, շատ բարի, ըսաւ Մէլրօզ բարձրաձայն. Պ. Փուառօ, ձեզի շա– րունակ տեղեակ պիտի պահենք դէպ– քերուն...

— Շնորհակալ եմ, ըսաւ Փուառօ. իմ բարեկամս, բժիշկը, յայտնեց թէ ծառան կասկածի տակ է...

— Ատիկա պարապ խօսք է, գոչեց Բէկլըրն, հարուստներուն քով աշխա – տող ծառաները այնպէս կը վախնան երբեմն որ առանց լուրջ պատճառի կասկածելի շարժումներ կ՚ընեն...

— Իսկ մատի հետքե՞րը, հարցու – ցի:

— Փարքըրի հետքերը չեն...

Թեթեւ մը ժպտեցաւ ու յետոյ շա– րունակեց.

— Ոչ ալ ձեր կամ քարտուղարի– նը, բժիշկ...

—Թերեւս Րէլֆ Փէյթընի հետքերն են անոնք, ըսաւ Փուառօ:

Հասկցայ որ ան ցուլը եղջիւրներէն կը բռնէր. ոստիկանին նայուածքին մէջ ալ յարգանքի արտայայտութիւն մը նշմարեցի:

— Կ՚աճապարէք Պ. Փուառօ, վս – տահ եմ որ հաճելի պիտի ըլլայ ձեզի հետ աշխատակցիլ... երիտասարդին մատերուն հետքը պիտի առնենք՝ ան– միջապէս որ օձիքէն բռնենք...

— Կարծեմ կը սխալիք, Բէկլըրն, մէջ ինկաւ գնդապետ Մէլրօզ. ես Րէլֆը երախայութենէն կը ճանչնամ. ոճիր գործելու չափ չստորանար, երբեք...

— Թերեւս իրաւունք ունիք, պա – տասխանեց ոստիկանը:

— Ի՞նչ փաստեր ունիք իրեն դէմ, հարցուցի:

— Երէկ գիշեր ժամը 9ին դուրս ե– լեր է. 9.30ին Ֆըրնլի փարքի մօտիկ– ները տեսնուեր է. անկէ ի վեր մէջ – տեղը չկայ. կ՚ըսուի թէ դրամական նեղութիւն ունէր... քովս է անոր կօշիկներուն մէկ զոյգը — ներբանին վրայ ձգախէժի «կոճակ»ներ կան, երկու զոյգ ունէր, գրեթէ յար եւ նը– ման, այդ «կոճակները» պիտի բաղ– դատեմ պատուհանին շուրջը երեւցող կօշիկի հետքերուն հետ... ոստիկան մը դրած եմ հոն որպէսզի մարդ չըղ– չի անոնց...

— Հիմա երթանք, ըսաւ Մէլրօզ, դուք եւ Պ. Փուառօն կ՚ընկերանաք մեզի, այնպէս չէ՞...

Համակերպեցանք եւ ամէնս մէկ գնդապետին ինքնաշարժը մտանք: Ոստիկանը որ կ՚ուզէր ոտքի հետքե– րը քննել, առանց ժամանակ կորսն – ցնելու, վանդակորմին առջեւ կեցնել տուաւ կառքը: Պարտէզին մուտքէն դէպի տուն երկարող ճամբուն աջ ե– զերքին վրայ ուրիշ նեղ ճամբայ մը կը բացուի որ տանը ետեւի մասը՝ այսինքն Էքրօյտի աշխատանոցին պատուհանին առջեւ կը տանի:

— Ոստիկանի՞ն հետ կ՚երթաք թէ նախ աշխատանոցը աչքէ կ՚անցընէք, Պ. Փուառօ, հարցուց գնդապետը:

Փուառօ ուզեց մեզի հետ գալ: Ծառան բացաւ դուռը. հաճոյակա – տար ու բարեկիրթ էին անոր շար – ժումները, ինքզինքը գտած էր նա – խորդ գիշերուան վախէն:

Գնդապետը բանալի մը հանեց գը– պանէն, բակին դուռը բացաւ ու յե – տոյ մեզ Էքրօյտի աշխատանոցը ա – ռաջնորդեց:

— Միայն դիակը վերցուցած ենք, Պ. Փուառօ, եւ սենեակը կը մնայ այնպէս ինչպէս երէկ գիշեր...

— Դիակը ո՞ւր գտաք...

Կարելի եղածին չափ ճշգրտօրէն նկարագրեցի Էքրօյտի դիրքը, բազ – կաթոռը տակաւին կրակարանին առ– ջեւն էր:

Փուառօ նստաւ այդ բազկաթոռին մէջ:

— Ձեր մեկնած ատենը կապոյտ նամակը, զոր յիշեցիք, ո՞ւր էր...

— Պ. Էքրօյտ իր աջ կողմը գտնը– ւող սա պզտիկ սեղանին վրայ դը – րաւ ...

— Այդ նամակէն զատ ամէն ինչ իր տեղն էր, այնպէ՞ս է...

— Այո..

— Գնդապետ Մէլրօզ, կը հաճի՞ք վայրկեան մը նստիլ սա բազկաթո – ռին մէջ... շնորհակալ եմ... հիմա, Պ. Բժիշկ, կրնա՞ք ինծի ցոյց տալ թէ դաշոյնը ի՞նչ դիրքի մէջ գտաք:

Ցոյց տուի. Փուառօ գնաց դուռին մէջ կեցաւ:

— Այստեղէն կարելի էր տեսնել դաշոյնին դաստակը, թէ դուք եւ թէ ծառան կրնայիք անմիջապէս տեսնել զայն, այնպէ՞ս է...

— Այո:

Փուառօ պատուհանին մօտեցաւ:

— Լոյսը բաց էր անշուշտ երբ դի– ակը երեւան հանեցիք, այնպէս չէ՞:

Հաստատական պատասխան տուի եւ իր քովը գացի:

— Ձգախէժէ «կոճակ»ներուն հետ– քերը՝ Րէլֆ Փէյթընի կօշիկներուն հետքերն են...

— Ետոյ սենեակին մէջտեղը եկաւ դարձեալ: Աչքերը չորս դին պտըտ – ցուց արագօրէն՝ ամէն բան ուշի ու– շով տեսնելու մտահոգութեամբ:

(Շար.)

Diplôme d'Honneur 1931

"ՇԻՐԱԿ,, ԱՄԵՆՈՒՆ ԾԱՆՕԹ ՄԵԾ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆԸ

26, Rue de TRÉVISE, մեթրօ Cadet. Հեռ. Provence38-63

Importation Directe

Մեծ մթերանոց ՄԵԾԱՔԱՆԱԿ եւ ՓՈՔՐԱՔԱՆԱԿ Նպարեղէններու: Արեւելեան չոր միրգեր: Թարմ եւ աժան:
Ամենազեղջեալ գիներ ՆՈՐ ՏԱՐԻ եւ ԾՆՈՒՆԴԻ առթիւ:

Թուրք մամուլը եւ Փարիզի ծրագիրը

«Թայմզ»ի թղթակիցը կը հեռագրէ Պոլսէն, դեկտեմբեր 15 թուականով.— Թուրք մամուլը դառնօրէն կը քննադատէ անգլեւֆրանսական ծրագիրը՝ իտալեւհապէշական հարցին լուծման մասին: «Ճումհուրիյէթ» հեգնութեամբ կը հարցնէ թէ Եթովպիա նախայարձակ պիտի համարուի՞ եթէ մերժէ հաւանիլ իր անդամատման եւ կ'աւելցնէ թէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը ոչ միայն ամէն հեղինակութիւն կորսնցնելու, այլ եւ աշխարհի առջեւ ծիծաղելի դառնալու վտանգին առջեւ կը գտնուի:

Մասնաւոր խօսակցութեանց մէջ Թուրքերը առ հասարակ դիտել կու տան թէ Փարիզի մէջ մշակուած առաջարկներով Մեծն Բրիտանիա կը ժխտէ իր մինչեւ հիմա պաշտպանած գաղափարները: Անոնց կարծիքով, այդ առաջարկները կը յիշեցնեն Թուրքերուն համար այնքան ծանօթ մեթոտները, երբ մեղրածոր բառեր եւ չընդդիմաց բանաձեւեր ատենաւ նարար կ'առաջնորդէին Օսմ. կայսրութեան անդամատման: Տիրող կարծիքն այն է որ, եթէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը ռնի ընդունիլ տայ անգլեւֆրանսական առաջարկը, պարզապէս պիտի կատարէ այն դերը զոր նախապէս կը կատարէր եւրոպական պետութեանց խմբակցութիւնը: Իսկ Թուրքիա երբեք չի կրնար մոռնալ այդ պատմութիւնը:

«Մասնիկի Օր»ը Իտալիոյ մէջ

ԿՐԱԿԸ ՋԳԵԼՈՎ ՊԻՏԻ ՀԱԼԵՑՆԵՆ ԱՅՍՕՐ

Ֆաշական կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարը շրջաբերական մը հրատարակեց, որուն համաձայն այսօր, չորեքշաբթի, 18 դեկտեմբեր, պիտի տօնուի «Հարսանեկան Մատնիներու Օրը»: Միեւնոյն ատեն պիտի կատարուի Փոնթինիայի նոր աւանը: Այս առթիւ ամբողջ երկիրը պիտի դրօշազարդուի արշալոյսէն մինչեւ վերջալոյս: Բոցավառ հալոց մը պիտի դրուի ամէն պատերազմական յիշատակարանի առջեւ, երկրին բոլոր մասերուն մէջ եւ կուսակցական պահակախումբ մը բարեւի պիտի կենայ իւրաքանչիւրին առջեւ: Երբ Իտալուհիներըներկայանան իրենց հարսանեկան մատնիները յանձնելու համար, այդ նուէրները անմիջապէս պիտի նետուին հալոցին մէջ, մինչ երգչախումբերը յաւուր պատշաճի երգեր պիտի երգեն:

Ամէն կողմէ նուէրներ կը հոսին պետական գանձը: Փոփիի մայրաքաղաքի 16 մարաբետները, որոնք բացարձակ առանձնութեան մէջ կ'ապրին, պետութեան յանձնեցին իրենց մատնիները: Անոնք շատ գեղեցիկ բանուածք ունին, խաչելութեան պատկերներով եւ արքեպիսկոպոսին կողմէ կը տրուին իւրաքանչիւր մայրապետի, երբ քօղը կ'անցրնէ գլխուն:

1936 յունուար 1էն սկսեալ պետական մենաշնորհի պիտի վերածուի պղնձի առեւտուրը, փոխադրութենէն մինչեւ շոգենաւը:

*** Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Եգիպտոսի Իտալացիներէն հաւաքուած ոսկիներն ու գոհարեղէնները պիտի գործածուին վճարելու Սուէզի Ջրանցքին տուրքերը եւ Եգիպտոսի մէջ գնուած քարիւղի եւ պաշարի փոխարժէքը:

Գերմանիոյ հաւերուն մախանմնզութիւնը

Ապահովաբար այս մէկը ձեր միտքէն չէր անցներ:

Գերմանական Բօթէնպախ քաղաքին մէջ, որ կը գտնուի Հոլանտայի սահմանագլուխին վրայ, խումբ մը ագարակապաններ ատենէ մը ի վեր իրենց հաւերը կը քշէին Հոլանտա, ուր կերը աժան է, որպէսզի իրենց փորը կշտացնեն: Յետոյ կը վերադարձնէին Գերմանիա, որպէսզի հաւկիթը հոն ածեն, քանի որ աւելի կ'արժէ քան Հոլանտայի մէջ: Երկու երկիրներուն առաւելութիւններէն օգտուելու այս խաղը վերջապէս երեւան հանուեցաւ մաքսային իշխանութեան կողմէ, բայց շատ ուշ, — արդէն 2,000,000 միլիոն հաւկիթ Գերմանիա փոխադրած էին առանց մաքսի: Ագարակապանները դատուելով, ութ հոգի դատապարտուեցան հինգական ամիս բանտարկութեան:

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՊԸ ՔՍԱՆ ԿԱՐԴԻՆԱԼՆԵՐ ձեռնադրելով, ճառ մը խօսեցաւ եւ յայտարարեց թէ եկեղեցին խաղաղութիւն կ'ուզէ հիմնուած «արդարութեան, ճշմարտութեան եւ գթութեան վրայ»: Քսան կարդինալներէն 15ը Իտալացի են, միւսները զանազան ազգերէ:

ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄՆԵՐ կը կատարուին թէ հիւսիսային եւ թէ հարաւային ճակատներուն վրայ, Իտալացիներու եւ Հապէշներու կողմէ: Հապէշական ամենամեծ բանակը կեդրոնացած է Օկատէնի ճակատին վրայ:

ՏԱՍԸ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐ ՍՊԱՆՆՈՒԵՑԱՆ եւ ուրիշ 50 հոգի վիրաւորուեցան Փէքինի մէջ, երբ ցոյցեր կը կատարէին ճափոնական գրաւման դէմ: Ցուցարարներուն թիւն էր 500, երկու համալսարաններէ:

ՀԱՑԿԵՐՈՅԹ

Հայ Գրողներու ընկերակցութիւնը կաղանդի եւ ծննդեան տօներուն առթիւ ընկերական հացկերոյթ մը կազմակերպած է որ տեղի պիտի ունենայ 4 յունուար շաբաթ գիշեր ժամը 8.30ին, 29, 31 Bld. du Temple, ճաշարան «Bonvalet». Métro République.

Ներկայ պիտի ըլլան Հայ Գրողներու ընկերակցութեան անդամները իրենց ընտանիքով, ինչպէս նաեւ համակիրներ:

Իւրաքանչիւր մասնակցող 10 ֆր. պիտի վճարէ:

Մասնակցիլ փափաքողները պէտք է դիմեն մինչեւ 25 դեկտեմբեր:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Ներսէս Ալլահվերտեան, Տէր եւ Տիկին Հրանտ Ունանեան եւ պարագաները իրենց շնորհակալութիւնը կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ կամ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին Տիկին Թեքլա Ալլահվերտեանի մահուան առթիւ:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մեր խորին ցաւակցութիւնը ու վշտակցութիւնը կը յայտնենք մեր սրտակից ազգական Արմենակ Աւետեանի եւ զաւակներուն, ինչպէս նաեւ Սոֆիա եւ Հրանդ Ալոյեանի եւ իրենց պարագաներուն իրենց սիրելի կնոջ, աղջկան եւ քրոջ՝

Տիկ. ԱՐԱՔՍԻ ԱՒԵՏԵԱՆի

վաղաժամ եւ կսկծալի մահուան առթիւ որ տեղի ունեցաւ Նոյեմբեր 27ին Լիոնի մէջ:

Տէր-Վարդանեան Եղբայրք

Մարսէյլ

ՆՈՒԷՐՆԵՐՈՒ ՑՈՒՑԱԿ

Մարսէյլ, Ա. Պէր.— 70:
ՊԵՐԼԻՆ, Ֆր.— 54.20:
ՄԷՕՏՈՆ, Ա. Արթ.— 70:
ԼԻՈՆ, Հայր Թ. Քհնյ.—35:
ՓՕ, Գ. Նաւ.— 210:
ԼԱ ՍԷՅՆՅ ՍՈՒՐ ՄԵՌ, Մ.Կար.—35:
ԱՐԼ, Վարպ.— 35:
ՔԼԷՅՄՈՆ ՖԷՐԱՆ, Թիւթ.— 140:
ԹԷՀՐԱՆ, Մ. Գար.— 260:
ՎԻԼՄՈՆՊԼԸ, Տիկ. Եկ.— 105:
ՊԵԼԿՐԱՏ, Մ.— 87.35:
ՎԻԷՆ, Ն. Խ.— 105:
ՍԷՆ ՄԱՐԹԷՆ, Ա. Թ.— 35:
ՎԱԼԱՆՍ, Գործ.— 267:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Գործ.— 850:
ՎԻԷՆ, Յ. Մկ.— 140:
ՍԷՆ ՏԸՆԻ, Ն. Թոմ.— 140:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Dameame, PARIS (13)

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ

Բազմամարդ տարեկան վաճառքը

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ՏԻԿԻՆ Մ. ՊԷԿԼԵՐԵԱՆի

25 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ, ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԾՆՈՒՆԴԻ ՕՐԸ
ERMITAGEի ԳԵՂԵՑԻԿ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

29 Ave. Mac-Mahon 29. ՄԷԹՐՕ **Etoile** ԿԱՄ **Ternes.**

ԿԷՍ ՕՐԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

Ուր բոլոր այցելուները պիտի գտնեն իրենց ճաշակի ու քսակի յարմար ամէն կարգի առարկայ, խաղալիք եւ ճոխ մթերք մը նպարեղէնի, մրգեղէնի, թաց պտուղի եւայլն.:

Հաճելի մթնոլորտ ՊՈՒՖԷՈՎ, ԹԱՌՈՎ ու ՊԱՐԵՐՈՎ:

ԱՄԱՆՈՐԻ ԽՆՋՈՅՔ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

31 ԴԵԿՏ. ԿԱՂԱՆԴԻ ԻՐԻԿՈՒՆԸ

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՏԻԿՆԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՊԷԼՎԻԼԻ Մ.-ՃԻՒՂԻՆ կողմէ

22 դեկտ. կիրակի ժամը 14.30ին, 120 Bld. de Belleville սրահին մէջ գեղարուեստական ճոխ բաժին, երգ, նուագ, արտասանութիւն եւ անակնկալներ յայտնի արուեստագէտներու կողմէ:

Տախքերու մասնակցութեան համար 2 ֆր. 50:

Հանգանակութիւն եւ աճուրդ տեղի պիտի չունենայ:

ԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝

ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ԵՒ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

եւ մասնակցութեամբ ՖՐԱՆՍԱԲՆԱԿ ՍՈՒԷՏԻԱՑԻՆԵՐՈՒ

ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԱՆ 20ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

Դ'կտ. 21 Շաբաթ գիշեր ժամը 8.30էն մինչեւ լոյս
"ՓԸԹԻ ԺՈՒՌՆԱԼ,, ի սրահին մէջ

21 Rue Cadet, Métro: Cadet.

Բարձր հովանաւորութեամբ Զօր BREMONDի, (հրամանատար կիլիկիան Գրաւման Բանակին):

Կը նախագահէ՝ Commandant BENOIT d'AZY (կազմակերպիչ հայկական Լեգէոնի, Եգիպտոսի մէջ):

Եւ մասնակցութեամբ ծովային քօմիսէր Տ. ԹԷՔԷԵԱՆի (յառկապէս հրաւիրուած Մարսէյլէն) որուն յանձնուած էր ֆրանսական Ծովակալին կողմէ Սուէտիացիներու փրկութեան կազմակերպութիւնը: Լուսարձակով պիտի ցուցադրէ Սուէտիոյ ապամիկներու եւ ժողովուրդի ազատագրման դրուագները եւ պիտի տայ լրացուցիչ տեղեկութիւններ:

Գեղարուեստական ճոխ բաժին եւ 50 հոգինոց ջին. նուագախումբ:

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցի ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբը: Կարգապահութեան կը հսկեն Հ. Մ. Ը. Մ.ի Սկաուտներ եւ Հայ Արիները:

Եւրոպական պարերուն պիտի նուագէ Արժանիքինեան Gario Canti օրքէսթրը:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՍԹԱՆՈԶԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ Մ. ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

21 դեկտ. շաբաթ գիշեր, ժամը 8.45էն մինչեւ առաւօտեան ժամը 6:

Salle LUCIENի սրահին մէջ

13, Rue d'Issy, 13 (Billancourt). Մէթրօ՝ Marcel Sambat.

փորթ վէրսայլէն առնել 23 եւ 23 թիւ հանրակառքերը եւ իջնել բուլան տիւ ժուռ:

Ղեկավարութեամբ Վ. ԱԼԹՈՒՆԵԱՆի կը ներկայացուի՝

ԺԱՌԱՆԳՈՐԴԸ (տրամ 5 արար, պոլսական կեանքէ)

Jazz EPRAD եւ Արեւելեան նուագ:

Ճոխ պիւֆէ ամէն քսակի յարմարցուած, անհաւատալի աժան գիներով:

Մուտք 5 եւ 7.60 ֆրանք: *Պարի մրցում:*

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն Danton : 52 - 73

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ:

Պ. ՎԱԼԱՆՍԻ

Chez VALENSI
Grand Restaurant

ՄԵԾ ՃԱՇԱՐԱՆ

60, Rue LAFAYETTE.
Tél Prov. 58-62
Métro: Cadet & Le Peletier.

Գեղեցիկ եւ մեծ սրահ: Արեւելեան եւ ֆրանսական խնամուած կերակուրներ: Ունինք ամէն տեսակ ըմպելիներ, օղիներ եւ բազմաթիւ աղանդերներ: Ժամադրավայրը բոլորին:

Մասնաւոր շքեղ սրահ մը ուրախ ժողովներուն հարսանիքներու (միայն քննամասոնով) եւ հացկերոյթներու համար:

Ժամադրուիլ նախապէս:

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ
ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 28 ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 9ին

COLISÉEի ընդարձակ սրահին մէջ

1. կենդանի պատկեր.— Կ. Խաչեան գործունէութիւն (Կ. Խաչուհիներու կողմէ):
2. մեներգներ.— Mlle Mireille Berard (*Cantatrice de la Radio*) եւ Օր. ԳԷՈՐԳԵԱՆ, որոնց պիտի ընկերանայ դաշնակով Mme André Arnaub (*pianiste accomagnatrice au Conservatoire*).
3. կովկասեան պարեր.— Օր. ՅԱԿՈԲԵԱՆ, ընկերակցութեամբ Նուագի, Գ. ԱՐԻՍՏԱԳԵՍԵԱՆ եւ Վ. ՍԱՄՈՒՐԵԱՆ:
4. Ջաւեշտ.— Տէր եւ Տիկին ՂԱԶԱՐԵԱՆներու կողմէ:
5. Նուագ.— Պ. ՋԷՕՐԷՔՃԵԱՆ եւ իր նուագախումբը:
6. Պար կէս գիշերէն մինչեւ առաւօտ: ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ: Կանանց հագուստներու մրցում (երեք մրցանակներ լաւագոյն հագուստ կրողներուն):

ՏԱՐՕՆԵԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆ

Confection POUR DAMES et Bonneterie.

2 Rue St. PHILIPPE (Angle 115, Rue d'Aboukir).
PARIS (2). Tél. CENTRAL: 20-86.

Մեծաքանակ վաճառում ամէն տեսակի կնոջական հագուստեղէններու, ՌՈՊ, ՇԸՄԻԶԻԷ, ԺԻԻԲ, ԺԱՔԷԹ, ԱՆՍԱՄՊԼԸ, ԹՐՈՒԱՔԱՌ, ՓՈՒԼՕՎԵՐ (կնոջ, այրերու եւ տղոց համար), եւայլն.: Վերոյիշեալ ապրանքները մեր իսկ *արտադրութիւնն ըլլալով*, ուրախ ենք մեր հայրենակից առեւտրականներուն տալու միջոցներ — ՆՊԱՍՏԱՒՈՐ ԳԻՆ ԵՒ ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ — որ կարենան յաջողութեամբ պայքարիլ իրենց մրցակիցներուն հետ:

Խնդրանքի վրայ, գաւառի հայրենակիցներուն կը ղրկուի ԳԻՆԵՐՈՒ ՑԱՆԿ ինչպէս նաեւ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՒ ՕՐԻՆԱԿՆԵՐ:

Փորձի համար ուզուած նմոյշները կարելի է վերադարձնել յանձնումէն մինչեւ 10 օր յետոյ:

Շնորհիւ լաւ կազմակերպութեան, ապրանքներու *արագ եւ խղճամիտ* առաքումը ապահովուած է:

Ամէն յաճախորդ, երբ ամիսը անգամ մը կը ստանայ նորութիւններու մանրամասն ցանկը իրենց վերջին գիներով:

Փորձեցէք անգամ մը աշխատիլ մեզ հետ: Վստահ ենք որ մեր ուղղամիտ գործունէութեամբ, պիտի յաջողինք ձեր անունը արձանագրել իբր տեւական յաճախորդ:

ԱՄԷՆԷՆ ԱՐԴԻԱԿԱՆ ՆԿԱՐՆԵՐԸ ՉԱՓԱՒՈՐ ԳԻՆԵՐՈՎ

ՔԱՌԹ ՓՈՍԹԱԼ՝ 12ը 25 ֆրանք: ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ նկարներու մասնագիտութիւն. քաշուած մեր STUDIOի կամ հարսանիքին վայրը՝ առանց յաւելումի՝ 12ը *125* ֆրանք:

Carte d'identitéի նկարներ՝ *12* հատը *10* ֆր., *6* հատը 7 ֆր.:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ֆ. Կ. Խաչի պարահանդէսին վիճակահանութենէն շահած են հետեւեալ թիւերը՝ 215, 249, 257, 418, 77, 308, 66, 208, 175, 63, 229, 45, 119, 46, 228, 313, 68, 62, 201, 453, 227, 238, 162: Ստանալու համար դիմել՝ Տիկին Պետրոսեանի, 4, Rue de le Tranche, Ալֆորվիլ:

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Cours Lafayette, angle Rue Garibaldi.

ԳՑԷՔ ՏԵՍԷՔ

CIGALE CINÉMA

60 Avenue de Saxe. LYON.

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 փրանք	100 փրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 19 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
JEUDI 19 Décembre 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2991 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԻՐԱՐԱՆՑՈՒՄ ՄԸ ՈՐ...

Ֆրանց Վերֆէլի հոյակապ վէպը,— «Մուսա լերան քառասուն օրերը», — ...րէն խուճապի մատնած է Թուրք ...թերթերը:

Առիթը, նորէն, շարժանկարի խն...ն է: Ամիսներ առաջ այդ ձեռ...րկին խափանումը աւետել է յետոյ, «...իմհուրիէթ» նորէն եւ աւելի ուժ...որէն կը հնչեցնէ ահազանգը.

— «Մեթրօ Կօլտուին ընկերու...թիւնը իր տարեկան ցուցակին մէջ կը ...յանուցանէ թէ «Մուսա լերան 40 օ...րերը» շարժանկարը պիտի ներկա...յացուի մասնակցութեամբ ութ մեծ ...դերասանուհիներու: Կարելի՞ է ան...տարբեր գտնուիլ, երբ կը փորձեն ...ազգի մը պատիւին դէմ ...»:

Եւ ի՜նչ գեհենիկ, արինոտ..., իսկ ... Թրքավարի արտայայտու...թիւններ, այս առթիւ, յաւելեալ եւ ...խացեալ տպագրութեամբ.

— «Ֆրանց Վէրֆէլ անուն եահու...դի գրող մը կայ, որ իրեն առարկայ ...ընտրած է պատիւէ եւ բարոյականէ ...զուրկ զգայացունց երկեր պատրաս...տել եւ շահագործել մարդկային միա...մտութիւնը:

— Այս դատարկապորտ Եահուտին ...գրած Մուսա լերան 40 օրերը անուն ...ապուտի գիրքը ...

— Այդ Եահուտին կ'ուզէ ամբողջու...թեան երեւակայական ողբերգութիւն...ով մեծցնել խնդիրը...

— Չենք կրնար զսպել նաեւ մեր ...զայրոյթը, երբ կը տեսնենք որ ոսկի ...երկրին երկրպագու այդ Եահուտին ...կը շարունակէ խաղալ Եահուտի դե...րը, հակառակ այնքան ազնուական ...թերթը ...

— Թուրքիոյ Հայերը եւ Հրեաները, ...որոնք տեղեակ են իրականութեան, ...անգամ ամերիկեան կառավարութեան ...ուշադրութիւնը հրաւիրել այս ատոր ...ձեռնարկին վրայ: Եւ պէտք է հրա...ւիրեն»:

Ամբողջ գրուածքը թարախ, բայց ...մանաւանդ արիւն կը հոտի: Իսկ իր...եւ խուժանավարութիւն, արդէն ...հասած է իր նպատակին: Պոլսոյ ...թերթերը կը գրեն թէ Ազգ. Վարչու...թիւնը բացառիկ նիստ գումարած է ...դեկտ. 14ին, բողոքելու համար «Մու...սա լերան» շարժանկարին դէմ:

Թերթերն ալ արդէն դիրք բռնած են ...«...հախնդրական անարգ նկատու...ելով կատարուած» այդ ձեռնարկին ...դէմ, «որ եղբայրական յարաբերու...թեանց վնասելու հանգամանք ունի»:

...աւելին,— «Հայ ժողովուրդը ...պղուանքով եւ ցասումով կը մեր...ժէ եւ կը բողոքէ, պահանջելով որ ...խափանուի այդ ձեռնարկը»:

Նոյնքան ազդուած՝ Պոլսոյ Հրեա...ներն ալ որոշեր են «ամէն միջոցով ...պայքարիլ մեր երկրին դէմ ուղ...ղուած այս դաւին դէմ»:

Անշուշտ հեռագիրներ ալ գացած են ...Ուաշինկթըն, յանուն Հայ եւ Հրեայ ...արակութեանց, որպէսզի Մ. Նա...հանգներու կառավարութիւնը խա...փանէ Ֆ. Վերֆէլի «անպատիւ» գր...քին շարժանկարումը ...

×

Ոչ մէկ զարմանք, այս բոլոր ար...տայայտութեանց հանդէպ: Վաղը կր...նան յայտարարել թէ 1915ին մէկ մի...լիոն Հայեր, այր, կին, երախայ, ոչ ...թէ կոտորուեցան, այլ ինքնաբերա...բար չոգիացան, աղէ արձան դառնա...լով եւ անձրեւէն հալելով:

Խօսքը այդ մասին չէ, այլ Թուր...քերու եւ մանաւանդ Եոնուս Նա...դիներու իրարանցման մասին:

Անշուշտ թրքական միւս թերթերն ...ալ պիտի ձայնակցին, եւ կառավա...րութիւնը պիտի ձեռնարկէ աւելի ազ...դու միջոցներու, խափանելու համար ...շարժանկարը: Չէ՞ որ «Ճիւմհուրիէթ» ...կարգ սեպեր է «ամէն մարդ մղել ...յուզումնալից ջանքի մը եւ գործու...նէութեան մը»:

Արդ, այս խուժանավարական իրա...րանցումն իսկ ջախջախիչ ապացոյց մը չէ՞ կազմեր մեղապարտ, արիւնաթաթաւ գիտակցութեան մը:

Կրնաք վստահ ըլլալ որ Եոնուս Նատի ոչ իսկ թղթատած է Ֆրանց Վերֆէլի գիրքը:

Ան վարժուած չէ այդպիսի պարտականութեանց: Ան ասպարէզն ըսկսած է քամի փչելով, եւ այդպէս ալ պիտի վերջացնէ: Անոր գերագոյն առաքինութիւնն եղած է անդադար կեր ճարել ամբոխին, եւ միշտ սարսափի տակ պահել ոչ-Թուրք հպատակութիւնները: Միւսներն ալ՝ իրենց կարգին:

Վերֆէլի գրքին շուրջ յարուցած այս աղմուկն ալ՝ մաս կը կազմէ այդ առաքելութեան: Բայց թշուառականը չըմբռներ որ իր այս վայրերան իրարանցումը դատապարտութիւնն է իր իսկ պաշտպանած «դատ»ին:

Առաջին անգամ չէ որ գիրքեր կը հրատարակուին հին կամ նոր Թուրքիոյ դէմ, պարզելով աշխարհասասան սարսափներ: Եւ Վերֆէլի գիրքը ամէնէն թթուն չէ, այդ շարքին մէջ: Մանաւանդ ունենալով գրական-գեղարուեստական հանգամանք:

Արդ, ինչո՞ւ այսքան պինդ եւ պարչելի նախատինք՝ գրագէտին դէմ, սկսելով անոր ազգութենէն,— «Եահուտի» ...

Պարզապէս անոր համար որ, «Մուսա լերան քառասուն օրերը» ոչ միայն միլիոններու ձեռքն անցած են, Ճափոնէն մինչեւ Ամերիկա, եւ թարգմանուած՝ 34 լեզուներու, այլ եւ ամբողջ աշխարհ մը պիտի սարսեն, երբ ներկայացուին իբրեւ շարժանկար: Ամբողջ բազմութիւններ են որ պիտի ճանչնան Թուրքը, իր իսկական կերպարանքով, իր «քաղաքակրթութեամբ» եւ մնացեալով:

Գիրքը կարելի է կարդալ եւ մէկդի դնել: Գիրքը կապ ունի անհատներու եւ խմբակներու հետ. իսկ շարժանկարը կը կատարէ ոչ միայն զանգուածային, այլեւ ուղղակի, անմիջական դեր:

Այս դեռ ոչինչ: Իր խուճապահար ջղաձգութեան եւ անկիրթ, փողոցային արտայայտութեանց տակ, Թուրք մամուլը պարզապէս ինքզինքն է որ կը մատնէ:

Ան ի զուր կը փորձէ պարտկել 1915ի անասելի Ջարդուրանքը, աղտոտ լուտանքներու տեղատարափի մը տակ:

Սահմռկած՝ պատմութեան անհուն դատաստանին առջեւ, որ այսօր գրականութեամբ ալ նոր վկայութիւն մը լոյս կ'ընծայէ, ան, Թուրք մամուլը կը փորձէ հերքել անհերքելին եւ ժխտել անժխտելին, առանց խորհելու որ, երբ ո եւ է օտարական կարդայ «Մուսա Լեռ»ը եւ սա գեհենիկ թրքաբանութիւնները, անգամ մը եւս պիտի համոզուի բուն ճշմարտութեան:

Այս կատաղի հալածանքը՝ Ֆրանց Վէրֆէլի դէմ, շատ կը յիշեցնէ ժողովրդական առածը.— «Գող՝ սիրտը դող»:

Շ.

ԵԳԻՊՏՈՍԻ ԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆՆԵՐԸ կը շարունակեն բուռն ցոյցեր կատարել, պահանջելով բացարձակ անկախութիւն եւ սահմանադրութեան անմիջական եւ ամբողջական գործադրութիւնը: Շարունակ յարձակումներ կը կատարուին հանրակառքերու վրայ, մանաւանդ Գահիրէի մէջ:

ՍԹԱՎԻՑՔԻ ԽԱՐԴԱԽՈՒԹԵԱՆՑ դատին առթիւ, առջի օր լսուեցան նախկին վարչապետ Շօթան եւ ոստիկանութեան երբեմնի վերատեսուչ Քիափ: Երկուքն ալ պաշտպանեցին իրենց բարեկամները: Դատավարութիւնը շատ խճողուած ըլլալով, որոշուեցաւ երկրորդ ատեան մը բանալ յունուար 2ին:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ ԴԵՌ ԱՆՈՐՈՇ

ԼԱՎԱԼ ՎՍՏԱՀՈՒԹԻՒՆ ՇԱՀԵՑԱՒ ՄԻԱՅՆ 52 ՁԱՅՆՈՎ

Մեծն Բրիտանիա նոր ծրագիրնե՞ր կ'որոնայ

Երեսփ. Ժողովի երեքշաբթի օրուան նիստին մէջ, Պ. Լավալ պարզելով Ֆրանսայի արտաքին քաղաքականութիւնը եւ ջերմապէս պաշտպանելով Փարիզի ծրագիրը, պահանջեց դեկտ. 27ին յետաձգել հարցապնդումները: Ձախակողմեանները առաջարկեցին դեկտ. 20, բայց վարչապետը վստահութեան խնդիր յարոյց, շահելով միայն 52 ձայն, 252ի դէմ 304, ինչ որ զգալի նուազում մը կը ցուցնէ անցեալ շաբաթներու վրայ. (120 եւ 77):

Ժողովէն վերջը, Պ. Լավալ տեսակցութիւն մը ունեցաւ Փարիզի անգլ. դեսպանին հետ եւ անմիջապէս գնաց Ժընեւ, մասնակցելու համար Ա. Դ. Խորհուրդի արտակարգ նիստին, որ պիտի զբաղէր հապէշական հարցով: Իր ճամբու ընկերն էր, ինչպէս միշտ, Պ. Իտըն, Անգլիոյ ներկայացուցիչը: Պ. Լավալ ամէն ճիգ պիտի թափէ, որպէսզի Ա. Դ. Խորհուրդը չմերժէ Փարիզի մէջ մշակուած պայմանները:

Երեսփ. Ժողովին մէջ, վարչապետը Սըր Ս. Հօրի հետ մշակուած պայմանները կոչեց «առաւելագոյն սահմանը ուր կրնանք հասնիլ»: Իրենց նպատակն է խաղաղութեամբ լուծել իտալեւհապէշական վէճը: Վերջնական ընդունելութիւնը կը մնայ երկու կողմերուն եւ Ազգերու Դաշնակցութեան: «Մենք չենք շեղած Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտին սկզբունքներէն, եւ պատերազմի ծաւալումը արգիլելու համար է որ ես նախընտրեցի հաշտարար լուծում մը առաջարկել:

Իտալեւհապէշական վէճին սկիզբէն իսկ Ֆրանսական եւ անգլիական կառավարութիւնները համաձայնեցան որ զինուորական պատիժներ չտնօրինուին եւ Իտալիոյ դէմ ձեռք չառնուին այնպիսի միջոցներ որ կրնան նաւային պաշարման առաջնորդել: Ես համաձայնեցայ տնտեսական տնօրինութեանց, կատարելու համար Ֆրանսայի յանձնառութիւնները՝ համաձայն Ա. Դ. ուխտին եւ չտկարացնելու համար մեր գործակցութիւնը Մեծն Բրիտանիոյ հետ, գործակցութիւն մը զոր ես միշտ ապահովութեան կենսական տարր մը նկատած եմ մեր երկրին համար: Տաժանելի էր այդ պարտականութիւնը, նկատի առնելով անցեալ յունուարի Ֆրանքեւիտալական համաձայնութիւնը: Երբ մէջտեղ դրուեցաւ քարիւղի, ածուխի, պղինձի եւ երկաթի արտածումը արգիլելու խնդիրը, ես առաջարկեցի տեսակցութիւն մը ունենալ Սըր Ս. Հօրի հետ, նկատի առնելով հարցին ծանրակշիռ հանգամանքը: Տեսակցութիւնը տեղի ունեցաւ եւ յանգեցաւ հաւաքական ծրագրի մը, կատարեալ համաձայնութեամբ, ծրագիր մը որուն մանրամասնութիւնները ծանօթ են ձեզի: Մենք մշակեցինք բանաձեւեր որոնք պէտք է հիմ ծառայեն բանակցութեանց, խաղաղօրէն լուծելու համար վէճը: Չեմ վարանիր ըսել թէ այդ պայմանները կը ներկայացնեն մեր ջանքերուն առաւելագոյն չափը: Ծրագիրը բոլորովին համաձայն է Ազգերու Դաշնակցութեան ոգիին: Մենք երբեք մտքէ չենք անցուցած թէ մեր թելադրութիւնները պէտք է պարտադրուին երկու կողմերուն կամ Ազգաժողովի անդամներուն: Մեր փորձը կատարուեցաւ համաձայն բուն իսկ Ազգաժողովին կողմէ արտայայտուած բաղձանքի մը եւ իմ մասիս ես դժուարութիւն չեմ քաշեր ինքզինքս արդարացնելու համար: Հասած ենք կէտի մը ուր պէտք է աչք առնել ծանրակշիռ միջոցներ: Ես կը խօսիմ յանուն երկրի մը որ կը յարգէ իր յանձնառութիւնները, եւ որ Ա. Դ. ուխտին տրամադրութեամբ — մի՛ մոռնաք այս պարագան, պարոններ — անոր 16րդ յօդուածի 3րդ հատուածին համաձայն, կրնայ պատերազմի հոսանքին մէջ քշուիլ: Ես կ'ուզեմ այդպիսի կացութեան մը բոլոր հետեւանքները: Ես գիտեմ թէ ի՛նչ բանով կ'ամբաստանեն մեզ. բայց ուրիշ ելք չըկայ: Ի՞նչ կ'առաջարկեն մեր քննադատները: Անոնք կ'ուզե՞ն դիմել բոլոր պատժական տնօրինութեանց ամբողջական, բիրտ գործադրութեան»:

ՊԱՏԵՐԱ՛ԶՄ...

Այդ պահուն Կրիզոնի, Արմատական երեսփոխան մը, բացագանչեց. — «Պատերա՛զմ»: Եւ ահա փոթորիկ մը պայթեցաւ: Աջերը եւ կեդրոնը կը ծափահարէին մոլեգնօրէն, ձախերը կը բողոքէին իրենց բոլոր ուժով: Վարչապետը դժուարութեամբ կրցաւ վերջացնել իր ճառը, ընդհանուր ժխորին մէջ, շեշտելով թէ միշտ պատրաստ է բանակցելու բոլոր կառավարութեանց հետ որ կը յօժարին զոհողութիւններ կատարել Եւրոպայի վերաշինութեան համար:

Կարգը եկած էր ընդդիմադիրներուն, որոնք ուժգին յարձակողականի մը ձեռնարկեցին: Արմատական մեծամասնութեան կողմէ խօսեցաւ Պ. Փիէռ Քօ, նախկին նախարար, ուղղակի ամբաստանելով Լավալի քաղաքականութիւնը, «որ ոչնչացուց տասնեակ մը տարիներու արտաքին նախարարներուն ջանքերը: Մենք արմատականներս կ'ամբաստանենք ձեզ որ փախցուցիք մեծ պատեհութիւն մը՝ արժեցնելու Ազգերու Դաշնակցութեան օրէնքը՝ որ օր մը կրնայ միակ ազդակը դառնալ մեր ապահովութեան: Դուք կ'ըսէք — այլեւս ոչ մէկ պատժական տնօրինութիւն, որովհետեւ հետեւանքը պիտի ըլլայ պատերազմ: Ի՞նչ պիտի ըսենք երբ Անգլիացիները օր մը մեզի դէմ գործածեն այդ բանաձեւը, որ կը պաշտպանուի մեր մամուլի մէկ մասին կողմէ, խայտառակելով մեզ:

Բուռն ճառ մը խօսեցաւ Պ. Լէօն Պլում, յանուն ընկերվարական խմբակցութեան, պահանջելով անմիջապէս լսել հարցապնդումները եւ ձեռնարկել վիճաբանութեանց:

ԼԱՎԱԼ.— Այդ պարագային ես վստահութեան խնդիր կը դնեմ:

Խօսեցան նաեւ Պ. Մ. Մութէ (ընկերվարական) եւ Պ. Կապրիէլ Փէրի (համայնավար), դատապարտելով կառավարութեան քաղաքականութիւնը, առաջինը՝ փափկանկատութեամբ, երկրորդը՝ ուժգնօրէն: Պ. Լավալ պատասխանեց նոյնքան յարձակողական շեշտով մը եւ ի վերջոյ քուէարկուեցաւ իր բանաձեւը, որուն համաձայն հարցապնդումները կը յետաձգուին դեկտեմբեր 27ին:

Ինքնութեան թուղթերու գինը պիտի զեղչուի՞

Արտաքին նախարարութեան շրջանակներէն կը հաղորդեն թէ ինքնութեան թուղթերու գինը, որ 220 ֆրանքի բարձրացած էր, երեք տարուան պայմանաժամով, պիտի կրճատուի մօտերս: Երեսփ. Ժողովին ներկայացուած է բանաձեւ մը, որ կ'առաջարկէ զբօսաշրջիկներու ինքնութեան թուղթերուն համար դանձել 60 ֆրանք, վեց ամսուան համար, իսկ միւսներէն տարին 60 ֆրանք, ուրեմն 180 ֆրանք երեք տարուան համար:

Կը կարծուի թէ Ծերակոյտը այս բարեփոխումը պիտի վաւերացնէ նոր տարիէն առաջ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀՈՎԻՒ ՔԱՋ ...

Նոյեմբեր 21ին էր որ կորսնցուցինք Այվազեան Մկրտիչ քահանան, 87 տարեկան հասակին մէջ:

Ընթերցող մը քանի մը տող բան գրեց իր մասին, եւ Յառաջը դեռ կը սպասէ որ իրազեկ մը պարտք սեպէ պատկերացնել իր արկածալի կեանքը, սկսելով Խրիմեանի օրերէն:

Խղճի պարտք մը կատարած ըլլալու համար, քանի մը տող ալ ես կը մրոտեմ,— այնքան որքան կը յիշեմ վերջին տարիներէն:

1928ին էր որ ծանօթացայ իրեն հետ, Լիոնի մէջ: Թուլն հայրենասէր եւ ըմբոստ, հակառակ իր տարիքին:

Մինչ ուրիշ փիլոնաւորներ, աւելի երիտասարդ, շատոնց կռնկուեր, ծերեր էին, Այվազեան քահանայ կարծես նոր ասպարէզ կը մտնէր:

Եւ ի՜նչ խանդավառութեամբ կը պատմէր դրուագներ՝ հին օրերէն, երբ ինքն ալ ի վիճակի էր գործնապէս աջակցելու հայրենասիրական շարժումներու:

Չեմ գիտեր թէ յուշեր ձգա՞ծ է այդ օրերէն, որոնց մասին որքան խօսուի, քիչ է, լուսաբանելու համար ամբողջ պատմութիւնը:

Առեն մը միշտ խմբագրատուն կը հանդիպէր, եւ ժամերով կը խօսէր:

Վերջին քանի մը տարիներու ընթացքին, արդէն աւերակ եւ երկու գաւազաններու կռթնած, հազիւ կը նար շարժիլ:

Բայց, չկար հայկական հանդէս մը ուր չերեւար: Նոյնիսկ մինչեւ լոյս:

Անցեալ տարի, իրեն հանդիպեցայ կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան երեկոյթին մէջ: Կէս գիշերը անցած էր արդէն, բայց կ'ուզէր լուսցնել:

— Տէր հայր, զաւակներ ունիք, մէկը բժիշկ, միւսը քահանայ, ինչո՞ւ տուն չէք երթար: Գացէք հանգստացէք:

— Իմ զաւակներս հոս են, այս բազմութիւնը:

Այս տարի օգոստոսին եկած էր Յառաջի տասնամեակի հացկերոյթին: Եւ պարտք սեպեց տաք խօսքեր ուղղել թերթին եւ խմբագրին: Իսկ իբրեւ վերջաբան՝

— Կը մաղթեմ որ իմ ապրած տարիքիս չափ ապրիս ...

Կարծես յուսախաբ եղաւ, երբ հաւաքոյթը վերջացաւ կէս գիշերին:

— Կրնա՞ս ձեր տղաքներէն մէկուն ըսել որ ինծի օգնէ Սէն-Միշէլ երթալու:

Երկու ընկերներ կառք մը կանչելով, կ'առնեն կը տանին: Բայց ո՞ւր:

Այվազեան քահանայ կը խնդրէ զինքը առաջնորդել սրճարան մը, որ բաց կը մնար մինչեւ առտու:

Յետոյ կ'իմանան որ, տանտէրը բանալին չէր տուած: Եւ յաճախ կը պատահի եղեր այսպէս, երբ վարձքին վճարումը կ'ուշանար...

Սեպտեմբերին Փէռ Լաշէզ, Անդրանիկի ուխտագնացութեան առթիւ: Նորէն հայրենասիրական ճառ մը, արարողութիւններէն վերջ, որ երկբորդական արժէք ունէին իրեն համար:

Հոկտեմբերին — «Դաշնակցութեան Օր»ը — կանուխէն գրաւած էր իր տեղը, առաջին շարքին վրայ:

Կէս գիշերին, ուզեց խօսիլ եւ տղաքը բեմ հանեցին դժկամակութեամբ, նկատի առնելով պաշտօնական հանդէսին փակումը եւ իր ֆիզիքական վիճակը:

Այսպէս կամ այնպէս, ընելիքն ըսաւ, եւ, անկիւն մը քաշուելով մինչեւ առտու մնաց, ցաւը սրտին մէջ.

— Ո՞վ էր այն տղան որ փսփսաց կարն կապել...

Մէկ ալ ժամուն դուռը տեսայ, եթէ չեմ սխալիր՝ Կոմիտաս վարդապետի յուղարկաւորութեան առթիւ: Եւ առտու մը՝ մահազդը:

Չեմ գիտեր թէ կրցա՞յ ստուեր մը ներկայացնել իր դիմագծէն, այս անկապ տողերով:

ՎԱՀԷ

Իսկ Անգլիա նոր թուղթեր կը խառնէ...

Երեքշաբթի օր անգլ. դահլիճը ընդունեց Փարիզի ծրագրով, որուն քննութիւնը երեսփ. ժողովին մէջ պիտի կատարուի այսօր: Երկու ժամ խորհրդակցելէ յետոյ, բրիտանական կառավարութիւնը որոշեց ուժ տալ Սըր Ս. Հօրի, թէեւ կարծիքները կը տարբերին անոր եւ Լավալի ծրագրած պայմաններու մասին: Ժընեւի մէջ, Պ. Իտըն մանաւանդ չպիտի պնդէ Փարիզի ծրագրին ընդունելութեան վրայ, այլ պիտի ձգէ Ազգաժողովին հայեցողութեան: Այս առթիւ իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Մեծն Բրիտանիա կը խորհի փոփոխել իր արտաքին քաղաքականութիւնը, շատ չկառչելով Ազգերու Դաշնակցութեան եւ հիմնուելով մեծ պետութեանց գործակցութեան վրայ:

Այսպէս, Անգլիա կ'ուզէ համաձայնութիւն մը հաստատել Ֆրանսայի, Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ հետ, համաձայն 1933ի քառեակ դաշինքին: Այդ պարագային հաւանական կը դառնէ որ Գերմանիա վերադառնայ Ժընեւ, երեւոյթները փրկելու համար, բայց իրականին մէջ Ազգերու Դաշնակցութիւնը պիտի նսեմանայ: Նկատելով որ Ազգերու Դաշնակցութիւնը չկրցաւ արգիլել պատերազմը եւ պատիժներով ջախջախել նախայարձակ պետութիւնը, Սըր Ս. Հօր եւ Պոլտուին կը կարծեն թէ Ժընեւի հաստատութիւնը այնքան զօրաւոր չէ որքան կ'երեւայ թուղթի վրայ եւ փոքր պետութիւնները ի վիճակի չեն անոր յանձնառութեանց ուժ տալու զինուորական աջակցութեամբ:

*** Ֆաշական Գերագոյն Խորհուրդն ալ գումարուեցաւ երէկ, բայց կը կարծուի թէ Մուսոլինի պիտի ձգձգէ իր պատասխանը, մինչեւ որ Ազգաժողովը ճշդէ իր դիրքը՝ Փարիզի ծրագրի մասին:

Հապէշները կարեւոր յաղթանակ մը տարին

Հիւսիսային ճակատի հապէշական բանակէն 3000 զինուորներ բուռն յարձակողականի մը ձեռնարկեցին երեքշաբթի օր, Աքսում քաղաքին մօտերը, նահանջի մատնելով Իտալացիները, ինչպէս կը հաստատէ իտալական զեկոյցն ալ: Իտալացիները շատ կարեւոր գետին մը կորսնցուցած են Թաքքազէ գետին մօտերը: Հապէշական յարձակումը տեղի ունեցաւ գիշերանց, անակնկալի բերելով Իտալացիները, որոնք հարկադրուեցան պաշտպանողական երկրորդ գծին վրայ քաշուիլ: Երեք հազարնոց առաջին զօրամասէն վերջը, հապէշական ուրիշ գունդ մը իր կարգին յարձակեցաւ իտալական դիրքերուն վրայ: Իտալական զեկոյցը կ'ըսէ թէ սպաննուեցան չորս սպաներ, հինգ սպիտակ եւ 12 բնիկ զինուորներ եւ թէ հապէշական կորուստները շատ աւելի ծանր են, թէեւ չեն ստուգուած: Իտալացիները հակայարձակումի ձեռնարկեցին օդանաւերով եւ հրասայլերով:

Կը կարծուի թէ հապէշական այս յարձակումը նախաքայլն է ընդհ. յարձակողականի մը եւ թէ կայսրը անձամբ պիտի ստանձնէ հրամանատարութիւնը, իբրեւ պատասխան Փարիզի ծրագրին:

---

100 ՌՄԲԱՁԻԳ ՕԴԱՆԱՒԵՐ շինելու համար պայմանագրութիւն մը կնքեց Մ. Նահանգներու պատերազմական նախարարութիւնը: Արժէքը՝ 2,065,000 տոլար: Իւրաքանչիւր օդանաւ պիտի կրնայ կտրել ժամական 250 մղոն:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԸ ԼՈՒԾՈՒԵՑԱՒ դեկտեմբեր 17ին: Նոր ընտրութիւնները պիտի կատարուին յունուար 26ին:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՆՈՐ ՄԱՐԴԱՀԱՄԱՐԸ պիտի կատարուի 1936 մարտ 8ին:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԻՋԻՆ ԵՒՐՈՊԱՅԷՆ

ԱՍՈՐԻ ՔԱՀԱՆԱՅԻ ՄԸ ՀԱԿԱՀԱՅ ԱՌԱՍՊԵԼՆԵՐԸ

«ՋԱՐԴՈՒԱԾ ԵՆ 3.086,616 ԱՍՈՐԻՆԵՐ ԵՒ ... 50,000 ՀԱՅԵՐ»

Չեխօսլովակիոյ գերման քաղաքներուն մէջ դասախօսութիւններ կու տայ ասորի բողոքական աէրտէր Տոքթ. Մար Եոհաննէս, Ճէզիրէ-Իպն Օմարէն, Միջագետք: Իմանալով որ Արեւելքի քրիստոնեաներուն տառապանքներուն վրայ կը խօսի, ելայ ու գացի լսելու զինքը: Այն հարցումիս թէ Հայերու մասի՞ն են իր դասախօսութիւնները. — «Ես Հայերուն վրայ խօսելու տրամադրութիւն չունիմ», ըսաւ պաղ շեշտով:

Ահա պզտիկ բողոքական եկեղեցի մը: Երեսունի չափ ունկնդիր: Քահանան ներկայացուց օրուան բանախօսը, ցաւ յայտնելով որ այսքան քիչ թիւով ներկաներ կան: Մար Եոհաննէս մոգական լապտերը շտկեց, պատկերներ ցուցնելու համար, որոնց կէսը ինքն իսկ, զոքանչը եւ ծանօթներն եղան: Եւ կեցաւ ճերմակ կտաւին քով, խորանին խոշոր խաչին առջեւ եւ աղօթեց: Այդ պահուն մթնեց եւ Միջագետքի քարտէսը կտաւին վրայ ցատկեց: Հին Ասորեստան: Հիւսիսը Հայաստան, աջը Մարաստան, խոշոր գիրերով: Մար Եոհաննէս փայտ մը բռնած մօտեցաւ անոր: Խոշոր ճաղատ գանկը խաւարած աստղի մը կը նմանէր, իր երկրին մեռած փառքերուն վրայ:

Ուրեմն, հոս է հին Ասորեստանը: Առաջին օրրանը մարդու քաղաքակրթութեան: Աւելի հին քան Իսրայէլը, որ անոր աշակերտն է եղած: Եւ որուն ազգային պատմութեան, Աստուածաշունչի մէջ, չկայ ոչ մէկ շինարար գաղափար: Ահա հինգ գետեր կ՚անցնին Ասորեստանէն, ...ու, ան, Տիգրիս ու Եփրատ: Ահա կարաւանի ճամբան դէպի Եգիպտոս: Ամբողջ մարդկութիւնը աչքերը երկրի այս մասին ուղղած էր հին դարերուն: Աշխարհի կեդրոնն էր ան: Գիտութիւն թիւի եւ աստղերու, արուեստներ եւ արհեստներ կը ծաղկէին հոն: Հզօր էին մեր կայսրերը ու սարսափելի: Ահա ձեզի կը կարդամ անոնց մէկուն հրովարտակը, որ ես ինքս թարգմանեցի հին ասորերէնէ: Ասոր նման 30.000 սեպագիր քարէ տախտակներ նոր երեւան հանեցին պեղումները: Քուրմերը մեհեաններուն մէջ կը փառաբանեն աստուածները եւ արքաները ... Ո՞վ մահացած փառքերու մոխրաթաթաւ փայլորդայն ... Սա Բաբելոնի աշտարակն է, որմէ մաս մը կանգուն է դեռ: Աշխարհի ո՞ր մասին վրայ կայ նման կախուած պարտէզներու սա հրաշալիքին: Այս մեհեանը նոր գտնուած է: Քարերը այնքան պինդ իրար կպած են որ անկարելի է փրցնել. պէտք է պայթեցնել զ հարկին: Այս ձոյլ ոսկիէ ադամանդակուռ կիսանդրին է մեր մէկ թագաւորին, 21 միլիոն անգլիական ոսկի արժէքով: Սա թանկագին քարը չկայ Ասորեստան: Հնդկաստան եւ Հարաւ. Ամերիկա կը գտնուի միայն, եւ ի՞նչպէս բերուեր է Ասորեստան, հարց է: Ասոնք պատկերագրեր են. առաջին գիրը որ մարդը ունեցաւ, մեր գիտը անշուշտ: Ու ահա նաեւ գերիներու խումբ մը, որոնք յաղթական կռուէ մը ետք Ասորեստան կը տարուին:

Այս ձոյլ ոսկի թագը մեր մէկ թագուհիինն է, նոյնքան արժէքաւոր: Սա շէնքը արքայական բնակարան մը չէ՞ գեղեցիկ ու լայն քարէ սանդուղներով: Այս կինը կարճ մազերով է, նորաձոյն՝ կանացի զարդարանքը: Եւ այս ամէնը մեր թուականէն հինգ հազար տարի առաջ, հինգ հազար տարի՜ ... Գացէք Լոնտոն, Փարիզ, Հռոմ եւ կը գտնէք հսկայ սրահներ թանգարաններուն մէջ, ասորական հնութիւններով լեցուն:

Մենք եղանք նաեւ առաջին քրիստոնեաները: Աբգար իշխանը քրիստոնեայ դարձաւ Թադէոս եւ Բարթողիմէոս առաքեալներուն ձեռքով: Մենք տարածեցինք քրիստոնէութիւնը մինչեւ Չինաստան, որ այդ երկրին մէջ ասորականութիւն անունով կը ճանչցուի: Այս յուշարձանը չին կայսրերը կառուցանել տուին քրիստոնէական քարոզութեան դէմ ասորի կրօնականներուն: Ու մինչեւ այսօր կոտորուեցանք ու ջարդուեցանք Քրիստոսի համար: Մենք մեռանք անոր սիրոյն, բայց Քրիստոս կ՚ապրի դեռ: Դուք, Եւրոպացիներ, դուք քրիստոնեայ չէք: Եւ լուր անգամ չունիք թէ մենք Քրիստոսի համար հոգի կու տանք Արեւելքի Մահմետականներուն ձեռքին մէջ: Քրիստոսի 615 թուէն սկսեալ մինչեւ 1915 ճիշդ 11 ու կէս միլիոն ասորի քրիստոնեաներ նահատակուեցան: Թիմուրլէնկ միայն 1551ին 9.300.000 Ասորիներ կոտորեց Միջագետքի մէջ: 1847ին սուլթան Ապտիւլ Ազիզ 600.000 Ասորի կոտորեց եւ 1.500.000 բռնի իսլամացուց: 1915—23ին Թուրքերը ջարդեցին կոտորեցին 3.086.616 քրիստոնեաներ: 1915 սեպտ. 15ին Էնվէր փաշա հրաման ըրաւ բոլոր քրիստոնեաները կամ իսլամացնել եւ կամ կոտորել Թուրքիոյ մէջ: Հեռու մեղմէ իսլամութիւնը: Եւ հետեւանքը եղաւ 3.086.616 քրիստոնեայ զոհեր: Անապատ քշեցին զանոնք, զէնքերը հաւաքելէ եւ այրերը իբր զինուոր գնդակահարելէ ետք: Առեւանգեցին մանուկներն ու գեղեցիկ կին ու աղջիկ, եւ ինչ որ անպէտ թուեցաւ իրենց սպաննեցին, դիզելով դիակ դիակի վրայ: Ձիով Հալէպէն Պաղտատ կ՚երթայի այդ օրերուն, երբ գերման ըսպայ: 300 դիակներ համրեցի միայն ճամբուս երկայնքը: Կը մնային տակաւին 3.086.616 դիակներ որոնք ես չէի տեսներ:

Ան մանրամասնօրէն պատմեց թէ ինչպէս քիւրտ շէյխ մը ասորի քահանայի մը ընտանիքն է նահատակեր իր եւ գերման սպայի մը ներկայութեան: Երբ քահանան չի իսլամանար, սոսկալի չարչարանքներու ընթացքին կը մեռնի, որոնց վերջինն էր շիկացած պայտեր գամուիլը ոտքերուն: Երբ երէց կինը չուզեր նորէն իսլամանալ, երեք զաւակները կը սպաննէ շէյխը մօրը առջեւ եւ մայրը անոնց վրան ... Ահա այդ շէյխին պատկերը երկու զաւակներուն հետ: Ու ահա խումբ մը իսլամ կրօնականներու, տէրվիշներու գլուխներ երկար «քիւլահ»ներով: Ունկնդիր, եթէ մենք մեր կրօնին հանդէպ այս մարդոցը չափ նախանձախնդիր գտնուէինք, Արեւելքի քրիստոնեաներուն վիճակը տարբեր կ՚ըլլար այսօր: Ու դեռ 1933ին 30.000 Ասորիներ կոտորուեցան Իրաքի մէջ: Հոն էի ես, այդ ջարդերուն մէջ: Աչքիս առջեւ գնդակահարեցին բոլոր հաւատացեալներս: 15 օր ու գիշեր չկրցայ քնանալ եւ ուտել: Շարունակ կը դողային ոտքերս եւ ձեռքերս: Անկէ ետք քիչ մը հանդարտեցայ: Իմ սիրելի կողակիցս մեռաւ հոն: Ու ահաւասիկ եկայ ձեզի, արեւմուտքի բախտաւոր քրիստոնեաներ, այս բաները պատմելու:

Այս արամերէն լեզուով աղօթքը, մեր Տիրոջ մայրենի լեզուն, ուզողը կրնայ գնել ինծմէ, ես եմ գերմաներէնի վերածած բնագրէն»:

Այս եղաւ իր բանախօսութիւնը վեր ի վերոյ:

Հաճեցէք ձեր կրցածին չափ օգնել անոր, ըսաւ տեղացի քահանան: Ու Մար Եոհաննէս, մուրիկի նման, թշուառօրէն կեցաւ եկեղեցիին մուտքին առջեւ: Ու ներկաները գնեցին իր նըկարն ու այդ աղօթքը:

Ոչ ոք իր ունկնդիրներէն այնքան չազդուեցաւ որքան սա անտուն Հայը:

— Պարոն Տոքթէօր, ուրեմն դուք Ասորի՞ էք: Ես ալ Հայ եմ, խնդրեմ, հրամեցէք միասին ճաշի եւ կը խօսինք ձեզի հետ:

— Հա՞յ, ըսաւ ան, ակամայ փոնդտալ փորձելով, որ (շուտ) անցաւ: Իրաքի մէջ 6000 Հայեր կան: Մէկը, Լեւոն, կը ճանչնամ: Բայց ժամանակ չունիմ: Իսկոյն պիտի մեկնիմ, չեմ գիտեր ո՞ւր: Իսկ իմ ծանուցած գրքոյկս կրնակի այս եկեղեցին կրնաք գտնել: Արեւելքի քրիստոնեաներուն ջարդերուն ճշգրիտ թիւերը հոն են:

Գնեցի այդ գրքոյկը շաբաթ մը վերջ այն եկեղեցիէն, ուղղակի բողոքական քահանայէն: Ու կը ցաւիմ որ անոր պարունակութիւնը Տոքթէօր Մար Եոհաննէսի կրթութեան ու բարոյականին համար դէշ վկայագիր մըն է: Հոն 50.000 է հայ նահատակներուն թիւը, ան ալ երկու հարցականով: Մեր զոհերուն իսկական թիւը չգիտցող մը չէ ան, երբ Արեւելքի քրիստոնեաներուն անունով կը խօսի: Գուցէ Քրիստոսի համար նահատակուած ըլլալու պատիւը միայն իր ազգին կ՚ուզէ վերապահել: Երանի՜ թէ այդպէս ըլլար: Որովհետեւ Հայու մը գլխուն մէկ աւելորդ մազն անգամ, Քրիստոսի եւ քրիստոնէութեան հետ չեմ փոխեր, ստախօս բողոքական պատուելի, գիտցած ըլլաս դուն: Ահա քու քրիստոնէութիւնդ արդի հայութեան քով այդքան կ՚արժէ:

Այս 20 էջնոց գրքոյկին հեղինակն է Մար Եոհաննէսի զոքանչը, Գերման Զուիցերիացի մը, որ փեսին ու աղջկան հետ լման երկու տարի Իրաք է անցուցեր: Հարկաւ արեւելագէտ է, այլ եւս կրնայ գիրք գրել:

Գրքին անունն է. — «Ակնարկ մը այն երկրին վրայ, որ առաջին մարդու օրրանն եղաւ, — քրիստոնեաներու թշուառութիւնը Միջագետքի մէջ: Օգնութեան կանչ մը աշխարհի բոլոր քրիստոնեաներուն: Իմ երկու տարուան ապրումներս Ասուրի երկրին մէջ, Միջագետք: Գրեց Տիկին Էմմա Ռիքնպախ, Էֆրէթիքոն, Ցիւրիխի նահանգ, Զուիցերիա»:

Հոս կը թարգմանեմ միայն հայութեան վերաբերող մասերը: Մնացածը մեզ չի հետաքրքրեր:

— «1915—1923 ջարդուեցան 3.086-616 ասորի քրիստոնեաներ եւ մօտ 50.000 Հայեր (??): Երբ որ Թուրքերը 1914ին պատերազմի մտան, ասորական ժողովուրդին աւելի քան երկու երրորդը բնաջնջուեցաւ եւ Եւրոպան լուր չունեցաւ: Միայն Հայերու ջարդն ու կողոպուտը լսուեցաւ եւ Եւրոպա ու Ամերիկա այս հալածականներուն համար օգնութեան մարմիններ կազմեցին եւ լիուլի հասան անոնց պէտքերուն: Ասորի ժողովուրդին համար սակայն, որ մեր մօտ նոյնքան դուժ չարժելու էր, մարդիկ բան մը չըրին, հակառակ անոր որ եւրոպական թանգարանները միլիոններ արժող ասորական հնութիւններով լեցուն են»: Ուրիշ առթիւ. — «Հալէպ գտնուած ատենս այցելեցի նաեւ Հայերու գաղթակայանը, որուն մասին այնքան սարսափելի բաներ կը պատմուէին: Ամբողջ Ամերիկան ու Եւրոպան անդադար գործունէութեան մէջ են, սա հայ ժողովուրդին օգնելու համար: Սակայն մեծ զարմանքով պէտք է խոստովանիմ որ ոչ մէկ տեղ, ուր ալ որ գացի ոչ Պէյրութ, ոչ Հալէպ, ոչ ալ ուրիշ որ եւ է տեղ, այս ժողովուրդին քով աղքատութիւն չտեսայ: Հակառակը. Հայերը աւելի ունեւոր են քան բնիկները, քրիստոնեայ թէ իսլամ, Սուրիոյ եւ Միջագետքի մէջ: Ասոր վրայ աւելցնենք այն որ շատ Հայեր ոչ մէկ խաբերայութենէ եւ ցածութենէ ետ չեն մնար: Ու Հայերը երկրին մէջ իրենց անբարոյութեան համար իբրեւ վատահամբաւներ ծանօթ են եւ ամբողջ Սուրիոյ եւ Մեծն Լիբանանի քրիստոնեաներէն թէ Իսլամներէն ատուած ու անարգուած: Ճամբորդութեանս ընթացքին Արեւելքի շատ մը ժողովուրդներու հետ շփում ունեցայ, ինչպէս Արաբներ, Քիւրտեր, Ասորիներ, Պարսիկներ, Թուրքեր եւ Եգիպտիներ, սակայն այս բոլորին մէջ Հայերը ամէնէն վատերն են: Մինակ իմ կարծիքս չէ սա: Ուրիշներ ալ նոյն համոզումը ունին: Սվէն Հէտին օրինակ, կը գրէ թէ Հայը մահմետականներու շրջանակին մէջ լաւ անուն չունի: Ան ի վիճակի է հարիւր անգամ Աստուծոյ եւ Քրիստոսի վրայ երդում ընելու, միայն քանի մը փարա շահելու համար»:

Ուրիշ տեղ մը. — «Հալէպէն Տէր Զօր գացի: Մեր շարժավարը Հայ մըն էր եւ բնականաբար առաջնակարգ սրիկայ մը, որ մեզի աժան պանդոկ մը ճարեց, ուր սովորական գինին ութպատիկը պիտի վճարէինք: Բարեբախտաբար Ասորիի մը հանդիպեցանք որ Հայուն խորամանկութեան ծանօթ ըլլալով փրկեց մեզ անկէ եւ իր տունը տարաւ, բոլորովին ձրի»:

Ուրիշ տեղ մը. — «Թուրքերու տուեալներուն համեմատ Հայերու թիւը 400.000 էր»: Ու յետոյ. — «30.000 Ասորի ջարդուեցաւ 1933ին եւ Ազգաժողովը բան մը չըրաւ: Եթէ անոնք Հայեր ըլլային, Ազգաժողովը այդպէ՞ս պիտի շարժէր դարձեալ»: (Ընդգծումը իրենն է):

Ահա այդ հատորն է որ Մար Եոհաննէս իր դասախօսութիւններէն ետքը հատը 2 ֆրանքի կը ցրուէ բողոքական եկեղեցիներու դռնէն:

Մար Եոհաննէս, ճակատագրի խեղճ եղբայր, քու թշուառութիւնդ եւ եկեղեցիին դուռը մուրալդ, հաւատա անկեղծութեանս, շատ յուզեցին զիս: Բերմով տեսայ հին մեծ ազգի մը բեկորները որոնք լալագին օգնութիւն կ՚աղերսեն ... Քրիստոնեայ Եւրոպայէն եւ Ազգերու Ժողովէն ... դժբախտաբար: Լո՞ւր չունիք թէ այնքան տգէտ էք չտեսնելու համար որ Ազգաժողովին մէջ Թուրքիան է բազմեր, ձեր հաշուով 3.086.616 ասորի քրիստոնեայ եւ մեր հաշուով առ առաւելն 1.500.000 հայ խողխողելէ ետք: Դեռ կ՚ըսէք թէ եւրոպական թանգարանները կը պայթին միլիոններ արժող ասորական հնութիւններով: Կը խոստովանիք ուրեմն որ Եւրոպացիները ձեզ շնորհքով կողոպտեր են: Ի՞նչ ըսել մէկու մը որ իր կողոպտիչներէն օգնութիւն կը խնդրէ: Կ՚ողբամ թշուառութիւնը քու ցեղիդ, Մար Եոհաննէս: Ու կ՚ողբամ նաեւ թշուառութիւնը քու հոգիիդ եւ 70 տարեկան ցնդած զոքանչիդ, որ ձգած մեր եւ ձեր դահիճն ու կողոպտիչները, ցեխ կը սրսկէք ձեր ճակատագրի եղբայրներուն, մեզ անոնցմէ ալ ստորադասելով: Միամտութիւն է կղերականէ մը ասկէ աւելի բարոյական սպասել: Լեզուս բռնուի եթէ քու օրինակիդ հետեւելով Ասորիները անարգեմ: Կը խղճամ անոնց վրայ որ քու նմաններովդ կառավարուիլ ստիպուած են:

Չարժեր աւելի խօսիլ քեզի հետ, հէք բողոքական պատուելի: Քեզի նման դդում ծախողներ մեր մէջ ալ չեն պակսիր, ըլլան անոնք հայ դրօշը վար առնող Ղեւոնդ եպ. Դուրեան, ըլլան Թուրքը պանծացնող Նըշան Մարտիրոսեան: Սա միայն միտքդ պահէ, ու չմոռնաս որ շունը կը հաչէ, կարաւանը կ՚անցնի: Կը քալէ հայ ցեղին կարաւանը, հաւատա՛, կը քալէ, եթէ մեզի դէմ հաջողը Քրիստոսի քահանան իսկ ըլլայ, անունը Մար Եոհաննէս:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՈՉԵԱՆ

ԵՐԳ ՈՒ ԹԱՏՐՈՆ

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ

Կավօ հաստատութեան մէջ, Շր. երեկոյ, տեղի ունեցաւ այս արեւելեան երգահանդէսը, որ առաւելապէս համահրէական (եբրայական, սպանեւ-հրէական, եմէնչ) յայտագիր մը ունէր:

Արեւելեան երաժշտութիւնը մեզի համար, որ կը գտնուինք արեւմուտքի անծայրածիր օտարութեան մէջ, կղզի մըն է որ երբեմն կ՚երեւի, ովասիսի նման, լեցուն արեւով, սիրով, քաղցրութեամբ, ինչպէս նաեւ կապերով որոնցմէ բռնուած է դեռ, գոնէ մէկ ծուէնը, մեր հոգիին:

Անցեալ շաբաթ իրիկուն այդ կարգի ցամաքամասի մը վրայ էինք բացառաբար, եւրոպական երգահանդէսներու այս ովկիանոսին մէջ:

Սիրով էր մեր գնացքը, մանաւանդ որ նոր ու խորհրդաւոր Հայուհի մը պիտի տեսնէինք հոն: Արմենուհի մը որ մաս կը կազմէր այդ երգահանդէսին, իբրեւ սոփրանօ, բաժին ունենալով երգերու շարք մը եբրայական, սպանեւհրէական եւ եմէնչ, նաեւ կանչ մը Վարդապետէն. — «Գարուն ա, ձիւն ա արել, իմ եարն ինձնից ա սառել»: Երգչուհին կը կոչուի Արուսեակ Ալպան, կէս հայկական ու կէս օտար, բոլորովին անծանօթ արուեստագիտուհի մը, կարծես ժամանած Հնդուստանէն, Արաբիայէն, Պաղեստինէն կամ առնուազն Սուրիայէն: Չեմ գիտեր ի՛նչու այս տպաւորութեան տակ էի, դեռ իր մասին տեղեկութիւն չստացած:

Յայտագիրը ունէր, ուրիշ խորհրդաւոր անուն մը. — Պէն Ապա: Անուն մը որ Աստուածաշունչ կը բանայ, մեզի Եաֆա ու Երուսաղէմ կը հանէ, հին հրաշալի տեսիլներ պարզելով:

— Պէն Ապա:

Երգերուն մեծ մասին հեղինակն էր Տիկ, որ կ՚ընկերակցէր դաշնակով, երգողներուն: Մեծ ու գեղագլուխ ծերունի մը, աչքերուն մէջ արեւելեան ցայտքեր ու աւազաններ, սրբատաշ քարերու վրայ լացող հոգիներ: Իր երաժշտութեան մէջ Արեւելքը խառնուած երկինքին ու գինին ճառագայթներուն:

Կը մասնակցէր նաեւ տաղանդաւոր ջութակահար մը, երիտասարդ, իր արուեստով ալ, Մարսէլ Սթէրն, որ թարմ խանդավառութեամբ ջութակահարեց: Իր հոգին, իբրեւ դրօշ, կը ծածանէր իր ջութակին վրայ:

Յայտագրին առաջին մասը նուիրուած էր բոլորովին եբրայական երգերու:

Երգահանդէսը սկսաւ Պէն Ապա: «Զող Զոտաղնի» (խորագիրը երգին), երաժշտութիւն Բօզովսկիի, երգ մը սիրոյ, հառաչալից եւ ձայնաւոր տառերով: Երգիչը, հաճելի, սիրուն արտաքինով, իր անձէն ու ձայնէն կը հոսեցնէր տաք ալիքներ: Կ՚երգէր հիանալի ապրումներով, իր ձայնական ուլկանին մէջ առած ամբողջ հասարակութիւնը սրահին, որ կը բաղկանար Հրեաներէ, Սուրիացիներէ, Լեհաստանի Իսրայէլացի որդիներէն եւ մաս մըն ալ Հայերէ:

Պէն Ապա առաջին իսկ վայրկեանէն իրեն կապեց հանդիսականները ու զանոնք փոխած հիացողներու, տարաւ հորիզոնի մը մէջ, ուր երգի եւ բառի ձայնականութիւնը նորութիւն էր մեզի համար: «Զող Զոտաղնի», այո՛, որ իր դաշնաւորեալ հառաչանքներուն մէջ կ՚ըսէ.

— «Ամենասիրելիս հմայքները սիրտս լեցուցին քաղցրութեամբ: Կը նսեմանայ լուսինն անգամ իր գեղեցկութեան առջեւ»:

Երգ երկրորդ. — «Մոլատթի», նոյն երգահանէն: Ներշնչող նիւթով մը, այնքան ինքնատիպ: Գաղթական Հրեայ մը որ կը մտնէ հայրենիք: (Ո՞վ պիտի երաժշտէ Հայաստան դարձը արմէն տարագիրին): Մեհենական ու խօլական ուրախութիւնը դարերու տարագրութենէն դարձող Իսրայէլի որդիին: Ան կը պարէ կարծէք, առհաւական շարժումներու մէջ, տապանակին շուրջը եւ լացի պատին առջեւ, ձայնի ու ձեւի վերածած էր ուրախութիւնը, որուն մէջ կան քանի մը կաթիլ արտասուք: Պէն Ապա, այս երիտասարդ մոգը իր թաւանոյշ պարիթոնի ձայնով, կը նկարէր պատկերը, հարազատ գոյներով: Ձայնը իր հոգիին մէջ եւ փոխադարձաբար:

Երգ երրորդ. — «Շիր Հաշիրիմ» «Երգ Երգոց»էն, երաժշտութիւն Սամինսկիի:

— Համբոյր մը տուր ինծի, համբոյր մը քու բերանիդ համբոյրներէն, դուն որուն սէրը աւելի քաղցր է քան գինին»:

Երգն ու երգիչը սիրոյ կրօնականութեան մէջ, տրտմունակ արբե-

ԷՋԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԷՆ (7)

ՍՈՒԷՏԻՈՅ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ

Մեր առջեւ ցցուած էր աւելի կենսական ու աւագ պարտականութիւն մը, որ աւելի կարեւոր էր՝ քան ընդհ. ժողովի մը ընտրութիւնը: Այս մեծ գործն էր՝ պանազան դիրքերու վրայ, պատնէշներու ժամ առաջ շինութիւնը ու զօրանոցներու շուտափոյթ կառուցումը: Նոյն օրն իսկ, անմիջապէս ընտրուեցան բանուորական խումբեր, որոնք անցան իրենց վեհ պարտականութեան գլուխը:

Երկու օրուան ընթացքին, բաւականաչափ պատնէշներ շինուած էին բոլոր դիրքերու վրայ:

Ե.

Երբ այսպէս, դեռ խրամատները նոր շինուած, պահակները նշանակուած ու իրենց խիստ պատասխանատու պաշտօնին գլուխն անցած էին, օգոստոս 8ին, կիրակի ընդհանուր ժողովը գումարելու անհրաժեշտութիւնը զգացուեցաւ:

Ժողովը գումարուեցաւ Թաթար-Ալանի դաշտին մէջ: Ժողովին կը մասնակցէին Տամլաճըգի, Գըզըլ-Չայի, Գուշ-Ճըղաղի տեղական ժողովները իրենց ներկայացուցչական կազմով եւ զինուորական մարմնի կառավարիչները: Իրաւունք ունէին մասնակցելու նաեւ Պիթիասի եւ Հաճի Հապիպլիի պատգամաւորները, որոնք դեռ նոր ընտրուած էին: Ժողովը, հազիւ դեռ օրակարգին ընթերցումէն վերջ, իր նախնական աշխատանքներուն նոր ձեռնարկած էր եւ իր նախագահն ու քարտուղարը ընտրած՝ յանկարծ կայծակի պէս հասաւ կարմիր խաբրիկը.

— Կռիւը բռնկեցաւ ... Եօլ Աղըզի կողմէն զինուորներ կ՚արշաւեն մեր վրայ: Հասէ՛ք, հասէք, կոտորենք բոլորը ... Թող տեսնեն որ Հայն ալ գիտէ կռուիլ ...

Բոլոր երիտասարդներն ու զէնք վերցնելու կարողութիւն ունեցողները սկսան դունդ առ դունդ դիմել դէպի ռազմաճակատ: Անօրինակ խանդավառութեան ձայներ սկսան բարձրանալ ամէն կողմէ, օդը թնդացնելով: Երիտասարդները երգելով դէպի դիրքերը կ՚աճապարէին: Պզտիկ տղաքը իրենց հայրերէն ու եղբայրներէն թուրքի գլուխներ կը պահանջէին: Իսկ մամիկներն ու պապիկները կ՚օրհնէին իրենց արի զաւակները՝ յաղթական վերադարձ մաղթելով անոնց: Անոնք կ՚օրհնէին նաեւ անոնց զէնքերը ու այնպէս ճամբայ կը դնէին, որպէսզի գնդակները չշեղէին իրենց նպատակէն:

Ճէպէլ Մուսայի ինքնապաշտպանութեան առաջին կռիւն էր, որ տեղի կ՚ունենար անոր դալարագեղ արտեւանունքներուն վրայ:

Զարհուրելի կրակ մը բացուեցաւ երկուստեք: Թշնամին շռայլօրէն, բայց զուր տեղը կը վատնէր իր ռազմամթերքը: Ամէն ոք խանդավառուած կը յարձակէր: Թշնամին անընդհատ գնդակի յորդ տեղատարափ մը կը թափէր մերիններուն ուղղութեամբ: Սակայն ի զուր, ոչ մէկ գնդակ իր նպատակին կը հասնէր: Ան ամէն ջանք կը թափէր, աջ թեւէն, շրջապատել կռուողները, սակայն պզտիկ յանդգնութիւն մը շատ սուղի կը նստէր իր վրայ:

Այդ կռուին մէջ, կին մը՝ հերարձակ դիրքէ դիրք վազելով ջուր կը բաժնէր կիզիչ արեւուն տակ՝ ծարաւէն պապակող ռազմիկներուն:

Եղնիկի արագաշարժութեամբ՝ բոլոր դիրքերն ալ այցելելով, կը խրախուսէր մարտնչողները ու ջուր կու տար անոնց: Եւ այդ նոյն հերոսուհին էր, որ ժայռի մը վրայէն խրոխտաբար կը կանչէր.

— Զարկէ՛ք եղբայրներ, երբե՛ք մի վախնաք, այդ վատերուն գնդակը Հայը չի կրնար սպաննել: Զարկէ՛ք, թող օրհնեալ ըլլան ձեր բազուկներն ու զէնքերը:

Ճակատամարտը շարունակուեցաւ մինչեւ իրիկուն անընդհատ: Թշնամին, կատարելապէս պարտուելով, փախուստի ճամբան ափ առաւ: Անարգական դոռում-գոչումներով ու ծափերով հետապնդեցինք թշնամին՝ մինչեւ իրենց նախկին բանակատեղին:

Այս կռիւին մէջ թշնամին ունեցաւ 10ի չափ մեռեալներ եւ 20ի չափ վիրաւորներ, իսկ մեզմէ՝ մէկուն քիթն իսկ չարիւնեցաւ:

Մեծ խանդավառութեան մէջ, ամէնքն ալ ցրուեցան իրենց տեղերը, բացի պահակներէն, որոնք անքթիթ աչքերով կը հսկէին հանդիպակաց ճամբաներուն վրայ:

Այս կռիւէն յաղթական դուրս գալը չափազանց խրախուսեց Սուէտացին: Հակառակ այն իրողութեան, թէ առաջին անգամն էր որ կը կռուէր կանոնաւոր զօրքի դէմ ճակատ ճակատի, սակայն, նորէն, աներեւակայելի կռուելու ընդունակութիւն ի յայտ բերաւ, զարմանք պատճառելով թշնամիին: Այս վսեմ յաղթանակէն յետոյ արի Սուէտացին՝ ալ աւելի մեծ խանդաղատանքով փարեցաւ իր զէնքին, որուն հրաշագործութիւնը տեսած էր երէկ:

Զ.

Նախկին կռիւէն ընդամէնը երկու օր յետոյ, օգոստոս 10ին, առտուան աղամամութին՝ Պաղաճըղ կոչուած մեր դիրքին ճիշդ դիմացը, վարը Հաճի Հապիպլի գիւղին վրայ՝ զինուորներու խումբեր երեւան եկան: Ու այդ գիւղի մօտերը նախապէս զետեղուած թնդանօթները սկսան սաստկօրէն ռմբակոծել այդ կէտը, մերինները փախուստի մատնելու եւ վախցնելու նպատակով:

Ռումբերը շարունակ կը տեղային մեր պատնէշներուն վրայ ու շրջակայքը՝ ոչ մէկ վնաս պատճառելով մեզ: Մերինները երբ տեսան թշնամիին տասնապատկուած ուժը, որ մեծ յարձակողականի անցած, մեծապէս կ՚օգտուէր նաեւ հեռագիտակէն, թանձրացող ու յարաճուն մէգէն, կազմ ու պատրաստ, թշնամիին հասնելուն սպասեցին: Թանձրացող մառախուղին յաջորդեցին հորիզոնէն կախուած սեւ ամպեր: Սկսաւ գրեթէ մութ տիրել: Կարծես թէ գիշեր էր դարձեր:

Մեր մարմինները, համբերատար ոգիով տարին եղած ռմբակոծութիւնն ու հրացանաձգութիւնը, ոչ մէկ պատասխան տալով: Թողուցին որ թշնամին շատ մօտենայ ու այնպէս կրակեն, որպէսզի ամէն գնդակ զինուորի մը կեանքն արժէ: Առաջին համազարկը մերինները տուին: Ու երկուստեք բացուեցաւ դժոխային կրակ մը: Թշնամիին դիակները իրարու ետեւէ, անկենդան կը փռուէին գետին:

Յ. Գ. ՊՈՒՐՄԱԼԵԱՆ

(Շար.)

...թեամբ։
...րդ չորրորդ.— «Խամաճ Հաթան ...ալա», երաժշտութիւն Ալկազիի։ ...ենան Հարսներդ։ Նշանածները ...Հրճուին։ Խնդութիւնն է որ կը ...եցնէ իրենց սրտերը, Հասունն ...նման։ Կրակոտ, կարմիր ցն-...թիւն մը, որուն մէջ կիրքին օձե-...րն բռնուած սոխակները կը բաբ-...ին։ Նշանածներուն գլխուն վրայ ...ակս զարուն մը, երջանկութեան ...ներով։

...Ալա լրացուց, առաջին մասի ...երբայական մեներգները, ոյնկո-...րդ սրահը։

Երկրորդ մասին մէջ ան ունէր ...մեներգ.— հայկական, արաբա-...եւ երկու եւրոպ։

...յկականը.— «Զինար ես», Կո-...ան։ Ես միշտ յուզիչ գտած եմ ...«մեծասքանչ»ը եւ խորասքանչ ...աժշտութիւնը, օտարի մը բերնին ...մանաւանդ երբ այդ օտարը ...ուն է կամ արուեստագէտ։ ՊԷն ...մեր հաղորդութիւնը մեր սկի-...մէջ լաւ պահպանեց։

...երկրորդ երգը, որ կրկնուեցաւ ...թեա ծափերով, Տիկի «Եալէլ»ն ...երգիչին ձօնուած։ Մէկ բառով ...մը.— «Եալէլ»։ Տասնըչորս ...«եալէլ» աղաղակը, արաբա-...գիշերին մէջ, իբրեւ մենարգ, ...հրճիռ, իբրեւ խօսք առ մար-...եւ Աստուած։ «Եալէլ»ներ ...երկար, երերուն, տարածուն, ...ղաւոր, ընդհատ, կրկնակի, ...խորունկ, ցած, բարձրա-...ընդերկրեայ, լուսաւոր եւ ...նացող։

«Եալէլ» մը որմէ կը կաթկթի տա-...ք, յուզում, վերացում, սր-...թիւններ։ Խաւարը, բռնկած է ...րական գիշերին մէջ։ Աստղեր ...ն Պաղտատի վրայ, ու Պաս-...Մակկայի կամ Եմէնի։

Երրորդ մը, եղերերգութիւն մը ...Մանկիկը կը քնանայ օրօրո-...մէջ որբացած, որովհետեւ իր ...մայրիկը մեռած է։

Չորրորդը բարբոնիի աղօթքն է, ...ժշտութիւն էնկէլի։

— Ես, Բարբոնի, Իզօհօկ, որդի ...կէլ Սարայի, կը մաղթեմ քե-...բարի լոյս, ո՛վ Տէրը աշխարհի։ ...ան ժամանակ գեռ կամքովդ պի-...մեր նահատակութիւնը։ ...է որ վերջ գտնէ այս կացու-...։

...որքան խորին յուզումով կրնանք ...յ Հայերս այս կրակէ ա-...։

ՊԷն Ալպա բանաստեղծութիւն ունի ...ձայնին մէջ, ինքնատիպ եւ արե-...։ Հրաշալի թարգմանիչ մըն է ...Օզիին։ Ոմնիսոր մը, ար-...գանձերով։

Առաջին մասին վերջաւորութեան է ...իր մուտքը գործեց Օր. Արուսեակ ...։

Կարծես անապատական ցեղի մը իշ-...ն է, ալացիկ, թուխ, սեւ ...ով անշուշտ։ Ոսկեհեւս վզ-...մը, կարմրորակ զգեստ ու կօշիկ ...ք թեւին վրայ ապարանջան։ ...ր Արուսեակ անունը չըլլար, ...կարծէինք զինքը խորունկ ու ...Ասիայի մէկ հնաւոր ցեղին ...։

Իմացանք որ ան իր Ալպան մակա-...ը առած է իր Նալպանտեան ազ-...նէն, ջնջելով առաջին տառը եւ ...չորս գիրերը։ Զոնկուլտաքցի ...եւ ապրած Պոլիս, աշակերտ էստա-...յեան վարժարանի։

Աղգական ծանօթ երգչուհի Օր. Իրիս Պիլպիլեանի։

Այսքան մը կենսագրութիւն իր արմենութիւնը լոյսին բերելու համար։

Օր. Արուսեակ երգեց երկու երգ. կլասիքէնյ, եբրայական։ Սօփրանօ մը որ կ՚երգէ հմտութեամբ։ Մերթ ամպերու մէջ է ու մերթ կը բարձ-րանայ լոյսերու մէջ։ Լոյսի եւ բա-տուերի խաղերը առատ են իր ձայնին մէջ։ Իր զգացումը եւ գիտակցութի-նը խորապէս ներդաշնակուած են։

Կ՚երգէ տրտում լրջութիւնով, սրսկելով կրակներ։ Կ՚երգէ ինքնամ-փոփ, կորսուած իր հոգիին մէջ ու իր երգին։ Վերացած է եւ ծափերն է որ կը սթափեցնեն զինքը։

Երկրորդ մասին մէջ ունէր չորս երգ. Եւրոպ, սպանեհրէական, հայ-կական եւ հատ մըն ալ (թող ներ-ուի որ ամչնամ ըսելու) թրքական։ Օր. Արուսեակ Ալպան իր երգե-րու ծաղկեփունջին մէջ, փոքրիկ օձ մը ունէր, այդ թրքական երգը։ Նոյն իսկ եթէ արժէք ներկայացնէր այդ կտորը, պէտք է զանց առնէր։ Ոչ մէկ պայմանով Արմենուհի մը բերնին մէջ վայել չէ թրքական երգ մը, թր-քական բառերով, այն ալ հանդիսա-ւոր առիթով։ Մեր պատմութեան բա-ցարիկ հանգամանքը կը մղէ զիս այս գիտողութիւնն ընել։

Օր. Արուսեակ եւ ՊԷն Ալպա թր-թռացուցին երեք զուգերգ, անշուշտ յաջողապէս, քանի որ երկու ճառա-գայթ ունէինք մէկ բեմի վրայ։

Մեր բոլոր երգչուհիները մէջը բլ-լալով Օր. Արուսեակ Ալպանը, պէտք է միշտ խորանան հայ երաժշ-տութեան մէջ ու տանին օտարներու առջեւ բանալ մեր ցեղային գանձը, առայժմ գոնէ գեղարուեստի մէջ մեր հողամասը չահելու համար։

Ճշմարտութիւն է բացարձակ երբ ըսենք թէ չարաթ երեկոյ, գեղար-ուեստական իրական վայելքի մէջ էին, արեւելեան երաժշտութեան երգահանդէսին ունկնդիրները։

ՆՇԱՆ ՊԵՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Նախկին Գիւմրին

— • —

Յօդուածագիր մը այսպէս կը ներ-կայացնէ Լէնինականը, որ նախա-պէս կը կոչուէր Գիւմրի՝ քաղաքին մէջէն անցնող գետին անունով, պարսկական տիրապետութեան շր-ջանին։ Ցետոյ Ալեքսանդրապոլ՝ ռուսական տիրապետութեան շրջա-նին։ Այժմ Լէնինական՝ բոլշեւիկեան տիրապետութեան շրջանին.—

Հարիւր տարուան պատմութիւն ունի նախկին Ալեքսանդրապոլ-Գիւմրին։

Աշուղ Ջիւանի, ժամանակին, շատ պատկերաւոր ու ճիշդ կերպով ծաղ-րած է տնտնամաճաններու կեդրոն այդ «քաղաքը» իր եօթը եկեղեցինե-րով,— «Աստուածածնայ», «Փրկչի», «Գեղացոնց», «Սեւ», «Ռուսմի», «Թուսի» եւ «Պլպլան» ժամերով։

Մի քաղաք տեսայ վաճիք սիրահար,
Բնակիչները մօտ քսան հազար,
Իրենց չունին հաց ուտելու համար,
Եօթը ժամ են շինել, խելքի աշեցէք։

Արդարեւ, ի՞նչ կար այդ գիւղա-քաղաքին մէջ, եթէ ոչ եկեղեցիներ միայն, սեւ չուկայ մը փոքրիկ խա-նութներով, քանի մը հարուստ վա-ճառականներու տուներ, աղքատնե-րու որջանման տնակներ, զօրանոց-ներ ու բանտեր։

Լաւագոյն տուները կը նկատուէին Զիթողցոնց, Դրամբեաններու, Նուղ-բաշեաններու, Քանդարեաններու եւ ուրիշ մէկ քանի առեւտրականներու մեծ մասամբ միյարկ, մռայլ, սեւ քարէ, փողոցէն հասու պարիսպներով անջատուած, ամէնէն շատը 8—10 սենեակէ բաղկացեալ տուները, ուր կ՚ապրէին քէֆ սիրող Գիւմրեցի զո-քէնները։

Մեծ շէնքեր էին միայն առեւտրա-կան շուկաները ու աղջիկներու վարժա-րանը։ Չկար թատրոն կամ մշակու-թային հիմնարկութիւն մը։

Քաղաքէն դուրս, «Վարդպալեուի Բաղչ»ին եւ «Չէրքէզի ձոր»ին մէջ կր-նայինք գտնել գէթ քանի մը տաս-նեակ վաճառ ծառեր։ Քաղաքին մէջէն կը հոսէին Գիւմրի եւ Մունգառ (ագ-ռոտ) գետակները, որոնք համաճա-րակի աղբիւր դարձած էին։

Քաղաքին չորս կողմը ցարական կառավարութիւնը շինած էր մռայլ զօրանոցներ ու բանտեր։

Այժմ, քաղաքը դարձած է արդիւ-նաբերական կեդրոն։ Տասը տարիէ ի վեր կը գործէ կերպասի գործարան մը երեք հսկայ բաժանումներով,— մանարանը ունի 41.000 իլիկ, ուր կտաւ կը գործեն 1160 հորեր եւ կ՚աշխատին 3000 բանուորներ։

Շուտով կ՚աւարտի նոր մանարա-նին շինութիւնը։ Այս գործարանը պիտի ունենայ 77.00 իլիկ։

Հսկայ սպանդանոցն ալ կը գործէ անցեալ օգոստոսէն ի վեր, այնտեղ կ՚աշխատին 1200 բանուորներ։ Տասը տարիէ ի վեր կը բանի նաեւ ելեկ-տրակայանը,— այս գործարանը նա-խապէս կ՚աշխատէր մազութով եւ ունէր 84 քիլովաթ ուժ։ Այժմ նոր ելեկտրակայանը, որուն ածուխն է Ջուրը, ուժ եւ լոյս կուտայ ամբողջ քաղաքին, մօտակայ գիւղերուն եւ գործարաններուն։

Երկրաշարժէն վերջ, երբ քարու-քանդ եղան Լէնինականի հին ու խար-խլած տուները, քաղաքին մէջ չին-ուեցան նոր թաղամասեր բանուորա-կան գեղեցիկ բնակարաններով։ «Ին-տերնացիոնալ» փողոցը, որ երկա-թուղիին կայարանը կը միացնէ քա-ղաքին, երկար է աւելի քան 1 քիլո-մեթր, եւ երկու եզերքներուն վրայ շարուած են եռայարկ գեղեցիկ բնա-կարաններ։ Քաղաքին ամենամեծ եւ ամենագեղեցիկ շէնքերը կը գտնուին կերպասեղէնի գործարաններուն թա-ղամասին մէջ։ Երկու փողոց չորս շարք նորաշէն տուներով։

Առաջ Լէնինական ունէր 30.000 բնակչութիւն, 1 սեպտ. 1935ին՝ 70.202 հոգի։ Բնակարանային տա-րածութիւնը 1926ին 60.758 քառ. մեթր էր, 1935ին՝ 234.911 քառ. մեթր։

Լէնինական կրնայ պարծիլ նաեւ իր մշակութային շինարարութեամբ։ Այս-տեղ է շինուած Հայաստանի պետա-կան երկրորդ թատրոնը։ Ութ տարիէ ի վեր բացուած է շարժանկարի տու-նը իր հոյակապ ճարտարապետու-թեամբ եւ քանդակներով։ Քաղաքը ունի նաեւ ակումբներ, խաղարան-ներ, արհեստանոցներ, դպրոցներ, բուժարաններ, հիւանդանոցներ, բաղնիքներ (5 հատ, որոնց մեծը կր-նայ սպասարկել օրական 1500 հո-գիի)։ Այժմ կը շինուի նոր ջրմուղ մըն ալ, որ բնակչութեան պիտի բե-րէ պաղ եւ մաքուր ջուր, բնակչու-թիւնը կրկնապատկուելու պարագա-յին իսկ բաւելու աստիճան առատ։

Քաղաքին մէջ ծառ ու ծաղիկ չըլ-կար առաջ։ Այժմ փողոցներուն մէջ տնկուած են ծառեր։ Նախկին գերեզ-մանատունը «Գորկան», այժմ պար-տէզ է դարձած։ Պարտէզներ շին-ուած են զանազան թաղերու մէջ։ Ծառատնկութեան համար մինչեւ այժմ ծախսուած է մէկ միլիոն 500.-000 րուբլի։ Ցեխոտ եւ աղտոտ նախ-կին փողոցներն այժմ սալարկուած են ու մաքուր։

ՊՈԼՍՈՅ ԱԶԳ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ԲՈՂՈՔԷ «Մուսա Լերան» շարժանկարին դէմ...

— • —

Պոլսոյ վերջին թղթաբերէն կը քա-ղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները (Ազդարար, 14 դեկտ.)․—

Վարչութիւնը այս առաւօտ բացա-ռիկ նիստ գումարեց, խորապէս վր-դովուած մամուլին այն հրատարա-կութիւններէն թէ «Մուսա լերան 40 օրերը» անուն գրքուիչ վէպ մը գո-յութիւն ունի եւ զայն շարժանկարի վերածելու ձեռնարկ կ՚ըլլայ։

Միութեան ու համերաշխութեան փափաքով նորոգուած եւ այս ուղ-ղութեամբ բոլորանուէր աշխատող հայ ժողովուրդը զայրոյթով կը դա-տապարտէ շահախնդրական անարգ նկատումով կատարուած այս ձեռ-նարկը, որ եղբայրական յարաբե-րութեանց վնասելու հանգամանք ունի, եւ զայն կը նկատէ զուտ թշ-նամական։

Հանրապետական կառավարու-թեան սրտագին փարած է հայ ժո-ղովուրդը. այնպէս որ երբ օտարազ-գի մը յանդգներ է անձնական գձուձ շահուն համար օգտագործել հայ ա-նունը, խոր զզուանքով ու ցասումով կը մերժէ եւ կը բողոքէ, պահանջե-լով որ խափանուի այդ ձեռնարկը։

Վարչութիւնը, այսօրուան բացա-ռիկ նիստին մէջ, իր ու համայնքին այս արդար ցասումին թարգման ըլ-լալով, որոշեց մամուլին մէջ բողոքի գեկոյց մը հրատարակել այդ շար-ժանկարին դէմ, զոր կը նկատէ հայ անունին շահագործումը եւ ցեղային համերաշխութեան դէմ հարուած մը։

Վարչութիւնը վաղն ալ նիստ պիտի գումարէ, գեկոյցը խմբագրելու հա-մար։

Հայ եւ Հրեայ հայրենակիցներուն զայրոյթը

Ճումհուրիէթ կը գրէ այս վերնա-գրով.— Գրած էինք թէ Իսթանպու-լի Հայերը մեծ ցաւ զգացած են «Մուսա տաղ»ի շարժանկարին առ-թիւ եւ խոր զայրոյթ անոր հեղինակ-ներուն դէմ։ Հայերու վարչական ժո-ղովը այս առտու, ժամը 10ին, նիստ ունի եւ կ՚ենթադրուի թէ այդ խնդ-րով պիտի զբաղի։ Հարկ չկայ շեշ-տելու որ գոհունակութեամբ կ՚ըն-դունինք այս ձեռնարկը։

Միւս կողմէն, մեր երկրի Հրեանե-րը ազդուած են, տեսնելով որ Ֆր-րանց Վերֆէլ կը ճանչցուի իբրեւ հրեայ գրող մը։ Անոնք թէեւ հա-մոզուած են որ այդ անձը Հրեայ չէ, բայց ինչ ալ ըլլայ, խորապէս վր-դովուած են որ այդ տեսակ գրող մը մեր երկրին դէմ կ՚արտայայտուի։ Մեր Հրեայ հայրենակիցները, իբրեւ մէկ մասը Թուրք մեծ ազգին, որոշած են ամէն միջոցով պայքարիլ մեր երկրին ուղղուած այդ դաւին դէմ։ Անոնց այս հայրենասիրութիւնն ալ անկեղծօրէն կը գնահատենք։

Հաղորդուած տեղեկութեանց հա-մաձայն, քաղաքիս մեծ սինէմաները եւ Թուրքիոյ շարժանկարի ձեռնար-կուները որոշած են կոյտուրնի որ եւ է մէկ ֆիլմը չներկայացնել Թուր-քիոյ մէջ, եթէ երբեք «Մուսա տաղ»ի գիրքը շարժանկարի վերածուի։

ՄԱՄՈՒԼ

Օր մը օրանց...

— • —

«Յուսաբեր» դիտել կուտայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (6 դեկտ.)․

— «Խղճի կատարեալ հանդարտու-թեամբ կրնամ վկայել,— կը գրէր (մեր «Փողոց»ին) իր հոկտ. 22ի «Բաց Նամակ»ին մէջ Բարեգործակա-նի Կեդր. Վարչութեան անդամներէն Պ. Լ. Կիւմիւշկէրտան,— թէ անկու-սակցական ուղիէն օր մը օրանց չէ շեղած Կեդր. Վարչութիւնը, անցեա-լին մէջ, ինչպէս ներկայիս»։

Դժուար է երեւակայել եփած հաւ մը, որ կարդար այս միամիտ տողե-րը եւ կուշտ ու կուռ չխնդար։ Իր «նամակ»ն իսկ ապացոյց է, որ Բա-րեգործականը օր մը օրանց շեղած չէ կուսակցական ուղիէ։ Ցանցա՞նք գործած է Պ. Կիւմիւշկէրտան,— բա-րեւ տուած եւ բարեւ առած է քանի մը Դաշնակցականներէ,— յօժարելով միաժամանակ, նախագահել Փարի-զի «Հայ Մտաւորականներու Ակումբ»ին մէջ։ Այսքանը բաւական էր սա-կայն, որ ռամկավար մամուլը «դաշ-նակցական» նկատէր Պ. Կիւմիւշկէր-տանը եւ վտանգուած հռչակէր «Տունն ռամկավարութեան», Բարե-գործական Միութիւնը։

Մեր խօսքը Պ. Կիւմիւշկէրտանի մասին չէ. իր մեղայագիրը քննու-թեան կ՚առնենք՝ տեսնելի դարձնե-լու համար այն ասելալառ ոգին — նեղմիտ եւ հատուածական — որ ռամ-կավարութիւնը դրաւ Բարեգործա-կանի մէջ։ Եւ այս տեսակէտով բա-ցառիկ եղաւ իր քայքայիչ դերը հայ կեանքին մէջ։ Անդրադառնալով տա-րիներու իր գործունէութեան, կարե-լի չէ խղճի կատարեալ հանդարտու-թեամբ չվկայել որ,—

Ա.— Բարեգործականը ատելու-թիւն եւ թշնամանք սերմանեց հայ ժողովուրդի մէջ.

Բ.—Իր այս ատելալառ ոգիով խո-րացուց հատուածական ախտը եւ ոն-բարոյացուց հայ բաղմութիւնները.

Գ.— Կրթական իր նպաստը ծառա-յեցուց կուսակցական պրոպագանտի գործին.

Դ.— Քանդեց ազգ. իշխանութեանց վարկն ու հեղինակութիւնը.

Ե.— Ոտնահարեց ազգ. սահմանա-դրութիւնը։

Զ.— Զրիակերներու որջ մը ստեղ-ծեց՝ ժողովուրդէն հանգանակուած լումաները իբրեւ առատաձեռն ամ-սաթոշակներ յատկացնելով հակա-դաշնակցական ախտաւորներուն։

Է.— Եղաւ ամէնէն վատ եւ ստոր-րին քաղաքականութիւնը մայրենաւո-րող հաստատութիւններէն մին մեր կեանքի մէջ, անուանապէս՝ անկու-սակցական մնալով, մինչ փաստօրէն ըլլալով ամէնէն մոլի կուսակցակա-նը.

Ը.— Քայքայեց մեր ժողովուրդի միասնական ոգին եւ հարուածեց ա-նոր առնական կորովը՝ մեծապէս դժուարացնելով հայութեան հայրե-նակերտ ճիգը։

Մենք չսպառեցինք շարքը իր գոր-ծած չարիքներու։ Հարիւր հազար-ներ գանձելով, այո՛, շինեց քանի մը շէնքեր, սակայն թունաւորեց եւ քայքայեց հոգեկան այն մեծ ու չքեղ շէնքը, որ հայութեան ոգի կը կոչ-ուի։

Ի՞նչպէս կարելի է չտեսնել այն կործանարար բաժանումը՝ որ Բարե-գործականը ստեղծեց հայ ժողովուր-դի մէջ, եւ ի՞նչպէս կարելի է չըմ-բոստանալ այս չարիքի դէմ, միա-մտաբար յայտարարելով.

— Բարեգործականը օր մը օրանց շեղած չէ անկուսակցականութեան ուղիէն»։

Պ. ԱՐԱՄ ԹԻՒՐԱՊԵԱՆԻ ՀԱՄԱՐ

Մեզի կը տեղեկացնեն թէ Պ. Արամ Թիւրապեան, «Խթան»ի երբեմնի խմ-բագիրը, որ փողոցը մնացած էր հի-ւանդ եւ թշուառ վիճակի մէջ, սեն-եակ մը փոխադրուած է շնորհիւ քա-նի մը բարեկամներու աջակցութեան։ Երկու հայրենակիցներ, Պայտարեան եւ Իսրայէլեան այս առթիւ կոչ կ՚ուղղեն Թիւրապեանի բոլոր ծանօթ-ներուն եւ բարեկամներուն, որպէսզի օգնութեան հասնին փոխադարձ պարտականութեամբ։ Հասցէ,— A. Turabian, 5 Passage Kuszner, Paris (19)։

Այս առթիւ հետեւեալ նուէրները հաւաքուած են նախաձեռնութեամբ Տիկին Գըլըճեանի (Անդրանիկի քոյ-րը).— Պ. Արամ Պայտարեան 10 ֆր., Տ. Լէյլօղեան 5— Պ. Արամ Սապոն-ճեան 10, Տ. Միքայէլեան 5, Ս. Նալ-պանտեան, 10, Սամուէլ Կեցոյեան 10. Վահան Գալայճեան 5, Տ. Թորոսեան 7, Տ. Խօսուէթեան 10, Տ. Մութաֆ-եան 5, Տ. Աղապալեան 10, Վաղար-շակ Գալփաքճեան 20, Յովսէփ Գա-բայըլանեան 20, Տ. Թանճեանի մի-ջոցաւ 33, Տիկ. Իսկուհի Սահակեա-նի միջոցաւ 20, գումար՝ 180 ֆրանք։

«ՄՐԳԱՍՏԱՆԻ» ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ

Յովհ. Տէվէճեան Սոֆիայէն Պուք-րէշ մեկնումի հետեւանքով, «Մր-գաստան»ի մանկական - պատանեկան պատկերազարդ հանդէսի հրատարա-կութեան հոգը ստանձնած է «Մասիս» հրատարակչականը։ «Մրգաստան»ը այսուհետեւ եւս պիտի խմբագրուի Յովհ. Տէվէճեանի կողմէ։

Հրատարակչականս բոլոր միջոց-ները ձեռք առած է, երկու շաբաթը անգամ մը, տարեկան 20 թիւ հաշ-ուով, լոյս ընծայել «Մրգաստան»ը։

Ասկէ ետք, Պուլկարիայէն եւ ար-տասահմանէն «Մրգաստան»ի վերա-բերեալ ամէն յօդուած, նամակ, նր-կար եւ դրամ պէտք է ուղարկել հե-տեւեալ հասցէին՝ K. Haladjian, B. P. 444, Sofia (Bulgarie)։

ՎՍՏԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ԿՐՆԱՔ ՑԱՆՁ-ՆԱՐԱՐԵԼ ԵՐԵՒԱՆ ՕՂԻՆ, ՈՐՈՒՆ ԾԱՆՈՒՑՈՒՄԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿ-ՈՒԱԾ Ի ՉՈՐՐՈՐԴ ԷՋԻՆ ՎՐԱՅ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (27)

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

...Պ. բնագրէն թարգմ. Ժ. — Հեղինակուհի՝ ԷԿԱԹԱ ՔՐԻՍԹԻ

— Ամէն բան տեսնելու կարողու-թիւն ունեցող մէկն էք Պ. Բժիշկ, ...նպէս չէ՞...

— Կարծեմ...

— Կը տեսնեմ որ վառարանին մէջ ...րակ կայ եղեր երէկ գիշեր... երբ ...ուռը կոտրեցիք եւ Էքրօյտը մեռած ...աք, կրակը ի՞նչ վիճակի մէջ էր. ...մարա՞ծ էր...

— Շիտակը ըսելով, չեմ գիտեր, ...ուշադրութիւն չըրի. թերեւս Պ. ...Րէյմընտը կամ հազարապետը...

Փուարօ թեթեւ ժպիտով մը գլու-...ը թօթվեց։

— Պէտք է միշտ մեթոտով առաջ-...որդուիլ. դատողութեան վրիպում ...մը ունեցայ այդ հարցումը ձեզի ուղ-...ղելով. ամէն մարդու՝ իր գիտցածը։ ...Դուք միայն կրնաք մանրամասնօրէն ...ըսել ինծի թէ ինչ վիճակի մէջ գտաք ...սպանեալը — այդ հարցին մէջ ոչ մէկ բան վրիպած կրնայ ըլլայ ձեր ու-շադրութենէն... եթէ գրասեղանին թուղթերուն համար հարցնել ուզէի, Պ. Րէյմընտն է որ պիտի խօսէր այդ մասին... Ուրեմն կրակին խնդիրն ալ հասկնալու համար, պէտք է հարցու-մըս ընեմ այն անձին որուն պարտա-կանութիւնն է զբաղիլ այդ տեսակ գործերով... Թոյլ տուէք...

Փուարօ կրակարանին մօտեցաւ եւ զանգակը զարկաւ։ Քանի մը վայր-կեան վերջը Փարքըր ներս մտաւ։

— Զի՞ս կանչեցիք, պարոն։

— Եկուր Փարքըր, ըսաւ ոստիկանա-պետը, այս պարոնը կ՚ուզէ քանի մը հարցումներ ընել քեզի...

— Փարքըր, երէկ գիշեր երբ Պ. Բժիշկին հետ դուռը կոտրելով ներս մտաք եւ Պ. Էքրօյտը մեռած գտաք, կրակը ի՞նչ վիճակի մէջ էր...

— Գրեթէ մարած էր, պարոն։

— Օհ, գոչեց Փուարօ։ Ցաղթական բան մը կար այդ բա-ցագանչութեան մէջ։

— Սանկ մէյ մը չորս կողմդ նայէ Փարքըր. այս սենեակը եղածին պէս մնացա՞ծ է...

Ծառան նայուածքը չորս դին դար-ձուց։

— Վարագոյրները քաշուած էին եւ լոյսը բաց էր, պարոն։

— Այո, ասիկա գիտեմ, ուրի՞շ...

— Այո պարոն. սա բազկաթոռը ա-ւելի առջին բերուած էր...

Փարքըր ցոյց տուաւ բարձր յենա-րանով բազկաթոռ մը որ սենեակին դրան ձախ կողմը դրուած էր։

— Այսինքն ինչպէ՞ս... ցոյց տուր տեսնեմ...

Ծառան պատէն առին քաշեց ա-թոռը եւ դրաւ սենեակին դրան ճիշդ դիմացը։

— Զարմանալի բան, շատ հետա-քրքրական, ըսաւ Փուարօ, ո՞վ այս դիրքով բազկաթոռի մը մէջ պիտի նստէր. լաւ, ո՞վ ետ հրեց զայն իր առաջուան տեղը, դո՞ւն հրեցիր, Փարքըր...

— Ոչ, պարոն, այնքան յուզուած էի որ...

— Իսկ դո՞ւք, Պ. բժիշկ...

Գլուխս թօթվեցի։

— Երբ ոստիկանները ներս բերի, բազկաթոռը իր նախկին տեղն էր, պարոն, ըսաւ Փարքըր, այդ մասին շատ ապահով եմ...

— Տարօրինակ բան, կրկնեց Փուա-րօ։

— Կամ քարտուղարը եւ կամ հա-զարապետը ետ հրած ըլլալու են զայն, ըսի. կարեւոր չէ թէեւ...

— Բոլորովին անկարեւոր է եւ ա-տոր համար ալ հետաքրքրական, ա-ւելցուց գաղտնի ոստիկանը։

— Ներեցէք վայրկեան մը, ըսաւ գնդապետը եւ ծառային հետ դուրս ելաւ։

— Կը կարծէ՞ք թէ ծառան ճշմար-տութիւնն է որ կը խօսի, հարցուցի։

— Բազկաթոռին մասին, այո, այ-լապէս չեմ գիտեր. եթէ այս տեսակ խնդիրներով զբաղիք, Պ. Բժիշկ, պիտի տեսնէք թէ որոշ կէտի մը մէջ, այդ խնդիրները ամէնքն ալ իրարու կը նմանին...

— Ո՞րն է այդ կէտը, հարցուցի հետաքրքրուելով։

— Դէպքին հետ կապ ունեցողնե-րէն իւրաքանչիւրը ծածկելիք բան մը ունի...

— Ե՞ս ալ ունիմ, ըսի խնդալով։

Փուարօ ուշադրութեամբ ինծի նա-յեցաւ։

— Կարծեմ ունիք...

— Բայց...

— Րէլֆ Փէյթընի մասին ձեր բո-լոր գիտցածները ըսի՞ք ինծի։

Խնդաց երբ սկսայ կարմրիլ։

— Օհ, մի վախնաք, չեմ ստիպեր որ ըսէք... ես շուտով կ՚իմանամ...

— Խնդրեմ ինծի խօսեցէք ձեր մե-թոտներուն մասին, ըսի հապճեպով՝ շփոթութիւնս ծածկելու համար, օ-րինակ, կրակին խնդիրը...

— Օհ, շատ պարզ է... դուք Պ. Էքրօյտը ձգեցիք ժամը իննին տասը մնացած, այնպէս չէ՞...

— Այո, ճիշդ է...

— Այդ պահուն պատուհանը փակ է եւ նիգով ամրացած, սենեակին դու-ռը կղպուած չէ... ժամը տասը քա-ռորդ անցած, դուռը կղպուած է, իսկ պատուհանը բաց է... ո՞վ բացաւ... Ցայտնի է որ միմիայն Պ. Էքրօյտը կրնար բացած ըլլալ զայն ու երկու տարբեր պատճառներով — առաջին — սենեակը շատէն աւելի տաք էր. սակայն կրակը գրեթէ մարած էր եւ օդը շատ ցուրտ էր երէկ գիշեր. ու-րեմն այդ պատճառը գոյութիւն չէր կրնար ունենալ — երկրորդ — Պ. Էքրօյտ մէկը ներս առաւ... եթէ այդ մէկը պատուհանէն եկաւ, ուրեմն ծանօթ էր իրեն քանի որ մտահոգու-թիւն յայտնած էր նոյն այդ պատու-հանին մասին։

— Շատ պարզ կ՚երեւայ, ըսի.

— Ամէն բան պարզ է, եթէ մեթո-տով հետեւիք դէպքերուն... հիմա մեզ հետաքրքրողն է այն անձը որ Էքրօյտի հետ էր երէկ գիշեր ժամը 9.30ին... դէպքերը ցոյց կուտան որ այդ անձը պատուհանէն ներս եկող անձն է... իրաւ է որ քիչ ետքը օ-րիորդ Ֆլորան հօրեղբայրը ողջ գտած է, սակայն հանելուկը չենք կրնար լուծել, մինչեւ որ չիմանանք թէ ով էր այդ այցելուն... Կրնայ ըլլալ որ պատուհանը բաց մնացած է անոր մեկնումէն յետոյ՝ մարդասպանին ճամբան բանալու համար եւ կամ թէ նոյն այդ անձը երկրորդ անգամ նո-րէն ետ եկած է... Օհ, գնդապետը վերադարձաւ...

— Հեռաձայնին հետքը գտանք, ը-սաւ գնդապետ Մէլրօզ իրար անցած. այս տունէն չէ եղեր... երէկ գիշեր բժիշկ Շէփըրտին հեռաձայն ըրեր են ժամը 10.15ին գիւղին կայարանէն եւ 10.23ին Թղթատար երկաթուղին Լիվըրփուլ կը մեկնի...

(Շար.)

ԲԱՑՈՒԱԾ Է «ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՐԳԵՒԱՒՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

1936 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻՆ ԱՌԹԻՒ

1935 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 15ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ 1936 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 31

ԲՈԼՈՐ ԱՆՈՆՔ ՈՐ «ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱԺԱՆՈՐԴ Կ'ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԻՆ ՏԱՐԵԿԱՆ, ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԿԱՄ ԵՌԱՄՍԵԱՅ, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ ԵՒ ԿԱՄ ԿԸՆՈՐՈԳԵՆ ԻՐԵՆՑ ԲԱԺՆԵԳԻՆԸ, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ ՏԱՐԵԿԱՆ, ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԿԱՄ ԵՌԱՄՍԵԱՅ, ԻԲՐԵՒ ՊԱՐԳԵՒ ՊԻՏԻ ՍՏԱՆԱՆ ԶԱՆԱԶԱՆ ԳԻՐՔԵՐ, ՀԱՄԱՁԱՅՆ ԻՐԵՆՑ ՎՃԱՐՄԱՆ։

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՑԱՆԿԸ ԲԱԺՆՈՒԱԾ Է ՏԱՐԵԿԱՆ, ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՒ ԵՌԱՄՍԵԱՅ ԳԼՈՒԽՆԵՐՈՒ, ԵՒ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐԸ ԱԶԱՏ ԵՆ ԸՆՏՐԵԼՈՒ ԻՐԵՆՑ ՆԱԽԸՆՏՐԱԾ ՀԱՏՈՐՆԵՐԸ։

ԹՂԹԱՏԱՐԻ ԾԱԽՔԸ ՄԵՐ ՎՐԱՅ, ԲԱՑԻ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԷՆ։

ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ (ԿԱՆԽԻԿ).—

1. ՎԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ, Օ. Մխիթարեան (25 ֆրանք)։ 2. ՎԻՇԱՊՆԵՐԻ ԱՇԽԱՐՀՈՒՄ, Տիկին Հայաստան Գէորգեան (15 ֆրանք)։ 3. ԼԵՌՆԵՐՈՒ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ, Կ. Սասունի (15 ֆրանք)։ 4. ՀԱՅ–ԹԱԹԱՐԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՐՈՒՄՆԵՐԸ, Ա. Գիւլխանդանեան (15 ֆրանք)։ 5. ԱՆՁՐԵՒ, Համաստեղ (15 ֆրանք)։ 6. ՄԵՂԵԴԻՆԵՐ, Շ. Նարդունի (15 ֆրանք)։ 7. ԿԱՍԻԱՆԻ, վէպ Բիւզանդական կեանքէ, (20 ֆրանք)։ 8. ՀԱՅԻՆ ԵՐԳԸ, Դ. Վարուժանի (25 ֆրանք)։ 9. ԵՐԳԻԾԱԿԱՆ, Ն. Պէշիկթաշլեանի (15 ֆրանք)։ 10. ՀԱՅ ՔՆԱՐ, ընդարձակ Երգարան (20 ֆրանք)։

«ՆԱՀԱՏԱԿ ԳՐԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐ»ՈՒ ՄԱՏԵՆԱՇԱՐԷՆ ՀԵՏԵՒԵԱԼ ՀԱՏՈՐՆԵՐԸ

Թիւ 1.— Ռ. Զարդարեանի «Արձակ էջերը».— 2.— Հրանդի «Գեղի նամակներ».— 3.— Գ. Տէր Կարապետեանի «Տարօնի աշխարհը».— 4.— Գեղամ Բարսեղեանի «Արձակ էջերը».— 5.— Ար. Արփիարեանի «Ընտրուած էջեր».— 6.— Գ. Զօհրապի «Արձակ էջեր, քերթուածներ եւ ծանօթ դէմքեր».— 7.— Տ. Չէօկիւրեանի «Վանքը».— 8.— Օհան Կարօի հատորը.— 9.— Եր. Օտեանի «Ընկեր Փանջունին եւ Ծապլվարը»։

(Իւրաքանչիւր հատորին գինն է 20 ֆրանք)։

ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ (ԿԱՆԽԻԿ).—

1. Վալանթին, վէպ (20 ֆր.).— 2. Ծրջիկ Մատոննան (15 ֆր.).— 3. Մեծապատիւ Մուրացկանները, Յ. Պարոնեանի (10 ֆր.).— 4. Փնջիկ Երգարան, (10 ֆր.).— 5. Զրուցատրութիւն ֆրանս.—հայ (15 ֆր.).— 6. Հայաստանի աշխարհագրութիւնը, Յ. Պալէսեանի (10 ֆր.).— 7. Երեք ընկերներ, Ղ. Մելոյեանի (10 ֆր.).— 8. Հ. Յ. Դաշնակցութեան քաղաքական ուղին, Գ. Գիւզալեանի (10 ֆր.).—9. Արե՛ւ, Արե՛ւ, Փայլակ Միքայէլեանի (10 ֆր.)։

ԵՌԱՄՍԵԱՅ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ (ԿԱՆԽԻԿ).—

1. Նահապետ Նահապետեան, Թատերախաղ, Ա. Սարվազեանի (7.50 ֆր.).— 2. Գծից դուրս, նոյն հեղինակէն (5 ֆր.).— 3. Ապրիլեան Եղեռնը, Կ. Սասունի (5 ֆր.).— 4. Կաթուշկը, Ա. Ահարոնեանի (5 ֆր.).— 5. Մայիս 28 (5 ֆր.).— 6. Ընկերվարութիւնը եւ ճնշուած ժողովուրդները, Լէվինսկի, Թարգմանեց Կ. Սասունի (5 ֆր.).— 7. Խրիմեան Հայրիկ, Ե. Ֆրանգեանի (5 ֆր.).— 8. Հայաստանի քարտէսը, Յ. Պալէսեանի (5 ֆր.).— 9. Սայաթ Նովա (6 ֆր.).— 10. Մշակոյթի Օրը (10 ֆր.)։

ՀԵՏԶՀԵՏԷ ԿԸ ԾԱՆՈՒՑՈՒԻՆ ՈՒՐԻՇ ՀԱՏՈՐՆԵՐ ԵՒՍ։

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, վաղը ուրբաթ իրիկուն, ժամը 8.30ին, 181, Cours Lafayette, «Զարդարեան» Գրադարանը։

ՑԵՏԱԶԳՈՒԱԾ է Հ. Յ. Դ. Ռոմանի «Անդրանիկ» խումբի յունուար 11ին սարքած ցերեկոյթը։

ՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Խորհրդ. Հայաստանի գրականութեան նուիրուած Գ. եւ վերջին հաւաքոյթը

Դեկտ. 23ին, երկուշաբթի երեկոյ ժամը ճիշդ 8.30ին, Սոսիէթէ Սավանթի D. սրահին մէջ։

Ուր խօսք պիտի առնեն ծանօթ մտաւորականներ, փափաքողները կրնան մասնակցիլ մտքերու փոխանակութեան։

Մուտքը ազատ է։ Ոչ ոքի հրաւէր չէ ուղարկուած։

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՀԱՄԵՐԳ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ Պ. Վ. ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ

Տեղի կ'ունենայ **Palais des Congrès**ի մէջ (Էքսբօզիսիոնի պարտէզը)

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 25 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ, ԿԷՍ ՕՐԷ ԵՏՔ ԺԱՄԸ 4ԻՆ

Յայտագիրը կը պարունակէ Նոր խմբերգներ կոմիտաս վարդապետի *գործերէն, ինչպէս նաեւ* Սպենդիարեանի *եւ* Սարգսեանի *պարանուագները, լարախումբով։*

Ժողովրդական գիներ 5, 7 եւ 10 ֆրանք։

Տոմսերը կը գտնուին միութեան անդամներուն եւ հետեւեալ հասցէներուն մօտ.— Խ. Թէլեան. 8A. rue Francis-Préssense եւ «Մասիս» ակումբ 57A. rue Nationale.

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Ֆր. Կ. ԽԱՉԻ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

25 դեկտ. Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին ՀԱՅ ԱԿՈՒՄԲԻՆ մէջ

1, ՊՈՒԼՎԱՐ ՔԱՐՆՕ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

կը ներկայացուի «ԱՐՇԻՆ ՄԱԼ ԱԼԱՆ»

Ղեկավարութեամբ՝ դերասան Յ. ՈՒԶՈՒՆԵԱՆի, եւ մասնակցութեամբ տեղւոյս սիրողներու իր խումբով։

Տոմսերու գին 5 եւ 3 ֆրանք։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

1.— *ՄՈՒՍԱ ԼԵՐԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆ ՕՐԸ.* Ա. հատոր, 466 էջ. գին 35ֆր. Բ. հատորը լոյս կը տեսնէ Դեկտեմբերին։
2.— *ԿԱՅԾԵՐ,* Րաֆֆի. Պէյրութ, 2 հատորը մէկ 50 ֆրանք։
3.— *ԴԱՒԻԹ ԲԷԿ.* Րաֆֆի. Աթէնք 1935. 688 էջ. 40 ֆրանք։
4.— *ՎԻՇԱՊՆԵՐԻ ԱՇԽԱՐՀՈՒՄ.* Տիկ. Հայաստան Գէորգեան, 15 ֆր.։

Վճարումները կանխիկ։

ԴԻՄԵԼ ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ. ՍԱՄՈՒԷԼ

51, Rue Monsieur-le-Prince, Paris (6)

Chèque postal Paris 1278-35. Tél. Danton. 88-65.

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ

ԲԱՐԵՆՊԱՏԱԿ ՄԵԾ ՎԱՃԱՌՔԸ

ՄԻԱՅՆ ՄԷԿ ՕՐ

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ՏԻԿԻՆ **Ս. ԲԷԿԼԵՐԵԱՆի**

25 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ, ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԾՆՈՒՆԴԻ ՕՐԸ

ERMITAGEԻ ԳԵՂԵՑԻԿ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

29 Ave. Mac-Mahon 29. ՄԷԹՐՕ **Etoile** ԿԱՄ **Ternes.**

ԿԷՍ ՕՐԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

Ուր բոլոր այցելուները պիտի գտնեն իրենց ճաշակի ու քսակի յարմար ամէն կարգի առարկայ, խաղալիք եւ նոր մթերք մը նպարեղէնի, մրգեղէնի, թաց պտուղի եայլն.։

Հաճելի մթնոլորտ ՊՈՒՖԷՈՎ, ԹԱՌՈՎ ու ՊԱՐԵՐՈՎ։

ԵՐԵԿՈՅԹ–ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝

ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ԵՒ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

եւ մասնակցութեամբ ՖՐԱՆՍԱԲՆԱԿ ՍՈՒԷՏԻԱՑԻՆԵՐՈՒ

ՄՈՒՍԱ ԼԵՐԱՆ 20ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

Դեկտ. 21 Շաբաթ գիշեր ժամը 8.30էն մինչեւ լոյս

''ՓԸԹԻ ԺՈՒՌՆԱԼ,, ի սրահին մէջ

21 Rue Cadet, Métro: Cadet.

Բարձր հովանաւորութեամբ Զօր. BREMONDի, (*հրամանատար կիլիկիան Գրաւման Բանակին*)։

Կը նախագահէ՝ Commandant BENOIT d'AZY (*կազմակերպիչ հայկական Լէգէոնի, Եգիպտոսի մէջ)։ Ներկայ կ'ըլլան բարձրաստիճան հիւրեր։*

Կը խօսին՝ Գնդ. Տ. ԲԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ (նախագահ՝ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան), Հայ Սպայից ներկայացուցիչը եւ Պ. Ս. ՍԱՍՈՒՆԻ։

Օր. ԱՆԺԷԼ ՌԱՆԺԷԼԵԱՆ կ'արտասանէ իր մէկ գրուածքը։

Հերոսամարտի վկաներէն ծով. քօմիսէր Տ. ԹԷՔԷԼԵԱՆի (յատկապէս հրաւիրուած Մարսէյլէն) որուն յանձնուած էր ֆրանսական Ծովակալին կողմէ Սուէտիացիներու փրկութեան կազմակերպութիւնը։ Լուսարձակով պիտի ցուցադրէ Սուէտիոյ ռազմիկներու եւ ժողովուրդի ազատագրման դրուագները եւ պիտի տայ լրացուցիչ տեղեկութիւններ։

Գեղարուեստական նոխ բաժին եւ 50 հոգինոց ղին. նուագախումբ։

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցի *ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ* երգչախումբը։ Կարգապահութեան կը հսկեն *Հ. Մ. Ը. Մ.*ի սկաուտներ եւ Հայ Արիները։ Եւրոպական պարերուն պիտի նուագէ Արժանթինեան Gario Canti օրքեստրը։

Լուսանկարիչ ՄԱՍԻՍ պիտի լուսանկարէ հանդիսականները։

Ճոխ եւ դիւրամատչելի պիւֆէ. Մուտք 7 ֆր.։

ԳՈՅԱՄԱՐՏ *Օրացոյց 1936, Է. տարի*

Հրատարակութիւն Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան

ԿԱՂԱՆԴԻ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ՆՈՒԷՐԸ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

Պահանջեցէք ձեր շրջանի գործակալէն։

Մեծաքանակ գնումներու համար դիմել՝ GAYZAK DJARAYANի, 49. Rue Nationale, Marseille, France.

ԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Մարսէյլի Ամասիոյ Հայր. Երկսեռ Միութեան կողմէ

24 *Դեկտ. Երեքշաբթի երեկոյ, ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ*

Սալոն Ֆլորիտի մէջ, 7, Րիւ Վանթիւր (սինէմաՄաժէսթիքի դիմացի փողոցը)

Կը ներկայացուի՝ ՆԱԽ ՄԵՌԱՆ ՅԵՏՈՅ ԱՄՈՒՍՆԱՑԱՆ

Ղեկավարութեամբ՝ դերասան Յ. ՂԱԶԱՐԵԱՆի, *գեղարուեստական բաժին,*

Պարեր մասնակցութեամբ՝ Wonder - Jazzի։ *Ճոխ պիւֆէ*

Մուտք այրերու 7 ֆր., կիներու 5 ֆր.

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն Danton : 52 - 73

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ։

ԳՑԷՔ ՏԵՍԷՔ	ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
CIGALE CINÉMA	**Cinéma REXY**
60 Avenue de Saxe. LYON.	Cours Lafayette, angle Rue Garibaldi.

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Տէր եւ Տիկին Խաչիկ Դաւիթեան, Տէր Ե. քհնյ. Մխիթարեան եւ իր ընտանիքը իրենց խորին վշտակցութիւնը կը յայտնեն Պ. Գեղամ Բատօհանեանի եւ իր զաւակներուն (Հալէպ), Տէր եւ Տիկին Լեւոն Տօնիկեանի եւ զաւակներուն (Փարիզ), իրենց սիրելի կնոջ, մօր եւ քրոջ Տիկ. ԱՊՐՇՈՒՄ ԲԱՏՕՀԱՆԵԱՆի ղառնաղէտ մահուան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ Նոյեմբեր 3ին, Հալէպի մէջ։

Մարսէյլ, 15 Դեկտեմբեր, 1935

ՃԱՇԱՐԱՆ SON EXCELLENCE

6, Rue Quentin Bouchart(Av. Georges V.)

Tél. Balzac 09 - 96

Գեղ. բաժին՝ յայտնի ջութակահար

ՊՈՀ. **GOULESKO**

Ճաշ 10 ֆր. Տնօր.՝ **A. RIGIKOW**

50 մէթր հեռու Իսսիի կայարանէն եւ 23 եւ 32 թիւ հանրակառքերու կայարանէն, վարձու են (tout confort) յարկաբաժիններ, 1 փիէսնոց 2000 եւ 2 փիէսնոց **2 00** ֆր. տարեկան, ջոփած միասին։

Աժան գինով երկու խանութներ։ Դիմեցէք տեղւոյն վրայ. 72 74 Bld. Rodin, à Issy - les - Moulineaux.

Raki "ERIVAN"

ԵՐԵՒԱՆ օղին, որ ճանչուած է իր առաջնակարգ յատկութեամբ, օղիներու մէջ ամէնէն նախընտրելի *մեծ վաճառանիշը* կը ներկայացնէ։

ԵՐԵՒԱՆ օղին արտադրուած է *թորուած*, բնական *անխառն* խառնուրդով, եւ խաղողի հիւթով, երաշխաւորուած է քիմիական ամէն բաղադրութենէ զերծ ըլլալը։

Պահանջեցէք, փնտռեցէք ԵՐԵՒԱՆ օղին

Մեծաքանակ գնումներու հասցէ՝

Արտօնատէր

S. A. GRANDES DISTILLERIES PEUREUX

48, Bld. des Vignes, Marseille

Tél. Colbert 58 - 10

Նաեւ DISTILLERIE VIAL

18, Rue Fontaine, St. Denis (Seine)

Tél. Plaine 09 - 95

Լիոնի եւ Շրջաններու ներկայացուցիչ

D. N. BAHADOURIAN

82, Rue Séigne. Lyon (Rhône)

Նիսի եւ Շրջաններու գործակալ՝

M.M. H. Khatchadourian et Danielian

24, rue Assalit. Nice (A. M.)

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER AGOPIAN
17, Rue Damesme, PARIS (13)

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՕՆԸ

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ

Տեղի կ'ունենայ Դեկտեմբեր 22ի կիրակի գիշեր ժամը 8.30ին

Salle des Ingénieurs Civilsի սրահին մէջ։

15, Rue Blanche. Metro: Picalle et Trinité

Նախաձեռնութեամբ *«ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»*ի եւ մասնակցութեամբ փարիզի բոլոր Մշակութային կազմակերպութեանց։

կը խօսին՝

Փրոֆ. ՇԱՐԼ ՏԻԼ (ֆրանսերէն լեզուով) *եւ* ***Հ. ԳԱԲՐԻԷԼ ՆԱՀԱՊԵՏԵԱՆ***

Լուսարձակով ցոյց կը տրուին բազմաթիւ հայկ. ճիշդատակարաններու նկարներ։

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Օր. ՀԱՅԿԱՆՈՅՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ (երգ), Տիկ. Ա. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ (արտասանութիւն), Պ. Ֆ. ԱՂԱՋԱՐԵԱՆ (ջութակ) Պ. Ա. ԴՄԲԷԹԵԱՆ (արտասանութիւն) եւ խմբերգ։

Խմբերգներ՝ *ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ* երգչախումբի կողմէ։

Գիները 10 եւ 5 ֆրանք։ Ուսանողներու համար 3 ֆրանք։

Ծանօթ.— Տոմսերը այժմէն ապահովել դիմելով Պ. Ե. Յարութիւնեանի, 13, Rue d'Orcel Paris (18). Tél. Nord 75-69.

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ–ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՍԹԱՆՈԶԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ Մ.-ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

21 դեկտ. շաբաթ գիշեր, ժամը *8.45*էն մինչեւ առաւօտեան ժամը *6*։

Salle LUCIENի սրահին մէջ

13, Rue d'Issy, 13 (Billancourt). Մէթրօ՝ Marcel Sembat.

Փորթ վէրսայլէն առնել 23 եւ 32 թիւ հանրակառքերը եւ իջնել Բուլոնի ժուռ։

Ղեկավարութեամբ *Վ. ԱԼԹՈՒՆԵԱՆ*ի կը ներկայացուի՝

Ժ Ա Ռ Ա Ն Գ Ո Ր Դ Ը (տրամ 5 արար, պոլսական կեանքէ)

Jazz EPRAD եւ Արեւելեան նուագ։

Ճոխ պիւֆէ ամէն քսակի յարմարցուած, անհաւատալի աժան գիներով։

Մուտք 5 եւ 7.50 ֆրանք։ Պարի մրցում։

Մի՛ ՄՈՌՆԱՔ այցելել Նոր Տարւոյ եւ Տօներու առթիւ

Հանրածանօթ Պոլսեցի ժամագործ - ոսկերիչ

ԿԱՐԱՊԵՏ Յ. ԷՍՄԷՐԵԱՆի

(Maison E. CHARLES) Հիմնուած **1869**

29, Rue MATHIS **Métro CRIMÉE**

Tél. NORD 56 - 97 (**AU. AJ., AV., CP., 52, 50)71**

Կը գտնուին ամէն քսակի մատչելի, *գրպանի, թեւի, շէմինէի, պատի եւ զարդուցիչ ժամացոյցներ, գոհարեղէններ եւ տնական սպասներ,* 100ին 10էն մինչեւ 20 իրական զեղչ *եւ Նոր Տարւոյ առթիւ սիրուն նուէրներ։*

Խղճամիտ *նորոգութիւն ժամացոյցներու* չափաւոր գիներով *նորոգութիւն, շինութիւն* եւ *փոփոխութիւն գոհարեղէններու։*

Կը գնենք *ըլաթին, ոսկի, արծաթ* եւ *թանկագին քարեր։*

Գաւառներէն եղած ապսպրանքները կը կարգադրուին արագ եւ խղճմտօրէն։

Կիրակի օրերը *եւս* բաց է *վաճառատունը։*

ՎԱՐՁՈՒ ԽԱՆՈՒԹՆԵՐ

Halle Chopinի ՄԷՋ, **20, rue Singer**

ԵՒ 9, rue Lekain, ՓԱՐԻԶ (16) ՄԷԹՐՕ **Passy.**

Հայ Շափէնի մէջ վարձու են՝ գաղթային արտադրութիւններ 2 ձկնավաճառի, 1 մսրչանի քուլէօրի, 1 ծաղկեվաճառի, գործի, հոտեղէնի, 1 փայտի եւ ածուխի եւ մէկ վիճակահանութեան *տոմսեր ծախելու խանութներ։ Անապարհեցէք օգտուիլ առիթէն։*

Մանրամասնութեանց համար դիմել տեղւոյն վրայ՝

Պ. Sarianի, **9, Rue Lekain. Paris.**

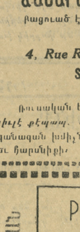

CAVE

ԽՆԱՅՈՂՈՒԹԻՒՆ, ԴԻՒՐՈՒԹԻՒՆ,

ԵՒ ԱՊՍՊՐԱՆՔՆԵՐՈՒ ԱՐԱԳ ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

կը հայթայթենք՝ *նշանտուքի, հարսնիքի, կնունքի, հանդէսներու* եւ *տօնակատարութեանց* համար ամէն տեսակ առաջնակարգ նպարեղէններ եւ ըմպելիներ (apéritifs, liqueurs, mousseux, champagne, օղի եւ յայտնի վաճառանիշով գիներ)։

Հեռաձայնեցէք *ՔԷՕԼԷԵԱՆ*, **Charlebourg: 20-69** եւ անմիջապէս ձեր ցոյց տուած հասցէին պիտի ղրկուին ձեր ապսպրանքը մեծաքանակի գինով եւ չսպառուածները ետ առնելու պայմանաւ։

Հասցէ՝ **KEULEYAN**

85, Rue des Chambards.

Bois-Colonbes, (Seine).

ՃԱՇԱՐԱՆ YAR ՇԱՆ Զ'ԷԼԻԶԷԻ ՄԷՋ

Բացուած է ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ մեծ ճաշարան ՇԱՆ Զ'ԷԼԻԶԷԻ մօտ

ՄԷԹՐՕ՝ ՄԱՐՊԷՕՖ

4, Rue Robert Estienne. (29, Rue Marbeufի անկիւնը)

ՏՆՕՐԷՆ ԳՐԻԳՈՐ ԹԵՒԱՆԵԱՆ

ՀԱՃԵԼԻ ԵՒ ՄՏԵՐՄԱԿԱՆ ՇՐՋԱՆԱԿ

Ռուսական եւ Արեւելեան համեղ կերակուրներ. *շիշ քէպապ, լիւլէ քէպապ, տօլմա* եայլն., ինչպէս նաեւ ընտիր օղի, վօտկա եւ զանազան խմիչներ։ Տրամադրելի սրահ հացկերոյթի, նշանտուքի եւ հարսնիքի։ Պայմանագրուիլ Նախօրօք։

ՀԱՅ ԽՆՏԱՄԵԱՆ

Maison KHENDAMIAN

ԱՄԷՆԷՆ ԱՐԴԻԱԿԱՆ ՆԿԱՐՆԵՐԸ ՉԱՓԱՒՈՐ ԳԻՆԵՐՈՎ

ՔԱՌԹ ՓՈՍԹԱԼ՝ 12ը 25 ֆրանք՝ ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ նկարներու մասնագիտութիւն. քաշուած մեր STUDIOի կամ հարսանիքին վայրը՝ առանց յաւելումի՝ 12ը 125 ֆրանք։

Carte d'identitéի նկարներ՝ 19 հատը 10 ֆր., 6 հատը 7 ֆր.։

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵԼԻԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՈՒՐԲԱԹ 20 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
VENDREDI 20 Décembre 1935

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2992 Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՆԱԽԱՏԵՍՈՒԹԻՒՆ...

«Կառավարել — կը նշանակէ նախատեսել»: Եւ ունեցանք անթիւ «նախատեսող»ներ նաեւ մեծ պատերազմի շրջանին, — թէ՛ պատերազմէն առաջ, թէ՛ պատերազմի ընթացքին եւ թէ՛ պատերազմէն յետոյ: Իբրեւ տխուր փաստ արձանագրենք հոս, որ բովանդակ աշխարհի մէջ չգտնուեցաւ ոչ իսկ մէկ մարդ, որ կարողանար գէթ մօտաւոր ձեւով անցքերը կանխատեսել: Չգտնուեցան ոչ միայն «վար»երը, այլ եւ «վեր»երը, անգամ սակաւաթիւները այն վերին խաւին մէջ, որ ծրագիրներ կը յղանար, անցքեր կը ստեղծէր եւ աշխարհը կը վարէր: Յուսահատօրէն այնքան խեղճ եղաւ մարդկային իմացականութիւնը: Անհրաժեշտ լրջութեամբ չենք անդրադառնար այս տխուր փաստին եւ կը շարունակենք սնանիլ քնարերգ պատրանքներով, — շարունակ մեր մէջ «մարգարէ»ն տեսնելով եւ գալիքը գուշակելով:

Առարկայաբար դատելով՝ անհնար էր աւելի ճշգիւ անցքերու ընթացքը կռահել՝ քան մենք ըրինք, եւ սակայն միաժամանակ աներեւակայելի է աւելի դառնագոյն յուսախաբութիւններ կրել՝ քան մենք ունեցանք:

Պատերազմը պիտի պայթէր: Ռուսիա եւ Թուրքիա առանձնաբար փորձեր կ'ընէին հայութեան ուժերէն օգտուելու: Մենք գտանք ամէնէն խոհուն ճամբան — չէզոքութիւն. աւելի որոշ՝ հաւատարմութիւն թրքահպատակ հայութեան կողմէ՝ Թուրքիոյ հանդէպ, եւ ռուսահպատակ հայութեան կողմէ՝ հանդէպ Ռուսաստանի: Չէզոքութիւնը բառ մնաց, հակառակ մեր բովանդակ բաղձանքին. զայն խախտեց ամէնէն առաջ Թուրքը. անհերքելի տուեալներով ետքէն հաստատուեցաւ, որ Ասպիրեան Եղեռնը նախածրագրուած էր պատերազմէն առաջ: Քաղաքական «խոհեմութիւն»ը մեզմէ խլեց մէկ միլիոն զոհ:

Սկսաւ պատերազմը եւ տարերայնօրէն փոխուեցաւ մեր «չէզոքութիւն»ը. երկու հսկայ բանակներ ծառացան իրարու դէմ: Կը պահանջուէր անոնց մէջ յաղթականը գուշակել եւ ազգովին անոր միանալ: Կշռեցինք եւ գտանք զայն. ու մեր բովանդակ ուժերով փարեցանք Համաձայնականներուն. բայց եղաւ անսպասելին. «մեծ»երը մոռցան մեզ եւ դաւեցին իրենց «փոքր դաշնակցի» դէմ:

Պայթեցաւ ռուսական յեղափոխութիւնը եւ ռազմաճակատէն քաշուեցաւ նաեւ Ռուսիա: Աւարը բաժնուեցաւ առանց իրեն: Ցօղս ցնդեցան պատերազմէն առաջ եւ պատերազմի շրջանին մշակուած բոլոր գաղտնի դաշինքները իրեն հետ: Աւարը կար, բայց տէրերը չկային — ո՛չ մենք եւ ոչ Ռուսաստանը: Եւ «անտէր կալուած»ին՝ Թուրքիոյ մէջ — փշրուած եւ ջախջախուած — անսպասելիօրէն հասակ նետեց քէմալականութիւնը: Անհնար էր գուշակել, թէ ձեւապէս յաղթելով, մեզ նման պարտուած պիտի քաշուէր ռազմաճակատէն նաեւ ահեղ Հիւսիսը՝ Ռուսիա:

Ռուսական յեղափոխութիւնը պահ մը խանդավառեց մեզ. յուսացինք, թէ պատերազմը եթէ ազատութիւն չբերաւ մեզ, զայն թերեւս բերէ յեղափոխութիւնը. ու տակաւին այս երազներու մեղրալուսինը չապրած՝ պայթեցաւ բոլշեւիկեան ապստամբութիւնը: «Բոլորի՛ն, բոլորի՛ն, բոլորի՛ն», — այս հրապուրիչ ցնծակոչին տակ աշխատանքի մարդը աշխարհի մէկ – վեցերորդին մէջ պարզեց հանուրի ազատագրութեան խորհրդանիշը՝ կարմիր դրօշը: Ու մեզմէ առաջ այդ կոչին արձագանգեցին դահիճները մեր ժողովուրդի՝ Թալէաթներն ու Նազըմները: Եւ ձեռք – ձեռքի, Էնվէրներն ու Զինովիեւները, յանուն կարմիր դրօշի, սկսան կազմակերպե՛լ Արեւելքի անազատ ազգերը ...

Պարտուած էր Թուրքիան. Համաձայնականները եկած եւ հարուէն փռուած էին Թրքական հողերու բովանդակ տարածքին, Միջերկրականի ափերէն մինչեւ Իրանի սահմանները: Փռուած էին ոչ միայն — աւելի ճիշդը՝ ո՛չ թէ — Թուրքիոյ, այլ նաեւ անկէ դէպի հիւսիս ծաւալած հսկային՝ Ռուսաստանի դէմ: Այս պարագան երկու դարաւոր ոսոխները — Թուրքիա եւ Ռուսաստան — բարեկամութեամբ կապեց իրարու, փոշիի վերածելով ազգային-նոյնպէս դարաւոր — մեր քաղաքականութիւնն ու անոր կապուած երազները:

Բայց եղաւ աւելի ահաւորը. պարտուած ու յօշոտուած Թուրքիան նոր հողամասեր շահեցաւ ի հաշիւ անդրկովկասեան Հայաստանի. պատմութիւնը նման դէպք տակաւին արձանագրած չէ իր էջերուն մէջ:

Իբրեւ վերջնական հաշուեյարդար մեծ պատերազմին ունեցանք հետեւեալը, — աւեր հայրենիք մը սահմանէն ասդին ու մէկ միլիոն զոհ, ծուատուած հայրենիք մը — բիւրաւոր զոհերով — սահմանէն անդին, լուծին տակ պատերազմի արգանդէն ծնած հրէշաւոր իշխանութեան մը, որ իր նմանը չունի պատմութեան մէջ:

Մեզմէ ո՛չ ոք այս դէպքերէն եւ ո՛չ մէկը կրցած է նախատեսել: Ներողութիւն, մենք մոռցանք ռամկավարները. բացառութիւն ըլլալով բովանդակ աշխարհի մէջ՝ անոնք միայն ամէն բան նախագուշակա՛ծ ու նախատեսա՛ծ էին ...

Նոր փոթորիկներ կը պատրաստուին ու թերեւս աւելի ահեղ, քան ինչ որ տեսանք ...

Վարիչները ծրագիրներ կ'որոճան եւ մարգարէնե՛րը գալիքը կը գուշակեն ...

Երանի՜ ռամկավարներուն:

(Խմբագրական «ՅՈՒՍԱԲԵՐ»ի)

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ ՆՈՐԷՆ ԲԱՐԴԱՑԱՒ

Անգլիոյ արտաքին նախարարին հրաժարումը իբրեւ հետեւանք բուռն բողոքներու

Լավալ միայնակ մնաց Իտընի դիմաց

Իբրեւ հետեւանք Անգլիոյ հանրային կարծիքին բողոքներուն եւ բուն իսկ դահլիճին մէջ տիրող դժգոհութեանց, արտաքին նախարար Սըր Ս. Հօր իր հրաժարականը ներկայացուց Պ. Պոլտուինի, որ անմիջապէս ընդունեց: Այս հրաժարումը նախատեսուած էր անցեալ շաբթու, երբ հրատարակուեցան Փարիզի մէջ ծրագրուած պայմանները, նախաձեռնութեամբ Պ. Լավալի եւ Սըր Ս. Հօրի, բայց կը կարծուէր թէ վարչապետ Պոլտուին պիտի պաշտպանէ իր արտաքին նախարարը: Մինչդեռ ամէնէն առաջ ան լքեց: Հաշտութեան պայմաններուն հրատարակութենէն անմիջապէս վերջը, բուռն բողոքներ լսուեցան ընդդիմադիր, նոյնիսկ պահպանողական շրջանակներէն: «Տէյլի Հէրըլտ», Աշխատաւորական կուսակցութեան օրկանը, բացէ ի բաց պահանջեց Սըր Ս. Հօրի հրաժարումը: Պահպանողական «Թայմզ»ն անգամ սկսաւ ծաղրել Փարիզի ծրագիրը, եւ դեռ առջի օր սուր սլաքներ կ'արձակէր, Ա. Դ. Խորհուրդին գումարման առթիւ: «Տէյլի Հէրըլտ» դիտել կու տար իր վերջին խմբագրականին մէջ.— «Եթէ վարչապետը յայտարարէր — «մենք այս ծրագիրը կը գտնենք արդար եւ բանաւոր եւ հետեւաբար պահանջեցինք որ գործադրուի», պիտի նշանակէր թէ դահլիճը երբեք չըմբռներ արդարութեան իմաստը. բայց երբ կ'ըսեն.— «Այս ծրագիրը անարդար է, գիտենք, սակայն չենք համարձակիր արդարութիւն պահանջել, վախնալով որ Մուսոլինի փորձանք մը կը հանէ եթէ պնդենք» — կը նշանակէ թէ Պ. Պոլտուին անարժան է վարչապետ ըլլալու»:

Տարակոյս չկայ թէ Սըր Ս. Հօր ամէնէն ծանր հարուածն ստացաւ Պ. Իտընէն, որ Մեծն Բրիտանիոյ նախարարն է Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ եւ սկիզբէն իսկ հակառակ նոր զիջումներ կատարելու ի նպաստ Իտալիոյ: Իրեն յանձնուած էր Ազգերու Դաշնակցութեան հաղորդել Փարիզի ծրագիրը, բայց այդ պաշտօնը կատարեց մեծ վարպետութեամբ: Բացորոշապէս հասկցուց թէ այդ պայմանները պարզ թելադրութիւններ են, եւ Անգլիոյ չիյնար պաշտպանել զանոնք: «Ազատ էք ընդունելու կամ մերժելու»: Մինչդեռ Լավալ որոշած էր ջերմապէս պաշտպանել զանոնք, ինչպէս յայտարարեց երեսփ. ժողովին մէջ ալ:

*** Սըր Ս. Հօրի հրաժարականը յանձնուեցաւ Անգլիոյ դահլիճին չորեքշաբթի օրուան նիստէն վերջը: Նախարարը հիւանդ ըլլալով, երկու օրէ ի վեր չէր մասնակցեր ժողովներուն, բայց Պ. Պոլտուին շարունակ տեղեկութիւններ կը հաղորդէր անոր, գործերու ընթացքի մասին: Արտաքին նախարարը անմիջապէս ստորագրեց իր հրաժարագիրը, երբ իմացաւ թէ Պ. Իտըն չէ պաշտպանած իր ծրագիրը, Ա. Դ. Խորհուրդի չորեքշաբթի օրուան նիստին մէջ, պարզապէս թելադրելով որ մերժեն զայն: Սըր Ս. Հօր անցեալին մէջ պաշտպանած է Իտընը, եւ կը յուսար թէ ան ալ իրեն պիտի օգնէ այս նեղ օրերուն, Փարիզի ծրագիրը պաշտպանելու եւ ընդունիլ տալու համար: Իտըն մերժած էր այդպիսի գործ մը կատարել, սպառնալով հրաժարիլ, եթէ ազատ չձգէին զինքը Ժընեւի մէջ: Ինչպէս կ'երեւայ, դահլիճն ալ Իտընի կողմը բռնած է: Պոլտուին անմիջապէս ընդունելով Սըր Ս. Հօրի հրաժարականը, խոստովանած կ'ըլլայ թէ դահլիճը սխալած էր վաւերացնելով Փարիզի ծրագիրը: Վարչապետը չորս օր զանազան փորձեր կատարեց, միջին ճամբայ մը գտնելու համար Սըր Ս. Հօրի եւ Իտընի կուսակիցներուն միջեւ եւ ի վերջոյ լքեց արտաքին նախարարը, տեղի տալով հանրային կարծիքին եւ խորհրդարանի ճնշումին առջեւ:

Երէկ, հինգշաբթի, կառավարութիւնը վստահութեան քուէ պիտի պահանջէր, ամբողջովին Ազգերու Դաշնակցութեան սկզբունքներուն համապատասխան քաղաքականութիւն մը վարելու համար: Սըր Ս. Հօր կարեւոր յայտարարութիւններ պիտի ընէր երեսփ. ժողովի այդ նիստին մէջ, բայց իր հրաժարումը վեր ի վայր շրջեց ամէն բան: Կը կարծուի թէ արտաքին գործերու նոր նախարարը պիտի ըլլայ Պ. Իտըն: Թեկնածու են նաեւ ելմտական նախարար Պ. Նէվիլ Չէմպըրլէն, նախկին նախարար Սըր Օսթին Չէմպըրլէն, զարձեալ նախկին նախարար Սըր Ճօն Սայմըն:

Անգլիոյ արտաքին նախարարին հրաժարումը մեծ տպաւորութիւն գործեց Ազգերու Դաշնակցութեան շրջանակներուն մէջ: Շատերը գոհ են որ այսպէս ջուրը կ'իյնայ Հօր - Լավալ ծրագիրը:

Յուզում Փարիզի մէջ, գոհութիւն Հռոմի մէջ

Սըր Ս. Հօրի հրաժարումը մեծ յուզում պատճառեց Փարիզի մէջ, լրջօրէն խախտելով Պ. Լավալի դիրքը: Այս վերջինը հազիւ 52 ձայնի մեծամասնութիւն մը շահած էր, պաշտպանելու համար Փարիզի ծրագիրը, եւ ահա կը զրկուի իր գործակիցէն, մինակ մնալով Ա. Դ. Խորհուրդին առջեւ: Ձախակողմեան հոսանքները չափազանց գոհ են այս ելքէն, եւ կը պահանջեն որ Լավալ եւս հրաժարի: Ընկերվարականներն ու համայնավարները թեւ առած են եւ կը հրաւիրեն հանրապետականները տապալել վարչապետը:

Մուսոլինի տակաւին չէ պատասխանած, սպասելով Ա. Դ. Խորհուրդին որոշման: Ֆաշական Գերագոյն Խորհուրդը, որ գումարուեցաւ չորեքշաբթի օր, յետաձգեց իր որոշումը, որպէսզի կացութիւնը պարզուի: Իսկ արքայից արքան նոր յայտարարութիւն մը ուղղեց Ազգերու Դաշնակցութեան, հրաւիրելով մասնաւորապէս փոքր ազգերը՝ մէկ ճակատ կազմել եւ մերժել Փարիզի ծրագիրը: Ֆրանսական թերթերը դիտել կու տան թէ հաբէշական այդ յայտարարութիւնը, որ շատ երկար պատճառաբանութիւններ կը ներկայացնէ, խմբագրուած է ոչ թէ Ատտիս Ապէպայի, այլ Փարիզի մէջ, փրոֆ. Կասթօն Ժէզի կողմէ, որ հաբէշական կառավարութեան իրաւագէտ խորհրդականն է, միեւնոյն ատեն ուսուցչապետ Փարիզի իրաւագիտական համալսարանին մէջ, հետեւաբար եւ ֆրանսացի պաշտօնատար:

*** Ֆաշական Գերագոյն Խորհուրդին գումարումէն առաջ, բացառիկ յայտարարութիւն մը հրատարակուեցաւ, որ կ'աւետէր թէ «Մեծ Խորհուրդը այս գիշեր իր խօսքը պիտի ուղղէ աշխարհի»: Յայտարարութիւնը խտացումն էր «Փոփոլօ տ'Իթալիա»ի մէջ հրատարակուած գրութեան մը, որ կը վերագրուի Մուսոլինիի եւ հետեւեալ խորագիրն ունի — «Հին Եւրոպան եւ մենք»: Յայտարարութիւնը փառաբանելով Իտալիոյ ժողովուրդին զոհաբերութիւնները, կը դատապարտէ «Հին Եւրոպան եւ այն աշխարհակալութիւնները

Ուրիշ անակնկալ մը - Էռիոյի հրաժարումը

Սըր Ս. Հօրի հետ միաժամանակ հրաժարեցաւ Պ. Էռիօ, տարբեր պարագաներու տակ, բայց միեւնոյն պատճառով, — հաբէշական խնդիր:

Արմատական կուսակցութեան գործադիր կոմիտէն նիստ ունէր չորեքշաբթի օր: Մեծ թիւով ներկայ էին ձախ արմատականները, որոնք առիթէն օգտուեցան եւ խստօրէն քննադատեցին Պ. Էռիոյի քաղաքականութիւնը: Վիճաբանութիւնները հետզհետէ տաքնալով, յանգեցան փոթորիկի մը: Բանավէճի նիւթն էր Հօր - Լավալ ծրագիրը: Ժողովականներէն Ատէ - Վիտալ յանկարծ բացագանչեց.

— Պէտք է վերջ տալ այս աչքկապուկներուն (մաքիյոնաժ):

Էռիօ անմիջապէս աթոռէն ոտքի ցատկելով պահանջեց ետ առնել այդ խօսքը: — «Ոչ», պատասխանեց Պ. Վիտալ: — Ո՛չ, այսուհետեւ կը հասկնաք»: Ժողովականները մեղադրեցին Վիտալը, որ ի վերջոյ յայտարարեց թէ իր ակնարկը Էռիոյի դէմ ուղղուած չէր, այլ Պ. Լավալի դէմ: Ուրիշ ժողովական մըն ալ բացատրեց թէ բառը ճիշդ է Լավալի վարած քաղաքականութեան համար: Բոլոր աչքերն ուղղուած էին Պ. Էռիոյի, որ ընդհանուր լռութեան մէջ յայտարարեց թէ չքմեղանքը աւելի կը ծանրացնէ յանցանքը: Եւ անմիջապէս ներկայացուց իր հրաժարականը՝ արմատական կուսակցութեան նախագահութենէն: Բոլոր բացատրութիւնները անօգուտ անցան: Աւելի վերջը պատուիրակութիւն մը ներկայացաւ Պ. Էռիոյի, առաջնորդութեամբ նախկին վարչապետներ Շօթանի եւ Տալատիէի, բայց նախարարը անդրդուելի մնաց: Պ. Տալատիէ սրտառուչ խօսքեր արտասանեց, պարզելով կացութեան ծանրութիւնը, բայց Էռիօ առաւ քալեց:

Զէնք ունեցողը պէտք է յայտարարէ

Ոստիկանական վերատեսչութիւնը կը յիշեցնէ թէ՝ ի գործադրութիւն 1935 հոկտեմբեր 23ի օրէնքին եւ նոյեմբեր 23ի վարչական հրահանգին, անոնք որ հրազէն ունին պէտք է հաղորդեն իրենց թաղի ոստիկանական տեսչութեան, կարելի եղածին չափ շուտ: Անոնք որ հրազէն կը գնեն, նոյնպէս պարտաւոր են յայտարարելու, ութ օրուան ընթացքին: Թերացողները կը դատապարտուին 100էն 1000 ֆրանք տուգանքի: Միեւնոյն ատեն դատարանը պիտի վճռէ զէնքին գրաւումը, երեք օրուան մէջ: Անսաստողները կը դատապարտուին վեց ամիսէն երկու տարի բանտարկութեան: 1935 հոկտեմբեր 23ի օրէնքը երեք ամիսէն երկու տարի եւ 100էն 1000 ֆրանք տուգանք սահմանած է անոնց որ ցոյցի մը ատեն կը բռնուին յայտնի կամ ծածկուած զէնքով, կամ հանրային ապահովութեան համար վտանգաւոր մեքենայով մը: Այս պատիժները, որոնք սահմանուած են առանց հաշուելու աւելի ծանր պատիժներ՝ համաձայն 1848 յունիս 7ի օրէնքին, յատկապէս ծանր են անոր համար որ մեղմացուցիչ պարագաներ չեն ընդունուիր: Կրկնութեան պարագային ըստ օրինի կը գործադրուի նաեւ բնակութեան արգելք եւ քաղաքացիական եւ ընտանեկան իրաւունքներէ զրկում, առնուազն հինգ եւ առ առաւելն 10 տարուան համար:

Միեւնոյն պատիժներուն ենթակայ են անոնք որ արգիլեալ զէնքեր կը փոխադրեն կամ անոնք որ այդ զէնքերը ունին:

Հաբէշական ճակատին զոհերը

Նորագոյն տեղեկութեանց համաձայն, Իտալացիները 272 մեռեալ ունեցած են Թաքքազէի ճակատամարտին մէջ, ուր Հաբէշները կարեւոր յաղթանակ մը շահեցան, հասնելով մինչեւ Աքսում քաղաքին դուռները: Հաբէշներու կորուստը կը հաշուեն 500 հոգի: Հաբէշական աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ ճակատամարտը շատ աւելի կարեւոր եղած է քան կ'ենթադրուի: Երկուշաբթի եւ երեքշաբթի օրուան կռիւներէն վերջը, որ սկսաւ Հաբէշներու գիշերային յարձակումով, Իտալացիներն ալ հակայարձակում դիմեցին սուիններով: Իտալական զեկոյցը տեղեկութիւններ չի տար կորսուած հողերու մասին, զորս Հաբէշները կը հաշուեն 100 քառ. մղոն: Կռիւը չէ վերջացած տակաւին:

որոնք չեն ուզեր արեւուն տակ տեղ մը տալ իտալացի բանուորին»: Այս առթիւ կը ձաղկէ նաեւ երկու «ծածուկ աղանդները, կարմիր (բոլշեւիկ) եւ կանանչ» (մասոնական): «Հին Եւրոպան, անկեալ եւ պառակտեալ, երբեք չունի ոչ կորովը, ոչ հեղինակութիւնը, ոչ բարոյականը եւ ոչ ալ պատմական իրաւունքը՝ նուաճելու այն ժողովուրդը, որ տապալեց հարիւրամեայ զինուորական կայսրութիւն մը». (Աւստրիա-Հունգարիա):

Տօքթ. Պէնէշ նախագահ Չեխոսլովաքիոյ

Մասարիքի հրաժարման վրայ եւ անոր իսկ յանձնարարութեամբ, դեկտեմբեր 18ին Չեխոսլովաքիոյ նախագահ ընտրուեցաւ Տօքթ. Պէնէշ, արտաքին նախարարը, որ մեծ հեղինակութիւն կը վայելէ Ազգերու Դաշնակցութեան շրջանակներուն մէջ: Ընտրութիւնը վերջացաւ մէկ անգամէն: Ազգ. ժողովին 440 անդամներէն 340ը իրենց քուէները տուած էին Տօքթ Պէնէշի, 24 հոգին երկրորդ թեկնածուին՝ Նէմէքի, իսկ 76 հոգի (գերմանական խմբակցութիւն) սպիտակ քուէ: Վեց քուէներ ջնջուեցան: Արարողութիւնը շատ յուզիչ էր: Վլատիսլաւի դահլիճը, որ ժամանակին ծառայած է Պոհեմիոյ թագաւորներուն թագադրութեան, զարդարուած էր հանդիսաւորապէս: Երկու օդատորմիղներ կը սաւառնէին պալատին վերեւ, երբ Տօքթ. Պէնէշ աւանդական երդումը կը կատարէր: Արարողութենէն վերջ, նոր նախագահին ընտրութիւնը հաղորդուեցաւ թնդանօթի 21 հարուածներով:

Մասարիք, «Ազատարար Նախագահը», որ այնքան ջերմօրէն յանձնարարած էր իր յաջորդը, մեծ համարում ունի անոր վրայ եւ անգամ մը յայտարարած է.— «Առանց Պէնէշի մենք չպիտի ունենայինք մեր հանրապետութիւնը»:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՐԵՔԱԿԱՆ ՏԱՐԻ բանտարկութեան դատապարտուեցան երկու սեղանաւորներ, Էթիէն Քուզէն եւ ընկերը՝ պելժիացի Տիւսէրֆ, որոնք ազգ. վիճակահանութեան տոմսեր ծախելով, 500.000 ֆրանքի պարգեւը գանձած եւ փախած էին: Առանց դրամատնակը կը գտնուէր Փարիզ, պուլվառ Սեվաստոփոլ, բայց Տիւսէրֆ ձերբակալուեցաւ Լիոնի մէջ, 700.000 ֆրանքով: Միեւնոյն ատեն 1.200.000 ֆրանք հատուցում նշանակուեցաւ վնասուած յաճախորդներուն համար:

«ՄԱՏՆԻԻ ՕՐ»ՈՒԱՆ առթիւ, միլիոնաւոր իտալացի կիներ իրենց մատնիները եւ ուրիշ զոհաբերելներ նետեցին, չորեքշաբթի օր, յատկապէս պատրաստուած հալոցներու մէջ, պատերազմական յիշատակարաններու առջեւ: Հռոմի մէջ առաջին անգամ ներկայացաւ Էլէնա թագուհին, յանձնելով իր եւ թագաւորին ոսկի մատնիները: Ոսկիներու անձրեւ մը կը տեղար պողպատեայ սաղաւարտներու մէջ: Հայրենասիրութիւնը գագաթնակէտին հասած էր պաշտական տնօրէնութիւններէն մէկ

(Շար.ը կարդալ Գ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ԳԻՒՂԸ

Օսմանեան կայսրութեան շրջանին, գիւղն ու գիւղացին, որոնք երկրին սիւնն են, կը յիշուէին միայն տասանորդի տուրքի, զինուորի համար: Ադկէ դուրս՝ գիւղով ու գիւղացիով զբաղողներ չկային: Ու պետութիւնը բնաւ չէր հետաքրքրուեր անոնց առողջութեամբ, նիւթական վիճակով, ցանքովը, կրթութեամբը եւ իրաւունքներովը: Գիւղացին, դարեր շարունակ, կը կոտորուէր ջերմէն, Փրանկախտէն, Թոքախտէն, վաշխառուներէն ու պէկերէն, բայց, ոչ ոք տէր կը կանգնէր անոր: Պետութիւնը չէր իսկ գիտեր թէ քանի գիւղ ու քանի գիւղացի ունի իր սահմաններուն մէջ: Ան արհամարհուած տարրն էր: Կթան կովը: Երկրին անլեզու ու անիրաւ գրաստը:

Սկզբունքով՝ Հանրապետութիւնը վերջ դրաւ գիւղացիի այս անտեսումին: Օր մը, երբ դեռ Հանրապետութիւնը հռչակուած չէր, եւ ազգային պայքարը բուռն թափով կը շարունակուէր, Աթաթիւրք Էնկիւրիի Ազգ. Ժողովին ամպիոնէն հարցուց.

— Այս երկրին էֆէնտին ո՞վ է:

— Գիւղացի՛ն:

Ու ժողովը ուժգնօրէն ծափահարեց զինքը:

Անիկա նշանախօսք մըն էր, ամբողջ: Ցանկութիւն մը՝ երկիրը իր արմատէն փոխակերպելու:

Աւելի վերջ, Հանրապետութեան հռչակումէն յետոյ, 1923ին, Աթաթիւրք ուսումնասիրական պտոյտ մը կատարեց երկրին մէջ: Նախ, արեւմտեան նահանգները այցելեց: Իր նպատակն էր քննել պայմաններն ու կարելիութիւնները՝ Հալք կուսակցութեան ծրագիրը պատրաստելու համար: Ու այդ ծրագրին մաս կազմեց նաեւ գիւղացին:

Հանրապետական Թուրքիան, ուրեմն, առաջին օրէն ուշադրութեան առարկայ դարձուց գիւղն ու գիւղացին: Ու անոր համար երեք հիմնական գործեր առաջադրեց.

1.— Գիւղացիին առողջութիւնն ու բարօրութիւնը:

2.— Գիւղացիին արժէքը մշակոյթի մէջ:

3.— Գիւղացիին գոյութիւնը տնտեսական ասպարէզի մէջ:

Արդ, ինչե՞ր կատարուեցան, Հանրապետական 12 տարիներու ընթացքին, այս ուղղութեամբ: Ջանանք ամփոփ կերպով վերյիշել կամ թուել զանոնք:

×

Ըսինք թէ, օսմ. կայսրութեան օրով, ընդհանրապէս բնակչութեան, բայց մասնաւորապէս գիւղացիութեան առողջական վիճակի մասին որ եւ է հետաքրքրութիւն ու մտահոգութիւն չկար: Այդ շրջանին ամբողջ պետութիւնը, քաղաքապետական մասնաւոր վարչական պիւտճէներուն մէջ, ամբողջ ժողովուրդին առողջապահութեան համար 280.000 ոսկիի յատկացում մը բրած էր ...

Այժմ, Հանրապետութեան օրով, այդ նպատակին համար իբր 10 միլիոն ոսկիի յատկացում մը կ'ըլլայ: Այս գումարը կ'երեւայ պիւտճէին մէջ: Ի՞նչքան կը յատկացուի իրականին մէջ, ի՞նչ ձեւով, ի՞նչ համեմատութեամբ,— տուեալներ չունինք:

Օսմ. կայսրութեան օրով, առողջապահական կազմակերպութիւնը շատ թերի էր: Այն ատեն կառավարութեան անունով պաշտօնավարող բժիշկներուն թիւը 623 էր, առողջապահական պաշտօնեաներունը՝ 566: Այսօր՝ 1304 է բժիշկներուն թիւը, պաշտօնեաներունը՝ 828: Համաձայն առողջապահական տեսչութեան մէկ տեղեկագրին, իբրեւ թէ ամէն մէկ կուսակալութեան, քաղաքի եւ գաւառակի մէջ բժիշկներ կան: Անիկա ճիշդ չէ: Թուրքերէն թերթերը միշտ կը հրատարակեն թղթակցութիւններ որոնք կը գանգատին թէ այս ինչ գաւառակի կեդր.ը կամ այսինչ քաղաքը զուրկ է բժիշկէ ... Կառուցուած են, մանաւորապէս վերջին տարիներուն հիւանդանոցներ՝ զանազան քաղաքներու կամ գաւառակներու մէջ, ուր ձրի կը դարմանուին: Կան եւ առողջապահական պաշտօնեաներ որոնք գիւղերը կը շրջին: Այս վերջինը, անշուշտ, բոլորովին անբաւարար միջոց մըն է: Իսկ ձմրան շրջանին անկարելի:

Երկրին մէջ ծայր տուաւ, քանի մը տարի առաջ, «պայքար ջերմի դէմ»: Անիկա լայն ծրագիր մըն էր ու կը նախատեսէր ճահիճներու չորացում մը: Ըստ վերոյիշեալ տեղեկագրին, ցարդ չորցուած են, Պրուսայի, Այտընի, Անթալիայի, Ատանայի եւ Սամսոնի նահանգներուն մէջ, 79.000 քառ. քիլոմեթր տարածութեամբ ճահիճներ, եւ 387 քիլոմեթր երկարութեամբ ջրանցքներ են բացուած: Ասոնց վրայ պէտք է աւելցնել նաեւ ուրիշ վայրերու մէջ եղած 131 քիլոմեթր երկարութեամբ ջրանցքներ եւ 51.000 քառ. քիլոմեթր ճահիճներու չորացում:

Միւս կողմէ, առողջապահական նախարարութիւնը 3765 գիւղերու եւ վայրերու 8 միլիոն(?) բնակիչները քննութենէ անցուցած եւ 30.000 քիլօ քինին բաշխած է»: «Տպագրական վրիպակ» մը պէտք է ըլլայ հոս: «Գիւղ եւ վայր» ի՞նչ կը նշանակէ: Եւ այդ 8 միլիոնը ո՞րկէ բուսաւ: Չէ՞ որ «Թուրքիոյ մէջ 13.000 գիւղեր» կային ... Ուրեմն ի՞նչ է ամբողջ բնակչութեան թիւը:

Պայքար մը սկսաւ նաեւ Փրանկախտի դէմ, որ մեծ աւերներ կը գործէ: Միշտ նոյն տեղեկագրին համաձայն «70.000 հայրենակիցներ քննուած են եւ ստուգիւ 26.000 հայրենակիցներու Փրանկախտաւոր ըլլալը, ձեռնարկուած է անոնց դարմանումին»: (Առողջապահական նախարարութիւնը խորհրդարանին առջեւ կը յայտարարէր թէ Փրանկախտը հարուածող բնոյթ չունի երկրին մէջ: Առաւելապէս Սեւ ծովու եզերքները տարածուած է: Կիրասոն, Օրտու, եւն., 2 առ հարիւր, Կարս եւ շրջակայքը՝ 0.9 առ հարիւր, Մալաթիա՝ 0.60 առ հարիւր եւն.*, ինչ որ իրական չի թըւիր):

Երրորդ պայքարը մղուեցաւ ու դեռ կը մղուի աչքերու հիւանդութեան դէմ,— թրախոմա: Եօթը տարուան ընթացքին 928.000 հոգի քննուած են: Գործավարութեան տեղեկագիրը «մեծ ծաղոյն աւերը» կը վերագրէ Թոքախտին, որուն դէմ եւս կը պայքարի պետութիւնը:

Անշուշտ, այս աշխատանքները կը տարուին նաեւ գիւղերու մէջ: Եւ սակայն, այս բոլորը մեծ արդիւնք մը չեն տուած: Գիւղերը դեռ ազատուած չեն հիւանդութիւններէ, ախտերէ, աղտեղութենէ: Մաքրութեան ըմբռնումը եւ կիրարկումը դեռ եւս թափանցած չէ թուրք գիւղէն ու գիւղացիէն ներս: Իսկ հիւանդանոցներու պարագան ինքնին կը պարզուի, երբ յիշենք որ ամբողջ երկրին մէջ անկողիններուն թիւը կը հասնի 16.668ի որոնց մեծ մասը մեծ քաղաքներուն մէջ են:

Կը տեսնուի, ուրեմն, որ «Թուրքիոյ էֆէնտին» մեծ ու շօշափելի բարիք մը չունեցաւ, առողջապահական տեսակէտէ, իր նոր տէրերուն կողմէ:

Հալքի չորրորդ համագումարը եւս իր նախորդներուն նման, զբաղեցաւ այս խնդրով:

Իր որոշումներուն մէջ կը կարդանք հետեւեալ կէտերը.—

1.— «Ջերմի, Թոքախտի, Փրանկախտի եւ Թրախոմայի նման վարակիչ հիւանդութեանց դէմ պայքարը շարունակել:

2.— Ինչպէս քաղաքներու, նոյնպէս եւ գիւղերու առողջապահական պայմաններն ու խմելու ջուրերը բարելաւել եւ ծրագրային աշխատանք տանիլ՝ մեր գիւղացիներուն առողջապահական ծանօթութիւնները ընդլայնելու համար:

3.— Տեղական վարժարաններու մէջ սաւանել առողջապահութիւնը:

Կը տեսնուի, որ Հալքը բաւական լայն ծրագիր մը ունի, հակառակ անոր որ շատ սեղմ կերպով բաւած կամ բանաձեւուած է զայն:

Եւ սակայն, հակառակ այն իրողութեան՝ որ ամէն համագումարի դրեթէ նոյնութեամբ կը կրկնուին այս որոշումները, գործնական դետնի վրայ մեծ փոփոխութիւն մը չի կատարուիր: Զորս վարակիչ հիւանդութիւնները, զորս կը յիշէ ինք, նախ շատ տարածուած են: Երկրորդ շատ լայն միջոցներով կարելի է յաղթել անոնց: Անոնք չորսն ալ ամբողջովին ծաւալող հիւանդութիւններ են: Կապուած են պայմաններուն: Ճահիճ չորցնելը դիւրին գործ չէ: Չի բաւեր ըսել թէ այսքան չորցուցինք, հարկ է գիտնալ թէ դեռ որքան կան չչորցած: Այդ համեմատութիւնն է որ երեւան կը հանէ չարիքին դեռ տեւող մեծութիւնը: Փրանկախտը, Թոքախտը, Թրախոման այս երեքն ալ նաեւ դժուարայաղթելի կ'ըլլան նոյն իսկ յառաջդէմ երկիրներու մէջ: Ուր մնաց Թուրքիան, որուն գիւղը ո՛չ թէ արդիական, այլ ընդհակառակն, նպաստող պայմաններ ունի, եւ որուն գիւղացին՝ ինքը անձամբ մասնակից չէ այդ պայքարին:

Նոյնքան մեծածախս գործ է քաղաքներու եւ գիւղերու առողջապահական պայմանները բարելաւել, բարելաւելով նաեւ ջուրերը:

Այս կէտը արդէն խոստովանութիւնն է առաջինին դժուարութեան, նախ, եւ, երկրորդ, յատուկ պարզաբանումը թէ ամէն բանէ առաջ պայմանները պէտք է փոխել:

Ի՞նչ են այդ պայմանները,— բնակատեղի, կենցաղի սովորութիւններ, նիւթական վիճակ, տղոց եւ մեծերու առողջապահութիւն, ջուր եւն.:

Իսկ այս բոլորը կը կարօտին մեծ գումարներու: Եւ երկար ժամանակի: Իսկ Թուրքիա իր մեծ գումարները, ինչպէս տեսանք, յատկացուցած է այլ ծրագիրներու: «Ամէն քաղաք՝ իր դրամով պիտի հոգայ ինքզինքը»— ահա, առ այժմ, տիրող տեսակէտը:

Բաղաքը կամ գիւղը դրա՞մ կ'ունենայ, ջրուղի՞, կոյուղի՞, համբա՞յ,— իր քաղաքապետութիւնը պէտք է չի նէ:

Կէտերէն Յրդը աւելի անիրականալի է, թէեւ, ըստ երեւոյթին, ամէնէն կարելին կը թուի:

— Գիւղական վարժարաններու մէջ սաւանել առողջապահութիւնը:

Եւ սակայն, գիւղերու մեծ մասը վարժարաններ չունի դեռ: Եւ դժուար թէ ունենան յառաջիկայ քանի մը տարիներու ընթացքին: Իսկ եղածներուն մէջ ալ «սաւանելու» համար համապատասխան պատրաստութեամբ ուսուցիչներու պէտք կայ: Տարր մը որմէ միշտ զուրկ մնաց Թուրք գիւղը:

Այժմ տեսնենք թէ տնտեսական եւ մշակոյթի դետնի վրայ ինչեր բրաւ, Հանրապետական Թուրքիան, Թուրք գիւղերուն եւ գիւղացիին:

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԿԱՐՄԻՐ ԳԻԾԷՆ ՆԵՐՍ

15ԱՄԵԱԿԸ ԵՒ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԱՄՈՒԼԸ

Յ.— Ի՞նչպէս կը կեղծեն թուանշանները

Ստալինին ուղղած նամակը եւ Ս. Մարտիկեանի յօդուածը մանրամասնօրէն կը թուեն այն բոլոր նուաճումները, որ եղած են Հայաստանի մէջ 15ամեակի ընթացքին: Յիշատակուած են տնտեսական բոլոր ձեռնարկները, ելեկտրակայաններն ու ջրանցքները, գործարաններն ու թատրոնները: Վերջերս ընկ. Վրացեան շարք մը յօդուածներու մէջ համոզիչ կերպով վերլուծման էր ենթարկած այդ նուաճումներու բուն իմաստը եւ արժէքը:

Անհրաժեշտ է հոս արձանագրել այն կեղծիքը, որմէ չեն հրաժարած Հայաստանի վարիչները նոյն իսկ տօնակատարութեան հանդիսաւոր օրը:

Հայաստանի խորհ. Հանրապետութեան նախագահ Մարտիկեան կը գրէ «Իզվեստիա»ի մէջ.—

«Մեր յաղթանակներու ցուցանիշը առաջին հերթին անվիճելիօրէն կը ներկայացնէ Հայաստանի բնակչութեան դարմանալի արագ աճումը: 1920ին Հայաստանն ունէր ընդամէնը 710.000 բնակիչ, իսկ 1935ին ունի 1.148.500 հոգի»:

Իրօք որ հսկայական աճում: 15 տարուան ընթացքին Հայաստանի բնակչութիւնը աւելցած է 438.500 մարդով՝ 38 առ հարիւր: Համաձայն Մարտիկեանի վիճակագրութեան, Խ. Հայաստանի բնակչութիւնը համեմատած Դաշնակների Հայաստանի հետ աւելցած է աւելի քան մէկ երրորդով: Այսպէս կը յայտարարէ Մարտիկեանը եւ նոյնը թութակի նման կը կրկնէ Բուլաբիսը:

Իսկ ի՞նչ կ'ըսէ իրական վիճակագրութիւնը: 1920ին կը կարծուէր թէ Հայաստանի մէջ կ'ապրի 1.200.000 մարդ: Խորհրդային վիճակագրութիւնը քննութեան առնելով այդ թիւր, հետեւեալ եզրակացութեան կուգայ.—

«Հապա ո՞րքան է Հայաստանի բընակչութեան իսկական եւ ոչ մտացածին քանակութիւնն առ 1 յունուարի 1920: Հանելով այն երկրամասերը, որ խորհ. Հայաստանի այժմեան սահմաններու մէջ չեն մտներ, մենք կը ստանանք Հայաստանի բնակչութեան թիւը՝ 935.000»: («Լենինեան Ուղի» ամսագիր, թիւ 3—4, 1928, էջ 99):

Այսպիսով, խորհրդային պաշտօնական վիճակագրութիւնը կը հաստատէ որ 1920ին Հայաստանը ունեցած է ոչ թէ 710.000 այլ **935.000** բնակիչ: Հետեւաբար յաւելումը եղած է ոչ թէ 438.500, այլ ընդամէնը 213.500 մարդ 18 եւ կէս առ հարիւր: Ազգաբնակութեան խնդրին մէջ Մարտիկեանը սուտ կը խօսի ուղիղ 19 եւ կէս տոկոսով (38—18.5 = 19.5):

Սակայն դրքի վրիպում չէ Մարտիկեանի կեղծիքը: 1926 դեկտ.ի մարդահամարը պարզեց, որ այդ թուականին Հայաստանն ունէր միայն 880.464 բնակիչ: Ուրիշ խօսքով, համեմատած Դաշնակցական Հայաստանի հետ, վեց տարիներու ընթացքին (1920—1926), Հայաստանի ազգաբնակչութեան թիւը պակսած էր 54.536 մարդով: Ահա այդ 54.536ի բացը գոցելու համար է, որ Մարտիկեան կը դիմէ ամէնէն դիւրին եւ բոլշեւիկեան միջոցի—կեղծիքի՝ դաշնակցական Հայաստանի բնակչութեան թիւը 935.000ի փոխարէն ցուցնելով 710 հազար մարդ:

Այս մէկ սուտ:

Երկրորդ, Ստալինին ուղղած նամակին մէջ պարծենքով կը յիշուի, որ Հայաստանի ցանքերու քանակը աւելցած է 95.000 հեկտար: Սակայն խօսելով ցանքերու քանակի մասին, խոհեմօրէն կը լռեն անոր որակի մասին: Այդ լռութիւնն ալ նպատակ ունի ուրիշ բացերը գոցելու: Նորէն դիմենք խորհ. վիճակագրութեան:

«Խ. Հ.»ի 1932 հոկտեմբեր 15ի թիւին մէջ տպուած էր Հայաստանի բերքի ցուցակը: Ի՞նչ կը պարզէին վիճակագրական այդ տուեալները:

Համաձայն Հողժողկոմատի դեկոյցին, պատերազմէն առաջ, 1913ին Հայաստանի ցանքերու տարածութիւնը եղած է 343.000 հեկտար, իսկ 1932ին՝ 430.000 հեկտար՝ յաւելում 87.000 հեկտ.: Սակայն, 1913ին մէկ հեկտարէն կը ստացուէր 8.3 կենդինար հացահատիկ եւ 1932ին մէկ հեկտարէն 5 կենդինար: Պատերազմէն առաջ Հայաստանի 343.000 հեկտարէն ստացուած է 2.846.900 կենդինար հացահատիկ, իսկ 1932ին 430.000 հեկտարէն՝ 2.150.000 կենդինար՝ պակաս 696.900 կենդինար: Կը տեսնենք որ քանակը բնաւ չի համապատասխաներ որակին:

Դեռ չգիտենք, թէ այս տարի մէկ հեկտարէն որքան բերք է ստացուած: Սակայն խորհրդային մամուլը հաղորդեց որ 1934ին մէկ հեկտարէն ստացուած է 8 կենդինար: Ուրեմն աւելի պակաս, քան թէ պատերազմէն առաջ: Ո՞ւր մնաց «կոլխոզային քաղաքականութեան յաղթանակը», որու անունէն կը խօսին Մարտիկեան եւ Ստալինին ուղղուած նամակի հեղինակները: Ի՞նչ յաղթանակ է այդ, երբ 15 տարի շարունակ ընկերվարութիւն կառուցանելով, Հայաստանի բերքը չէ հասած նոյն իսկ նախապատերազմեան չափերուն:

Այս ալ երկրորդ սուտը:

Երրորդ, Մարտիկեան եւ նամակը խմբագրողները կը խօսին նաեւ անասնաբուծական մարզին մէջ կատարուած նուաճումներու մասին: Հոս ալ անհրաժեշտ է մերկացնել կեղծիքը:

Համաձայն նոյն խորհրդային վիճակագրութեան, անասուններու քանակը Հայաստանի մէջ եղած է.—

Խոշոր եղջերաւոր անասուն՝ 1926ին 781.083, 1929ին՝ 892.000, 1933ին՝ 482.540 եւ 1935ին՝ 556.000 գլուխ:

Մանր եղջերաւոր անասուն՝ 1926ին՝ 1.385.597, 1929ին՝ 1.810.000, 1933ին՝ 609.100 եւ 1935ին՝ 717.000 գլուխ:

Ի՞նչ կ'ապացուցանեն այս թիւերը: Այն, որ 1926էն մինչեւ 1929, Հայաստանի մէջ եղած է անասուններու հետեւեալ յաւելումը.— Խոշոր եղջ. անասուններու համար՝ 110.917 եւ մանր եղջ. անասուններու համար՝ 524.503 գլուխ: Իսկ 1929էն մինչեւ 1933 նուազում եղած է՝ խոշոր եղջ. անասուններու համար՝ 410.460 եւ մանր եղջ. անասուններու համար՝ 1.200.900 գլուխ: Եթէ Մարտիկեանը 410.460ի եւ 1.200.900ի կորուստը յաղթանակ կը համարի, ապա ուրեմն պէտք է ենթադրել, որ այդ մարդը կորսնցուցած է ոչ միայն խիղճը, այլ եւ խելքը:

1935ին խոշոր եղջ. անասուններու թիւը հասած է 556.000ի եւ մանր եղջերաւոր անասուններունը՝ 717.000ի: Այս թիւերը դեռ շատ հեռու են հասնելու նոյն իսկ 1926ի չափերուն:

Թէեւ Հայաստան շատ հարուստ է նպաստաւոր ալպեան արօտատեղիներով, բայց եւ այնպէս մէկ կովէն տարեկան կը ստացուի միայն 6 կենդինար կաթ: Այն ինչ Հոլանտայի մէջ մէկ կովը կուտայ տարեկան 33, Խ. Միութեան մէջ 10 եւ Անգլիայի մէջ 7 եւ կէս կենդինար կաթ: Կովի «բերքը» անգամ Հայաստանի մէջ յետին տեղը կը գրաւէ:

Խորհրդահայ վարիչներու կեղծիքը անհերքելի կերպով կը բանայ նոյն ինքը «Իզվեստիա»ն:

Մոսկուայի կառավարութեան պաշտօնաթերթը 15ամեայ տարեդարձին առթիւ Հայաստան է ուղարկած իր պաշտօնական թղթակից՝ Անդրոնովը:

Բանից դուրս կուգայ, որ խորհրդային աշխարհի մէջ կը խաբեն ոչ միայն եւրոպացի ու ամերիկացի միամիտ զբօսաշրջիկները, այլ եւ Մոսկուայի թերթերու վարժ ու փորձառու թղթակիցները:

Անդրոնովը այցելած է Վաղարշապատի շրջանը եւ կը նկարագրէ «Իզվեստիա»ի մէջ այնտեղի կացութիւնը: Վեր հանելով Վաղարշապատի մէջ կատարուած շինարարական աշ-

ՀՈՆ ԵՒՍ ՀԱՃԵԼԻ ՈՒ ԶՈՒԱՐԹ ՄԹՆՈԼՈՐՏ ՄԸ ՊԻՏԻ ԳՏՆԷՔ, ԻՆՉՊԷՍ ՆԱԵՒ ՁԵՐ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐՈՒՆ ՕԳՏԱԿԱՐ ԸԼԼԱԼՈՒ ՀԱՃՈՅՔԸ ՊԻՏԻ ՈՒՆԵՆԱՔ, ԱՆՊԱՏՃԱՌ ԱՅՑԵԼԵՑԷՔ ՓՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՊԱԶԱՐԸ:

ԷՋԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԷՆ (8)

ՍՈՒԷՏԻՈՅ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ

Սակայն, պատնէշներուն վրայ արձակուած հարիւրաւոր ռումբերու աւերումին չկրնալով դիմանալ, ու մանաւանդ տեսնելով որ բացը պիտի մնան, մերոնք անխոհեմութիւն նկատեցին նոյն պատնէշներէն շարունակելու կատաղի թափով սկսուած կռիւը, որ կրնար կեանքեր արժել: Ուստի թողուցին իրենց նախկին դիրքերը ու բարձրացան վեր՝ աւելի յարմար դիրքեր գրաւելու, թշնամիին կրկնակի յարձակումներուն դիմադրելու համար:

Թշնամին, երբ գրաւեց մեր առաջին պատնէշները, սկսաւ հարայհրոցներ ու անօրինակ վայնասուններ փրցնել, իբր թէ՝ առով յաղթանակը ապահոված ըլլար:

Ժամ մը յետոյ, սկսաւ տեղատարափ անձրեւ մը գալ ու բաւական դժուարացնել մեր գործը: Թուրքերը կը կարծէին թէ մեր որսի հրացաններուն վառօդը պիտի թրջէր ու անգործածելի պիտի դառնային մեր զէնքերը:

Ու պէտք է ըսել, որ շատ ալ չէին սխալած իրենց կարծիքին մէջ: Անդադար տեղացող անձրեւը՝ մեծ մասամբ անգործածելի դարձուցած էր հասարակ «չիփթէ» ու «թէք» հրացանները: Անոնց բերնէն կաթիլ կաթիլ կը հոսէր ջուրը: Թրջած էր նաեւ վառօդը: Միայն, բարեբախտաբար, Հ. Յ. Դաշնակցութեան Քէսապի ենթակոմիտէի միջոցաւ բերուած յունական Կրա հրացանները վնասուած չէին անձրեւէն ու ի վիճակի էին անընդհատ կրակ մաղելու թշնամիներու գլխուն: Այդ օրհնեալ գործիքները տեղն ու տեղը կը կատարէին իրենց փրկարար գործը, կործանելով հակառակորդի կեանքեր:

Պահ մը երկու կողմէն ալ հրացաննաձգութիւնը կանգ առաւ, ու տիրեց ահաւոր լռութիւն մը: Միմիայն, երբեմն - երբեմն, վիրաւորեալներու հեծքիւնները կը բարձրանային, որմէ ետք նորէն կը սկսէր քար լռութիւն տիրել ամէն դի: Ոչ ոք կը համարձակէր խզել ահաւոր լռութիւնը: Թշնամին մեզի յաղթելու նորանոր ծրագիրներ կ'որոճար: Մենք ալ պարապ նստած չէինք:

Փողերու ականջ պատռող ժխորով ու անթիւ ռումբերու տարափին տակ՝ կռիւը վերսկսաւ առաջուան թափով, գուցէ քիչ մը աւելի կատաղօրէն, կէս ժամ տեւող խաղաղութիւն մը թագաւորելէ յետոյ: Ու անձրեւը ուժգնակի կը շարունակէր տեղալ, աւելի նեղութիւն պատճառելով մեզ: Սակայն, միայն մենք չէինք, որ կը կրէինք այդ նեղութիւնը, թշնամին ալ ենթարկուած էր նոյն վիճակին: Գոնէ մենք գիտէինք լերան ամէն ծերպն ու խոռոչը, թշնամիին այդ ալ կը պակսէր: Խնկեր մնացեր էր անտառներուն մէջ յուսաբեկ: Ինչ ընէին, հրաման էր, որ պէտք էր կատարուէր:

Թշնամին, օգուտ քաղելով մեր աննպաստ կացութենէն, յառաջացաւ մինչեւ «Օմարի - Գետին» բռնած վայրը: Մերիններն ալ նոր օգնական ուժեր ստացած ըլլալով, սկսան խիզախ դիմադրութիւն մը ցոյց տալ եւ կասեցնել անոնց յառաջխաղացումը՝ իրենց մահաշիւ գնդակներով: Միեւնոյն ատեն, թշնամին ալ նոր օգնական ուժեր ստացած ըլլալով, անցաւ բուռն հակայարձակումի:

Եօթը ժամ անդադար շարունակուող կռիւէ մը վերջ, թշնամին իր յարձակումը բուռն կերպով շարունակելով, կրցաւ հասնիլ մինչեւ Թաթար - Ալանկ, հոն, ուր դարեր առաջ, առիւծասիրտ Լէնկթիմուրը՝ իր արիւնոտ թաթը մխեր էր Ասորեստանի սիրտը: Այս դաշտին մէջ էր որ Լէնկթիմուրը յաղթած էր Ասորեստանին:

Խլրէնճէյի հսկայ ապառաժներու ետեւէն՝ մեր կտրիճները անդադրում կրակ կը թափէին թշնամիի գլխուն, ուր իրենց վրայ վաշտ մը զինուոր կը յարձակէր Քիւզօրէն: Այսպէսով, Գըզըլ - Ճայի բանակատեղին ընդհանուր վտանգի ենթարկուած էր: Ժողովուրդը երկիւղալի բոպէներ կ'ապրէր, որովհետեւ թշնամին՝ երթալով կը սաստկացնէր իր թնդանօթի կրակը: Ռումբերը կ'իյնային ճիշդ հիւղակներուն մօտերը, աւերելով անոնցմէ մէկ քանին:

Ժողովուրդի բազմութիւնը մէկէն ի մէկ պոռթկաց՝ ու ամէն ինչ լքելով, միայն իրենց կեանքը փրկելու մտահոգութեամբ, սկսաւ ապաստանիլ Գուչ - Ճըղայ: Յաջորդ օրը բոլոր իրերն ալ հոն փոխադրուելով, դատարկուեցաւ Գըզըլ - Ճայի բանակատեղին: Ժողովուրդի մէկ մասը Գուչ - Ճըղայ մնաց, իսկ մեծամասնութիւնը գնաց հաստատուեցաւ Տամլաճըգ, որ եղաւ ամենամեծ կեդրոնատեղին:

Տակաւ առ տակաւ կռուողներուն կացութիւնն ալ կը վատթարանար: Անոնք գերմարդկային ճիգով մը կը շարունակէին իրենց դիմադրութիւնը: Այս վիճակը տեւեց մինչեւ իրիկուն: Երբ ամպերը պատռեցան ու օրը պայծառացաւ, մենք ուժգին հակայարձակումով մը գրոհ տուինք թշնամիին վրայ՝ ու խուճապի մատնելով զայն՝ քշեցինք նորէն մինչեւ «Օմարի - Գետինը», ուր ստիպուած պիտի գիշերէր:

Այդ օրուան կռիւին մէջ, քաջութեան աննման տիպար, անզուգական հերոս ու դիւցազնութեան մարմնացում, ընկ. Յակոբ Գարակէօզեան խիզախօրէն կռուեցաւ մինչեւ վիրաւորուիլը, բոլոր կռուողներուն ուշադրութիւնը իր վրայ կեդրոնացած պահելով: Ընկեր Գարակէօզեան իր դիրքէն շարունակարար կրակ կը մաղէր զինուորներուն վրայ՝ չնայելով որ, իր դիրքը հետզհետէ կը պաշարուէր: Իրեն եղած զգուշական խօսքերուն կը պատասխանէր.— «Ամօթ է ինծի, եթէ թիկունք դարձնեմ այս վատոգիներուն. ես, գնդակը ճակտիս պէտք է ընդունիմ»: Այսպէս կը շարունակէր իր գերագոյն պայքարը, չուզելով կռնակ դարձնել թշնամիին: Ու կը կրակէր, կը կրակէր, կը կրակէր... իր արձակած գնդակները ամէնքն ալ իրենց նպատակին կը հասնէին, գետին փռելով ասկեարները:

Սակայն, աւաղ, քիչ ետք, լեռները դղրդացնող մռնչիւն մը կը լսուէր իր դիրքերէն: Սուէտիոյ առիւծը ծանրապէս վիրաւորուած էր կողքէն ու այդ պատճառաւ դայրագին կը մռնչէր: Արիւնը կայլակ առ կայլակ կը ծորէր ստացած վէրքէն: Ու այդ վիճակին մէջ դեռ կը շարունակէր իր կռիւը: Մինչ այդ, խումբ մը օգնութեան հասած էր արդէն: Ան իր դիրքի պաշտպանութիւնը անոնց յանձնելով, կը խնդրէ որ պուտ մը ջուր տան իրեն:

Յ. Գ. ՊՈՒՐՍԱԼԵԱՆ

(Շար.)

...խատանքները, Մոսկուայի յատուկ թղթակիցը կուտայ պատկերը բամ-պակի մշակութեան եւ այգեգործու-թեան։ Տնտեսութեան այդ մարզե-րուն մէջ Վաղարշապատի շրջանն առաջ գացած, որ այս տա-րի մէկ հեկտար հողէն ստացուած է 12 կենդինար բամբակ եւ 60 կենդի-նար խաղող։ Եւ որպէսզի գիւղատն-տեսութեան աճումը աւելի ցայտուն ըլլայ, Անդրոնով կը յիշեցնէ, որ ցարական վարչաձեւի տակ, այդ նոյն շրջանին մէջ մէկ հեկտարէն կը ստացուէր միայն երեք ու կէս կեն-դինար բամբակ եւ 10 կենդինար խա-ղող։

«Ոչ ոք կրնայ ըսել ներկայիս — կ'աւելցնէ Անդրոնով — թէ անծքն այլ եւս կը ճզմէ այդ բերրի հարթա-վայրերը»։ («Իզվ.» 28 նոյ.)։

Խօսելով Վաղարշապատի շրջանի մասին, պէտք է նկատի առնել, որ այդ հողամասը Հայաստանի ամէնէն բեր-րի շրջաններէն է եւ այդ վայրի հո-ղին արտադրանքը շատ աւելի բարձր է եղած միւս վայրերէն։ Այդ կ'ընդու-նի նաեւ Անդրոնով, յայտարարե-լով «առատաձեռն է այստեղ հողը»։

Այս փոքրիկ բացատրութիւնն ան-հրաժեշտ էր բանալու խոշոր չա-կերտներ, որու մէջ կ'ուզենք դնել այս անգամ «նուաճում» բառը։

Ուրեմն իւրաքանչիւր հեկտար այս տարի տուած է 12 կենդ. բամբակ եւ 60 կենդ. խաղող։

Բանանք «Խորհրդ. Հայաստանի»ի 1932 հոկտ. 15ի թիւը եւ ընթերցողին հետ միասին կարդանք այն ատեն-ուան հողժողկոմ Գ. Եսայեանի զե-կուցումը՝ Հայաստանի բերքի մա-սին։

Համաձայն Եսայեանի բերած վի-ճակագրութեան, Հայաստանի միջին բերքը, մէկ հեկտարին եղած է.—

Բամբակ՝ 1913ին 9. 1927ին 11.6 եւ 1931ին 4.5 կենդինար։

Խաղող՝ 1921ին 75, 1925ին 89 եւ 1932ին 41 կենդինար։

Այսպիսով, 1931ին մէկ հեկտարին ստացուած է նախապատերազմեան ճիշդ կէսին չափ բամպակ, իսկ խա-ղող 1932ին ստացուած է 1925ին կէ-սէն աւելի պակաս։

1935ին բամպակի բերքը հազիւ հասած ու անցած է 1927ի չափը, իսկ խաղողը դեռ շատ ու շատ ետ կը մնայ նոյնիսկ 1921ի չափէն։

Այսպիսով, նախ բացարձակ սուտ է, թէ Խորհրդային իշխանութենէն առաջ մէկ հեկտարին կը ստացուէր 3.5 կենդ. բամպակ եւ 10 կենդ. խա-ղող եւ երկրորդ կ'ապացուցուի որ վերջին հինգ տարիներու ընթացքին գիւղը դեռ չէ շտկուած հաւաքական տնտեսութեան աւերներէն։

«Իզվեստիա»ի թղթակիցը որ եւ է յանցանք չունի, որովհետեւ ան զոհն է Խանջեաններու* եւ Գուլոյեաններու կեղծիքին, ինչպէս եւ արտասահմա-նի մէջ նոյն կեղծիքին զոհ կ'երթան շատ ու շատ հայ եւ օտար Անդրոնով-ներ։

ԱՇՈՏ - ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԿԱՂԱՆԴԻ ՁԵՐ ՍԵՂԱՆԸ ԶԱՐԴԱ-ՐԵՑԷՔ ՈՒ ՁԵՐ ՓՈՔՐԻԿՆԵՐԸ ՈՒ-ՐԱԽԱՑՈՒՑԷՔ ԳՆԵԼՈՎ ԱՄԷՆ ԲԱՆ ՖՐ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՊԱԶԱՐԷՆ։
ԿՐԿՆԱԿԻ Է ՕԳՈՒՏԸ ԹԷ ՁԵՐ ՔԸ-ՍԱԿԻՆ ՀԱՄԱՐ ԵՒ ԹԷ ԱՂՔԱՏԻԿ ԵՐԱԽԱՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ։

«ՀԱՅ ԵՐԳԻ ՕՐԸ»

ԵՐԿՐՈՐԴ ՀԱՄԵՐԳԸ

Կիրակի, 15 դեկտ., տեղի ունեցաւ Հայ Երգի Օրուան նուիրուած երկ-րորդ համերգը, որ անցաւ նոյնքան խանդավառութեամբ։ Պատիւ Փարի-զի հայ գաղութին, որ այս կրկնակի համերգները քաջալերած էր, եւ պա-տիւ նաեւ Սիփան - Կոմիտաս երգչա-խումբի անդամներուն որոնք մինչեւ վերջին կտորը պահեցին իրենց կար-գապահ դիրքը եւ երգելու խնամ-եալ ոճը։

Երկրորդ համերգին մէջ որոշ թիւով աչքի կը զարնէին օտար ունկնդիր-ներ, որոնք մեծ հետաքրքրութեամբ ունկնդրեցին մեր երաժշտութիւնը։ Ներկայ էին Ազգերու Դաշնակցու-թեան Ֆրանսայի ներկայացուցիչ Պ. Փան, իր տիկնոջ հետ, Ֆրանսացի հիւրեր, եւ բարձրաստիճան սպաներ, իրենց համազգեստով կամ քաղաքա-յին տարազով, երկու հրամանատար, մին ծովային, միւսը օդային բանակ-ներու ներկայացուցիչ։ Հիւրերը յայ-տագրին ամէն մէկ թիւը ծափահա-րելէ զատ, չէին մոռցած մինչեւ ար-ուեստագէտներու սենեակը երթալ եւ շնորհաւորել Հայ Երգի օրուան ղե-կավարը եւ երգչախումբին անդամ եւ անդամուհիները, մինչ բարձրաստի-ճան հիւրերէն մին կ'ըսէր.

— «Եթէ օր մը ձեր գաղթական ան-դամներէն մին պէտք ունենայ Ֆրան-սացիի մը օժանդակութեան, անվա-րան կրնայ դիմել մեզի, այն ատեն պիտի համոզուիք որ մեր գնահատու-թիւնը հոս՝ վայրկենական ազդեցու-թեան մը արդիւնքը չէ»։

Անցնելով յայտագրին, կային 16 նոր կտորներ, մասնակցութեամբ ար-ուեստագէտ տօքթ. Սինանեանի, որ նուագեց վեց կտոր զանազան հեղի-նակներէ, շատ մաքուր ոճով։ Մեզի համար հաճելի անակնկալ մը եղաւ ներկայութիւնը վաթսունամեայ հայ երգահան Վահրամ Սփաճեանի, որուն Նաւերգը (Barcarolle) նուագուած Սի-նանեանի կողմէ, առիթ տուաւ ճանչ-ցնելու թէ ինչպիսի կարող ուժեր ունինք, օտար միջավայրին մէջ կոր-սուած։ Վահրամ Սփաճեանի ներկա-յութիւնը իր ամերիկացի տիկնոջ հետ, առիթ տուաւ որ հասարակու-թիւնը արդար արտայայտութիւն մը ունենայ իրեն հանդէպ, եւ ծափերով բեմ հրաւիրեց «հեղինակ»ը գոչելով։ Սփաճեան յայտնապէս յուզուած էր, իսկ Հայ Երգի Օրը իր կոչումը ար-դարացուցած, քանի որ իր նպատակն էր լոյս աշխարհ բերել մեր անծանօթ մնացած հեղինակները, դարձեալ Պ. Պարթեւեանի հոգածութեան շնորհիւ է որ գիտենք թէ ո՞վքեր են եւ ի՞նչ արժէք ունին Արամ Խաչատրեանը, Ստեփան Էլմասը, Էտկար Մանասը, ինչպէս նաեւ երիտասարդ երաժիշտ մը՝ Համբարձում Պէրպէրեան, որու գործը կրկին գնահատուեցաւ։

Գալով խմբերգներուն, թէեւ աւելի վարժ կ'երգուէին, սրահին մէջ ըս-կիզբները որոշ անտարբերութիւն մը նկատելի էր, որ քիչ քիչ հետաքրք-րութեան փոխուեցաւ, եւ չուշացաւ այն տաք մթնոլորտը որ կը տիրէր նախորդ համերգին։ Կոմիտաս վար-դապետի երգերը երգուեցան մեծ նր-բութեամբ։ Յայտնի է որ ամէնէն ժո-ղովրդականներուն անգամ ղեկավարը կը պարտադրէ շատ ժուժկալ երգե-ւածք, եւ ամէն ինչ կ'անցնի գրեթէ դասական ոճով, եւ լուրջ գետնի վը-րայ։ Օտարներ կը գնահատեն այս ձեւը, թէեւ մեր հայրենակիցներուն քիչ մը նուազ խանդավառութիւն պատճառէ։ Այսպէս է որ Պ. Պարթե-ւեան յաճախ կը ղեկավարէ հազիւ նկատելի շարժումով, երբեմն միայն դէմքի արտայայտութեամբ, եւ եր-բեմն բնաւ չի ղեկավարեր, երբ՝ մար-զուած խումբը իր դերը կրնայ կատա-րել։

Օր. Թորոսեան այսանգամ իր կրկնած կտորներուն աւելցուց նաեւ «Պըճին-կօ»ն, ջերմ գնահատութեան արժա-նանալով։ Օր. Ղազարոսեան մեծ ար-ուեստագիտուհի է արդարեւ, թէ իբր դաշնակահար թէ իբր երգահան։ Լը-սեցինք իրմէ նոր կտոր մը Զուհաճ-եանէ, Էլմասէ, եւ իրմէ՝ «Պարենք», քնքոյշ ու խանդավառիչ։ Պ. Քէչէճ-եան իբրեւ արական ձայն այժմ իս-կապէս համակրելի է։

Վերջացնելէ առաջ փափաք պիտի յայտնէի որ «Հայ Երգի Օր» բացա-տրութիւնը թեւ առնէր նաեւ հայ գա-ղութներու մէջ, եւ ամէն տեղ կրկ-նուէր, իսկ Փարիզի մէջ ամէն տա-րի տեղի ունենար։

Նոյնպէս պիտի մաղթէի որ միաց-եալ երգչախումբի գործունէութիւնը բարգաւաճէր, յարատեւէր, վերջա-պէս մեծնար, եւ միջոցներ ստեղծը-ւէին, որպէսզի ազգային համերգնե-րը տրուէին բոլորովին եւրոպական շրջանակի մէջ։

Համերգի վերջաւորութեան թէ ժո-ղովուրդին եւ թէ անդամներուն ծա-փերով բեմ հրաւիրուեցաւ ղեկավա-րը, իր կազմակերպութեան արդար վարձատրութիւնը ընդունելու։

Ա. ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Երեւանի

ՊԵՏ. ՕՓԵՐԱՅԻՆ ՈՒԺԵՐԸ

Երեւանի Պետ. Օփերային յառաջի-կայ եղանակին համար երաժշտական ղեկավար նշանակուած է փրոֆ. Սա-րաջեան, օգնական՝ Բուդաղեան եւ Թաւրիզեան, բեմադրիչ՝ Բուրջալ-եան, Գուլակեան, Կարապետով, Շե-լուդկովսկայա, պարարուեստի վա-րիչ՝ Պրեոնիակով, երգչախումբի ղե-կավար՝ Նիկոլսկի, նուագախումբի ղեկավար՝ Սոկոլով, Մխնասեան, Սալիեան, Սեֆերովա, բեմանկար-չութեան համար՝ Սարեան, Արուտ-չեան, Դանդուրեան, Անանեան։

Դերասաններն են.—

Սոփրանօ.— Բեջանեան, Գաբրիէլ-եան, Գասպարբէկ, Գրիգորեան, Դա-նիէլեան, Եւանդուլեան, Խաչատր-եան, Միքայէլեան։

Թենոր.— Աւագեան, Բաղդասար-եան, Կարապով, Սոկրատեան, Փի-րումեան։

Մեցցօ սոփրանօ.— Լիսիցեան, Զա-քարեան, Հէքիմեան, Մկրտչեան, Մուշկամբարեան, Օվչարենկօ, Շահ-նազարեան, Սեդմար, Վարդանեան։

Պարիտօն.— Ալինակ, Անդրէեւ, Եսաիբեն, Շարայ Տալեան, Պապով, Սերդոբով, Ս. Տալեան։

Պաս.— Այվազեան, Գարաշվիլի, Գրիգորեւ, Իսեցկի, Ֆոմին։

Այս եղանակին պիտի բեմադրուին առաջին անգամ ըլլալով, Քաջ Նա-զար (Յ. Ստեփանեան), Սաֆա (Ա. Մալեան), Բոհեմա (Պուչչինի), Հոֆմանի հէքեաթները (Օֆէնբախ), Լաքմէ (Դելիբ)։ Նախապէս բեմադր-ուած ըլլալով հանդերձ՝ պիտի կրկ-նուին Ռիկոլեթթօ (Վերտի), Չիօ-Չիօ-Սան (Պուչչինի), Սէվիլեան սափրիչ (Ռոսսինի), Քարմէն (Պի-զէ), Ֆաուստ (Կունօ), Եւգենի Օնե-կին (Չայկովսկի), Ալմաստ (Սպեն-դիարեան), Անուշ (Տիգրանեան)։

Օփերային տնօրէնն է Խոջամիր-եան, վարչ. տնօրէնը՝ Օննիկ Տայ-եան։

ԵՐԵՒԱՆԻ ՔԱՂԱՔԱՑԻՆ ԲԱԺԱՆՈՒՄԸ

Գրած էինք թէ Երեւան պիտի բաժ-նուի երկու թաղապետութեան։

Երեւանի քաղաքային խորհուրդը արդէն ճշդած է երկու շրջանակնե-րուն սահմանները։

Քաղաքային Երեւանը կը գրաւէ 3.300 հեկտար տարածութիւն եւ ու-նի 74.500 բնակիչ։ Այս բաժնի սահ-մաններուն մէջ կը մտնեն Նորքը, Նոր Արաբկիրը, Քանաքեռը։ Սահ-մանները կը սկսին Զանգի գետէն մինչեւ Վաղարշապատի կամուրջը, այնուհետեւ Շահումեան փողոցէն կ'իջնէ մինչեւ Կարմիր բանակային-ներու փողոցը, ապա Պլեխանովի փո-ղոցէն մինչեւ Լենինի փողոցին ծայ-րը։

Արդիւնաբերական Երեւանը կը գը-րաւէ 7.210 հեկտար տարածութիւն, 66.000 բնակչութեամբ։ Այս բաժնին մէջ կը մտնեն Նոր Մալաթիան, Սե-բաստիան, Զարբախը, Շէն-գաւիթը, Նուպարաշէնը, Նոր Կողբը, Շահում-եան աւանը։

ՁՄԵՌՆ ՍԿՍԱՒ

Նոյ. 12ին եղանակը սաստիկ ցրտեց Երեւանի մէջ։ Հայաստանի բոլոր շրջաններուն մէջ, Արարատեան դաշ-տէն զատ, ամէն կողմ ձիւն տեղաց։ Սիմիոնովկայի մէջ ձիւնի խաւը 18 սանթիմեթր ունի։ Ջերմաչափը ցոյց կուտար զերոյէն վար 8։ Լենինակա-նի, Զանգուրի, Ամասիայի մէջ ձիւնա-խառն փոթորիկ կար, հովը կը փչէր մէկ վայրկեանի մէջ 15 — 18 քիլո-մեթր արագութեամբ։

Նոյեմբեր 13ին Երեւանի մէջ ջեր-մաչափը ցոյց կուտար +3։ Ամբողջ օրը անձրեւ տեղաց, գիշերն ալ ձիւն նստաւ քաղաքին վրայ։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Դատական գործավար նշանակուե-ցաւ Պետիկ Թորոսեան։

⁂ Քանդակագործ Ուրարտու կը պատրաստէ Յովհ. Թումանեանի ար-ձանը, որ պիտի ունենայ 15 մեթր բարձրութիւն, բանաստեղծին անմահ հերոսներուն (Լոռեցի Սաքօ, Անուշ, Գիքոր, Ալմաստ, Աշուղ) քանդակնե-րով։

⁂ «Խորհ. Հայաստան» կը գրէ թէ Էջմիածնի մատենադարանի տնօրէն Սենեքերիմ Յակոբեան կը հաւաքէ ձեռագրատան մէջ գտնուած բոլոր այն նիւթերը, որոնք կը վերաբերին Եթովպիոյ։ Հայկական հին գրակա-նութեան, մասնաւորաբար պատմա-գրութեան մէջ յիշատակութիւններ կան Եթովպիացիներու մասին։ Յի-շատակութիւններ կան նաեւ Էջմիած-նի մատենադարանի ձեռագիրներուն մէջ։

⁂ Մոսկուա վաւերացուց Հայաս-տանի Գիտութեանց Ակադեմիայի ան-դամներուն ընտրութիւնը։ Նախա-գահ նշանակուած է ակադեմական Լեւինսոն - Լէսինգ, փոխ-նախագահ՝ Մելիք, անդամներ՝ ակադեմական Օրբէլեան, ակադեմական Վավիլով, երկրաբան Կարապետեան, փրոֆ. Յ. Յովհաննէսեան, փրոֆ. Եղիազար-եան։

⁂ Երեւանի պետ. համալսարանին մէջ, Նոյեմբերի վերջերը, յատկա-պէս պատրաստուած դասախօսու-թեանց շարք մը տրուեցաւ, հետեւ-եալ նիւթերուն շուրջ.— Մասնագէտ-ների հարցը եւ պետական համալսա-րանի 15 տարուան ուղին, — Նոյեմբեր-եան յեղափոխութիւնը եւ հայ գրա-կանութիւնը, — Քաղաքացիական կը-ռիւները Զանգեզուրի մէջ, — Հայ պատմագրութեան արդի վիճակը, — Ընկերվարական Երեւանի աճումը եւ մերձքաղաքային փոխադրութեան խնդիրը, — Հողային յարաբերու-թիւնները խանութեանց մէջ։

Դասախօսութեանց բացումը կատա-րեց կրթական գործավար Եղիազար-եան։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Կ. ԽԱՉԻ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Կ. Խաչի մասնաճիւ-ղի վարչութիւնը թէյասեղան դասա-խօսութիւն մը կազմակերպած էր դեկտ. 14ին, Քաֆէ Նուայլի մասնա-ւոր սրահին մէջ։ Այս առթիւ մաս-նաւոր հրաւիրատոմսեր ղրկուած էին որոնց պատասխանած էին բաւական թիւով հայրենակիցներ, հակառակ սաստիկ ցուրտին եւ տօնական օր ըլ-լալուն։

Մեր հանրային կեանքը թմրած վի-ճակ մը կը ներկայացնէ։ Ոչ մէկ շար-ժում, ոչ մէկ ճիգ սթափումի եւ խանդավառութեան։ Տնտեսական տագնապը, կառավարութեան ձեռք առած խստութիւնները օտարական-ներու հանդէպ եւ տիրող թշուառու-թիւնը, իրենց անխուսափելի անդ-րադարձումները կ'ունենան նաեւ մեր հանրային կեանքին վրայ։ Կ. Խաչի պարբերական թէյասեղան - դասախօ-սութիւնները բացառութիւն կարելի է համարել այս ընդհանուր մեռելու-թեան մէջ։ Արդէն այս երկրորդ հա-ւաքոյթն էր որ տեղի կ'ունենար։

Մասնաճիւղի վարչութեան կողմէ տիկ. Քիպրիթճեան բանալով հաւա-քոյթը, շեշտեց այն կարեւորութիւնը որ կը ներկայացնեն այս ձեւի հաւա-քոյթները, ինքնազարգացման եւ մը-տերիմ շրջանակ մը ստեղծելու տեսա-կէտէն։ Հակառակ դժուարին պայ-մաններուն եւ նիւթական անձուկ վի-ճակին՝ Կ. Խաչը կը շարունակէ մնալ պատնէշին վրայ։ Անոր գործունէու-թեան թափն ու պսակը պիտի կազմէ իր նոր ձեռնարկը՝ դարմանատան մը բացումը հայաշատ թաղի մը մէջ, ուր ձրի դարման եւ խնամք պիտի ստա-նան բազմաթիւ չքաւոր հիւանդներ։

Յետոյ հրաւիրեց օրուան դասախօսը ընկ. Հայկ Սէրէնկիւլեան որ խօսե-ցաւ «Կնոջ ազատագրական շարժումը եւ հայ կինը» շահեկան նիւթին շուրջ, մօտաւորապէս մէկ ժամ։ Թուեց ներ-կայ դարու գիտական եւ ճարտարա-րուեստական շարժումները, եւ սահ-

Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Գայա-նեան կը ծանուցանեն ծնունդը ի-րենց անդրանիկ զաւակին՝ ԴԱՑԱՃԱ-Նի։

Կապտան, 17 դեկտ. 1935

մանց փէմինիզմի էութիւնը, որ է հաւասար իրաւունքներ այր եւ կնոջ միջեւ։ «Ինչո՞ւ համար այրը հանրա-յին քաղաքական իրաւունքներ պիտի վայելէ, բայց կինը ոչ։ Ներկայ ճար-տարարուեստական դարը կինն եւս մղած է դէպի գործարան։ Ժողովր-դապետական վարչաձեւը եթէ հիմ-նուած է սեռերու հաւասարութեան վրայ, ապա ուրեմն պէտք է սկզ-բունքով համաձայն գտնուի այս պա-հանջներուն, որովհետեւ կիներու հանրային քաղաքական ասպարէզ մտնելով շատ մը աղէտներ կը խնա-յուին մարդկութեան։ Հայերս բախ-տաւոր կրնանք համարուիլ այս տե-սակէտէն որովհետեւ յարգանքը կնոջ հանդէպ եղած է ընդհանուր։ Ապա-ցոյց այն պարագան որ Հայոց հեթա-նոսական կրօնի Աստուածներէն շա-տերը եւ գլխաւորները եղած են կին աստուածներ ինչպէս Անահիտ եւն.։ Եւ Հայերս մեր աստուածուհի-ները պատուած ենք ամէնէն բարձր տիտղոսներով։ Հայ ընտանիքի մէջ կիները ամենապատուաւոր տեղը կը գրաւէին»։

Գեղարուեստական բաժինը եւս խը-նամքով պատրաստուած էր։ Մեներ-գեց Տիկ. Ե. Վարժապետեան։ Եղան երգեր, արտասանութիւններ եւ ու-ղերձներ ներկաներու կողմէ։ Թէյի եւ կարկանդակի սեղաններու շուրջ ե-ղած այս կոկիկ հաւաքոյթը վերջա-ցաւ կէս գիշերին, ուրախ մթնոլորտ մը ստեղծելով։ Փափաքելի էր որ այս ձեւի հաւաքոյթներ յաճախ տեղի ու-նենային եւ մեր ժողովուրդն ալ չզլա-նար իր ներկայութեամբ քաջալերել կազմակերպիչները։

Ներկայ մը

ԿՈՉ ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅ ԿՕՇԿԱԿԱՐՆԵՐՈՒՆ

Արհեստակիցնե՛ր, տնտեսական տագնապի իբր հետեւանք, օտար աշ-խատող ձեռքերու կրճատման հա-րիւրին 10ի կառավարական որոշու-մը սկսած է գործադրուիլ։ Արդէն շատ մը գործատէրեր կը մերժեն ըն-դունիլ հայ գործաւորներ։

Մենք, հայ կօշկակար գործաւոր-ներս կազմելով ստուար մեծամասնու-թիւնը մեր արհեստին մէջ, շատ բնա-կան է որ առաջին առթիւ գտնուինք օրէնքի խստութեան մատնուած,

Մօտաւոր ապագայի թշուառու-թիւնները կանխելու մտահոգու-թեամբ, Պէլվիլի մէջ կազմուած է կօշկակարներու առժամեայ մարմին մը, որ ստիպողական ժողով կը հը-րաւիրէ Փարիզի եւ շրջանի բոլոր հայ կօշկակար աշխատաւորները ան-խտիր, շաբաթ 21 դեկտ. կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, 40, Rue de Belleville ի վերնայարկը, ուր պիտի խօսուի այս կենսական հարցին շուրջ եւ հաւաքա-բար պիտի ըլլան կարելի կարգա-դրութիւնները։

Կօշկակարներու առժամեայ մարմին

ՄԷԿ ՕՐ, ՄԷԿ ՕՐ ՄԻԱՅՆ ՊԻՏԻ ՏԵՒԷ ԱՅՆ ԳԵՂԵՑԻԿ ՁԵՌՆԱՐԿԸ ՈՐ ԱՄԷՆ ՏԱՐԻ ԻՐ ՎԱՅԵԼՈՒՉ ՀԱՄԱԿ-ՐԱՆՔՈՎ ՈՒ ԳՏԱԾ ՅԱՋՈՂՈՒ-ԹԵԱՄԲ ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՊԱՐԾԱՆՔՆ Է, ԳԱՑԷՔ ՈՒ ԴԱՏԵՑԷՔ ՊԱԶԱՐԸ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (8)

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Անգլ. բնագրէն թարգմ. Ժ.

Հեղինակուհի՝ ԷԿԱԹԱ ՔՐԻՍԹԻ

ԳԼՈՒԽ 8

ՈՍՏԻԿԱՆ ՐԷՅԼԸՆ ԱՊԱՀՈՎ Է

Իրարու երես նայեցանք։

— Կայարանը քննութիւն պիտի կատարէք, անշուշտ, ըսի։

— Բնականաբար, սակայն ար-դիւնքին մասին շատ ալ վստահ չեմ. գիտէք թէ ինչ տեսակ կայարան ու-նիք... գիտէ՞ք։ Քինկզ Էպօթը գիւղ մըն է, բայց իր կայարանը շատ կա-րեւոր է։ Այնտեղ է որ «Մեծ գիծեր» կ'անցնին, կառքերը կը փոխ-ուին, կը զատուին, կը «հանդչին»։ Գիշերուան այդ ժամուն շրջակայ-քէն երկաթուղիներ կը հասնին հոն՝ համբորդ տալու համար հիւսիս գա-ցող շոգեկառքին որ 10.19ին գիւղին կայարանը կը մտնէ ու կը մեկնի 10.23ին։ Իրարանցումը այնքան մեծ կ'ըլլայ որ մարդ ուշադրութիւն չի դարձներ եթէ հեռաձայն ընէ կամ շո-գեկառքը առնէ։

— Բայց հեռաձայն ընելու ի՞նչ պէտք կար, հարցուց Մէլրօզ. շատ տարօրինակ կը թուի... իմաստ չէ-կայ, տրամաբանութիւն չկայ եղա-ծին մէջ...

— Կայ, ըսաւ Փուարօ որ գրադա-րանին վրայի չինական ծաղկամանով զբաղած էր։

— Այսի՞նքն ...

— Եթէ պատճառը գիտնայինք, ա-մէն ինչ գիտցած կ'ըլլայինք։

Աննկարագրելի շեշտ մը կար իր ձայնին մէջ, երբ այդ բառերը կ'ար-տասանէր։ Զգացի թէ անիկա հարցին վրայ կը նայէր տարբեր անկիւնէ մը, բայց թէ ի՞նչ կը տեսնէր՝ չեմ գի-տեր։

Փուարօ պատուհանին առջեւը գը-նաց ու դուրս նայեցաւ։

— Պ. բժիշկ, ըսիք թէ ժամը 9ին էր որ վանդակորմին առջեւ տեսաք անծանօթը, այնպէս չէ՞...

Հարցումը ուղղեց ինծի առանց ե-տեւ դառնալու։

— Այո, պատասխանեցի. եկեղե-ցիին ժամացոյցը ինը զարկաւ...

— Քանի՞ վայրկեան պէտք էր որ անիկա վանդակորմէն տուն հասնէր, կամ, օրինակ, աշխատանոցին պա-տուհանին քովը գար...

— Ամէնէն շատը հինգ վայրկեան, երկու, երեք վայրկեանն ալ կը բա-ւէր, եթէ սա նեղ ճամբան առնէր եւ ուղղակի հոս գար...

— Բայց այդ նեղ ճամբան առնելու համար տեղին ծանօթ պէտք է ըլլար ... ինչպէ՞ս հասկցնեմ, այսինքն կը նշանակէ թէ ուրիշ անգամ ալ եկած էր եւ ճամբան ծանօթ էր իրեն...

— Իրաւունք ունիք, ըսաւ գնդա-պետը։

— Այդ կէտն ալ կրնանք ճշդել, ան-շուշտ, եթէ Պ. Էքրօյտը անծանօթ այցելու մը ընդունած ըլլար վեր-ջին քանի մը օրուան ընթացքին...

— Անիկա քարտուղարը կրնայ ը-սել, պատասխանեցի։

— Կամ Փարքըրը, ըսաւ գնդապե-տը խնդալով։

— Եւ կամ թէ երկուքն ալ, յարեց Փուարօ։

Գնդապետը՝ Րէյմընտը կանչելու գնաց, իսկ ես զանգակը զարկի ծա-ռային համար։

Քանի մը վայրկեան վերջը Մէլրօզ վերադարձաւ միասին բերելով քար-տուղարը զոր Փուարոյին ներկայա-ցուց։ Րէյմընտ ուրախ - զուարթ դէմք մը ունէր ինչպէս միշտ։ Պել-ճիքացիին ներկայացուելու պարա-գան զարմանք եւ ուրախութիւն պատ-ճառեց իրեն։

— Չէի գիտեր թէ մեր գիւղը կ'ապ-րէր ձեր ինքնութիւնը ծածկելով, ըսաւ. պատիւ է մեզի համար ձեր աշխատանքը տեսնել... Ա՞ս ինչ է..

Փուարօ որ սենեակին դրան ձախ կողմը կեցած էր, յանկարծ աջին եկաւ եւ տեսայ որ— երբ կռնակս ի-րեն դարձուցած էի — ան առաջ բե-րած էր բազկաթոռը եւ դրած էր այն դիրքին մէջ զոր իրեն բացատրեր էր ծառան։

— Ի՞նչ, չըլլա՞յ թէ բազկաթոռը ինծի կը հրամցնէք որպէսզի արեան ճնշումս քննէք, հարցուց քարտուղա-րը խնդալով. ի՞նչ ըսել կ'ուզէք...

— Պ. Րէյմընտ, այս աթոռը այս-տեղ քաշուած էր երէկ գիշեր... մէ-կը նորէն ետ տարեր է զայն... դո՞ւք էիք...

— Ոչ, երբեք, պատասխանեց քար-տուղարը առանց վարանելու, նոյնիսկ չեմ յիշեր թէ այդ դիրքին մէջն էր ան, բայց քանի որ դուք կ'ըսէք թէ հոն էր, ուրեմն ճիշդ է... ուրիշ մէ-կը բրած ըլլալու է... ի՞նչ, կարեւոր հե՞տք մը կորսնցուցիք...

— Բնաւ նշանակութիւն չունի, ը-սաւ գաղտնի ոստիկանը, բնաւ. ու-րիշ բան մը հարցնել կ'ուզէի ձեզի, Պ. Րէյմընտ — անցեալ շաբթու որ եւ է անծանօթ մը այցելե՞ց Պ. Էքրօյ-տին ... քարտուղարը մտածեց քանի մը րոպէ. այդ պահուն էր որ ներս մտաւ ծառան։

— Ոչ, ըսաւ Րէյմընտ, չեմ յիշեր. դուն կը յիշե՞ս, Փարքըր...

— Ի՞նչ հրամեցիք, պարոն...

— Անծանօթ այցելու մը եկա՞ւ անցեալ շաբթու...

Ծառան խորհեցաւ։

— Չորեքշաբթի օրը երիտասարդ մը եկաւ, պատասխանեց Փարքըր, կարծեմ «Քըրթիս եւ Թրաուտ» ըն-կերութենէն մէկն էր..

— Այո, այդ կը յիշեմ, բայց պա-րոնը ուրիշ մարդու համար է որ կը հարցնէ։ Յետոյ Փուարոյին դառնա-լով, շարունակեց։

— Պ. Էքրօյտը ձայնագիր մը առնե-լու միտք ունէր. ժամանակի խնայո-ղութիւն բրած պիտի ըլլայինք այդ գործիքով. ընկերութիւնը իր ներ-կայացուցիչը ղրկեց բայց հետեւանք մը չունեցաւ. Պարոն Էքրօյտ վերջ-նական որոշում մը չտուաւ...

— Կրնա՞ս այդ մարդը նկարագրել, հարցուց Փուարօ ծառային։

— Դեղին մազերով, կարճահասակ մէկն էր, պարոն, մաքուր հագուած էր եւ մութ - կապոյտ հագուստ մը ունէր. շատ ներկայանալի տղայ մըն էր...

— Անծանօթը որուն հանդիպեցաք պարտէզին դուրսը, բարձրահասակ էր, այնպէս չէ՞, հարցուց Փուարօ ինծի։

— Այո, մօտ վեց ոտք...

— Ուրեմն նորէն չեղաւ, ըսաւ գաղտնի ոստիկանը. շնորհակալ եմ, Փարքըր...

Ծառան մեկնելէ առաջ քարտուղա-րին դարձաւ.

— Պ. Հէմընտը եկած է, պարոն, ըսաւ. կ'ուզէ գիտնալ թէ կրնա՞յ որ եւ է կերպով օգտակար ըլլալ. կը փափաքի ձեզի հետ տեսնուիլ ...

(Շար.)

ամիս վերջը: Մինեւոյն տեսարանը՝ մինչեւ յետին գիւղին մէջ, առաջնորդութեամբ պատերազմի այրիներու: Պատկառելի քանակութեամբ ոսկի հաւաքուեցաւ մէկ օրուան մէջ: Միայն Թորինոյի մէջ 76.000 հարսանեկան մատնիներ հաւաքուեցան:

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ զինուորական տենդագին գործունէութիւն մը կը տիրէ նաւահանգստին մէջ: Քաղաքին մօտ, Սիտի-Պէշրի անապատին մէջ զինուորական քաղաք մը շինուած է, սենեակներով եւ սրճարաններով, բոլորը՝ վրաններու տակ: Վեց հազար փչաթելեր կը պաշտպանեն այս վրանաքաղաքը:

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Շրջ. կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ «վրէժ» խումբի ընկերները այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 4ին, ընկեր Յ. Էքմէքճեանի ապարանին մէջ: Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Կոմիտէի Ներկայացուցիչը: Կարեւոր օրակարգ:

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, այսօր ուրբաթ իրիկուն, ժամը 8.30ին, 181 Գուր Լաֆայէթ, «Զարդարեան» Գրադարանը:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը, այս կիրակի առաւօտ, ժամը 10ին, Միութեան Գրադարանին մէջ:

ՊՈՄՈՆ (Մարսէյլ) «Զաւարեան» ենթակոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ, «Վարդգէս», «Եփրեմ», «Վարուժան» եւ «Շահրիկեան» խումբերը, այսօր ուրբաթ իրիկուն, ժամը 8ին, սովորական հաւաքատեղին:

ԿԱՂԱՆԴԻ ՆՈՒԷ՞Ր ԿԸ ՓՆՏՌԷՔ

ԱՀԱ ՁԵԶԻ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ԿԱՂԱՆԴԻՉԷՔԸ, ԸՆԴԱՐՁԱԿ ԵՐԳԱՐԱՆ ՄԸ

ՀԱՅ ՔՆԱՐ 600 ԷՋ, 603 ԿՏՈՐ ԵՐԳ

ԱԶԳԱՅԻՆ – ՀԱՅՐԵՆԱՍԻՐԱԿԱՆ, ՌԱԶՄԱ – ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ, ՏՈՀՄԻԿ ԵՐԳԵՐ, ՔԱՅԼԵՐԳՆԵՐ, ՍԻՐԱՅԻՆ ԵՐԳԵՐ, ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐ, ԶՈՒԱՐԹ ԵՐԳԵՐ, ԶԱՆԱԶԱՆ ԵՐԳԵՐ, ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԵԱՆ ԿՏՈՐՆԵՐ, ԲԱՌԱՑԱՆԿ, ԵՐԳԱՑԱՆԿ, ԵՒԱՅԼՆ:

Հրատ. «ՀՈՐԻԶՈՆ»ի: Գին՝ 20 ֆրանք: Դիմել՝ «ՅԱՌԱՋ»ի վարչութեան:

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄՈՒՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

Հ. Յ. Դ. ՎԱԼԱՆՍԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ (ԾՆՈՒՆԴԻ ԱՌԹԻՒ)

24 Դեկտեմբեր, երեկոյեան ժամը 8.30էն մինչեւ լոյս, Հ. Յ. Դ. «Սիամանթօ» Ակումբին մէջ: Ներկայ կ'ըլլայ ընկ. Վ. Զուլլէրեան:

Խմբերգ, երգ, արտասանութիւն եւ նուագ:

Ճոխ պիւֆէ: Տախսերու մասնակցութեան համար այրերու 5 ֆրանք, կիներու 2 ֆրանք:

ՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Խորհրդ. Հայաստանի գրականութեան նուիրուած Գ. եւ վերջին հաւաքոյթը

Դեկտ. 23ին, երկուշաբթի երեկոյ ժամը ճիշդ 8.30ին, Սոսիէթէ Սավանթի D. սրահին մէջ:

Ուր խօսք պիտի առնեն ծանօթ մտաւորականներ, փափաքողները կրնան մասնակցիլ մտքերու փոխանակութեան:

Մուտքը ազատ է: Ոչ ոքի հրաւէր չէ ուղարկուած:

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՀԱՄԵՐԳ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ Պ. **Վ. ՍԱՐԳՍԵԱՆ**ի

Տեղի կ'ունենայ **Palais des Congrès**ի մէջ (Էքսփօզիսիոնի պարտէզը)

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 25 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ, ԿԷՍ ՕՐԷ ԵՏՔ ԺԱՄԸ 4ԻՆ

Յայտագիրը կը պարունակէ Նոր խմբերգներ Կոմիտաս վարդապետի գործերէն, ինչպէս նաեւ Սպենդիարեանի եւ Սարգսեանի պարանուագները, լարախումբով:

Ժողովրդական գիներ 5, 7 եւ 10 ֆրանք:

Տոմսերը կը գտնուին միութեան անդամներուն եւ հետեւեալ հասցէներուն մօտ.— Խ. Թէքեան. 8A. rue Francis-Pressensé եւ «Մասիս», ուսկերչատուն 57A. rue Nationale.

Այրի տիկին Բարէք Սիւրմէեան, Այրի Տիկ. Վերժին Սիւրմէեան (Կարապետեան), Տէր եւ Տկ. Տրդատ Սիւրմէեան (Պոլիս), Այրի Տիկ. Զաւրուհի Մաքուրեան (Իսի լէ Մուլինօ), Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Սիւրմէեան, Տիկ. Իսկուհի, Տիկ. Քէչիչեան, Տէր եւ Տիկ. Իփրանեան (Պոլիս), Արտաւազդ արքեպիսկոպոս Սիւրմէեան, Տէր եւ Տիկ. Վահան Սիւրմէեան (Եթովպիա), Տէր եւ Տիկ. Լեւոն Սիւրմէեան (Սուրիա), Տիկ. Արտեմիս Թորոսեան, Տէր եւ Տիկ. Գիսակ Փափազեան, Տէր եւ Տիկ. Վահան Եարճանեան, Սահակ Փափազեան Տէր եւ Տիկ. Միհրան Ուռումեան, (Փարիզ), Տէր եւ Տիկ. Հայկ Գէորգեան (Տէսին), Տէր եւ Տիկ. Պայծառ Մաքուրեան, Մարտիրոս Մաքուրեան (Ամերիկա) կը ծանուցանեն իրենց որդւոյն, ամուսնոյն, եղբօրորդւոյն եւ ազգականին՝

ՆՈՒՊԱՐ ՍԻՒՐՄԷԵԱՆ - ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահը, որ տեղի ունեցաւ 29 տարեկան երիտասարդ տարիքին մէջ, դեկտ. 18ին, ժամը 1ին Hôpital Նէքէրի մէջ:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի վաղը, շաբաթ, ժամը 13ին: Հանգուցեալին մարմինը հիւանդանոցէն կը փոխադրուի Քլամարի գերեզմանատունը, ուր կը հասնի ժամը 13.15ին: Ժամադրավայր գերեզմանատան գլխաւոր մուտքը: Տունի հասցէն՝ 6, Rue Antoine Courbarian, Clamart

Ծանօթ.— Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ Լիոնի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամներն ու համակիրները, այս կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, 181, Գուր Լաֆայէթ: Կարեւոր օրակարգ:

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ Լիոնի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը, այս կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, «Զարդարեան» Գրադարանին մէջ, 181 Գուր Լաֆայէթ: Կարեւոր օրակարգ:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռեմ ծնողքս՝ Փրանուզի Արթին (Այթըփարմագ) եւ Վարդուհի Պարսամեան: 1914ին Մարաշի ճամբով աքսորուած են դէպի անապատները: Կը խնդրուի վերապրող Փրանուզեաններէն հետաքրքրուիլ սոյն փնտռտուքով: Ողջ եւ ստոյգ տեղեկութիւն տուողին կը նուիրեմ մէկ տարեկան Յառաջ եւ վեցամսեայ Ազդակ եւ 250 ֆրանք նուէր: Կը խնդրուի Սուրիահայ թերթերէն արտատպել: Իմացնել Տիկին Լուսիա Մոմճեանի, Ruc d'Italie, 48, La Tour da Pın, (Isère) France:

— Կը փնտռեմ եղբայրս ընկ. Թօգաթցի՝ Լեւոն Գարընճեան, մօր անուն՝ Վերոն, հօր անուն՝ Կարապետ, եղբօր անուն՝ Հաճի Միհրան, ծնած 1905ին Թօքատ: 1915ի տարագրութեան սեանուած է Թրունճըլար (Մալաթիոյ շրջան): Ստոյգ եւ ողջ տեղեկութիւն տուողին կը նուիրեմ մէկ տարեկան Յառաջ, վեցամսեայ Ազդակ եւ 300 ֆրանք նուէր: Իմացնել Արաքսի Նազաճեանի, Marchand Pantoufles, Rue d'Italie. La Tour du Pin. Isère. (France):

Կը խնդրուի Արտասահմանի եւ Սուրիահայ թերթերէն արտատպել որպէս ազգային եւ մարդկային պարտականութիւն:

17, Rue Damesme, PARIS (13)
Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ

ԲԱՐԵՆՊԱՏԱԿ ՄԵԾ ՎԱՃԱՌՔԸ

ՄԻԱՅՆ ՄԷԿ ՕՐ

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ՏԻԿԻՆ **Ս. ԲԷԿԼԵՐԵԱՆ**ի

25 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ, ԵԻՐՈՊԱԿԱՆ ԾՆՈՒՆԴԻ ՕՐԸ

ERMITAGEի ԳԵՂԵՑԻԿ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

29 Ave. Mac-Mahon, 29. ՄԷԹՐՕ **Etoile** ԿԱՄ **Ternes.**

ԿԷՍ ՕՐԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

Ուր բոլոր այցելուները պիտի գտնեն իրենց ճաշակի ու քսակի յարմար ամէն կարգի առարկայ, խաղալիք եւ ճոխ մթերք մը նպարեղէնի, մրգեղէնի, թաց պտուղի եւայլն.:

Հաճելի մթնոլորտ ՊԻՒՖԷՈՎ, ԹԱՌՈՎ ու ՊԱՐԵՐՈՎ:

ԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝

ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ԵՒ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

եւ մասնակցութեամբ ՖՐԱՆՍԱԲՆԱԿ ՍՈՒԷՏԻԱՑԻՆԵՐՈՒ

ՄՈՒՍԱ ԼԵՐԱՆ 20ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

Դեկտ. 21 Շաբաթ գիշեր ժամը 8.30էն մինչեւ լոյս

"ՓԸԹԻ ԺՈՒՌՆԱԼ" ի սրահին մէջ

21 Rue Cadet, Métro: Cadet.

Բարձր հովանաւորութեամբ Զօր. **BREMOND**ի, (հրամանատար կիլիկիան Գրաւման Բանակին):

Կը նախագահէ՝ **Commandant BENOIT d'AZY** (կազմակերպիչ հայկական Լէգէոնի, Եգիպտոսի մէջ): Ներկայ կ'ըլլան բարձրաստիճան հիւրեր:

Կը խօսին՝ Գնդ. Տ. ԲԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ (Նախագահ՝ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան), Հայ Սպայից ներկայացուցիչը եւ Պ. Ս. ՍԱՍՈՒՆԻ:

Օր. ԱՆԺԷԼ ՌԱՆԺԷԼԵԱՆ կ'արտասանէ իր մէկ գրուածքը:

Հերոսամարտի վկաներէն ծով. քօմիսէր Տ. ԹԷՔԷԵԱՆԻ (յատկապէս հրաւիրուած Մարսէյլէն) որուն յանձնուած էր ֆրանսական Ծովակալին կողմէ Սուէտիացիներու փրկութեան կազմակերպութիւնը: Լուսարձակով պիտի ցուցադրէ Սուէտիոյ ռազմիկներու եւ ժողովուրդի ազատագրման դրուագները եւ պիտի տայ լրացուցիչ տեղեկութիւններ:

Գեղարուեստական ճոխ բաժին եւ 50 հոգինոց գլխ. նուագախումբ:

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցի ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբը:

Կարգապահութեան կը հսկեն Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտներ եւ Հայ Արիները:

Եւրոպական պարերու պիտի նուագէ Արժանթինեան **Gario Canti** օրքէսթրը:

Լուսանկարիչ ՄԱՍԻՍ պիտի լուսանկարէ հանդիսականները:

Ճոխ եւ դիւրամատչելի պիւֆէ — Մուտք 7 ֆր.:

ՀԱՅ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԱԿՈՒՄԲ (Նախկին Հայ Գրական Ակումբ)

Վաղը Շաբաթ երեկոյ, ժամը 9ին, Ռուսական Քոնսերվաթուարի սրահին մէջ (երկրորդ յարկ, թիւ 11), 26, Ավընիւ տը Թօքիօ:

Կը խօսի՝ Պ. ԼԵՒՈՆ ՓԱՇԱԼԵԱՆ (Գրիգոր Զօհրապի մասին)

Սրահը կը բացուի ժամը 8.30ին: Հետաքրքրուողներ կը հրաւիրուին:

ԳՈՑԱՄԱՐՏ Օրացոյց 1936, Է. տարի

Հրատարակութիւն Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան

ԿԱՂԱՆԴԻ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ՆՈՒԷՐԸ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

Պահանջեցէք ձեր շրջանի գործակալէն:

Մեծաքանակ գնումներու համար դիմել՝ GAYZAK DJARAYANի, 49, Rue Nationale, Marseille. France.

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած՝ Կ. ԽԱՉԻ ԴՊՐՈՑԻՆ կողմէ

Վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Ռ. Ա. Կ.ի թեան սրահին մէջ

Գեղարուեստական բաժին, փոքրիկներու կողմէ: Խմբերգ, մեներգ, արտասանութիւն, երկու մանկական ներկայացում եւ Կաղանդի ծառ:

Տախսերու մասնակցութեան համար 1 ֆրանք:

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՄԵԾ ԵՐԵԿՈՅԹ

Ի ՆՊԱՍՏ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Կազմակերպուած արուեստագէտ եւ մտաւորական համակիր խմբակի մը կողմէ ղեկավարութեամբ սիրուած արուեստագէտներու՝ ՖԻԼԻՓ ԱՂԱՃԱՐԵԱՆի եւ ԳՈՒՐԳԷՆ ԱԼԷՄՇԱՀի: Մասնակցութեամբ՝ Օր. ԻՐԻՍ ՊԻՒԼՊԻՒԼԵԱՆի եւ «ԿԻԼԻԿԻԱ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ:

Շաբաթ, 28 Դեկտեմբեր երեկոյեան ժամը 9ին

Salle Gaveauի մեծ սրահին մէջ

45, Rue de la Boétie. Métro: Miromesnil.

Գին տոմսերու՝ 20—15—10 եւ 7 ֆրանք: Օթեակներ՝ 25 ֆրանք:

Տոմսերը կը ծախուին.— Հրանտ-Սամուէլ 51 Rue Mr. le Prince. Paris (5).
«Ֆլօրիա» ճաշարան, 61 Rue Mr. le Prince. Paris (5).
Տպարան «Արաքս» 46 Rue Richer, Paris (9).
Իչգալացեան վաճառատուն 9 Rue Jouye Rouve. Paris (20).

ՀԱՆԴԷՍ

ՍԵՒՐԻ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

(կազմուած՝ Հայկ. բարեգ. ընդհ. միութեան փարիզի մասնաճիւղին եւ Մուրատ Ռափայէլեան նախկին Աշակերտաց վարչութիւններէն):

Կիրակի, 22 դեկտեմբեր ժամը 15ին

Մուրատեան վարժարանի պէշիկթաշլեան սրահին մէջ. 26 rue Troyon.

Ի նպաստ վարժարանին կիսաթոշակ սաներու ֆոնտին:

Ճոխ գեղարուեստական բաժին՝ ղեկավարութեամբ Դ. Մ. ԱԼԷՄՇԱՀի:

Նուագախումբ.— Հատընտիր կտորներ Սէնֆօնիք երաժշտութեան հայ վարպետներէն:

Կիլիկիա երգչախումբ.— Կոմիտաս Վարդապետի խմբերգներէն,

Մեներգներ, զուգերգներ.— Օրիորդներ Ի. Պիւլպիւլեան, Ա. Առաքելեանի եւ Պ. Պ. Ե. Փափազեանի եւ Ժ. Վարդանեանի կողմէ:

Դասական պարեր.— Դեւոտի Օր. Լաքքայի կողմէ:

Տանուցուած վիճակահանութիւնը տեղի պիտի ունենայ:

Մուտք՝ 10 եւ 7 ֆրանք:

Վիճակահանութեան տոմսակ ունեցողներուն՝ 7 եւ 5 ֆրանք:

Ծանօթ.— Տոմսակները կը ծախուին հանդէսին օրը կիշէն, ուր պիտի գտնուին սահմանափակ թիւով վիճակահանութեան տոմսակներ փափաքողներուն:

ՑԵՐԵԿՈՅԹ - ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Կազմակերպուած՝ Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՕՅԻ Մ.-ճիւղին կողմէ

Կիրակի 29 Դեկտեմբեր կէս օրէ յետոյ

Սեւրի Մուրատեան Վարժարանի Պէշիկթաշլեան սրահին մէջ

կը ներկայացուի՝ ՈՐԴԵՍՊԱՆ ՄԱՅՐԸ

Մանրամասնութիւնները հետզհետէ:

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՕՆԸ

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ

Տեղի կ'ունենայ Դեկտեմբեր 22ի կիրակի գիշեր ժամը 8.30ին

Salle des Ingénieurs Civilsի սրահին մէջ.

19, Rue Blanche. Metro: Picalle et Trinité

Նախաձեռնութեամբ «ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»ի եւ մասնակցութեամբ փարիզի բոլոր Մշակութային կազմակերպութեանց:

Կը խօսին՝

Փրոֆ. ՇԱՐԼ ՏԻԼ (ֆրանսերէն լեզուով) եւ Հ. ԳԱԲՐԻԷԼ ՆԱՀԱՊԵՏԵԱՆ

Լուսարձակով ցոյց կը տրուին բազմաթիւ հայկ. յիշատակարաններու նկարներ:

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Օր. ՀԱՅԿԱՆՈՅՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ (երգ). Տիկ. Ա. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ (արտասանութիւն), Պ. Ֆ. ԱՂԱՃԱՐԵԱՆ (ջութակ) Պ. Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆ (արտասանութիւն).

Կը մասնակցի ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբը:

Գիները 10 եւ 5 ֆրանք: Ուսանողներու համար 3 ֆրանք:

Ծանօթ.— Տոմսերը այժմէն ապահովել դիմելով Պ. Ե. Յարութիւնեանի, 13, Rue d'Orcel Paris (18). Tél. Nord 75-69.

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՊԷԼՎԻԼԻ Մ.-ՃԻՒՂԻՆ կողմէ

22 դեկտ. կիրակի ժամը 14.30ին, 120 Bld. de Belleville սրահին մէջ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, երգ, նուագ, արտասանութիւն եւ անակնկալներ յայտնի արուեստագէտներու կողմէ:

Տախսերու մասնակցութեան համար 2 ֆր. 50:

Հանգանակութիւն եւ աճուրդ տեղի պիտի չունենայ:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՍԹԱՆՈՁԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ Մ.-ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

21 դեկտ. շաբաթ գիշեր, ժամը 8.45էն մինչեւ առաւօտեան ժամը 6:

Salle LUCIENի սրահին մէջ

13, Rue d'Issy, 13 (Billancourt). Մէթրօ՝ Marcel Sembat.

Փորթ վէրսայլէն առնել 23 եւ 32 թիւ հանրակառքերը եւ ինջնել Բուան տիւ Ժուռ:

Ղեկավարութեամբ Վ. ԱԼԹՈՒՆԵԱՆի կը ներկայացուի՝

ԺԱՌԱՆԳՈՐԴԸ (տրամ 5 արար, պոլսական կեանքէ)

Jazz EPRAD եւ Արեւելեան նուագ:

Ճոխ պիւֆէ ամէն քսակի յարմարցուած, անհաւատալի աժան գիներով:

Մուտք 5 եւ 7.50 ֆրանք: Պարի մրցում:

ԽՆՋՈՅՔ

Փարիզի Սեբաստիոյ Դաւրա գիւղի աղքատախնամ միութեան կողմէ

Այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Պ. Փանիկեանի սրճարանը, 6, Bld. Rodin, Իսի լէ Մուլինօ: Արեւելեան նուագ եւայլն:

Մուտք այրերու 5 ֆրանք, կիներու 3 ֆրանք, գինի, ուտելիք միասին:

ԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Մարսէյլի Ամասիոյ Հայր. Երկսեռ Միութեան կողմէ

24 Դեկտ. Երեքշաբթի երեկոյ, ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ

Սալոն Ֆլորիտի մէջ, 7, Րիւ Վանթիւր (սինէմամաժէսթիքի դիմացի փողոցը)

Կը ներկայացուի՝ ՆԱԽ ՄԵՌԱՆ ՅԵՏՈՅ ԱՄՈՒՍՆԱՑԱՆ

Ղեկավարութեամբ՝ դերասան Յ. ՂԱԶԱՐԵԱՆի, գեղարուեստական բաժին,

Պարեր մասնակցութեամբ՝ Wonder - Jazzի: Ճոխ պիւֆէ

Մուտք այրերու 7 ֆր., կիներու 5 ֆր.

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ
CIGALE CINÉMA
60 Avenue de Saxe. LYON.

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
Cinéma REXY
Cours Lafayette, angle Rue Garibaldi.

Րաքի ՏԱՐԸՃԱ

Raki DARIDZA

Խմեցէք եւ խորհուրդ տուէք ձեր բարեկամներուն խմել զուտ խաղողէ պատրաստուած ախորժահամ եւ կազդուրիչ

ՌԱՔԸ **ՏԱՐԸՃԱՆ**

Դիմեցէք **RURIK**

46, rue Fontenay

MONTROUGE (Seine).

Tél. Alésia: 46-40 եւ 46-41

Այս կտրոնով՝ 25 լիտր ապսպրանք տուողներուն կը տրուի կէս լիտր նուէր:

Etude de Me BERNARD WAHÉ
(16 ANNÉE)
Licencié en Droit de la Faculté de Paris
Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales
JURISCONSULTE
Droit Français et International Privé
Procédure Générale.
159, Rue Lafayette — Tél. Nord 68 - 02
Կ'ընդունի ժամը 9—10 եւ 17 — 19: Նաեւ ժամադրութեամբ

ՏՈՒՆ ԽՆՏԱՄԵԱՆ — Maison KHENDAMIAN

ԱՄԷՆԷՆ ԱՐԴԻԱԿԱՆ ՆԿԱՐՆԵՐԸ ՉԱՓԱՒՈՐ ԳԻՆԵՐՈՎ

ՔԱՌԹ ՓՈՍԹԱԼ՝ 12ը 25 ֆրանք՝ ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ նկարներու մասնագիտութիւն. քաշուած մեր STUDIOի կամ հարսանիքին վայրը առանց յաւելումի՝ 12ը 125 ֆրանք:

Carte d'identitéի նկարներ՝ 12 հատը 10 ֆր., 6 հատը 7 ֆր.:

■ LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ■

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 21 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
SAMEDI 21 Décembre 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2993

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Ի՞ՆՉ Կ'ԸՍԵՆ ԽԱՐՈՅԿԻՆ ԲՈՑԵՐԸ...

Գոհեկի խուժանավարութիւնը չզաձգութեան, չզաձգութիւնն ալ սպառնալիքի վերածելով, Պոլսոյ Թուրք մամուլը յաջողեցաւ խարոյկ մը սարքել տալ եւ անոր բոցերուն յանձնել «Մուսա լերան քառասուն օրերը», Ֆրանց Վերֆէլի պատկերին հետ:

Թոյլ տուէք, այս առթիւ, շնորհակալութիւն յայտնելու «ծիմհուրիէթ»ի:

Առեղծուա՞ծ: Ոչ: Իր մղած պայքարով, Եոնուս Նատիի թերթը անգիտակցաբար ծառայութիւն մը մատոյց ոչ միայն Ֆրանց Վերֆէլի, այլ եւ ամբողջ քաղաքակիրթ աշխարհին:

Իր սանձարձակ խուժանավարութեամբ, Թուրք թերթը ամբողջ անգամ մը եւս հաստատեց թէ քէմալական Թուրքիան հարազատ ժառանգորդն է իթթիհատական եւ համիտեան Թուրքիոյ: Ոչ միայն աշխարհահայեացքով, այլ եւ գործունէութեամբ:

Եւ աշխարհը անգամ մը եւս համոզուեցաւ թէ՝ ջարդի եւ աւարի, ֆիզիքական, նիւթական եւ բարոյական բնաջնջման քաղաքականութիւնը կը կազմէ Թրքական «իմաստութեան սկիզբը», անսասան եւ անյեղլի:

Որ եւ է պատրանք չենք ունեցած մենք, այս մասին: Բայց օտարներն ունին:

Արդ, Պոլսոյ խարոյկին բոցերը ապահովաբար պիտի օգնեն բանալու քնացողներուն աչքերը:

Հազար հայանպաստ քարոզութիւն այնքան ազդու չպիտի ըլլար, որքան այդ խարոյկը:

«Մուսա լեռ»ը — Հայաջինջ Ջարդուրանքի այդ յիշատակարանը— պատմութեան մէկ էջը միայն կը բանայ: Մնացեալը պիտի լրացնէ Բանկալթիի գերեզմանատան խարոյկը, այնքան հանդիսաւոր եւ պերճիմաստ:

Այլ եւս երկրորդական է չարժանկարի խնդիրը: Ի՞նչ աւելի դղրդագին չարժանկար՝ քան այդ խարոյկը:

Անոր բոցերը չեն սահմանափակուիր Պոլսոյ պարիսպներուն մէջ: Անոր մոխիրը չանհետանար գերեզմանատան մը հողին վրայ:

Ան, այդ խարոյկը, նորագոյն վկայութիւնն է Հայաջինջ Սարսափներուն, եւ եթէ մուկի ուրախութիւն մը պատճառեց ջարդարարներուն, կրնայ նոր լեռներ ծնիլ, պատմութեան դատաստանին համար:

Մէկ «Մուսա Լեռ», այն ալ օտար գրագէտի մը գրչով, բաւական եղաւ պատռելու բոլոր դիմակները եւ կատաղութեան մատնելու աշխարհասասան ջարդին գործադրիչներն ու ջատագովները:

Հապա եթէ ուրիշ Վերֆէլներ— կամ նոյնինքն Ֆրանց Վերֆէլ — ձեռնարկեն պատկերացնելու ամբողջ Արհաւիրքը ···

Արհեստական խարոյկները կը վառին ու կը մոխրանան, հալածական ժողովուրդ: Իսկ դուն պիտի ունենաս մէկ ուխտ, — թոյլ չտալ որ մոխրանայ խարոյկը քու արդար տենչերուդ:

Շ.

«ՄՈՒՍԱ ԼԵՐԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆ ՕՐԵՐԸ»
եւ Պոլսոյ Հայերուն հաւատարմական ցոյցը

ԽՄԲ.— Այսօր Գ. էջին մէջ պիտի կարդաք նկարագրութիւնը խարոյկի մը, որ տեղի ունեցած է Պոլիս, Բանկալթիի գերեզմանատան մէջ: Այդ այլանդակ խարոյկին զոհ գացած են Ֆրանց Վերֆէլի պատկերն ու գիրքը, «Մուսա Լերան Քառասուն Օրերը»:

Խարոյկէն անմիջապէս վերջը, հետեւեալ հեռագիրը ուղղուած է Ենիկիւղի, ներքին գործավարութեան·

— «Նուիրական հայրենիքին դէմ մահափորձի հանդամանք ունեցող եւ զրպարտանքներով լեցուն գիրք մը գրող Ֆրանց Վերֆէլի յանդգնութիւնը բուռն կերպով դատապարտելու եւ մեր ցասումը յայտնելու նպատակով, Թրքահայ մտաւորականութիւնը, այս առտու, Բանկալթիի եկեղեցիին շրջափակը հաւաքուելով, խարոյկի դատապարտեց եւ հրոյ ճարակ դարձուց այդ անարգ գիրքը եւ անոր հեղինակին պատկերը: Մեր սիրելի հայրենիքին եւ Հանրապետութեան հանդէպ իրենց հաւատարմութեան գործնական ապացոյցը տուող մտաւորականութիւնը՝ այս առթիւ իր նուիրումը կը յայտնէ մեր մեծ Առաջնորդին եւ հանրապետական կառավարութեան, միեւնոյն ժամանակ խնդրելով որ բարեհաճիք Ձեր բարձր միջնորդութեամբ մեր այսօրուան բողոքի արտայայտութիւնը հաղորդել պատկան իշխանութեանց»:

*** Խարոյկի արարողութիւնը նկարագրելով, «Ճումհուրիէթ» կը գրէ.— Հակառակ անձրեւոտ օդին, բաւական մարդ կար. բայց մենք կ'ուզէինք որ մեր բոլոր հայ հայրենակիցները մասնակցէին այս ցոյցին:

Իսկ Պոլսոյ ազգ. վարչութիւնը հետեւեալ զեկոյցը հաղորդած է հայերէն եւ թուրքերէն թերթերու·

— «Թերթերէ տեղեկանալով որ Ֆրանց Վերֆէլի «Մուսադաղի մէջ 40 օր» անուն մէկ գործը Ամերիկայի մէջ շարժանկարի կ'առնուի, Վարչութիւնս իբր թարգման բոլոր Թրքահայերուն զգացմանց, կուգայ իր խոր ցաւն ու ցասումը յայտնել, եւ առ այդ կը դումարէ իր այսօրուան բացառիկ նիստը:

«Օտար երկրի մը մէջ մէջտեղ նետուած այդ խաղերը մեր Թուրք հայրենիքին մէջ գժտութեան թունաւոր սերմեր ցանելէ ուրիշ ո եւ է նպատակի չեն կրնար ծառայել, եւ սակայն, մենք, Թրքահայերս, այնպիսի զօրաւոր ու անքակտելի կապերով կապուած ենք մեր հայրենիքին ու Թրքութեան հետ՝ որ այսօրինակ գրգռիչ ընթացքներ երբեք չեն կրնար ազդել մեր յարումին ու սերտ կապակցութեան դէպի սիրելի Հայրենիքին ու Թուրք միութեան դաղափարականը: Այսուհանդերձ, վարչութիւնս ապահով է որ մեր հեռատես ու արժէքաւոր Հանրապետական կառավարութիւնը առաւելագոյն ուժն ու միջոցները ունի՝ վերոգրեալ չահագործման դէպքերու առաջքն առնելու համար»:

*** Ենկիւրիի մամուլի վերատեսչութիւնը զեկոյցով մը կը տեղեկացնէ թէ կառավարութիւնը նոր դիմումներ կատարած է Ուաշինկթըն, հետեւաբար, «մինչեւ որ պատասխան ստացուի, աւելի պատշաճ պիտի ըլլայ որ մեր մամուլը այս մասին լուռ մնայ»:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ԾՐԱԳԻՐԸ ԹԱՂՈՒԵՑԱՒ

Անգլիոյ երեսփ. ժողովին պատմական նիստը

Պօլտուին կը խոստովանի յանցանքը
Սըր Ս. Հօր կը փնտռի յուզումէն

ՊԱՏԺԱԿԱՆ ՏՆՕՐԻՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՊԻՏԻ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻՆ

Փարիզի հաշտութեան ծրագիրը հանդիսաւորապէս թաղուեցաւ հինգշաբթի օր, 19 դեկտեմբեր, թէ Անգլիոյ երեսփ. ժողովին եւ թէ Ժընեւի մէջ: Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդը երկու օրուան արտակարգ նիստէն վերջ, յանկարծ փակուեցաւ, նկատի առնելով նոր կացութիւնը, իբրեւ հետեւանք Անգլիոյ արտաքին նախարարին հրաժարման: Այս կարճատեւ նիստը նշանաւոր հանդիսացաւ երեք բացառիկ դէպքերով.—

1.— Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդը 8 վայրկեանէն, 18երու յանձնախումբը 3 վայրկեանէն թաղեցին Լաւալ -- Հօր ծրագիրը:

2.— Որոշուեցաւ շարունակել Իտալիոյ դէմ սարքուած պատժական տնօրինութիւնները (նիւթական եւ սեղմանաւորական), առ այժմ յետաձգելով քարիւղի, ածուխի եւ երկաթի արտածման արգելքը:

3.— Ազգերու Դաշնակցութեան 13երու յանձնախումբը ինք պիտի ստանձնէ հաշտարար բանակցութեանց գետին մը գտնելու պարտականութիւնը, որ նախապէս յանձնուած էր Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի եւ որ յանդեցաւ ձախողման:

Այս որոշումներէն վերջը, Պ. Պ. Լաւալ եւ Իտըն եւ միւս պետութեանց ներկայացուցիչները մեկնեցան Ժընեւէն, իբրեւ թէ չարը խափանելով մինչեւ Նոր Տարի:

Հաւանական է որ 18երու յանձնախումբը գումարուի յունուար 20ին, քննելու համար քարիւղի արգելքի խնդիրը, եթէ քաղաքականութեան փոփոխութիւն մը տեղի չունենայ մինչեւ նոր տարի:

Այս առթիւ ըսենք թէ Մուսոլինի միշտ լուռ կը մնայ, իսկ Փարիզի մէջ մտահոգութիւնը շատ խոր է և Պ. Լաւալի դիրքը լրջօրէն խախտած: Ֆրանսական այն թերթերը որ մինչեւ հիմա կը պաշտպանէին Իտալիան, սկսած են քննադատել Մուսոլինիի յամառութիւնը: Նոյնիսկ «Թան»ը բացառութիւն չի կազմեր:

*** Ա. Դ. Խորհուրդը գաղտնի նիստի մը մէջ էր որ թաղեց Փարիզի ծրագիրը: Անոր դէմ մասնաւորապէս բողոքեցին Խ. Միութիւնը, Թուրքիա եւ Փոքր Համաձայնութեան պետութիւնները: Նոյնիսկ Լաւալ չհամարձակեցաւ պաշտպանել զայն, առաջարկուած պայմանները ներկայացնելով իբրեւ պարզ թելադրութիւններ:

Ի՞ՆՉՊԷՍ ՓՐԿՈՒԵՑԱՒ ՊՕԼՏՈՒԻՆԻ ԴԱՀԼԻՃԸ

ԱՐՏԱԿԱՐԳ ՏԵՍԱՐԱՆՆԵՐ ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

Քիչ անգամ այնքան յուզումնալից տեսարաններ պարզուած էին Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ: Ասեղ ձգելու տեղ չկար ունկնդիրներու սրահին մէջ: Կալլէսի իշխանը (գահաժառանգ) եւ Լոնտոնի իտալական դեսպանը եւ ուրիշներ լարուած ուշադրութեամբ կը հետեւէին վիճաբանութեանց:

Առաջին խօսքը տրուեցաւ Սըր Ս. Հօրի, որ 45 վայրկեան խօսեցաւ, ջերմապէս պաշտպանելով Փարիզի մէջ մշակուած ծրագիրը: Հետզհետէ յուզուելով, նախկին նախարարը փղձկեցաւ, աչքերը թրջեցան, եւ քիչ մնաց պիտի նուաղէր իյնար, երբ թեւերէն բռնելով դուրս հանեցին: Խօսեցաւ ետեւի նստարաններէն, իբրեւ պարզ անդամ: Քիթը կապած էր, իբրեւ հետեւանք ծանօթ արկածին: Ահա իր ճառին գլխաւոր մասերը·

— «Այն օրէն ի վեր որ արտաքին նախարար եղայ, երկու հրատապ հոգեր կը տանջէին միտքս.— 1.— Ամէն բան փորձել կանխելու համար եւրոպական պատերազմ մը, 2.— Բոլոր կարողութիւնս ի գործ դնել, կանխելու համար անջատ պատերազմ մը Անգլիոյ եւ Իտալիոյ միջեւ: Ես ինքս ամէն բան փորձեցի չարժելու համար համաշխարհային կարծիքը պատերազմի դէմ: Հակառակ մեր ջանքերուն, պատերազմը պայթեցաւ եւ ամէն օր որ կը շարունակուէր, աւելի ծանր եւ աւելի վտանգաւոր կացութեան մը կը մատնէր աշխարհը:

ՆՈՐ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՄԸ ՄՂՁԱՒԱՆՋԸ

Շրջակէտի մը հասանք երկու շաբաթ առաջ: Բացորոշ էր թէ նոր կացութիւն մը կը ստեղծուէր քարիւղի արգելքի հարցով: Ենթադրենք թէ քարիւղի արգելքը հաստատուած էր եւ ոչ - անդամ պետութիւններն ալ գործօն դեր ստանձնած էին: Քարիւղի արգելքը կրնար խափանարար ազդեցութիւն մը ունենալ թշնամութեանց վրայ, բայց այդ արդիւնաւորութեան պատճառով, կացութիւնը անմիջապէս վտանգաւոր դարձաւ, Իտալիոյ դիմադրութեան տեսակէտէն: Ամէն կողմէ լուրեր կը ստանայինք թէ որ եւ է պատասխանատու կառավարութիւն չէր կրնար անտեսել թէ Իտալիա քարիւղի արգելքը պիտի նըկատէր զինուորական տնօրինութիւն մը կամ արարք մը իր մղած պատերազմին դէմ: Մենք վախ չունեցանք իտալական որ եւ է սպառնալիքէ: Եթէ Իտալիա մեր վրայ յարձակէր, մենք պիտի պատասխանէինք փոխադարձաբար եւ դատելով մեր անցեալ պատմութենէն, պիտի պատասխանէինք կատարեալ յաջողութեամբ .. Բայց այս կարգի անջատ յարձակում մը մէկ պետութեան կողմէ, առանց միւս պետութեանց աջակցութեան՝ գրեթէ անվրէպ պիտի առաջնորդէր Ազգերու Դաշնակցութեան լուծման: Ամէն կողմէ կը ստիպէին զիս կացութեան մասին խորհրդակցիլ Պ. Լավալի հետ... Պատերազմի սպառնալիքի մը այս մթնոլորտին մէջ էր որ տեղի ունեցան խորհրդակցութիւնները: Մենք զօրացուցած էինք Միջերկրականի մեր նաւատորմը. զօրացուցեր էինք Միջերկրականի մեր պահակազօրքը Մալթայի, Եգիպտոսի եւ Ատէնի մէջ, զօրքով եւ օդանաւերով: Այս զգուշութեանց համար ծախեր ստացանք, բայց հետեւորդներ չունեցանք: Եւրոպայի մէջ ուրիշ ոչ մէկ պետութիւն մարտանաւ մը, օդանաւ մը կամ զինուոր մը չարժեց: Ասոնք պարզ այլ նշանակալից իրողութիւններ են որոնք մեկնութեան չեն կարօտիր: Ստեղծուած էր մթնոլորտ մը ուր անգլեւֆրանսական գործակցութիւնը բացարձակապէս էական կը դառնար, եթէ հաշտութեան որ եւ է բանակցութիւն պիտի յաջողէր: Մեկնեցայ որ Պ. Լավալ եւ ես ուսումնասիրեցինք ամբողջ կացութիւնը, եւ ի

(Շար.ը կարդալ Գ. էջ)

Հ. Յ. Դ. ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷՆ խորին ցաւով կը հաղորդէ իր վեթերան եւ անձնուէր ընկերոջ

ԼԵՒՈՆ ԹԱԴԷՈՍԵԱՆԻ (ՊԱՊԱՇԱ)

դառնաղէտ մահը, որ տեղի ունեցաւ 19 Դեկտ., հինգշաբթի երեկոյ ժամը 10ին, Կլասիէռի հիւանդանոցին մէջ:

Յուղարկաւորութիւնը վաղը, կիրակի, ժամը 9ին, Թիէի գերեզմանատունը:

ԼԵՒՈՆ ԹԱԴԷՈՍԵԱՆ (ՊԱՊԱՇԱ)

Շաբաթներով տաժանելի հիւանդութեան մը տառապանքներուն դիմադրելէ վերջ, շիջեցաւ Պապաշան, ԸՆԿԵՐ ԼԵՒՈՆ ԹԱԴԷՈՍԵԱՆ, հինգշաբթի գիշեր, հակառակ բժշկական գիտութեան բոլոր ճիգերուն: Օրերու խնդիր էր արդէն այս տխուր վախճանը, եւ Պապաշա ինքն ալ գիտակից. բայց միշտ սկեպտիկ ժպիտը դէմքին՝ կը շարունակէր հրահանգներ տալ առօրեայ հոգերու, մասնաւորապէս Հ. Յ. Դաշնակցութեան Կեդր. Դիւանի մասին (արխիվ), որուն պահապան հրեշտակն էր:

Գոյժին անմիջական տպաւորութեան տակ, դժուար է ներկայացնել տարաբախտ ընկերոջ ամբողջ կեանքը: Քանի մը գլխաւոր գիծեր, առաջին առթիւ,— 73 տարեկան էր: Կանուխէն Դաշնակցական, տասնեակ տարիներ եղած է գործօն անդամ Ոսկանապատի (Բագու) Կեդր. Կոմիտէին: Ցխրահոչակ Լըժինի սարքած «Դաշնակցութեան դատ»ին առթիւ, Պապաշան ալ երկար ատեն տառապեցաւ Բագուի, Թիֆլիսի, Նովոչերկասկի եւ Փեթերպուրգի բանտերուն մէջ: Հ. Հանրապետութեան շրջանին անդամ էր խորհրդարանին: Հանրապետութեան տապալումէն վերջ, ինքն ալ տարագիր, թափառեցաւ երկիրէ երկիր եւ ի վերջոյ հասաւ Ժընեւ, վարելու համար Դաշնակցութեան Տունը: Յետոյ փոխադրուեցաւ Փարիզ, իր սիրած գործին հետ վարելով ուրիշ պատասխանատու պաշտօններ:

Այս առթիւ մեր խորին վշտակցութիւնը իր եղբայրներուն՝ Սամսոնի եւ Յ. Թադէոսեանի (Թաւրիզ եւ Թէհրան), եւ երեք զաւակներուն:

Հանգիստ ոսկորներուդ, սիրելի ՊԱՊԱՇԱ:

Թուրքերը կը պահանջեն յանձնանէն ձեռացեալ Սուրիոյ կալուածի տարրերը

Անթաքիոյ «Ենի Կիւն» թերթը կը գրէ.— Պէյրութի թերթերուն համաձայն, Թուրք պատուիրակութիւնը, որ կը գտնուի Թուրքիոյ Ապահովութեան տնօրէնին նախագահութեան տակ, կը շարունակէ իր շփումները Պէյրութի ապահովութեան տնօրէնին հետ եւ կը մերժէ այս մասին որ եւ է յայտարարութիւն ընել լրագրողներուն: «Սալթ իւլ Ահրար» թերթը կ'ըսէ թէ գնդապետ Պառօն եւ ապահովութեան տնօրէնը (Ֆրանսացի) մարզպանութեան կեդրոնին մէջ ժողով մը գումարած են Թուրք պատուիրակութեան հետ: Կ'ըսուի թէ Թուրք պատուիրակութիւնը պահանջած է որ, Թուրքիոյ սահմանային եւ ներքին ապահովութեան համար, ներսէրը փոխադրուին Թուրքիայէն փախած այն անձերը որոնք կը գտնուին սահմանամերձ շրջաններու մէջ: Միաժամանակ ներկայացուցած է վնասակար անձերուն ցանկը, ուր կը գտնուին նաեւ քիւրտ Հաճօ աղա եւ անոր ցեղը:

Խօսակցութիւնները կը շարունակուին մարզպանութեան եւ պատուիրակութեան միջեւ: Երկու բարեկամ երկիրներու պատուիրակներուն խօսակցութիւնները կ'ընթանան շատ անկեղծ մթնոլորտի մը մէջ: Թուրքիայէն փախած անձերուն ներսէրը փոխադրութիւնը որոշուելու վրայ է:

Թուրք պատուիրակութեան նախագահ Շիւքրիւ եւ Պէյրութի ապահովութեան տնօրէնը այցելած են Պէյրութի ոստիկանական պահականոցները եւ պաշտօնական պատիւներով ընդունուած են:

*** Պէյրութէն կը գրեն Անթաքիոյ «Ենի Կիւն»ին, դեկտեմբեր 7 թըւականով.— Երուսաղէմի Թուրք հիւպատոսը որ հոս եկած էր տեսակցելու Թուրքիոյ ապահովութեան տնօրէն Շիւքրիւի հետ, իր պաշտօնատեղին վերադարձաւ: Կ'ըսուի թէ հիւպատոսը տեղեկութիւն հաղորդած է այն քննութեանց մասին զոր կը կատարէ Պաղեստինի կառավարութիւնը, մահափորձի ծանօթ խնդրին առթիւ:

Միւս կողմէ, լաւատեղեակ աղբիւրէ կը հաղորդուի թէ Թուրքիա Երուսաղէմի մարզպանէն պաշտօնապէս տեղեկութիւն ուզած է այդ քննութեանց ու ձեռք անցուած փաստաթուղթերու մասին:

Կաթող. նուիրակը Սուրիոյ մէջ

Կաթող. նուիրակ Գարեգին արք. Երուսաղէմէն Պէյրութ հասած ըլլալով, ընկերակցութեամբ աթոռակից Բարգէն Կաթողիկոսի եւ թեմակալ եպիսկոպոսներու այցելեց Սուրիոյ մարզպանին: Կոմս տը Մարթէլ ուսերէն լեղուով երկար խօսակցութիւն մը ունեցաւ նուիրակին հետ: Եւ տեղեկանալէ վերջ թէ՝ Սրբազանը պիտի այցելէ Պալպէքի եւ Անտիոքի հնութիւնները, խոստացաւ հարկ եղած դիւրութիւնները տալ:

Նուիրակը այցելեց նաեւ Դամասկոս:

Մուսա լերան հերոսամարտի խանդավառ տօնակատարութիւնը

ԱՅՍՕՐ, ՇԱԲԱԹ, ԳԻՇԵՐՈՒԱՆ ԺԱՄԸ 8·30ԻՆ «ՓԸԹԻ ԺՈՒՌՆԱԼ»

(Մանրամասնութիւնները կարդալ Դ. էջին մէջ)

×

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՎԱՂՈՒԱՆ ԹԻՒԸ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ Է ԱՅՍ ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԻՆ, ՖՐԱՆՑ ՎԵՐՖԷԼԻ ԼՈՒՍԱՆԿԱՐՈՎ, ՃԷՊԷԼ ՄՈՒՍԱՅԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆՈՎ ԵՒ ՈՒՐԻՇ ԹԱՆԿԱԳԻՆ ՊԱՏԿԵՐՈՎ ՄԸ:

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ շարունակ ռազմանիւթ կը հանուի անգլիական նաւերու կողմէ: Անգլիացի եւ Եգիպտոսի մասնագէտներու յանձնախումբ մը կազմուեցաւ Աղեքսանդրիոյ մէջ, միջոցներ ուսումնասիրելու համար հեղձուցիչ կազերու դէմ: Արեւմտեան անապատը, ուր աշխարհի բոլոր կողմերէն շրջիկներ կը խուժէին դեռ քանի մը ամիս առաջ, այժմ լեցուած է անգլիացի զինուորներով եւ օդանաւորդներով: Մուտքը խստիւ արգիլուած է դուրսի մարդոց համար, բաց ի անոնցմէ որ մասնաւոր արտօնագիր ունին:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԳԵՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵԹՈՎՊԻՈՅ ՄԷՋ

Գերութեան եւ ճորտութեան երկու ձեւերն ալ տակաւին գոյութիւն ունին Եթովպիոյ մէջ:

Մենելիք Բ. հրովարտակով մը հրամայած էր ազատ արձակել գերիները եւ արգիլած էր նոյն իսկ պաբիա (գերի) բառին գործածութիւնը: Սակայն հզօր արքային հրամանը լսելի չէր եղած: Ներկայ Թագաւորը խոստացաւ ջնջել ստրկութեան առաջին ձեւը, երբ Ազգերու Դաշնակցութիւնը Եթովպիան անդամ ընդունեց: Խոստումը չիրականացաւ սակայն: Անկարելի էր, որ իրականանար, որովհետեւ գերութիւնը Եթովպիոյ տնտեսական դրութեան հիմն է, ընկերային կեանքի էական պայմանը, առանց որուն պիտի քայքայուի երկրին տնտեսութիւնը: Տիրող ցեղը դարերէ ի վեր վարժուած է աշխատցնելու ստրուկը եւ միայն պատերազմելու: Վերցնելով ստրուկը՝ պարտաւոր պիտի ըլլայ աշխատելու, որուն բնաւ վարժ չէ:

Ամէն տուն, ամէն պետ իր սեփական գերիներն ունի, որոնք կը պատկանին Շանկալլա ցեղին: Տիրոջ համար գերին անասուն մըն է, կրնայ շղթայել եւ խարազանել զայն: Եթէ փախչի կը բռնուի, որովհետեւ կը ճանչցուի սեւ դէմքէն եւ ոչ ոք կ'ազատէ զինք, հետեւաբար անօթի կը մնայ եւ կը մեռնի:

Եկեղեցին կը պաշտպանէ գերութիւնը: Երբ Հապէշ մը մեռնի, իր ընտանիքը եկեղեցիին նուէրներ կուտայ, որպէսզի քահանան մեռնողին հոգիին համար պատարագէ: Քահանան ընտանիքին խոստովանահայրը կ'ըլլայ եւ մեռեալին տունը կը ճաշէ: Նուէրներ տալու, քահանաներ ապրեցնելու համար գերիներու աշխատանքը անհրաժեշտ է աշխատելու անվարժ անհատներու համար:

Աւատապետ ու զինուորական կը վարձատրուին հողերով: Աստիճանի բարձրացումով զինուորականը կայսեր բարեհաճութեամբ կը ստանայ որոշ տարածութեամբ հողեր: Եթէ տարբեր ցեղէ անհատներ չկան հոն՝ զինուորականը պէտք ունի գերիներու հողը մշակելու համար:

Գերեվաճառներ կը մեկնին Ճիմմա, Կորէ, ուր կը գտնուին վաճառման շուկաները: Փամփուշտի, զէնքի, կտաւի փոխարէն կը գնուին գերիները: Մայրը կը զատեն տղայէն, հայրը աղջիկէն: Յարմար տղաքը կը կոտեն Արաբիա փոխադրելու համար, աղջիկ, կին ու մարդ կը բերեն ծախելու համար հողատէր զինուորականներուն:

Գերեվաճառութիւնը զեղծումներու, ստորին շահագործումներու միջոց է: Կան անհատներ ալ որոնք կնիկ կ'առնեն եւ կը ծախեն: Կը վաճառեն նաեւ իրենց զաւակները: Գերուհիները կ'աղան, փայտ կը կոտրեն, տան աշխատանքներ կը կատարեն, իսկ այրերը յաճախ կ'ընկերանան տիրոջ ջորիին:

Գերին տիրոջ սեփական անասունն է անտուն ու անընտանիք: Ճորտը տուն ու ընտանիք ունի, բայց ընտանիքով պիտի աշխատի, իր սեփական հողին վրայ տիրող ընտանիքը կերակրելու համար: Երբ Հապէշը տեղ մը կը գրաւէ, իւրաքանչիւր Հապէշ ընտանիքի կը յատկացնէ մէկ կամ աւելի տեղացի ընտանիքներ, որոնք կը պատկանին տարբեր ցեղի մը: Ոչ-հապէշ ընտանիքը պարտաւոր է հապէշ ընտանիքին տունը շինել, դաշտերը մշակել, արջառն արածել առանց նիւթական վարձատրութեան: Իր հողով, տունով, աշխատութեամբ կը պատկանի այդ ընտանիքին: Այս է կեպպար դրութիւնը, որ գերութեան մէկ ձեւն է: Ենթական չի կրնար ազատիլ անկէ, չի կրնար հեռանալ: Եթէ պատահի որ մէկը փախչի, գիւղը պարտաւոր է ուրիշ ընտանիք մը տալ փախչողին տիրոջ: Իսկ երբ հապէշ տէրը հեռանայ, հետը կը տանի կեպպարները, որոնք փոխադրուելու ժամանակ, կը մեռնին սովէ, ծարաւէ, տառապանքներէ:

Այս դրութիւնը գոյութիւն ունի Կիմիրիա գաւառին մէջ:

Հռոմի մէջ գերիները կրնային ահատ աշխատանք ունենալ եւ բժշկութիւն իսկ ընել եւ վաճառումով ազատագրուիլ: Եթովպիոյ մէջ գերի եւ ճորտ ազատ աշխատանք չունին, չեն կրնար ազատիլ:

Հռոմի մէջ գերին տնտեսական կապ մըն էր պատկանած ընտանիքին մէջ, բայց բարոյական արժէք մըն ալ ունէր, որովհետեւ կը մասնակցէր ընտանիքին պաշտամունքին: Եթովպիոյ մէջ նիւթական արժէք մը միայն ունի:

Սիամի մէջ պատերազմի մը պարագային անձնատուր եղած կամ բռնուած գերին, պարտքի փոխարէն ինքզինք ծախող անձը, կրնայ փրկագին վճարել եւ ազատիլ, կրնայ պարտքը տալ եւ ազատ ըլլալ: Իր զաւակները կը մնան ազատ, ենթակայ չեն անվճար աշխատանքի: Եթովպիոյ մէջ փրկագին չկայ, հետեւաբար ազատում չկայ: Գերիին որդիներն ալ գերի են ծնողին տիրոջ, ինչպէս հռոմէական գերութեան մէջ:

Գերիին վիճակը ճորտէն կը տարբերի կեանքի ապահովութեամբ: Գերիին հագուստն ու ուտեստը ապահով է, մինչդեռ ճորտը, եթէ հունձքը լաւ չէ, նախ ապահովելու է տիրող ընտանիքին ուտեստը յետոյ իրենինը, այսինքն սովմահ ըլլալու է: Եթովպացին ներկան միայն կը մտածէ, ապագան հեռատեսել անկարող է: Թող մեռնի ճորտին ընտանիքը, բաւական է որ գոհացում տայ իրեն, հոգ չէ թէ անոր մահով ապագային պիտի զրկուի աշխատողներէ:

Գերութեան ջնջումով Հապէշը պարտաւոր պիտի ըլլայ հրաժարելու զինուորականութենէ եւ աշխատելու: Այդ պարագային կը ջնջուի բանակը, ցեղերը կ'ըմբոստանան եւ երկիրը կը դատարկուի անվերջ պատերազմներով:

Գերութեան ջնջումը կախում ունի ժողովուրդներու ընկերային վիճակի փոփոխումէն, տնտեսական կեանքի պայմաններու բարելաւումէն: Տէր ու ստրուկ կանոնաւոր աշխատանքի վարժուելու են: Տէրը չուզեր աշխատիլ, գերին ազատագրուելով ինչ գործ ընելը չի գիտեր, անասնացած անհատ մըն է, զուրկ գիտակցութենէ եւ յաճախ երջանիկ է երբ տէր ունի

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԸ

ԱՄՈՒՍՆԱՑԱԾ ԿՆՈՋ ԻՐԱՒԱԿԱՆ ԴԻՐՔԸ

Ֆրանսական օրէնքով ամուսնութիւնը տեսակ մը պայմանագրութիւն է: Կրօնական արարողութիւնը, այսինքն պսակը որ եւ է արժէք մը չունի իրաւական տեսակէտով եւ եկեղեցին ստիպուած է պահանջել քաղաքապետարանի մէջ տեղի ունեցած ամուսնութեան գրաւոր ապացոյցը եւ յետոյ միայն պսակել:

Բնական է որ ամուսնութենէն յետոյ նիւթական յարաբերութիւններ ստեղծուին կնոջ եւ ամուսնին միջեւ: Օրէնքը նախատեսած է նիւթական բնոյթ ունեցող այս կարեւոր հարցը եւ կը պարունակէ մէկ քանի գլխաւոր տրամադրութիւններ նիւթական յարաբերութիւններու վերաբերեալ:

Այս տրամադրութիւններուն ենթակայ են նմանապէս այն օտարականները որոնք ամուսնացած եւ հաստատուած են Ֆրանսայի մէջ, եթէ իրենց ամուսնութեան պահուն, հակառակ յայտարարութիւն մը ըրած չեն:

Մենք պիտի քննենք այսօր ամուսնացած կնոջ մը իրաւական դիրքը իր ըրած ծախքերուն առթիւ:

Ֆրանսական իրաւագիտութեան համաձայն, տունին պետը, ղեկավարը ամուսինն է: Այս վերջինը կը կեդրոնացնէ իր ձեռքին մէջ տունին բոլոր եկամուտները եւ կը հոգայ միւս կողմէ տնական ծախքերը:

Ամուսնոյն ունեցած «պետ»ի դիրքը որ եւ է պայմանագրութիւն եւ կամ համաձայնութիւն չի կրնար ջնջել եւ մինչեւ իսկ տկարացնել: Ամուսինը ունի ամուսնական իշխանութիւն մը իր կնոջ վրայ, (puissance maritale) եւ այս իշխանութեան եւ զօրութեան հետեւանքով է որ կինը նկատուած է իբրեւ անկարող անձ մը իրաւական տեսակէտով (incapacité de la femme mariée):

Սակայն մեր ընկերային սովորութիւնները եւ բարքերը հակառակ են օրէնքին այս հիմնական սկզբունքին: Ամուսնացած կինն է որ կը կատարէ մինակը ընտանիքին համար պէտք եղած բոլոր գնումները, առանց իր ամուսնին աջակցութեանը եւ հաւանութեանը:

Այս սովորութիւններն ու բարքերը հաշտեցնելու համար օրէնքին հետ, դատարանները որոշեցին թէ կինը վերոյիշեալ պարագային մէջ կը շարժի ամուսնական արտօնութեան մը համաձայն եւ ճշդեցին թէ այդ արտօնութիւնը տրուած է միայն ընտանիքի տնական պէտքերու գոհացման համար (Mandat domestique):

Սակայն շատ դժուար է գիտնալ այդ արտօնութեան սահմանը: Ընդհանրապէս դատարանները կ'որոշեն թէ կնոջ ըրած ծախքերը պէտք է ունենան տնական հանգամանք եւ համապատասխանեն ընտանիքի նիւթական կարողութեան եւ ընկերային դիրքին:

Եթէ կինը չարաչար կը գործածէ տրուած արտօնութիւնը, ամուսինը կրնայ զայն ետ առնել: Այս պարագային կարեւոր է տեղեկութիւն տալ բոլոր անոնց, որոնք ընտանիքի ապրուստին համար պէտք եղած առարկաներ կը հայթայթեն: Ամուսինին կ'իյնայ ապացուցանել որ ծախող պարտապահանջը տեղեակ էր կացութեան, այսինքն տրուած արտօնութիւնը ետ առնուելուն եւ հետեւաբար ինքը պատասխանատու չէ պարտքին վճարման:

Կինը տնական պէտքերու գոհացման համար տրուած արտօնութեան սահմանին մէջ կը շարժի՝ (1) երբ գնումներ կ'ընէ իր անձնական արդուզարդին համար, 2) երբ բժշկական եւ կամ վիրաբուժական խնամքներ կը ստանայ:

Սակայն ամուսինը կրնայ ինքզինքը պատասխանատու չհամարել պարտքի վճարման համար, եթէ ծանր վիրաբուժական գործողութիւն մը տեղի կ'ունենայ առանց իր հաւանութեան, եթէ այդ գործողութիւնը ստիպողական չէր, եւ եթէ կինը վիրաբուժական գործողութիւնը կրեց գեղեցկագիտական նպատակաւ մը:

Գալով կնոջ կողմէ ընդունուած եւ կամ ստորագրուած մուրհակներուն, ընդհանրապէս դատարանները կ'որոշեն թէ ամուսինը ստիպուած է անոնք վճարել, եթէ մուրհակները կը ծառայեն տնական ծախքի մը վճարման:

Ամուսինը անձամբ պատասխանատու է կնոջը ըրած տնական ծախքերու վճարման, պայմանաւ որ այս ծախքերը չանցնին արտօնուած սահմանը, հակառակ պարագային ինքը պատասխանատու է միայն այդ սահմանին մէջ:

Այս սկզբունքը անվիճելի է: Կինը անձամբ պատասխանատու չէ եւ պարտապահանջները չեն կրնար զինքը ստիպել վճարման: Սակայն եթէ անիկա ամուսնացած է՝ իրեն սեփական պահելով բերած ինչքերը՝ ամուսնութեան ատեն (séparation de biens), այդ պարագային կինը եւ ամուսինը, երկուքն ալ միասին, պատասխանատու են կնոջ ըրած ծախքերու վճարման, սակայն վերոյիշեալ սկզբունքներու վերապահութեամբ:

Տնական գործերու համար տրուած արտօնութեան տեսութիւնը գործադրելի է նաեւ այն օտարականներուն հանդէպ, որոնք կ'ապրին Ֆրանսայի մէջ:

Դատարանը որոշեց որ ռուս բարձր ազնուական մը ստիպուած է վճարել իր կնոջ կողմէ ապսպրուած զգեստներու արժէքը ներկայացնող երեք հարիւր հազար ֆրանքի գումարը, նկատելով որ կնոջ այդ ծախքը կը համապատասխանէր իրենց ընկերային դիրքին եւ կենցաղին:

Պէտք է ճշդել որ դատարանը կը հիմնուի միշտ կենցաղի արտաքին նշաններուն վրայ, եթէ մինչեւ իսկ այդ նշանները իրական կացութեան չեն համապատասխաներ:

Գ. ՅԱԿՈԲԵԱՆ
(իրաւագէտ)

եւ Հպարտ՝ երբ տիրոջ ջորիին ետեւէն կը վազէ:

Միանգամայն հարկ է փոխել պորտաբոյծ կղերականութեան մտայնութիւնը, լուծել հողային հարցը:

ՀԵԹՈՒՄ

ՈՒՐԵՄՆ ՄԻ ԸՍԷՔ ԹԷ ՈՒՐԿԷ ԿՐՆԱՄ ԱԺԱՆԸ ԵՒ ԼԱՒԸ ԳՆԵԼ, ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՊԱԶԱՐԸ ՈՉ ՄԻԱՅՆ ԱՅԴ ԱՌԻԹԸ ԿՈՒՏԱՅ ՁԵԶԻ, ԱՅԼԵՒ ԲԱՐԻՔ ԳՈՐԾԵԼՈՒ ՄԵԾ ՀԱՃՈՅՔԸ:

ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍՆԵՐ

Հայ Մարտիկներու եւ Կամաւորներու Միութեան պարահանդէսը, որ տեղի է ունենալու այս գիշեր, շաբաթ, հանրածանօթ «Փըլթի Ժուռնալ»ի սրահի մէջ, նուիրուած է Մուսա լերան պայքարի քսանամեակի տարեդարձին:

Այս միութեան անդամների մի մասը մեր հին մարտիկներն են, որոնց վիճակուեց երկար տարիների ընթացքում խոշոր դեր կատարել զէնքով ազատագրական պայքարի մէջ: Մի փառայեղ պայքար, որ մեզանից խլեց այնքան թանկագին զոհեր: Այդ խնկելի փաղանգից հատ ու կտոր անհատներ են մնացել ցիրուցան, որոնք մի կերպ քարշ են տալիս իրենց գոյութիւնը, ենթակայ հազար ու մի զրկանքների, բայց բարձր են պահում իրենց հոգեկան կորովը, շնորհիւ իրենց անյողդողդ հաւատքի եւ թանկագին յուշերի:

Բնականաբար Միութեան անդամների մեծ մասը բաղկացած է նախկին կամաւորներից, որոնք վերջին պատերազմին կռուելով դաշնակից բանակների հետ առանձին խմբերով եւ կամ ձուլուելով զանազան զօրամասերի մէջ, կուրծք տուին մեր դարաւոր ոսոխի դէմ, յանուն մեր ժողովրդի ազատագրութեան: Ռազմադաշտին վրայ եղբայրանալով զանազան ազգութիւնների պատկանող միլիոնաւոր պատերազմիկների հետ, հայ կամաւորները եւ զօրակոչի ենթակայ հայ սպաներն ու զինուորները, շնորհիւ իրենց տարած ռազմական յաղթանակների, ցուցադրեցին մեր ցեղի արիական կորովը եւ մեր ազգային պայքարի նպատակի մասին որոշ լոյս սփռեցին: Դժբախտաբար պատերազմից յետոյ յաղթականները շուտ մոռացան մեզ, եւ ինչպէս ժողովուրդը լքուեցաւ, նոյնպէս եւ մեր նախկին պատերազմիկները, — սպայ, կամաւոր կամ մարտիկ: Ահաւասիկ մեր ապրած երկրի մէջ, մենք տեսնում ենք թէ ինչպէս յաղթական պատերազմից յետոյ, տեղացի նախկին ռազմիկները կազմելով իրենց միութիւնը, որ ունի մօտ երեք միլիոն անդամ, յաջողում են իրենց հեղինակաւոր ձայնը լսելի դարձնել թէ կառավարութեան եւ թէ բոլոր պետական, քաղաքական, հանրային հիմնարկութիւնների մօտ, եւ իրենց անդամների եւ ընտանիքների համար ձեռք բերել զանազան առանձնաշնորհներ: Մինչդեռ մեր դժբախտ նախկին մարտիկները, սպաները, զինուորներն ու կամաւորները բոլորովին զուրկ են այդ առանձնաշնորհներից: Մխիթարական է նկատել, որ ֆրանսական նախկին պատերազմիկների միութեան ականաւոր անդամներ որոշ դեր են կատարում՝ մանաւանդ իրենց զինակից հայ պատերազմիկների դէմ եղած սեղմումները մեղմացնելու գործում:

Գաղթահայութեան պարտականութիւնն է զօրավիգ հանդիսանալ մեր նախկին ռազմիկների կազմակերպած հանդէսներին, հաւաքոյթներին, զանազան ազգօգուտ ձեռնարկներին եւ «Ռազմիկ» թերթին, վասնզի սրանք էին որ վտանգի պահուն թողեցին իրենց տուն տեղ, ընտանիք, ձեռք վերցրին եւ պաշտպան հանդիսացան իրենց կեանքի գնով մեր անպաշտպան ժողովուրդին: Հայ ռազմիկներն էին որ մեր մօտալ պատմութիւնը զարդարեցին մի շարք փայլուն յաղթանակներով, սկսած հայդուկային յանդուգն արշաւանքներից մինչեւ ինքնապաշտպանութեան կռիւները եւ ապա մեծ պատերազմին, սկսած Արարայից, Մուսա լեռից մինչեւ Ուրֆայի, Շապին Գարահիսարի, Հաճընի, Մուշի, Դատուանի, Վանի, Շատախի, Դիլմանի, Սարդարապատի, Աբարանի, Ղարաքիլիսայի, Զանգեզուրի, Ղարաբաղի եւ Բագուի հերոսամարտերը: Ահա այսպիսի փառայեղ հերոսամարտերին մասնակցողների մի մասն է, որ անդամ է Հայ Սպայից, Հայ Մարտիկների եւ Կամաւորների եւ Ֆրանսահայ Կամաւորների Միութեանց, որոնց մէջ քիչ չեն ծանր ու թեթեւ վէրք ստացածները: Անհրաժեշտ է գործնական գուրգուրանք այս բեկորներին, որպէսզի վաղն էլ երբ ժամը հնչէ, նորից գնան իրենց կուրծքով պաշտպանելու մեր ժողովուրդն եւ հայրենիքը, իրենց հետ տանելով տասնեակ հազարաւոր երիտասարդ ուժեր:

Իսկ առ այժմ Փարիզի եւ արուարձանների հազարաւոր մեր հայրենակիցներից, գոնէ մէկ հազարեակ հայրենասէր եւ հոգւով սրտով երիտասարդներ թող պատրաստուեն այս շաբաթ երեկոյ «Մեր հայրենիք»ը մրմնջելով արշաւել դէպի «Փըլթի Ժուռնալ»ի ընդարձակ սրահը, ոգեւորելու համար մեր նախկին ռազմիկներին:

** Հայ Սպայից Միութեան տարեկան պարահանդէսը այս տարի եւս տեղի է ունենալու: Սէրքըլ Միլիթէրի շքեղ սրահների մէջ, որտեղ առ հասարակ տեղի են ունենում ֆրանսական եւ օտար զինուորական միութիւնների խրախճանքները:

ԲԵՆՈ

Ասորիներու տեղաւորման խնդիր

Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդը դեկտեմբեր 18ին զբաղեցաւ Իրաքի Ասորիներուն տեղաւորման խնդրով: Ժողովին կը մասնակցէր նաեւ Իրաքի ներկայացուցիչը, Շապի Նաճիպ: Սպանիոյ պատուիրակը կարդաց տեղեկագիրը, որուն եզրակացութիւնները ընդունուեցան: Տեղեկաբերին առաջարկով, կազմուեցաւ խնամակալութիւն մը, որ պիտի ստանձնէ Ասորիներուն Սուրիա փոխադրութեան եւ տեղաւորման նիւթական պատասխանատուութիւնը: Այս մարմնին մէջ ներկայացուցիչ պիտի ունենայ նաեւ Սուրիոյ մարզպանը: Իտալական պատուիրակը չմասնակցեցաւ նիստին, նկատի առնելով Ազգաժողովին պատժական տնօրինութիւնները:

ԾԻԾԱՂ

Պրոլետարական սեղանին առջեւ՝ բանուորական կոմիտէի նախագահը նստած կը ճաշէր, երբ սպասուհին ներս կը մտնէ ու կ'ըսէ.

— Բանուորների կողմից մի պատգամաւորութիւն փափաքում է ձեզ տեսնել:

— Վերցրո՛ւ սա տապկած կաքաւը, շամփանիան եւ նե՛րս առ նրանց ...

ԷՋԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԷՆ (9)

ՍՈՒԷՏԻՈՅ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ

Ճանապարհին վրայ զինք տանողներուն կ'ըսէր.

— «Զգեցէք զիս այս թուփերուն տակ՝ վերադարձէք ռազմավայրը ու կռուեցէք քաջաբար: Մի թող տաք, որ Ճէպէլ-Մուսայի հողերը սրբապղծուին ... ես եղած եմ այն որ պէտք է ըլլայի. մահս մօտ է, սակայն դուք կռուեցէք մինչեւ վերջին շունչ»:

Այսպէս կ'աղերսէր ու կը պաղատէր մեր աննման ընկերը. մէկ ոտքը արդէն գերեզմանի դրան մօտ, որ թողուն զինք միայնակ խոր անտառին մէջ, ու վերադառնան իրենց դերագոյն պարտականութեան գլուխը:

Օր մը վերջ, իր հիւղակին մէջ, պլպլան ճրագի մը լոյսին տակ փակեց իր աչքերը, Ճէպէլ-Մուսայի հերոսամարտին անդրանիկ նահատակը: Ընկեր Գարակէօզեան ուրիշ անունով եւս կը ճանչցուէր.— «Ըլլէօն»: Ընկերոջ անունը, երկար տարիներ, ահ ու սարսափի մէջ թողած էր շրջակայ թիւրք եւ ֆէլլահ բնակչութիւնը: Անոր մասին ռակեդրուած հէքեաթներ կը պատմըուին մինչեւ այսօր՝ Սուէտիոյ մէջ: Այդ օրը համակ Ճէպէլ-Մուսան սեւեր հագած՝ կ'արտասուէր եւ կ'ողբար իր սիրասուն ու հերոս զաւկին անփոխարինելի կորուստը: Ու տարինք զինք ցուրտ գերեզմանի գոգը եւ յանձնեցինք սեւ հողին:

Այդ կռուին մէջ, թշնամիին ձեռքը գերի ինկան խումբ մը Պիթիասցիներ՝ որոնք դեռ ճանապարհին վրայ կը գտնուէին, ու առիթ չէին ունեցած խոյս տալու անոր առջեւէն:

Տասներկու ժամ տեւեց այս ճակատամարտը: Հակառակ անդադար տեղացող անձրեւին, լեռը պատանքած մշուշին ու աննպաստ բոլոր պայմաններուն, թշնամին չկրցաւ ընկճել մեզ, իր այնքան լաւ կազմակերպուած բանակով: Թշնամին ունեցած է հարիւրի չափ կորուստ: Վիրաւորներու թիւը անհամար էր: Բոլոր թուփերը, քարերն ու հողերը ներկուած էին կարմիր արիւնով:

Այս կռուին մէջ նահատակուեցան՝ Յակոբ Գարակէօզեան, Պօղոս Անտէկեան եւ Աբրահամ Սեւուկեան: Իսկ վիրաւորուեցան՝ Մովսէս Աղամեան, Փանոս Ֆասլեան եւ Յակոբ Դաւիթեան: Այս վերջինս՝ յետոյ վախճանեցաւ ստացած վէրքէն:

Նոյն օրը, երեկոյեան դէմ, Գըզըլ Ջայի հարաւ-արեւելեան կողմէն, թշնամին անակնկալօրէն ցցեց իր գլուխը, լուրջ յարձակման մը ձեռնարկելու մտօք: Սակայն, մեր կողմէ եղած բուռն կրակին վրայ՝ ստիպուեցաւ ընկրկիլ, չկարողանալով դիմանալ մահացու գնդակներուն:

Գիշերուան խաւարը իջեր, թանձրացեր էր ու պարուրեր ամէն կողմ: Սակայն, անձրեւը մերթ ընդ մերթ կը սրսկուէր: Գերեզմանային սառն լռութիւն մը կը տիրէր ամէն դի: Լոկ, «Օմարի Գետին»ին վրայ, վառուած խարոյկներուն շրջակայքը, կը նշմարուէին եռուզեռի նշոյլներ: Հոն համախմբուած թուրք ասկեարներն էին, որ իրենց թրջուած հագուստները կը չորցնէին կրակին առջեւ չարուած: Վառուած խարոյկներէն տասը մեթր անդին՝ ձեռքերնին կապուած կը մնային գերի ինկած Պիթիասցիները:

Հրամանատարի կտրուկ հրամանին վրայ, զինուորները մորթած էին յիսունի մօտ այծեր, սովալլուկ բորենիներու պէս ինկած անոնց վրայ, տեղն ու տեղը կը լափէին: Գերի բռնուած Հայերու վրայ՝ հայհոյանքի անօրինակ լուտանքներ կը թափէին թուրք զինուորները, այդ խեղճերէն իրենց փոխ-վրէժը առնելու համար:

Մեր մարտիկները դիրքեր բռնած շուտափոյթ լուսնալուն կը սպասէին: Սակայն, գիշերը կ'երկարէր ու կ'երկարէր: Առտուան արշալոյսին՝ մերիններուն համբերութիւնը հատած, ելան իրենց դիրքերէն եւ յարձակեցան «Օմար Գետին»ին վրայ՝ այնպիսի խիզախ թափով մը, որ եզակի պիտի մնայ:

Սակայն, թշնամին առտուան դէմ շատ կանուխ, օգտուելով տիրող մառախուղէն, կծիկը դրեր ու փախեր էր ... Ժողովուրդին հրճուանքը աննկարագրելի էր, որովհետեւ յաղթութիւնը կատարեալ էր ...

Է.

Երրորդ կռուի ընթացքին՝ մերինները մեծ փորձառութիւն ձեռք բերին. այնպէս որ բանակի մը կարգապահական օրէնքներուն համապատասխան ձեռնարկներ սկսան ընել: Նմանապէս փորձով հասկցանք, որ մեր ունեցած ռազմական ուժերը քանի մը կեդրոններու վրայ առանձինն՝ կառավարել բաւական դժուար էր եւ նոյնիսկ անապահով, որովհետեւ անակնկալ յարձակման մը պարագային, ինչպէս յետոյ փորձով տեսանք խիստ դժուար պիտի ըլլար, չըսենք անկարելի, բոլոր կեդրոններու զինուորական ուժերը վայրկենապէս ի մի հաւաքել:

Գըզըլ-Ջայի բանակատեղին տարտղնուած ու դատարկուած էր: Գուշ-Ճըղաղի դիրքն ալ շատ բարձր ըլլալուն՝ ռմբակոծումի վտանգին ենթակայ: Այս կարեւոր պատճառներով էր, որ ժողովուրդի մեծամասնութիւնը ստիպուեցաւ համախմբուիլ Տամլաճըգ, որուն դիրքը ցած էր: Պիթիասցիներն ալ հաստատուած էին «Գափլան Տուզաղը» բռնուած վայրը, որ կը գտնուէր Տամլաճըգի եւ Գուշ-Ճըղաղի միջեւ:

Այս երեք կեդրոններու տեղական ժողովները ի մի հաւաքելով՝ կազմեցին նոր Կեդր. Վարչական Ժողով մը եւ նոր Զին. Կեդր. Վարչութիւն: Այսպէսով ուրեմն, երեք կեդրոններն ալ, դիւրութեամբ կրնային յարաբերութեան մէջ մտնել Զին. Կեդր. Վարչութեան եւ Կեդր. Վարչական Ժողովին հետ:

Վարչական ժողովը ընդհանուր գործերը ղեկավարելու իրաւասութիւնն ունէր: Մէկ խօսքով, Ճէպէլ-Մուսայի դահլիճն էր ան: Կեդրոնատեղին էր Տամլաճըգ:

Ժողովը, Զինուորական Ընդհ. Վերահսկիչ նշանակեց ընկեր Մովսէս Տէր Գալուստեան՝ (Ա. Լէյլանի), որ իր պաշտօնին բացարձակ գիտակցութիւնն ունէր եւ գործին ատակ մէկն էր, հակառակ իր 21 տարեկան հասակին: Ընկեր Լէյլանին ունէր իր կողքին երկու օգնական, որոնց գործն էր զինուորական կարգապահութեամբ՝ օրը օրին հերթապահ պահակներ նշանակել բոլոր կէտերուն վրայ, ու պատերազմի ժամանակ օգնական ուժեր փութացնել հարկ եղած վայրերը: Այսպէս շարունակուեցաւ գրեթէ մինչեւ վերջը եւ կանոնաւորութեամբ շնորհիւ ընկ. Լէյլանի թափած ջանքերուն:

Յ. Գ. ՊՈՒՐՍԱԼԵԱՆ

(Շար.)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՏԷՐՏԷՐՆ ՈՒ... ՊԱՏՈՒԵԼԻՆ

Պատուելիներու թերթը, *Կոչնակ*, վերջերս հրատարակեց կաթողիկո-սին մէկ կոնդակը, որ կ'ըսէ.—

Լո՛ւր, Ժողովուրդ Հայոց, գլխաւոր Առաքելական Հայաստանեայց, զոր կանգնեմք քեզ ի հեռաւոր աստի։ Ո՛վ եւ մի՛ լիցի քեզ երբեք խոտորել Լուսաւոր շաւղաց երանելի Հարց եւ Հայրապետաց զոր բազում աշխատանօք վերահաստատեաց Լու-սաւորիչն Հօրոց մերոց, առաջին Հայրապետն Հայաստան աշխարհին։ Որք հայր էք եւ ծնող խնամատար, որոր կարդացէք սիրելեացդ օրի-նակ բարի եւ դաստիարակ հանդի-սանալով զաւակաց ձերոց եւ որպէս մի ազգ, մի եկեղեցի, մի տուն եւ մի ընտանիք, լինել միաբան, համե-րաշխ, մի սիրտ եւ մի հոգի... Գի-տէք եթէ որքան տուժեցաք եւ տուժի ազգ եւ եկեղեցի Հայոց յերեսաց երկ-պառակութեան եւ անմիաբանու-թեան։

Պատուելի *Կոչնակ*, որ կը հրատա-րակէ այս խրատները, գէթ ինք ալ կը յսէ՞։

Կոչնակ, որ կրօնական առաքելու-թիւն ունի, ի՞նչպէս կրնայ հանդուր-ժել, հայ եկեղեցիէն անջատ՝ բողո-քական կազմակերպութեան, որ Հա-յոց եկեղեցական միութեան ժխտու-մը իսկ է։ Եթէ կը հրատարակէ կա-թողիկոսին կոնդակը, որ կը յանձ-նարարէ հետեւիլ *մէկ եկեղեցի* տա-լու, եթէ *Կոչնակ* կ'ուզէ Միաց-եալ - Նահանգներու մէջ տեսնել իր-րեւ բաժնուած հայ եկեղեցիները միացած տեսնել, ինչո՞ւ չի հրաւի-րեր իր հետեւորդները ալ, որ միա-նան ազգային մայր եկեղեցիին։

Ա՛յս, *Կոչնակ*, ստութեան եւ կեղ-ծիքի *Կոչնակ*, կը ճանչնամ քեզ։ Դուն կ'երջանկանաս՝ քանի կը պառակտի Հայ. եկեղեցին, որուն հիմերն ալ քանդելու կ'աշխատիս։

Փաստ որ կը յարձակիս հայ քա-հանային վրայ։

Հետեւեալ տողերն ալ թող մեր տէրտէրները կարդան եւ դատեն։

Կոչնակ կը գրէ (թիւ 33).

— « *Հայ եկեղեցիին, երբ հոգեւոր ու բարոյական ուժ, անկումին գլխա-ւոր, կրնամ ըսել, միակ պատճառը* հայ քահանային անկումն է։ *Վասնզի անոր (այսինքն հայ քահանային) կը պակսի շատ անգամ նկարագրի բարձրութիւնը եւ մաքրութիւնը, ինչպէս նաեւ հաւատքը իր գործին վրայ։*

... Քահանայութիւնը ապրուստի միջոց մը ապահովելու կերպ մը դար-ձաւ եւ մեծերը իրենց հին բծախնդ-րութիւնները մէկդի ձգեցին, իրենց ազգականները, բարեկամները եւ պաշտպանեալները փնտռեցին անոնց գործ մը գտնելու փափաքով։ Երեւան եկաւ քահանաներու նոր սերունդ մը, որ իր պաշտօնը նկատեց լոկ ապրելու պատեհութիւն մը եւ միջոց մը։ Եւ երբ հոգեւոր գործի մը հանդէպ այս ըմբռնումը կը չինուի, ալ գործը կը մեռնի »։

Ի՞նչ ըսել կ'ուզես, *Կոչնակ*։ Բայց շարունակենք։

... Հացի եւ ապրուստի ճամբայ մը եղաւ, եւ այդպէսով հոգիով կա-ղերը եւ գօսացածները, փախեցի-ները եւ ղպիրները եկան տեղ բռնել Աստուծոյ տաճարին մէջ »։

Ուրիշ *խօչ* բաներ ալ կ'ըսէ մեր *Կոչնակը*։ Ցետոյ վարպետութեամբ մը կը յարձակի եպիսկոպոսներուն վրայ։ Միտք չունիմ պաշտպանելու մեր յեղափոխական եւ ժողովրդական քահանաները, — թող իրենք գան մէջտեղ եւ պատասխանեն պատուէ-լիին։

ԱՐԱՋ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Կ. ԽԱՉԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄԸ

ՆԻՍ, 15 դեկտ. (Յառաջ).— Կա-պոյտ Խաչի մասնաճիւղի նորընտիր երկաջան վարչութիւնը իր պաշտօնին անցած օրէն գաղութիս մէջ կարեւոր գործունէութիւն մը ցոյց տուաւ։

Նախ տեսնելով որ տեղւոյն ազգ. Մանկապարտէզի հոգաբարձութիւնը ի վի-ճակի չէ աշակերտներու թոշակնե-րով ծախքերը գոցելու, ամսական 100 ֆր.ի գումար մը տրամադրեց եր փոքրիկներուն կրթութեան հա-մար։ Նիսի արուարձանները երթա-լով հանգանակութիւն եւ նոր ընկե-րուհիներու արձանագրութիւն կա-տարեց, եւ կրցաւ անդամագրել բա-ւական անդամուհիներ Քան - Լապօ-յի մէջ, ուր մօտերս մասնաճիւղ մը պիտի կազմէ։ Նաեւ կը խորհի նոյն թաղաքի փոքրիկներուն համար մայ-րենի լեզուի դասընթացք հաստատել շաբաթական երկու օր։

Անշուշտ այս գովելի ձեռնարկնե-րուն յաջողութիւնը կախում ունէր նիւթականէն։ Ուստի որոշեց ներկա-յացում մը սարքել, որուն յաջողու-թեան համար կարգ մը երիտասարդ-ներ սիրայօժար տրամադրեցին իրենց աշխատակցութիւնը։

Ներկայացումը տեղի ունեցաւ դեկտ. 14ին։ Բեմադրուեցաւ Օտեա-նի եւ Կիւրճեանի «Զարչըլը Արթին ա-ղա»ն, որ շատ յաջող անցաւ։ Բոլոր դերակատարները լաւ կատարեցին ի-րենց դերերը։ Միջնարարներուն մե-ներգներ եւ արտասանութիւններ յը-սեցինք։

Հակառակ տիրող անգործութեան մեր հայրենակիցները բազմութեամբ լեցուցած էին սրահը։ Ներկայացման սկիզբէն մինչեւ վերջը պահ մը մոռ-ցած իրենց հոգերը բարձրաձայն քրքիջներով անլսելի կը դարձնէին յուշարարին ձայնը, մինչեւ որ Ար-թին աղան ստիպուեցաւ լրջութեան հրաւիրել, բայց քրքիջները աւելի սաստկացան։ Այսպէս ուրախ զը-ւարթ բաժնուեցան մեր հայրենակից-ները, կլորիկ հասոյթ մը ձգելով Կ. Խաչին։

Թղթակից

Նուաճը Կարսի մէջ

ԿԱՐՏԱՆ, 16 դեկտ.— Նախաձեռ-նութեամբ Կրթասիրաց Միութեան եւ մասնակցութեամբ «Անդրանիկ» թա-տերախումբի, անցեալ կիրակի մեծ յաջողութեամբ ներկայացուեցաւ «Սերաստացի Մուրատ»ի յեղափոխա-կան կեանքը։ Բաժիններ ունէին Պ.Պ. Առաքելեան՝ (Մուրատ), Լ. Գեղու-նի՝ (Եղօ), Պ. Թովմասեան՝ (Գրի-գոր), Գ. Զատրճեան՝ (Նշան), Մ. Ղազարեան (Սեպուհ), Ս. Գինոսեան (Համազասպ եւ Թուրք ոստիկան), Կ. Պետրոսեան՝ (Զաքար), Տիկ. Ս. Վարդանեան (Մուրատի մայրը), Կ. Նաւօեան (Համզի պէյ), Գ. Գինոս-եան՝ (2րդ ոստիկան)։ Հ. Յ. Դ.ի սրահը ծայրէ ծայր լեցուած էր, հա-կառակ տիրող ցուրտին։ Ներկայա-ցումը կատարեալ յաջողութիւն մը ե-ղաւ։ Անդրանիկ թատերախումբը քա-ջալերուած իր տուած բազմաթիւ ներ-կայացումներէն՝ մօտերս պիտի բե-մադրէ «Սերոբ փաշա»ն կամ «Տա-րօնի Առիւծը», երբ Լեւոն Գեղունին թատերգութեան վերածէ զայն։

** Եթէ հանքածուխներու աշխա-տանքները այսպէս ընթանան, կար-տանը ամէնէն բախտաւոր եւ գործա-ռատ շրջանը կարելի է նկատել։ Պի-վէյի հանքը շաբաթական հինգ օր, վարի հանքը վեց օր անընդհատ, իսկ Ալիւզինը կիրակի օրերն անգամ կը բանին։ Ներկայիս ոչ «ամպօչ» եւ ոչ ալ «տէպօչ» կայ։ Միայն Ալիւզինը ֆրանսացի բանուոր կ'առնէ։ Մեր շրջանին մէջ հազիւ տասնեակ մը անգործներ կան, անոնք ալ երբեմն կ'աշխատին ազդին անդին։

Կրթական աշխատանքներն ալ կը շարունակուին։ Դպրոցները կը շատ-նան հետզհետէ։

Շամանդաղ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

Նոր յաջողութիւն

ՌՈՄԱՆ, 15 դեկտ. (Յառաջ).— Ինչպէս գրած էինք, կիրակի 15 դեկտ. ՋՈՄ ի Փութպոլի խումբը Սէնթ Ի-փոլիթի մարզադաշտին վրայ ընդու-նեց Քլէրիայի Փութպոլի խումբը։ Երկու օրէ ի վեր տեղացող ձիւնը, որ սառած էր եւ պաղ հովը նեղու-թիւն կը պատճառէին, բայց եւ այն-պէս մարզասէրները բաւական թիւով եկած էին քաջալերելու հայ մարզիկ-ները։

Ժամը 2.30ին օրուան դատաւոր Պ. Լաքրուայի սուլիչը դաշտ հրաւիրեց մարզիկները. պաշտօնական քննու-թենէ վերջ խաղը սկսաւ։ Ցուրտ էր, պէտք էր տաքնալ եւ մեր տղաքը ըս-կսան կատաղի յարձակողականի։ Ձիչդ երկու վայրկեան խաղարկու-թենէ մը վերջ արդէն առաջին նշա-նակէտը շահած էին մերոնք։ Ցետոյ խաղը աւելի հետաքրքրական դար-ձաւ։ Առաջին կիսախաղին լմնալուն 10 վայրկեան մնացած Հայերը յաջո-ղեցան երկրորդ կէտ մը եւս նշանա-կել։ Այսպէս առաջին կիսախաղը վերջացաւ 0ի դէմ 2 կէտով։

Հինգ վայրկեանի դադարէ մը վերջ խաղը վերսկսաւ հակառակորդին կա-տաղի յարձակողականով։ Ֆրանսա-ցիներուն ձախ թեւը համեմատաբար ուժով էր։ Դատաւորը անոնց մէկ մարզիկը քանի մը անգամ յանդիմա-նելէ վերջ, դուրս հանեց, բայց երկ-րորդ կիսախաղի կիսուն յաջողեցան կէտ մը նշանակել եւ խաղը վերջա-ցաւ մեր երկուքին դէմ մէկով։

Մեր երիտասարդները ահա կ'ար-ժեցնեն իրենց վրայ դրուած յոյսերը։ Անոնք 1935 տարեշրջանի ախոյենա-կան մրցումներուն յաղթական հան-դիսացան։ Մինչեւ հիմա կատարուած մրցումներէն ոչ մէկուն մէջ յաղթը-ուած են։ Կեցցե՛ն հայ մարզիկները որ այս օտար ափերու վրայ հայ անունը բարձր բռնած կը շրջին գիւղ եւ քա-ղաք, նոր դափնիներ շահելու։

Գրիատամ

«ԱՄԲՈՂՋԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ»

Զոր. Ֆոն Լուտէնտորֆ հրատա-րակութեան տուաւ իր մէկ նոր գոր-ծը, Ամբողջական պատերազմ, մօտ 125 էջ, որ մեծ հետաքրքրութիւն արթնցուց ամէն կողմ։ Գերման զօ-րավարը կը կարծէ թէ վաղուան պա-տերազմին վարիչները թշնամի բա-նակին փճացումէն աւելի, պիտի աշ-խատին ոչնչացնել թշնամի երկրին բնակչութիւնը։ Այնպէս որ երբ վաղը պատերազմ ծագի, պատերազմի նե-ղութեանց եւ վտանգներուն պիտի են-թարկուի ոչ թէ բնակչութեան մէկ մասը, որ կազմուած է զինուորներէ, այլ ամբողջ բնակչութիւնը, կին, ծեր, երախայ, ճակատին ետեւը եւ երկրին ներսերը։ Ահա թէ ինչու անհրաժեշտ կը գտնէ երկրին բնակչութիւնը պատրաստել ոչ թէ միայն զինուորա-կան, այլ եւ ֆիզիքական ու բարոյա-կան դաստիարակութեամբ։ Որովհե-տեւ, կ'ըսէ, ամբողջական պատե-րազմը ցուցադրութիւնն է երկրի մը բնակչութեան բոլոր ուժերուն, — զինուորական, նիւթական, տնտեսա-կան, իմտական։ Չկայ այլ եւս ռազ-մաճակատ կամ կրակի գիծ, պատե-րազմը իր աւերները պիտի գործէ ա-մէն ուղղութեամբ, օդանաւերով՝ եր-կինքէն, սուզանաւերով՝ ծովերու տակէն, ռազմանաւերով՝ ծովեզերք-ներէն, ռումբերով, թունաւոր կազե-րով եւ վարակիչ հիւանդութիւննե-րով, մինչեւ որ փճանայ թշնամի երկ-րին բնակչութիւնը՝ եթէ ոչ ֆիզի-քապէս, գէթ բարոյապէս։

Ըստ Լուտէնտորֆի, այդ պատե-րազմը պարզ հաւանականութիւն մը չէ, այլ վստահօրէն յառաջացող, մօ-տեցող իրողութիւն մը։ Պիտի ըլլայ անպայման։ Եւ երբ պայթի այդ պա-տերազմը, ժողովուրդները պիտի պար-տաւորուին կատարել աւելի մեծ զո-հողութիւններ, քան ընդհ. պատե-րազմին։ Կիներէն պիտի պահանջուի այնքան զոհողութիւն, որքան այրե-րէն։

Նման պատերազմի մը պարագա-յին, խիստ հսկողութեան տակ պիտի առնուի մամուլը, անողոք պայքար պիտի մղուի լրտեսներու դէմ, պիտի փակուին սահմանակից չէզոք երկիր-ներու հետ հաղորդակցութեան ճամ-բաներն ալ, պիտի ձերբակալուին ընդդիմադիր կամ նահանջական տրա-մադրութեամբ ծանօթ մտաւորական-ները կամ գործիչները։

Զօրավարը դէմ է պատերազմ յայ-տարարելու ձեւական աւանդու-թեան։ Կարեւորը շուտ վերջացնելն է, ատոր համար պէտք է կատարել ինչ որ կը դիւրացնէ պատերազմը վերջա-ցնելը թէ շուտով, թէ յաղթութեամբ։ Ցարձակիլ զօրաւոր պետութեան ա-մէնէն տկար կողմին վրայ։ Պատ-րաստել նախ ֆիզիքապէս զօրաւոր մարդիկ, յետոյ զինուորական տե-սակէտով պատրաստուած ռազմիկ-ներ։

ԾԻԾԱՂ

— Աբրահամ Լինքըն երբ տարիքդ ունէր, ինքը կը շահէր իր հացը, կը խրատէր Արտաշի հայրը։

Արտաշ՝ նոյնքան արդար կշտամ-բանքով.

— Այո, հայրիկ, բայց երբ ան քու տարիքդ ունէր, Ամերիկայի նա-խագահն էր։

«Մուսա Լեռ» վէպը խարոյկի մատնուեցաւ

ԲԱՆԿԱԼԹԻԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏԱՆ ՄԷՋ

«Ազդարար»ի մէջ կը կարդանք (15 դեկտ.).— Խորապէս վրդովուած ցե-ղային համերաշխութեան վնասող եւ զուտ թշնամական նպատակով հրա-տարակուած «Մուսա տաղի մէջ 40 օրերը» գրգռիչ վէպի մը գոյութենէն եւ զայն շարժանկարի վերածելու ա-նարգ ձեռնարկէն, հայ մտաւորական-ներու նախաձեռնութեամբ եւ հոծ բազմութեան մը ներկայութեան, այ-սօր, Բանկալթիի գերեզմանատան մէջ խարոյկի դատապարտուեցաւ այդ գիրքը եւ հայ անունը շահախնդ-րական նպատակով օգտագործող հե-ղինակին դէմ անէծք կարդացուեցաւ։

Հայրենասիրական ջերմ արտա-յայտութիւններ եղան Աթաթիւրքի արեւշատութեան եւ հանրապետու-թեան բարգաւաճումին համար։

Գերեզմանատան մէջ խարոյկ պատ-րաստուեցաւ, վրան դետեղուեցան «Մուսա տաղի մէջ 40 օրերը» գիրքը եւ հեղինակին պատկերը, ու կրակի տրուեցան։ Լուսաւորիչ երգչախում-բը նոյն պահուն երգեց հանրապետու-թեան եւ անկախութեան քայլերգնե-րը։ Պ. Արամ Ասլան հայրենասիրա-կան ճառ մը արտասանեց, յայտնե-լով որ բարոյական մահուան կը դա-տապարտեն անիծեալ հեղինակը։ Ժո-ղովուրդը անէծք կարդաց։

Ցետոյ ներքին գործավարութեան ուղղուած հեռագրով մը հաղորդուե-ցաւ հայ ժողովուրդին անխախտ հա-ւատարմութիւնը հանրապետութեան հանդէպ, եւ յայտնուեցաւ որ ժողո-վուրդը բարոյական պատիժը տուաւ անարգ հեղինակին։

** Թուրք մամուլին ներկայացու-ցիչները երէկ այցելեցին վարչու-թեան ատենապետ Պ. Պետրոս Խորա-սանճեանի, որ բացատրեց թէ վար-չութիւնը բացառիկ նիստ գումարած է, իր խոր զայրոյթը յայտնելու եւ դատապարտելու համար «Մուսա տաղ»ի գրգռիչ վէպը եւ զայն շար-ժանկարի վերածելու ձեռնարկը։ Ցայտարարեց թէ վարչութեան բոլոր անդամները նոյն զգացումով տո-գորուած, կատարելապէս համաձայն գտնուած են յատուկ զեկոյցով մը համայնքին զգուանքը եւ ցասումը արտայայտելու, եւ պահանջելու որ խափանուի այդ ձեռնարկը։

** «Գուրուն» կը գրէ այս առթիւ.

— Մեր Թուրք, հայ եւ հրեայ հայ-րենակիցները երէկ բողոքի ձեռնարկ-ներ կատարեցին։ Հայերու վարչա-կան ժողովը երէկ գումարուեցաւ, «Մուսա տաղ»ի շարժանկարին դէմ բողոքելու համար։

Թուրք, հայ լրագրողներն ալ պիտի մասնակցին Հայերու ձեռնարկած բո-ղոքին։ Հայ մամուլի ներկայացու-ցիչները շարժանկարին դէմ բողոքի նամակ մը պիտի ղրկեն Անգարայի մամուլի վերատեսչութեան, խնդրե-լով որ այդ նամակը հաղորդէ ամե-րիկեան կառավարութեան։

Առանց ցեղի եւ կրօնի խտրութեան բոլոր հայրենակիցներուն մէջ խոր զայրոյթ կը տիրէ այդ շարժանկարին դէմ որ զրպարտութիւններով լե-ցուն է մեր ազնուական ազգին դէմ։

Մեր հրեայ հայրենակիցներն ալ վաղը կամ միւս օրը ժողով պիտի գումարեն, բողոքելու համար։

** Վարչութեան ատենապետը հե-տեւեալը յայտարարած է «Սօն Փոս-թա»ի մէկ խմբագրին.— «Մենք զըզ-ուանքով կը մերժենք այդ վէպին պա-րունակութիւնը։ Մենք այս երկրին զաւակներն ենք, անխախտ կապերով կապուած անոր։ Զայրոյթով եւ բուռն կերպով պիտի բողոքենք» ։

ՀԱԿԱԹՈՒՐՔ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ ՄԸՆ ԱԼ

«Գուրուն» կը գրէ.— «Կ'իմանանք թէ բացի «Մուսա լեռ» շարժանկա-րէն, Ամերիկայի մէջ կը պատրաս-տուի նաեւ «Վերջին պահակ» (Սօն գարագօլ) անունով շարժանկար մը, Փարամաունթ ընկերութեան կողմէ։ Դէպքը տեղի կ'ունենայ ընդհ. պա-տերազմին՝ Մուսուլի կողմերը եւ կը վերաբերի հայկական տարագրու-թեան։ Շարժանկարին մէջ գլխաւոր դերերը կը կատարեն Քարի Կրանտ եւ Քլօտ Ռէն։ Այս հակաթուրք շարժա-նկարներուն նպատակն է՝ յերիւրա-ծոյ նիւթերով եւ զրպարտութիւննե-րով քարոզութիւն կատարել Թուր-քիոյ դէմ, եւ անոնց պատրաստու-թիւնը երեւան կը բերէ անոնց հեղի-նակներուն դէշ դիտաւորութիւնը։ Անգամ մըն ալ յիշեցնենք որ կառա-վարութեան պարտքն է ձեռնարկներ կատարել եւ արգիլել այս տեսակ շարժանկարներու պատրաստութիւ-նը։

Միւս կողմէ, հակաթուրք շարժա-նկարներ պատրաստող ընկերութիւն-ները դարձի բերելու համար, ան-հրաժեշտ է միաժամանակ տնտեսա-կան միջոցներ ձեռք առնել անոնց դէմ եւ անոնց որ եւ է մէկ շարժա-նկարը չմտցնել Թուրքիա։ Միայն թէ ասիկա բաւական չէ, եթէ նոյն իսկ ապահովենք որ այդ շարժանկար-ները չգործածուին նաեւ այլ երկիր-ներու մէջ։ Օտար ընկերութիւնները այս տեսակ անվայել ձեռնարկներէ ետ կեցնելու գլխաւոր միջոցն է՝ պոյ-քօթ ընել անոնց բոլոր շարժանկար-ներուն դէմ»։

ՓԱՐԻԶ ՀԱՅ ԲԺՇԿ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Փարիզի Հայ Բժշկ. Միութիւնը իր տարեկան հացկերոյթը տուաւ երեք-շաբթի երեկոյ, Լիւթէսիայի մէջ։ Ներկայ էին Փարիզի հայ բժիշկնե-րուն մեծամասնութիւնը իրենց ըն-տանիքով։

Հաւաքոյթին կը նախագահէր Տքթ. Թորգոմեան։ Ցաջորդաբար խօսք ա-ռին եւ զուարթ տրամադրութիւն մը ստեղծեցին բոլորը։

Այս տարուան հացկերոյթը նա-խորդներէն աւելի հաճելի անցաւ։

Ս.

ՎՐԻՊԱԿ.— Ալժերիա — Մարոք Թղթակցութեան առթիւ (Յառաջ, 17 դեկտ.), կը խնդրուի մեզմէ ուղղել հետեւեալ վրիպակները.—

Քազապլանքա, Ցակոբ Սէրճանեան նուիրած է 100 ֆր. եւ ոչ թէ 10, Գուրգէն Սալիպեան եւ ոչ թէ Գա-բեդին, Տօքթ. Թուրեան եւ ոչ թէ Թարեան, Պետրոս Գրքեաէլի եւ ոչ թէ Գրքքիլիսէլի։

Ռապաթ, Քերովբէ եւ Արշակ Յա-րութիւննեաններ, ոչ թէ միայն Քե-րովբէ։

Մէքնէս, Ցարեթ Պօլօեան, ոչ թէ Ցակոբ։

Ֆէս, Ցակոբ եւ Արամ Պալթաեան եղբարք, ոչ թէ միայն Ցակոբ։

Քազապլանքա, Բ. քարտուղար Պետ-րոս Գրքեաէլի, ոչ թէ Գրքքիլիսէլի։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (19)

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Անգլ. բնագրէն թարգմ. Ժ.

Հեղինակուհի՝ ԷԿԱԹԱ ՔՐԻՍԹԻ

— Անմիջապէս, ըսաւ քարտուղա-րը եւ դուրս գնաց։

— Փաստաբանն է, դիտել տուաւ գնդապետը։

— Այս Բէյմընտն ալ շատ զբաղած է, յարեց Փուարօ, գործունեայ մէկը երեւայ։

— Կարծեմ Պ. Էքրօյտը շատ կարող գտնէր զինքը...

— Որքա՞ն ատենէ ի վեր հոս է...

— Երկու տարիէ ի վեր...

— Վստահ եմ որ պարտականու-թիւնները խղճմտօրէն կը կատարէ. ինչ տեսակ բաներէ հաճոյք կ'առնէ. ինչ զբաղումներով կը հետաքրքրուի՞։

— Քարտուղար ըլլալը այդ տե-սակ բաներու համար շատ ժամանակ չթողուր, ըսաւ գնդապետը, խնդալով, կարծեմ կօլֆ կը խաղայ, ամառն ալ՝ թենիս...

— Ձիարշաւի կ'երթա՞յ...

— Չեմ կարծեր, ոչ...

Փուարօ ալ չհետաքրքրուեցաւ այդ խօսակցութիւնով, աչքերը չորս դին պտտցուց դարձեալ։

— Կարծեմ ամէն բան տեսայ այս-տեղ...

Ես ալ չորս կողմս նայեցայ։

— Եթէ սա պատերը կարենային խօսիլ, փափսացի։

— Խօսիլը բաւական չէ, պատաս-խանեց Պելճիքացին գլուխը թօթվե-լով, պէտք է անոնք աչք եւ ականջ ալ ունենային, բայց մի կարծէք որ ասոնք — ձեռքը գրադարանին վրայ դրաւ — համր են միշտ... աթոռնե-րն ու սեղաններն ալ կը խօսին ինծի, երբեմն... անոնք ալ իրենց ըսելիքն ունին...

— Ի՞նչ ըսելիք, հարցուցի, անոնք ի՞նչ ըսին ձեզի այսօր...

Հեգնանքով յօնքերը վեր բարձրա-ցուց եւ ըսաւ.

— Բաց պատուհան մը, կղպուած դուռ մը, եւ աթոռ մը որ ինքնիրեն տեղափոխուեր է... այդ երեքին ալ « ինչո՞ւ » կը հարցնեմ եւ պատաս-խան չեմ ստանար...

Գլուխը թօթվեց, կուրծքը պար-պեց ու կիսաբաց աչքերով մեզի նա-յեցաւ։ Ծիծաղելի ըլլալու աստիճան ինքզինքին կարեւորութիւն կուտար։ Խորհեցայ թէ իսկապէս արժանիք մը ունէ՞ր ան իբրեւ գաղտնի ոստիկան, իր համբաւը բախտի արդիւնք չէ՞ր արդեօք։

Կարծեմ գնդապետն ալ ինծի պէս կը մտածէր այդ վայրկեանին։

— Ուրիշ բան մըն ալ տեսնել կ'ու-զէ՞ք, հարցուց Փուարոյին՝ յօնքերը պռստելով։

— Կը հաճի՞ք ինծի ցոյց տալ ար-ծաթեղէններու սեղանը որուն մէջ կը գտնուէր դաշոյնը... ատկէ վերջ, այլեւս չարաչար չպիտի գործածեմ ձեր բարութիւնը...

Հիւրանոցը գացինք, բայց ճամբան գաղտնի ոստիկանը մէկ կողմ քաշեց գնդապետն ու անոր ականջին բաներ մը փսփսաց։ Մէլրօզ ներողութիւն խնդրեց ու մեզ առանձին ձգեց։

Փուարոյին ցոյց տուի արծաթե-ղէններու սեղանը, որուն կափարիչը քանի մը անգամ բացի եւ վար ձգեցի. ոստիկանը պատուհանը բացաւ եւ պատշգամին վրայ ելաւ։

Ճիշդ այդ վայրկեանին ոստիկան Րէկլընը մեզի կը մօտենայ։ Տխուր բայց գոհունակ արտայայտութիւն մը ունէր անոր դէմքը։

— Այդտե՞ղ էք, Պ. Փուարօ, ըսաւ ան. եղածը ոչինչ խնդիր մըն է, կը ցաւիմ... խելօք տղայ մը ծուռ ճամ-բու հետեւեր է ...

— Ուրեմն ձեզի օգտակար չպիտի ըլլամ այլեւս, ըսաւ Պելճիքացին սիր-տը կոտրած ։

— Ուրիշ անգամ մը, թերեւս, պա-տասխանեց Րէկլըն, բայց, անշուշտ, մենք ամէն օր ոճիր չենք ունենար այս գիւղին մէջ...

— Ի՞նչ հիանալի արագութիւն, դիտել տուաւ գաղտնի ոստիկանը, բայց ,ըսէք խնդրեմ ,ի՞նչ կերպով աշ-խատեցաք...

— Ըսեմ, նախ եւ առաջ մեթոտով, միշտ ըսած եմ մեթոտն է կարեւորը։

— Իմ ալ նշանաբանս այդ է, յարեց Պելճիքացին — մեթոտ եւ սա պզտիկ բջիջները...

— Բջիջնե՞րը, հարցուց Րէկլըն ապշած։

— Ուղեղին բջիջներուն մասին է խօսքս, բացատրեց Փուարօ...

— Օհ, անշուշտ, կարծեմ ամէնքս ալ կը գործածենք զանոնք ...

— Քիչ - շատ, այո... նկատի պէտք է առնել նաեւ որակը. յետոյ կարեւոր է ուսումնասիրել ոճիրի մը հոգեբանութիւնը ...

— Հասկցայ, ուրեմն դուք ալ ազ-դուեր էք այդ հոգե - վերլուծական հիւանդութենէն... ես, պարզ մարդ մըն եմ...

— Ձեր տիկինը այդպէս չի խորհիր կարծեմ, ըսաւ Փուարօ խոնարհու-թիւն ընելով ։

— Չհասկցաք... բացատրեցի թէ ինչպէս սկսայ աշխատիլ ... նախ եւ առաջ մեթոտով ... օրիորդ Ֆլօրան է որ իր հօրեղբայրը ողջ տեսած է, վերջին անգամ ըլլալով, ժամը 9.45ին, ասիկա առաջին փաստն է, այնպէս չէ՞...

— Եթէ կ'ուզէք...

— Այնպէս է... բժիշկը կ'ըսէ որ ժամը 10.30ին էքրօյտ առնուազն կէս ժամէ ի վեր մեռած էր. այնպէ՞ս է, բժիշկ ...

— Այո, կէս ժամ կամ աւելի ...

— Շատ լաւ, հետեւաբար քառորդ ժամ ունինք որուն ընթացքին ոճիրը կրնար գործուած ըլլալ, այս տանը մէջ գտնուողներուն ցանկը պատրաս-տեցի եւ իւրաքանչիւրին անունին առջեւ նշանակեցի թէ ո՞ւր էին եւ ի՞նչ կ'ընէին անոնք ժամը 9.45 մին-չեւ 10։

Րէկլըն Պելճիքացիին երկնցուց թուղթ մը որուն վրայ կարդացի հե-տեւեալը.—

— Հազարապետ Պլընթ.— գնդա-մուղին սենեակն էր քարտուղարին հետ (այս վերջինը կը հաստատէ)։

— Քարտուղար Րէյմընտ.— Գն-դամուղի սենեակն էր հազարապետին հետ։

— Տիկին Էքրօյտ.— Գնդամուղի խաղը կը դիտէր ժամը 9.45ին, պառ-կելու կ'երթայ 9.55ին, հազարապետն ու քարտուղար կը տեսնեն անոր վեր երթալը։

(Շար.)

ՎՍՏԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ԿՐՆԱՔ ՑԱՆԿ-ՆԱԼ ԵՐԵՒԱՆ ՕՂԻՆ, ՈՐՈՒՆ ԾԱՆՈՒՑՈՒՄԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿ-ՈՒԱԾ Է ՉՈՐՐՈՐԴ ԷՋԻՆ ՎՐԱՅ։

վերջոյ համաձայնեցանք առժամա - պէս… Եղածը ոչ ֆրանսական ծրա- գիր մըն էր, ոչ ալ անգլիական: Ոչ Պ. Լավալ, ոչ ալ ես կը սիրէինք ա- նոր շատ մը կէտերը: Բայց ծրագիրը մեզի համար միակ հիմն էր որուն վրայ նոյնիսկ հեռաւոր չափով կը - նայինք յոյս ունենալ հաշտութեան բանակցութեանց սկսելու »:

ՊՕԼՏՈՒԻՆԻ ՋՂՋՈՒՄԸ

Յետոյ խօսեցաւ վարչապետը, որ անմիջապէս խոստովանեցաւ թէ երբ « իր պատուարժան բարեկամը » (Սըր Ս. Հօր) կը բանակցէր Պ. Լավալի հետ, կանոնաւոր կապ չունէին այդ կիրակի օրը (8 դեկտ.), եւ ամէն բան իմացան երբ համաձայնութիւնը կնքուած էր արդէն: «Երկուշաբթի առտու նախաճաշի ատեն էր որ նա - մակ մը ստացայ Սըր Ս. Հօրէն, որ կը խնդրէր որ դահլիճը հաւանութիւն յայտնէ իր կատարած գործին: Գրե- թէ անմիջապէս վերջը, եւ երբ դեռ ժամանակ չէինք ունեցած ուսումնա- սիրելու բոլոր փաստաթուղթերը, ճեղք մը բացուեցաւ: Ինչպէս ըսի, ժամանակը կարճ էր: Թէեւ բոլորս ալ պատասխանատու էինք, բայց գլ- խաւոր պատասխանատուութիւնը կ'իյնար իմ վրայ, եւ ես որոշեցի ան- միջապէս ուժ տալ իմ պաշտօնակցիս, որ ներկայ չէր բացատրութիւններ տալու համար: Լաւ ըրի թէ գէշ՝ այդ ուրիշ խնդիր է»: Յետոյ երկարօրէն բացատրեց կառավարութեան տեսա - կէտը՝ կացութեան, Ազգերու Դաշ - նակցութեան եւ իրենց պարտակա - նութեանց մասին: Այս առթիւ աղդա- րարեց թէ « յաջորդ անգամ ռազմա - դաշտը կրնայ աւելի մօտ ըլլալ մեզի քան Միջերկրականը »:

Ժողովը 155ի դէմ 390 ձայնով, այսինքն 225 քուէի մեծամասնու - թեամբ վստահութիւն յայտնեց դահլիճին: Աշխատաւորականները պարսաւանքի քուէ առաջարկելով, պահանջեցին որ դահլիճն ալ հրաժա- րի, բայց այս առաջարկը մերժուե - ցաւ 165ի դէմ 397 ձայնով:

—— . ——

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՀՐԵԱՆԵՐՈՒ տնտե - սական կացութիւնը երեւան հանելու համար, հիթլէրական կուսակցու - թիւնը ընդարձակ հարցարան մը ուղ- ղեց առեւտրականներու: Բոլորն ալ պարտաւոր են մանրամասնօրէն պա - տասխանել հարցումներուն, արձա - նագրելով անուն, սեփականութիւն, ցեղ (գերման, հրեայ կամ օտար), պաշտօնեաններու ազգութիւնը եւն.:

6000 ՓՈՂ (Թիւպ) հեղուկ օդ, որ իբրեւ թէ Սուրիապիտիփոխադրուէր, գրաւման ենթարկուեցաւ Փորթ-Սա- յիտի մէջ, այն կասկածով թէ Իտա - լիոյ յատկացուած է:

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Շրջ. կոմիտէն ժողով կը հրաւիրէ «վրէժ» խումբի ըն- կերները վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 4ին, ընկեր Յ. Էքմէքճեանի ապարակին մէջ: Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը: Կարե- ւոր օրակարգ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը, այս կիրակի առաւօտ, ժամը 10ին, Միութեան Գրադարանին մէջ:

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԽՄԲԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

Հ. Յ. Դ. ՎԱԼԱՆՍԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ (ԾՆՈՒՆԴԻ ԱՌԹԻՒ)

24 Դեկտեմբեր, երեկոյեան ժամը 8.30էն մինչեւ լոյս, Հ. Յ. Դ. «Սիա - մանթօ» Ակումբին մէջ: Ներկայ կ'ըլլայ ընկ. Վ. Զուլլերեան:

Խմբերգ, երգ, արտասանութիւն եւ նուագ:

Ձոխ պիւֆէ: Ծախսերու մասնակցութեան համար այրերու 5 ֆրանք, կի- ներու 2 ֆրանք:

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ

ԲԱՐԵՆՊԱՏԱԿ ՄԵԾ ՎԱՃԱՌՔԸ

ՄԻԱՅՆ ՄԷԿ ՕՐ

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ՏԻԿԻՆ Ս. ԲԷԿԼԵՐԵԱՆԻ

25 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ, ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԾՆՈՒՆԴԻ ՕՐԸ

ERMITAGEի ԳԵՂԵՑԻԿ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

29 Ave. Mac-Mahon 29. ՄԷԹՐՕ **Etoile** ԿԱՄ **Ternes.**

ԿԷՍ ՕՐԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

Ուր բոլոր այցելուները պիտի գտնեն իրենց ճաշակի ու քսակի յարմար ամէն կարգի առարկայ, խաղալիկ եւ ճոխ մթերք մը նպարեղէնի, մրգե- ղէնի, թաց պտուղի եւլն.:

Հաճելի մթնոլորտ ՊԻՖԷՈՎ, ԹԱՌՈՎ ու ՊԱՐԵՐՈՎ:

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ Արնուվիլի մասնա - ճիւղը թէյասեղան մը սարքած է այ- սօր, շաբաթ, երեկոյեան ժամը 9ին, Նիկողոսեանի սրճարանին մէջ: Կը հրաւիրուին անդամներն ու համա - կիրները: Ցայտագիրին մէջ՝ դասա - խօսութիւն եւ գեղարուեստական բա- ժին:

Թէյասեղանէն վերջ ընդհ. ժողով:

ԼԻՈՆԻ ԾՆՈՂՆԵՐՈՒՆ

Հայերէնի ձրաբաց դասընթացք - ները տեղի կ'ունենան հետեւեալ օրե- րուն.—

1.— Ռիւ տիւ Պէկէն, մանչերու ֆրանսական դպրոցին մէջ, ամէն եր- կուշաբթի երեկոյ, ժամը 7էն մինչեւ 9, երկու պահ, ջեռուցում, լոյս, գր- րասեղաններ եւ գրատախտակ կը տը- րամադրուի դպրոցի տնօրէնութեան կողմէ:

2.— Քուր Լաֆայէթ, մուտքը ռիւ Բօալէօ, թիւ 48, ամէն երեքշաբթի ե- րեկոյ ժամը 7.30էն մինչեւ 9.30, եր - կու պահ, ջեռուցում, լոյս, գրասե - ղաններ եւ գրատախտակ կը տրամա - դրուի դպրոցի տնօրէնութեան կող - մէ:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ

CIGALE CINÉMA
60 Avenue de Saxe. LYON
Ուրբաթ 20 Դեկտ.էն — Դեկտ. 26
Առաւօտները ժ. 2.30ին երեկոյները 8.30ին
Fernandel
dans Jim la Houlette
Գիներ 5 եւ 7 ֆր. Location gratuite.
Ներկայ յայտարարութիւնը բերողին կը տրուի 2 մուտքի տոմսակ՝ զեղչուած գինով:

Raki "ERIVAN"

ԵՐԵՒԱՆ օղին, որ ճանչուած է իր առաջնակարգ յատկութեամբ, օղիներու մէջ ամէնէն նախընտրելի մեծ վաճառանիշը կը ներկայացնէ:

ԵՐԵՒԱՆ օղին արտադրուած է թարմ, ընական անիսոնի խաւնուր դով, եւ խաղողի հիւթով, երաշխաւորուած է ջիմիա- կան ամէն բաղադրութենէ զերծ ըլլալը:

Պահանջեցէք, փնտռեցէք ԵՐԵՒԱՆ օղին
Մեծաքանակ գնումներու համար՝
Արտօնատէր
S. A. GRANDES
DISTILLERIES PEUREUX
48, Bld. des Vignes, Marseille
Tél. Colbert 58 - 10
Նաեւ DISTILLERIE VIAL
18, Rue Fontaine, St. Denis (Seine)
Tél. Plaine 09 - 95
Լիոնի եւ Շրջակայքի ներկայացուցիչ
D. N. BAHADOURIAN
82, Rue Séigne. Lyon (Rhône)
Նիսի եւ Շրջաններու գործակալ՝
M.M. H. Khatchadourian et Danielian
24, rue Assalit. Nice (A. M.)

17. Rue Damesme PARIS (13)
Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐԸ

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ

Տեղի կ'ունենայ վաղը կիրակի գիշեր ժամը 8.30ին

Salle des Ingénieurs Civilsի սրահին մէջ: 19, Rue Blanche. Metro: Pigalle et Trinité

Նախաձեռնութեամբ «ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»ի եւ մասնակցութեամբ փարիզի բոլոր Մշակութային կազմակերպութեանց:

Կը խօսին՝

Փրոֆ. ՇԱՐԼ ՏԻԼ (ֆրանսերէն լեզուով) եւ Հ. ԳԱԲՐԻԷԼ ՆԱՀԱՊԵՏԵԱՆ

Լուսարձակով ցոյց կը տրուին բազմաթիւ հայկ. յիշատակարաններու նկարներ:

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Օր. ՀԱՅԿԱՆՈՅՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ (երգ), Տիկ. Ա. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ (արտասա- նութիւն), Պ. Ֆ. ԱՂԱՋԱՐԵԱՆ (ջութակ), Պ. Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆ (արտասանութիւն)

կը մասնակցի ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբը:

Գիները 10 եւ 5 ֆրանք: Ուսանողներու համար 3 ֆրանք:

Ծանօթ.— Տոմսերը այժմէն ապահովել դիմելով Պ. Ե. Յարութիւնեանի, 13, Rue d'Orsel. Paris (18). Tél. Nord 75-69.

ՃԱՇԱՐԱՆ SON EXCELLENCE
6, Rue Quentin Bouchart (Av. Georges V.)
Tél. Balzac 09 - 96
Գեղ. բաժին՝ յայտնի ջութակահար
ՊՈՀ. GOULESKO
Ճաշ 10 ֆր. Տնօր.՝ A. RIGIKOW

REXY CINEMA (Lyon)
Cours Lafayette, angle Rue Garibaldi.
20 Դեկտեմբերէն — 26 Դեկտեմբեր
երեկոյները ժամը 8.30ին
իսկ Հինգ. եւ Կիր. ցերեկ եւ գիշեր:
Albert Préjean
dans Le Contrôleur des Wagons lits
Գիներ 3, 5 եւ 6 ֆրանք:
Ներկայ յայտարարութիւնը բերողին կը տրուի 2 մուտքի տոմսակ զեղչուած գինով:

ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ

ԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝

ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ԵՒ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

եւ մասնակցութեամբ ՖՐԱՆՍԱԲՆԱԿ ՍՈՒԷՏԻԱՑԻՆԵՐՈՒ

ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԱՆ 20ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

Այսօր Շաբաթ գիշեր ժամը 8.30էն մինչեւ լոյս

"ՓԼԹԻ ԺՈՒՌՆԱԼ"ի սրահին մէջ

21 Rue Cadet, Métro: Cadet.

Բարձր հովանաւորութեամբ Զօր. BREMONDի, (հրամանատար Կիլի- կեան Գրաւման Բանակին):

Կը նախագահէ՝ Commandant BENOIT d'AZY (կազմակերպիչ Հայ- կական Լէգէոնի, Եգիպտոսի մէջ): Ներկայ կ'ըլլան բարձրաստիճան հիւրեր:

Կը խօսին՝ Գնդ. Տ. ԲԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ (Նախագահ՝ Կամ. եւ Մարտիկնե- րու Միութեան), Հայ Սպայից ներկայացուցիչը եւ Պ. Ս. ՍԱՍՈՒՆԻ:

Օր. ԱՆԺԷԼ ՌԱՆԺԷԼԵԱՆ կ'արտասանէ իր մէկ գրուածքը:

Հերոսամարտի վկաներէն ծով. քօմիսէր Տ. ԹԷՔԷԼԵԱՆ (յատկապէս հրաւիրուած Մարսէյլէն) որուն յանձնուած էր ֆրանսական Ծովակա- լին կողմէ Սուէտիացիներու փրկութեան կազմակերպութիւնը, լու- սարձակով պիտի ցուցադրէ Սուէտիոյ ռազմիկներու եւ ժողովուրդի ազատագրման դրուագները եւ պիտի տայ լրացուցիչ տեղեկութիւններ:

Գեղարուեստական ճոխ բաժին եւ 50 հոգինոց ջազ նուագախումբ:

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցի ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբը:

կարգապահութեան կը հսկեն Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտներ եւ Հայ Արիները:

Եւրոպական պարերուն պիտի նուագէ Արժանթինեան Gario Canti օրքեսթրը:

Լուսանկարիչ ՄԱՍԻՍ պիտի լուսանկարէ հանդիսականները:

Ճոխ եւ դիւրամատչելի պիւֆէ Մուտք 7 ֆր.:

Կը խնդրուի 3 տարեկանէն վար երեխայ չբերել:

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՀԱՄԵՐԳ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ Պ. Վ. ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ

Տեղի կ'ունենայ **Palais des Congrès**ի մէջ (Լէնբօզիսիօնի պարտէզը)

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 25 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ, ԿԷՍ ՕՐԷ ԵՏՔ ԺԱՄԸ 4ԻՆ

Ցայտագիրը կը պարունակէ Նոր խմբերգներ Կոմիտաս վարդապետի գործերէն, ինչպէս նաեւ Սպենդիարեանի եւ Սարգսեանի պարանուագ- ները, լարախումբով:

Ժողովրդական գիներ 5, 7 եւ 10 ֆրանք:

Տոմսերը կը գտնուին Միութեան անդամներուն եւ հետեւեալ հասցէնե- րուն մօտ.— Խ. Թէլեանի. 8A. rue Francis-Pressensé եւ «Մասիս» լու- սանկարչատուն 57A. rue Nationale.

ՀԱՆԴԷՍ

ՍԵՒՐԻ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

(կազմուած՝ Հայկ. Բարեգ. Ընդհ. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղին եւ Մուրատ-Ռափայէլեան Նախկին Աշակերտաց Միութիւններէն):

վաղը կիրակի, ժամը 15ին

Մուրատեան վարժարանի Պէշիկթաշլեան սրահին մէջ, 26 rue Troyon.

Ի նպաստ վարժարանին կիսաթոշակ Սաներու ֆոնտին:

Ճոխ գեղարուեստական բաժին՝ ղեկավարութեամբ Գ. Մ. ԱԼԷՄՇԱՀի:

Նուագախումբ.— Հատընտիր կտորներ սէնֆոնիք երաժշտութեան հայ վարպետներէն:

Կիլիկիա երգչախումբ.— Կոմիտաս Վարդապետի խմբերգներէն:

Մեներգներ, զուգերգներ.— Օրիորդներ Ի. Պիլպիլեան, Ա. Առաքել - եանի եւ Պ. Պ. Ե. Փափազեանի եւ Ժ. Վարդանեանի կողմէ:

Դասական պարեր.— Ինեսսի Օր. Լաքքայի կողմէ:

Ծանուցուած Վիճակահանութիւնը տեղի պիտի ունենայ:

Մուտք՝ 10 եւ 7 ֆրանք:

Վիճակահանութեան տոմսակ ունեցողներուն՝ 7 եւ 5 ֆրանք:

Ծանօթ.— Տոմսակները կը ծախուին հանդէսին օրը կիշէն, ուր պիտի գտնուին սահմանափակ թիւով վիճակահանութեան տոմսակներ փափա- քողներուն համար:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՍԹԱՆՈԶԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ Մ. ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այսօր Շաբաթ գիշեր, ժամը 8.45էն մինչեւ առաւօտեան ժամը 6:

Salle LUCIENի սրահին մէջ

13, Rue d'Issy, 13 (Billancourt). Մէթրօ՝ Marcel Sembat.

Փորթ վէրսայլէն առնել 23 եւ 32 թիւ հանրակառքերը եւ իջնել փուան տիւ ժուռ:

Ղեկավարութեամբ Վ. ԱԼԹՈՒՆԵԱՆի կը ներկայացուի՝

ԺԱՌԱՆԳՈՐԴԸ (տրամ 5 արար, պոլսական կեանքէ)

Jazz EPRAD եւ Արեւելեան նուագ:

Ճոխ պիւֆէ ամէն քսակի յարմարցուած, անհաւատալի աժան գիներով:

Մուտք 5 եւ 7.50 ֆրանք: Պարի մրցում:

ԽՆՋՈՅՔ

Փարիզի Սեբաստիոյ Դաւրա գիւղի աղքատախնամ միութեան կողմէ

Այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Պ. Փանիկեանի սրճարանը, 6, Bld. Rodin, Իսի լէ Մուլինօ: Արեւելեան նուագ եւայլն:

Մուտք այրերու 5 ֆրանք, կիներու 3 ֆրանք, գինի, ուտելիք միասին:

ՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Խորհրդ. Հայաստանի գրականութեան նուիրուած Գ. եւ վերջին հաւաքոյթը Դեկտ. 23ին, երկուշաբթի երեկոյ ժամը ճիշդ 8.30ին, Սոսիէթէ Սավանթի D. սրահին մէջ:

Ուր խօսք պիտի առնեն ծանօթ մտաւորականներ, փափաքողները կրնան մասնակցիլ մտքերու փոխանակութեան:

Մուտքը ազատ է: Ոչ ոքի հրաւէր չէ ուղարկուած:

C A V E
ԽՆԱՅՈՂՈՒԹԻՒՆ, ԴԻՒՐՈՒԹԻՒՆ,
եւ ԱՊՍՊՐԱՆՔՆԵՐՈՒ ԱՐԱԳ ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԹԻՒՆ
կը հայթայթենք՝ նշանտուքի, հարսնիքի, կնունքի, հանդէսներու եւ տօնակատարութեանց համար ամէն տեսակ առաջնակարգ նպարեղէններ եւ ըմպելիներ (apéritifs, liqueurs, mousseux, champagne, օղի եւ յայտնի վաճառանիշով գինիներ):
Հեռաձայնեցէք ՔԷՕԼԷԵԱՆ, Charlebourg: 20-69 եւ անմիջապէս ձեր ցոյց տուած հասցէին պիտի ղրկուին ձեր ապսպրանքը մեծաքանակի գինով եւ չսպառուածները ետ առնելու պայմանաւ:
Հասցէ՝ **KEULEYAN**
85, Rue des Chambards.
Bois-Colonbes, (Seine).

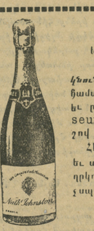

ԱՐԱՄ ԽՆՏԱՄԵԱՆ

Maison KHENDAMIAN

ԱՄԷՆԷՆ ԱՐԴԻԱԿԱՆ ՆԿԱՐՆԵՐԸ ՉԱՓԱՒՈՐ ԳԻՆԵՐՈՎ
ՔԱՌԹ ՓՈՍԹԱԼ՝ 12ը 25 ֆրանք: ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ նկարներու մաս- նագիտութիւն. քաշուած մեր STUDIOի կամ հարսանիքին վայրը՝ առանց յաւելումի՝ 12ը 125 ֆրանք:
Carte d'identitéի նկարներ՝ 12 հատը 10 ֆր., 6 հատը 7 ֆր.:

ՎԱՐԶՈՒԻ ԽԱՆՈՒԹՆԵՐ
Halle Chopinի ՄԷՋ, **20, rue Singer**
ԵՒ **9, rue Lekain.** ՓԱՐԻԶ (16) ՄԷԹՐՕ **Passy.**
Հայ Տոփէնի մէջ վարձու են՝ գաղթային արտադրութիւններ 2 ծնկնավաճառի, 1 մարշամ քուլէօրի, 1 ծաղկեվաճառի, գորգի, հո- տեղէնի, 1 փայտի եւ ածուխի եւ մէկ վիճակահանութեան տոմսեր ծախելու խանութներ: Անապարեցէք օգտուիլ առիթէն:
Մանրամասնութեանց համար դիմել տեղւոյն վրայ՝
Պ. **Sarian**ի, **9, Rue Lekain. Paris.**

ԿԱՐ ՏԻՒ ՆՕՌԷՆ ԵՒ ԿԱՐ ՏԸ Լ'ԷՍԹԷՆ ՃԱՄԲՈՐԴՈՂ
ՀԱՅԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ
ԲԱՑՈՒԱԾ Է ՓԱՐԻԶԻ ԿԵԴՐՈՆԸ
ՍՈՒԼԹԱՆ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆԸ
84 rue Fbg. St. Denis (Փասաժին մէջ)
ՄԷԹՐՕ **Gare de l'Est** ԵՒ **Chateau d'Eau.**
Ձեր շահը կը պահանջէ որ ՆՈՐ ՏԱՐՈՒԱՆ եւ ԾՆՈՒՆԴի ձեր գնումները կատարէք, այժմէն իսկ, աւելի նպաստաւոր գիներով:
Մեր նոր բացուած նպարավաճառատունը կրնայ գոհացում տալ ամենադժուարահաճ յաճախորդներուն:
Այցելեցէք անգամ մը եւ մեր միայուն յաճախորդը պիտի դառնաք:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ
ԱՐՀԵՍՏԱՒՈՐՆԵՐՈՒ եւ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ
Նոր Տարին կը մօտենայ Նոր Օրէնքները կը պարտադրեն որ ամէն արհեստաւոր եւ առեւտրական ունենայ կանոնաւոր հաշիւ: Տեղի չտալու համար անպատեհութեանց, դիմեցէք հաշուական եւ հարկային ԱՅՑԵԼՈՒ մասնագէտ՝ Պ. ՖԻՆՃԱՆՃԵԱՆԻ
65, rue de Paris à Groslay (Seine)
ՁՐԻ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ, ՉԱՓԱՒՈՐ ԳԻՆ.

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ
Ճաշարան ՖԼՈՐԻԱ
61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)
Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն Danton: 52 - 73
Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 22 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
DIMANCHE 22 Décembre 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2994

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՖՐԱՆՑ ՎԷՐՖԷԼ

ՈՐ ԳՐԱԾ Է ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՏԱՌԱՊԱՆՔԻ ԵՒ ԸՄԲՈՍՏԱՑՄԱՆ ՀՈՅԱԿԱՊ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ, «ՄՈՒՍԱ ԼԵՐԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆ ՕՐԵՐԸ» ԵՒ ՈՐՈՒՆ ԴԷՄ ԱՅՆՔԱՆ ՎԱՅՐԵՆԻ ՀԱԼԱԾԱՆՔԻ ՄԸ ՁԵՌՆԱՐԿԱԾ ԵՆ ԹՈՒՐՔ ԹԵՐԹԵՐԸ։
(Այժմ կը գտնուի Ամերիկա)։

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ՄՈՒՍԱ ԼԵՐԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆ ՕՐԵՐԸ»

... Երբ արդէն ձեռքի տակ ունինք Ֆ. Վերֆէլի հոյակապ յիշատակարանին հայերէնն ալ — Թարգմանութիւն մը որ կը մրցի բնագրին հետ — այլ եւս յանդգնութիւն է փորձել Մուսալեռ հերոսամարտին նոյն իսկ ուրուագիծը։

Կարդացէք այդ գիրքը ո՛ր էջէն որ կ'ուզէք, եւ ամբողջական, յարաճուն, հարազատ սարսուռ մը պիտի համակէ ձեր բովանդակ էութիւնը։

Դժուար է ճշդել՝ հայերէ՞նն է աւելի ներշնչեալ, փոթորկայոյզ եւ վարակիչ, թէ գերմաներէնը։

Սակայն, չափազանցութիւն չպիտի ըլլար խոստովանիլ թէ հայկական ամէնէն տաղանդաւոր գրիչն ալ դժուար թէ յաջողէր այս բարձրութեան հասնիլ, իբրեւ յղացում, վերլուծում եւ մշակում,— միշտ նկատի առնելով նիւթը։ (Զենք ժխտեր եւ չենք չփոթեր Օշականի փորձը)։

Բոլորովին օտար՝ թէ՛ ազգութեամբ, թէ մշակոյթով եւ թէ միջավայրով, Ֆրանց Վերֆէլ յաճախ ինքզինքը կը գերազանցէ ոչ միայն հայկական տառապանքի մանրակրկիտ ուսումնասիրութեամբ, կամ հոգեկան վիճակներու վերլուծումով, այլ եւ ինքնապաշտպանութեան կռիւներու խիտ եւ մոլեգին պատկերացումներով։

Օրինակ մը, շատերու մէջէն.

— «Խնդիրը բոլորովին տարբեր էր օգոստ. 4ի եղածէն։ Ո՛չ մէկ ճիչ դէպի արիւնհեղութիւն չխուժեց իրարու մօտ սերտիւ սեղմուած շրթունքներէն։ Լուռ եւ ծանր, չորս հարիւր հոգի, գանազան հասակէ, մինչեւ յիսուն տարեկան մոլեգնաբար թափեցան այս տեսարանէն սարսափահար թուրք երիտասարդներուն վրայ, որոնք խսկոյն սթափած էին իրենց գինովութենէն։ Գիրկընդխառն մռայլ ծփուն գօտեմարտութի՛ւն մը, մարդ մարդու դէմ։ Ինչի՞ կը ծառայէին մավզէրեան հրացաններուն վրայի երկայն սուինները։ Շատ չանցած գետինին կռնակածեւ կերպարանքը կը ծածկուէ՛ր անոնցմով։ Հայկական ոսկրուտ կռուփները, անխտիր կը փնտռէին մահացու ռոխին կոկորդը եւ անոնց հաստ ատամները գիշակերանման եւ անզգայօրէն կը մխուէին թրքական պարանոցներու մէջ, վրէժի, քէնի արիւնը ըմպելու համար»։ (Ա. հատոր, էջ 451)։

Ի հարկէ «արիւն ըմպելու» պայքար մը չէր որ մղուեցաւ Մուսա լերան լանջերուն վրայ, 1915 օգոստ.-սեպտեմբերի այդ քստմնելի օրերուն։

Իր ամբողջ պատմութեան ընթացքին, այս ժողովուրդը չունեցաւ այդ բարբարոսական բնազդը, որ տարամերժօրէն թրքական է։

Արդար չէ չփոթել բնաջնջման արհաւիրքէն կատղած բազմութեան մը ինքնապաշտպանութեան եւ վրէժխնդրութեան սանձակոտոր պոռթկումները, ինչպէս այս պարագային։

Անոնք որ կրկին եւ կրկին կը կարդան «Մուսալեռ հերոսամարտ»ը, «Յառաջ»ի մէջ, գիտեն թէ ի՛նչպէս տեղի ունեցան այդ բոլորը,— նման՝ միւս խռովայոյզ դէպքերուն, որ յաջորդեցին հայաջինջ Սարսափներուն։

Տօնելով ըմբոստացման եւ ինքնապաշտպանութեան այդ նորագոյն եւ սքանչելի քառասնօրեակը, 20 տարի վերջը, այս օտար պողոտաներուն վրայ, հայկական գոյամարտի եւ ազատութեան ուխտն է որ կը նորոգեն հայ ռազմիկները։

Ո՞ր սիրտը պիտի համարձակէր կծկուիլ, ինքնաճանաչման այս պատկերին առջեւ ... Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆՍՏՈՅԳ ՎԻՃԱԿ ՓԱՐԻԶԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՆՏՈՆ ԵՒ ԺԸՆԵՒ

Լավալ կը մասնէ-Պոլտուի՞նն ալ պիտի իյնայ

ՖԱՇԱԿԱՆ ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ ԱՆՍԱՍԱՆ ...

Հիմա որ Փարիզի հաշտութեան ծրագիրը թաղուեցաւ, աննախընթաց ձեւակերպութեամբ մը, քաղաքական շրջանակները նոր մտահոգութեան մը մատնուած են։ Բազմաթիւ հարցեր կը զբաղեցնեն միտքերը։ Նախ, դահլիճին դիրքը անորոշ է Փարիզի մէջ։ Պ. Լավալ Ժընեւէն վերադարձին երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ հանրապետութեան նախագահին հետ։ Շատեր արդէն անխուսափելի կը գտնեն իր հրաժարումը, բայց վարչապետը վճռած է պայքարիլ մինչեւ վերջը։ Աջակողմեան թերթերը կը կասկածին թէ Պ. Էռիօ թեկնածու է արտաքին նախարարութեան, ջերմապէս կուսակից ըլլալով անգլիական եւ խորհրդային տեսակէտին,— մինչեւ վերջը կապուած մնալ Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտին։ (Լավալ աւելի առաձգական ուղղութեան մը կը հետեւի)։ Նոյն անստուգութիւնը Լոնտոնի մէջ։ Իրազեկներու կարծիքով, Պ. Պոլտուին ալ պիտի հրաժարի, աւելի ճիշդ՝ պէտք է հրաժարի, քանի որ Փարիզի հաշտութեան ծրագրին միակ պատասխանատուն Սըր Ս. Հօրը չէ։ Վերջին անցուդարձէն յետոյ, Սըր Ս. Հօրի վարկը սկսած է բարձրանալ։ Նոյնիսկ հաւաստացողներ կան թէ ինքն է յաջորդ վարչապետը, թէեւ առ այժմ պէտք է հանգստանայ, առ նուազն երեք ամիս։ Արտաքին գործերու նախարարութեան համար ամէնէն հաւանական թեկնածուն է Սըր Օսթին Չէմպըրլէն, որ նախապէս ալ վարած է այդ պաշտօնը։ Անգլիական խորհրդարանը իր նիստերը յետաձգեց մինչեւ փետրուար 4։ Ինչպէս Լավալ հանրապետութեան նախագահին, Պ. Պոլտուին ալ թագաւորին ներկայացաւ առջի օր եւ երկար խորհրդակցութիւն մը ունեցաւ կացութեան մասին։

Կացութիւնը անորոշ է նաեւ Ժընեւի մէջ։ Ընդհանուր կարծիքը այն է թէ պիտի սաստկացնեն պատժական տնօրինութիւնները, մէկ ամիս վերջը, սկսելով ամէնէն ծանր հարուածէն,— արգելք ածուխի եւ քարիւղի արտածման։

Նոր տեղեկութեանց համաձայն, Ա. Դ. Խորհուրդի դեկտեմբեր 19ի գաղտնի ժողովին մէջ, Փարիզի ծրագրին դէմ ամէնէն ուժգին ճառը խօսած է խորհրդային ներկայացուցիչը, Պ. Փոթէմքին, պահանջելով անոնց այլեւայլի մերժել զայն։ Իրմէ վերջը խօսք առած է Թուրքիոյ արտաքին գործավարը, Թ. Ր. Արաս, գնահատելով Պ. Լավալի եւ Սըր Ս. Հօրի թափած ջանքերը, եւ առաջարկելով շնորհակալութիւն յայտնել անոնց։ Խորհրդային պատուիրակը նորէն խօսք առած և յայտարարած է թէ առաջին անգամ ըլլալով հակառակ պիտի արտայայտուի իր Թուրք բարեկամին...

**** Մոսկուայի մէջ կը մաղթեն որ Լավալի դահլիճը տապալի։ Թերթերը բացէ ի բաց Լավալի հրաժարումը կը պահանջեն։*

Անգլիա կ'ուզէ հասկնալ թէ պիտի օգնե՞ն

Մինչ այս մինչ այն, իրազեկ աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ անգլիական կառավարութիւնը դիմում կատարած է Միջերկրականի պետութեանց, հասկնալու համար թէ տրամադի՞ր են զինուորական եւ նաւային միջոցներ ձեռք առնելու, եթէ բարդութիւններ ծագին, պատժական տնօրինութեանց գործադրութեան առթիւ։ Միեւնոյն ատեն Անգլիա կ'ուզէ ըստուգել թէ այդ պետութիւնները պատրա՞ստ են օգնելու, եթէ յարձակում կատարուի անգլիական նաւատորմին դէմ, որ ստանձնած է ոստիկանութեան դերը՝ Միջերկրականի մէջ։ Այս հարցը Ժընեւի մէջ ալ պիտի յարուցուի, յառաջիկայ ժողովներուն ընթացքին, նոր պատիժներու տնօրինութեան առթիւ։ Ինչպէս գրած էինք երէկ, Անգլիոյ երեսփ. ժողովին դեկտեմբեր 19ի նիստին մէջ Սըր Ս. Հօր յստակապէս ծանրացաւ այս հարցին վրայ, դիտել տալով թէ Անգլիա մեծ զոհողութիւններ կատարեց, իր նաւատորմը եւ օդատորմը շարժման մէջ դնելով, իսկ միւսները ոչ իսկ մէկ մարտանաւ տեղափոխեցին։

Այս առթիւ շատ կարեւոր լուր մը կը հաղորդեն օրուան հեռագիրները։ Դեկտեմբեր 20ին վաշտ մը անգլիական զօրք մեկնեցաւ Գահիրէէն, դիրք բռնելու համար Լիբիոյ սահմանին վրայ (իտալական գաղթավայր)։ Զօրքը մեկնեցաւ առտուն կանուխ, մասնաւոր կառախումբով մը, այնպէս որ տեղացիները լուր չունեցան։ Զօրքը սպառազինուած է հրասայլերով եւ ուրիշ արդիական զէնքերով։ Այս միջոցին անգլիական ամէն տեսակ համազգեստ կ'երեւայ Գահիրէի մէջ։ Իրազեկներ 35,000էն 50,000 կը հաշուեն Եգիպտոս փոխադրուած անգլիական զօրքին թիւը։ Նաւազներն ալ հաշուելով, այս թիւը կը բարձրանայ առ նուազն 50—70,000ի։ Միեւնոյն ատեն կազմ եւ պատրաստ կը սպասեն 900 — 1000 օդանաւեր։

Մուսոլինի չուզեր տեղի տալ

Ֆաշական Գերագոյն Խորհուրդը նոր նիստ մը գումարեց առջի օր, միշտ գաղտնի պահելով իր որոշումները։ Միայն հայրենասիրական դեկոյց մը հրատարակուեցաւ, որ կը կրկնէ թէ նկատի առնելով պատժարկու պետութեանց հակասական ընթացքը, իտալացի ժողովուրդը իր իրաւունքը պիտի պաշտպանէ անխախտ միութեամբ։ Այս առթիւ իր ողջոյնը կ'ուղղէ Իտալիոյ զինուորներուն եւ սեւ շապիկաւորներուն, «որոնք արիաբար կը կռուին քաղաքակրթութեան շահուն եւ ապահովութեան գերագոյն պահանջին համար։ Ֆաշական Իտալիոյ գործունէութիւնը պիտի շարունակուի աննկուն վճռականութեամբ, հասնելու համար Առաջնորդին որոշած նպատակներուն»։

Իտալական մամուլը կը մերժէ ո՛ր եւ է պատասխանատուութիւն՝ Փարիզի ծրագրին ձախողման առթիւ։ Բոլորն ալ համոզուած են թէ պատերազմը պիտի շարունակուի ամբողջ ձմեռը եւ մինչեւ անձրեւաբեր եղանակը։ Արեւելեան Ափրիկէի մէջ իտալական բանակը պիտի շարունակէ յոգնեցուցիչ կռիւ մը, իսկ Եւրոպայի մէջ յամառօրէն պիտի դիմադրեն պատժական տնօրինութեանց։ Իտալացիները բացարձակապէս վստահ են վերջնական յաղթանակի մասին, եթէ նոյնիսկ պատիժները սաստկանան։ Իսկ դիւանագիտական շրջանակներու մէջ Մուսոլինին կը մեղադրեն թէ անմիջապէս չպատասխանեց Փարիզի հաշտութեան ծրագրին եւ պատճառ եղաւ անոր ձախողման։

**** Ամերիկեան թղթակից մը կը գրէ թէ Եթովպիոյ կայսրն ալ հաշտութեան ծրագիր մը մշակած է, որուն համաձայն Իտալիոյ պիտի ձգէ*

Ճեպէլը Մուսայի յուշարձանը

Ողբացեալ վերթերան ընկեր ԼԵՒՈՆ ԹԱԴԷՈՍԵԱՆի (ՊԱՊԱՇԱ) յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այսօր, կիրակի, 22 դեկտեմբեր, առտուան ժամը 9ին, Thiaisի գերեզմանատունը։

Կը հրաւիրուին Փարիզի եւ արուարձաններու բոլոր ընկերները ու բարեկամները համախմբուիլ գերեզմանատան մուտքի դրան առջեւ։

Բոլոր մարմիններէն եւ անհատ ընկերներէն կը խնդրուի ծաղկեպսակ չղրկել, տրամադրելի գումարը յատկացնելով վերթերաններու Ֆոնտին։

Հ. Յ. Դ. ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷ

Հ. Յ. Դաշնակցութեան Կեդր. Դիւանի վարչութիւնը խորին ցաւով կը ծանուցանէ դիւանի վարիչ սիրելի ընկեր ԼԵՒՈՆ ԹԱԴԷՈՍԵԱՆԻ դառնաղէտ մահը։

Հ. Յ. Դ. Փարիզի Եգիպտացի կոմիտէն խորին ցաւով կը հաղորդէ մահը իր շրջանի վերթերան ընկերոջ՝

ԼԵՒՈՆ ԹԱԴԷՈՍԵԱՆի (ՊԱՊԱՇԱ)

ԳԱՀԻՐԷ, 20 Դեկտ.— Դառնօրէն կ'ողբանք կորուստը բարոյական մեծ գանձին զոր ունեցաւ Դաշնակցութիւնը անփոխարինելի ՊԱՊԱՇԱի մահով։

ՅՈՒՍԱԲԵՐ

հողամաս մը՝ Ատովայէն Ասիկրաթ եւ մինչեւ Մաքալէ, դուրս ձգելով Աքսումը, եւ նաւահանգիստ մը պահանջելով Կարմիր Ծովուն վրայ։

Կայսրը տրամադիր է նաեւ փոքր հողամաս մը տալու Օկատէնի շրջանին մէջ, եւ ընդունելու Ազգերու Դաշնակցութեան վերահսկողութիւնը, առանց գերակշիռ դիրք մը ընծայելու Իտալիոյ։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ *շաբաթական տեղեկագիրը 7633 նպաստընկալ գործազուրկներու յաւելում մը կը ցուցընէ անցեալ շաբթուան վրայ։ Դեկտեմբեր 14ին նպաստընկալ գործազուրկներու թիւն էր 424,325, որոնց 339,682ը այր, իսկ 84,643ը կին։ Անցեալ շաբթուան թիւն էր 416,692։ Իսկ անցեալ տարի նոյն շաբթուն՝ 395,600, ինչ որ կը նշանակէ թէ 28,645 նպաստընկալ գործազուրկներ աւելցած են։*

ՌԱԶՄԱՃԱԿԱՏԷՆ *հասած վերջին լուրերու համաձայն, Հապէշները գիշերային յարձակում մը կատարելով, յաջողած են մինչեւ Մաքալէի արուարձանները հասնիլ։ Իտալացիները կը հերքեն այս լուրը։*

27,000 ԲԱՆՏԱՐԿԵԱԼՆԵՐ *արձակուեցան դեկտեմբեր 20ին, Լեհաստանի մէջ, նոր սահմանադրութեան գործադրութեան առթիւ։ Այս թիւը կը կազմէ բանտարկեալներու 60 առ հարիւրը։ 15,000 բանտարկեալներու պատիժն ալ կէս առ կէս կրճատուեցաւ։*

ԵՐԵՔ ԴՊՐՈՑԱԿԱՆՆԵՐ *ջարդուփշուր եղան Տէօնքէրքի մէջ, ինքնաշարժ մը մայթին վրայ նետուած ըլլալով։ Ուրիշ երեք մանուկներ ալ ծանրապէս վիրաւորուեցան։ Բոլորն ալ 8 — 10 տարեկան տղաքներ են։ Ցուրտէն ընդարմացած, շարժավարը քնանալով կը քշէր կառքը ...*

ՀԻՆԳ ԱՒԱԶԱԿՆԵՐ *ուրբաթ առտու ժամը 10ին ինքնաշարժ նստած գործարանատիրոջ մը վրայ յարձակելով, Սէն Տընիի մէջ, վիրաւորեցին անոր ընկերացող գանձապետուհին եւ թռցուցին 96,000 ֆրանք, որ նոր գանձուած էր։ Փախած ատեն աւազակները կորսնցուցին 13 հատ հազարնոց թղթադրամ։*

ԾԱՆՕԹ ԳՐԱԳԷՏ *Փօլ Պուժէի առողջական վիճակը լուրջ մտահոգութիւն կը պատճառէ քանի մը օրէ ի վեր։*

ՊԻՏԻ ՉՀԱՍՆԻՍ ՄՈՒՐԱՏԻԴ...

— Ե —

[illegible] բնակէ ի լեռնոտին մէջ ի դաշտավայրի, յորում սակաւք ի մարդկանէ յառաջագոյն ցրուելոցն զաղարեալ բնակէին, զորս հնազանդ իւր արարեալ Հայկ, չինէ անդ տուն բնակութեան կալուածոց»: Կուգայ սակայն «տիտանեանն» Բէլ, կը հետապնդէ լեռ ապաստանած Հայկազունները: Եւ ահա կը սկսի դիւցազնամարտ մը, որուն նկարագրութիւնը, Խորենացիի լեզուով, գեղեցիկ վկայութիւն մըն է հայերէնի գրահակերտ ամբութեան եւ մեր քաջալանջ ցեղին ազատասիրութեան:

Կը յաղթեն Հայերը: Լերան առաջին տուրքն էր այս՝ մեր պատմութեան: Բայց մեր պատմութեան մէջ լեցուն են նման դրուագներ, լեռնային թատերաբեմով: Այլ սակայն ներշնչումով կը յորդի՛ դիւցազներգութիւնը, որ կատարուած է Մուսա Լերան վրայ:

Փեթակի նման հայկաշէն գիւղեր Մուսա լերան սառոտը, ցան ու ցրիւ: Երբեմնի արծուաբոյներն են անոնք, որ դաշտ իջած են՝ աշխատանքի փառաբանութիւնը կատարելու՛: Քաղաքակրթութեան եւ աշխատանքի անարգ թշնամին յանկարծ կը յայտնուի անոնց գիւղերու սահմաններուն վրայ եւ կը սպառնայ խանգարել աշխատանքի և կեանքի հրաշալի պաշտամունքը ազատ բնութեան գրկին մէջ: Եւ ահա,— տեսէ՛ք, տեսէ՛ք, ի՛նչ գեղեցիկ է շարժումը,— հայ գիւղերը, կարծես հէքեաթի մը մէջ ըլլար, կը փոխակերպուին արծիւի, կը ճախրեն վեր, դէպի լեռ, պահ մը կը սաւառնին երկինքին մէջ, ու կը թառին Մուսա լերան գագաթը: Անակնկալ այս սլացքը, որ հրաշք մը կը թուի առաջին առթիւ, զարմանքի կը մատնէ թշնամին: Այլ սակայն, վարէն վեր, չուշանար արշաւը բարբարոսական բնազդով, երբ լեռն ի վեր իրենց հետապնդումին մէջ՝ Թուրքերը դիտապաստ կ'իյնան ու կը թաւալին: Վա՛յ անոր որ կը փորձէ մօտենալ արծիւներու բոյնին:

Անհունութեան մէջ, ուր դիրենք կը բարձրացնէ լեռնային այդ տանիքը, Սուէտիոյ գիւղացիները կը հաղորդուին աստուածներուն հետ, աստուածներ իրենք ալ՝ քաջութեամբ չահած այդ փառքը: Վարը կը խռնէ ամբոխը, արիւնառուշտ եւ աշխարհաքանդ: Լերան արտեւանունքէն՝ հայ գիւղացին կը դիտէ ստորնութիւնը անոնց, որ սպաննել գիտցան միայն՝ բայց երբեք ստեղծել:

Ու լեռն է կարծես, որ հայ գիւղացիներուն սրտէն՝ կ'ըսէ Թուրք ամբոխին.— Պիտի չհասնի՛ս մուրատիդ:

Արդարեւ, ծովը թեւ կ'երկարէ լերան,— ըսէ՛ք, հէքեաթ չէ՞ միթէ,— կը դրկէ կ'առնէ հայ գիւղացիները ու կը տանի:

Լերան անհունութիւնը զանոնք յանձնեց ծովուն անհունութեան:

Եւ ծովուն անեզրութիւնը՝ պատմութեան անեզրութեան:

Թո՛ւրք, դուն որ պատմութիւն կը փնտռես այսօր եւ կ'ուզես պատմութիւն յափշտակել թանգարաններէն ու մատենադարաններէն, ըսէ՛, Մուսա լերան քաջեր ունի՞ս: Զինուորները որ ջարդուեցան լերան կողերուն վրայ, մոռացութեան յանձնուած են արդէն, մինչ հայ քաջերը՝ դիւցազներու եւ անմահներու շարքն են անցեր: Մենք այսօր կ'ոգեկոչենք այդ դիւցազներգութիւնը ոչ թէ յաւերժացնելու ճիգով մը զայն,— յաւէրժ է արդէն,— այլ որպէսզի աղակենք ճակատիդ.

— Պիտի չհասնիս մուրատիդ:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՄՈՒՍԱ ԼԵՐԱՆ ԴԱՍԸ

— • —

[illegible] ...ւթեամբ:

Զեմ-դիտեր թէ այս անուններէն քանին արձանագրուած կ'ըլլար մեր պատմութեան մէջ, եթէ յեղափոխական կրթութիւնն ու դաստիարակութիւնը մուտք գտած ըլլար ԺԹ. դարու վերջին տարիները: Անձնական ինքնապաշտպանութեան եւ հաւաքանին մէջ ըստ էութեան խոր տարբերութիւն կայ: Օրէնքին տէրն ու գործադրողը եղող պետութեան մը դէմ ըմբոստանալու, անոր հարուածներուն դէմ հարուածով պատասխանելու կամքը, ըմբոստացողին կողմէ ոչ միայն ենթադրել կուտայ այդ պետութեան անարդար ու ապօրէն կարգադրութեան մը համոզումը, այլ եւ ուժեղ հաւատք մը իր ընթացքի արդար եւ մարդկային ըլլալուն: Զանազան վայրերու ըմբոստացումներուն մէջ շատ քիչ կարելի է հանդիպիլ ըմբոստացողներու մէջ յաղթանակի ապահովութեան զգացումին: Զէնքը առնողը կամ անոր հետեւողը երբեք ապահով չէր որ այդ քայլը առնելով կրնայ վստահութիւն ունենալ իր կեանքի պահպանութեան: Շրջապատը եւ պայմանները հայ կռուողը դրած էին յուսահատական կացութեան մը մէջ. աւելի չատ ան կը հաւատար իր մահուան քան թէ ազատութեան: Դաժանութիւնը, ինչպէս եւ վեհութիւնը պայքարին այնտեղ է: Առանց կռուելու կամ կռուով մեռնելու երկընտրանքին մէջ, Սուէտացիներու ընտրութիւնը, թէ գործնականօրէն եւ թէ բարոյապէս լաւագոյնն էր: Փրկուեցան անոնք ու միւս կողմէ հայ պատմութեան մէջ արձանագրեցին փառաւոր էջ մը:

Առաւելապէս յիշատակներով ապրելու սա տժգոյն օրերուն մէջ, Մուսա լերան ըմբոստացման վերյիշումը, հայ հպարտութիւնը շոյող, յեղափոխականութեան արժէքն ու օգուտը չեշտող գեղեցիկ մտածում մըն է: Համահայկական է այսօր տեսնուած հմայքը այդ օրուան հանդէպ, տեղի ունեցած փառաբանութիւններու մէկ մասը եթէ պայքարի արդիւնքին յաջողութեան ուղղուած է, մեծ մասը եւ իսկականը սակայն կատարուած ժէսթին մեծութեանը նուիրուած է: Յեղափոխական էր տրուած որոշումը եւ մարդկային: Սուդ եւ կսկիծ միայն ունինք առանց պայքարի ու կուսի մեռնող բազմութիւններու հանդէպ. ու կ'ողբանք իրենց կրաւորականութիւնը եւ ոչխարային հոգեբանութիւնը: Արդիւնքէն ալ զատելով, այսօր բոլորս ալ նոյն եզրակացութեան ենք հասած. կռիւը աւելի նըպաստաւոր եղած է քան համակերպութիւնը:

Լ. ԶՈՐՄԻՍԵԱՆ

ԱՊՐԻԼԻ ՈՒԽՏԸ

— • —

Ճէպէլ-Մուսան, լուսաւոր օղակ մըն է հայ ժողովուրդի ազատագրական մարտնչումներու երկար շղթային մէջ:

Ամէն հերոսամարտ ունի իր պատճառն ու խորհուրդը:

Եւ այդ խորհուրդը կուգայ հայ ժողովուրդի ալեւոր ծոցէն, իր գոյութեան եւ ապրելու սրբազան իրաւունքէն:

Իրաւունք ու Թո՞ւրք... Այո՛, դժուար է ըմբռնել: Բոլորովին ներհակ աշխարհներ են: Հոն՝ ուր Թուրքը Թուրք է եւ դերակատար, աւելորդ է խօսիլ մարդկային իրաւունքի մասին:

Իրաւունքը՝ քաղաքակիրթ ժողովուրդներու մէջ օրէնք է դարձած, իսկ վայրենի ժողովուրդներու մէջ՝ ընադդ:

Թուրքը՝ տիպար եւ անխարդախ ներկայացուցիչն է բոլոր դարերու զազիր բռնութեանց եւ բոլոր դարերու անլուր ոճրագործութեանց: Արտաքուստ «քաղաքակիրթ», ներքուստ՝ հրէշ, արտաքուստ պետութիւն, ներքուստ՝ կառափնատ:

Զգիտեմ, պատմութեան ո՞ր չարադէտ դիպուածը մեզ դարաւոր կենակցութեան հրաւիրեց սկիւթական աւազակի այս վայրենի ցեղին հետ:

Ահաւոր եւ քստմնելի տռամ մը կայ մեր հայրենի սեմին վրայ...

Պատմութեան բեմին վրայ մեր յաճախակի արիւնոտ հանդիպումները, այդ ողբերգութեան ցաւագին արարներն են միայն:

Անդունդը չատոնց բացուած էր մեր մէջ: Եւ արիւնը չէր որ պիտի լեցնէր: Թուրքը սիրեց միայն արիւնը, որովհետեւ ուրիշ սէր չունէր: Քաղաքակրթական սնգոյրները յոկ պաճուճանք էին անոր համար: Զէնք զարմանար, որ այսօր գլխարկ ու հագուստ կը փոխեն, լեզու եւ գիր կը փոխեն, որովհետեւ մնացեալը անփոփոխ է, Թուրք է...:

Նորագոյն ապացոյցը՝ Բանկալթիի խարոյկը, Թրքարոյր հրճուանքը հայ անմռունչ զոհերու հետ:

Երէկ այդ խարոյկը կը վառէր Ճէպէլ-Մուսայի բուռ մը ըմբոստներուն շուրջ, այսօր կը վառի անոր մշտավառ ոգւոյն շուրջ: Երէկ չկըցաւ հասնիլ իր նպատակին, այսօր բնաւ չի կրնար հասնիլ, որքան ալ մեր բազուկները վտիտ, հոգիները մաշած ըլլան:

Անցեալին մէջ անխմատ համակերպութեան լուծը չատ կրեցինք եւ ազգովին մաշեցանք: Խոհեմութիւն կը քարոզէին մեր ժամանակավրէպ առաջնորդները ու տիղղոսաւոր առաջնորդները, երբ մեր ցեղը կը խողուէր ու կը հալէր իր քրտինքով օծուն դաշտերուն վրայ: Խոհեմութեան քարոզէն լուծը ժանդ կապած էր մեր ուսերուն վրայ: Այլ եւս անկարելի էր չնչել ու տոկալ:

Եւ ահա, յեղափոխութեան սաւառնաթեւ ոգին էր որ կ'անցնէր հայրենի նահապետական խրճիթներուն վրայէն:

Անհաւասար էր պայքարը,— գիտէինք այդ: Յաղթութեան կամարներ չէ որ կ'ուզէինք կանգնել,— այդ ալ գիտէինք: Ինչ որ կ'ուզէինք ու կը փնտռէինք՝ չա՛տ համեստ էր,— մարդկօրէն ապրելու տարրական իրաւունք: Եւ այդ էր որ մեզի կը զլացուէր: Եւ այդտեղէն է որ կը սկսի մեր ազատագրութեան գողգոթան:

Գոհ չէինք երէկ, գոհ չենք այսօր, եւ բնաւ գոհ չպիտի ըլլանք վաղը, որքան հովերուն ու ծովերուն հետ կը պտտցնենք մեր վիշտը:

Այդ վէրքը մենք ստացանք Թուրքէն, եւ մահացու հարուածը Հայաջինջ Սարսափներէն:

Տարեդարձները որ կը տօնենք, հերոսամարտերը որ կըյաւերժացնենք Թուրքն էր պարտադրած մեզ, եւ այդ տօներուն մէջ պէտք է որ յաւէտ տեսնէ մեր դէմքը, հայ դէմքը եւ Թուրք ապականութիւնը:

Ըմբոստութեան ալիքը որ ճարակեց Վանէն Շապին Գարահիսար, Մուշէն Ուրֆա եւ Ճէպէլ-Մուսա, յեղափոխութեան ամէնէն հասուն բռունցքն էր, ուր հայ ժողովուրդը տեսաւ իր սեփական դէմքը, իր բազուկի ուժն ու կորովը:

Ճէպէլ-Մուսան այդ փրկարար բազուկներէն մէկն է: Հայոց պատմութիւնը հարուստ է այդպիսի դրուագներով ու հերոսամարտերով:

Մեծ Զարհուրանքի օրերուն, եթէ ամէն գաւառ Ճէպէլ-Մուսա մը ըլլար, տարագրութեան ճամբաներն ու հայրենի գետերը շիրիմներ չպիտի դառնային:

Վեց հազար հոգի, քառասուն օր, լերան մը բարձունքներուն վրայ կենաց եւ մահու պայքար կը մղէին եւ թոյլ չէին տար, որ Թուրքը ա՛յդտեղէն ալ անցնի: Եւ յիրաւի, Թուրքը չկրցաւ անցնիլ:

Այդ ուխտն է որ կը տօնենք այսօր, եւ պէտք է միշտ տօնենք, որպէսզի ապագայ Ճէպէլ-Մուսաները միշտ վառ մնան մեր մէջ:

Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ԱՆԳԼԻՈՅ ՀԱՆՔԱԳՈՐԾՆԵՐԸ որոշեցին ընդհ. գործադուլ հռչակել դեկտեմբեր 27ին, գոհացում ստացած չըլլալով իրենց պահանջներուն համար (օրական 2 շիլին յաւելում չափահասներու, 1 շիլին՝ տղոց համար): Հանքային նախարարը յայտարարեց թէ կառավարութիւնը չի կրնար նպաստ յատկացնել կամ նոր փոխառութիւն մը կնքել, այդ յաւելումները կատարելու համար:

«ՄՈՒՍԱ ԼԵՐԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆ ՕՐԵՐԸ»

ԿՐԱԿԻ ԹԱՓՕՐԸ

ԽՄԲ.— Ստորեւ հատուած մը՝ Ֆրանց Վերֆէլի գիրքէն, «Կրակի թափօրը», որ առաջին անգամ հայերէնի թարգմանուած է «Յառաջ»ի մէջ, 1933 հոկտ. 29ին, Եր. Տէր Անդրէասեանի թարգմանութեամբ.

Խուճա՛պ, ինչպէս երբ երէները հալածական կը փախչին: Արդարեւ, Թուրք սպաներուն, տասնապետներուն եւ զինուորներուն մէջ գտնուող քաջեր փորձեցին հրդեհակէզ ոստերու մէջէն իրենց բանակատեղի սահմանին մօտենալ, կտրատելով խորտակելով զանոնք, բայց, աւաղ, իրենց իսկ կեանքը կտրատեցի՛ն խորտակեցի՛ն: Հայ յեղափոխականներու կրակին ամբափակ շրջագիծը ամէն ինչ խուճապահար կը փախցնէր կը վանէր հեղեղատին կազմած ծործորին մէջտեղ: Շրջմոլիկ հուրը պատնէշափակ բռած էր ոստը: Թուրք սպաներ խելագար հրամաններ կը ճչային ընդհանուր բոչոյին մէջ: Ո՞վ ականջ կը կախէր անոնց: Հետեւակներն ու զապթիէները պոռչտելով իրենց հրացանները կը փնտռէին, բայց երբ գտնէին իսկ, ոչինչ կրնային ընել անոնցմով: Թրքական մէկ մի հարուած Թուրք ընկեր մը կամ Թուրք եղբայր մը միայն կը սպաննէ՛ր... Ոչ սակաւներ նետեցին իրենց զէնքերը, որովհետեւ անոնք արդէնք կ'ըլլային իրենց սարսափահար ցատկելուն եւ յանոյր փախուստին՝ փշալից նենգ կածաններէն: Անուղի ոստայն մը ուր կրակը կը տիրապետէր: Հայկական դարձած լերան ներքինն ալ գոգցես կը մասնակցէր փճացումի զարհուրագին գործին: Ծառերը կ'ուռէին կը լայննային, կը դառնէին կարծես: Թաւուտքը բոլանդակ իր ոստերը կը շռայլէր հետզհետէ բարձրաձիգ ու թշնամական: Խարազանող ճիւղեր ցուպերու նման եւ պատաղիճներ Մուհամմէտի դաւակներուն շուրջ խեղդկապ կը կազմէին եւ կը գլորէին զանոնք դէպի անկո՛ւմ: Ինկողին անկարելի էր անգամ մըն ալ կանգնիլ: Թուրք ցեղին ճակատագրական համակերպութիւնը մէջտեղ ելաւ, եւ զինուորը իր գլուխը կը թաղէր տատասկներու խայթիչ զկծեցուցիչ բոյնին մէջ: Եւիզ Պաշին անվեհեր կորովով եւ իր թուրին տափակ կողմովը կը քշէր իր առջեւէն բոլորովին շուարած խելակորոյս հետեւակներու ջոկեր մը: Երբ սպաները, հին զինուորները բանակեղի կրակին տկար շնչառութիւններուն մէջ ճանչցան իրենց պետերը, միացան անոնց: Եւ այսպէս դիմադրութեան կամ, աւելի լաւ, նոր յարձակումի մը կորիզ սկսաւ կազմուիլ: Հարիւրապետը Թուրովը վերը ցոյց տալով, կը գոռար. «Ցառա՛ջ», եւ «Իմ ետեւէս»: Այլանդակօրէն գրգռուած կը նայէր բազկաժամացոյցին որ կը շողար: Յանկարծ միտքը ինկան գայմագամին իր խօսած բառերը. «Այլեւս պիտի չապրիմ, եթէ Հայոց ճամբարին հաշիւը բոլորովին չմաքրեմ մինչեւ իրիկուն»: Եւ իրօք, չէր ուզեր աւելի երկար ապրիլ այս վայրկեանին: «Իմ ետեւէս», կը փռնչէր միշտ: Կամքի ոյժ մը կը զգար իրեն մէջ, իբրեւ առանձին մարդ աղէտքը յանկարծական յաջողութեան մը փոխակերպելու: Իր օրինակը ազդեց: Եւ այս անտառին հնոցէն ազատուելու փափաքը առաջ քշեց զինուորները: Իրենց ապշահար անզգայութենէն դուրս սողոսկելով հրամատարին ետեւէն գացին պոռալով: Անվնաս հասան հեղեղատին վերին եզրը: Ըստ ամենայնի ուժաթափ եւ իրականութեան անդիտակից այլեւս, սրտաթունդ եւ դողդոջ կը թափառէին դէպի լանջքը սարին, հայկական լոյսերուն եւ տասնաւոր դաշտակներուն կրակին մէջ ուղղակի, ուր ...ընդունուեցան: Գետին տապալեցան իբրեւ անշունչ անկենդան իրանե՛ր: Հարիւրապետը առաջին անգամ բնաւ ուշադիր չեղաւ իր վէրքին: Այլ կ'ապշէր կը մնար լոկ, թէ ի՛նչպէս յանկարծ լքուած կը գտնէր ինքզինք: Ցետոյ աջ ձեռքը սկսաւ ծանրանալ: Եւ երբ արիւն ու ցաւ զգաց, գոհ եղաւ, այո՛, գրեթէ երջանիկ: Այլեւս աչքին չէր երեւար իր ամօթը ովկէրքը: Քարչ տարաւ ինքզինքը լռելեայն ու աչքերը փակ դէպի ետ... Երթա՛ր ի՛նչա՛ր տեղ մը, կը յուսար, եւ ոչինչ գիտնա՛լ այլեւս:

Երբ վերադարձուած խումբին կռիւի ժխորը դէպի վար փոխադրուեցաւ, աւաղ իսկ տրուած եղաւ նշանը կեդրոնին համար: Հրթիռ մը բոց արձակեց: Քարիւղով թրջուած ջահերէն մին սկսաւ վառիլ ճարճատելով եւ քանի մը վայրկեանէն բոնկեցան առաջին հազարաւոր լամբարները, որոնք ոստի, ճիւղի, դաւաղաններու ձեւով կուտակուած էին առատօրէն քարիւղ թաթխուած: Կեդրոն համախմբուողները Հայկին, Ստեփանին եւ միւս պատանիներուն օրինակին հետեւեցան, որոնք, երկու ձեռքերնին այդ հրձիգներէն հատ մը բռնած, հիմա երկար ճակատ մը կազմած էին եւ կը շարժէին ահա յառա՛ջ: Աշխարհ տակաւին տեսած չէր լոյսերու այսպիսի թափօր: Իւրաքանչիւրը որ առջեւը բռնած էր այս չաչող չառաչող ջահերէն մին, կը սարսռար իր ներսիդին միաժամանակ տարածուող անըմբռնելի սրբութեան մը տակ: Այս լոյսը սովորական բոցի մը պէս անծայր գիշերուան մը խորացումը չէր այլեւս, այլ բովանդակ ժողովուրդի մը իբրեւ լուսացնցուղ կրակը փառապանծ խրամ մը կը բանար: Ցամբօրէն դէպ առաջ կը խուժէին երկարաձիգ չարքերն ու մարդակոյտը, որպէս թէ իրենց կէտ նպատակին մարտավայր չէր, այլ աղօթավայր մը:

Անդին, վարը, գիւղերուն մէջ, Եօղունօլուք, Բիթիաս, Հաջիպիլի, Ազիր, Վաքըֆ եւ Խտըրպէկ, մինչեւ իսկ հեռուն հիւսիս Քէպուսիէ, մեռոններու գիւղը, ոչ ոք քնացեր էր Թուրքերէն ու Արաբներէն, որոնք յափշտակած Հայոց գոյքերը կը վայելէին: Երբ լերան վերեւ յարձակումին կատաղի շառաչիւնը իրենց ականջը հասաւ, սպառազէն այրերը իսկոյն վազեցին իրենց զէնքերուն, պատրաստուեցան եւ գացին լերան յառաջակողմը բռնեցին, առանց սակայն հեղեղատին մօտը մխուիլ համարձակելու: Իսկ կիները պարտէզներուն մէջ եւ տանիքներուն վրայ կեցած՝ անձկալից եւ մտահոգ հետաքրքրութեամբ մը մտիկ կ'ընէին գնդակներուն մոլեգին շաչիւններուն: Եւ ահա, յանկարծ տեսան գիշերուան ժամը 1ին արեւը կը ծագէր Տամլաճ...

ԷՋԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԷՆ (10)

ՍՈՒԷՏԻՈՅ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ

Զինուորական կազմակերպութիւնը լաւ հիմերու վրայ դրուած էր: Ամէն խումբ ունէր իր տասնապետը, որ խումբին բոլոր պէտքերը հոգացողն էր: Ասկէ զատ՝ ունէինք նաեւ ընտիր մարտիկներէ կազմուած՝ 25 հոգինոց կամաւորներու խումբ մը, որուն կեդրոնատեղին էր Թաթար-Ալանի դաշտը, ուր դիրքերուն աւելի մօտ ըլլալով, հնարաւորութիւն կ'ունենային աւելի շուտ օգնութեան փութալու վտանգուած կէտերուն: Իսկ հակառակ պարագային՝ եթէ յարձակումը քանի մը կէտերէ սկսէր՝ անոնք խմբակներու բաժնուելով՝ օգնութեան պիտի հասնէին որոշուած տեղերը: Վարչական ժողովը ամէն օր երկու անգամ հաւաքոյթ կ'ունենար, ատենապետութեամբ՝ Պատ. Տ. Անդրէասեանի: Ժողովը կը զբաղէր դատավարութիւններով, ու խիստ պատիժներ կը սահմանէր ամէն անոնց, որոնք իրենց պարտականութեանց մէջ կը թերանային: Կռուողներուն ոտնամանները նորոգել տալով Վարչական ժողովը կը ճամբէր զանոնք դիրքերը, եւ կը հայթայթէր նաեւ անոնց կերակուրը: Կանոնաւոր կերպով կը հսկէր ամէն բանի վրայ, ամէն միջոց ի գործ կը դնէր արտաքին աշխարհի հետ յարաբերութիւն պահելու: Վերջապէս ան լծուած էր դերագոյն պարտականութեան մը, զոր ի գլուխ հանելու համար ոչինչ կը խնայէր:

Այդ ժողովի բոլոր նիստերուն մասնակցելու բացարձակ իրաւունք ունէր զինուորական վերահսկիչը, զոր ժողովուրդը «Սէվգիյէթ Րէիսը» կը կոչէր: Ճէպէլ-Մուսայի զինուորական կազմին ներկայացուցիչն էր ան, այդ ժողովին մէջ: Ունէր լիազօր իրաւասութիւն, զինուորական որոշ կարգադրութիւններ ընելու:

Ունէինք քառասուն երեք մարտական խումբեր, որոնց կէսը կը մնար իրր պահեստի ուժ, հսկայ զօրանոցներուն մէջ, իսկ միւս կէսը՝ դիրքերուն վրայ: Քսանըչորս ժամուան մէջ բոլոր դիրքերու պահակները կը փոխուէին: Ունէինք նաեւ պատանի սուրհանդակներ, որոնք լիուլի կը կատարէին իրենց պարտականութիւնը: Այսպէս, ուրեմն, ամէն ինչ իր վերջնական լուծումը գտած էր ու օրը օրին կը սպասէինք թշնամիի նորանոր յարձակումներուն...

Ը.

Ամէն բան իր բնականոն վիճակը ստացած էր: Զինուորականութիւնը կատարեալ էր, իսկ ժողովուրդի խանդավառութիւնը իր գագաթնակէտին հասած: Բոլոր պատնէշներն ու խրամատները կանոնաւոր կերպով չինուած էին: Կացինները, բրիչներն ու թիերը կատարած էին իրենց դերը:

Ճէպէլ-Մուսայի քղանցքներու դիրքերուն վրայ հաստատուած պահակները, ամէն օր ընդհարումներ կ'ունենային զինուորներուն հետ: Գիշերներն ալ՝ մեր դիրքերէն կ'իջնէինք գիւղերը թշնամին հալածելու համար: Ցախաճ, խոր խաւարին մէջ բուռնհրացանաձգութիւն մը կը սկսէր երկուստեք եւ կը տեւէր ժամերով: Գրեթէ ամէն գիշեր նոյն տրաման կը կրկնուէր: Թշնամին երբեք չէր համարձակեր իր դիրքերէն դուրս գալ, ոչ գիշերը եւ ոչ ալ ցերեկը, որովհետեւ մահաբեր գնդակը միշտ պատրաստ էր իրենց մարմինը մխուելու: Ան միշտ ահ ու սարսափի մէջ էր:

Բուռ մը Հայերու սուրերը միշտ կը հալածէր զիրենք: Շատ հաղուադէպ պարագաներու տակ, ան ալ օրէնքի ուժով, երբ թշնամին իր գլուխը կը ցցէր ու մեր պատնէշներուն մօտենալու փորձեր կ'ընէր,— գոնէ չձգելու համար այն տպաւորութիւնը, որ չերեւնար,— քանի մը անշունչ դիակներ թողլով կը հեռանար:

Շատեր նոյն իսկ այն կարծիքն էին թէ թշնամին այլ եւս հանգիստ պիտի թողուր մեզ, պիտի չյարձակէր մեր վրայ եւ չորս կողմէն պիտի պաշարէր Ճէպէլ-Մուսան, որպէսզի սովամահ ընէր մեզ:

Սակայն, իրականին մէջ կռիւը միշտ անպակաս էր: Երբ Սուէտացին կը մտարերէր սովամահ ըլլալու դժուարին պարագան, քիչ մը անձկութեան կը մատնուէր, որովհետեւ սովն ալ աւելի կատաղի եւ բարբարոս թշնամի մըն էր, կը սպառնար մեր գոյութեան հիմերը խախտելու: Սակայն, Սուէտացին չատ շուտ վհատողներէն չէր: Ամէն միջոց ի գործ կը դնէր, ուտեստ ճարելու համար: Գիշերները ժողովուրդը, խումբ առ խումբ կը դիմէր Ֆէլլահներուն արտերը, երիտասարդներու հսկողութեան տակ, ու հոն գտնուած արմտիքը հնձելով լեռ կը բերէր: Ու այսպէս, ամէն գիշեր ուտեստներով ծանրաբեռնուած՝ կը վերադառնային անոնք իրենց հիւղակները, անօթութեան մղձաւանջէն ազատ:

Թ.

Ինչպէս ըսինք, ժողովուրդն իր յոյսը դրած էր զէնքերուն վրայ՝ հերոսական խոյանքով մահուան գիրկը նետուելու համար: Ան մեծ հաւատք ունէր նաեւ ծովուն վրայ: Սուէտիոյ ափերէն անցնող որ եւ է մարտանաւի ուշադրութիւնը իր վրայ հրաւիրելու միտքը կար միշտ:

Ամէն ոք լաւ գիտէր թէ՝ երկարատեւ ամիսներով, կազմակերպուած պետութեան մը դէմ դնել անհնար էր, եթէ նոյն իսկ ան փոքր ու յետին աստիճանի տկար ըլլար, որովհետեւ, թշնամին ունէր իր բանակը եւ իր անսպառ ռազմամթերքը, մէկ խօսքով, պատերազմը տարիներով շարունակելու ամէն պատրաստութիւն:

Թէեւ մենք, բոլոր կռիւներուն մէջ յաղթող հանդիսացած էինք, սակայն այդ չէր նշանակեր թէ՝ տարիներով կարող էինք դիմադրել: Գիտէինք որ յետոյ ռազմամթերքի ու կերակուրի պակասը ափ պիտի առնէր մեզ դոները, առաջնորդելու համար մեզ այն վախճանին, որ պատճառ եղած էր մեր լեռ բարձրանալուն: Շատեր այն համոզումն ունէին թէ՝ Թուրքին անկումը օրերու հարց էր,— առ առաւելն երեք ամիսէն:

Ողջամբ ազատելու համար՝ մեզի մնացած էր մէկ ուղի, այն էր զրահաւորի մը այցելութիւնը մեր ափերուն: Եթէ ան չգար, փրկութեան միակ ելքը փառաւոր մահն էր:

Զրահաւորներու ուշադրութիւնը գրաւելու համար՝ կանուխէն արդէն ճերմակ մեծ սաւան մը դրօշակի վերածած էինք, որուն վրայ մեր որբերուն կողմէ ասեղնագործուած էին անգլիերէն գրեր մեր անել կա-

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԱՑՆՔԱՆ ՕԳՏԱՇԱՏ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆԸ ԾԱՆՕԹ Է. ԲՈԼՈՐԻԴ, ՔԱՋԱԼԵՐԵՑԷՔ ԻՐ ՏԱՐԵԿԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿԸ, ԱԺԱՆ ՎԱՃԱՌՔԸ:

...ի էութը... Լերան սանտրաձեւ սեպ գիծը սեփսեւ կը ցոկէր Թրքուհինե-րուն աչքին, եւ վարդակարմիր արեգ-նազ կը փողփողէր երկինք: Այս երկ-նային երեւոյթը, նորանշան հրաշքը սարսափահար ըրաւ դիւրահաւատ Թրքուհիները, որոնց համար վերջին դատաստանին օրն էր կարծես: Եւ երբ, քիչ մը ետքը, լերան լանջքը ինքնին սկսաւ բորբոքիլ հրանոյշ փայլերով, ա՜հ, այս երեւոյթը բնա-կանով չէր բացատրուեր: Կեավուր-ներուն մարգարէն, Յիսուս Քրիստոս, իր զօրութեան արեւը կը ծագեցնէր լերան ետեւը, եւ Մուսա Լերան հայ-կաներուն դիւցները («ճին») ի-րենց ժողովուրդը կը պաշտպանեն Պետրոս, Պօղոս, Թովմաս եւ շատ մը ուրիշ եկեղեցական սուրբերու հետ դաշնաւորուած: Հայ քաջորդիներուն ժանդակող վերնական զօրութիւն-ներուն հին վարդապետութիւնը ահա իր ամենէն զօրաւոր հաստատութիւնը կը գտնէր այդ հրաշալի ժամուն: Եւ այս հաւատքով ու վարդապետու-թեամբ տոգորուողները Թուրք կինե-րը չէին միայն: Մոլլաները անգամ, որոնք Եօղունօլուքի իրենց գրաւած հայկական եկեղեցիին զանգակատու-նէն եւ գմբէթին չորս կողմէն այս զարմանալի երեւոյթը կը դիտէին, խուճապի մատնուած փախան մզկիթի վերածուած սրբավայրէն դոր Թողու-ցին « հրեշտակներուն, որոնք ահա հետզհետէ կը հասնին... »

Նուազ հրաշալի, բայց ա՛լ աւելի սարսափելի կ'ազդէր ջահերուն անսե-ղիտալի պատը Թուրք զինուորներուն վրայ, որոնք տակաւին լերան լանջ-քերէն չէին բաժնուած: Անոնց միտքը ընկճուած էր անթիւ անհամար ուժե-րու տպաւորութեան տակ, կարծես ամբողջ Հայ ազգը այս ժամերուն հաւաքուած էր այդտեղին վրայ, վրէժխնդիր ըլլալու համար տարա-գրութեան սարսափներուն՝ պետա-կան Թուրք ժողովուրդին մէկ խումբին վրայ գնդակներու տարափով եւ խանձողներով, պետութեան գործած վայրագութիւններուն փոխարէն: Պաշտպանութեան գիծերուն առջեւ բանակող Թուրք սակաւաթիւ պա-հակները լեռն ի վար կը խոյանային կատաղաբար: Ոչ մէկ սպայ կրնար բռնել անոնց խելայեղ վազքը անսպա-ռակ: Հեղեղատին սահմանին մէջ տակաւին ողջ մնացողը, առանց կա-րեւորութիւն տալու գնդակներուն, հոգին ազատելու համար թաւուտին մէջէն զարնելով չունէր կ'առնէր լե-րան յառաջակողմը: Հայ քաջերը թի-ւով այնքան շատ չէին հովիտին եր-կը բոլորովին պահանդելու համար: Քանի մը պատուախնդիր եւ քաջ Թուրք սպաներ ու զին-ուորներ, որոնք իրենց Եւեդ Պաշին (?) ... կորսնցուցած էին, անգամ մըն ալ աչք առին վտանգը եւ դառ-նալու, եւ անտառին եզերքը անզգայ ու անդիտակից պառկող վիրաւորը ...ուղիւ կրցաւ ազատիլ գերի բռնուե-լէ: Տարին դայն Բագրատեան ամա-... ոնոցը որ գրաւուելով Թրքական ...մերուն կեդրոն դարձած էր: Տա-...ննելի ճամբուն երկայնքը Եւեդ Պա-...ին աչքերը բաց կը յառէր անորոշու-թեան մէջ: Քանի մը ծանրակիր եւ ...ւագին չնչաւութիւններ: Գիտէր ...թէ ամէն ինչ կորսուած էր, թէ քը-...իստոնեաները իր ուժերուն կռնա-...ին ոսկորը կոտրած էին ամբողջովին, ...թէ իրեն համար այլ եւս չկար վերա-հաստատութիւն եւ վերադարձ: Ան-կեղծօրէն կ'անիծէր այն հարուածը որ իր աջ թեւը միայն փշրած էր եւ ... հիմնական գործ չէր տեսած: Մէկ բան միայն կը բաղձար — դարձեալ անզգայիլ: Բայց այս իղձը ոչ միայն գլացուեցաւ իրեն, այլ եւ պատահած դժբախտութեան պարզ ու պաղա-րին դատաստանը անողոք որդի մը պէս կը կրծէր ներսիդին:

«Մատանիի օրը» Իտալիոյ մէջ

— • —

Ինչպէս գրած էինք, դեկտեմբեր 18ին միլիոնաւոր կիներ իրենց հար-սանեկան մատանիները նետեցին սա-փորներու մէջ, հալեցնելու եւ ոսկին հայրենիքի պէտքերուն գործածելու համար: Այս հայրենասիրական ցոյ-ցին ամէնէն հանդիսաւոր արարողու-թիւնը կատարուեցաւ Հռոմի մէջ, Հայրենիքի Խորանին առջեւ: Առտուն ժամը 8ին, հակառակ տեղացող անձ-րեւին, ահագին բազմութիւն մը խռ-նուած էր խորանին առջեւ, մեծ մա-սով կիներ: Սպիտակ լայն սանդուղին կատարը դրուած էին երեք ծխարձակ սափորներ, ընդ հսկողութեամբ ֆա-շական պահակներու: Սանդուղին եր-կու կողմերը շարուած էին պատե-րազմի այրիներ եւ մայրեր: Ժամը 8.40ին հասաւ Թագուհին եւ երեք սափորներէն գլխաւորին առջեւ կե-նալով, պայուսակը բացաւ, հանեց իր եւ Թագաւորին մատանիները եւ նե-տեց սափորին մէջ: Յետոյ գնաց Խո-րանին առջեւ, ուր 10 — 12 աղջիկներ բռնած էին տուփեր, լեցուն՝ պողպա-տէ մատանիներով, որոնք նուիրատու-ներուն կը տրուէին ոսկի մատանինե-րու փոխարէն, իբրեւ յիշատակ: Արքեպիսկոպոսը օրհնեց նոր մատնի-ները եւ Թագուհին մոմ մը բռնելով, ճառ մը խօսեցաւ: Յետոյ ժամերով սեւազգեստ կիներ հոսեցան, իրենց մատանիները ձգելու համար: Ամէն դասակարգի այրեր եւ կիներ կը տես-նուէին անհամար բազմութեան մէջ, — ազքատներ՝ մաշած հագուստնե-րով եւ յաճախ գլխաբաց, փարթամ կիներ՝ մուշտակէ վերարկուներով, սպաներ եւ պաշտօնեաներ: Շատ մը կիներ եկած էին իրենց ամուսիննե-րուն կամ սիրահարներուն հետ: Կոյր մըն ալ եկած էր, որուն թեւերէն բռ-նելով սափորներուն քով տարին: Մինչեւ կէսօր 50,000է աւելի մատնի-ներ նետուած էին միայն Հռոմի այս կեդրոնական յիշատակարանին առ-ջեւ:

Արուարձաններուն եւ ուրիշ քա-ղաքներու մէջ ալ շատ յուզիչ էր ա-րարողութիւնը: Միլանի մէջ կիները իրենց մատանիները նետեցին զինուո-րական սաղաւարտներու մէջ որոնք տուփի տեղ կը գործածուէին: Նոյն տեսարանները՝ Թորինոյի, Ճենովա-յի, Վենետիկի մէջ եւ ամէն տեղ: Նափոլիի մէջ նուիրուած մատանինե-րէն մէկը երբեմն սեփականութիւնն եղած է Եթովպիոյ կայսեր: Ութ տա-րի առաջ, արքայից արքան ջերմուկ մը այցելած ատեն, սպասաւոր կնոջ մը նուիրած էր զայն եւ կինը իր կար-գին յանձնեց պետութեան: Թրիէսթէ քաղաքը, որ 250,000 բնակիչ ունի, 24,000 մատնի յանձնած էր, իսկ գա-ւառը՝ 40,000 (բնակիչ՝ 348,000):

Առ Հայաստան

— • —

Ուժը իրաւունք չէ:
Ժ.Ժ. ՌՈՒՍՕ

Հայաստա՛ն, Հայաստա՛ն, բա՛ց հոգեվար աչքերդ,
Վերցուր ճակատդ տժգոյն, ուր կը դրոշմուի ցաւը,
Մտիկ մի՛ ըներ այլ եւս աղաղակները, ոչ եւս աղեխարշ հառաչանքները,

Որ կը լեցուին օդին մէջ, սեւ սուգով մը ճնշուած,
Բաւակա՛ն է, մա՛յր, բաւական է որ լացիր զաւակներուդ վրայ,
Զորս անողոք ճակատագիրը անամօթաբար հնձեց,
Ճիշդ ինչպէս մանգաղը կը հնձէ յաղթապանծ խաղալով
Երբ ոսկեզօծ հասկը, սլացիկ եւ շնորհալի, կը բարձրանայ
Լայն ակօսն ի վեր, զոր բացած է
Տանը զութանը թաւալընթաց անիւներով:

Սիրտդ, քու դժբախտ սիրտդ, սրբազան եւ անբիծ պատառ,
Անընդհատ սպառեցաւ այն մշտանորոգ հառաչանքներէն,
Զորս կ'արձակէր ժողովուրդդ, անգութ բռնապետներու լուծին տակ տրորուած,
Եւ այն վիշտին մէջ, որ անդադար խոցեց քեզ,
Այն ահաւոր յուսահատութեան մէջ, որ բզկտեց կողերդ,
Ո՛չ մէկ քաջ ձեռք, մօտենալով տանջարանիդ,
Ուզեց իր դրօշը բարձրացնել, հպարտ եւ յաղթական:

Եւ դուն ինկա՛ր, ընկճուած եւ դողահար,
Ինչպէս վիրաւոր արծուիկ մը, որ կը դիտէ իր բոյնը,
Ապառաժի վեհապանծ կատարին, ուր երջանկօրէն
Կը թռչկոտի ազատութիւնը, որմէ պիտի զրկուի ընդմիշտ:
Ազատութի՛ւն, աստուածային բառ, որ կը սարսռացնես աշխարհը,
Գերագոյն բալասան եւ ընտրեալներու ճաշիկ,
Դուն ոչ այլ ինչ ես, բայց եթէ Յոյս մը, յամառ եւ խորունկ,
Որով կը թրթռան մարդիկ մինչեւ իրենց մահը:

Երբ դժբախտութիւն մը կը հարուածէ ընտանիք մը,
Գետին կը տապալէ, ոտքերուն տակ կը կոխկրտէ,
Երկինքի մէջ աստղ մը կայ, որ կը փայլի
Զրկեալներուն եւ հալածեալներուն համար:

Օ՛ սգաւոր ազգեր, — Լեհաստան, Ալզաս, Իրլանտա,
Սեւ խուրձ մը կազմեցէք ձեր միացեալ դրօշներով,
Վշտահար Հայաստան ընծայ պիտի բերէ
Համեստ դրօշ մը, արիւնով օծուած դեռ երէկ:

Եթէ տառապեցաք, եթէ տակաւին կը տառապիք
Գարշելի, անամօթ յաղթականի մը լուծին տակ,
Մտածեցէք մօտաւոր արշալոյսի մը հրեղէն շողերուն մասին,
Որոնցմով ջահ մը կը պատրաստէ ապագան:

Հորդաները պիտի կտրեն անցնին ծովերէն, գետերէն, դաշտերէն,
Ողողելու համար Եւրոպան, եւ սովալլուկ բանակը
Պիտի յարձակի գլխահակ, եւ իր պաղ շունչով
Պիտի փոշիացնէ թագաւորները ու բռնապետները,
Վրէժը պիտի լուծէ թշուառութեան, պիտի փճացնէ ամէն բան,
Ինչ որ կեղծ է այս մարդասպան Երկրին վրայ,
Ուր ի պատուի է Ուժը, ուր կ'ապրի Եղբայրասպանութիւնը:

Եւ երբ արփաշող արշալոյսը, ցաթելով հորիզոնէն,
Ձեզի մշուշն այս սարսափելի քաոսին,
Երբ գնդակները, չգտնելով այլեւս որ եւ է նշանակէտ,
Քնանան իրենց մութ բանտին մէջ,
Դո՛ւք, գերի ժողովուրդներ, դուք պիտի բարձրանաք
Արիւնահեղ հունձքին մնացորդներուն վրայ:

Ձեր աղքատիկ հագուստները պիտի թօթուեն փոշին իրենց վրայէն,
Ձեր ձեռքերը պիտի գործածէք քաղելու խաղաղութեան ձիթենիի ճիւղը,
Ձեր հոգիները վերստին պիտի ծնին Աշխարհի հոգիին հետ,
Որ, դուրս ելլելով մկրտութեան բեղնաւոր ու գեղեցիկ աւազանէն,
Պիտի ճառագայթէ Յառաջդիմութեան պարունակին մէջ, —
Ինչպէս անարատ եւ ջինջ գինին կը ծորի հնձանէն,
Ինչպէս ծաղիկը կը բուսնի աղբիւսին վրայ,
Այնպէս ալ Ազատութիւնը, միշտ երիտասարդ եւ անբիծ,
Պիտի թագաւորէ, ճառագայթարձակ, Պալատներուն վրայ:

HANDREY et LORYS

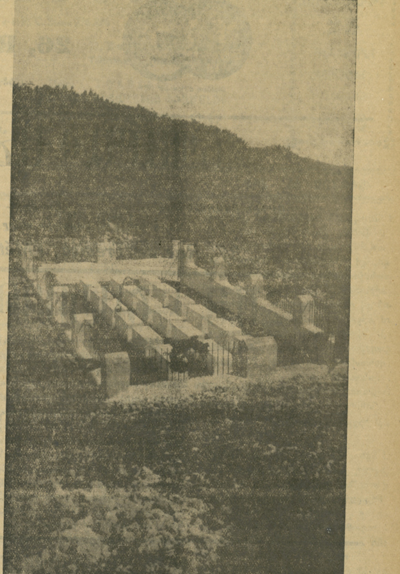

ՃԷՊԷԼ ՄՈՒՍԱՅԻ ՁՈՀԵՐՈՒՆ ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏՈՒՆԸ

ԽՄԲ. — Քառամամեակի տօնակա-տարութեան առթիւ, երիտասարդ Հայուհի մը, Օր. Անժէլ Ռանժէլեան, գեղեցիկ ոտանաւոր մը գրած է, ֆրանսերէն, իր իսկ արտասանութեան համար: Երբեք մեքենագիր էջէն կ'ար-տատպենք առաջին տունը միայն: —

DJEBEL MOUSSA

— • —

Du Levant à l'Occident,
Parmi les monts les plus illustres de la terre,
Il en existe un tout - puissant:
Djebel - Moussa, victorieux et fier.

Ce mont merveilleux,
Sous un ciel toujours bleu,
Par la surprenante splendeur de sa nature
Vierge et pure,
Par la douceur de son air embaumé,
Par ses sources claires et argentées,
Par la fraîcheur de ses superbes forêts,
De violettes parfumées,
Où les clapotements musicaux des ruisseaux
Accompagnent les chants harmonieux des oiseaux,
Son soleil ardent,
Pareil à un feu étincelant,
Fait naître mille sortes de fleurs,
La joie et l'espoir dans les coeurs,
Et, par sa cordiale sympathie,
Captive le coeur de chaque visiteur
Venant de tous les pays.

Sur ce sol doux et béni
Il existe une petite Arménie
Pure et unie,
Tout du long de votre chemin
De Cara Tchaille jusqu'au littoral méditerranéen,
Que de villages arméniens!
Depuis des siècles parlent la langue maternelle
Qui la conserveront et restera immortelle.
Djebel - Moussa!
Quand je prononce ton nom
Et j'évoque la bravoure de tes héros d'hier et de demain,
Dans le corps de chaque Arménien
Passe un frisson
Et le coeur bat à l'unisson.

ԿԱՂԱՆԴԻ ՁԵՐ ՍԵՂԱՆԸ ԶԱՐԴԱ-ՐԵՑԷՔ ՈՒ ՁԵՐ ՓՈՔՐԻԿՆԵՐԸ ՈՒ-ՐԱԽԱՑՈՒՑԷՔ ԳՆԵԼՈՎ ԱՄԷՆ ԲԱՆ ՖՐ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՊԱԶԱՐԷՆ:

ԿՐԿՆԱԿԻ Է ՕԳՈՒՏԸ ԹԷ ՁԵՐ ՔԸ-ՍԱԿԻՆ ՀԱՄԱՐ ԵՒ ԹԷ ԱՂՔԱՏԻԿ ԵՐԱԽԱՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ:

ՍՏԱՑԱՆՔ

VICTOR HUGO, CHATEAUBRIAND et LAMARTINE DANS LA LITTERATURE ARMENIENNE, poèmes, articles, discours réunis et traduits par Archag Tchobanian. Préface de Fernand Gregh. Librairie Ernest Leroux. Prix 10 francs.

...ութիւնը բացատրող ու Դաշնակից ...պետութիւններէն օգնութիւն հայ-...դ: Յետոյ՝ հարկ տեսնուեցաւ, որ ...ուրիշ սաւանի մը վրայ Կարմիր Խա-...չ Դրօշակ մըն ալ չինուէր: Ան ալ ...անմիջապէս պատրաստուեցաւ:

Մասնաւոր պահակախումբ մը, ...գիշեր ցերեկ, ծովուն եզերքը կը ...պասէր, որպէսզի՝ երբ մարտանաւ ...մը երեւար ծովուն բացերը՝ դրօշնե-...րը պարզէր անոր ուշադրութիւնը ...գրաւելու համար:

...կանուխէն, Պատ. Տ. Անդրէասեա-...նի կողմէ ընդարձակ աղերսագիր մը ...պատրաստուած էր, ուղղուած՝ ֆրան-...սական, անգլիական, ամերիկեան, ...իտալական եւ ռուսական ծովակալնե-...րուն: Օր մը օրանց, եթէ ճակատա-...գրի մէկ բարի բերումով բախտը ժպ-...տէր մեզի եւ նաւ մը այցելելով մեր ...ափերը, այդ աղերսագիրը յանդուգն ...լողորդի մը կողմէ պիտի տարուէր ...մարտանաւի հրամանատարին:

Եւ այդ լուղորդը պիտի ըլլար ծե-...րուկ մը, Մովսէս Գըրըգեան: Աղեր-...սագիրը յատկապէս իրեն համար շին-...ուած թիթեղեայ ամանի մը մէջ դե-...տեղուած էր ու բերանն ալ անսուզ ...ամրացուած: Ահաւասիկ այդ աղեր-սագիրը նոյնութեամբ.

— «Անգլիական, Ֆրանսական, Ամերիկեան, Իտալական եւ Ռուսական բոլոր ծովակալներուն, նաւապետնե-րուն եւ իշխանութեանց, որոնց կը-նայ ներկայանալ սոյն աղերսագիրը՝ դիմում կ'ընենք՝ յանուն Աստուծոյ եւ մարդկային եղբայրութեան, յանուն Քրիստոսի եւ քրիստոնէութեան: Տէ՛ր, մենք Եօղուն - Օլուգի եւ ու-րիշ հինգ գիւղերու բնակչութիւնն՝ ընդամէնը մօտաւորապէս վեց հազար հոգի, քաշուած ենք Ճէպէլ - Մուսա-յի Տամլաճըգ կոչուած կեդրոնը, որ կը գտնուի Սուէտիայէն երեք չորս ժամ հեռու դէպի արեւմտահիւսիս, ճիշդ ծովուն դիմացը: Ծովուն եւ մեր միջեւ, ոչ մէկ Թրքական զօրք կայ եւ կրնայ մնալ: Տէ՛ր, մենք հոս ա-պաստանած ենք Թրքական բարբա-րոսութենէն, խժդժութիւններէն, կո-տորածէն ու մահէն զերծ մնալու հա-մար: Տէ՛ր, վստահ ենք, որ դուք ծա-նօթ էք Թուրքին ներկայ բնաջնջման քաղաքականութեան, զոր ան կը գործադրէ մեր խեղճ ցեղին վրայ:

Հայերը ցրուելու պատրուակով, իբր թէ արգիլելու համար անոնց ա-պստամբութիւնը, խեղճ հայ քրիս-տոնեաները կը վտարուին իրենց տու-ներէն, կը տարագրուին իրենց օճախ-ներէն, իրենց պարտէզներէն և այգի-ներէն, իրենց գոյքերէն ու հարստու-թենէն եւ կը ղրկուին Թրքական ան-ծանօթ անապատ — վայրերը, հո՛ն — եթէ ճամբուն վրայ անպատիւ մահը չգտնեն, — վայրենի Թուրքե-րու, Քիւրտերու կամ Արաբներու ձեռքով փճանալու համար: Այս սա-դայէլական ծրագիրը արդէն կիրար-կուած է Զէյթունի եւ իր 32 հայ գիւ-ղերուն վրայ, ինչպէս նաեւ Ալ - Պոս-թանի, Կէօք - Սօյի եւ Եարփուզի վը-րայ: Ոչ մէկ Հայ մնացած է այն կողմերը: Նոյնպէս Տիարպէքիրի, Կիւրինի, Ատանայի, Տարսոնի, Մեր-սինի, Տէօրթ Եօլի, Հաճընի, Քէսա-պի, Հասան Պէյլիի, Այնթապի, Քի-լիսի եւ ուրիշ վայրերու հայ բնակ-չութիւնը տեղահանուած է: Եւ նոյն գործողութիւնը կը կատարուի հետ-զհետէ Թուրքիոյ բոլոր Հայերուն վրայ: Այս տողերը գրողը, 3 ամիս առաջ, Զէյթունի բողոքական քարո-զիչն էր, որ Թուրք կառավարութեան շատ մը անլուր վայրագութիւննե-րուն ականատես վկան եղած է: Սահ-մոկեցուցիչ էր տեսնել թէ՝ ի՛նչպէս ութ կամ տասը անդամներէ բաղկա-ցեալ մեծ ընտանիքներ՝ երկու դը-րաստներով գաղթելու ստիպուած էին, տեսնել վեց - եօթը տարեկան բո-պիկ տղաք ու ծերունի այրեր ու կի-ներ, որոնք գիշեր ու ցերեկ կը քա-լէին իրենց ոտքերը ուռած, եւ յա-ճախ անօթի ու ծարաւ: Բազմաթիւ ուժասպառ մայրեր, ստիպուեցան ի-րենց գրկէն նետել իրենց սրտահա-տորները: Քանի՛ քանի՛ փափկա-սուն տիկիններ, որոնք մացառուտի մը քով ծնունդ տուած էին իրենց ե-րախաներուն, ստիպուեցան անմիջա-պէս շարունակել իրենց ճամբան, մինչեւ որ բարեխիղճ մահը վրայ հասնէր վերջ տալու իրենց տառա-պանքին: Այսպէս, ծերերու, պա-ռաւներու, պզտիկներու, հիւանդնե-րու եւ տկարակազմներու մեծ մաս մը կոտորուեցան ճամբուն վրայ: Մնացածները, տակաւին ճամբու տա-ժանքին դիմանալու չափ զօրաւոր՝ ժանտարմներու խարազանին տակ, քշուեցան դէպի անխուսափելի գե-րեզման՝ անծանօթ անապատներու աւազուտքը, արեւուն կիզիչ ճառա-գայթներուն տակ, մեռնելու անօթու-թենէ, (քանի որ շատեր ճամբան իսկ ուտելու բան մը չունէին, եւ ունեցող-ներուն ալ դրամը կողոպտուած էր) ժանտատենդէ, կամ վայրենի Թուր-քին, Արաբին եւ Քիւրտին սուրէն, եթէ այդ անգութ սուրը չփութայ արդէն ընդհանուր մահ տարածելու միւս մահաբեր միջոցներէն առաջ:

Եւ հիմա, Տէ՛ր, արդէն իսկ հասած ենք այդ սեւ եղեռնատրամին, այդ դժոխային ողբերգութեան: Ի զուր է հիմա, առաջին գաղթումին բաղդատ-մամբ՝ լաւագոյն վիճակ մը փնտռել: Իրենք այդ առաջին գաղթողներն իսկ կորուսած են զայն: Հիմա՛, կո-տորածները ամենուրեք կը տարածեն իրենց սարսափը: Տէր - Զօր ղրկուած 700 Զէյթունցի այրերէն ոչ մէկը ա-զատած է կոտորածէն, եւ դժբախտ այրիներն ու աղջիկները բաշխուած են ընիկ վայրենի Արաբներու միջեւ: Կոտորածները պատահած ենՏիարպէ-քիր եւ Մարաշ: Տիարպէքիրի արա-կան սեռը բնաջնջելէ յետոյ, մնա-ցածները տեղահանած են՝ Զէյթուն-ցիներուն բախտակից ընելու համար:

Մենք իմացած ենք որ հիմա գաղ-թողները չեն հասնիր նոյն իսկ իրենց աքսորավայրերը: Ճամբան հանդի-պած գիւղերու բնակիչները անոնց այրերը կը սպաննեն եւ կիներն ու աղջիկները կ'առեւանգեն: Մէկ խօս-քով, որոշ գիտէինք, ինչպէս որ ա-մերիկացի տոքթէօր մը ըսած է, թէ Թուրք կառավարութիւնը որոշած է բնաջնջել Թրքահայերը եւ մեծ կորո-վով կը գործադրէ իր ծրագիրը: Տէ՛ր, դարերով հալածուած ժողովուրդի մը մնացորդներն ենք մենք: Թուրք կա-ռավարութիւնը, ասկէ քառասուն օր առաջ, իմացուց մեզի՝ մեր ամբողջ ժողովուրդը տեղահանելու իր որո-շումը: Մենք, հոս քաշուեցանք մեր կեանքն ու պատիւը փրկելու համար, քանզի որոշ գիտէինք թէ՝ ներկայ պայմաններու ներքեւ գաղթել կը նշանակէր տանջանք, սարսափ, ան-պատուութիւն եւ ոչնչացում: Ուստի մենք որոշեցինք կռուելով մեռնիլ, քան թէ մեր աչքերով տեսնել մեր կիներու պատիւին անարգուիլը, եւ իբր վախկոտներ, անլուր չարչա-րանքներով մահուան դիմել:

Յ. Գ. ՊՈՒՐՄԱԼԵԱՆ

(Շար.)

ՁԵՐ ԲՈԼՈՐ ՈՒԶԱԾԸ ԿՐՆԱՔ ԳՏ-ՆԵԼ ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՊԱԶԱՐԻՆ ՄԷՋ, ԳԵՂԵՑԻԿ ՕԳՏԱԿԱՐ ՈՒ ԱԺԱՆ:

"ՇԻՐԱԿ,, ԱՄԵՆՈՒՆ ԾԱՆՕԹ ՄԵԾ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆԸ

26, Rue de TRÉVISE, ՄԷԹՐՕ **Cadet.** ՀԵՌ. **Provence 38-63**

Importation Directe

Մեծ մթերանոց ՄԵԾԱՔԱՆԱԿ եւ ՓՈՔՐԱՔԱՆԱԿ Նպարեղէններու: Արեւելեան չոր միրգեր: Թարմ եւ աժան:
Ամենազեղչեալ գիներ ՆՈՐ ՏԱՐԻԻ եւ ԾՆՈՒՆԴԻ առթիւ:

ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ CONSTANTINOPLE

ԿԱՂԱՆԴԻ ԵՒ ԾՆՈՒՆԴԻ ԱՌԹԻՒ

ԱՐԴԷՆ ՍՏԱՑԱԾ ԵՆՔ — *Ընտիր եւ առատ չոր պտուղներ, թարմ անուշեղէններ, մասնաւոր պատրաստութիւն ԷՔՄԷՔ ՔԱՏԱՅԻՖԻ, անպարատ սեր:*
Հարիւրին տասը զեղչ ամէն անոնց որ կը ներկայացնեն ՅԱՌԱՋԻ այս թիւը:

37, Rue de Trévise, (Métro: Cadet) — ***Tél.: Prov. 82-96***

ՀԱՅ ՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐԸ

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ

Տեղի կ'ունենայ այսօր կիրակի գիշեր ժամը 8.30ին

Salle des Ingénieurs Civilsի սրահին մէջ 19, Rue Blanche. Metro: Pigalle et Trinité

Նախաձեռնութեամբ «ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»ի եւ մաս ակցութեամբ Փարիզի բոլոր Մշակութային կազմակերպութեանց:

Կը նախագահէ ՎԱՀԱՆ ԵՐԾԱՆԵԱՆ

Կը խօսին՝

Փրոֆ. ՇԱՐԼ ՏԻԼ (ֆրանսերէն լեզուով) եւ *Հ. ԳԱԲՐԻԷԼ ՆԱՀԱՊԵՏԵԱՆ*

Լուսարձակով ցոյց կը տրուին բազմաթիւ հայկ. ճիշտաւարաններու նկարներ:

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ օր. ՀԱՅԿԱՆՈՅՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ (երգ). Տիկ. Ա. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ (արտասանութիւն), Պ. Յ. ԱՂԱՋԱՐԵԱՆ (ջութակ), Պ. Ա. ԳԻՐԷԹԵԱՆ (արտասանութիւն)

կը մասնակցի *ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ* երգչախումբը:

Գիները 10 եւ 5 ֆրանք: Ուսանողներու համար 3 ֆրանք:

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ

ԲԱՐԵՆՊԱՏԱԿ ՄԵԾ ՎԱՃԱՌՔ

ՄԻԱՅՆ ՄԷԿ ՕՐ

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ՏԻԿԻՆ *Մ. ԲԷԿԼԵՐԵԱՆ*ի

25 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ, ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԾՆՈՒՆԴԻ ՕՐԸ **ERMITAGE**ի ԳԵՂԵՑԻԿ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

29 Ave. Mac-Mahon 29. ՄԷԹՐՕ **Etoile** ԿԱՄ **Ternes.**

ԿԷՍ ՕՐԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

Ուր բոլոր այցելուները պիտի գտնեն իրենց ճաշակի ու քսակի յարմար ամէն կարգի առարկայ, խաղալիկ եւ ճոխ մթերք մը նպարեղէնի, մրգեղէնի, թաց պտուղի եւլն.:

Հաճելի մթնոլորտ ՊԻՒՖԷՈՎ, ԹԱՌՈՎ ու ՊԱՐԵՐՈՎ:

ՆՈՐ ՏԱՐԻԻ ԵՒ ԾՆՈՒՆԴԻ ԳՆՈՒՄՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ ՄԻ ՄՏԱԾԷՔ ԹԷ ՈՒՐ ՊԻՏԻ ԵՐԹԱՔ

Դիմեցէք MAISON PANOSSIAN

22, Rue Baudin, Tél. Trud. 19-41 Métro: Poissonnière & Cadet

Ուր պիտի գտնէք արեւելեան ամէն տեսակ թարմ նպարեղէններ, չոր պտուղներ մատչելի գիներով

ՄԵԾԱՔԱՆԱԿ ԵՒ ՓՈՔՐԱՔԱՆԱԿ LIVRAISON à DOMICILE

Bureau & Dépôt
75 Ave. Niel. Paris XVII.
Tél. Carnot: 91-46.

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ

CIGALE CINÉMA

60 Avenue de Saxe. LYON.

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Cours Lafayette, angle Rue Garibaldi.

Կ'ՈՒԶՈՒԻ *Վարժ գրաշար մը, «ՅԱՌԱՋ» օրաթերթի համար: Դիմել՝ «Յառաջ»ի վարչութեան:*

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ
Երգիծաթերթ՝ «ՄԵՂՈՒ»
փարիզի եւ Շրջանի *Յառաջի* ցրուիչ
Պ. ԱԻԵՏԻՍԷՆ:

ՄԻՆՑ ԽՆՏԱՄԵԱՆ

ԱՄԵՆԷՆ ԱՐԴԻԱԿԱՆ ՆԿԱՐՆԵՐԸ ՉԱՓԱՒՈՐ ԳԻՆԵՐՈՎ

ՔԱՌԹ ՓՈՍԹԱԼ՝ 12ը 25 ֆրանք: ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ նկարներու մասնագիտութիւն. քաշուած մեր STUDIOի կամ հարսանիքին վայրը՝ առանց յաւելումի՝ 12ը 125 ֆրանք:

Carte d'identitéի նկարներ՝ *12* հատը *10* ֆր., *6* հատը 7 ֆր.:

Vins Fins de toute provenance Spécialité de Bordeaux et vins d'Algérie	ÉTABLISSEMENTS PARISIENS TIP TOP	Bière Brune et Blonde Fabrique de Limonade Eaux Minerales

9 & 11, Rue FRIANT. PARIS (14).

Téléphone: LECOURBE 93-51.

TIP-TOP ծանօթացնելու համար իր հաստատութիւնը կը նուիրէ՝ ԿԻՐԱԿՆՕՐԵԱՅ ՁԵՐ ԽՆՋՈՅՔԻՆ ՀԱՄԱՐ

3 *շիշը* 11 ֆր. 50:	*1 Bergerac (blanc.)* / *1 Côté de Rhone (rouge)* / *1 Champagne nature.*	3 *շիշը* 11 ֆր. 50.

եւ հնարաւորութիւն կուտայ ձեր ապսպրանքները ընելու ՍՕՆԱԿԱՆ օրերու առթիւ դիմելով վերի հասցէին՝ իսկ ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕՅԻ մէջ իր ներկայացուցիչն է՝ ԳԱԲՐԻԷԼ ՆԱԼՊԱՆՏԵԱՆ:

2. Rue Défense. Issy-les-Moulineaux.

ՃԱՇԱՐԱՆ YAR ՇԱՆ Զ'ԷԼԻԶԷԻ ՄԷՋ

Բացուած է ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ մեծ ճաշարան ՇԱՆ Զ'ԷԼԻԶԷԻ մօտ

ՄԷԹՐՕ՝ ՄԱՐՊԷՕՖ

4, Rue Robert Estienne. (29, Rue Marbeufի անկիւնը)

ՏՆՕՐԷՆ ԳՐԻԳՈՐ ԹԵՒԱՆԵԱՆ

ՀԱՃԵԼԻ ԵՒ ՄՏԵՐՄԱԿԱՆ ՇՐՋԱՆԱԿ

Ռուսական եւ Արեւելեան համեղ կերակուրներ. *շիշ քէպապ, ֆիլէ քէպապ, տօլմա* եւլն., ինչպէս նաեւ ընտիր օղի, վոտկա եւ զանազան խմիչներ: Տրամադրելի սրահ հացկերոյթի, նշանտուքի եւ հարսնիքի: Պայմանս գրուիլ նախօրօք:

ԿԱՐ ՏԻՒ ՆՕՌԷՆ ԵՒ ԿԱՐ ՏԸ Լ'ԷՍԹԷՆ ՃԱՄԲՈՐԴՈՂ ՀԱՅԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ԲԱՑՈՒԱԾ Է ՓԱՐԻԶԻ ԿԵԴՐՈՆԸ

ՍՈՒԼԹԱՆ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆԸ

84 rue Fbg. St. Denis (Փասաժին մէջ)

ՄԷԹՐՕ **Gare de l'Est** ԵՒ **Chateau d'Eau.**

Ձեր շահը կը պահանջէ որ ՆՈՐ ՏԱՐՈՒԱՆ եւ ԾՆՈՒՆԴԻ ձեր գնումները կատարէք, այժմէն իսկ, աւելի նպաստաւոր գիներով:

Մեր նոր բացուած նպարավաճառատունը կրնայ գոհացում տալ ամենադժուարահաճ յաճախորդներուն:

Այցելեցէք անգամ մը եւ մեր միայն յաճախորդը պիտի դառնաք:

ՀՈՆՏԻՍ

ՍԵՒՐԻ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

(կազմուած՝ Հայկ. Բարեգ. Ընդհ. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղին եւ Մուրատ Ռափայէլեան նախկին Աշակերտաց Վարչութիւններէն):

Այսօր կիրակի, ժամը *15*ին

Մուրատեան Վարժարանի Պէշիկթաշլեան սրահին մէջ, *26 rue Troyon.*

Ի նպաստ Վարժարանին կիսաթոշակ Սաներու ֆոնտին:

Յոլս գեղարուեստական բաժին՝ ղեկավարութեամբ *Գ. Մ. ԱԼԷՄՇԱՀ*ի:

Նուագախումբ — *Հատընտիր կտորներ սէնֆօնիք երաժշտութեան հայ վարպետներէն:*

Կիլիկիա երգչախումբ.— *Համբուած Վարդապետի խմբերգներէն:*

Մեներգներ, զուգերգներ.— *Օրիորդներ Ի. Պիւլպիւլեան, Ա. Առաքել—եանի եւ Պ. Պ. Ե. Փափազեանի եւ Ժ. Վարդանեանի կողմէ:*

Դասական պարեր.— *Իեռատի Օր. Լաքքայի կողմէ:*

Ծանուցուած վիճակահանութիւնը տեղի պիտի ունենայ:
Մուտք՝ 10 եւ 7 ֆրանք:

Վիճակահանութեան տոմսակ ունեցողներուն՝ 7 եւ 5 ֆրանք:

Ծանօթ.— *Տոմսակները կը ծախուին հանդէսին օրը կիչէն, ուր պիտի գտնուին սահմանափակ թիւով վիճակահանութեան տոմսակներ փափաքողներուն համար:*

Երեկոյթ-պարահանդէս

ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՆՃԸԼԸՔՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

11 Յունուար, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8.30էն մինչեւ լոյս

13, Rue d'Issy, Billancourt

Կը ներկայացուի՝ ՇԻՐՎԱՆԶԱՏԷԻ «ՆԱՄՈՒՍԸ»

Նկատի ունենալ այդ թուականը:

Երկու կարծիք չկայ...

ՀԱՅ ԱԶԱՏ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԹԱԳՈՒՀԻՆ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՅ ԲՈԼՈՐ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍՆԵՐՈՒՆ

ԻՐ ՇՔԵՂՈՒԹԵԱՄԲ

ՍՐԱՄԻՏ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐՈՎ

ԵՒ ՀԱՃԵԼԻ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐՈՎ

Այսօր կիրակի, **Victor-Hugo** սրահը, եկողները՝ **46bis, Rue Saint Didier,** մէթրօ՝ **Trocadero,** ժամը 4էն մինչեւ կէս գիշեր պիտի ապրին հաճելի մթնոլորտի մը մէջ, եւ պիտի վայելեն **Gario Cantiի** նուագախումբին ոգեւորիչ եղանակները:

ՏՕՔԹ. ՍՊԱՐԹԱԼԻ

ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇ. ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ

Նախկին գլխաւոր բժիշկ եւ վիրաբոյժ Եգիպտի Ազգ. Հիւանդանոցին

33, Rue Poissonnière (Rex սինեմային ճիշտ քովը)

մէթրօ՝ Bonne-Nouvelle

ընդունելութիւն ամէն օր ժամը *14—18* եւ ժամադրութեամբ:

Արեւելեան մեծ ճաշարան "ԱԹԷՆՔ,,

13 Rue Serpente, *Մէթրօ* **St. Michel**

*Ամենօրեայ խմորուն խուսափելու համար, մեր բազմաթիւ յաճախորդներու հանգստութեան ու սպասարկութեան արագացման համար, **Quartier Latin**ի Արեւելեան մեծագոյն ճաշարանը ԱԹԷՆՔ աւելի ընդարձակած է իր ճաշարանը՝ յարակից սրահներու կցումով:*

Այսօր կը կատարուի նոր սրահին բացումը:

Արեւելեան եւ Եւրոպական համեղ կերակուրներ, անուշեղէններ եւ ընտիր խմիչներ: Մասնաւոր սրահ՝ խնջոյքի համար:

Մասնագիտութիւն՝ ՏԷՕՆԷՐ ՔԷպապի, ՇԻՇ ՔԷպապի եւ զարան խոռովածի:

Մաքուր սպասարկութիւն եւ չափաւոր գին:

ՓՆՏՌԵՑԷՔ ԱՄԷՆ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌՆԵՐՈՒ ՄՕՏ

"ՄԵԼՔՈՆ,,

ՎԱՃԱՌԱՆԻՇՈՎ ՀԱՄԲԱՒԱՒՈՐ ԱՆՈՒՇԵՂԷՆՆԵՐԸ

ՐԱՀԱԹ-ԼՕՔՈՒՄ իր զանազան տեսակներով, ԹԱՀԻՆ-ՀԷԼՎԱ (կաղինով, շոքոլայով եւ վանիլայով), ԲԻՇՄԱՆԻ-ՀԷԼՎԱ (cheveux d'ange), *ԲԵՐԿԱՄՈՒԹ եւ ԱՔԻՔԷ շաքարներ, ՔԱՔԼԱՎԱ, ՔԱՏԱՅԻՖ եւայլն. ինչպէս նաեւ իր գործարանին մէջ պատրաստուած առաջնակարգ ԹԱՀԻՆ:*

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ Մ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

4, Rue des Pavillons - Paris (20)

Tél. MEN. 50-47 **Métro: Place de Fêtes.**

Etude de Me BERNARD WAHÉ

(16 ANNÉE)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales

JURISCONSULTE

Droit Français et International Privé

Procédure Générale

159, Rue Lafayette **Tél. Nord 68-62**

Կ'ընդունի ժամը 9—10 *եւ* 17—19: *Նաեւ ժամադրութեամբ*

ՎԱՐՁՈՒ ԽԱՆՈՒԹՆԵՐ

Halle Chopinի ՄԷՋ, **20, rue Singer**

ԵՒ **9, rue Lekain.** ՓԱՐԻԶ (16) ՄԷԹՐՕ **Passy.**

Հայ Շուկային մէջ վարձու են՝ գաղթային արտադրութիւններ, 2 ծխնավաճառի, 1 մարշան քուլէօրի, 1 ծաղկեվաճառի, գործի, հոտեղէնի, 1 փայտի եւ ածուխի եւ մէկ վիճակահանութեան տոմսեր *ծախելու խանութներ: Անապարեցէք օգտուիլ առիթէն:*

Մանրամասնութեանց համար դիմել տեղւոյն վրայ՝

Պ. **Sarian**ի, **9. Rue Lekain. Paris.**

17. Rue Damesme. PARIS (13) Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70
(ՆՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 25 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
MERCREDI 25 Décembre 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2996

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԹՇՈՒԱՌՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ...

Զուարճալիք մը՝ Մարսէյլէն.—

« Հաւաստի աղբիւրէ կ'իմանամ թէ Պօմոնի « Հայաստանա-ւէր»ները գործի ձեռնարկած են «Հարուածային կարգով», ապացուցանելու համար թէ Դաշնակցութիւնը ֆաշական կազմակերպութիւն մըն է: Այսպէս, որոշած են թարգմանել «Յառաջ»ի խմբագրականները եւ ուրիշ գրութիւններ, եւ բաղդատել միւս թերթերու հրատարակութեանց հետ »:

Մնացեալը կ'իմանանք յաջորդով:

Ինչո՞ւ ծածկել.— մեր թղթակիցը իր խորին վրդովումը կը յայտնէ այս առթիւ, իսկ մենք հազիւ կրցանք զսպել քրքիջ մը... Տօնական օրեր են եւ զուարճալիք մը աւելի՝ չահ է ե՛ւ մեզի ե՛ւ մեր ընդդիմադիրներուն համար:

Միայն թէ պիտի թելադրէինք որ թարգմանութեան հոգը յանձնուէր հայերէնի եւ ֆրանսերէնի քաջահմուտ անձի մը, որպէսզի մեր ֆրանսացի բարեկամներն ալ չզրկուէին այս նորահրաշ «աթրաքսիոն»էն հրապոյրներէն:

Լրջօրէն ձեռնարկելով այս գործին, « Հայաստանասէր »ները կրնան աննախընթա՛ց տօնավաճառ մը սարքել, գոնէ մինչեւ Բարեկենդան :

Անշուշտ քաղաքացի Դ. Ճահվերտեանն ալ պիտի փութայ մղում տալ գործին, քանի որ ներգաղթի գործողութիւնները վերջացած են եւ Հօկի հաշիւներն ալ՝ փակուած, ընդդիմադիրներու գլխուն վրայ:

Ամէն պարագայի մէջ, կ'արժէ գրաղիլ իբրեւ «պարապ վախտի խաղալիկ», մինչեւ մաղուած – զտուած 1200 հատընտիրներու մեկնումը :

Այնուհետեւ կրնան նոր գիւտ մը յղանալ, եւ ուրիշ ապուր-ներ եփել Դաշնակցութեան գլխուն, համաձայն Երեւանի սպառ-նացայտ եւ չանթարձակ ազդարարութեանց :

X

Ամէն անգամ որ այս հարցի մասին կը խօսինք, բարեմիտ մարդիկ դիտել կուտան,— կ'ուզեն ընկերվարական կոչեն, կ'ուզեն ֆաշական, ի՞նչ արժէք ունի...

Այս դատողութիւնը ճիշդ է միայն երեւութապէս :

Ի հարկէ, խեղճուկրակ սոփեստիկներ չեն որ պիտի գտնեն Դաշնակցութեան չարն ու բարին, պղտորելով տեղացի ընկերվարականներու եւ աշխատաւորներու միտքը:

Անոնց չարակրատութիւնները ի վերջոյ կը յանգին քանի մը ամբոխավարական կանչերու, կամ նիւթ կը ճարեն զանազան ցնդաբանութեանց, ամէնէն առաջ ծիծաղելի դարձնելով մոլոռածները :

Անուաղն տասը տարի բոլորեցաւ այդ բոլոր ճամարտակութեանց վրայ, իսկ վերջին քանի մը տարիներու ընթացքին սպառեցան բոլոր փամփուշտները, մէջտեղ ձգելով միայն թիթեղի կտորներ: Թող նորէն ժողվեն եւ իրենց ուզածին չափ զարնեն,— թիթեղը մէկ ձայն ունի, եւ այն ալ սիրտ կը խառնէ:

Հարցը այդ մասին չէ: Այս պզտիկ իրողութիւնը, ինչպէս անոր հետ կապուած ուրիշ բազմազան երեւոյթներ մեզ կը զբաղեցնեն ոչ թէ իբրեւ հակահարուած, այլ իբրեւ ախտանշան մը, հոգեկան թշուառութիւն մը որ չափազանց երկար տեւեց:

Մէջտեղն է դաշնակցական մամուլին մղած պայքարը, սկսելով «Յառաջ»էն:

Մէջտեղն են իրենց թերթերն ալ, աչքերը գոց, բերնէ բերան փոխանցուած բացագանչութիւններով եւ թարգմանածոյ, թխածոյ թութակաբանութիւններով,— ֆաշիզմ, կապիտալիզմ, իմ-պերիալիզմ, հիթլէրիզմ: Ամէն բան՝ բացի «արմենիզմ»է — բառին ամէնէն լայն եւ աշխատաւորական իմաստով:

Դաշնակցական մամուլը տարին տասներկու ամիս հիմնական հարցեր կ'արծարծէ, ի զուր պատասխանի սպասելով:

Անշուշտ այդ հարցերը բոլորն ալ ... ֆաշական են, քանի որ կը բխին Դաշնակցութեան գործնական քաղաքականութենէն:

Այսպէս, ֆաշական մեղք է պահանջել,—

1. Որ լայն բացուին հայրենիքին դուները տարագիր աշխատաւորութեան առջեւ, ինչպէս բաց են որ եւ է երկրի դուները, իր զաւակներուն համար: (Հոգ չէ, թող սեւ ցանկ մը կազմեն անբաղձալիներու):

2. Որ Երեւանը մէկդի դնէ «կոմիտէճի»ի հոգեբանութիւնը, եւ ազգային – քաղաքական գիծ վարէ,— իսկ եւ իսկ բանուորա-գիւղացիական:

3. Որ վերջ տրուի հանդամանքութեամբ, մուրացկանութեամբ, դանձանակով եւ դրօշմաթուղթով տուն շինելու քաղաքականութեան, եւ խորհրդային իշխանութիւնը ինք պետական ծրագիր մը կազմէ, պետական միջոցներով (բացառիկ վարկ՝ Մոսկուայէն, բանուորական բնակարաններ շինելու համար):

4. Որ Երեւանը դադրեցնէ Արտասահմանը չերտաւորելու, թեւեր, ճակատներ, խմբակցութիւններ ստեղծելու տմարդի քաղաքականութիւնը, եւ զայն նկատէ իբրեւ ամբողջութիւն մը ինքն իր մէջ, իր բացառիկ վիճակին բոլոր իրաւունքներով:

5. Որ Երեւանը Արտասահմանի առջեւ ներկայանայ իր բուն կերպարանքով եւ մասնաւոր ծրագրով մը, սահմանելով իրեն ինկած պարտականութիւնները եւ առաջարկելով բանաւոր յանձնառութիւններ:

Դեռ կրնայինք շարունակել շարքը, բայց կը բաւէ, այսօրուան համար:

... Պիտի թելադրէինք այս ալ թարգմանել եւ յանձնել ան որ անկ է:

Աւելի լաւ, եթէ ռուսագէտ մըն ալ գտնէին եւ թարգմանէին ռուսերէնի:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՎՐԴՈՎԻՉ ԱՆՍՏՈՒԳՈՒԹԻՒՆ ԱՄԷՆ ԿՈՂՄ

Եթէ Իտլըն ծաւալայնորդութեան արդեան...

Պ. ԼԱՎԱԼ ԿԸ ՏԵՍԱԿՑԻ ՐԻՒՇՏԻ ԱՐԱՍԻ ՀԵՏ

Ծնունդի այս օրով, կատարեալ անստուգութեան մատնուած է Եւրոպան: Ոչ ոք կը համարձակի նախատեսել թէ ինչ պիտի ըլլան Փարիզի ծրագրին ձախողման հետեւանքները, մանաւանդ հիմա որ Անգլիա իր արտաքին նախարարութիւնը յանձնեց տաղանդաւոր եւ շատ վճռական երիտասարդի մը: Փարիզի մէջ ակներեւ տհաճութիւն պատճառեց այս անուանումը, իսկ Հռոմի մէջ այն կարծիքը կը տիրէ թէ Իտըն կրնայ նոր պատերազմի մը առաջնորդել, իբրեւ կուսակից պատժական տնօրինութեանց շարունակման: Կասկածողներ կան թէ նոր նախարարը ոչ միայն յառաջ պիտի քշէ քարիւղի արտածման արգելքը, այլ եւ կրնայ ծրագիր մը ներկայացնել Իտալիան պաշարելու, ինչ որ պատճառ պիտի ըլլայ նոր պատերազմի մը: Իտալական մամուլը այս առթիւ բացէ ի բաց կը մեղադրէ Անգլիան, իբրեւ պատասխանատու անել կացութեան մը: Վերջերս Իտալիոյ մէջ կը կարծէին թէ Մեծն Բրիտանիոյ հանրային կարծիքը փոխուած է եւ թէ այլ եւս նոր պատիժներ չպիտի առաջարկուին: Փարիզի ծրագրին ձախողումը եւ Իտընի անուանումը փարատեցին այդ պատրանքները եւ հիմա ընդհանուր կարծիքն այն է թէ Անգլիա մինչեւ ծայրը պիտի երթայ, ուղղակի պատերազմական դիրք բռնելով Իտալիոյ դէմ: Այս առթիւ իտալական թերթերը յոյս կը յայտնեն թէ Ֆրանսա կամ Ֆրանսացի ժողովուրդը չպիտի միանան Անգլիոյ, եթէ ան առաջարկէ զինուորական պատիժներ տնօրինել:

Մինչ այս մինչ այն, իտալական կառավարութիւնը զգուշական միջոցներ ձեռք առած է, որոնց մասին կատարեալ գաղտնապահութիւն կը տիրէ: Ամէն պարագայի մէջ, այդ միջոցները կապ ունին բուն իսկ Իտալիոյ ապահովութեան համար:

Փարիզի մէջ թէեւ տհաճութեամբ լսեցին Պ. Իտընի անուանումը, բայց կը կարծեն թէ պատասխանատուութեան գիտակցութիւնը պիտի չափաւորէ անոր եռանդը: Կիսապաշտօնական մամուլը Իտընի անուանումը կը նկատէ Անգլիոյ մէկ նոր փորձը՝ զօրացնելու Ազգերու Դաշնակցութեան հեղինակութիւնը եւ յաջողցնելու հաւաքական ապահովութեան ծրագիրը:

Ֆրանսա միշտ կուսակից մնւրն ճամբու

Հակառակ ընդհանուր յոռետեսութեան, Ֆրանսայի վարչապետը կը պահէ իր պաղարիւնը եւ կ'ուզէ անկարելին փորձել, հաշտարար ելք մը գտնելու համար: Առջի օր ունկնդրութեան ընդունեց իտալական դեսպանը: Յետոյ մասնաւոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ Թուրքիոյ արտաքին գործավար Թ. Ր. Արասի հետ, որուն կ'ընկերանար Փարիզի դեսպանը: Խօսակցութեան նիւթն էր անգլիական վերջին ծանուցագիրը, որ փոխադարձ օգնութիւն կը խնդրէր Միջերկրականի պետութիւններէն: Թուրքիա տէրն ըլլալով Տարտանէլի նեղուցին, մասնաւորապէս շահագրգռուած է նաւային գործակցութեան հարցով, յարգելու համար Ժընեւի ուխտին տրամադրութիւնները:

Պ. Լավալ տեսակցեցաւ նաեւ Փարիզի յունական դեսպանին՝ Պ. Փոլիթիսի հետ: Յունաստան եւս ուղղակի շահագրգռուած է փոխադարձ աջակցութեան հարցով, մանաւանդ որ անդամ է պալքանեան միութեան:

Զինուորական պատրաստութիւններ Եգիպտոսի մէջ

Եգիպտոսի զինուորական նախարարը որոշեց վեց ամիս երկարաձգել պահեստիներու ծառայութեան շրջանը: Այս որոշման համաձայն, 4000 զինուորներ, որոնք պիտի արձակուէին դեկտ. 31ին, հինգ տարուան ծառայութենէ յետոյ, նմանապէս դրօշի տակ պիտի մնան վեց ամիս: Այս կարգադրութիւնը հետեւանք է միջազգային կացութեան, մանաւանդ որ Եգիպտոս ալ կը մասնակցի պատժական տնօրինութեանց, առանց անդամ ըլլալու Ազգերու Դաշնակցութեան:

** Կառավարութեան յանձնարարութեամբ, Եգիպտոսի երկաթուղիներու ընկերութիւնը շոգեկինդ յառաջ կը տանի Ֆուքա - Մաթրուհ գծին շինութիւնը, ծովափին երկայնքը, Աղեքսանդրիայէն 200 քիլոմեթր դէպի արեւմուտք: Արտասահման ապսպրուած երկաթ ձողերը ուշացած ըլլալով, որոշուեցաւ քակել ուրիշ գիծեր եւ աւելցնել բանուորներու թիւը: Միեւնոյն ատեն օդանաւային կայան մը պիտի հաստատուի, զուգընթաց այս նոր գծին: Ինչպէս Գահիրէի, նոյնպէս Աղեքսանդրիոյ մէջ փորձեր կը կատարուին, ժողովուրդը պաշտպանելու համար օդանաւային յարձակումներու դէմ: Այս առթիւ Լոնտոնի մամուլը ուշադրութիւն կը հրաւիրէ անգլեւեգիպտական յարաբերութեանց վրայ, դիտել տալով թէ Իտալիա կը շարունակէ նոր զինուորներ ղրկել Լիբիա, մեքենական կազմածներով:

Օդային պաշտպանութեան տուրք Թուրքիոյ մէջ

Թրքական կառավարութիւնը Ազգ. Ժողովին յանձնած է օրինագիծ մը որով «օդային ուժերուն օգնութիւն» անունով նոր տուրք մը կը հաստատուի:

Օրինագծին համաձայն, 100ին 2 տուրք պիտի առնուի պետական, թաղապետական թէ մասնաւոր բոլոր հաստատութիւններու եւ անհատ գործատէրերու կողմէ տրուած թոշակներէն, օրավարձերէն, պարգեւներէն, շահաբաժիններէն, հատուցումներէն եւ ծառայութեան մը փոխարէն որ եւ է անունով տրուած գումարէն: Տուրքէն ազատ են երկրագործներու եւ բոլորովին անհատապէս աշխատող ազատ բանուորներուն օրավարձերը: Առժամեայ յօդուածի մը համաձայն, այս տուրքէն զերծ են այն թոշակներն ու վարձքերը որոնք օրէնքին հրատարակութենէն առաջ որոշուած էին բայց հրատարակութենէն վերջ կը վճարուին: Ասոնցմէ զատ օրէնքով տուրքի ենթակայ իրաւունքները եթէ օրէնքի թուականէն առաջ իսկ որոշուած ըլլան, տուրքի ենթակայ են:

Տուրքը պիտի առնուի, միւս բոլոր տուրքերը զանձուելէ վերջ, մնացած գումարին հարիւրին 2ը կտրուելով: Կը նախատեսուի որ այս տուրքը երեք միլիոն ոսկիի հասոյթ մը ապահովէ կառավարութեան:

Օրէնքը պիտի գործադրուի յուն-ուար 1էն սկսեալ:

*** Դեկտ. 20ին օդային պաշտպանութեան փորձ մը կատարուեցաւ Բերայի մէջ, Ղալաթիայէն եւ Գասըմ փաշայէն մինչեւ Շիշլի: Մասնաւոր սուլիչներ եւ յայտարարութիւններ ազդարարեցին ժողովուրդին որպէսզի ծածկեն լոյսերը: Անսաստողներուն դէմ տուգանք հաստատուած էր 5—25 ոսկի: Երկու օդանաւեր թռան Բերայի վրայ, 500 մեթր բարձրութեամբ, այս ռազմափորձին առթիւ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՆՈՐԻՆ ՎԵՀԱՓԱՌՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅ ԵՐԳԸ

— • —

Նայեցէք ՅԱՌԱՋի «ճան - ճուն»երուն (*թարգմանի «ծանուցում»*),— Հանդէս, պարահանդէս, երգահանդէս, նուագահանդէս ...: Ո՞վ կրնայ ըսել թէ տնտեսական տագնապ կայ, համաշխարհային պատերազմի սպառնալիք կայ: Արդարեւ բոլոր հանդիսատեսներն ալ լեցուն են խանդավառ բազմութեամբ: Այս պարագան ինծի կը յիշեցնէ յատկանշական պարագայ մը: Ընդհ. պատերազմին, երբ հայ ժողովուրդը թափուած էր անորի ճամբաներուն վրայ, օտարներ կը պատմեն թէ տարագիրի վրաններու տակ հայ մայրերը այրուբեն կը սորվեցնէին իրենց զաւակներուն,— անօթութեան եւ մահուան այդ օրերո՛ւն:

Քաղաքակրթութեան տեղդ ունի այս ժողովուրդը: Ահա թէ ինչու, քաղաքական սպառնալիքներու եւ տնտեսական տագնապներու առջեւ, ան փարած է իր երգին, լեզուին, մշակոյթին, որոնց պանծացումին կը նուիրէ հանդիսութիւններու շարք մը:

Ամէնէն աւելի, սակայն, հայ երգն է, որ ժողովրդային խանդավառութիւն է ստեղծեր հիմա: Ամէն օր նոր երգարան մը կը հրատարակուի, եւ ամէն շաբաթ երգահանդէս մը կայ: Մասնաւորաբար այս նոր տարին՝ երգի տարի մը դարձաւ անպայման:

X

Հայկական Մարսէյլը եւս, պահ մը իր տնտեսական տագնապին անտարբե՛ր, կը շտկէ մէջքը, կը կանգնի, կը թօթվուի ու կ'երգէ: Մարսիլիոյ Հայ Երաժշտական Միութիւնն է որ կուգայ տարին փակել աննախընթաց երգատօնով մը: Մամուլին ծանօթ է արդէն այս Միութիւնը իր գործունէութեան հինգ տարիներով, մասնաւորաբար Կոմիտասի խնամքին, վարպետին արուեստին բերած իր նպաստի գումարներով: Ինչպէս եւ իր տաղանդաւոր ղեկավարով, Վ. Սարգսեան, որ, իբրեւ աշակերտը վարպետին, շնորհն ունի Կոմիտասի:

Երբ նոր կը թաղուէր Կոմիտասը, *Յառաջ* կ'արձագանգէր աւանդական աղաղակով մը.

— Մեռա՛ւ Կոմիտասը, կեցցէ՛ Կոմիտասը:

Արձագանգող աղաղակ մըն է այս, եւ արձագանգը, այս թերթը կը կարծէ թէ, պիտի տան Կոմիտասի աշակերտները, եւ անոնց կարգին՝ այս երիտասարդը, կը բաւէ որ դուրս ելլէ իր մենագրական տրամադրութեանց շրջանակէն, ցեղին տայ ինչ որ իրեն տուած է բնութիւնը:

Ողջունե՛նք զինքը՝ յուսալով որ այս տարեկան համերգը չի դառնար տարեկան երեւան առիթ մը, այլ ուխտ մը տեւական սպասաւորութեան արուեստի տաճարին:

Համերգը, զոր այսօր, Չորեքշաբթի, կուտայ Մարսէյլի մէջ, թէ առիթ մը եղաւ մեր ողջոյնին, մեր մէջ արթնցուց փորձութիւն մը երթալ վայելելու իր յայտագիրը, որուն մէջ ստեղծագործութեանց շարք մը իրմէ եւ Կոմիտասէն,— ճեզ եւս փորձութեան մէջ չե՞ն ձգեր սա զոհարները.

—*Ջրօրհնեաց, Ցնծեցուք ի գիշերի, Հովն անուշ, Գարուն ա ձուն ա արել, Անձրեւն եկաւ — Փափուրի, Սարէն կուգայ Ջուխտ ըմ խոչ, Նոր եմ նոր մածուն մերել — Հարս էլլի,* ու պարանուագներ:

ԱՐԱԶ

Եւրոպական Ծնունդի տօնին առթիւ, ՅԱՌԱՋի յաջորդ համարը լոյս կը տեսնէ Ուրբաթ օր:

Ֆրանց Վերֆէլ Քալիֆորնիա գնաց

«Մուսա լերան» հեղինակը, որուն ի պատիւ մեծ հացկերոյթ մը տրուած է Նիւ Եորքի մէջ (տես Գ. էջ), Քալիֆորնիա գացած է, երեւի շարժանկարի հարցով գրաղելու համար: Յետոյ պիտի վերադառնայ Նիւ Եորք:

Գնդ. Լինտպէրկ Անգլիա փախցուց իր զաւակը

Ամերիկացի երիտասարդ օդանաւորդը հանգիստ չունի իր առջինեկ զաւկին առեւանգումէն եւ չարաչար սպանութենէն ի վեր: Սպառնական նամակները կը տեղան դատավարութենէն ի վեր եւ մանաւանդ հիմա, երբ իբրեւ առեւանգիչ ամբաստանուած Գերմանացին, Հաուփթման, ելեկտրական աթոռին վրայ պիտի քաւէ իր մեղքը: Այլ եւս ապահովութիւն չունենալով իր հայրենիքին մէջ, օդանաւորդը մասնաւոր նաւ մը գնեց, կինն ու երեք տարեկան զաւակը գաղտնապէս տեղաւորեց եւ դէպի Եւրոպա ճամբայ ելաւ կիրակի օր: Ամէն զգուշութիւն ձեռք առնուած էր, որպէսզի թշնամիները չիմանան եւ չհետապնդեն նաւը: Ոչ ոք լուր ունեցած էր եւ նախագահ Րուզվէլթ անգամ անակնկալի եկաւ:

Այս առթիւ կը պատմուի թէ վերջերս յանդուգն փորձ մը կատարուած էր Լինտպէրկի երկրորդ զաւակն ալ առեւանգելու: Անցեալ շաբթու, երբ տղան դպրոցէն տուն կը փոխադրուէր մասնաւոր ինքնաշարժով, ուրիշ ինքնաշարժ մը հասաւ ետեւէն եւ մարդ մը գլուխը դուրս հանելով տղուն լուսանկարը քաշեց: Յետոյ ինքնաշարժը անհետացաւ սրընթաց: Ա՛լ բաժակը յորդած էր եւ Լինտպէրկ որոշեց թօթվել իր հայրենիքին փոշիները ...

— • —

ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆԷՆ կը հեռագրեն թէ նախագահ Րուզվէլթ դեկտ. 23ին ստորագրեց հրամանագիր մը, որով կը ջնջուի Տնտեսական Վերակազմութեան բացառիկ օրէնքը (էն - Ար - էյ): Պաշտօնեաները պիտի փոխադրուին առեւտրական եւ աշխատանքի նախարարութեանց մէջ:

95 ԻՏԱԼԱՑԻ ՄԱՅՐԵՐ, որոնք ամուսնացած են 1925 դեկտ. 10էն ի վեր եւ համագումար 616 զաւակ արտադրած, մասնաւոր պատիւներով ընդունուեցան Մուսոլինիի կողմէ:

ՌԱԶՄԱԴԱՇՏԷՆ հասած վերջին լուրերը կը հաստատեն թէ խիտապէս կատաղի եղած է Ատտի - Ապպիի ճակատամարտը (Մաքալէի շրջակաները): Կռիւը սկսած է առտուն կանուխ եւ տեւած մինչեւ իրիկուն: Իտալական զեկոյցը կ'ըսէ թէ թնդանօթի եւ օդանաւի կրակէն վերջը, հետեւակազօրքը յառաջ նետուեցաւ եւ յաջողեցաւ ետ մղել թշնամին, որ ունէր 5000 զօրք: Այդ զեկոյցին համաձայն, Հապէշները ունեցած են 600 մեռեալ եւ հազար վիրաւոր: Իտալացիներուն կորուստն ալ ծանր է: Իտալացիները ստիպուած են նոր ճամբաներ շինել, զինուորական գործողութիւնները դիւրացնելու համար:

ՄԱՐՏԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆՑ լուծման օրինագիծը երկուշաբթի օր քննութեան ենթարկուեցաւ Ծերակոյտին մէջ: Դատական նախարարը պահանջեց փոփոխել օրինագծին մէկ յօդուածը եւ փոխանակ վարչականի, դատական վճիռով լուծել յանցապարտ կազմակերպութիւնները, բայց Ժողովը 111ի դէմ 179 ձայնով քուէարկեց Յանձնաժողովին առաջարկը, որուն համաձայն լուծումը պիտի վճռուի հանրապետութեան նախագահին հրամանագրով, համախորհուրդ նախարարական խորհուրդին հետ: Հրեղէն Խաչը արդէն իսկ սկսած է ձեւափոխուիլ, կոչուելով «Սօսիալ - Ֆրանսէ Քռուա տը Ֆէօ»:

15 ՏԱՐԵԿԱՆ ԼԱԿՈՏ ՄԸ, Փիէռ Պէնար, խեղդեց իր եղրօր զաւակը, 2ուկէս ամսուան աղջնակ մը, գլուխը ջուրին մէջ կոխելով: Երբ մայրը հասաւ, երախան մեռած էր, իսկ մարդասպանը փախած ...

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ԳԻՒՂԸ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՏԵՍԱԿԷՏՈՎ

Քանի որ Աթաթիւրք եւ իր գործակիցները, հիմնելով իրենց նոր վարչաձեւը, այսքան մեծ դեր մը կը վերապահէին գիւղին ու գիւղացիին, բնական էր հետեւցնել, թէ քամալականութիւնը նոյնքան մեծ հոգ պիտի տանէր անոնց եւ տնտեսական բարելաւման:

Վասնզի, եթէ իրողութիւն է որ, պետութեան մը հիմքը իր տնտեսութիւնն է, նոյնքան անժխտելի ճշմարտութիւն է որ երկրի մը տնտեսութեան հիմը գիւղը կամ գիւղացին է:

Արդ, հետաքրքրական է վերյիշել թէ ինչ վիճակի մէջ էր այդ գիւղացին, երբ քամալականութիւնը իր իշխանութիւնը յաջողեցաւ տարածել «ազգային սահմաններուն» վրայ:

1914—1922 ամբողջ ութ տարինեւրու յարատեւ եւ բազմաճակատ կռիւ մը գիւղը զրկած էր իր երիտասարդ բազուկներէն: Երկրին արեւելեան եւ արեւմտեան նահանգները ոտնակոխ եղած էին թշնամի բանակներէ: Գրեթէ տասնամեակ մը գիւղացի երիտասարդութիւնը սպառող դարձած էր (զինուոր), փոխանակ արտադրող ըլլալու (երկրագործ):

Գիւղացին սպառած էր նիւթապէս: Զինուորները տուն եկած էին կիսով չափ նուազած:

Այս բացառիկ պայմաններէն զատ, Թուրք գիւղն ու գիւղացին ունէին, տնտեսապէս, ուրիշ տեւական չարիքներ:

Մէկը աշարն էր (տասանորդը): Երկրորդը իր բերքին լաւագոյն գնահատման համար համապատասխան պայմաններու չգոյութիւնը: Երրորդը՝ չահագործումը վաշխառուներու եւ առեւտրականներու կողմէ:

Քամալականութիւնը փոփոխութիւն մը մտցո՞ւց: Կրցա՞ւ բարելաւել անոր վիճակը: Ստեղծե՞ց աւելի նպաստաւոր պայմաններ:

Տեսնենք:

Նախորդով, երբ կը խօսէինք գիւղի առողջապահութեան մասին, յիշեցինք Հալքի համագումարի կարգ մը որոշումները:

Միեւնոյն համագումարը որոշումներ քուէարկած է նաեւ գիւղի տնտեսական վիճակի բարելաւման մասին: Բայց, առիկա տեղի ունեցած է 1930-ին: Իսկ անկէ տարիներ առաջ, երբ առաջին անգամ Հալքը կը հիմնուէր, իր ծրագրին մէջ ունէր կարգ մը առաջադրութիւններ:

Այսպէս, ան կը ձգտէր.— 1. Տասանորդի կերպը փոփոխման ենթարկել, 2. Ելմտական հաստատութիւններ հիմնել եւ երկրագործին դիւրին եւ աժան վարկ հայթայթել, 3. Երկրագործական դրամատան դրամագլուխը աւելցնել, 4. Երկրագործական մեքենաներ բերել, 5. Երկրին ճարտարարուեստին անհրաժեշտ նախանիւթերը երկրին մէջ հասցնել եւ 6. Կենդանիները ազնուացնել եւ բազմացնել:

Հալքը իր այս առաջադրութիւնները հրապարակ դրաւ հանրապետութեան առաջին օրերուն:

Այդ առաջադրութիւններէն առաջինը իրականացաւ տարիներ առաջ: Տասանորդի դրութիւնը չի կիրարկուիր Թուրքիոյ մէջ: Գիւղացին, այլ եւս, գերին չէ հանդիպած վաշխառուին, որ ոչ յագենալ գիտէր, ոչ ալ ամչնալ: Օրէնքը տուրքի որոշ սակ մըն է սահմանած, եւ գիւղացին պարտաւոր է իր արտադրութեան համեմատ բան մը վճարել ուղղակի պետութեան:

Ասիկա շատ լաւ է, ի հարկէ, իբրեւ սկզբունք, օրէնքները կը գնահատուին ոչ թէ իրենց բովանդակութեամբ, այլ եւ իրենց գործադրութեան եղանակներով:

Արտաքնապէս դատելով, ուրեմն, տասանորդի վերացումը բարիք մը կ'ապահովէր Թուրք գիւղացիին, որովհետեւ չարիք մը կը վերցուէր: Եւ սակայն, այժմու տուրքի գնահատումներն ու գանձումի ձեւերն ալ նոյնքան ճնշիչ են գիւղին համար: Պետութիւնը, մեծ ծախքերու տակ մտած ըլլալով, մեծ ճնշում ի գործ կը դնէ՝ իր տուրքերը գանձելու համար: Հարկահաւաքը նորէն նոյն մղձաւանջն է Թուրք գիւղին համար: Մանաւանդ երաշտի տարիներուն, երբ գիւղացին իր սերմնցուն ուտելու ստիպուած էր, ու իր եզը կամ արտը ծախելով տուրքերը վճարելու հարկադրանքին ենթարկուած:

Վարկի խնդիրը: Ասոր միակ կամ գլխաւոր ակը պէտք էր ըլլար Երկրագործական Դրամատունը: Ասոր համար ալ, ուրիշ դրամատուներու կարգին, բարձրացուցին եւ անոր դրամագլուխը: 1924ին 17 միլիոն ոսկի էր դրամագլուխը: 1929ին եղաւ 24 միլիոն, 1932ին 27 միլիոն, իսկ այժմ 30 միլիոն է:

Ուրեմն, 12 տարուան ընթացքին մօտաւորապէս կրկնապատկուած է: Այս գումարը, սակայն, չի գոհացներ Թուրք գիւղացին: Կը նշանակէ, որ դրամատունէն զատ վարկ բացողներ կան: Այսինքն դեռ գոյութիւն ունին կայսրութեան օրերու այն վաշխառուները, որոնք գիւղացիին արիւնը կը քամէին եւ քրտինքը կը ճաշակէին:

Նուազ անողոք չէ, նաեւ, Երկրագործական Դրամատունը, որ իբրեւ թէ օժանդակելու համար հիմնուած է: Ամենին, այս թերթի սիւնակներուն մէջ, շատ մը թղթակցութիւններ թարգմանուած են՝ Թուրք թերթերէն: Թղթակցութիններ, գրուած Թուրքիոյ զանազան վայրերէն, ուր երկրագործական դրամատուներ կան: Ընթերցողը կը յիշէ, ապահովաբար, թէ ի՛նչ փորձանք դարձած են անոնք Թուրք գիւղացիի գլխուն: Նախ, չափազանց անողոք են իրենց պահանջներու գանձման ձեւին մէջ: Ոչ մէկ յապաղում կը թոյլատրեն: Վարչական եղանակով կը վաճառեն ինչքերը կամ կը գրաւեն: Իսկ վարկը կուտան ոչ թէ դրամով, այլ ... ապրանքով, ընդհանրապէս:

— Առ քեզի ութ փութ ճերմակ կտաւ. տար ծախէ ու առած դրամովդ արտդ ցանէ ...

Այդ կտաւը, զոր կը տրամադրէ Թուրքիոյ պետական դրամատունը՝ Թուրք գիւղացիին, Թուրք պետական գործարանի արտադրութիւնն է...

Գիւղացին խանութ չունի, ի հարկէ: Կը տանի գիւղ: Ու կը ծախէ բաւական ցեղչուած գինով ...

Իսկ բուն գինին վրայ կը բարդուի տոկոսը ... Տարին կը լրանայ, բերքը կը քաղուի, հարկահաւաքն ու երկրագործական դրամատան պաշտօնեան տնկուած են գլխուն ...

Իսկ պետութիւնը երբեք «աղա»ն չէ որ քիչ մը բարդէ, քիչ մըն ալ կարեկցի ու յետաձգէ ...

Այս բոլորի վրայ հարկ է աւելցնել այլ գանձումներ,— գիւղին ճամբայ, գիւղին աղբիւր, գիւղին դպրոց, գիւղին վարժապետ, գիւղին Հալք - Էվի եւ... օգնաւ կամ ներքին փոխառութիւն:

Վերջին տարիներուն, երբ չոգեկառքի հաղորդակցութիւն հաստատուեցաւ, յետամնաց շրջաններու գիւղացին օգտուեցաւ մասամբ, քանի որ իր բերքերը տեղէ տեղ փոխադրելու միջոց ունեցաւ: Եւ սակայն, այս պարագային ալ, իրականին մէջ, ոչ թէ գիւղացին, այլ՝ վաճառականն է օգտուողը: Ան կը գնէ, կը հաւաքէ, կը փոխադրէ ու կը վաճառէ: Փոխադրական միջոցներու գոյութիւնը երբեմն նոյն իսկ կրնայ աննպաստ արդիւնք ունենալ, քանի որ գլխաւոր սպառող վայրերը բերք կը ստանան աւելի շատ վայրերէ եւ ապրանքը շատ բնականօրէն, գինի անկում կ'ունենայ:

Անհրաժեշտ է նկատի ունենալ նաեւ ընդհ. տնտեսական տագնապը, որուն հետեւանքով, ինչպէս ուրիշ երկիրներու, նոյնպէս եւ Թուրքիոյ արտածումները նուազեցան, եւ ատոր ուղղակի վնասը կը կրէ Թուրք գիւղացին:

Հանրապետական վարչաձեւի ընթացքին դրական ձեռնարկ մը ըլլալու կոչուած էր համագործակցական շարժումը, որ ծայր տուաւ արեւմտեան նահանգներու մէջ: Սկիզբը բաւական ճնշում ի գործ դնել հարկ եղաւ, գիւղացին մղելու համար դէպի համագործակցութիւն: Կը յիշուի որ հրաւէր ստացաւ նաեւ փրոֆ. Տոտոմեանց՝ դասախօսելու համար, բայց ան յայտնեց թէ «միայն հայերէն լեզուով կ'ուզէ դասախօսել» ... Այս հեղինական մերժումէն վերջ, Թուրքերը ստիպուեցան իրենց ետեւը տապկուիլ եւ գլխաւորաբար փրոփէսէօրին երկերովը առաջնորդուիլ: Առաջին տարիներուն բաւական աղմուկ եղաւ: Անուններ, թիւեր, գումարներ, ծրագիրներ: Ետոյ, սակայն, երբ Քամալ կը շրջէր այդ վայրերը,— Հալքի 3րդ համագումարի նախօրէին (1930)— բողոքներու տեղատարափ մը ծայր տուաւ: Ջեղծում, անկանոնութիւն, կաշառք ու կռիւ, չարաչահութիւններ ... Համաձայն վիճակագրութեան մը, Թուրքիոյ մէջ այժմ գոյութիւն ունին 637 համագործակցականներ՝ 58.000 անդամներով: Տուեալներ չունինք այս թիւի ստուգութեան մասին: Անշուշտ, Թուրքիոյ համար շատ քիչ է, բայց իրականութենէն ալ ... շատ է: Թուրքերը թիւի մէջ չափազանց են եւ զերոներով խաղալը վարժութիւն դարձուցին:

Բաւական աշխատանք տարուեցաւ նաեւ կենդանիներու ազնուացման եւ բազմացման համար: Բայց, կարծէք ընդհանուր հանգամանք չունեցաւ առիկա: Դժուար ալ էր, եթէ ոչ անկարելի: Քամալ Աթաթիւրք եւ քանի մը ուրիշներ իրենց ագարակները ճոխացնելու աշխատեցան: Քիչ մըն ալ պետական միջոցներով մաս մը կենդանիներ ազնուացուցին: Բայց, ոչպէս պետական գործ՝ յիշատակումի արժանի բան տեղի ունեցած չէ, քանի որ իրենց «թուման մասանց»ներուն մէջ նիւթ պէտք էր ծառայէր այդ ...

Մասնաւոր «էնսթիթիւ» մը հաստատուած է Էնկիւրիի մէջ՝ երկրագործական բերքերու բարելաւման համար: Անուրանալի արդիւնքներ ունեցան այս ուղղութեամբ: Հաստատութիւնը կ'ընդարձակուի եւ հետզհետէ կը բարելաւէ արտադրութիւնները:

Հանրապետական շրջանի նպաստներէն մին պէտք է նկատել նաեւ ճարտարարուեստի կարգ մը ճիւղերու հաստատումը: Կարգ մը ըսինք, որովհետեւ ամբողջ ճարտարարուեստը նպաստած չէ գիւղին: Վիճելի է թէ թրքական - տեղական ապրանքը աւելի՞ աժան կը գնէ գիւղացին, թէ, օրինակ, ճափոնականը, եթէ էնկիւրի քիչ մաքսով ներածէ զայն: Բայց, կարգ մը գործարաններու հաստատումը պատճառ դարձաւ որ այդ ճիւղերու հում նիւթերն ալ երկրին մէջ հայթայթուին: Օրինակ, շաքարի արտադրութիւնը զարկ տուաւ ճակնդեղին մշակութեան: Իսկ ասիկա բաւական մեծ թիւով գիւղացիներու երեսին գոյն տուաւ: Ճարտարարուեստը, ընդհանրապէս, դէպի քաղաք քաշեց բաւական թիւով գիւղացիներ: Իրողութիւնը կը թըւենք միայն: Խնդիր է թէ գիւղը չա՞հ ունի թէ վնաս անկէ: Նոյնը հանքերու, ճամբաներու եւ երկաթուղիներու համար գիւղէն քաշուած գիւղացիներու մասին:

Զմոռնանք որ նոր Թուրքիոյ «էֆէնտի»ն հանրապետութեան օրով էր որ ֆէսը հանեց ու fասfէթ դրաւ: Ասիկա փոխե՞ց իր իրաւական դիրքը, ահա կարեւոր հարցում մը: Ո՛չ: Աչկապուկ մըն էր, նախորդ նմաշրջանին, գիւղացի երեսփոխաններու ընտրութիւնը:

Այժմ, Թուրքիոյ մէջ, Թուրք գիւղացին նոյնքան թշուառ է, որքան առաջ: Ու նոյնքան իրաւազուրկ:

Իսկ մշակո՞յթի տեսակէտով:

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Մահ, պատիւ, եւ օր
հեծ անգամ աղօթք

Ղպտիներու պատրիարքը, որ Եթովպիոյ եկեղեցիին գերագոյն պետն է, յայտարարութիւն մը ուղղեց ժողովուրդին, պատուիրելով դեկտ. 23էն սկսեալ մէկ շաբաթ ծոմ եւ պահք պահել եւ օրը երեք անգամ աղօթել, որպէսզի ռազմաճակատին զինուորները համոզուին թէ ամբողջ ազգը իրենց հետ է: Յայտարարութիւնը կը շեշտէ.— «Մեր զինուորները ամէն տեսակ նեղութիւններ եւ զրկանքներ կը կրեն ռազմաճակատին վրայ, ենթարկուելով ցերեկուան հրակէզ տաքին կամ գիշերուան սաստիկ ցուրտին, որովհետեւ կ'ուզեն իրենց արիւնը թափել, պաշտպանելու համար հայրենի հողը: Ինչպէս որ Իսրայէլացիները աղօթեցին եւ ծոմ պահեցին երեք օր եւ աստուածային օգնութիւն ստացան, ինչպէս որ Յիսուս - Քրիստոս աղօթեց քառասուն օր եւ քառասուն գիշեր, անապատին մէջ, եւ յետոյ գնաց կռուելու իր թշնամիներուն դէմ, նոյնպէս մենք պէտք է աղօթենք եւ պահք պահենք: Հետեւինք անոնց օրինակին, եթէ կ'ուզենք որ Աստուած օգնէ մեզի»:

Կ. ԽԱՉԻ ՀԵՏ ՈՒ Կ. ԽԱՉԻ ԿՈՂՔԻՆ

Ամէն տարուան պէս, այս տարի եւս (այսօր, Չորեքշաբթի), Ֆր. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը կազմում է իր տարեկան վաճառքը: Այս անգամ, սակայն, մէկ օր միայն: Կարճ, բայց ազդու:

Տասներկու ամիս խօսքեր խօսելուց եւ համակրանքներ արտայայտելուց յետոյ, այդ մէկ օրուան մէջ Փարիզի խաչաւէր հայութիւնը պէտք է հնչուն միջոցների վերածէ իր մինչեւ այդ ծրիօրէն շռայլած համակրանքը: Տուէք, որ պահանջելու իրաւունք ունենաք:

Այս առթիւ պէտք կա՞յ ներկայացնելու Հ. Կ. Խաչը իր նպատակներով ու գործերով: Այլ եւս ո՞վ չի ճանաչում այդ բազմաճիւղ ու բազմօգուտ կազմակերպութիւնը, ուր գործողն ու վարողը հայ կինն է: Շուրջ տասը հազար Հայուհիներ Լոս - Անճէլըսից ու Սան - Փաւլօից սկսած մինչեւ Թաւրիզ եւ Արաբկն, ճարպիկ ու ժրաջան, մահու եւ կենաց պայքար են մղում օտարացման եւ ազգային քայքայման համայնակուլ բացիլների դէմ: Եւ շուրջ հազար Հայուհիներ նոյն պայքարը մղում են Ֆրանսայի սահմաններում: Մերթ յաղթում ու յաջողում են, մերթ պարտւում ու ձախողանքի մատնըւում: Բայց երբեք չեն ընկճւում ու չեն յուսահատւում՝ նախանձելի վճռականութեամբ բարձր պահելով, իրենց խաչական դրօշը:

Այդ մեծ բանակի մէկ փոքրիկ ջոկատն էլ Փարիզի մասնաճիւղն է, որի սարքած Վաճառքին պարտաւոր է ներկայ գտնուիլ ամէն Հայ, որի հոգում ժանգն ու վհատութիւնը չեն բունկալած: Պարտաւոր է ներկայ գտնուել եւ նիւթապէս — այս անգամ միայն նիւթապէս — քաջալերել խաչականների ձեռնարկը:

Պէտք է գնել վաճառքի մթերքները եւ դրամ տալ: Դրամը անհրաժեշտ է, որպէսզի Կ. Խաչը կարենայ օգնել կարիքի մէջ գտնուող մայրերին եւ երեխաներին:

Օգնել հիւանդներին եւ, յատկապէս Թոքախտի ճիրաններն ընկնելու դժբախտութիւնն ունեցողներին:

Պահել իրենց դարմանատունը, որի օգտակարութիւնը ապացուցուած է տարիների փորձով:

Նպաստել հայ իգական սեռի մտաւոր զարգացման:

Պայքարել նոր սերնդի ապազգայնացման դէմ:

Բոլորն էլ բարձր եւ անյետաձգելի, կեանքի հրամայական պահանջը հանդիսացող նպատակներ:

Դրա վրայ աւելցրէք եւ մի ուրիշ կարեւոր հանգամանք —

Նիւթապէս ու բարոյապէս ուժեղացնել Հ. Կ. Խաչը՝ նշանակում է զարկ տալ հայ կնոջ կազմակերպութեան եւ ձեռներէցութեան: Մղել նրան հանրային գործի ասպարէզ: Վարժեցնել հաւաքական աշխատանքի: Ամրացնել կապը ընտանիքի եւ հասարակութեան միջեւ: Ուժեղացնել ազգային միութեան գիտակցութիւնը ...

Տեսնո՞ւմ էք՝ ինչքան բարի գործեր կատարած կը լինէք Հ. Կ. Խաչի վաճառքին մի քանի քիլօ ընկոյզ ու լոբի գնելով կամ մեր խաչուհիների քնքոյշ ձեռքերով պատրաստած «փախլաւա»ն ուտելով:

Մի՛ վարանիք, ուրեմն: Կ. Խաչի հետ ու Կ. Խաչի միջոցով՝ պայքար անտարբերութեան, հիւանդութիւնների, կարիքի եւ ազգային այլասերման դէմ:

Կ. Խաչի հետ ու Կ. Խաչի միջոցով՝ ոյժ տալ հայ կնոջ մտաւոր զարգացման, ինքնագործունէութեան, հաւաքական աշխատանքի վարժութեան:

Մի՛շտ Կ. Խաչի հետ, մի՛շտ Կ. Խաչի կողքին:

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԱԹԷՆՔԷՆ

«ՀԱՅ ԵՐԳԻ ՕՐ»Ը

Հայ երգի անզուգական վարպետին, մեծատաղանդ Կոմիտաս վարդապետին մահուան բօթը ցնցեց նաեւ յունահայ գաղութը: Շատ քիչերու բացառութեամբ, բոլոր յունահայերը անդրադարձան այն հսկայական ամայութեան, որ պիտի տիրապետէ հայ երգի անդաստաններս, մեծ վարպետին կորուստով:

Աթէնքի գաղութը գիտցաւ արժանավայել շուքով յարգել իր սքանչելի զաւկին եւ հոյակապ վարպետին յիշատակը: Քիչ անգամ Աթէնքը տեսած էր այսքան բովանդակալից եւ համազգային հանդիսութիւն մը: Ու ասիկա, շնորհիւ «Հայ Մտքի Տուն»ի վարչութեան, որ ազգային այս մեծ կորուստին գոյժը առած օրէն ձեռնարկեց կազմակերպել «Յարգանքի Օր» մը, դեկտ. 15ի կիրակիին համար, Աթէնքի ընդարձակ սրահներէն Վէնթրիքօնի մէջ:

Պատմական եւ յիշատակելի մնալու սահմանուած օր մը եղաւ դեկտ. 15ը: Գրեթէ գաղութը, մէկ մարդու նման փութաց իր յարգանքին բաժինն ընծայելու:

Ժամանակէն առաջ լեցուած է ընդարձակ սրահը: Լիքն են նաեւ, նրբանցքներն ու բոլոր անկիւնները:

Մուտքի պահուն՝ ժողովուրդին լամբակները զարդարուեցան վարդապետին փոքրիկ նկարներովը տպուած զարդանիշով: Կարգապահութեան կը հսկէին Հ. Մ. Ը. Մ.ի արիները: Բեմին ճակատը ելեկտրական լոյսերու մէջ՝ «Հայ Մտքի Տուն» վերտառութիւնը:

Ժամը ճիշդ 10.30ին կը բացուի վարագոյրը: Բեմին խորքի ճակատին աջ ու ձախ պատերուն վրայ, մեծ վարպետին մեծադիր եւ վեղարակիր երկու լուսանկարները: Բեմին վրայ, «Հայ Քնար» երկսեռ երգչախումբը, իրենց անխոնջ ղեկավարին՝ ընկեր Կաւալարենցի առաջնորդութեամբ:

Եւ ահա «Օրհներգ Հայրապետականն»ը երգչախումբին կողմէ: Անթերի կանոնաւորութիւն եւ զմայլելի ներդաշնակութիւն: Խորունկ սարսուռներ կը պտտին սիրտէ սիրտ, ու ներկաները երկիւղածութեամբ կը հետեւին «Օրհներգ»ին վերացնող, ցնցող ալիքներուն:

Ու «Տէր ողորմեա»ն: Ցուցումը կը պոռթկայ արդէն: Կարծէք մեծ վարպետն է, ինքը՝ հայ երգի անզուգական մեսիան, որ բաղկատարած կ'երգէ՛ ահա, իր «Տէր ողորմեա»ն, համատարած լռութեան մէջ:

Քանի մը վայրկեանի դադար մը:

ԷՋԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԷՆ (12)

ՍՈՒԷՏԻՈՅ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ

Թշնամիին ուժը մօտ չորս հազար զինուորներէ բաղկացած բանակ մըն էր: Ասոնց կը հետեւէր նոյնքան մոլեռանդ խուժան մը, որ ալան - թալանի տենդէն բռնուած՝ զոռումներով կը հետեւէր զինուորներուն: Թշնամիին ուժերը բաժնուած էին քանի մը վաշտերու, որոնք կը յարձակէին վեց տարբեր կէտերէ, Եօլ - Աղզիի, Էլի - Օրտուի, Գըզըլ - Ջայի, Սավուգ - Օլուգի, Տամլաճըգի, Մեծ Ջուրի եւ ծովափի կողմերէն:

Անդադար զոռացող թնդանօթներու որոտին, չեփորներու կանչին, հրացաններու պայթիւններուն՝ մերինները ոչ մէկ պատասխանուին: Անոնք կազմ ու պատրաստ թշնամիին կը սպասէին իրենց դիրքերուն մէջ: Կ'ուզէին որ թշնամին լաւ մը մօտենար, որպէսզի արձակուած գնդակներէն ամէն մէկը Թուրքի մը կեանքին արժէր: Մանաւանդ՝ խնայողութեամբ պէտք էր գործածէինք մեր փամփուշտները:

Այսպէս, թշնամին դժոխային կրակ մը բանալով Ճէպէլ - Մուսայի փէշերուն վրայ, կամաց կամաց կը յառաջանար դէպի մեր յառաջապահներուն դիրքերը: Վերջապէս հնչած էր գերագոյն պահը:

Նախապէս կը կարծէինք որ թշնամին Գըզըլ - Ջայի եւ Սավուգ - Օլուգի կողմէն երբեք ոեւէ ներխուժում պիտի չձեռնարկէր, որովհետեւ այդ դիրքերը անառիկ էին, շրջապատուած բարձր սարերով: Նմանապէս Տամլաճըգի Մեծ Ջուրի կողմէն ոեւէ յարձակում չէր ակնկալուեր, որովհետեւ վերեւի սարերէն խոշոր քարեր գլորելով, կարելի էր թշնամին խուճապի մատնելով նահանջի մղել, ինչպէս յետագային՝ աղջիկներու եւ կիներու ձեռքով կատարուած փորձը ցոյց տուաւ:

Անխուսափելի մառախուղը նորէն վարագուրեր էր ամէն կողմ: Թշնամին իր առաջնորդ - լրտեսներու միջոցաւ բաւականաչափ կ'օգտուէր անկէ: Սակայն, պէտք է ըսել, որ մենք ալ շատ կ'օգտուէինք մշտատեւ մէգէն, որովհետեւ թշնամին չէր կրնար նշմարել մեր վայրերը ժայռերուն մէջ: Երբ մշուշը քիչ մը կը նօսրանար ու զինուորները կ'երեւէին, անմիջապէս իրենց ճակտին կը ստանային մահացու եւ վրիժառու տաք գնդակը:

Բուն եւ մեծ յարձակումը տեղի ունեցաւ Եօլ - Աղզիի կողմէն: Թշնամին իր հետ կը բերէր յիսուն բեռ թնդանօթի եւ մավզէրի փամփուշտ: Կարծեսթէ փոքրիկ պետութեան մը վրայ կը յարձակէր: Անոնք քիչ մը յառաջանալէ յետոյ՝ երկու զօրախումբի բաժնուեցան, երկու տարբեր ճակատներու վրայ յարձակելու համար: Առաջին ու մեծ զօրախումբը իր արշաւանքը ուղղեց դէպի Թաթար - Ալանկ, Ճէպէլ - Մուսայի սիրտը: Իսկ երկրորդը՝ արեւմտեան կողմի ձորէն սկսաւ քայլ առ քայլ յառաջ խաղալ: Անտառախիտ ձորի մէջէն սողոսկելով Թաթար - Ալանկի վրայ արշաւող զօրախումբի յաղթանակի յաջողելու քին կը սպասէր ան, որպէսզի ինքն ալ յարձակումով մը, աւելի յառաջանար մեր կռուողներու կռնակին տալով հաւաքական: Սակայն մեր կարիճներու արծուատես աչքերէն չվրիպեցաւ անոնց ամենապզտիկ մէկ շարժումն իսկ:

Թաթար - Ալանկի ուղղութեամբ արշաւողները կրցան գրաւել հարաւային ճակատին վրայ գտնուող մեր առաջին դիծը: Յաջորդաբար ինկան մեր երեք կարեւոր դիրքերը Թուրքերուն ձեռքը, քանի մը տասնեակ դիակներ անոնց առջեւ փռելէ յետոյ:

Գըզըլ Ջայի, ծովափի եւ Շէյխ Օրտուի խմբապետները յամառօրէն ու հերոսաբար կը դիմադրէին յարձակողներուն՝ այդ կէտերուն վրայ եւ առանց թոյլ տալու, որ անոնք քայլ մը իսկ յառաջանային:

Ուրիշ զօրաւոր վաշտ մըն ալ փորձեր կը կատարէր գրաւելու Սավուգ-Օլուգի աղբիւրը, առանց թիզ մը յառաջանալ կարենալու: Իսկ Տամլաճըգի Մեծ Ջուրին կողմէ յարձակողները վայրկենապէս սկսան նահանջի ճամբան ափ առնել: Որովհետեւ հայ կիներու եւ աղջիկներու կողմէն գլորուած ժայռի կտորները մահ կը սփռէին: Այս կէտերուն վրայ թշնամին ոչ մէկ յաջողութիւն չգտնելով՝ գնաց միացաւ Թաթար Ալանկի վրայ խուժող զօրասիւնին:

Այսպէս ուրեմն՝ թշնամին կազմած էր ընդհանուր ճակատ մը մեր ուժերը խորտակելու համար: Այդ յետոյ մեզի համար ալ շատ նպաստաւոր եղաւ, որովհետեւ հնարաւորութիւն ունեցանք մենք ալ մէկ ճակատ կազմելու, միւս դիրքերուն վրայ պահելով միայն խմբապետ մը իր խումբով: Անշուշտ, արեւմտեան կողմի ձորին մէջ ապաստանած զօրախումբին դիմացն ալ ունէինք կարեւոր ուժ մը:

Առաջին զօրասիւնը Եօլ - Աղզիի, Քէօր - Օսմանի եւ Լուրջ - Ժայռի երեք կարեւոր դիրքերը գրաւելէ յետոյ, շատ չանցած՝ կանգ առաւ Թաթար Ալանկի եզերքը ու սկսաւ գոռում գոչումներով օդը թնդացնել, իբր թէ յաղթական եղած ըլլային:

Թաթար - Ալանկէն, որուն եզերքը թշնամին բոյն դրած էր, օգնութիւն կը սպասուէր, որովհետեւ այդ պահուն շատ զօրաւոր չէր այդ կէտը, եւ հազիւ մէկ ժամէն կարելի էր օգնական զօրք հասցնել կռուողներուն, միւս դիրքերէն: Պահեստի ուժն ալ սպառած էր բոլորովին: Մանաւանդ ամէնէն քաջերը՝ կամաւորներն ալ ցրուած էին այլեւայլ դիրքերու վրայ առտուան յարձակումներու պահուն՝ այդ ճակատները պաշտպանելու համար:

Սակայն, Թաթար - Ալանկի դիրքերուն վրայ գտնուող այդ քանի մը քսանեակ կտրիճներն ալ չէին Թուրքը, որ թշնամին ոտք կոխէր դաշտին մէջ: Ամէն անգամ, երբ քանի մը հարիւր զօրքեր, մորակներու հարուածներուն ու հայհոյանքի անօրինակ լուտանքներու տակ, որ բարձրաստիճան զինուորականներու կողմէ կը տեղար իրենց հասցէին, ահամայ կը նետուէին դաշտին մէջ, անմիջապէս քանի մը տասնեակներ դիտապաստ կ'իյնային անոր եզերքներուն վրայ:

Ժամ մը յետոյ, արդէն օգնական ուժերը ստացուած ու գործի ձեռնարկուած էր: Թշնամիին կրկնակի գրոհները, որոնք դաշտը անցնելու մտքով կը կատարուէին, բոլորն ալ ապարդիւն անցան քանի մը տասնեակ կեանքեր արժելով իրենց: Թշնամին անելի էր մատնուած: Կը սպասէր որ գիշերը վրայ հասնէր, նորէն դաշտը ճեղքել անցնելու փորձը ընելու համար:

Ց. Գ. ՓՈՒՐՍԱԼԵԱՆ

(Շար.)

կ'արտասանէ ընկ. Կ. Գասապեան ընկ. Կառվարենցի «Կոմիտաս վարդապետ»ը: Նոյն քերթուածը ձայնագրուած՝ քառաձայն կ'երգէ կրկին երգչախումբը:

Եւ յաջորդաբար ահա, Հայաշխարհի գմայլելի երգերը: «Սարերի վրով գնաց», «Անձրեւն եկաւ չաղալէն», «Ինչո՞ւ Բինգէօլը մտար», «Ախ, մարալ ջան», «Իմ չինարեարը», միշտ երգչախումբին կողմէ, որ այս անգամ լիուլի արդարացուց ընկ. Կառվարենցի երկամսեայ ճիգերն ու տքնութիւնները:

Ուղերձ մը՝ գրաւոր, «Հայ Մտքի Տուն»ի անունով: Կը կարդայ Տիկ. Փ. Հաճի Պօղոսեան: Խնամուած, կուռ եւ օրուան պատշաճ բովանդակութեամբ այս ուղերձը կը բացատրէ միութեան գեղեցիկ նպատակներն ու առաջադրութիւնները:

Արտասանութիւն մը նորէն: Երիտասարդ ընկեր ուսուցիչ մըն է՝ Խոճիկեան: Կ'արտասանէ՝ տաղանդաւոր գրագէտ - բժիշկին՝ մեր սիրելի Նարդունիին հզօր մէկ արձակը («Յառաջ»ի բացառիկէն): Յուզումը կը հասնի բարձրագոյն կէտին, շնորհիւ արտասանող ընկերոջ վարակիչ եղանակութեան:

Ու Գարաճան: Հայ տաղանդաւոր ջութակահարը: Աթէնքի բարձրագոյն եւ արուեստի բեմերուն կախարդը: Կը նուագէ «Հով արէք, սարեր ջան»ը: Ու այս տաղանդաւոր Հայորդիին մոգական ճպոտին շնորհիւ, «Հով արէք»ը կը դառնայ Հայաստանեայց աղաղակ մը, ողբերգ մը, դիւթերգ մը, որմէ յափշտակուած մեր հայ բնակիչները կը սարսեն սրահը խլացուցիչ եւ անհամբեր ծափերով:

Ու կրկին Գարաճան, դաշնակի ընկերակցութեամբ, իրմէ անբաժան Օր. Իրմա Գօլասի հետ: Այս անգամ՝ Չայկովսկիի «Մէքէնատ մելանքօլիկ»ը, օրուան պատշաճ ընտիր կտոր մը, որ լռութեան կը դատապարտէ սրահը:

Վերջ կը գտնէ հանդէսին Ա. մասը: Բ. մասի սկիզբին լուսարձակով ընկ. Հ. Բամպակեան կը ցուցադրէ մեծ վարպետին անտիպ նկարներէն մէկ քանին, ինչպէս նաեւ յուղարկաւորութեան հետ կապ ունեցող պատկերներ, որոնք յատկապէս բերել տրուած էին Փարիզէն:

Խորունկ պաշտամունքով եւ անհաւասալի լռութեամբ կը հետեւին հանդիսականները պատկերներու ցուցադրութեան: Շատեր կը փղձկին, երբ կը ներկայացուի «Կոմիտասը իր սիրելի դաշնակին առջեւ» նկարը, ուր հանճարին երկունքը յստակօրէն կը ցոլանայ մեծ վարպետին դէմքին ու ճակատին վրայ: Հապա՝ նօթագրած պահուն իր լուսանկա՞րը, ուր ժեսթոպատիկ վերալացումով մը կ'երկնէ տարաբախտ հանճարը: Եւ վերջապէս յուղարկաւորութիւնն ահա, որ ինքնաբուխ եւ անզուսպ արցունքներ կը հոսեցնէ բոլորին աչքերէն:

Ցայտագիրը կը մօտենայ իր վախճանին: Հիմա բեմին վրայ է, օրուան բանախօս ընկ. Կառվարենց: Կը խօսի հայերէն լեզուին հանդէպ իրեն յատուկ նախանձախնդրութեամբ: Բառերն ու խօսքերը կուռ ագուցումներով, պայթեցնելով: Կը խօսի հայ երաժշտութեան հանճարեղ ստեղծողին, հայ երգին անզուգական կերտողին՝ Կոմիտասի կեանքին վրայ: Կը փոթորկէ հոգիները հայ երգին ու լեզուին, հայ ձայնին ու խօսքին արդար փառաբանանքով, ու կը վերջացնէ կարդալով մեծ վարպետին տողեր առաջ հայ երգին եւ երաժշտութեան մասին ունեցած գեղեցիկ եւ խորիմաստ մէկ արտայայտութիւնը, իբրեւ պատգամ եւ իբրեւ կտակ:

Ու նորէն երգչախումբը, որ կը փակէ «Յարգանքի Օր»ուան այս փառաւոր հանդիսութիւնը՝ «Ջիգ տու քալի»ով, զմայլանք եւ յարգանք պարտադրելով ներկայ բազմաթիւ օտարներուն ու մամուլի ներկայացուցիչներուն: Այս վերջինները շատ մը լուսանկարներ կը քաշեն օրուան անցքերէն:

** Արդար է, որ արձանագրենք «Հայ Մտքի Տուն»ի գործունէութիւնը, որ ահա գեղեցիկ ակօսներ կը բանայ վարժեցնելով ժողովուրդը սիրելու հայ լեզուն, հայ երգն ու հայկական մշակոյթը:

ՓԱՅԼԱԿ ԱԴԱՄԵԱՆ

ԿԱՂԱՆԴԻ ՁԵՐ ՍԵՂԱՆԸ ԶԱՐԴԱՐԵՑԷՔ ՈՒ ՁԵՐ ՓՈՔՐԻԿՆԵՐԸ ՈՒՐԱԽԱՑՈՒՑԷՔ ԳՆԵԼՈՎ ԱՄԷՆ ԲԱՆ ՖՐ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՊԱԶԱՐԷՆ:

ԿՐԿՆԱԿԻ Է ՕԳՈՒՏԸ ԹԷ ՁԵՐ ՔՍԱԿԻՆ ՀԱՄԱՐ ԵՒ ԹԷ ԱՂՔԱՏԻԿ ԵՐԱԽԱՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ:

Երեկոյթ Նիւ Եորքի մէջ, ի պատիւ Ֆր. Վերֆէլի

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ 400 ՀԱՅԵՐ ԵՒ ԱՄԵՐԻԿԱՑԻՆԵՐ — ՊՈԼՍԵՑԻ ՀՐԵԱՅԻ ՄԸ ՈՒՇԱԳՐԱՒ ԽՕՍՔԵՐԸ — ՖՐ. ՎԵՐՖԷԼԻ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ — «ԿԱՐԴԱՑԵՐ ԵՄ ՁԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՍԻՐՈՎ ԿԱՊՈՒԵՐ ԵՄ ՁԵԶԻ»:

Պ. Ֆրանց Վերֆէլի Նիւ Եորք ժամանումէն ի վեր, Հայկական Փրէս Բիւրօն աշխատանքի ձեռնարկած էր կազմակերպելու ի պատիւ Պ. Ֆ. Վերֆէլի այն մեծ ճաշկերոյթը, որ տեղի ունեցաւ դեկտ. 1ի երեկոյեան, Նիւ Եորքի առաջնակարգ հիւրանոցներէն՝ Օթէլ Մէք-Ալփինի սրահներէն մէկուն մէջ:

400է աւելի հիւրեր, հայ եւ ամերիկացի, գրաւած էին սրահին բոլոր աթոռները: Ժամը 8-30ին Պ. Ֆ. Վերֆէլ, Տիկ. Վերֆէլի հետ մտան ճաշասրահը, որ ողջունեց զիրենք խանդավառ, երկարատեւ ծափերով:

Ճաշէն ետք, որ տեւեց ժամի մը չափ, Հայկական Փրէս Բիւրոյի նախագահ ընկ. բժ. Ս. Արզաբեան յանուն Փրէս Բիւրոյի ողջոյնի խօսք ուղղեց Պ. Ֆ. Վերֆէլի, յիշատակելով այն բոլոր հերոսական մարտերը, որ մղած է հայ ժողովուրդը վերջին 40 տարիներու ընթացքին եւ որոնց մէջ միայն Մուսա լերան հերոսամարտը անմահացած է համաշխարհային գրականութեան մէջ, շնորհիւ Պ. Ֆ. Վերֆէլի զմայլելի գրքին:

Ապա բժ. Ս. Արզաբեան յանձնեց սեղանը օրուան սեղանապետ ընկ. Ա. Բրուտեանի, որ վարեց երեկոն:

Ընկեր Ա. Բրուտեան յայտարարեց որ ստացուած են բազմաթիւ հեռագիրներ ամերիկացի բարեկամներէ եւ պաշտօնական անձերէ, որոնք չեն կրցած անձամբ պատասխանել իրենց եղած հրաւէրին եւ ներկայ գտնուիլ ճաշկերոյթին: Հեռագիրներ եւ նամակներ էին ուղարկած ի միջի այլոց գանձային նախարար Հ. Մօրկընթօ, ծովային նախարար Սուանսըն, Նիւ Եորքի կառավարիչ Լիմըն, դեսպան Ճ. Ճիրարտ, կարտինալ Հէյզ, եպիսկոպոս Մէննինկ, Բարրի Ս. Ուայզ, Ուիլըրնի վարչութեան նախկին նախարար Կոլպի եւ ուրիշներ:

Ողջոյնի հեռագիրներ էին ուղարկած Տիթրոյիթի Հ. Յ. Դ. Ուս. Միութիւնը, «Ազատամարտ» կոմիտէն եւ Հ.Կ. Խաչը:

Ապա սեղանապետը խօսք տուաւ Նիւ Եորքի հայ - ամերիկեան քաղաքացիներու միութեան ներկայացուցիչ ընկ. Ա. Տէր Մանուէլեանի որ գեղեցիկ ճառով գովաբանեց Պ. Ֆ. Վերֆէլի գործը: «Ոմանք բարեմտաբար, բայց տգիտօրէն, ուրիշներ գիտակցաբար եւ չարամտօրէն կը ջանան մեզ ներկայացնել աշխարհին իբրեւ «սովահար Հայեր»: Այո, մենք սովահար ժողովուրդ ենք, բայց մեր սովը, մեր քաղցը ազատութեան սով է: Մեզ կը տանջէ մտքի, ոգիի, մշակոյթի սովը: Մեր անկախութիւնը վերջին անգամ կորսնցնելէ ետքը մենք ազատութեան եւ արդարութեան սովէն բռնուած ենք: Պ. Ֆ. Վերֆէլի գործը անով մեծ է, որ ան աշխարհի առջեւ հաստատեց թէ ամէն ազգ ազատ եւ անկախ ըլլալու իրաւունք ունի: Շատ օտարազգի բարեկամներ ծառայութիւն մատուցած են հայ ժողովուրդին, այդ ձեւով, կրկնենք Գլատստոնի խօսքերը, «ծառայած ըլլալու համար քաղաքակրթութեան»: Պ. Ֆ. Վերֆէլ հայ ժողովուրդի օտարազգի այն մեծ բարեկամներէն է, որուն սէր եւ յարգանք պարտինք ոչ միայն մենք, այլ եւ գալիք հայ սերունդները»:

Ցեղակրօն Պերճ Ասլանեան ամերիկահայ երիտասարդութեան կողմէ անգլիերէն եւ կէս գերմաներէն ողջոյնի զգացուած խօսք ուղղեց Պ. Ֆ. Վերֆէլի, որու գեղեցիկ գրիչը, ինչպէս ըսաւ Ասլանեան, «արթնցուց ամերիկահայ երիտասարդ սերունդը: Պ. Վերֆէլ իր գրքին մէջ ազնուօրէն ներկայացուցած է մեր ժողովուրդի եւ տառապանքը եւ պայքարը: Պ. Վերֆէլ իր գրքով ճանչցուց մեզի մեր հինաւուրց հայրենիքը եւ հպարտութեան զգացում ներշնչեց մեզ, օտարութեան մէջ մեծցող հայ երիտասարդներուս»:

Յաջորդ խօսողը եղաւ ընկ. Վ. Ահարոնեան, որ ըսաւ ի մէջ այլոց.— Ցաւամ ինծ կը ներուի իմ տկար անգլիերէնը, որովհետեւ երբ մէկը իր սրտի խորքէն բխած խօսք մը ունի ըսելու, այդ պարագային քերականութիւնը եւ առոգանութիւնը շատ ալ կարեւոր չեն: Ես կը խօսիմ յանուն հայկական այն կազմակերպութեան, որ թէեւ անցողակի կերպով յիշատակուած է Պ. Ֆ. Վերֆէլի գրքին մէջ, բայց որս սակայն եղած է իրական մղիչ ուժը ոչ միայն Մուսա լերան հերոսամարտի, այլ եւ բազմաթիւ ուրիշ հերոսական մարտերու, ինչպէս Վանի, Ուրֆայի, Շապին Գարահիսարի, Սարդարապատի եւ այլ տեղերու: Ես պատիւը ունիմ խօսելու յանուն Հ. Յ. Դ.ի, կամ ըսենք Պ. Վերֆէլի բառերով՝ «Դաշնակցական կուսակցութեան» Ամերիկայի Կեդր. Կոմիտէի:

Մեծ է կապը Պ. Վերֆէլի հոյակապ գրքի՝ «Մուսա Լերան Քառասուն Օրեր»ու եւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան միջեւ:

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնն էր որ ներշնչեց հայ երիտասարդութեան պայքարիլ հայկական ազատագրութեան համար Հայաստանի հողի վրայ, պայքարիլ ժողովուրդի ազատութեան համար Իրանի մէջ եւ պաշտպանել հրեայ ժողովուրդը ցարական «պօգրոմ»ներու (ջարդերու) դէմ Ռուսիոյ մէջ:

Աւելի քան պատշաճ է յիշատակել հոս անունները Եդուարդ Կանայեանի եւ Աւետիս Հարունեանի, որոնք 1905ին Օտեսայի մէջ հրեայ եւ ռուս երիտասարդներու հետ կողք կողքի կռուեցան եւ ինկան հերոսաբար պաշտպանելով Հրեաներու իրաւունքները:

Հայ ժողովուրդի պայքարը իր ազատութեան համար դեռ վերջացած չէ: Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, սակայն, շատ լաւ գիտէ, որ ազատութեան եւ անկախութեան համար մղուած պայքարները վերջ ի վերջոյ կը պսակուին յաղթանակով:

Ջախորդ օրեր է որ կ'ապրինք այսօր մենք՝ Հայերս: Բայց, հայ բանաստեղծին հետ, որուն իմաստուն բառերը կը կրկնէ իր գրքին մէջ Պ. Վերֆէլ, մենք կը հաւատանք թէ՝

Ջախորդ օրերը ձմրան
Նման կուգան ու կ'երթան,
Վհատելու չէ, վերջ կ'ունենան,
Կուգան ու կ'երթան:
Ոչ ուժեղը թող պարծենայ,
Ոչ տկարը տխրի.
Փոփոխակի անցքեր զանազան՝
Կուգան ու կ'երթան:

Հայ ժողովուրդի օտարազգի բարեկամներու օժանդակութիւնը, անտարակոյս, մեծապէս պիտի նպաստէ մեր ազգային իտէալի վերջնական իրականացման:

Այդ բարեկամներու շարքին մէջ մենք բարձր կը դասենք Պ. Վերֆէլը, որու համար մենք ունինք յարգանք եւ հիացում, զոր ես կ'ուզէի արտայայտել Գաբրիէլ Բագրատեանի մայրենի լեզուով՝ շնորհակալ ենք, շատ շնորհակալ ենք Պ. Ֆրանց Վերֆէլ»:

Ընկ. Վ. Ահարոնեանէն ետք Նախկին Թրքահպատակ, այժմ Նիւ Եորքաբնակ Հրեայ մը՝ Պ. Ամաթօ, իր սրամիտ ճառին մէջ ըսաւ ի մէջ այլոց.

«Ես ծնած ու մեծցած եմ Հայերու տառապանքի երկրին մէջ՝ ես Թուրքիացի Հրեայ մըն եմ: Ինծ համար հաճոյք մըն էր լսել որ Հայերը եւ Հրեաները կռուած են կողք կողքի Օտեսայի մէջ: Մուսա Լեռն ալ, որու վրայ Հայերը պաշտպանուեցան, Մովսէսի լեռն է: Պոլիս ուր մեծցած եմ, ունէի բազմաթիւ հայ ընկերներ եւ բարեկամներ, որոնք կը յաճախէին իրենց հայկական ակումբները: Օր մըն ալ ակումբները յաճախող այդ Հայերը ձերբակալուեցան: Այն ատեն էր, որ առաջին անգամ լսեցի թէ Հայերու մէջ յեղափոխական շարժում կայ, Դաշնակցութիւն անունով կուսակցութիւն մը կայ, որ կը կռուի հայկական ազատութեան համար: Պետութիւններ ձեզի խոստումներ ըրին եւ դրժեցին: Պետութիւնները կ'ուզեն որ դուք մեռնիք, որ անհանգիստ չընէք զիրենք: Դուք ալ մեզ, Հրեաներուս նման պիտի համոզէք պետութիւնները թէ մեռած չէք եւ չպիտի մեռնիք: Պիտի ըսէք այդ մարդկանց, եւ պիտի ըսէք գործով, գործողութիւններով: Հանգիստ պիտի չձգէք զիրենք, մինչեւ որ ձեզ տրուած խոստումները իրագործուին:

Իբրեւ Հրեայ մը անձնապէս եւ իմ ցեղակիցներու կողմէ շնորհակալութիւն կը յայտնեմ Պ. Ֆ. Վերֆէլի ի նպաստ Հայերուն կատարած իր գեղեցիկ գործին համար»:

Կարճ ուղերձ մը ըրաւ մեր հին ընկերներու գլխաւոր պաշտպան Ճ. Պէնթըն, որ մատնանշեց թէ 40 թիւը շատ անգամ ճակատագրական դեր կատարած է մարդկային պատմութեան մէջ:

Քառասուն օր Մովսէս առաջնորդեց հրեայ ժողովուրդը եգիպտական գերութենէն դէպի Աւետեաց երկիրը: Ո՞վ կրնայ ըսել թէ դեռ 40 տարի չանցած՝ Հայերը պիտի չմտնեն իրենց ազատագրուած հայրենիքը»:

Ամէնէն վերջ սեղանապետ ընկերը խօսելու հրաւիրեց օրուան հիւրը:

Պ. Ֆրանց Վերֆէլ երկարատեւ եւ բուռն ծափերու մէջ ոտքի ելաւ եւ ըսաւ անգլիերէն.

«Բարեկամներս, ես շատ դժբախտ եմ այս երեկոյ, որ չեմ կրնար հայերէն խօսիլ ձեզի: Իմ անգլիերէնն ալ շատ տկար է: Սակայն, ինչ լեզուով ալ խօսելու ըլլամ ձեզի, ան միշտ սիրոյ լեզու է՝ սիրոյ դէպի ձեզ եւ ձեր ժողովուրդը»:

Ապա խօսքը գերմաներէնի դարձնելով, Պ. Վերֆէլ շարունակեց.

— «Դուք չէ որ պիտի շնորհակալ ըլլաք ինծի, այլ ես է որ երախտապարտ եմ ձեզ, որովհետեւ ես գիրք չէ որ գրած եմ, այլ հոգիով հրճուած եմ ծանօթանալով ձեզ հետ, ձեր պատմութեան հետ:

Շատ աստիճաններ անցած եմ ձեզ հետ ծանօթանալու համար: Առաջին անգամ ծանօթացած եմ ձեր տառապանքներուն մեծ պատերազմի ընթացքին: Երկրորդ աստիճանը բարձրացեր եմ, երբ Դամասկոս այցելութեան առթիւ լսած եմ պատմութիւնները տարագիրներու եւ որբերու: Երրորդ աստիճանը եղած է իմ ծանօթութիւնը ձեր պատմութեան: Ձեր հին գրականութեան եւ ձեր ոգիի ուսումնասիրութիւնը հիացում առաջ բերած է իմ մէջ: Դուք ոգիի ժողովուրդ էք, իսկ ոգիի ժողովուրդները չեն մեռնիր:

Կարդացեր եմ ձեր պատմութիւնը եւ սիրով կապուեր ձեզ:

Երբ Մեսրոպ գտաւ ձեր տառերը եւ հիմը դրաւ ձեր մշակոյթին, ան տուաւ ձեզ անպարտելի զէնք մը, յարատեւելու մարդկային պատմութեան մէջ: Ո՞ւր են այժմ ձեզ ճնշած, ձեզ հալածած մեծ պետութիւնները՝ Բաբելոնը, հին Հռոմը, Բիւզանդիոնը: Անոնք չկան, իսկ դուք կաք եւ կը մնաք վասնզի մշակոյթ ունիք:

Ես շատ համեստ տեղ մը կը գրաւեմ ձեր գրականութեան մէջ, որուն, վստահ եմ, մեծ եւ փայլուն ապագայ կը սպասէ», եզրակացուց յարգելի հիւրը:

Պ. Ֆ. Վերֆէլ խօսեցաւ ջերմութեամբ եւ նկատելի յուզումով:

Տիկ. Վարդուհի Քալանթար Նալբանդեան թարգմանեց Պ. Վերֆէլի ճառը, որ բուռն, երկարատեւ ծափերով ծածկուեցաւ:

Տիկին Ալմա Վերֆէլի երկու ծաղկեփունջեր տրուեցան: Յարգելի տիկինը ըսաւ թէ ինք հրապարակով խօսելու վարժութիւն չունի եւ երկու բառով շնորհակալութիւն յայտնեց:

ՄՕՐ ՊԱՇՏԱՄՈՒՆՔԸ Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Վերջերս խորհրդային թերթերը շատ տեղ կը յատկացնեն ընտանիքի մեծ հարցին: Այսպէս, կոմունիստ երիտասարդութեան օրգանը՝ «Կոմսոմոլսքայա Պրաւդա» կորովի քարոզչութիւն մը կը կատարէ ի նպաստ ամուսնական հաւատարմութեան եւ ծնողքին հանդէպ յարգանքի: Թերթը չի վարանիր անհաւատարմութիւնը որակելու ամենասուր բացատրութիւններով: Թերթը, երբ կը խօսի այն երիտասարդներու մասին, որոնք սեռային ազատ կեանք կ'ապրին զանոնք կը կոչէ «անբարոյական-ներ», «խաթարուածներ» եւն.: Իսկ դժգոհները կամ «սեռային ազատութեան» կողմնակիցները հեգնօրէն կը պատասխանեն.

— Վերադառնալ հին ընտանիքին, կը նշանակէ հեռանալ համայնավարական սկզբունքէն:

ՁԱԿի (Ամուսնութեանց արձանագրութիւն) դիւանին երկու սեղանները, իրենց համապատասխան վերտառութիւններով, անփոփոխ կը մնան, յեղափոխութեան առաջին օրէն: Զոյգերը կուգան, ոմանք ամուսնութեան համար, ուրիշներ՝ ամուսնալուծման: Պատերուն վրայ փակցուած են յայտարարութիւններ, պատկերներ, ուրուագծեր:

Այսպէս, հեգնելու համար քաղքենի դասը, յայտարարութիւն մը կը ներկայացնէ «դրամատիրական զոյգը» — երիտասարդ եւ վայելուչ երիտասարդ մը՝ սփինոքը գլխուն, եւ իր նշանածին,— տարիքոտ ու կուզ կին մը, որ իրեն կուտայ որպէս օժիտ՝ տոպրակ մը ոսկի:

Բաւական է կարդալ Քաթաէվի եւ Զօշթէնքոյի (երկու սովետ. երգիծաբաններու) վիպերը, տեսնելու համար թէ որքան թեթեւամտօրէն հասկցուած է ընտանիքին կոչումը:

Երիտասարդներ կը հանդիպին իրարու օթօպիւսի մը մէջ, խօսակցութեան կը սկսին եւ կ'ուղղուին դէպի Զակ: Յաջորդ օրը կ'ամուսնալուծուին:

Ընտանիքի քայքայումը յեղափոխութենէն անմիջապէս վերջ միայն երկու ամուսիններու օրինականացած բաժանումով չէր երեւան գար: Քաղաքացիական պատերազմը մուտք գործեց ընտանիքէն ներս եւ որդիները հանեց հայրերուն դէմ: «Հայրեր ու որդիներ» — այս հին պայքարը երկու սերունդներու եւ երկու աշխարհհայեացքներու միջեւ, զոր ատենին նկարագրած է Տուրգենեւ, այժմ աւելի ու աւելի կը սաստկանար: Հայրերն ու զաւակները իրարու դէմ պայքարեցան՝ երկու թշնամի բանակներու նման: Մանօթ գրագէտ Պապէլ մեզի թողած է փաստաթուղթ մը այդ շրջանէն: Իր գիրքը «Նամակ մը», խորհրդային գրականութեան ամենալաւագոյն երկերէն մին է: Ան ցոյց կուտայ յարաբերութիւնը ընտանիքի մը անդամներուն միջեւ, եւ ցմահ արիւնաներկ կռիւը՝ հայրերուն ու իրենց չափահաս տղոց միջեւ: Կ'ըսենք «Հայրերուն» եւ ոչ թէ ծնողներուն: Մայրերու հանդէպ վերաբերումը արմատապէս տարբեր է:

Ռուսիոյ մէջ, մօր հանդէպ պաշտամունքը այնքան խոր է, որ նոյն իսկ քաղաքացիական պատերազմը չկրցաւ զայն փճացնել: Մայրը,— անիկա յիշատակն է մանկութեան, ամէնէն մաքուր սէրն է, արեգակնային ճառագայթն է հոգածութեանց եւ գգուանքներուն: Որոշ տարիքի հասած մարդը, ինքզինքին նուիրուած ու շրջապատուած թշնամիներով, ի՞նչպէս պիտի մոռնայ ծերունի կինը, որ իրեն համար կ'աղօթէ այն ժամուն, երբ ինք կը տառապի: Կեանքի ամէնէն ծանր օրերուն, երբ ամէն մէկ զգացում խեղդուած է, մայրական սէրը կը մնայ միակ լոյսը, որ կրնայ արթնցնել մարդուն կարծրացած հոգին:

Կորքի «Մայր»ին մէջ, Եսէնինը իր «Նամակ մայրիկին»ի մէջ, Պէզիմէնսքին՝ իր մէկ երկին մէջ, եւ շատ մը ուրիշ սովետ գրագէտներ կ'ատտուածացնեն իրենց մայրերը՝ ամէն մէկը իր ձեւով, անշուշտ:

Համայնավարի մը համար, մայրը ոչ միայն այն կինն է, որ ծնած է զինքը, այլ եւ խորհրդանշանն է երէկուան ամբողջ բանուորական դասակարգին:

Նոյն իսկ Մայաքովսքին կը գոչէ.

— Ալլօ՜, մայրի՜կ, մա՜յր: Ձեր զաւակը հիւանդ է. ան հրդեհ ունի իր սրտին մէջ: Մա՜յր...

Խորհրդային Ռուսիոյ մէջ, այժմ, հօր եւ ընտանիքի հանդէպ եւս մեծ փոփոխութիւն կայ: Յարգանք ծնողաց եւ ուսուցիչներուն, կարգապահութիւն, ամուսնական հաւատարմութիւն — այս է նոր «հաւատամքը» որ կը կրկնուի սովետական մամուլին մէջ:

Ընտանիքին վերածնունդը — նաեւ յինք խորը, սակայն: Երկու հզօր հոսանքներ,— մէկը՝ հաւաքական, միւսը՝ անհատական — իրարու կը հանդիպին — օժանդակելու համար ընտանիքի վերածնունդին:

Որոշ յարմարութիւններ, որոնք ստեղծուած են գրականներու գինով, մարդիկը կը մղեն դէպի անձնական յաջողութեան,— մտերիմ յարկարաժին, լաւ լուսաւորուած եւ ճաշակաւոր սարքաւորուած,— հաստատ ու կազմակերպեալ կեանք մը: Նիւթական բիրտ չափերը (մեծ հարստութիւն, ժառանգ, օժիտ եւն.) փոխարինուած են նոյն սեռէն որոշ բարիքներով, միայն թէ աւելի փոքր չափով (յարկաբաժիններ, սպասարկութիւն, ամառնոցակ, կապեր, դիրք կուսակցութեան մէջ եւն.):

Ինչ կը վերաբերի հաւաքական ձգտումներուն, անոնք կը պարտադրեն սեռային եւ ընտանեկան կայուն վիճակ, առանց որուն ընկերվարական կառուցումը պիտի խաթարուէր:

ՄԱՄՈՒԼ

ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Սելանիկի «Հորիզոն»ը կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (18 դեկտ.).

— «Ձենք կարծեր որ Խորհ. Հայաստանի Ստալինեան ու անոր համհարզները, ինչպէս նաեւ անոնց արտասահմանի թմբկահարները, հաբիւրին հարիւր անխառն հաճոյքով իմացած ըլլան Սոց. Խորհ. Հանրապետութեանց Միութեան նախագահ Քալինինի խօսքերը Հայաստանի շինարարութեան ու տեղի անտեղի այնքան տարփողուած շինարարական վերելքի մասին:

Քալինին, որ Հայաստանի խորհրդայնացման 15րդ տարեդարձին առթիւ Երեւան այցելած է, այնտեղ ըրած է յայտարարութիւններ, որոնք այնքա՜ն պերճախօս են եւ շատ բան կը պատմեն բոլշեւիկեան շինարարութեան իրական արժէքի ու ծաւալի մասին: Եթէ հասարակ մահկանացու մը արտասանած ըլլար այդ խօսքերը, անմիջապէս կարելի պիտի ըլլար մեղադրել զայն իբրեւ «հակայեղափոխական», իբրեւ «խորհրդային հայրենիքի թշնամի» եւ ցոյց տալ անոր իր բուն տեղը,— Սիպիր: Բայց խօսողը Խորհ. Միութեան նախագահն է,— մէկը՝ որուն խօսքը կշիռ ունի եւ նշանակութիւն, մէկը՝ որ կը խօսի իրերը իր սեփական աչքերով տեսնելէ եւ ցարդ կատարուած գործը ստուգելէ վերջ: Ու կ'ըսէ՝ իրատես մարդու անվերապահ ու անկեղծ չէշտով.

— «Կեանքը դարձաւ ուրախ եւ մարդիկ ապահովուեցան: Սակայն այդ՝ մեծաքանակ կատարեալ ապահովութիւն չէ: Բաւ է անցնիլ Հայաստանի մէջէն եւ զայն տեսնել: Չկան լաւ ճանապարհներ, տուները թէեւ աւելի տեսք ունին քան 10 տարի առաջ, բայց տակաւին չեն գոհացներ բնակչութեան կարիքները: Եթէ մարդիկ վեց անգամ աւելի լաւ հագուէին, վեց անգամ աւելի կուլտուրական կ'ըլլային: Եթէ Երեւան քաղաքը վեց անգամ աւելի բարեզարդ ըլլար եւ կոլխոզներու բնակարանները վեց անգամ լաւ ըլլային, դուք կը հասկնաք, որ մարդն ալ ուրիշ կը դառնար եւ կեանքն ալ ուրախ պիտի անցնէր: Ատոր համար պէտք է աշխատանքի արտադրութիւնը զգալի կերպով բարձրացնել եւ դեռ եւս շատ բան պէտք է ընել, որպէսզի մեր կեանքը դառնայ աւելի ապահովուած եւ գեղեցիկ»:

Խորհրդածեցէք այս շատ անկեղծ խօսքերուն շուրջ եւ բաղդատեցէք զանոնք, երբեմն երբեմն բոլշեւիկեան կամ բոլշեւիկներու բարեկամ մամուլին մէջ հրատարակուած մեծաշուինդ տեղեկութեանց հետ եւ դուք կը հասկնաք թէ ի՛նչ աստիճանի վրայ կը գտնուի այսօր Հայաստանի շինարարական վերելքը: Խորհրդային վարչաձեւի թմբկահարները, մանաւանդ արտասահմանի մէջ, բռնազբօսիկ ճիգով մը հրապարակ կուգան ամէն անգամ, երբ կ'ուզեն խօսիլ Հայաստանի շինարարութեան մասին: Անոնց այդ ճիգը առանձնապէս ռէքլամային է, հետեւաբար եւ միշտ ուռուցիկ: Եղելութիւնները միշտ կը խոշորցնեն եւ այդպէս կը նկարագրեն: Ու հաւնոցի մը շինութեան մասին այնպէս կը խօսին, այնպէս մը կը վազեցնեն իրենց բերնի շողիքները որ կարծէք շինուածը գործատուն մըն է:

Դժբախտաբար, դեռ չգտնուեցաւ կանխակալ կարծիքով չլեցուած հեղինակաւոր անձ մը, որ Հայրենի հողին վրայ տարուած շինարարական աշխատանքները աչքովը տեսնելէ, ստուգելէ եւ ուսումնասիրելէ վերջ արտասահման վերադառնար եւ Հայրենիքի շինարարական վերելքին շուրջ ընէր առարկայական տեղեկատուութիւն մը: Բոլոր գացողները եւ վերադարձողները գունաւորեցին իրենց տեսածները եւ այդպէս պատմեցին, պարզապէս, իրենց խորհրդական հակառաքմութեան հարկը տալու համար Երեւանի վարիչներուն: Որովհետեւ այս վերջին 10-15 տարիներու ընթացքին Հայաստան կրցան երթալ միայն անոնք, որ ծանօթ էին իրենց խորհրդային վարչաձեւի համակրութեամբ եւ հետեւաբար, անիմաստ բան էր իրական տեղեկատուութիւն մը սպասել այդպիսիններէ»:

ԸՆԿԵՐ Լ. ԹԱԴԷՈՍԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

ՄԱՐՍԷՅԼ. 21 դեկտ.— Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի, արուարձաններու եւ շրջաններու բոլոր խումբերու եւ ենթակոմիտէներու կողմէ կ'ողբանք կորուստը մեր վեթերան ընկերոջ Լեւոն Թադէոսեանի (Պապաշա) մահը եւ մեր ցաւակցութիւնները կը յայտնենք իր եղբայրներուն՝ ընկերներ Սամսոնի եւ Յ. Թադէոսեանի (Թաւրիզ եւ Թեհրան) եւ երեք զաւակներուն:

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէ

X

Առնուվիլ - լէ Կոնէսի Վարդան ենթակոմիտէն իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկ. Լեւոն Թադէոսեանի (Պապաշա) մահուան առթիւ իր պարագաներուն:

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ

ԲԱՐԵՆՊԱՏԱԿ ՄԵԾ ՎԱՃԱՌՔ

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ՏԻԿԻՆ *Ս. ԲԷԿԼԵՐԵԱՆ*ի

ԱՅՍՕՐ, 25 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ, **ERMITAGE**ի ԳԵՂԵՑԻԿ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

29 Ave. Mac-Mahon 29. ՄԷԹՐՕ **Etoile** ԿԱՄ **Ternes.**

ԿԷՍ ՕՐԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

Ուր բոլոր այցելուները պիտի գտնեն իրենց ճաշակի ու քսակի յարմար ամէն կարգի առարկայ, խաղալիկ եւ ճոխ մթերք մը նպարեղէնի, մրգեղէնի, թաց պտուղի եւյլն.:

Հաճելի մթնոլորտ ՊԻՖԷՈՎ, ԹԱՌՈՎ ու ՊԱՐԵՐՈՎ։

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՄԵԾ ԵՐԵԿՈՅԹ

Ի ՆՊԱՍՏ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Կազմակերպուած արուեստագէտ եւ մշտական համակիր խմբակի մը կողմէ ղեկավարութեամբ սիրուած արուեստագէտներու՝ *ՖԻԼԻՓ ԱՂԱԶԱՐԵԱՆԻ* եւ *ԳՈՒՐԳԷՆ ԱԼԷՄՇԱՀԻ*

Մասնակցութեամբ՝ *Օր. ԻՐԻՍ ՊԻՒԼՊԻՒԼԵԱՆԻ* եւ *«ԿԻԼԻԿԻԱ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ*

Շաբաթ, 28 *Դեկտեմբեր երեկոյեան ժամը 9ին* **Salle Gaveau**ի մեծ սրահին մէջ

45, Rue de la Boétie. Métro: Miromesnil.

Գին տոմսերու՝ 20 — 15 — 10 եւ 7 ֆրանք. Օթեակներ՝ 25 ֆրանք:

Տոմսերը կը ծախուին.— Հրանդ-Սամուէլ 51 Rue Mr. le Prince. *P*aris (5). «Ֆլօրիա» ճաշարան, 61 Rue Mr. le Prince. *P*aris (5). Տպարան «Արաքս» 46 *R*ue Richer, *P*aris (9). Իշգաղացեան վաճառատուն 9 Rue Jouye Rouve. *P*aris (20).

ԲԱՑՈՒԱԾ Է «ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՐԳԵՒԱՒՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

1936 ՏԱՐԻ ՇՐՋԱՆԻՆ ԱՌԹԻՒ

1935 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 15ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ 1936 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 31

ԲՈԼՈՐ ԱՆՈՆՔ ՈՐ «ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱԺԱՆՈՐԴ Կ'ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԻՆ ՏԱՐԵԿԱՆ, ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԿԱՄ ԵՌԱՄՍԵԱՅ, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ ԵՒ ԿԱՄ ԿԸՆՈՐՈԳԵՆ ԻՐԵՆՑ ԲԱԺՆԵԳԻՆԸ, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ ՏԱՐԵԿԱՆ, ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԿԱՄ ԵՌԱՄՍԵԱՅ, ԻԲՐԵՒ ՊԱՐԳԵՒ ՊԻՏԻ ՍՏԱՆԱՆ ԶԱՆԱԶԱՆ ԳԻՐՔԵՐ, ՀԱՄԱՁԱՅՆ ԻՐԵՆՑ ՎՃԱՐՄԱՆ։

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՑԱՆԿԸ ԲԱԺՆՈՒԱԾ Է ՏԱՐԵԿԱՆ, ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՒ ԵՌԱՄՍԵԱՅ ԳԼՈՒԽՆԵՐՈՒ, ԵՒ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐԸ ԱԶԱՏ ԵՆ ԸՆՏՐԵԼՈՒ ԻՐԵՆՑ ՆԱԽԸՆՏՐԱԾ ՀԱՏՈՐՆԵՐԸ։

ԹՂԹԱՏԱՐԻ ԾԱԽՔԸ ՄԵՐ ՎՐԱՅ, ԲԱՑԻ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԷՆ։

ԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝

*ՀԱՅՈՒԲԻՏ ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆ ՀՕՄ*ի *Նախկին Սանուց Միութեան կողմէ ի նպաստ իր Օգնութեան Սնտուկին:*

28 Դեկտ. Շաբաթ երեկոյ ժամը 9.30էն մինչեւ առաւօտ

Salle des Ingénieurs Civilsի ՄԷՋ

19, Rue Blanche (Մէթրօ **Blanche** կամ **Trinité**).

գեղարուեստական ճոխ բաժին: կը ներկայացուի պալեշտ մը, *Ֆանթէզիներ եւ աթրաքսիոն* ֆրանսացի արուեստագէտներու կողմէ,

ԱՐԺԱՆԹԻՆԵԱՆ ՄԵԾ ՕՐՔԵՍԹՐԸ

ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով:

Մուտք՝ կանանց 7.50, այրերու 10 ֆրանք:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. Դ. ՎԻԷՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ

1 Յունուարին

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 28 ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 9ին

COLISÉEի շքեղ սրահին մէջ

1. կենդանի պատկեր.— Կ. Խաչեան գործունէութիւնը (Կ. Խաչուհիներու կողմէ):
2. մեներգներ.— Mlle Mireille Berard (*Cantatrice de la Radio*) եւ Օր. ԳԷՈՐԳԵԱՆ, որոնց պիտի ընկերանայ դաշնակով Mme André Arnaub (*pianiste accomagnatrice au Conservatoire*).
3. կովկասեան պարեր.— Օր. ՅԱԿՈԲԵԱՆ, ընկերակցութեամբ նուագի, Պ. ԱՐԻՍՏԱԿԵՍԵԱՆ եւ Վ. ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ:
4. Ջաւեշտ.— Տէր եւ Տիկին ՂԱԶԱՐԵԱՆՆերու կողմէ:
5. Նուագ.— Պ. ՉԷՕՐԷՔՃԵԱՆ եւ իր Նուագախումբը:
6. Պար կէս գիշերէն մինչեւ առաւօտ: ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ: կանանց հագուստներու Մրցում (երեք մրցանակներ լաւագոյն հագուստ կրողներուն):

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ ԵՒ ՏՕՆԱԾԱՌ

Կազմակերպուած՝ ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԼԻՈՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

28 Դեկտ. Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին, Գ. քաղաքապետարանի սրահին մէջ

Մանուկներու կողմէ՝ երգախառն պարեր, «Ծաղկավաճառուհին»:

Կ'երգէ Պ. Վ. ՋԱՆՏԵԱՆ, Փանթէզի Պ. Յ. ԹՈՐՈՍԵԱՆԷ

Կը մասնակցի՝ Պ. Գ. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ ջութակով

Կը խօսի՝ Պ. ԿԻՒՐԵՂ ԽՐԱՅԵԱՆ

Կաղանդ պապան խաղալիքներ եւ պտուղ պիտի բաժնէ սրահին մէջ գտնուող բոլոր երախաններուն։

Մուտք 1 ֆրանք

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՀԱՄԵՐԳ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ Պ. *Վ. ՍԱՐԳՍԵԱՆ*Ի

Տեղի կ'ունենայ **Palais des Congrès**ի մէջ (Լէքսօզիսիօնի պարտէզը)

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 25 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ, ԿԷՍ ՕՐԷ ԵՏՔ ԺԱՄԸ 4ԻՆ

Յայտագիրը կը պարունակէ Նոր խմբերգներ կոմիտասի վարդապետի գործերէն, ինչպէս նաեւ Ֆալենդիարեանի եւ Սարգսեանի պատրաստած երգերը, լարախումբով:

Ժողովրդական գիներ 5, 7 եւ 10 ֆրանք:

ՄԻ՛ ՄՈՌՆԱՔ այցելել Նոր Տարւոյ եւ Տօներու առթիւ

Համբաւանոր Պոլսեցի ժամագործ - ոսկերիչ

ԿԱՐԱՊԵՏ Յ. ԷՍՄԵՐԵԱՆԻ

(Maison E. CHARLES) Հիմնուած 1869

29, Rue MATHIS — Métro CRIMÉE

Tél. NORD 56 - 97 — Օթ. AJ., AV., CP., 52, 50, 71

Կը գտնուին ամէն քսակի մատչելի, դրպանի, թեւի, շղթայի, պատի եւ զարթուցիչ ժամացոյցներ, գոհարեղէններ եւ տնական սպասներ, 100ին 10էն մինչեւ 20 իրական զեղչ եւ Նոր Տարւոյ առթիւ սիրուն նուէրներ:

Խղճամիտ *նորոգութիւն ժամացոյցներու: Չափաւոր գիներով նորոգութիւն, շինութիւն եւ փոփոխում բոլոր գոհարեղէններու:*

Կը գնենք *պլաթին, ոսկի, արծաթ եւ թանկագին քարեր:*

Գաւառներէն եղած ապսպրանքները կը կարգադրուին արագ եւ խղճմտօրէն:

Կիրակի օրերը եւս բաց է վաճառատունը:

ՏՕՆԱԾԱՌ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԻՐԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ԵՒ ՊԱՆԵԷՕ - ՔԱՇԱՆԻ Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ԿՈՂՄԷ

5 Յունուար, Կիրակի ցերեկ

Նկատի ունենալ այդ թուականը:

ՏԱՐՕՆԵԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆ

Confection POUR DAMES et Bonneterie.

2 Rue St. PHILIPPE (Angle 115, Rue d'Aboukir).
PARIS (2). Tél. CENTRAL: 20 86.

Մեծաքանակ վաճառում ամէն եղանակի կնոջական հագուստեղէններու, ՌՈԲ, ՇԸՄԻԶԻԷ, ԺԻՒՓ, ԺԱՔԷԹ, ԱՆՍԱՄՊԼԸ, ԹՐՈՒԱՔԱՌ, ՓՈՒԼՕՎԸՐ (կնոջ, այրերու եւ տղոց համար), քաշէ եւն.: Վերոյիշեալ ապրանքները մեր իսկ *արտադրութիւնն ըլլալով*, ուրախ ենք մեր հայ-րենակից առեւտրականներուն տալու միջոցներ — ՆՊԱՍՏԱՒՈՐ ԳԻՆ ԵՒ ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ — որ կարենան յաջողութեամբ պայքարիլ իրենց մրցակիցներուն հետ:

Խնդրանքի վրայ, գաւառի հայրենակիցներուն կը ղրկուի ԳԻՆՆԵՐՈՒ ՑԱՆԿ ինչպէս նաեւ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՒ ՕՐԻՆԱԿՆԵՐ:

Փորձի համար ուզուած նմոյշները կարելի է վերադարձնել յանձնումէն մինչեւ 10 օր յետոյ:

Շնորհիւ լաւ կազմակերպութեան, ապսպրանքներու *արագ եւ խղճամիտ* առաքումը ապահովուած է:

Ամէն յաճախորդ, երբ ամիսը անգամ մը կը ստանայ նորութիւններու մանրամասն ցանկը իրենց վերջին գիներով:

Փորձեցէք անգամ մը աշխատիլ մեզ հետ: Վստահ ենք որ մեր ուղղամիտ գործունէութեամբ, պիտի յաջողինք ձեր անունը արձանագրել իբր տեւական յաճախորդ:

ԱՐԱՅ ԽԵՆՏԱՄԵԱՆ — Maison KHENDAMIAN

ԱՄԷՆԷՆ ԱՐԴԻԱԿԱՆ ՆԿԱՐՆԵՐԸ ՉԱՓԱՒՈՐ ԳԻՆԵՐՈՎ

ՔԱՌԹ ՓՈՍԹԱԼ՝ 12ը 25 ֆրանք. ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ նկարներու մասնագիտութիւն. քաշուած մեր STUDIOի կամ հարսանիքին վայրը՝ առանց յաւելումի՝ 12ը *125* ֆրանք:

Carte d'identitéի նկարներ՝ *12* հատը *10* ֆր., *6* հատը *7* ֆր.:

ՊԱՏԱՐԱԳ - ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այսօր, Չորեքշաբթի, Պոմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցիին մէջ տեղի կ'ունենայ պատարագ - հոգեհանգիստ ի յիշատակ

Տ. ՇԱՀԷ ԱՐՔ. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ: Ամբողջութեանց պիտի մասնակցին բոլոր եկեղեցիներու քահանաները: Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Գերապատիւ Տ. Գարեգին Եպս. Խաչատրեան: Սկիզբ ժամերգութեան 8.30, Ս. Պատարագ 10, Հոգեհանգստեան պաշտօն եւ քարոզ 11.30:

Կը հրաւիրուի Մարսէյլի եւ շրջակայքի հայութիւնը:

Պոմոնի Ս. Գրիգոր Լուս. Եկեղ.

Թաղականութիւն

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս Պետրոս եկեղեցիի Հոգաբարձութիւնը իր շնորհակալութիւնները կը յայտնէ Պ. Ա. Քէչէճեանի եւ իր խումբի անդամներուն որոնք ներդաշնակօրէն երգեցին Կոմիտաս վարդապետի յօրինած պատարագը, իր մահուան առթիւ տեղի ունեցած սգահանդէսին:

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղը կը բանայ դասընթացքներու շարք մը ձրիաբար, 12 տարեկանէն վեր եղող չափահասներու համար:

Կ'աւանդուին հայերէն լեզուի եւ ազգ. պատմութեան դասեր, Պ. Պ. Ա. Արծրունիի *եւ Վ. Համբարձում-եանի կողմէ:*

Դասընթացքները կը սկսին յունուար 16ին, հինգշաբթի օրերը ժամը 9.30—12, *Միւթիւալիթէի սրահներէն մէկուն մէջ:*

Արձանագրութեան համար դիմել՝ Օր. Պետրոսեանի, 6, Rue de Trétagne, *եւ կամ հեռաձայնել* Montmartre 13-09:

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ

CIGALE CINÉMA

60 Avenue de Saxe. LYON.

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Cours Lafayette, angle Rue Garibaldi.

Կ'ՈՒԶՈՒԻ *Վարժ գրաշար մը, «ՅԱՌԱՋ» օրաթերթի համար: Դիմել՝ «Յառաջ»ի վարչութեան:*

17, Rue Damesme. PARIS 13e.
Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ՆՈՐ ՏԱՐԻԻ ԵՒ ԾՆՈՒՆԴԻ ԳՆՈՒՄՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ ՄԻ ՄՏԱԾԷՔ ԹԷ ՈՒՐԻՇ ՏԵՂ ԵՐԹԱՔ

Դիմեցէք **Maison PANOSSIAN**

22, Rue Baudin, — Tél. Trud. 19-41 — Métro: Poissonnière & Cadet

Ուր պիտի գտնէք արեւելեան ամէն տեսակ թարմ նպարեղէններ, չոր պտուղներ մատչելի գիներով

ՄԾԾԱՔԱՆԱԿ ԵՒ ՓՈՔՐԱՔԱՆԱԿ — LIVRAISON à DOMICILE

Diplôme d'Honneur 1931

"ՇԻՐԱԿ" ԱՄԵՆՈՒՆ ԾԱՆՕԹ ՄԵԾ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆԸ

26, Rue de TRÉVISE, ՄԷԹՐՕ **Cadet.** ՀԵՌ. **Provence 38-63**

Importation Directe

Մեծ մթերանոց ՄԾԾԱՔԱՆԱԿ եւ ՓՈՔՐԱՔԱՆԱԿ նպարեղէններու: Արեւելեան չոր միրգեր: Թարմ եւ աժան:

Ամենադեղչեալ գիներ ՆՈՐ ՏԱՐԻԻ եւ ԾՆՈՒՆԴԻ առթիւ:

ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ CONSTANTINOPLE

ԿԱՂԱՆԴԻ ԵՒ ԾՆՈՒՆԴԻ ԱՌԹԻՒ

ԱՐԴԷՆ ՍՏԱՑԱԾ ԵՆՔ *Ընտիր եւ առատ չոր պտուղներ, թարմ անուշեղէններ, մասնաւոր պատրաստութիւն ԷՐՄԷՔ ՔԱՏԱՅԻՖԻ, անպայման սեր: Հարիւրին տասը զեղչ ամէն անոնց որ կը ներկայացնեն ՅԱՌԱՋի այս թիւը:*

37, Rue de Trévise, (Métro: Cadet) — ***Tél.: Prov. 82-96***

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70
(ՆՐԹԵԽԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 27 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
VENDREDI 27 Décembre 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2997

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԷԿ ՏԱՐԻԷՆ ՄԻՒՍԸ

Լրագրական աւանդութիւն մը կը պարտադրէ տեսութիւններ հրատարակել, ամէն անգամ որ տարի մը կը թաւալի եւ նոր մը կը բացուի:

Տեսութիւններ միշտ ալ կրնան հրատարակուիլ, ազգային, քաղաքական կամ գրական – գեղարուեստական:

Ինչ որ պիտի կատարենք, աւելի շատ երեւոյթներու վերլուծման փորձ մըն է, ներշնչուած՝ ոչ այնքան տարուան որքան օր – ուան դէպքերէն:

Այդ փորձը սահմանափակուած չպիտի ըլլայ միայն մեր շրջանին մէջ, որովհետեւ այն երեւոյթները որ ուշադրութիւն կը գրաւեն, յատուկ չեն միայն ֆրանսահայ գաղութին:

×

Առաջին երեւոյթը որ աչքի կը զարնէ, միտքերու շփոթու – թիւնն է, հետեւաբար եւ ճիգերու հակասութիւն, երբեմն ալ թուլացում:

Բազմազան են այդ շփոթութեան պատճառները, բայց մենք պիտի յիշենք միայն հիմնականը,— արտասուելի անգիտակցութիւն մը՝ մեր իրական կացութեան մասին:

Այս թերթը յաճախ կ'արծարծէ բանաձեւ մը,— Հայաստան եւ Արտասահման: Երկու ինքնուրոյն ճակատներ, որոնք առան – ձին հոգեր եւ պարտականութիւններ կը թելադրեն:

Այդ ճակատները զանազանած ատեն, «Յառաջ» միշտ ալ կը յիշեցնէ թէ Երեւանը ամէն բան չէ:

Այսօրուան համար, եղած – չեղած ան է իբրեւ կորիզ հայ – րենիքի, բայց ամէն բան չէ, իբրեւ իշխանութիւն կամ պետու – թիւն, որուն կառչելով կարենաս ապահովել բազմաթիւ բնական եւ տարրական իրաւունքներ:

Չափազանց բարդ են այդ կացութեան պատճառները: Բայց մենք պատճառներու վերլուծումը չէ որ պիտի կատարենք. ոչ ալ միջազգային իրաւագիտութեան դասեր տալ կամ սորվիլ:

Ահա տասնըհինգ տարի վերջն ալ, աչքի առջեւ ունինք մէկ անվիճելի եւ անողոք իրականութիւն.— Երեւանը իր սահմանա – դրութեամբ եւ թուով կուսակցական հայեցողութեամբ ինքզինքը դատապարտած է ամլութեան, իբրեւ իշխանութիւն: Անոր համար ալ, ընդհանրապէս կ'անճրկի ամէնէն տարրական գործե – րուն մէջ անգամ:

Թող մեզի չպատմեն վերաշինութեան աշխատանքները եւ ու – րիշ ճիգեր, որոնց մասին բաւական պաշար ունինք, իրենց իսկ աղբիւրներէն: Այդ բոլորը, ինչքան ալ գնահատելի ըլլան եւ կազդուրիչ, բաւական չեն թմրեցնելու եւ իշխանութեան մը բնական պարտականութիւնները մոռացութեան տալու համար:

Մանաւանդ որ, 15 տարի է անցեր, խաղաղութեամբ եւ ապա – հովութեամբ, եւ ամէնէն սակաւապէտն ալ իրաւունք ունի հար – ցումներ ուղղելու:

Նոյն 15 տարիները չունէրուն ալ տալով չանցուցին արմա – տախիլ եւ աշխատաւոր բազմութիւնները, եօթն անգամ եօթանա – սուն ցամաքներու վրայ:

Եթէ փորձէինք դէմ դիմաց դնել երկրի մէջ կատարուած վե – րաշինութիւնը եւ արտասահմանի շինութիւնները, այնքան ան – բաղդատելի պայմաններու մէջ, եզրակացութիւնը կրնար զուս – բանալ անվերջ խորհրդածութեանց:

Չենք ուզեր դիւրազգածութիւններ վիրաւորել, բաղդատու – թիւնը կատարելով ուրիշ երկիրներու, նոյն իսկ խորհրդային ու – րիշ հանրապետութեանց հետ :

Եւ յետոյ չմոռնանք որ վերաշինութեան այդ աշխատանքին մէջ, պատկառելի բաժին մը ունեցած է Արտասահմանը, իր հայր. Միութիւններով եւ ուրիշ կազմակերպութիւններով:

Հարցը այն է որ, Երեւանը եւ իր բազմազոյն «բարեկամնե – րը» յաճախ անձնատուր կ'ըլլան չռայլաբանութեանց, եւ իրենց կարգին մոռացութեան կուտան այլապէս կարեւոր, անյետաձգե – լի հոգեր եւ պահանջներ:

Իսկ մենք Դաշնակցականներս— «թշնամինե՛ր» — ահա տա – րիներէ ի վեր լայն վարկ ենք բացեր, որպէսզի Երեւանը աւելին կատարէ: Աւելի ճիշդ՝ քիչ մըն ալ աչք ու ականջ դնէ այն միւս պահանջներուն, որոնք անբաժան մասերը կը կազմեն որ եւ է իշ – խանութեան պարտականութեանց:

Եթէ «կամենալը կարենալ է», ապա ուրեմն ժամանակն է որ քիչ մըն ալ այդ ուղղութեամբ խորհին:

Իսկ այս ճամբուն վրայ իրենց ամէնէն թանկագին աջակիցը կրնայ դառնալ ե՛ւ մեր ե՛ւ իրենց կացութեան բացառիկ հանգա – մանքը:

Մենք որ եւ է ատեն լեռներ գլորելու առաջարկներ չենք դրած: Եւ որ եւ է պահանջ յուզած ատեն, միշտ ալ աչքի առջեւ ունեցած ենք ոչ միայն իրենց կարողութիւնը, այլ եւ հաստատուած կար – գուսարքը:

Այսօր ալ նոյն պարագան է որ կը յիշեցնենք,— Առաջին րո – պէէն ուղիղը մենք պիտի ուղղէինք, եթէ միայն գործէին այն սահմաններուն մէջ որ կը բխին խորհրդային իշխանութեան հա – ճակած նշանախօսքերէն եւ անոր հաստատած օրէնքներէն:

Մենք չենք տեսած այդպիսի տրամադրութիւն, եւ երեւոյթ – ներն ու դէպքերը կը հաստատեն թէ տեսնելիք ալ չունինք:

Արդարեւ, այսօր շատ աւելի նկուն վիճակ մը ունի Երեւա – նը, քան տարիներ առաջ: Անոր բարոյական եւ քաղաքական հե – ղինակութիւնը շատ աւելի տկար է այսօր, քան 1925–27ին:

Ինչ որ կը նշանակէ թէ, յարաբերաբար, մեր հոգերն ու մտա – հոգութիւններն ալ շատ աւելի դառն են, 15 տարի վերջը:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԵՐԵՔ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՊԻՏԻ ՕԳՆԵՆ ԱՆԳԼԻՈՅ

Թուրքիոյ արտաքին գործավար Լոնտոն կ'երթայ

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ երեք պետութիւններ, Թուրքիա, Եուկոսլավիա եւ Յունաստան բերանացի հաւաստիքներ տուած են Անգլիոյ, յանձն առնելով աջակցիլ, եթէ բրիտանական տորմիղը յարձակման ենթարկուի Միջերկրականի մէջ: Այս պատասխանին առթիւ, մանրամասն հարցարաններ ուղղուած են, աջակցութեան ձեւի եւ արագութեան մասին: Սպանիա տակաւին չէ պատասխանած: Աթէնքի մէջ հրատարակուած զրոյցի մը համաձայն, անգլիական կառավարութիւնը հարցուցած է Յունաստանի թէ կ'արտօնէ՞ որ անգլիական մարտանաւերը ի հարկին գործածեն Սուտայի ծոցը, Նավարինօն, Արկոսթոլին եւ Մուտրոսը, եւ թէ կրնա՞յ զօրաբաժին մը ղրկել Եգիպտոս, եթէ կացութիւնը ծանրանայ:

** Ֆրանսայի ծովային նախարարութիւնը կը հերքէ այն լուրը թէ անգլիական նաւաբաժին մը պիտի օգտուի Այաչչիոյի նաւահանգիստէն (Քորսիքա), ածուխ ամբարելու համար:

** Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Թուրքիոյ արտաքին գործավար Թ. Ր. Արաս մօտերս Լոնտոն պիտի հասնի, տեսակցելու համար արտաքին նախարար Պ. Իտընի հետ, փոխադարձ օգնութեան հարցի կազմակերպման եւ պատժական տնօրինութեանց խստացման մասին:

** Լոնտոնի մէջ մտահոգութիւն կը պատճառէ Լեհաստանի վերապահ դիրքը, փոխադարձ օգնութեան հարցի մասին (օգնութեան հասնիլ, եթէ Անգլիա յարձակման ենթարկուի Միջերկրականի մէջ):

Ծերակոյտը քուէարկեց Մարտական Միութեանց լուծման եւ զէնքերու վերաբերեալ օրէնքները

Ծերակոյտը երեքշաբթի օր 84ի դէմ 207 ձայնով քուէարկեց մարտական կազմակերպութեանց լուծման, զինեալ ցոյցերու եւն. վերաբերեալ օրինագիծները, որոնք անգամ մը եւս քննուելով Երեսփ. Ժողովին մէջ, պիտի դառնան օրէնք, անմիջապէս գործադրելի: Հակառակ դատական նախարարին եւ ուրիշներու դիտողութեանց, լուծման իրաւասութիւնը կ'իյնայ ոչ թէ դատական իշխանութեանց, այլ կառավարութեան: Լուծումը պիտի կատարուի նախագահական հրամանագրով, համաձայն դահլիճին առաջարկութեան: Կազմակերպութեանց անունները չեն յիշուիր, բայց օրէնքը ուղղուած է «այն բոլոր ընկերակցութեանց կամ խմբակցութեանց դէմ որոնք զինեալ ցոյցեր կը յարուցանեն փողոցներու մէջ»: Հանրապետութեան նախագահը իրաւունք ունի լուծելու նաեւ այն խմբակցութիւնները — բացի պաշտօնապէս արտօնուած Միութիւններէ — որոնք մարտական խումբերու կամ մասնաւոր պահակներու հանգամանք ունին, կամ կը սպառնան երկրին ամբողջութեան կամ հանրապետական վարչաձեւին:

Զէնքերու վերաբերեալ յօդուածին մէջ, օրէնքը երեք ամիսէն երկու տարի բանտարկութեան եւ 100էն 1000 ֆրանք տուգանքի կը դատապարտէ ո եւ է մէկը որ ծածկուած կամ յայտնի զէնքով մը կամ վտանգաւոր գործիքով մը կը բռնուի ցոյցի մը կամ գումարման մը առթիւ: ԵԹԷ ՑԱՆՑԱՌՈՐԸ ՕՏԱՐԱԿԱՆ Է, ԴԱՏԱՐԱՆԸ ԱՐՏԱՔՍՄԱՆ ՎՃԻՌ ԱԼ ՊԻՏԻ ԱՐՁԱԿԷ:

Մամուլի վերաբերեալ յօդուածին մէջ, աւելցուած է տրամադրութիւն մը, որուն համաձայն դատի պիտի ենթարկուին անոնք որ սպանութեան, աւարառութեան կամ հրկիզման կը մղեն, գրգռիչ հրատարակութիւններով, «դրդումը հետեւանք ունեցած ըլլայ թէ ոչ»:

Աջակողմեան հոսանքները, որոնք մեծ յոյսեր դրած էին Ծերակոյտին վրայ, այժմ բուռն բառերով կ'արտայայտեն իրենց յուսախաբութիւնը: Ամէնէն չափաւորը, «Էքօ տը Փարի», կը ծաղրէ «հերաթափ կամ ճերմակ դանկերով, խորշոմած ծոծրակներով, ծռած մէջքերով եւ ուռած փորով» ծերակուտականները: Աւելի ծայրայեղներ կ'ազդարարեն թէ չպիտի համակերպին «մասօններու բռնութեան»:

Կացութիւնը Ֆրանսայի մէջ եւ այլուր

Նախարարական խորհուրդը նիստ գումարեց երէկ, հինգշաբթի, քննելու համար ներքին եւ արտաքին կացութիւնը: Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Պ. Լավալ նորէն վստահութեան խնդիր պիտի յարուցանէ, մարտական կազմակերպութեանց լուծման օրէնքին առթիւ, որ վերջին անգամ պիտի կարդացուի Երեսփ. Ժողովին մէջ:

Միեւնոյն օրը Ծերակոյտը սկսաւ քննել 1936ի նախահաշիւը, որ կը ցուցնէ 40,433 միլիոն ֆրանք հասոյթ եւ 40,381 միլիոն ֆրանք ծախք, այսինքն 52 միլիոնի աւելցութիւն եկամուտի: Ծերակոյտին տեղեկաբերը վստահ է թէ կարելի պիտի ըլլայ դիմադրել ֆրանքին դէմ սարքուած բոլոր խաղերուն եւ վերահաստատել վստահութիւնը:

*** Ծնունդը տխուր անցաւ Իտալիոյ մէջ, իսկ Անգլիոյ մէջ տօնուեցաւ աւանդական հանդիսաւորութեամբ: Անգլիոյ նոր նախարարը, Պ. Իտըն, արդէն պաշտօնի ձեռնարկած ըլլալով, անհամբերութեամբ կ'սպասուի յառաջիկայ ձեռնարկներուն: Կը թուի թէ պատժական տնօրինութեանց խնդիրը անփոփոխ պիտի մնայ մինչեւ յունուար 20, երբ կը գումարուին Ազգերու Դաշնակցութեան յանձնախումբերը: Մինչ այս մինչ այն, Մեծն Բրիտանիոյ զինուորական նախարարութիւնը նոր ծրագիրներ կ'ուսումնասիրէ, բանակը արդիացնելու եւ գիտական բոլոր կատարելագործութիւններով օժտելու համար: Հեծելազօրքն ալ պիտի վերածուի մեքենաշարժ ուժի մը, սկսելով Եգիպտոսէն եւ Լոնտոնէն:

ԾՆՈՒՆԴԻ ԱՌԹԻՒ ճառ մը խօսելով, Ծօրճ Թագաւորը յայտարարեց թէ «Անգլիա ոչ ոքի թշնամի է»: Պապն ալ իր աւանդական ճառին մէջ պարզեց աշխարհի ծանր վիճակը, որ կրնայ պատերազմի յանգիլ, եւ ողբաց որ քրիստոնէութիւնը տխուր վիճակի մը մատնուած է Ռուսաստանի եւ … Մեքսիկայի մէջ: Իսկ Հապէշական կառավարութիւնը քրիստոնէաշունչ կոչ մը ուղղեց Անգլիոյ Ժողովուրդին, Եթովպիոյ վրայ տարապանքին առթիւ:

ԵՐԿՈՒ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐ, 5 եւ 8 տարեկան, երեքշաբթի գիշեր անկողին մտան Քոլոմպի մէջ, անուշ երազներով: Մայրիկը ըսած էր թէ Ծնունդ (կամ Կաղանդ) Պապան աղուոր նուէրներ պիտի բերէ: Երկու տղաքը աւելի լաւ տեսնելու համար Ծնունդ Պապան, կէս գիշերին գացին խոհանոցը պառկեցան, (ուրիշներ ալ կ'ըսեն թէ հոն պառկած էին արդէն), բայց կազի խողովակը աւրուած ըլլալով, երբ առտուն հայրիկը եկաւ — գիշերապահ ոստիկան մը — երկուքն ալ մեռած էին …

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Ի ՊԷՏՍ ԱՆԳԻՏԱՑ

— • —

Զարմանքի եւ վրդովումի կանչեր, Ֆրանց Վերֆէլի դէմ սարքուած հալածանքին եւ խարոյկին առթիւ, որուն մանրամասնութիւնները կարդացիք բոլորդ ալ.

— Ուրեմն այսքան ինկա՛ւ պոլսահայ, թրքահայ մտաւորականութիւնը… Ի՞նչպէս կարելի է այդքան գռեհկանալ …

Արդա՛ր է վրդովումը, եւ երեւոյթը այնքան գռեհիկ, որ չարժեր գրադիլ:

Բայց … չմոռնանք որ «թագաւորը տանիկ է»: Մնացեալը բացատրութեան չի կարօտիր:

Եւ յետոյ, ո՞վքեր են Պոլսէն հաջողները, «յանուն թրքահայ մտաւորականութեան»:

Անոնց գլուխը կը գտնուի ոմն Արամ Ասլան, «Պէյօղլուի թաղականութեան նախկին անդամ», որ բացագանչեր է իր ճառին մէջ, Բանկալթիի խարոյկին առթիւ.

— «Թրքահայերը, որոնք տարիներէ ի վեր առաջին անգամ ըլլալով ոկսած են եղբայրական կեանք մը ապրիլ Աթաթիւրքի հիմնած արքայութեան մէջ, գործնապէս հաստատելու համար իրենց կապակցութիւնը այս սիրելի հայրենիքին, այսօր հրապարակաւ կ'այրեն մերնուիրական հայրենիքին դէմ դաւող Ֆրանց Վերֆէլ անիծեալին նկարը եւ անոր գրած բարբանջագիրը: Անկցի՛ն Թրքութեան լեզու եւ ձեռք երկարողները»:

Նոյն ոգին՝ խարոյկին առթիւ էն – կիւրի ղրկուած հեռագրին մէջ:

Այս բոլորը շատ կը յիշեցնեն համիտեան շրջանը, յանախ գերազանցելով զայն:

Բայց կը յիշեցնեն այլապէս պերճախօս իրողութիւն մը:

Անոնք որ ռուսերէն գիտեն, թող կարդան «Իզվեստիա»ն եւ «Պրաւդա»ն եւ խորհրդային իշխանութեան միւս հրատարակութիւնները. իսկ անոնք որ չեն գիտեր, թող բացի ըլլան «Խորհ. Հայաստան» մը նայելու:

Ես առջի օր պատահաբար թղթատեցի հատ մը, եւ ահա թէ ի՛նչ գոհարներ գտայ: Նամակ մը՝ ուղղուած ամենակալ Ստալինի, յանուն խումբ մը բանուոր - բանուորուհիներու: (20 նոյ. 1935).

— «Իոսիֆ Վիսսարիոնովիչ, մեր հարազատ, մեր սիրելի, մեր մեծը, մենք անհամբեր սպասում էինք ձեր ճառին եւ երբ դուք ամբիոն բարձրացաք, մեզ համակեց անհուն բերկրանքի զգացմունքը, մեր կրծքերից պոռթկաց հրճուանքի փոթորիկը, մենք աւելի սեղմուեցինք իրար եւ ինչ որ դիւթական, տիտանեան ուժի մի նոր հոսանք զգացինք:

Մենք լսում էինք ձեզ, ուրացնում էինք ձեր ուրաքանչիւր ժեստը, ուրաքանչիւր շարժումը: Ուզում էինք բարձրանալ մեր տեղերից, գրկել ձեզ եւ արտայայտել մեր անսահման սէրը: Ձեր ամէն մի խօսքը խորապէս գամուեց մեր յիշողութեան մէջ եւ կը մնայ մինչեւ մեր կեանքի վախճանը:

… Դուք, ժողովուրդների մեծ առաջնորդ եւ մարդկութեան հանճարը, … Իոսիֆ Վիսսարիոնովիչ, մեր հարազատ, ընդունեցէք մեր սէրը եւ մեր մաղթանքը՝ երկա՛ր կեանք ձեզ ի ուրախութիւն մեզ: Ապրիլն աւելի լաւ է դարձել եւ աւելի հրաշալի է դառնալու: Ապրիլն աւելի ուրախ է դարձել եւ աւելի բերկրալից է դառնալու»:

Բարեհաճեցէք բաղդատել այս գոհարները՝ պոլսականներուն հետ, համիտեան շրջանէն մինչեւ քամալականը:

Սպասելով ձեր եզրակացութեան, կը ջանամ գտնել շատ աւելի պատկերալից նմոյշներ, ի պէտս անգիտաց:

ՎԱՀԷ

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԱՆՐԱԿԱՌՔԻ 5000 ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐ եւ պաշտօնեաներ գործադուլ հռչակեցին եւրոպական Ծնունդի ճրագալոյցին, իբրեւ բողոք թոշակներու 10 առ հարիւր կրճատման դէմ: Կը վախցուէր որ Մարսէյլ հաղորդակցութենէ զրկուի տօնական օրով, բայց վերջին պահուն գոհացում տրուած ըլլալով, գործադուլը դադրեցաւ: Անցեալ շաբթու ալ նաւահանգիստի բանուորները (տօքըր) գոհացում ստացած էին:

ՌԱԶՄԱՃԱԿԱՏԷՆ հասած լուրերու համաձայն (իտալական աղբիւր), Աստի - Ապպիի վերջին ճակատամարտին մէջ Հապէշները ունեցած են 700 մեռեալ եւ աւելի քան 2000 վիրաւոր. իսկ Իտալացիները՝ 7 սպայ եւ 160 զինուոր մեռեալ, 6 սպայ եւ 167 զինուոր սպանեալ: Կռիւները դադրած են առ այժմ:

ՓՕԼ ՊՈՒՐԺԷ, ծանօթ ակադեմական գրագէտը, մեռաւ կիրակի օր, 83 տարեկան հասակին մէջ, առանց կորսնցնելու իր գիտակցութիւնը: Գրական ասպարէզը սկսած էր բանաստեղծութեամբ եւ քննական ուսումնասիրութիւններով՝ յետոյ նուիրուեցաւ վիպագրութեան: Անհամար են իր նորավէպերն ու վէպերը, որովհետեւ հանգուցեալը ոչ միայն բեղնաւոր գրիչ ունէր, այլ եւ անխոնջ աշխատող մըն էր, նոյն իսկ ծերութեան շրջանին: Հռչակ հանած էր իբրեւ վերլուծող հոգեբանութեանց: Իր կարեւոր գործերէն մէկը, «Լը Տիսիփլը», հայերէնի թարգմանուած է հանգուցեալ Զիֆթէ - Սարաֆի կողմէ («Փիլիսոփային Աշակերտը»): Ջերմեռանդ կաթոլիկ էր, պահպանողական եւ միապետական: Դեռ կը խօսինք իր մասին:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ընտրական նոր օրէնքներուն համաձայն, Ազգ. Ժողովը պիտի բաղկանայ 300 երեսփոխաններէ, բաժնուած 32 ընտրական շրջանակներու վրայ:

«ՄԱՅՐԵՐՈՒ ՕՐՈՒԱՆ» տասնամեակին առթիւ, մեծ հանդիսութիւններ կատարուեցան Իտալիոյ մէջ, Ծնունդի առաջին օրը: Այս առթիւ 85.000 պարգեւներ բաժնուեցան, — համագումար 16 ու կէս միլիոն լիր, ինչպէս եւ 50.000 հագուստ՝ նորածիններու համար եւ 17.000 վկայական:

ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ փոխ - նախարարներէն Թանկ Եու Եէն սպաննուեցաւ Շանկայի ֆրանսական թաղամասին մէջ:

ՆԵՐՔԻՆ ՄՈՆԿՈԼԻԱՆ, որ երկու միլիոն բնակիչ ունի, անկախ հռչակուեցաւ դեկտ. 25ին, իշխան Թէն Վանկի նախաձեռնութեամբ եւ անշուշտ Ճափոնի հովանաւորութեամբ: Այս երկրամասը սկիզբէն ի վեր դժգոհ էր բուն Չինաստանէն:

31 ՀՈԳԻ ՄԵՌԱՆ եւ 70 հոգի վիրաւորուեցան Էրֆուրտի մօտ (Գերմանիա), երբ Պերլին - Ֆրանքֆորթ ճեպընթացը զարնուեցաւ ուրիշ կառախումբի մը: Ուղեւորները Ծնունդը տօնելու կ'երթային: Ընդհարումը տեղի ունեցաւ Զաալէ գետի կամուրջին վրայ եւ վակոններէն մէկը գետը ինկաւ: Վիրաւորներէն 22ին վիճակը շատ ծանր է:

ԱՆԹԵԼԻ 20 ՎԻԹԽԱՐԻ կայաններ պիտի շինուին Խ. Միութեան մէջ, (5ը Սիպերիա), համաշխարհային յեղափոխութիւն քարոզելու համար 22 լեզուներով: Վարկ սահմանուած է 80 միլիոն ռուբլի :

16,110 ԳԻՐՔ տպուած է Անգլիոյ մէջ, 1935ի ընթացքին, ուրեմն օրական 44, ինչ որ աննախընթաց կը համարուի :

ՉԵՐԲԱԿԱԼՈՒԵՑԱՒ այն 15 տարեկան լակոտը, Փիէռ Պէրնառ, որ եղբօրը 2 ու կէս ամսուան աղջկան գըլուխը ջուրին մէջ կոխելով խեղդած էր: Այս ոճիրէն վերջը սինէմա գացած, յետոյ ամբողջ գիշերը լուացուցած էր: Երբ հարցուցին թէ ինչո՞ւ այդ ոճիրը գործեց, հետեւեալ պատասխանը տուաւ.— «Զանձրացայ իր չորերը լուալով»:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՄՈՒՐՀԱՆԴԱԿ

ՆԱԽԱԲՈԼՇԵՒԻԿԵԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ.— ԴՐՕՇԻ ԽՆԴԻՐ

Պատերազմի վեթերաններու եւ աշխատաւորականներու վերջին համագումարներէն վերջ, հակաբոլշեւիկեան շարժումն աւելի կազմակերպուած հանգամանք ստացած է եւ աստիճանաբար կը տարածուի բոլոր նահանգներուն մէջ: Զարմանալի ճարպիկութեամբ համայնավարները մուտք գործած են մեծ քաղաքներու դպրոցներուն մէջ— բարձրագոյն թէ միջնակարգ եւ շատ անգամ ալ տարրական: Անոնք ուժեղ փրոփականտ մղած են եւ կը շարունակեն առաջ տանիլ ուսուցիչներու մէջ: Այդ շարժման առաջին գործնական արդիւնքը երեւցաւ վերջերս — «երդում ընելու» խնդրին մէջ: Իւրաքանչիւր ուսուցիչ, իբրեւ պետական պաշտօնեայ՝ պաշտօն ստանալէն առաջ պարտաւոր էր ուխտել յանուն սահմանադրութեան հաւատարիմ մնալ անոր սկզբունքներուն: Այդ երդումին դէմ ծառացան համայնավարամիտ ուսուցիչներ: Անոնց հետեւեցան ուսանողներ եւ նոյն իսկ տարրական դպրոցներու 8—10 տարեկան աշակերտներ: Այդ արդէն չափէն աւելի յանդգնութեան դէմ դուրս եկան բազմաթիւ թերթեր, հայրենասէր հաստատութիւններ, վեթերաններու միութիւններ եւ եկեղեցական կազմակերպութիւններ: Այդ յարաճուն շարժման իբրեւ արգելք՝ որոշ նահանգներու օրէնսդրական մարմիններ ձեռնարկեցին մասնաւոր օրէնքներ քուէարկելու, արգիլելու համար համայնավարական այդ շարժումը: Ամերիկան, 15 տարուան փորձառութենէն վերջ միայն սկսաւ հասկնալ որ թունաւոր օձ մը տաքցուցած է իր կուրծքին վրայ:

Շարժումը առոյժ չվերջացաւ: Վերջերս, Ֆիլատելֆիոյ մէջ, կաթոլիկ հաստատութիւնները բացած են դասընթացք մը՝ ուսանողներ պատրաստելու հակաբոլշեւիկեան փրոփականտի համար: Դասընթացքը 6 ամսուան տեւողութիւն պիտի ունենայ: Հոն պիտի ուսուցանեն մարքսիզմ, բոլշեւիզմ եւ ուրիշ տեսակի «իզմ»-երու փիլիսոփայութիւնները՝ քննական ակնոցով եւ ընկերային յեղաշրջումները պիտի դնեն ոչ թէ ատելութեան եւ մարդատեցութեան հիմերու վրայ, այլ մարդասիրութեան եւ սիրոյ:

Ամերիկեան մամուլը մասնաւոր ուշադրութիւն կը դարձնէ այդ դպրոցի վրայ, իսկ ոմանք ալ յոյս կը յայտնեն թէ այդպիսի դասընթացքներ պէտք է բացուին բոլոր նահանգներու մէջ: Զուգընթաց այդ շարժման, ուշադրութիւն կը դարձնեն ուսուցչական կազմերու, դասագրքերու, տարրական եւ բարձրագոյն դպրոցներու վրայ, ամէն ջանք չխնայելով արմատախիլ ընել համայնավարական վտանգաւոր ուսմունքը:

×

Միայն Հայերս չենք որ դրօշակի խնդիր ունինք, հոգ չէ թէ այդ դրօշակն ըլլայ առանց հայրենիքի եւ հալածական: Վերջերս Ամերիկան ալ, մանաւանդ Նիւ Եորք քաղաքը, ըզգայ իր մէջքին վրայ հարուածներ՝ ղեկավարուած Մոսկուայէն:

Քանի մը շաբաթ առաջ, Նիւ Եորք ամենամեծ սրահներէն մէկուն մէջ բոլշեւիկ-սոցիալիստ խառն ժողով մը տեղի կ'ունենայ, ուր կարմիր դրօշակներէն զատ ուրիշ դրօշակ չէր երեւար: Այս դէպքը արթնցուց աշխարհի մեծագոյն այս քաղաքը: Անոնց կուսակցական խորութեան (ռամկավարներ եւ հանրապետականներ), ինչպէս նաեւ հայրենասէր բոլոր կազմակերպութիւնները ոտքի կանգնեցան, բողոքեցին եւ պահանջեցին պատժական միջոցներ ձեռք առնել: Եւ Նիւ Եորք քաղաքի օրէնսդրական մարմինը օրէնք մը քուէարկեց, որով կը պարտադրուի բոլոր ժողովներու մէջ պարզել Ամերիկեան դրօշակը, հակառակ պարագային ժողովի ատենապետը կ'ենթարկուի 100 տոլարի տուգանքի եւ կամ 10 օրուան բանտարկութեան: Քաղաքապետի ստորագրութենէն վերջ այս հրահանգը կը գործադրուի իբրեւ օրէնք:

Եւ չպիտի զարմանանք եթէ օր մը, շնորհիւ համայնավարներու փարած յիմարական եւ ծայրայեղական քաղաքականութեան, այս երկրի ազատութիւնը եւ սահմանադրութիւնը սիրող բոլոր ուժերը միանան ոչ միայն գաղափարական պայքար մղելով բոլշեւիկներու դէմ, այլեւ աւելի կտրուկ միջոցներ ձեռք առնելով՝ արմատախիլ ընեն այդ վտանգը:

Ամերիկացիները շատ դժուարութեամբ կ'ըմբռնեն քաղաքական որ եւ է վտանգութիւն, բայց երբ համոզուին թէ որոշ տարրեր իրենց երկրին ազատութիւնը չարաչար կը գործածեն, կը դառնան աւելի յամառ եւ անխնայ:

Պարզ է, որ շուտով այս երկիրն ալ պիտի տեսնէ այս կամ այն ձեւի Ֆաշականութիւն մը, պայքարելու համար դաղանացած համայնավարներու դէմ: Այդ ատենն է որ մեր ռամկավար-բարեգործական աղաները ի վիճակի պիտի ըլլան ըմբռնելու կարմիր վտանգը: Այժմէն իսկ անոնք ըսկած են նահանջի եւ բարեկամական յարաբերութիւնները խզելու մասին խորհիլ:

Ա. ՆՈՐԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ՊԱՏԺԱՎԷԺ

Պատիժը նորութիւն չէ, որու կողմէ տրուած կամ որու տրուած ըլլայ:

Յիսուն ազգեր պատիժներ սահմանեցին Իտալիոյ՝ յարձակած ըլլալուն համար Եթովպիոյ վրայ: Ու մի՛ զարմանաք եթէ այդ նոյն յիսուն ազգերը վաղը յարձակին իրարու վրայ: Այն ժամանակ հաւանաբար պիտի պատժէ զիրենք՝ Աստուած:

Դառնալով պատիժին՝ այս դարուն մէջ աշխարհ գալը արդէն կը նշանակէ մեծագոյն պատիժին ենթարկուիլ:

Իսկ իբրեւ Հայ աշխարհ գալը կը նշանակէ պատժէ չփախնալ՝ քանի որ ամբողջ տիեզերքը, դարերէ ի վեր, միաբանած է մեր անմեղութիւնը պատժելու համար:

Հա՞յ ես.— ուրեմն օրական հացդ պատիժ քեզի կը ստանես: Հա՞յ ես. — ուրեմն ամէն տեղ դաղթական ես եւ աշխատելու իրաւունք չունիս: Զաշխատելու ալ իրաւունք չունիս: Օրէնսդիրը կ'ըսէ.— Պիտի չաշխատիս: Ոստիկանն կ'ըսէ.— Կը ծուլանաս:

Գործատէրը կը պատժէ՝ գործէդ հանելով քեզ: Կը նստիս տունը: Տանտէրը քեզ կը պատժէ սենեակէդ հանելով քեզ: Փողոցը եթէ պառկիս՝ ոստիկանը կը պատժէ քեզ, բնակավայր չունենալուդ համար: Մեռնիլ կ'ուզես: Կրօնքը քեզ կը պատժէ ազդարարելով.— Դժոխք պիտի երթաս:

Կը հիւանդանաս:

Բժիշկը քեզ կը պատժէ, ըսելով.

— Պիտի չխմես, ո՛չ գինի, ո՛չ օղի, ո՛չ սուրճ, ո՛չ թէյ, ո՛չ օշարակ, ո՛չ իսկ ջուր: Ու պիտի չուտես. ո՛չ միս, ո՛չ բրինձ, ո՛չ լուբիա, ո՛չ սիսեռ, ո՛չ գետնախնձոր, ո՛չ խմորեղէն, ոչ իսկ աղուր:

Կը հարցնես.

— Ի՞նչ պիտի ուտեմ ու խմեմ ուրեմն:

— Ոչինչ: Ուտելու խմելու ժամանակ չէ: Ըստ պահեցողութիւնս եթէ մէկ տարի շարունակես՝ ամէն բան կ'անցնի:

— Ես ալ կ'անցնիմ, պարոն բժիշկ:

— Անցի՛ր, քեզմէ վերջը սպասողներ կան:

Արդէն բժիշկին տուած այս պատիժները աւելորդ են, քանի որ մըսավաճառը, նպարավաճառը, գինեվաճառը եւ հացագործը քեզ պատժած են բան մը չտալով:

Բարեկամներդ քեզ կը պատժեն այլեւս... երես չտալով:

Եւ սակայն կը շարունակես պատերազմը՝ այսինքն ապրիլը: Ցուրտը քեզ կը պատժէ, եւեւէն տաքը կուգայ, ան ալ քեզ կը պատժէ, քովէն ծարաւը կ'երեւի ու կը պատժէ քեզ, անօթութիւնը պատիժ պատիժի վրայ կը բարդէ:

Կեանքը պատիժ է, իսկ Հայուն կեանքը պատիժի ալպօմ: Եթէ Մուսոլինիի աւազի հաւաքածոյ մը կազմել կուտան, մեզի ոչ փուշի ժողովածոյ մը չինել տուած են:

Մարդկային ընտանիքին մէջ մեր վիճակը կը նմանի այն տղուն որ իր «բարբարոսութեան» դասը սորվելու տեղ՝ կը զբաղի շինարար գործով մը.

Հօրեղբայրը կուգայ ու կ'ըսէ.

— Ի՞նչ կ'ընես...

— Գործովս կը պարապիմ...

— Կը պարապի՞ս... ուրեմն պարապ ես եւ բարբարոսութեան դասդ չես սորվիր...

Ու կը տփէ տղան:

Կուգայ մօրեղբայրը ու ան ալ կը պատժէ: Կուգայ քեռայրը ու նոր պատիժ մըն ալ ան կուտայ տղուն: Կը հասնի խորթ հայրը, ան ալ տունէն կը վռնտէ, կուգայ հարազատ հայրը ու տղան կը վիրաւորէ:

Տղան կը սորվի բարբարոսութեան դասը, անշուշտ ուշ:

Եթէ Իտալիոյ դէմ կան յիսուն պետութիւններ, Հայերուս դէմ յիսուն անգամ յիսուն ազգեր կան, մէջը ըլլալով... հայ ազգը:

Զմոռնանք եւ այս կարեւոր կէտը.

— Մենք մեզ ալ կը պատժենք:

Կուսակցակա՞ն ես.— հակառակորդ կուսակցութիւնը քեզ կը պատժէ:

Կուսակցական չե՞ս.— ամէն կուսակցութիւն քեզ կը պատժէ:

Ես մարդկութիւնը կը բաժնեմ երկու դասակարգի.— պատժողներ եւ պատժուողներ:

Իւրաքանչիւր անհատ պէտք է ջանայ ազատիլ պատժուողի վիճակէն, անցնելու համար պատժողի վիճակին:

Պիտի առարկուի որ դժուար է: Շատ ալ չէ: Ահա թէ ինչ ընելու է.

— Բանաստեղծութիւն ընել: Բանաստեղծը կը ճախրէ եւ պատիժներէն վեր կը մնայ: Իր ներշնչումով ուզածը կ'ընէ, ուզածը կը պատժէ... երգելով:

Երկրորդ.

— Երգիծաբանութիւն ընել:

Երգիծաբանը կը խայթէ, կը կծէ, կը քաշէ, կը քաշքշէ... խնդալով:

Իսկ եթէ, ինծի պէս, թէ՛ բանաստեղծութիւն եւ թէ երգիծաբանութիւն փորձէք, չարաչար պատժուած էք:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԽԱՐՈՅԿԻՆ ԱՌՋԵՒ

«Մեծազոր» Թուրքիոյ «Հանրապետութիւնը» ահ ու սարսափի է մատնըւած նրբազգած գրագէտի մը գրքին առջեւ:

Ինչո՞ւ:

Լուսանկարիչ եղա՞ծ էք, եթէ այո, հանդիպած էք յաճախորդներու որ իրենց տգեղութեան ու այլանդակ դէմքի իրական նկարին առջեւ կը ցնցուին եւ կը սկսին խնդիր հանել արհեստաւորին հետ, աւելի առաջ երթալով կը սկսին կասկածներ յայտնել անոր վարպետութեան մասին: Կամ, տեսա՞ծ էք մարդիկ որ հայելիին առջեւ չեն կրնար իրենց դառնութիւնը զսպել, իրենց դէմքի այլանդակութիւնը նշմարելով անոր մէջ: Ահա Թուրքը, այսօր այդ վիճակի մէջ կը գտնուի:

Տարիներով «փատիշահըմ չօք եաշա»յի վարժուած այս ազգը, յանկարծ կը տեսնէ իր ոճրային դէմքը գիրքի մը մէջ որ 34 լեզուներով կը պոռայ աշխարհի ժողովուրդներուն թրքական ոճիրի ահաւորութիւնը:

Եւ Թուրք «Հանրապետական» ազգը իրար է անցած, ու կը հայհոյէ— իր բանաստեղծութիւնն է այս — կը պոռայ կը կանչէ — այս ալ իր երաժշտութիւնն է:

Իր մոլուցքին մէջ, կը Փչչայ Ֆրանց Վերֆէլի դէմ՝ անարգանքի թոյնը: Անոր ազգութիւնն ալ կը խառնէ գործին, կարծես թէ Հրեայ ըլլալը անարգանք ըլլար, մոռնալով որ այդ նոյն «Եահուտի»ները շատ մեծ ծառայութիւն են մատուցած Թուրքիոյ:

Իր գերագրգիռ վիճակին մէջ նոյն իսկ կը մոռնայ որ Թուրքիոյ մէջ չըկան ոչ Հայեր եւ ոչ ալ Հրեաներ, այլ կան «Թուրք կրէկորիէններ» եւ «Թուրք մօվսէսականներ»...

Տակաւին 15 օր է որ պաշտօնապէս հռչակեցին այս կէտը ի լուր աշխարհի, (եւ անշուշտ բոլոր դեսպանական մարմինները, մէջն ըլլալով ամերիկեանը, նկատի առին այս կէտը եւ հաղորդեցին իրենց կառավարութիւններուն), եւ հիմա ելեր կոչ կ'ընեն երկրին ՀԱՅ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐՈՒՆ որ օգնութեան հասնին իրենց՝ Թուրքին «պատիւը» փրկելու համար...

Զուարճալի չէ՞ տեսարանը:

Սնանկութիւն:

Սնանկութիւն քաղաքական գիտակցութեան եւ ազգային արժանապատուութեան, սնանկութիւն քաղաքակրթութեան եւ կրթութեան:

Օրը քառասուն անգամ կ'անիծեն «հին ըէժիմ»ը եւ կը յայտարարեն անոր հետ իրենց կապը խզած ըլլալը, եւ ահա Ֆրանց Վերֆէլ մը կուգայ թակարդը ձգելու զիրենք, հաստատելու թէ՝ իրենք նովին մարմնով իսկ նոյն այդ Թուրքերն են, Թալաթներու եւ Էնվէրներու գործած ոճիրները իրենցն իսկ են, իրենց հարազատ ծնունդը, իրենց էութիւնը...

Գոնէ բողոքելու ձեւը գիտնային:

Այսքան անճարակութիւն, Աստուած իմ:

Ըլլել հրապարակաւ խոստովանիլ թէ «Թուրք կրէկորիէն»ները իսկական Հայեր են եւ կը մնան, թէ Բանկալթիի գերեզմանատունը Հայոց կը պատկանի, թէ հայ պատրիարքարան գոյութիւն ունի...

Իսկ ԽԱՐՈ՞ՅԿԸ, ի՛նչ նուրբ մտածում, իսկապէս Թուրքէն չէր սպասուէր այսքան խորախորհուրդ արարողութիւն մը...

Կրակը կրօնքն էր մեր նախնի Հայոց եւ ամենաթանկագին զոհերն է որ կըմատուցէին անոր, նոյնիսկ ծնողքներ իրենց զաւակները կը մատուցանէին մեհեաններուն մէջ: Եւ այսօր, Պոլսոյ մէջ այդ պաշտամունքն է որ կը կատարեն Թուրքերը հայ գերեզմանատան՝ հայ մեռելներու հողակոյտին վրայ: Ինչ գեղեցիկ յարգանք իրապէս:

Հայ Մարտիրոսութեան Սրբազան Մատեանը կ'այրեն հոն եւ բոցերը գուլայ գուլայ երկինք կը բարձրանան՝ հրճուեցնելով մեր նահատակներու հոգիները. իսկ նուիրական մոխիրը վայրկեան մը կը տաքցնէ մեր մեռելներու սառած եւ շատոնց է խունկի հոտէ զրկուած ու աճիւրդի հանուած մասունքները...

Թող ցնծայ մեր սիրելի բարեկամը Ֆ. Վերֆէլ որ իր նկարն ու գրած դիւցազներգութիւնը այսքան մեծ յարգանքի մը առարկայ կը դառնան, բոցալեզու կը բարձրանան մինչեւ երկինք, երթալ այրելու ու ցնցելու իր Հայերուն Աստուծուն՝ Եհովայի գահը:

Հիմա էր որ արժեց այդ հատորը, բոցեղէն երգ մը դարձաւ ու տարածուեցաւ մթնոլորտի մէջ: Անոր ալիքները վերացուցին համաշխարհի հայութեան սրտերը եւ մխիթարանքով օրօրեցին...

Եւ տակաւին այս ցոյցին մէջ կան ուրիշ մխիթարական կողմեր:

Մի՞թէ նկատի պիտի առնուի ափ մը Հայերու այս ցոյցը, որոնք տարրական իրաւունքէ զրկուած՝ ստրկօրէն կը կատարեն իրենց բռնակալներուն հրամանները, եւ մանաւանդ որ «Թուրք կրէկորիէն» են ասոնք:

Որքան պիտի հրճուի շարժանկարի ամերիկեան ընկերութիւնը, իր ձեռնարկին շուրջ սարքուած այս «րէքլամ»ին համար: Եօնուս Նատին կրնայ որոշ գումար մըն ալ պահանջել այդ ընկերութենէն՝ իբր ծանուցման գին:

Թող արգիլուի «Մուսա Լերան քառասուն օրերու» ժապաւէնը, մեր հոգը չէ, ափ մը սրբազան մոխիր, Բանկալթիի գերեզմանատունէն կը բաւէ մեզի:

Կ. ՊԵՏՈՒՇ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

ԹԱՐԳՄԱՆԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը ԵՒ ԿԸ ՀԱՄՈԶՈՒԻՔ...

Հաւաստի աղբիւրէ կը տեղեկանամ թէ Պոմոնի մեր «Հայաստանասէր»ները սկսած են «հարուածային» աշխատանք տանիլ:

Այսպէս, անցեալ կիրակի Ֆրանսացի ընկերվարականները քաղաքական բանախօսութիւն մը սարքած էին շարժանկարի սրահին մէջ: Հոն էին նաեւ մեր «Հայաստանասէր»ները. կարելի՞ բան էր առանց իրենց ներկայութեան «գործ» կատարել:

Այն պարագան թէ դաշնակցական տղաքը կը բացակայէին — ինչպէս կը պնդեն — թեւ կուտայ մեր «Հայաստանասէր»ներու երեւակայութեան, որպէսզի միտքեր պղտորեն, առանց կշռելու հետեւանքները:

Անոնք, «Հայաստանասէր»ները կ'ըսեն.

— Տեսա՞ք, «քամարատ»ներ, չափերտաւոր ընկերվարական դաշնակ տղաքը ներկայ չէին հաւաքոյթին: Ի՞նչ կը նշանակէ այս երեւոյթը: Կը նշանակէ թէ անոնք Ֆաշականներ են:

Իսկ ուրիշ մըն ալ կը բացագանչէ.

— Շարքայինները պատուական տղաքներ են, սա իրենց «չէֆ»ն՛ը, «չէֆ»երը...

Եւ կը թելադրեն որ թարգմանուին դաշնակցական թերթերը, մանաւանդ «Յառաջ»ը, որուն ամէն մէկ սիւնակէն, իբր թէ Ֆաշականութիւն եւ ցեղապաշտութիւն կը հոտի...

Ես վստահ եմ որ, թարգմանական գործը կը կատարուէր մինչեւ ցարդ, կողմնակի միջոցներով: Միայն թէ, այսօր պաշտօնական ձեւ կ'առնէ: Ոչ միայն պիտի թարգմանեն «Յառաջ»ը, այլ եւ ուրիշ թերթեր, հնչակեան եւ ռամկավար, որպէսզի բաղդատութեան դրուելով աւելի մերկապարանոց երեւայ «Յառաջ»ին դիմագիծը:

Այս առթիւ չմոռնամ յիշել նաեւ որ այդ ընկերական ժողովին մէջ, նեղը կը դնեն դաշնակցական Ֆրանսահպատակ ընկեր մը, որ անդամակցած է ընկերվարական կուսակցութեան Պոմոնի հատուածին:

Դաշնակցութիւնը պաշտպանելը կը թողում կուսակցական բարձրագոյն մարմիններուն:

Միայն թէ պարտականութիւնս է, իբրեւ թղթակից «Յառաջ»ի եւ իբրեւ Պոմոնցի, յիշեցնել մեր աղբարիկներուն, թէ ապերախտ գործի մը լծուած են, որ ոչ միայն օգուտ չունի, այլ եւ կոչուած է կիրքեր արծարծելու եւ խրամատներ խորացնելու:

Դուք, հակառակորդ բանակի ընկերներ, երբ դեռ «սոցիալիզմ»ին ի՛նչ ըլլալը չէիք լսած, Դաշնակցութիւնը ամբողջ գրականութիւն մը հրատարակած էր, Կովկասէն մինչեւ Եւրոպա: Ֆրանսացի ընկերվարականները պէտք չունին ձեր «ցուցմունքներուն»: Անոնք լաւ կը ճանչնան ձեզ ալ, մեզ ալ:

Կը յանձնարարեմ կրկին եւ կրկին կարդալ «Յառաջ»ի ե՛ւ խմբագրականները եւ միւս գրութիւնները, եւ «մեր անցեալ ճակատ»ի առթիւ հրատարակուած նիւթերը, մինչեւ իսկ «Զայնէր դաւառէն»ը, որ եւ է օտարի հետ խօսելէ առաջ:

Այս առթիւ, մի մոռնաք յիշեցնել թէ դաշնակցական տղաքը բանուոր[...]

ԷՋԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԷՆ (13)

ՍՈՒԷՏԻՈՅ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ

Կիները, աղջիկները, ծերերը, պառաւները, երեխաները եւ պատանիներն ալ նետուած էին այդ հակայ խառնարանին մէջ, կատարելու համար իրենց պարտականութիւնը:

Այսպէս ուրեմն, ամբողջն ալ նետուած էին կենաց ու մահուան պայքարի մը մէջ, ազնուական մահը գրկելու կամ ազատագրութիւնը ձեռք բերելու համար:

Գոյամարտին գերագոյն պահը հասած էր:

Թշնամին անընդհատ մեծ ճիգեր կ'ընէր Թաթար-Ալանկը կտրել անցնելու համար: Սակայն, միշտ ալ անիրագործելի կը մնար իր նպատակը, քանի որ մեր գնդակը գետին կը տապալէր յանդուգները: Այսպէս, Թաթար-Ալանկի եղերքի պուրակներուն մէջ՝ մինչեւ վերջալոյս շարունակուեցաւ կռիւը, մեզմէ երկու զոհ միայն խլելով: Դեռ թշնամին չէր յուսահատած իր ձեռնարկին յաջողութեան վրայ: Այդ իսկ պատճառով՝ անդադար կը կրկնէր իր հակայարձակումները: Օրն սկսած է արդէն տարաժամիլ, մութը տակաւ կ'իջնէր ու կը խտանար: Եւ գիշերուան այդ խաւարին մէջ երբեմն հատուկտոր հրացանի որոտներ կը լսուէին հոս ու հոն:

Թշնամին դաշնակցելով տիրող մըթութեան, անցաւ մեծ ու ընդհանուր յարձակողականի մը: Եւ իրիկուան այդ զարհուրելի պահուն՝ ահռելի ճակատամարտ մը սկսաւ երկուստեք: Մերինները այդ կռուի ամենաառաջ միջոցին՝ գերմարդկային ճիգեր ընելով, խոյաբար յառաջ նետուեցան թնդանօթի, ռումբերու ու արձակուած հազարաւոր գնդակներու տեղատարափի մը տակ, եւ կրակի մէջէն արշաւեցին թշնամիին վրայ, որպէսզի թշնամին չկարենար կտրել Թաթար-Ալանկը, Ճէպէլ-Մուսայի բաղկերակը: Կարծես գիշերն ալ,— մեր այդ երկրորդ թշնամին,— դառնագին յուսահատութեան բաժակը կը մօտեցնէր մեր շրթներուն: Բայց, մերինները տոկածաբար մարտնչեցան թշնամիին հազարաւոր զօրքերուն դէմ: Կռիւը տեւեց երկար ատեն: Պատերազմի Աստուծոյն՝ Արէսի մէկ անողոք կարգադրութիւնով այս անգամ յաղթանակը թշնամիին կը մնար, հակառակ մեր այնքան խիզախ դիմադրութեան:

Թշնամին յաջողած էր ճեղքել ու անցնիլ Թաթար-Ալանկը: Գրաւուած էր մեր ամենակարեւոր դիրքը: Թշնամին գիշերուան մէջ բաւական յառաջանալով՝ իր բնակութիւնը հաստատեց մեր յաջորդ դիրքերէն 200 — 250 մէթր հեռաւորութեան վրայ, խոր անտառին մէջ, լաւ կերպով պաշտպանուած: Մառախուղը նորէն բռնած էր ամէն դի:

Երկու հակառակորդ ուժեր դէմ դիմաց կանգնած անքուն աչքերով կը հսկէին իրենց դիրքերուն վրայ ու շուտափոյթ լուսնալուն կը սպասէին: Արեւելքը սկսած էր շառագունիլ: Վերջապէս արեւը: Թշնամին, առանց րոպէ մը իսկ վատնելու, անմիջապէս ձեռնարկեց յարձակումի, երեկոյեան տարած յաղթանակէն գինովցած: Մերիններն ալ, այդ արատը իրենց ճակատներէն սրբելու համար, աւելի բուռն կերպով սկսան կուրծք տալ թշնամիին յարձակումներուն: Այդ օր ալ կռիւն անհաւասար եղաւ, եւ կատաղի: Սուէտացին, բնաջնջումի պատկերն իր աչքերուն առջեւ, անխորտակելի կամքով, ծառացաւ թշնամիին դէմ: Թշնամին ալ իր բանակի անսպառելի ուժին ապաւինելով, շարունակ կը կրկնէր սկսած իր յարձակումները: Այդ պահուն, դժոխքի կերպարանք ստացած էր Ճէպէլ-Մուսան:

Թշնամին մեծ հաստատակամութեամբ մը, մեր անպատճառ պարտութեան մատնելու յոյսով՝ կատաղութեամբ շարունակեց իր կռիւը: Անշուշտ, իրեն համար ամօթալի պիտի ըլլար, եթէ քանի մը հազար Հայեր ետ մղէին կայսրութեան մը զօրքերը: Իսկապէս այդ բուռ մը «կեավուր»ներու ապստամբութիւնը անտանելի էր Թուրք կառավարութեան համար:

Սուէտացին կարծես ինքն ալ չէր հաւատար իր ըրածին, որ գերբնական կը թուէր: Ամէն ոք Աստուծոյ զօրութիւնը կը տեսնէր ատոր մէջ, համոզուած՝ որ վերջնական յաղթանակը իրեն պիտի մնար:

Թշնամին շարունակաբար թնդանօթի ռումբեր ու մավզէրի գնդակներ կը տեղացնէր մեր դիրքերուն վրայ, «Ալլահ էքպէր» կանչելով:

Նմանապէս կրօնական աղօթքներ կ'արտասանէին իրենց զէնքի յաջողութեանը համար: Մերինները, անոնց աղօթքներուն՝ գնդակներով կը պատասխանէին: Մեր կողմէ արձակուած մէկն մի գնդակին, անմիջապէս կը յաջորդէին թնդանօթի ռումբերն ու մավզէրի գնդակները: Մեր զէնքերուն ծուխը գուլայ գուլայ վեր կը բարձրանար: Անծուխ զէնք ունէինք միայն տասնի չափ, «Գոնտաքլի մաուզէր»ներ: Մեր ունեցած ամենակարեւոր զէնքերը՝ յունական «Կրա»ներ՝ ծխաւոր էին, քանի որ անոնց փամփուշտներն ալ հասարակ վառօդով լեցուած էին: Այս ալ տեսակ մը մատնիչի դեր կատարեց ամբողջ կռուի ընթացքին: Թշնամին թնդանօթի ռումբերուն տակ կամաց կամաց կը յառաջանար, ամէն քայլափոխի քանի մը զինուոր վրայ տալով: Պատերազմը երթալով կը սաստկանար: Թշնամին ահեղօրէն կը շարունակէր իր յարձակումը: Մերինները քաջաբար կը դիմադրէին:

Թաթար-Ալանկի արեւմտեան կողմի ձորի մէջէն գաղտուկ կերպով յառաջացող զօրամասը երէկ երեկոյեան միացած էր Թաթար-Ալանկի ուղղութեամբ արշաւող զօրամասին՝ չկարողանալով դիմանալ մեր ռազմիկներու բուռն կրակին:

Այժմ, երկու զօրամասերը, միացեալ ուժերով կէսօրէ յետոյ ժամը 2ին, մեծ յարձակողականի մը ձեռնարկեցին, այն յոյսով, որ պիտի կրնային խուճապի մատնել մեր շարքերը: Սակայն, Սուէտացին դիւրին դիւրին տեղի տուողներէն չէր: Անխելայեղօրէն, գուցէ պատմութեան մէջ շատ քիչ անգամ տեսնուած քաջութեամբ նետուեցաւ թշնամիին վրայ, անոր յառաջխաղացումը արգիլելու համար:

Երեկոյեան դէմ էր: Սեւ թանձր մշուշը պատանքած էր լեռ ու ձոր ու դաշտ: Բազմահազար հրացաններու պայթիւններուն հետ կը լսուէին նաեւ հրամանատարներուն ու զինուորներուն բացագանչութիւնները:

Յ. Գ. ՓՈՒՐՍԱԼԵԱՆ

(Շար.)

ձեռքեր ունին, որոնց վրայ մարդկային կերպարանք մնացած չէ, աշխատանքէն եւ յոգնութենէն։

Քիչ մը պարկեշտութիւն, քիչ մը խիղճ ու ամօթ, Հայաստանի «քաղաքացի»ներ, յանուն Լէնինի, Ստալինի եւ ... Խանջեանի։

ՀՐԱԶԴԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

—•—

ՓՈՒՔՐԷՇ, 15 դեկտ. (Յառաջ). — Ի յիշատակ Կոմիտասի մահուան քառասունքին տեղի ունեցաւ չքեղ հանդէս մը, կազմակերպուած Պուքրէշի ազգ. մարմիններու կողմէ։

Պ. Տէվէճեան ժողովուրդին բացատրեց Կոմիտասի կեանքն ու գործը։ Կոմիտաս երգչախումբը երգեց քանի մը երգեր նոյն յաջողութեամբ, իսկ թէնօռ Պ. Կիրակ Սաքըրեան երգեց «Տէր ողորմեա»ն յուզելով ներկաները։ Օր. Արաքսի Սվաճեան, որուն ձայնը չատոնց լսած չէինք, մեներգեց յաջողապէս։ Խօսք առաւ նաեւ Պ. Պէրպէրեան։

Հանդէսին ներկայ էր խուռն բազմութիւն մը, ամէն դասակարգէ եւ հոսանքէ։

** Մանօթ կատակերգու գերասան Ցաւիրաստ Պուքրէշ հասած է, քանի մը ներկայացումներ սարքելու համար։

ՀԱՄԵՐԳ ՄԸ ԳԱՎԱԼԱՅԻ ՄԷՋ

—•—

ԳԱՎԱԼԱ, 18 դեկտ. (Յառաջ). — Առաջին անգամ ըլլալով Հ. Ե. Ե. Միութեան երգչախումբը կիրակի, 15 դեկտեմբեր, Միութեան սրահին մէջ սարքեց համերգ մը։

Սրահը ժամանակէն առաջ լեցուած էր խուռն բազմութեամբ մը, ուր կ'երեւային քաղաքիս ականաւոր դէմքերը, համայնքներու բոլոր ներկայացուցիչները, նաեւ բաւական թիւով յոյն երեւելիներ, ուսուցիչներ եւ պաշտօնական անձեր։ Համերգը բացուեցաւ Յունաստանի քայլերգով, որուն յաջորդեց «Բամ Փորոտան»ը։ Օրուան նախագահ Պ. Եդուարդ Թորոսեան բացատրեց հանդէսին իմաստը եւ հետզհետէ երգուեցան Կռունկ առայ, Սարէն եկաւ երկու մուխ, Գնա գըռա, Արի գութան, Գարուն (մեներգ) Տիկ. Բ. Թորոսեանէ, Կոմիտաս վարդապետ (Գ. Կանալարեանցի)։

Միջնարարին ճառ մը խօսեցաւ ազգ. վարժարանի տնօրէն Պ. Սօսվանի, փառաբանելով հայ երգը։ «Մեր ժողովուրդին ինքնապաշտպանութեան աննիւթական մարտկոցն է հայ երգը։ Ան կը ցոլացնէ ցեղին հաւատքը։ Վա՜յ այն ժողովուրդին որ կը լքէ այդ մարտկոցը, հայրենիքի մը կորուստը դժնդակ է, բայց երգին կորուստը անդարմանելի։ Կոմիտասը ցեղի տուաւ անմահ մարտկոց մը»։

Յայտագրին երկրորդ մասը սկսաւ զուարթաներգով, պահ մը ժողովուրդը փոխադրելով հայրենի մշակներու քով։ Յետոյ յաջորդաբար երգուեցան Նար ջան արեւ է, էս օր ուրբաթ է, Ջուր կուգայ, էս գիշեր լուսնակ գիշեր, Առնեմ երթամ իմ եարը, Ով մեծասքանչ դու լեզու, Անտունի (մեներգ) Պ. Յ. Տէյիրմէնճեանէ, Խումար պառկէ, Պինկէօլը, Թըխկոնտէ, Սասամ սիւմպիւլ։ Ժողովուրդին

ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ ԿԱՐՕՏՈՎ

Բոլոր այն բարեկամ հայրենակիցներս որ «Յառաջ»ի էջերէն առիթը ունեցան կարդալու «Իմ տեսածներս 1915—25ին», անշուշտ պիտի յիշեն իմ բազմատանջ քոյրիկս՝ Ապրշումը, որ հրաշքով ազատուած, Տիգրանակերտի մէջ կը գտնէի Մեծ Եղեռնէն վեց տարի ետք։

Այսօր այս տարաբախտ քոյրիկս ոչ եւս է, ինչպէս կը հաղորդէ երէց եղբօրս կ. Սասունիի մէկ նամակը Հալէպէն։ Իսկ ամուսինը, Խնուսի Արամիկ գիւղէն՝ Գեղամ Դաւիթեան ընկճուած խեղճ քրոջս թողած 5 զաւակներու որբութիւնը կ'ողբայ։ Ձեմ հաւատար աչքերուս, երբ կը կարդամ որ Հայկազուն, Քաջազուն, Սիրանուշ, Վեհանուշ եւ Գոհարիկը որբ են մօրմէն։

Անհնար է լռել, երբ աչքիս առջեւ կը պատկերանան այն սարսափի օրերը, զորս միասին անցուցինք Ապրշումի հետ։ Երբ վրիժառու հայ կամաւորները ռուսական բանակի հետ գրաւելով Տարօնի աշխարհը եւ փախուստի մատնելով արիւնարբու Թուրք, քիւրտ վոհմակները դէպի Շամ, իրենց հետ կը քշկոտէին եւ իբրեւ «խզմէթճի» կը չարչարէին, Ապրշումն էր որ կը մխիթարէր մեզ։ Բայց ո՞ր մէկը յիշել ...

Խե՛ղճ քոյրիկս, քննելով անհամար նամակներդ, իւրաքանչիւրին մէջ կը հանդիպիմ այս տողերուդ.— «Ախբէր, դուն, Առաքել, Ազնիւ՝ Ֆրանսա, Արօն, Քեռի Յարութիւն, Խաչիկ Հլղաթ, Միսակ, Գարեգին, Գեղամ եւ ուրիշներ Հայաստան, հօրեղբայր Գալուստ (Տէր Պօղոս) վախճանեցաւ Պուլկարիա եւ զաւակները մնացին հոն ու այսպէս աշխարհի չորս հովերուն. մի՞թէ ես ձեր կարօտովը պիտի մեռնիմ» ...

Դաժան է մահը ամէն ժամանակ եւ ամէն տեղ՝ բայց տասնապատիկ աւելի դժնդակ՝ մեռնիլ այսպէս, հազար տառապանքներէ վերջը, օտար ափի վրայ, հայրենիքի կարօտը սրտին։

Լեւոն Տօնիկեան

ԱՅՍ ՄԷԿՆ ԱԼ ՄԻ ՄՈՌՆԱՔ

—•—

Փարիզի Աղքատախնամը կազմակերպած է ցերեկոյթ - պարահանդէս մը, դեկտ. 29ին, կիրակի օր, Ժան Կուժօնի սրահներուն մէջ, ժամը 14էն մինչեւ կէս գիշեր, հովանաւորութեամբ Սալիէթուիէնի բժշկապետ փրոֆ. Ա. Կօսէի։

Աղքատախնամը ներկայիս կը գտնուի նիւթական ծանր կացութեան մը մէջ։ Տիրող տնտեսական տագնապին հետեւանքով իր հասոյթները պզտիկցան եւ օրէ օր կը նուազին, մինչ նոյն համեմատութեամբ կ'աւելնան թշուառութիւնը եւ անգործութիւնը։

Ներկայ պարահանդէսը, ինչպէս միշտ, վարեւոր մէկ մասը պէտք է ապահովէ Աղքատախնամի տարեկան

խանդավառութիւնը իր գագաթնակէտին հասած էր։ Երգչախումբի վարիչը, Պ. Եդուարդ Տատուրեան, գիշերը ցերեկին խառնելով յաջողած էր գլուխ հանել այս գնահատելի գործը։

** Համերգը պիտի կրկնուի դեկտ. 25ին։

Կ. Թորոսեան

պիտանէին։ Անիկա այս միջոցիս ուրիշ ձեռնարկի մը չէ դիմած որ հանրային հանգամանք ունենայ։ Հետեւաբար անոնք որ միջոց ունին, պէտք է իրենց ներկայութեամբ եւ օժանդակութեամբ կարելին ընեն ապահովելու համար այս հանդէսին յաջողութիւնը։

Ինչպէս անցեալին մէջ, Աղքատախնամի պարահանդէսը ոչ միայն բարեսիրական ձեռնարկ մը պիտի ըլլայ այլ եւ գեղարուեստական վայելք մը, լուրջ եւ ընտանեկան մթնոլորտով։

Վստահ եմ թէ տօնական օրերու զուգադիպութիւնը մասնաւորապէս պիտի յիշեցնէ իր աղքատները եւ որբերը։

** Նոյ. 23ի համար ծրագրուած վիճակախաղը, որուն տոմսերը արդէն շրջաբերութեան հանուած են, յետաձգուած է փետր. 23ի, ոստիկանական վերատեսչութեան մասնաւոր արտօնութեամբ։

Վարչութիւն

130 ՄԻԼԻՈՆ ՀԻՒԾԱԽՏԱՒՈՐՆԵՐՈՒՆ

Հիւծախտի Դէմ Պաշտպանութեան Ֆրանսական Կազմակերպութիւնը սովորութիւն դարձուց ամէն տարեվերջ շրջաբերութեան հանել մասնաւոր դըրոշմաթուղթեր յատկանշական պատկերներով եւ վերտառութիւններով, — «Արե՛ւ, արեւ», «Աւելի լաւ է կանխարգիլել»։ Այս տարի իններորդ տարին է որ հրապարակ կը հանուին այդ դրոշմաթուղթերը։

Ահաւասիկ անոնց հասոյթները.

	ֆրանք
1928ին	16.662.831
1929ին	19.942.362
1930ին	18.831.123
1931ին	18.619.313
1932ին	18.375.216
1933ին	18.110.486
1934ին	17.437.970

Ընդհ. գումար, 7 տարուան մէջ 127.979.301 ֆրանք։

Այս գումարը կը յատկացուի բուժարաններու, ապաքինարաններու, բացօթեայ դպրոցներու, ինչպէս եւ հիւծախտի դէմ պայքարելու։

ՏԱՍԸ ՀԱԶԱՐ Ֆինլանտացիներ իրենց չուէտական անունները պիտի վերածեն Ֆիննականի, դեկտ. 31ին, ի պատասխան «Երիտասարդ Ֆինլանտիա» կազմակերպութեան հայրենասիրական կոչին։

ԾԻԾԱՂ

— Ի՞նչպէս ես, բարեկամ։

— Աղէկ չեմ, աջ թեւս կաթուած ունեցաւ։

— Տարիքէդ ըլլալու է։

— Բայց չէ՞ որ ձախ թեւս ալ այդ տարիքը ունի։

×

Նկարիչը.

— Ահաւասիկ ամէնէն գերազանց նկարս։

— Ի՞նչ տարբերութիւն ունի միւսներէն։

— Այն որ ծախուեցաւ։

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

—•—

ՍԱՐՍԷԼ, (Յապաղած). — Համազգայինի մասնաճիւղի վարչութիւնը գեղեցիկ գաղափարն է ունեցած կազմակերպելու շարք մը օգտակար դասախօսութիւններ, որոնց առաջինը տեղի ունեցաւ դեկտ. 14ին, Սալ տը Նօսի սրահին մէջ։

Հանդէսը բացաւ Պ. Խորէն Ներսէսեանը, երբեմնի եռանդուն ուսուցիչը, որ չեշտեց նոր սերունդի մը տաւոր ու ֆիզիքական դաստիարակութեան կարեւորութիւնը եւ շնորհաւորեց Համազգայինի մասնաճիւղին այս գեղեցիկ ձեռնարկը։ Օրուան դասախօսն էր Տոքթ. Ս. Սասունի, որ մանրամասնօրէն բացատրեց թէ ինչ ձեւով պէտք է մաքրել մեր լինդերն ու ակռաները։ Երկար կանգ առաւ մանուկներու եւ յղի կիներու ակռաներու մաքրութեան վրայ եւ ծնողներուն բացատրեց թէ ինչ ձեւով պէտք է խնամել երախաներու ակռաները որպէսզի ծուռ չբուսնին։

Յետոյ հանդէսը վերածուեցաւ ընտանեկան տաքուկ մթնոլորտի մը, կարդալով արտասանութիւններ ըրին փոքրիկներ Մարի եւ Գրիգոր Գանթարճեաններ, Ազնաւոր Կիւմիւշ - ալմաղեան, Պ. Հայկ Դաւիթեան Սիամանթօյէն եւ ներկաներու պահանջով Եղիշէ Չարենցի «Ես իմ անուշ Հայաստանը»։ Արտասանեց նոյնպէս Պ. Եղիշէ Ներսէսեան Ահարոնեանէ, երգեց Պ. Գումրուեան իր փոքրիկ Սոնային հետ, երգեցին եւ ուրիշներ փոխնիփոխ։ Ժամը 12 ըլլալով, ըստիպուած էինք բաժնուիլ։ Փափաք յայտնուեցաւ որ այս դասախօսութիւնները չարունակուին։ Համազգայինի վարչութիւնը կը տեղեկացնէ որ յառաջիկայ ամսու կրկին նոյն տեղը դասախօսութիւն պիտի ըլլայ տարբեր նիւթի մը շուրջ։

Օ. Կարապետեան

ՆԱՄԱԿ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

ԿՈՉ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 20 դեկտ.— Ծանօթ գործիչ Պ. Արամ Թիւրապեան նիւթական աննախանձելի կացութեան մը մատնուած է եւ կ'ապրի յետին չքաւորութեան մէջ։

Հայ Լեգ. Միութիւնը պարտք համարեց հանգանակութեան մը ձեռնարկել գաղութիս մէջ։

Մասնաւորաբար հոս, ամէնուն յայտնի է այն դերը զոր ունեցաւ մեր յարգելի հայրենակիցը պատերազմի ընթացքին եւ հաշտութենէն ետքը երբ դաղթականութիւնը Ֆրանսա հասաւ։ Ան իր ամբողջ եռանդը ի սպաս դրաւ Կամաւորական շարժման եւ ազգային ընդհանուր շահերուն։

Գիտենք նաեւ որ ան իր նիւթական եւ բարոյական կարողութիւնները չխնայեց օգտակար հանդիսանալու համար շատ շատերուն անհատապէս ալ։

Ժամը աւելի քան հասած է փոխարինելու, հոգ չէ թէ դոյզն չափով։

Կը յուսանք որ ամէն ոք սիրով պիտի ուզէ արձանագրուիլ որ եւ է գումար մը։ Կարելի է վճարել Միութեան կեդրոնատեղին, 2, Rue Colbert, Bar de la Poste, չորեքշաբթի օրերը իրիկուան ժամը 7—8, կամ Միութեան կողմէ կնքուած ցանկով մը ներկայացողներուն։

Եթէ առիթը չունենաք վերոյիշեալ եղանակով կատարելու ձեր խղճի պարտքը, հաճեցէք քարթով մը լուր տալ մեզի, սիրով կը ներկայանանք գանձելու։

(Կնիք)

ԾԻԾԱՂ

Մայրը.— Աշոտ, դո՞ւն կերար մեղրին կէսը այս ամանին մէջէն ...

Աշոտ.— Ո՛չ, մայր, եթէ ես ուտէի կէս չէի ձգեր, այլ ամբողջը կ'ուտէի։

×

Տարէց կին մը իր մէկ հին բարեկամին, զոր երկար ատենէ ի վեր չէր տեսած.

— Ի՞նչպէս կը տեսնէք զիս, պարոն, աւելի երիտասարդացած, այնպէս չէ՞։

— Այո, տիկին, շատ տարիներ պէտք է եղեր ձեզ երիտասարդացնելու համար։

×

Երկու գիւղացիներու միջեւ.

— Ինչո՞ւ տխուր ես, բարեկամ։

— Աղջիկս պիտի ամուսնացնեմ, կովս ծախելով եւ դրամ ճարելով։ Արդ, կարդելէ յետոյ ոչ կով, ոչ դրամ, ոչ ալ աղջիկս պիտի ունենամ...

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԻՆ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՀԵՏՔԵՐՈՎ

—•—

Սոֆիայի «Ազատ խօսք»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (14 դեկտ.).

— «Հազուադէպ էր անցնող սերունդին մէջ ուրացումը դաւանանքին եւ շեղումը նախորոշուած գիծէն։ Գաղափարը կրօն եւ կազմակերպութիւնը եկեղեցի էր անոնցմէ իւրաքանչիւրին համար։ Այդպէս չէ այսօրուան սերունդին համար ու մեր շրջապատին մէջ։ Ուրացողները այսօր ամբողջ «կազմակերպութիւններ» եւ «գործիչներու» հարիւրեակներ են, որոնք ոչ միայն կը հանդուրժուին, այլեւ ի պատուի են յաճախ։

Եթէ անցեալին մէջ շեղումներ կը կատարուէին ու անջատումներ տեղի կ'ունենային, անպակաս էր միշտ գաղափարական տարրը։ Աւելի աւելի քան 30 տարի առաջ, բժ. Լեւոն Աթաբէկեանի գլխաւորութեամբ տեղի ունեցած անջատական շարժումը Դաշնակցութեան ծոցին մէջ ձախողեցաւ չարաչար, բայց նիւթական եւ անձնական շարժառիթներու ոչ մէկ աղտ ու ստուեր ինկաւ այդ շարժման ղեկավարներուն վրայ։ Մեր օրերուն ճիշդ հակառակն է որ տեղի կ'ունենայ։ Մէկ քանի տարի առաջուան «Մարտկոցական» «շարժումը», օրինակ, ծնունդ առաւ անձնական գռեհիկ շարժառիթներէ միայն եւ վերջացաւ Ձեկային վաճառուելով։ Նոյնքան գաղափարազուրկ եւ ստորին եղան միւս բոլոր անհատական կամ «խմբական» շեղումներն ու ուրացումները։

Դասալքութիւնը անցնող սերունդին համար համազօր էր դաւաճանութեան, հոգ չէ թէ մարդկային տովորական տկարութիւն մը ըլլար, դժոխային այն պայմաններուն մէջ, որ յատուկ էր հուրով եւ սուրով լուսցող ու մթնող այդ օրերուն։ Այսօր, սակայն, դասալքութիւնը դարձած է համատարած ախտ ու շատերը մեզմէ ոչ կը գիտակցին անոր ահաւոր չարիքներուն, ոչ ալ նոյնիսկ մեղադրանքի խօսք ունին դասալիքներու հանդէպ, որոնք յաճախ կը փախչին ոչ թէ, երէկուան նման, կեանքի զոհաբերութենէն, այլ չարաթը մէկ ժամուան եւ ամիսը 10 լէվի կորուստէն։

Անցնող սերունդին համար գոյութիւն չունէին դիրքի ու փառքի երազներ, կեանքի հաճոյքներ եւ յարմարութիւններ։ Պարտականութեան գինուոր մըն էր անոնցմէ ամէն մէկը, կարգապահ, համեստ ու չարքաշ։ Մինչդեռ այսօրուան սերունդին համար կեանքի յարմարութիւններու պահանջը դարձած է նուիրական, դիրք գրաւելու ձգտումը՝ օրինական, փառքի անտաւոր տենչի բաւարարումը՝ հրամայական, յաճախ բարոյական սկզբունքներու եւ սրբութեան ոյժ ունեցող աւանդութիւններու ոտնակոխման գնով։

Զերկարենք շարքը համեմատութիւններու, աւելի տխուր իրողութիւններու արձանագրումը խնայելու համար ապրող սերունդին։

Այլ սակայն ժամանակն է, որ հաշուի առնենք չարիքը եւ հիմնական դարմանի համար խորհինք։ Առանց անցնող սերունդի մեծագործութիւններուն մօտիկէն ծանօթանալու, առանց անոնց հետ հոգեպէս կապուելու եւ առանց անոնց առաքինութիւնները իւրացնելու կամ առանց անշեղօրէն անոնց լուսաւոր հետքերով քալելու, այս սերունդը վրնայ թերեւս շարունակել հայերէն խօսիլ ու հայ զգալ ինքզինքը, բայց Հայուն ու Հայաստանին պիտանի տարր պիտի չկրնայ դառնալ բնաւ»։

ՏԵՍԱԿՑԱԿ

«ՀԱՅ - ԲՈՅԺ», ժողովրդական ամսաթերթ բժշկութեան եւ առողջապահութեան, Բ. տարի, թիւ 15 (դեկտեմբեր), հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Հիւծախտը գաղթահայութեան մէջ (Տոքթ. Մ. Տէր Կարապետեան), Խրատներ ցուրտերուն առթիւ (Տոքթ. Շ. Այվազեան), Աչքերու առողջութիւնը (Տոքթ. Յ. Տէր Դաւիթեան), Բժշկին յուշատետրը (Խմբ.), Շնչել սորվեցէք (Ատամնաբոյժ Ս. Ոսկեան), Ինսիւլինով ի՞նչպէս դարմանել շաքարախտը (Տոքթ. Բ. Նազարեան), Զգուշացէք փոշիներէն (Տոքթ. Գ. Գալուստեան), Ատամնամաշկի բորբոքումը (Ատամնաբոյժ Յ. Փափազեան), Հարցարան (Խմբ.), Ի՞նչպէս հագուեցնել տղաքը (Ֆր. Կ. Խաչի Շրջ. Վարչութիւն) եւ բժշկական առածներ։

Տարեկան բաժնեգինը Ֆրանսայի համար 20 ֆրանք, արտասահմանի համար 25 ֆրանք։ Դիմել Dr. Ch. Aivazian, 17, Rue Damesme, Paris։

ՎՍՏԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ԿՐՆԱՔ ՑԱՆՑՆԱՐԱՐԵԼ ԵՐԵՒԱՆ ՕՂԻՆ, ՈՐՈՒՆ ԾԱՆՈՒՑՈՒՄԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ Ի ՉՈՐՐՈՐԴ ԷՋԻՆ ՎՐԱՅ։

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՋԵՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑ

Վերածեց՝ Պ. ՏՐՈՒՆՃԵԱՆ

ԽՄԲ.— Մեր կամքէն անկախ պատճառներով ընդհատուած էր այս շարքը, որուն վերջինը հրատարակուեցաւ դեկտ. 13ին (թիւ 53)։

Նկատելով որ Հայերու բանիմաց դասակարգը կրնար ջարդերու առաջքը առնել, կարելի է հետեւցնել որ հրոսակներէն աւելի ժողովուրդի բարձր դասը մասնակցած է ոճիրներուն եւ ամէն պարագայի մէջ ինքն է որ կը կրէ գլխաւոր պատասխանատուութիւնը։ Պարզ ժողովուրդը վերին դասու ազդեցութեան տակ է միշտ։ Իմ զօրագունդս, որուն մէջ միայն ռուս սպաներ կային, կը բաղկանար միայն հայ զինուորներէ։ Թէեւ ոչ մէկ ուժ ունէինք իրենց դէմ, դարձեալ կը յաջողէինք մեր հրամանները գործադրել տալ։ Երբեք համարձակեցան բացէ ի բաց կողոպտել ընել։ Այն գիշերը, երբ ջարդերը պատահեցան, պահականոցին մէջ քանի մը ջոկատներ կային, բայց ոչ մէկ քիւրտ ձիապան սպաննուեցաւ թէեւ մէկ ռուս սպայի հսկողութեան տակ էր եւ հարիւրաւոր Հայերէ շրջապատուած 40 քիւրտ ձիապաններ կային։

Ձեմ ուզեր ըսել անշուշտ թէ Հայերու բարձր դասը առանց բացառութեան մասնակցած է ոճիրներուն։ Ես Հայերու հանդիպեցայ որոնք այս ոճիրները խստօրէն կը դատապարտէին, ուրիշներ ալ ոչ միայն խօսքով, այլ եւ գործով հակառակ շարժեցան։ Պէտք է սակայն խոստովանիմ, որ շատ փոքրամասնութիւն են ասոնք եւ իրենց հայրենակիցներէն չեն սիրուիր։ Ասոնք կը մեղադրուին իբրեւ ընդդիմադիր ազգային գաղափարներուն։ Դարձեալ ուրիշներ կային որոնք իրենք զիրենք հակառակ ցոյց կուտային այդ վայրագութիւններուն, բայց գաղտնօրէն կ'օժանդակէին անոնց։ Ոմանք մեղադրանքներուն դէմ լռութիւն կը պահէին։ Մեծամասնութիւնը նոյն պատասխանն ունէր պատրաստ.— «Դուք Ռուս էք, դուք չէք կրնար ըմբռնել հայ ազգի խոհալը»։ Երբեմն կը փորձէին պաշտպանել հետեւեալի նման խօսքերով.— «Թուրքերը ուրի՞շ կերպ վարուեցան Հայերու հետ. մեր ըրածը վրիժառութիւն մըն է միայն»։ Վերոյիշեալ դէպքերը կ'ապացուցանեն թէ ինչ մարդասպանական է հայ ազգի եւ իր վերին դասու խոհալը։

Ոչ ոքի ձեռքն էր այս տխուր դէպքերուն առաջքը առնելը։ Հայերը հով ցանեցին, առանց խորհելու թէ փոթորիկ պիտի հնձէին»։

Փոխանորդաբար առժամեայ հրամանատար Կարինի եւ Տէվէ - Պոյնի դիրքերուն։ Հրամանատար Բ. թնդանօթաձիգ զօրագունդին գնդապետի տեղակալ Թվէրտոխլէպով. Կարին, 16 ապրիլ 1918

—•—

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԱԿԱՆ ՕՐԱԳԻՐ ԿԱՐԻՆԻ ԲԵՐԴԻ Բ. ԹՆԴԱՆՕԹԱՁԻԳ ԳՈՒՆԴԻՆ

■■■

Ռուսական կովկասեան բանակը լքեց իր դիրքերը 1917 դեկտեմբերի կէսերուն եւ առանց հրահանգ ստանալու կեդրոնի կամ բանակի հրամանատարութենէն՝ նահանջեց։ Բերդի թնդանօթաձիգ գունդը միացաւ բանակի նահանջին։ Տէվէ - Պոյնուի եւ Կարինի դիրքերու ջոկատներէն քառասուն սպաներ միայն մնացած էին։ Ասոնք, միայն պարտականութեան գիտակցութենէ մղուած, լքուած իրենց զինուորներէն, մնացեր էին թնդանօթներուն մօտ։ Ամրացուած դիրքերուն մօտ կը գտնուէին 400 թնդանօթներ, որոնք փոխադրութեան միջոցի պակասութեան պատճառով ետ մնացած էին։ Սպաները կը սպասէին վերին հրամանատարին արտօնութեան, հեռանալու կամ նոր ուժեր ստանալով դիմադրութիւնը շարունակելու համար։ Առաջին զօրագունդի սպաներով կազմուեցաւ Բ. թնդանօթաձիգ գունդին վարիչ տարրը։

Ռուսական բանակի նահանջին հետեւանքով Կարինի մէջ կազմուեցաւ հայ յեղափոխական կոմիտէ մը որ կը կոչուէր «Հայ Զինուորական Միութիւն»։ Նոյն ատեն բանակի հրամանատարը Բ. գունդին կը ղրկէր 400 անվարժ Հայեր, որոնց մեծ մասը դասալիք եղաւ եւ մնացածն ալ ուրիշ բանի չէր կրնար ծառայել, բայց եթէ դիրքերուն մէջ գտնուող մարտկոցներուն հսկելու։

Բանակի նահանջէն քիչ առաջ, երբ կտրուած էր Ռուսիոյ եւ Անդրկով - կասի հաղորդակցութիւնը, Թիֆլիզի մէջ հիմնուած էր ժամանակաւոր կառավարութիւն մը, որ կը կոչուէր «Անդրկովկասեան գործավարութիւն»։ Այս վերջինը կը յայտարարէր թէ, ոչ մէկ նպատակ ունի Անդրկովկասեան անկախ կառավարութիւն մը հիմնելու, բայց մինչեւ վարդ ու կանոնի վերահաստատուիլը կը ստանձնէ կեդրոնական կառավարութեան ներկայացուցչութիւնը։ 1917 դեկտ. 18ին գործավարութիւնը յայտարարեց թէ ցրուած ռուսական բանակին տեղ նոր մը պիտի կազմուէր, համաձայն ազգութիւններու սկզբունքին, ռուսական, վրացական, մահմետական երեք բանակներ, ինչպէս նաեւ ուրիշ ազգութիւններու ջոկատներէ Զերքէզ, Օսետ, Ասորի եւն. եւն.։ Իր հին ձեւով, այսինքն զանազան ազգութիւններէ կազմուած խումբեր ձգուեցան միայն Կարինի եւ Տէվէ - Պոյնուի թնդանօթաձիգ գունդը, մինչեւ որ գունդէր այս գունդին ինչ ազգի պատկանիլը, որովհետեւ կը բաղկանար ռուս սպաներէ եւ հայ զինուորներէ։ Բացայայտ էր որ, այս ջոկատները, որոնց վարիչ տարրը (քատրօ) եւ վարչութիւնը Ռուսերուն ձեռքն էր, չէին կրնար հայկական նկատուիլ։ Մնաց որ մենք երբեք հրահանգ չէինք ստացած այդ խումբերուն հայկական հանգամանքի մասին. անոնք միշտ ալ ռուսական խումբեր կը համարուէին եւ ռուս սպաներու կողմէ կը կառավարուէին։ Այս վերջինները կը ծառայէին ռուս բանակին եւ իրենց թոշակը կը ստանային ռուսական գանձէն։ Այն իրողութիւնը թէ կրօնական պաշտամունքը ոչ թէ հայերէն, այլ ռուսերէն եւ ռուս քահանայի կողմէ կը կատարուէր, դարձեալ ապացոյց մըն է խումբերուն ամբողջապէս մոսկովեան հանգամանքին։

(54)

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ
ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. Դ. ՎԻԷՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ
1 Յունուարին

ԲԱՑՈՒԱԾ Է «ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՐԳԵՒԱՒՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

1936 ՏԱՐԵՄՈՒՏԻՆ ԱՌԹԻՒ

1935 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 15ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ 1936 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 31

ԲՈԼՈՐ ԱՆՈՆՔ ՈՐ «ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱԺԱՆՈՐԴ Կ'ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԻՆ ՏԱՐԵԿԱՆ, ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԿԱՄ ԵՌԱՄՍԵԱՅ, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ ԵՒ ԿԱՄ ԿԸՆՈՐՈԳԵՆ ԻՐԵՆՑ ԲԱԺՆԵԳԻՆԸ, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ ՏԱՐԵԿԱՆ, ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԿԱՄ ԵՌԱՄՍԵԱՅ, ԻԲՐԵՒ ՊԱՐԳԵՒ ՊԻՏԻ ՍՏԱՆԱՆ ԶԱՆԱԶԱՆ ԳԻՐՔԵՐ, ՀԱՄԱՁԱՅՆ ԻՐԵՆՑ ՎՃԱՐՄԱՆ։

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՑԱՆԿԸ ԲԱԺՆՈՒԱԾ Է ՏԱՐԵԿԱՆ, ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՒ ԵՌԱՄՍԵԱՅ ԳԼՈՒԽՆԵՐՈՒ, ԵՒ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐԸ ԱԶԱՏ ԵՆ ԸՆՏՐԵԼՈՒ ԻՐԵՆՑ ՆԱԽԸՆՏՐԱԾ ՀԱՏՈՐՆԵՐԸ։

ԹՂԹԱՏԱՐԻ ԾԱԽՔԸ ՄԵՐ ՎՐԱՅ, ԲԱՑԻ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԷՆ։

Հ. Յ. Դ.

ՊԱՆԵԷՕ - ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» կոմիտէի ընդհանուր ժողովը, 28 *Դեկտեմբեր, Շաբաթ երեկոյ, ժամը* 8.30*ին*, 17, Rue Ampère:

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 28 ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 9ին

COLISÉEի շքեղ սրահին մէջ

1. կենդանի պատկեր.— կ. խաչեան գործունէութիւն (կ. խաչուհիներու կողմէ):
2. մեներգներ.— Mlle Mireille Berard (*Cantatrice de la Radio*) եւ Օր. ԳԷՈՐԳԵԱՆ, որոնց պիտի ընկերանայ դաշնակով Mme André Arnaub (*pianiste accomagnatrice au Conservatoire*).
3. կովկասեան պարեր.— Օր. ՅԱԿՈԲԵԱՆ, ընկերակցութեամբ նուագի, Պ. Պ. ԱՐԻՍՏԱԿԵՍԵԱՆ եւ Վ. ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ:
4. Զաւեշտ.— Տէր եւ Տիկին ՂԱԶԱՐԵԱՆՆերու կողմէ:
5. Նուագ.— Պ. ՉԷՕՐԷՔՃԵԱՆ եւ իր նուագախումբը:
6. Պար կէս գիշերէն մինչեւ առաւօտ: ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ: կանանց հագուստներու մրցում (երեք մրցանակներ լաւագոյն հագուստ կրողներուն):

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ _ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՊԱՆԵԷՕ ՔԱՇԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

29 Դեկտ. Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին
150 Route d'Orléean*ի սրահին մէջ*
Դասախօսութիւն՝ Ի՞ՆՉ Է Կ. ԽԱՉԸ

Եւրոպական պար։ Ծախքերու մասնակցութեան համար 2 ֆր. 50

ՀԱՂ. ՄԻՋ.— Փորթ տ'Օրլէանէն առնել 88 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Պանեէօ։

«ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ»Ը ՇԱՎԻԼԻ ՄԷՋ

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՇԱՎԻԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

29 Դեկտեմբեր Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին

Մանկապարտէզի սրահին մէջ, 4, Rue des Trois Chemptier

Երգ, արտասանութիւն, ներկայացում փոքրիկներու կողմէ։ Տօնածառ, պզտիկներուն կը բաժնուի նախընծրիք եւ խաղալիկներ։

ՄԵԾԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ ՄՈՒՏՔ 2 ՖՐԱՆՔ *ՓՈՔՐԻԿՆԵՐԸ ՁՐԻ*

ԳՈՅԱՄԱՐՏ *Օրացոյց 1936, Է. տարի*

Հրատարակութիւն Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան

ԿԱՂԱՆԴԻ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ՆՈՒԷՐԸ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

Պահանջեցէք ձեր շրջանի գործակալէն։

Մեծաքանակ գնումներու համար դիմել՝ GAYZAK DJARAYAN*ի*, 49, Rue Nationale, Marseille. France.

ԵՐԵԿՈՅԹ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած

ՀԱՌԻՐՐՏ ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆ ՀՕՄԻ Նախկին Սանուց Միութեան կողմէ ի նպաստ իր Օգնութեան Սնտուկին։

28 Դեկտ. Շաբաթ երեկոյ ժամը 9.30էն մինչեւ առաւօտ

Salle des Ingénieurs Civilsի ՄԷՋ

19, Rue Blanche (Մէթրօ **Blanche** կամ **Trinité**).

գեղարուեստական ճոխ բաժին: կը ներկայացուի զաւեշտ մը,

Ֆանթէզիներ եւ *աթրաքսիոն* ֆրանսացի արուեստագէտներու կողմէ,

ԱՐԺԱՆԹԻՆԵԱՆ ՄԵԾ ՕՐՔԵՍԹՐԸ

ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով,

Մուտք՝ կանանց 7.50, *այրերու* 10 *ֆրանք։*

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ ԵՒ ՏՕՆԱԾԱՌ

կազմակերպուած՝ ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԼԻՈՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

28 Դեկտ. Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին, Գ. քաղաքապետարանի սրահին մէջ

Մանուկներու կողմէ՝ երգախառն պարեր, «Ծաղկավաճառուհին»:

Կ'երգէ Պ. Վ. ՋԱՆՏԵԱՆ, ֆանթէզի Պ. Յ. ԹՈՐՈՍԵԱՆԷ

կը մասնակցի՝ Պ. Գ. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ ջութակով

կը խօսի՝ Պ. ԿԻՒՐԵՂ ԽՐԱՅԵԱՆ

Կաղանդ պապան խաղալիքներ եւ պտուղ պիտի բաժնէ սրահին մէջ գտնուող բոլոր երախաներուն։ Մուտք 1 ֆրանք

ԲԱՑՈՒԵՑԱՒ

Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆԸ

Ռիւ տէ Տօմինիքէն թիւ 20, գետնայարկ

Տնօրինութեամբ Փրոֆ. Տօքթ. Ա. ԱՐՁՈՒՆԵԱՆԻ

Ամէն հինգշաբթի կէս օրէ վերջ ժամը 3 — 5

Բոլորովին ազատ եւ վկայուած հայրենակիցներու համար ձրի բժշկական լաւագոյն խնամք ու դեղ։

Աւելի տեղեկութեան համար դիմեցէք Ֆ. Կ. Խաչի Մարսէյլի դարմանատունը

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՄԵԾ ԵՐԵԿՈՅԹ

Ի ՆՊԱՍՏ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Կազմակերպուած արուեստագէտ եւ լսաւորական համակիր խմբակի մը կողմէ

ղեկավարութեամբ սիրուած արուեստագէտներու՝ *ՖԻԼԻՓ ԱՂԱՋԱՐԵԱՆԻ* եւ *ԳՈՒՐԳԷՆ ԱԼԷՄՇԱՀԻ*

Մասնակցութեամբ՝ *Օր. ԻՐԻՍ ՊԻՒԼՊՈՒԼԵԱՆԻ* եւ *«ԿԻԼԻԿԻԱ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ*

Վաղը, Շաբաթ, 28 *Դեկտեմբեր երեկոյեան ժամը 9ին* **Salle Gaveau**ի մեծ սրահին մէջ

45, Rue de la Boétie. Métro: Miromesnil.

Գին տոմսերու՝ 20 – 15 — 10 եւ 7 ֆրանք. Օթեակներ՝ 25 ֆրանք:

Տոմսերը կը ծախուին.— Հրանդ-Սամուէլ 51 Rue Mr. le Prince. *Paris* (5). «Ֆլօրիդա» ճաշարան, 61 Rue Mr. le Prince. *Paris* (5). Սպարան «Արաքս» 46 Rue Richer, *Paris* (9). Իչգաղացեան վաճառատուն 9 Rue Jouye Rouve. *Paris* (20).

ԱՄԱՆՈՐԻ ՀԱՆԴԷՍ

Մաորըլէնի (Նիս) մանկապարտէզի փոքրիկներուն

Կազմակերպուած՝ Հոգաբարձութեան կողմէ, եւ պատւոյ նախագահութեամբ Պ. Յովսէփ Յովհաննէսեանի, ի նպաստ դպրոցի փոքրիկներու ֆոնտին։

29 *Դեկտեմբեր, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 3ին*, Trombetta*ի սրահին մէջ*, 304, Bld. de la Madeleine, Nice:

Մարզանքներ, անակնկալներ, երգ եւ երկու զուարճախօսութիւններ, ղեկավարութեամբ՝ մանկապարտէզ-պանուհի Տիկին Աստղիկ Գրիգորեանի։

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՑԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

29 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ ԿԻՐԱԿԻ, **Salle Jean-Goujon**ի ՄԷՋ

8, rue Jean-Goujon. Paris 8.

Հովանաւորութեամբ՝ Փրոֆ. Ա. ԿՕՍԷԻ

Նուագախումբ ճազ եւ Թանկօ։

Գեղարուեստական խնամեալ բաժին, մասնակցութեամբ հայ եւ օտար սիրուած արուեստագէտներու։

Ճազ եւ Թանկօ ղեկավարութեամբ Պ. ՄԻՇԷԼ ՍԱՀԱԿԵԱՆԻ

պար եւ նուագ, աթրաքսիոններ, կաղանդի ծառ, Անուշապուր, *Թօմպօլա*, ճոխ պիւֆէ աժան գիներով: *ՄՈՒՏՔ 20 ՖՐԱՆՔ*

ՎԱՐՁՈՒ ԽԱՆՈՒԹՆԵՐ

Halle Chopinի ՄԷՋ, **20, rue Singer** եւ **9, rue Lekain.** ՓԱՐԻԶ (16) ՄԷԹՐՕ **Passy.**

Հալ Շոփէնի մէջ վարձու են՝ գաղթային արտադրութիւններ 2 ծննդավաճառի, 1 մարշանտ քուլէօրի, 1 ծաղկավաճառի, գործի, ինտեղէնի, 1 փայտի եւ ածուխի եւ մէկ վիճակահանութեան *տոմսեր ծախելու խանութներ։ Անմիջապէս օգտուիլ առիթէն։*

մանրամասնութեանց համար դիմել տեղւոյն վրայ՝

Պ. **Sarian**ի, **9, Rue Lekain. Paris.**

Etude de Mᵉ BERNARD WAHÉ

(16 ANNÉE)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'Ecole des Hautes Etudes Sociales

JURISCONSULTE

Droit Français et International Privé

Procédure Générale.

150, Rue Lafayette **Tél. Nord 68 - 02**

Կ'ընդունի ժամը 9—10 *եւ* 17 — 19: *Նաեւ ժամադրութեամբ*

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Պանեէօ - Քաշանի Արծիւ ենթակոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ իր վեթերան ընկերոջ ԼԵՒՈՆ ԹԱԴԷՈՍԵԱՆի (Պապաշա) *մահուան առթիւ։*

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Խորին ցաւակցութիւն կը յայտնեմ մեր սիրելի եւ վեթերան ընկերոջ՝ ԼԵՒՈՆ ԹԱԴԷՈՍԵԱՆի (Պապաշայի) *դառնակսկիծ մահուան առթիւ:*

Մարսէյլ Ն. ԿԱԿՈՍԵԱՆ

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Տէսինի կոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկ. ԼԵՒՈՆ ԹԱԴԷՈՍԵԱՆի դառնագին մահուան առթիւ, Հ. Յ. Դ. Եւր. Կեդր. կոմիտէին եւ հանգուցեալ ընկերոջ եղբայրներուն՝ ընկերներ Սամսոն եւ Յովսէփ Թադէոսեաններուն եւ պարագաներուն :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Նշան Տինկճեան, Այրի Տիկին Աննա Պօյաճեան եւ պարագաները իրենց շնորհակալութիւնը կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին՝

Այրի Տիկ. ՄՆՈՒՇ ՏԻՔԻՃԵԱՆի (Ծնեալ Գազազեան, Տիգրանակերտցի) *դառնաղէտ մահուան առթիւ :*

Փարիզ, 24 *դեկտ.* 1935

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Վարժ դրաշար մը, «ՅԱՌԱՋ» օրաթերթի համար։ Դիմել՝ «Յառաջ»ի վարչութեան։

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ

CIGALE CINÉMA

60 Avenue de Saxe. LYON.

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Cours Lafayette, angle Rue Garibaldi.

---

50 մէթր հեռու Իսիի կայարանէն եւ 28 եւ 32 թիւ հանրակառքերու կայարանէն, վարձու են (tout confort) յարկաբաժիններ, 1 փիէսնոց 2000 եւ 2 փիէսնոց 2?00 ֆր. տարեկան, շօֆաժ միասին:

Աժան գինով երկու խանութներ: դիմեցէք տեղւոյն վրայ, 72-74 Bld. Rodin, à Issy-les-Moulineaux.

Raki "ERIVAN"

ԵՐԵՒԱՆ օղին, որ ճանչցուած է իր առաջնակարգ յատկութեամբ, օղիներու մէջ ամէնէն նախընտրելի *մեծ վաճառանիշը* կը ներկայացնէ:

ԵՐԵՒԱՆ օղին արտադրուած է *թարմ մով, բնական անխառն* խաղողի հիւթով, երաշխաւորուած է քիմիական ամէն բաղադրութենէ զերծ ըլլալը:

Պահանջեցէք, փնտռեցէք ԵՐԵՒԱՆ օղին

Մեծաքանակ գնումներու համար՝

Արտօնատէր

S. A. GRANDES DISTILLERIES PEUREUX

68, Bld. des Vignes, Marseille

Tél. Colbert 58 - 10

Նաեւ DISTILLERIE VIAL

18, Rue Fontaine, St. Denis (Seine)

Tél. Plaine 09 - 95

Լիոնի եւ Շրջաններու ներկայացուցիչ

D. N. BAHADOURIAN

82, Rue Séigne. Lyon (Rhône)

Նիսի եւ Շրջաններու գործակալ՝

M.M. H. Khatchadourian et Danielian

24, rue Assalit. Nice (A. M.)

ԱՐԱՄ ԽԱՆՏԱՄԵԱՆ

Maison KHENDAMIAN

ԱՄԷՆԷՆ ԱՐԴԻԱԿԱՆ ՆԿԱՐՆԵՐԸ ՉԱՓԱՒՈՐ ԳԻՆԵՐՈՎ

ՔԱՌԹ ՓՈՍԹԱԼ՝ 12ը 25 ֆրանք. ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ նկարներու մասնագիտութիւն. քաշուած մեր STUDIOի կամ հարսանիքին վայրը առանց յաւելումի՝ 12ը *125* ֆրանք:

Carte d'identitéի նկարներ՝ *12* հատը *10* ֆր., *6* հատը 7 ֆր.:

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան **ՖԼՕՐԻԱ**

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ **Հեռաձայն Dantor : 52 - 73**

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ :

Պ. ՎԱԼԱՆՍԻ

Chez VALENSI
Grand Restaurant
ՄԵԾ ՃԱՇԱՐԱՆ

60, Rue LAFAYETTE.

Tél. Prov. 58-62

Métro: Cadet & Le Peletier.

Գեղեցիկ եւ մեծ սրահ։ Արեւելեան եւ ֆրանսական խնամուած կերակուրներ։ Ունինք ամէն տեսակ ըմպելիներ, օղիներ եւ բազմաթիւ աղանդերներ։ Ժամադրավայրը բոլորին։

Մասնաւոր շքեղ սրահ մը սարքուելի միութեանց ժողովներուն (միայն քանի մը անձերով) եւ հացկերոյթներու համար։

Ժամադրուիլ նախապէս։

CAVE

ԽՆԱՅՈՂՈՒԹԻՒՆ, ԴԻՒՐՈՒԹԻՒՆ, եւ ԱՊՍՊՐԱՆՔՆԵՐՈՒ ԱՐԱԳ ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

կը հայթայթենք՝ *նշանտուքի, հարսնիքի կնունքի, հանդէսներու եւ տօնակատարութեանց* համար ամէն տեսակ առաջնակարգ նպարեղէններ եւ ըմպելիներ (apéritifs, liqueurs, mousseux, champagne, օղի եւ յայտնի վաճառանիշով գինիներ):

Հեռաձայնեցէք *ՔԷՕԼԷԵԱՆ*, Charlebourg: 20-69 եւ անմիջապէս ձեր ցոյց տուած հասցէին պիտի ղրկուին ձեր ապսպրանքը մեծաքանակի գինով եւ չսպառուածները ետ առնելու պայմանաւ:

Հասցէ՝ **KEULEYAN**

85, Rue des Chambards.

Bois-Colonbes, (Seine).

ԵՓՐԱՏ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ

Եթէ կը փափաքիք որ ձեր հանդէսները շահաւոր ըլլան, դիմեցէք նախօրօք հայկական *ԵՓՐԱՏ* նուագախումբին:

Նշանտուքներու, հարսանիքներու, երեկոյթ-պարահանդէսներու մէջ կը նուագէ ձեր սիրած հայկական, կովկասեան, եւրոպական եղանակները եւ Թանկօ արժէնթին: Նուագախումբը ունի իր նոր տարազները:

1936 տարուան ընթացքին ֆրաւիրեցէք մեզ մէկ անգամ համոզուելու համար: Մատչելի գիներ բաղդատմամբ ուրիշ նուագախումբերու:

Պայմանագրուելու համար, *15* օր առաջ, դիմել ղեկավար **ՏԻԳՐԱՆ ՕՆՈՍԵԱՆԻ** 15, Rue Pourtour, Clamart, Seine

---

17, Rue Damesme, PARIS (13)
Le Gérant: H. STEPHAN Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ՅԱՌԱՋ

ԹՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ՆԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 - 70

ՇԱԲԱԹ 28 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ — SAMEDI 28 Décembre 1935

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2998 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԷԿ ՈՒՂԵԳԻԾ՝ ԱՒԵԼԻ ՔԱՆ ԵՐԲԵՔ

Երբ կը փորձենք պարզել Երեւանի բռնած դիրքին բացասական հետեւանքները, երբեք չենք մոռնար թէ պատասխանատուութեան բաժին մըն ալ կը ծանրանայ Արտասահմանի, անոր գլխաւոր կազմակերպութեանց վրայ:

Առաջին անգամ չէ որ կը խօսինք այդ մասին, բայց հարկ է կրկնել, որպէսզի կարելի ըլլայ լրացնել պատկերը:

Այստեղ ալ, չարիքին աղբիւրը միտքի շփոթութիւնն է, նոյն անգիտակցութիւնը՝ մեր իրական կացութեան մասին:

Այդ անգիտակցութիւնն է որ երկու թեւերու բաժնել կուտայ հայկական Արտասահմանը,— «բարեկամ» եւ «թշնամի», միշտ ի վնաս ոչ միայն գաղութներուն, այլեւ հայրենիքին: Եւ նոյն անգիտակցութենէն կը ծնի միւս չարիքը,— պառակտում եւ ուժերու վատնում ամէնէն տարրական հարցերու առթիւ:

Ի վերջոյ ո՞րու համար գաղտնիք է որ շատ խախուտ են Երեւանի եւ Արտասահմանի յարաբերութիւնները, թէ ազգային եւ թէ պետական տեսակէտով:

Այդ յարաբերութիւնները ունին սահմանափակ եւ պատահական հանգամանք:

Երեւանը Արտասահմանով կը զբաղի «ի մէջ այլոց»: Իսկ Արտասահմանը Երեւանի կը ներկայանայ հարիւր գլուխով եւ հազար բերնով, որոնք ինչքան ալ բարի տրամադրութիւններով օժտուած ըլլան, ոչ անհրաժեշտ ուժը կը ներկայացնեն, ոչ ալ մեր ամբողջական եւ անմիջական պահանջները:

Նոյն «ի մէջ այլոց»ն է որ կը վարէ նաեւ այսպէս կոչուած «բարեկամ» կազմակերպութիւնները, սկսելով Բարեգործականէն եւ Հօկէն: Երկուքն ալ փոքրամասնութիւն:

Ինչ կը վերաբերի Հայր. Միութեանց կամ անոնց մեծ մասին, թոյլ տուէք վկայութեան կանչել թիւ «Հայաստանակէր» մը, Ամերիկայի ռամկավարներուն պաշտօնաթերթը, որ վերջերս կատաղի բանավէճի մը բռնուած է Հօկի եւ «Բանուոր»ի խմբակցութեանց հետ:

Հարցը կը վերաբերի Խ. Հայաստանի 15ամեակին, զոր Հօկն ու իր բարեկամները առանձին, ռամկավարները առանձին տօնեցին: «Բանուոր» բազմաթիւ Միութեանց անուններ շարած ըլլալով իբրեւ մասնակից իրենց ժողովին, «Պայքար» կը մերժէ.

—«Մեզ համար նշանակութիւն չունին միւս մասնակցող կազմակերպութիւնները եւ Հայրենակցականները, անոնք բոլորն ալ միեւնոյն բանն են, Հօկի ճիւղեր, տարբեր անուններով»: (10 նոյեմբեր):

Ուրեմն անհրաժեշտ է երբեմն փրփրիլ, որոշ ճշմարտութիւններ խոստովանելու համար...

Արդ, երբ այսքան խախուտ են եւ անավարտ՝ յարաբերութիւնները, ի՞նչպէս կ'ուզէք որ Երեւանը աւելի լրջօրէն հետեւի Արտասահմանի պահանջներուն:

Երբ Արտասահմանը չունի որոշ ուղեգիծ, եւ ամէն ինչ կապած է իշխանաւորներու բարեհաճութեան կամ հայեցողութեան հետ, ինչո՞ւ կը զարմանանք որ ամէնէն տարրական բաղձանքներն ալ ժայռերու կամ չինական պատերու կը զարնուին:

Եւ երբ մենք, Արտասահմանի մէջ, դեռ բանաձեւ մը չենք հարած, ճշդելով մեր պարտականութիւններն ու իրաւունքները, բնական չէ՞ որ իշխանութիւնը միշտ ալ պատրուակներ պիտի գտնէ խուսափելու իր պատասխանատուութենէն:

Այստեղ ոչ միջազգային իրաւագիտութիւնը կրնայ չքմեղացնել մեզ, ոչ ալ ակադեմական ծանծաղամտութիւնը:

Մեր բացառիկ եւ եղերական կացութիւնը վեր է ամէն օրէնքէ: Եւ իշխանութիւն մը որ կը յաւակնի խօսիլ ու գործել յանուն բանուորներու եւ գիւղացիներու բազմութեան, չի կրնար անտեսել այդ կացութեան հարկադրանքները:

Իսկ եթէ ան կը նախընտրէ աւելի ականջ դնել գոյնզգոյն շողոքորթներու եւ ձրի փաստաբաններու շաղակրատութեանց, քան կացութեան պահանջներուն եւ իր պարտականութեան ձայնին, այդ ո՞ր ուժն է որ պիտի լռութեան դատապարտէ Արտասահմանը:

«Մէկ ձայն եւ մէկ ուղեգիծ» — թելադրեցինք առիթով մը (12 դեկտեմբեր):

Ամբողջ բանաձեւ մըն է այս, որուն շուրջը անկարելի է որ չհամաձայնին Արտասահմանի բոլոր հոսանքները, եթէ բարեհաճին մէկդի դնել կանխակալ կարծիքներն ու թանգարանի նիւթերը:

Երեւանն ու Արտասահմանը պիտի լրացնեն իրար, փոխադարձ յանձնառութիւններով, իբրեւ ինքնուրոյն ճակատներ:

Մէկուն պետական հանգամանքը եւ միւսին «հայմաթլոս» կացութիւնը անյաղթելի արգելքներ չեն, ձեւակերպելու համար այդ պահանջը:

Վարանիլ կամ ճակատիլ՝ այս գետնի վրայ, կը նշանակէ փորել մեր ինքնապաշտպանութեան հիմերը:

Տեսակէտներու տարբերութիւնը, այս կամ այն հոսանքին քաղաքական դաւանանքը երբեք արգելք չեն կրնար հանդիսանալ, երբ հարցը կը վերաբերի գործնական աշխատանքներու:

Տասնըհինգ տարի վիճեցանք այս խնդիրներու մասին, եւ դեռ 15 տարի ալ կարելի է շարունակել, — «արուեստը արուեստին համար»...

Իսկ ե՞լքը: Արդէն իսկ շօշափելի չե՞ն հետեւանքները, այնքան կսկծալի եւ ըմբոստացուցիչ:

Եթէ կ'ընդունինք որ հետզհետէ կը դժուարանայ մեր ինքնապաշտպանութեան պայքարը, այլ եւս ի՞նչով կ'արդարանան անամէջ նախապաշարումներն ու տաղտկալի բիւզանդարանութիւնը:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԴԱՀԼԻՃԸ ՊԻՏԻ ԿՐՆԱ՞Յ ԴԻՄԱՆԱԼ

Անվերջ հարցապնդումներ ամէն ճակատի վրայ

Տարակոյս չկայ թէ լրջօրէն խախտած է Լավալի դահլիճին դիրքը: Հինգշաբթի օր քիչ մնաց որ տապալէր կամ աննշան փոքրամասնութիւն մը միայն շահէր, եթէ Երեսփ. Ժողովին նախագահը վարպետօրէն յետաձգած չըլլար նիստը: Զոր. Ֆապրի, զինուորական նախարարը, վստահութեան խնդիր յարոյց, բանաձեւի մը առթիւ: Զորավարը դիտել տուաւ թէ այդ բանաձեւով բանակը ամէն տարի պիտի կորսնցնէ 16.000 զինուոր: Երեսփ. Ժողովին չորս հինգերորդը կուսակից էր բանաձեւին քուէարկութեան: Նախագահը կռահելով դահլիճին սպառնացող վտանգը, յետաձգեց նիստը: Պ. Լավալ անմիջապէս նախարարական խորհուրդ մը գումարեց յարակից սենեակի մը մէջ, եւ այնտեղ որոշուեցաւ վիճելի բանաձեւը յանձնել Երեսփ. Ժողովի զինուորական յանձնախումբին, վերստին խմբագրուելու համար:

Այս մազապուրծ ազատումը, որ տեղի կ'ունենայ մարտական կազմակերպութեանց լուծման օրէնքին քուէարկութենէն անմիջապէս վերջ, նոր հարուած մըն է դահլիճին համար: Վէճի առարկայ բանաձեւը կապ ունէր զինուորութեան շրջանի երկարաձգման հետ, որ հաստատուեցաւ անցեալ մարտին, Ֆլանտէնի դահլիճին օրով: Այդ որոշման համաձայն, զինուորութեան շրջանը մէկ տարիէն կը բարձրանար 18 ամսուան՝ ապրիլի զինուորցուներուն համար, իսկ երկու տարուան՝ յաջորդ դասերուն համար, մինչեւ 1939: Հակառակ Երեսփ. Ժողովին վաւերացման, Ֆլանտէն խոհեմութիւն չսեպեց այս որոշումը հաստատել օրէնքով մը, իսկ ներկայ դահլիճը կ'ուզէ լրացնել այդ պակասը: Զոր. Ֆապրի պաշտպանեց իր մշակած օրինագիծը, բացատրեց թէ անոր գլխաւոր նպատակն է գոհացնել կացութեան պահանջները, քանի որ Գերմանիոյ բանակը արագօրէն կ'աճի, շնորհիւ պարտաւորիչ զինուորութեան: Աջակողմեան երեսփոխան մը առաջարկեց վեց ամսուան յաւելուածական ծառայութենէն ազատ կացուցանել հինգ եւ աւելի զաւակներ ունեցող ընտանիքներու երէց որդիները, որպէսզի քաջալերուին բազմանդամ ընտանիքները: Զինուորական նախարարը այս առթիւ էր որ դիտել տուաւ թէ առաջարկուած բացառութիւններով բանակը 16.000 զինուոր պիտի կորսնցնէ ամէն տարի:

Այժմ նոր փորձանքներ կը սպառնան դահլիճին: Երէկ, ուրբաթ, սկսան վիճաբանութիւնները արտաքին քաղաքականութեան մասին, Պ. Լավալի զեկուցումէն յետոյ: Այս առթիւ պատրաստուած էին 15—17 հարցապնդումներ, գլխաւորաբար ձախակողմեան երեսփոխաններէն, որոնց գլուխը կը գտնուէին Պ. Լէօն Պլում (ընկերվարական) եւ Պ. Տէլպօս (արմատական): Կացութեան ծանրութիւնը հաստատելու համար, ըսենք որ հինգշաբթի օրուան նախարարական խորհուրդէն անմիջապէս վերջ, հանրապետութեան նախագահը երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ Պ. Էրիոյի հետ: Քաղաքական շրջանակներու մէջ մեծ կարեւորութիւն կուտան այս տեսակցութեան:

Վիճաբանութիւնները պիտի շարունակուին այսօր ալ: Միջազգային խնդիրներէ զատ, օրակարգին վրայ կը գտնուի մարտական կազմակերպութեանց լուծման օրէնքը, որուն դէմ շատ մը առարկութիւններ ունի դահլիճը: Թէ արտաքին եւ թէ ներքին խնդիրներու առթիւ, Պ. Լավալ վստահութեան քուէ պիտի պահանջէ, որպէսզի կարենայ բաց ճակատով ներկայանալ Ազգերու Դաշնակցութեան յառաջիկայ ժողովներուն:

Մոսկուայի գաղտնի հրահանգները

Ֆրանսայի միացեալ ճակատին

«Մաթէն» վաւերական աղբիւրէ մը քաղելով, կը գրէ թէ Կոմինթէրնը հետեւեալ հրահանգները յանձնած է համայնավար Մարթիի, անցեալ օգոստոսին, գործադրուելու համար Ֆրանսայի մէջ.—

1. Կազմել միակ ճակատ մը, ոչ միայն քաղաքական, այլ եւ տնտեսական, կռուելու համար դրամատիրութեան դէմ, հակառակ Աշխատանքի Դաշնակցութեան ներկայ ընդդիմութեան:

2. Գլուխ հանել արհեստակցական սէնտիքաներու միութիւնը, դասակարգային պայքարի հիման վրայ:

3. Գործակցութեան կոչ ուղղել գիւղական եւ մանր քաղքենի բազմութեանց, հակաֆաշական շարժումի մը համար:

4. Զօրացնել եւ ընդլայնել հակաֆաշական շարժումը, ի նախատեսութիւն յառաջիկայ ընտրութեանց, անկուսակցական կազմակերպութիւններ ստեղծելով զանգուածային համեմատութեամբ, որոնք իրենց հրահանգները պիտի ստանան միացեալ ճակատէն:

5. Ճնշում բանեցնել, լուծել տալու համար ազգայնական կազմակերպութիւնները:

6. Կառավարութենէն, բանակէն եւ ոստիկանութենէն հեռացնել ֆաշական տարրերը:

7. Պայքար մղել կաթոլիկ կազմակերպութեանց պետերուն դէմ, որոնք ուժ կուտան Ֆրանսայի ֆաշականներուն:

8. Հանրապետական պաշտպանութեան կոմիտէներ կազմել բանակին մէջ:

9. Միջոցներ գտնել Ֆրանքօ-Խորհրդային համաձայնութիւնը ամէն յարձակման դէմ պաշտպանելու համար:

Խռովայոյզ կացութիւն Չինաստանի մէջ

ՊԱՇԱՐՄԱՆ ՎԻՃԱԿ ԵՒ ՈՒՐԻՇ ԴԷՊՔԵՐ

Իբրեւ հետեւանք նախարարի մը սպանութեան եւ հակաճափոնական ցոյցերու, պաշարման վիճակ հռչակուեցաւ Շանկայի, Նանքինի եւ Հանքէուի մէջ: Մասնաւորապէս գրգռուած են ուսանողները, որոնք ամէն օր ցոյցեր կը սարքեն Ճափոնցիներու դէմ: Կացութիւնը մտահոգութիւն կը պատճառէ թէ Չինաստանի կեդրոնական կառավարութեան եւ թէ Ճափոնի: Ուսանողներու եւ ուրիշ տարրերու ցոյցերը մասնաւորապէս ուղղուած են հիւսիսային Չինաստանի անջատման դէմ: Դեկտ. 26ին բազմաթիւ ուսանողներ բռնեցին կառախումբ մը որ Նանքին կ'երթար: Ուրիշ ուսանողներ ալ ամէն միջոցի դիմեցին, խափանելու համար կառախումբերու երթեւեկը:

Հակառակ այս բոլոր ցոյցերուն, ինքնավարութեան հոսանքը հետզհետէ կը զօրանայ հիւսիսային Չինաստանի, ինչպէս եւ ներքին Մոնկոլիոյ մէջ: Մասնաւոր խումբեր կազմուած են կեդրոն քաղաքներու մէջ, ջլատելու համար ինքնավարութեան հակառակորդները: Ճափոնական ազդեցութիւնը արագօրէն կը տարածուի հիւսիսային նահանգներուն մէջ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄԵԾԵՐՈՒՆ ՊԶՏԻԿՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՊԶՏԻԿՆԵՐՈՒՆ ՄԵԾՈՒԹԻՒՆԸ

Օպզըրվըր կը գրէ թէ Էնկիւրիի Գիւղատնտեսական Համալսարանի տնօրէնը ձերբակալուեցաւ՝ երբ կ'անցնէր Սան-Մարինօ հանրապետութեան սահմանը: Թուրք գիւղատնտէսը Եւրոպա եկած էր վերջերս, ուսումնասիրելու համար զանազան երկիրներու գիւղատնտեսական նուաճումները: Սան-Մարինոյի հանրապետութիւնը եւս անուն շինած է իր գիւղատնտեսական կազմակերպութեամբ: Թուրք գիւղատնտէսը, արդէն, փափաքեցաւ ուսումնասիրել այդ փոքրիկ հանրապետութեան գիւղատնտեսական աշխատանքները: Սակայն հազիւ սահմանը անցած՝ կը ձերբակալուի... իբրեւ թշնամի պետութեան անդամ:

Պարզենք:

Ընդհ. պատերազմին, եւրոպական պետութեանց կարգին՝ Սան-Մարինոյի հանրապետութիւնն ալ պատերազմ կը յայտարարէ Թուրքիոյ դէմ: Հաշտութեան վեհաժողովներուն մասնակցելու հրաւիրուած չըլլալով Սան-Մարինոյի հանրապետութեան ներկայացուցիչը, փոքրիկ պետութիւնը տակաւին ինքզինք պատերազմական վիճակի մէջ կը համարէր Թուրքիոյ հետ: Սան-Մարինոյի հանրապետութեան համար, Թուրքը այն բարբարոսն էր որ հայկական ջարդեր կը կազմակերպէր եւ երբեք քաղաքակրթուելու յարմարութիւն չունէր,— ինչպէս կ'ըսէին եւրոպական բոլոր պետութիւնները, ընդհ. պատերազմի ընթացքին:

Ինչ որ է, թուրք գիւղատնտեսը կ'ազատուի եւ կը մեկնի իր երկիրը, — հարցը այդ չէ սակայն: Երբ մեծերը Թուրքիոյ (երէկուան բարբարոսին) հետ *սիլի-պիլի* կ'ընեն, ահա փոքրիկ պետութիւն մը, որ կ'ըսէ. — փակուած չէ մեր դատը...

Ո՞ւր է այդ պզտիկ հանրապետութիւնը:

Եւրոպայի մէջ գոյութիւն ունին փոքրիկ պետութիւններ, սովորական քաղաքի մը մեծութեամբ, բայց վեհապետական որոշ իրաւունքներով, — թերեւս ձեզի ծանօթ է Մոնաքոյի իշխանապետութիւնը՝ Նիսի մօտ, ժայռի մը վրայ հաստատուած, Միջերկրականին եզերքը: Թերեւս լսած էք նաեւ Անտորայի հանրապետութիւնը Ֆրանսայի եւ Սպանիոյ սահմաններուն վրայ: Իսկ Սան-Մարինոյի հանրապետութիւնը կը գտնուի Իտալիոյ մէջ, Տիտան լերան վրայ: Հանրապետութեան ամբողջ տարածութիւնն է 59 քառ. քիլոմեթր: Ունի 12,025 բնակիչ: Մայրաքաղաքը, Սան-Մարինօ, որ 1600 բնակիչ ունի, կը գտնուի Տիտան լերան վրայ, պարիսպներով եւ աշտարակներով շրջապատուած:

Այս փոքրիկ հանրապետութիւնը հիմնուած է Տալմաչիայէն եկած քարակոփի մը կողմէ, որ կը ճգնէր լեռան գլուխը: Միջին դարուն բաւական մեծցաւ այս պետութիւնը, բայց 1739ին անկախութիւնը կորսնցնելու վտանգին ենթարկուեցաւ: 1797ին Նափոլէոն ուզեց, ընդհակառակն, նոր հողեր տալ եւ ընդարձակել պետութեան սահմանները, սակայն բնակչութիւնը մերժեց:

Ներկայիս այս հանրապետութիւնը կը կառավարեն երկու զինուորական խնամակալներ, որոնք կ'ընտրուին 6 ամսուան համար երկրին Ազգ. Ժողովին կողմէ: Ազգ. Ժողովը ունի 60 անդամ, որոնց մէկ երրորդը կը բաղկանայ ազնուականներէ, մէկ երրորդը քաղաքենիներէ եւ մէկ երրորդը գիւղացիներէ: Այս երեք տարրերը խորհրդանշելու նպատակով, պետութեան զինանշանը կազմուած է Տիտան լերան տալով աշտարակաւոր երեք գագաթներ, որոնք կը բացուին սափորի կամ սիրտի ձեւ շրջանակի մը մէջ, գլխուն՝ թագ մը, ստորոտը գրուած՝ *Ազատութիւն*:

Սան-Մարինոյի հանրապետութիւնը ունի փոքրիկ բանակ մըն ալ, ոստիկան-զինուորի հանգամանքով: Կը բաղկանայ 950 հոգիէ եւ 38 սպաներէ: Հանրապետութիւնը կը վայելէ վեհապետական իրաւունքներ եւ ինքնորոշման իրական ազատութիւն: Իտալիոյ, Պելճիքայի, Անգլիոյ եւ դանիական պետութեանց հետ կնքած է քաղաքական յանցաւորներու հիւրընկալութեան կամ վտարումի մասին յատուկ դաշնագիրներ:

Երկիրը կ'արտադրէ մարմար (Տիտան լերան կողերէն) եւ գինի: Բնակչութիւնը կը զբաղի առաւելապէս անասնապահութեամբ եւ հողագործութեամբ:

Ահա այս երկիրն է, որ Թուրքիոյ ներկայացուցչին կ'ըսէ. — Եթէ Եւրոպա դրժեց իր խոստումը, եթէ մեծերը մոռցան փոքրերուն դատը, ի զօրու է տակաւին պատերազմի մեր յայտարարութիւնը յանուն պզտիկ ազգերու ինքնորոշման,— հաշտութիւն կնքած չենք մենք...

Մենք, Հայերս ալ:

ԱՐԱԶ

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

Հ. Հ. Դ. Պատ. Միութիւն, Մարսէյլ	25
Դեկտ. 24ի գումարը՝	813
Ընդհ. գումար՝	838

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութիւն, Մարսէյլ	25
Դեկտ. 24ի գումարը՝	1122
Ընդհ. գումար՝	1147

Իտալացիները վերսկսան ռմբակոծել

Իտալական աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ օդանաւային ուժերը մեծ գործունէութիւն կը ցուցնեն, մասնաւորապէս հարաւային ճակատին վրայ, ռմբակոծելու եւ ցրուելու համար հաբէշ զինուորներու համախմբումը: Միեւնոյն աղբիւրին համաձայն, Հաբէշները ծանր կորուստներ կրած են Տանաքիլի շրջանին մէջ: Հաբէշները նոր փորձ մը կատարած են, իտալական զօրամաս մը պաշարելու համար: Կ'ըսուի թէ Ռաս Քասսա նոր յարձակողականի մը ձեռնարկած է, Աքսումի ուղղութեամբ: Շարունակ նոր զինուորներ կը հասնին Հարրարի շրջանը, առանց քաղաք մտնելու: Հաբէշները իտալական օդանաւ մը վար իջեցնելով, մեքենան գրաւեցին եւ զինուորները գերի բռնեցին: Իսկ անգլիական օդանաւ մը որ Խարթումէն ճամբայ ելած էր հաբէշական Կարմիր Խաչին օգնութեան հասնելու համար, վար իջաւ ծառի մը զարնուելով: Երկու օդաչուները հիւանդանոց փոխադրուեցան:

** Հռոմի մէջ կը կարծեն թէ Պ. Իտըն, Անգլիոյ արտաքին նախարարը, նոր ծրագիր մը պիտի ներկայացնէ, հաշտարար ելք մը գտնելու համար: Հաւանական է որ դիւանագիտական բանակցութիւնները վերսկսին Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ միջեւ, նոր տարիէն վերջը: Իտալական կառավարութիւնը ամէն յոյս չէ կորսնցուցած եւ տրամադիր կ'երեւայ բանակցելու, գոհացուցիչ ծրագրի մը վրայ: Մամուլին լեզուն ալ մեղմացած է Անգլիոյ հանդէպ, իսկ փաղաքշական ձեւ մը առած՝ Ֆրանսայի հանդէպ: Մուսոլինի կը շարունակէ հետեւիլ այն ուղեգծին զոր հռչակած էր 1925 յունուար 3ին, Երեսփ. Ժողովին մէջ.— «Եթէ յառաջ խաղամ, հետեւեցէք ինծի, եթէ նահանջեմ՝ սպաննեցէք զիս»:

(Շար.ը կարդալ Գ. էջ)

ՀԱՅ ՄԱՄՈՒԼԸ ԵՒ ԽՄԲԱԳԻՐԸ

« Իսկական խմբագիրէ մը նա աւելի դիւրաւ կրնամ արտաքին կամ ներքին գործոց նախարար մը շինել, քան թէ տասնեակ մը պետական բարձրագոյն պաշտօնեաներէ մէկ հատ ճարտար խմբագիր »։

Պիսմարքի այս խօսքը ամէնէն ցայտուն կերպով վեր կը հանէ կարեւորութիւնը այն դերին, որ կ'իյնայ մամուլի վարիչներուն։

Ու եթէ Պիսմարքի օրերուն, Գերմանիոյ պէս կազմակերպուած ու հզօր պետութեան մը մէջ, այդքան բարձր կը գնահատուէր խմբագրին կոչումը, մեր ներկայ պայմաններուն տակ, ուր հայութեան մէկ ստուար մասը՝ ցրուած աշխարհի բոլոր կողմերը՝ կը տուայտի անկազմակերպ ու անդէկ վիճակի մէջ,— ալ աւելի նշանակելի կը դառնայ խմբագրին դերը եւ աւելի ողբալի կը ներկայանայ այն պատկերը, զոր կը պարզէ արդի հայ մամուլը։

Ինչպէս քաղաքականութեան, այնպէս ալ մամուլի մէջ մեծագոյն արգինքը ձեռք կը բերուի ուժերու եւ գաղափարներու կեդրոնացումով եւ համադրութեամբ։ Մեր իրականութեան մէջ սակայն այդ ուժերը պառակտուած, ցրուած են, եւ չկայ այն ընդհանուր գաղափարը, որ միացնէր ու շարժման մէջ դնէր զանոնք։ Ազգային կարգապահութիւնը — այդ է որ կը պակսի մեզի, կարգապահութիւն՝ որ իր ամբողջականութեան եւ ուժականութեան մէջ գլխաւոր պայմանն է ամէն քաղաքականութեան յաջողման։

Հոդ է ահա, որ մամուլը պէտք է մտնէ իր դերին մէջ, իբրեւ վճռական ազդակ մեր ազգային քաղաքականութեան. եւ հոդ է, որ մասնաւոր կարեւորութիւն կը ստանայ անհատականութիւնը այն անձերուն, որոնք կը վարեն մեր մամուլը։

Ազգային հիմնական առաջադրութեանց արծարծումն ու ձեւակերպումը բնականաբար կրնայ գործը ըլլալ այն անհատներու միայն, որոնք ոչ միայն կը հետաքրքրուին «ազգ.-գործերով», այլեւ ամբողջովին խրացուած են հայ ազգ. գաղափարաբանութիւնը.- ըսել է՝ կըզբաղին այդ գործերով ոչ թէ ի պաշտօնէ, այլ ներքին մղումով եւ համոզումով։ Այսպէսով, հայ մամուլը կրնայ ազգային ըլլալ այն պարագային միայն, եթէ իր վարիչները ճալէս տրամադրուած են ազգայնօրէն եւ իրենց գործով գաղափարապէս օրինակ կը ծառայեն հայ ժողովուրդին։

Մեր ներկայ իրականութեան մէջ այլեւս անհանդուրժելի է այն վիճակը, երբ Թերթի մը տիրոջ անձնական շահն ու տրամադրութիւնը կը սահմանէին անոր ուղղութիւնը։ Հայ Թերթը այժմ պէտք է կրէ հանրային-ժողովրդական ձեռնարկի մը բնոյթը. ու խմբագիրը պէտք է ինքզինքը պատասխանատու զգայ միայն ժողովուրդին եւ իր սեփական խղճին առջեւ, հակառակ պարագային ան կ'ըլլայ միայն բացասական, քայքայիչ ոյժ հանրային կեանքին համար։

Այսօր, երբ դժբախտ պայմաններու բերումով Թերթը կը հանդիսանայ գրեթէ միակ հայթայթիչը բազմահազար հայ զանգուածի հոգեկան սնունդին, ստիպողական անհրաժեշտութիւնն մըն է մաքրագործումը հայ մամուլին, ուր գաղափարազուրկ, չահադէտ ու կազմալուծող տարրերու տեղը պէտք է բռնեն անձնուրաց գաղափարապաշտութեամբ համակուած եւ աննկուն կամքով ու պատասխանատուութեան գիտակցութեամբ օժտուած վարիչներ։ Ու անոնք պէտք է ըլլան ոչ միայն խմբագիրներ ու քարոզիչներ, այլեւ ճարտարապետները հայ կառուցւող կեանքին եւ առաջապահ մարտիկները հայ ազատագրական պայքարին։

Հայ մամուլը այսօր պէտք ունի զինուորական կարգապահութեան ոգիով համակուած զօրաւոր նկարագիրներու, որոնք ամէն վայրկեան գիտակ են իրենց ծանր պատասխանատուութեան եւ միշտ իրենց պարտականութեան պատնէշին վրայ կը գտնուին։ Սակայն անոնք կրնան ծառայել իրենց կոչման այն ատեն միայն, երբ՝ վերին հսկիչ ու պատասխանատու աչք մը ունենալով՝ իրենք ազատ կ'ըլլան գործելու իրենց ընդոծին, երեւակայութեան, գիտութեան եւ զգացումներու սահմաններուն մէջ։ Ու այդ ազատութիւնը ոչ մէկ վտանգ կը ներկայացնէ. վտանգի անոնց համար միշտ անխախտ ուղեցոյց կը հանդիսանայ այն, ինչ որ այլեւս միաձուլուած է իրենց էութեան հետ,— ազգային գաղափարաբանութիւնը։

Ինչպէս հայ հաւաքական կեանքի բոլոր կալուածներուն մէջ, հոս ալ հայ պատմութեան մէկ մասնիկն է, որ իր կերպաւորման երկունքը կ'ապրի։ Իսկ հոն, ուր պատմութիւն կը կերտուի, ջինջ գաղափարականութեամբ եւ անսասան համոզումներով զինուած սերունդ մը պէտք է գործի անցնի։

Խմբագրական՝ «ՅՈՒՍԱԲԵՐ»ի

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՀՈՂԱՅԻՆ ՀԱՐՑԸ ԵԹՈՎՊԻՈՅ ՄԷՋ

Աւանդավէպը Մենելիք Ա.ի կը վերագրէ հողային բաժանումը, որուն համեմատ կայսրութեան մէկ երրորդը կը պատկանի եկեղեցիին, մէկ երրորդը զինուորականներու, մէկ երրորդն ալ կայսեր։ Վերջին տարիներուն գրաւուած գաւառներն ալ կը պատկանին կայսեր, թէեւ կը շահագործուին զինուորականներու եւ եկեղեցիներու կողմէ։ Կայսր, քահանայ եւ զինուոր հողին տէրերն են, այսինքն անոնք որ հողին հետ կապ չունին, չեն կրնար հողը ուղղակի մշակել, իսկ երկրագործը մշակած հողին տէրը չէ։

ԺԹ. դարու վերջերը միայն Մենելիք Բ. ուզեց հաստատել անհատական սեփականութիւնը։ Գիւղացին կապուած է հողին, որ գիւղացիին պատկանելէ աւելի ընկերային պաշտօն մը ունի, որովհետեւ արդիւնքը մշակին չի պատկանիր։ Գիւղացի մը պարտաւոր է բանակին պարէնաւորման համար կենդանիներ պատրաստել։ Ուրիշ մը պատրաստելու է եկեղեցիներուն տանիքներուն յարդը։ Տարբեր գիւղացի մը պարտաւոր է որոշ ծառայութիւն մը մատուցանել բանակին։ Հողեր ալ կան, որոնք յատկացուած են տարեգլխին վառելիք փայտ հայթայթելու համար, ուրիշներ ալ արօտավայր են միայն։

Այսպէս հանրային ամէն պաշտօնի յատկացուած են որոշ հողեր, որոնց արտադրութեամբ պիտի ապրին պաշտօնեայ, զինուոր եւ քահանայ։ Այդ հողերը տարբեր նպատակներու չեն կրնար յատկացուիլ։ Եթէ քահանայ մը մեռնի, իր պաշտօնին յատկացուած հողին տէրը իր ընտանիքի անդամներէն մէկուն պիտի յանձնէ քահանային տեղը, կամ ուրիշ քահանայի մը պիտի յատկացուի հողին արդիւնքը, մինչեւ որ հողատէրին ընտանիքէն մէկը քահանայագործել սկսի։

Պատերազմի ատենները զինուորները կը վարձատրուին կայսեր կողմէ հողերով, որոնք «հրացանի հողեր» կը կոչուին։ Զինուորը կը դառնայ հողատէր, բայց իր ընտանիքը պարտաւոր է պատերազմին ատեն զինուոր տալու։ Կայսրը շնորհ մըն է որ կուտայ զինուորական եւ կրնայ նոյն շնորհէն զրկել, ի հարկին գրաւելով հողը։

Գրաւուած երկիրները հողային վերոյիշեալ բաժանումներն ունեցած են, երբ հոն բնակողները վաչկատուն ցեղախումբեր էին։ Հոն ուր խումբ ու պետ ամրօրէն կապուած էին հողին եւ կը մշակէին զայն, գտնուած դրութիւնը յարգուած է՝ ըմբոստութիւններու տեղի չտալու համար։ Հոն ուր ըմբոստութեան վտանգը չըկայ, հաստատուած է կէպպարի դրութիւնը։

Անհատական սեփականութիւն չըկայ հողի, որուն տէրը արդիւնքին տէրը չէ, որ կը պատկանի բանակին կամ քահանային։ Հողը հետեւաբար անուանական տէր մը ունի։ Ընտանեկան սեփականութիւն կայ կենդանիի, տունի, չկայ հողի։ Երբ իշխան ու պետ կը ճամբորդեն պաշտօնով, իրենց հասած գիւղերը պարտաւոր են զանոնք կերակրելու։

Երկրագործութիւնը նախնական վիճակի մէջ է։

Արօրը կազմուած է միմենի (mimosa) փայտէ շինուած աղեղնաձեւ կտորէ մը։ Խոփը տեղ կայ որ փայտէ է, տեղ ալ կայ որ երկաթէ է եւ հակած 30 աստիճան։ Ծանրութիւնն է 900էն 3600 կրամ։

Ցորենը քաղելէ յետոյ տեղին վրայ կը ծեծեն մեծ բիրերով։ Մասնաւորապէս պատրաստուած մեծ սակառներու մէջ կըլեցնեն ծեծուած հասկերը եւ օրօրելով՝ կը զատեն ցորեն ու յարդ։

Արտերու վրայ մնացած խոտերը կ'այրեն եւ արտը երկու տարի — երկու անձրեւային եղանակ — հանգիստ կը թողուն։ Երկրագործը կը մշակէ այնքան, որքան որ պէտք է եկեղեցիին ու պետութեան բաժինը հանելու եւ զինք կերակրելու։

Հաւաքական մշակում չկայ Եթովպիոյ մէջ, որովհետեւ հաւաքականութիւն չկայ, որովհետեւ ազգականութիւն չկայ։ Մեծ հողատէր չըկայ, որովհետեւ շնորհուած հողէն դուրս հող գրաւել կարելի չէ։ Շնորհուած հողին բուն տէրը պետութիւնն է, մշակողը գերին է կամ կեպպարն է։ Տեսականօրէն հող ունի, բայց հողատէր ու հողամշակ չէ, որովհետեւ երբ պատերազմ ըլլայ կը լքէ հողը, երբ խաղաղութիւն է՝ գերին է որ կը մշակէ զայն։ Հողին յատկացուած պարտաւորութիւնը այս կամ այն անձը կերակրելու, այս կամ այն պաշտօնին յատկացնելու արտադրութիւնը կը սահմանափակէ սեփականութեան իրաւունքը։

Երկու տարիներ հողը հանգիստ թողուլը, բարեբեր հող մը եւ նպաստաւոր կլիմայի մը տակ, հողին ընդարձակութիւնն է եւ մշակողին ծուլութիւնը։ Նախնական երկրագործութիւն մը տակաւին հեռու է հողին տալու իր իսկական պաշտօնը, խոտի արտադրութիւն, հողին բարգաւաճութեան համեմատ արտադրութիւն։ Շատ հեռու է տնտեսական պաշտօն մը կատարելէ,— մշակում եւ արտադրութիւն համաձայն երկրին պէտքերուն։

Հողերու բաժանումները կը տարբերին տեղէ տեղ։ Ամէն տեղ նոյն տարածութիւնը չունին, որովհետեւ նոյն չափը չունին։ Գաւառէ գաւառ կը տարբերի երկայնութեան չափը, ինչպէս ամէն գաւառ ունի սեփական ծանրութեան չափը։ Տեղեր ալ կան որ փոխանակութեամբ կը կատարեն կենդանիներու, արտադրութեան առեւտուրը, բայց չեն կրնար ծախել հողը։

Ընդարձակ տարածութիւններ կը մնան անմշակ, որովհետեւ տէր չունին։ Բաժնել զանոնք ժողովուրդին՝ պիտի նշանակէր աշխատութիւն մը պարտադրել անոր, կամ գերիներու թիւը շատցնել։ Միայն օտարականը պիտի կարենար շահագործել անմշակ հողը, բայց օրէնքը չի թոյլատրեր։

Օտարականներու իրաւական դիրքը ճշդուած է Ֆրանսայի հետ կնքուած դաշնագրով մը (Քլօպէլ-Քովլաքիի դաշնագիր 10 յունուար 1908 յօդուած 2)։ Օտարական մը իրաւունք ունի կալուածներ ու ազատ երթեւեկ ստանալու կայսրութեան մէջ։

Դաշնագրին այս տրամադրութիւնը յարգուած չէ։ Եթովպացի մը չի կրնար հող ծախել ճերմակի մը։ 1929 յունուար 3ի եթովպական օրէնքով օտար մը չի կրնար հող վարձել 30 տարիէն աւելի պայմանաժամով մը։

Եթէ ոեւէ մէկը անժառանգ մեռնի եւ կալուածը եկեղեցիի մը կտակած չէ, ունեցածները կայսեր սեփականութիւն կը դառնան։ Այդ պարագային կամ անմշակ կը մնայ, կամ կը շնորհուի զինուորականի մը, որ չի կրնար մշակել կամ պիտի մշակէ զայն գերիներու միջոցով։

Հողային հարցը ամէնէն բարդ հարցն է, լուծել զայն կը նշանակէ փոփոխութեան ենթարկել ժողովուրդներու քաղաքական, ընկերային պայմանները եւ հիմնովին փոխել տնտեսական դրութիւնը։ Պայմաններ կան, որոնք օրէնքներով չեն փոխուիր։

Ֆրանսայի հիւսիսն ու հարաւը տեղեր կան, որոնք մշակութեան տարբեր ձեւեր ունին։ Հիւսիսի դաշտերը սահմաններ չունին, կարծես պատրաստուած են հաւաքական աշխատանքի համար։ Հարաւի հողերը ցանկապատեր ունին, կարծես իւրաքանչիւր հողամաս պատրաստուած է իւրաքանչիւր մշակի անկախութիւնն ու ձեռներէցութիւնը պահելու համար։ Հիւսիսի կողմը արօտավայրերը հասարակաց են, հաւաքաբար կը շահագործուին։ Հարաւային կողմն արօտավայր չկայ, հօտը կ'արածուի անտառներու մէջ։ Մեծ յեղափոխութիւնը, ջերմ կուսակից անհատական սեփականութեան, փորձեց վերցնել համայնքային կալուածները։ Փորձն հանդիպեցաւ բուռն ընդդիմութեան եւ ձեւը կը մնայ մինչեւ այսօր, որովհետեւ պայմանները կը մնան նոյնը։

ՀԵԹՈՒՄ

ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԱՆ ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՀՐԱՄԱՆԱՏԱՐ Պ. Տ'ԱԶԻԻ ԵՒ Պ. ՏԻՐԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆԻ ՃԱՌԵՐԸ

Շաբաթ գիշեր Փըլէի Ժուռնալի սրահներուն մէջ տօնուեցաւ Մուսա լերան հերոսամարտին քսանամեակը, նախաձեռնութեամբ Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան։ Բեմը զարդարուած էր հայկական եւ ֆրանսական եռագոյններով։ Մուսա լերան Ցուցարձանին մեծադիր նկարը զետեղուած էր բեմին խորը։ Հ.Մ.Ը.Մ.ի արենները իրենց դրօշով բռնած էին բեմին երկու ծայրերը։

Ժամը 9.15ին հասաւ հանդէսին հովանաւորիչը՝ զօրավար Պրէմոն։ Բացումը կատարուեցաւ «Մարսէյէզ»ով, զոր նուագեց գաղթային հետեւակազօրքի 24րդ գունդի 60 հոգինոց նուագախումբը։ Մէկ վայրկեանի լռութենէ վերջ, նուագախումբը Մուսա լերան նահատակներու յիշատակին ի յարգանս, հնչեցուց ազգ. քայլերգի վերջին մասը։

Բացման խօսքէն սկսեալ, բոլոր ճառերն ալ ֆրանսերէն էին, մինչեւ կէս գիշեր։

Հ. Կ. եւ Մ. Միութեան նախագահ գնդ. Տ. Բաղտասարեան գեղեցիկ ճառով մը բացատրեց օրուան տօնին իմաստը, վեր հանեց Մուսա լերան հերոսամարտին իսկական նշանակութիւնը, թուեց Հայոց զոհաբերութիւնները՝ յանուն ազատութեան, յիշեց հայ ժողովուրդի հանդէպ կատարուած անիրաւութիւնը, եւ եզրակացնելով ըսաւ.— Հայերը մեծ պատերազմի ընթացքին կռուեցան զոյգ եռագոյններու հովանիին տակ, անոնք վաղը դարձեալ պատրաստ են կռուելու՝ այդ դրօշներու պաշտպանութեան համար։

Յետոյ խօսք առաւ հանդէսին նախագահը հրամանատար դը-կոմս Պընուա տ'Ազի, որուն ճառը պիտի տանք առանձին։ Հոս կ'ամփոփենք միայն գլխաւոր մասերը.—

1915 սեպտ.ի սկիզբներն էր որ Միջերկրականի Ֆրանս. նաւարաժինը, ծովակալ Տարթիժ դը Ֆուռնէի հրամանատարութեամբ, Թրքական եզերքներու պաշարումը կատարած ատեն, Մուսա լերան բարձունքներէն զանազան նշաններ տեսաւ։ Ծովակալը այդ օրերուն հրաման ստացած էր Փարիզէն երթալու Տարանթ՝ վիրաւորուած զօրավար մը առնելու համար։ Սակայն մեծ յանդգնութիւնն ունեցաւ իր անձնական պատասխանատուութեամբ օգնութեան փութալու Ճէպէլ-Մուսայի հերոս մարտիկներուն եւ անոնց ընտանիքներուն։ Ծովակալ Տարթիժ դը Ֆուռնէի չափ կարեւոր դեր կատարեցին նաեւ Մուսա լերան հայ մարտիկներու ղեկավար Եսայի Եաղուպեան, ինչպէս նաեւ Կեմլաքեան, որ ետքէն Արարայի կռիւներուն մէջ սպաննուեցաւ։ Կիպրոսը մեր դիմացն էր, ծովակալը դիմում ըրաւ Կիպրոսի անգլ. իշխանութեանց՝ կղզի փոխադրելու համար Ճէպէլ Մուսայի ազատուած բնակիչները, սակայն մերժում առաւ։ Յետոյ դիմեց Եգիպտոս, ուսկից պատասխան եկաւ որ Լոնտոն հարցուցած են եւ անոր հրամանին կը սպասեն։ Անգլ. իշխանութեանց այս վերաբերումին առջեւ, ծովակալ Տարթիժ դը Ֆուռնէ հրամայեց կատարուած խորդութեանց առջեւ դնել զանոնք՝ Փորթ Սայիտ փոխադրելով Ճէպէլ Մուսացիները։ Պէտք է կարդալ Տարթիժ դը Ֆուռնէի յիշատակները։ Հայերը Փորթ Սայիտի մէջ երեք ամսուան ընթացքին 42 առ հարիւր համեմատութեամբ զինուորական կրթութիւն սորվեցան եւ սկսան ֆրանսերէն խօսիլ։ Նախապէս կը կարծուէր թէ այս գաղթականները բեռ մը պիտի ըլլան եգիպտական եւ ֆրանսական իշխանութեանց վրայ։ Բայց շուտով տեսնուեցաւ որ անոնք օգտագործելի տարրեր էին։

(Հոս զօրավար Պրէմոն միջամտելով բացատրեց թէ երբ Փարիզէն Փորթ Սայիտ կը մեկնէր, իրեն ըսած էին որ այնտեղ քանի մը հազար հայ գաղթականներ կան եւ չարժեր զբաղիլ անոնցմով։ Մինչ, հոն հասնելէն վերջ, երբ շփման մէջ մտաւ փախստականներուն հետ, անմիջապէս հեռագրեց Փարիզ թէ՝ այդ գաղթականներէն կարելի է կազմել երկու վաշտ, նոյն իսկ մէկ զօրագունդ լեցնելու չափ զինուոր։ Ատոր վրայ է որ կազմուեցաւ Հայկ. Լեգէոնը՝ նախապէս Արեւելեան Լեգէոն, որուն առաջին առթիւ 500 կամաւորներ տուին Ճէպէլ Մուսացիները)։

Դը կոմս Պընուա տ'Ազի շարունակելով պատմեց Հայկ. Լեգէոնի կազմութեան մանրամասնութիւնները, յիշեց թէ ինչպէս Անգլիացիները ուզեցին օգտագործել զայն՝ Սելանիկի ճակատը ղրկելով։ Լեգէոնը անշարժութեան մէջ էր մինչեւ 1918 յուլիս, երբ Զօր. Ալլէնպի, որ Լիման Ֆոն Զանտէրսի հրամանին յանձնուած Պաղեստինի Թրքական բանակներուն դէմ ընդհ. յարձակողականի կը պատրաստուէր, Արեւելեան Լեգէոնը առաւ իր բանակին մէջ։ Լեգէոնը 1918 սեպտ. 19ին Արարայի ճակատին վրայ իր բաժինը բերաւ ընդհ. յաղթանակին ու նոյն տարուան հոկտ.ին Զօր. Ալլէնպին պաշտօնական զեկոյցով մը իր շնորհակալութիւնը յայտնեց Հայկ. Լեգէոնին։

Հրամանատար Պընուա տ'Ազի շատ յուզուած էր եւ իր ճառին վերջաւորութեան կրկին անգամ յիշեց (ինչպէս յայտարարած էր Ֆրանսական Ճակատի Հայ Կամաւորներու Միութեան հանդէսին, մէկ ամիս առաջ), թէ ինք երդում ըրած է հաւատարիմ մնալ Հայկական Դատին որ այնքան մօտիկ է իր սրտին. ձաղկեց միջազգային դիւանագիտութեան կողմէ Հայերուն հանդէպ գործուած անիրաւութիւնը եւ անկեղծօրէն մաղթեց

ԷՋԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՏՔԱՐԷՆ (14)

ՍՈՒԷՏԻՈՅ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ

Մէն մի ռազմիկ իր դիրքին մէջ արձանացած անթարթ աչքերով կը հսկէր հանդիպակաց բլուրներուն վըրայ, ուր Թուրք զինուորներ կը վխտային, եւ ընդհատ-ընդհատ կը կըրակէին անոնց վրայ։ Երբեմն, սեւաթոյր մշուշը կը պատէր իր քօղը եւ անտառներուն մէջ կը նշմարուէին զինուորներ, բանակալութեան զոհեր, որոնք հետզհետէ կը մօտենային մեր վերջին դիրքին Մահուան Բլուրին... Եւ գնդակներու տարափ մը՝ մեր զօրանոցին ու բնակավայրին վրայ։ Ժողովուրդը խուճապի մատնուած՝ սկսաւ գունդագունդ դիմել դէպի անտառին խորերը։ Վերահաս վտանգը արդէն իրականութիւն ըլլալէ շատ հեռու չէր։ Թշնամին 15 — 20 քայլ հեռաւորութիւն ունէր զօրանոցէն։ Բարեբախտաբար յարձակումը օրուան վերջին պահուն էր որ տեղի կ'ունենար։ Քանի մը վայրկեան յետոյ կուսի չիփորները արձագանգեցին լեռ ու ձոր։ Ընդհանուր յարձակումը, ուղղակի «Մահուան Բլուր»ին վրայ էր որ տեղի կ'ունենար։ Ո՞ր զինուորն էր, որ կը յանդգնէր ոտք դնել անոր վրայ։ Ո՞վ կարող էր գրաւել զայն, քանի որ մահուան սուր մանգաղը կար հոն։

Ահա, այս հոյակապ բարձունքի սեպ ժայռերու կատարներէն էր որ քանի մը հերոսուհիներ, խրոխտ ու առնական ձայնով՝ կը խրախուսէին ռազմիկները։

— «Աղբրտաք, ինթիզամ (վրէժ) առնող կտրճիր, Աստըծը հէմուր, մըլլէմէ վըդ սօնկայն վըննու ադ, չինքի տուշմուն պըլիչօծը մըկմըկ անցնիլ, զարկըք, մը մըղքընէք, մըլլէմէ վէ սօնկայն» ....

Թարգմանութիւնը. «Եղբայրներ, վրիժառու քաջեր, գնդակ մը եւս եւ վերջինը կ'ըլլայ այդ, որովհետեւ թշնամին սկսած է խուճապի մատնուիլ, զարկէք, մի խնայէք, գնդակ մը եւս եւ վերջինը »...

Թրքական հակայարձակումները կը շարունակուէին այդ անառիկ դիրքին դէմ։ Կարծես հող կը տեսնէին իրենց յաղթանակին պսակումը։ Սոյն բլուրը գրաւելով, թշնամին գրաւած կը լինէր մեր բանակատեղին։ Սակայն, իզուր մարդկային կեանքերու այդ վատնումը։ Բլուրը կը մնար միշտ անմատչելի։

Հայ քաջերու արձակած անվրէպ գնդակներէն՝ Թրքական զինուորներու դիակները կը գլորուէին անոր կողերէն, դար վար։ Անկենդան դիակներու թաւալումին կը յաջորդէր մեր երիտասարդութեան ծաղրը։ Կին մը, երբ կուժը ուսին ջուր կը բաժնէր կռուողներուն՝ յանկարծ գնդակ մը ծակեց ջրամանը։ Հերոսուհին, գայրոյթէն կրակ ու բոց կտրած՝ պոռաց Թուրքերուն.

— «Հէ, նամէրտա, ձիր մըլլէ կարնու գկէօժըս ծէկի, լաքին զախըրտըս չի կարնուր» ..

Թարգմանութիւնը.— «Հէյ վատեր, ձեր գնդակը կրնայ կուժս ծակել, սակայն ոչ սիրտս ...»

Այսպէս, եղնիկի արագաշարժութեամբ ան դիրքէ դիրք կը վազէր ու կը յորդորէր մարտիկները։ Քիչ վերջ Թնդանօթները սաստկօրէն կը ռմբակոծէին այդ բարձունքը։ Արձակուած գնդակներու տեղատարափին տակ, մերինները ռազմաշունչ երգեր կ'երգէին ու կատակներ կ'ընէին։ Կռուելու եւ անպատճառ յաղթելու եռանդը բոլորին սիրտը հրահրած էր։ Յարձակող զօրաբիւները կրկին գրոհ կուտային, այն յոյսով որ վերջին յարձակումով մը պիտի գրաւէին այդ անառիկ դիրքը։ Նոյն պահուն՝ մեր կողմէ եւս հակայարձակում մը գործուեցաւ, եւ ահա երկուստեք սկսաւ օրհասական ճակատամարտ մը... Բոլորն ալ ծեր, կին, աղջիկ, երիտասարդ պառաւ, յաղթութեան մաղթանքներ իրենց շրթներուն, «կեցցէ Հայաստան, կեցցեն մեր քաջուկները, կեցցեն կամքն ու կռիւը» կը գոչէին։

Ի՞նչ բան կայ հերոսական, քան խոյանքը դէպի թնդանօթի եւ հրացաններու սուլող տեղատարափը։

Մենք, կատղած առիւծներու նման խոյացանք թշնամիին վրայ ամէն կողմ մահ սփռելով։ Այդ րոպէին Ճէպէլ-Մուսան՝ ինքն ալ ցնծութեան ծափեր կը զարնէր, ու յաղթանակի դափնեպսակներ կը հիւսէր, իր ծոցը ապաստանած բուռ մը քաջերու հայդուկներուն ճակատները փառապսակելով։ Ամէն ոք իր վրէժի պապակը յագեցնելու համար, վառօդի ծուխին ու կրակի լեզուներու մէջէն կը յառաջանար, թշնամիին դիրքերուն մէջ կը մտնէր ու խիզախօրէն կը հարուածէր զանոնք։ Ուրախ աղաղակները ու հուռռաները թունդ կը հանէին թմրած հոգիներն իսկ։ Քանի մը րոպէ յետոյ թշնամին փախուստի ճամբան ափ կ'առնէր արդէն։ Անոր յուսահատ ճիգերն ու արձակած աղաղակները, որ խեղդեցին մեր խանդավառ հուռռաներն ու կեցցէները, պիտի չմոռցուին բնաւ։

Թշնամին մեծ խուճապի մը մատնուած էր։ Մեր յաղթութիւնը կատարեալ էր։ Վերջալոյսի վերջին շողերը կ'ոսկեզօծէին Ճէպէլ-Մուսայի սէգ բարձունքները։ Յաղթութիւնը իրականութիւն էր, թշնամին վճռապէս պարտուած։ Աւելին ինքնին արդէն մեծ ոգեւորիչ գործ մըն էր։

Տեսարանը հոգեզմայլ էր։ Նահանջի փողերը թշնամիին որոտաձայն կը հնչէին։ Թշնամին ահաբեկած, ծառախիտ անտառներու մէջէն փախուստի ելք մը կ'որոնէր։ Յաղթանակի ոգեւորիչ երգերու եւ հուռռաներու մէջէն, մերթ ընդ մերթ կը լսուէին հրացաններու բոմբիւններ։ Մերինները թշնամիին ետեւէն ինկած՝ անընդհատ կը հալածէին զայն։ Վատոգիները նապաստակի երկչոտութեամբ, իրենց շարքերէն ինկած «չէրիտ»ներ ոլորելով, լեղապատառ կը փախչէին։

Գիշերը իր սեւ վերարկուն արփուռած էր մեր լեռնաշխարհին վրայ։ Այլեւս չէին լսուեր Թնդանօթներու որոտները։ Փողերու կանչերը շատոնց դադրած էին։ Միայն Թուրք վիրաւորներու ցաւատանջ հառաչանքներն ու զինուորներու հոգեվարքի հոնդիւնները կը լսուէին հեռուէն։ Անտառներուն ծառերը ներկուած էին արիւնով։ Ճամբուն վրայի քարերն ու հողերը արիւնով շաղախուած էին։ Այդ գիշեր, թշնամին իր բնակչութիւնը հաստատած էր բաց արտի մը վրայ։ Կէս գիշերին մօտ, մերինները սոսկալի կրակ մը բացին անոնց վրայ, անպատմելի խուճապ մը յառաջ բերելով անոնց մէջ։

Յ. Գ. ՊՈՒՐՍԱԼԵԱՆ

(Շար.)

որ Հայերը ունենան մեծ Հայրենիք մը, ուր երթան ամփոփուիլ բոլորն ալ: Բուռն ծափերով ողջունուեցան նախագահին այս սրտագին խօսքերը:

Զինուորական նուագախումբի մէկ կտորէն վերջ, Օր. Անժէլ Ռանժէլեան, Փարիզի Մուսատաղցիներուն կողմէ արտասանեց ֆրանսերէն ինքնագիր սիրուն քերթուած մը, յատկապէս գրուած օրուան տօնին համար եւ որուն փոքրիկ մէկ մասը հրատարակուած էր «Յառաջ»ի կիրակի օրուան թիւին մէջ: Օր. Ռանժէլեան տաք ու անկեղծ շունչով մը արտասանեց իր քերթուածը, որ քանիցս ընդմիջուեցաւ ծափերով:

Յետոյ խօսեցաւ ծովային սպայ Շարլ-Տիրան Թէքէեան, որ մասնաւորապէս նոյն օրն իսկ եկած էր Մարսէյլէն: Գ. Թէքէեան, որ Մեծ Պատերազմի ընթացքին իբրեւ քօմիսէր-թարգման կը ծառայէր ֆրանսական նաւատորմին մէջ, ականատես եղած էր Ճէպել Մուսայի հերոսամարտին եւ թանկագին ծառայութիւններ մատուցած՝ ազատագրման գործին մէջ: Եկած էր այդ իրիկուն լուսարձակով ցոյց տալու Մուսա լերան ազատագրման գործողութեանց զանազան դրուագները. դժբախտաբար կազմակերպիչները չէին կրցած ժամանակին ճարել մոգական լապտեր մը, որով Գ. Թէքէեան մեծ ցաւ զգաց որ չպիտի կրնայ հանդիսականներուն ցոյց տալ այդ պատկերները, որոնք իր անձնական սեփականութիւնն են եւ ուրիշներու մօտ կարելի չէ գտնել:

Գ. Թէքէեան հանդիսականներուն հաղորդեց ողջոյնները Մարսիլիոյ Հ. Կ. Միութեան, որուն նախագահն է ինք: Յետոյ սկսաւ պատմականն ընել «ֆրանքօ-հայ դիւցազներգութեան» զոր երեք մասի բաժնեց. 1. Ճէպել Մուսա. 2. Լեգէոն. 3. Կիլիկիա, «դիւցազներգութիւն», զոր ապրեցայ վայրկեան առ վայրկեան, սկիզբէն մինչեւ վերջը: Այդ դիւցազներգութեան «ալֆան» եղաւ հրամանատար Պրնուա տ'Ազին, որ ոտքի վրայ դրաւ հայկական կորիզը, իսկ օմեղան՝ Զօր. Պրէմոնը, որ կարեւոր դեր մը կատարեց վերջաւորութեան՝ ստանձնելով կառավարչութիւնը այն հողերուն, որոնք գրաւուած էին ֆրանսական եւ հայկական արիւններով: Ինք Կիլիկիոյ Լիօթէն պիտի ըլլար: 1919ին երբ Կիլիկիա գացի, Զօր. Պրէմոն հրաւիրեց զիս ու կացութեան մասին երկար խօսելէ վերջ, ըսաւ ինծի.— «Գնա ըսէ քու մարդոցդ, որ համբերեն, ապագան իրենցն է»: Գ. Թէքէեան դառնութեամբ յիշեց տրուած խոստումները, որոնք, աւա՜ղ, երբեք չիրագործուեցան:

Գ. Թէքէեան ծնած է Մարսիլիա եւ ֆրանսական կրթութիւն ստացած: Պատերազմի ընթացքին է որ ճանչցած է իր ժողովուրդը, Մուսա լեռէն սկսելով եւ այդ օրէն ի վեր հպարտ է իր հայկական ծագումով: Մուսա լերան դէպքերուն նկարագրութիւնն ըրած է ֆրանսերէն գրքոյկով մը «L'Action Franco-Arménienne pendant la guerre»: Այդ գիրքը իր օրագրութիւնն է, որուն մէջ դէպքերը յուզիչ մանրամասնութեամբ գրի առած է օրը օրին: Գ. Թէքէեան անկէ կարդաց այն մասերը, որոնք ցոյց կուտային թէ ինչպէս Մուսա լերան կտրիճները՝ իրենց կիներն ու երախաները նաւ դնելէ վերջ, չէին ուզեր բաժնուիլ իրենց սիրելի լեռներէն եւ ռազմամթերք ու պարէն կը պահանջէին ֆրանսացի ծովակալէն՝ մինչեւ իրենց արեան վերջին կաթիլը կռուելու համար բարբարոս Թուրքին դէմ: Պատմեց թէ ինչպէս կամաւորները համազարկով կը դիմաւորէին իրենց պետ Եսայի Եաղուպեանը, որ իսկական հերոս մըն էր: Յետոյ թէ ինչպէս ֆրանսական մարտանաւերը ռմբակոծեցին թրքական ուժերը, որոնք Մուսա լեռը կը փորձէին պաշարել երկու կողմերէն, իրենց օղակին մէջ առնելու համար հազարաւոր Հայերը: Իր ճառն ալ խլեց բուռն ծափեր:

Կէս գիշեր էր եւ ոչ ոք կ'ուզէր դեռ բաժնուիլ սրահէն: Ժամանակը ուշ ըլլալուն, ընկ. Ս. Սասունի հայերէն կարճ բանախօսութեամբ մը բացատրեց օրուան տօնին իմաստը: Երբ, ըսաւ, կը տօնենք մեր նահատակներու սգահանդէսը, որքան աւելի հպարտութեամբ պէտք է տօնենք նաեւ յիշատակը մեր հերոսամարտներուն — Ուրֆա, Շապին Գարահիսար, Վասպուրական, Զէյթուն, Սասուն եւն.: Այդ առնական ու խիզախ ըմբոստութիւններն են որ աւելի կ'ազնուացնեն հայ ժողովուրդին դիմագիծը եւ օտարներու յարգանքը կը հրաւիրեն իր վրայ: Մուսա լեռները անջնջելի պիտի մնան Հայոց նորագոյն պատմութեան մէջ եւ իբրեւ ներշնչումի աղբիւր պիտի ծառայեն այսօրուան եւ վաղուան սերունդներուն:

Գեղարուեստական բաժինը իսկական վայելք մը եղաւ, շնորհիւ Սիփան-Կոմիտաս միացեալ երգչախումբին որ Գ. Ա. Պարթեւեանի ղեկավարութեամբ երգեց 7—8 խմբերգներ.— Յառաջ նահատակ, Արեւը կայնէ կէսօր, Սարերի հովին մեռնիմ, Հայաստան, Պլլիբի, Տալիլօ եւ նոր քայլերգ Հ. Մ. Ը. Մ.ի: Զինուորական նուագախումբը մէջ ընդ մէջ կը նուագէր զանազան կտորներ:

Օրուան տօնին առթիւ փարիզահայ Սուէտացիներու ներկայացուցիչ Գ. Շէրպէթճեան ստացած էր զանազան հեռագիրներ, որոնք կարդացուեցան: Հեռագրած էր Անտիոքէն Տոքթ. Ս. Մաթոսեան (Գեղարդ Շարոյեան) Մուսա տաղի կամաւորներու Միութեան նախագահը, դարձեալ Անտիոքէն՝ Ներսէսեան նոյն Միութեան քարտուղարը, իսկ Լիոնէն Սուէտացիներու կողմէ Գ. Գ. Փափազեան եւ Քէչիշեան

Հանդէսին պաշտօնական մասին փակումէն յետոյ, հիւրերը պատուասիրուեցան շամփանիայով եւ հաճելի զրոյց մը ունեցան մինչեւ ուշ ատեն:

Երեկոյթը շարունակուեցաւ մինչեւ լոյս եւրոպական եւ հայկ. պարերով, տաք եւ խանդավառ մթնոլորտի մը մէջ:

Հանդէսէն վերջ բանաձեւ մը քուէարկուեցաւ՝ հանդիսականներուն յարգանքը յայտնելու համար «Մուսա լերան 40 օրեր»ու հեղինակ Ֆրանց Վերֆէլի, իբրեւ պատասխան Պոլսոյ մէջ սարքուած խարոյկին....

ՇՐՋՈՒՆ ԹՂԹԱԿԻՑ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ բացորոշ եւ մելանով:

«ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐ»Ը

Կիրակի գիշեր Էնժէնէօր Սիվիլի սրահին մէջ տօնուեցաւ «Հայ Մշակոյթի Օր»ը նուիրուած հայ ճարտարապետութեան, նախաձեռնութեամբ «Համազգային»ի Ֆրանսայի Կեդր. Վարչութեան եւ մասնակցութեամբ «Յառաջ»ի եւ «Վէմ»ի խմբագրութիւններու, Կոմիտաս-Սիփան, Կիլիկիա երգչախումբերու, Սեւրի Մուրատեան եւ Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարաններու, Նուպարեան Մատենադարանի, Հայ Գրողներու եւ Նահատակ Գրագէտներու Բարեկամներու ընկերակցութիւններուն, Գրական եւ Հայ Երիտասարդաց Ակումբներու, Ազատ Արուեստագէտներու, Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութիւններու, Հ. Մ. Ը. Մ.ի Քաշանի «Յառաջդիմասէր»ի եւ հայրենակցական Միութիւններու:

Ներկաներու մէջ էին Գ. Գ. Զարեհ Նուպար, Տիրան Թէքէեան, Հայաստանէն եկած երկու երիտասարդ ճարտարապետներ Գ. Գ. Քոչարեան եւ Մազմանեան, Ա. Զօպանեան եւ Ֆրանսացիներ:

Բացումը կատարեց Գ. Վ. Եարճանեան՝ նախ Ֆրանսերէն, յետոյ հայերէն ճառով մը, ներկայացուց օրուան բանախօսները բիւզանդագէտ փրոֆ. Շարլ Տիլ (նախագահ Հայագիտական ընկերութեան) եւ Հ. Գ. վրդ. Նահապետեան, Վենետիկի Միաբանութենէն: Յիշեց յայտնի հայ ճարտարապետներու անունները, ինչպէս նաեւ Ստրժիգովսկին, որ իր երկհատոր գերմաներէն մեծ աշխատասիրութեամբ վեր հանած է հայկ. ճարտարապետութեան ինքնուրոյն դիմագիծը եւ անոր ազդեցութիւնը ուրիշ ազգերու արուեստին վրայ: Ապա փարիզահայութեան ողջոյնը ղրկեց Հայաստանի արուեստագէտներուն, որոնք կ'աշխատին հայրենի հողին վրայ վառ պահել յիշատակը մեր հայրերու ստեղծագործութեանց՝ իրենց կարգին ճարտարապետութեան նոր կոթողներ կառուցանելով:

Սիփան-Կոմիտաս երգչախումբը՝ ղեկավարութեամբ Գ. Պարթեւեանի, երգեց Կոմիտաս վրդ.ի «Ով մեծասքանչ»ը եւ Համբ. Պէրպէրեանի «Գիւղացի գեղեցկուհին», խանդավառութիւն ստեղծելով նոյն իսկ օտար հիւրերու մէջ:

Օրուան գլխաւոր դասախօսն էր փրոֆ. Շարլ Տիլ, որ 50 վայրկեան խօսեցաւ հայ ճարտարապետութեան մասին: Իր խիստ հետաքրքրական դասախօսութիւնը կը սղագրէին Գազազեան քոյրերը եւ պիտի հրատարակուի առանձին: Փրոֆէսօրը մոգական լապտերով ցոյց տուաւ հայկ. ճարտարապետութեան ինքնատիպ նմոյշներէն բազմաթիւ եկեղեցիներու պատկերները: Ինք համամիտ չէ Վիէննայի համալսարանի ուսուցչապետ Ստրժիգովսկիին, որ հայկական ազդեցութիւն կը տեսնէ Հռոմի Ս. Պետրոսին, Ռաւեննայի եկեղեցիին, Շանպօրի դղեակին եւ եւրոպական ճարտարապետութեանց ուրիշ հրաշակերտներուն վրայ: Բայց չուրանար հայկ. ճարտարապետութեան արժէքը եւ ունեցած ազդեցութիւնները:

Երկրորդ դասախօսը Հ. Գար. վրդ. Նահապետեան պանծացուց հայկ. ճարտարապետութիւնն ու անոր վարպետները՝ նախապատմական դարերէն սկսեալ: Իր դասախօսութեան ալ պիտի անդրադառնանք առանձին:

Գերյարգելի հայրը նոյնպէս մոգական լապտերով ցոյց տուաւ հայ եկեղեցական ճարտարապետութեան կարգ մը յուշարձանները: Իր նիւթը կ'ընդգրկէր «Հայ եկեղեցական ճարտարապետութիւնը»:

Գեղարուեստական բաժինը շատ ճոխ էր: Տիկ. Արշալոյս Սարգիսեան տիրականօրէն արտասանեց Զարենցէն «Ուղերձ մեր հանճարեղ վարպետներին»ը, աւուր պատշաճի կտոր մը, ու հանդիսականներու ծափերուն մէջ՝ Վարուժանի «Հայ Հանճարին»ը: Օր. Հայկանուշ Թորոսեան ծափերու մէջ բեմ գալով, անգամ մը եւս աստուածացուց հայ երգը՝ Կոմիտաս վարդապետէն երգելով Սարերի վրով գնաց, Առաւօտեան բարիլուս եւ ժողովուրդի պահանջին վրայ իր սիրելի «Քէլէ քէլէ»ն: Գեղարուեստական բաժինը փակեց Գ. Ա. Գմբէթեան, արտասանելով Հ. Ղեւոնդ Ալիշանի «Անդորրանք Անուոյ» գրաբար քերթուածը:

Փակման խօսքին մէջ, նախագահը շնորհակալութիւն յայտնեց ներկաներուն, ձաղկեց բացակաները, որոնց թիւը շատ էր:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Ընդհ. Տեսուլ

Երեւանի կառավարութիւնը ընդհներում շնորհեց բոլոր դատապարտեալներուն՝ աշխատաւորական գծով:

ԱՐԱԳԱԾԻ ՎՐԱՅ ՑՐՏԱՀԱՐ

«Խորհ. Հայաստան»ի մէջ կը կարդանք (8 դեկտեմբեր).—

Զբօսարշաւներու Ընկերութիւնը, Նոյեմբեր 28ին անթել հեռագիր ստացաւ Արագածի օդերեւութաբանական կայանի պետ Վորոբիովէն, թէ Երեւանէն մեկնած խումբ մը զբօսաշրջիկներ, 10 հոգի, որոնք 26 Նոյեմբերին կը փորձէին բարձրանալ Արագածի գագաթը, կը հանդիպին ձիւնախառն ուժեղ բուքի եւ կայանէն 4 քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ կ'ըլլան ցրտահար: Նոյեմբեր 29ին Երեւանի Զբօսարշաւներու Ընկերութիւնը աղէտեալներուն փրկութեան համար ճամբայ կը հանէ ջոկատ մը, որ Բիւրականի գիւղէն ուղեցոյց Յարութիւնի հետ կը հասնի օդերեւութաբանական կայան:

Նոյն եւ յաջորդ օրերուն, բուքին եւ մշուշին պատճառով, ջոկատը չի կրնար հասնիլ իր նպատակին: Դեկտեմբեր 1ին ջոկատը կը յաջողի փոխադրել ցրտահարներէն ամէնէն ծանրը՝ Մելքոնեան: Սակայն ճամբան ջոկատը փոթորիկէ կը բռնուի, այնպէս որ, արդէն իսկ ծանր վիճակի մէջ, Մելքոնեան կը մեռնի գիւղ չհասած:

Փոխ-վարչապետ Ա. Շահսուվարեանի նախագահութեան տակ կոմիտէ մը միջոցներ կը խորհի օգնութեան հասնելու: Ղօշաբուլաղի մէջ, ներքին գործավարին օգնականներէն Օգանեզով եւս օգնութեան փորձեր կը կատարէ: Լէնինականէն, Արթիկէն, Աբարանէն, սահմանապահ զինուորներու, մարզիկ բանուորներու եւ մշակներու ջոկատներ կը ղրկուին: Բիւրականէն կը ղրկուին զգեստներ եւ ուտելիքներ: Կապ կը հաստատուի օդերեւութաբանական կայանին հետ, վիրաբոյժ փրոֆ. Միրզա-Աւագեան եւ բժիշկ Գեանջուցեան ձայնասփիւռով բժշկական խորհուրդներ կը հաղորդին: Դեկտ. 3ին Լէնինականէն 15 հոգի դահուկով (ski) ճամբայ կ'ելլեն ասոնց կը միանան Աբարանէն 21 հոգի, նոյնպէս դահուկով: Դեկտ. 4ին Բիւրականէն ճամբայ կ'ելլեն սահմանապահ զինուորներ եւ բանուոր մարզիկներ, որոնք կը հասնին օդերեւութաբանական կայան: Միաժամանակ օդանաւ մը, օդաչու Իլինի ղեկավարութեամբ, թռիչք մը կը կատարէ լերան վրայ, երկրորդ թռիչքին ժամանակ կը յաջողի վար նետել երկու արկղ դեղօրայք: Դեկտ. 6ին ազատարար ջոկատները իրենց հետ կ'առնեն ցրտահարները եւ կ'իջնեն լեռնէն վար: Զանոնք դիմաւորելու կ'երթան փոխ-վարչապետ Շահսուվարեան եւ ներքին գործավար Մուղդուսի: Նոյն իրիկունը հիւանդները կը փոխադրուին Երեւանի հիւանդանոցը:

Ցրտահարներուն առողջական վիճակը բաւական բարելաւուեցաւ յաջորդ օրերուն,— աղէտեալներէն Ա. Կարապետեան գրեթէ բնաւ ազդուած չէ ցուրտէն:

ՔԱԼԱՄԱԹԱՅԻ ՍԱՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Կարդալով «Յառաջ»ի մէջ լոյս տեսած յօդուածը Քալամաթայի դպրոցին չքաւոր սաներուն մասին, Քլամարէն ընտանիք մը կը գրէ մեզի թէ, հրաժարելով իրենց այս տարուան կաղանդչէքէն, 300 ֆրանք կը յատկացնեն Քալամաթայի դպրոցին չքաւոր սաներուն:

ՎՍՏԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ԿՐՆԱՔ ՑԱՆՁՆԱՐԱՐԵԼ ԵՐԵՒԱՆ ՕՂԻՆ, ՈՐՈՒՆ ԾԱՆՈՒՑՈՒՄԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ Ի ՉՈՐՐՈՐԴ ԷՋԻՆ ՎՐԱՅ:

ՄԱՄՈՒԼ

ՉԻՆԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԷՆ ԱՆԴԻՆ

Պուքրէշի «Արազ»ը կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (12 դեկտ.).

— «Չինական պարիսպներով պաշարուած է, աւա՜ղ, հայ ժողովուրդին հայրենիքը, ու հայ գաղթաշխարհին համար գրեթէ առեղծուած է կեանքը որ կ'անցնի անոր չորս պատերուն մէջ: Թերթերը՝ որոնք հոնկէ կը ստացուին՝ ոչ մէկ բան կ'ըսեն Հայաստանի իրական կեանքին մասին: Ոչ մէկ լուսաբանութիւն կը գտնես անոնց մէջ հայ ժողովուրդի իրական հոգերուն վրայ, եւ ոչ իսկ հաւաստի պատկերը անոր իրական ճիգերուն: Նամակները որոնք կը ստացուին այնտեղէն, գրուած են վախով ու դողով, եւ մարգարէ պէտք է ըլլալ կռահելու համար անոնց տողերուն տակի բուն իմաստը: Պաշտօնական մարդիկը զորս երբեմն երբեմն Հայաստան արտասահման կը ղրկէ՝ հանելուկով կը խօսին մեզի, իսկ բախտաւոր այցելուները որոնց թոյլ կը տրուի երբեմն Հայաստան մտնել՝ կը դառնան բան մը չտեսած, ու կը խեղաթիւրեն իրենց տեսած դոյզն բաները: Իսկ, աւա՜ղ, Խորհ. Հայաստանի արտասահմանեան թշուառ մունետիկները թութակի պէս կը կրկնեն ինչ որ կ'ապսպրուի իրենց, առանց ուշադրութիւն դարձնելու իրենց ծամծմած անհեթեթութիւններուն:

Այնպէս որ գաղութներու իսկապէս հայրենասէր տարրը՝ այն որ սրտանց կը կսկծայ իր հայրենիքին ամէն մէկ ցաւին համար, ու կը հրճուի եւ կը խանդավառուի ամէն մէկ անուշ խաբրիկի առթիւ որ այդ հայրենիքէն կուգայ, դժբախտաբար յաճախ ոչինչ գիտէ Հայաստանի սեւին ու ճերմակին մասին:

Հայ հայրենիքին իսկապէս բարեկամ մարդուն է որ Հայաստանի թերթերէն կ'արտատպէ սրտապնդիչ լուրերը,— ինչպէս որ մենք կ'ընենք 4 տարիէ ի վեր՝ զանց առնելով ինչ որ պիտի կրնար յուսախաբութեան մղել գաղութներու հայրենասէր զանգուածները, մինչ Խորհ. Հայաստանի վարձկան մունետիկները իրենց տուն տրուած հայհոյանքները արձագանգելով զբաղած՝ ոչ իսկ փոյթ կ'ընեն իրենց թերթերուն մէջ տալ Հայաստանէն ստացուած ոգեւորիչ եւ յուսատու տեղեկութիւնները: Մեր եւ որ եւ է հետաքրքիր մարդու համար անոնց հաւաքածուները մէջտեղն են:

Այս պայմաններուն մէջ հրաշք պիտի ըլլար եթէ արտասահմանը գիտնար Հայաստանի մէջ տեղի ունեցող շատ մը խորհրդաւոր դէպքերու ներքին ծալքերը: Կ'ակնարկենք մասնաւորաբար փոփոխութիւններուն որոնք երբեմն տեղի կ'ունենան Հայաստանի ղեկավար կազմին մէջ, եւ այն առեղծուածային բացատրութեանց՝ որոնցմով կը պատճառաբանուին այդ փոփոխութիւնները: Այսպէս, արտասահմանը երբեք չգիտցաւ թէ ինչու տակաւ երկրէն քշուեցան Խորհ. Հայաստանի շատ մը ղեկավարները, ոմանք վաղեմի եւ թրծուած համայնավարներ, ու շատերը նոյն իսկ Մոսկուային աչքին լոյսը, ինչպէս էին Լուկաշինն ու Սաքօ Համբարձումեանը, Պօղոս Մակինծեանն ու Աշոտ Յովհաննիսեանը, Արտաշէս Կարինեանը եւ Կասեանը, որոնք բարի առտու մը այլո՛ւր ղրկուեցան առանց գիտցուելու թէ ինչո՞ւ: Ո՞վ գիտցաւ մեզմէ թէ ինչո՞ւ Հայաստանէն առին տարին հայ ղեկավարներուն ամէնէն աչքառուն, Սահակ Տէր Գաբրիէլեանը, որ երբեմն անխոցելի կը կարծուէր եւ որուն անունով կ'երդուընային արտասահմանեան մունետիկները:

Այսօրերս ալ բաներ մը կ'անցնին կը դառնան չինական պարիսպներէն ներս: Հայաստանը դարձեալ ղեկավար կը փոխէ: Այս անգամ հարուածը կը ստանայ տասը եւ աւելի տարիներու վարիչ մը, Արամայիս Երզնկեանը: Դարձեալ պարզ չէ բուն պատճառը այս պաշտօնանկութեան: Բայց այս անգամ գոնէ բացայայտ է թէ ան պատժուելով է որ վար կ'առնուի իր դիրքէն, կամ ինչպէս կ'ըսէ «Խ. Հայաստան» իր հոկտ. 8ի խմբագրականին մէջ, «Երեւանի պլենումը միահամուռ կերպով ջարդ ու փշուր արեց Ա. Երզնկեանի անզօր ջանքերը՝ պսակազերծ անելու Հայաստանի բոլշեւիկների Լէնինեան-Ստալինեան անդուլ աշխատանքի ու պայքարի արդիւնքները»: Չգիտենք թէ որո՞նք են եղած Երզնկեանի մեղքերը: «Խ. Հայաստան» զայն կը մեղադրէ իբրեւ «դաշնակցական ոգով բամբասող», իսկ Անդրկովկասեան Երկրային Կոմիտէի եւ Հայաստանի կոմունիստ կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէի վճռագիրը Երզնկեանի մէջ կը գտնէ «դաշնակցական տարրերի տրամադրութիւնները», մէկու մը մէջ՝ որուն բովանդակ կեանքը անցած է Դաշնակցութեան աքացի տալով»:

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՃԵՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑ

Վերածեց՝ Գ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

«Մօտ երկու ամիս առաջ սկսուած նահանջէն ի վեր զինուորներուն մէջ կարգը վերահաստատել կարելի չէր եղած: Դասալիք կ'ըլլային, կը կողոպտէին եւ կը սպառնային սպաներուն: Անոնք կը գտնուէին ապստամբական վիճակի մէջ: Գնդապետ Թորգոմ, հաւանաբար Պուլկարացի Հայ մը, Կարին քաղաքին հրամանատար նշանակուեցաւ:

1918 յունուարի կէսերուն, հետեւակազօրքի ջոկատէն քանի մը Հայեր, սպաննեցին Կարինցի Թուրք երեւելի մը իր տունին մէջ եւ տունը աւարի տուին: Վերին հրամանատար Օդիշէլիձէ հաւաքեց ջոկատներու հրամանատարները եւ հրամայեց որ 3 օրուան մէջ գտնեն ոճրին հեղինակները: Դիմեց հայ սպաներուն եւ ըսաւ անոնց թէ հայ ազգի պատիւը խնդրոյ առարկայ է այս գործին մէջ, որով իրենց պարտականութիւնն էր աշխարհի առջեւ պատուաւոր ըլլալու համար, իրենց կարելին ընել յանցաւորները մէջտեղ հանելու: «Եթէ Հայերու կատարած խժդժութիւնները չդադրին, պիտի ստիպուիմ զէնք բաժնել Մահմետական բնակչութեան, որպէսզի իր կեանքն ու ինչքը կարենայ պաշտպանել», աւելցուց ան: Գնդ. Թորգոմ այս մեղադրանքին պատասխանեց վիրաւորուած շեշտով մը, թէ անիրաւ է քանի մը աւազակներու կողմէ գործուած ոճիրը ամբողջ ազգի մը վերագրել: Ջոկատին հրամանատարները խօսք առնելով, առաջարկեցին պատերազմական ատեան մը հաստատել, որ ըստ ռազմական իրաւարարութեան մարդասպանութիւնը մահուամբ պիտի պատժէր: Օդիշէլիձէ պատասխանեց թէ արդէն պէտք եղած միջոցները ձեռք առած է:

Գնդ. Թորգոմ, եթէ չեմ սխալիր 25 յունուարին խումբերը աչքէ անցուց եւ Թնդանօթի 21 հարուածներ կրակել տուաւ, ժողովուրդին ցուցնելու համար զինուորական ուժը: Այս առթիւ խօսեցաւ հայերէն ճառ մը: Այս ճառին մէջ որ Զօր. Օդիշէլիձէի ուղղուած էր, կը յայտարարէր հայկական անկախութիւնը եւ կը յայտնէր թէ երբ նոր պետութեան վարիչը իշխանութիւնը ձեռք կ'առնէ: Այս ոչ պակաս քան ծիծաղելի յայտարարութիւնը, առ ի գիտութիւն ունենալէ ետք, զօրավարը Կարինէն հեռացնել տուաւ պետութեան նոր վարիչը՝ Գնդ. Թորգոմ:

Այս ձեռնարկը բաւարար ապացոյց է թէ ռուս կառավարութիւնը ամէն գնով կ'ուզէր արգելք հանդիսանալ անկախ հայկական պետութեան մը հաստատման: Տեղեկացայ որ ռուս ընդհ. սպայակոյտը կրկին յիշեցուցած է Հայերուն թէ ամբողջ զէնքն ու զինամթերքը ինչպէս ուրիշ պատերազմական գործիքներ, Կարինի եւ ուրիշ տեղերու մթերանոցներէն իրենց ձգուած են միմիայն ժամանակաւորապէս, որովհետեւ ուրիշ խումբեր չկային իմ տրամադրութեան տակ: Ուրեմն զէնքերը տրուած էին Հայերուն, իբրեւ աւանդ եւ պէտք էր վերադարձուէին ուղղուած ատեն: Այս օրերուն Հայերը Երզնկայի շրջանի խեղճ Թուրքերուն վրայ կը գործէին աներեւակայելի վայրագ սպանութիւններ: Թուրքերը անզէն էին եւ զուրկ ամէն պաշտպանողական միջոցէ: Այն լուրին վրայ թէ թրքական խումբերը կը մօտենան, Հայերը փախան դէպի Կարին, նոր ոճիրներ գործելով:

Վերին հրամանատարի տեղեկութեան համաձայն, որ հաստատուեցաւ ոճիրներու գործուած տեղը ներկայ եղած սպաներէ, Հայերը 800 Թուրքեր սպաննեցին Երզնկայի մէջ եւ վրայ տուին իրենց անպատիւ յանցապարտներէն մէկ հատիկ մարդ մը, որ Թուրքի մը կողմէ արդարօրէն սպաննուած էր ինքնապաշտպանութեան համար: Միւս կողմէ Հայերը կոտորեցին Կարինի մօտ Ըլըճայի խեղճ մահմետական բնակչութիւնը, առանց խնայելու կիներու մանուկներու:

Փետրուար 7ին հետեւեալ դէպքը տեղի ունեցաւ.— Տեսայ որ ոստիկանութիւնը եւ հայ զինուորներ քանի մը հարիւր Մահմետականներ անծանօթ վայր մը կը տանին, հարցումիս պատասխանեցին թէ այս մարդիկը կը տարուին երկաթուղիի ձիւնը մաքրելու համար: Բաւականացայ այս բացատրութենէն: Բայց ինչ որ պիտի պատմեմ հիմա, պիտի ապացուցանէ թէ որքան սխալ էր այս խօսքը: Ժամը 3ին ենթասպայ Լիփսքի, սպայ մը իմ զօրագունդէս, հեռախօսով լուր կուտար թէ քանի մը հայ զինուորներ փողոցին մէջ հինգ Թուրքերու վրայ յարձակած էին, զօրանոցի բակին անկիւնը քշած, անխղճօրէն ծեծած եւ սպաննելու վրայ էին: Ռուս սպաներու միջամտութեանը ի նպաստ զոհերուն, պատասխանուած էր սպառնալիքով, նոյնիսկ հայ սպայ մը որ նոյնպէս ներկայ էր այս տեսարանին հրոսակներու կողմը բռնած էր եւ արգիլած էր Լիփսքիի միջամտութիւնը: Այս լուրին վրայ երեք սպաներու հետ փութացի ոճիրին տեղը: Ճամբան հանդիպեցայ ինծի հեռախօսող սպային եւ Կարինի քաղաքապետ Սթավրօսքիի, որոնք փնտռելու կ'երթային իրենց Թուրք բարեկամներէն մէկը, որ ձերբակալուած էր Հայերուն կողմէ: Լիփսքի լուր տուաւ թէ զինուորները զինու ուժով կ'արգիլեն զօրանոց մտնել: Ես շարունակեցի ճամբաս, զօրանոցին մօտ տեսայ 12 Թուրքեր որոնք դուրս կ'ելլէին եւ կը փախչէին վախի տակ կկզած: Կեցուցի մէկը անոնցմէ, բայց որովհետեւ լեզուն չէի հասկնար, անկարելի էր բան մը իմանալ: Վերջապէս մեծ դժուարութեամբ մտայ զօրանոց: Իսկոյն հարցուցի փողոցը բռնուած Թուրքերու մասին: Զինուորները ըսին թէ զօրանոցին մէջ ոչ մէկ քաղաքի բնակիչ կայ: Սկսայ անձամբ փնտռել անկիւնները եւ գտայ վերջապէս 70 Մահմետականներ բաղնիքին մէջ, որոնք զոհերն էին սոսկալի ահաբեկման մը: Իսկոյն քննութիւն բացի եւ այս ոճրին յանցաւոր վեց Հայեր ձերբակալել տուի: Քննութենէն հասկցայ թէ, Հայ մը, ով ըլլալը չկրցայ ճշդել, խեղճ Մահմետական մը սպաննած էր զօրանոցին մօտ գտնուող տունի մը տանիքին վրայ երեւցած ըլլալուն համար:

Հասկնալի է որ այս մահափորձի դժբախտ զոհերը իսկոյն ազատ ձգեցի:

(55)

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՄԵԾ ԵՐԵԿՈՅԹ

Ի ՆՊԱՍՏ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Կազմակերպուած արուեստագէտ եւ մտաւորական համակիր խմբակի մը կողմէ
ղեկավարութեամբ սիրուած արուեստագէտներու՝ *ՖԻԼԻՓ ԱՂԱՋԱՐԵԱՆԻ* եւ *ԳՈՒՐԳԷՆ ԱԼԷՄՇԱՀԻ*
Մասնակցութեամբ՝ *Օր. ԻՐԻՍ ՊԻԽԼՊԻԽԼԵԱՆԻ* եւ *«ԿԻԼԻԿԻԱ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ*

Այսօր Շաբաթ, 28 *Դեկտեմբեր երեկոյեան ժամը 9ին* **Salle Gaveau**ի մեծ սրահին մէջ

45, Rue de la Boétie. Métro: Miromesnil.

Գին տոմսերու՝ 20 — 15 — 10 եւ 7 ֆրանք. Օթեակներ՝ 25 ֆրանք:

Տոմսերը կը ծախուին.— Հրանդ-Սամուէլ 51 Rue Mr. le Prince. Paris (5). «Ֆլօրիա» ճաշարան, 61 Rue Mr. le Prince. Paris (5). Տպարան «Արաքս» 46 Rue Richer, Paris (9). Իչգալացեան վաճառատուն 9 Rue Jouye Rouve. Paris (20).

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՑԵՐԵԿՈՅԹ – ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ, Salle Jean-Goujonի ՄԷՋ

8, rue Jean-Goujon. Paris 8.

ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ՝ ***ՓՐՕՖ. Ա. ԿՕՍԷԻ***

Գեղարուեստական խնամեալ բաժին, մասնակցութեամբ հայ եւ օտար սիրուած արուեստագէտներու

ՃԱԶ ԵՒ ԹԱՆԿՕ ղեկավարութեամբ Պ. ՄԻՇԷԼ ՍԱՀԱԿԵԱՆԻ

Պար եւ նուագ, աթրաքսիոններ, կաղանդի ծառ, անուշապուր, *Թօմպոլա*, ճոխ պիւֆէ աժան գիներով

ՄՈՒՏՔ 20 ՖՐԱՆՔ

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈԼՍՈՅ «ԱԳՇԱՄ» ԹԵՐԹԸ, որուն խմբագիրը, Նէճմէտտին Սատըք, Թուրքիոյ մնայուն պատուիրակն է Ազգաժողովին մէջ, դիտել կուտայ խմբագրականով մը.— «Թուրքիա երբեք նախատեսած չէ ընդհարում մը Թրքական եւ իտալական բանակներու միջեւ. այնպէս որ կարելի չէ մտքէ անցընել թէ Թուրքիա կրնայ պատերազմի բռնուիլ Իտալիոյ հետ»: Այս առթիւ Թուրք թերթը կը բացատրէ թէ որ եւ է առնչութիւն չկայ Տարտանէլի հարցին եւ իտալա-հապէշական վէճին միջեւ, առաջինը ըլլալով «զուտ ազգային խնդիր»:

ԱԶԳ. ՊԱՐԳԵՒԱՇԱՂԻ 13րդ վիճակահանութիւնը պիտի կատարուի երկուշաբթի, 30 դեկտեմբեր, գիշերուան ժամը 9ին, Սալ Փլէյէլի մէջ: 100 եւ 1000 ֆրանքի պարգեւներու վճարումը պիտի սկսի յաջորդ օրն իսկ, դեկտ. 31:

ՆՈՐ ՈՂՈՂՈՒՄՆԵՐՈՒ ենթարկուեցան Ավինեօն եւ ուրիշ քաղաքներ, Ռօն գետը յորդած ըլլալով: Ավինեոնի կարգ մը թաղերը, ուր Հայեր ալ կը բնակին, թաղուած են ջուրերուն տակ: Միւս կողմէ բուռն փոթորիկ մը կը տիրէ Միջերկրականի եւ Ատլանտեանի մէջ: Բազմաթիւ նաւեր վտանգուած են:

ԵՕԹԸ ՏԱՐԵԿԱՆ ԱՂՋԻԿ մը խեղդուած գտնուեցաւ մառանի մը անկիւնը, Վալանսի գիւղերէն մէկուն մէջ: Պատուաւոր ընտանիքի մը զաւակն էր եւ ճերմակեղէն կը տանէր ուղեւորի մը: Խուզարկութիւն կատարուելով, այս վերջինն ալ գտնուեցաւ, կախուած՝ գերանէ մը: Ինչպէս կ'երեւայ, աղջիկը անկէ եւ խեղդելէ յետոյ, անձնասպան եղած է, վախնալով հետեւանքներէն:

ՏԱՄԸ ՖՐԱՆՔԻ նոր տուրք մը պիտի գանձուի ինքնաշարժի վարիչներու արտօնագրին վրայ:

ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ դեսպանատուն մը պիտի հաստատուի Եթովպիոյ մայրաքաքին մէջ:

Հ. Յ. Դ.

ՊԱՆԵԷՕ - ՔԱՇԱՆԻ « Արծիւ » կոմիտէի ընդհանուր ժողովը, 28 Դեկտեմբեր, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին, 17, Rue Ampère:

ՑԵՐԵԿՈՅԹ - ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Կազմակերպուած՝ Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Մ.-ճիւղին կողմէ
Վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.45ին
Ալֆրի Մուրատեան Վարժարանի Պէշիկթաշլեան սրահին մէջ
26, Rue Troyon, Sèvres, *մէթրօ՝* Pont de Sèvres
կը ներկայացուի՝ *ՈՐԴԵՍՊԱՆ ՄԱՅՐԸ* կարող ուժերու կողմէ
Ղեկավարութեամբ՝ Պ. Հայկէշեանի
Ընտանեկան բարոյալից տրամ *5 արար մէկ պատկեր*
միջնարարներուն երգ, արտասանութիւն, եւայլն
Մուտք 5 ՖՐԱՆՔ *ԻՍԿ 3 ՖՐԱՆՔ տասէն վար պզտիկներու.*

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ ԱՅՍՕՐ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 28 ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 9ին
COLISÉEի շքեղ սրահին մէջ

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ – ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՊԱՆԵԷՕ ՔԱՇԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
Վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին
150 Route d'Orléans*ի սրահին մէջ*
Դասախօսութիւն՝ ԻՆՉ Է Կ. ԽԱՉԸ
Եւրոպական պար: *Տախքերու մասնակցութեան համար 2 ֆր. 50*
ՀԱՂ. ՄԻՋ.— Փորթ տ'Օրլէանէն առնել 88 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Պանեէօ:

«ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ»Ը ՇԱՎԻԼԻ ՄԷՋ

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՇԱՎԻԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
Վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին
Մանկապարտէզի սրահին մէջ, 4, Rue des Trois Chemptier
Երգ, արտասանութիւն, ներկայացում փոքրիկներու կողմէ: Տօնածառ, պզտիկներուն կը բաժնուի նախընթրիք եւ խաղալիկներ:
ՄԵԾԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ ՄՈՒՏՔ 2 ՖՐԱՆՔ *ՓՈՔՐԻԿՆԵՐԸ ՁՐԻ*

ԿԱՂԱՆԴԻ ՆՈՒԷ՞Ր ԿԸ ՓՆՏՌԷՔ

ԱՀԱ ՁԵԶԻ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ԿԱՂԱՆԴՉԷՔԸ, ԸՆԴԱՐՁԱԿ ԵՐԳԱՐԱՆ ՄԸ
ՀԱՅ ՔՆԱՐ 600 ԷՋ, 603 ԿՏՈՐ ԵՐԳ
ԱԶԳԱՅԻՆ – ՀԱՅՐԵՆԱՍԻՐԱԿԱՆ, ՌԱԶՄԱ – ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ, ՏՈՀՄԻԿ ԵՐԳԵՐ, ՔԱՅԼԵՐԳՆԵՐ, ՍԻՐԱՅԻՆ ԵՐԳԵՐ, ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐ, ՋՈՒԱՐԹ ԵՐԳԵՐ, ԶԱՆԱԶԱՆ ԵՐԳԵՐ, ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԵԱՆ ԿՏՈՐՆԵՐ, ԲԱՌԱՑԱՆԿ, ԵՐԳԱՑԱՆԿ, ԵՒԱՅԼՆ:
Հրատ. «ՀՈՐԻԶՈՆ»ի: Գին՝ 20 ֆրանք: Դիմել՝ «ՅԱՌԱՋ»ի վարչութեան:

ԼԱՒԱԳՈՅՆ ՆՈՒԷՐ ՄԸՆ է տօնական օրերու առթիւ Յ. Ս. Ֆէրմանեանի նորատիպ շքեղ հատորը՝ ԽՕՍՆԱԿ, որ կը պարունակէ շատ մը բարոյացուցիչ պատմուածքներէ զատ Ծնունդի հրապուրիչ պատմութիւններ: Գին 15 ֆրանք:
Դիմել տպագրիչին՝ **Imp. Der Agopian, 17, Rue Damesme - Paris:**

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ ԵՒ ՏՕՆԱԾԱՌ

Կազմակերպուած՝ ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԼԻՈՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
28 Դեկտ. Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին, Գ. քաղաքապետարանի սրահին մէջ

ԳՈՅԱՄԱՐՏ *Օրացոյց 1936, է. տարի*

Հրատարակութիւն Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան
ԿԱՂԱՆԴԻ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ՆՈՒԷՐԸ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ
Պահանջեցէք ձեր շրջանի գործակալէն:
Մեծաքանակ գնումներու համար դիմել՝ GAYZAK DJARAYAN*ի*, 49, Rue Nationale, Marseille. France.

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ԼՈՆՏՈՆ, Թղթակից. — *Ձեռագրի եւ պատասխանի կը սպասենք:*

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Ռոստոմ ենթակոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկ. ԿԻՐԱԿՈՍ ՊԱՂՏԻԿԵԱՆի իր զաւկին մահուան առթիւ:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ նահանգին մէջ գտնուող բոլոր հայրենակիցները կը հրաւիրուին ներկայ ըլլալ Հայաստանէն վերադարձող ամերիկահայ պատուիրակներուն, ի պատիւ տրուելիք թէյասեղանին, որ տեղի կ'ունենայ, երկուշաբթի, 30 *դեկտ. երեկոյեան ժամը 9ին, Քաֆէ Վօլթէրի վրայի սրահը: Պիտի ըլլան կարեւոր զեկուցումներ Հայաստանէն եւ Նոր Սեբաստիայէն:*

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղը կը բանայ դասընթացքներու շարք մը ձրիաբար, 12 տարեկանէն վեր եղող չափահասներու համար:

Կ'աւանդուին հայերէն լեզուի եւ ազգ. պատմութեան դասեր, Պ. Պ. Ա. Արծրունիի *եւ Վ.* Համբարձում-եանի *կողմէ:*

Դասընթացքները կը սկսին յունուար 16ին, հինգշաբթի օրերը ժամը 9.30—12, Միւթիւալիթէի սրահներէն մէկուն մէջ:

Արձանագրութեան համար դիմել՝ Օր. Պետրոսեանի, 6, Rue de Trétagne, *եւ կամ հեռաձայնել* Montmartre 13-09:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— *Կը փնտռեմ ծնողքս՝ Ֆրնուզցի Արթին (Ալթըփարմագ) եւ Վարդուհի Պարսամեան: 1914ին Մարաշի ճամբով աքսորուած են դէպի անապատները: Կը խնդրուի վերապրող Ֆրնուզցիներէն հետաքրքրուիլ սոյն փնտռտուքով: Ողջ եւ ստոյգ տեղեկութիւն տուողին կը նուիրեմ մէկ տարեկան ցուլ ու. եւ վեցամսեայ Ազդակ եւ 250 ֆրանք նուէր: Կը խնդրուի Սուրիահայ թերթերէն արտատպել: Իմացնել Տիկին Լուսիա Մամեեանի*, Rue d'Italie, 48, La Tour da Pin, (Isère) France.

— *Կը փնտռեմ եղբայրս ընկ. Թօզաթցի՝ Լեւոն Գարըճեան, մօր անունը՝ Վերոն, հօր անունը՝ Կարապետ, եղբօր անունը՝ Հաճի Միհրան, ծնած 1905ին Թօքատ: 1915ի տարագրութեան անյայտ է Ֆրոնճըլար (Մալաթիոյ շրջան): Ստոյգ եւ ողջ տեղեկութիւն տուողին կը նուիրեմ մէկ տարեկան ցուլ ու, վեցամսեայ Ազդակ եւ 300 ֆրանք նուէր: Իմացնել Արաքսի Նազմաճեանի*, Marchand Pantoufles, Rue d'Italie. La Tour du Pin. Isère. (France).

Կը խնդրուի Արտասահմանի եւ Սուրիահայ թերթերէն արտատպել որպէս ազգային եւ մարդկային պարտականութիւն:

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ երգիծաթերթ՝ «Մ Ե Ղ Ո Ւ»
փարիզի եւ շրջանի Յառաջի գրուն.
Պ. ԱՒԵՏԻՍԻՆ:

CIGALE CINÉMA
60 Avenue de Saxe. LYON
Ուրբաթ 27 Դեկտ.էն — Յունվ. 2
Առաւօտները ժ. 2.30ին երեկոյները 8.30ին
Harry Baur
dans Les Yeux Noirs
Գիներ 5 եւ 7 ֆր. **Location gratuite.**
Ներկայ յայտարարութիւնը բերողին կը տրուի 2 մուտքի տոմսակ՝ զեղչուած գինով:

REXY CINEMA (Lyon)
Cours Lafayette, angle Rue Garibaldi.
27 Դեկտեմբերէն – 2 Յունուար
Երեկոյները ժամը 8.30ին
Իսկ Հինգ. եւ Կիր. ցերեկ եւ գիշեր:
Jean Dunot
dans La Mariée du Régiment
Գիներ 3, 5 եւ 6 ֆրանք:
Ներկայ յայտարարութիւնը բերողին կը տրուի 2 մուտքի տոմսակ զեղչուած գինով:

Raki "ERIVAN"

ԵՐԵՒԱՆ օղին, որ ճանչցուած է իր առաջնակարգ յատկութեամբ, օղիներու մէջ ամէնէն նախընտրելի *մեծ վաճառանիշը* կը ներկայացնէ:

ԵՐԵՒԱՆ օղին արտադրուած է *Թորուած*, բնական *անխառն* խաղողի ոգիով, երաշխաւորուած է ջիմիական ամէն բաղադրութենէ զերծ ըլլալը:

Պահանջեցէք, փնտռեցէք ԵՐԵՒԱՆ օղի.
Մեծաքանակ գնումներու համար դիմել՝
Արտօնատէր
S. A. GRANDES DISTILLERIES PEUREUX
48, Bld. des Vignes, Marseille
Tél. Colbert 58 - 10
Եւ DISTILLERIE VIAL
18, Rue Fontaine, St. Denis (Seine)
Tél. Plaine 09 - 95
Լիոնի եւ Շրջաններու ներկայացուցիչ
D. N. BAHADOURIAN
82, Rue Séigne. Lyon (Rhône)
Նիսի եւ Շրջաններու գործակալ՝
M.M. H. Khatchadourian et Danielian
24, rue Assalit. Nice (A. M.)

ERIVAN RAKI
5 VÉRITABLE RAKI D'ORIENT
Apéritif Tonique
Garanti pur jus de Raisins frais distillé au bain-marie, avec l'Anis choisi du Levant, double rectification

17, Rue Damesme. PARIS (13)
Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ԵՐԵԿՈՅԹ – ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝
ՀԱՈՒԸՐՏ ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆ ՀՕՄի Նախկին Սանուց Միութեան կողմէ
ի Նպաստ իր Օգնութեան Սնտուկին:
Այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 9.30էն մինչեւ առաւօտ
Salle des Ingénieurs Civilsի ՄԷՋ
19, Rue Blanche (Մէթրօ **Blanche** կամ **Trinité**).
Գեղարուեստական ճոխ բաժին: կը ներկայացուի զաւեշտ մը. *Ֆանթէզիներ եւ աթրաքսիոն* ֆրանսացի արուեստագէտներու կողմէ.
ԱՐԺԱՆԹԻՆԵԱՆ ՄԵԾ ՕՐՔԵՍԹՐԸ
ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով.
Մուտք՝ կանանց 7.50, այրերու 10 ֆրանք.

ԱՐԱՄ ԽՆՏԱՄԵԱՆ

Maison KHENDAMIAN

ԱՄԷՆԷՆ ԱՐԴԻԱԿԱՆ ՆԿԱՐՆԵՐԸ ՉԱՓԱՒՈՐ ԳԻՆԵՐՈՎ
ՔԱՌԹ ՓՈՍԹԱԼ՝ 12ը 25 ֆրանք: ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ նկարներու մասնագիտութիւն. քաշուած մեր STUDIOի կամ հարսանիքին վայրը՝ առանց յաւելումի՝ 12ը *125* ֆրանք:
Carte d'identitéի նկարներ՝ *12* հատը *10* ֆր., *6* հատը 7 ֆր.:

ՎԱՐՁՈՒ ՍՐԱՀՆԵՐ

Halle Chopinի ՄԷՋ, **20, rue Singer**
ԵՒ **9, rue Lekain.** ՓԱՐԻԶ (16) ՄԷԹՐՕ **Passy.**

Հայ Շուկէնի մէջ վարձու են՝ զաղթային արտադրութիւններ 2 ծկնավաճառի, 1 մարշան քուլէօրի, 1 ծաղկեվաճառի, գորգի, ճոտեղէնի, 1 փայտի եւ ածուխի *եւ մէկ* վիճակահանութեան *տոմսեր ծախելու խանութներ: Անապարեցէք օգտուիլ առիթէն:*
Մանրամասնութեանց համար դիմել տեղւոյն վրայ՝
Պ. Sarianի, **9, Rue Lekain. Paris.**

ՄԻ՛ ՄՈՌՆԱՔ այցելել Նոր Տարւոյ *եւ* Տօներու առթիւ
Հանրածանօթ Պոլսեցի ժամագործ - ոսկերիչ
ԿԱՐԱՊԵՏ Յ. ԷՍՄԷՐԵԱՆի
(Maison E. CHARLES) Հիմնուած 1869
29, Rue MATHIS — Métro CRIMÉE
Tét. NORD 56 - 97 — (Օթ. AJ., AV., CP., 52, 50)71
Կը գտնուին ամէն քսակի մատչելի, *գրպանի, թեւի, շըմինէի, պատի եւ զարդուցիչ ժամացոյցներ, գոհարեղէններ եւ տնական սպասներ*, 100ին 10էն մինչեւ 20 իրական զեղչ *եւ Նոր Տարւոյ առթիւ սիրուն նուէրներ:*
Խղճամիտ *նորոգութիւն ժամացոյցներու:* Չափաւոր գիներով *նորոգութիւն, շինութիւն եւ փոփոխութիւն գոհարեղէններու.*
Կը գնենք *բլաթին, ոսկի, արծաթ եւ թանկագին քարեր:*
Գաւառներէն եղած ապսպրանքները կը կարգադրուին արագ եւ խղճմտօրէն:
Կիրակի օրերը *եւս* բաց է *վաճառատունը:*

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ԱՐՀԵՍՏԱՒՈՐՆԵՐՈՒ *եւ* ՍՌԵՒՏՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ

Նոր Տարին կը մօտենայ: Նոր Օրէնքները կը պարտադրեն որ ամէն արհեստաւոր եւ առեւտրական ունենայ կանոնաւոր հաշիւ: Տեղի չտալու համար անպատեհութեանց, դիմեցէք հաշուական եւ հարկային *ԱՅՑԵԼՈՒ* մասնագէտ՝ Պ. ՖԻՆՃԱՆՃԵԱՆԻ
65, rue de Paris à Groslay (Seine)
ՁՐԻ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ, ՉԱՓԱՒՈՐ ԳԻՆ.

ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ CONSTANTINOPLE

ԿԱՂԱՆԴԻ ԵՒ ԾՆՈՒՆԴԻ ԱՌԹԻՒ

ԱՐԴԷՆ ՍՏԱՑԱԾ ԵՆՔ *Ընտիր եւ առատ չոր պտուղներ, թարմ անուշեղէններ, մասնաւոր պատրաստութիւն ԷՔՄԷՔ ՔԱՏԱՅԻՖԻ, անպակաս սեր:*
Հարիւրին տասը զեղչ ամէն անոնց որ կը ներկայացնեն ՅԱՌԱՋի այս թիւը:

37, Rue de Trévise, (Métro: Cadet) ***Tél.: Prov. 82-96***

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 29 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
DIMANCHE 29 Décembre 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2999 Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ Գին 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ԱՐԹՈՒՆ ՊԱՀԱԿ ԱՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆՑ»

Դաշնակցութեան անցած պատմութեան մէջ տիպարներ կան որոնք իրենց ճամբուն վրայ հետքեր ձգած են ոչ այնքան դղրդագին գործերով, որքան սեւ աշխատանքով, անտեսանելի եւ անխմանալի տքնութեամբ, իբրեւ լրացուցիչ օղակները համատարած եւ տենդագին գործունէութեան մը։

Այդ չարքէն էր ողբացեալ «Պապաշա»ն, ինչպէս կը սիրէին կոչել ընկերները։

Խոնարհ եւ սակաւախօս, միշտ կապուած՝ «ներքին» աշխատանքներու, չափազանց նախանձախնդիր՝ կուսակցական աւանդութեանց, Լեւոն Թադէոսեան ստուերի մը տպաւորութիւնը կը ձգէր մեր վրայ, երբ ճանչցանք, առաջին անգամ։

Շատ հին չէ այդ ծանօթութիւնը,— պատահական եւ հաւանցի՝ 1919ին, Երեւանի մէջ, եւ յետոյ 1929ին, երբ Ժընեւէն Փարիզ փոխադրուեցաւ։

Հարկ էր ծանօթանալ իր անցեալ գործունէութեան, եւ ուշադրութեամբ հետեւիլ իր յառաջացեալ տարիքին տքնութեանց, իր ըմբռնումներուն եւ սովորութեանց, որոշ գաղափար կազմելու համար։

Շատոնց ջլատուած՝ ֆիզիքապէս, արդարեւ ան ստուերն էր իր անցեալին, այս վերջին տարիներու ընթացքին։

Բայց, իր այդ վիճակին մէջ անգամ, դուք անոր աչքերուն խորը պիտի տեսնէիք ոգի մը անշէջ, կրակ մը վառակիչ, որ տպաւորութիւն կը գործէր նոյն իսկ երկու բառ արտասանած կամ ընթացիկ աշխատանք մը կատարած ատեն։

Երբ տակաւին Ժընեւ էր, իբրեւ պահապան հրեշտակը Դաշնակցութեան Տան, մենք յաճախ կը զարմանայինք անոր նամակներուն մէջ կարդալով չափազանց մանրակրկիտ մտահոգութիւններ՝ Դաշնակցութեան Դիւանի անաղարտ եւ անկորուստ պահպանման համար։

Եթէ եղանակը խոնաւ էր եւ անձրեւի կաթիլ մը կը սպառնար տանիքէն, նոյն իսկ հեռաւոր հաւանականութեամբ, ան արդէն մտմտուքի մէջ էր։ Եթէ դարակ մը փտած կամ կարգէն չեղած էր, ինք անձամբ գործի կը ձեռնարկէր, պակասը լրացնելու համար։ Իսկ եթէ որ եւ է փոխադրութեան խնդիր ծագէր, ինք պիտի հսկէր բոլոր գործողութեանց, պարպումէն մինչեւ տեղաւորումը, առանց խախտելու շարքը։

Եւ դուն չէիր կրնար ոչ իսկ տեղական թերթ մը խախտել իր դասաւորած հաւաքածոներէն։ Ինք պիտի յանձնէր, եւ անձամբ ալ պիտի վերստանար, ստուգելով թիւ թէ թուական։

Իր հիւանդութեան շրջանին, հիւանդանոց փոխադրուեցաւ երկու անգամ։ Երկու անգամին ալ, իր բուն մտմտուքը Դաշնակցութեան Դիւանն էր։

Մահէն երկու օր առաջ, երբ ընկերներ կը փորձէին յոյս ներշնչել, ինք մէկ պատասխան ունէր,— «Արխիւը անտէր չթողնէք»։

Անշուշտ այս մանր պարագաները չեն որ ինքնուրոյն տեղ մը կուտան Պապաշային, Դաշնակցութեան պատմութեան մէջ։

Իրապէս ընկերներ այսօր կը ներկայացնեն իր կեանքին եւ գործունէութեան ամէնէն յատկանշական պարագաները։ Դեռ ուրիշներ ալ կրնան պարզել տարբեր երեսներ։

Եւ սակայն, եօթանասնամեայ վաստակաւորի մը այդ գուրգուրանքն իսկ, Դաշնակցութեան ժառանգութեան եւ աւանդութեանց մասին, խսկապէս «արթուն պահակ»ն է որ կը յատկանշէ։

Մնացեալը կը վերաբերի պատմութեան։

×

Ահա, ուրեմն, մէկն ալ կը պակսի հին փաղանգէն։ Վախճան մը՝ անխուսափելի, բայց եւ կսկծալի յատկապէս անոր համար որ, անհետացողները միասին գերեզման կը տանին շատ մը թանկագին յատկութիւններ։

Անշուշտ իւրաքանչիւր սերունդ իր ինքնուրոյն գիծն ունի եւ իր տիպարները։ Իսկ աւանդութիւնները շատ բան կը կորսնցնեն իրենց արժէքէն, եթէ մնան քարացած։

Միւս կողմէ, մնացորդ բազմութեամբ նետուած ենք այնպիսի լպրծուն ցամաքներու վրայ, որոնք բոլորովին տարբեր յոյզեր կը ներշնչեն։

Եւ սակայն, չա՞տ է պահանջել որ գոնէ բիւրեղացած աւանդութիւններ թաթաւէին երիտասարդութեան հոգին, որպէսզի մեր բարոյական կորովը կարենար դիմանալ այս բանի պանդխտութեան բազմազան փորձութեանց։

Նկատի առնելով յատկապէս դաշնակցական երիտասարդութիւնը, ամէն մէկ մեռել իր հոգին պէտք է խառնէ մէկ հարցով,— ի՞նչպէս կարելի է օրինակել անոր դրական գիծերը, ոգին կամ կորովը, յարատեւութիւնն ու վճռականութիւնը կամ անձնուիրութիւնը, իբրեւ անգիր օրէնք։

Այս չի նշանակեր մոլորիլ եւ խաթարել սեփական գիծը, դարաշրջանի եւ սերունդի յատկանիշը։

Հարցը հիմնական առաքինութեանց մասին է, որոնք դատապարտուած են անհետանալու անհետացողներուն հետ, եթէ ցամքին ներշնչման աղբիւրները։

Իսկ ցամքելու եւ ցամքեցնելու բոլոր փորձութիւնները մերկապարանոց փռուած են մեր ճամբաներուն վրայ, Հիւսիսէն մինչեւ Հարաւ...

Ի՞նչ աւելի ապահով ապաւէն, քան քրքրել մեռելներու գիրքը, պրպտել, գտնել գիծեր եւ շեշտեր, եւ կազմել ամուր շղախ մը, իբրեւ չանթարգել։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱՐՏԱՔԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Բուռն պայքար երեսփ. ժողովին մէջ

Ընդդիմադիրները կը պահանջեն հրաժարիլ

Նորէն փոթորկալի տեսարաններ պարզուեցան Ֆրանսայի Երեսփ. Ժողովին մէջ, ուրբաթ եւ շաբաթ, դահլիճին արտաքին եւ ներքին քաղաքականութեան առթիւ։ Վարչապետին յայտարարութենէն անմիջապէս վերջը, սկսան հարցապնդումներն ու յարձակումները, առաջնորդութեամբ ձախակողմեան տարրերու։ Ահաւասիկ Պ. Լավալի յայտարարութեան գլխաւոր մասերը, ուրբաթ օրուան նիստին մէջ.

— «Տասը օր առաջ ձեր առջեւ պարզեցի այն պարագաները որոնց մէջ կառավարութիւնը պարտականութիւն կը սեպէր պայմաններ գտնել բարեկամաբար կարգադրելու համար իտալեւհաբէշական վէճը, համախորհուրդ անգլիական կառավարութեան հետ։ Անկէ իվեր ծանրակշիռ դէպքեր պատահեցան։ Սըր Ս. Հոր հրաժարեցաւ եւ անգլ. կառավարութիւնը մերժեց նկատել Փարիզի մէջ մշակուած պայմանները։ Եթովպական կառավարութիւնը յուզուեցաւ իրեն առաջարկուած զոհողութիւններէն։ Իտալական կառավարութիւնը մեր սպասած փութկոտութեամբ եւ հասկացողութեամբ չքննեց մեր թելադրութիւնները։ Որոշ ճառ մըն ալ չդիւրացուց մեր գործը։ (Կ՚ակնարկէ Մուսոլինիի վերջին ճառին, որ կը ծաղրէր ծերացած եւ կեղծաւոր Եւրոպան եւ որ վիրաւորեց մասնաւորապէս Անգլիացիներու դիւրազգածութիւնը)։ Այս դէպքերը, որոնց համար շատ կը ցաւիմ, չբարելաւեցին կացութիւնը։ Էական խնդիրը այն է թէ իմ վարած քաղաքականութիւնս մեր երկրի շահերուն կը համապատասխանէ՞ թէ ոչ։ Ես չեմ ցաւիր թափուած ջանքին համար։ Հաշտութիւնը պէտք է վերահաստատուի։ Խնդիրը այն է թէ ես վրիպա՞ծ եմ այն յանձնառութեանց մէջ զորս Ֆրանսա կնքած է Ազգաժողովին հանդէպ եւ թէ ես ըմբռնա՞ծ եմ մեր ապահովութեան պահանջը՝ ներկային եւ ապագային համար։ Ես ուխտին հանդէպ մեր յարգանքըյայտնած եմ ոչ թէ խօսքով, այլ գործքով։ Ոչ մէկ ատեն, ոչ Ժընեւի մէջ ոչ ալ ուրիշ տեղ, ես չեմ վրիպած մեր յանձնառութեանց մէջ։ Իբրեւ ներկայացուցիչը մեծ եւ ազատ երկրի մը, ես Ազգաժողովին միւս անդամներուն հետ խորհրդակցեցայ նախայարձակ արարքը դատապարտելու մեթոտներու մասին եւ երբեք արգելք չյարուցի առաջարկուած տնօրինութեանց առջեւ։ Այս բոլոր տնօրինութիւնները, որքան ալ տաժանելի ըլլան, մեր կողմէ գործադրուեցան ուղղամտօրէն եւ խստութեամբ։ Ես չվարանեցայ Անգլիոյ հանդէպ յանձնառութիւն ստանձնել օգնութեան հասնելու ծովու եւ ցամաքի վրայ եւ օդին մէջ, եթէ այդ երկիրը յարձակման ենթարկուէր Իտալիոյ կողմէ, պատժական տնօրինութեանց գործադրութեան առթիւ։ Այն ատեն անգլիական դեսպանին եղած եւ յետոյ Սըր Ս. Հորի առջեւ հաստատուած յայտարարութիւնը ես այստեղ կը նորոգեմ հրապարակաւ, փարատելու համար որ եւ է թիւրիմացութիւն։ Կը զգամ որ ծանր պատասխանատուութիւններ ստանձնած եղայ այս յանձնառութիւններով։ Ասոնք անտեղիտալի հետեւանքներն են Ազգաժողովի ուխտին։ Ինչո՞ւ չխոստովանիմ իմ երկիւղս, մտայլկիչ երկիւղս որ եւ է միջադէպի մասին, որ կրնար պատերազմի առաջնորդել մեր երկիրը։ Որքան կը խստանային մեր յանձնառութիւնները համաձայն Ա. Դ. Ուխտին, այնքան ես ինքզինքս պարտաւոր կը զգայի ոչինչ զանց առնել, խաղաղ ելքի մը յանգելու համար։ Ահա թէ ինչո՛ւ համբերութեամբ աշխատեցայ արագօրէն վախճանի մը հասցնել վէճ մը որ կրնար մինչեւ մեզի հասնիլ»։

Վարչապետը յետոյ պատմելով Սըր Ս. Հորի հետ կատարուած բանակցութիւնները, շարունակեց.

— «Ի՞նչ կրնայ պատահիլ վաղը։ Պարզ է որ Փարիզի առաջարկները մեռած են։ Բայց հաշտարար կարգադրութեան մը ճամբան բաց է։ Ես ձեզի պարզեցի իրողութիւնները եւ սկզբունքները։ Ոչ ոք կրնայ ուրանալ թէ ֆրանքեւանգլիական գործակցութիւնը էական տարր մըն է Եւրոպայի ապահովութեան համար։ Ես չվրիպեցայ այս գործակցութեան մէջ։ Ես որ եւ է վնաս չհասցուցի երկու երկիրներուն համերաշխութեան։ Ես նախաձեռնութիւններ ստանձնեցի որոնց համար չեմ ցաւիր, քանի որ անոնց նպատակն էր վերջացնել ընդհարումը։ Իմ կամքս թուլցած չէ, նըպատակին հասած չըլլալուս համար։ Ուրիշ փորձեր պէտք է կատարուին։ Վհատութիւնը ներելի չէ ինծի։ Ինչ որ ալ պատահի, ես պիտի շարունակեմ իմ եռանդուն եւ անխոնջ գործունէութիւնս, ի նպաստ խաղաղութեան»։

Ընդդիմադիրներու բուռն յարձակողականը

Այս յայտարարութենէն վերջ խօսք առաւ Պ. Լէօն Պլում, յանուն ընկերվարական խմբակցութեան, եւ անձնական բուռն յարձակումներ գործեց Պ. Լավալի դէմ, ամբաստանելով թէ ինքն է պատասխանատուն Աֆրիկէի պատերազմին եւ Ֆրանսայի կղզիացման։ Ահա քանի մը հատուածներ իր ճառէն.

— «Այս պատերազմը երբեք պայթած չպիտի ըլլար, եթէ Ֆրանսա սկիզբէն իր հաւանութիւնը յայտնած ըլլար Ա. Դ. ուխտին, փոխանակ պատժական տնօրինութիւնները մեղմացնելու յանձնառութեան տակ մտնելու։ Բաժնուելով հաւաքական ապահովութենէն, Լավալ վտանգեց երկրին ապահովութիւնը։ Ֆրանսայի ապահովութիւնը սերտ կապ ունի հաւաքական ապահովութեան հետ։ Հիթլերական Գերմանիան շատ լաւ կը հասկնայ այդ պարագան։ Դուք ձեր խօսքերը ջնջեցիք ձեր գործերով եւ ձեր գործերը՝ ձեր խօսքերով։ Դուք ամէն բան այլափոխեցիք ձեր տնավարի խաղերով, սադրանքներով եւ վարպետութիւններով։ Դուք աշխարհի մեծ գործերուն մէջ շարժեցաք այնպէս ինչպէս ձեր անձնական մանր գործերուն մէջ։ Ձեր հաճոյակատարութիւնը դուրսի Ֆաշական յարձակման հանդէպ նոյնքան ողբալի եղաւ որքան ձեր մեղսակցութիւնը ներքին Ֆաշականութեան հետ»։

Ճառախօսը ֆիզիքապէս տկար ըլլալով, չկրցաւ իր սովորական ճարտարամտութեամբ տրամաբանական վախճանին հասցնել իր յարձակողականը։

Ցետոյ կարգով խօսք առին աղքայնական Թէթինժէ, պաշտպանելով դահլիճին քաղաքականութիւնը եւ արմատական Տէլպօս, ձաղկելով զայն։ Ուշագրաւ ճառ մը խօսեցաւ աջակողմեան երեսփոխան մը, նախկին նախարար Պ. Փօլ Ռէյնօ, որ մինչեւ հիմա կը պայքարէր ֆրանքին գինը կոտրելու համար։ Հարուածներն ուղղելով Պ. Լավալի դէմ, շեշտեց թէ պէտք է ընտրութիւն մը կատարուի

ԸՆԿԵՐ ԼԵՒՈՆ ԹԱԴԷՈՍԵԱՆ (ՊԱՊԱՇԱ)
(Ծնած 1865ին, մեռած 1935 դեկտ. 19ին, Փարիզ)

Հայ կօշկակարները կը կազմակերպուին

Մեզի կը հաղորդեն թէ Փարիզի եւ շրջանի կօշկակար բանուորները անցեալ շաբաթ օրուան ժողովին մէջ ընտրեցին 9 հոգիէ բաղկացած առժամեայ վարչութիւն մը, որ պիտի մշակէ գործունէութեան ծրագիր մը, ներկայացնելու համար յառաջիկայ ընդհանուր ժողովին վաւերացման։ Ժողովը ընդունելով գործակցութեան սկզբունքը, պիտի ջանայ զուգընթաց երթալ տեղացիներու աշխատաւորական կազմակերպութեանց հետ եւ զարնել բոլոր դռները։ Այս առթիւ ապաւինելով հայ մամուլի օժանդակութեան, վերստին կոչ կ՚ընէ բոլոր բախտակից արհեստաւորներու որպէսզի համախմբուին միութեան շուրջ։ Յառաջիկայ ժողովը 3 յունուար 1936, ուրբաթ երեկոյ ժամը 8 ու կէսին, 120, Bd. de Bellevilleի սրահը։

տարէ Անգլիոյ եւ Ազգերու Դաշնակցութեան եւ ֆաշական Իտալիոյ միջեւ։ «Տաժանելի է այս ընտրութիւնը, բայց Իտալիա ինքն է որ ընտրելու կը մղէ մեզ։ Գերմանական մամուլը չի ծածկեր որ եթէ մենք բաժնուինք Անգլիայէն, հետեւանքը պատերազմ է։ Եթովպիա հազիւ 150.000 սպիտակամորթ բնակիչներ կրնայ տեղաւորել եւ երբեք չի կրնար լուծել Իտալիոյ յաւելեալ բնակչութեան խնդիրը որ միլիոններու կը հասնի։ Մուսոլինի չորս անգամ մերժեց հաշտութեան առաջարկները։ Ինչո՞ւ «այո» չըսեր. վարդապետական ընդդիմութիւն մը կայ Ազգաժողովին եւ Ֆաշականութեան միջեւ։ Ֆաշականութիւնը պէտք ունի ուժի ցուցադրութիւններ կատարելու»։

Վիճաբանութիւնները շարունակուեցան երէկ ալ, բուռն բացագանչութիւններով, որոնց գլխաւորն էր — «Հրաժարեցէ՛ք»։

Եթովպիա հաշտուելու կը պահանջէ...

Կիսապաշտօնական աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ Եթովպիոյ կայսրը պատրաստ է հաշտութիւն կնքելու հետեւեալ պայմաններով.—

1. Իտալական զօրքը պէտք է բացարձակապէս հեռանայ եթովպական հողէն։ — 2. Իտալիա պէտք է պատերազմական տուգանք վճարէ Եթովպիոյ։ —3. Պետութիւնները պէտք է Եթովպիան ճանչնան իբրեւ գերիշխան պետութիւն։ —4. Եթովպիոյ եւ իտալական գաղթավայրերու սահմանագծումը պէտք է կատարուի միջազգային յանձնաժողովի մը կողմէ, որուն ընտրութիւնը պիտի կատարէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը։ —5. Եթովպիա կ՚ընդունի որ օտար բայց ոչ իտալացի խորհրդականներ նշանակուին, տնտեսական, ելմտական եւ վարչական աջակցութեան համար։

** Վերջին լուրերու համաձայն, հաբէշական բանակ մեծ յարձակողականի մը կը պատրաստուի։ Իտալացիները հարկադրուած են պարպել կարգ մը դիրքեր՝ Թիկրէի ճակատին վրայ։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՇՏՕՆԱԳԻՐ կը հաստատուի թէ Թուրքիա, Յունաստան եւ Եուկոսլավիա, ինչպէս եւ Ֆրանսա վերջնապէս յանձն առած են օգնութեան հասնիլ, եթէ անգլիական տորմիղը յարձակման ենթարկուի Միջերկրականի մէջ։ Մանրամասնութիւնները գաղտնի կը պահուին։ Անգլիա այս փոխադարձ աջակցութիւնը խնդրած է համաձայն Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտի 16րդ յօդուածին։

Միւս կողմէ Անգլիոյ արտաքին նախարարը ծրագիրներ կ՚որոճայ, քարիւղի արգելքը իրականացնելու համար, Ազգաժողովի յառաջիկայ նիստին մէջ (20 յունուար)։ Իսկ Եթովպիա շարունակ զէնք եւ ռազմանիւթ կը ստանայ։ Բրիտանական Սոմալիէն շոգենաւ մը ճամբայ ելաւ տանելով 15 միլիոն փամփուշտ, 4000 հրացան, 36 թնդանօթ եւ հազարաւոր կապարդել դիմակներ։

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ թերթերը կը գրեն թէ «Տորգսին»ի 310 խանութներէն 160ը փակուած են արդէն, իսկ միւսները հաշուեյարդարի պիտի ենթարկուին յունուարի ընթացքին։ Յունուար 1էն սկսեալ պետական դրամատունը րուբլի պիտի ծախէ հատը 3 ֆրանքէն։ Նոյն թուականէն սկսեալ դրամատունը րուբլիով պիտի վճարէ արտասահմանէն ղրկուած գումարները։

500 ՖՐԱՆՔՆՈՑ կեղծ թղթադրամներ հրապարակ հանուած են։ Թող զգուշանան անոնք որ... գործ ունին այդպիսի գումարներու հետ։

ԼԵՒՈՆ ԹԱԴԷՈՍԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Հնչեց ժամը եւ մեր աւագ ընկերը, գուցէ եւ աւագագոյնը մեր կենդանի մնացած ընկերներից, հնաւուրց հըսկայ կաղնու նման, մի վերջին փոթորկից խորտակուած ընկաւ գետին, խոր եւ անկեղծ վիշտ պատճառելով բոլոր նրանց, որոնք ճանաչում էին նրան, վայելել էին նրա բարեկամութիւնը եւ մտերմութիւնը:

Լեւոն Թադէոսեանը (Զոփուրեան) վերջին մնացորդներիցն էր այն ընկերների, որոնք սնած էին ութսունական թուականների գաղափարական ոգով եւ խիզախօրէն հիմք դրին Հ. Յ. Դաշնակցութեան:

Մի բախտաւոր պատահականութեամբ, պատանի հասակից ընկնելով Թիֆլիզի Ներսիսեան դպրոցը, նա բոլոր ժամանակ վայելել էր իր մօրեղբօր՝ մեր մեծ ընկեր Քրիստափոր Միքայէլեանի խնամքը եւ սնած էր նրա գաղափարական դաստիարակութեամբ:

Քրիստափոր Միքայէլեանը, որ այդ ժամանակները մի փառաւոր ուսանող էր Թիֆլիզի ուսուցչական ճեմարանում եւ աչքի էր ընկնում իր ընկերների մէջ իր արտակարգ ընդունակութիւններով, միաժամանակ որոշ հեղինակութիւն էր վայելում Թիֆլիզի յեղափոխական երիտասարդութեան շրջանում:

Ահա այդ մթնոլորտում էր մեծանում եւ հասակ նետում պատանի Լեւոնը, ամբողջապէս ենթարկուելով իր շրջապատի բարերար ազդեցութեան: Այդ կողմից մեծ էր մանաւանդ Ք. Միքայէլեանի թողած ազդեցութիւնը:

Սխալած չենք լինի, եթէ ասենք, որ այդ ազդեցութիւնը, մանաւանդ գաղափարական հարցերի շուրջը, նա կրում էր մինչեւ իր կեանքի վերջը:

Կուսակցական աշխատանքներ վարելով նրա հետ երկար տարիներ, ես յաճախ եմ դիտել, որ երբ Լեւոնին յուզում էր մի կարեւոր դէպք, երբ նրա ուղեղի մէջ յարուցւում էին այս կամ այն գաղափարական խնդիրներ եւ զանազան տարակուսանքներ, նա միշտ օգնութեան էր կանչում Քրիստափորը.

— Ի՞նչ կ'անէր արդեօք Քրիստափորը այսպիսի մի ժամանակ:

— Ի՞նչ կը լինէր Քրիստափորի կարծիքը այս խնդիրների վերաբերմամբ:

Բոլոր այն ժամանակ, երբ պատասխանը չունէր, նա անհանգիստ վիճակ էր ապրում, բայց երբ, իր ենթադրութեամբ, գտնում էր այդ պատասխանը, նա փիլիսոփայական հանգստութեամբ գնում էր այդ ճանապարհով: Քրիստափորին նմանելը ոչ միայն ներքին - հոգեկան էր այլ եւ կար ժամանակ, որ արտաքինապէս եւս նման էր կամ աւելի ճիշդը յիշեցնում էր Քրիստափորին: Նրա հայեացքը, խօսելու ձեւը, երբեմն ձայնն ու շարժումները այնքան նըման էին որ առաջին հանդիպող մարդը որ փաւ ճանաչում էր Քրիստափորին, զարմանում էր այդ տարօրինակ նմանութեամբ:

Վիրաւորած չենք լինի ոչ Քրիստափորի եւ ոչ Լ. Թադէոսեանի յիշատակը, եթէ ասենք որ Լեւոն Թադէոսեանը իր գաղափարական - յեղափոխական եւ մարդկային բոլոր բարեմասնութիւններով մանրանկարն էր Քրիստափոր Միքայէլեանի: Ու ով ճանաչում էր Քրիստափոր Միքայէլեանին իբրեւ գաղափարական առաջնորդի եւ ըմբռնել էր նրա հոգու խոյանքները եւ յեղափոխական հմայքը, մանրացոյց ապակիէ մը դիտելով կը ստանար Լեւոն Թադէոսեանի յեղափոխական պատկերը, եւ ընդհակառակն ով չի տեսել Քրիստափորը, չի ճանաչել նրան, եթէ սրանից քսան — քսան եւ հինգ տարի առաջ խոշորացոյցով դիտէր Լ. Թադէոսեանի յեղափոխական աշխատանքները եւ նրա գաղափարական ապրումները, կարող կը լինէր ըմբռնել Քրիստափորի էութիւն:

Այդ Քրիստափորեան շունչի շնորհիւ էր, որ Լ. Թադէոսեանը այնքան տարիներ իր բարոյական որոշ արժէքը ունեցաւ մեր յեղափոխական ընկերների շրջանում:

Թէպէտ դժուար է այժմ նրա թարմ շիրմի առջեւ ուրուագծել նրա ճիշդ տեղը եւ արժէքը յեղափոխական կեանքի մէջ, սակայն անվիճելի է որ Լ. Թադէոսեանի յեղափոխական գործունէութիւնը թուինք է առել գլխաւորապէս Բագուի շրջանում, ուր ընկել էր, որքան յիշում եմ, 1899 թըւականներին: Այդ այն ժամանակն էր, երբ Նաւթաշրջանի հայ աշխատաւորութիւնը վերազարթումի նշաններ էր ցոյց տալիս եւ երբ մեզ յաջողւեց 1900 թուականին կազմել Նաւթաշրջանի առաջին կոմիտէն: Այդ մարմնի մէջ էր եւ Լ. Թադէոսեանը, որից յետոյ նա բոլոր ժամանակ մընաց նախ իբրեւ կոմիտէի եւ ապա իբրեւ Կ. Կոմիտէի անդամ՝ մինչեւ իր վերջնականապէս Բագուից հեռանալը (1919):

Լ. Թադէոսեանը Դաշնակցութեան մարտիկներից չէր: Չէր երազում անցնել սահմանը, վէրք տալ վէրք ըստանալ եւ հերոսական փառքի հասնել, թէպէտ բնաւորութեամբ բնաւ վախկոտ չէր եւ իրապէս չարքաշ կեանք կարող էր վարել, սակայն այդ իր կոչումը չէր համարում: Նա հեղինակ չէր, նա գրի, գրականութեան վարպետներից չէր: Սխալած չենք լինի, եթէ ասենք, որ գուցէ եւ ոչ մի յօդուած չէ գրել լրագրում: Գոնէ ինձ անծանօթ է այդ հանգամանքը: Բայց իբրեւ յեղափոխական գործիչ բազմաթիւ նամակներ են անցել նրա գրչից, նա շատ անքուն գիշերներ է անցրել կարեւոր նամակների վրայ: Եթէ ասենք որ Բագուի մեր ընկերներից եւ ոչ մէկը այնքան կուսակցական նամակներ չի գրել որքան Լ. Թադէոսեան - Զոփուրեան, դրանով հաստատած կը լինենք միայն իրական փաստը: Նա հռետոր չէր, նա չէր կարող բազմութիւններ հմայել եւ նրանց առաջնորդել դէպի հուր, ոչ մի տեղ նա հանրային կամ ընկերային համախմբումներում չի փայլել իբրեւ հռետոր: Չնայելով այս բոլորին նա խոշոր հեղինակութիւն ունէր Բագուի շրջանում, որովհետեւ օժտուած էր այնպիսի յեղափոխական բարեմասնութիւններով, որ թերեւս ոչ մի հայդուկ, ոչ մի հեղինակ, ոչ մի հռետոր չունէր: Նա յեղափոխական «նկուղային» աշխատանքների վարպետներից էր:

Ոչ մի յեղափոխական կուսակցութիւն ցարական Ռուսաստանում եւ սուլթանական Թուրքիայում չէր կարող գոյութիւն ունենալ, եթէ չլինէին այդպիսի լռիկ, նուիրուած, գաղտնապահ, զգոյշ եւ աչալուրջ գործիչներ, որովհետեւ ամենագէտ եւ ամենատես գաղտնի ոստիկանութիւնը միշտ արթուն հսկում էր յեղափոխականների ամէն մի շարժման վրայ եւ ամենափոքր մի անզգուշութիւն կարող էր ամբողջ շարժումը վտանգել:

Եթէ Դաշնակցութիւնը խոշորացել եւ մեծացել է եւ իր գոյութիւնը պահպանել, դաժան ցարական Ռուսաստանում եւ ոճիրների հայրենիք Թուրքիայում, դա կատարել է միայն շնորհիւ գաղտնապահ, նկուղային յեղափոխական գործիչների, որոնց մասին շատ քիչերը գիտեն, իսկ որ գլխաւորն է՝ դրանց մասին չեն գրում, դա գրաւիչ նիւթ չէ հեղինակի համար ... Դրանք բոլորը համեստ, չարքաշ, անկեղծ աշխատաւորներ են, որոնց միշտ կարելի է մոռանալ, սակայն դրանք են, որ կազմում են յեղափոխական կուսակցութիւնների ողնայարը:

Ահա այդպիսի յեղափոխական գործիչների մէջ Լ. Թադէոսեանին պէտք է դասել առաջնակարգ շարքերում:

Փողոցով անցնելիս, ծանօթների հետ խօսելու ժամանակ անկարելի էր Լ. Թադէոսեանին զատել սովորական քաղաքացիներից, սակայն գրպանի անկիւնում մի փոքրիկ թղթիկ, իրեն միայն ծանօթ, պայմանական գրութեամբ, ուղեղի մէջ շարուած բազմաթիւ գաղտնի հասցէներ, մահճակալի կամ այլ տնային կահկարասիների մէջ շինուած զանազան անտեսանելի պահեստներ, որոնք բացւում էին ուշ գիշերներին, երբ ամէնքը քնած էին տանը, եւ որոնց գաղտնիքը բացի իրենից ոչ ոք գիտէր, ուր թագցւում էին Կ. Կոմիտէի կնիքը, գաղտնի նամակները եւ հաշուեմատեանները: Ահա սրանք էին Լ. Թադէոսեանի իրական գործերը եւ ոչ այն համեստ պաշտօնը, որ նա վարում էր մի գրասենեակում, իր եւ իր երեխաների հացը վաստակելու համար:

Կարելի է ասել, որ այս գաղտնի աշխատանքները նրա կեանքի անհրաժեշտ տարրերն էին կազմում, առանց որոնց անկարող էր նա ապրել:

✕

1903ին մեր կուսակցական գործերը այնքան էին մեծացել եւ զարգացել, որ այլ եւս անկարելի էր բաւականանալ խմորատիպով, մեզ անհրաժեշտ էր ունենալ մեր սեփական գաղտնի տպարանը:

Մեր տպարանի կազմակերպութեան գործը վերցրեց իր վրայ Լ. Թադէոսեանը(*): «Անլեգալ» տպարանի կազմակերպումը այն ժամանակները շատ վտանգաւոր դժուարին գործ էր: Միայն տպարանատէրերը կարող էին մամուլ գնել: Պետական մնայուն եւ խիստ հսկողութիւն կար տպարանների վրայ: Իւրաքանչիւր տպարանատէր պատասխանատու էր իր գնած մամուլի համար եւ երբեք չէր կարող վաճառել ոչ ոքի, առանց այդ մասին յատուկ թոյլտուութեան:

Բայց շնորհիւ Լ. Թադէոսեանի, այդ բոլոր դժուարութիւնները վերացան եւ շատ կարճ ժամանակում մենք ունեցանք մեր սեփական գաղտնի տպարանը, որ կարող էր մրցել Բագւում գոյութիւն ունեցող շատ լաւ կահաւորուած օրինական տպարանների հետ: Մեր տպարանը երկար տարիներ գտնւում էր մի մեծ շէնքում, ուր ապրում էին առնուազն քսան ընտանիք, ուր գոյութիւն ունէին մի քանի խանութներ եւ դրանցից եւ ոչ մէկը չգիտէր, թէ այդտեղ ելեկտրականութեամբ լուսաւորուած մեծ սենեակներում գոյութիւն ունէր մի մեծ եւ յարմար տպարան: Շէնքի դիմաց գտնւում էին պետական գանձատունը եւ նահանգին հարկային տեսչութիւնը, ուր ամէն օր հազարաւոր մարդիկ մտնում - ելնում էին կամ ժամերով սպասում, ուր ոստիկանութիւնը կարգ էր պահպանում, ուր տպարանի լուսամուտների դիմաց, միայն մի քանի քայլ հեռու, մշտապէս պահակ զինուորներ հսկում էին գիշեր եւ ցերեկ, իսկ մեր տպարանը գիշեր - ցերեկ նոյնպիսի եռանդով աշխատում էր անդադար:

Գլխաւորը այն էր, որ Լ. Թադէոսեանը նոյն այդ շէնքում տպարանին կից ունէր իր բնակարանը եւ այնպէս էր յարմարեցրել, որ ամէն րոպէ կարող էր իր բնակարանից անցնել տպարանը, հսկել աշխատանքներին եւ ոչ ոք չէր կարող իմանալ, թէ Լ. Թադէոսեանը ներսն է եւ աշխատում է: Տպարանի գոյութեան մասին անտեղեակ էին իր մայրը եւ երեխաները, թէեւ տարիներով Լեւոնը այնտեղ հսկում կամ աշխատում էր: Գաղտնապահութեան համար տպարանի տեղը չգիտէին մինչեւ իսկ Կ. Կոմիտէի անդամներից շատերը:

Այսպէս շարունակ Լ. Թադէոսեանը մեծ զգուշութեամբ եւ համբերութեամբ վարեց գաղտնի տպարանի գործը ոստիկանների քթի տակ, անվախ կերպով, երբեք չմտահոգուելով, որ մեծ վտանգ է սպառնում ոչ միայն իր, այլ եւ իր ամբողջ ընտանիքի համար, լինելով մէջը իր մանկահասակ երեխաները:

Այդ տպարանը ոչ միայն լրացնում էր Բագու - Ռուսահայաստանի Կ. Կոմիտէի կարիքները, այլ եւ համարեա ամբողջ Անդրկովկասի Դաշնակցութեան: Մինչեւ այժմս էլ կարելի է գտնել Դաշնակցութեան Կեդր. Դիւանի մէջ բազմաթիւ հայերէն եւ ռուսերէն թռուցիկներ, կուսակցական կանոնագրութիւններ, ծրագիրներ եւ մի շարք գրքոյկներ, որոնցից հազարաւոր օրինակներով տպուել են մեր տպարանում եւ ոստիկանութիւնը շփոթեցնելու համար գրքոյկների երեսին տպուած են Վիէննա կամ Ժընեւ:

Լեւոն Թադէոսեանի պարապմունքների սենեակը իր բնակարանում մեր «լաբորատորիա»ն էր, այնտեղ ոչ միայն գրւում եւ բացւում էին գաղտնի նամակներ, այլ եւ այնտեղ էին պատրաստւում պէտք եղած անցագրերը: Այդ կողմից զարմանալի հմուտ էր նա:

Ռուսաստանի ամէն մի քաղաքացի պէտք է ունենար իր ներքին անցագիրը, առանց որի անկարելի էր մի քաղաքից միւսը գնալ, այլապէս կը բանտարկուէր եւ ոստիկանական հսկողութեամբ կը վերադարձնէր հայրենիք, ով էլ լինէր դա: Սակայն յաճախ անկարելի էր լինում ձեռք բերել ներքին անցագիր, ոստիկանութիւնը ինչ ինչ պատճառներով մերժում էր: Շատ անգամ մեզ պէտք էր լինում զանազան նպատակների համար ունենալ ուրիշ անունով անցագրեր եւ այդ բոլորը պատրաստւում էր մեր միջոցներով, գլխաւորապէս Լ. Թադէոսեանի ձեռքով:

Բագուի անցագրային գործը այնպէս էր տարածւել յեղափոխականների շրջանակում, որ բացի Դաշնակցականներից օգտւում էին եւ ուրիշ յեղափոխական կուսակցութիւններ. յաճախ էր պատահում որ Ռուսաստանի խորքերից հասնում էին Բագու անցագիր ստանալու համար: Այդ կողմից մանաւանդ շատ էին հրեայ յեղափոխական երիտասարդները, որոնց արգիլուած էր մայրաքաղաքներում ապրել, սակայն շնորհիւ մեր Լեւոնի այդ բոլորը հնարաւոր էր դառնում: Առանց քաշուելու կարելի է ասել, որ եթէ չլինէին այդ գաղտնի անցագրերը, շատ յեղափոխական գործեր կամ չէին կատարուի կամ եթէ կատարուէին էլ մի վտանգուած ընկերոջ հետ կարող էին զոհ գնալ եւ շատերը:

✕

Նա անշահասէր էր, չնայելով որ Ագուլեցի էր: (Այս գիւղին բնակիչները ճարպիկ, յաճախ դրամասէր վաճառականի համբաւ ունին): Բագուի բնական հարստութիւնը, ճարպիկ անձնաւորութիւնների մի քանի տարուայ մէջ մեծահարուստ դառնալը, Բագուի քաղաքացիների շռայլ եւ ճոխ կենցաղը երբեք չէին կլանել նրան. այդ բոլորի մօտով անցնում էր նա մեծ անտարբերութեամբ, գուցէ եւ արհամարհանքով: Նա բոլոր ժամանակը վարում էր համեստ կեանք, սիրում էր աշխատանքը, անգործ երբեք չէր կարող նստել, բայց այդ բոլորը կատարում էր հոգեկան բաւարարութեան համար:

Իր մեղմ եւ քաղցրաբարոյ բնաւորութեամբ նա հաճելի ընկեր էր եւ շատերին կարողանում էր կապել իր հետ, շնորհիւ իր շիտակ եւ անշահասէր բնաւորութեան: Անաչառ էր իր յարաբերութիւնների մէջ: Գիտէր լաւ քաջալերել եւ առանց քաշուելու պախարակում էր դաշնակցական ընկերների մարդկային պակասութիւններն ու թերութիւնները:

Ահա այս բոլորի համար նա սիրւում եւ յարգւում էր Բագուի ընկերների կողմից: Այդ էր պատճառը, որ երիտասարդ ընկերները, դէպի որոնց միշտ գուրգուրանք եւ քաջալերանք ունէր, իրենց սէրը եւ յարգանքը արտայայտելու համար ընտրել էին «պապաշա» — (Հայրիկ) անունը եւ իրօք այդ բառը միայն շատ մեծ բովանդակութիւն ունէր:

Հայաստանը կազմակերպւում էր, Լեւոնը այլ եւս անկարող էր մնալ Բագու, նա պիտի մասնակցէր Հայաստանի վերակազմութեան գործին, նա Հայաստանի խորհրդարանի անդամ էր, սակայն այդ եւս անցաւ եւ Լեւոնը իր ընտանիքով իբրեւ տարագիր ճաշակեց ամէն տեսակ զրկանքներ, կրեց տաժանելի հարուածներ եւ կորուստներ:

Իր եռանդից եւ աշխուժութիւնից շատ բան կորցրեց նա: Կեանքի դաժան հարուածները շատ էին ընկճել նըրան, բայց այնուամենայնիւ միշտ կառչած մնաց Դաշնակցութեան եւ իր մահուան վերջին օրերին, իր ֆիզիքական ծանր ցաւերի ժամանակ իսկ, երբեք չմոռացաւ Դաշնակցութեան Դիւանը, ուր կենտրոնացրել էր իր մնացորդ վերջին թոյլ ուժերը:

Մօտ երեք քառորդ դար ապրեց նա բացառապէս գաղափարական մթնոլորտում: Եւ մենք յարգանքով կը խոնարհենք իր թարմ գերեզմանին առջեւ, միշտ յիշելով որ Լեւոն Թադէոսեան իր կեանքի լաւագոյն օրերը, իր երիտասարդ եռանդի մեծագոյն մասը նուիրել է Հ. Յ. Դաշնակցութեան եւ նրա փառքի բարձրացման:

Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ

(*) Տես Հայրենիք ամսագիր 1924, օգոստ. ամիս «Բագուի դերը մեր ազատագրական շարժման մէջ»:

ՊԱՊԱՇ
(ԿԵՆՍԱԳՐԱԿԱՆ ԳԾԵՐ)

Դեկտ. 22ին հողին յանձնեցինք մեր սիրելի Պապաշային: Իմ վրայ ծանր պարտականութիւն է ընկած ներկայացնելու նրա կեանքը: Կեանքը հանրային գործչի եւ դաշնակցական ընկերոջ:

Պապաշան (ռուսերէն՝ Հայրիկ) — Լեւոն Թադէոսեանը քեռորդին էր Քրիստափոր Միքայէլեանի, եղբայրը՝ վաստակաւոր գործիչներ Սամսոն եւ Յովսէփ Թադէոսեանների: Ծնած էր 1865 փետր. 2ին, Գողթնի Վերին Ագուլիս գիւղում: Տասը տարեկան հասակում որբանում է եւ տեղական դպրոցը աւարտելուց յետոյ, մօր կողմից ուղարկւում է Թիֆլիս, ուր Քրիստափորի նիւթական ու բարոյական խնամակալութեան տակ 1884ին աւարտում է Ներսիսեան դպրոցը եւ նուիրւում ուսուցչական գործունէութեան, ծննդավայրում: 1885ին ռուս կառավարութիւնը փակեց հայկական դպրոցները. Պապաշան ամառը անցնում է Թիֆլիզ եւ Քրիստափորը, իբրեւ վստահելի մարդու, տեղաւորում է նրան Հ. Յ. Դ. գաղտնի պահեստում: Աշնանը վերադառնում է Ագուլիս եւ դպրոցների վերաբացումից յետոյ, նորից պաշտօնավարում է մինչեւ 1888 թ.: 1890ին ուսուցիչ է հրաւիրւում Տրապիզոն, Սիմ. Զաւարեանի կողմից, բայց թուրք կառավարութիւնը մերժում է ընդունել: 1890—91ին ուսուցչութիւն է անում Գանձակի ազգային դպրոցում, որտեղից տարւայ միջին, էջմիածնի կարգադրութեամբ, ուսուցչական խումբը արձակւում է «անկրօնութեան» եւ «ազատամտութեան» մեղադրանքով: Պապաշան թողնում է Գանձակը եւ ծառայութեան մտնելով հակաֆիլոքսերային խմբի մէջ՝ մինչեւ 1898 թուականը աշխատում է Վրաստանի զանազան մասերում: Այս ասպարէզում էլ, ինչպէս եւ ուսուցչութեան մէջ, աչքի է ընկնում իբրեւ բարեխիղճ եւ պարտաճանաչ աշխատող եւ գնահատանքի է արժանանում ամէնքի կողմից:

1898 հոկտեմբերին Պապաշան տեղափոխւում է Բագու, ուր եւ մնում է մինչեւ 1918 թ., առաջ իբրեւ ծառայող մասնաւոր արդիւնաբերութեան մէջ, ապա նաւթարդիւնաբերողների խորհրդում հաշուապահի ու վերահսկիչի պաշտօնով:

Այս պաշտօններին սակայն Պապաշան այնքան ոյժ ու ժամանակ էր տալիս, որքան պահանջում էին գործը եւ ընտանիքի ապրուստի պայմանները: Իր ժամանակի եւ ոյժի մեծագոյն մասը նա նուիրում էր հասարակական, յատկապէս Դաշնակցական գործին: Սնած ու դաստիարակուած Քրիստափորի շնչով, անձնապէս կապուած Հ. Յ. Դաշնակցութեան հիմնադիրների եւ ղեկավար գործիչների հետ՝ Պապաշան վաղ երիտասարդութիւնից նետուել էր յեղափոխական կեանքի մէջ եւ երթալով աւելի եւ աւելի գրաւում, աւելի մխըճւում էր գործերի մէջ: Դեռ դպրոցական նստարանի վրայ Թիֆլիսում, կատարում էր Քրիստափորի յանձնարարութիւնները, մասնակցում էր աշակերտական խմբերին: Աւարտելուց յետոյ Քրիստափորի կողմից ուղարկուեց Անդրկասպեան երկիր խմբեր կազմելու եւ դրամ հանգանակելու համար: Վրաստանում աշխատելիս՝ հայաբնակ վայրերում դաշնակցական խմբեր էր կազմում: Բագւում հետզհետէ դարձաւ Ռուսահայաստանի Կեդր. Կոմիտէի ողնասիւնը: Ռուսահայաստանի կողմից ներկայացուցիչ ուղարկուեց Վիէննա, Հ. Յ. Դ. Չորրորդ Ընդհ. Ժողովին: Մասնակցեց շատ պատասխանատու կուսակցական որոշումների ու գործերի: Նրա կուսակցական անունը՝ Լ. Զոփուրեան նոյնքան յարգ ու վստահութիւն էր վայելում ընկերների շրջանում, որքան եւ Պապաշա անունը, որ ստացել էր դեռ ուսուցիչ եղած ժամանակները:

Պապաշայի Բագուի շրջանի գործունէութեան մօտից ծանօթներ կան, թո՛ղ նրանք պատմեն նրա կեանքի այդ շրջանի մասին: Նրա դերը եղել է կենդանի եւ բնական է չէր կարող վրիպել կառավարութեան ուշադրութիւնից: Ուստի եւ երբ սկսան Լըժինեան հետապնդումները Դաշնակցութեան դէմ, Պապաշան էլ ենթարկուեց խուզարկութիւնների, ի վերջոյ 1909 մայիսին բանտարկուեց եւ փոքրիկ ընդմիջումով պահուեց մինչեւ մեծ դատավարութիւն, 1912: Դատավարութիւնից անպարտ արձակուեց եւ նորից պաշտօնի մտաւ Բագւում: Բագուի ինքնապաշտպանութեան օրերին «բիւրոյում» էր, լըքած տուն ու ընտանիք՝ ամբողջապէս տարուած հանրային գործով, որի կուսակցական մասը ամբողջապէս նրա վրայ էր ծանրացած:

Ապա վրայ հասան պարտութեան ու նահանջի մղձաւանջային օրերը: Իրանում Պապաշան ծանր հիւանդացաւ եւ շնորհիւ Ռոստոմի ցոյց տուած աջակցութեան ու թափած ջանքերի, երկու ամիս անկողնում մնալուց յետոյ, հետզհետէ առողջացաւ: Մի ժամանակ վարեց գաղթականական կոմիտէի գործերը: Ռոստոմին Կովկաս ճանապարհ դնելուց յետոյ ինքն էլ ուզում էր մեկնել, բայց Անգլիացիք թոյլ չտուին հեռանալ մինչեւ գաղթականական գործի հաշուեյարդարը: Եւ միայն 1919 յունիսին վերադարձաւ Բագու, ուր լուր առաւ թէ ինքը ընտրուած է Հայաստանի Խորհրդարանի անդամ: Յուլիսին ճանապարհ ընկաւ եւ օգոստ. 1ին, խորհրդարանի բացման օրը, հասաւ Երեւան, հոգեկան մեծ յուզումով գրաւելով ազատագրուած Հայրենիքի գերագոյն օրէնսդրական ժողովի երեսփոխանի աթոռը:

Այնուհետեւ Պապաշան մնաց Հայաստանում մինչեւ փետրուարեան յեղաշրջման վերջերը: Խորհրդարանում էլ, ինչպէս կեանքի բոլոր ասպարէզներում, նա նախ եւ առաջ գործնական աշխատանքի մարդ էր: Ճառեր ասել չգիտէր. շատ խօսել չէր սիրում: Գործ եւ միայն գործ — այս էր նրա տարերքը: Խորհրդարանի յանձնաժողովների ամէնէն աշխատունակ անդամն էր: Իբրեւ տեղեկարար եւ յանձնաժողովի, բարեխղճութեան ու պարտաճանաչութեան տիպար օրինակ էր նա: Նրա առանձնած պարտականութիւնը երբեք չէր մնում անկատար եւ իրագործւում էր լաւագոյն ձեւով:

Թէ որքան մեծ էր Պապաշայի բարոյական հեղինակութիւնը կուսակցութեան ներսը, ցոյց է տալիս այն փաստը, որ Հ. Յ. Դ. 9րդ Ընդհ. Ժողովում, երբ որոշուեց կազմել կուսակցական գերագոյն դատական մարմին, ամէնքի հայեացքը դարձաւ նրա կողմը — նրա՛ եւ բժ. Յ. Տէր Դաւթեանի, որոնք երկուսն էլ միաձայնութեամբ ընտրուեցին գերագոյն դատաւորներ: Յայտնի է այդ դատարանի ունեցած բարերար ազդեցութիւնը, մանաւանդ 1921ի մեծ ելքից յետոյ, Իրանում: Նոյն հմայքի եւ վստահութեան հետեւանքով էր, որ վերջին տասը տարիներում նրան էր յանձնուած կուսակցութեան կենտրոնական Դիւանի վարչութիւնը, որ նա տարաւ բացառիկ բարեխղճութեամբ: Կարելի է ասել, կուսակցութեան եւ դիւանի մտահոգութիւններն էին նրա միտքը զբաղեցնողը եւ վերջին շունչը փչելիս:

Առանց դուրս գալու կենսագրականի սահմաններից, այս հակիրճ տողերը ես ուզում եմ վերջացնել մէկ բնորոշումով, որ արդէն տուել են ուրիշները. Պապաշան Արթուն Պահակն էր Դաշնակցութեան: Նա մէկն էր այն այլ եւս մատների վրայ համարուող դէմքերից, որոնք մեր ժամանակները միացնում են հին, մեր կեանքի ամենահերոսական ժամանակների հետ: Կամուրջը Դաշնակցութեան հիմնադիր սերնդի եւ մեր միջեւ: Պապաշայի մահով այդ կամուրջի մէկ աչքն էլ խորտակուեց:

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

ՊԱՇՏԵԼԻ ԸՆԿԵՐՈՋ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Գնաց մեր կուսակցութեան հաւատարիմ պահակներից երիցագոյնը, իրեն հետ տանելով անխոնջ իր գաղափարակիցների ու ծանօթների անխառն սէրն ու յարգանքը:

Գողթան գաւառի արժանաւոր զաւակներէն էր հանգուցեալ ընկեր Լ. Թադէոսեանը, որին շատերս որպէս մի առանձին յարգանքի նշան «Պապաշա» էինք անուանում, այսինքն «Հայրիկ»: Նա ոչ գրող էր եւ ոչ էլ հռետոր, ոչ ռազմիկ եւ ոչ էլ ահաբեկիչ, ոչ կազմակերպող էր եւ ոչ էլ ցայտուն ղեկավար, որպէսզի աչքի ընկնէր թէ կուսակցական շարքերի թէ դուրսը՝ ժողովրդական շրջանների մէջ: Պապաշան եղել է մեր կուսակցութեան հնոցի մէջ անաղմուկ աշխատողներից մէկը, մեծ մասամբ քարտուղարի պաշտօնով, — մի դժուարին եւ անհրապոյր գործ, որից շատերն են խորշում: Սակայն կուսակցական մեքենան շարունակ շարժման մէջ պահելու մի կարեւոր պարտականութիւն, որ իր առանձնողից պահանջում է վերին աստիճանի պարտաճանաչութեան գիտակցութիւն եւ սէր դէպի իր առանձնած գործը:

Հանգուցեալ Պապաշային ճանաչողները սիրում եւ յարգում էինք ոչ միայն նրա կուսակցական եւ հանրային հարուստ անցեալի եւ կամ պատկառելի տարիքը նկատի առնելով, այլ գլխաւորապէս իր հոգեկան յատկութիւնների համար:

Առանց չափազանցութեան կարելի է ասել, որ մեր սիրելի Պապաշան [illegible] չունէր, որովհետեւ կրքոտ, քինախնդիր ու յախուռն չէր: Բոլորի հետ իր վերաբերմունքը վերին աստիճանի կիրթ էր ու յարգալի: Կարելի էր համաձայն չլինել իր արծարծած մտքերի ու գործելու եղանակի հետ, բայց շնորհիւ իր հեզահամբոյր բնաւորութեան ոչ ոք իրեն թոյլ չէր տալիս Պապաշայի հանդէպ գործածել պայքարի սուր զէնքեր:

Հապա իր նիստ ու կա՞ցը — մի կատարեալ դպրոց էր, որտեղ շատերը կարող էին դասեր առնել կարգ ու կանոնի, մաքրասիրութեան, առողջապահութեան եւ նման մի շարք կարեւոր խնդիրների մասին: Պապաշայի յարկի տակ կարգ ու կանոն կար, հաճելի մաքրութիւն, ընկերական մթնոլորտ:

Պապաշայի պէս գաղափարապաշտ եւ հեզահամբոյր տիպարներն են որ լոյս են սփռում մեր խաւարակուռ [illegible] բականութեան վրայ:

Հանգիստ ոսկորներիդ, սիրելի Պապաշա:

ԲԵՆՕ

ԽԵՂՃ ՊՈԼՍԱՀԱՅԵՐ...

— • —

Անարժէն ջարդ կազմակերպուած է Թուրքիոյ մէջ, այս պահուն:

Նո՛յնքան վայրագ, անողորմ, որքան քառասուն, յիսուն տարի առաջ, արիւնով:

Բնաջնջող, սարկացուցիչ, անպատիւ ջարդ:

Դաշնակիցներու Պոլսէն հեռանալէն ի վեր՝ հայ համայնքը ուժասպառ ձգելու, հիւծելու դանդաղ, խորամանկ եւ անբարոյ գործունէութեան լծուած է Թրքութիւնը:

Տարիներէ ի վեր ազգ. հաստատութեանց դէմ ամէն օր նոր դատ կայ. եւ զարմանալի բան, միշտ պսակուած՝ Թրքական շահով ու յաղթանակով:

Անզուգակա՛ն, հիանալի՛ արդարադատութիւն:

Կը թունաւորուին, դպրոցներ, կը հալածուին եկեղեցին, կը գրաւուին կալուածներ:

Կ'որբանայ հայ պատանեկութիւնը, կ'աղքատանայ հայ մամուլը, կը մեռնի հայ ոգին:

Եւ ամէն ինչ՝ յանուն քաղաքացիական հաւասարութեան: Հայրենակից — հայ, հայրենակից — Թուրք դիմակին տակ կը սարքուին անպատկեհ դաւեր, ոչ - տարբեր՝ սահմանադրական Իթթիհատականներու դաւերէն:

«Պէյօ»ն չարժանկարի է առնուեր, եւ յաջողութեամբ կը ներկայացուի: Ըստ Թուրք թերթերու՝ արժէք չունի ան:

Ճարտարապետ Սինան Հայ չէ, հապա... Թուրք:

Պատմութիւնն իսկ, որոտաձայն, անհերքելի պատմութիւնը, Թուրքիոյ սահմաններուն մէջ տարբեր գոյն ու բովանդակութիւն ունի:

Ճշմարտութենէն, այսինքն արտաքոյ Թուրքիայէ, բարձրացող ո եւ է ձայն, զրպարտութիւն է, իրական չէ:

Ֆրանց Վերֆէլ իր մոգական գրչով ոգեկոչած էր ափ մը Հայերու մարտահանդէսը՝ յանուն ինքնապաշտպանութեան:

Փոթորիկ պայթեցաւ Թուրքիոյ մէջ:

Համօրէն աշխարհէն առաքեալի մը տխտղոսին արժանացող Ֆրանց Վերֆէլ՝ չահախնդիր, Թելադրուած, «եահուտի» հռչակուեցաւ:

Բոռենները ծաղէ ծաղ ոռնացին Թէ իրենք երբեք դիակերութիւն չեն ըրած:

Այդ չէ բաւեր: Ցայտարարեցին Թէ զանուկներու հետ ցարդ եղբայրաբար ապրեր են:

Այդ ալ չէ բաւեր: Ստիպեցին որ Թրքաբնակ բոլոր Հայերը հաստատեն իրենց ըսածը, հրապարակային ցոյցերով, մեծահանդէս բողոքներով:

Խեղճ Թրքահայեր:

Նիւթապէս, բարոյապէս խեղճ Պոլսահայեր:

Ու տեղի կ'ունենայ եղերակատակերգութիւնը:

Դեռ նոր բռնագրաւուած դարաւոր, պատմական Բանկալթիի գերեզմանատան մէջ՝ խարոյկ կը պատրաստեն, ի ներկայութեան հայ մտաւորականներու, բարձրագոյն վարժարանի ուսանողներու, եւ ժողովրդային բազմութեան, հրոյ ճարակ կ'ընեն «Մուսա Լերան Քառասուն Օրերը», հեղինակին լուսանկարին հետ:

Բարձրացող բոցերուն հետ՝ հայ բերաններէ դէպի երկինք կ'ամբառնան Թուրք հանրապետութեան եւ անկախութեան քայլերգները:

Ցանուն Աթաթիւրքի արեւաշատութեան եւ յանուն Թրքութեան բարգաւաճման արտայայտութիւններ կ'ըլլան, ներքին գործավարութեան կ'ուղղուին հեռագիրներ,— անձոռնի կանչերով.— «Մեր նուիրական հայրենիքին դէմ բարբանջանք եւ մահափորձ կը կատարեն»:

Աչքի առջեւ բերէք այդ բռնաբարուած հայ գերեզմանատունը, այդ խարոյկը, այդ երգերը, այդ ճառերը, եւ խորհրդածեցէք...

Եւ եթէ կրնաք զսպեցէք ձեր յուզումը:

Խե՛ղճ Պոլսահայեր:

Նիւթապէս, բարոյապէս խեղճ Պոլսահայեր:

Անարժէն ջարդ կազմակերպուած է ձեզի դէմ, եւ դուք, հլու - հպատակ, միաձայն կը գոչէք.— «Սուր ձեր եւ պարանոցք մեր»:

Եւ եղերական երեւոյթին հանդէպ արտասահմանի Հայերն ի՞նչ դիրք կը բռնեն: Փոխանակ կուսակցական ճղճիմ, ներքին փոքրոգի երկպառակութիւններով քայքայուելու, պէտք է կազմակերպուիլ ազգային - ընդհանրական բարոյականի պաշտպանութեան համար:

Գաղթահայեր, որոնք տունէ, սիրելիներէ, հայրենիքէ զրկուեցան աննախընթաց հալածանքներով, եւ, ինքնին, չնչող, անհերքելի փաստ մըն են երէկուան աղէտին, զոր այսօր Թուրք եւ հայ մարդիկ միասին կ'ուրանան, գաղթահայերը, կ'ըսեմ, ամէն ինչ կորսնցնելէ ետք՝ պէտք չէ լռեն, պէտք է դիմեն պատշաճօրէն ուր որ հարկ է, ապացուցանելու համար Թէ «Մուսա Լերան Քառասուն օրերը» մէկն է միայն հազար ու մէկ հերոսական, բարձրօրէն ճշմարիտ եւ բարախուռն դրուագներէն, զորս ապրեցաւ հայ ժողովուրդը ի գին անհամար դոհողութեանց:

Հայ եղբայրներ, մեր յուէտ պաշտելի նահատակ հայրերուն, եղբայրներուն, մայրերուն ու քոյրերուն դէմ դաւաճանութիւն է լռութիւն պահել:

Պէտք է ամբողջ մարդկութիւնը տեսնէ եւ իմանայ Թէ ինչո՞ւ ինկան անոնք:

Մեր ժողովուրդի իսկական նկարագիրը, իր լուսապայծառ երեսներով, պէտք է շողշողայ, եւ ծածկուիլ ուզող ոճրագործութիւնը պէտք է մերկանայ աշխարհի առջեւ իր զազրելի ու սեւ կերպարանքով:

«Մուսա Լերան քառասուն օրերը» պէտք է վերածուի չարժանկարի:

Ամերիկահայերը մանաւանդ, առանց կուսակցական եւ կրօնական խտրութեան, սրբազան պարտք համարելու են այս ձեռնարկին յաջողութիւնը, որ եւ է ճիգ չխնայելով:

Ֆրանց Վերֆէլի վեհ գործը, չքեղօրէն պատկերախաղի վերածուած բարոյական մեծագոյն դատապարտութիւնը պիտի ըլլայ Թուրքիոյ երեսին նետուած՝ բան մը՝ զոր չկրցան ընել, տարիներէ ի վեր, մեր գործիչները, զինուորներն ու նահատակները:

Վերջնականապէս պէտք է ճշդուի Թէ ի՞նչ ըսել է Թուրք, եւ ի՞նչ՝ Հայ:

«Մուսա Լերան քառասուն օրերը» հայկական դրահ մը պէտք է հանդիսանայ, որուն դէմ բեկանին բոլոր Թունաւոր նիզակները:

ՀՐԱՉ ՔԱՋԱՐԵՆՑ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Ալ. Պալապանով

ԽՄԲ.— Անցեալ օր տուեր էինք ծագումով հայ բայց պուլկարացած գրագէտ Ալ. Պալապանովի յայտարարութիւնները՝ պուլկ. կառավարական թերթին: Տնէվնիք թերթը որ վերջերս «դիմաստուերներ» կը հրատարակէ պուլկար մտաւորականներու մասին, կը սկսի Ա. Պալապանովով: Կուտանք թարգմանաբար:

Բարեկամներն ու Թշնամիները գիտեն ու կը խոստովանին մէկ բան,— ան Պուլկարիոյ ամէնէն ժողովրդականացած անձնաւորութիւնն է: Պալապանով՝ եթէ ուզէ իսկ՝ չի կրնար որ եւ է տեղ պահուըտիլ:

Ոչ Սոֆիայի, ոչ այլ քաղաքի, ոչ ալ որ եւ է գիւղի մէջ: Մարդ կը տարուի մտածելու որ ապահովաբար նապաստակներն ու Թըռչուններն ալ պիտի ճանչնան զինքը: Որովհետեւ, անոնք եւս պիտի յիշեն այն խօսքերը, որոնք ըսուած են, քանի մը օր առաջ, ատեանի՝ իր մասին Թէ ինք մեր մշակութային կեանքի ամէնէն հետաքրքրական մարդն է:

Մտամոլորութեան բոլոր մանրավէպերը խմբուած են իր գլխուն վրայ: Նոյնիսկ ոմանք այդ փառքն իսկ չեն ուզեր Թողուլ անոր,— ան՝ իբրեւ Թէ ինքզինքը մտացիր ցոյց կուտայ, որպէսզի...: Ալ. Պալապանով, ամէն բանէ առաջ, կը բողոքէ մտամոլորութեան այս մեծ փառքին դէմ. մոլորանք մը, որ կը ծառայէ նոյնիսկ վարժարանին մէջ զինքը օրինակ ցոյց տալու մտացի մարդը բնորոշելու համար: Ան կը պնդէ Թէ ամէնքը իրմէ աւելի մտացիր են: Ու մարդ պիտի ուզէր հաւատալ սաոր՝ սրտանց: Որովհետեւ, իրապէս, ով որ հանրային կամ անհատական գործ է ունեցած Ալ. Պալապանովի հետ, պիտի ըսէ որ անկէ աւելի ճշդապահ մարդ տեսած չէ: Ան երբեք չի բացակայիր, ու երբեք չի մոռնար Թէ երբ՝ ո՞ւր պէտք է երԹայ,— միշտ ճշդապահ է:

Ի՞հ, երբեմն դուրս կ'ելլէ առանց գլխարկի, եւ կամ հակառակ հագած հագուստները, եւ կամ միշտ կը փնտռէ բան մը, զոր րոպէ մը առաջ Թողած է տեղ մը կամ դեռ եւս բռնած է ձեռքին մէջ... բայց ասիկա արդիւնք է աւելի կարեւոր բանի մը վըրայ իր մտակեդրոնացումին:

Եւ սակայն,— եւ սակայն — ո՞վ չէ հիացած Ալ. Պալապանովի յիշողութեանը: Ի՞նչ ուժ: Ժամեր ամբողջ կը դասախօսէ ամենայետին մանրամասնութիւններով, առանց Թուղթի ու առանց նօթի: Ու իր յիշողութիւնը կ'օգնէ իրեն՝ դլուխ ելլելու ամենադժուարին խնդիրներուն հետ: Եւ կամ կայծակի արագութեամբ գրելու՝ առանց որ եւ է սրբագրութեան:

Կը գրէ ամէն բանի մասին, առաւելապէս կը սիրէ իր պատմուածքներն ու բանաստեղծութիւնները: Իր սրտին մօտ է մանաւանդ իր դիւային բանաստեղծութիւնը՝ «Դալարիք», որուն համար միաձայն վկայեցին բազմաթիւ անուանի միտքեր Թէ՝ վէհեր, անդունդներ եւ տարօրինակ խորութիւններ կան իր մտածումներուն եւ տիպարներուն մէջ:

Արդարօրէն կ'ըսէր իրեն մեծ խմացականութեամբ մէկը.— Անկարելի է քեզ բէօրիի վերածել: Այնուհանդերձ դուն գոյութիւն ունիս իբրեւ ամբողջ պատմութիւն:

Ալ. Պալապանովի մասին եղած բազմաթիւ բնորոշումներէն ամենայաջողը կը Թուի ռումէն գրագէտ Կուքուցայի ուրուագիծը, ռումանեբէն Թերթերու մէջ.

— «Ով որ առաջին անգամ կը տեսնէ Ալ. Պալապանովը, միայն ձիթենիի ճիւղով հրեշտակ չի կրնար երեւակայել: Ոչ իր տարբերը, ոչ ալ իր երկարատեւ ու հին - հելլենականութեան մէջ խորացած բանաստեղծութիւնը, կրցած են խաղաղեցնել իր հոգին: Ան միշտ նոյն մարդն է — կրակոտ եւ արագաշարժ — որ կ'ապրի պայքարով: Թարգմանիչ՝ յանդուգն եւ արձակ՝ գրեԹէ ամբողջ հին հելլենական բանաստեղծութեան եւ Ֆաուստին, բանաստեղծ, վիպակագիր, վիպասան, հիմնադիր ու խմբագիր Թերթերու եւ պարբերականներու, գրական կեանքի կեդրոնը, հին հելլենական բանաստեղծութեան փրոֆէսէօր, անուանի դասախօսող (հրապարակային),ան աչքի կըզարնէ առաւելապէս իր անհատականութիւնով: Ոչ մէկ որոշ ձեւ, ինչքան ալ չեչտուած ըլլայ ընդհանուր ճանաչողութեամբ ու յարգանքով, չի կրնար ուղղակի ընդունուիլ իրմէ, մինչեւ որ ինք անձամբ չփորձէ զայն եւ չենԹարկէ իր անողոք դատաստանին: Սէռ, աւանդութիւններ, ցեղայնութիւն, բարեկամութիւն, իշխանութիւն — ոչ մէկ բանի առջեւ կանգ կ'առնէ այս փոթորկոտ եւ անյագ մարդուն մտածումը: Այսուհանդերձ, անարդար է եւ կը ձգտի մեծ եռանդով ծառայել ամէնուն, բայց, իր մէջ, արուեստները ամէն բանէ վեր են, ինչ որ ալ պատահին: Հիացում մը, միշտ կրօնական ու - ժով, որ խառնուած կ'ըլլայ վանականի ինքնամատուցումով եւ ան կըփակուի իր մատանին մէջ՝ սրբազան պատճէնի մը վերեւ: Իր հաւատքը որ եւ է տրամաբանութենէ չի նեղուիր: Այսպիսի մարդու համար բանաստեղծութիւնը Թէ տառապանք է եւ Թէ միանգամայն զարմանում:

Եւ զարմանալի չէ, ուրեմն, որ հոն՝ իր հայրենիքին մէջ՝ մարդիկ զինքը կ'ատեն, բայց դարձեալ կը սիրեն, իր վրայ կը յարձակին, բայց կրկին կը գնահատեն զայն»:

ՓՕԼ ՊՈՒՐԺԷ

— o —

Փօլ Պուրժէ ծնած է 2 Սեպտ. 1852-ին, Ամիէնի մէջ: Հայրը, մաթեմաթիկոս, տեսուչ նշանակուած ըլլալով Քլէրմոն - Ֆէրանի համալսարանին, Փօլ Պուրժէ նախ յաճախեց Քլէրմոնի լիսէն, յետոյ Փարիզի նշանաւոր լիսէները, Սէնթ - Պարպ եւ Լուի - Լը - Կրան, զորս աւարտեց 1870ին:

Տակաւին կ'ուսանէր, երբ Պալզաքի մէկ վէպին ընԹերցումը յեղաշրջեց իր հոգին,— այդ օրուընէ իր մէջ կը զգայ գրողի կոչումը: Առաջին օրէն, սակայն, կը կարծէ Թէ գրականութիւն ընելու համար անհրաժեշտ է ամբարել հմտութիւն, ու նախ կը նըւիրուի բժշկական ու բնախօսական գիտութեանց ուսումնասիրութեան: 1871ին, բժշկական ուսանողի մը խղճամտութեամբ, կը հետեւի Օթէլ - Տիէօ հիւանդանոցի դասախօսութեանց: Սակայն նիւթական ապահովութիւն չունենալով, կը լքէ եւ կը նուիրուի ինքնաշխատութեան:

Իր առաջին գործերը բանաստեղծութեանց հատորներ եղան, յետոյ քննադատութիւն, վէպ, եւն.: Այսօր հարիւրի կը հասնին իր հրատարակած հատորները, որոնցմէ յիշենք խոռվ - եալ կեանքը (քերթուածներ, 1874), Փորձ արդի հոգեբանութեան (քննադատական կարճ ուսումնասիրութիւններ, 2 հատոր, 1883 եւ 1885), Արդի սիրոյ բնախօսութիւնը, վէպեր՝ Անգութ առեղծուածը, Անտրէ Քորնէլիս (հայերէնի Թարգմանուած), Կնոջ սիրտ, Աւետեաց երկիր, Ողբերգական հովուերգութիւն մը, Ուրուականը, Զգացական բարդութիւններ, Հանգրուանը, Տարագիրը, Փիլիսոփային աշակերտը (հայերէնէ թարգմանուած) եւ ուրիշներ:

Պալզաքէն վերջ, երբ բնապաշտ դպրոցը գրականութիւնը կը տանէր կեանքի նկարագրութեան, Պուրժէ կ'առաջնորդէր զայն վերլուծումի,— այսպէս կը հիմնուէր վերլուծական վէպի դպրոցը: Իր կեանքի վերջին տարիներուն, Պուրժէ ցաւ կը յայտնէր, որ նորերու ստեղծագործութեանց մէջ կը պակսի ընկերային, բարոյական եւ քաղաքական մտահոգութիւնը: Մասնաւորաբար կը քննադատէր նոր սերունդը, որ գիտական պաշար չունէր,— ի՛նչ որ կ'երազէր Ռիշէ մը ըլլալ, կամ Քլոտ Պէրնար մը: Գիտական նորութիւններու իր սէրն էր, որ զինք կ'առաջնորդէր բժիշկներուն մօտ եւ հիւանդանոցներ,— եթէ քիչ մը երեւակայական հիւանդ էր, միւս կողմէ մեծ կարեւորութիւն կուտար այն նպաստին, զոր բժշկութիւնը կրնայ բերել գրականութեան եւ քննադատութեան, ահա Թէ ինչպէ՛ս իր պրպտումները զինք առաջնորդեցին Ֆրոյտին, որուն մասին հիացումով խօսած է երբ տակաւին ծանօթ չէր այդ անունը Ֆրանսայի մէջ:

Արդի սերունդը կը քննադատէ Պուրժէն, որովհետեւ նախ չատ տարուած է կրօնական մտահոգութեամբ (կատաղի կաթոլիկ մըն էր), յետոյ միապետական էր եւ չէր կրնար հաշտուիլ ընկերային յեղաշրջումներուն: Վերջապէս, «դէշ կը գրէր»: Ոճ չունէր եւ իր լեզուն, հնաբոյր եւ հմայաթափ, չէր խօսիր նոր սերունդին, որ Պուրժէի վէպերուն մէջ կը տեսնէր նաեւ պակասը վիպագրական արդի Թէքնիքին:

1894ին ընտրուեցաւ անդամ Ֆրանսայի Ակադեմիային: Կատաղի աշխատող մըն էր, համայնագիտական լայն հմտութիւն ունէր եւ սէր մը՝ իր գործին մասին: Աշխատիլ չարունակ եւ մեռնիլ՝ գրիչը ձեռքը, ծծուն Թուղթի նոյն էջովը չորցնելով գրած տողերուն մելանը եւ ճակտէն հոսող քրտինքը:

Այդպէս ալ եղաւ իր կեանքը, մինչեւ մահ:

ԺԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆԸ ԱՂԲԻՒՐ ԻՄԱՑԱԿԱՆ ՑԵՂԱՇՐՋՄԱՆ

Քոլէժ տը Ֆրանսի դասախօսներէն՝ Փօլ Հազար հիւթեղ ուսումնասիրութիւն մը հրատարակեց վերջերս (2 հատոր), — Եւրոպական խղճի տագնապը:

Նախ բացատրութիւն մը,— ֆրանսերէն conscience բառին դէմ մենք ունինք երկու բառ, գիտակցութիւն եւ խիղճ: Երբ հարցը հոգեբանական է՝ այդ բառը կը նշանակէ գիտակցութիւն, երբ ընկերա-բարոյական է՝ նոյն բառը կը նշանակէ խիղճ: Ուրեմն խիղճ բառով պէտք է հասկնալ բարոյական գիտակցութիւն եւ ոչ երբեք գիտակցութիւն հոգեբանական առումով: Մեր խիղճ բառը, սակայն, որոշ առնչութիւն ունի նաեւ խղճմտանքին հետ, որ Թէեւ բոլորովին տարբեր բան է, ֆրանսերէնը՝ remords (ոմանք խղճահարութիւն կը Թարգմանեն զայն):

Այս բացատրութենէն վերջ՝ անցնինք նիւթին.—

Որո՞նք են պատճառները ներկայ բարոյական եւ հոգեկան խռովկոտութեան: Փօլ Հազար կը կարծէ Թէ գլխաւոր պատճառը հաղորդակցութեան դիւրութիւնն է, մասնաւորաբար ճամբորդելու դիւրութիւնը: Քանի գրագէտներուն համար սովորութիւն դարձաւ ճամբորդելը, այնքան տարածուեցաւ հոգեկան տագնապը:

Դասականները չէին սիրեր ճամբորդութիւնը,— անոնք կը նախընտրէին մնալ մարդկային հոգիէն ներս, պեղել ու խորանալ: Պուալօ երբեք չանցաւ Ալպեանները եւ Հռոմը չտեսաւ: Մոլիէր Փէզընասէն անդին չէ անցած, Պասքալ երբ Պուրպոնի ջուրերը կ'երԹար՝ կը կարծէր Թէ կորսուած է անծանօԹ երկրի մը մէջ, Ռասին մեծ դժկամակութիւն ցոյց կուտար՝ երբ պէտք կ'ըլլար հետեւիլ Լուդովիկոս ԺԴ.ի արշաւանքներուն:

Դասականները նստակեաց կամ անշարժ մտաւորականներ էին:

Եկան Վոլթէր, Ռուսօ, Տիտրօ, Մոնթէսքիէօ, խռովեալ միտքերը, որոնք ճամբորդութեան տենդը ունէին, եւ խռովք կը Թափէին իրենց ճամբուն վրայ,— այսպէս ժամանակ մը վերջ տակնուվրայ եղաւ մարդկային հոգւոյն խաղաղութիւնը, արուեստ ու փիլիսոփայութիւն ալեկոծեցան: Քննադատական ոգին, վերադնահատութեան տենդը, իմացական հերձուածողութիւնը զորս իրենց հետ կը տանէին այս ճամբորդ կամ գաղԹող մտաւորականները, ի վերջոյ յանդեցան Ֆրանսայի մէջ՝ մեծ յեղափոխութեան, իսկ Եւրոպայի մէջ՝ ընդհ. դժգոհութիւններու եւ ներքին տագնապներու,— ընկերային բարոյական եւ հոգեկան արժէքներու յեղաշրջումին:

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

ՀԱՅ ՆԿԱՐԻՉՆԵՐՈՒ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

Դեկտեմբեր 22ին, Պուքրէշի Րաֆֆիի սրահին մէջ կատարուեցաւ հայ արուեստագէտներու գործերուն ցուցահանդէսին բացումը: Իր տեսակին մէջ աննախընթաց այս գեղարուեստական երեւոյթը մեծ հետաքրքրութիւն ստեղծեց Պուքրէշի հայ եւ ռումէն շրջանակներուն մէջ: Առաջին անգամն է որ հայ արուեստագէտներ իրարու քով գալով այս ձեռնարկը ըրին, ընդառաջ երթալով «Րաֆֆի» մշակութային միութեան հրաւէրին:

Ցուցահանդէսին կը մասնակցին նըկարիչներ Հրանտ Աւագեան, Ցարութիւն Աւագեան, Օր. Լուսի Թիմուրեան, Տիկին Սեղբոսեան, Օր. Սէմիղեան, Սիրարփի եւ Պ. Բարթող Վարդանեան: Առաջին օրէն բազմաթիւ այցելուներ եղան: Պ. Գ. Ջամպազճեան վերապահեց երեք նկարներ որոնք պիտի նուիրուին Հայաստանի Պետական Թանգարանին:

ՀՋԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԷՆ (15)

ՍՈՒԷՏԻՈՅ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ

Շատեր իրար սպաննեցին գիշերուան խաւարին մէջ, կարծելով Թէ մենք արդէն իրենց շարքերէն ներս մտած ենք:

Արեւածագին արդէն Ճէպէլ - Մուսան գրեԹէ մաքրուած էր Թուրքերէն, որոնք փախեր ապաստաներ էին իրենց նախկին տեղերը: Ժողովուրդի խանդավառութիւնը աննկարագրելի էր: Ամէնքն ալ բացի Թուրքերը հետապնդողներէն, հաւաքուեցան զօրանոցին մէջ՝ իրար կ'ողջունելու տարուած մեծ յաղԹանակին համար: Կը խօսէինք ու կը վիճէինք մղուած կռիւներուն շուրջ, երբ յանկարծ, այդ յուէտ յիշատակելի ու անմոռանալի բարէն՝ ժողովուրդը ճեղքելով յառաջացան քանի մը կիներ որոնք գոչեցին խրոխտ կերպով.

— «Աղբրտանք մէ քուրուրտա, ալայրըդ հոս ժողուած մեր տարած սէօրր յաղԹանակ կու տօնըք, տխիք «Էօլմէն Սուրթը» ազատի, մընք ազատընք: Ցուծ հիգգա տուշման տիւզ գըլըղ Թաչվուն կը փախա, եւըըր մեր Թիւրքուուն դիմ կը դնեն: Մուհարէպէ տէվամի մուհարէպէ. մըլ - կրտէն էնպէկուս ինըք տիւշմանէն գլխէն վիրուին, ու էմին իքէղ քի ան արԹըդ չը մօկկընուր մեր մէԹէրուունէն»:

Թարգմանութիւնը.— «Եղբայրներ ու քոյրեր, բոլորդ հոս հաւաքուած մեր տարած սուրբ յաղԹանակը կը տօնէք: Տեսէք, «Մահուան Բլուր»ն է ազատ, մենք ենք ազատ: Ցածոգի Թշնամին միշտ նապաստակի նման կը փախչի, երբ մեր բազուկները կը դիմադրեն. կռիւ, միշտ կռիւ: Գնդակններն անպակաս ընենք Թշնամիին գլխուն վրայ, ու վստահ եղէք որ ան այլեւս չի մօտենար մեր դիրքերուն»:

Գիշերուան մէջ, Թուրքերուն չարքերը քայքայուեցան, մերձեռքբերողով սպայի սուր մը, 9 մավզեր հըրացան եւ 10 — 12 հազար փամփուշտ:

Առտուն կանուխ, ցանցառ ու հատիկ - հատիկ հրացանաձգարկեր լըսուեցան: Մեր խումբերն էին, որ լեռը մնացած Թուրքերը կ'որսային: Սէրաէմի սրտին վրայ փռուած էին դիակներ, զորս ժամանակ ունեցած չէին իրենց հետ տանելու: Նմանապէս Թողուցած էին ջրի մը ու ջրկիր սաւանակներ եւ կերակուրի անԹիւ ամաններ: Դիակներուն մէկուն վրայ գտնուեցաւ հետեւեալ հրամանագիրը.

— «Երրորդ գումարտակի հրամանատարին.— Ձեր բովանդակ ուժն ու ճիգը ի գործ դնելով՝ գրաւեցէք հիւսիսային արեւելեան եւ հարաւային արեւմտեան բլրակները, գիշերը հոն պէտք է անցընէք: Ձեր ջուրն ու կերակուրը այստեղէն ապահովուած են»: (Ստորագրութիւնը անընԹեռնելի էր):

Իր հասցէին ուղղուած հրամանագրին իբր պատասխան՝ գումարտակին պետը հետեւեալ պատասխանն էր աւելցուցեր նոյն հրամանագրին տակը.

— «Անտառը խիտ է եւ Թշնամիին գնդակը սոսկալի մահացու: Մի ստիպէք որ բոլորովին ոչնչանանք: Այսուհանդերձ ձեր հրամ...ն կը սպասենք»:

Կէսօրին Ճէպէլ - Մուսան բոլորովին մաքրագործուած էր: Թուրքի ոչ մէկ չունէր:

Այս կռիւին մէջ մասնիչի դերը կատարեցին երկու Գէպուսիյէցի Հայեր: Այս երկու եղբայրները, կածաններէ եւ արահետներէ առաջնորդած էին Թուրք զինուորները: Սակայն, մեր տասնեակ մը կորիճները մոլեգին կրակ մը բանալով անոնց վրայ, փախուստի մատնած էին զանոնք ու այդ երկու Հայերն ալ գերի բռնած: Վարչական ժողովի կողմէ մահուան դատապարտուեցան անոնք: Ոմանք կ'ուզէին որ անմիջապէս սպաննուէին, ոմանք ալ կ'ուզէին առգատ Թողուլ զանոնք... «Թող երԹան ապրին» ըսողներ ալ կային: Ժողովուրդի սրտին մէջէն վրէժխնդրութեան հուրը անդադար «Սպաննեցէք այդ Դաւաճանները» մարել անկարելի էր: Ամէն կողմէ կը պոռային.— «Սպաննեցէք: Ատոնք ապրելու իրաւունք չունին, եւ պէտք չէ որ ապրին»:

Այս երկու դաւաճան եղբայրները ժողովուրդի աչքին առջեւ սպաննուեցան, ցոյց տալու համար Թէ՝ այս է ազգադաւներուն ամօԹալի վախճանը: Ժողովուրդի վրէժխնդրութեան առջեւ, ապառաժներն իսկ կը հալին:

Նոյն ճակատամարտին մէջ, վաթսունը անց ծերունի մը, Պետրոս Արամայիսեան, Թուրք զինուորի մը կոկորդէն բռնելով՝ ուզեր է եղունգներովը խեղդել զայն: Երբ կը լսէր անկէ հրացանն ու փամփուշտները, զինուորը միջոցով մը անոր ձեռքէն ազատելով կը փախէր: Նմանապէս յիսունը անց ծերունի մը, Սարգիս Հալէպեան, (Գարնէզ) հին ժանգոտած ձեռնառումբ մը կը պայԹեցնէր բլուրի մը կողերուն վրայ, սարսափ ազդելով իր կողմը արշաւողներուն: Սարգիս իր մահացու գնդակովը՝ ժայռէն վար կը գլորէր փողահարը, այն պահուն՝ երբ յառաջանալու հրաման կուտար:

Վիրաւորեալները առանց օգնականի կը վերադառնային ապաստանները: Ծանրապէս վիրաւորուածներն ալ՝ չէին ուզեր որ մարտընչողները իրենցմով զբաղէին: Իսկ ինկողներն ալ հոգեվարքի պահուն՝ «վրէժ, վրէժ» գոռալով, իրենց մատները Թշնամիին կողմը կ'երկարէին: Ու անոնք պատերազմի դաշտին վրայ կը փակէին իրենց հերոսի աչքերը, գոհ սրտով...

Հոս կ'արժէ յիշել Պետրոս Գալուստեանի կատարած քաջագործութիւնները: Պետրոս քանի մը Թնդանօթաձիգներ գետին փռելէ յետոյ, Թնդանօթները լռութեան դատապարտած էր, իր լաւ նշանառութեամբն ու յանդգնութեամբը զարմանք պատճառելով Թրքական ուժերու ընդհանուր հրամանատարին:

Այդ մեծ ճակատամարտին մէջ մեր տուած զոհերը.— Ծապրա Խայօեան, որ նահատակուեցաւ կռուի առաջին օրը, առաջին դիրքին վրայ, մինչեւ վերջ քաջաբար դիմադրելով յառաջացող Թշնամիին: Վանէս Փօճանեան, որ ինկաւ հերոսաբար, կռուի առաջին օրը, առաջին դիրքին վրայ: Այս մարտիկն ալ իր ցոյց տուած քաջութեամբը Թշնամիին սարսափ ազդած էր: Երկար դիմադրութենէ մը յետոյ, Թշնամիէն պաշարուելով՝ ան կը սպաննուի իր հին դիրքին մէջ:

Յ. Գ. ՊՈՒՐՍԱԼԵԱՆ

(Շար.)

ՑԵՐԵԿՈՅԹ - ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Կազմակերպուած՝ Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Մ.-Ճիւղին կողմէ
Այսօր Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.45ին
Սէվրի Մուրատեան Վարժարանի Պէշիկթաշլեան սրահին մէջ
26, Rue Troyon, Sèvres, *մէթրօ՝* Pont de Sèvres
կը ներկայացուի՝ *ՈՐԴԵՍՊԱՆ ՄԱՅՐԸ* կարող ուժերու կողմէ
Ղեկավարութեամբ՝ Պ. Հապէշեանի
Միջնարարներուն երգ, արտասանութիւն, եւայլն
Մուտք 5 ՖՐԱՆՔ — *ԻՍԿ 3 ՖՐԱՆՔ տասէն վար պզտիկներու.*

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Նախաձեռնութեամբ ՏԱՐՕՆ - ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՖՐ. ՇՐՋԱՆԻ ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ
ՀԱՄԱՆՈՒՆ ՆԱՀԱՆԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
18 Յունուար, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ
Salle Lucienի մէջ, 13, Rue d'Issy, Պիյեանքուր (*Մէթրօ՝* Marcel Sembat)

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ — ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՊԱՆԷԼՕ ՔԱՇԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
Այսօր Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին
150 Route d'Orléansի *սրահին մէջ*
Դասախօսութիւն՝ Ի՞ՆՉ Է Կ. ԽԱՉԸ
Եւրոպական պար: — *Ծախքերու մասնակցութեան համար 2 ֆր. 50*

«ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ»Ը ՇԱՎԻԼԻ ՄԷՋ

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՇԱՎԻԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
Այսօր Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին
Մանկապարտէզի սրահին մէջ, 4, Rue des Trois Chemptier
Երգ, արտասանութիւն, ներկայացում փոքրիկներու կողմէ: Ծննդեան, պզտիկներուն կը բաժնուի նախընթրիք եւ խաղալիկներ:
ՄԵԾԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ ՄՈՒՏՔ 2 ՖՐԱՆՔ — *ՓՈՔՐԻԿՆԵՐԸ ՁՐԻ*

ԱՄԱՆՈՐԻ ԽՆՋՈՅՔ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
31 *ԴԵԿՏ. ԿԱՂԱՆԴԻ ԻՐԻԿՈՒՆԸ*
Salle d'Horticultureի *վերի սրահներուն մէջ*
84 Rue de Grenelle, *մէթրօ՝* Rue du Bac
Կը նախագահէ՝ **Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ**
Գեղարուեստական ճոխ բաժին, եւրոպական եւ Կովկասեան պարեր
Ընդհանուր սեղան — *Մուտք 15 ֆրանք*
փութացէք այժմէն ապահովել ձեր տոմսակները, որոնց թիւը սահմանափակ է: դիմել անձամբ՝ Օր. *ՊԵՏՐՈՍԵԱՆի, 6,* րիւ տը Թրէթէներ, փարիզ *(18),* կամ հեռաձայնել Մոնմարթր *13.09:*

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած ՆԱԽԿԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻԿ ՀԱՅ ՍՊԱՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ Ի ՆՊԱՍՏ ԻՐ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՍՆՏՈՒԿԻՆ
4 յունուար ժամը 17էն մինչեւ կէս գիշեր Cercle Militaire des Armées de Terre, de Mer et de l'air
(Place St. Augustin) սրահներուն մէջ
գեղարուեստական ճոխ բաժին: երգ, պար. Buffet froid, Bar
ՄՈՒՏՔ 20 *ՖՐԱՆՔ (ԹԷՅՈՎ ՄԻԱՍԻՆ)*

ՀԱՅ ԲԱՆՈՒՈՐ ՄԸ, Նիկողոս Նիկողոսեան, որմնադիր, որ կը բնակէր Սէն Ժէրոմ (Մարսէյլ), դեկտեմբեր 26ին նաւահանգիստին մէջ աշխատած ատեն չէնքի մը առաջին յարկէն վար իյնալով մեռաւ:

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ մաքրագործման աշխատանքները լրացած ըլլալով, հաստատուեցաւ թէ փտարման ենթակաները կը կազմեն տասը առ հարիւր համեմատութիւն մը: Այս ամթիւ խորհրդային թերթերը կը խոստովանին թէ արտաքսուածներուն մեծ մասը ժամանակին կուռած են կարմիր բանակին դէմ, ծովակալ Կոլչաքի բանակին մէջ...

ԿԻՆԵՐՈՒ ՊԱՐՏԱՒՈՐԻՉ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ օրէնք մը պիտի հրատարակուի Գերմանիոյ մէջ, յունուարի առաջին օրերը:

Bureau & Dépôt
75 Ave. Niel. Paris XVII.
Tél. Carnot: 91-46.

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՑԵՐԵԿՈՅԹ — ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԱՅՍՕՐ ԿԻՐԱԿԻ, **Salle Jean-Goujonի** ՄԷՋ
8, rue Jean-Goujon. Paris 8.
ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ՝ **ՓՐՈՖ. Ա. ԿՕՍԷԻ**
Գեղարուեստական խնամեալ բաժին, մասնակցութեամբ հայ եւ օտար սիրուած արուեստագէտներու
ՃԱԶ ԵՒ ԹԱՆԿՕ ղեկավարութեամբ Պ. ՄԻՇԷԼ ՍԱՀԱԿԵԱՆԻ
Պար եւ նուագ, ատրաքսիոններ, կաղանդի ծառ, անուշապուր, *Թօփիկ,* ճոխ պիւֆէ աժան գիներով
ՄՈՒՏՔ 20 ՖՐԱՆՔ

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ
CIGALE CINÉMA
60 Avenue de Saxe-LYON.

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
Cinéma REXY
Cours Lafayette, angle Rue Garibaldi.

17, Rue Dameame, PARIS (13)
Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ԿԱՐ ՏԻՒ ՆՕՒԷՆ ԵՒ ԿԱՐ ՏԸ Լ'ԷՍԹԷՆ ՃԱՄԲՈՐԴՈՂ ՀԱՅԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ
ԲԱՑՈՒԱԾ Է ՓԱՐԻԶԻ ԿԵԴՐՈՆԸ
ՍՈՒԼԹԱՆ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆԸ
84 rue Fbg. St. Denis (Փասաժին մէջ)
ՄԷԹՐՕ **Gare de l'Est** ԵՒ **Chateau d'Eau.**
Ձեր շահը կը պահանջէ որ ՆՈՐ ՏԱՐՈՒԱՆ եւ ԾՆՈՒՆԴԻ ձեր գնումները կատարէք, այժմէն իսկ, աւելի նպաստաւոր գիներով:
Մեր նոր բացուած նպարավաճառատունը կրնայ գոհացում տալ ամենադժուարահաճ յաճախորդներուն:
Այցելեցէք անգամ մը եւ մեր միայուն յաճախորդը պիտի դառնաք:

Րաքի ՏԱՐԸՃԱ
Raki DARIDZA
Խմեցէք եւ խորհուրդ տուէք ձեր բարեկամներուն խմել զուտ խաղողէ պատրաստուած ախորժահամ եւ կազդուրիչ
ՐԱՔԸ **ՏԱՐԸՃԱՆ**
Դիմեցէք **RURIK**
46, rue Fontenay
MONTROUGE (Seine).
Tél. Alésia: 46-40 եւ **46-41**
Այս կտրօնով 25 լիդր տալողներուն կը տրուի կէս լիդր նուէր:

ՍՈՒՑ ԽՆՏԱՄԵԱՆ

Maison KHENDAMIAN

ԱՄԷՆԷՆ ԱՐԴԻԱԿԱՆ ՆԿԱՐՆԵՐԸ ՉԱՓԱՒՈՐ ԳԻՆԵՐՈՎ
ՔԱՐԹ ՓՈՍԹԱԼ՝ 12ը 25 ֆրանք: ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ նկարներու մասնագիտութիւն. քաշուած մեր STUDIOի կամ հարսանիքին վայրը՝ առանց յաւելումի՝ 12ը *125* ֆրանք:
Carte d'identitéի նկարներ՝ *12* հատը *10* ֆր., *6* հատը *7* ֆր.:

ՓՆՏՌԵՑԷՔ ԱՄԷՆ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌՆԵՐՈՒ ՄՕՏ
"ՄԵԼՔՈՆ"
ՎԱՃԱՌԱՆԻՇՈՎ ՀԱՄԲԱՒԱՒՈՐ ԱՆՈՒՇԵՂԷՆՆԵՐԸ
ՐԱՀԱԹ - ԼՕՔՈՒՄ իր զանազան տեսակներով, ԹԱՀԻՆ - ՀԱԼՎԱ (կաքաւով, շոքոլայով եւ վանիլայով), ԲԻՇՄԱՆԻ - ՀԱԼՎԱ (cheveux d'ange), *ԲԵՐԿԱՄՈՒԹ եւ ԱՔԻՔԹԷ շաքարներ, ՊԱՔԼԱՎԱ, ՔԱՏԱՅԻՖ եւայլն, ինչպէս նաեւ իր գործարանին մէջ պատրաստուած առաջնակարգ ԹԱՀԻՆ:*
ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ Մ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ
4, Rue des Pavillons - Paris (20)
Tél. MEN. 50-47 — **Métro: Place de Fêtes.**

Արեւելեան Մեծ ճաշարան "ԱԹԷՆՔ"
13 Rue Serpente, *Մէթրօ* **St. Michel**
Ամենօրեայ խնդրանքէ խուսափելու համար, մեր բազմաթիւ յաճախորդներու հանգստութեան ու սպասարկութեան արագացման համար, **Quartier Latin**ի Արեւելեան մեծագոյն ճաշարանը ԱԹԷՆՔ՝ աւելի ընդարձակած է իր ճաշարանը՝ յարակից սրահներու կցումով:
Այսօր կը կատարուի նոր սրահին բացումը:
Արեւելեան եւ Եւրոպական համեղ կերակուրներ, անուշեղէններ եւ ընտիր խմիչներ: Մասնաւոր սրահ՝ խնջոյքի համար:
Մասնագիտութիւն՝ տանիր քեպապի, շիշ քեպապի եւ գառան խորովածի:
Մաքուր սպասարկութիւն եւ չափաւոր գին:

ՁԵՐ **Réveillon**Ը ԱՆՑՈՒՑԷՔ ԿԱՂԱՆԴԻՆ
ՃԱՇԱՐԱՆ **YAR** ՇԱՆ Զ'ԷԼԻԶԷԻ ՄԷՋ
Բացուած է ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ մեծ ճաշարան ՇԱՆ Զ'ԷԼԻԶԷի մօտ
ՄԷԹՐՕ՝ ՄԱՐԲԷՕՖ
4, *Rue Robert Estienne.* (29, Rue Marbeufի անկիւնը)
ՏՆՕՐԷՆ ԳՐԻԳՈՐ ԹԵՒԱՆԵԱՆ
ՀԱՃԵԼԻ ԵՒ ՄՏԵՐՄԱԿԱՆ ՇՐՋԱՆԱԿ
Ռուսական եւ Արեւելեան համեղ կերակուրներ. *շիշ քեպապ, լիւլէ քեպապ, տոլմա* եւլն., ինչպէս նաեւ ընտիր օղի, վօտկա եւ զանազան խմիչներ: Տրամադրելի սրահ հայկերոյթի, նշանտուքի եւ հարսնիքի: Պայմանագրուիլ նախօրօք:

ՎԱՐՁՈՒ ԽԱՆՈՒԹՆԵՐ
Halle Chopinի ՄԷՋ, **20, rue Singer**
ԵՒ **9, rue Lekain.** ՓԱՐԻԶ (16) ՄԷԹՐՕ **Passy.**
Հալ Շոփէնի մէջ վարձու են՝ գաղթային արտադրութիւններ 2 ձկնավաճառի, 1 մարշան քուլէօրի, 1 ծաղկեվաճառի, գորգի, հօտեղէնի, 1 փայտի եւ ածուխի եւ մէկ վիճակահանութեան *տոմսեր ծախելու խանութներ: Անապաղեցէք օգտուիլ առիթէն:*
Մանրամասնութեանց համար դիմել տեղւոյն վրայ՝
Պ. **Sarian**ի, **9, Rue Lekain. Paris.**

ՆՈՐ ՏԱՐԻԻ ԵՒ ԾՆՈՒՆԴԻ ԳՆՈՒՄՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ ՄԻ ՄՏԱԾԷՔ ԹԷ ՈՒՐ ԻՐ ՊԻՏԻ ԵՐԹԱՔ
Դիմեցէք
Maison PANOSSIAN
22, Rue Baudin, — Tél. Trud. 19-41 — Métro: Poissonnière & Cadet
Ուր պիտի գտնէք արեւելեան ամէն տեսակ թարմ նպարեղէններ, չոր պտուղներ մատչելի գիներով
ՄԵԾԱՔԱՆԱԿ ԵՒ ՓՈՔՐԱՔԱՆԱԿ — LIVRAISON à DOMICILE

Diplôme d'Honneur 1931

"ՇԻՐԱԿ" ԱՄԵՆՈՒՆ ԾԱՆՕԹ ՄԵԾ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆԸ
26, Rue de TRÉVISE, ՄԷԹՐՕ **Cadet.** ՀԵՌ. **Provence 38-63**
Importation Directe
Մեծ մթերանոց ՄԵԾԱՔԱՆԱԿ եւ ՓՈՔՐԱՔԱՆԱԿ նպարեղէններու: Արեւելեան չոր միրգեր: Թարմ եւ աժան: Ամենագեղեցիկ գիներ ՆՈՐ ՏԱՐԻԻ եւ ԾՆՈՒՆԴԻ առթիւ:

ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ CONSTANTINOPLE
ԿԱՂԱՆԴԻ ԵՒ ԾՆՈՒՆԴԻ ԱՌԹԻՒ
ԱՐԴԷՆ ՍՏԱՑԱԾ ԵՆՔ — *Ընտիր եւ առատ չոր պտուղներ, թարմ անուշեղէններ, մասնաւոր պատրաստութիւն ԷՔՄԷՔ ՔԱՏԱՅԻՖի, անպարատ սեր: Հարիւրին տասը զեղչ ամէն անոնց որ կը ներկայացնեն ՅԱՌԱՋի այս թիւը:*
37, Rue de Trévise, (Métro: Cadet) — ***Tél.: Prov. 82-96***

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Clacière 15 – 70

(ՍՐԹՆԻՆԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 31 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ MARDI 31 Décembre 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 3000

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

3000

...րուելով - գլորուելով, 1935ը ... 31ին «Յառաջ»ի գլխուն կը ...դրոշմէ կլորիկ թիւ մը,— 3000 :

Անցեալ ամառ ալ, օգոստոսին, տասնամեակն էր որ լրացաւ :

Մասնաւոր արժէք մը չեն ներկայացներ ոչ մէկը, ոչ ալ միւսը, սովորական կեանքի մէջ : Մեր կացութեան բացառիկ պայմաններն են որ կը մղեն անդրադառնալ մէկուն եւ միւսին :

Հազարաւոր մղոն հեռու՝ Հայրենի աշխարհէն, ինկած միջավայրի մը մէջ ուր կը յածինք ինչպէս տաշեղները խռովայոյզ ծովու մը վրայ, նոյն խաչելութեան անբաժան մասը կը կազմէ հայկական մամուլը, այստեղ ինչպէս ամէն տեղ :

Ի հարկէ տարբերութիւնները շատ մեծ են գաղութէ գաղութ, արեւելքի եւ արեւմուտքի միջեւ :

Իրարու շատ կը նմանին Ֆրանսան եւ Ամերիկեան (հիւսիսային եւ հարաւային), իբրեւ միջավայր, իրենց համայնակուլ դաժանութեամբ եւ ակնախտիղ փորձութիւններով : Իսկ արե-...

Պատասխանը կրնան տալ իր ընթերցողները, թղթատելով ժողովածուն, — երեք հազար թիւ, լոյս աշխարհ հանուած այնքան ալեկոծ պայմաններու մէջ :

Եւ ո՞վ կրնար պնդել թէ, դատելով օրուան իրականութենէն, հարկադրուած չենք երկրորդ երեք հազար մը եւս յանձնելու տողաշարին, յաջորդաբար, ամէն օր եւ նոյն ժամուն...

×

Տասնամեակի լրացման առթիւ, դիտել կուտայինք նոյն այս էջին վրայ.

— «Ի՞նչ եղաւ հիմնական հոգը ՅԱՌԱՋի, տասը տարուան ընթացքին, իբրեւ թերթ :

— Ստեղծել ինքնուրոյն գիծ մը, երիտասարդ եւ արդիական, ե՛ւ ուղղութեամբ ե՛ւ արտայայտութեան եղանակներով : Զարգացնել քննական ոգին, վերագնահատման տենդը՝ ազգային, յեղափոխական թէ քաղաքական հարցերու մէջ :

Անշուշտ ծծելով նոյն ակունքէն, — Հ. Յ. Դաշնակցութիւն :

... Ամէն պարագայի մէջ, «Յառա-...

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԴԱՀԼԻՃԸ ՓՐԿՈՒԵՑԱՒ 43 ՁԱՅՆՈՎ

Պ. Լաւալ գաղտնիքներ կը յայտնէ իր նախատագրական ճառով

ՄԱՐՏԱԿԱՆ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ ԼՈՒԾՄԱՆ ՕՐԷՆՔԸ ՎԵՐՋՆԱԿԱՆ

Երկու օրուան բուռն յարձակումներէն եւ պաշտպանողականներէն վերջ, Պ. Լաւալ յաջողեցաւ վստահութիւն շահիլ 276ի դէմ 296 ձայնով, ինչ որ կը նշանակէ 20 ձայնի մեծամասնութիւն : Ճառէն վերջը նոր քուէարկութիւն մը կատարուեցաւ, ...

...պէս շրթունքներով տրուած հաւատիք մը», ըսին այս առթիւ : Ես կաբեւորութիւն չեմ տար, եթէ նախատինքը ինծի ուղղուած է, բայց կը ցաւիմ, եթէ ուղղուած է Ֆրանսայի դէմ : Երբ հարց դրուեցաւ մասնագիտական համաձայնութիւններ կնքե-...

Ինքնութեան թուղթերու նորոգման համար

Ոստիկանական վերատեսչութիւնը կը հաղորդէ թէ այն օտար աշխատաւորները, որոնց ինքնութեան թուղթերու պայմանաժամը կը լրանայ 1935 դեկտ. 31ին, եւ որոնց մականունները կը սկսին A եւ B տառերով, իրենց ինքնութեան թուղթերու նորոգութեան համար պիտի դիմեն յունուար 4էն մինչեւ 7 (այդ օրը մէջն ըլլալով), Փարիզ բնակողները՝ 391, Rue de Vaugirard, իսկ արուարձաններ բնակողները 7, Rue de Jouy : Գրասենեակները բաց են առաւօտեան ժամը 8էն 14.45 :

Այն օտարականները, որոնց մականունները կը սկսին A եւ B տառերով եւ որոնք վերոյիշեալ ժամանակի մէջ չեն ներկայանար, պիտի զրկուին ինքնութեան թուղթը նորոգելու իրաւունքէն :

12ուկէս միլիոն ոսկի փոխ եւ 2 առևտուրիշ տուրք Թուրքիոյ օդաստորմիղին զօրացման համար

Թուրքիոյ խորհրդարանը (Գամութայ) դեկտ. 25ին քուէարկեց օրինագիծ մը, որով 21 ու կէս միլիոն ոսկի պիտի ծախսուի օդատորմիղի զօրացման համար : Այս գումարին 20 միլիոնը պիտի յատկացուի գնելու կամ շինելու նոր սաւառնակներ, մօթէօրներ, պահեստի կազմածներ ...

...տակարութիւնը տարեկան 7.200.000 ոսկի պիտի ծախսէ եւ ասոր համար պօլիսներ հրապարակ պիտի հանուին :

Ժողովը յետոյ ընդունեց օրինագիծ մը, որով պետական թէ մասնաւոր հաստատութեանց բոլոր ծառայողներու թոշակին հարիւրին 2ը պիտի ...

ՆՈՐ ՆԱԶԱՆՏՆԵՐ – ՏԵՐՍԻՄ ՊԻՏԻ ԿՈՉՈՒԻ «ԹՈՒՆՋ ԷԼԻ»

Գործազրկութիւնը անընդհատ կ'աւելնայ

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԴԱՐՁ ՄԸ ԱՐԴԻԹՈՒ...

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

(Շար. ը կարդալ Գ. Էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ԳԻՒՂԸ՝ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԵՍԱԿԷՏՈՎ

« Գիւղը », Հանրապետական Թուրքիոյ մէջ, միայն տնտեսութիւնը եւ առողջապահութիւնը չէ, անշուշտ:

Վասնզի, քամալական վարչաձեւը եւ իր առաջադրութիւնները կը նախատեսեն կամ կը յաւակնին ստեղծել երկիր մը, որ արդիականանայ, ոչ միայն արհեստագիտական այլեւ մշակութային իմաստով:

Արդ, Հանրապետական վարչաձեւի անցնող 12 տարիները «Մէհմէտճուք»ը դարձուցի՞ն «էֆէնտի մը» ըսել, կ'ուզեմ՝ գիւղը բարելաւացա՞ւ մտովին կամ մշակութապէս:

Ցայտնի է որ, առաջին՝ քամալական իշխանութիւնը «ուսումը ձրի» հռչակեց: Երկրորդ, քարոզչութեան հաստատութիւններ հիմնեց (Հալքէվի): Երրորդ՝ մղում տուաւ դէպի Անատոլու եւ դէպի գիւղ ուսուցիչներու առաքելութեան: Չորրորդ՝ ելմտացոյցին մէջ կրթական գործին յատկացուած գումարը համեմատաբար բարձրացուց: Եւ, վերջապէս, մտածեց, ծրագրեց կամ օրինականացուց ձեռնարկները, որոնք պիտի նպաստէին ընդհանրապէս ամբողջ երկրին, եւ մասնաւորապէս գիւղին մշակութային եւ կրթական բարձրացման:

Տեսնենք, այժմ, թէ այս բոլորը ինչ դրական ու շօշափելի արդիւնքներ պարգեւեցին, եւ «Մէհմէտճուք»ը ո՛րքան կրցաւ «էֆէնտի»անալ:

Ձրի ուսման կարգախօսը, որ իբրեւ օրէնք ի զօրու դարձաւ, պէտք չէ յափշտակութիւն մը ստեղծէ: Ձրի ուսումի յայտարարութիւնը չի նշանակեր ամբողջ երկրին համար անհրաժեշտ ուսման ապահովումը: Օրէնքը կը ճշդէ սկզբունքը: Բայց այդ սկզբունքին կիրարկումը կը կարօտի միջոցներու:

Իբրեւ սկզբունք ալ, սակայն, այդ «ձրի»ն պէտք չէ Հանրապետական շրջանի դրական գործերէն մին նկատել: Թուրքիոյ մէջ, կայսրութեան օրով ալ ուսումը ձրի էր: Թուրք վարժարանը երբեք վճարովի չէ եղած՝ գաւառի թէ Պոլսոյ մէջ: Ասիկա բացայայտ իրականութիւն մըն է, ու հարկ չկայ փաստելու զայն:

Այս ճիղումը պատճառ մը չէ, սակայն, որ մենք Հանրապետութեան չվերագրենք նաեւ մշակոյթին ու կրթութեան զարկ տալու տենչանք մը: Ոչ մէկ տարակոյս, որ Էնկիւրիի վարիչները իրենց գլխաւոր առաջադրութիւններէն մին են ըրած երկրին մշակութային բարձրացումը:

Բայց, ինչպէս սկզբունքի մը առաջադրումը գործադրութեան ապահովում մը չէ, այնպէս ալ ցանկութիւնը կամ նոյնիսկ տենչանքը միջոցներու ապահովում չէ:

Խօսելով երկաթուղիներու, ինչպէս նաեւ՝ ուրիշ առիթներով՝ զինուորական ձեռնարկներու մասին՝ միշտ շեշտած ենք թէ Էնկիւրի իր պատերազմական նպատակները գերադասած է ուրիշ նպատակներէ:

Արդ, երկիր մը որ միլիոններ սպառեց երկաթուղիներու համար, եւ իր պիւտճէին վաթսուն եւ հինգ առ հարիւրը կը յատկացնէ միայն պատերազմական նպատակներու, ի վիճակի չէ եւ դեռ երկար ատեն պիտի չըլլայ՝ մշակութային գետնի վրայ եթէ ոչ զուգահեռ, գոնէ գոհացուցիչ չափով ստումներ կատարելու:

Առէք որ եւ է տարուան ելմտացոյց, ու կը համոզուիք ատոր: Պիւտճէն 150 միլիոն ըլլայ թէ 200 միլիոն, Էնկիւրի միշտ նուազագոյն համեմատութեամբ գումար մը կը յատկացնէ կրթական գործին:

Մինչ մենք գիտենք որ Թուրքիան ո՛րքան յետամնաց է այդ մարզին մէջ: Ընդարձակ Անատոլուն զուրկ է կանոնաւոր նախակրթարաններէ իսկ: Թուրք գիւղացին անհամեմատ չափով անգրագէտ է: Իսկ այս վէրքը դարմանելու համար անհրաժեշտ է նիւթական մեծ յատկացում մը:

Աւելցնենք, որ Էնկիւրի, որուն «արդիականացման» ճիգին մէջ արտաքին փայլն ու տպաւորելու ցանկութիւնը շեշտուած են ծիծաղելի ըլլալու աստիճան, անբաւական վարկին մեծ մասն ալ կը յատկացնէ ոչ թէ գիւղին, այլ՝ կեդրոններուն: Նոր Թուրքիոյ համապատասխան կրթական դիմագիծ մը: Երկիրը, ինքը, իր մտաւոր դէմքը նկատելով իր համալսարանը, պայն կ'ուզէ օր օրի բարձրացնել: Աւելին, — ունենալ նոր ճիւղեր, համբաւաւոր փրօֆէսօրներ, երաժիշտ, ակադեմի եւայլն: Ընթերցողը կը յիշէ, ապահովաբար, թէ կրթական ընդհանուր ծրագրի մը համար քանի տարիներէ ի վեր աշխատանքներ կը թափուին ու նախատեսութիւններ կ'ըլլան: Ու կ'երթան կու գան եւրոպացի մասնագէտներ: Այս վերջին 12 տարիներու ընթացքին քանի քանի կրթական նախարարներ փոխուեցան, ու ամէն նոր եկող հինը քննադատեց, խոստանալով վերջնական ձեւ մը տալ երկրի կրթական կեանքին: Այս տեսակէտէն, բաւական մեծ յաւակնութիւններ ի յայտ բերաւ ու նոյնքան մեծ յոյսեր ներշնչեց այդ ուղղութեամբ կրթական նախարարը, Րէշիտ Կալիպ, որ մեռաւ: Ճառ, այցելութիւններ երկրին մինչեւ յետամնաց անկիւնները, յանձնախումբեր, տեսակցութիւններ, խոստում: Բայց, արդիւնքը միշտ միեւնոյնը մնաց, — ոչ վերջնական ծրագիր մը կայ մինչեւ այսօր, ոչ ալ նուազագոյն չափով բաւարար գումար...

Ու այդ է պատճառը, որ, հակառակ ձրի ուսման, եւ հակառակ տարիներէ ի վեր «մշակութ» ծրագիրներուն, Թուրք գիւղը, կրթական գետնի վրայ, թողուած է ինքն իր գլխուն: Եւ, միջոցներու չգոյութեան պատճառաւ, մէջտեղ դրուած է կիրարկումի ուրիշ ձեւ մը, — գիւղը ինք պիտի հոգայ իր դպրոցը:

Ճիշդ է, Էնկիւրի, այս որոշման հետ, ունի նաեւ ուրիշ նպատակ մը, — պարտադրել որ գիւղը շինէ իր դպրոցը: Բայց, այդ պարտադրանքն ալ գրեթէ անզօր կը դառնայ, որովհետեւ ամէն հրաման, ինչքան ալ խիստ ըլլայ, անկարելիութեան կը բախի, երբ չի նախատեսեր որ հնարաւորութիւններ կա՞ն զինքը գործադրութեան գնով թէ ոչ:

Այդ է պատճառը որ Թուրքիոյ գիւղերու շատ փոքր մասը միայն դպրոց ունի այսօր: Հոս, «դպրոց»ի մասին ալ հարկ է ճշդում մը ընել: Վասնզի, նախակրթարանն իսկ ոչ միայն չի լրացներ անհրաժեշտ պայմանները, այլ եւ մեծ մասով ամբողջ չէ: Նախակրթարաններէն մեծ մասը հին ձեւով խեղճ ու կրակ հաւաքավայրեր են, ուր «տէվլէթ տէօշկիւն»ի ուսուցիչ մը տառեր սորվեցնելով է զբաղած: Իսկ շատ մը տեղեր, այս ուսուցիչն ալ չկայ:

«Դէպի Անատոլու» նշանախօսքը մնաց զուր կանչ մը: Մամուլը տարիներ շարունակ գրեց ու մատնանշեց, կոչ ըրաւ որ ուսուցչութիւնը իր դէմքը դարձնէ դէպի երկրին խորերը, բայց ընդհակառակն, դէպի Պոլիս թէ դէպի քաղաք հոսանքը աճեցաւ:

Ասոր վրայ աւելցուցէք նաեւ Թոշակներու մասին տիրող մեծ դժգոհութիւնը: Չորս, հինգ, վեց ամիսներ ամսավճար չեն ստանար: Այս բողոքը եկաւ մինչեւ ուսուցչական համագումար: Ճառախօս-ուսուցիչներ լեղի բառերով որակեցին ստեղծուած վիճակը: Լուռ մեղադրանքներ եւս ուղղուեցան Էնկիւրիի հասցէին, երբ խօսողներ կը բաղդատէին պետական ուրիշ պաշտօնեաներու եւ իրենց վիճակը: Բայց, կացութիւնը մնաց նոյնը:

Ուրեմն, երբ պիւտճէ չկայ, գիւղերը ի վիճակի չեն դպրոցներ կառուցանելու եւ պահելու զանոնք, եւ եթէ նոյն իսկ ուսուցիչներ կան, Անատոլու երթալու եւ յանուն հայրենիքի կրթական բարգաւաճման, հայրենասիրական անյետաձգելի պարտականութիւն մը կատարելու պատրաստակամ ուսուցչութիւն գոյութիւն չունի, շատ պարզ է որ ձրի ուսման օրէնքն ու Էնկիւրիի տենչանքը դրական որ եւ է արդիւնք չեն կրնար տալ:

Գիւղի բարձրացման համար նկատելի էր չկատարուեց նաեւ տառերու փոփոխումը, որմէ շատ բան կ'ակնկալէր Էնկիւրի: Կը խորհէր, օրինակ, որ ոչ միայն տղան, այլ եւ չափահասը աւելի դիւրին կը սորվի լատինական տառը եւ կը սկսի կարդալ: Բայց սպասուած արդիւնքը չստացուեցաւ: Հոս եւս, տառերու փոփոխման ճիշդ կամ սխալ ըլլալու մասին չէ խօսքը: Այլ՝ բերած արդիւնքի մասին՝ գիւղին մէջ: Գիւղացին որ իբրեւ թէ կոչուած էր «էֆէնտի» դառնալու, չի կարդար: Գիրքի խօսքը չըլլար, նոյն իսկ չառներ ձեռքը: Փաստ՝ Թուրք թերթերու սպառման խեղճութիւնը:

Պարզ է, որ շօշափելի եւ յեղաշրջիչ ազդեցութիւն չեն կրնար ըլլալ նաեւ այն այն այցելութիւնները, զորս առենը մէկ կուտան, Հալք Էվլերը, զանազան գիւղեր: Ատոնք պատահական շփումներ են, շատ կարճատեւ, որոնք չեն կրնար հետք ձգել, ոչ ալ, այս կամ այն պայմանին թէ պաշտօնեային համար կարող է շօշափելի փոփոխութիւն մը ըլլալ գիւղին ու գիւղացիին մէջ:

Բայց, Էնկիւրի գտեր է նոր միջոց մը, — ձայնասփիւռ: Ու նոր օրէնք մը, ահաւասիկ: Ամէն գիւղ իր ձայնասփիւռը պիտի ունենայ: Այս «պիտի»ն սակայն, այնքան դրական կրնայ ըլլալ, որքան ուրիշ «պիտի»ներ, քանի որ գիւղը ինք պիտի գնէ իր ձայնասփիւռը:

Նոյն իսկ ապահովումի պարագային, ի՞նչ կարելի է ակնկալել, արդեօք տակէ: Թուրք յօդուածագիր մը չափազանց իրաւացի դիտել կուտար թէ «այնքան ատեն որ մեր խօսողները պիտի ըլլան անոնց վերեւ, գիւղը սորվելիք բան պիտի չունենայ» ...

Կը տեսնուի, որ հակառակ ցանկութեանց եւ առաջադրութիւններուն, Թուրքիոյ մէջ գիւղը կը մնայ զուրկ տարրական նախակրթարաններէ իսկ բոլորովին անտեղեակ իր երկրի մտաւոր կեանքին, անհետաքրքիր դէպի նախնական մշակոյթն իսկ, եւ, նիւթական եւ ուրիշ պայմաններու չգոյութեան պատճառաւ՝ դատապարտուած, դեռ երկար ատեն, ներքնապէս մնալու նոյն Մէհմէտճուքը ...

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԼԵՒՈՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

— ը —

Ամէն մի Դաշնակցական անհատ ունի իր որոշ դերը կուսակցութեան մէջ: Լեւոն Թադէոսեանն էլ առանձնայատուկ տեղ էր գրաւում՝ որպէս քարոզիչ համերաշխութեան: Դաշնակցութիւնը նրա համար պաշտամունքի առարկայ էր: Նա կապուած էր Դաշնակցութեան հետ ոչ միայն գաղափարախօսութեամբ, այլ եւ իրերով, առարկաներով, որոնք պատկանում էին Դաշնակցութեան կամ նոյն իսկ միայն յիշեցնում էին Դաշնակցութիւնը:

Նա առանձին գուրգուրանքով էր վերաբերւում եւ ամէն մի Դաշնակցական ընկերոջ: Նրա համար ինչ որ դաշնակցական անուն էր կրում՝ սրբութիւն էր եւ պահանջում էր, որ բոլոր ընկերներն էլ այդպէս վերաբերուեն: Այդ գետնի վրայ նա յաճախ ընդհարումներ եւ վէճեր էր ունենում ընկերների հետ երբ նկատում էր որ ընկերները ցանկալի յարգանք ցոյց չեն տալիս «Դաշնակցական» անունի հանդէպ: Ինչպէս մի ընտանիքի հայր խրատում է իր ըմբոստ զաւակներին, նա էլ խրատում էր ընկերներին որ սիրեն միմեանց եւ յաճախ մեծ ուրախութեամբ յայտնում էր թէ որքան նուրբ ընկերական գիծեր է նկատում ո եւ է ընկերոջ մէջ, որ յայտնի է եղած իր թեթեւամտութեամբ կամ կրքոտութեամբ: Տարիների ընթացքում անդամ լինելով կուսակցական բարձր մարմինների, նա աշխատում էր ընկերական կապերը ամուր պահել կուսակցութեան մէջ, որ նրան յաջողում էր, հակառակ կենտրոնախոյս բնաւորութեանց:

ՅՈՎ. ՏԷՐ ԴԱՒԹԵԱՆ

ՈՒՐՈՒԿՈՒԷՅԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ (Հարաւ. Ամերիկա) ճամբեց խորհրդային դեսպանը, հաստատած ըլլալով թէ համայնավարական կեդրոն մը կազմուած է եւ թէ ըմբոստութիւն մը սարքած 1936 փետր.— մարտի համար, հետեւողութեամբ Պրազիլիոյ բոլշեւիկներուն:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՔԱՐԻՒՂԻ արտածումը դէպի Իտալական Ափրիկէ 400 առ հարիւր աւելցած է նոյեմբեր ամսուան ընթացքին, հասնելով 110.000 տակառի, մինչ 25.714 տակառ էր հոկտեմբերին: Ամերիկեան կառավարութիւնը միջոցներ կը խորհի, արտածումը սահմանափակելու համար:

ԵՐԲ ԱԼԵԽՍ ՉԷՐ ԿՐՆԱՐ ԳՈՐԾԵԼ...

— Ո եւ է բանի մը պէտք ունի՞ս:

Վերջին հարցումս էր մեր սիրելի Պապաշային, երբ կը ձգէի զինք հիւանդ իր անկողնին վրայ, ցաւէն զալարուած:

— Ո՛չ, ոչ մէկ բանի, քանի որ ուզածս չէք տար:

Չպատասխանեցի իրեն այդ օրը, խնայելով ջղային նոր ցնցումներ. բայց դուրս ելլելով, խորհեցայ անգամ մը եւս, իր խնդրանքին վրայ, որ մերժուած էր բոլորէն, զինք շրջապատողներէն:

— Քիչ մը թոյն, աստիճանաբար թմրելու եւ ընդմիշտ վերջ տալու այս կեանքին, չէ՞ որ այս անդարմանելի ցաւերը կը կորսնցնեն արդէն գոյութեան իմաստը:

Ուրեմն գիտակից իր անբուժելի հիւանդութեան — մասամբ հետեւանք իր տարիքին — ֆիզիքական քայքայուած վիճակին, ան կ'ուզէր թոյն առնել:

Կը համապատասխանէ՞ր այս պահանջը իր նկարագրին, իր խառնուածքին եւ մանաւանդ կենդանական այս աշխարհին կապուած իր զգայուն ապրումներուն:

— Ոչ անշուշտ, բնաւ եւ երբեք:

Պապաշան մէկն էր անոնցմէ որ, հակառակ իր յառաջացած տարիքին կը հաւատար թէ պէտք է ապրիլ: Ապրիլ, գործելու, աշխատելու, զոհաբերելու յանուն այս ժողովուրդին, իր արդար դատին եւ անտեսուած իրաւունքներուն:

Ամէն ոք կրնար բան մը ըլլալ այս ընդհանուր պայքարին մէջ, համաձայն իր կարողութեան եւ ընդունակութեան: Այս տեսակէտով ալ, Պապաշայի համար անհանդուրժելի բան էր բանի անգործութիւնը, կուսակցական եւ հանրային ասպարէզներու մէջ:

Ընդունակ եւ աշխատասէր, մանաւանդ մաքուր ու զոհաբերող ո եւ է անհատի կորուստը անոր համար վիշտ էր, ծանր վիշտ: Եթէ կ'ողբար մահը լաւերուն, միւս կողմէ կը տառապէր եւ կը տանջուէր կամաւորապէս եւ կամ իրերու դասաւորումով, մեկուսացողներու եւ չէզոքացողներուն համար:

Իրմէ ստացած այս տպաւորութիւններս չէի կրնար հաշտեցնել, ինքնասպանութեան անհարազատ տրամադրութեան հետ:

Կայ սակայն ուրիշ պատճառ մը, մերժելու օտարոտի այս տրամադրութիւնը:

Պապաշան սահմանափակ մարդ չէր կծկուած հայ կեանքով: Իր բովանդակ կարողութիւնը, հոգեկան եւ ֆիզիքական բովանդակ ուժերը տրամադրելով հայ կեանքին — Դաշնակցութեան յարկին տակ, զգայուն էր, խանդավառ ու հետաքրքիր, նորագոյն յառաջադիմութիւններու, իւրաքանչիւր նոր ձեռնարկի եւ յաջողութեան մասին: Կը սիրէր խօսիլ եւ լսել այսպէս քիմիական նոր գիւտերու, շարժանկարի, օդանաւորդական եւ ձայնարձակի նորութիւններու մասին, անոնց կատարած եւ կատարելիք ազդեցութեան մասին մարդկային կեանքի վրայ: Կատարեալ խանդավառութեամբ ան ընդունակ էր ամէնէն յուսահատ իսկ կապելու կեանքին, իր այնքան հրաշալիքներու համար:

Արդ, ի՞նչպէս ուրեմն, այսպիսի մէկը կրնար մտածել մահուան մասին, ինքնասպանութեան ճանապարհով:

Տրամաբանօրէն պէտք էր մերժ իր այդ խնդրանքը, ընդունելով իբր հետեւանք ջղային անբնականոն վի ճակի մը:

Ան՝ կապուած էր կեանքին, հակառակ իր բոլոր դժուարութիւններու որովհետեւ կը սիրէր կեանքը, հրա շալիքներու այս աշխարհը, իր աշխ տանքը՝ Դաշնակցութեան ծառայու թիւնը: Այս կրկնակի պատճառներ ալ՝ ինչո՞ւ չըսել, որ մեր սիրելի Պ պաշան ոչ միայն կը սիրէր կեան այլ աւելին ըլլալով կը վախնար հէն, որ պիտի արգիլէր զինք օգտակար ըլլալու Դաշնակցութեա

Հակառակ այս համոզումիս, կը մտածէի, եւ կը մտածեմ տակաւ իր խնդրանքին վրայ: Որովհետեւ ժողովրդին նայուածքին մէջ, չեմ կրն գտնել ուրիշ ո եւ է իմաստ որ հա մապատասխանէր իր բարոյական իր հոգեկան մեծութեանը:

Եթէ ան թոյն կ'ուզէր մեռնել համար, ատիկա ներքին պահանջ պէտք էր ըլլար, հարազատ իր քն մութիւններուն, ցարդ նկատածի հակառակը:

Իր այդքան քաղցր մտերմութիւն որմէ օգտուեցայ վերջին տարիներու անվերապահօրէն կը մղէ զիս հաւա լու ինքնասպանութեան իր խնդրան քին:

Ասոր համար, հարկ էր տեսնել զ մեր Դիւանի (արխիւ) աշխատանք րուն մէջ: Կատարեալ քուրմ մըն ան այդ հարստութեան մէջ, նուիր ուած մը հին թուղթերու այդ չտեսն րանին:

Ծայրայեղ բծախնդրութիւն մը իւրաքանչիւր թուղթի, թերթի, գ քի եւ վերջապէս Դիւանին հարստու թիւնը կազմող անչնչին ա ռարկայի հանդէպ, ան չէր վստա ո եւ է մէկուն: Արդար էր կամ ոչ այս կասկածի զգացումը, ճակատը էր, որ ան կը տառապէր այդ կա կածով, կը սպառէր, կը քայքայուէ անզգալաբար:

Այնքան ատեն, որ իր առողջու թիւնը թոյլ կուտար իրեն անձա ղեկավարել, քննել եւ հակակշ դիւանին աշխատանքները, անվստա հութեան կասկածը իր մէջ տան պալի վիճակ չէր առներ: Որովհե այն համոզումը ունէր թէ՝ իր ն կայութեամբ կը պահպանուէին Դա նակցութեան այդ սրբութիւնները:

Հիւանդութիւնը սակայն եկաւ կատադրական հարուածը հասցնե իր բոլոր յոյսերուն:

Զգաց ու համոզուեցաւ, որ այլ իր ոտքերն ու ձեռքերը չեն ենթա կուիր իր մտքին: Գիտակցութ ունեցաւ, որ այլ եւս իր ձեռքերը կրնար շակել ծալծլուած թղթի րը, նուիրական ու սիրելի նշխար րը մեր բազմաթիւ անուանի եւ ա նուն վաստակաւորներուն: Համ ուեցաւ վերջապէս, որ այլ եւս վիճակի չէր ոչ միայն թղթածրա ներու դասաւորման աշխատանք մասնակցելու, այլ եւ զանոնք անցընելու:

Հոս արդէն կը պարզուի իմաստ մահը խնդրելու իր թախանձանք Իրեն համար կեանքի իմաստը վե

ԷՋԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԷՆ (16)

ՍՈՒԷՏԻՈՅ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ

Զինք սպաննող Թուրք զինուորները իր հրացանն առնելով կը յանձնեն իրենց հարիւրապետին, որ իր կարգին կը տանի ընդհանուր հրամանատարին ու կ'ըսէ. «Ասոր տէրը՝ քառասունը անց մարդ մը՝ աննման խիզախութեամբ կռուեցաւ մինչեւ վերջ նոյն դիրքէն, ու ասով իրարու վրայ հինգ զինուոր գետին փռեց: Եթէ այդ մարդը մաւզէր հրացան մը ունեցած ըլլար, առնուազն յիսուն հոգի կը սպաննէր մեզմէ»: Հրամանատարը խիստ բարկացած կը պատասխանէ. «Երանի թէ՝ ես ալ ձեր հինգ հազարին տեղ, հինգ հարիւր հատ ատոնց պէս զինուոր ունենայի ու դուք տեսնէիք թէ ինչ հրաշքներ կը գործէի զօրաբանակներու դէմ»:

Գրիգոր Եզրուբեան, որ «Եւեզ պաշի» ալ կը կոչուէր, անօրինակ քաջութեամբ մարտնչեցաւ մինչեւ վերջին բոպէն, քանի մը Թուրք զինուորներ իրարու ետեւէ գետին փռելէ յետոյ: Այս ալ մեր լաւ մարտիկներէն մին էր, ու զէնքերու փոխադրութեան աշխատանքին մէջ գործօն մասնակցութիւն բերած: Միշտ յարգանքով պէտք է յիշատակել անունը:

Պաղտասար Մարտիկեան, երեսունի մօտ երիտասարդ կտրիճ մը:

Գրիգոր Գըպուրեան եւ Պետրոս Բէնլեան, վաթսունի մօտ ծերուկներ, որ քաջաբար ինկան պատերազմի դաշտին վրայ:

Սարգիս Շանազեան եւ Յակոբ Սեւուկեան, որ քաջի պէս նահատակուեցան:

Սամուէլ Պօյաճեան եւ Սամուէլ Մարգարեան, որ հերոսաբար կռուեցան եւ ինկան իրենց դիրքերուն վրայ:

Իսկ վիրաւորուած էին՝ Միսաք Պայրամեան, Պարսամ Խօչեան, Յակոբ Հաւարեան, Մովսէս Հանէսեան, Թովմաս Գահնէչեան, Խաչեր Պլութեան, Յակոբ Դաւիթեան, Պօղոս Ճըլըղեան, Վանէս Ճէլլէթեան, Յակոբ Խէչօնեան, Աւետիս Մատմանեան եւ Ենովք Գէօչէեան, որոնցմէ երեքը՝ Միսաք Պայրամեան, Պարսամ Խօչեան եւ Յակոբ Հաւարեան (Քէսապցի), քանի մը օր վերջ փակեցին իրենց հերոսի աչքերը:

Մաւզէրներէն ու հազարաւոր փամփուշտներէն զատ՝ կը կարծուէր, թէ թշնամին թնդանօթ մըն ալ թողուցած էր լեռը: Սակայն՝ դժբախտաբար, երկարատեւ փնտռտուքներէ յետոյ, չկրցանք գտնել զայն:

Այդ երեկոյեան ճակատամարտներուն մէջ, ըստ հաւաստի աղբիւրներէ առնուած տեղեկութեանց, թշնամին ունեցած էր հազարէն աւելի կորուստ, նոյնքան ալ վիրաւոր, որովհետեւ մեր կողմէ արձակուած գնդակները, իրենց թիրախը կը գտնէին:

Վերոյիշեալ գոյամարտի ընթացքին, ինչպէս միշտ, երկու եղբայրներ, Նիկոլ եւ Պօղոս Նիկողոսեաններ զարմանալի քաջութեամբ կռուեցան կողք կողքի, ժողովուրդի հիացման առարկան դառնալով: Պօղոսը նոյնիսկ փորձեր ըրաւ երթալու եւ միւտիրը՝ Խալիտը՝ իր բնակարանին մէջ սպաննելու:

Ժ.

Ճէպէլ-Մուսայի կռիւներուն մէջ չարաչար յաղթուած Ֆախրի փաշան՝ պարտութեան սեւ մուրը ճակտին՝ գնաց Ուրֆա, Ճէպէլ Մուսայի մէջ կրած պարտութեան փոխ վրէժը լուծելու ափ մը Հայերէն, որոնք համարձակութիւնն էին ունեցեր զէնք բարձրացնել ու իրենց պատիւը պաշտպանել Թուրք արիւնռուշտ կառավարութեան դէմ: Ու հոն ալ, նոյն Ֆախրի փաշան քանի մը պարտութիւններէ յետոյ՝ գերմանական ահաւոր թնդանօթներով պակասը լրացուց վերջապէս: Եւ լռեց հերոսական Ուրֆան ալ ... :

Անդին՝ դիւցազնական Վանը, Հ. Յ. Դաշնակցութեան ռազմական շունչին տակ, շնորհիւ անմահն Արամի ռազմավարութեան՝ կրցած էր կերտել Ապրիլեան հերոսամարտը:

Դիւցազնական Շապին-Գարահիսարն ալ ընդվզումի կարմիր դրօշ բարձրացուցած ու փառայեղ կերպով կռուած էր, Թուրք կառավարութեան դէմ:

ԺԱ.

Թուրք կառավարութեան համար յայտնի եղաւ, որ մեզ իր կարծածէն շատ տարբեր գտած էր: Բայց եւ այնպէս, կառավարութիւնը գիտէր, որ պարէնի տեսակէտէն շատ նեղ վիճակի մը մատնուած էինք:

Ուստի, այդ իսկ պատճառով, խոհեմութիւն սեպեց հանգիստ թողուլ մեզ մեր լեռներուն վրայ: Իսկ միւս կողմէն հեռաւոր դիրքերու վրայ պահակներ շինել պաշարման վիճակի ենթարկելու համար մեզ, որպէսզի այդպիսով սովամահ՝ անձնատուր դառնայինք: Սակայն, չարաչար կը սխալէր: Գիշերները՝ մերիները ճեղքելով թշնամիին շարքերը, կ'իջնէին Սուէտիոյ դաշտն ու հարկ եղած պարէնը կը բերէին: Գրեթէ ամէն գիշեր, գիւղերուն շրջակայքը, երկուստեք ընդհարումներ տեղի կ'ունենային: Վերջապէս լերան վրայ մեզ սովամահ ընելու համար, կառավարութեան կողմէ ամէն միջոց ձեռք առնուած էր: Սննդեղէն ճարելու մեր միակ միջոցը զինու զօրութեամբ Ֆէլլահներու արտերէն կորեկ բերելն էր, եւ այդ բանին մէջ փառաւորապէս կը յաջողէինք:

Թէեւ մեր պապենական օճախները գրաւուած էին, սակայն ամէն գիշեր կ'իջնէինք հոն, բանագրաւողներուն անհանգստութիւն պատճառելու համար: Անոնց փոխան, մենք մեր նոր գիւղակները կերտած էինք Ճէպէլ Մուսայի հոյակապ բարձունքներուն վրայ:

Ունէինք նաեւ մեր զինագործները, որոնք առտուընէ մինչեւ իրիկուն զէնքեր կը նորոգէին, ու կապարէ գնդակներ ձուլելով՝ դատարկուած փամփուշտները կը լեցնէին: Մասնաւոր խումբ մը ունէինք ծովափին վրայ աղ պատրաստելու համար: Ծովէն կ'առնէին ջուրը, խոշոր կաթսաներու մէջ երկար ատեն կ'եռացնէին, յետոյ վար կ'առնէին կաթսաները, ու պաղելով ջուրը կը դառնար աղ: Այսպէս էր, որ մեր աղը կը պատրաստուէր, առատօրէն: Նորահաստատ հիւղակներուն առջեւ, երկանաքարերը կը դառնային անընդհատ, որոնց պաշտօնն էր ցորենն ու կորեկը ալիւրի վերածել:

Եկեղեցական արարողութիւններ միշտ տեղի կ'ունենային:

Ց. Գ. ԳՈՒՐՍԱԼԵԱՆ

(Շար.)

…ցած էր։ Ան իր այդ վիճակին մէջ …անդուրժելի կը նկատէր իր գո- …թիւնը։

…ՄԷ մենք չըմբռնենք այս ճշմար- …ութիւնը իր հիւանդութեան անկող- …ն շուրջ, իր մահէն առաջ կը թուի թէ …ք կրնար չխոստովանիլ իր այնքան …կեղծ խնդրանքին առջեւ։

…Դաշնակցականը՝ պայքարի, զոհ- …, զոհաբերութեան եւ ինքնուրա- …մի գիտակցութեամբ զինուած կա- …կամաւոր ինքնասպանութիւնը։ …րծի եւ աշխատանքի մէջ, Դաշնակ- …կանի համար ամենածանր յան- …ւն է այդ գիտակցութիւնը։

…Այս նոր գիտակցութիւնը սակայն, …աերկայանայ նոյն Դաշնակցակա- …համար, այն ատեն, երբ ան կի- …ուորուած է եւ կիսամեռ, այլ եւս …գինքը անպէտ կը համարի պայ- …րի համար։

…Հոս, այս գիտակցութեամբ ոչ մէկ …իմանք ունի ան, այլ միայն ինք- …սպանութիւնը։

…Ու հիմա երբ արդէն յուրա հողին …ք յանձնած քեզ, սիրելի Պապաչա, …ւմ ու կը հաւատամ, որ դայրա- …ծ չմնացիր բոլոր անոնց հանդէպ, …չըմբռնեցին խիստ վերջին խնդ- …նքը։ Կեանքդ եւ այնքան դաս- …մարակիչ գործունէութիւնդ, մա- …անդ գործդ կը լուծեն խիստ …վերին։ Եւ չես կարծեր թէ այս …անոր համար, որպէսզի խոստա- …նք քեզի կեանքը սիրել, կեանքին …սիրուիլ՝ աշխատելու եւ զոհաբե- …լու համար, իսկ գերեզման՝ երբ …ընդունակ կ'ըլլանք այլ եւս այդ բո- …ին։

…Հանգիստ եղիր, սիրելի Պապաչա, …յոյշետեւ Դաշնակցութեան մէջ …իրական պիտի մնայ այդ գիտակ- …ութիւնը։

Ս. ԹԱԹՈՒԼ

«Մուսա Լերան» շարժանկարը չպիտի շինուի

…Թուրքիոյ մամուլի վերատեսչու- …թիւնը հետեւեալ զեկոյցը հրատա- …րակեց դեկտ. 23ին.—

…Ուաշինկթընի մեր դեսպանին ձեռ- …արկին վրայ, Մէթրօ Կօլտուին Մէ- …էր Ընկերութիւնը եւ կեցած էր …պատրաստելէ «Մուսա Լերան Քառա- …ուն Օրերը» անուն շարժանկարը, ո- …րուն մասին խօսք անցաւ վերջերս։ …Այս առիթով, պատասխանելով իրեն …հետ կապ ունեցող եւ Ամերիկայի …շարժանկարի ամենամեծ միութեան՝ …ամերիկեան «Մօշըն Փիքչըր Փրոտիւ- …սըրզ Էնտ Տիսթրիպիւթըրս» հաստա- …տութեան հարցումին, Մէթրօ Կօլ- …տուին Մէյըր հաղորդած է թէ հաս- …տատ կը մնայ Վերֆէլի վէպը շար- …ժանկարի չվերածելու իր որոշման …մէջ։

…Հետեւաբար հասկցուած է թէ սր- …ալ տեղեկութեանց վրայ հիմնուած …ն վերջերս մեր թերթերու մէջ կա- …տարուած հրապարակութիւնները, …որոնք կը պնդէին թէ այդ շարժանկա- …րը պիտի պատրաստուի։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ ընթեռնելի եւ մելանով։

ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ ԱՆՃՈՌՆԻ ՅԱՐՁԱԿՄԱՆ ՄԸ

«Ապագայ»ի խմբագրութեան

Զզուանքով կարդացի ձեր թերթի դեկտ. 24ի խմբագրականը, որուն խորագիրը չատ կը յարմարի ձեզի եւ ձեր արտայայտութեանց։

Մարտիկներու Միութիւնը կազմա- կերպած էր «Հայ Ռազմիկին Օրը» նուիրելով զայն Մուսա լերան հերոսամարտին։ Այդ առթիւ հրաւի- րած է դիւցազնամարտին հետ չատ մօտիկէն կապ ունեցող, օտար եւ հայ գործիչներ եւ հիւրեր։ Հանդէսին յայտագիրը, իր ժամանակին ուղար- կուած էր բոլոր հայ օրաթերթերուն — ի չարս որոնց եւ ձեր — առ ի հը- րատարակութիւն։ Եղան թերթեր, որ Զաքարեայի պապանձումը ունեցան եւ գլացան նոյն իսկ մեր յայտարա- րութիւնը դնել։ Եղան թերթեր ալ ո- րոնք գնահատելով այս պատմական ձեռնարկը, նոյն իսկ թիւ մըն ալ նուիրեցին այդ դիւցազնական պայ- քարին։ Եւ հանդէսը տեղի ունեցաւ չատ խանդավառ մթնոլորտի մէջ։ Հոծ բազմութիւն մը եւ երիտասար- դութիւնը եկան ապացուցանելու ի- րենց հետաքրքրութիւնն ու համակ- րանքը մեր ձեռնարկին հանդէպ։

Արդ, այսչափ պարզ, անմեղ եւ դաստիարակիչ երեւոյթի մը շուրջ ի՞նչ կ'ըսէք դուք։

— Թէ Մուսա լերան կռուի պատ- մութեան մասւորական ճիգը օտարի մը կը պատկանի։

— Թէ Պոլսոյ խարոյկը կուզայ չէզոքելու հայկական ընկերումը։

— Թէ վերջապէս այս հերոսա- մարտն ալ չահագործումի եւ քաղա- քականութեան նիւթ կը դառնայ Կամ. եւ Մարտիկ. Միութեան ձեռքով։

Իրապէս գաճաճ մտքեր, աղքատ եւ փոքրոգի խօսքեր, որոնց համար, ա- նարժան էիք անկեղծօրէն, մեր պա- տասխանին։ Բայց լսեցէք.

1. Մենք ռազմիկներս մեղաւոր չենք որ մեր զինակից ընկերներու հերոսական գործերը օտար գրիչ- ներ կը ներբողեն։ Այդ մեղքը ձեր վրայ կ'իյնայ, գրող - բրող մարդիկ... Սակայն դժբախտութիւն է ունենալ ձեզի պէս մտաւորականներ, որոնք ոչ միայն մոռցուած դիւցազներու- թիւններ հրապարակ չեն բերեր, այլ եւ եղած գեղեցիկ դրուագներն ալ մինչեւ սեւցնելու տխուր սովորու- թիւնն ունին։

2. Պոլսոյ խարոյկ վառողներն ալ իմ կարծիքով ձեզ պէս յետադիմա- կան եւ պահպանողական մարդիկ են, որոնք այդ անպատուաբեր քայլը ա- ռած են պարզապէս իրենց «հաւա- տարմութիւնը» ապացուցանելու հա- մար։ Ճիշդ այնպէս, ինչպէս դուք, արուեստական միմոսութիւններ կ'ը- նէք զանազան «բարեկամութիւններ» չահելու համար։

3. Ինչ կը վերաբերի մեր քաղաքա- կանութիւն խաղալու պարագային, անպատիւ եւ բացարձակ զրպարտու- թիւն մըն է այդ եւ նոյնութեամբ ձե- զի կը վերադարձնենք։

Կուսակցութեան մը զէմ եղած ձեր յարձակումներուն պատասխանելը մեր պարտքը չէ։ Բայց մի անգամ ընդմիշտ կը յայտարարենք թէ մենք կանգնած ենք անկախ եւ չէզոք գետ- նի վրայ եւ ունինք ազգային դիմա- գիծ։ Մենք բնական զինակիցն ու դաշնակիցն ենք բոլոր այն Հայ խմ- բակցութիւններուն եւ կազմակերպու- թիւններուն որոնք կը քաջալերեն մեր ուղեգիծը, մեր գաղափարները։ Մեզ չի հետաքրքրեր թէ ուրիշներ ի՛նչ կարծիք ունին մեր մասին, միշտ յե- րիւրածոյ եւ անճիշդ։ Այսպէս օրինակ դատապարտելի եւ անիմաստ է ձեր բռնած դիրքը մեր Միութեան վերջին երկու ձեռնարկներուն հանդէպ, — Անդրանիկի ուխտագնացութիւնը եւ Մուսա լերան հերոսամարտին հանդէ- սը։ Երկու անգամին ալ ձեզի հրաւէր ուղղուած է մասնակցելու, երկու անգամին ալ պատէ պատ զարնուած- ներով, հեռու քաշուած էք, առանց քաջութիւնն ունենալու եւ մեր ճակա- տին ըսելու ինչ որ կ'որոճաք ...

Մուսա լերան հերոսամարտը մենք ոչ մէկ կուսակցութեան սեփականու- թիւն չենք ուզած դարձնել։ Ընդհա- կառակն վերջին պահուն դուք էիր էք վերակազմեալ, հնչակ - ռամկա- վարական կը կոչէք։ Մենք կը տօ- նենք զայն իբրեւ հայ ռազմական գործ, ինչպէս պիտի տօնենք ամէն տարի, այս կամ այն չրջանի, ռազմա- կան միւս բոլոր բարձր գործերը։Եթէ բարեհաճէիք ներկայ ըլլալու նոյն հանդէսին, պիտի տեսնէիք որ ձեր մատնանշած կուսակցութեան մէկ ա- կանաւոր գործիչը չատ պերճախօս կերպով — ոչ կուսակցականօրէն — բացատրեց հայ մարտիկի եւ զինուո- րականի ազատագրական պայքարը եւ ներկաներէն ձեր կուսակցու- թեան ականաւոր գործիչն ալ (Ա. Չօ- պանեան) ջերմապէս կը ծափահարէր զայն։

Վերջացնելէ առաջ, Պ. խմբագիր, խորհուրդ կուտայի ձեզ ստուերնե- րու ետեւէն չքալել։ Աւելցնեմ նաեւ այն, որ հայրենիքի վերաբերմամբ մեր ըմբռնումները կը տարբերին, գործնական կեանքին մէջ։

Դուք որ հայրենիքի ազատութեան եւ ստեղծագործումի կրկէսին մէջ ձեր մասն իսկ չարիմնեցիք, չէ՞ք քաշ- ուեր ուրացողներ անուանել այն ռազ- միկները որոնք երբէկ իրենց կեանքը զոհաբերեցին այսօրուան հայրենիքի խորանին, եւ վաղն ալ անպայման, ձեզմէ չատ առաջ, պատնէչին վրայ պիտի կռուին։

Տ. ԲԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ՍԹԱՆՈՉԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ, 23 դեկտ. (Յա- ռաջ).— Շաբաթ երեկոյ տեղի ունե- ցաւ Սթանոզի Հայր. Միութեան ներ- կայացում - պարահանդէսը Պիյան- քուրի «Լիսիէն» սրահին մէջ։ Դրան մուտքին երկու խաչուհիներ հանդի- սականներուն կուրծքը կը զարդարէին դրօշմաթուղթով, ի նպաստ հիւծախ- տաւորներու։ «Եփրատ» նուագա- խումբը նուագեց Զէյթունի քայլեր- գը եւ «Մեր հայրենիք»ը, յետոյ ներ- կայացուեցաւ Ս. Մինասեանի «Ժա- ռանգորդը», ղեկավարութեամբ Պ. Վ. Ալթունեանի։ Միջնարարներուն «Եփրատ» նուագախումբը կը նուա- գէր ազգային երգեր,— «Ցառաջ նա- հատակ», «Մայր Արաքսի», «Լուսին չկար» եւն.։ Կէս գիշերին ներկայա- ցումը լրացած ըլլալով, սկսան եւրո- պական եւ հայկական պարերը, որոնք տեւեցին մինչեւ լոյս։ Սթանոզի Հայ- րենակցական Միութիւնը ունի 100 անդամ, բոլորն ալ համերաշխ մէկ մարդու նման ոտքի կը կանգնին, երբ ժամանակը գայ գործելու։ Նոյնքան գնահատելի է Սէօլէօզի Հայր. Միու- թիւնը, որ նոյնպէս տուաւ իր ներ- կայացումը անցեալ կիրակի, «Պէչիկ- թաչլեան» թատերասրահին մէջ։ Զուտ չահ ունեցած էր 1090 ֆր.։

Լրատու

ԱՄԱՍԻԱՑԻՆԵՐՈՒ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 25 դեկտ.— Դեկտ. 24- ին տեղի ունեցաւ Ամասիոյ եւ չրջա- նի Հայր. Միութեան Ա. երեկոյթ - պարահանդէսը։

Սա յէքը բազմութիւնը սալօն Ֆլօ- րիտի չքեղ սրահին մէջ լեցուցին ե- րաշխիքն է միութեան վայելած հա- մակրանքին, երբ նկատի առնենք մա- նաւանդ անճրկոտ օդը, հանրակառ- քերու գործադուլը, եւ միեւնոյն չաբ- թուան մէջ մէկէ աւելի կազմակեր- պութիւններու սարքած հանդէսները։ Կը նչանակէ թէ Ամասիոյ Հայր. Մի- ութիւնը 1927ի առաջին օրերուն, այսօր ալ իր վերակազմութեամբ կը գրաւէ արժանաւոր տեղ մը։

Իր վերակազմութեան առթիւ, այս Միութիւնը գործադրեց իր ծրագրին մէկ յօդուածը, բացի Ամասիա քա- ղաքէն իրեն կցելով նաեւ չրջան- ները.— Մարզուան, Զիլէ, Հաճի - Գիւղ եւն.։ Մասնաւորապէս մեր Մարզուանցի բարեկամները, որ բա- ւական թիւ մը կը կազմեն, ուզեցին միանալ եւ միացան։ Արդեօք լաւ չէ՞ր ըլլար, եթէ մեր օրինակին հետե- ւէին նաեւ սա զարմանալի միու- թիւնները, իրենց չրջաններով միա- սին, փոխանակ իւրաքանչիւր գիւղ եւ քաղաք — եւ ան ալ դեռ երկու ճիւ- ղերու բաժնուած — առանձին գոր- ծելու եւ իրար խաչաձեւելու։

Սակայն, ինչպէս բոլորը առհասա- րակ, հեռուէն ու մօտէն հայրենա- կիցներ կը փափաքին Ամասիան ալ «վե- րաչինական»ի վերածել ...

Մի՞թէ անհրաժեչտ են չողչողուն անուններ, լաւ արդիւնք ստանալու համար, երբ գիտենք որ մեր կարո- ղութիւնները խոտոր կը համեմատին խոչոր ծրագիրներու հետ։

Միութեան կողմէ Պ. Ցար. Սաե- փանեան բանալով հանդէսը արծար- ծեց հայրենի յիչատակներ, յիչեց թէ 2000 բնտանիք յաջողած էր բարեկե- ցիկ վիճակ ստեղծել իր աչխատան- քով եւ հանրային գործունէութեամբ։ Ակնարկելով Հայաստանի մէջ Ամա- սիա անունով գիւղի չինութեան, ը- սաւ.— «Ուժ պիտի տանք մեր կարո- ղութեան ներած չափով զայն ծաղկե- ցնելու համար, անկախ տիրող վար- չաձեւէն»։

Եղան նուագ Պ. Շիչմանեանէ, ար- տասանութիւն՝ Պ. Ց. Ալեքսանեանէ փոքրիկն Ծաբէթէ եւ Պ. Ասլանեանէ զուարճալիք՝ Ամասիոյ նուիրուած։ Դերասան Ղազարեան ամոլը եւ իր խումբը մեզ ուրախացուցին իրենց երկու զուարճալիքով՝ «Նախ մեռան, յետոյ ամուսնացան»։ Այնուհետեւ սկսաւ եւրոպական պարը տեւելով մինչեւ առաւօտ։

Կ. Պօլիկեան

ԴԱՒՐԱ ԳԻՒՂԻ ԽՆՋՈՅՔԸ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ.— Սեբաստիոյ Դաւրա գիւղի խնջոյքը տեղի ունեցաւ դեկտ. 22ին, Պ. Բանիկեանի սրճա- րանին մէջ, Իսի լէ Մուլինօ։

Բաւական թիւով հայրենակիցներ ներկայ էին խնջոյքին։ Նախագահ Պ. Նչան Հայթայեան գրաւոր ճա- ռով մը պարզեց Միութեան գործու- նէութիւնը։ Բացումը սկսաւ «Լուսին չկար» երգով, զոր նուագեցին Մ. Շիրվանեան եւ Շ. Պալեան։ Բոլոր հանդիսականները ժամնակցեցան եր- գին։ Խնջոյքի պահուն Տիկ. Վիքթոր Պէնկեան երգեց «Սեւ հողերը», «Հայ- րենիք», «Հայաստան» եւն.։ Պ. Շ. Պալեան արտասանեց «Օգնէնին նա- մակը» եւ «Անխելք չունը», Պ. Միրի- ջան Շիրվանեան երգեց կտորներ «Արչին մալ ալան»էն, Պ. Ցարութիւն Շիրվանեան՝ «Կարմիր, կապոյտ եւ նարնջագոյն», Տիկ. Հայկանոյշ Սը- նըքճեան երգեց Աղբիւր Սերոբի երգը։ Տիկինները խմբով երգեցին «Մեր հայրենիք»։ Սրահը կը թնդար ազգա- յին երգերով։ Ցետոյ ընկեր Եղիա- զար քաջալերական խօսքեր ուղղեց Միութեան արծարծելով հայրենասի- րական ոգին։ Ցետոյ տեղի ունեցաւ վիճակախաղ մը եւ չորս հոգի չահե- ցան,— Միրիճան Շիրվանեան՝ ինք- նահոս գրիչ մը ուրիչ գրչով մը, ընկ. Եղիազար՝ չիչ մը օտըքօլոն, Բար- թող Սարխոչ՝ գնդակ մը, Խորէն Սը- նըքճեան՝ չահեցաւ մանկական օթօ մը։ Վիճակահանութենէն վերջ սկսան հայկական պարերը որոնք տեւեցին մինչեւ ժամը տասը։ Խնջոյքը վերջ գտաւ «Բամ Փորոտան»ով։

Շ. Պալեան

ՄԵՐ ԳԻՒՂԻՆ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆԸ

ԻՍԻ - ԼԷ - ՄՈՒԼԻՆՕ.— Եարթմըչ գիւղի Հայր. Միութեան թէյասեղա- նը տեղի ունեցաւ չաբաթ գիչեր, 21 դեկտեմբեր, ժամը 8.30ին, Հայրենա- կից Սերճիվանի բնակարանի գետնա- յարկը որ տրամադրուած է դպրոցի։ Սրահը լեցուած հայրենակիցներու խառն բազմութեամբ մը, քաջալերե- լու համար նորակազմ միութիւնը։

Նախագահ ընկեր Արմենակ Փէհլի- վանեան բանալով հանդէսը, յիչեց Եարթմըչ գիւղի անցեալը։ Ցետոյ երգուեցաւ «Լուսին Զկար»ը զոր նուագեցին Միրիճան Շիրվանեան, եւ Շիմաւոն Պալեան, մէջ ընդ մէջ տեղի ունեցան երգեր ու պարեր։ Ցետոյ հայրենակից Լեւոն Պէնկեան ուղերձ մը կարդաց, յորդորելով ձեռք ձեռքի տալ եւ կազմակերպուիլ, վառ պա- հելու համար հայրենի յիչատակնե- րը եւ ազգային ոգին։

Այնուհետեւ երգեցին Տիկին Շէր- պէթճեան, Օր. Գանարեան, Տիկին Վիքթոր Պէնկեան եւ Շ. Պալեան, իսկ զուարճալի կտորներ արտասանեց Պ. Միրիճան Շիրվանեան։ Նախագահը երգեց «Լօլօ Սիփանայ սարի վրայ» եւ «Նպատակիս համար»։ Ցետոյ Պ. Եղիազար Մինասեան քանի մը քաջա- լերական խօսքեր ուղղեց, հրաւիրե- լով համախմբուիլ Միութեան չուր- ջը։ Օր. Արչալոյս Գարաեանի եւ Մե- լինէի երգերէն վերջ, տեղի ունեցաւ վիճակախաղ մը (աքաղաղ) զոր չա- հեցաւ Պ. Կարապետ Գարակէօզեան, նուիրելով 10 ֆրանք։ Երկու չիչ գի- նի ալ չահեցան երկու ուրիչ հայրե- նակիցներ։ Ժողովուրդը բաժնուե- ցաւ լաւ տպաւորութեամբ, երգելով «Բամ Փորոտան»ը։

Մ. Շ.

ՍԷՕԼԷՕԶՑԻՆԵՐՈՒ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄԸ

ՇԱՎԻԼ.— Ուրկէց ուր Սէօլէօզի Հայր. Միութիւնը պատիւ կ'ընէ ինձ երկու տող գրելու իրենց թատերա- կան ներկայացման առթիւ, երբ իր- րեւ հանդիսատես գացած էի ես ալ քաջալերած ըլլալու համար ձեռնար- կը։

Խաղին նիւթը քաղուած է Պետրոս Դուրեանի «Աւերումն Անի Մայրա- քաղաքի» գրքէն, եւ կը ներկայացնէ Բագրատունեաց թագաւորութեան վերջին մայրաքաղաքի չուրջի անց- քերն ու կռիւները, նախ Ցոյներու եւ ապա Պարսից արքաներու Տուղրիլի եւ Ալփասլանի խժդժութիւնները եւն.։

Գաղափարը որ յղացած են անոնք, ընտրելով պատմական այդ դէպքը, գեղեցիկ է եւ բարոյալից։ Անչուչտ այսպիսի ներկայացումներ օգտակար են իբրեւ կենդանի պատմութիւն, մանաւանդ անոնց որ անտեղեակ են մեր անցեալին։

Գնահատանքի եւ քաջալերութեան արժանի է Սէօլէօզի «Արեւելք» թա- տերախումբը իր բոլոր անդամներով։ Ցաջող էին բոլոր դերակատարները։

Իբր յաւելուած՝ վերջին «Երեք Քաջերը» զաւեչտը եկաւ փոխել մեր տխուր տպաւորութիւնը։

ՄԷՆ ՍԷ

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Գաղութս ունի իր Սիրողներու թատերախումբը, ղեկա- վարութեամբ դերասան Ց. Ուզունեա- նի, որ անխոնջ աչխատանք կը թափէ լաւագոյնը ընելու համար։

Դեկտեմբեր 25ին խումբը ներկա- յացուց «Արչըն Մալ Ալան»ը, ի նը- պաստ Կ. Խաչի դպրոցին։ Ժամանա- կէն առաջ սրահը լեցուած էր երկսեռ հոծ բազմութիւն մը։ Վարագոյրը բացուելէ առաջ Կ. Խաչի կողմէ խօ- սեցաւ ընկ. Հ. Ուզունեան գնահատե- լով վարչութեան աչխատանքները, չնորհակալութիւն յայտնեց խումբին, ժողովուրդին եւ մասնաւորաբար սը- րահի նորոգութեան համար սիրայօ- ժար աչխատողներուն։ Ցետոյ սկսաւ ներկայացումը, որ ընդհանրապէս յաջող անցաւ։

Նուագախումբի պետ Պ. Մ. Ան- մահեան իր խումբով զոհ ձգեց ժո- ղովուրդը։

Վիչապ

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՃՇԴՈՒՄ ՄԸ

ԼԻՈՆ.— Նոյեմբեր 29ի տօնին առ- թիւ գրած թղթակցութեանս մէջ, գրուած էր թէ «Արաբկիրի Հայր. միութեան ներկայացուցիչը հայհոյեց Դաշնակցութեան»։

Այս առթիւ, Արաբկիրի Հայր. Մի- ութեան մասնաճիւղը կը խնդրէ ճչ- դել թէ իրենք ո եւ է ներկայացուցիչ չեն ղրկած այդ հանդէսին եւ ոչ ալ մասնակցած։ Հայհոյիչ հայրենակիցը հայհոյած է «խումբ մը Արաբկիրցի- ներու անունով, իսկ այդ «խումբ մը Արաբկիրցի հայրենակիցները» ոչ մէկ կապ ունին Հայր. միութեան հետ, որ բոլորովին չէզոք դետնի կը գործէ։

Արթուն Պահակ

ՎՍՏԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ԿՐՆԱՔ ՅԱՆՁ- ՆԱՐԱՐԵԼ ԵՐԵՒԱՆ ՕՂԻՆ, ՈՐՈՒՆ ԾԱՆՈՒՑՈՒՄԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿ- ՈՒԱԾ Է ՉՈՐՐՈՐԴ ԷՋԻՆ ՎՐԱՅ։

Ձեր Reveillonը կատարեցէք Restaurant Yarի մէջ, Champs - Elysée. (Մանրամասնութիւնը կարդալ 4րդ էջ)։

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՃԷՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑ

Վերածեց՝ Պ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

«Այս քննութեան թղթածրարը ինչ- պէս իմ թուղթերս, որոնց կարգին ցանկը այն Մահմետականներուն որ կրցեր էի ազատել, կորսուեցան փե- տրուար 27ին օսմանեան զօրքին — Կարինը գրաւած ատեն, թէեւ կարելի է ապացուցանել հարցնելով այն Թուրքերուն որոնք ամէն անգամ որ զիս տեսնեն, խորին չնորհակալու- թիւն կը յայտնեն։ Ասկէ զատ Ալի Պէյֆէփիլով, քաղաքապետ Սթալ- բուքի քարտուղարը, որ յիչեալ ցանկը եւ տեղեկագրութիւնը կազ- մած է, ամէն պարագայի կը ճանչնայ այն անձերը։ Քննութեան արդիւնքը այն եղաւ որ ոճիրին հեղինակն էր Կարակէօզով, Հայ ենթասպայ թնդա- նօթաձիգ գունդին։ Ասիկա, Թուրքե- րու տուները անխնայ խուզարկած ատեն, քանի մը նման ոճիրներու վարժ հայ զինուորներու հետ, կարա- սներ եւ չատ մը առարկաներ իր մօտ բերած էր։ Կարակէօզով միւս զինուորներուն հետ խոնտ դրուեցաւ։ Նոյն իրիկունն իսկ տեղեկացուեցաւ վերին հրամանատարին այս դէպքը։ Այնտեղ ներկայ էին պետական պաշ- տօնեայ Զէթալով եւ օգնականը։ Այդ օր Հայերը սպաննեցին քանի մը ուրիչ Թուրքեր եւ կրակի տուին թրքական չուկան։

Ամէնուն բերանն էր արդէն թէ այդ օրերուն Կարին եւ չրջակայքը հետ- հետ սպանութիւններ կատարուած են։ Ես ինքս Թաֆթայի մօտերը ձեր- բակալեցի Հայ մը որ Թուրք մը ըս- պաննած էր եւ յանձնեցի տեղական հրամանատարին։ Քաղաքին մէջ կը պատմուէր թէ դաչտի աչխատանքի համար առնուած Թուրքեր բնաւ չէին վերադառնար իրենց աչխատանքէն եւ կարելի չէր իմանալ թէ ուր կը մնա- յին անոնք։ Քաղաքապետութիւնը վե- րին հրամանատարին կը տեղեկացնէր այս մարդոց կորուստը։

Տեղեկագրի մը մէջ, զոր սպաներու ժողովի մը առթիւ վերին հրամանա- տարին յանձնեցինք, արտօնութիւն խնդրեցինք հեռանալու Կարինի բեր- դէն, նկատելով որ բոլորովին աւե- լորդ ենք եւ անկարելի է արգիլել հայկական ոճիրները։ Մենք կը վախ- նայինք մեր անունը արատաւորելէ։ Օտիչէլիցէ կ'իմացնէ Ռատիօ հե- ռագրի մը զալը օսմանեան զօրքի հը- րամանատար Վէհիպ փաչայէն։ Զօ- րավարը կ'ըսէր թէ իր զօրքը հրա- հանգ ունի Երզնկան գրաւելու եւ այնքան յառաջանալու մինչեւ որ հանդիպին ռուսական բանակին։ Վէ- հիպ փաչան կը նկատէր թէ ասիկա միակ միջոցն էր վերջ մը դնելու հա- յերու բարբարոսական խժդժութիւն- ներու ընդդէմ Թուրք բնակչութեան։

Ասոր վրայ անդրկովկասեան գոր- ծավարութիւնը հաչտութիւն առա- ջարկեց օսմանեան կառավարու- թեան։ Պատասխան հեռագրին մէջ օսմանեան զօրքին հրամանատարը կը յայտարարէր թէ պատրաստ է ընդու- նելու առաջարկը եւ կ'աւելցնէր թէ Անդրկովկասեան գործավարութեան առաջարկը բարեխօսութեամբ տեղե- կացուցած է իր կառավարութեան։ Մեր կողմէ եղած գրաւոր դիմումին վրայ Զօր. Օտիչէլիցէ հաղորդակցու- թեան մտաւ Անդրկովկասեան գործա- վարութեան նախագահ Կէկէչկօրիի և վերին հրամանատար Զօր. Լէպէ- տինսկիի հետ։

Պատասխանին մէջ ըսուած էր թէ՝ վերջնագիր տրուած է Հայոց Ազգա- յին Խորհուրդին վերջ դնելու համար խժդժութիւններուն եւ ցաւալի դէպ- քերուն։ Տոքթ. Զավրիէվ եւ Անդրա- նիկ դէպի Կարին ղրկուած են իբր պատուիրակ։ Ինչ կը վերաբերի սպա- ներուն խնդրանքին, Խորհուրդը կը խնդրէր պաչտօնի վրայ մնալ, մինչեւ Օսմ. կառավարութենէն սպասուած պատասխանը հասնիլը։Խորհուրդը չը- նորհակալութիւն կը յայտնէր սպա- ներուն, իրենց կատարած ծառայու- թիւններուն համար եւ կ'աւելցնէր որ, եթէ Ռուսիա նոր վտանգի մը առջեւ գտնուէր, վստահ էր թէ սպաները մինչեւ վերջին վայրկեանը իրենց պաչտօնին վրայ պիտի կենան։ Միւս կողմէ բանակի վերին հրամանատարը հրահանգ տուաւ սպաներուն իրենց պաչտօնին վրայ մնալու, աւելցնե- լով թէ պատուի եւ կեանքի պաչտ- պանութեան համար ամենախիստ մի- ջոցներու պիտի դիմէ հայ ոճրագործ- ներուն դէմ։ Այս պայմաններուն տակ մնացինք Կարին միայն այն նպատա- կով որ Ռուսիոյ չահերը պաչտպա- նէինք, միակ հրամանատարութեամբ բարձրագոյն զինուորականութեան կեդրոնին։

Տեղեկացանք որ օսմանեան կառա- վարութիւնը նպաստաւոր կերպով ընդունած է Անդրկովկ.գործավարու- թեան առաջարկը եւ պատասխանած թէ փետրուար 17ին Տրապիզոնի մէջ պիտի սկսէին հաչտութեան բանակցու- թիւնները։ Մեր բանակի հրամանա- տարը տեղեկացուց սպաներուն թէ քանի որ Օսմ. զօրքին դէմ Կարին եւ չրջակայքը պատերազմ մղելու մտա- դրութիւն չկայ, Կարին պիտի մնան մինչեւ հաչտութիւն կնքուիլը իսկ զէնքն ու զինամթերքը ըստ դաչինքի պիտի փոխադրուէին Ռուսիա կամ ամ- բողջովին պիտի ձգուէին օսմանեան կառավարութեան։ Եթէ Օսմ. զօրքը փորձէ դաչինքը ստորագրուելէն ա- ռաջ Կարինը գրաւել, թնդանօթները անգործածելի պիտի դարձնէին եւ զինուորները Ռուսիա պիտի քաչուէ- ին։ Այս մասին վերջնական հրահանգ- ներ առնուաղն եօթը օր առաջ պիտի տրուէին։ Օրէ օր սակայն զգալի կ'ըլ- լար քրտական յարձակումներու դէմ պաչտպանուելու անհրաժեչտութիւ- նը մինչեւ վերջնական կարգադրու- թիւն, որովհետեւ զինադադարի պայ- մաններու ատեն Օսմ. կառավարու- թիւնը յայտարարեց թէ Քիւրտերը չէին հպատակիր որ եւ է հրամանի եւ կը գործեն սեփական պատասխա- նատուութեան տակ։ Հետեւաբար հրամանատարը յունուարի վերջն իսկ զօրացուցած էր Կարին - Երզնկա պա- րենաւորման գիծը համապատասխան թնդանօթներով, որպէսզի ետ մղուէ- ին քրտական յարձակումները, որոնք ուղղուած էին մեր մթերանոցները կողոպտելու։ Իւրաքանչիւր դիրքի վրայ սպայ մը եւ երկու թնդանօթ տեղաւորուած էր, Հայերու Երզնկա- յէն նահանջի ատեն թնդանօթներն ալ միասին բերին։ Փետրուար 10ին, նոյն նպատակով Պէօյիւք Քիրէմիտ- լիի ամբողջ դիրքերուն եւ Տրապիզո- նէն մինչեւ Սուբրնչան ճամբունվրայ։ ինչպէս քաղաքին ուրիչ ռազմական կարեւոր կէտերուն վրայ դրուեցան երկ - երկու թնդանօթ»։

Հ. Ց. Դ.

Հ. Ց. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ակնունի ենթակոմիտէի դաստիարակչական ժողովը այս Հինգշաբթի երեկոյեան ժամը 8ին, սովորական հաւաքատեղին: Կը խօսի՝ Ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Համազասպ խումբի ժողովը, այս Ուրբաթ երեկոյեան ժամը 8ին: Կը խօսի՝ ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Նիկոլ-Դուման խումբի ժողովը, այս Կիրակի, կէսօրէ վերջ, ժամը 1.30ին, Դաշնակցութեան Տան մէջ. Կը խօսի՝ ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Քեռի խումբի ժողովը, այս Կիրակի, կէսօրէ վերջ, ժամը 5ին, սովորական հաւաքատեղին: Կը խօսի՝ ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ:

ԵՐԵԿՈՅԹ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Հ. Ց. Դ. ՇԱՒԻԼԻ ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ Խումբի կողմէ

Յունուար 19ին

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Կազմակերպուած՝ ՍԷՕԼԷՕԶԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ «ԱՐԵՒԵԼՔ» Թատերախումբին կողմէ

5 Յունուար, Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 2.30ին, Գիւրօ Թապալի սրահին մէջ, Place de la Gare, *Առնումիլ չէ կոնէս:*

Կը ներկայացուի ՊԵՏՐՈՍ ԴՈՒՐԵԱՆի

ԱՒԵՐՈՒՄՆ ԱՆԻ ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԻՆ (ողբերգութիւն)

եւ ԵՐԵՔ ՔԱՋԵՐ (զաւեշտ)

Մուտք՝ 10, 7 եւ 5 *ֆրանք:*

ԳԵՏԵՐԸ ՆՈՐԷՆ ՅՈՐԴԱԾ ԸԼԼԱԼՈՎ, ծանր վտանգի մը մատնուած են Ավինեօն քաղաքը եւ ուրիշ աւաններ եւ գիւղեր: Ամէն տեղ փլուզումներ եւ արկածներ կը պատահին, սկսելով Լիոնի շրջանէն, Տրոմէն եւ Արտէշէն: Տեղատարափ անձրեւները եւ ձիւնահալքը աւելի կը սաստկացնեն ժողովուրդին մտահոգութիւնը: Յորդած են Ռօնը, Սօնը, Մառնը եւ ուրիշ գետեր ու գետակներ:

ՀԻԹԼԵՐԻ եւ Պերլինի անգլ. դեսպանին վերջին տեսակցութեան առթիւ, թերթերը գրեցին թէ Գերմանիոյ Առաջնորդը հետեւեալ պահանջները դրած է.— 1. Ճանչնալ Գերմանիոյ օդանաւային ուժերուն գերակշռութիւնը.— 2. Վերադարձնել գերմանական գաղթավայրերը.— 3. Ջնջել Վերսայլի դաշնագրին այն յօդուածը որով յանցաւոր կը հռչակուի Գերմանիա: Թէ Պերլինէն եւ թէ Լոնտոնէն կը հերքեն այս լուրերը, բայց բուն զաղտնիքը չէ լուսաբանուած տակաւին:

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ

CIGALE CINÉMA

60 Avenue de Saxe. LYON.

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Cours Lafayette, angle Rue Garibaldi.

17. Rue Damesme. PARIS (13)
Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

Raki "ERIVAN"

ԵՐԵՒԱՆ օղին, որ ճանչուած է իր առաջնակարգ յատկութեամբ, օղիներու մէջ ամէնէն նախընտրելի *մեծ վաճառանիշը* կը ներկայացնէ:

ԵՐԵՒԱՆ օղին արտադրուած է *թարմ*, բնական *անխառն* խաղողով, եւ խաղողի հիւթով, նրաշխաւորուած է քիմիական ամէն բաղադրութենէ զերծ ըլլալը:

Պահանջեցէք, փնտռեցէք ԵՐԵՒԱՆ օղին

Մեծաքանակ գնումներու համար դիմել՝

Արտօնատէր

S. A. GRANDES DISTILLERIES PEUREUX

68, Bld. des Vignes, Marseille

Tél. Colbert 58 - 10

եւ DISTILLERIE VIAL

18, Rue Fontaine, St. Denis (Seine)

Tél. Plaine 09 - 95

Լիոնի եւ Շրջաններու ներկայացուցիչ

D. N. BAHADOURIAN

82, Rue Séigne. Lyon (Rhône)

Նիսի եւ Շրջաններու գործակալ՝

M.M. H. Khatchadourian et Danielian

24, rue Assalit. Nice (A. M.)

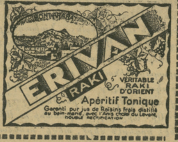

Ընկերասիրական խնճոյք թէյասեղան

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷՆԵՐՈՒ ԵՒ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ, հովանաւորութեամբ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ

4 Յունուար, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին,

Brasserie du Chapitre*ի սրահին մէջ*

Ներկայ կ'ըլլայ Ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Շարժանկարով պիտի ներկայացուի ընկ. Վարանդեանի յուղարկաւորութիւնը, հերոսներու դիմանկարներ, հայկական կեանքէ առնուած պատերազմական հետաքրքրաշարժ կտոր մը: Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Ամանորական ԿԱՂԱՆԴԻ ԾԱՌ եւ զանազան զուարճալի անակնկալներ,

Տախսերու մասնակցութեան համար կը գանձուի 3 ֆրանք

ԱՄԱՆՈՐԻ ԽՆՋՈՅՔ

Տ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

31 *ԴԵԿՏ. ԿԱՂԱՆԴԻ ԻՐԻԿՈՒՆԸ*

Salle d'Horticulture*ի վերի սրահներուն մէջ*

84 Rue de Grenelle, *մէթրօ՝* Rue du Bac

Կը նախագահէ՝ **Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ**

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, եւրոպական եւ Կովկասեան պարեր

Ընդհանուր սեղան *Մուտք 15 ֆրանք*

փութացէք այժմէն ապահովել ձեր տոմսակները, որոնց թիւը սահմանափակ է: Դիմել անձամբ՝ Օր. *ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ*ի, 6, Րիւ տը Թրէթէնեը, փարիզ *(15)*, կամ հեռաձայնել Մօնմարթրը *13-09*:

ԱՍՈՒԼԻՍ-ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ԵՒ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

25 Յունուար, Շաբաթ երեկոյ

Լիոնի կազմակերպութիւններէն կը խնդրուի չխանգարել:

RÉVEILLON

ՆՈՐ ՏԱՐԻՆ ԴԻՄԱՒՈՐԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ, ՄԻ ՄՏԱԾԷՔ, ԹԷ ՈՒՐ ՊԻՏԻ ԿԱՏԱՐԷՔ ՁԵՐ **RÉVEILLON**ը

Ուրախ **rév illon** *ընելու համար գացէք՝*

ՃԱՇԱՐԱՆ YAR ՇԱՆ Զ'ԷԼԻԶԷԻ ՄԷՋ

ուր պիտի գտնէք ռուսական եւ արեւելեան յայտնի կերակուրներ եւ խմելիքներ:

Տաք մթնոլորտ եւ մտերիմ շրջանակ

Մէթրօ՝ ՄԱՐՊԷՕՖ

4, Rue Robert Estienne. (29, Rue Marbeuf*ի* անկիւնը)

ՄԻ՛ ՄՈՌՆԱՔ այցելել նոր տարւոյ եւ ծնունդի առթիւ

Հանրածանօթ Պոլսեցի ժամագործ - ոսկերիչ

ԿԱՐԱՊԵՏ Յ. ԷՍՄԷՐԵԱՆի

(Maison E. CHARLES) Հիմնուած 1869

29, Rue MATHIS — Métro CRIMÉE

Tél. NORD 56 - 97 — (Ch. AJ., AV., CP., 52, 50)71

Կը գտնուին ամէն քսակի յատուկ ոսկի. զրպանի, թեւի, շէմինէի, պատի եւ զարթուցիչ ժամացոյցներ, գոհարեղէններ եւ տնական սպասներ, 100էն 10էն մինչեւ 20 իրական զեղչ եւ Նոր Տարւոյ առթիւ սիրուն նուէրներ:

Խղճամիտ *նորոգութիւն ժամացոյցներու:* Չափաւոր գիներով *նորոգութիւն, շինութիւն* եւ *փոփոխում* *ի՛ն գոհարեղէններու:*

Կը գնենք *ըլաթին, ոսկի, արծաթ* եւ *թանկագին քարեր:*

Գաւառներէն եկած ապսպրանքները կը կարգադրուին արագ եւ խղճմտօրէն:

Կիրակի օրերը *եւս* բաց է *վաճառատունը:*

ԱՄԷՆԷՆ ԱՐԴԻԱԿԱՆ ՆԿԱՐՆԵՐԸ ՉԱՓԱՒՈՐ ԳԻՆԵՐՈՎ

ՔԱՌԹ ՓՈՍԹԱԼ՝ 12ը 25 ֆրանք՝ ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ նկարներու մասնագիտութիւն. քաշուած ձեր STUDIOի կամ հարսանիքին վայրը՝ առանց յաւելումի՝ 12ը *125* ֆրանք:

Carte d'identitéի նկարներ՝ *12* հատը *10* ֆր., *6* հատը *7* ֆր.:

ՃԱՇԱՐԱՆ - ԾԱՂԱՐԱՆ «ՕԼԻՄՊ»

8, ՓՕԼ - ՊԷՌ ՓՈՂՈՑ, 8 — Լ Ի Ո Ն

Արեւելեան եւ Արեւմտեան համադամ եւ ախորժահամ կերակուրներ, անմահական ՏԷՕՆԷՕՐ եւ ՇԻՇ ՔԷՊԱՊ, համբաւաւոր ԳԱՐԱՔԷՕՅԻ ՊՕՂԱՉԱ, սքանչելի ԹԱՒՈՒԳ ԿԷՕՔՍԻ, եւ ՓԱՔԼԱՎԱ՝ անապատ կարագով: *ԽՆԱՄՔՈՎ ԵՒ ՄԱՔՈՒՐ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԵԱՄԲ* ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԽՈՀԱՐԱՐԱՊԵՏ ԵՒ ՃԱՇԱՐԱՆԱՏԷՐ

ՊՐՈՒՍԱՑԻ **Ե. ՊՐՈՒՍԱԼԸԵԱՆԻ**

PRIX FIXE եւ **A LA CARTE**

Ընտանեկան հարսանեկան, ընկերական եւ հաւաքական ճաշկերոյթներու համար սպասարկութիւն մատչելի գիներով ճաշարանին կից ընդարձակ սրահին մէջ: ԱՅՑԵԼԵՑԷՔ ԱՆԳԱՄ ՄԸ ԵՒ ՎՍՏԱՀ ԵՂԷՔ ՈՐ ՏԵՒԱԿԱՆ ՅԱՃԱԽՈՐԴ ՊԻՏԻ ԴԱՌՆԱՔ

CAVE

ԽՆԱՅՈՂՈՒԹԻՒՆ, ԴԻՒՐՈՒԹԻՒՆ, եւ ԱՊՍՊՐԱՆՔՆԵՐՈՒ ԱՐԱԳ ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

կը հայթայթենք՝ *նշանտուքի, հարսնիքի կնունքի, հանդէսներու* եւ *տօնակատարութեանց* համար ամէն տեսակ առաջնակարգ նպարեղէններ եւ ըմպելիներ (apéritifs, liqueurs, mousseux, champagne, օղի եւ յայտնի վաճառանիշով գինիներ):

Հեռաձայնեցէք *ՔԷՕԼԷԵԱՆ*, **Charlebourg: 20-69** եւ անմիջապէս ձեր ցոյց տուած հասցէին պիտի ղրկուին ձեր ապսպրանքը մեծաքանակի գինով եւ չսպառուածները ետ առնելու պայմանաւ:

Հասցէ՝ **KEULEYAN**

85, Rue des Chambards.

Bois-Colonbes, (Seine).

ԳՈՅԱՄԱՐՏ *Օրացոյց 1936, Է. տարի*

Հրատարակութիւն Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան

ԿԱՂԱՆԴԻ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ՆՈՒԷՐԸ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

Պահանջեցէք ձեր շրջանի գործակալէն:

Մեծաքանակ գնումներու համար դիմել՝ GAYZAK DJARAYAN*ի*, 49, Rue Nationale, Marseille. France.

ԼԱՒԱԳՈՅՆ ՆՈՒԷՐ ՄԸՆ է տօնական օրերու առթիւ Յ. Ս. Ձէրմանեանի նորատիպ շքեղ հատորը՝ ԽՕՍՆԱԿ, որ կը պարունակէ շատ մը բարոյացուցիչ պատմուածքներէ զատ Ծնունդի հրապուրիչ պատմութիւններ: Գին 15 ֆրանք:

Դիմել տպագրիչին՝ **Imp. Der Agopian, 17, Rue Damesme - Paris:**

ԴԷՊԻ "ԱՐԱՐԱՏ" ՄԵԾ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

Tél. PROV. 05 - 91 — *39, RUE DE TRÉVISE Métro: CADET*

ԱՄԷՆՈՒՆ ՎՍՏԱՀԵԼԻ ՏՈՒՆԸ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԲՈԼՈՐ ԵՐԿԻՐՆԵՐՈՒ ՆՊԱՐԵՂԷՆՆԵՐՈՒ, ՉՈՐ ՄՐԳԵՐՈՒ ԵՒ ԶԱՆԱԶԱՆ ԱՆՈՒՇԵՂԷՆՆԵՐՈՒ

Livraison rapide à domicile

ՆՈՐ ՏԱՐԻԻ ԵՒ ԾՆՈՒՆԴԻ ԳՆՈՒՄՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ ՄԻ ՄՏԱԾԷՔ ԹԷ ՈՒՐ ՊԻՏԻ ԵՐԹԱՔ

Դիմեցէք Maison PANOSSIAN

22, Rue Baudin, — Tél. Trud. 19 - 41 — Métro: Poissonnière & Cadet

Ուր պիտի գտնէք արեւելեան ամէն տեսակ թարմ նպարեղէններ, չոր պտուղներ մատչելի գիներով

ՄԵԾԱՔԱՆԱԿ ԵՒ ՓՈՔՐԱՔԱՆԱԿ

LIVRAISON à DOMICILE

Diplôme d'Honneur 1931

"ՇԻՐԱԿ" ԱՄԷՆՈՒՆ ԾԱՆՕԹ ՄԵԾ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆԸ

26, Rue de TRÉVISE, մէթրօ Cadet. հեռ. Provence 38-63

Importation Directe

Մեծ մթերանոց ՄԵԾԱՔԱՆԱԿ եւ ՓՈՔՐԱՔԱՆԱԿ նպարեղէններու: Արեւելեան չոր մրգեր: Թարմ եւ աժան: Ամենագեղեցիկ գիներ ՆՈՐ ՏԱՐԻԻ եւ ԾՆՈՒՆԴԻ առթիւ:

ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ CONSTANTINOPLE

ԿԱՂԱՆԴԻ ԵՒ ԾՆՈՒՆԴԻ ԱՌԹԻՒ

ԱՐԴԷՆ ՍՏԱՑԱԾ ԵՆՔ

Ընտիր եւ առատ չոր պտուղներ, թարմ անուշեղէններ, մասնաւոր պատրաստութիւն ԷՔՄԷՔ ՔԱՏԱՅԻՖԻ, անպատ սեր:

Հարիւրին տասը զեղչ ամէն անոնց որ կը ներկայացնեն ՅԱՌԱՋի այս թիւը:

37, Rue de Trévise, (Métro: Cadet) — *Tél.: Prov. 82-96*